

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰੰਥ

ਜਿਲਦ ਦੂਜੀ

ਕਵੀ ਚੁਤਮਣੀ ਭਾਈ ਸਤੋਖ ਸਿੰਘ

ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਭਾਗ, ਪੰਜਾਬ

ਬੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰੰਥ
ਜਿਲਦ ਦੂਜੀ

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰੰਥ ਜਿਲਦ ਦੂਜੀ

ਕਵੀ ਚੁੜਾਮਣੀ ਭਾਈ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ

ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਭਾਗ, ਪੰਜਾਬ

SRI GUR PARTAP SURAJ GRANTH VOL. II (In Punjabi)

Kavi Churamani Bhai Santokh Singh

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰੰਥ ਜਿਲਦ ਦੂਜੀ

ਕਵੀ ਚੁਰਾਮਣੀ ਭਾਈ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ

© ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਭਾਗ, ਪੰਜਾਬ

ਪਹਿਲੀ ਐਡੀਸ਼ਨ : 1989

ਦੂਜੀ ਐਡੀਸ਼ਨ : 2011

ਕਾਪੀਆਂ : 5000

ਕੀਮਤ : 181/- ਰੁਪਏ

1120 - ਹ.ਪੁ. - 1571

ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ : ਡਾਇਰੈਕਟਰ, ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਭਾਗ, ਪੰਜਾਬ

ਛਾਪਕ : ਰਾਹਤ ਆਰਸੈਟ ਪ੍ਰਿੰਟਰਜ਼, ਸਾਖ ਨੰ: 5-6-7, ਅਜਾਦ ਮਾਰਕੀਟ, ਬਡਹੇੜੀ, ਸੈਕਟਰ 41-ਡੀ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ

ਰਾਹੀਂ : ਕੰਟਰੋਲਰ, ਛਾਪਾਈ ਤੇ ਸਟੇਸ਼ਨਰੀ ਵਿਭਾਗ, ਪੰਜਾਬ

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼

ਪ੍ਰਬੰਧ (ਪਹਿਲੀ ਪੋਥੀ)

ਸੂਚੀ ਪੱਤ੍ਰ

ਪ੍ਰਸੰਗ	ਪੰਨਾ
੧. 'ਆਪਣੇ ਇਸ਼ਟ ਦੀ ਮਿਰਜਾਦਾ' ਦਾ ਮੂਲ ਮੰਗਲ।	੨
੨. 'ਕਵਿ-ਸਿਕੇਤ' ਮਿਰਜਾਦਾ ਦਾ ਮੰਗਲ।	੫
੩. ਇਸ਼ਟ ਦੇਵ-ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ-ਦਾ ਮੰਗਲ।	੧੬
੪. ਇਸ਼ਟ ਗੁਰੂ-ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ-ਦਾ ਮੰਗਲ।	੧੬
੫. ਇਸ਼ਟ ਗੁਰੂ-ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ-ਦਾ ਮੰਗਲ।	੨੩
੬. ਇਸ਼ਟ ਗੁਰੂ-ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਮਰ ਦਾਸ ਜੀ-ਦਾ ਮੰਗਲ।	੨੭
੭. ਇਸ਼ਟ ਗੁਰੂ-ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ-ਦਾ ਮੰਗਲ।	੩੧
੮. ਇਸ਼ਟ ਗੁਰੂ-ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ-ਦਾ ਮੰਗਲ।	੩੪
੯. ਇਸ਼ਟ ਗੁਰੂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਵਿੰਦ ਜੀ-ਦਾ ਮੰਗਲ।	੩੬
੧੦. ਇਸ਼ਟ ਗੁਰੂ-ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਰਾਇ ਜੀ-ਦਾ ਮੰਗਲ।	੩੮
੧੧. ਇਸ਼ਟ ਗੁਰੂ-ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ-ਦਾ ਮੰਗਲ।	੪੦
੧੨. ਇਸ਼ਟ ਗੁਰੂ-ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ-ਦਾ ਮੰਗਲ।	੪੪
੧੩. ਇਸ਼ਟ ਗੁਰੂ-ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਵਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ-ਦਾ ਮੰਗਲ।	੪੭
੧੪. ਗੁਰਮੁਖ-ਵਿਦਯਾ ਤੇ ਨਾਮ ਦਾਤੇ-ਦਾ ਮੰਗਲ।	੬੩
੧੫. ਨਾਮ-ਗੁਰਮਤਿ ਤੇ ਨਾਮ ਮਹਾਤਮ-ਦਾ ਮੰਗਲ।	੬੬
ਸ਼ਾਰਦਾ ਸੰਤ ਤੇ ਗੁਰੂ ਮੰਗਲਾਕਾਥਾ ਆਰੰਭ, ਬਾਲੇ ਦਾ ਮਿਲਣਾ, ਪੱਤ੍ਰੀ ਲਿਆਉਣੀ।	੨ ੧੨੬
ਗੁਰ ਚਰਣ ਮੰਗਲ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਅਵਤਾਰ ਦੀ ਕਥਾ।	੩ ੧੪੧
ਕਵਿ ਨੰਮ੍ਰਤਾ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਅਵਤਾਰ ਉਤਸਾਹ ਤੇ ਨਾਮ ਧਰਨਾ।	੪ ੧੫੨
ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਚਰਣ ਮੰਗਲ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਬਾਲ ਲੀਲਾ।	੫ ੧੬੨
ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਕੀਰਤਿ ਮੰਗਲ। ਗੋਪਾਲ ਪਾਂਧੇ ਪ੍ਰਤਿ ਉਪਦੇਸ਼।	੬ ੧੭੧
ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਗੰਥ ਮੰਗਲ। ਪਿਤਾ ਨੂੰ ਸਪਤ ਸ਼ਲੋਕੀ ਗੀਤਾ ਦੇ ਅਰਥ ਸੁਣਾਏ।	੭ ੧੮੧
ਗੁਰਸਿੱਖ ਮੰਗਲ। ਮੁੱਲਾਂ ਪ੍ਰਤਿ ਉਪਦੇਸ਼।	੮ ੧੮੭
ਸ਼ਾਰਦਾ ਮੰਗਲ। ਸੱਚਾ ਜੰਦੂ।	੯ ੧੯੭
ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਅਗੇ ਅਰਦਾਸ। ਗੁਰਿਆਂ ਚਾਰਨਾ, ਖੇਤ ਹਰਿਆ ਕਰਨਾ।	੧੦ ੨੦੩
ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਤੋਂ ਯਾਚਨਾ। ਸਰਖ ਨੇ ਛਾਯਾ ਕਰਨੀ, ਰਾਇ ਬੁਲਾਰ ਨੂੰ ਸਿਦਕ।	੧੧ ੨੦੬
ਸ਼ਾਰਦਾ ਮੰਗਲ। ਖੇਤ ਬੀਜਣਾ, ਬਿੱਛ ਛਾਯਾ ਅਸਥਿਰ।	੧੨ ੨੧੫

ਪ੍ਰਸੰਗ	ਪੰਨਾ	ਪ੍ਰਸੰਗ
ਸ਼ਾਰਦਾ ਮੰਗਲ । ਵੇਲੇ ਪ੍ਰਤਿ ਉਪਦੇਸ਼ ।	੧੩	੨੨੨
ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਮੰਗਲ । ਖਰਾ ਸੌਦਾ ਕਰਨ ਜਾਣਾ ।	੧੪	੨੨੬
ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੁ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਮੰਗਲ । ਖਰਾ ਸੌਦਾ, ਬਾਬਾ ਕਾਲੂ ਤੇ ਰਾਇਬੁਲਾਰ ।	੧੫	੨੩੮
ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੁ ਅਮਰਦਾਸ ਮੰਗਲ । ਛਾਪ ਲੋਟਾ ਸਾਧੂ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ, ਸੁਲਤਾਨਪੁਰ ਜਾਣਾ ।	੧੬	੨੪੬
ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੁ ਰਾਮਦਾਸ ਮੰਗਲ । ਮੋਦੀ ਦੀ ਕਾਰ ਆਰੰਭੀ ।	੧੭	੨੫੬
ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੁ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਮੰਗਲ । ਲੇਖਾ ਕੀਤਾ, ੧੩੫) ਵਾਧਾ ਨਿਕਲੇ ।	੧੮	੨੬੪
ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੁ ਹਰਿਗੋਵਿੰਦ ਮੰਗਲ । ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਸਗਾਈ ।	੧੯	੨੭੩
ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੁ ਹਰਿਰਾਇ ਮੰਗਲ । ਲੇਖਾ ਕੀਤਾ, ੩੨੧) ਵਾਧਾ ਲਏ ।	੨੦	੨੮੩
ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੁ ਹਰਿਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਮੰਗਲ । ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਵਿਵਾਹ, ਬਰਾਤ ਦੀ ਸੁਲਤਾਨ ਪੁਰੋਂ ਚੜਾਈ ।	੨੧	੨੯੧
ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਮੰਗਲ । ਬਰਾਤ ਦਾ ਦੁਕਾਉ ਅਤੇ ਵਿਆਹ ।	੨੨	੩੦੫
ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਮੰਗਲ । ਵਜਾਹ ਤੋਂ ਵਾਪਸ ਤਲਵੰਡੀ ਆਉਣਾ ।	੨੩	੩੧੭
ਗੁਰਬਾਣੀ ਮੰਗਲ । ਤਲਵੰਡੀਓਂ ਵਾਪਸ ਸੁਲਤਾਨਪੁਰ ।	੨੪	੩੨੬
ਸ਼ਾਰਦਾ ਮੰਗਲ । ਬਾਬੇ ਮੂਲਚੰਦ ਤੇ ਦੋਦੇ ਰਾਣੀ ਦਾ ਆਕੇ ਗੁੱਸੇ ਹੋਣਾ ।	੨੫	੩੩੫
ਸ਼ਾਰਦਾ ਮੰਗਲ । ਸਿਰੀ ਚੰਦ ਜੀ ਦਾ ਜਨਮ ।	੨੬	੩੪੨
ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਮੰਗਲ । ਮਨਸੁਖ ਤੇ ਭਗੀਰਥ ।	੨੭	੩੫੧
ਗੁਰਚਰਨ ਮੰਗਲ । ਵੇਈਂ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ।	੨੮	੩੬੦
ਗੁਰਚਰਨ ਮੰਗਲ । ਵੇਈਂ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਆਕ ਮੋਦੀ ਖਾਨਾ ਤਜਾਗਣਾ ।	੨੯	੩੬੯
ਗੁਰਪਗ ਪ੍ਰੇਮ ਮੰਗਲ । ਬਾਬੇ ਮੂਲਚੰਦ ਦਾ ਆਉਣਾ, ਸ਼ਾਮੇ ਦਿਸ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼, ਲਖਮੀ ਦਾਸ ਜਨਮ, ਮਨਸੁਖ ਤੇ ਭਗੀਰਥ ਦਾ ਜਾਣਾ ।	੩੦	੩੭੮

੧ ਓ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

ਅਥ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਲਿਖਜਤੈ ।

ਪਦਾਂ ਦੇ ਅਰਥ— { ਅਥ—ਇਹ ਇਕ ਪੁਰਾਤਨ ਮੰਗਲ ਸ਼ਬਦ ਹੈ ਜੋ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਉਸ ਦਾ ਨਾਮ ਲਿਖਣ ਵੇਲੇ ਲਿਖਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਇਸ ਦੇ ਅਰਥ ਕਈ ਹਨ:—ਹੁਣ, ਅਨੰਤਰ, ਵਧੇਰੇ, ਤਦ, ਨਿਸ਼ਚੇ, ਉਪ੍ਰਾਂਤ, ਪਰ, ਆਦਿ।

ਅਰਥ—ਹੁਣ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਲਿਖਦੇ ਹਾਂ (ਭਾਵ, ਗ੍ਰੰਥ ਦਾ ਸ਼ੁਭ ਆਰੰਭ ਹੁੰਦਾ ਹੈ)।

ਅਧਿਆਯ ਪਹਿਲਾ

ਪਦਾਂ ਦੇ ਅਰਥ— { ਅਧਿਆਯ—ਧਿਆ, ਪੋਥੀ ਦਾ ਭਾਗ। [ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਅਧਿਆਯ] }

ਇਸ ਧਿਆ ਵਿਚ ਕਵੀ ਜੀ ਮੰਗਲ ਹੀ ਵਰਣਨ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਤਦੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਦਾ ਨਾਮ ਅਧਿਆਯ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਸਮੁੱਚਾ ਹੀ:—

‘ਮੰਗਲਾ ਚਰਨ*’, ਨਾਮ ਮਹਿਮਾ ਬਰਨਨੈ, ਨਾਮ ਪ੍ਰਥਮੇ ਧਰਾਇ’
ਲਿਖਿਆ ਹੈ। ਅਰਥਾਤ ‘ਮੰਗਲਾ ਚਰਨ ਤੇ ਨਾਮ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਵਰਣਨ’ ਦੇ ਨਾਮ ਦਾ ਕਾਂਭ।

*ਮਨ ਦੀ ਕਾਮਨਾਂ ਪੂਰਣ ਹੋਣ ਵਾਸਤੇ ਕੋਈ ਪਦ ਜਾਂ ਛੰਦ ਜੋ ਕਿਸੇ ਗ੍ਰੰਥ ਦੇ ਆਦਿ ਵਿਚ ਕੋਈ ਗ੍ਰੰਥਾਕਾਰ ਲਿਖੇ। ਲਿਖਣ ਵਾਲੇ ਦੀ ਮਨੋਕਾਮਨਾਂ ਉਸ ਗ੍ਰੰਥ ਦੀ ਨਿਰਵਿਘਨ ਤੇ ਸੁਖ ਪੂਰਬਕ ਸਮਾਪਤੀ ਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਅੰਗਦੇਵ ਜੀ ਇਹ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਲੇਖਕ ਅਪਣੇ ਕਾਰਜ ਵਿਚ ਚੜ੍ਹਦੀਆਂ ਕਲਾਂ ਵਿਚ ਰਹੇ, ਮੁਸ਼ੱਕਤ ਤੇ ਮਜ਼ਬੂਤੀ ਵਾਲੀ ਬ੍ਰਿਤੀ ਵਿਚ ਨਾ ਪਵੇ, ਇਸ ਲਈ ਨਾ ਵਿਸ਼ਣ ਵਾਲੇ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਸਹਾਇਤਾ ਦੀ ਆਸ ਕਰਦਾ ਹੈ। ‘ਸ਼ਾਰਦਾ ਮੰਗਲ’ ਤੋਂ ਛੁੱਟ ਹੋਰ ਮੰਗਲਾਚਰਣਾਂ ਤੋਂ ਗ੍ਰੰਥਾਕਾਰ ਦੀ ਇਸ਼ਾਪਤੀ ਤੇ ਆਸ਼ੁਕਤਾ ਦਾ ਪਤਾ ਬੀ ਲੱਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜੀਕੂੰ ਇਸੇ ਅਧਿਆਯ ਦੇ ਪੰਦਰਾਂ ਮੰਗਲਾਂ ਵਿਚੋਂ ੧੪ ਮੰਗਲ ਸਪਸ਼ਟ ਕਰ ਦੇਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਗ੍ਰੰਥਾਕਾਰ ਜੀ ਸਿੰਘ ਹਨ, ਭਗਤੀ ਭਾਵ ਵਾਲੇ ਹਨ, ਇਕ ਅਕਾਲ ਉਪਾਸਕ ਹਨ, ਦਸਾਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਸਿੱਖ ਹਨ, ਨਾਮ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਹਨ ਤੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨਾਮ ਦੇ ਸਿਮਰਣ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹਨ। ਮੰਗਲਾਚਰਣ ਤੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ:—
(੧) ਵਸਤੂ ਨਿਰਦੇਸ਼—ਜਿਸ ਵਿਚ ਨਿਰਗੁਣ ਜਾਂ ਸਰਗੁਣ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦਾ ਕੋਈ ਵਰਣਨ ਜਾਂ ਕੀਰਤਨ ਹੋਵੇ। ਦੇਖੋ ਇਸੇ ਅਧਿਆਯ ਦਾ ਅੰਕ ੩, ਅਤੇ ੨੯। (੨) ਅਸ਼ੀਰਵਾਦ-ਦਾਤਮਕ—ਜਿਸ ਵਿਚ ਕਲਾਜਨ ਦੀ ਕਾਮਨਾਂ ਪੂਰਣ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਜਿਸ ਵਿਚ ਅਸੀਸ ਦਾ ਭਾਵ ਹੋਵੇ, ਆਦਿਕ। ਦੇਖੋ ਇਸੇ ਅਧਿਆਯ ਦਾ ਅੰਕ ੩੨। (੩) ਨਮਸਕਾਰਾਤਮਕ—ਜਿਸ ਵਿਚ ਅਦਬ, ਸ਼੍ਰਧਾ ਤੇ ਨਮਸਕਾਰ ਦਾ ਭਾਵ ਹੋਵੇ। ਦੇਖੋ ਇਸੇ ਅਧਿਆਯ ਦਾ ਅੰਕ ੫।

ਇਸ ਅਧਿਆਯ ਵਿਚ ਇਕ ਮੰਗਲ ਲਹੀਂ, ਪਦ ਪੰਦ੍ਰ ਮੰਗਲ ਹਨ । ਕਵੀ ਜੀ ਦਾ ਅਭਿਪ੍ਰਾਯ ਨਿਖੇੜਵਾਂ ਤੇ ਸਾਫ਼ ਸਮਝ ਵਿਚ ਪੈ ਜਾਣ ਲਈ ਅਸੀਂ ਹਰ ਮੰਗਲ ਤੇ ਵੱਖਰਾ ਸਿਰਨਾਵਾਂ ਆਪ ਲਿਖਦੇ ਚੱਲਾਂਗੇ, ਨਾਮ ਮਹਿਮਾਂ ਆਦਿ ਸਿਰਲੇਖ ਬੀ ਸੂਚਤ ਕਰ ਦਿਆਂਗੇ, ਤਾਂ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੀਤਾ ਮੰਗਲ ਜੋ ਨਿਰਾ ਇੱਕ ਇਸਦਾ ਹੈ, ਸੋ ਅੱਛ ਅੱਛ ਪੰਦਰਾਂ ਮੰਗਲ ਦਿੱਸ ਪੈਣ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਸਾਯ ਸਮਝ ਵਿਚ ਆ ਜਾਣ ।

੧. 'ਅਪਣੇ ਇਸ਼ ਦੀ ਮਰਯਾਦਾ' ਦਾ ਮੂਲ ਮੰਗਲ ।

ਅਰਥਾਤ—ਉਹ ਮੰਗਲ ਜੋ ਕਵੀ ਜੀ ਦੇ ਅਪਣੇ 'ਇਸ਼ ਦੇਵ' ਜੀ ਨੇ ਕੀਤਾ ਹੈ ।

ਏਹਗ—ਏਕੰਕਾਰਾ* ਸਤਿਗੁਰੁ ਤਿਹਿ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਸਚੁ ਹੋਇ ।

ਵਾਹਿਗੁਰੁ ਜੀ ਕੀ ਫਤਹਿ ਵਿਘਨੁ ਵਿਨਾਸਨੁ ਸੋਇ ॥੧॥

ਏਕੰਕਾਰਾ=ਏਕ+ਓ+ਕਾਰ+ਆ=[ਏਕ=੧] ਉਪਰੋਕਤ ਵਾਹਿਗੁਰੁ,

ਅਕਾਲਪੁਰਖਾਕਾਰ=ਕੇਵਲਾ ਆ=ਹੈ] ਕੇਵਲ ਇੱਕ ਹੈ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ।

ਵਾਹਿਗੁਰੁ=ਏਕੰਕਾਰ ਤੇ ਕਵੀ ਜੀ ਦਾ ਵਾਹਿਗੁਰੁ ਪੁਰਖ ਹੈ, ਇਸ ਨੂੰ ਹੀ ਇਸ ਪੰਕਤੀ ਦਾ ਆਸਾਯ ਕਰ, ਅੰਤ ਕਰ ।

'ਏਕੰਕਾਰ' ਪਦ ਦੇ ਇਹ ਰੂਪ ਬੀ ਹਨ:—ਏਕੰਕਾਰ, ੧ ਓ ।

ਸਤਿਗੁਰੁ=ਸੱਚਾ ਗੁਰੁ । ਉਹ ਗੁਰੁ ਜਿਸ ਦਾ ਸਰੂਪ ਸੱਚਿ ਹੈ । ਪ੍ਰਸਾਦਿ=ਦਿਖਾ ।

ਸਚੁ=ਸਤਿ । ਜੋ ਅਸੱਚਿ ਨਾ ਹੋਵੇ । ਤ੍ਰਿਕਾਲ ਅਬਾਧ ਰੂਪ ਜੋ ਹੋਵੇ

(ਅਕਾਲਪੁਰਖ) । [ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ=ਸਤਿ] ।

(ਅ) ਨਿਕੀ, ਚਲਿਆਈ, ਅਲੀਖ, ਸੁਖ ।

ਸਚੁ ਹੋਇ=ਸੱਚ ਹੋਇ ਹੈ । ਭਾਵ ਸੱਚ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇ ਹੈ । ਅਬਾਧ ਸੁਖ

ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇ ਹੈ । ਫਤਹਿ=ਜੇ, ਜਿੱਤ । [ਫਾਰਸੀ, ਫਤਹੁ]

ਵਿਘਨੁ=ਰੁਕਾਵਟਾਂ, ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ । ਕਿਸੇ ਕਾਮਯਾਬੀ ਵਿਚ ਅਟਕ ਪੈਣੀ ਜਾਂ

ਮਨੋਰਥ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਹੋਣਾ । [ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ, ਵਿਘ੍ਨੁ]

ਵਿਨਾਸਨੁ=ਨਾਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲਾ । [ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ, ਵਿਨਾਸਿਨੁ]

ਸੋਇ=ਉਹੀ । ਇਸ 'ਸੋਇ' ਪਦ ਦਾ ਇਸ਼ਾਰਾ 'ਏਕੰਕਾਰ' ਵੱਲ ਹੈ

ਕਿ ਉਹੀ 'ਏਕੰਕਾਰ' ਸਤਿਗੁਰੁ ਰੂਪ ਹੈ, ਉਹੀ, ਵਾਹਿਗੁਰੁ ਰੂਪ ਹੈ ।

ਪੁਰਾਣੇ ਅਰਥਾਂ

*ਇਹ ਪਾਠ ਛਪੇ ਹੋਏ ਨੁਸਖੇ ਦਾ ਹੈ, ਕਈ ਇਕ ਲਿਖਤੀ ਨੁਸਖਿਆਂ ਤੋਂ ਬੀ ਇਹ ਪਾਠ ਮਿਲਿਆ ਹੈ । ਕਵੀ ਜੀ ਦੇ ਨਿਜ ਲੇਖਣੀ ਲਿਖਤ ਇਸ ਪਦ ਦੇ ਜੋੜ 'ਏਕੰਕਾਰ' ਅਸੀਂ ਜਿਲਦ ੧ 'ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾਂ' ਦੇ ਪੰਨਾ ੨੨੩ ਪਰ ੧੨ਵੇਂ ਅੰਕ ਵਿਚ ਦਰਸਾ ਆਏ ਹਾਂ ।

†ਛਪੇ ਹੋਏ ਅਕਸਰ ਨੁਸਖਿਆਂ ਵਿਚ ਅਤੇ ਦੋ ਕਲਮੀ ਨੁਸਖਿਆਂ ਵਿਚ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਸ਼੍ਰੀਮਾਨ ਸੱਚਖੰਡ ਵਾਸੀ ਡਾਕਟਰ ਚਰਨ ਸਿੰਘ ਜੀ (ਸੂਰਜ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੇ ਮੰਨੇ ਹੋਏ ਪੰਡਤ ਜੀ) ਦੇ ਸੰਚਯ ਵਿਚੋਂ ਹੈ, ਪਾਠ 'ਫਤੇ' ਹੀ ਹੈ। ਇਕ ਛਾਪੇ ਦੇ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿਚ ਪਾਠ 'ਫਤਹੁ' ਦੇਖਣ ਵਿਚ ਆਯਾ ਹੈ।

ਅਰਥ—ਇਕ ਓਅੰਕਾਰ ਰੂਪ ਹੈ ਸਤਿਗੁਰੂ, ਉਸ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਾਲ ਸੱਚ (ਪ੍ਰਾਪਤ) ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।
(ਉਹੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਹੈ), ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ (ਸਦੀਵ) ਫਤਹ ਹੈ, (ਸਦੀਵ ਫਤਹ ਵਾਲਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਸਰਬੋਤ) ਵਿਘਨਾਂ ਦਾ ਉਹੀ ਨਾਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ ।

ਭਾਵ—ਇਹ ਤਾਂ ਹਨ ਅੱਖਰਾਂ ਦੇ ਅਰਥ । ਹੁਣ ਕਵੀ ਜੀ ਦੇ ਕਟਾਖਸ਼ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਕਰਕੇ ਇਸ ਦੋਹੇ ਨੂੰ ਲਿਖੀਏ, ਤਾਂ ਐਉਂ ਰੂਪ ਬਣਦਾ ਹੈ:—
'ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ' ਤਿਹਿ (ਪ੍ਰਸਾਦਿ) ਸਚੁ ਹੋਇ ।
'ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਹ' ਵਿਘਨ ਵਿਨਾਸ਼ਨ ਸੋਇ ॥

ਇਸ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸਾਫ ਦਿੱਸ ਪਿਆ ਕਿ ਕਵੀ ਜੀ ਨੇ—

ੴ ਸਤਿਗੁਰਪ੍ਰਸਾਦਿ,

ੴ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਹ ॥

ਦੋਵੇਂ ਰੂਪ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਦੋਹਰਾ ਬਣਾਕੇ ਲਿਖੇ ਹਨ* । ਮੁਰਾਦ ਇਹ ਹੈ ਕਿ:—
ਆਦਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਂ ਨੇ ਅਕਸਰ ਵੇਰ

'ੴ ਸਤਿਗੁਰਪ੍ਰਸਾਦਿ' ਮੰਗਲ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਦਸਮੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੇ

'ੴ ਸਤਿਗੁਰਪ੍ਰਸਾਦਿ' ਅਤੇ ਕਈ ਥਾਈਂ 'ੴ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਹ' ਦੋਇ ਮੰਗਲ ਕੀਤੇ ਹਨ । ਕਵਿ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਜੀ ਆਪਣਾ ਗ੍ਰੰਥ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨ ਵੇਲੇ ਪਹਿਲਾਂ ਆਪਣੀ ਰਚਨਾਂ ਦਾ ਰਚਿਆ ਹੋਇਆ ਮੰਗਲ ਨਹੀਂ ਲਿਖਦੇ, ਪਰ ਅਪਣੇ ਇਸ਼ਟ-ਗੁਰੂ-ਅਪਣੇ ਸਤਿਗੁਰੂ-ਜੀ ਦੇ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਮੰਗਲ, ਜੋ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਲਿਖੇ ਹਨ, ਦੋਹੇ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਲਿਆਕੇ ਲਿਖਦੇ ਹਨ । ਆਪਣਾ ਇਸ਼ਟ ਸਦਾ ਮੰਗਲ ਰੂਪ ਹੈ, ਪਰ ਜੋ ਮੰਗਲ ਅਪਣੇ ਇਸ਼ਟ ਗੁਰੂ ਜੀ ਮਨਾਉਣ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲੀ ਤੇ ਸ਼੍ਰੇਸ਼ਠੀ ਜਗਾ ਦੇਣੀ ਇਹ ਕਵੀ ਜੀ ਦੀ ਇਸ਼ਾਪਤੀ ਤੇ ਪ੍ਰੇਮਾਭਗਤੀ ਦਾ ਕਟਾਖਸ਼ ਹੈ ।

ਹੁਣ ਇਸ ਸੂਰਤ ਵਿਚ ਅਰਥ ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ:— 'ੴ ਸਤਿਗੁਰਪ੍ਰਸਾਦਿ' ਜੋ ਮੰਗਲ ਹੈ ਉਸ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਾਲ ਸੱਚ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, 'ੴ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਹ' ਜੋ ਮੰਗਲ ਹੈ ਉਹ ਵਿਘਨਾਂ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਕਰਤਾ ਹੈ । ਵੇਰਵਾ ਐਉਂ ਹੈ:—

*ਸਬੂਤ ਲਈ ਦੇਖੋ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਰਾਸ ਤੀਸਰੀ ਦਾ ਮੁੱਢ ਸਿੱਥੇ ਕਵਿ ਜੀ ਆਪੇ ਵਾਰਤਕ ਰੂਪ ਵਿਚ ਇਹੋ ਮੰਗਲ ਐਉਂ ਲਿਖਦੇ ਹਨ:— 'ੴ ਸਤਿਗੁਰਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥ ਸ੍ਰੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਹ ॥' ਅਤੇ ਨੌਵੀਂ ਰਾਸਿ ਦੇ ਆਦਿ ਵਿਚ ਬੀ ਕਵੀ ਜੀ ਨੇ ਦੋਹੇ ਦੋਵੇਂ ਮੰਗਲ ਅਸਲੀ ਰੂਪ ਵਿਚ ਦਿੱਤੇ ਹਨ ।

[ਸਤਿ] ਤੇ ਕਾਲ ਅਬਾਧ ਰੂਪ, ਜੋ ਸਾਰੇ ਦਿੱਸਦੇ ਪਸਾਰੇ ਵਿਚ 'ਸਤਿ' ਹੈ ।

[ਗੁਰੂ] ਸਭ ਦਾ ਆਦਿ ਕਾਲ ਤੋਂ ਸਿੱਖਿਆ ਦਾਤਾ, ਬੁੱਧੀ ਤੇ ਬੁਧਿ ਵਿਚ ਅਤਮ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇਣਹਾਰਾ ਗੁਰੂ, ਜੋ ਗੁਰੂਆਂ ਦਾ ਥੀ ਗੁਰੂ ਹੈ, ਉਹ

[ਏਕੰਕਾਰ] ੧ ਓ ਸਰੂਪ ਹੈ, ਅਰਥਾਤ—

ਇਕ ਹੈ ਅਰ ਵਜਾਪਕ ਹੈ ਅਰ ਸਾਡੀ ਸਮਝ ਲਈ '੧ ਓ'

ਉਸ ਦਾ ਰੂਪ ਹੈ ਜਾਂ ਸਰੂਪ ਦਾ ਚਿੰਨ੍ਹ ਹੈ, [ਤਿਹਿ ਪ੍ਰਸਾਦਿ] ਉਸ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਾਲ—

[ਸਚੁ] ਸਦਾ ਇਕ ਰਸ ਰੂਪ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ (ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ) ਪ੍ਰਾਪਤ [ਹੋਇ] ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।

[ਸੋਇ] ਉਹੀ, ਭਾਵ-ਏਕੰਕਾਰ ।

[ਵਾਹਿਗੁਰੂ] ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਰੂਪ ਹੈ । ਗੁਰੂ = ਆਦਿ ਗੁਰੂ, ਗੁਰੂਆਂ ਦਾ ਗੁਰੂ, ਵਾਹਿ=

ਅਸਚਰਜ ਰੂਪ=ਕਥਨ ਕਹਿਣ ਤੋਂ ਪਰੇ, ਮਨ ਬਾਣੀ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਰੂਪ ।

[ਫਤੇ] ਸਦੀਵ ਕਾਮਯਾਬੀ, ਨਿਰਵਿਘਨ ਕਾਮਯਾਬੀ, ਨਿਰਸੰਸੇ ਕਾਮਯਾਬੀ, ਭਾਵ—
ਹਰ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਜਿੱਤ ਉਸੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਹੈ ।

ਜਿਸਦੀ ਸਦਾ ਜਿੱਤ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਵਿਘਨ ਕਦੇ ਨਹੀਂ । ਜਿਸ ਦੀ ਸਦਾ ਜਿੱਤ ਹੈ ਤੇ ਜੋ ਸਦਾ ਵਿਘਨਾਂ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹੈ, ਉਹ ਜਿੱਤ ਦਾ ਦਾਤਾ ਤੇ ਵਿਘਨਾਂ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਕਰਤਾ ਥੀ ਹੈ, ਤਾਂਤੇ ਸੰਛੇਪ ਅਰਥ ਇਹ ਬਣਿਆਂ ਕਿ:—

ਸੱਚ ਦੀ (ਅਥਵਾ ਸੁਖ ਦੀ) ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਤੇ ਵਿਘਨਾਂ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਦੋਇ ਵਸਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਮੰਗਲਾਂ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹਨ, ਜੋ ਦੋਵੇਂ ਮੰਗਲ ਕਿ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਂ ਨੇ ਆਪ ਕੀਤੇ ਹਨ । 'ਪ੍ਰਸਾਦਿ' ਤੇ 'ਵਿਘਨ ਵਿਨਾਸ਼ਨ' ਦੋਹਾਂ ਮੰਗਲਾਂ ਦੇ ਫਲ ਹਨ ।

ਕਵੀ ਜੀ ਦੀਆਂ ਦੋ ਲੋੜਾਂ ਹਨ, ਇਕ ਬਹੇਸੀਅਤ ਸਿੱਖ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦੇ ਜਤਨ ਵਿਚ ਨਿਰਵਿਘਨਤਾ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ । ਫਿਰ ਉਹ ਗ੍ਰੰਥ ਲਿਖਣ ਲੱਗੇ ਹਨ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਜੀਵਨ ਕੋਤਕਾਂ ਦਾ, ਇਸ ਵਿਚ ਆਪ ਦੇ ਇਰਾਦੇ ਵਿਚ ਅਪਣੇ ਤੁਲ ਲਗਾਏ ਸੱਚ ਲਿਖਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਅਰ ਅਪਣੇ ਉੱਦਮ (ਇਸ ਗ੍ਰੰਥ) ਦੇ ਨਿਰਵਿਘਨ ਸਿਰੇ ਚੜ੍ਹਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ । ਦੋਹਾਂ ਲੋੜਾਂ ਲਈ ਦੋਇ ਆਲੋਚਨਾ ਦੀ ਸਿੱਧੀ ਵਾਸਤੇ ਆਪ ਨੇ ਅਪਣੇ ਇਸ਼੍ਟ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਕੀਤੇ ਦੋਹਾਂ ਮੰਗਲਾਂ ਨੂੰ ਆਦਿ ਬਾਉਂ ਅਪਣੇ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿਚ ਦੇਕੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਦੋਹੇ ਵਿਚ ਲਿਆਕੇ, ਕਵਿਤਾ ਦਾ ਰੂਪ ਦੇ ਕੇ, ਮੰਗਲ ਕੀਤਾ ਹੈ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਮੰਗਲਾਂ ਦੀ ਸੱਤਾ, ਮਹਤਮ ਅਰ ਅਪਣੀ ਲੋੜ ਦੇ ਭਾਵਾਂ ਨੂੰ ਦਰਸਾਇਆ ਹੈ ।

ਸੂਚਨਾਂ—ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਇਸ ਦੋਹੇ ਦੇ ਦੋਹ ਅਰਥ ਥੀ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਕਿ:—

(ੳ) ਏਕੰਕਾਰ ਜੋ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਹੈ, ਉਹ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਵਿਖੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰੂਪ ਹੈ ।

(ਯਥਾ—'ਜੋਤਿ ਰੂਪਿ ਹਰਿ ਆਪਿ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਕਹਾਯਉ') ਉਸ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਾਲ ਸੱਚ (ਅਥਵਾ ਸੁਖ) ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਉਹੀ (ਏਕੰਕਾਰ) ਵਾਹਿਗੁਰੂ (ਰੂਪ) ਹੈ, (ਜਿਸ ਦੀ ਸਦਾ) ਫਤੇ ਹੈ, (ਸਦਾ ਫਤੇ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਕਦੇ ਵਿਘਨ ਨਹੀਂ

ਹੋ ਸਕਦਾ ਤੇ ਉਸ ਦੀ ਸ਼ਰਣ ਲੈਣ ਵਾਲੇ ਦੇ ਬੀ) ਵਿਘਨ ਨਾਸ਼ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ।
 (ਅ) ਏਕੰਕਾਰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਾਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ,
 (ਅਤੇ) ਉਹੀ ਵਿਘਨਾਂ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਕਰਨੇ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਉਸੇ ਦੀ ਸਦਾ ਜੋ ਹੈ ।

੨. 'ਕਵਿ-ਸੰਕੇਤ' ਮਰਯਾਦਾ ਦਾ ਮੰਗਲ ।

ਹਰੇਕ ਮਨੁੱਖ ਮਨ ਤੇ ਬੁੱਧੀ ਰੱਖਦਾ ਹੈ, ਵਿਦਯਾ ਨਾਲ ਬੁੱਧੀ ਸਾਣ ਚੜ੍ਹ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਚਤੁਰਤਾ ਵਿਚ ਵਧ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਕੋਈ ਕੋਈ ਮਨੁੱਖ ਐਸੇ ਉਪਜਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਨ ਤੇ ਬੁੱਧੀ ਅਪਣੀ ਚਤੁਰਤਾ ਦੀ ਹੱਦ ਨੂੰ ਟੱਪਕੇ, ਕਦੇ ਕਾਰਣ ਕਦੇ ਅਕਾਰਣ ਕਿਸੇ ਐਸੇ ਹਾਲ ਵਿਚ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਿੱਥੇ ਮਾਨੋਂ ਮਨ ਬੁੱਧਿ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੇ; ਯਾ ਐਉਂ ਕਹੋ ਕਿ ਮਨ ਬੁੱਧਿ ਟਿਕ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਣ ਵਾਲੀ ਸੱਤ੍ਯਾ ਆਪੇ ਵਿਚ ਚਮਕਾਰਾ ਮਾਰ ਉਠਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਹਲਤ ਕੁਛ ਅਕਹਿ ਜੇਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਰ ਉਸ ਦੀ ਵਯਾਖਯਾ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਉੱਤੇ ਉਹ ਲੰਘੇ, ਉਹ ਬੀ ਨਹੀਂ ਦੱਸ ਸਕਦੇ, ਪਰੰਤੂ ਉਹ ਬੁੱਧੀ ਉੱਤੇ, ਮਨ ਉੱਤੇ ਇਕ ਪ੍ਰਭਾਵ ਛੇੜ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਹੇਠ ਸੁਹਣੇ ਸੁਹਣੇ ਖਜਾਲ, ਅਚਰਜ ਵਲਵਲੇ ਤੇ ਅਜੀਬ ਭਾਵ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਿਸੇ ਨ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਪਾਉਂਦੀ ਹੈ । ਇਸ ਕਿਸਮ ਦੇ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਹੇਠ ਉੱਚ ਕਵਿਤਾ ਲਿਖੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਇਸੇ ਹੇਠ ਉੱਚਾ ਸੰਗੀਤ ਉਤਰਦਾ ਹੈ, ਇਸੇ ਹੇਠ ਉੱਚੀ ਚਿੱਤ੍ਰਕਾਰੀ, ਇਸੇ ਹੇਠ ਉੱਚੀ ਮੂਰਤਿ ਤ੍ਰਾਸ਼ੀ, ਇਸੇ ਹੇਠ ਸਾਰੇ ਕਲਾਕੋਸਲ ਯਾ 'ਕੋਮਲ ਉਨਰ' ਅਪਨਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ । ਯਾਦ ਰਹੇ, ਇਹ ਗਲ ਹਰੇਕ ਕਵੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ।

ਆਦਿ ਕਾਲ ਵਿਚ ਜਦੋਂ ਪਛਮੋਤ੍ਰ ਵੱਲੋਂ ਇਕ ਆਰਯ ਕੁਲ ਨਾਮੇ ਦੇ ਲੋਕ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਆਕੇ ਵੱਸੇ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਬੀ ਐਸੇ ਆਦਮੀ ਸਨ; ਜੋ ਕਵਿਤਾ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਉਚਾਰੇ ਗੀਤ ਰਿਗ ਵੇਦ ਵਿਚ ਮਿਲਦੇ ਹਨ । ਮਜ਼ਹਬੀ ਪ੍ਰੇਮ ਤੇ ਵੱਡਿਆਂ ਦੇ ਸਤਿਕਾਰ ਨੇ ਜੋ ਕੁਛ ਵੇਦਾਂ ਬਾਬਤ ਕਿਹਾ ਹੈ (ਕਿ ਉਹ ਆਦਿ ਕਾਲ ਤੋਂ ਸਨ ਤੇ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਨੇ ਇਸੇ ਬਾਣੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਰਚੇ ਸਨ ਤੇ ਰਿਸ਼ੀਆਂ ਨੇ ਉਹ ਉੱਤੇ ਇੱਸੇ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਬਾਣੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸੁਣੇ ਸਨ) ਉਸ ਤੋਂ ਬੀ ਇਹੀ ਸਿੱਟਾ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਮੰਤ੍ਰ ਯਾ ਗੀਤ ਲਿਖਣ ਵਾਲਿਆਂ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਹਨ । ਵੇਦ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਕੇ ਤੱਕੋ ਤਾਂ ਉਸ ਨਾ ਦਿੱਸਣ ਵਾਲੇ ਕਾਰਣ ਨੂੰ, ਜੋ ਅਣਤਿੱਠ ਵਿਚ ਮਿਥਿਆ ਗਿਆ, ਵੇਦਾਂ ਦੀ ਮਾਂ 'ਵਾਚ' ਦੱਸੀ ਗਈ । 'ਵਾਚ' ਯਾ 'ਵਾਕ' ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਬਾਣੀ, ਪਰ ਉਹ ਬਾਣੀ ਵੇਦ ਵਿਚ ਇੱਕ ਨਾ ਦਿੱਸਣ ਵਾਲੀ ਸੱਤ੍ਯਾ ਯਾ ਵਯਕਤੀ ਬੀ ਮੰਨੀ ਗਈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਪਿੱਛੋਂ ਦੇਵੀ ਆਖਿਆ ਗਿਆ । ਜਦੋਂ ਆਰਯ ਕੁਲ ਦੇ ਲੋਕ ਸਰਸ੍ਵਤੀ ਨਦੀ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਤੱਕ ਫੈਲ ਗਏ, ਤਦ ਉਸ ਥਾਂ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਵਿਦਯਕ ਤੁੱਕੀ ਵੀ ਬਹੁਤ ਹੋਈ, ਯੱਗ ਤੇ ਮੰਤ੍ਰ ਉਚਾਰਨ ਦਾ ਸੰਗੀਤ ਉਥੇ ਬਹੁਤ ਵਧਿਆ । ਸਭਨੀ

ਪਵਿੱਤ ਨਦੀ ਹੋ ਗਈ, ਇੱਥੋਂ ਤਾਈਂ ਕਿ ਸਰਸ੍ਵਤੀ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਰਿਸ਼ੀਆਂ ਤੇ ਸਿਆਣਿਆਂ ਦੇ ਮਨਾਂ ਤੋਂ 'ਮਤ੍ਰਿ' ਤੇ 'ਸਾਮ' ਤੇ 'ਰਿਚਾ' ਅਰਥਾਤ ਗੀਤ ਉਚਾਰਨ ਵਾਲਾ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ । ਸਰਸ੍ਵਤੀ, ਜੋ ਨਦੀ ਸੀ, ਉਸਦੀ ਪਵਿੱਤ੍ਰਤਾ, ਉਸਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਅੰਦ੍ਰਿਜ਼ ਰੂਪ ਲੈਕੇ ਵਜਕਤੀ ਵਾਲਾ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਹ ਕਵਿਤਾ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਾਉਣ ਵਾਲੀ ਦੇਵੀ ਵੀ ਮੰਨੀ ਗਈ । ਕੁਛ ਕਾਲ ਪਾਕੇ ਪਹਿਲੀ ਦੇਵੀ 'ਵਾਚ' ਤੇ 'ਸਰਸ੍ਵਤੀ' ਦੋਵੇਂ ਇਕ ਰੂਪ ਮੰਨੀਆਂ ਜਾਣ ਲੱਗ ਪਈਆਂ ਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ 'ਸਰਸ੍ਵਤੀ' 'ਵਿਦ੍ਯਾ-ਕਵਿਤਾ-ਵਕਤ੍ਰਤਾ' ਦੀ ਦੇਵੀ ਵਰਣਨ ਹੋਣ ਲੱਗੀ ਅਤੇ ਰਿਸ਼ੀਆਂ ਨੂੰ 'ਅਗੰਮ ਬੁੱਧੀ' ਦੇਣ ਲਈ, 'ਕਵਿਤਾ ਕਰਨ ਦਾ ਇਲਹਾਮ' ਦੇਣ ਲਈ ਇਸਦੇ ਆਵਾਹਨ ਹੋਣ ਲੱਗੇ । ਇਸ ਤੋਂ ਹੋਰ ਮਗਰਲੇ ਸਮੇਂ ਦੀ ਇਕ ਇਹ ਵਾਰਤਾ ਬੀ ਹੈ ਕਿ ਸਰਸ੍ਵਤੀ (ਵਿਦ੍ਯਾ ਦੀ ਦੇਵੀ*) ਅਰਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਵੱਸਦੀ ਸੀ, ਬੜੇ ਪ੍ਰਯਤਨ ਨਾਲ ਉਸਨੇ ਧਰਤੀ ਤੇ ਆਉਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾਲਤਾ ਕੀਤੀ ਤੇ 'ਭਰਤ' ਮੁਨੀ ਉਤੇ ਵਾਰਦ ਹੋਕੇ ਉਸ ਨੇ 'ਅੱਖਰ ਗਿਆਨ' ਤੇ 'ਬੋਲੀ' ਦੁਆਰਾ ਮਨੁੱਖ ਜਾਤੀ ਨੂੰ ਸੁਸਿੱਖਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਵਿਦ੍ਯਾ ਨਾਲ ਨਿਵੇਸ਼ਤ ਕੀਤਾ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਸਰਸ੍ਵਤੀ ਦਾ ਇਕ ਨਾਮ 'ਭਾਰਤੀ' ਹੋਇਆ । ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਵਿਦ੍ਯਾ ਭੀ ਇਸ ਤੋਂ ਤੁਰੀ ਮੰਨੀ ਗਈ, ਸ਼ਾਰਦਾ ਭੀ ਸਰਸ੍ਵਤੀ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋਇਆ, ਜਿਸ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ:— ਸਾਰੀਆਂ ਵਿਦ੍ਯਾ ਵਿਰਾਜਾਨਾਂ ਦਾ ਸਾਰ (=ਤੱਤ੍ਵ) ਦਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲੀ† । ਹੋਰਨਾਂ ਦੇਵੀਆਂ ਨੂੰ ਬਲੀਆਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਸਨ, ਪਰ ਸਰਸ੍ਵਤੀ ਦੀ ਬਲੀ ਕਵੀਆਂ ਦੇ ਉੱਚੇ ਹਿਰਦਿਆਂ ਦੀ ਉਸਤਤੀ ਜਾ ਉਸਦੀ ਵੱਲੋਂ ਵਿਦ੍ਯਾ, ਕਵਿਤਾ, ਉੱਚ ਖਜ਼ਾਲੀ ਦੀ ਆਵੇਸ਼ਤਾ ਜਾ ਆਵੇਸ਼ ਸ਼ਕਤੀ ਲਈ ਯਾਚਨਾ ਹੀ ਰਹੀ । ਸਮੇਂ ਬਦਲਦੇ ਗਏ ਤੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਵਰ੍ਹੇ ਗੁਜ਼ਰ ਗਏ; ਹਿੰਦ ਵਿਚ ਸਭਤਾ ਦੇ ਕਈ ਰੰਗ ਹੋਏ, ਮਤ ਭੇਦ ਬੀ ਅਨੇਕਾਂ ਹੋਏ, ਰੰਗਾਂ ਰੰਗਾਂ ਦੇ ਕਵੀ ਹੋਏ, ਇਸ਼ਟ ਬੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਿਖੇੜਵੇਂ ਤੇ ਅੱਡਰੇ ਅੱਡਰੇ ਹੋਏ ਪਰ ਅਣਭਿੱਠੇ ਜਗਤ ਵਿਚੋਂ ਜੋ ਆਵੇਸ਼ ਕਵੀਆਂ ਵਿਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਸ ਦਾ ਨਾਮ 'ਸ਼ਾਰਦਾ ਜਾ ਸਰਸ੍ਵਤੀ' ਇਹੋ ਇਕ 'ਅਰੂਪ ਵਜਕਤੀ ਦੇ ਖਿਆਲ' ਵਾਲਾ ਜਾਰੀ ਰਿਹਾ, ਅਰ ਦੇਸ਼, ਕਾਲ, ਮਤ ਦੇ ਭੇਦ ਹੋਣ ਤੇ ਵੀ ਕਵੀਆਂ ਦਾ ਇਹ ਖਿਆਲ ਇੱਕੋ ਰਿਹਾ ਤੇ ਇਸ ਵਿਚ ਫਰਕ ਤੇ ਨਿਖੇੜਾ ਨਹੀਂ ਪਿਆ ਅਤੇ ਇਹ ਖਿਆਲ ਮਜ਼੍ਹਬ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਨਹੀਂ ਲੈ ਗਿਆ । ਅਰਥਾਤ—'ਸ਼ਾਰਦਾ' ਦਾ ਆਵਾਹਨ ਕੋਈ ਮਜ਼੍ਹਬ ਜਾ ਮਤ ਜਾ ਦੀਨ ਨਹੀਂ ਬਣਿਆ, ਬਲਕੇ ਅੱਡ ਅੱਡ ਮਤ ਭੇਦਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਇਹ ਇਕ 'ਕਵਿ-ਸੰਕੇਤ' ਮਰਯਾਦਾ ਦੀ ਸੂਰਤ ਵਿਚ ਸਾਂਝਾ 'ਮਨੋ-ਹੁਲਾਸ' ਰਿਹਾ ।

*'ਸਰਸ੍ਵਤੀ ਬ੍ਰਹਮਾ ਦੀ ਵਹੁਟੀ ਹੈ' ਇਹ ਇਸ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਪਿੱਛੋਂ ਦਾ ਖਿਆਲ ਹੈ ।

† ਮਹਾਂਭਾਰਤ (ਸਾਲਸਪਰਵ ੧੨੯੨੦) ਵਿਚ ਸੱਤ ਸਰਸ੍ਵਤੀਆਂ ਮੰਨੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ:—ਸੁਪ੍ਰਭਾ, ਕਾਂਚਨਾਕਸ਼ੀ, ਵਿਸ਼ਾਲਾ, ਮਨੋਰਮਾ, ਓਘਾਵਤੀ, ਸੁਰੇਣੁ, ਵਿਮਾਲੋਦਕਾ ।

ਉੱਪਰ ਤਾਂ ਅਸਾਂ ਹਿੰਦ ਦਾ ਹਾਲ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਹੁਣ ਸੁਣੋ ਯੂਰਪ ਵਿਚ ਇਸ ਖਿਆਲ ਦਾ ਕਿੰਦ ਹਾਲ ਰਿਹਾ:—ਯੂਰਪ ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਪੁਰਾਣੀ ਸਭਜਤਾ ਯੂਨਾਨ (ਗ੍ਰੀਸ) ਦੀ ਹੈ, ਓਸ ਤੋਂ ਮਗਰਲੀ ਰੋਮ ਦੀ, ਅੱਜ ਕਲ ਦੀ ਸਭਜਤਾ ਮਾਨੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਦੀ ਧੀ ਤੇ ਦੋਹੜੀ ਹੈ । ਪੁਰਾਤਨ ਯੂਨਾਨ ਵਿਚ ਜਦੋਂ ਕਿ ਓਸ ਵਿਚ ਕਵੀ ਹੋਣ ਲੱਗੇ, ਇਹੋ ਹਿੰਦ ਵਰਗਾ ਖਿਆਲ ਸਾਰਦਾ* ਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਸਾਰਦਾ ਨੂੰ ਯੂਰਪ ਵਾਲੇ (muse) ਮਯੂਜ਼ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਲਾਤੀਨੀ ਪਦ ਹੈ—ਮਯੂਜ਼ਾ (musa) ਤੇ ਯੂਨਾਨੀ ਪਦ ਹੈ—ਮੋਸਾ (mousa) । ਯੂਨਾਨ ਵਿਚ ਮਯੂਜ਼ ਪਹਿਲੇ ਇਕ ਸੀ, ਫਿਰ ਤ੍ਰੇ ਸਨ† ਤੇ ਫਿਰ ਨੌਂ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੇਵਤਾ ਜਯੂਅਸ ਦੀਆਂ ਧੀਆਂ ਤੇ ਕੁਆਰੀਆਂ‡ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਸੀ. ਏਹ ਨਵੇਂ‡ ਦੇਵੀਆਂ ਮੰਨੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸਨ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬਾਬਤ ਇਹ ਖਿਆਲ ਸੀ ਕਿ ‘ਜਯੂਅਸ’ ਨਾਮੇ ਦੇਵਤਾ ਦੀ ਜਗਦੇਦੀ ਦੇ ਉਦਾਲੇ ਏਹ ਦੇਵੀਆਂ ਜਯੂਅਸ ਦਾ ਯਸ਼ ਗਾਇਨ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ । ਮਨੁੱਖਾਂ ਤੇ ਦੇਉਤਿਆਂ ਦੇ ਅਸਲ ਤੇ ਜਨਮ ਦੇ ਹਾਲ ਗਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਸਮਾਗਮਾਂ ਵਿਚ ਕੀਰਤਨ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ, ਬੀਰਾਂ ਤੇ ਯੋਧਿਆਂ ਦੇ ਸਤਿਕਾਰ ਕਥਨ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਭੂਤ ਤੇ ਭਵਿੱਖ ਦੀ ਖਬਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕਵੀਆਂ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਿਹਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਓਹਨਾਂ ਨੂੰ ਉੱਚੀ ਵਿਦਯਾ, ਸੁਹਣੇ ਵਲਵਲੇ ਨਾਲ ਭਰ ਦੇਂਦੀਆਂ ਹਨ ਤੇ ਉੱਚੀ ਕਵਿਤਾ ਕਰਨ ਦੀ ਜਾਚ ਸਿਖਾਲਦੀਆਂ ਹਨ ।

ਯੂਨਾਨੀਆਂ ਨੇ ਮਯੂਜ਼ਜ਼ ਨੂੰ ਐਪੋਲੋ ਦੇਵਤਾ ਦੀ ਸਰਪ੍ਰਸਤੀ ਤੇ ਅਗਵਾਨੀ ਵਿੱਚ ਟੁਰਦੀਆਂ ਬੀ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ‘ਐਪੋਲੋ’ ਦੇਵਤਾ ਨੂੰ “ਮਯੂਜ਼ਾਰੀਟੇਸ” (ਅਰਥਾਤ ਮਯੂਜ਼ਾ ਦਾ ਆਗੂ) ਦਾ ਖਿਤਾਬ ਦੇ ਰੱਖਿਆ ਸੀ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇਵੀਆਂ ਦੀ ਪੂਜਾ ਦੇ ਦੋ ਮੁਕਾਮ ਸਨ: ੧. ਅਲੰਮਪੀਅਸ ਪਹਾੜ ਦੇ ਢਲਾਨ ਉੱਤੇ, ਲਿਓਬਥੋਨ ਤੇ ਪਿਪਲੇਇਆ ਦੇ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਚਸ਼ਮਿਆਂ ਦੇ ਕੋਲ । ੨. ਹੈਲੀਕੋਨ ਪਹਾੜ

*ਉਡੇਸੀ ਜੈਸੀ ਪੁਰਾਤਨ ਕਵਿਤਾ (ਦੇ ੨੪—੬੦) ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ।

†ਤਿੰਨਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਏਹ ਸਨ:—ਮੋਮੋ (ਚੇਤਾ ਸ਼ਕਤੀ), ਮਲੋਟੇ (ਵੀਚਾਰ), ਓਡੇ (ਗੀਤ) ।

‡ਪ੍ਰੰਤੂ ਕਈ ਇਕ ਖਜਾਲੀ ਕਵੀ ਜੈਸਾ ਕਿ ਆਰਫੀਅਸ, ਲਾਈਨਸ ਇਆਲੀਮਸ ਆਦਿ ਮਯੂਜ਼ਜ਼ ਦੇ ਪੁੱਤ੍ਰ ਬੀ ਦੱਸੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ ਹਿੰਦ ਦੀ ‘ਵਾਚ’ ਤੇ ‘ਸਰਸੁਤੀ’ ਪਹਿਲੇ ਕੁਆਰੀ ਸੀ ਪਰ ਪਿਛਲੇ ਸਮੇਂ ਬ੍ਰਹਮਾ ਦੀ ਆਦਿ ਸ਼ਕਤੀ ਅਰ ਉਸ ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਵਰਣਨ ਹੋਈ ਹੈ ।

§ਨੌਂ ਮਯੂਜ਼ਾ (ਜੋ ਗਿਣਤੀ ਬਹੁਤ ਪਿੱਛੋਂ ਜਾਕੇ ਵਧੀ) ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਇਹ ਹੈ:—੧ ਕਲੀਓ (ਇਤਿਹਾਸ ਦੀ ਦੇਵੀ), ੨ ਯੂਟਰਪੋ (ਸੰਗੀਤਕ ਕਵਿਤਾ), ੩ ਥੈਲੀਆ (ਨਾਟਕ, ਹਾਸਯ ਤੇ ਰਸਿਕ ਢੰਗ ਦਾ ਨਾਟਕ ਆਦਿ), ੪ ਮਲਪਾਮਨੇ (ਨਾਟਕ, ਜਿਸ ਦਾ ਅੰਤ ਦਿਲਗੀਰੀ ਹੋਵੇ), ੫ ਟਰਪਸੀਕੋਰ (ਸੰਗੀਤ ਤੇ ਨਿਰਤਕਾਰੀ), ੬ ਈਰੋਟੋ (ਇਸ਼ਕੀਆ ਕਵਿਤਾ), ੭ ਕੈਲੀਆਪੋ (ਵੀਰ ਚਰਿਤ ਵਰਣਨ ਵਾਲੀ ਕਵਿਤਾ), ੮ ਯੂਰੇਨੀਆ (ਜਯੋਤਿਸ਼ ਦੀ), ੯ ਪਾਲੀਹਿਮਨਜਾ (ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਭਜਨ ਤੇ ਨਾਦ ਆਦਿ ਦੀ) ।

ਉੱਤੇ ਅਸਕਰਾ ਤੇ ਬੈਸਪੀ ਦੇ ਪਾਸ, ਇਸ ਤੋਂ ਛੁੱਟ ਬੈਸੇਲੀ ਤੇ ਇਟਲੀ ਵਿਚ ਬੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੂਜਾ ਮੰਦਰ ਬਣੇ ਸਨ। ਹਿੰਦ ਦੀ ਸਾਰਦਾ ਵਾਂਗੂੰ ਮਯੂਜ਼ਿਜ਼ ਬੀ ਜੀਵਾਂ ਦੀਆਂ ਬਲੀਆਂ ਨਹੀਂ ਸਨ ਲੈਂਦੀਆਂ, ਪਰ ਕਵੀਆਂ ਦੇ ਦਿਲ ਤਰੰਗ,—ਜਦੋਂ ਕਿ ਉਹ ਕੋਈ ਪੋਥੀ ਲਿਖਣ ਤਾਂ ਅਪਣਾ ਮੰਗਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਵਾਹਨ ਤੋਂ ਕਰਦੇ ਸਨ ਅਰ ਅਪਣੀ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਪ੍ਰਬੀਨਤਾ, ਨਿਬਾਹ, ਰਸ ਤੇ ਉੱਚ ਖਜਾਲੀ ਲਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਮੰਗਦੇ ਸਨ, ਕਿਸੇ ਮਹਾਂ ਕਾਵਯ ਦੇ ਵਿੱਚ ਵਿੱਚ ਵੀ ਜਿੱਥੇ ਕਿਸੇ ਵੱਡੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਯਾਂ ਕਠਨ ਵਿਸ਼ੇ ਨੂੰ ਛੁਹਣ ਤਾਂ ਮਯੂਜ਼ ਨੂੰ ਮੁੜ ਮੁੜ ਬੀ ਯਾਦ ਕਰਦੇ ਸਨ।

ਯੂਨਾਨ ਤੋਂ ਟੁਰਕੇ ਇਹ ਖਿਆਲ ਇਟਲੀ ਯਾ ਰੋਮ ਵਿਚ ਗਿਆ। ਲਾਤੀਨੀ ਜਬਾਨ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਇਸ ਦਾ ਨਾਮ ਦੱਸ ਆਏ ਹਾਂ, ਰੋਮ ਤੋਂ ਇਹ ਖਿਆਲ ਸਾਰੇ ਯੂਰਪ ਵਿਚ ਫੈਲ ਗਿਆ। ਫੇਰ ਸਮਾਂ ਆਇਆ ਕਿ ਸਾਰਾ ਯੂਰਪ—ਦੇਵਤਾ ਪ੍ਰਸਤੀ—ਦੇ ਮਜ਼ਹਬ ਤੋਂ ਨਿਕਲਕੇ ਈਸਾਈ ਹੋ ਗਿਆ। ਸਭ ਦੇਵੀ ਦੇਉਤਾ ਦੇ ਪੂਜਨ-ਛੁੱਟ ਗਏ, ਮੰਦਰ ਗੈਰ ਆਬਾਦ ਹੋ ਗਏ, ਗਿਰਜੇ ਬਣ ਗਏ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉੱਤੇ ਟੱਲ ਖੜਕਣ ਲੱਗ ਪਏ, ਰੱਬ ਰੱਬ ਦਾ ਪੁੱਤ੍ਰ, ਤੇ ‘ਰੂਹੁਲ-ਕੁਦਸ’ ਦਾ ਹੋਕਰਾ ਘਰ ਘਰ ਹੋ ਗਿਆ, ਪਰ ਕਵੀਆਂ ਦੇ ‘ਦਿਲ-ਮੰਦਰਾਂ’ ਵਿੱਚੋਂ ‘ਮਯੂਜ਼’ ਦਾ ਮੰਦਰ ਨਾ ਢੱਠਾ। ਇਟਲੀ ਦਾ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਮਹਾਂ ਕਵੀ ਡਾਂਟੇ ਅਪਣੇ ਮਹਾਂ ਕਾਵਯ ਵਿਚ ਮਯੂਜ਼ ਦਾ ਆਵਾਹਨ ਕਰਦਾ ਹੈ, (ਦਿਖੋ, ਪ੍ਰਗਟਰੀ ਕੈਂਟੋ ੧, ਸਤਰ ੭) ਜਿੱਥੇ ਉਹ ਨਵਾਂ ਹੀ ਮਯੂਜ਼ਿਜ਼ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕੈਲੀਆਪੋ (ਵੀਰ ਚਰਿਤ ਵਰਣਨ) ਦੀ ਸਰਸੂਤੀ ਨੂੰ ਖਾਸ ਹੋਕਰਾ ਦੇਂਦਾ ਹੈ। ਫੇਰ ‘ਪੈਰਾਡਾਈਸ’ (ਕੈਂਟੋ ੧, ਸਤਰ ੧੨) ਵਿਚ ਡਾਂਟੇ ਮਯੂਜ਼ਿਜ਼ ਦੇ ਆਗੂ ਐਪੋਲੋ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਤੂੰ ਮੇਰੀ ਛਾਤੀ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰ ਅਰ ਮੈਨੂੰ ਉੱਚਾ ਆਵੇਸ਼ ਦੇਹ।

ਡਾਂਟੇ ਦੇ ਸਮੇਂ ਮਗਰੋਂ ਯੂਰਪ ਦੇ ਈਸਾਈਪਣੇ ਵਿਚ ਹੋਰ ਫਰਕ ਆਯਾ, ਈਸਾਈਅਤ ਹੋਰ ਛਾਲੀ ਤੇ ਪੁਲੀ ਗਈ, ਅਰ ਦੇਵਤਾ ਪੂਜਾ ਤਾਂ ਕਿਤੇ ਰਹੀ, ਈਸਾ ਤੇ ਮਰੀਯਮ ਦੀਆਂ ਮੂਰਤੀਆਂ ਦੀ ਪੂਜਾ ਬੀ ਬਹੁਤੇ ਮੁਲਕਾਂ ਤੋਂ ਛੁੱਟੀ, ਨਵੇਂ ਮਤ ਦਾ ਨਾਮ ਪ੍ਰਾਟੈਸਟੈਂਟ ਹੋਯਾ, ਪਰੰਤੂ ਕਵੀਆਂ ਦੇ ਮੰਡਲ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਰਸੂਤੀ (ਮਯੂਜ਼) ਦਿਲ ਦੇ ਤਖਤੋਂ ਨਾ ਉਤਰੀ। ਯੂਰਪ ਦਾ ਦੋਰ ਸਾਰਾ ਹਿੰਸਾ ਭਾਵੇਂ ਪ੍ਰਾਟੈਸਟੈਂਟ ਹੋ ਗਿਆ, ਪਰੰਤੂ ਕਵੀ ਮਯੂਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਅਰ ਅਪਣੀ ਕਵਿਤਾ ਦੀ ਸਫਲਤਾ ਲਈ ਸਹਾਇਤਾ ਮੰਗਦੇ ਰਹੇ। ਪ੍ਰਾਟੈਸਟੈਂਟ ਈਸਾਈਆਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਹੋਰ ਤਿੱਖਾ ਫਿਰਕਾ ‘ਪ੍ਰੋਟੈਸਟੈਂਟਸ’ ਦਾ ਨਿਕਲਿਆ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ‘ਮਿਲਟਨ’ ਨਾਮੇ ਇਕ ਮਹਾਨ ਕਵੀ ਜੀ ਹੋਏ ਹਨ। ਆਪ ਨੇ ਬੀ ਮਯੂਜ਼ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਅਪਣੀ ‘ਲਾਈਸਿਡਸ’ ਨਾਮੇ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਆਪ ਨੇ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਚਸ਼ਮੇਂ ਦੀਆਂ ਭੈਣਾਂ (ਮਯੂਜ਼ਿਜ਼) ਨੂੰ ਜੋ ਜਜੂਪੀਟਰ ਦੇ ਸਥਾਨ ਹੇਠੋਂ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ, ਪਤਾ ਦੇਕੇ ਯਾਦ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਕਵੀ ਨੇ ਅਪਣੇ ‘ਪੈਰਾਡਾਈਸ ਲਾਸਟ’ ਨਾਮੇ ਮਹਾਂਕਾਵਯ ਵਿਚ ਬੀ ਮਯੂਜ਼ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਸਗੋਂ ਆਪ ਨੇ ਇਕ ਐਸੀ ਥਾਵੇਂ ਤਾਂ ਮਯੂਜ਼ ਨੂੰ ਆਲਿਮਪੀਅਨ ਪਹਾੜ ਤੋਂ

ਉੱਕ ਕੇ ਅਰਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਵੱਸਣ ਵਾਲੀ ਦਾ ਇਸ਼ਾਰਾ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਅਰਸ਼ਾਂ ਵਿਚੋਂ ਰੱਬ ਦੇ ਦਰ ਦਾ ਆਵੇਸ਼ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਨਿਚੋੜ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕਵੀ ਚਾਹੇ ਕਿਸੇ ਮਜ਼ਹਬ ਤੇ ਈਮਾਨ ਦੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅਪਣੀ ਉੱਚ ਕਵਿਤਾ ਦੇ ਲਿਖਣ ਦੀ ਹਾਲਤ ਨੂੰ 'ਆਵੇਸ਼ਕ ਹਾਲਤ' ਅਨੁਭਵ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਅਰ ਅਪਣੇ ਉਸ ਆਵੇਸ਼ ਨੂੰ ਨਾਂ ਦਿੱਸਣ ਵਾਲੇ ਜਗਤ ਵਿਚੋਂ ਕਿਸੇ ਰੂਹਾਨੀ ਵਜਕਤੀ ਵਾਲਾ ਸਮਝਿਆ ਹੈ, ਨਾਮ ਤੇ ਉਸ ਦੀ ਵਿਬਯਾ ਚਾਹੇ ਕੁਛ ਆਖੀ ਹੋਵੇ, ਪਰ 'ਆਵੇਸ਼' ਤੇ 'ਆਵੇਸ਼' ਕਿਸੇ ਅਦਿਸ਼ਤ ਸੱਤ੍ਯਾ ਜਾ ਵਜਕਤੀ ਵੱਲੋਂ* ਮਨਿਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਅਗਾਧਿਆ ਹੈ* । ਇਸੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕਵਿ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਅਪਣਾ ਗ੍ਰੰਥ ਆਰੰਭਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਵੀਆਂ ਦੀ ਇਸ ਬੰਨ੍ਹੀ ਹੋਈ ਮਰਯਾਦਾ ਨੂੰ ਵਰਤ ਲਿਆ ਹੈ । ਭਾਵੇਂ ਓਹ ਆਪ ਇਕ ਅਕਾਲ ਦੇ ਉਪਾਸਕ ਹਨ, ਅਰ ਬੁਤਪ੍ਰਸਤ ਮਜ਼ਹਬ ਦੇ ਪਿਰੋਕਾਰ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ 'ਸ਼ਾਰਦਾ' ਨੂੰ ਕਵਿਤਾ ਦਾ ਇੱਕ 'ਉੱਚਾ ਹੁਲਾਸ' ਜਾਣਕੇ ਯਾਦ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਜ਼ਹਬੀ ਅਸੂਲ, ਇਸ਼ਾਪਤੀ ਜਾ ਧਰਮ ਨਹੀਂ ਹੈ । ਨਾ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਇਸ਼੍ਰ ਮੰਨਿਆ, ਨਾ ਮੰਨਣੇ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਹੈ । ਅਪਣੇ ਧਰਮ ਦਾ, ਅਪਣੇ ਵਿਸ਼ਾਸ ਤੇ ਈਮਾਨ ਦਾ, ਅਪਣੇ ਮਜ਼ਹਬੀ ਭਰੋਸੇ ਤੇ ਯਕੀਨ ਦਾ ਪਤਾ ਕਵਿ ਜੀ ਨੇ ਇਸੇ ਅਧਿਆਇ ਦੇ ਅੰਕ ੨੫ ਅਤੇ ੩੦ ਵਿਚ ਐਉਂ ਦਿੱਤਾ ਹੈ:—

ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਗੁਰੂ 'ਗਤਿ ਦਾਯਕਾ' ਆਨ ਕੀ ਆਸ ਨਹੀ ਮਨ ਰਾਈ ॥ ੨੫ ॥

... ..

ਅਬ ਆਨ ਕੀ ਆਸ ਨਿਰਾਸ ਭਈ ਕਲਗੀਧਰ ਬਾਸ ਕੀਯੋ ਮਨ ਮਾਹੀ ॥ ੩੦ ॥
ਇਸੇ ਅਧਿਆਇ ਵਿਚ ਇਸ ਤੋਂ ਥੀ ਹੋਰ ਸਪਸ਼ਟ ਐਉਂ ਉਚਾਰਦੇ ਹਨ:—

(ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅੱਗੇ ਅਰਦਾਸ ਕਰਦੇ ਹੋਏ:—)

ਕਿੰਕਰ ਉਤਾਰਿ ਪਾਰ ਦੀਜੀਏ ਦਿਦਾਰ ਨਿਜ ਲਾਗੀ ਤੇਰੇ ਨਾਮ ਤਾਰ
ਛੋਰੀ ਆਸ ਹੋਰੀਆ । ਪਰਜੇ ਦਰਬਾਰ ਸਭ ਬਾਂਵ ਨਿਰਧਾਰ ਕਰ
ਮੇਖ ਕੇ ਉਦਾਰ ਤੁਮ ਨਮੋ ਕਰ ਜੋਰੀਆ ॥ ੩੨ ॥

ਹੋਰ—ਦੇਖੋ ਅੰਕ ੨੭ ਇਸੇ ਅਧਿਆਇ ਦਾ:—

ਕਬਿਤ—ਤੋਸੇ ਨਹੀਂ ਦਾਤਾ ਕੋਊ, ਮੋ ਸੋ ਨ ਭਿਖਾਰੀ ਦੀਨ, ਤੋ ਸੋ ਨ

*ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰੋ, ਰਿਗ ਵੇਦ, (੧੦.੧੨੫) ਜਿੱਥੇ 'ਵਾਚ' ਆਖਦੀ ਹੈ:—
ਜਿਸ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਮੈਂ ਪਿਆਰ ਕਰਦੀ ਹਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਸ਼ਕਤੀਮਾਨ ਬਨਾ ਦੇਂਦੀ ਹਾਂ,
ਉਸ ਨੂੰ ਬ੍ਰਹਮਣ, ਰਿਸ਼ੀ ਤੇ ਦਾਨਾ ਬਨਾ ਦੇਂਦੀ ਹਾਂ । ਜਗਤ ਦੀ ਚੋਟੀ ਉੱਤੇ ਮੈਂ ਪਿਤਾ
ਨੂੰ ਲੈ ਆਉਂਦੀ ਹਾਂ । ਇਸਤੋਂ ਸਪਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਲਿਖਣੇ ਵਾਲਾ 'ਵਾਚ:', ਜਾ 'ਸਰਸ਼ਤੀ' ਜਾ
'ਮਯੂਜ਼' ਨੂੰ ਮੰਨਦਾ ਹੈ ਕਿ ਓਹ (ਪਿਤਾ) ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਸ਼ੈ ਹੈ, ਅਰ ਓਹ ਅਪਣੇ ਕ੍ਰਿਪਾ
ਪਾਤ੍ਰ ਨੂੰ ਬ੍ਰਹਮਣ, ਰਿਸ਼ੀ, ਦਾਨਾ, ਅਰਥਾਤ 'ਕਵੀ' ਬਨਾ ਸਕਦੀ ਹੈ । †ਮੁਕਤੀ ਦਾਤਾ ।

ਦਯਾਲੁ, ਦੁਖੀ-ਮੋ ਸੋ ਨ ਅਲਾਈਏ । ਮੋ ਸੋ ਨਹੀਂ ਕ੍ਰਿਤਾਘਨ, ਤੋ ਸੋ
ਉਪਕਾਰੀ ਨਾਂਹਿ, ਮੋ ਸੋ ਨ ਅਨਾਥ, ਨਾਥ ਤੋ ਸੋ ਨ ਬਤਾਈਏ । ਐਗੁਨੀ
ਨ ਮੋ ਸੋ ਕੋਊ, ਗੁਨਵਾਨ ਤੋਸੋ ਨਹੀਂ, ਜਪ ਤਪ ਬਤ ਮੋ ਮੋਂ ਏਕ ਨਹਿ
ਪਾਈਏ । ਕਵਿ ਆਯੋ ਹੈ ਸ਼ਕਨ, ਗਹੇ ਧਾਇ ਕੈ ਚਰਨ, ਗੁਰੁ ਤਾਰਨ
ਤਰਨ ਨਿਜ ਹਾਥ ਦੇ ਬਚਾਈਏ ॥ ੨੭ ॥

ਇਹ ਤੁਕਾਂ ਅਸਾਂ ਨਮੂਨੇ ਮਾਤ੍ਰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਹਨ, ਬਾਕੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਤੇ
ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰੰਥ ਦੇ ਪੜ੍ਹਨ ਨਾਲ ਕਦਮ ਕਦਮ ਤੇ ਨਿਸ਼ਚਾ ਹੁੰਦਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ
ਕਿ ਕਵੀ ਭਾਈ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਜੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਰਲੇ ਸਿੱਖਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਹੋਏ ਹਨ ਜੋ
ਅਨਿੰਨ ਭਗਤ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੇ ਸਨ, ਇਸ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ 'ਸ਼ਾਰਦਾ
ਆਵਾਹਨ' ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਜ਼ਹਬ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਨਾ ਉਹ ਇਸ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨ ਵਾਲਿਆਂ
ਦਾ-ਮਜ਼ਹਬ ਬਨਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ । ਇਹ ਇੱਕ ਕਵੀ ਮਨ ਦਾ ਹੁਲਾਸ ਹੈ,
ਦੋਖੋ ਈਰਾਨ ਅਰਾਨੀ ਪ੍ਰਸਤ ਸੀ, ਸਾਰਾ ਮੁਸਲਮਾਨ ਹੋ ਗਿਆ, ਪਰ ਕਵਿਤਾ
ਕਰਨ ਵੇਲੇ ਸਾਕੀ ਤੇ ਮੈਅ (ਸ਼ਰਾਬ ਪਿਲਾਉਣ ਵਾਲਾ ਤੇ ਸ਼ਰਾਬ) ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਦੇ
ਹਨ । 'ਸਾਕੀ ਤੇ ਸ਼ਰਾਬ' ਇਸਲਾਮ ਵਿਚ ਹਰਾਮ ਹਨ, ਪਰ 'ਕਵਿਮਨ
ਹੁਲਾਸ' ਉਸੇ ਹਰਾਮ ਸ਼ਰਾਬ ਪਿਲਾਉਣ ਵਾਲੀ 'ਸੁੰਦਰੀ-ਸਾਕੀ' ਨੂੰ ਕਵਿਤਾ ਕਰਨ
ਵੇਲੇ ਯਾਦ ਕਰਦੇ ਤੇ ਆਵੇਸ਼ਕ ਹਾਲਤ ਦੀ ਯਾਚਨਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਪਿਆਲਾ
ਪਿਲਾ ਦੇ । ਸ਼ਰਾਬ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ 'ਕਾਵਜ ਸ਼ਕਤੀ' ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਯਾਦ
ਕਰਨਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ 'ਮਨੋ-ਹੁਲਾਸ' ਮਾਤ੍ਰ ਹੈ । ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਿੱਖ ਹੋਕੇ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਦਾ
ਸ਼ਾਰਦਾ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਨਾ 'ਕਵਿ-ਸੰਕੇਤ'-'ਕਵਿ ਮਨ ਹੁਲਾਸ'-ਹੈ, ਇਹ ਇਸ਼ਟ
ਅਰ ਇਸ਼ਟਾਪਤੀ ਦੀ ਬਾਤ ਨਹੀਂ ਹੈ* । ਆਪਦੀ ਵਿਦਯਾ ਦਾ ਮੰਡਲ ਕੇਵਲ
ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਤੇ ਹਿੰਦੀ ਸੀ, ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਤ੍ਰੀਕੇ ਦੀ ਹਿੰਦੀ ਭਾਸ਼ਾ

*ਅਧਿਆਯ ੨੭ ਅੰਕ ੧੬, ੧੭ ਵਿੱਚ ਕਵੀ ਜੀ ਦੇਵੀ ਦੀ ਜ਼ਬਾਨੀ ਅਖਵਾਉਂਦੇ ਹਨ
ਇਕ ਜਗਜਾਸੂ ਨੂੰ ਜੋ ਦੇਵੀ ਤੋਂ ਮੁਕਤੀ ਮੰਗਦਾ ਹੈ, ਦੇਵੀ ਆਖਦੀ ਹੈ:-

ਪਹਲਾਧ ਹੈ ਤਨ ਕੀ ਜੋ ਲੋ । ਸੇਵਹੁ ਸ੍ਰੀ ਨਾਨਕ ਪਗ ਤੋ ਲੋ । ਪੁਰਿ
ਸੁਲਤਾਨਹਿ ਕੀਨਿ ਦੁਕਾਨਾ । ਦੁਰਜੇ ਰਹਤਿ ਹੈ ਜਾਇ ਨ ਜਾਨਾ ॥ ੧੬ ॥
ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾਰ ਰੂਪ ਅਵਤਾਰਾ । ਕਲਿ ਨਰ ਤਾਰਨ ਕੋ ਤਨ ਧਾਰਾ ।

ਫੇਰ ਸ੍ਰੀ ਗੁ: ਨਾ: ਪ੍ਰ: ਪ੍ਰ: ਅਧਿਆਯ ੨੯ ਅੰਕ ੩ ਵਿੱਚ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਜੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ
ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੂੰ ਜਗਤ ਨਿਸਤਾਰਨ ਲਈ ਟੋਰਨ ਵੇਲੇ ਆਖਦੇ ਹਨ ਕਿ
'ਹੈ ਕਲਿ ਕਾਲ ਕਰਾਲ ਬਿਸਾਲਹਿ ਮੰਦਮਤੀ ਮਨ ਮਾਨਵ ਹੋਊ । ਦੇਵਨਿ ਪੂਜਤਿ,
ਨਾਮ ਤੇ ਬੇਮੁਖ ਕੇਵਲ ਪਾਪ ਪਰਾਇਨ ਜੋਊ ।' ਇਥੇ ਬੀ ਕਵੀ ਜੀ 'ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀ ਪੂਜਾ'
ਨੂੰ ਇੰਝ ਮਤੀ ਵਾਲੇ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦਾ ਕਰਮ ਦੱਸ ਰਹੇ ਹਨ, ਤਦ ਉਹ ਆਪ ਕਿਸੇ ਦੇਵੀ ਦੇਵਤੇ
ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਇਸ਼ਟ ਕੀਕੂੰ ਮੰਨ ਸਕਦੇ ਸਨ ਜਾਂ ਸਾਨੂੰ ਮੰਨਣਾ ਸਿਖਲਾ ਸਕਦੇ ਸਨ ?

ਦੀ ਰਚਨਾ ਵਿਚ ਇਹ ਹੁਲਾਸ ਵਰਤਿਆ ਜਾਣਾ ਇਕ ਸੁਤੇ ਸੁਭਾਵ ਗਲ ਸੀ ।

ਕਵੀ ਜੀ ਆਪ ਬੀ ਸਰਸ੍ਵਤੀ ਦੇ ਆਵੇਸ਼ ਨੂੰ ਗੁਰ ਯਸ ਦੇ ਰਚਨ ਵਿਚ ਅੰਦਰਲੇ ਉਛਾਲ ਦੀ ਖ਼ਾਤਰ ਜਾਦ-ਕਰਦੇ ਹਨ, ਨਾਕਿ ਇਸ਼ਟ ਮੰਨਦੇ ਹਨ । ਜਥਾ:—

ਸਰਸ੍ਵਤੀ ਸਰਿਤਾ ਸਰਸ ਮਮ ਚਿਰ ਕਰਹੁ ਪ੍ਰਵਾਹ ।

ਉਠਹਿ ਲਹਿਰ ਛੰਦਨ ਰਚਨ ਗੁਰ ਹਰਿ ਜਸ ਕੇ ਮਾਂਹਿ । ੧ ।

[ੳ: ਗੋਲੇ ਕਿਸ ਕਾ, ਸਾ ੧

ਕਵਿ ਜੀ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਅਪਣੇ ਇਸ਼ਟ ਗੁਰੂ ਦਾ ਮੰਗਲ ਰਖਿਆ ਹੈ, ਉਸ ਵਿਚ ਦੱਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਆਪ ਨੂੰ ਸੱਚ ਤੇ ਵਿਘਨਾਂ ਦੇ ਨਾਸ਼ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ, ਇਸ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਪਣੇ ਕੰਮ ਦੀ ਉੱਖਿਆਈ ਤੇ ਮਹਾਨਤਾ ਨੂੰ ਸਮਝ ਰਹੇ ਹਨ ਅਰ ਸ੍ਰਧਾ ਵਾਲੇ ਮਨ ਨਾਲ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਦਰ ਯਾਚਕ ਹਨ । ਫੇਰ ਸ਼ਾਰਦਾ ਦਾ ‘ਕਵਿ-ਸੰਕੇਤਕ’ ਮੰਗਲ ਕਰਕੇ ਅੱਗੋਂ ਅਪਣੀ ਰਚਨਾਂ ਅਰੰਭਦੇ ਹਨ, ਅਰ ਅਪਣੇ ਇਸ਼ੁ ਦੋਵ-ਵਾਹਿਗੁਰੂ, ਤੇ ਇਸ਼ੁ ਗੁਰੂ-ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ; ਫੇਰ ਅਪਣੇ ਵਿਦਯਾ ਦਾਤੇ ਦਾ, ਫੇਰ ਨਾਮ-ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨਾਮ-ਦਾ ਮੰਗਲ ਤੇ ਮਹਿਮਾ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਸਿਮਰਨ ਦਾ ਫਲ ਦੱਸਦੇ ਹਨ, ਤੇ ਅਧਿਆਯ ਇਸੇ ਮੰਗਲਮਯ ਰੰਗ ਵਿਚ ਸਮਾਪਤ ਕਰ ਦੇਂਦੇ ਹਨ । ਸਾਰੇ ਪੰਦ੍ਰਾਂ ਮੰਗਲ ਆਪ ਨੇ ਕੀਤੇ ਹਨ, ੧੪ ਵਿਚ ਅਪਣਾ ਇਸ਼ੁ ਹੈ, ਤੇ ਇਕ ਵਿਚ ‘ਪਰਾਇਆ ਇਸ਼ੁ’ ਨਹੀਂ, ‘ਮਜ਼ਹਬੀ ਸ਼ਖਸੀਅਤ’ ਨਹੀਂ, ਪਰ ਕੇਵਲ ਕਵੀਆਂ ਦੇ ਮਨੋਹੁਲਾਸ ਦੀ ਕਵਿ ਸੰਕੇਤਕ ਰੀਤਿ ਵਰਤੀ ਹੈ ਉਹ ਇਹ ਹੈ:—

ਕਬਿਤ-ਤੀਨੋ ਲੋਕ ਬਰ ਦਾਨੀ, ਤੀਨੋ ਜਾਚੈ ਮਹਾਰਾਨੀ,
ਤੀਨੋ ਤਾਪ ਹਾਨੀ, ਆਦਿ ਤੀਨੋ ਗੁਨ ਮੰਡਿਕਾ ।
ਤੀਨੋ ਕਾਲ ਮਾਨੀ, ਤੀਨੋ ਸ਼ਕਤਿ ਪ੍ਰਧਾਨੀ ਤਵ,
ਤੀਨੋ ਕ੍ਰਿਤਵਾਨੀ, ਤੀਨੋ ਗਾਨੀ ਬਰ ਬੰਡਿਕਾ ।
ਦੀਨੀ ਰਜਧਾਨੀ ਬੱਜ ਪਾਨੀ ਕੋ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਪਾਨੀ,
ਜਾਨੀ ਮੈਂ ਭਵਾਨੀ ਸੁਖ ਖਾਨੀ ਖਲ ਖੰਡਿਕਾ ।
ਨਮੋ ਨਮੋ ਬਾਕ ਬਾਨੀ, ਜੋਤਿ ਬਿਦਤਾਨੀ, ਦਾਸ
ਰਸਨਾ ਬਸਾਨੀ, ਜੋਤਿ ਜੋਤਿ ਮਾਤ ਚੰਡਿਕਾ ॥ ੨ ॥

ਤੀਨੋ ਲੋਕ=(ੳ) ਤਿੰਨ ਲੋਕ:—ਸੁਰਗ, ਮਾਤ, ਪਾਤਾਲ ।

(ਅ) ਤ੍ਰੈ ਵਰਗ=ਦੇਵਤੇ, ਮਨੁੱਖ, ਦੈਂਤ ।

ਮਹਾਰਾਨੀ=ਵਡੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਜਾ ਪ੍ਰਤਾਪ ਵਾਲੀ ।

ਤੀਨੋ ਤਾਪ=ਆਧਿ, ਬਿਆਧਿ, ਉਪਾਧਿ । ਮਨ ਦੇ ਦੁੱਖ, ਸਰੀਰ ਦੇ ਦੁੱਖ,

ਉੱਤੋਂ ਆ ਪਏ ਦੁੱਖ । ਕਵੀਆਂ ਦੇ ਤ੍ਰੈ ਤਾਪ ਏਹ ਹਨ:—

੧. ਅਪਣੀ ਚੰਗੀ ਕਵਿਤਾ ਦੇ ਅਭਿਮਾਨ ਵਿਚ ਬਲ ਉੱਠਣਾ.

੨. ਦੂਸਰੇ ਦੀ ਚੰਗੀ ਕਵਿਤਾ ਵੇਖਕੇ ਈਰਖਾ ਨਾਲ ਸੜਨਾ,
੩. ਅਪਣੀ ਕਵਿਤਾ ਦੇ ਅਪਮਾਨ ਹੋਣ ਤੇ ਨਿਰਾਸ਼ਤਾ ਆਦਿਕ
ਦੇ ਦੁਖ ਵਿਚ ਧੁਖਣਾ।

ਤੀਨੋਗੁਨ=ਰਜ, ਤਮ, ਸਤ, ਅਥਵਾ-੧. ਦੂਸਰਿਆਂ ਦੇ ਕੀਤੇ
ਸਾਹਿਤਜ ਨੂੰ ਖੂਬੀ ਨਾਲ ਸਮਝ ਸੱਕਣਾ, ੨. ਆਪ ਉੱਚਾ
ਸਾਹਿਤਜ ਲਿਖ ਸੱਕਣਾ, ੩. ਦੂਸਰੇ ਨੂੰ ਸਾਹਿਤਜ ਸਿਖਾ
ਸੱਕਣਾ ਜਾਂ ਚਾਤੁਰੀ ਨਾਲ ਵਜਾਖਜਾ ਕਰ ਸੱਕਣੀ।

ਮੰਡਿਕਾ=ਸੰਵਾਰਣ ਵਾਲੀ, ਭੂਸ਼ਤਿ ਕਰਨ ਵਾਲੀ।

ਤੀਨੋ ਕਾਲ=ਭੂਤ, ਵਰਤਮਾਨ, ਭਵਿੱਖਤ। ਬੀਤ ਚੁਕਾ, ਬੀਤ ਰਿਹਾ
ਤੇ ਆਉਣ ਵਾਲਾ ਸਮਾਂ। (ਅ) ਤ੍ਰੈ ਜਮਾਨੇ-੧. ਵੇਦਕ, ੨. ਪੋਰਾਣਕ
ਤੇ ੩. ਯਕਨੀ ਰਾਜ ਦਾ ਸਮਾਂ। ਭਾਵ ਇਹ ਕਿ ਤਿੰਨਾਂ
ਸਮਿਆਂ ਦੇ ਕਵੀ ਤੇਨੂੰ ਮੰਗਲ ਵੇਲੇ ਮੰਨਦੇ ਰਹੇ ਹਨ।

ਤੀਨੋ ਸ਼ਕਤਿ=ਤਿੰਨੋ ਸ਼ਕਤੀਆਂ:-ਉਮਾ, ਰਾਮਾ, ਸਾਵਿਤ੍ਰੀ। ਰਿਗ ਵੇਦ
ਵਿਚ ਸਰਸ੍ਵਤੀ ਨੂੰ ਨਦੀਆਂ ਦੀ ਮਾਂ ਮੰਨਿਆਂ ਹੈ, ਦੇਵੀਆਂ
ਦੀ ਮਾਂ ਮੰਨਿਆਂ ਹੈ, (ਦੇਖੋ ਰਿਗ ਮੰਡ: ੨. ਸੁ: ੪੧. ਮੰਤ੍ਰ ੧੬)।
ਕਈ ਥਾਈਂ ਵਿਦਯਾ ਦਾਤੀ ਹੋਣ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਸਰਸ੍ਵਤੀ ਨੂੰ
ਹੋਰ ਤ੍ਰੈ ਫਲਦਾਤੀ ਮੰਨਿਆਂ ਹੈ, ਓਹ ਤ੍ਰੈ ਫਲਦਾਤਾ ਸ਼ਕਤੀਆਂ
ਉਸ ਦੀਆਂ ਏਹ ਹਨ:-੧. ਦੇਲਤ ਦੇਣ ਦੀ, ੨. ਖੇਤੀਆਂ
ਬਹੁਤ ਉਪਜਾਉਣ ਦੀ, ੩. ਤ੍ਰੀਮਤਾਂ ਨੂੰ ਸੰਤਾਨ ਦਾਨ ਕਰਨ ਦੀ।

ਤੀਨੋ ਕ੍ਰਿਤਵਾਨੀ=ਉਤਪਤੀ, ਪਾਲਨ, ਸਿੰਘਾਰ, ਤਿੰਨਾਂ ਕੰਮਾਂ ਦੇ
ਕਰਨ ਵਾਲੀ। ਤ੍ਰੈ ਕ੍ਰਿਤਾਂ ਖਾਸ ਸਰਸ੍ਵਤੀ ਦੀਆਂ ਏਹ ਹਨ:-
੧. ਯੱਗਾਂ ਨੂੰ ਸਫਲਤਾ ਦੇਣੀ। ੨. ਰਿਸ਼ੀਆਂ ਨੂੰ ਕਵਿਤਾ ਦੇਣੀ।
੩. ਨਦੀ ਸਰਸ੍ਵਤੀ ਵਿਚ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਜਲ ਦੇਣਾ।

ਤੀਨੋ ਗਾਨੀ=ਤਿੰਨਾਂ ਤੋਂ ਗਾਂਵੀਂ ਗਈ, ਧ੍ਰੁਮਾਂ ਬਿਸ਼ਨੁ ਮਹੇਸ਼ ਤੋਂ,
ਪਰ ਇਸ਼ਾਰਾ ਇਥਰ ਹੈ:-(ਅ) ਵੇਦਾਂ ਦੇ, ਪੁਰਾਣਾਂ ਦੇ, ਤੇ ਹੋਰ
ਆਮ ਸਾਹਿਤਜ ਦੇ ਕਵੀ, ਤਿੰਨਾਂ ਨੇ ਤੇਰਾ ਯਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਬਰਬੰਡਿਕਾ=ਬਲਵੰਤਿਕਾ=ਬਲਵਾਨ। 'ਬਰ' ਦੇ ਅਰਥ ਹਨ:-ਬਲ,
ਵਰ, ਸ੍ਰੇਸ਼ਟਤਾ, ਸੈ ਕਈ ਸੱਜਣ ਇਸ ਕਰਕੇ ਤ੍ਰੈ ਅਰਥ ਹੋਰ
ਬੀ ਕਰਦੇ ਹਨ:-

(ਅ) ਬਲ ਦੇ ਵੰਡਣ ਵਾਲੀ। (ੲ) ਵਰਾਂ ਦੇ ਵੰਡਣ ਵਾਲੀ।

(ਸ) ਸ੍ਰੇਸ਼ਟਤਾ ਦੇਣ ਵਾਲੀ, ਭਾਵ ਆਪਣੇ ਪਾਤ੍ਰ ਕਵੀ ਨੂੰ ਉੱਚਿਆਂ
ਕਰਨ ਵਾਲੀ।

ਬੱਜ੍ਹ ਪਾਨੀ=ਬੱਜਰ (=ਪੱਥਰ) ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ, ਇੰਦ੍ਰ ।
ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਪਾਣੀ=ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ । [ਸਿਸ:, ਕ੍ਰਿਪਾਨ=
ਤਲਵਾਰ । ਪਾਣਿ=ਹੱਥ]

ਭਵਾਨੀ=ਕਸ਼ਲਤਾ ਦਾਤੀ । (ਅ) ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਮੂਲ ਕਾਰਣ ।

(ੲ) ਦੇਵੀ, ਜੋ ਪਿੱਛੋਂ ਪਾਰਬਤੀ ਸਮਝੀ ਗਈ ।

ਭਵ=ਸ਼ਿਵ । ਭਵਾਨੀ=ਸ਼ਿਵ ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ । 'ਭਵਾਨੀ' ਪਾਰਬਤੀ
ਦੇ ਸ਼ਾਂਤਮਯ ਤੇ ਪਸਾਰ ਵਾਲੇ ਸਰੂਪ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ ।

ਸੁਖ ਖਾਨੀ=ਸੁੱਖਾਂ ਦੀ ਖਾਣ । ਜਿਸ ਤੋਂ ਸੁਖ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਸਕਣ ।

ਖਲ ਖੰਡਿਕਾ=ਦੁਸ਼ਟਾਂ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲੀ । ਕਵੀਆਂ ਦੇ ਲਈ
ਦੁਸ਼ਟ (ਵਿਘਨਕਾਰੀ) ਓਹ ਹਨ, ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਨਿੰਦਾ ਕਰਦੇ ਹਨ
ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਰੰਭੇ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿਚ ਮਿਥਕੇ ਅਟਕਾਂ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ ।

ਬਾਕ ਬਾਨੀ=ਕਵਿਤਾ ਸਫੁਰਣ ਕਰਾਉਣ ਵਾਲੀ, ਸਰਸ੍ਵਤੀ । ਰਿਗ
ਵੇਦ ਵਿਚ ਕਵਿਤਾ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਨਾਮ ਵਾਕ ਤੇ ਵਾਚ
ਕਰਕੇ ਆਇਆ ਹੈ । (ਦੇਖੋ ੧੦. ੭੧ ਤੇ ੧੨੫) ਪਿੱਛੋਂ ਇਸੇ
ਦਾ ਨਾਮ ਸਰਸ੍ਵਤੀ ਹੋਇਆ । ਵਾਚ ਤੇ ਵਾਕ ਇੱਕੋ ਗੱਲ ਹੈ ।

ਬਿਦਤਾਨੀ=ਪ੍ਰਗਟ, ਪ੍ਰਗਟਾਉਣ ਵਾਲੀ । ਜੈਤਿ ਜੈਤਿ=ਜੈ ਹੋ, ਜੈ ਹੋ ।

ਚੰਡਿਕਾ=ਜਿਸ ਦਾ ਸਰੂਪ ਤੇਜ ਹੈ, ਤੇਜ ਦੀ ਦੇਵੀ ।

(ਅ) ਦੁਰਗਾ ਦਾ ਉਹ ਰੂਪ ਜਿਸ ਨੇ ਮਹਿਖਾਸੁਰ ਮਾਰਿਆ ।

(ੲ) ਗਾਇਤ੍ਰੀ ਦੇਵੀ ।

(ਸ) ਜਿਵੇਂ ਸਰਸ੍ਵਤੀ ਵਿਦਯਾ ਦੀ ਦੇਵੀ ਹੈ ਤਿਵੇਂ ਜੁੱਧ (ਬੀਰ ਰਸ)
ਦੀ ਦੇਵੀ ਚੰਡਿਕਾ ਹੈ । ਜਿਵੇਂ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਵਿਚ ਸਾਹਿਤਜ
ਤੇ ਬੀਰ ਰਸ ਕੱਠੇ ਕੀਤੇ ਗਏ ਤਿਵੇਂ ਕਵੀ ਜੀ ਨੇ
ਸਾਹਿਤਜ ਤੇ ਬੀਰ ਰਸ ਦੀਆਂ ਦੇਵੀਆਂ ਨੂੰ ਬੀ ਕੱਠਿਆਂ
ਕਰਕੇ ਇੱਕੋ ਰੂਪ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ।

ਅਰਥ—ਅਰਥ ਚੌਥੀ ਤੁਕ ਤੋਂ ਦੁਰੇਗਾ, ਫੇਰ ਪਹਿਲੀ, ਫੇਰ ਦੂਸਰੀ, ਫੇਰ
ਤੀਸਰੀ ਦਾ ਲੱਗੇਗਾ:—

ਹੇ ਬਾਕ ਬਾਨੀ (ਕਵਿਤਾ ਸਫੁਰਣ ਕਰਾਉਣ ਵਾਲੀ ।) (ਤੀਰੀ) ਜੇਤ
ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਕੇ ਦਾਸ ਦੀ ਰਸਨਾ ਤੇ ਵਸ ਗਈ ਹੈ. (ਤੈਨੂੰ) ਨਮਸਕਾਰ ਨਮਸਕਾਰ
ਹੋਵੇ, ਹੇ ਤੇਜ ਸਰੂਪ ਮਾਤਾ (ਤੀਰੀ) ਜੈ ਹੋ, (ਤੀਰੀ) ਜੈ ਹੋ ! (ਤੂੰ ਹੀ) ਤਿੰਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ
(ਵਿਦਯਾ ਦਾ) ਵਰ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਹੈਂ, (ਤੈਨੂੰ) ਤਿੰਨੇ (ਵਰਗ ਵਾ ਤਿੰਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੇ
ਕਵੀ) ਵਡੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵਾਲੀ (ਜਾਣਕੇ) ਯਾਚਨਾ ਕਰਦੇ ਹਨ, (ਤੂੰ ਕਵੀਆਂ ਦੇ) ਤੂੰ
ਤਾਪ ਦੂਰ ਕਰਨੇ ਵਾਲੀ ਹੈਂ (ਅਤੇ ਫੇਰ) ਤਿੰਨਾਂ ਗੁਣਾਂ (ਨਾਲ ਕਵੀਆਂ ਨੂੰ) ਆਦਿ

ਤੋਂ ਹੀ ਭੁਸ਼ਤ ਕਰਨੇ ਵਾਲੀ ਹੈਂ, ਤਿੰਨਾਂ ਕਾਲਾਂ ਵਿਚ (ਸਾਰੇ ਕਵੀਆਂ ਤੋਂ ਤੇਰਾ) ਸਤਿਕਾਰ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਤਿੰਨ ਤੇਰੀਆਂ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਹਨ (ਦੇਲਤ, ਖੇਤੀ, ਐਲਾਦ ਦਾਨ ਦੇਣ ਦੀਆਂ), (ਤੂੰ) ਤਿੰਨਾਂ ਕਾਰਜਾਂ ਦੇ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈਂ (ਕਵਿਤਾ, ਯੋਗ ਸਫਲਤਾ ਤੇ ਜਲਦਾਨ); ਤਿੰਨਾਂ (ਜਮਾਨਿਆਂ ਦੇ ਕਵੀਆਂ ਨੇ ਤੈਨੂੰ) ਗਾਂਵਿਆਂ ਹੈ, ਹੇ ਵਰ ਦਾਤੀ ! ਹੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਤਲਵਾਰ ਧਾਰਨ ਵਾਲੀ, (ਤੂੰ ਹੀ) ਇੰਦ੍ਰ ਨੂੰ ਰਾਜਧਾਨੀ ਦਿੱਤੀ ਸੀ, (ਤੈਨੂੰ) ਮੈਂ ਕੁਸ਼ਲਤਾ ਦਾਤੀ, ਸੁੱਖਾਂ ਦੀ ਖਾਣ ਤੇ ਦੁਸ਼ਟਾਂ (ਵਿਪਨਕਾਰੀਆਂ) ਦੇ ਨਾਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਜਾਣਿਆਂ ਹੈ ।

ਭਾਵ—ਅਸੀਂ ਇਸ ਅੰਕ ਦੇ ਮੱਢ ਵਿਚ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਦੱਸ ਆਏ ਹਾਂ ਕਿ ਕਵੀ ਜੀ ਦਾ ਇਹ 'ਸ਼ਾਰਦਾ ਮੰਗਲ' ਕਵਿ ਮਿਰਜਾਦਾ ਅਨੁਸਾਰ ਇਕ ਸੰਕੇਤਕ ਗੱਲ ਹੈ । ਪਰੰਤੂ ਇਸ ਵਿਚ ਆਪ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੰਕੇਤ ਤੋਂ ਵਧਵੀਂ ਗੱਲ ਬੀ ਇਕ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਜੋ ਜਾਹਿਰਾ ਅਣਮਿਲਦੀ ਗੱਲ ਹੈ, ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਸ ਵਿਚ ਇੱਕ ਅਭਿਪ੍ਰਾਯ ਮਾਲੂਮ ਦਿੰਦਾ ਹੈ । 'ਸ਼ਾਰਦਾ' ਯਾ 'ਸਰਸੂਤੀ' ਯਾ 'ਵਾਚ' ਯਾ 'ਬਾਕਬਾਨੀ' ਇਕ ਠੰਡੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਵਾਲੀ ਅਰਥਾਤ ਜਮਾਲ ਦੇ ਆਦਰਸ਼ ਵਾਲੀ ਵਜਕਤੀ ਹੈ, ਪਰ ਇਸ ਵਿਚ ਉਸ ਨੂੰ ਤੇਜ ਵਾਲੀ ਤੇ ਜੰਗ ਫਤਹ ਕਰਾਉਣ ਵਾਲੀ ਬੀ ਆਖਿਆ ਹੈ, ਇਹ ਕਵੀ ਜੀ ਦੀ ਭੁੱਲ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਉਹ ਇਕ ਉਸ ਕੌਮ ਦੇ ਬੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜੋ ਜੰਗਜੂ ਹੈ, ਅਰ ਦੇਸ਼ ਤੇ ਕੌਮ ਨੂੰ ਬੁਲਮ ਤੇ ਓਪਰਿਆਂ ਦੇ ਰਾਜ ਤੋਂ ਆਜ਼ਾਦ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਬੀਰ ਰਸ ਵਿਚ ਬੀ ਜਾ ਪਈ ਸੀ; ਜਿਸ ਨੇ ਅਪਣਾ ਆਦਰਸ਼ 'ਯੁੱਧ' ਬੀ ਬਨਾਇਆ ਹੈ, ਉਸ ਕੌਮ ਦੇ ਰਚਣਹਾਰ ਨੇ ਇਨਸਾਨ ਨੂੰ ਜਮਾਲ ਤੇ ਜਲਾਲ ਦੋਹਾਂ ਸੁੰਦਰਤਾਈਆਂ ਨਾਲ ਭੁਸ਼ਾਓ ਕੀਤਾ ਸੀ ।

ਸ਼ਾਂਤਮਈ ਸੁੰਦਰਤਾ ਤੇ ਤੇਜਮਈ ਸੁੰਦਰਤਾ, ਇਉਂ ਸੁੰਦਰਤਾ ਦੇ ਕਿਸਮਾਂ ਦੀ ਹੈ: ਬੁਲਬੁਲ ਦੀ ਆਵਾਜ਼, ਚੰਦਮਾਂ ਦੀ ਚਾਂਦਨੀ, ਫੁੱਲਾਂ ਦੀ ਕੌਮਲਤਾ, ਏਹ ਸ਼ਾਂਤਮਈ ਸੁੰਦਰਤਾ ਹੈ; ਬਿਜਲੀ ਦੀ ਦਮਕ, ਸੂਰਜ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼, ਸੂਰਮੇ ਦਾ ਬੀਰ ਰਸੀਆ ਦਰਸ਼ਨ ਇਹ ਤੇਜਮਈ ਸੁੰਦਰਤਾ ਹੈ, ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਜਿਸ ਇਨਸਾਨ ਵਿਚ ਹੋਣ ਉਸ ਨਸੂਨੇ ਦਾ ਆਦਮੀ ਰਚਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਮੂਹ ਤੋਂ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਬਨਾਈ ਹੈ, ਜਿਸ ਕੌਮ ਦਾ ਕਵਿ ਭਾਈ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਹੈ । ਸੋ ਕਵਿ ਨੇ ਅਪਣੀ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਜਿਸ ਵੇਲੇ 'ਸਰਸੂਤੀ ਮੰਗਲ' ਕੀਤਾ ਹੈ ਤਦ ਆਪਣਾ ਬੀਰ ਰਸੀਆ ਆਦਰਸ਼ ਨਾਲੇ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ । ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਵਿਚ ਜੋ ਸਾਹਿੱਤਜ ਇਸ ਨੇ ਪੈਦਾ ਕਰਨਾ ਹੈ ਉਸ ਵਿਚ ਬੀਰ ਰਸ ਭੀ ਭਰਨਾ ਹੈ । ਹਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਬੁਲਬੁਲ ਤੇ ਉਕਾਬ ਇੱਕੋ ਵੇਰ ਬਨਾਉਣਾ ਹੈ, ਸ਼ਾਂਤਿ ਰਸ ਤੇ ਬੀਰ ਰਸ, ਜਮਾਲ ਤੇ ਜਲਾਲ ਦੋ ਤਲਵਾਰਾਂ ਇਕ ਮਿਆਨੇ ਪਾਉਣੀਆਂ ਹਨ, ਇਸ ਲਈ ਆਪ ਨੇ ਆਪਣੇ ਖਿਆਲ ਮੂਜਬ ਸ਼ਾਰਦਾ ਬੀ ਉਹ ਕਥਨ ਕਰਨੀ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਠੰਢੀ ਤੱਤੀ ਦੋਇ ਸੁੰਦਰਤਾਈਆਂ ਹੋਣ, ਜੋ ਇਸ ਛੰਦ ਵਿਚ ਨਿਖੇੜਵੀਆਂ ਦਿੱਸ ਹਨ:—

ਜਮਾਲ (ਸ਼ਾਂਤਮਈ ਸੁੰਦਰਤਾ)

੧. ਬਾਕਬਾਨੀ—ਇਹ ਪੁਰਾਤਣ ਰਿਗ ਵੇਦ ਵਾਲੇ 'ਵਾਚ' ਨਾਮ ਵਾਲੀ, ਰਿਸ਼ੀਆਂ ਨੂੰ ਵੇਦਕ ਸਾਮ ਤੇ ਰਿਚਾ ਰਚਣ ਦੀ ਸੱਤਾ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਵਜਕਤੀ ਹੈ। 'ਵਾਚ' ਤੇ 'ਵਾਕ' ਇੱਕੋ ਅਰਥ ਦੇ ਪਦ ਹਨ।

੨. ਦਾਸ ਰਸਨਾ ਬਸਾਨੀ—ਅਰਥ, ਕਵਿਤਾ, ਸੁੰਦਰ ਬਾਣੀ ਉਚਾਰਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇਣ ਵਾਲੀ, ਇਹ ਸੁੰਦਰਤਾ ਸ਼ਾਂਤ ਰਸੀਆ ਹੈ। ਅਰ ਜੇ ਉਹੋ ਬੀਰ ਰਸੀ ਕਵਿਤਾ ਰਚੇ ਤਾਂ ਫੇਰ ਬੀਰ ਰਸੀਆ ਬੀ ਹੈ, ਤੇ ਜੰਗਜੂ ਕੌਮ ਦਾ ਕਵਿ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਬੀਰ ਰਸੀ ਕਵਿਤਾ ਬੀ ਕਵਿ ਜੀ ਨੇ ਲਿਖਣੀ ਹੈ।

੩. ਭਵਾਨੀ—ਕੁਸ਼ਲਤਾ ਦਾਤੀ। ਜੇ ਕਦੇ ਇਸ ਦਾ ਅਰਥ ਦੇਵੀ ਹੋਵੇ, ਤਾਂ ਭਵਾਨੀ ਉਸ ਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ਸ਼ਾਂਤਿਮਯ ਸਮੇਂ ਦੇ ਸਰੂਪ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।

੪. ਸੁਖ ਖਾਨੀ—

ਤੀਨੋ	ਕ੍ਰਿਤਵਾਨੀ	} ਇਹ ਸਾਰੇਗੁਣ ਠੰਢ ਪਾਉਣ ਵਾਲੇ, ਵਰ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਸ਼ਾਂਤ ਮਈ ਹਨ।
ਤੀਨੋ	ਤਾਪ ਹਾਨੀ	
ਤੀਨੋ	ਕਾਲ ਮਾਨੀ	
ਤੀਨੋ	ਲੋਕ ਬਰਦਾਨੀ	

ਜਲਾਲ (ਤੇਜ਼ਸ਼੍ਰੀ ਜਾ ਬੀਰ ਰਸੀਆ ਸੁੰਦਰਤਾ)

੧. ਚੰਡਿਕਾ—ਤੇਜ ਸਰੂਪ ਵਾਲੀ। ਕਵਿ ਜੀ ਦੀ ਮੁਰਾਦ ਇਤਨੀ ਹੀ ਹੈ। ਜੇ ਇਸ ਦਾ ਅਰਥ ਜੁੱਧ ਦੀ ਦੇਵੀ ਦੁਰਗਾ ਤੋਂ ਹੈ ਤਾਂ ਬੀ ਸਰਸ੍ਵਤੀ ਵਾਂਗੂ ਬੀਰ ਰਸੀਆ ਅਦਿਸ਼੍ਯ ਵਜਕਤੀ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਗੀਤਾਂ ਦੇ ਰਚਣ ਵਾਲੀ ਵਜਕਤੀ ਨਾਲ ਤਦਰੂਪ ਕਰਨ ਤੋਂ ਹੈ।

੨. ਦੀਨੀ ਰਜਧਾਨੀ—ਰਾਜ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਸ਼ਕਤੀ। ਇੰਦ੍ਰ ਨੂੰ ਜਿਸ ਨੇ ਰਾਜ ਦਿੱਤਾ ਉਸ ਸਾਖੀ ਵਾਲੀ ਵਜਕਤੀ। ਰਾਜ ਦੇਣਾ ਬਲਵਾਨ ਦਾ ਕੰਮ ਹੈ। ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰੇ ਪਦ 'ਸਾਰਦਾ' ਨਾਲ ਜਿਸ ਦਾ ਅਰਥ ਸਰਸ੍ਵਤੀ (ਵਿਦਯਾ ਵਿਗਯਾਨ ਦੇ ਤੱਤ ਦੀ ਦਾਤੀ) ਹੈ, ਪਰ ਸਾਰਦਾ ਦਾ ਇਕ ਅਰਥ—

{ ਸਾਰ + ਦਾ = } 'ਸ਼ਕਤੀ
{ ਸ਼ਕਤੀ + ਦਾਤੀ } ਦਾਤੀ' ਬੀ ਹੈ।

੩. ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਪਾਨੀ—ਜੁੱਧ ਦਾ ਆਦਰਸ਼ ਹੈ, ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਹੱਥ ਵਿਚ ਹੋਣੀ।

੪. ਖਲ ਖੰਡਿਕਾ—ਦੁਸ਼ਾਂ ਜਾ ਵਿਘਨਕਾਰੀਆਂ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਕਰਨਾ ਤੇਜ ਮਈ ਗੁਣ ਹੈ। ਵੇਦਕ ਰਿਸ਼ੀ—ਯੋਗਾਂ ਦੀ ਸਫਲਤਾ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਬੀ ਸਰਸ੍ਵਤੀ ਨੂੰ ਮੰਨਦੇ ਸਨ, ਅਰਥਾਤ ਜਿਸ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨਾਲ ਯੋਗ ਨਿਰਵਿਘਨ ਸਮਾਪਤ ਹੁੰਦੇ ਹੋਣ। ਗੋਯਾ ਕਿਸੇ ਅੰਗ ਵਿਚ ਵੇਦਕ ਰਿਸ਼ੀ ਬੀ ਸਰਸ੍ਵਤੀ ਨੂੰ (ਜਲਾਲ ਵਾਲੀ) ਬੀਰ ਰਸੀਆ ਮੰਨ ਗਏ ਹੋਏ ਹਨ।

ਸੋ ਬਾਕ ਬਾਨੀ ਤੇ ਚੰਡਿ (ਤੋਜ) ਬਾਨੀ ਨੂੰ ਇਕ ਵਰਣਨ ਕਰਨਾ ਕਵਿ ਜੀ ਦੇ ਅਪਣੇ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਤਜ ਦਾ ਸੂਚਕ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਅਣਦਿਸਦੇ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਜਲਾਲ ਜਮਾਲ ਨੂੰ ਇਕ ਕਰਕੇ ਵਰਣਨ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਸਾਹਿਤਜ ਲਿਖਣਗੇ।

੩. ਅਪਣੇ ਇਸ਼ ਦੇਵ-ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ-ਦਾ ਮੰਗਲ।

ਹੁਣ ਕਵਿ ਜੀ ਉਸ ਸਰੂਪ, ਉਸ ਵਜੂਦ ਦਾ ਮੰਗਲ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅਪਣਾ ਇਸ਼ਟ ਦੇਵ ਹੈ।

ਏਹਿਰਾ-ਸਰਬ ਬਯਾਪੀ, ਨਿਤ ਨਯੋ; ਸਤਿ, ਚਿਤ, ਆਨੰਦ ਰੂਪ;
ਮੈ ਉਰ ਮੈ ਪ੍ਰਗਟੇ ਸਦਾ; ਜੋ ਚਰ ਅਚਰ ਅਨੂਪ ॥ ੩ ॥

ਸਰਬ ਬਯਾਪੀ=ਸਾਰੇ ਵਯਾਪਕ, ਜੋ ਕਿਸੇ ਇਕ ਅਸਥਾਨ ਦੀ ਕੈਦ ਵਿਚ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਜੋ ਹਰ ਸੂਖਮ ਤੋਂ ਸੂਖਮ, ਤਰਲ ਤੋਂ ਤਰਲ ਅਕਾਸ਼ ਆਦਿਕਾਂ ਤੋਂ ਬੀ ਸੂਖਮਾਂ ਵਿਚੋਂ ਵੱਸ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ, ਦੇਸ਼ (Space) ਜਿਸ ਨੂੰ ਵੰਡ ਨਾ ਸਕੇ।

ਨਿਤ ਨਯੋ=ਸਦਾ ਨਵਾਂ, ਜੋ ਪੁਰਾਣਾ ਕਦੇ ਨ ਹੋਵੇ। ਖਾਲ ਜਿਸ ਪਰ ਕੋਈ ਅਸਰ ਨਾ ਪਾ ਸਕੇ। ਜੋ ਭੂਤ ਭਵਿੱਖ ਤੇ ਵਰਤਮਾਨ ਵਿਚ ਇਕਸਾਰ ਰਹੇ। ਬਾਲ ਜੁਆਨੀ ਬ੍ਰਿਧਾਪਨ ਜਿਸ ਉਤੇ ਵਟਾਉ ਸਟਾਉ ਨਾ ਲਿਆਵੇ। ਕਾਲ ਤੋਂ ਪਰੇ।

ਸਤਿ=ਜੋ ਵਾਸਤਵ ਵਿਚ ਹੋਵੇ। ਅਸਲੀ ਵਜੂਦ। ਜਿਸ ਦੀ ਬਾਬਤ ਕਿਸੇ ਥਾਂ ਜਾ ਕਿਸੇ ਹਾਲ ਇਹ ਨਾ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕੇ ਕਿ 'ਉਹ ਨਹੀਂ'। ਜਿਸ ਦਾ ਸਰੂਪ ਹਰ ਥਾਂ ਤੇ ਹਰ ਸਮੇਂ 'ਹੈ' ਹੈ।

ਚਿਤ=ਚੇਤਨਾ, ਜੀਉਂਦਾ ਜਾਗਦਾ। ਜਿਸ ਵਿਚ ਸੰਪੂਰਣ ਗਿਆਨ ਦਾ ਨਿਵਾਸ ਹੈ, ਜੋ ਆਪ ਸਦਾ ਸਾਰਾ ਗਿਆਨ ਸਰੂਪ ਹੈ। ਜਿਸ ਨੂੰ ਜਾਣਨ ਲਈ ਕਿਸੇ ਤਜਰਬੇ ਜਾ ਸਹਾਯਤਾ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ। ਜੋ ਅਪਣੇ ਆਪ ਤੋਂ ਸਦਾ ਸਭ ਥਾਂ ਸਭ ਕੁਛ ਜਾਣਦਾ ਹੈ।

ਆਨੰਦ=ਪ੍ਰਸੰਨਤਾਈ, ਖੁਸ਼ੀ, ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਰੂਪ ਵਾਲਾ; ਜੋ ਹਰ ਥਾਂ ਹਰ ਹਾਲ ਖੇਤ੍ਰੇ ਵਿਚ ਹੈ। ਜਿਸ ਦਾ ਵਜੂਦ ਉਮਾਹ, ਖੁਸ਼ੀ, ਮੰਗਲ, ਖੇਡ, ਉਤਸਾਹ ਹੈ। ਆਨੰਦ ਉਸ ਦਾ ਗੁਣ ਹੀ ਨਹੀਂ ਉਸ ਦਾ ਸਰੂਪ ਹੈ।

‘ਸਤ ਚਿਤ ਆਨੰਦ’=‘ਹੈ’, ‘ਜਾਣਦਾ’ ਹੈ ਕਿ ‘ਹੈ’, ਜਾਣਦਾ ਹੈ ਕਿ ਆਨੰਦ ਹੈ। ਇਹ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਸਰੂਪ ਲੱਛਣ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਵਜੂਦ ਦਾ ਵਰਣਨ ਹੈ ਕਿ ਉਹ:-ਹੈ, ਗਿਆਨ ਸਰੂਪ ਹੈ, ਅਚ ਅਨੰਦ ਸਰੂਪ ਹੈ। ਉਰ=ਹਿੰਦਾ।

ਸਰਬ
ਬਯਾਪੀ

ਚਰ=ਜਾਨਦਾਰ । [ਚਰ=ਚੇਸ਼ਾ ਕਰ ਸਕਣ ਵਾਲਾ] ਜੇ ਚੱਲ ਸਕੇ, ਮੁਤਹੱਰਿਕ ।
 ਅਚਰ=ਜੜ੍ਹ [ਸੰਸ: , ਅ+ਚਰ] ਜੇ ਚਲ ਨਾ ਸਕੇ, ਜੇ ਹਰਕਤ ਨਾ ਕਰੇ ।
 ਅਨੂਪ=ਅਨ+ਉਪਮ=ਜਿਸ ਵਰਗਾ ਹੋਰ ਨਾ ਹੋਵੇ । ਅਤਿ ਸੁੰਦਰ ।

ਅਰਥ—ਹੇ ਸਾਰੇ ਵਜਾਪਕ, ਸਦਾ ਨਵੇਂ, ਸਤਿ ਚਿਤ ਅਨੰਦ ਸਰੂਪ (ਵਾਲੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ !)
 ਜੋ ਜੜ੍ਹ ਚੇਤਨ (ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੀਕ) ਸੁੰਦਰ ਹੋ, ਮੇਰੇ ਹਿਰਦੇ
 ਵਿਚ ਸਦਾ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਵੋ ।

ਭਾਵ—ਪਿੱਛੇ ਸਰਸ੍ਵਤੀ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਕੇਵਲ 'ਦਾਸ ਰਸਨਾ ਬਸਾਨੀ' ਆਖਿਆ
 ਸੀ, ਜਦ ਅਪਣੇ ਇਸ਼੍ਟ ਦੇਵ ਤੇ ਆਏ ਹਨ, ਤਾਂ ਯਾਚਨਾ ਕਰਦੇ ਹਨ, 'ਮੇ ਉਰ
 ਮੈ ਪ੍ਰਗਟੇ ਸਦਾ' । ਇਤਨਾ ਫਰਕ ਇਸ਼੍ਟ ਦੇਵ ਦੇ ਪਿਆਰ ਦਾ ਤੇ ਕਵਿ ਸੰਕੇਤ
 ਸਰਸ੍ਵਤੀ ਦੇ ਆਵਾਹਨ ਦਾ ਇੱਥੇ ਦਿੱਸ ਰਿਹਾ ਹੈ ।

ਅਪਣੇ ਇਸ਼੍ਟ ਦੇਵ ਨੂੰ, ਸਾਰੇ ਵਿਆਪਕ, ਸਦਾ ਨਵੇਂ, ਕਦੇ ਬਦਲਾ, ਬੁੱਢਾ,
 ਪੁਰਾਣਾ ਨਾ ਹੋਣ ਵਾਲਾ, ਸਦਾ 'ਹੈ', ਸਦਾ 'ਚੇਤਨ', 'ਸਦਾ ਅਨੰਦ', ਜਿਸ ਜੈਸਾ
 ਹੋਰ ਕੋਈ ਬੀ ਨਹੀਂ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਦਾਂ ਨਾਲ ਯਾਦ ਕਰਨ ਤੋਂ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ 'ਇਕ' ਦੇ
 ਉਪਾਸਕ, 'ਇਕ' ਦੇ ਪ੍ਰੇਮੀ, ਜਿਸਨੂੰ ਫਾਰਸੀ ਵਿਚ 'ਮੁਵਾਹਿਦ' ਆਖਦੇ ਹਨ, ਸਿੱਧ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ।
 ਅਗਲੇ ਸ੍ਰੋਤ ਵਿਚ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਅਪਣੇ ਇਸ਼੍ਟ ਦੇਵ ਦਾ ਹੋਰ ਰੂਪ ਵਰਣਨ ਕਰਕੇ ਉਸਨੂੰ
 ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਉਸ ਤੋਂ ਬੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਕ ਅਕਾਲਪੁਰਖ ਦਾ ਉਪਾਸਕ ਹੋਣਾ ਪ੍ਰਗਟ ਹੈ ।
ਸ਼੍ਰੋਤਾ*—ਅੰ ਪਰਮਾਤਮ ਆਤਮਭੂ ਪਦਮਾਪਤਿ ਪੰਚ ਖਤੰਗ ਅਰਾਤੀ ।

ਬਾਯੁ ਬਿਨਾਯਕ ਬਾਯੁ ਸਖਾ ਬਨਰਾਇ ਬ੍ਰਿਖਾਬ੍ਰਿਖ ਸੈਲਨ ਪਾਤੀ ।
 ਸ੍ਰੀਦਹਿ ਸੂਰ ਸਸੀ ਉਭ ਅੰਤਕ ਮਾਨਵ ਦਾਨਵ ਦੇਵ ਸੰਗਾਤੀ ।
 ਬੰਦਨਤਾ ਕਰ ਬੰਦਨ ਕੰ ਨਿਤ ਅਨੰਦ ਕੰਦ ਮੁਕੰਦ ਸਿ ਖਸਾਤੀ॥੪॥

ਅੰ=੧, ਇਕ । (ਅ) ਆਤਮ ਵਸਤੂ । ਬ੍ਰਹਮ । (ੳ) ਅੰ=੦ ।

ਪਰਮਾਤਮ=ਪਰਮ+ਆਤਮਨ । [ਪਰਮ=ਪਹਿਲੀ । ਆਤਮਨ=ਹਸਤੀ, ਰੂਪ,
 ਆਤਮਾ] ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾ ਆਤਮੀ, ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲੀ ਉੱਚੀ ਹਸਤੀ ।

ਆਤਮਭੂ=ਬ੍ਰਹਮਾ । ਪਦਮਾਪਤਿ=ਵਿਸ਼ਨੂ । [ਪਦਮ=ਲਛਮੀ + ਪਤਿ]

ਪੰਚ ਖਤੰਗ ਅਰਾਤੀ=[ਪੰਚ=ਪੰਜ । ਖਤੰਗ=ਤੀਰ । ਅਰਾਤੀ=ਵੇਰੀ ।] ਪੰਜ

ਤੀਰਾਂ ਵਾਲੇ ਦਾ ਵੇਰੀ । ਪੰਜ ਤੀਰਾਂ ਵਾਲਾ=ਕਾਮ, ਸੇ ਕਾਮ ਦਾ ਵੇਰੀ

ਹੈ, ਸ਼ਿਵ । ਬਾਯੁ=ਵਾਯੂ । ਹਵਾ । ਬਿਨਾਯਕ=ਗਣੇਸ਼, ਬੁੱਧ ਦੇਵ ।

ਬਾਯੁ ਸਖਾ=ਵਾਯੂ ਸਖਾ=ਹਵਾ ਜਿਸਦੀ ਸਹਾਯਕ ਹੋਵੇ, ਸੇ ਅਗਨੀ ।

*ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਤੇ ਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜਗ੍ਰੰਥ ਦੇ ਅੱਡ ਅੱਡ ਨੁਸਖਿਆਂ ਵਿਚ ਤੇ
 ਅੱਡ ਅੱਡ ਥਾਈਂ ਸ੍ਰੋਤ ਦੇ ਪਾਠ ਅੱਡ ਅੱਡ ਇਸੇ ਹਨ:—ਸਵੇਯਾ, ਸ੍ਰੇਯਾ, ਸਵੇਯਾ । ਇਨ੍ਹਾਂ
 ਵਿਚੋਂ ਅਸਾਂ 'ਸ੍ਰੇਯਾ' ਰੂਪ ਸਾਰੇ ਵਰਤਣ ਦਾ ਜਤਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ।

ਅਰਥ-ਪ੍ਰਿੰ

ਬਨਰਾਇ=[ਬਨ=ਪਾਣੀ । ਰਾਇ=ਰਾਜਾ ।] ਪਾਣੀ ਦਾ ਰਾਜਾ, ਵਰੁਣ ।
 ਬ੍ਰਿਖਾਬ੍ਰਿਖ=[ਬ੍ਰਿਕਸ਼=ਰੁੱਖ, ਬੂਟੇ, ਬਾਗਾਂ ਦੇ ਬੂਟੇ । ਅਬ੍ਰਿਕਸ਼=ਅਪੇ
 ਉੱਗਣ ਵਾਲੇ ਬਨਾਂ ਦੇ ਬਿੱਛ] ਬਾਗਾਂ ਤੇ ਬਨਾਂ ਦੀ ਬਨਸਪਤੀ ।
 (ਅ) ਬ੍ਰਿਖ=ਬੈਲ । ਬੈਲ ਤੋਂ ਮੁਰਾਦ ਧਰਮ, ਅਬ੍ਰਿਖ=ਅਧਰਮ ।
 (ੲ) ਬ੍ਰਿਖ=ਕਰਣ (ਸੂਰਜ ਦਾ ਪੁੱਤ੍ਰ), ਬ੍ਰਿਖ=ਕਾਮਦੇਵ ।
 ਸੈਲਨਿ ਪਾਤੀ=ਪੱਥਰਾਂ, ਪਰਬਤਾਂ ਦੇ ਤੋੜਨ ਵਾਲਾ, ਇੰਦ੍ਰ ।
 ਸ੍ਰੀ ਦਹਿ=ਕੁਬੇਰ । [ਸ਼੍ਰੀ=ਲਛਮੀ, ਦਹਿ=ਦੇਣ ਵਾਲਾ] ।
 ਸੂਰ=ਸੂਰਜ । ਸਸੀ=ਚੰਦ੍ਰਮਾ । ਉਡ=ਤਾਰੇ ।
 ਅੰਤਕ=ਧਰਮਰਾਜਾ, ਯਮ । ਮਾਨਵ=ਮਨੁੱਖ । ਦਾਨਵ=ਦੈਤ ।
 ਦੇਵ=ਦੇਵਤਾ । ਸੰਗਾਤੀ=ਸੰਗਤਾਂ, ਭਾਵ ਕੁਲਾਂ । ਸਾਰੇ ।
 ਬੰਦਨਤਾ=ਨਮਸਕਾਰ । ਕਰ ਬੰਦਨ ਕੈ=ਹੱਥ ਜੋੜਕੇ ।
 ਆਨੰਦ ਕੰਦ=ਆਨੰਦ ਦਾ ਮੂਲ, ਜਿਸਤੋਂ ਸਾਰਾ ਆਨੰਦ ਉਪਜੇ ।
 ਮੁਕੰਦ=ਮੁਕਤੀ ਦਾਤਾ । ਖਜਾਤੀ=ਪ੍ਰਤੱਖ ।

ਅਰਥ-ਹੇ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ (ਤੂੰ ਜੋ) (ਮੈਂ=) ਇੱਕ ਹੈਂ, ਨਿੱਤ ਹੈਂ, ਆਨੰਦ ਦਾ ਮੂਲ ਹੈਂ, ਪ੍ਰਤੱਖ ਹੈਂ, ਮੁਕਤੀ ਦਾਤਾ ਹੈਂ; (ਤੈਨੂੰ) ਬ੍ਰਹਮਾਂ, ਵਿਸ਼ਨੂੰ, ਸ਼ਿਵ, ਵਾਯੂ, ਗਣੇਸ਼; ਅਗਨੀ, ਵਰੁਣ, ਬਨ ਬਾਗਾਂ ਦੀ ਬਨਸਪਤੀ, ਇੰਦ੍ਰ, ਕੁਬੇਰ, ਸੂਰਜ, ਚੰਦ੍ਰਮਾ, ਤਾਰੇ, ਯਮਰਾਜ, ਮਨੁੱਖਾਂ, ਦੈਤਾਂ ਤੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀਆਂ ਕੁਲਾਂ ਹੱਥ ਜੋੜਕੇ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ ।

ਭਾਵ-ਪਿਛਲੇ ਦੋਹੇ ਵਿਚ ਕਵਿ ਜੀ ਨੇ ਅਪਣੇ ਇਸ਼੍ਟਦੇਵ ਦਾ ਪਤਾ ਦਿੱਤਾ-ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਕਿਸਦੇ ਉਪਾਸਕ ਹਨ, ਅਰ ਉਸਦਾ ਸਰੂਪ ਕਥਨ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਜਿਸਤੋਂ ਸੰਸਾਰੀ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਜਾਂਦਾ ਕਿ ਉਹ ਇੱਕ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨਿਰੰਕਾਰ ਦੇ ਉਪਾਸਕ ਹਨ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਸ਼ਟ ਦੇਵ 'ਸਰਬ ਬਯਾਪੀ' ਹੈ,

ਅਕਾਲ ਹੈ, ਸਤ ਚਿਤ ਆਨੰਦ ਹੈ, ਸਾਰੇ ਬ੍ਰਹਮੰਡ ਵਿਚ ਅਨੂਪਮ ਹੈ । ਐਸੇ ਅਪਣੇ ਇਸ਼ਟ ਦੇਵ ਅੱਗੇ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮੇਰੇ ਹਿੰਦੇ ਵਿਚ ਸਦਾ ਹੀ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਏ ਰਹੋ, ਅਰਥਾਤ ਆਪਣੇ ਅਰ ਮੇਰੇ ਵਿਚਕਾਰ ਭੁਲ ਦਾ ਪਰਦਾ ਨਾ ਰਹੇ । ਇਹ ਸਰੂਪ ਅਰ ਅਪਣੀ ਮੰਗ ਕਹਿਕੇ ਇਸ ਸ੍ਰੇਯੋ ਵਿਚ ਕਵਿ ਜੀ ਅਪਣੇ ਵਿਸ਼ਾਲ ਹਿੰਦੇ ਵਿਚ ਉਸ ਅਪਣੇ ਇਸ਼ਟ ਦੇਵ ਦੇ ਬ੍ਰਹਮੰਡ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਟ ਤੇ ਸਾਖਜਾਤ ਕਿਸੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ । ਕਿਹੜੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਉਹ ਅਪਣੇ ਹਿੰਦੇ ਵਿਚ ਉਸਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟ ਦੇਖ ਰਹੇ ਹਨ ? ਸੋ ਦੱਸਦੇ ਹਨ:-

ਉਹ ਸਭ ਤੋਂ ਅੰਦਿ, ਸਭ ਤੋਂ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ, ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਤੇ, ਕੇਵਲ ਇੱਕ, ਨਿਰਾ ਇੱਕ ਹੈ, ਦੂਜਾ ਉਸ ਜੇਹਾ ਹੈ ਨਹੀਂ, ਉਹੀ ਮੁਕਤੀ ਦਾਤਾ ਹੈ, ਉਹੀ ਪਰਮ ਆਨੰਦ ਦਾ ਦਾਤਾ ਹੈ, ਉਹ ਦਾਤਾ ਬ੍ਰਹਮੰਡ ਦੇ ਤਖਤ ਤੇ ਮਾਨੋਂ ਬਿਰਾਜ ਰਿਹਾ ਹੈ

ਅਰ ਸਭ ਤੋਂ ਉਚੇ ਮੰਨੇ ਗਏ ਵਜਕਤੀਆਂ ਵਾਲੇ ਵਿਸ਼ਨੂੰ, ਬ੍ਰਹਮਾ, ਸ਼ਿਵ ਉਸਨੂੰ ਹੱਥ ਜੋੜਕੇ ਮੱਥਾ ਟੇਕ ਰਹੇ ਹਨ; ਫੇਰ ਵਰੁਣ (ਵੇਦ ਦਾ ਇਕ ਮੁੱਖ ਦੇਵਤਾ), ਇੰਦ੍ਰ, ਕੁਬੇਰ, ਯਮਰਾਜ ਆਦਿ ਐਸ਼ੁਰਜ ਵਾਲੀਆਂ ਵਜਕਤੀਆਂ ਹੱਥ ਜੋੜਕੇ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਹਨ; ਫੇਰ ਬੁੱਧ ਦੇਵ ਵਰਗੇ ਸਦਗਤੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਲੋਕ ਮੱਥਾ ਟੇਕ ਰਹੇ ਹਨ; ਦੇਵਤੇ, ਦੈਤ ਤੇ ਮਨੁੱਖ ਸਾਰੇ ਨਮਸਕਾਰਾਂ ਵਿਚ ਪੈ ਰਹੇ ਹਨ; ਏਥੋਂ ਤਾਈਂ ਕਿ ਅਗਨੀ, ਬਨਸਪਤੀ, ਸੂਰਜ, ਚੰਦ੍ਰਮਾ, ਤਾਰੇ, ਸਾਰੀ ਕੁਦਰਤ ਉਸ ਕਾਦਰ ਅਗੇ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਹ ਜੋ ਵਿਦਤ ਸਰੂਪ ਕਵਿ ਜੀ ਅਪਣੇ ਉੱਚੇ ਹੋਏ ਮਨ ਵਿਚ ਇਕ ਅਕਲਕਲਾ ਦੇ ਰੰਗ ਦਾ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਸਰੂਪ ਦੇਖ ਰਹੇ ਹਨ ਅਰ ਉਸਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਅਨੁਭਵ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ ਨਾ ਕੇਵਲ ਮੈਂ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ, ਪਰ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੇ ਦੇਵਲੋਕਾਂ ਤੋਂ ਲੈ ਬ੍ਰਿਛ ਬੂਟੇ ਤਕ ਸਭ ਉਸ ਮਹਾਂ ਮੂਰਤੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ, ਅਰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ 'ਸਤ ਚਿਤ ਆਨੰਦ' ਸਰੂਪ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਤੇ ਉਸਦੇ ਨਿੱਤ ਨਵੇਂ ਸਰਬ ਬਯਾਪੀ, ਸਰਬ ਦੇ ਪੂਜਯ ਸਰੂਪ ਦਾ ਇਹ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਦਰਸ਼ਨ ਸਦਾ ਮੇਰੇ ਹਿੰਦੇ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਇਆ ਰਹੇ; ਇਹ ਕਵੀ ਜੀ ਦੀ ਪੂਜਾ ਹੈ, ਪ੍ਰਸਤਾਸ਼ ਹੈ, ਅਪਣੇ ਇਸ਼੍ਰ ਦੇਵ ਦਾ ਸਰੂਪ ਕਥਨ ਤੇ ਉਸਦਾ ਆਰਾਧਨ ਹੈ।

ਸੂਚਨਾ—ਇਸ਼੍ਰਦੇਵ—ਇਸ਼੍ਰਦੇਵ—ਇਸ਼੍ਰਟਦੇਵ—, ਤੋਂ ਸਾਡੀ ਮਰਾਦ ਹੈ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ, ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਪਰਮੇਸੁਰ, ਜਿਸਤੋਂ ਪਰੇ ਤੇ ਉੱਪਰ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਸਿੱਖੀ ਵਿਚ ਇਸ਼੍ਰਦੇਵ ਇਹੋ ਹੈ। ਇਸ਼੍ਰਟਗੁਰੂ ਤੋਂ ਮਰਾਦ ਹੈ:—ਉਹ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਰੂਪ ਮਹਾਨ ਵਜਕਤੀ ਜੋ ਕਵਿ ਦੇ ਪਿਆਰ ਦਾ ਆਲੰਬ ਹੈ, ਜਿਸਨੂੰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਲੋਂ ਆਇਆ ਪੂਜਯ ਤੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਰਸਤੇ ਦਾ ਪੂਰਨ ਗਿਆਨ ਦਾਤਾ ਤੇ ਨਾਮ ਦਾਤਾ ਮੰਨਿਆ ਹੈ, ਅਰ ਜੋ ਹੋਰ ਦੈਵੀ ਵਜਕਤੀਆਂ ਤੋਂ ਚਿੱਤ ਨੂੰ ਵਧੀਕ ਉੱਚਾ ਤੇ ਪਿਆਰਾ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਸੋ ਸਿੱਖੀ ਵਿਚ ਦਸ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਹਨ। [ਸੰਸ: ਇਖ਼=ਚਾਹੁਣਾ]।

੪. ਇਸ਼੍ਰ ਗੁਰ—ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ—ਮੰਗਲ।

ਦੋਹਰਾ—ਸ੍ਰੀ ਨਾਨਕ ਪੁਰੁਸ਼ੋਤਮ ਪਰਮ, ਪਰਾਵਰ ਨਾਥ।

ਯੁਗਲ ਚਰਨ ਮਮ* ਬੰਦਨਾ ਧਰ ਪਰ ਧਰਿਕਰਿ ਮਾਥ। ੫।

[ਪੁਰੁਸ਼ੋਤਮ=ਪੁਰੁਖ=ਆਦਮੀ। ਉੱਤਮ=ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ] ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸਿਫਤ ਵਾਲਾ ਆਦਮੀ, ਉਹਦੇਦਾਰ ਯਾ ਕਾਰਕ। ਪੁਰੁਸ਼ੋਤਮ (ਪੁਰੁਸ਼ੋਤਮ)=ਈਸ਼ਵਰ, ਨਾਰਾਯਣ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ, ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਆਦਿ ਭੀ ਕਹੀਦੇ ਹਨ। ਏਥੇ ਮਰਾਦ ਹੈ ਜਗਤ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਏ ਉੱਚੇ ਤੇ

*ਪਾਠਾਂਤ੍ਰ ਹੈ—ਮੁਰ।

ਪ੍ਰਸਿੱਧੀ ਵਾਲੇ ਮਹਾਂ ਪੁਰਖ, ਜੈਸੇ ਅਵਤਾਰ, ਸਿੱਧ, ਬੁੱਧ, ਪੈਰੀਬਰ, ਵਲੀ, ਸੰਤ, ਗੁਰਮੁਖ ਆਦਿ। ਪੁਰਖੋਤਮ ਉਸ ਨਿਸ਼ਪਾਪ ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਜੋ ਵੈਰੀ ਮਿੱਤਰ ਸਭ ਤੋਂ ਉਚੇਰਾ ਰਹੇ। ਕਵਿ ਜੀ ਦੀ ਮੁਰਾਦ ਇਸ ਦਿੱਸਦੇ ਜਗਤ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਏ ਮਹਾਂ ਪੁਰਖਾਂ ਤੋਂ ਹੈ, ਜੋ ਮਨ ਬਚ ਕਰਮ ਕਰਕੇ ਉੱਚਿਆਂ ਤੋਂ ਉੱਚੇ ਰਹਿਣੇ ਵਾਲੇ ਹੋਏ ਹੋਣ ਯਾ ਹੋਣਗੇ।

ਪਰਮ=ਵੱਡਾ, ਵਡੇਰਾ, ਪਹਿਲਾ, ਮੁਹਰਲਾ, ਮੀਰੀ।

ਪਰਾਵਰ=ਨੇੜੇ ਦੂਰ, ਨੀਚ ਉੱਚ, ਮੁੱਢਲਾ ਅੰਤਲਾ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਸਭ ਕੁਛ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਵੇ, ਸਮਸ਼ਟੀ। ਪਰੰਤੂ ਮੁੰਡਕ ਉਪਨਿਸ਼ਦ ਦੇ ਅੱਠਵੇਂ ਸ਼ਲੋਕ ਵਿਚ ਇਹ ਪਦ ਆਯਾ ਹੈ ਤੇ ਉੱਚੇ ਅਰਥ ਹੈ:— ਬ੍ਰਹਮਾਦਿਕ ਉੱਚੇ ਲੋਕ ਜਿਸਦੇ ਅੱਗੇ ਨੀਵੇਂ ਹੋਣ। ਟੀਕਾ ਕਾਰ ਮਾਧਵਾਚਾਰਯ ਨੇ ਇਸ ਲਈ-ਵਿਸ਼ਨੂੰ-ਅਰਥ ਕੀਤਾ ਹੈ ਜੋ ਬ੍ਰਹਮਾਦਿਕਾਂ ਤੋਂ ਉੱਚਾ ਹੈ। ਕਵਿ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਮੁਰਾਦ ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੂੰ 'ਪਰਾਵਰ ਨਾਥ' ਕਹਿਣ ਤੋਂ ਇਹ ਜਾਪਦੀ ਹੈ ਕਿ ਅਦਿਸ਼ਤ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਜੋ ਉੱਚੇ ਤੋਂ ਉੱਚੇ ਲੋਕ: ਬ੍ਰਹਮਾ, ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਆਦਿ ਹਨ, ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬੀ (ਨਾਥ=) ਸੁਆਮੀ ਹਨ।

ਨਾਥ=ਮਾਲਿਕ, ਸੁਆਮੀ। ਯੁਗਲ=ਦੋ, ਦੋਵੇਂ।

ਚਰਨ=ਚਰਨਾਂ ਪਰ। ਮਮ=ਮੇਰੀ। ਬੰਦਨਾ=ਨਮਸਕਾਰ,

ਮੱਥਾ ਟੇਕਣਾ, ਸਿਜਣਾ। ਧਰ=ਧਰਤੀ।

ਧਰਿ=ਧਰਕੇ, ਰੱਖਕੇ, ਅਬਵਾ—ਕਰ+ਧਰ=ਹੱਥ ਧਰਕੇ, ਮੁਰਾਦ ਹੈ

ਮੱਥਾ ਤੇ ਦੋਵੇਂ ਹੱਥ ਧਰਤੀ ਤੇ ਧਰਕੇ—ਅਸ਼ਟਾਂਗ—ਪ੍ਰਣਾਮ ਹੈ।

ਅਰਥ—(ਹੇ) ਸ੍ਰੀ (ਗੁਰੂ) ਨਾਨਕ (ਦੇਵ ਜੀ)! (ਆਪ ਜੋ ਜਗਤ ਦੇ) ਉੱਤਮ ਪੁਰਖਾਂ ਤੋਂ ਪਰਮ ਹੋ, (ਅਰ ਅਦਿਸ਼ਤ) ਪਰਾਵਰਾਂ ਦੇ (ਬੀ) ਨਾਥ ਹੋ (ਆਪਦੇ) ਦੋਹਾਂ ਚਰਨਾਂ ਪੁਰ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਮੱਥਾ ਧਰਕੇ ਮੇਰੀ ਨਮਸਕਾਰ ਹੋਵੇ।

ਭਾਵ—ਦਿਸ਼ਤ ਤੇ ਅਦਿਸ਼ਤ ਅਰਥਾਤ ਦਿੱਸਣ ਵਾਲੀ ਤੇ . ਨਾ ਦਿੱਸਣ ਵਾਲੀ ਦੋਹਾਂ ਪ੍ਰਕਾਰਾਂ ਦੀ ਸ਼੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਵਿੱਚ ਜੋ ਉੱਚੀਆਂ ਤੋਂ ਉੱਚੀਆਂ ਵਜ਼ਕਤੀਆਂ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਭਨਾਂ ਦੇ ਪੂਜਯ ਤੇ ਸੁਆਮੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੂੰ ਲਖਕੇ ਕਵਿ ਜੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਕਵਲਾਂ ਪਰ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਪੁਰਖ ਤੋਂ ਮੁਰਾਦ ਜਗਤ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਟੇ ਚੰਗੇ ਪੁਰਖਾਂ ਤੋਂ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਉੱਤਮ ਉਹ ਹਨ ਜੋ ਅਵਤਾਰ, ਰਿਸ਼ੀ, ਭਗਤ ਆਦਿ ਕਹਿਲਾਏ, ਜੈਸੇ ਰਾਮ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਆਦਿ ਅਵਤਾਰ, ਕਬੀਰ ਆਦਿ ਭਗਤ, ਹੋਰ ਈਸਾ ਮੁਹੰਮਦ ਆਦਿ ਪੈਰੀਬਰ,

ਬੁੱਧ, ਜੀਨਾ ਆਦਿਕ ਮਹਾਂਪੁਰਖ, ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਪੁਰਖੋਤਮਾਂ ਤੋਂ ਬੀ ਪਰਮ (ਵੱਡੇ, ਮੀਰੀ) ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਹਨ। ਸ੍ਰੋਸ਼ਟ ਤੇ ਉੱਚੇ ਤੋਂ ਛੁੱਟ, 'ਪਰਮ' ਵੱਡੇ ਪੁਰਖ ਤੇ ਅਧਿਕ ਨੂੰ ਬੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਗੁਣਾਂ ਆਦਿ ਕਰਕੇ ਅਧਿਕ ਹੋਵੇ। 'ਪਰਮ' ਪਹਿਲੇ, ਮੁਹਰਲੇ, ਆਦਿ ਨੂੰ ਬੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਜੋ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਸਨਾਤਨ ਹੋਵੇ; ਅਤੇ ਪਰਮ-ਮੀਰੀ-ਜੋ ਸਭ ਤੋਂ ਪਦ ਵਿਚ, ਦਰਜੇ ਵਿਚ, ਅੱਗੇ ਹੋਵੇ-ਨੂੰ ਬੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਕਵਿ ਜੀ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਮਨ ਵਿਚ ਇਹ ਸਾਰੇ ਭਾਵ ਸਤਿਗੁਰ ਲਈ ਲਹਿਰ ਰਹੇ ਸਨ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਹ ਪਦ ਵਰਤਿਆ ਹੈ।

ਜਗਤ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਏ ਮਹਾਂ ਪੁਰਖਾਂ ਨੂੰ ਸਭਨਾਂ ਤੋਂ ਉੱਚਾ ਕਹਿਕੇ ਆਪ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ-ਪਰਾਵਰ-ਆਖਦੇ ਹਨ। ਅਰਥਾਤ ਅਦਿਸ਼ਤ ਜਗਤ ਦੇ ਵੱਡੇ ਜੈਸੇ ਕਿ ਬ੍ਰਹਮਾਂ ਜੀ ਆਦਿਕ ਮੰਨੇ ਹਨ। ਇਹ ਬ੍ਰਹਮਾਦਿਕ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਅੱਗੇ-ਅਵਰ-ਅਰਥਾਤ ਨੀਵੇਂ ਹਨ, ਉਹ ਪਰਾਵਰ ਕਹੀਦਾ ਹੈ, ਜੈਸੇ ਆਪਣੇ ਨੇ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਜੀ ਮੰਨੇ ਹਨ। ਕਵਿ ਜੀ ਹੁਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬ੍ਰਹਮਾਦਿਕਾਂ ਤੋਂ ਜੋ ਉੱਚੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬੀ ਨਾਥ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਦੱਸਦੇ ਹਨ, ਗੋਯਾ ਦਿਸ਼ਤ ਅਦਿਸ਼ਤ ਜਗਤ ਦੇ ਮਹਾਨ ਮਹਾਨ ਉੱਚਿਆਂ ਤੋਂ ਬੀ ਉੱਚੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਹਨ।
ਸ੍ਰੇਯਾ-ਬਰ ਚਾਰ ਪਦਾਰਥ ਦਾ ਬਰ ਚਾਰ ਬਿਚਾਰ ਕੌ ਮੂਰ ਉਦਾਰਸੁਹਾਵੈ।
ਉਪਕਾਰਿ ਸਖਾ ਸੁਖਕਾਰ ਸਦਾ ਤਮ ਪਾਰ ਕਰੈ ਉਦ ਮੋ* ਬਸਜਾਵੈ।
ਅਘਜਾਲਨਿ ਤੇ ਜਮਜਾਲਿਨਿ ਤੇ ਕਲਿਕਾਲਨ ਤੇ ਤਤਕਾਲ ਛੁਟਾਵੈ।
ਅਰਬਿੰਦ ਬਿਖੇ ਗੁਨ ਦੇ ਸਭਿ ਹੋਹਿ ਤਬੈ ਉਪਮਾ ਪਗ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਪਾਵੈ ॥੬॥

ਬਰ=ਵਰ, ਸ੍ਰੋਸ਼ਟ, (ਅ) ਮੰਗਣ ਵਾਲੇ, ਯਾਚਕਾਂ।

ਚਾਰ ਪਦਾਰਥ=ਚਾਰ ਅਦਾਰਥ:-ਧਰਮ, ਅਰਥ, ਕਾਮ, ਮੋਖ।

ਦਾ=ਦੇਣ ਵਾਲੇ, ਦਾਤੇ।

ਬਰ=ਵਰ, ਮੰਗ ਮੰਗੀ ਮੁਗਦ। ਅਰਥਾਤ ਚਾਰ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੇ ਯਾਚਕਾਂ ਨੂੰ ਚਾਰੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਵਰਾਂ ਦੇ ਦਾਤਾ ਹਨ। (ਅ) ਸ੍ਰੋਸ਼ਟ ਚਾਰ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦਾ ਸੁੰਦਰ ਵਰ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਹਨ। (ੲ) 'ਵਰ' ਦਾ ਅਰਥ ਮੁਕਤਿ ਤੇ ਮੁਕਤੀ ਤੋਂ ਚਾਰੋਂ ਕਿਸਮ ਦੀ ਮੁਕਤੀ ਦਾ ਅਰਥ ਬੀ ਲਾਉਂਦੇ ਹਨ।

ਬਿਚਾਰ=ਵਿਚਾਰ, ਗਯਾਨ। ਮੂਰ=ਮੂਲ, ਮੁੱਢ।

ਉਦਾਰ=ਉਦਾਰਤਾ ਵਾਲੇ, ਸਖੀ, ਦਾਤੇ। ਸੁਹਾਵੈ=ਸੁਹਣੇ ਲੱਗ ਰਹੇ ਹਨ।

ਉਪਕਾਰ ਸਖਾ=ਸਖਾ ਵਾਂਗੂੰ ਉਪਕਾਰੀ। ਸੱਜਣ ਯਾ ਮਿੱਤ੍ਰ ਵਾਂਗੂੰ ਅਪਣਾ

*ਪਾਠਾਂਤ 'ਮੋ' ਦੀ ਥਾਂ 'ਜਾਂ' ਬੀ ਹੈ। †ਵਰ ਪਦ ਦੇ ਹੋਰ ਅਰਥ ਇਹ ਹਨ:- ਸੁਹਣਾ, ਉੱਤਮ, ਵੱਡਾ, ਵਰ (ਬਰਕਤ), ਪਤੀ, ਲਾੜਾ, ਜਵਾਈ, ਚੁਣਨਾ, ਯਾਚਨਾ ਕਰਨੀ, ਇੱਛਾ, ਚਿੜੀ, ਗੁੱਗਲ, ਕੇਸਰ। [ਇਸਦਾ ਧਾਤੂ ਹੈ ਵੀ=ਬੁਣਨਾ]

ਪੁਰਬਾਰਧ ਅਧਿਆਯ—

ਸੁਖ ਨਾ ਵਿਚਾਰ ਕੇ ਦੁਸਰੇ ਦਾ ਭਲਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ।

ਜੇ 'ਉਪਕਾਰਿ' ਦੇ 'ਰ' ਨੂੰ ਸਿਹਾਰੀ ਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ 'ਉਪਕਾਰ ਦੇ ਮਿੱਤ੍ਰ' ਅਰਥ ਹੋਵੇ, ਭਾਵ ਉਪਕਾਰ ਕਰਨ ਹਾਰੇ, ਜਿਵੇਂ ਕਹੀਦਾ ਹੈ 'ਨੇਕੀ ਦਾ ਯਾਰ ।'

ਸੁਖਕਾਰ=ਸੁਖ ਦੇਣ ਵਾਲੇ, ਸੁਖ ਕਰਨ ਵਾਲੇ, ਦੁਖ ਹਰਨ ਵਾਲੇ ।

ਤਮ=ਹਨੇਰਾ । ਭਾਵ ਹੈ ਅਵਿਦਯਾ, ਅਗਿਆਨ ਤੋਂ, ਜੋ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਮਨ

ਤੇ ਹਨੇਰੇ ਵਾਂਗੂ ਪਿਆ ਹੈ । ਜਿਵੇਂ ਹਨੇਰੇ ਤੋਂ ਪਾਰ ਬਾਂਹ ਫੜਕੇ

ਕਰੀਦਾ ਹੈ ਤਿਵੇਂ ਨਿਸ ਸਹਾਯਤਾ ਨਾਲ ਅਗਿਆਨ ਤੋਂ ਪਾਰ

ਕਰਦੇ ਹਨ । (ਅ) ਮੁਹਾਵਰਾ ਹੈ, ਪਾਰ ਕਰਨਾ=ਦੂਰ ਕਰਨਾ ।

ਉਰ=ਦਿਲ । ਦਿਲ ਵਿਚ ਵਸ ਜਾਂਦੇ ਤੋਂ ਮੁਰਾਦ ਹੈ ਡਾਢੇ ਹੀ ਪ੍ਰਯੋਗ

ਲਗਾਏ ਹਨ, ਜਦੋਂ ਮਿਲੇ ਬਸ ਅੰਦਰ ਬਸ ਗਏ, ਫੇਰ ਚਿੱਤੋਂ ਤੇ

ਚੇਤਿਓਂ ਵਿਸਰਦੇ ਨਹੀਂ ।

ਅਪ=ਪਾਪ ।

ਜਾਲਨਿ=ਸਮੂਹ ।

ਜਮ=ਯਮ, ਮੌਤ ਦਾ ਦੇਵਤਾ ।

ਜਾਲਿਨਿ=ਜਾਲ, ਫਾਹੀ । ਕਲਿ=ਕਲਜੁਗ । ਕਾਲਨ=ਕਲੇਸ਼, ਅਪਦਾ ।

ਅਰਥ—(ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਚਰਣਾਰਬਿੰਦ) ਚਾਰ (ਪਦਾਰਥਾਂ) ਦੇ ਯਾਚਕਾਂ ਨੂੰ ਚਾਰੋਂ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੇ ਸ੍ਰੋਸ਼ਟ ਦਾਤਾ ਹਨ, ਵਿਚਾਰ ਦਾ ਮੂਲ ਹਨ (ਅਤੇ 'ਵਿਚਾਰ=ਗਿਆਨ' ਦੇ ਦਾਨ ਕਰਨ ਦੀ ਬੀ) ਉਦਾਰਤਾ ਨਾਲ ਸੁਹਾ ਰਹੇ ਹਨ । ਸੱਜਣਾਂ (ਵਾਂਗੂ ਸਦਾ) ਉਪਕਾਰੀ (ਸਹਾਈ) ਹਨ, (ਅਤੇ) ਸਦਾ ਸੁਖ ਦੇ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਹਨ, ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਵੱਸ ਜਾਂਦੇ ਹਨ (ਅਤੇ ਅਗਿਆਨ ਰੂਪੀ) ਅੰਧੇਰੇ ਤੋਂ ਪਾਰ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ । ਸਾਰੇ ਪਾਪਾਂ ਤੋਂ, ਕਲਜੁਗ ਦੇ ਕਲੇਸ਼ਾਂ ਤੋਂ, ਜਮਾਂ ਦੀ ਫਾਹੀ ਤੋਂ ਬੱਟ ਪਟ ਛੁਡਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ । ਇਹ (ਉੱਪਰ ਕਹੇ) ਸਾਰੇ ਗੁਣ ਜੋ ਕਵਲ ਢੁੱਲ ਵਿਚ ਹੋਣ ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਉਪਮਾ ਪਾ ਸਕੇ ।

ਭਾਵ—ਇਸ ਸ੍ਰੋਤ ਵਿਚ 'ਉਰ ਮੈਂ ਬਸ ਜਾਵੈ' ਇਕ ਕੁੰਜੀ ਵਤ ਵਾਕ ਹੈ । ਜੋ ਉੱਤਮ ਜਗਤਾਸੁ ਅਪਣੇ ਇਸ਼ ਦੇਵ—ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ—ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਨੂੰ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਵਸਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਸਾਰੇ ਸੁਖਾਂ ਨੂੰ ਪਹੁੰਚਦੇ ਹਨ । [ਚਰਨਾਂ ਦਾ ਹਿੰਦੇ ਵਿਚ ਟਿਕਣਾ ਸਿਮਰਨ ਹੈ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਤੇ ਸਹਿਜ ਧਿਆਨ ਹੈ] । ਸਿਮਰਨ ਦੁਰਿਆ ਰਿਹਾ 'ਲਿਵ' ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਜੋ ਜਗਤਾਸੁ ਲਿਵ ਵਲ ਦੂਰੀ ਜਾਏ ਅਰਥਾਤ ਸਿਧੀਆਂ ਰਿਧੀਆਂ ਤੋਂ ਪਰੇ ਰਹਿਕੇ ਕੇਵਲ ਮੋਖ ਦੀ ਇੱਛਾ ਰੱਖਕੇ ਸਾਈਂ ਦੇ ਪ੍ਰਯੋਗ ਵਿਚ ਦੂਰੀ ਚੱਲੇ ਤਾਂ ਲਿਵਲੀਨਤਾ ਅਰਥਾਤ ਪਰਮ ਪਦ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ । ਸੁਖ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਰੀਰ ਹੁੰਦਿਆਂ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਫੇਰ ਸੁਤੇ ਸਿੱਧ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ । ਐਸੇ ਸੁਖਾਂ ਦੀ ਫਲ ਪ੍ਰਾਪਤੀ—ਜੋ ਮਾਨੋਂ ਸਤਿਗੁਰ ਜੀ ਦੇ, ਹਿੰਦੇ ਵਿਚ ਵਸ ਜਾਣ ਵਾਲੇ, ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਤਾਸੀਰ ਹੈ—ਐਉਂ

ਵਰਣਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਆਪ ਪਰਤਾਕੇ ਡਿੱਠਾ ਹੋਨੇ।

੧. ਚਰਨ ਚਾਰ ਪਦਾਰਥਾਂ: ਧਰਮ, ਅਰਥ, ਕਾਮ, ਮੋਖ ਦੇ ਦਾਤਾ ਹਨ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਆਪ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਦਾਰ ਉਪਕਾਰ ਸੱਜਣ ਤੇ ਸੁਖਦਾਈ ਆਦਿ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣਾ ਨਾਲ ਯਾਦ ਕਰਦੇ ਹਨ।

੨. ਵਿਚਾਰ ਦਾ ਮੂਲ—ਗਿਆਨ ਦੇ ਦਾਤਾ—ਇਸ ਕਰਕੇ ਆਪ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਗਿਆਨ ਰੂਪ ਹਨੇਰੇ ਦੇ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਦੱਸਦੇ ਹਨ।

੩. ਸਹਿਜ ਧਿਆਨ ਯਾ ਲਿਵ ਦੇ ਵਿਘਨਕਾਰੀ ਸਾਮਾਨਾਂ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਕਰਨਾ ਬੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹੀ ਧਰਮ ਦੱਸਦੇ ਹਨ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਕਲੇਸ਼ਾਂ ਤੋਂ, ਸਾਰੇ ਗਿਰਾਉ ਵਾਲੇ ਕਰਮਾਂ—ਪਾਪਾਂ—ਤੋਂ ਛੁਡਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ, ਇਸ ਤੋਂ ਵੱਧ ਜੋ ਬੀ ਮੋਖ ਦੀ ਇੱਛਾ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਯਮ ਨੇ ਜਾਲ ਵਿਛਾ ਰਖੇ ਹਨ, ਜੋ ਅਚੇਤ ਹੀ ਲਿਵ ਦੇ ਰਸਤੇ ਤੋਂ ਉਟਕਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੇ ਵਿਘਨਾਂ ਤੋਂ 'ਰਿਦੇ ਬਸ ਜਾਣ ਵਾਲੇ' ਚਰਣ ਰੱਖ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਜੀ ਦੇ ਚਰਣਾਂ ਦੀ ਇਹ ਤਾਸੀਰ ਕਿਉਂ ਹੈ? ਇਸ ਲਈ ਕਿ ਉਹ ਸਤਿਗੁਰ ਦੇ ਹਨ, ਸਤਿਗੁਰ ਜੀ 'ਪੁਰੁਸ਼ੋਤਮ' ਤੇ 'ਪਰਮ ਪਰਾਵਰ ਨਾਥ' ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਪਣੇ ਸਰੂਪ ਦੇ ਗੁਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਦੇ ਧਿਆਨੀਆਂ, ਅਰਥਾਤ ਉਪਾਸਕਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣੇ ਹੋਏ। ਜਿਸ ਦਾ ਧਿਆਨ ਧਰੇ ਉਸ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਆਵੇਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਅੱਗ ਦੇ ਨਿਕਟ-ਵਰਤੀ ਨਿੱਘ ਨਾਲ ਸਫਲ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੇ ਧਿਆਨੀ ਚਾਨਣੇ ਤੋਂ ਕ੍ਰਿਤਾਰਥ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਤਿਵੇਂ ਸਰਬ ਸੁਖਦਾਈ ਪੂਰਨ ਗਿਆਨ ਸਰੂਪ ਸਤਿਗੁਰ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਦੇ ਧਿਆਨ ਤੋਂ, ਸਿਮਰਨ ਤੋਂ, ਸਰਬ ਸੁਖ ਮਿਲਦੇ ਹਨ।

੫. ਇਸ੍ਰ ਗੁਰੂ—ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ—ਮੰਗਲ।

ਦੋਹਰਾ—ਸ੍ਰੀ ਅੰਗਦ ਕੰਦਨ ਬਿਘਨ ਬਦਨ ਸੁ ਮੰਗਲ ਸਾਲ।
ਪਰਨ ਸ਼ਰਨ ਕਰ ਚਰਨ ਕੋ ਨਮਸਕਾਰ ਧਰਿ ਭਾਲ ॥ ੭ ॥

ਪ੍ਰਦੇ ਅਰਥ

ਸ੍ਰੀ=ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੨੭ ਦੇ ਪਦ ਅਰਥ ਦਾ ਆਦ।

ਕੰਦਨ=ਨਾਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲੇ। [ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ:*, ਕੰਦਨ=ਨਾਸ਼, ਧੰਸ। ਫਾਰਸੀ, ਕੰਦਨ=ਜੜ੍ਹਾਂ ਪੁੱਟ ਦੇਣਾ]।

ਬਿਘਨ=ਰੋਕ, ਮੁਸ਼ਕਲ, ਕਠਨਾਈ, [ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ: ਵਿਘਨ]

ਬਦਨ=ਮੂੰਹ। ਮੁਖੜਾ। ਮੁਖਾਰਬੰਦ। ਮੰਗਲ=ਖੁਸ਼ੀਆਂ, ਉਤਸਾਹ।

ਸਾਲ=ਘਰ। ਮੰਗਲ ਸਾਲ ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਮੰਗਲ ਦਾ ਨਿਵਾਸ ਹੋਵੇ। [ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ: ਸ਼ਾਲਾ=ਘਰ]।

ਪਰਨ=ਆਸਰਾ, ਓਟ। [ਪੰਜਾਬੀ: ਪਰਨਾ=ਆਸਰਾ। ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ: ਪਣਯ=ਭਰੋਸਾ, ਪੱਖ, ਮਿੱਤ੍ਰਤਾ]।

ਸ਼ਰਨ=ਓਟ। (ਦੇਖੋ 'ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਮਰ ਮੰਗਲ' ਪੰਨਾ ੨੭ ਦੇਹਿਰਾ ਦੇ

*ਅਗਾਂ ਤੋਂ ਅਸੀਂ, ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਨੂੰ—ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ, ਫਾਰਸੀ ਨੂੰ—ਫ਼ਾਰਸੀ, ਹਿੰਦੀ ਨੂੰ—ਹਿੰਦੀ, ਪੰਜਾਬੀ ਨੂੰ—ਪੰਜਾਬੀ, ਸੰਖੇਪ ਕਰਕੇ ਲਿਖਾਵੇ।

ਪਦਾਰਥਾਂ ਵਿਚੋਂ ਤੀਜੇ ਤਦ ਦਾ ਅਰਥ) । ਧਰਿ=ਧਰਿਕੇ ।
 ਭਾਲ=ਮੱਥਾ । ਤੁਕ ਦਾ ਅਰਥ ਐਉਂ ਲਗਦਾ ਹੈ:—ਸ਼ਰਨ (ਦਾ) ਪਰਨ ਕਰ,
 ਧਰਿ ਭਾਲਿ, ਨਮਸਕਾਰ (ਕਰਦਾ ਹਾਂ) ਚਰਨ ਕੇ ।

ਅਰਥ—ਸ੍ਰੀ (ਗੁਰੂ) ਅੰਗਦ (ਦੇਵ ਜੀ) ਵਿਘਨਾਂ ਦੇ ਨਾਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲੇ (ਹਨ,
 ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ) ਮੁਖਾਰਬਿੰਦ ਮੰਗਲਾਂ ਦਾ ਘਰ ਹੈ, (ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ) ਸ਼ਰਣ ਦਾ ਆਸਰਾ
 ਲੈਕੇ, (ਧਰਤੀ ਉਤੇ) ਮੱਥਾ ਧਰਕੇ, ਚਰਨਾਂ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ।

ਭਾਵ—ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਨੂੰ ਲੋਕੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਲੋਚਿਆ ਕਰਦੇ
 ਸਨ, ਕਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਤੋਂ ਹੀ ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਪੰਗਤਾਂ ਲਾਕੇ ਬੈਠ ਜਾਇਆ ਕਰਦੇ ਸਨ । ਕਾਮਨਾਂ
 ਵਾਲੇ ਕਾਮਨਾ ਪੂਰਨ ਹੋਣ ਦੀ ਲਾਲਸਾ ਵਿਚ, ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ ਵਿਚ ਫਸੇ ਲੋਕ ਅਪਣੇ ਵਿਘਨਾਂ
 ਤੇ ਕਠਨਾਈਆਂ ਦੇ ਨਾਸ਼ ਲਈ, ਤੇ ਰੋਗੀ ਅਪਣੇ ਦੁੱਖਾਂ ਦੀ ਨਵਿਰਤੀ ਲਈ । ਉਨ੍ਹਾਂ
 ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਨਾਲ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਮਨੋਕਾਮਨਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਸੀ,
 ਤੇ ਜੇ ਕੁਛ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਮੁਖਾਰਬਿੰਦ ਤੋਂ ਉਚਾਰ ਦੇਵੇਂ ਸਨ ਉਹ ਤਤਕਾਲ ਸਫਲ ਹੋ
 ਜਾਂਦਾ ਸੀ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਇਸ ਬਿਰਦ ਅਰ ਇਸ ਪ੍ਰਸਿੱਧੀ ਵਲ ਕਵਿ ਜੀ ਦਾ
 ਇਸ਼ਾਰਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਖਰਾਂ ਵਿਚ ਹੈ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਇਸ ਵੇਲੇ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਤੇ ਜਿਸ ਤੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ
 ਪੈ ਜਾਏ ਉਸ ਨੂੰ ਸੁਖ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਤੇ ਦੁਖ ਨਾਸ਼ ਵਾਲੀ ਵਿਬਯਾ ਬਾਬਤ ਭੁੱਟਾਂ ਨੇ ਬੀ ਸਵਈਆਂ
 ਵਿਚ ਆਖਿਆ ਹੈ:—

ਜਾਕੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਧਾਰ ਕਾਲੁਖ ਖਨਿ ਉਤਾਰ
 ਤਿਮਰ ਅਗਿਨ ਜਾਹਿ ਦਰਸ ਦੁਆਰ ॥

ਪੁਨਾ—ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਿ ਧਰਤ ਭਮ ਹਰਨ ਦਹਨ ਅਘ ਪਾਪ ਪੁਨਾਸਨ ॥

ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਇਸ ਗੁਣ ਦਾ ਵੀਚਾਰ ਕਰਕੇ ਕਵਿ ਜੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਦਾ ਆਸਰਾ
 ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਧਰਤੀ ਤੇ ਮਸਤਕ ਟੇਕ ਕੇ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਵਿਚ ਸੰਭਾਵਨਾ
 ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਜੇ ਇਹ ਗ੍ਰੰਥ ਲਿਖਣ ਲੱਗਾ ਹਾਂ ਮੇਰੇ ਬੀ ਵਿਘਨ ਨਾਸ਼ ਹੋਣ
 ਅਰ ਮੰਗਲਾਂ ਨਾਲ ਕਾਰਜ ਸਿਰੇ ਚੜ੍ਹ ਜਾਵੇ ।

ਸ਼੍ਰੋਤਾ—ਪਾਸੁ ਪਰਾਗ ਸੀ ਸੋਹਤਿ ਸੁੰਦਰ, ਰੀਧਿ ਸੀ ਕੀਰਤਿ ਮੱਧ ਬਸਾਨਾ ।
 ਕੋਮਲਤਾ ਕੋਮਲਤਾ ਇਕ ਸੀ, ਨਿਰਲੋਪਤਾ ਸੀ ਨਿਤਲੋਪ ਸਮਾਨਾ ।
 ਜੇ ਭਵ ਭੂਰ ਭਰਾ ਸਰਸੀ ਤਿਸਤੇ ਨਿਤ ਉਰਧ ਸੋ ਬਿਗਸਾਨਾ ।
 ਹੈਂ ਅਰਬਿੰਦ ਸੇ ਅੰਗਦ ਕੇ ਪਗ, ਮੋਖਦ ਏਕ ਬਿਸੇਖਤਾ ਜਾਨਾ ॥੯॥

ਪਾਸ=ਧੂੜੀ [ਸੰਸ:; ਪਾਂਸੁ=ਰੇਤ ਦਾ ਕਿਣਕਾ, ਧੂੜੀ । ਹਿੰ:; ਪਾਂਸੁ । ਪੀ:; ਪਾਹ]
 ਪਾਂਸੁ ਨੂੰ ਪਾਸ ਸਮਝਕੇ ਇਸਦਾ—ਕੋਲ—ਅਰਥ ਕਰਨਾ ਅਸੂਧ ਹੈ,
 ਪ੍ਰਮਾਣ ਲਈ ਦੇਖੋ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਅਧਿਆਯ ੪੦, ਮੰਗਲ—
 ਦੋਹਰਾ—ਪਦ ਪੰਕਜ ਕੀ ਪਾਸ ਬਰ ਪਰਮ ਮਨੋਗ ਪਰਾਗ ।

ਪਰਾਗ=ਫੁੱਲ ਜਦ ਖਿੜਦੇ ਹਨ ਤਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਨਰ ਤੇ ਮਦੀਨ ਤੁਰੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਨਰ ਤੁਰੀਆਂ ਦੇ ਮੂੰਹ ਤੇ ਇਕ ਧੂੜਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਰੰਗ ਅਕਸਰ ਪੀਲਾ ਜਿਹਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਨੂੰ ਪਰਾਗ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ । ਫੁੱਲ ਵਿਚ ਇਹ ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਚੀ ਸ਼ੈ ਹੈ ਤੇ ਸੁਹਣੀ ਲਗਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਦੀ ਸੁਣੁੱਪ ਦੇ ਅੰਗ ਨੂੰ ਕਵਿ ਜੀ ਨੇ ਲਿਆ ਹੈ ।

ਸੀ=ਵਰਗੀ । ਸੋਹਤਿ=ਸੁਹਣੀ ਲਗ ਰਹੀ ਹੈ, ਸੋਭਾ ਦੇ ਰਹੀ ਹੈ ।

‘ਸੁੰਦਰ’ ਪਦ ਪਾਂਸ਼ੂ-ਦਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ ਹੈ । ਗੰਧਿ=ਸੁਗੰਧੀ, ਖੁਸ਼ਬੋ ।

ਕੀਰਤਿ=ਕੀਰਤੀ, ਯਸ, ਜਸ । ਮੱਧ=ਵਿੱਚ ।

ਬਸਾਨ=ਵਸ ਰਹੀ ਹੈ, ਨਿਵਾਸ ਹੈ ।

ਕੋਮਲਤਾ=ਮੁਲਾਇਮੀ, ਭੂਲਾਪਨ । ਕਮਲ ਛੁਹਣ ਨੂੰ ਭੂਲੇ ਹਨ, ਪਰ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਛੁਹ ਦੀ ਕੋਮਲਤਾ ਬੀ ਹੈ ਤੇ ਦਿਆਲਤਾ ਦੀ ਬੀ ਕੋਮਲਤਾ ਹੈ ।

ਨਿਰਲੇਪਤਾ=ਲਿਪਾਇਮਾਨ ਨਾ ਹੋਣ ਦੀ ਦਸ਼ਾ: ਕਮਲ ਫੁੱਲ ਪਾਣੀ ਤੋਂ ਅਲੇਪ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ । ਚਰਣ ਸੰਸਾਰ ਤੇ ਮਾਇਆ ਵਿਚ ਵੱਸਦੇ ਇਸ ਤੋਂ ਅਲੇਪ ਹਨ । [ਸੰਸ: , ਨਿਰਲੇਪ] ।

ਸਮਾਨ=ਤੁੱਲ, ਬਰਾਬਰ । ਜੋ=ਜੋਂ, ਜਿਉਂ । ਭਵ=ਸੰਸਾਰ ।

ਭੂਰ=ਬਹੁਤ । ਭਰ=ਭਰਿਆ ਹੋਇਆ ।

ਸਰਸੀ=ਬੀਲ, ਛਿੱਤ । [ਸੰਸ: , ਸਰਸ, ਸਰਸੀ] । (ਅ) ਸਹਤ ਰਸਾਂ ਦੇ [ਸੰਸ: , ਸ+ਰਸ+ਈ=ਸ+ਰਸ=ਸਹਿਤ ਰਸਾਂ, ਈ=ਦੇ] । ਸੂਚਨਾ=ਇਸ ਤੁਕ ਵਿਚ ਤ੍ਰੇਦੇ ਪਦ ਚਰਨਾਂ ਵਲ ਹਨ:—‘ਜੋ’, ‘ਭਵ’ ਤੇ ‘ਨਿਤ’ । ਬਾਕੀ ਦੇ ਸਾਰੇ—ਕਵਲ—ਪਰ ਘਟਦੇ ਹਨ । ਸਰਸੀ ਜਦ ਸ਼ਲੇਖ ਲਈਏ ਤੇ ਇਸਦੇ ਦੂਸਰੇ ਅਰਥ—ਸਹਤ ਰਸਾਂ ਦੇ ਕਰੀਏ ਤਦ ਸਾਰੀ ਤੁਕ ਚਰਨਾਂ ਵਲ ਲਗਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਹੀ ਸਾਰੇ ਅਰਥ ਖੁਲ੍ਹਦੇ ਹਨ ।

ਉਰਧ=ਉੱਪਰ ਨੂੰ [ਸੰਸ: ਉਰਦੁ] । ਸੋ=ਤਿਉਂ ।

ਬਿਗਸਾਨਾ=ਖਿੜਦਾ ਹੈ, ਖਿੜਿਆ ਹੈ (ਕਮਲ) । ਇਹ ਇਕ ਵਚਨੀ ਕ੍ਰਿਯਾ ਹੈ,—ਚਰਣ—ਬਹੁ ਵਚਨ ਵਿਚ ਕਹੀਂਦੇ ਹਨ, ਦੋਬੇ ਮੁਰਾਦ ਚਰਨਾਂ ਕਮਲਾਂ ਦੇ ‘ਯੁਗ’ ਜੋੜੇ ਤੋਂ ਹੈ ਕਿ ਚਰਨਾਂ ਦਾ ਯੁਗ ਖਿੜ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਅਰਬਿੰਦ=ਕਮਲ । ਪਗ=ਚਰਣ ।

ਮੋਖਦ=[ਮੋਖ+ਦ=] ਮੋਖ ਦੇ ਦਾਤੇ । ਮੁਕਤੀ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ।

ਬਿਜੀਖਤਾ=ਵਾਧਾ । ਜਾਨਾ=ਜਾਣਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ।

ਅਰਥ—(ਚੋਖੀ ਤੁਕ ਤੋਂ ਟੁਰੇਗਾ:—) (ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ) ਅੰਗਦ (ਸਾਹਿਬ) ਜੀ ਦੇ ਚਰਣ ਕਮਲ

ਵਰਗੇ ਹਨ (ਤਾਂ ਸਹੀ), (ਪਰੰਤੂ ਚਰਣਾਂ ਵਿਚ) ਇਕ ਵਾਧਾ ਜਾਣਿਆ ਗਿਆ ਹੈ (ਉਹ ਇਹ ਕਿ ਚਰਣ) ਮੁਕਤੀ ਦਾਤਾ ਹਨ । (ਸਮਾਨਤਾ ਐਉਂ ਹੈ ਕਿ) ਜਿਵੇਂ (ਕਵਲ ਫੁੱਲਾਂ ਦੇ ਉਤੇ) ਪਰਾਗ (ਸੁਹਣੀ ਲਗਦੀ ਹੈ) (ਤਿਵੇਂ ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਦੇ ਰਸਤੇ ਟੁਰਨ ਵਾਲੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਚਰਣਾਂ ਉਤੇ ਪਈ) ਸੁੰਦਰ ਧੂੜੀ ਸ਼ੋਭਾ ਦੇ ਰਹੀ ਹੈ । (ਜਿਵੇਂ ਕਵਲ ਦੇ ਵਿਚ) ਖੁਸ਼ਬੋ ਵੱਸਦੀ ਹੈ, (ਤਿਵੇਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਚਰਣਾਂ) ਵਿਚ ਕੀਰਤੀ (ਦਾ) ਨਿਵਾਸ ਹੈ; ਕੋਮਲਤਾ (ਕਮਲਾ ਤੇ ਚਰਣਾਂ ਦੀ) ਇੱਕੋ ਜਿਹੀ ਹੈ, (ਅਤੇ) ਨਿਰਲੋਪਤਾ ਵਰਗੀ ਨਿਰਲੋਪਤਾਈ ਤੁੱਲਜ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਬਹੁਤੇ (ਪਾਣੀ ਨਾਲ) ਭਰੇ ਛੰਡ ਵਿਚੋਂ ਕਵਲ ਉਪਰ ਨਿਕਲ ਕੇ ਖਿੜਦਾ ਹੈ, ਤਿਵੇਂ ਸੰਸਾਰ, ਜੋ ਸਹਤ ਰਸਾਂ ਦੇ ਬਹੁਤੇ (ਪਦਾਰਥਾਂ ਨਾਲ) ਭਰਿਆ ਪਿਆ ਹੈ, ਉਸ ਤੋਂ (ਚਰਣ ਕਮਲ) ਉਚਿਆਂ ਉਠਕੇ (ਨਿਤ) ਖਿੜ ਰਹੇ ਹਨ । (ਐਉਂ ਹੈ ਸੰਤ ਜਨਾਂ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਜੀ ਦੇ ਚਰਣ ਹਨ ਤਾਂ ਸਹੀ ਕਵਲਾਂ ਵਰਗੇ, ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਇਕ ਵਾਧਾ ਜਾਣਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਹ—ਮੋਖਦ=ਮੁਕਤੀ ਦਾਤਾ ਹਨ) ।

ਭਾਵ—ਇਥੇ ਕਵਿ ਜੀ ਸਤਿਗੁਰ ਜੀ ਦੇ ਚਰਣਾਂ ਨੂੰ ਕਵਲਾਂ ਨਾਲ ਉਪਮਾ ਦੇਕੇ ਚਰਣਾਂ ਦੀ ਇਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਦਿਖਾਲਦੇ ਹਨ ।

ਪਹਿਲਾ ਵੰਗ ਦੀ ਤੁੱਛਤਾ ਦੱਸਦੇ ਹਨ:—

ਕਵਲ

੧. ਉਤੇ ਪਰਾਗ ਪਈ ਹੈ ।

੨. ਖੁਸ਼ਬੋ ।

੩. ਕੋਮਲ ਹਨ ਛੁਹਿਆਂ ।

੪. ਉਹ ਜਲ ਤੋਂ ਨਿਰਲੋਪ ਹੈ ।

੫. ਪਾਣੀ ਤੋਂ ਉੱਚਾ ਉਠਦਾ ਹੈ ।

ਹੁਣ ਵਾਧਾ ਦੱਸਦੇ ਹਨ:—

੬. ਕਮੀ—ਇਹ ਮੁਕਤੀ ਦਾਤਾ ਨਹੀਂ ।

ਸਤਿਗੁਰ ਚਰਣਾਂ

੧. ਉਤੇ ਧੂੜੀ ਪਈ ਹੈ । ਭਾਵ ਹੈ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇ ਦਰ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ ਜਾਂਦਿਆਂ ਧੂੜੀ ਪਈ ਹੈ, ਫਿਰ ਧੂੜੀ ਦੀ ਤਾਸੀਹ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਉਸ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਤੋਂ ਝਿੜ ਝਿੜ ਹੁੰਦੇ ਹਨ । ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚਰਣਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰੇਮ ਤੇ ਉਪਕਾਰ ਵਸਦਾ ਹੈ ।

੨. ਕੀਰਤੀ ।

੩. ਕੋਮਲ ਹਨ ਛੁਹਿਆਂ ਤੇ ਕੋਮਲ ਹਨ ਦੂਵਣ ਵਿਚ ।

੪. ਉਹ ਮਾਯਾ ਤੋਂ ਅਲੋਪ ਹਨ ।

੫. ਪਦਾਰਥਾਂ ਨਾਲ ਭਰੇ ਰਸਾਂ ਵਾਲੇ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਉੱਚੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ।

੬. ਵਾਧਾ—ਇਹ ਮੁਕਤੀ ਦਾਤਾ ਹਨ ।

ਮੁਰਾਦ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕਮਲਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਨਾਲ ਸਦਗਤੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ, ਸੁੰਦਰਤਾ ਦਾ

ਹੁਲਾਰਾ ਹੈ, ਤੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿੱਚ ਸੁੰਦਰਤਾ ਦੇ ਹੁਲਾਰੇ ਨਾਲ ਸਦਗਤੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ।

ਅਪਣੀ ਕਵਿਤਾ ਦੇ ਹੁਨਰ ਵਿੱਚ ਕਵੀ ਜੀ ਕੀਰਤੀ ਨੂੰ ਸੁਗੰਧੀ ਨਾਲ ਉਪਮਾ ਦੇਣ ਵਿੱਚ ਤੇ ਧੂੜੀ ਨੂੰ ਪਗਗ ਨਾਲ ਉਪਮਾ ਦੇਣ ਵਿੱਚ ਕਮਾਲ ਕਰ ਗਏ ਹਨ । ਕਵਿਤਾ ਦਾ ਕਟਾਖੜ ਇਕ ਇਹ ਬੀ ਹੈ ਕਿ ਕਵਲ ਪਾਣੀ ਤੋਂ ਉੱਚਾ ਉਠਦਾ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਕੁਦਰਤੀ ਗੱਲ ਹੈ, ਕਵਲ ਦੀ ਇਸ ਵਿਚ ਕੀ ਵਡਿਆਈ ਹੈ, ਤੇ ਚਰਨਾਂ ਦਾ ਪਦਾਰਥਾਂ ਤੋਂ ਉੱਚੇ ਉਠਣਾ ਇਕ ਆਤਮ ਪ੍ਰਬੀਨਤਾ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰ ਦੀ ਰੂਹਾਨੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਤੇ ਅਰਸ਼ੀ ਉਨਰ ਦਾ ਇਕ ਕਮਾਲ ਹੈ । ਕਵਿ ਜੀ ਦੇ ਖਿਆਲ ਦੀ ਬਰੀਕੀ ਉਪਮਾ ਜੋਗ ਹੈ । ਬਾਕੀ ਅਪਣੇ ਹੁਨਰ ਦਾ ਕਮਾਲ ਉਹ ਇਕੋ ਕਮਲ ਨੂੰ ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਉਪਮਾ ਲਈ ਅੱਡ ਅੱਡ ਪਹਿਲੂਆਂ ਵਿੱਚ ਲੈਕੇ ਕਦੇ ਸਦਰਸ਼ਤਾ, ਕਦੇ ਵਾਧਾ, ਕਦੇ ਕਮਲਾਂ ਦੀ ਨਜ਼ੂਨਤਾ ਦਰਸਾਉਣ ਵਿਚ ਦਿਖਾ ਰਹੇ ਹਨ ।

੬. ਇਸ੍ਰ ਗੁਰੂ-ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਮਰ ਦੇਵ ਜੀ-ਮੰਗਲ ।

ਦੋਹਰਾ-ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰ ਬਰ ਅਮਰ ਜੀ ਸ਼ਰਨ ਨਰਨ ਦੁਖ ਹਰਨ ।

ਕਾਰਨ ਕਰਨ ਸੁਜਾਨ ਮਨ ਨਮਸਕਾਰ ਤਿਨ ਚਰਨ ॥ ੬ ॥

ਸ੍ਰੀ=ਸ਼ੋਭਾ ਦੇ ਸੰਯੁਕਤ । ਸ਼ੋਭਾ ਵਾਲੇ । [ਸੰਸ: ਸ੍ਰੀ=ਸ਼ੋਭਾ, ਸੁੰਦਰਤਾ, ਸ਼ੀਲ, ਪ੍ਰਕਾਸ਼, ਸੁਭ ਗੁਣ, ਤ੍ਰੈ ਪਦਾਰਥ-ਧਰਮ, ਅਰਥ, ਪ੍ਰੇਮ, ਕਾਮਯਾਬੀ, ਏਲਤ, ਪ੍ਰਫੁੱਲਤਾਈ, ਸਿੱਧੀ, ਉੱਚਤਾ, ਪ੍ਰਤਾਪ] ।

ਵਰਤੋਂ ਵਿਚ-ਸ੍ਰੀ ਇਕ ਸਤਿਕਾਰ ਦਾ ਪਦ ਹੈ ਜੋ ਮਹਾਨ ਪੁਰਖਾਂ ਅਵਤਾਰਾਂ, ਦੇਵਤਿਆਂ ਆਦਿ ਦੇ ਨਾਮ ਨਾਲ ਸਤਿਕਾਰ ਲਈ ਲਗਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।

ਬਰ=ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ । [ਸੰਸ: ਵਰੋਂ=ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ, ਚੰਗਾ, ਵਡਾ । ਵਰ: ਬਰਕਤ, ਅਸੀਸ, ਦਾਤ, ਦੋਣ । ਲਾੜਾ ਆਦਿ] ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੨੧ ਦੀ ਟੂਕ ਚਿੰਨ੍ਹ ।

(ਅ) ਅਥਵਾ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦੇਵ ਜੀਦੀ ਸ਼ਰਨ ਵਰ ਦੇਕੇ ਦੁਖ ਹਰਦੀ ਹੈ ।

ਸ਼ਰਨ=ਆਸਰਾ, ਓਟ, ਰਖੜਾ, ਹਮੈਤ, ਕਿਸੇ ਦੀ ਓਟ ਵਿਚ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣ ਦੀ ਦਸ਼ਾ । [ਸੰਸ: ਸ਼ਰਣ]

ਨਰਨ=ਨਰਾਂ ਦੇ । ਦੁਖ ਹਰਨ=ਦੁਖ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ।

ਕਾਰਨ=ਸਬੱਬ, ਹੇਤੂ । ਕਰਨ=ਕਰਨ ਵਾਲੇ ।

ਕਾਰਨ ਕਰਨ=ਕਾਰਣਾਂ ਦੇ ਬੀ ਕਰਣ ਵਾਲੇ । ਕਾਰਣ ਉਤੇ ਜਿਸਦਾ ਵਸੀਕਾਰ ਹੋਵੇ । ਜਗਤ ਵਿਚ ਜੋ ਕੁਛ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਾਰਣ ਤੋਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ; ਜੋ ਕਾਰਣ ਨੂੰ ਬੀ ਕਰ ਅਕਰ ਕਰ ਸਕੇ । ਭਾਵ ਸਰਬ ਸਮਰੱਥ ਤੋਂ ਹੈ ।

(ਅ) ਜਗਤ ਦੀ ਰਚਨਾ ਦੇ ਬੀ ਕਾਰਣ ਮੰਨਦੇ ਹਨ, ਜੈਸੇ ਤ੍ਰੈ ਗੁਣਆਦਿ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬੀ ਜੋ ਕਰਣ ਵਾਲੇ ਹੋਣ; ਮੂਲ ਰਚਨਹਾਰ । ਕਰਤਾ ।

ਸੁਜਾਨ=ਸੁ+ਜਾਨ=ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਣਨ ਵਾਲਾ । ਗਿਆਨਵਾਨ, ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ । (ਅ) ਜੋ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਣੇ, ਜਿਸਦਾ ਗਿਆਨ

[ਸੰਪੂਰਨ ਹੋਵੇ, ਜਾਣਨ ਸ਼ਕਤੀ ਵਿਚ ਨਿਪੁੰਨ । ਅੰਤਰੰਜਾਮੀ ।]

ਅਰਥ—ਸ਼ੋਭਾ ਵਾਲੇ (ਅਤੇ) ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਸਤਿਗੁਰੂ ਅਮਰ (ਦੇਵ) ਜੀ (ਦੀ) ਸ਼ਰਣ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਦੁੱਖ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈ, (ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ) ਕਾਰਣ ਕਰਨ ਹਨ (ਅਤੇ) ਸੁਜਾਨ ਮਨ ਵਾਲੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚਰਣਾਂ ਪਰ ਮੇਰੀ ਨਮਸਕਾਰ ਹੋਵੇ ।

ਭਾਵ—ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਮਰ ਦੇਵ ਜੀ ਬੜੇ ਉੱਤਮ ਹਨ, ਸ਼ੋਭਾ ਵਾਲੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸ਼ਰਣ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਦੁੱਖ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈ । ਇਹ ਇਸ਼ਾਰਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਉਸ ਮਹਾਨ ਕ੍ਰਿਪਾਲੂ ਸੁਭਾਵ ਵਲ ਹੈ:—ਕਿ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਰ ਗਿਆ ਸੋ ਵਰੋਸਾਯਾ । ਬੀਮਾਰਾਂ ਨੂੰ ਰਾਜ਼ੀ ਕਰਨਾ, ਹਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਦੁਖੀਆਂ ਤੇ ਦਇਆ ਕਰਨੀ, ਕਰਾਮਾਤਾਂ ਨਾਲ ਬੀ ਸੁਖ ਦੇਣੇ ਫਰਕ ਨਾ ਕਰਨਾ, ਲੰਗਰ ਅਟੁੱਟ ਚਲਾਉਣਾ ਆਦਿ । ਅੱਗੇ ਚੱਲਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦੋ ਗੁਣ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਦੱਸੇ ਹਨ, ਕਾਰਣ ਕਰਣ, ਸੁਜਾਨ ਮਨ । ‘ਸੁਜਾਨ’ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੂਰਨ ਗਿਆਨਵਾਨ ਹੋਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਤੋਂ ਛੁੱਟ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਤਰੰਜਾਮੀ ਹੋਣ ਵਲ ਇਸ਼ਾਰਾ ਹੈ; ਫਿਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਦੂਸਰੇ ਦੀ ਪੀੜਾ ਦਾ ਦਰਦ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਸੁਜਾਨ ਦੇ ਨਾਲ ‘ਸੁਜਾਨ ਮਨ’ ਆਖਿਆ ਹੈ । ਜੇ ਕਿਸੇ ਪੁੱਤ੍ਰ ਮਰਨ ਤੇ ਮਾਈ ਨੇ ਬਿਰਹਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਤਦ ‘ਪਰ ਪੀੜਾ ਦਾ ਜਾਣੂ ਮਨ’ ਆਪਣਾ ਐਸਾ ਦੁਖਿਆ ਕਿ ਵਰ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਕੇ ਸਾਡੇ ਬੈਠੇ ਗੋਇੰਦਵਾਲ ਵਿੱਚ ਕਦੇ ਪੁੱਤ੍ਰ ਦੇ ਮਾਪਿਆਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ ਨਾ ਮਰੇ । ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਆਪਣੇ ‘ਪਰ ਮਨ ਪੀੜਾ’ ਨੂੰ ਸਮਝਕੇ ਉਸ ਪਰ ਦੁਖੀਭੂਤ ਹੋਣ ਦੀ ਦਇਆਲਤਾ ਆਦਿ ਗੁਣਾਂ ਵਲ ਕਵਿ ਜੀ ਦਾ ਕਠਾਖੜ ਹੈ । ਫਿਰ ਜਿਵੇਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਨ ‘ਪਰ ਪੀੜਾ ਪ੍ਰਤੀਤ ਕਰਨ ਵਿੱਚ’ ਸੁਜਾਨ ਹੈ ਤਿਵੇਂ ਉਹ ਸਮਰੱਥਾ ਬੀ ਰਖੇ, ਤਾਂਹੀ ਜਾਣਨੇ ਦੀ ਸਫਲਤਾ ਹੈ । ਭਾਵ ਇਹ ਕਿ ਪਰ ਪੀੜਾ ਹਰਨ ਵਿੱਚ ਸਰਬ ਸਮਰੱਥਾ ਦੀ ਬੀ ਲੋੜ ਹੈ, ਸਰਬ ਸਮਰੱਥ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਹੀ ਪੀੜਾ ਹਰੇ, ਇਸ ਕਰਕੇ ‘ਕਾਰਣ ਕਰਣ’ ਆਖਿਆ ਕਿ ਉਹ ਐਡੇ ਸਮਰੱਥ ਹਨ ਕਿ ਕਾਰਣਾਂ ਪਰ ਭੀ ‘ਕਰਤਾਰ’ ਸ਼ਕਤੀ ਰਖਦੇ ਹਨ । ਜਿਵੇਂ ਇਕ ਮਾਈ ਦਾ ਪੁੱਤ੍ਰ ਮਰ ਗਿਆ, ਕਾਰਣ-ਮਾਤਾ ਤੇ ਪੁੱਤਰ ਦੇ ਮਿਲਵੇਂ ਕੋਈ ਖੋਟੇ ਕਰਮ, ਕੋਈ ਪਾਪ । ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਮਰ ਦੇਵ ਦੀ ਉਸ ਖੋਟੇ ਕਰਮ ਜਾ ਪਾਪ ਰੂਪੀ ਕਾਰਣ ਨੂੰ ਮੋਟ ਦੋਂਦੇ ਹਨ, ਕਿ ਜਾਓ ‘ਕਾਰਣ ਅਸਾਂ ਅਕਾਰਣ ਕਰ ਦਿੱਤਾ’, ਉਧਰ ਬੱਚਾ ਜੀਉ ਉਠਿਆ ।

ਕਥਿਤ—ਰਜਨੀ ਅਵਿਦਯਾ ਸਰ ਕ੍ਰਮ ਸੋ ਤਿਮਰ ਹਰਿ,
ਕੋਕ ਸੇ ਕਿੰਕਰ ਬਰ ਕੀਨੇ ਬ੍ਰਿਹ ਛੀਨ ਹੈ ।
ਮਾਲ ਉਡ ਕਲਮਲ ਕੰਦਲ ਦੁਰਾਇ ਦਲ,
ਪਲ ਪਲ ਗਿਆਨ ਸੋ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਭਵ ਕੀਨ ਹੈ ।
ਬੇਮੁਖ ਕੁਮੁਦ ਦੁਖ ਸਨਮੁਖ ਕੰਜ ਸੁਖ,
ਗਤਿ ਸੋ ਭਗਤ ਨਿਤ ਜਾਨੀਏ ਅਧੀਨ ਹੈ ।

ਅਮਰ ਦਰਸ ਭਾਨ ਲੱਛਨ ਸਮਾਨ ਸਭਿ,
ਏਕ ਗੁਨ ਅਧਿਕ ਪੈ ਤਪਤ ਬਿਹੀਨ ਹੈ ॥ ੧੦ ॥

ਰਜਨੀ=ਰਾਤ। ਸਰ=ਬ੍ਰਾਬਰ, ਤੁੱਲ। ਤਿਮਰ=ਹਨੇਰਾ।

ਹਰਿ=ਹਰਦਾ ਹੈ, ਦੂਰ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਕੋਕ=ਚਕਵਾ ਨਾਮੋ ਪੰਛੀ। ਚਕਵਾਕ ਬੀ ਇਸੇ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਫਾਰਸੀ

ਵਿਚ ਸੁਰਖਾਬ ਇਸ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਸੇ=ਸਮਾਨ।

ਕੋਕ ਸੇ=ਚਕਵੇ ਵਾਂਗੂ। ਕਿੰਕਰ=ਦਾਸ, ਸੇਵਕ, ਸਿੱਖ [ਸੰਸ: , ਕਿਨੂਰ]।

ਬਰ=ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ, ਦੇਖੋ ਪਿਛਲੇ ਦੋਹੇ ਦੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਵਿਚ ਦੂਸਰਾ ਪਦ।

ਬ੍ਰਿਹ ਛੀਨ=ਬਿਰਹੋਂ ਤੇ ਵਿਹੁਣੇ। ਬਿਰਹੋਂ ਤੋਂ ਵਿਹੁਣੇ ਕੀਤੇ ਹਨ।

ਭਾਵ ਬਿਰਹੋਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਅਰਥ ਪ੍ਰਸੰਗਾਲੀ ਲਈ

ਸਾਰਿਆਂ ਕ੍ਰਿਆ ਦਾ ਅਰਥ ਵਰਤਮਾਨ ਕਾਲ ਵਿਚ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਮਾਲ=ਪੱਕਤੀ, ਬੰਡ। ਉਡ=ਤਾਰੇ, ਨਛੱਤ੍ਰ।

ਕਲਮਲ=ਪਾਪ [ਸੰਸ: , ਕਲਮਲ]।

ਕੰਦਲ=ਬਿੜਕ ਦੇਕੇ [ਸੰਸ: , ਕਨੂਲ:]। ਪਦ ਅੰਤ੍ਰਿ ਲਗਦੇ ਹਨ:—

ਕਲਮਲ ਦਲ ਕੰਦਲ ਦੁਰਾਇ=ਪਾਪਾਂ ਦੇ ਬੰਡ ਨੂੰ ਬਿੜਕਕੇ

ਛਿਪਾ ਦੇਂਦੇ ਹਨ। (ਅ) ਕੰਦਲ ਦਾ ਅਰਥ ਕੰਦਲੀ ਬੀ

ਕਰਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਇਕ ਬਿੰਡ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਜੋ ਜਲ ਕਿਨਾਰੇ ਹੁੰਦਾ

ਹੈ, ਜਿਸਦੇ ਦਿਨ ਨੂੰ ਪੱਤੇ ਮੁਰਝਾ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਚਿੱਟੇ ਵੁਲ ਬਰਸਾਤ

ਵਿਚ ਪੈਂਦੇ ਹਨ। ਤੁਕ—‘ਕੰਦਲ ਦੁਰਾਇ ਦਲ’—ਦਾ ਅਰਥ

ਫਿਰਅੰਤ੍ਰਿ ਲੱਗੇਗਾ:—(ਸੂਰਜ ਦਰਸ਼ਨ)ਕੰਦਲੀ ਨੂੰ(ਮੁਰਝਾਉਂਦਾ ਹੈ,

ਗੁਰੂ ਦਰਸ਼ਨ) ਦੁਰਾਵਾਂ (=ਛਲਾਂ) ਦੇ ਦਲਾਂ (ਨੂੰ ਛਿਪਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ)।

ਦੁਰਾਇ=ਛਿਪਾਉਣਾ, ਲੁਕਾਉਣਾ। (ਅ) ਦੁਰਾਵ=ਛਲ, ਕਪਟ।

ਦਲ=ਸਮੂਹ, ਬੰਡ। (ਅ) ਪੱਤੇ। ਸੇਂ=ਵਾਂਗੂ, ਸਮ। ਭਵ=ਜਗਤ, ਸੰਸਾਰ।

ਕੁਮੁਦ=ਕਵੀਆਂ, ਕੰਮੀਆਂ, ਚਿੱਟੇ ਕਮਲ ਜੋ ਰਾਤ ਨੂੰ ਖਿੜਦੇ ਹਨ ਤੇ

ਦਿਨੇ ਨਹੀਂ ਖਿੜਦੇ। ਇਸ ਨੂੰ ਕਵਿ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮੀ ਬੰਨ੍ਹਦੇ

ਹਨ, ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਕੁਮੁਦ ਬੰਧੂ, ਕੁਮੁਦ ਪ੍ਰਿਯ, ਕੁਮੁਦ ਬਾਂਧਵ

ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਦੇ ਨਾਮ ਬਣੇ ਹਨ।

ਕੰਜ=ਕਮਲ [ਸੰਸ: , ਕਣ੍ਯ। ਕੰ=ਪਾਣੀ। ਜ=ਜੋ ਜੰਮੇ, ਪਾਣੀ ਤੋਂ ਜੋ ਜੰਮੇ]

ਗਤਿ=ਚਾਲ। ਗਤਿ ਤੋਂ ਮੁਰਾਦ, ਧੁਰੋਂ ਬੱਧੀ ਚਾਲ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ

ਅਧੀਨ ਸੂਰਜ ਨਿੱਤ ਟੁਰਦਾ ਹੈ, ਕਦੇ ਵੱਧ ਪੱਟ ਨਹੀਂ

ਢੱਲ ਸਕਦਾ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਗਤੀ-ਚਾਲ-

ਨਿਯਮਤ ਹੈ ਕਿ ਓਹ ਭਗਤਾਂ ਨੂੰ ਪਾਲਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ

ਅਧੀਨ ਟੁਰਦੇ ਹਨ, ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਬਿਰਦ ਹੈ ।

ਭਗਤ=ਭਗਤੀ ਕਰਨ ਵਾਲੇ । ਪ੍ਰੇਮੀ । [ਸੰਸ: , ਭਕਿ:]

ਅਧੀਨ=ਆਗਿਆ ਵਿਚ, ਐਉਂ ਨਹੀਂ ਜਿਵੇਂ ਨੌਕਰ ਮਾਲਕ ਦੀ ਆਗਿਆ ਵਿਚ ਟੁਰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ ਬੱਧੇ ਭਗਤਾਂ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਕਰਨ ਦੇ ਕਾਰਣ ਅਪਣਾ ਬਿਰਦ 'ਭਗਤ ਵੱਛਲ' ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਫਿਰ ਇਸਦਾ ਉਲੰਘਨ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ । ਅਧੀਨ ਦਾ ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ।

ਭਾਨੁ=ਸੂਰਜ [ਸੰਸ: , ਭਾਨੁ] । ਸਮਾਨ=ਤੁੱਲ, ਬੁੱਥਰ । ਅਧਿਕ=ਵਧੀਕ ।

ਤਪਤ ਬਿਹੀਨ=ਤਪਤ ਵਿਹੀਨ=ਤਪਤ ਤੋਂ ਖਾਲੀ, ਮੁਰਾਦ ਸੀਤਲ ਤੋਂ ਹੈ । ਸੀਤਲਤਾ ਸੁਭਾਵ ਦੀ, ਵਰਤੋਂ ਦੀ, ਮੋਹਰ ਕਰਨ ਦੀ ।

ਅਰਥ—(ਗੁਰੂ ਅਮਰ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਤੇ ਸੂਰਜ ਦੀ ਸਦਰਸ਼ਤਾ ਦੱਸਕੇ ਅਧਿਕਤਾ ਦਿਖਾਲਦੇ ਹਨ):—(ਸੂਰਜ ਦਰਸ਼ਨ) ਗਤੀ (ਨੂੰ ਹਰਦਾ ਹੈ), (ਗੁਰੂ ਅਮਰ ਦਰਸ਼ਨ ਗਤ) ਸਮਾਨ ਅਵਿਦਯਾ (ਨੂੰ ਹਰਦਾ ਹੈ), (ਸੂਰਜ ਦਰਸ਼ਨ) ਹਨੇਰੇ (ਨੂੰ ਹਰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਗੁਰੂ ਦਰਸ਼ਨ ਹਨੇਰੇ) ਸਮਾਨ ਭਰਮ ਨੂੰ ਹਰਦਾ ਹੈ ।

(ਸੂਰਜ ਦਾ ਦਰਸ਼ਨ ਚਕ੍ਰਵਾਕ ਦਾ ਬਿਰਹਾ ਦੂਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਿਵੇਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਦਰਸ਼ਨ) ਚਕ੍ਰਵਾਕ ਸਮਾਨ (ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਤੋਂ ਵਿੱਛੜੇ) ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਦਾਸਾਂ (ਜਗਜਾਸੂਆਂ) ਦੇ ਬਿਰਹੇ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ।

(ਜਿਵੇਂ ਸੂਰਜ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ) ਤਾਰਿਆਂ ਦੇ ਬੂੰਡ ਨੂੰ (ਛਿਪਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਤਿਵੇਂ ਸਤਿਗੁਰ ਅਮਰ ਦੇਵ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ) ਪਾਪਾਂ ਦੇ ਬੂੰਡਾਂ ਨੂੰ ਬਿਜ਼ਕਕੇ ਛਿਪਾ ਦੇਂਦੇ ਹਨ । (ਜਿਵੇਂ ਉਦਯ ਹੋਕੇ ਸੂਰਜ ਦਾ ਚਾਨਣ) ਪਲ ਪਲ (ਵਧਦਾ ਹੈ) ਤਿਵੇਂ (ਸਤਿਗੁਰ ਅਮਰ ਦੇਵ ਦਾ) ਗਿਆਨ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ (ਹਰ ਛਿਨ ਵੱਧ) ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਰ (ਰਿਹਾ) ਹੈ । (ਜਿਵੇਂ ਸੂਰਜ ਦਰਸ਼ਨ ਨਾਲ) ਕੰਮੀਆਂ (ਨੂੰ ਦੁਖ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਿਵੇਂ ਗੁਰੂ ਦਰਸ਼ਨ ਨਾਲ) ਬੇਮੁਖਾਂ ਨੂੰ ਦੁਖ ਤੇ (ਜਿਵੇਂ) ਕਮਲਾਂ ਨੂੰ ਸੁਖ (ਤਿਵੇਂ) ਸਨਮੁਖਾਂ (ਨੂੰ ਸੁਖ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ) ।

(ਜਿਵੇਂ ਸੂਰਜ ਨਿਯਮਤ ਗਤੀ ਅਰਥਾਤ ਬੱਧੀ ਹੋਈ) ਚਾਲ (ਵਿਚ ਨਿਤ ਟੁਰਦਾ ਹੈ) ਤਿਵੇਂ (ਗੁਰੂ ਅਮਰ ਦੇਵ ਜੀ ਅਪਣੇ ਨਿਯਮਤ ਬਿਰਦ) ਭਗਤਾਂ ਦੇ ਸਦਾ ਅਧੀਨ ਹਨ, (ਇਹ) ਜਾਣ ਲਵੋ, (ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ) ਅਮਰ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ (ਤੇ) ਸੂਰਜ (ਦੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਦੇ) ਲੱਛਣ (ਹੋਰ) ਸਾਰੇ ਇਕੋ ਜੇਹੇ (ਹਨ) ਪਰ ਇਕ ਗੁਣ (ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਵਿਚ) ਵਧੀਕ ਹੈ (ਕਿ ਉਹ) ਮੀਤਲ ਹੈ ਤੇ ਸੂਰਜ ਦਰਸ਼ਨ ਤਪਤ ਹੈ) ।

ਭਾਵ—ਅੰਕਿਤ ਵਿਚਜੀਕੁੰ ਵਾਧਾ ਦਿਖਾਇਆਸੀ ਤਿਵੇਂ ਇੱਥੇ ਸੂਰਜਨਾਲੋਂ ਵਾਧਾ ਦਿਖਾਇਆ ਹੈ, ਮੁਰਾਦ ਉਹੋ ਹੈ ਕਿ ਸੂਰਜ ਦੇ ਗੁਣ ਸਹਿਜ ਸੁਭਾ ਦੇ ਹਨ ਉਸ ਦੀ ਕੋਈ ਖੂਬੀ ਜਾ ਪ੍ਰਬੀਨਤਾ ਦੇ ਨਹੀਂ, ਤੇ ਸਤਿਗੁਰ ਦੇ ਗੁਣ ਆਤਮ ਮੰਡਲ ਦੇ ਕਮਾਲ ਹਨ, ਅਰ ਇਹ ਗੁਣ

‘ਜੀਵਤ ਗੁਣ’ ਹਨ । ਫੇਰ ਜੋ ਸੀਤਲਤਾ ਸਤਿਗੁਰ ਦਾ ਵਾਧਾ ਦੱਸਿਆ ਹੈ ਉਹ ਮਨ ਨੂੰ, ਆਤਮਾਂ ਨੂੰ, ਦੁਖੀਆਂ ਨੂੰ, ਰੋਗੀਆਂ ਨੂੰ ਪਾਉਣ ਵਾਲੀ ਠੰਢ ਹੈ ।

੨. ਇਸ੍ਰ ਗੁਰੂ-ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ-ਮੰਗਲ ।

ਦੋਹਰਾ-ਰਾਮਦਾਸ ਸੁਖਰਾਸ ਪ੍ਰਭੂ ਸੇਵਕ ਤ੍ਰਾਸ ਬਿਦਾਰ ।

ਪਗ ਪਰ ਮੁਰ ਪਰਣਾਮ ਹੈ ਪਰਨਾ ਸ਼ਰਨ ਵਿਚਾਰ ॥ ੧੧ ॥

{ ਸੁਖਰਾਸ=ਸੁਖਾਂ ਦੀ ਪੁੰਜੀ, ਸੁਖਾਂ ਦਾ ਭੰਡਾਰ । ਤ੍ਰਾਸ=ਭੈ, ਸਹਿਮ, ਡਰ ।
ਬਿਦਾਰ=ਨਾਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲੇ, ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ । ਪਗ=ਚਰਨ । ਮੁਰ=ਮੋਰੀ ।
ਪਰਣਾਮ=ਬੰਦਨਾ, ਨਮਸਕਾਰ । ਪਰਨਾ=ਪਰਣਾ, ਆਸਰਾ । }

ਅਰਥ—ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ (ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ) ਰਾਮ ਦਾਸ (ਜੀ ਤੁਸੀਂ) ਸੁੱਖਾਂ ਦੇ ਭੰਡਾਰ (ਹੋ ਅਤੇ) ਸੇਵਕਾਂ ਦੇ ਭੈ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ (ਹੋ), (ਆਪ ਦੀ) ਸ਼ਰਣ ਦਾ ਆਸਰਾ ਵਿਚਾਰ (ਕੇ ਆਪ ਦੇ) ਚਰਣਾਂ ਪਰ ਮੋਰੀ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ ।

ਕਬਿੱਤ-ਪੁਖਕਰ*ਭਰੇ ਪੁਖਕਰ ਪੁਖਕਰ ਜਯੋ
ਪੇਖਕਰਿ ਸਸੀਕਰ ਕਰੇ ਦੁਤਿ ਹੀਨ ਹੈ ।
ਪੁਖਕਰ ਹੀਨ ਦਿਨਕਰ ਕਰੇ ਛੀਨ ਤਿਸ
ਖਰ ਧਾਰੀ ਦੇਹਿ ਪਰ ਯਾਂਤੇ ਸੋ ਮਲੀਨ ਹੈ ।
ਸੁਖਮਾ ਨਿਹਾਰ ਭੋਰ ਦਾਹਿਤਿ ਅਪਾਰ ਆਨ,
ਜਾਰਤਿ ਤੁਖਾਰ, ਏਤੇ ਔਗੁਨ ਅਧੀਨ ਹੈ ।
ਸਤਿਗੁਰੁ ਰਾਮਦਾਸ ਚਰਣ ਮੁਕਤਿ ਦੇਤਿ,
ਉਪਮਾ ਕਮਲ ਕੀ ਨ ਬਨੈ ਬਿਧਿ ਹੀਨ ਹੈ ॥ ੧੨ ॥

*ਪੁਖਕਰ (ਪੁਖਰੇ) ਪਦ ਦੇ ਅਰਥ ਐਤਨੇ ਕੁ ਹੋਨ:-ਆਕਾਸ਼, ਵਾਯੂ ਮੰਡਲ, ਵਾਯੂ, ਪਾਣੀ, ਕਮਲ, ਹਾਥੀ ਦੀ ਸੁੰਡ ਦਾ ਸਿਰਾ, ਢੋਲ ਦਾ ਪੁੜਾ, ਤਲਵਾਰ ਦਾ ਫਲ, ਤਲਵਾਰ ਦੀ ਮਿਆਲ, ਇਕ ਦੀਪ ਦਾ ਨਾਮ, ਰਾਜਪੂਤਾਨੇ ਵਿਚ ਇਕ ਤੀਰਥ ਥੀਲ ਤੇ ਨਗਰੀ, ਤੀਰ, ਨਿਤਕਾਰੀ, ਜੰਗ, ਨਸ਼ਾ, ਪਿੰਜਰਾ; ਮੇਲ, ਹਿੱਸਾ । (ਪੁਖਰ:)=ਤਲਾ, ਥੀਲ, ਸੱਪ, ਸਾਰਸ, ਪੰਛੀ, ਇਕ ਬੀਮਾਰੀ, ਨਲ ਰਾਜੇ ਦਾ ਭਰਾ, ਸੂਰਜ, ਵਰਣ ਦਾ ਪੁੱਤ੍ਰ, ਢੋਲ, ਇਕ ਮਾੜਾ ਜੋਗ ਜਯੋਤਸ਼ ਵਿਚ, ਇਕ ਕਾਲ ਪਾਣ ਵਾਲਾ ਬੰਦਲ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦਾ ਨਾਮ, ਸ਼ਿਵ ਦਾ ਇਕ ਨਾਮ, ਪੁਸ਼ਕਰ ਦੀਪ ਵਿਚ ਇਕ ਪਹਾੜ ਦਾ ਨਾਮ । ਅਲੰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਦਿਲ । ਬੁੱਧ ਦਾ ਇਕ ਨਾਮ, ਇਕ ਰਾਖਸ਼ ਦਾ ਨਾਮ, ਭਗਤ ਦਾ ਪੁੱਤਰ, ਸੂਨਕਸ਼ਤ੍ਰ ਵਿਚ ਤੇ ਦੂਰਣ ਕਸ਼ਨੀ ਦੇ ਪੁੱਤ੍ਰ ਦਾ ਨਾਮ, ਕੁਸਦੀਪ ਦੇ ਬ੍ਰਹਮਣਾਂ ਦਾ ਨਾਮ, ਸ਼ਿਵ ਦੀ ਇਕ ਵਹੁਟੀ ਦਾ ਨਾਮ, ਜੈਨੀਆਂ ਵਿਚ ਇਕ ਭਗਤ ਦਾ ਨਾਮ । ਆਮ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਪੇਖਰ-ਛੱਪੜ-ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ।

†ਪਾਠਾਂਤ-ਐਸੇ-ਥੀ ਹੈ ।

ਪੁਖਕਰ ਭਰੇ=ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਭਰੇ । ਪੁਖਕਰ=ਤਲਾ, ਸਰ ।
 ਪੁਖਕਰ=ਕਮਲ।(ਅ)ਪੁਖਕਰ ਪਦ ਦਾ ਅਰਥ ਸੂਰਜ ਬੀ ਹੈ,ਤੁਕਦਾ ਅਰਥ
 ਐਉਂ ਬੀ ਬਣਦਾ ਹੈ, ਕਮਲ ਭਰੇ ਤਲਾ ਵਿਚ, ਸੂਰਜ (ਦੀ ਨਿੱਘ
 ਅੱਪੜਨ ਨਾਲ) ਉਗਦਾ ਹੈ ।
 ਜਯੋ=ਜੰਮਦਾ ਹੈ, ਉੱਗਦਾ ਹੈ । ਪੇਖਕਰਿ=ਦੇਖਕੇ ।
 ਸਸੀਕਰ=[ਸਸੀ=ਚੰਦ੍ਰਮਾ । ਕਰ=ਕਰਣ ।] ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਦੀ ਕਿਰਣ ।
 ਦੁਤਿਹੀਨ=ਸੰਦਰਤਾ ਨੂੰ ਛੀਨ, ਮੁਰਾਦ ਹੈ ਕਿ ਚੰਦ ਚੜ੍ਹੇ ਕਮਲ ਮੁੰਦ ਜਾਂਦੇ
 ਹਨ, ਸੰਦਰਤਾ ਫਿਰ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦੀ ।
 ਪੁਖਕਰ=ਪਾਣੀ । (ਅ) ਪੈਣ ਬੀ ਅਰਥ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਕਿ ਸਰਦ ਹਵਾ
 ਜਾ ਕਰੜੀ ਲੂ ਨਾਲ ਕਮਲ ਮਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।
 ਹੀਨ=ਖਾਲੀ । ਦਿਨਕਰ=ਸੂਰਜ ।
 ਤਿਸ=ਉਸੇ ਨੂੰ, ਭਾਵ ਕਮਲ ਤੋਂ ਹੈ ।
 ਖਰ=ਛਾਰ, ਮਿੱਟੀ, ਖੇਹ । ਖਰੇ=ਦਾ ਅਰਥ ਕੰਡਾ ਬੀ ਹੈ, ਕਮਲ ਦੀ ਨਾਲ
 ਖੁਰਦਰੀ ਬੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਮੈਲੀ ਬੀ।ਅਗੇ ਪਦ 'ਜਾਂ ਤੇ' ਪਿਆ ਹੈ,ਇਸ
 ਕਰਕੇ ਖਰ ਦਾ ਅਰਥ 'ਛਾਰ' ਠੀਕ ਹੈ । [ਸੰਸ: ਕਛਾਰ] ।
 ਏਹਿ=ਏਹ ਤੋਂ ਮੁਰਾਦ ਕਮਲ ਦੀ ਨਾਲੀ ਹੈ, ਜੋ ਢੱਲ ਤੋਂ ਲੈ ਹੇਠਾਂ ਤਕ
 ਜਾਂਦੀ ਹੈ । ਏਹ ਉੱਤੇ ਛਾਰ ਧਾਰੀ ਹੋਈ ਹੈ ।
 ਸੁਖਮਾ=ਸ਼ੋਭਾ । (ਅ) ਸੁਖਮਯ=ਸੁਖਵਾਲਾ ਥਾਂ ।
 ਨਿਹਾਰ=ਦੇਖਕੇ, ਲਖਕੇ । ਸੁਖਮਾ ਨਿਹਾਰ=ਸ਼ੋਭਾ ਦੇਖਕੇ ।
 (ਅ) ਸੁਖਮਯ ਨਿਹਾਰ=ਸੁਖ ਵਾਲਾ ਥਾਂ ਉੱਤੇ ਲਖਕੇ ।
 ਦਾਹਿਤਿ=ਸਾਭਦੇ ਹਨ । ਅਪਾਰ=ਅਨੰਕ, ਬਹੁਤ ।
 ਜਾਰਤਿ=ਸਾਭਦੀ ਹੈ (ਬਰਫ), ਪਾਲੇ ਨਾਲ ਮੁਰਬਾ ਕੇ ਮਰ ਜਾਣ ਨੂੰ ਬੀ
 ਜਰਨਾ, ਜਾਰਨਾ, ਜਲਨਾ,—ਜਾਲਨਾ—ਆਖਦੇ ਹਨ ।
 ਤੁਖਾਰ=ਹਿਮ, ਬਰਫ, ਕੱਕਰ, ਪਾਲਾ ।
 ਬਿਧਿਹੀਨ=ਯੁਕਤੀ ਹੀਨ । ਨਜਾਯ ਦੇ ਨੁਕਤੇ ਤੋਂ, ਯੁਕਤੀਹੀਨ ।
 ਮਰਯਾਦਾ ਹੀਨ । ਕਾਵਜ ਦੇ ਤੁੱਕੇ ਤੋਂ, ਮਰਯਾਦਾ ਹੀਨ ।

ਅਰਥ—ਜਲ ਨਾਲ ਭਰੇ ਤਲਾ (ਵਿਚ) ਕਮਲ ਜੰਮਦਾ (ਉਗਦਾ) ਹੈ, ਤੇ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਦੀ
 ਕਿਰਨ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ (ਅਪਨੀ) ਸੰਦਰਤਾ ਛੀਨ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ (ਪਰ ਜੇ ਤਲਾ) ਜਲ ਹੀਨ
 (ਹੋ ਜਾਏ ਤਾਂ) ਉਸੇ (ਕਮਲ) ਨੂੰ (ਉਹੀ) ਸੂਰਜ (ਜੋ ਖਿੜਾਉਂਦਾ ਹੈ) ਛੀਨ ਕਰ ਦੇਂਦਾ
 ਹੈ । (ਫਿਰ ਕਮਲ ਦੀ) ਦੇਹ (ਨਾਲੀ) ਮਿੱਟੀ ਨਾਲ ਲਿਬੜੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ, ਇਸੇ
 ਕਰਕੇ ਸੋ (ਕਮਲ ਦੀ ਦੇਹ) ਮਲੀਨ ਹੈ । (ਫਿਰ ਕਮਲ ਦੀ) ਸ਼ੋਭਾ ਦੇਖਕੇ ਅਨੇਕਾਂ
 ਯੀ ਫੇਰੇ ਆਕੇ (ਇਸਦਾ ਰਸ ਚੁਸਦੇ ਤੇ ਪਰਾਗ ਉਛਾਕੇ ਮਯੋਂ ਇਸਨੂੰ) ਸਾਭਦੇ

ਹਨ, (ਫਿਰ ਜਦ ਸਿਆਲ ਆਵੇ ਤਾਂ) ਤੁਖਾਰ (ਇਸਨੂੰ) ਸਾਜ਼ਦੀ ਹੈ, (ਸੋ ਕਮਲ ਤਾਂ) ਐਤਨੇ ਅਵਗੁਣਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੈ, (ਉਧਰ) ਸਤਿਗੁਰੁ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਚਰਣ (ਨਾ ਕੇਵਲ ਸਭ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅਧੀਨਤਾ ਤੋਂ ਆਪ ਸੁਤੰਤ੍ਰ ਹਨ, ਸਗੋਂ ਐਗੁਣਾਂ ਵਿਚ ਬੱਧਿਆ ਨੂੰ) ਮੁਕਤੀ ਦੇਂਦੇ ਹਨ, (ਇਸ ਲਈ) ਕਮਲ ਦੀ ਉਪਮਾ (ਚਰਨਾਂ ਨਾਲ) ਨਹੀਂ ਬਣਦੀ (ਕਿਉਂਕਿ ਅਵਗੁਣਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਨੂੰ ਅਵਗੁਣਾਂ ਤੋਂ ਸੁਤੰਤ੍ਰਤਾ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਨਾਲ ਉਪਮਾ ਵੇਣੀ) ਮੁਕਤੀ ਹੀਨ (ਬਾਤ) ਹੈ ।

ਭਾਵ—ਕਵਿ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਕਬਿੱਤ ਵਿਚ ਕਮਲ ਨੂੰ ਕਈ ਐਗੁਣਾਂ ਜਾਂ ਬੁਰਾ ਤੇ ਮੁਥਾਜੀਆਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੋਇਆ ਦੱਸਿਆ ਹੈ, ਤਲਾ ਤੇ ਪਾਣੀ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੈ, ਫੇਰ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਚੜ੍ਹੇ ਤਾਂ ਮੰਦ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਸੂਰਜ ਦੇ ਚੜ੍ਹੇ ਰਿਹਾ ਖਿੜਦਾ ਹੈ, ਤਾਂਤਿ ਸੂਰਜ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੈ । ਫਿਰ ਓਹੀ ਸੂਰਜ, ਜੋ ਉਸਦਾ ਆਸਰਾ ਹੈ, ਜੋ ਪਾਣੀ ਤਲਾ ਵਿਚੋਂ ਸੁੱਕੇ ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਸਾੜ ਦੇਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂਤਿ ਤਲਾ ਦੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਅਧੀਨਤਾਈ ਨਾ ਕੇਵਲ ਜੰਮਣ ਉਗਣ ਤੇ ਮੈਲਣ ਖਿੜਨ ਲਈ ਹੈ, ਪਰ ਸੂਰਜ ਤੋਂ ਜੋ ਸੁਖ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਲਈ ਬੀ ਪਾਣੀ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੈ । ਪਾਣੀ ਦਾ ਚਿਕੜ ਤੇ ਸਿਵਾਲ (ਮੇਲ) ਉਸਦੀ ਨਾਲ ਨੂੰ ਲਗੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ, ਇਸਤਰ੍ਹਾਂ ਉਸਦੀ ਦੇਹ ਮਲੀਨ ਹੈ । ਭੇਰੇ ਆਕੇ ਉਸਦਾ ਮਕਰੰਦ ਰਸ ਚੁਸਦੇ ਹਨ, ਪਰਾਗ ਨੂੰ ਉਡਾਉਂਦੇ ਹਨ । ਐਉਂ ਉਸਨੂੰ ਬੰਦ ਪੁਜਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਬੀ ਅਧੀਨਤਾਈ ਹੋਈ । ਫੇਰ ਰੁਤ ਬਦਲੇ ਤੇ ਪਾਲੇ ਨਾਲ ਮਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਸੋ ਐਸੇ ਐਗੁਣਾਂ, ਲੋੜਾਂ ਜਾਂ ਬੁਰਾ ਤੇ ਬੰਦਾਂ ਵਾਲੇ ਕਮਲ ਦੀ ਚਰਣਾਂ ਨਾਲ ਸੋਭਾ ਨਹੀਂ ਬਣਦੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਚਰਣ ਗੁਰੁ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਨਾਂ ਕੇਵਲ ਬੁਰਾ ਤੇ ਲੋੜਾਂ ਤੋਂ ਸੁਧੀਨ ਹਨ, ਸਗੋਂ ਦੂਸਰਿਆਂ ਦੀਆਂ ਬੁਰਾ ਲੋੜਾਂ ਸੂਰ ਕਰਦੇ, ਭਵਬਧਾ ਵਿਚ ਬੱਧਿਆਂ ਦੀ ਬੰਦਖਲਾਸ ਕਰਦੇ ਤੇ ਮੁਕਤੀ ਦੇਂਦੇ ਹਨ ।

ਸੂਚਨ—ਇਸ ਕਬਿੱਤ ਵਿਚ ਕਵਿ ਜੀ ਨੇ ਜੋ ਪਦਾਰਥ ਕਮਲ ਦੇ ਅਵਗੁਣਾਂ ਵਿਚ ਗਿਣੇ ਹਨ ਸੋ ਇਕ ਧੁਨੀ ਲਈ ਬੈਠੇ ਹਨ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਦਰਸ਼ ਜੋ ਅਵਗੁਣ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਸਤਿਗੁਰ ਦੇ ਚਰਣ ਨਾ ਕੇਵਲ ਸੁਤੰਤ੍ਰ ਹਨ, ਸਗੋਂ ਭਾਥਿਆਂ ਨੂੰ ਸੁਤੰਤ੍ਰਤਾ ਦੇ ਦਾਤੇ ਹਨ । ਜਿਵੇਂ:—

ਤਾਲ ਵਾਂਗੂ ਇਹ ਸੰਸਾਰ ਹੈ* ।

ਮਲ ਵਾਂਗੂ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਪਦਾਰਥ ਹਨ ।

ਸੂਰਜ ਵਾਂਗੂ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਅਨਕੂਲ ਪੁਰਖ ਹਨ ।

ਚੰਦ ਵਾਂਗੂ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਪ੍ਰਤਿਕੂਲ ਪੁਰਖ ਹਨ ।

ਖਰ ਵਾਂਗੂ ਸੰਸਾਰ ਦੇ 'ਸੁਤ ਬਿਤ ਲੋਕ'—ਅਰਥਾਤ ਕੁਟੰਬ, ਇੱਜ਼ਤ ਦੀ ਪਕੜ-ਮੇਲ ਜਾਂ ਕੇਜ਼ਾਵਾਕ-ਖਰ-ਕੰਡਾ ਹੈ ।

ਭੇਰੇ ਵਾਂਗੂ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਆਰਤ ਤੇ ਸਵਾਲੀ ਲੋਕ ਹਨ ।

*ਇਸਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਿਚਾਰ ਲਈ ਦੇਖੋ ਇਸੇ ਅਧਿਆਯ ਦਾ ੨੪ ਵਾਂ ਛੰਦ ।

ਤੁਖਾਰ ਵਾਛੂ ਸੰਸਾਰ ਤੇ ਜ਼ਮਾਨੇ ਦੇ ਵਿਘਨਕਾਰੀ ਹਨ ।

ਸੰਸਾਰ ਤੇ ਇਸਦੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੇ ਚਰਣ ਮੁਥਾਜ ਨਹੀਂ, ਜੋ ਸਗੋਂ ਪਦਾਰਥ ਚਰਣੀ ਲਗਦੇ ਹਨ ਉਹ ਸੁਭ ਕੰਮਾਂ ਤੇ ਦੁੱਖਾਂ ਤੋਂ ਖਲਾਸੀ ਦੇਣ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਪਰ ਖਰਚ ਹੁੰਦੇ ਹਨ । ਅਨਕੂਲ ਪ੍ਰਤਿਕੂਲ ਪੁਰਖ, ਸੱਜਣ, ਤੇ ਕੁਸੱਜਣ, ਚਰਨਾਂ ਨੂੰ ਬਿਕਾਸ ਤੋਂ ਮੰਦਣ ਨਹੀਂ ਦੇਂਦੇ, ਅਨਕੂਲ ਚਰਨ ਪਰਸ ਕੇ ਹੋਰ ਉੱਚੇ ਤੇ ਪ੍ਰਤਿਕੂਲ ਚਰਣ ਪਰਸਕੇ ਈਰਖਾ ਤੇ ਦੁੱਖ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ । ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੁਟੰਬ ਵਿਚ ਬੈਠੇ ਹਨ, ਪਰ ਕੁਟੰਬ ਦੀ ਕਿ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੀ ਕਿ ਇਜ਼ਤ ਮਲ ਦੀ, ਕਿਸੇ ਦੀ ਬੀ ਕੋਈ ਪਕੜ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਕੜਾਂ ਵਾਲੇ ਲੋਕੀ ਜੋ ਬੀ ਚਰਨ ਪਰਸਦੇ ਹਨ, ਪਕੜਾਂ ਤੋਂ ਛੁਟਕੇ ਉੱਚ ਸੁਰਤੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ । ਆਰਤ ਤੇ ਲੋੜਵੰਦ ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਦੁਤੀ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਹਰਦੇ; ਸਗੋਂ ਚਰਣ ਪਰਸਕੇ ਸੁਖੀ ਤੇ ਦੁੱਖਾਂ ਤੋਂ ਆਜ਼ਾਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਜ਼ਮਾਨੇ ਦੇ ਵਿਘਨਕਾਰੀ ਆਕੇ ਖੋਭ ਨਹੀਂ ਦੇਂਦੇ, ਵਿਘਨਕਾਰੀ ਚਰਣ ਪਰਸਕੇ ਆਪ ਵਿਘਨਾਂ ਦੀ ਬਾਣ ਤੋਂ ਛੁਟਕੇ ਉੱਚੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ।

੮. ਇਸ਼ੁ ਗੁਰੂ-ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ-ਮੰਗਲ ।

ਵੇਹਰਾ-ਸ੍ਰੀ ਅਰਜਨ ਸ਼੍ਰੋਤਾ ਅਰਜ, ਸਿਰਜਨ ਆਰਜਤਾਯ ।

ਲਰਜਤਿ ਜਮ ਜਿਨ ਨਾਮ ਤੇ, ਬੰਦੋ* ਤਿਨ ਜੁਗ ਪਾਯ ॥੧੩॥

{ ਸ਼੍ਰੋਤਾ=ਸੁਣਨ ਵਾਲੇ । ਅਰਜ=ਬੇਨਤੀ; ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ [ਅਰਬੀ, ਅਰਜ]
ਸਿਰਜਨ=ਰਚਨਹਾਰ ।
ਆਰਜ=ਸਤਿਕਾਰ ਯੋਗ ਤੇ ਵਡਿਆਈ ਯੋਗ । [ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ, ਆਰਯ]
ਆਰਜਤਾਯ=ਆਰਯਤ੍ਵ=ਵਡਿਆਈ ।
ਲਰਜਤਿ=ਕੰਬਦਾ ਹੈ । [ਫਾਰਸੀ, ਲਰਜੀਦਨ=ਕੰਬਣਾ । ਲਰਜਤ, ਹਿੰਦੀ]
ਜਮ=ਯਮ, ਧਰਮਰਾਜ । ਬੰਦੋ=ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਦਾ ਹਾਂ । ਜੁਗ=ਦੋਹਾਂ । }

ਅਰਥ-ਸ੍ਰੀ (ਗੁਰੂ) ਅਰਜਨ (ਦੇਵ ਜੀ) ਬੇਨਤੀਆਂ ਦੇ ਸੁਣਨ ਵਾਲੇ (ਤੇ) ਵਡਿਆਈਆਂ ਦੇ ਰਚਣਹਾਰ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਤੋਂ ਯਮ ਕੰਬਦਾ ਹੈ, (ਮੈਂ) ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦੋਹਾਂ ਚਰਨਾਂ ਤੇ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ।

ਭਾਵ-ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀਆਂ ਬੇਨਤੀਆਂ ਦੇ ਸੁਣਨ ਵਾਲੇ ਹਨ । ਅਪਣੇ ਸਿੱਖਾਂ ਤੇ ਕ੍ਰਿਪਾਲੂ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬ੍ਰਿਥਾ ਨੂੰ ਸੁਣਦੇ ਹਨ । ਸਾਰੀਆਂ ਬੇਨਤੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਰਖਦੀਆਂ ਹਨ । ਸਾਰੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਦੇ ਕਿਸਮਾਂ ਹੇਠ ਆ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਇਕ ਲੌਕਿਕ ਤੇ ਦੂਜੀਆਂ ਪਾਰਲੌਕਿਕ । ਸੋ ਕਵਿ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀਆਂ ਦੋ ਮਹਾਨ ਤਾਕਤਾਂ ਹਨ, ਇਕ ਤਾਂ ਇਹ ਕਿ ਵਡਿਆਈਆਂ ਦੇ ਰਚਣਹਾਰ ਹਨ, ਜਗਤ ਵਿਚ ਜਿਤਨੀਆਂ ਕੁ ਉਚਤਾਈਆਂ, ਵਡਿਆਈਆਂ ਅਰਥਾਤ ਲੋੜੀਂਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰਚਣੇ ਨੂੰ

***ਪਾਠਾਂਤ-ਬੰਦੋ-ਬੀ ਹੈ ।**

ਸਮਰੱਥ ਹਨ, ਅਤੇ ਪਰਲੋਕ ਵਿਚ ਜਮ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਾਮ ਸੁਣਕੇ ਹੀ ਕੰਬਦਾ ਹੈ, ਇਹੀ ਸਮਰੱਥਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਓਥੇ ਹੈ। ਇਸ ਕਥਨ ਵਿਚ ਧੁਨੀ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀਆਂ ਅਰਜ਼ਾਂ ਸੁਣਕੇ ਪੁਜਾਵਨਹਾਰ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਲੋਕ ਤੇ ਪਰਲੋਕ ਦੋਹੀਂ ਥਾਈਂ ਓਹ ਸਮਰੱਥ ਹਨ। ਸਿੱਖ ਸਰਬ ਸਮਰੱਥ ਸਤਿਗੁਰ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਪਰ ਮੋਰੀ ਬੰਦਨਾ ਹੈ।

ਕੀਥੋਤ—ਲੋਚਨ ਬਿਲੋਕਤਿ ਨ ਚਾਹੈ ਚਿਤ ਆਨ ਦੁਤਿ,
ਬਿਸੇ ਕੇ ਬਿਲਾਸ ਆਸ ਪਾਸਨ ਨ ਜਾਵਈ।
ਕਾਨ ਆਨ ਗਾਨ ਤਾਨ ਸੁਨੈ ਨ ਅਯਾਨ ਜਿਵ*,
ਬਿਸਰਾ ਅਪਾਨ ਤਨਮਾਨ ਸੋ ਨ ਆਵਈ।
ਭਈ ਉਨਮੱਤਿ ਗਤਿ ਆਨੰਦ ਉਦਧਿ ਵਤਿ,
ਚਿੱਤ ਮੈਂ ਬਿਓਗ ਤਿਸ ਕਬਹੂੰ ਨ ਭਾਵਈ।
ਜਾਨੀ ਅਰਜਨ ਪਦ ਪਦਮ ਕੋ ਦੇਖਿ ਕਰਿ,
ਸਿੱਖ ਮਨ ਭੌਰ ਭਯੋ ਭ੍ਰਮਤਿ ਲੁਭਾਵਈ ॥ ੧੪ ॥

ਲੋਚਨ=ਨੈਣ, ਅੱਖਾਂ। ਬਿਲੋਕਤਿ=ਦੇਖਕੇ।
ਚਿਤ=ਦਿਲ, (ਅ) ਦੇਖਣਾ। ਦੁਤਿ=ਸੁੰਦਰਤਾ। ਬਿਲਾਸ=ਕਉਤਕ।
ਪਾਸਨ=ਆਸ ਪਾਸ, ਨੇੜੇ ਤੇੜੇ। ਕਿਤੇ ਪਾਠ 'ਆਸ ਪਾਸ ਨਹਿ' ਬੀ ਹੈ।
ਕਾਨ=ਕੰਨ। ਆਨ=ਹੋਰ। ਗਾਨ=ਗਾਉਣਾ।
ਤਾਨ=ਤਾਨਾਂ। ਗਾਨ ਦਾ ਫੈਲਾਵ ਜਾ ਪ੍ਰਸਤਾਵ।
ਅਯਾਨ ਜਿਵ=ਅਯਾਣੇ ਵਾਂਗੂ। ਬਿਸਰ=ਵਿਸਰ ਗਿਆ।
ਅਪਾਨ=ਆਪਾ। ਤਨਮਾਨ ਸੋ=ਦੇਹ ਅਭਿਮਾਨ ਦੀ ਸੋ (ਕਨਸੋ), ਭਾਵ
ਦੇਹ ਅਭਿਮਾਨ ਦੀ ਕਨਸੋ ਕੰਨੀ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦੀ।
ਉਨਮੱਤਿ=ਮਸਤ। ਚੜ੍ਹੀ ਸੁਰਤ ਵਾਲੀ ਦਸ਼ਾ।
ਗਤਿ=ਹਾਲਤ। ਉਦਧਿ=ਸਮੁੰਦਰ।
ਵਤਿ=ਸਮਾਨ, ਵਾਂਗੂ। ਬਿਓਗ=ਵਿਛੋੜਾ, ਵਿਛੁੜਨਾ।
ਜਾਨ=ਯਾਨ=ਤਾਰਨਹਾਰ। ਕੋਈ ਤਾਰਨਹਾਰ ਸ਼ੈ। [ਸੰਸ: ਯਾਨ]
(ਅ) ਜਾਨਕੇ, ਜਾਣਕੇ। ਅਰਜਨ=ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ।
ਪਦ=ਚਰਣ। ਪਦਮ=ਕਮਲ।
ਭ੍ਰਮਤਿ=ਭੁੱਲਦਾ, ਦੁਆਲੇ ਫਿਰਦਾ, ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ।
ਲੁਭਾਵਈ=ਲੋਭਦਾ ਹੈ, ਪਿਆਰ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਅਰਥ—(ਗੁਰ ਸਿੱਖ ਦੀਆਂ) ਅੱਖਾਂ (ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਦਰਸ਼ਨ) ਦੇਖਕੇ

*ਪਾਠਾਂਤ੍ਰ—ਇਵ—ਬੀ ਹੈ।

†ਪਾਠਾਂਤ੍ਰ—ਗੁਰ—ਬੀ ਹੈ।

ਦਿਲ ਵਿਚ ਹੋਰ ਸੁੰਦਰਤਾ ਨੂੰ (ਵੇਖਣਾ) ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦੀਆਂ, (ਭਾਵੇਂ) ਆਸੇ ਪਾਸਿਆਂ ਵਲ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਦੇ ਕੋਤਕ (ਪਏ ਹੋਣ, ਅੱਖਾਂ ਉਧਰ ਬੀ) ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ।

(ਗੁਰ ਸਿਖ ਦੇ) ਕੰਨ (ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਬਚਨ ਸੁਣਕੇ) ਹੋਰ ਤਾਨਾਂ ਤੇ ਗਾਉਣਾ ਨੂੰ ਬਾਲਕਾਂ ਵਾਂਗੂ ਨਹੀਂ ਸੁਣਦੇ, (ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ) ਆਪਾ ਭੁੱਲ ਗਿਆ ਹੈ, ਤੇ ਦੇਹ ਅਭਿਮਾਨ ਦੀ ਸੇ (ਭੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ) ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ ।

(ਗੁਰ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਮਨ ਦੀ) ਗਤੀ ਮਸਤੀ ਵਾਲੀ ਹੋ ਗਈ ਹੈ ਅਰ ਸਮੁੰਦਰ ਵਾਂਗੂ (ਅਪਾਰ) ਆਨੰਦ (ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਉਛਾਲੇ ਲੈਂਦਾ ਹੈ); (ਐਸਾ ਕਿ) ਉਸ(ਅਵਸਥਾ) ਤੋਂ ਵਿਛੜਨਾ (ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ) ਚਿਤ ਨੂੰ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਭਾਉਂਦਾ ।

ਸਿੱਖ ਦਾ ਮਨ ਤਾਰਨਹਾਰ (ਗੁਰੂ) ਅਰਜਨ (ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ) ਚਰਣਾਂ ਕਮਲਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖਕੇ ਭੋਰੇ (ਵਤ) ਪ੍ਰੇਮੀ ਹੋਕੇ (ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ) ਦੁਆਲੇ ਘੁੰਮਦਾ ਹੈ* ।

੬. ਇਸ਼ੁ ਗੁਰੂ-ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਵਿੰਦ ਜੀ-ਮੰਗਲ ।

ਦੋਹਰਾ-ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਵਿੰਦ ਬਰ ਸਨਧਬੱਧ ਧਰਿ ਧਿਆਨ ।

ਬੰਦ ਦੋਉ ਕਰ ਬੰਦਨਾ ਸੁੰਦਰ ਦੁਤਿ ਮਦਨਾਨ ॥੧੫॥

ਬਰ=ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ । (ਦੇਖੋ ਪਿੱਛੇ, ਪੰਨਾ ੨੧ ਦੇ ਚਿੰਨ੍ਹ ਦੀ ਟੁਕ) ।
 ਸਨਧਬੱਧ=ਤਾਰਬਰਤਜਾਰ, ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਬਸਤ੍ਰ ਸਜੇ ਸਜਾਏ ਹੋਏ [ਸੰਸਾਰ, ਸਨ੍ਦ੍ਰ]
 ਦੋਉ ਕਰ=ਦੇਵੇਂ ਹਥ । ਦੁਤਿ=ਕ੍ਰਾਂਤੀ, ਸੁਹੱਪ, ਆਭਾ ।
 ਮਦਨਾਨ=ਮਦ+ਨਾਨ=ਮਦ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ । (ਅ) ਮਦਨਾ+ਨ=ਕਾਮਦੇਵ ਦੀ
 ਦੁਤਿ ਓਹਨਾਂ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪੁੱਜ ਸਕਦੀ । ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਦੀ
 ਸੁੰਦਰਤਾ ਸ਼ਰੀਰਕ ਹੈ, ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਸਤੋਗੁਣੀ ਤੇ ਰੂਹਾਨੀ ਹੈ ।

ਅਰਥ-ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਵਿੰਦ (ਜੀ ਨੂੰ ਜੋ ਹਰ ਪਹਿਲੂ ਤੋਂ) ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ (ਹਨ) (ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ)

ਸਨਧਬੱਧ (ਮੂਰਤੀ ਦਾ) ਧਿਆਨ ਧਰਕੇ (ਜਿਸ ਮੂਰਤੀ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਕਿ) ਸੁੰਦਰਤਾ ਦੀ ਆਭਾ ਦਾ ਬੀ ਮਦ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ (ਮੈਂ) ਦੇਵੇਂ ਹੱਥ ਜੋੜ ਕੇ ਮੱਥਾ ਟੇਕਦਾ ਹਾਂ ।

ਕਥਿਤ-ਅਮਲ ਕਮਲ ਜੈਸੇ ਕੈਸੇ ਕਹੈਂ ਪਦ ਜੁਗ,

ਰਜਨੀ ਮੈਂ ਆਨ ਗਤਿ ਹੋਤਿ ਜਿਨ ਬਾਨ ਹੈ ।

*ਇਉਂ ਬੀ ਅਰਥ ਲਗਦਾ ਹੈ, ਕਿ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਚਰਣਾਂ ਕਮਲਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖਕੇ ਸਿੱਖ ਦਾ ਮਨ ਭੋਰੇ ਵਤ ਦੁਆਲੇ ਭੇਂਦਾ ਹੈ, (ਤੇ) ਕਲਪ ਬਿੰਡ (ਵਾਕਰ) ਜਾਣਕੇ (ਉਸ ਤੇ) ਲੁਭਾਇਮਾਨ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਇੱਥੇ 'ਅਰਜਨ' ਦੇਹੁਰੀ ਦੀਪਕ ਤੇ ਸ਼ਲੇਖ ਹੈ ।

ਐਉਂ ਬੀ ਅਰਥ ਕਰਦੇ ਹਨ: ਸਿੱਖ ਮਨ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਚਰਣਾਂ ਨੂੰ ਕਮਲ (ਜਾਨ) ਸਮਝਕੇ ਦੇਖਦਾ ਹੈ, (ਦੇਖਦੇ ਸਾਰ) ਭੋਰਾ ਹੋਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੀ ਦੁਆਲੇ ਘੁੰਮਦਾ ਹੈ ।

ਜਾਨਿਯੋ ਸੰਤਾਨ ਕੇ ਸਮਾਨ ਬਨੈ ਅਨਬਨ,
 ਦਾਨੀ ਮਨ ਕਾਮਨਾ ਨ ਦਾਨੀ ਮੋਖ ਗਜਾਨ ਹੈ ।
 ਚਿੰਤਾਮਣਿ ਜੈਸੇ ਨਖ ਭਾਖੇ ਨ ਪਰਤਿ ਮੁਖ,
 ਮੋਹ ਨ ਮਿਟਾਵੈ ਦੁਖ ਜਾਨਤਿ ਜਹਾਨ ਹੈ ।
 ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਗੋਵਿੰਦ ਪਦ ਅਨੰਦ ਕੇ ਕੰਦ ਜੋਊ,
 ਉਪਮੇਯ*ਆਪ ਪੁਨ ਆਪੇ ਉਪਮਾਨ ਹੈ ॥੧੬॥

ਅਮਲ=ਨਿਰਮਲ, ਮੈਲ ਤੋਂ ਰਹਿਤ । ਪਦ ਜੁਗ=ਦੋਵੇਂ ਚਰਣ ।

ਰਜਨੀ=ਰਾਤ । ਅਨ ਗਤਿ=ਉਲਟ ਗਤਿ, ਇਨ ਵੇਲੇ ਖਿੜਦਾ ਹੈ ਰਾਤ

ਨੂੰ ਇਸ ਤੋਂ ਉਲਟਗਤਿ ਭਾਵ ਬੰਦ ਹੋ (ਮੁੰਦਿਆ) ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।

ਸੰਤਾਨ=ਕਲਪ ਬ੍ਰਿਛ ।

ਕਾਮਨਾ=ਮਨ ਦੀ ਕਾਮਨਾ, ਇੱਛਾ, ਸੰਸਾਰਕ ਲੋੜਾਂ ਦੀ ਮੰਗ ।

ਚਿੰਤਾਮਣਿ=ਇਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਚਰਨ, ਜੋ ਜਿਸਦੇ ਪਾਸ ਹੋਵੇ ਉਸਦੇ

ਚਿੰਤਨ ਕੀਤੇ ਸੰਸਾਰਕ ਪਦਾਰਥ ਦੇ ਦਿੰਦਾ ਹੈ । ਨਖ=ਨਹੀਂ ।

ਭਾਖੇ=ਕਹੇ, ਆਖੇ । ਭਾਖੇ ਨ ਪਰਤਿ ਮੁਖ=ਮੂੰਹੋਂ ਨਹੀਂ ਆਖੇ ਜਾਂਦੇ ।

ਕੰਦ=ਫਲ । ਧਰਤੀ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲਨ ਵਾਲੇ ਖਾਣੇ ਯੋਗ ਫਲ । (ਅ) ਬੱਦਲ

[ਕੰ=ਪਾਣੀ, ਦ=ਦਾਤਾ] । ਅਨੰਦ ਕੰਦ=ਮੁਰਾਦ ਹੈ ਅਨੰਦ ਦੇ ਦਾਤਾ ।

ਉਪਮੇਯ=ਜਿਸਨੂੰ ਉਪਮਾ ਦੇਵੀਏ ।

ਉਪਮਾ=ਜਿਸਦੀ ਉਪਮਾ ਦੇਵੀਏ, ਜੀਕੂੰ ਕਮਲ ਉਪਮਾਨ ਤੇ

ਚਰਨ ਉਪਮੇਯ ਹਨ ।

ਅਰਥ—(ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਗੋਵਿੰਦ ਜੀ ਦੇ) ਦੋਹਾਂ ਨਿਰਮਲ ਚਰਨਾਂ ਨੂੰ ਕਮਲਾਂ ਵਰਗੇ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਖੀ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ (ਕਮਲਾਂ) ਨੂੰ ਰਾਤ ਵੇਲੇ ਉਲਟ ਗਤੀ ਵਾਲਾ ਹੋ ਜਾਣੇ ਦੀ ਬਾਣ ਹੈ ।

(ਜੇ ਚਰਨਾਂ ਨੂੰ) ਕਲਪ ਬ੍ਰਿਛ ਦੇ ਤੁੱਲ ਜਾਣੀਏਂ ਤਾਂ (ਇਹ ਗਲ ਬੀ) ਨਹੀਂ ਬਣਦੀ (ਕਿਉਂਕਿ ਕਲਪ ਬ੍ਰਿਛ) ਮਨ ਦੀਆਂ ਕਾਮਨਾ ਦਾ ਦੇਣਹਾਰਾ ਹੈ, ਗਜਾਨ (ਤੇ) ਮੁਕਤੀ ਦਾ ਦਾਤਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ।

(ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਦੇ) ਨਹੀਂ ਚਿੰਤਾਮਣਿ ਵਰਗੇ (ਬੀ) ਮੂੰਹੋਂ ਆਖੇ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੇ, (ਕਿਉਂਕਿ ਚਿੰਤਾਮਣਿ) ਮੋਹ ਦਾ ਦੁਖ ਨਹੀਂ ਮਿਟਾਉਂਦੀ, (ਇਹ ਗਲ) ਜਗਤ ਜਾਣਦਾ ਹੈ ।

ਸ੍ਰੀ (ਗੁਰੂ) ਹਰਗੋਬਿੰਦ ਜੀ ਦੇ ਚਰਣ ਜੋ ਅਨੰਦ ਦੇ ਦਾਤਾ ਹਨ (ਓਹ) ਆਪੇ ਹੀ ਉਪਮੇਯ ਹਨ (ਤੇ) ਫਿਰ ਆਪੇ ਹੀ ਉਪਮਾਨ ਹਨ, (ਅਰਥਾਤ ਆਪਣੇ ਵਰਗੇ ਆਪ ਹੀ ਹਨ) ।

ਭਾਵ—ਇਸ ਕਬਿੱਤ ਵਿਚ ਕਵਿ ਜੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਗੋਬਿੰਦ ਜੀ ਦੇ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਚਰਣਾਂ ਨੂੰ

*ਪਾਠਾਂਤ੍ਰ—ਉਪਮਾਈ—ਬੀ ਹੈ ।

ਕਮਲ, ਕਲਪ ਬਿੰਦੂ ਤੇ ਚਿੰਤਾਮਣਿ ਨਾਲ ਉਪਮਾ ਦੇਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨੀਵਾਂ ਦੱਸਦੇ ਹਨ। ਕਮਲ ਦਿਨ ਨੂੰ ਖਿੜਦਾ ਤੇ ਰਾਤ ਨੂੰ ਖੇੜੇ ਦੇ ਉਲਟ ਗਤੀ ਵਾਲਾ (ਬੰਦ) ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਗੋਵਿੰਦ ਜੀ ਦੇ ਚਰਣਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਚਾਹੇ ਦਿਨੇ ਕਰੇ ਚਾਹੇ ਰਾਤੀ, ਚਾਹੇ ਸਵੇਰੇ ਕਰੇ ਚਾਹੇ ਸੰਝਾਂ ਸਮੇਂ, ਓਹ ਸਦਾ ਖੇੜਾ ਹੀ ਦਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਸੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਲਪ ਬਿੰਦੂ ਮਨ ਦੇ ਵਾਂਛਤ ਪਦਾਰਥ, ਜੋ ਸੰਸਾਰਕ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਤਾਂ ਦੋਂਦਾ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਪਰ-ਮੋਖ ਤੇ ਗਿਆਨ-ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦਾ ਦਾਤਾ ਉਸਨੂੰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਆਖਦਾ, ਇਹੀ ਦੋ ਪਦਾਰਥ ਸਭ ਤੋਂ ਕੀਮਤੀ ਹਨ, ਤੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਚਰਣ ਅਪਣੇ ਧਿਆਨੀ ਨੂੰ ਉਸਦੇ ਨਿਜ ਸਰੂਪ ਦਾ ਗਿਆਨ ਤੇ ਮੁਕਤੀ ਦੇਂਦੇ ਹਨ। ਇਸੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚਰਣਾਂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਕੀ ਚਰਣਾਂ ਦੇ ਨੌਂਹਾਂ ਨੂੰ ਚਿੰਤਾਮਣਿ ਦੀ ਉਪਮਾ ਦੇਣੀ ਨਹੀਂ ਬਣਦੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਮਨ ਦੇ ਚਿੰਦੜੇ ਸੰਸਾਰਕ ਪਦਾਰਥ ਤਾਂ ਓਹ ਭਾਵੇਂ ਦੇ ਸਕੇ, ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਦਾਰਥਾਂ ਵਿਚ ਜੋ ਮੋਹ ਹੈ ਓਹ ਜਿਉਂ ਕਾ ਤਿਉਂ ਬਣਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਤੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਚਰਣ ਯਾ ਚਰਣਾਂ ਦੇ ਨੌਂਹ-ਮੁਰਾਦ ਧਿਆਨ ਤੋਂ ਹੈ ਕਿ-ਧਿਆਨੀ ਨੂੰ ਮੋਹ ਦੇ ਤਪ ਤੋਂ ਠੰਢਕ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਚਿੰਤਾਮਣਿ ਬੀ ਨੀਵੀਂ ਸ਼ੈ ਹੈ, ਉਪਮਾ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣ ਦੇ ਲਾਇਕ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਤਾਂਤੇ ਕਵਿ ਸੰਪ੍ਰਦਾ ਦੇ ਗਿਣੇ ਤੇ ਬੋਧੇ ਤਿੰਨੇ ਉਪਮਾਨ ਕਮਲ, ਕਲਪ ਬਿੰਦੂ, ਚਿੰਤਾਮਣਿ, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਚਰਣਾਂ ਰੂਪੀ ਉਪਮੇਯ ਤੋਂ ਨੀਵੇਂ ਹਨ ਅਰ ਉਪਮਾ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣ ਦੇ ਲਾਯਕ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਲਈ ਗੁਰੂ ਕੇ ਚਰਣ ਆਪੇ ਉਪਮੇਯ ਹਨ ਤੇ ਆਪੇ ਉਪਮਾਨ ਹਨ।

੪. ਇਸ੍ਰ ਗੁਰੂ-ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗਾਇ ਜੀ-ਮੰਗਲ।

ਦੋਹਰਾ-ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰ ਹਰਿਗਾਇ ਕੇ ਨਾਇ ਧਾਇ ਅਘ ਜਾਇ।

ਕਰਿ ਪਦ ਪਰ ਪਰਣਾਮ ਕੇ ਜਿਹ ਤੇ ਨਿਧਿ ਸਿਧਿ ਆਇ ॥੧੭॥

ਨਾਇ=ਨਾਮ। ਅਘ=ਪਾਪ। ਪਦ=ਚਰਣ।

ਪਰ=ਪਰ੍ਹੇ, ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ। ਚਰਣ-ਦਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ ਹੈ।

(ਅ) ਉਪਰ, ਭਾਵ ਹੈ ਚਰਣਾਂ ਉੱਪਰ।

ਪਰਣਾਮ=ਮੱਥਾ ਟੇਕਣਾ, ਨਮਸਕਾਰ। ਕੇ=ਨੂੰ।

ਨਿਧਿ ਸਿਧਿ=ਨੌਂ ਨਿਧੀਆਂ ਤੇ ਅਠਾਰਾਂ ਸਿੱਧੀਆਂ, ਮੁਰਾਦ ਹੈ ਸਾਰੇ ਸੁੱਖ ਤੇ ਸਾਰੀਆਂ ਤਾਕਤਾਂ।

ਨਿਧੀ ਦੇ ਨਾਮ=ਪਦਮ, ਮਹਾ ਪਦਮ, ਸ਼ੰਖ, ਮਕਰ, ਕਛਪ, ਮੁਕੰਦ, ਕੰਦ, ਨੀਲ, ਵਰਚ।

ਅਠਾਰਾਂ ਸਿੱਧੀਆਂ ਦੇਹ ਹਨ:-੧. ਅਣਿਮਾਂ। ੨. ਮਹਿਮਾਂ।

੩. ਲਘਮਾਂ। ੪. ਪ੍ਰਾਪਤੀ। ੫. ਪਰਕਾਮਜ। ੬. ਸਤਾ ਸਿੱਧੀ।

੭. ਬਸਿਤਾ। ੮. ਗਰਮਾ। ੯. ਅਨੂਪੀ। ੧੦. ਦੂਰ ਸ੍ਰਵਣ।

੧੧. ਦੂਰ ਦਰਸ਼ਨ। ੧੨. ਮਨੋ ਬੰਗ। ੧੩. ਕਾਮ ਰੂਪ।

੧੪. ਪਰਕਾਯ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ । ੧੫. ਸੁਫੰਦ ਮ੍ਰਿਤਜੂ । ੧੬. ਸੁਰ ਕ੍ਰੀੜਾ
ਦਰਸ਼ਨ । ੧੭. ਸੰਕਲਪ । ੧੮. ਅਪ੍ਰਹਤ ਗਤਿ ।

ਅਰਥ—ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੁ ਹਰਿਗਾਇ ਜੀ ਦੇ ਨਾਮ ਧਿਆਇਆਂ ਪਾਪ (ਨੱਸ) ਜਾਂਦੇ
ਹਨ, (ਤਾਂਤੇ ਹੋ ਮੇਰੇ ਮਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ) ਸ਼੍ਰੇਸ਼ਟ ਚਰਣਾਂ ਨੂੰ ਪਰਣਾਮ ਕਰ, ਜਿਸ ਤੋਂ
(ਕਿ ਤੂੰ) ਨਿੱਧਿ ਤੇ ਸਿੱਧਿ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰੇਂ ।

ਸ਼੍ਰੋਤਾ—ਪੰਕ ਬਿਖੈ ਬਸਤਾ ਰਸ ਮੈਂ ਰਸ ਉਰਧ ਕੋ ਨਿਸਰਾ ਸਰਸੇਰੇ ।
ਗੀਵ ਲੋ ਨੀਰ ਮੈਂ ਧੀਰ ਧਰੇ ਇਕ ਪੈਰ ਖਰੋ ਬਿਰ* ਹੋ ਰਵਿ ਹੋਰੇ ।
ਆਤਪ ਸੀਤ ਸਹੈ ਬਰਖਾ ਤਪ ਸਾਧਤਿ ਯਾ ਬਿਧਿ ਕ੍ਰਰ ਘਨੇਰੇ ।
ਸੀਹਰਿਗਾਇਕੇ ਪਾਇਸਮਾਨਤਾ ਪਾਇ ਨ ਕੰਜਉਪਾਇ ਬਤੇਰੇ ॥੧੮॥

ਪੰਕ=ਚਿੱਕੜ । ਰਸ=ਜਲ । ਉਰਧ ਕੋ=ਉਪਰ ਨੂੰ ।
ਨਿਸਰਾ=ਨਿਸਰਿਆ ਹੈ । ਸਰਸੇਰੇ=ਕਮਲ । [ਸਿਸਾ=ਸਰਸੀ ਰੂਹ=ਜੋ
ਤਲਾ ਵਿਚੋਂ ਉੱਗੇ-ਕਮਲ । ਸਰਸ=ਤਲਾ, ਰੂਹ=ਜੋ ਉੱਗੇ] ।
ਗੀਵ=ਗਿੱਚੀ, ਗਲ । ਬਿਰ ਹੋ=ਟਿਕ ਕੇ ।
(ਅ) ਪਾਠਾਂਤ੍ਰ-ਖਿਰ ਹੈ-ਹੈ, ਭਾਵ-ਖਿੜ ਰਿਹਾ ਹੈ ਸੂਰਜ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ।
ਰਵਿ=ਸੂਰਜ । ਹੋਰੇ=ਵੇਖਦਾ ਹੈ । ਭਾਵ-ਤਾੜੀ ਲਾਈ ਹੈ ।
ਆਤਪ=ਧੁੱਪ, ਗਰਮੀ । ਸੀਤ=ਪਾਲਾ । ਕ੍ਰਰ=ਕਰੜਾ ।
ਘਨੇਰੇ=ਬਹੁਤ । ਪਾਇ=ਚਰਣ । ਪਾਇ ਨ=ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਦਾ ।
ਕੰਜ=ਕਮਲ । ਉਪਾਇ=ਉਪਾਉ, ਯਤਨ ।

ਅਰਥ—ਕਮਲ ਚਿੱਕੜ ਵਿਚ (ਉੱਗਿਆ ਤੇ) ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਵਸਦਾ, ਪਾਣੀ ਤੋਂ ਉੱਪਰ ਨੂੰ
ਨਿੱਸਰਿਆ (ਹੈ,) ਗਿੱਚੀ ਤੋੜੀ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਧੀਰਜ ਧਾਰਕੇ ਇਕ ਪੈਰ (ਦੇ ਭਾਰ)
ਖੜੋਤਾ ਹੋਇਆ ਬਿਰ ਹੋਕੇ (ਟਕ ਬੰਨ੍ਹਕੇ ਯਾ ਖਿੜਕੇ) ਸੂਰਜ ਨੂੰ ਤੱਕ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਧੁੱਪ
ਪਾਲਾ, ਬਰਖਾ (ਸੱਭੇ ਕੁਛ ਸਿਰ ਤੇ) ਸਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਹੁਤ ਕਰੜਾ ਤਪ
ਸਾਧਦਾ ਹੈ, (ਪਰ ਚਾਹੇ ਉਸ ਨੇ ਐਸੇ) ਬਤੇਰੇ ਉਪਾਇ (ਕੀਤੇ ਤਦ ਬੀ ਉਹ) ਕਵਲ ਸ੍ਰੀ
(ਗੁਰੂ) ਹਰਗਾਇ ਜੀ ਦੇ ਚਰਣਾਂ ਦੀ ਬਰਾਬਰੀ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਿਆ ।

ਭਾਵ—ਇਸ ਵਿਚ ਕਵਿ ਜੀ ਦੀ ਚਤੁਰ ਬੁੱਧੀ, ਕਮਲ ਨੂੰ ਇਕ ਹਠ ਯੋਗੀ ਦੇ ਰੂਪਕ
ਵਿਚ ਵਰਣਨ ਕਰਦੀ ਹੈ ਜੋ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗਾਇ ਜੀ ਦੇ ਚਰਣਾਂ ਦੀ ਬਰਾਬਰੀ ਪ੍ਰਾਪਤ
ਕਰਨ ਲਈ ਤਪੱਸਯਾ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਤਪੱਸਯਾ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਜੋ ਦੱਸਦੇ ਹਨ,
ਓਹੀ ਉਪਾਉ ਹਨ ਜੋ ਉਸ ਨੇ ਕੀਤੇ ਹਨ ਅਪਣੀ ਮਨੋ ਕਾਮਨਾ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਵਾਸਤੇ,
ਪਰ ਉਹ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਉਸ ਨੂੰ ਹੋਈ ਨਹੀਂ । ਉਹ ਤਪੱਸਯਾ ਦਾ ਰੂਪਕ ਇਹ ਹੈ-ਤਲਾ

*ਪਾਠਾਂਤ੍ਰ=ਖਿਰ ।

ਦ ਚਿਕੜ ਵਿਚ ਇਕ ਪੈਰ ਦੇ ਭਾਰ, ਗਿੱਚੀ ਤਾਂਈ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਖੜੋਨਾ ਤੇ ਸਿਰ ਨੂੰ ਕੰਵਲ ਪਾਣੀ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਰਖਣਾ ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤਪੱਸੀਆਂ ਵਾਂਗੂ ਹੈ ਜੋ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਖੜੋਕੇ ਤਪ ਕਰਦੇ ਹਨ । ਫਿਰ ਐਸਾ ਖੜਾ ਹੈ ਕਿ ਧੁੱਪ ਪਾਲਾ ਬਰਖਾ ਸਭ ਉਥੇ ਹੀ ਖੜਾ ਸਹਾਰਦਾ ਹੈ, ਏਹ ਬੀ ਤਪ ਹੈ । ਫਿਰ ਐਸਾ ਝਿਜਕੇ ਖੜਾ ਹੈ ਕਿ ਸੂਰਜ ਵੱਲੋਂ ਤਾੜੀ ਲਾਈ ਰਖਦਾ ਹੈ; ਸੂਰਜ ਵੱਲੋਂ ਤਾੜੀ ਚੰਨੂਣੀ ਬੀ ਇਕ ਕਣਨ ਝਪ ਹੈ । ਮਨੋਂ ਇਹ ਸਾਚਾ ਉਸਦਾ ਤਪ ਚਰਣਾਂ ਦੀ ਤੁੱਲਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਵਾਸਤੇ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਉਸਨੂੰ ਸਫਲਤਾ ਨਹੀਂ ਹੋਈ । ਕਾਰਣ ਪਿੱਛੇ ਕਈ ਵੇਰ ਦੱਸ ਆਏ ਹਨ ਕਿ ਉਸਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਸਫਲ ਸੁੰਦਰਤਾ, ਵਰ ਦਾਤੀ, ਮੁਕਤੀ ਦਾਤੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕੀ । ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਜੀ ਨੇ ਮੁਕਤੀ ਦਾਨ ਕੀਤੀ ਅਨੇਕਾਂ ਨੂੰ, ਰਾਜ ਤੇ ਸਰਦਾਰੀਆਂ ਦੇ ਵਰ ਬਖਸ਼ੇ ਅਨੇਕਾਂ ਨੂੰ ।

੧੧. ਇਸ੍ਰ ਗੁਰੂ—ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ—ਮੰਗਲ ।

ਵੇਹਰਾ—ਦਰਸ਼ਨ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਕੋ ਨਿਪੁਨ ਹਰਨ ਜੁਰ ਤੀਨ ।
ਚਰਨ ਮਨੋਹਰ ਬੰਦਨਾ ਜਿਨ ਸਿੱਖਨ ਸੁਖਿ ਕੀਨ ॥ ੧੯ ॥

{ ਨਿਪੁਨ=ਪ੍ਰਬੀਨ । ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਿਚ ਲਾਇਕ ।
ਹਰਨ=ਹਰਲੈਣ ਵਾਲੇ; ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ।
ਜੁਰ=ਤਾਪ, ਤੀਨ=ਤਿੰਨੇ । (ਏਥੇ ੧੧ ਪੰਨੇ ਤੇ—ਤੀਨੋਂ ਤਾਪ—ਦਾ ਅਰਥ)
ਮਨੋਹਰ=ਮਨ ਨੂੰ ਮੋਹ ਲੈਣ ਵਾਲੇ । }

ਅਰਥ—ਸ੍ਰੀ (ਗੁਰੂ) ਹਰਿ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦਾ ਦਰਸ਼ਨ ਤਿੰਨਾਂ ਤਾਪਾਂ ਦੇ ਦੂਰ ਕਰਨ ਨੂੰ ਪ੍ਰਬੀਨ ਹੈ, (ਮੇਰੀ ਉਸ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੇ) ਮਨ ਹਰ ਲੈਣ ਵਾਲੇ ਚਰਨਾਂ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ, (ਕਿ) ਜਿਨ੍ਹਾਂ (ਚਰਣਾਂ ਨੇ) ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਸੁਖੀ ਕੀਤਾ ਹੈ ।

ਭਾਵ—ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਨਾਲ ਰੋਗੀ ਰਾੜੀ ਹੁੰਦੇ ਸਨ । ਇਕੋਰਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ, ਚਰਣਾਂਮ੍ਰਿਤ ਅਤੇ ਚਰਣਾਂ ਦੀ ਛੂਹ ਬਿਗਿਣਤਾਂ ਨੂੰ ਅਰੋਗਾ ਕਰ ਗਈ ਸੀ, ਉਸ ਸ਼ਕਤੀ ਵੱਲ ਕਵਿ ਜੀ ਧਿਆਨ ਧਰਕੇ ਮੰਗਲ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ । ਸ੍ਰੀ ਦਸਮ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਬੀ ਆਪ ਦੀ ਬਾਬਤ ਉਚਾਰਣ ਕੀਤਾ ਹੈ:—

‘ਸ੍ਰੀ ਹਰਿ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਧਿਆਈਐ ਜਿਸ ਭਿਠਿਆਂ ਸਭ ਦੁਖ ਸਾਇ ।’

ਕਥਿਤ—ਅਮਲ ਕਮਲ ਜੁਗ ਅਰੁਨ ਲਲਿਤ ਭਲ
ਤਾਂਕੇ ਦਲ ਅਵਲੀ ਸੁ ਹੀਰਨ ਕੀ ਜਰੀ ਸੀ ।
ਕਿਧੈਂ ਉਡ ਪਾਂਤ ਹਿਤ ਆਪਚਿਤ ਲੋਕ ਮਾਤ
ਤਜੀ ਨਭ ਗਤਿ ਬਿਤ ਐਸੀ ਬਿਧਿ ਠਰੀ ਸੀ ।

ਕਿਧੋਂ ਬਿਸ੍ਵਕਰਮਾਂ ਨੈ ਸ਼ੋਖ ਤੇ ਮਨਿਨ ਲੇਯ
ਕਾਂਤਿ ਹਿਤ ਖਚੀ ਬਸੈ ਰਮਾ ਸਾਜ ਕੁਟੀ ਸੀ ।
ਚਰਨ ਕਮਲ ਹਰਿਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਅਨੂਪ ਬਨੇ,
ਨਖ ਸ਼ਸ਼ਿ ਸਕਲ ਸੇ ਉਪਮਾ ਨ ਲਟੀ ਸੀ ॥ ੨੦ ॥

ਅਮਲ=ਨਿਰਮਲ । ਜੁਗ=ਦੋਵੇਂ । ਅਰੁਨ=ਲਾਲ ।

ਲਲਿਤ=ਸੰਦਰ । ਭਲ=ਭਲੇ, ਬਹੁਤੇ, ਭਾਵੇ ।

ਦਲ=ਪੱਤੇ । ਕਿਸੇ ਇਕ ਸ਼ੈ ਦੇ ਜੁੜੇ ਤੇ ਫੇਰ ਨਿਖੜਵੇਂ ਹਿੱਸੇ,
ਭਾਵ-ਉਂਗਲੀਆਂ ।

ਅਵਲੀ=ਪੰਗਤੀ । ਕਿਧੋਂ=ਕਿਧਰੋਂ । ਮੁਰਾਦ ਹੈ-ਮਾਨੋ, ਅਥਵਾ, ਜਾਂ ।

ਉਝ=ਤਾਰਿਆਂ ਦੀ । ਪਾਂਤ=ਪੰਗਤੀ ।

ਆਪਚਿਤ=ਆਪਣਾ ਭਲਾ ਚਿਤਵਕੇ । (ਅ) ਪੂਜਾ [ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ, ਅਪਚਿਤ] ।

ਲੋਕ ਮਾਤ=ਮਾਤਲੋਕ ।

ਨਭ=ਆਕਾਸ਼ । ਗਤਿ=ਫਿਰਨ । (ਅ) ਐਉਂ ਬੀ ਅਰਥ ਲਾਉਂਦੇ ਹਨ:-

ਤਜੀ ਨ ਭਗਤ=ਤਾਰਿਆਂ ਨੇ ਭਗਤੀ ਨਹੀਂ ਛੱਡੀ । ਅਸਮਾਨ ਵਿਚ
ਭੀ ਸਰਬ ਕੇਂਦ੍ਰਾਂ ਦੇ ਕੇਂਦ੍ਰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਪ੍ਰਕਰਮਾਂ ਕਰਦੇ ਸਨ,
ਏਥੇ ਚਰਣਾਂ ਵਿਚ ਆਕੇ ਹੁਣ ਭਗਤੀ ਭਾਵ ਵਿਚ ਇਸਥਿਤ
ਹੋ ਗਏ ਹਨ ।

ਥਿਤ=ਇਸਥਿਤੀ, ਭਾਵ ਚਰਣਾਂ ਉਤੇ ਨਹੀਂ ਬਣਕੇ ਆ ਟਿਕੇ ਹਨ ।

ਬਿਸ੍ਵਕਰਮਾਂ=ਕਾਰੀਗਰੀ ਦਾ ਦੇਵਤਾ ।

ਸ਼ੋਖ=ਸ਼ੋਸ਼ਨਾਗ, ਜਿਸ ਦੇ ਪਾਸ ਕਵਿ ਲੋਕ ਰਤਨ ਯਾਂ ਮਣੀਆਂ ਦਾ ਖਜ਼ਾਨਾ
ਵਰਣਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ।

ਮਨਿਨ=ਮਣੀਆਂ, ਰਤਨ । ਲੇਯ=ਲੈਕੇ । ਕਾਂਤਿ=ਸੰਦਰਤਾ ।

ਹਿਤ=ਵਾਸਤੇ । (ਅ) ਸ਼ੌਂਕ, ਚਾਉ, ਚਾਉ ਨਾਲ ।

ਖਚੀ=ਜੜੀ ਹੈ, ਜੜਤ ਕੀਤੀ ਹੈ ।

ਰਮਾ=ਲੱਛਮੀ । ਭਾਵ, ਪ੍ਰਤਾਪ, ਐਸ਼ਵਰਜ । ਇਸ ਵਿਚ ਧੁਨੀ ਐਉਂ ਬੀ
ਕਹੀਦੀ ਹੈ, ਚਰਨ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਸਮਾਨ ਹਨ ਤੇ ਲੱਛਮੀ ਦਾ ਓਥੇ ਨਿਵਾਸ
ਹੈ । ਅੱਨ੍ਹੇ ਐਉਂ ਹੈ, ਮਨਿਨ ਲੇਯ ਖਚੀ, ਕਾਂਤਿ ਸਾਜ ਕੁਟੀ
ਸੀ, (ਤਾਂ ਮੈਂ) ਬਸੈ ਰਮਾ ਹਿਤ (ਸਿਉਂ) ।

ਅਨੂਪ=ਅਨ+ਉਪਮਾ । ਇਸ ਤੋਂ ਹਿੰਦੀ ਰੂਪ ਹੈ ਅਨੂਪ=ਕਿਸੇ ਉਪਮਾ ਯਾਂ
ਸਦਰਸ਼ਤਾ ਤੋਂ ਜੋ ਉੱਚਾ ਹੋਵੇ ।

ਨਖ=ਨਹੀਂ ।

ਸ਼ਸ਼ਿ=ਚੰਦ੍ਰਮਾ । [ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ, ਸ਼ਸ਼ਿਨ]

ਨਖ ਸ਼ਸ਼ਿ ਸਕਲ ਸੇ=ਨਖ+ਸ਼ਸ਼ਿ+ਸਕਲ+ਸੇ=

ਨਖ=ਨਹੀਂ ਸ਼ਸ਼ਿ=ਚੰਦ੍ਰਮਾ । ਸਕਲ=ਟੁਕੜੀ [ਸੰਸ:ਸਕਲ=ਟੁਕੜਾ]

ਸੇ=ਵਰਗੇ । ਨਹੀਂ ਹਨ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਦੀਆਂ ਟੁਕੜੀਆਂ ਵਰਗੇ ।

(ਅ) ਸਕਲ=ਸੂਰਤ [ਫਾ: ਸਕਲ] ਨਹੀਂ ਹਨ ਚੰਦ ਦੀ ਸੂਰਤ ਦੇ ।

(ੲ) ਸਕਲ=ਸਗਲ, ਸਾਰੇ । ਸਾਰੇ ਨਹੀਂ ਚੰਦ ਜੇਹੇ ਹਨ ।

(ਸ) ਸ+ਕਲ=ਸਹਤ ਕਲਾ ਦੇ । ਨਹੀਂ ਹਨ ਸਹਤ ਕਲਾ ਦੇ ਚੰਦ ਜੇਹੇ ।

ਉਪਮਾਨ=ਉਪਮਾ+ਨ । ਨਹੀਂ ਹੈ ਉਪਮਾ, ਜਿਸਦੀ ਉਪਮਾ ਦੇਵੀਏ ।

ਲਟੀ=ਨਿੱਕੀ, ਨਜ਼ੂਨ, ਥੋੜੀ, [ਸੰਸ:, ਧਾਤੂ ਲਟ=ਬੱਚੇ ਵਾਂਗੂੰ ਬੋਲਨਾ,

ਅਟਪਟੀ ਬਾਤ ਕਰਨੀ] ਮੁਰਾਦ ਹੈ ਨਜ਼ੂਨ ਜੇਹੀ, ਨੀਵੀਂ ਜੇਹੀ ।

(ਅ) ਕਬਨ ਕਰਨਾ । ਨ ਲਟੀ=ਕਹਿਣਾ ਨਹੀਂ ਬਣਦਾ ।



ਉਪਮਾ ਨ ਲਟੀ ਸੀ=ਦੇਹ ਉਪਮਾ ਦੇਣੀ ਬੱਚਿਆਂ ਵਰਗੀ ਗਲ ਕਰਨੀ


ਬੀ ਨਹੀਂ ਹੈ । ਭਾਵ ਮੂਲੋਂ ਅਣਬਣ ਹੈ, ਭਾਵ ਇਹ

ਉਪਮਾ ਬੀ ਨਜ਼ੂਨ ਗੱਲ ਹੈ ।

ਲਾਹਰ—ਲਾਲ ਰੰਗ ਦੇ ਨਿਰਮਲ ਕਮਲ (ਵਾਂਗੂੰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੇ) ਦੇਖੋ (ਚਰਣ) ਬੜੇ ਸੁੰਦਰ ਹਨ; ਉਨ੍ਹਾਂ (ਚਰਣਾਂ) ਦੀਆਂ ਉਂਗਲੀਆਂ ਉਤੇ (ਮਾਨੋਂ) ਹੀਰਿਆਂ ਦੀ ਜੜਤ ਵਰਗੀ (ਨੋਹਾਂ ਦੀ) ਪੰਕਤੀ ਹੈ । ਜਾਂ, ਤਾਰਿਆਂ ਦੀ ਪੰਕਤੀ ਨੇ ਆਪਣਾ ਭਲਾ ਚਿਤਵਕੇ ਆਕਾਸ਼ ਦਾ ਫਿਰਨਾ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਤੇ ਐਸੀ ਬਿਧਿ ਠਟੀ ਹੈ ਕਿ ਮਾਤ ਲੋਕ ਵਿਚ (ਸਤਿਗੁਰ ਜੀ ਦੇ ਚਰਣਾਂ ਉਤੇ ਮਾਨੋਂ ਨਹੀਂ ਬਣ ਬੇ) ਬਿਤ (ਭਾਵ ਆ ਟਿਕੇ) ਹਨ । ਜਾਂ ਵਿਸ਼ੁਕਰਮਾਂ ਨੇ ਸ਼ੇਸ਼ਨਾਗ ਪਾਸੋਂ ਮਣੀਆਂ ਲੋਕੇ (ਉਨ੍ਹਾਂ ਚਰਣਾਂ ਉੱਤੇ) ਜੜਤ ਕੀਤੀ ਹੈ, (ਕਿ ਉਥੇ ਮਾਨੋਂ) ਸੁੰਦਰਤਾ (ਦੀ) ਕੁਟੀਆ ਬਣ (ਗਈ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਕਿ ਹੁਣ) ਲੱਛਮੀ ਚਾਉ (ਨਾਲ) ਵਸਦੀ ਹੈ । (ਪ੍ਰੰਤੂ ਅਸਲ ਗੱਲ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ) ਹਰਿਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੇ ਚਰਣ ਕਮਲ (ਐਸੇ) ਅਨੂਪਮ ਬਣੇ ਹਨ (ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਉਪਮਾ ਦੀ ਹੋਰ ਕੋਈ ਸ਼ੈ ਨਹੀਂ, ਹਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ) ਨਹੀਂ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਦੀਆਂ ਟੁਕੜੀਆਂ ਵਰਗੇ ਹਨ (ਪਰੰਤੂ ਇਹ) ਉਪਮਾ ਦੇਣੀ ਬੀ ਨਜ਼ੂਨ ਗੱਲ ਹੈ ।

ਸੁਝਾਵ—ਇਸ ਵਿਚ ਕਵਿ ਜੀ ਚਰਣਾਂ ਨੂੰ ਕਵਲਾਂ ਦੀ ਲਾਲੀ ਨਾਲ ਸੋਭਾ ਦੇਖੇ ਉਦਰ ਤੇ ਮਨੋਹਰ ਦੱਸਦੇ ਹਨ ਤੇ ਲੱਛਮੀ ਦਾ ਨਿਵਾਸ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਦੱਸਦੇ ਹਨ, ਤੇ ਨੋਹਾਂ ਨੂੰ ਹੀਰਿਆਂ ਦੀ ਜੜਤ, ਤਾਰਿਆਂ ਦਾ ਉਥੇ ਆਕੇ ਨਿਵਾਸ ਕਰਨਾ, ਮਣੀਆਂ ਦੀ ਜੜਤ, ਆਦਿ ਉਪਮਾ ਬਿਜਕ ਕੇ ਦੋਇਆਂ ਹੋਇਆਂ ਸਿੱਟਾ ਇਹ ਕੱਢਿਆ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚਰਣਾਂ ਨਾਲ ਉਪਮਾ ਕਿਸੇ ਸ਼ੈ ਦੀ ਦਿੱਤੀ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੀ, ਹਾਂ, ਨੋਹਾਂ ਦੀ ਸਕਲ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਦੀ ਟੁਕੜੀ ਨਾਲ ਮਿਲਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਇਹ

ਉਪਮਾਨ ਬੀ ਬਰਾਬਰੀ ਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਨਹੀਂ ਦੀ ਸ਼ਕਲ  ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਚੰਦ ਦੀ ਭੀ  ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ।

ਸਾਰੇ ਕਬਿੱਤ ਦਾ ਆਸ਼ਯ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਲੱਛਮੀ-ਸੰਸਾਰਕ ਐਸ਼ਵਰਜ ਤੇ ਪ੍ਰਤਾਪ ਤੇ ਸਾਮਾਨਾਂ ਦੀ ਦਾਤ-ਇਨ੍ਹਾਂ ਚਰਣਾਂ ਦੇ ਧਿਆਨੀਆਂ ਨੂੰ ਮਿਲ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਇਕ ਇਹ ਤੇ ਦੂਸਰੀ ਤਾਕਤ ਚਰਣਾਂ ਦੀ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸੰਸਾਰਕ ਪਦਾਰਥਾਂ, ਮਣੀਆਂ ਹੀਰਿਆਂ, ਕਮਲਾਂ ਦੀ ਲਾਲੀ ਤੇ ਤਾਰਿਆਂ ਦੀ ਜੜਤ ਤੋਂ ਉੱਚੀ ਕਿਸੇ  ਦਾ ਬੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਨਿਵਾਸ ਹੈ, ਉਹ ਸ਼ੈ ਆਤਮ ਸਤ੍ਯਾ ਰੂਹਾਨੀ ਤਾਕਤ ਹੈ; ਜੇ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਉਪਮਾਨ ਵਿਚ ਹੈ ਹੀ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਉਹ ਸਤ੍ਯਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਚਰਣਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਨੂੰ ਉਥੋਂ ਸਪਰਸ਼, ਦਰਸ਼ਨ ਯਾ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਐਸੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ਕਿ ਸਰਬ ਤੋਂ ਸੁੰਦਰ ਆਤਮ ਰੰਗ ਦੀ ਵੰਨੀ ਚੜ੍ਹਾ ਦੇਂਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਰੰਗ ਦੇ ਚੜ੍ਹਿਆਂ ਅੰਦਰ ਐਉਂ ਪ੍ਰਤੀਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ—

ਮੈਲਾ ਮੋਤੀ ਮੈਲਾ ਹੀਰੁ ॥ ਮੈਲਾ ਪਵਨੁ ਪਾਵਕੁ ਅਰੁ ਨੀਰੁ ॥ [ਭੋਰਉ ਬਖੀਰ ਜੀਉ]

ਸੂਚਨਾ—ਅਖੀਰਲੀ ਤੁਕ ਦੇ ਹੋਰ ਅਰਥ ਬੀ ਬਣਦੇ ਹਨ।

੧. ਨਖ ਸ਼ਸ਼ਿਸ ਕਲ ਸੇ=ਨਹੀਂ ਹਨ ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਦੀਆਂ ਕਲਾ ਵਰਗੇ। ਕਲਾ ਚੰਦ ਦੀਆਂ
੧੬ ਹੈਨ, ਸੋਲ੍ਹਵੇਂ ਹਿੱਸੇ ਨੂੰ ਇੱਕ ਕਲਾ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।

੨. ਨਖ ਸ਼ਸ਼ਿ ਸ+ਕਲ ਸੇ=ਨਹੀਂ ਹਨ ਸਾਰੀਆਂ ਕਲਾਂ ਸਾਂਹਿਤ ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਵਰਗੇ।

[ਸ=ਸਾਰੀਆਂ, ਕਲ=ਕਲਾਂ]

੩. ਨਖ ਸ਼ਸ਼ਿ ਸਕਲ ਸੇ=ਨਹੀਂ ਹਨ ਸੰਪੂਰਣ ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਵਰਗੇ। [ਸਕਲ=ਸਾਰਾ]

੪. ਨਖ ਸ਼ਸ਼ਿ ਸਕਲ ਸੇ=ਨਹੀਂ ਹਨ ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਦੀ ਸੂਰਤ ਦੇ। [ਸਕਲ=ਸੂਰਤ]

੫. ਇਕ ਛਾਪੇ ਦੇ ਮੂਲ ਵਿਚ ਪਾਠ ਹੈ—ਨਖ ਸਿਸ ਸਕਲ ਸੇ—ਏਸ ਪਾਠ ਨਾਲ ਅਰਥ ਐਉਂ ਲਗੇਗਾ ਕਿ—ਤੈਂ ਤੁਕਾਂ ਵਿਚ ਤਾਂ ਮੈਂ ਚਰਣਾਂ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਕਹੀ ਹੈ ਜੇ ਸਾਰੇ ਸਰੀਰ ਦੀ ਪੁੱਛੋ ਤਾਂ—ਨਹੀਂ ਤੋਂ ਲੈਕੇ ਸਿਸ (=ਸੀਸ) ਤਕ ਸਾਰੇ ਦੀ ਤਾਂ ਉਪਮਾਂ ਰੰਚਕ ਮਾਤ੍ਰ ਬੀ ਨਹੀਂ ਹੈ।

੬. ਉਪਮਾਨ ਲਟੀ ਸੀ=ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਨੂੰ ਚਰਣਾਂ ਦਾ ਉਪਮਾਨ ਕਹਿਣਾ ਬੀ ਨਿਕੰਮੀ ਗੱਲ ਹੈ, ਪਰ ਇਸ ਵਿਚ ਇਕ ਸੰਸਾਰ ਬੀ ਹੈ, ‘ਉਪਮਾਨ’ ਪੁਲਿੰਗ ਹੈ ਤੇ ‘ਲਟੀ ਸੀ’ ਇਸਤ੍ਰੀ ਲਿੰਗ ਹੈ।

੭. ਐਉਂ ਬੀ ਪਾਠ ਹੈ ‘ਨਖ ਸਿਸ ਸਕਲ ਤੇ ਉਪਮਾਨ ਲਟੀ ਸੀ’ ਨਹੀਂ ਹਨ ਤਾਂ ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਦੇ, ਭਾਵ—ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਨੇ ਇਹ ਰੀਸ ਤਾਂ ਕਰ ਲਈ, ਸ਼ਕਲ ਤਾਂ ਚੁਰਾ ਲਈ ਪਰ ਚਰਣਾਂ ਦੀ ਉਪਮਾਂ (ਭਾਵ ਖੂਬਸੂਰਤੀ) ਉਹ ਨਹੀਂ ਸੀ ਲੁਟ ਸਕਿਆ, ਅਥਵਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕਿਆ। ਸਾਰੇ ਪਦਾਂ ਵਿਚ ਐਉਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਚਰਣਾਂ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾਈ ਦੀ ਬਰਾਬਰੀ ਦੇ ਜਤਨ ਵਿਚ ਪੂਰਾ ਨਹੀਂ ਢੁੱਕ ਸਕਿਆ।

੧੨. ਇਸ੍ਰ ਗੁਰੂ-ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ-ਮੰਗਲ ।

ਦੋਹਰਾ-ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਧਰਮ ਧੁਜ ਹਰਤਾ ਤੁਰਕਨ ਮੂਲ ।

ਚਰਨ ਸ਼ਰਨਿ ਤਾਰਨ ਤਰਨ ਨਮੋ ਹੋਇ ਅਨਕੂਲ ॥ ੨੧ ॥

ਧਰਮ=ਧਰਮ ।

ਧੁਜ=ਬੰਡਾ ।

ਧਰਮ+ਧੁਜ=ਜੋ ਧਰਮ ਦਾ

ਬੰਡੇ ਸਰੀਖਾ ਮੂਲ ਤੇ ਅਤਿ ਜ਼ਰੂਰੀ ਆਸਰਾ ਹੋਵੇ । ਜਿਵੇਂ ਜੰਗ ਵਿਚ ਬੰਡਾ ਹੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਆਸਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਬੰਡਾ ਗਿਰੇ ਤਾਂ ਹਰ ਮੰਨੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । ਬੰਡੇ ਦੇ ਦੁਆਲੇ ਸੂਰਮੇ ਟੁੱਟ ਟੁੱਟ ਮਰਦੇ ਹਨ, ਭਾਵ ਹੈ ਧਰਮ ਦਾ ਮੂਲ ਆਸਰਾ, ਜੋ ਧਰਮ ਦੀ ਰਖਤਾ ਕਰੇ, ਬਚਾਵੇ ।

ਹਰਤਾ=ਹਰਨ ਵਾਲੇ, ਉਖੇੜਨ ਵਾਲੇ ।

ਮੂਲ=ਜੜ੍ਹਾਂ ।

ਤਾਰਨ=ਤਾਰਨ ਨੂੰ ।

ਤਰਨ=ਜਹਾਜ਼ ।

ਨਮੋ=ਮੇਰੀ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ ।

ਅਨਕੂਲ=ਅਨਕੂਲ ਹੋਕੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਗਾਜ਼ ਦੇ ਮੁਆਫਕ ਹੋਕੇ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੋਕੇ । (ਅ) ਕ੍ਰਿਪਾਲੂ, ਭਾਵ ਉਹ ਮੇਰੇ ਤੇ ਕ੍ਰਿਪਾਲੂ ਹੋਣ ।

ਅਰਥ—(ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ) ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਧਰਮ ਦੀ ਧੁਜ (ਹਨ), (ਅਤੇ) ਤੁਰਕਾਂ ਦੀਆਂ ਜੜ੍ਹਾਂ ਦੇ ਉਖੇੜਨ ਵਾਲੇ (ਹਨ), (ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ) ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਸ਼ਰਨ (ਭਵ ਸਾਗਰ ਤੋਂ) ਤਾਰਨ ਲਈ ਜਹਾਜ਼ (ਰੂਪ ਹੈ), ਮੈਂ ਸ਼ਰਣਾਗਤ ਹੋਕੇ (ਉਨ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਤਿ) ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ।

ਭਾਵ—ਕਵਿ ਜੀ ਨੇਵੇਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਤੇ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਅਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸ਼ਰਣਾਗਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਨੂੰ ਤਾਰਨੇ ਵਾਲਾ ਜਹਾਜ਼ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਦਾ ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਚੀ ਸ਼ੈ-ਮੁਕਤੀ-ਦੇ ਦਾਤਾ ਹਨ । ਦੂਸਰੀ ਸਿਫਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਧਰਮ ਧੁਜ ਦੱਸਦੇ ਹਨ, ਇਸ ਵਿਚ ਆਸ਼ਯ ਦੇਸ਼ ਤੇ ਧਰਮ ਦੇ ਉਸ ਕਸ਼ਟ ਵਲ ਹੈ ਜੋ ਹਿੰਦੂ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਜਾਤੀਆਂ ਨੂੰ, ਜੋ ਮੁਸਲਮਾਨ ਨਹੀਂ ਸਨ, ਵਾਪਰ ਰਿਹਾ ਸੀ । ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਬਰਦਸਤੀ ਮੁਸਲਮਾਨ ਬਣਾ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਤੀਰਥ ਢਾਹ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਧਰਮ ਦੀ ਦ੍ਰਿੜਤਾ ਦਾ ਮਾਨੋ ਧੁਜ ਖੜੇ ਸਨ, ਸਭ ਦੇ ਈਮਾਨ ਦੀ ਟੈਕ ਉਸ ਵੇਲੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਦ੍ਰਿੜਤਾ ਸੀ । ਫੇਰ ਸੀਸ ਦਿੱਤਾ ਤਾਂ ਹੋਰ ਦ੍ਰਿੜਤਾ ਹੋ ਗਈ ਕਿ 'ਧਰ ਪਈਏ ਧਰਮ ਨਾ ਛੋੜੀਏ' ਇਹ ਅਟੱਲ ਬੰਡਾ ਖੜਾ ਕਰ ਗਏ । ਤੀਸਰੀ ਗੱਲ—ਹਰਤਾ ਤੁਰਕਨ ਮੂਲ—ਕਹੀ ਹੈ । ਤੁਰਕਾਂ ਦੇ ਜ਼ੁਲਮ ਦੀ ਅਵਧੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਲਾਹੀ ਸਹਾਇਤਾ ਸੀ । ਬੱਸ ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਦ ਤੁਰਕਾਂ ਦੇ ਤੇਜ ਦਾ ਸੂਰਜ

ਦੁਪਹਿਰਾਂ ਦਾ ਸ਼ਿਖਰਾ ਲੰਘਕੇ ਢਲ ਗਿਆ, ਤੇ ਫੇਰ ਢਹਿੰਦਾ ਹੀ ਚਲਾ ਗਿਆ, ਅੰਤ ਭੁਬ ਗਿਆ । ਮਾਨੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰਾਜ ਰੂਪੀ ਬ੍ਰਿਛ ਦੀ ਜੜ੍ਹ ਹੇਠੋਂ ਖੋਖਲੀ ਕਰ ਦਿੱਤੀ । ਹਰ ਲਈ—ਬ੍ਰਿਛ ਕੁਛ ਕਾਲ ਖੜਾ ਦਿੱਸਦਾ ਰਿਹਾ, ਪਰ ਕੁਮਲਾਂਦਾ, ਮੁਰਝਾਂਦਾ, ਪੱਤ ਸਿੱਟਦਾ, ਢਿਲਕਦਾ ਅੰਤ ਵੇ ਗਿਆ । —ਤੁਰਕਾਂ ਦੇ ਜੜ੍ਹ ਕੱਟਣ ਵਾਲੇ—ਇਹ ਗਲ ਕਵਿ ਨੇ ਸ਼ੋਭਾ ਦੀ ਇਸ ਲਈ ਕਹੀ ਹੈ ਕਿ ਤੁਰਕਾਂ ਦਾ ਰਾਜ ਉਸ ਵੇਲੇ ਹਿੰਦ ਲਈ ਬਿਆਪੀ, ਕਸ਼ਟ ਤੇ ਅਤਿ ਦੁੱਖੀ ਦਾ ਦਾਤਾ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਸੁਖਦਾਤੇ ਦਾ ‘ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੇ ਵੈਰੀ ਦੀ ਜੜ੍ਹ ਨੂੰ ਕੱਟ ਦੇਣਾ’ ਗਰੀਬਾਂ, ਤ੍ਰੀਮਤਾਂ, ਸਾਧੂਆਂ, ਨੇਕਾਂ ਤੇ ਦਇਆ ਕਰਨਾ ਹੈ । ਉਸ ਵੇਲੇ ਨਾ ਕੇਵਲ ਹਿੰਦੂ ਦੁਖੀ ਸਨ, ਸਗੋਂ ਸੂਫੀ ਮੁਸਲਮਾਨ ਤੇ ਬੇਨਵਾ ਆਦਿ ਹੋਰ ਫਿਰਕੇ ਬੀ; ਇੱਥੋਂ ਤਾਂਈ ਕਿ ਸਰਮੰਦ ਵਰਗੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਵਕੀਰ ਬੀ ਕਤਲ ਹੋ ਚੁਕੇ ਸਨ ।

ਸ੍ਰੇਯਾ—ਬਰ ਕੀਰਤਿ ਜੋਨੁ ਅਮੀਰਤਿ ਭੋਨ ਸੁਸੀਤਲਤਾ ਸੁਖਤੋਨ ਸੁਭਾਈ।
ਗਤਿ ਸਾਧਨ ਕੈਰਵ ਕੇ ਬਿਗਸਾਵਤਿ ਦਾਸ ਰਿਦਾ ਨਭ ਬੀਚ ਸੁਹਾਈ।
ਤਪਤੀ ਦੁਖ ਤੀਰ ਨ ਆਵਤ ਹੈ ਚਿਤੁ ਚਾਰੁ ਚਕੋਰੁ ਰਹੈ ਲਿਵਲਾਈ।
ਗੁਰ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਸੋਹਤਿ ਚੰਦ ਸੇ, ਹੀਨ ਕਲੰਕ ਇਹੀ ਅਧਿਕਾਈ॥੨੨॥

ਬਰ=ਸ਼੍ਰੇਸ਼ਟ । ਕੀਰਤਿ=ਸਸ, ਮਹਿਮਾ, ਵਡਿਆਈ । ਜੋਨੁ=ਜਾਂਦੀ ।

ਅਮੀ=ਅੰਮ੍ਰਿਤ । ਚੰਦ ਸੇ ਅਤੇ ਕਵੀ ਦੱਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਵਲਾਂ ਤੇ ਮੇਖਾਈ ਸੂਫੀਆਂ ਵਿਚ ਰਸਾਯਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਚਲਣੇ ਪੱਖ ਵਿਚ ਵਾਧਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ।

ਗਤਿ=ਗਤੀ, ਮੁਕਤੀ । (ਅ) ਗਤਿ ਦਾ ਅਰਥ—ਪਰ੍ਹੋਂ-ਬੀ-ਲਾਉਣ ਦਾ ਜਤਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ।

ਸੁਭਾਈ=ਸੁਖ । ਤੋਨ=ਉਨ੍ਹਾਂ, ਮੁਗਾਦ=ਸਤਿਗੁਰ ਸੀ—ਭੈਂ ਹੈ ।

ਸੁਭਾਈ=ਸ਼ੋਭਾ ਦੇ ਰਹੀ । (ਅ) ਸੁਭਾਈ ਹੈ—ਬੀ ਇਥੇ ਸੁਭਾਈ ਦਾ ਅਰਥ ਲਗਦਾ ਹੈ । ਕਿ ਗੁਰੂ ਸ੍ਰੀ ਵਿਸ਼ ਸੀਤਲਤਾ ਇਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸੁਤੇ ਸੁਭਾਈ ਹੈ ।

ਗਤਿ ਸਾਧਨ=ਮੁਕਤੀ ਦੀ ਸਾਧਨਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ । ਇੱਥੇ ‘ਸਾਧਨ’ ਪਦ ‘ਸਾਧੂ’ ਪਦ ਦਾ ਬਹੁ ਵਚਨ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਸ੍ਰੀ ਵਿਚ ਆਯਾ ਹੈ:—‘ਸਾਧਨ ਕਾ ਸਿਰੁ ਸਾਧ ਸਿਉ ਭੀਸਾਇ ਯਹਿ ਸਾਧਨ ਸਿਉ ਲਿਵਲਾਉ ॥’ (ਅ) ਗਤਿ ਸਾਧਨ—ਦਾ ਅਰਥ ਇਹ ਵੀ ਲਗਦਾ ਹੈ—ਮੁਕਤੀ ਦੇ ਸਾਧਨ, ਭਾਵ ਦਿੱਤੀ ਗੁਰ, ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਚੰਦ ਕਮੀਅ ਨੂੰ ਡਿਓਂ ਸਤਿਗੁਰ ਸ੍ਰੀ ਦਿੱਤੀ ਗੁਰ ਨੂੰ ਖਿਜਾਉਂਦੇ ਹਨ ।

ਬੀਰਵ=ਕਮੀਅ ਜੋ ਚਾਹ ਵੇਲੇ ਖਿਜਾਈਆਂ ਹਨ । ਚਿੰਦੇ ਕਮਲ ।

ਦਾਸ ਰਿਦਾ=ਦਾਸਾਂ ਦਾ ਹਿੰਦ—ਸ੍ਰੀਗੁਰੁ ਕਿਆਹਾਦਰ ਸੀ ਵੇ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਦਾ ਹਿੰਦ

ਨਭ=ਅਕਾਸ਼। ਤਪਤੰ=ਤਪਸ਼, ਗਰਮੀ। ਕਵੀਆਂ ਵਿਚ ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਨੂੰ
 ਠੰਢਾ ਮੰਨਿਆਂ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਤੀਰ=ਨੇੜੇ।
 ਚਿਤ ਚਾਰ=ਦਾਸਾਂ ਦਾ ਚਿਤ=ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਧਿਆਨੀਆਂ ਦੇ 'ਧਿਆਨ ਚਿਤ'
 ਤੋਂ ਮੁਰਾਦ ਹੈ। (ਅ) ਚਾਰ ਦਾ ਅਰਥ=ਚਾਰੂ-ਸੁੰਦਰ ਬੀ ਕਰ ਲੈਂਦੇ
 ਹਨ। ਸੁੰਦਰ ਚਿਤ ਵਾਲੇ, ਭਾਵ ਵਿਚਾਰ ਸ਼ੀਲ ਪੁਰਖ।
 ਹੀਨ ਕਲੰਕ=ਕਲੰਕ ਰਹਿਤ, ਅਕਲੰਕਤਾਈ।
 ਅਧਿਕਾਈ=ਵਾਧਾ, ਅਧਿਕਤਾ।

ਅਰਥ—(ਇਸ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਵਿਚ ਕਵੀ ਜੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਦੀ ਉਪਮਾ ਦੇਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ
 ਵਾਧਾ ਦਰਸਾਉਣਗੇ)।

(ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਵਿਚ ਜਿਵੇਂ)	ਚਾਂਦਨੀ (ਹੈ ਤਿਵੇਂ ਸਤਿਗੁਰ ਵਿਚ)	ਉੱਤਮ ਕੀਰਤੀ	} ਸ਼ੋਭਾ ਦੇ ਰਹੇ ਹਨ।
(ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਜਿਵੇਂ)	ਅੰਮ੍ਰਿਤ (ਦਾ ਨਿਵਾਸ ਹੋਕੇ ਤਿਵੇਂ ਸਤਿਗੁਰ ਜੀ)	ਮੁਕਤੀ ਦਾ ਘਰ (ਹੋਕੇ)	
(ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਵਿਚ ਜਿਵੇਂ)	ਸੀਤਲਤਾ (ਹੈ ਤਿਵੇਂ)	ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਸੁਖ	
(ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਜਿਵੇਂ)	ਕਮੀਆਂ ਨੂੰ, (ਸਤਿਗੁਰ ਜੀ ਤਿਵੇਂ)	ਮੁਕਤੀ ਦੇ ਸਾਧਕਾਂ ਨੂੰ	
		ਖਿੜਾਉਂਦੇ ਹਨ।	
(ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਜਿਵੇਂ)	ਅਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਸੁਹਾਉਂਦਾ ਹੈ (ਤਿਵੇਂ ਸਤਿਗੁਰ)	ਦਾਸਾਂ ਦੇ ਰਿਦੇ	
		(ਵਿਚ ਸੁਹਾਉਂਦੇ ਹਨ)।	
(ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਦੇ) ਨੇੜੇ (ਜਿਵੇਂ)	ਤਪਤ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ (ਤਿਵੇਂ ਸਤਿਗੁਰ ਜੀ ਦੇ ਨੇੜੇ)	ਦੁਖ (ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ)।	
(ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਵਲ ਜਿਵੇਂ)	ਚਕੋਰ ਲਿਵ ਲਾਈ ਰੱਖਦਾ ਹੈ (ਤਿਵੇਂ ਸਤਿਗੁਰ ਜੀ ਵਲ)	ਸੇਵਕ ਹੁੰਦੇ (ਨੇ ਲਿਵ ਲਾਈ ਹੈ)।	
	ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਚੰਦ ਵਾਂਗੂ ਸੁਹਾ ਰਹੇ ਹਨ,	(ਪਰ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਵਿਚ ਕਲੰਕ ਲਗਾ	
	ਖੜਾ ਹੈ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰ ਜੀ ਕਲੰਕ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹਨ)	ਇਹੋ ਅਕਲੰਕਤਾ (ਹੀ) ਵਾਧਾ ਹੈ।	

ਭਾਵ—ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਿਚ ਸਤਿਗੁਰ ਦੇ ਗੁਣ ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਤੁੱਲ ਦੱਸਦਿਆਂ
 ਬੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਫਲਤਾ ਅਰ ਜੀਵਤ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਘਰ ਹੋਣ ਦਾ ਵਾਧਾ ਦਿੱਸ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਪਰ
 ਸਫੁਟ ਵਾਧਾ ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਵਿਚ ਦਾਗਾਂ ਦਾ ਤੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਜੀਵਨ ਨਿਰਦੋਖਤਾ ਦਾ ਕਵਿ ਜੀ ਦੱਸਕੇ
 ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਦੀ ਉਸ ਪੈਰਾਵਕ ਕਥਾ ਵਲ ਬੀ ਧ੍ਰੁਨੀ ਸੱਟਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਿਸ ਵਿਚ ਚੰਦ ਦੇ ਆਚਰਣ
 ਤੇ ਬੀ ਕਲੰਕ ਹੈ।

੧੩. ਇਸ੍ਰ ਗੁਰੂ-ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਵਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ-ਮੰਗਲ ।

ਸ੍ਰੈਯਾ-ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਨੰਦਨ ਨੰਦਨ ਕੋ ਅਭਿਬੰਦਨ ਕੈ ਪਦ ਜੇ ਅਰਬਿੰਦੁ ।
 ਦੁਖ ਦੰਦ ਨਿਕੰਦਨ ਆਨੰਦ ਕੰਦ ਮੁਕੰਦ ਬਿਲੰਦ ਕਰੇ ਜਿਨ ਹਿੰਦੁ ।
 ਤੁਰਕਿੰਦ ਉਡਿੰਦ ਦਿਨਿੰਦ ਤਿਨੇ ਗੁਰ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਸਭੈ ਜਗ ਬਿੰਦੁ ।
 ਸਰਪਿੰਦ ਗਿਰਿੰਦ ਖਰਿੰਦ ਤੁਲੀ ਬਲਵੰਡ ਅਖੰਡ ਸੁਰਿੰਦਹਿ ਇੰਦੁ ॥੨੩॥

[ਹਰਿ ਗੋਵਿੰਦ=ਛੀਵੇਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਵਿੰਦ ਜੀ ।

ਨੰਦਨ=ਪੁੱਤ੍ਰ । ਨੰਦਨ ਨੰਦਨ=ਪੁੱਤ੍ਰ ਦਾ ਪੁੱਤ੍ਰ, ਅਰਥਾਤ ਪੋਤ੍ਰਾ ।

ਅਭਿਬੰਦਨ ਕੈ=ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਦਾ ਹਾਂ । ਸਤਿਕਾਰ ਨਾਲ ਮੱਥਾ ਟੇਕਦਾ ਹਾਂ ।

[ਸੰਸ਼:, ਅਭਿਵਨੁਨ]

ਪਦ ਜੇ ਅਰਬਿੰਦੁ=ਚਰਨ ਜੋ ਕਮਲਾਂ (ਵਾਂਡੂ ਕੁਲੇ ਤੇ ਸੁੰਦਰ ਹਨ) ।

ਦੰਦ=ਦੰਦ । ਦੁਖ । ਉਪਦੰਦ । ਵਡੇ ਦੁਖ ।

ਨਿਕੰਦਨ=ਨਿ + ਕੰਦਨ=ਵਿਨਾਸ਼ । ਵਿਨਾਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲਾ । ਫਾਰਸੀ: ਕੰਦਨ=

ਪੁੱਟਣਾ, ਉਖੇੜਨਾ । ਨਿਕੰਦਨ=ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੁੱਟ ਸੁੱਟਣ ਵਾਲਾ ।

ਕੰਦ=ਫਲ । (ਅ) ਮੇਘ, ਬੱਦਲ । ਆਨੰਦ ਕੰਦ=ਆਨੰਦ ਦਾਤਾ ।

ਮੁਕੰਦ=ਮੁਕਤੀ ਦਾਤਾ । ਬੁਲੰਦ=ਉੱਚੇ । ਢੱਠੇ ਨੂੰ ਉੱਚਾ ਕਰਨਾ, ਮੁਰਾਦ

ਹੈ ਗੁਲਾਮੀ ਤੋਂ ਆਜ਼ਾਦ ਕਰਨਾ ।

ਤੁਰਕਿੰਦ=ਤੁਰਕ+ਇੰਦ=ਤੁਰਕਾਂ ਦਾ ਇੰਦੂ ਭਾਵ ਰਾਜਾ । ਮੁਰਾਦ

=ਅਰੰਗਜ਼ੇਬ-ਤੋਂ ਹੈ, ਜੋ ਤਦੋਂ ਤੁਰਕਾਂ ਦਾ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਸੀ ।

ਉਡਿੰਦ=ਉਡ+ਇੰਦ=ਤਾਰਿਆਂ ਦਾ ਰਾਜਾ, ਚੰਦ੍ਰਮਾ ।

ਦਿਨਿੰਦ=ਦਿਨ+ਇੰਦ=ਦਿਨ ਦਾ ਰਾਜਾ, ਸੂਰਜ । ਬਿੰਦੂ=ਜਲਦਾ ਹੈ ।

ਸਰਪਿੰਦ=ਸਰਪ+ਇੰਦ=ਸੱਪਾਂ ਦਾ ਰਾਜਾ, ਸ਼ੇਸ਼ਨਾਗ ।

ਗਿਰਿੰਦ=ਗਿਰ+ਇੰਦ=ਪਹਾੜੀ ਰਾਜੇ ।

ਖਰਿੰਦ=ਖਗ+ਇੰਦ=ਪੰਛੀਆਂ ਦਾ ਰਾਜਾ, ਗੁਰੂਜ਼ ।

ਤੁਲੀ=ਬਰਾਬਰ । ਬਲਵੰਡ ਅਖੰਡ=ਅਟੁੱਟ ਬਲ ਵਾਲੇ ।

ਸੁਰਿੰਦਹਿ ਇੰਦੂ=ਸੁਰ+ਇੰਦ+ਹ+ਇੰਦੂ=ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਇੰਦੂ ਦੇ ਬੀ ਇੰਦੂ ।

ਅਰਥ—(ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ) ਹਰਿ ਗੋਵਿੰਦ (ਜੀ ਦੇ) ਪੋਤ੍ਰੇ (ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ) ਚਰਣਾਂ
 (ਪਰ) ਜੋ ਕਮਲ (ਵਰਗੇ ਕੋਮਲ ਤੇ ਸੁੰਦਰ ਹਨ, ਮੈਂ) ਸਤਿਕਾਰ ਨਾਲ
 ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ।

(ਜੋ) ਦੁੱਖਾਂ (ਤੇ) ਉਪਦੰਦਾਂ ਦੇ ਕੱਟਣ ਵਾਲੇ (ਹਨ), ਆਨੰਦ ਦੇ ਦਾਤਾ (ਹਨ),
 ਮੁਕਤੀ ਦੇ ਦਾਤਾ (ਹਨ), ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹਿੰਦੂ ਉੱਚੇ ਕਰ ਦਿੱਤੇ, (ਅਤੇ)

ਤੁਰਕਾਂ ਦਾ ਰਾਜਾ (ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਜੋ) ਚੰਦਮਾ (ਈ ਨਿਆਈਂ ਜੁਲਮ ਦੀ ਰਾਤ ਵਿਚ ਚਮਕ ਰਿਹਾ ਸੀ) ਉਸ ਨੂੰ ਸੂਰਜ (ਹੋਕੇ ਢੁੱਕੇ, ਉਸ ਸ੍ਰੀ) ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ (ਜੀ ਨੂੰ) ਸਾਰਾ ਜਗਤ ਜਾਣਦਾ ਹੈ,

ਸ਼ੇਸ਼ਨਾਗ (ਵਰਗੇ) ਪਹਾੜੀ ਰਾਜਿਆਂ (ਨੂੰ ਆਪ) ਗਰੁੜ ਤੁਲ (ਹੋਕੇ ਢੁੱਕੇ), ਅਖੰਡ (ਆਪ ਦਾ) ਬਲ ਹੈ (ਤੇ ਪ੍ਰਤਾਪ ਵਿਚ) ਵੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਇੰਦ੍ਰ ਦੇ ਬੀ ਇੰਦ੍ਰ ਹਨ।

ਭਾਵ—ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਚਰਣਾਂ ਪਰ ਸਤਿਕਾਰ ਭਰੀ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਕੇ ਮੰਗਲ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤੇਗ ਧਾਰੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਪਹਿਲਾਂ ‘ਖੜਗਧਾਰੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ’ ਜੀ ਦਾ ਪੇਰਾ ਕਹਿਕੇ ਯਾਦ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਹਿੰਦੂ ਪੰਜ ਛੇ ਸੌ ਬਰਸ ਦੇ ਪਠਾਣਾਂ ਤੇ ਮੁਗਲਾਂ ਦੇ ਜੁਲਮ ਹੇਠ ਦਬ ਗਏ ਸਨ, ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਤੁਰਕਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਤਾਪ ਨੂੰ ਮਾਤ ਕਰਕੇ ਹਿੰਦੂਆਂ ਨੂੰ ਗੁਲਾਮੀ ਤੋਂ ਛੁਡਾਕੇ ਖੁਲ੍ਹੀ ਇਨਸਾਨੀਅਤ ਦੇ ਦਰਜੇ ਦੀ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਦਿੱਤੀ ਤੇ ਉੱਚਾ ਕੀਤਾ। ਐਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਰਜਾ ਦੇ ਦੁਖ ਦੂਰ ਕੀਤੇ। ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਵਰਗੇ ਜ਼ਾਲਮ ਤੁਰਕ ਸ਼ਾਹ ਨੂੰ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਚੰਦ ਦੀ ਉਪਮਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਸੂਰਜ ਹੋਕੇ ਲਗੇ। ਸੂਰਜ ਜਦ ਸਵੇਰੇ ਚੜ੍ਹਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਚੰਦ ਮਾਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਐਉਂ ਉਸ ਦਾ ਤੇਜ ਮਾਤ ਕੀਤਾ। ਚੰਦ ਹਨੇਰੇ ਵਿਚ ਚਮਕਦਾ ਹੈ, ਐਉਂ ਉਹ ਜੁਲਮ ਦੇ ਹਨੇਰੇ ਵਿਚ ਚਮਕ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਪਹਾੜੀ ਰਾਜੇ ਉਸ ਦੀ ਗੁਲਾਮੀ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਕੌਮ ਲਈ ਸਰਪ ਸਮਾਨ ਜ਼ਹਿਰੀਲੇ ਹੋ ਰਹੇ ਸਨ, ਜੋ ਆਪ ਧੀਆਂ ਮੁਗਲਾਂ ਨੂੰ ਦੇਂਦੇ, ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਕਾਰ ਤੋਂ ਵਾਂਞੇ ਗਏ ਸੇ ਤੇ ਪਰਜਾ ਦੀ ਰਾਖੀ ਕਰਨ ਦੀ ਥਾਂ ਤੁਰਕਾਂ ਦੇ ਮਨੋਰਥ ਪੂਰੇ ਕਰਦੇ ਸੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗਰੁੜ ਹੋਕੇ ਲੱਗੇ, ਭਾਵ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਿਸ਼ਵਾਸੀ ਤੇ ਦੰਡ ਦਿੱਤੇ।

ਕਥਿੰਤ—ਕਾਂਤਿ ਕਲਿ* ਤਾਲ ਮੈਂ ਪ੍ਰਫੁੱਲਤਿ ਬਿਸਾਲ ਦਲ,
ਮ੍ਰਿਦੁਲ ਮ੍ਰਿਦੁਲ ਤੁਲ ਲਾਲ ਲਾਲ ਮਾਨੀਯੇ।
ਰਾਜਤਿ ਮਰਾਲਰਾਜ ਸੇਤਨ ਸਮਾਜ ਪਾਸ,
ਪਾਸੁ ਹੈ ਪਰਾਗ ਦਿਨ ਰੈਨ ਮੈਂ ਸੁਹਾਨੀਯੇ।
ਜ਼ਿਲੀਮੁਖ ਸਿੱਖ ਮਨ ਸੌਰਭ ਅਨੰਦ ਹੇਤੁ,
ਛੋਰਤਿ ਨ ਆਸ ਪਾਸ ਸਦਾ ਸੇ ਕ੍ਰਮਾਨੀਯੇ।
ਉਦਿਕ ਕਰਮ ਛਇ ਸਕੈ ਨ ਭਰਮ ਮਲ,
ਐਸੇ ਸ੍ਰੀ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਪਦ ਕੰਜ ਜਾਨੀਯੇ ॥ ੨੪ ॥

[ਕਾਂਤਿ=ਸੁੰਦਰਤਾ। ਕਲਿ=ਕਲਜੁਗ। ਇਹ ਜ਼ਮਾਨਾ, ਭਾਵ ਸੰਸਾਰ।]
 [ਕਾਂਤਿ ਕਲਿ ਤਾਲ=ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਸੁੰਦਰਤਾ ਰੂਪੀ ਤਾਲ ਵਿਚ।]

*ਚਾਰ ਨੁਸਖਿਆਂ ਵਿਚ ਪਾਠ—ਕਲਿ—ਹੈ, ਇਕ ਵਿਚ—ਕਲ—ਹੈ। ‘ਕਲਿ’ ਵਧੇਰੇ ਸ਼ੁੱਧ ਜਾਪਦਾ ਹੈ।

(ਅ) ਪਾਠਾਂਤ੍ਰ-ਕਲ-ਹੈ । ਕਲ-ਸੁਹਣਾ । ਕਾਂਤਿ ਕਲ ਤਾਲ-
ਸੁੰਦਰਤਾ ਰੂਪੀ ਸੁਹਣੇ ਤਲਾ ਵਿਚ ।

ਤਾਲ=ਤਲਾ, ਸਰੋਵਰ । ਬਿਸਾਲ=ਵੱਡੇ ।

ਦਲ=ਪੱਤੇ । (ਅ) ਦਲ=ਫੇਜ਼ । ਦੋਵੇਂ ਅਰਥ ਸ਼ਲੋਕ ਨਾਲ ਲਗਦੇ ਹਨ ।
ਕਮਲ ਨਾਲ 'ਦਲ' ਦਾ ਅਰਥ 'ਪੱਤਾ' ਅਤੇ ਚਰਣਾਂ
ਨਾਲ 'ਫੇਜ਼ਾਂ', ਪਰੰਤੂ ਕਈ ਗਜਾਨੀ 'ਬਿਸਾਲ ਦਲ' ਨੂੰ
ਨਿਰਾ ਕਮਲਾਂ ਨਾਲ ਹੀ ਲਾਉਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਉਪਮੇਯ ਨਾਲ
ਨਹੀਂ ਲਾਉਂਦੇ । ਐਉਂ ਥੀ ਅਰਥ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ:-ਕਿ
ਜਿੱਥੇ ਤਾਲ ਵਿਚ ਚੌੜੇ ਪੱਤਾਂ ਵਾਲਾ ਕਮਲ ਪ੍ਰਫੁੱਲਤ ਹੈ, ਤਿਵੇਂ
ਸੁੰਦਰਤਾ ਦੇ ਤਲਾ ਵਿਚ ਚਰਣ ਸ਼ੋਭਾ ਦੇ ਰਹੇ ਹਨ ।

ਮ੍ਰਿਦੁਲ=ਕੋਮਲਤਾ । ਤੁਲ=ਬਰੱਬਰ, ਵਰਗੇ ।

ਮਾਨੀਯੋ=ਮਾਨ ਹੈ, ਸਮਾਨ ਹੈ, ਮੁਰਾਦ ਹੈ-ਵਰਗੀ, ਤੁੱਲ । (ਅ) ਮੰਨੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ।

ਰਾਜਤਿ=ਬਿਰਾਜ ਰਹੇ ਹਨ । ਸੁਭਾਇਮਨ ਹਨ ।

ਮਰਾਲਰਾਜ=[ਮਰਾਲ=ਹੰਸ। ਰਾਜ=ਰਾਜਾ, ਵਡਾ] ਰਾਜਹੰਸ । ਪਾਸੁ=ਧੂੜੀ ।

ਪਰਾਗ=ਫੁੱਲਾਂ ਦੀਆਂ ਨਰ ਤੁਰੀਆਂ ਉੱਤੇ ਜੋ ਧੂੜਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।

ਸ਼ਿਲੀਮੁਖ=ਭੋਰਾ । ਸਿੱਖ ਮਨ=ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਮਨ । ਸੋਰਭ=ਸੁਗੰਧੀ ।

ਹੋਤੁ=ਵਾਸਤੇ । ਆਸ ਪਾਸ=ਸਮੀਪਤਾ ।

ਉਦਿਕ=ਪਾਣੀ । ਮਲ=ਮੈਲ, ਚਿੱਕੜ । ਕੰਜ=ਕਵਲ ।

ਅਰਥ-(ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਚਰਣਾਂ ਨੂੰ ਕਮਲਾਂ ਨਾਲ ਉਪਮਾ ਦੇਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ
ਕਿਸੇ) ਤਲਾਉ ਵਿਚ ਵਡੀਆਂ ਪੱਤਿਆਂ (ਸਹਿਤ ਕਮਲ) ਪ੍ਰਫੁੱਲਤ ਹੋ
ਰਿਹਾ ਹੈ (ਤਿਵੇਂ ਵਡੀਆਂ ਫੇਜ਼ਾਂ ਸਹਿਤ, ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਚਰਣ ਕਮਲ) ਸੁਹਣੇ
ਸੁੰਦਰਤਾ (ਰੂਪੀ ਤਾਲ ਵਿਚ ਪ੍ਰਫੁੱਲਤ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ), (ਕਮਲਾਂ ਦੀ) ਕੋਮਲਤਾਈ
ਵਰਗੀ (ਚਰਣਾਂ ਦੀ) ਕੋਮਲਤਾਈ (ਹੈ, ਅਤੇ ਕਮਲਾਂ ਦੀ) ਲਾਲੀ (ਵਰਗੀ)
(ਚਰਣਾਂ ਦੀ) ਲਾਲੀ ਹੈ ।

(ਕਮਲ ਵਾਲੇ ਤਾਲ ਉੱਤੇ) ਰਾਜ ਹੰਸ ਸ਼ੋਭ ਰਹੇ ਹਨ (ਗੁਰੂ ਜੀ) ਪਾਸ ਸੰਤਾਂ ਦਾ ਸਮਾਜ
(ਸ਼ੋਭ ਰਿਹਾ ਹੈ), (ਕਮਲ ਉੱਤੇ) ਪਰਾਗ ਹੈ (ਸਤਿਗੁਰ ਜੀ ਦੇ ਭਗਤ ਵੱਡਲਤਾ ਦੇ
ਬਿਰਦ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨ ਲਈ ਭਗਤਾਂ ਦੀ ਸਹਾਯਤਾ ਵਿਚ ਧਾਇ ਧਾਇ ਅੱਪੜਨ
ਵਾਲੇ ਚਰਣਾਂ ਉੱਤੇ) ਧੂੜੀ (ਸ਼ੋਭ ਰਹੀ) ਹੈ । (ਕਮਲ ਦਿਨੇਂ ਸ਼ੋਭਦੇ ਤੇ ਰਾਤੀ ਨਹੀਂ
ਸ਼ੋਭਦੇ ਪਰ ਚਰਣ) ਰਾਤ ਦਿਨੇਂ ਸੁਹਾ ਰਹੇ ਹਨ ।

(ਕਮਲ ਦੁਆਲੇ) ਭੋਰੇ ਸੁਗੰਧੀ ਲਈ (ਤਿਵੇਂ ਗੁਰੂ ਚਰਣਾਂ ਦੇ ਉਦਾਲੇ) ਸਿਖ-ਮਨ
ਅਨੰਦ ਲਈ (ਚਰਣਾਂ ਦੀ) ਸਮੀਪਤਾ ਨਹੀਂ ਛੱਡਦੇ, ਸਦਾ ਦੁਆਲੇ ਘੁੰਮਦੇ ਹਨ ।

(ਜਿਵੇਂ ਕਮਲ ਨੂੰ) ਜਲ (ਨਹੀਂ ਪੋਹ ਸਕਦਾ ਤਿਵੇਂ ਗੁਰੂ ਚਰਣਾਂ ਉੱਤੇ) ਕਰਮ ਆਪਣਾ

ਅਸਰ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਦਾ, (ਜਿਵੇਂ) ਚਿੱਕੜ (ਕਮਲ ਨੂੰ ਛੋਹ) ਨਹੀਂ (ਸਕਦਾ, ਤਿਵੇਂ) ਭਰਮ (ਸਤਿਗੁਰ ਦੇ ਚਰਣਾਂ ਨੂੰ ਪੋਹ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ), ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੁ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ (ਜੀ ਦੇ) ਚਰਣਾਂ (ਨੂੰ) ਐਹੋ ਜੇਹਾ ਕਮਲ ਜਾਣੀਦਾ ਹੈ ।

ਭਾਵ—ਕਮਲ ਦਾ ਰੂਪਕ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਸਤਿਗੁਰ ਦੇ ਚਰਣਾਂ ਨੂੰ ਸਦਰਸ਼ਤਾ ਦੇਂਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਉਧਰ ਰੂਪਕ ਆਤਮ ਗੁਣਾਂ ਜਾਂ ਰੂਹਾਨੀ ਸਿਫਤਾਂ ਦਾ ਬੱਝਦ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਸੋ ਕਵੀ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਐਹੋ ਜੇਹੇ ਕਵਲ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚਰਣ । ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਖੜੇ ਕਵਲ ਨਹੀਂ, ਜਿਸਦੀ ਨਜ਼ੂਨਤਾ ਪਿੱਛੇ ਕਈ ਥਾਂ ਦੱਸਦੇ ਆਏ ਹਨ ਪਰ ਐਸੇ ਕਵਲ ਹਨ ਜੋ ਸੰਸਾਰ ਸਰੋਵਰ ਵਿਚ ਖੜੇ ਆਨੰਦ ਦਾਤੇ, ਕੋਮਲਤਾ ਦੇ ਦਾਤੇ, ਲਾਲ (ਪ੍ਰੇਮ) ਦੇ ਦਾਤੇ, ਕ੍ਰਾਂਤਿ (ਸੁੰਦਰਤਾ) ਦੇ ਦਾਤੇ, ਕਰਮ ਭਰਮ ਸਾਰੇ ਅਸਰਾਂ ਆਵੇਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਸਦਾ ਨਿਰਲੇਪ, ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਸਮਾਜ ਦੇ ਭੂਸ਼ਣ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਸਮੁਦਾਇ: ਇਕ ਰੂਹਾਨੀ-ਆਤਮਕ-ਕਮਲ ਮਾਨੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚਰਣ ਕਮਲ ਹਨ ।

ਸੰਯੋਗ—ਗੋਬਿੰਦਸਿੰਘ ਗੁਰੁ ਗਤਿਦਾਯਕ ਆਨ ਕੀ ਆਸ ਨਹੀ ਮਨ ਰਾਈ ।
ਚਾਤ੍ਰਿਕ ਚੀਤ ਮੁਹੁਰਮੁਹੁ ਰਟ ਸ੍ਰਾਂਤਿ ਦਿਦਾਰ ਕਬੈ ਇਹ ਪਾਈ ।
ਜੀਉ ਪਤੰਗ ਸਨੌਹ ਕੀ ਡੋਰ ਬੰਧ ਡਗਡੋਲ ਸੁ ਲੇਹੁ ਮਿਲਾਈ ।
ਸਿੰਧ ਹੁਤਾਸਨ ਹੈ ਭਵ ਕੀ ਗਤਿ ਮੋਹਿਮਯਾ ਕਰਿ ਲੇਹੁ ਬਚਾਈ ॥੨੫॥

ਗਤਿਦਾਯਕ=ਮੁਕਤੀ ਦਾਤਾ ।

ਆਨ=ਦੁਸਰੇ ਦੀ, ਹੋਰ ਦੀ ।

ਰਾਈ=ਰਾਈ ਜਿੰਨੀ ਬੀ, ਚੋੜੀ ਜੇਹੀ ਬੀ ।

ਚਾਤ੍ਰਿਕ=ਬੰਬੀਹਾ, ਪਪੀਹਾ ਜੋ ਸ੍ਰਾਂਤੀ ਨਛੱਤ੍ਰ ਵਿਚ ਅਕਾਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਵਰਸਣ ਵਾਲੀ ਬੂੰਦ ਨੂੰ ਭਰਸਦਾ ਤੇ 'ਪੀਹੂ' 'ਪੀਹੂ' ਰਟ ਲਾਈ ਰਖਦਾ ਹੈ ।

ਮੁਰਾਦ=ਅਤਿ ਬਿਹਬਿਲਤਾ ਦੇ ਪਯਾਰ-ਤੋਂ ਹੈ ।

ਮੁਹੁਰਮੁਹੁ ਰਟ=ਮੁਹੁ: ਮੁਹੁ: =ਵਾਰ ਵਾਰ । ਰਟ=ਲੋਲ, ਕਿਸੇ ਗਲ ਨੂੰ ਬਾਰ ਬਾਰ ਕਹਿਣਾ, ਰਟਣਾ, ਪੁਕਾਰ ਕਰਣੀ ।

ਪਤੰਗ=ਗੁਡੀ ਦੀ ਇਕ ਕਿਸਮ, ਜਿਸ ਦੀਆਂ ਦੋ ਪਖਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਜੋ ਡੋਰ ਨਾਲ ਅਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਉਡਾਈਦੀ ਹੈ, ਬਹੁਤੀ ਹਵਾ ਨਾਲ ਡੋਲਦੀ ਹੈ ।

ਡਗ ਡੋਲ=ਡਾਵਾਂ ਡੋਲ ।

ਸਿੰਧ ਹੁਤਾਸਨ=[ਸਿੰਧ=ਸਮੁੰਦਰ । ਹੁਤਾਸਨ=ਅੱਗ] ਬੜਵਾਨਲ, ਸਮੁੰਦਰ ਦੀ ਅੱਗ । (ਅ) ਅਗਨ ਸਾਗਰ ।

ਯਥਾ='ਅਗਨਿਸਾਗਰ ਤੇ ਕਾਇਆ' ।

ਭਵ=ਸੰਸਾਰ ।

ਗਤਿ=ਹਾਲਤ, ਦਸ਼ਾ । ਮਯਾ=ਕ੍ਰਿਪਾ, ਦਇਆ ।

ਅਰਥ—(ਕਵੀ ਜੀ ਆਪਣੇ ਇਸ਼ਟ ਗੁਰੁ ਦਾ ਪਤਾ ਦੱਸ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅੱਗੇ ਅਰਦਾਸ

ਕਰਦੇ ਹਨ:—) (ਮੇਰੇ) ਮਨ (ਵਿਚ) ਮੁਕਤੀ ਦਾਤਾ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ (ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ) ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਦੀ ਰਾਈ (ਮਾਤ੍ਰ) ਆਸ ਨਹੀਂ ਹੈ।

(ਮੇਰਾ) ਚਾਤ੍ਰਿਕ (ਰੂਪੀ) ਚਿੱਤ ਵਾਰੰਵਾਰ ਪੁਕਾਰ ਕਰ (ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ:—ਹੋ ਦਾਤੇ) ਇਹ (ਤਰਸੇਂਦਾ ਮਨ) (ਆਪ ਦਾ) ਸ੍ਵਾਂਤੀ (ਬੰਦ ਰੂਪੀ) ਦੀਦਾਰ ਕਦੇ ਪਾਵੇਗਾ ?

(ਮੇਰਾ) ਪਤੰਗ (ਰੂਪੀ) ਜੀਉੜਾ, ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਡੋਰ (ਨਾਲ) ਬੱਧਾ ਹੋਇਆ ਡਾਵਾਂ ਡੋਲ (ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ,) ਇਸਨੂੰ (ਨਿਜ ਸ਼ਰਨ ਵਿਚ) ਮਿਲਾ ਲਓ।

ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਗਤੀ ਸਾਗਰ ਦੀ ਅਗਨਿ (ਬੜਵਾਨਲ) (ਵਾਂਝੁ) ਹੈ, ਮੈਨੂੰ ਦਇਆ ਕਰਕੇ (ਇਸ ਤੋਂ) ਬਚਾ ਲਓ।

ਭਾਵ—ਪਿੱਛੇ ਕਵੀ ਜੀ ਇਸ਼ਟ ਦੇਵ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਤੇ ਇਸ਼ਟ ਦੇਵ ਦੇ ਚਰਣਾਂ ਦਾ ਆਰਾਧਨ ਅਤੇ ਚਰਣਾਂ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਆਏ ਹਨ, ਇੱਥੇ ਇਹ ਦੱਸ ਕੇ ਕਿ ਮੇਰਾ ਗੁਰੂ ਹੀ ਕੇਵਲ ਮੁਕਤੀ ਦਾਤਾ ਹੈ ਹੁਣ ਮੈਨੂੰ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਦੀ ਰਾਈ ਜਿੰਨੀ ਬੀ ਆਸ ਨਹੀਂ ਰਹੀ, ਆਪ ਅਪਣੇ ਅੰਤਰਆਤਮੇ ਰਚ ਰਹੇ ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ ਤਰੰਗ ਵਿਚ ਇਸ਼ਟ ਅੱਗੇ ਅਰਦਾਸ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹੋ ਦਾਤੇ ਅਪਣੇ ਦੀਦਾਰ ਦੀ ਦਾਤ ਬਖਸ਼ੋ। ਅਪਣੇ ਚਿਤ ਦੀ ਸੁਭਾਵਕ ਡੋਲਨੀ ਗਤੀ ਤੇ ਬਾਹਰ ਵਰਤ ਰਹੇ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਅੱਗ ਤੋਂ ਤ੍ਰਾਸ ਖਾਂਦੇ ਤੇ ਯਾਚਨਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਸ ਅੱਗ ਤੋਂ ਬਚਾਓ, ਅਰ ਡਾਵਾਂ ਡੋਲ ਹਾਲਤ ਤੋਂ ਅਪਣੇ ਨਾਲ ਟਿਕਾਉ ਬਖਸ਼ੋ। ਡੋਲਣ ਦਾ ਇਲਾਜ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੈ, ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਦੁਯਾਈ ਦੇਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹੋ ਦਾਤੇ ਸ਼ਰਣ ਵਿਚ ਮਿਲਾ ਲਓ।

ਇਸ ਸ਼੍ਰੇਯੋ ਵਿਚ ਕਵੀ ਜੀ ਦੇ ਨਿਜ ਇਸ਼ਟ ਦਾ ਪੂਰਾ ਪੂਰਾ ਪਤਾ ਖੁੱਲ੍ਹ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਆਪ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਮਜ਼ਹਬ ਦੇ ਪੈਰੋਕਾਰ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਅਵਤਾਰ, ਦੇਵੀ, ਦੇਵਤਾ, ਪੀਰ, ਪੈਕੰਬਰ, ਫਕੀਰ ਦੇ ਸੇਵਕ ਨਹੀਂ ਹਨ; ਜਦ ਕਿ ਆਪ ਉਚਾਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮੇਰੇ ਮਨ ਵਿਚ ਰਾਈ ਜਿਤਨੀ ਬੀ ਆਸ ਕਿਸੇ ਹੋਰਸ ਦੀ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਮੇਰੇ ਮੁਕਤੀ ਦਾਤੇ ਕੇਵਲ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਹੀ ਹਨ।

ਇਸ ਖਿਆਲ ਦੇ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਣ ਤੋਂ ਅਰ ਉਸ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ ਭਿੰਨੀ ਅਰਦਾਸ ਤੋਂ ਜੋ ਇਸ ਸ਼੍ਰੇਯੋ ਵਿਚ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਇਸ਼ਟ ਦੇਵ ਦਾ ਨਿਰਸੰਸੇ ਪਤਾ ਲਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਕਥਿਤ—ਦੋਊ ਕਰ ਬੰਦਕਰਿ ਬੰਦਤਿ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ,
ਦੇਤਿ ਹੈਂ ਅਨੰਦ, ਸੁਖਕੰਦ; ਅਘ ਮੰਦ ਹੀ।
ਸਜਾਲ ਤੇ ਮ੍ਰਿਗੰਦ, ਪਟਬੀਜਨੇ ਦਿਨੰਦ ਕਰੇ,
ਕੀਟ ਤੇ ਗਜੰਦ, ਪੰਥ ਦਯੋ ਗਤਿਵੰਦ ਹੀ।

ਮਸ਼ਕਾ ਖਰੀਦ, ਜਿਨ ਕਾਕ ਤੇ ਮਰਾਲ ਬੰਦ,
 ਰੇਕ ਜੇ ਨਰਿੰਦ ਕਰੇ, ਬੰਦਤਿ ਮੁਕੰਦ ਹੀ ।
 ਸੰਦਰ ਮੁਖਾਰਬੰਦ ਸੋਹਤਿ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ,
 ਹੀਨ ਜੇ ਕਲੇਕ ਤੋ ਸਮਾਨ ਹੋਤਿ ਚੰਦ ਹੀ ॥ ੨੬ ॥

ਕਰ=ਹੱਥ । ਬੰਦ ਕਰਿ=ਜੋੜਕੇ । ਬੰਦਤਿ=ਮੱਥਾ ਟੇਕਦਾ ਹਾਂ ।

ਅਪ=ਪਾਪ । ਕੰਦ=ਫਲ । ਬੰਦਲ ।

ਮੰਦ=ਮੰਦ ਕਰਨਾ, ਮਾਤ ਪਾ ਦੇਣਾ, ਨਾਸ਼ ਕਰਨਾ ।

ਸਜਾਲ=ਗਿੱਦੜ । [ਸਿਸ:, ਸ਼ਿਗਾਲ । ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤ, ਸਯਾਲ]

ਮ੍ਰਿਗਿੰਦ=ਮ੍ਰਿਗਾਂ ਦਾ ਇੰਦ੍ਰ, ਸ਼ੇਰ ।

ਪਟਬੀਜਨੇ=ਟਟੈਣੇ, ਜੁਗਨੂ ।

ਦਿਨਿੰਦ=ਦਿਨ ਦਾ ਰਾਜਾ, ਸੂਰਜ ।

ਕੀਟ=ਕੀੜੀ । ਗਜਿੰਦ=ਹਾਥੀ, ਵਡਾ ਹਾਥੀ, ਔਰਾਬਤ ਹਾਥੀ ।

ਪੰਥ=ਰਸਤਾ, ਪੰਥ, ਧਰਮ ।

ਗਤਿਵੰਦ ਪੰਥ=ਮੁਕਤੀ ਵਾਲਾ ਰਸਤਾ, ਜਾ ਮੁਕਤੀ ਵਾਲਾ ਪੰਥ, ਉਹ ਪੰਥ
 ਜੋ ਮੁਕਤੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੈ, ਭਾਵ ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ ।

ਮਸ਼ਕਾ=ਮੱਛਰ । ਖਰੀਦਿ=ਗਰੁੜ ।

ਕਾਕ=ਕਾਂ । ਪਾਠਾਂਤ੍ਰ-ਕਾਭ-ਬੀ ਕਿਸੇ ਕਿਸੇ ਨੁਸਖੇ ਵਿਚ ਮਿਲਿਆ ਹੈ,
 ਕਾਭ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ-ਬਗਲਾ ।

ਮਰਾਲ=ਹੰਸ । ਬੰਦ=ਸਮੂਹ, ਸਾਰੇ । ਰੇਕ=ਕੰਗਾਲ ।

ਤੇ=ਤੋਂ (ਅ) ਉਹ, ਸੋ । ਨਰਿੰਦ=ਰਾਜੇ ।

ਬੰਦਤਿ ਮੁਕੰਦ=ਜੋ ਬੰਦੀ ਸਨ ਸੋ ਮੁਕਤ ਕੀਤੇ ਅਰਥਾਤ ਜੋ ਗੁਲਾਮ ਸਨ ਸੋ
 ਆਜ਼ਾਦ ਕੀਤੇ । ਬੰਦਤਿ=ਬੰਦੀ ਵਿਚ ਜੋ ਹੋਣ, ਗੁਲਾਮ ।

ਮੁਕੰਦ=ਮੁਕਤ, ਖੁੱਲ੍ਹੇ, ਆਜ਼ਾਦ, ਆਜ਼ਾਦ ਕੀਤੇ ।

ਮੁਖਾਰਬੰਦ=ਮੁਖ+ਅਰਬੰਦ=ਮੁਖ ਕਮਲ । ਕਮਲ ਵਾਂਗੂੰ ਸੁਹਣਾ ਮੁਖੜਾ ।

ਅਰਥ—ਦੋਵੇਂ ਹੱਥ ਜੋੜਕੇ (ਮੈਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ) ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ (ਜੀ ਨੂੰ) ਬੰਦਨਾ ਕਰਦਾ ਹਾਂ, (ਜੋ
 ਆਤਮ) ਅਨੰਦ (ਅਤੇ) ਸੁਖ (ਰੂਪੀ) ਫਲ (ਸੰਸਾਰਕ ਸੁਖ) ਦੇਵੇ ਹਨ, (ਅਤੇ)
 ਪਾਪਾਂ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ ।

(ਨਿਸ਼ਚੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ) ਗਿੱਦੜਾਂ ਤੋਂ ਸ਼ੇਰ, (ਅਤੇ) ਟਟੈਣਿਆਂ (ਨੂੰ) ਸੂਰਜ, ਕੀੜੀਆਂ
 ਤੋਂ ਹਾਥੀ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ (ਅਤੇ) ਮੁਕਤੀ ਵਾਲਾ ਪੰਥ (ਜਗਤ ਨੂੰ) ਦਿੱਤਾ ।

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮੱਛਰਾਂ (ਨੂੰ) ਗਰੁੜ (ਬਨਾਇਆ) (ਅਤੇ) ਕਾਵਾਂ ਤੋਂ ਹੰਸਾਂ ਦੇ ਸਮੂਹ (ਕਰ
 ਦਿੱਤੇ) (ਅਤੇ) ਜਿਹੜੇ ਕੰਗਾਲ (ਸਨ) (ਸੋ) ਰਾਜੇ ਬਣਾ ਦਿੱਤੇ, (ਜਿਹੜੇ) ਗੁਲਾਮ
 (ਸਨ ਸੋ) ਆਜ਼ਾਦ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ।

(ਐਸੇ ਪ੍ਰਤਾਪਸ਼ੀਲ ਸਤਿਗੁਰ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ) ਸੁਹਣਾ ਮੁਖਾਰਬਿੰਦ (ਐਸੀ ਨਿਰਮਲ ਤੇ ਅਖੰਡ) ਸ਼ੋਭਾ ਦੇ ਰਿਹਾ ਹੈ (ਕਿ) ਜੇ ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਅਕਲੰਕ (ਹੁੰਦਾ) ਤਾਂ (ਮੁਖੜੇ) ਵਰਗਾ (ਸੁੰਦਰ ਕਹਿਲਾਉਣ ਜੋਗਾ) ਹੋ ਜਾਂਦਾ ।

ਭਾਵ—ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਕਰਨੀਆਂ ਦੇ ਇਸ਼ਾਰੇ ਦੇਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਐਸੇ ਉਪਕਾਰੀ ਮੁਖੜੇ ਨੂੰ ਚੰਦ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਦੀ ਸ਼ੋਭਾ ਦੇਣੇ ਨਾਂਹ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇੱਛਾ ਸੁਹਣਾ ਰੂਪਕ ਬੰਨ੍ਹਕੇ ਅਗਲੇ ਕਥਿੱਤ ਵਿਚ ਵੇਰ ਅਪਣੀ ਪ੍ਰੇਮ ਭਰੀ ਅਰਦਾਸ ਕਰਦੇ ਹਨ । ਇਹ ਅਗਲੀ ਬੇਨਤੀ ਐਸੀ ਸੁਹਣੀ ਹੈ ਕਿ ਪੰਥ ਵਿਚ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਯਾਦ ਹੈ ਅਰ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਬਿਨਯ ਵਾਲੇ ਮਨਾਂ ਨੇ ਇਹ ਅਰਦਾਸ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਤੇ ਕਰਨਗੇ ।

ਕਥਿੱਤ—ਤੋਸੋ ਨਹੀਂ ਦਾਤਾ ਕੋਊ, ਮੋਸੋ ਨ ਭਿਖਾਰੀ ਦੀਨ,
ਤੋਸੋ ਨ ਦਯਾਲੁ, ਦੁਖੀ ਮੋਸੋ ਨ ਅਲਾਈਏ ।
ਮੋਸੋ ਨਹੀਂ ਕ੍ਰਿਤਘਨ, ਤੋਸੋ ਉਪਕਾਰੀ ਨਾਹਿ,
ਮੋਸੋ ਨ ਅਨਾਥ, ਨਾਥ ਤੋਸੋ ਨ ਬਤਾਈਏ ।
ਐਗੁਨੀ ਨ ਮੋਸੋ ਕੋਊ, ਗੁਨਵਾਨ ਤੋਸੋ ਨਹੀਂ,
ਜਪ ਤਪ ਬ੍ਰਤ ਮੋ ਮੈਂ ਏਕ ਨਹਿ ਪਾਈਏ ।
ਕਵਿ ਆਯੋ ਹੈ ਸ਼ਰਨ, ਗਹੇ ਧਾਇਕੈ ਚਰਨ,
ਗੁਰੂ ਤਾਰਨ ਤਰਨ, ਨਿਜ ਹਾਥ ਦੈ ਬਚਾਈਏ ॥ ੨੭ ॥

{ ਅਲਾਈਏ=ਕਹੀਦਾ । ਦੱਸੀਦਾ । ਕ੍ਰਿਤਘਨ=ਜੋ ਕੀਤਾ ਨਾ ਜਾਣੇ ।
ਅਨਾਥ=ਨਿਖਸਮਾ, ਬੇ ਆਸਰਾ । ਨਾਥ=ਮਾਲਕ, ਸੁਆਮੀ ।
ਨਿਜ=ਆਪਣਾ । ਤਾਰਨ=ਤਾਰਨਹਾਰ । ਤਰਨ=ਜਹਾਜ਼ । }

ਅਰਥ—(ਕਵਿ ਜੀ ਸਤਿਗੁਰ ਜੀ ਦੇ ਚਰਣਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਕਰਦੇ ਹਨ) (ਹੇ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀਓ) ਤੇਰੇ ਵਰਗਾ (ਵਡਾ) ਕੋਈ (ਹੋਰ) ਸਖੀ ਨਹੀਂ, (ਤੇ) ਮੇਰੇ ਵਰਗਾ (ਕੋਈ) ਗ਼ੀਬ ਮੰਗਤਾ ਨਹੀਂ, ਤੇਰੇ ਵਰਗਾ ਦਿਆਲੂ ਨਹੀਂ (ਤੇ) ਮੇਰੇ ਵਰਗਾ ਦੁਖੀ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਦੱਸੀਦਾ ।

ਮੇਰੇ ਵਰਗਾ (ਹੋਰ ਕੋਈ) ਕ੍ਰਿਤਘਨ ਨਹੀਂ (ਤੇ) ਤੇਰੇ ਵਰਗਾ (ਹੋਰ ਕੋਈ) ਉਪਕਾਰੀ ਨਹੀਂ, ਮੇਰੇ ਵਰਗਾ (ਹੋਰ) ਅਨਾਥ (ਕੋਈ) ਨਹੀਂ (ਤੇ) ਤੇਰੇ ਵਰਗਾ (ਹੋਰ ਕੋਈ) ਨਾਥ ਨਹੀਂ ਦੱਸੀਦਾ ਹੈ ।

(ਹੇ ਦਾਤਾ !) ਤੇਰੇ ਵਰਗਾ ਗੁਨਵਾਨ (ਹੋਰ ਹੈ) ਨਹੀਂ (ਤੇ) ਮੇਰੇ ਵਰਗਾ ਗੁਣਹੀਨ (ਹੋਰ) ਕੋਈ ਨਹੀਂ; ਜਪ, ਤਪ, ਬ੍ਰਤ (ਆਦਿ ਵੈਢੀ ਗੁਣ) ਮੇਰੇ ਵਿਚ ਇਕ (ਬੀ) ਨਹੀਂ ਲੱਭਦਾ ।

(ਤਾਂਤਿ ਮੈਂ) ਕਵਿ (ਆਰਤ ਤੇ ਆਤੁਰ ਹੋਕੇ ਹੋ ਸੂਰੇ) ਗੁਰੂ ! (ਤੇਰੀ) ਸ਼ਰਨ ਆਯ
ਹਾਂ, (ਤੇ) ਦੋੜਕੇ (ਤੇਰੇ) ਚਰਣ ਆ ਫੜੇ ਹਨ, ਹੋ ਤਾਰਨਾਰ ਜਹਾਜ਼ (ਰੂਪ ਗੁਰੂ !
ਆਪਣਾ ਹੱਥ ਦੇਕੇ (ਮੈਨੂੰ) ਬਚਾ ਲਓ।

ਕਥਿਤ—ਅੰਤਿਕ ਕੀ ਪਾਸਿਨ ਬਚਾਇ ਨਿਜ ਦਾਸਨ ਕੋ,
ਹਾਥ ਮੈਂ ਸਰਾਸਨ ਅਰੁਢਤਿ ਤੁਰੰਗ ਕੇ।
ਕਮਲ ਬਿਸਾਲ ਦਲ ਲੋਚਨ ਦਯਾਲੁ ਕਲਿ
ਲੋਕਨ ਬਿਲੋਕਕੇ ਅਸ਼ੋਕ ਕਰੇ ਸੰਗ ਕੇ।
ਸੋਚਨ ਬਿਮੋਚਨ ਕੇ ਪੋਚਨ ਸੰਕੋਚੇ ਜਗ,
ਨਯੋ ਪੰਥ ਧਾਰੀ, ਬਲਿਹਾਰੀ ਅੰਗ ਅੰਗ ਕੇ।
ਪਾਗ ਜਿਗ੍ਹਾ ਸੰਗ ਖਚੇ ਮਾਣਿਕ ਸੁਰੰਗ ਰੰਗ
ਵਾਰੋਂ ਮੈਂ ਉਮੰਗ ਮਨ ਕਲਗੀ ਉਤੰਗ ਕੇ ॥ ੨੮ ॥

[ਅੰਤਿਕ=ਯਮ। ਪਾਸਿਨ=ਫਾਹੀ, ਫਾਹੀਆਂ। [ਸਿੰਸ; ਪਾਂਸੁ। ਹਿੰਦੀ,
ਫਾਂਸ, ਪਾਂਸ]
ਬਚਾਇ=ਬਚਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਸਰਾਸਨ=ਕਮਾਨ, ਧਨੁਖ (ਅ) ਚਲਾਏ
ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਤੀਰ। (ੲ) ਧਨੁਖਬਾਨ।
ਅਰੁਢਤ=ਚੜ੍ਹੇ ਹੋਏ, (ਘੋੜੇ) ਚੜ੍ਹੇ ਹੋਏ। ਤੁਰੰਗ=ਘੋੜਾ।
ਕੇ=ਉਤੇ। ਬਿਸਾਲ=ਵਡੇ। ਦਲ=ਪੰਖੜੀ।
ਲੋਚਨ=ਨੈਣ, ਅੱਖਾਂ।
ਕਲਿ=ਕਲਜੁਗ। ਕਲਿਲੋਕਨ=ਕਲਿਜੁਗ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ।
ਵਿਲੋਕਕੇ=ਤੱਕ ਕੇ, ਵੇਖਕੇ। (ਅ) ਨਜ਼ਰ ਨਾਲ।
ਅਸ਼ੋਕ=ਸ਼ੋਕ ਤੋਂ ਰਹਿਤ, ਸੁਖੀ ਕਰ ਦੇਣਾ।
ਸੰਗ=ਰੁਕ, ਰੋਕ। ਸੰਗ+ਵਿਲੋਕ+ਕੇ=ਸ਼ੰਕਾਂ ਨਾਲ ਤੱਕ ਕੇ।
(ਅ) ਸ਼ੰਕਾਂ ਵਾਲੀ ਨਜ਼ਰ ਨਾਲ। ਭਾਵ, ਕਨਾਯਾ ਮਾਤ੍ਰ ਨਾਲ,
ਮਟੋਕੇ ਮਾਤ੍ਰ ਨਾਲ।
ਸੋਚਨ=ਸੋਚਾਂ, ਫਿਕਰ, ਗ਼ਮ। ਚਿੰਤਾ ਵਾਲੇ ਤੋਂ ਮੁਰਾਦ ਹਿੰਦੂਆਂ ਤੋਂ ਹੈ ਜੋ
ਰਾਜ ਦੇ ਜ਼ੁਲਮ ਕਰਕੇ ਚਿੰਤਾ ਵਿਚ ਸਨ।
ਬਿਮੋਚਨ ਕੇ=ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ।
ਪੋਚਨ=ਫਾਰਸੀ ਪੂਚ, ਹਿੰਦੀ ਪੋਚ—ਭੇੜੇ ਲੋਕ, ਦੁਸ਼ਟਤਾ ਵਾਲੇ, ਨੀਚ,
ਬੁਰੇ=ਲੋਕ, ਇਸ਼ਾਰਾ ਤੁਰਕਾਂ ਵਲ ਹੈ। ਇਸ ਤੁਕ ਦੇ ਇਹ
ਅਰਥ ਬੀ ਲਾਉਂਦੇ ਹਨ:—੧. ਜਗਤ ਵਿਚ ਜੋ (ਜਾਤੀ

ਕਰਕੇ) ਨੀਵੇਂ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੰਕੋਚ ਨਹੀਂ ਸੀ,
ਐਸੇ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ । ੨. ਜਗਤ ਵਿਚ ਜੋ (ਜਾਤੀ) ਕਰਕੇ
ਨੀਵੇਂ ਸਨ ਉਹ ਸੰਕੋਚ ਦਿੱਤੇ, ਅਰਥਾਤ ਘਟਾ ਦਿੱਤੇ ।

ਪ੍ਰਸ਼ਨ—ਕਿਵੇਂ ਘਟਾਏ ? ਕਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾ ਉੱਚੇ ਕਰ ਲਏ,
ਐਉਂ ਉਹ ਘਟ ਗਏ । ੩. ਨੀਚ (ਬੁਰੇ ਲੋਕ) ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ
ਵੇਖਕੇ ਸੰਕੋਚੇ ਭਾਵ ਸ਼ਰਮਿੰਦੇ ਹੋ ਗਏ ।

ਜਿਗ੍ਹਾ=ਦਸਤਾਰ ਉਤੇ ਪਹਿਨਣ ਦਾ ਇਕ ਰਾਜਸੀ ਗਹਿਣਾ ।

ਖਚੇ=ਜੜੇ ਹੋਏ । ਉਤੰਗ=ਉੱਚੀ ।

ਅਰਥ—(ਕਿ ਜੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਘੋੜੇ ਤੇ ‘ਅਸਵਾਰ ਦਰਸ਼ਨ’ ਦੀ ਮਾਨੋਂ ਤਸਵੀਰ
ਖਿੱਚਦੇ ਹਨ:—)

(ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਜੋ) ਯਮ ਦੀ ਫਾਹੀ (ਤੋਂ) ਅਪਣੇ ਦਾਸਾਂ ਨੂੰ ਬਚਾ
ਲੈਂਦੇ ਹਨ, (ਐਸੇ ਵੇਲੇ) ਹੱਥ ਵਿਚ ਧਨੁਖ ਬਾਨ (ਲਈ) ਘੋੜੇ ਉਤੇ ਚੜ੍ਹੇ (ਸੁਭਾਇ-
ਮਾਨ ਹੋ) ਰਹੇ ਹਨ ।

ਵਡੇ ਕਮਲ ਦੀ ਪੰਖੜੀ (ਵਰਗੇ ਆਪ ਦੇ ਸੁੰਦਰ) ਨੈਣ (ਐਤਨੇ)
ਦੰਯਾਲੂ (ਹਨ ਕਿ) ਕਲਿਜੁਗ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਮਟੋਕੇ ਮਾਤ੍ਰ (ਨਾਲ) ਤੱਕਕੇ
(ਹੀ) ਸੁਖੀ ਕਰ ਦੇਂਦੇ ਹਨ* ।

(ਦੁਖੀ ਦਰਦਵੰਦਾਂ ਦੀਆਂ) ਸੋਚਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ (ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ
ਐਸਾ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇਖਕੇ) ਜਗਤ ਦੇ ਬੁਰੇ ਲੋਕ (ਭੈ ਨਾਲ) ਸੰਕੋਚ (ਖਾ ਗਏ),
(ਪਰ ਹੋ) ਨਵੇਂ ਪੰਥ ਦੇ ਰਚਨਹਾਰ ! (ਤੋਰੇ ਇਸ ਦਰਸ਼ਨ ਨੂੰ ਦੇਖਕੇ ਸੇਂ)
ਅੰਗ ਅੰਗ ਤੋਂ ਸਦਕੇ (ਹਾਂ) ।

(ਸਦਕੇ ਤੋਰੀ) ਦਸਤਾਰ (ਤੋਂ, ਜਿਸ ਉਤੇ ਸੁਹਣੇ ਤੇ) ਰੰਗ ਰੰਗ ਦੇ ਰਤਨਾਂ
ਨਾਲ ਜੜੀ ਹੋਈ ਜਿਗ੍ਹਾ (ਫਬ ਰਹੀ ਹੈ, ਹਾਂ ਜਿਸ ਵਿਚ) ਉੱਚੀ ਕਲਗੀ
(ਸ਼ੋਭਾ ਦੇ ਰਹੀ ਹੈ, ਉਸ) ਉਤੇ, ਮੇਰੀ ਉਮੰਗ ਹੈ (ਕਿ ਆਪਣਾ ਇਹ
ਵਿਮੋਹਿਤ) ਮਨ ਵਾਰ ਦਿਆਂ ।

ਸ਼੍ਰੋਤਾ—

ਛਬਿ ਛਾਪ ਛਲਾਯਨ ਚਾਰੁ ਛਕੀ ਕਟ ਤੇ ਤਟ ਕਾਛ ਕਛੀ ਬਿਧਿ ਆਛੀ ।
ਕਰ ਕੰਕਨ ਕੰਚਨ ਹੀਰ ਗਚੇ ਬਿਚ ਚੰਚਲ ਲੋਚਨ ਜਿਉਂ ਜਲ ਮਾਛੀ ।
ਗਰ ਪ੍ਰਾਬ੍ਰਿਤ ਨੀਵ ਮਨੋਗ ਬਨਯੋ ਬਰ ਚੀਰਨ ਕੀ ਕਰਿ ਪੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਾਛੀ ।
ਖਰ ਤੀਰ ਧਰੇ ਕਰ ਫੇਰਤਿ ਹੇਰਤਿ ਦੇਹਿ ਧਰੇ ਨਰ ਪੂਰਨ ਸਾਛੀ ॥੨੬॥

*ਐਉਂ ਬੀ ਅਰਥ ਲਾਉਂਦੇ ਹਨ:—(ਸਤਿ) ਸੰਗ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ (ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਾਲ) ਤੱਕ ਕੇ
(ਅਸ਼ੋਕ=) ਨਿਹਾਲ ਕਰ ਦੇਂਦੇ ਹਨ ।

ਛਬਿ=ਛਬੀ, ਸੁੰਦਰਤਾ। ਛਾਪ=ਛਾਪਾਂ, ਮੁੰਦਰੀਆਂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ
ਨਗ ਜੜੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਛਾਪ ਉਹ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ
ਬੇਵੇ ਵਿੱਚ ਅੱਖਰ ਉੱਕਰੇ ਹੋਣ, ਮੋਹਰ।

ਛਲਾਯਨ=ਛੱਲੀ, ਜਿਹੜੇ ਸਾਢੇ ਹੋਣ ਤੇ ਜੋ ਅਕਸਰ ਗੋਲ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਚਾਰੁ=ਸੁੰਦਰਤਾ। ਛਕੀ=ਛਕਨਾ* ਦਾ ਅਰਥ ਅਸਚਰਜੀ ਕਰਨਾ
ਹੈ। -ਛਕੀ-ਦਾ ਭਾਵ ਹੈ, ਵਿਸਮਾਦ ਦੇ ਨੇੜੇ ਲੈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਕਟ=ਲੋਕ। ਤਟ=ਪਾਸ। ਕਾਛ=ਕੱਛ, ਕਛਹਿਰਾ।

ਕਛੀ=ਕੱਸੀ ਹੋਈ, ਪਹਿਨੀ ਹੋਈ। [ਕਾਛਨਾ=ਪਹਿਨਣਾ]।

ਆਛੀ=ਅਛੀ ਬਿਧਿ ਨਾਲ, ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ। ਕਰ=ਹੱਥ।

ਕੰਕਨ=ਕੜੇ। ਕੰਚਨ=ਸੋਨਾ। ਹੀਰ=ਹੀਰੇ। ਗਚੇ=ਜੜੇ ਹੋਏ।

ਚੰਚਲ=ਅਟਿਕਵੇਂ। [ਨਾ ਟਿਕਣ ਵਾਲੇ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ ਨੈਣ। ਭਾਵ ਨਜ਼ਰ
ਲੋਚਨ=ਅੱਖਾਂ, ਨੈਣ।] ਨਹੀਂ ਟਿਕਦੀ।

ਮਾਛੀ=ਮੱਛੀ। ਗਰ=ਗਲ, ਗਲੇ ਵਿਚ। ਪ੍ਰਾਬ੍ਰਿਤ=ਚੋਗਾ, ਉਪਰਲਾ
ਜਾਮਾ। [ਸੰਸ: ਪ੍ਰਾਵ੍ਰਿਤ]। ਨੀਵ=ਨੀਵਾਂ।

ਮਨੋਗ=ਮਨ ਹਰਨ ਵਾਲਾ, ਮਨ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸੰਨ ਕਰਨ ਵਾਲਾ।

ਬਰ=ਚੰਗੇ, ਵਧੀਆ, ਕੀਮਤੀ। ਚੀਰਨ=ਕਪੜਿਆਂ।

ਕਾਛੀ=ਪਹਿਨਿਆਂ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਖਰ=ਤ੍ਰਿਖਾ। ਪਰ ਜੇ ਇੱਥੇ ਅਸਲ ਪਾਠ—‘ਧਨੁ’—ਹੋਵੇ, ਐਉਂ—‘ਧਨੁ ਤੀਰ
ਧਰੇ ਕਰ ਫੇਰਤਿ ਹੋਰਤਿ’। ਫੇਰ ਅਰਥ ਇਹ ਬਣੇਗਾ—‘ਧਨੁਖ ਬਾਣ
ਉਤੇ ਹੱਥ ਰੱਖੇ ਚਾਰ ਚੁਫੇਰੇ ਇਸ ਨੂੰ ਫੇਰਦੇ ਤੇ ਆਪ ਬੀਰਾਸਨ ਹੋਏ
ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਫੁੰਡਣ ਲਈ ਤੱਕ ਰਹੇ ਹਨ’। ਕਿਉਂਕਿ ਜੇ ਸਤਿਗੁਰ ਜੀ
ਚੇਕੜਾ ਮਾਰ ਕੇ ਬੈਠੇ ਸਨ ਤਾਂ ਨੀਵੇਂ ਪ੍ਰਾਵ੍ਰਿਤ ਹੋਠੋਂ ਕਛਹਿਰਾ ਨਹੀਂ
ਦਿੱਸ ਸਕਦਾ। ਜੇ ਬੀਰਾਸਨ ਹਨ ਤਾਂ ਪ੍ਰਾਵ੍ਰਿਤ ਇਧਰ ਉਧਰ ਫੇਲਕੇ
ਕਛਹਿਰਾ ਕੱਸਿਆ ਹੋਇਆ ਬੀ ਦਿੱਸ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਤੇ ਤੀਰ ਉਤੇ
ਹਥ ਧਰੇ ਫੇਰਨ ਤੇ ਹੋਰਨ ਵਿਚ ਲਾਵੰਨਤਾ ਬੀ ਵਧਦੀ ਹੈ, ਜਦ
ਕਵੀ ਜੀ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਬੀਰਾਸਨ ਹੋਏ ਧਨੁਖ ਤੀਰ ਧਾਰੇ ਹੋਏ
ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਫੁੰਡਣ ਵਾਲੇ ਰੰਗ ਵਿਚ ਚੰਚਲਤਾ ਨਾਲ ਧਨੁਖ ਬਾਣ
ਫੇਰਦੇ ਦਿੱਸ ਰਹੇ ਹੋਣ।

ਹੋਰਤਿ=ਦੇਖ ਰਹੇ ਹਨ।

ਸਾਛੀ=ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾ। ਦੇਖਣ ਵਾਲਾ। ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ। [ਸੰਸ:, ਸਾਕਸ਼ੀ]

*‘ਛਕਣਾ’ ਦੇ ਹੋਰ ਅਰਥ:—ਨਸ਼ੇ ਵਿਚ ਮਸਤ ਹੋਣਾ, ਰੱਜਣਾ।

† ਜਿਸ ਨੂੰ ਹੁਣ ਪੱਛਮੀ ਲੋਕ *aesthetes* ਆਖਦੇ ਹਨ।

ਅਰਥ—(ਹੁਣ ਕਵੀ ਜੀ ਸਤਿਗੁਰ ਜੀ ਦੇ—ਬੀਰਾਸਨ—ਦਰਸ਼ਨ ਦੀ ਮੂਰਤੀ ਬੰਨ੍ਹਦੇ ਹਨ) ਛਾਪਾਂ ਦੀ ਛਬੀ ਤੇ ਛੱਲਿਆਂ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ (ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ) ਵਿਸਮਾਦ (ਰਸ ਦਾਨ) ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ, ਲੱਕ ਉਤੇ ਚੰਗੀ ਬਿਧਿ ਨਾਲ ਕੱਢ ਕੱਸੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਹੀਰਿਆਂ (ਨਾਲ) ਜੜੇ ਹੋਏ ਸੋਨੇ ਦੇ ਕੜੇ ਹੱਥਾਂ (ਵਿਚ ਪਾਏ ਹੋਏ ਹਨ) (ਦੇਖਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ) ਨੈਣ (ਉਨ੍ਹਾਂ ਹੀਰਿਆਂ ਦੀ ਦਮਕ ਵਿਚ ਐਉਂ) ਚੰਚਲ ਹਨ, ਜਿਉਂ ਜਲ (ਵਿਚ) ਮੱਛੀ (ਭਾਵ ਹੀਰਿਆਂ ਦੀ ਦਮਕ ਵਿਚ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਟਿਕਦੀ)। ਗਲ (ਵਿਚ) ਨੀਵਾਂ ਜਾਮਾਂ ਮਨ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸੰਨ ਕਰਨ ਵਾਲਾ (ਪਿਆ) ਫਬ ਰਿਹਾ ਹੈ, (ਨਾਲ) ਚੰਗੇ (ਵਧੀਆ) ਕਪੜਿਆਂ ਦੀ ਬਣੀ ਹੋਈ (ਹੋਰ ਸਾਰੀ) ਪੁਸ਼ਾਕ ਪਹਿਨੀ ਹੋਈ ਹੈ।

ਤ੍ਰਿਖਾ ਤੀਰ ਹਥ (ਵਿਚ) ਲੋਕੇ (ਉਸਨੂੰ) ਘੁਮਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਦੇਖ ਰਹੇ ਹਨ, (ਹਾਂ, ਪਰੀ) ਪੂਰਨ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾ (ਜੀ ਨੇ ਆਪ) ਮਾਨੁਖ ਦੇਹ ਧਾਰਨ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਹੈ।

ਭਾਵ—ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ 'ਬੀਰਾਸਨ ਮੂਰਤੀ' ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ:—

ਹੱਥ ਵਿਚ ਧਨੁਖ ਤੇ ਤੀਰ ਰੱਖੀ ਚੰਚਲਤਾ ਨਾਲ ਫੇਰਦੇ ਨਿਸ਼ਾਨੇ ਫੁੰਡਣ ਦੀ ਤੱਕ ਵਿਚ ਹਨ। ਇਹ ਤਾਂ ਬੀਰਾਸਨ ਹੈ, ਪਰ ਜੇ ਇਹ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਪੂਰਨ ਸਾਕਸ਼ੀ ਨੇ ਮਨੁੱਖਾ ਦੇਹ ਧਾਰਨ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਇਹ ਦਿਸ਼ਾਰਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅਲਹੂਹੀਅਤ ਵੱਲ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਪਾਸੇ ਤਾਂ ਬੀਰਾਸਨ ਹੋਏ ਨਿਸ਼ਾਨੇ ਦੀ ਤੱਕ ਵਿਚ ਹਨ, ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਆਪ ਪੂਰਨਸਾਖੀ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਹਨ ਤੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਮਾਨ ਵਿਚ ਤੱਕ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ ਕਿਸ ਅਧਿਕਾਰੀ ਮਨ ਤੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਪਾਉਣ ਜੇ ਉਹ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਮਾਨ ਤੋਂ ਮਰਕੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾ ਪਦ ਵਿਚ ਸੀਉ ਉਠੇ। ਉਹ ਨਿੱਕੇ ਭਮੰਗੁਣੀ ਅਧਿਕਾਰੀ ਜੋਧੇ ਨਹੀਂ, ਪਰ ਨਿਰਹੰਕਾਰ ਨਿਰਵਿਕਾਰ ਕੇਵਲ ਸਾਖੀ ਰੂਪ ਹਨ, ਸਾਖੀ ਹੋਕੇ ਜਗਤ ਦਾ ਉਧਾਰ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ, ਨਾਲ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾ ਪਦ ਦੇ ਕਟਾਖ਼ਾਂ ਨਾਲ ਅਹੰਤਾ ਦੀ ਮੋਤ ਤੇ ਆਤਮ ਜਾਗ੍ਰਤ ਦੇ ਰਹੇ ਹਨ, ਤੇ ਤੀਰ ਚਲਾਕੇ ਏਭ ਯੋਗ ਦੇਖੀਆਂ ਤੇ ਖਲਾਂ ਨੂੰ ਪਾਪ ਕਰਨ ਤੋਂ ਅਸਮਰੱਥ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।

ਪਹਿਲੀਆਂ ਤੁਕਾਂ ਵਿਚ ਜੋ ਛੱਲਿਆਂ ਛਾਪਾਂ ਦੀ ਖੂਬਸੂਰਤੀ, ਹੀਰਿਆਂ ਜੜਤ ਕੰਕਨਾਂ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾਈ ਦਰਸਾਈ ਹੈ, ਇਹ ਰਾਜਸ਼ੇਭਾ ਵਰਣਨ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਭਾਵ ਹੈ ਕਿ ਸਿਪਾਹੀ ਪਦ ਦੇ ਬੀਰਾਸਨੀ ਜੋਧਾ ਨਹੀਂ, ਪਰ ਰਾਜ ਪਦ ਦੇ ਬੀਰਾਸਨੀ ਜੋਧਾ ਹਨ।

ਸ਼੍ਰੋਯ—ਕਟ ਸੋਂ ਪਟ ਤੇਗ ਨਿਖੰਗ ਕਸੇ ਮੁਖ ਮੰਦ ਹਸੇ ਦਮਕੈ ਕਿ ਛਟਾ ਹੀ।
ਮਕਤਾ ਗਰ ਮਾਲ ਬਿਸਾਲ ਬਨੀ, ਸ਼ਮਸ਼ਾਨਨ ਸ਼ਜਾਮ ਭਲੀ ਉਪਮਾਹੀ।
ਹਿਤ ਸੋਂ ਤਮ ਸੋਮ ਕਿ ਪਾਸ ਬਸਜੋ* ਮੁਖ ਪੰਕਜ ਪੈ ਮਧ ਪੁੰਜ ਸੁਹਾਹੀ।
ਅਬ ਆਨਕੀ ਆਸ ਨਿਰਾਸ ਭਈ ਕਲਗੀਧਰ ਬਾਸ ਕੀਯੋਮਨਮਾਹੀ॥੩੦॥

*ਪਾਠਾਂਤ—ਘਨਜੋ-ਬੀ ਹੈ।

ਕਟ=ਲੱਕ ।

ਪਟ=ਕਪੜਾ ਜੋ ਲੱਕ ਨਾਲ ਬੰਨ੍ਹਦੇ ਹੁੰਦੇ ਸਨ । ਪਟਕਾ, ਕਮਰਕੱਸੇ ਦਾ
ਕਪੜਾ । ਤੋੜਾ=ਤਲਵਾਰ । ਨਿਖੰਗਾ=ਤੀਰਾਂ ਦਾ ਭੁੱਥਾ ।

ਕਸੇ=ਕੱਸੇ ਹੋਏ ਹਨ ।

ਮੁਖ ਮੰਦ ਹਸੇ=ਮੂੰਹੋਂ ਥੋੜਾ ਹਸਦੇ ਹਨ, ਭਾਵ ਮੁਸਕਾਹਟ ਤੋਂ ਹੈ ।

ਕਿ=ਮਾਨੋਂ । ਛਟਾ=ਬਿਜਲੀ । ਮੁਕਤਾ=ਮੋਤੀਆਂ ਦੀ ।

ਗਰ=ਗਲੇ ਵਿਚ । ਮਾਲ=ਮਾਲਾ ।

ਬਿਸਾਲ=ਵੱਡੀ, ਮੋਤੀਆਂ ਦੀ ਵੱਡੀ ਮਾਲਾ ।

ਬਨੀ=ਬਨ ਬਨ ਪੈ ਰਹੀ ਹੈ, ਫਬ ਰਹੀ ਹੈ ।

ਸਮਾਸ਼ਾਨਨ=ਸਮਸ਼=ਦਾੜ੍ਹਾ + ਅਨਨ=ਮੁਖ, ਚਿਹਰਾ । [ਸੰਸ: ਸਮਸ਼=ਦਾੜ੍ਹਾ ।]

ਸ਼ਜਾਮ=ਕਾਲੀ । ਤਮ=ਹਨੇਰਾ, ਸ਼ਜਾਮਤਾ ।

ਸੋਮ=ਚੰਦ੍ਰਮਾ । ਮੁਖਪੰਕਜ=ਮੁਖਾਰਬਿੰਦ, ਮੁਖ ਕਮਲ ।

ਮਧੁ + ਪੰਜ=ਮਧੁਪ ਪੰਜ—ਭੋਰਿਆਂ ਦਾ ਬੰਡ । ਸੁਹਾਹੀ=ਸੁਹਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ।

ਨਿਰਾਸ=ਆਸ ਤੋਂ ਰਹਿਤ । (ਅ) ਨਿਰਾਸ ਦਾ ਅਰਥ ਏਥੇ . ਨਿਰੱਸ
ਬੀ ਕਰਦੇ ਹਨ ।

ਅਰਥ—(ਕਵਿ ਜੀ ਅਪਣੇ ਧਿਆਨ ਬਸੀ ਗੁਰੂ ਮੂਰਤੀ ਦਾ ‘ਮਨਮੋਹਨ’ ਦਰਸ਼ਨ ਵਰਣਨ
ਕਰਦੇ ਹਨ:—) ਲੱਕ ਨਾਲ ਪਟਕਾ (ਤੇ ਉਸ ਵਿਚ) ਤਲਵਾਰ (ਤੇ) ਭੁੱਥਾ ਕੱਸੇ
(ਹੋਏ ਹਨ,) ਮੁਖ ਤੋਂ ਮੁਸਕਾ ਰਹੇ ਹਨ, ਮਾਨੋਂ ਬਿਜਲੀ ਚਮਕ ਰਹੀ ਹੈ ।
ਗਲੇ (ਵਿਚ) ਮੋਤੀਆਂ ਦੀ ਵੱਡੀ ਮਾਲਾ ਫਬ ਰਹੀ ਹੈ, ਚਿਹਰੇ ਪਰ ਕਾਲੀ ਦਾੜ੍ਹੀ
ਸੁਹਾ ਰਹੀ ਹੈ, (ਜਿਸਦੀ ਚੰਗੀ) ਉਪਮਾ (ਐਉਂ ਬਣਦੀ) ਹੈ:—
(ਕਿ) ਪਯਾਰ ਨਾਲ ਹਨੇਰਾ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਦੇ ਪਾਸ ਜਾ ਬਸਿਆ ਹੈ, (ਅਥਵਾ) ਮੁਖ (ਰੂਪੀ)
ਕਮਲ ਉਤੇ (ਮਾਨੋਂ) ਭੋਰਿਆਂ ਦੇ ਬੰਡ ਸੁਹਾ ਰਹੇ ਹਨ ।
(ਐਸੀ ਮਨੋਹਰ ਮੂਰਤੀ ਸ੍ਰੀ) ਕਲਗੀਧਰ ਜੀ ਨੇ (ਮੇਰੇ) ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਵਾਸਾ ਕਰ
ਲਿਆ ਹੈ, ਹੁਣ ਹੋਰ (ਸਭ) ਕਿਸੇ ਦੀ ਆਸਾ (ਦਿਲੋਂ) ਦੂਰ ਹੋ ਗਈ ਹੈ ।

ਭਾਵ—੨੫ ਵੇਂ ਸ਼੍ਲੋਕ ਦਾ ਆਰੰਭ ਜਿਸ ਭਾਵ ਤੋਂ ਕੀਤਾ ਸਾਨੇ, ਉਸੇ ਭਾਵ ਤੇ ਕਵੀ
ਜੀ ਤੀਸਵੇਂ ਸ਼੍ਲੋਕ ਦਾ ਅੰਤ ਕਰਦੇ ਹਨ:—

੨੫ ਵੇਂ ਸ਼੍ਲੋਕ ਦੀ ਆਰੰਭਕ ਤੁਕ—‘ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਗੁਰੂ ਗਤਿ ਦਾਯਕ ਆਨ ਕੀ
ਆਸ ਨਹੀਂ ਮਨ ਰਾਈ’; ੩੦ਵੇਂ ਸ਼੍ਲੋਕ ਦੀ ਅੰਤਲੀ ਤੁਕ—‘ਅਬ ਆਨ ਕੀ ਆਸ
ਨਿਰਾਸ ਭਈ ਕਲਗੀਧਰ ਬਾਸ ਕੀਯੋ ਮਨ ਮਾਹੀ’; ਵਿਚਕਾਰ,—ਅਪਣੀ ਪ੍ਰੇਮ
ਵਿਰਬਲਤਾ*, ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਯਸ਼, ਅਪਣੀ ਅਵਗੁਣੀ ਭਰਪੂਰ ਦਸ਼ਾ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰ

*੨੫ਵਾਂ ਸ਼੍ਲੋਕ । †੨੬ਵਾਂ ਕਥਿੱਤ ।

ਜੀ ਦਾ ਗੁਣ ਨਿਧਾਨ ਰੂਪ ਤੇ ਗੁਣਕਾਰੀ ਬਿਰਦ* ਦੀ ਕੀਰਤੀ ਕਰਦੇ ਹੋਏ, ਧਿਆਨ ਤੇ ਅਉਂਦੇ ਹਨ, ਪਹਿਲਾਂ ਸਤਿਗੁਰ ਜੀ ਦਾ ਘੋੜੇ ਚੜਿਆ ਦਰਸ਼ਨ†, ਫੇਰ ਬੀਰਾਸਨੀ ਦਰਸ਼ਨ‡ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾ ਪਦ ਦੇ ਰੁਖ ਨੂੰ ਪੂਰਨ ਰੂਪਕ ਵਿਚ ਗੋਬਿੰਦ ਰੂਪਤਾ ਅਰਥਾਤ ਇਲਾਹੀ ਰੱਬੀ ਰੰਗ ਵਿਚ ਦਰਸਾਯਾ ਹੈ। ਬੀਰਰਸ ਦਾ ਰੂਪਕ ਯੋਗ ਮਾਰਗ ਦੇ 'ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾ ਪਦ' ਵਾਂਗੂ ਦੱਸਦੇ ਹੋਏ ਅਪਣੇ ਧਿਆਨਿਸ਼ਟ§ ਜੀ ਦਾ ਭਗਵੰਤ ਰੂਪ ਹੋਣਾ ਸੂਚਤ ਕਰਾਇਆ ਹੈ। ਫੇਰ ਸਹਿਜ ਸੁਭਾ ਦਾ ਭਗਤਾਂ ਦੇ ਮਨ ਨੂੰ ਹਰਨ ਵਾਲਾ ਦਰਸ਼ਨ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਗਲੇ ਵਿਚ ਮਾਲਾ ਦੱਸੀ ਹੈ, ਭਾਵ-ਸਿਮਰਣ ਦੇ ਧਨੀ ਤੇ ਦਰੇ ਹੋਣ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਤੋਂ ਹੈ, ਇਸਤੋਂ ਪਹਿਲੇ ਬੀਰਰਸੀ ਧਾਰਨਾਂ ਵਰਣਨ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਇਹ ਤੀਸਵੇਂ ਸ੍ਰੋਥੇ ਵਿਚ ਦੋਏ ਹੰਗ ਦਰਸਾਏ ਹਨ। ਜਿਸਦੀ ਅੰਤਲੀ ਤੁਕ ਵਿਚ ਕਲਗੀਧਰ ਜੀ ਦੇ ਅਪਣੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਨਿਵਾਸ ਕਰ ਲੈਣ ਦੀ, ਅਰਥਾਤ ਅਪਣੇ ਮਨ ਦੀ 'ਧਿਆਨ ਸਿੱਧ' ਅਵਸਥਾ ਪ੍ਰਤਿਪਾਦਨ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਅੱਗੋਂ ਹੁਣ ਉਸ ਮਨੋਹਰ ਮੂਰਤਿ ਵਾਲੇ ਪਿਆਰੇ ਜੀ ਅੱਗੇ ਅਰਦਾਸ ਅਰੰਭ ਕਰਦੇ ਹਨ:—

ਸ੍ਰੈਯਾ—ਭੂਲ ਜੋ ਚੂਕ ਭਈ ਹਮਤੇ ਗੁਰ ਕਿੰਕਰ ਸੋ ਤੁਮ ਤੇ ਬਖਸ਼ਾਵਤਿ ।
ਲਾਜ ਰਖੇ ਨਿਜ ਨਾਮਹਿ ਕੀ ਸਿਖ ਮੈਂ ਤੁਮਰੋ ਜਗ ਮਾਂਹਿ ਕਹਾਵਤਿ ।
ਤੂੰ ਬਖਸ਼ਿਦ ਸਦਾ ਸੁਖਦਾਇਕ ਮੋ ਮਨ ਨਾਂਹਿ ਬਿਖੈ ਛੁਟਕਾਵਤਿ ।
ਲੋਹ ਤੇ ਹੋਮ, ਇਰੰਡ ਤੇ ਚੰਦਨ, ਮਾਨੁਖ ਤੇ ਸੁਰ ਤੂੰ ਹੀ ਬਨਾਵਤਿ ॥੩੧॥

ਭੂਲ ਜੋ ਚੂਕ=ਜੋ ਭੁੱਲ ਚੁੱਕ । ਭੁੱਲ=ਭੁੱਲਾਂ । ਚੁੱਕ=ਉਕਾਈਆਂ ।
ਹਮਤੇ=ਸਾਥੋਂ, ਮੁਰਾਦ ਹੈ—ਮੈਥੋਂ । ਕਿੰਕਰ=ਦਾਸ । ਹੋਮ=ਸੋਨਾ ।
ਇਰੰਡ=ਹਿਰੰਡ । ਹਰਨੋਲੀ । ਇਕ ਨੀਵਾਂ ਪੇੜ ਹੈ, ਬਾਂਸ ਤੇ ਇਸ ਪਰ
ਚੰਦਨ ਦੀ ਖੁਸ਼ਬੋ ਥੀ ਨਹੀਂ ਚੜ੍ਹਦੀ ਇਸ ਕਰਕੇ ਬੀ ਇਸਨੂੰ ਨੀਵਾਂ
ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਭਾਵ ਅਪਣੇ ਨੀਵੇਂ ਹੋਣ ਤੋਂ ਹੈ । ਇਹੋ ਭਾਵ ਲੋਹੇ ਤੋਂ
ਹੈ । ਕਵਿ ਸੰਕੇਤ ਵਿਚ ਅਕਸਰ ਭਾਂਬੇ ਨੂੰ ਪਾਰਸ ਸੋਨਾ ਬਨਾਉਂਦਾ
ਦਸਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਕਵਿ ਜੀ ਦੱਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਲੋਹੇ ਨੂੰ ਸੋਨਾ
ਤੇ ਅਰੰਡ ਨੂੰ ਚੰਦਨ ਬਨਾ ਲੈਂਦੇ ਹੋ॥ । ਭਾਵ ਅਸੰਭਵ ਨੂੰ ਸੰਭਵ
ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹੋ ।

*੨੭ਵਾਂਕਬਿੱਤ। †੨੮ਵਾਂ ਕਬਿੱਤ। ‡੨੯ਵਾਂ ਸ੍ਰੋਥਾ। §ਉਹ ਪਿਆਰਾ ਜਿਸਦਾ ਪਿਆਨ ਧਰਿਆ ਜਾਵੇ । ॥ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਇਸ ਮਹਾਨ ਉੱਚੀ ਮਹਿਮਾ ਪਰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਵਿਚ ਬੀ ਇਹੋ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤ ਤੀਸਰੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਉਚਾਰਦੇ ਹਨ:— 'ਹਿਰਡ ਪਲਾਸ ਸੰਗਿ ਹਰਿ ਬੁਹੀਆ ।'

ਤੇ 'ਦਾਸ' ਨਾਮੇ ਭੋਟ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਲਈ ਉਚਾਰਦੇ ਹਨ:—

'ਲੋਹਉ ਹੋਯਉ ਲਾਲੁ ਨਦਰਿ ਸਤਿਗੁਰੁ ਜਦਿ ਧਾਰੈ' । [ਅਵਤਾਰ ੩ ੩

ਅਰਥ—ਜੇ ਭੁੱਲ ਚੁੱਕ ਮੈਥੋਂ ਹੋਈ ਹੈ (ਹੋ) ਗੁਰੂ ! (ਇਹ) ਦਾਸ ਤੁਹਾਥੋਂ ਉਹ (ਸਭ) ਬਖਸ਼ਾਉਂਦਾ ਹੈ।

(ਕਿਉਂਕਿ) ਮੈਂ ਜਗਤ ਵਿਚ ਆਪਣਾ ਸਿੱਖ ਅਖਵਾਉਂਦਾ ਹਾਂ (ਇਸ ਲਈ ਆਪ) ਅਪਣੇ ਨਾਮ ਦੀ ਲਾਜ ਰਖੇ।

ਮੇਰਾ ਮਨ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਤੋਂ ਛੁਟਦਾ ਨਹੀਂ, (ਹੋ) ਸੁਖਦਾਤੇ ! ਤੂੰ ਸਦਾ ਬਖਸ਼ਿੰਦੇ ਹੈਂ।
(ਅਪਣੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਨਾਲ) ਲੋਹੇ ਤੋਂ ਸੋਨਾ, ਅਰਿੰਡ ਤੋਂ ਚੰਦਨ ਅਤੇ ਮਾਨੁਖ ਤੋਂ ਦੇਵਤਾ ਤੂੰ ਹੀ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈਂ।

ਭਾਵ—ਪ੍ਰੇਮ ਮਾਰਗ ਦੇ ਜਾਣੂ ਕਵਿ ਜੀ ਇਸ ਸ੍ਰੋਤ ਵਿਚ ਸਤਿਗੁਰੂ-ਅਪਣੇ ਇਸ਼ਟ ਤੇ ਸ਼ਿਰਮੋਰ ਤੇ ਪਜਾਰ ਦੇ ਅਵਿਲੰਬ-ਸ੍ਰੀ ਕਲਗੀਧਰ ਜੀ ਅੱਗੇ ਅਪਣੇ ਬਖਸ਼ੇ ਜਾਣ ਦੀ ਅਰਦਾਸ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਪਹਿਲੇ ਤਾਂ ਅਪਣੀਆਂ ਜੀਵਨ ਦੀਆਂ ਭੁੱਲਾਂ ਚੁੱਕਾਂ ਦਾ ਇਕਰਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਮਾਨੁਖ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਉੱਚ ਜੀਵਨ ਦੇ ਅੱਪੜਨ ਦੇ ਹੀਲੇ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਤੋਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ, ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਜੇ ਭੁੱਲ ਤੇ ਚੁੱਕ ਹੋਈ ਹੈ ਸਭ ਬਖਸ਼ੋ। ਜੋ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ ਤੇ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਿਆ ਉਹ 'ਚੁੱਕ' ਹੈ, ਜੋ ਕਰਨਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ ਤੇ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਉਹ 'ਭੁੱਲ' ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋ ਹੀ ਕਿਸਮਾਂ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਦੋਸ਼ ਵੰਡੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਸੋ ਕਵਿ ਜੀ ਨੇ ਦੋਹਾਂ ਦਾ ਨਾਉਂ ਲੈਕੇ ਸਾਰੇ ਦੋਸ਼ਾਂ ਦਾ ਇਕਰਾਰ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਫਿਰ ਇਕ ਹੋਰ ਦੋਸ਼ ਦਾ ਵੱਖਰਾ ਇਕਰਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ-ਕਿ ਮੇਰੇ ਪਾਸੋਂ ਵਿਸ਼ੇ ਨਹੀਂ ਛੁੱਟਦੇ। ਇਹ ਦੋ ਹੋਰ ਵੰਡਾਂ ਦੋਸ਼ਾਂ ਦੀਆਂ ਹਨ, ਉਹ ਇਹ ਹਨ: ਇਕ ਤਾਂ ਬਦੀਆਂ ਹਨ ਜੋ ਦੁੱਖ ਤੇ ਕਸ਼ਟ ਜਗਤ ਵਿਚ ਦਿੰਦੀਆਂ ਹਨ ਜਾਂ ਵਧਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਹਾਕੁ: ਪੱਕਾ, ਚੋਰੀ, ਮਾਰ ਕੁਟਾਈ, ਕਤਲ। ਦੂਸਰੇ ਸਰੀਰ ਦੀਆਂ ਸੁਭਾਵਕ ਭੁੱਖਾਂ ਜੋ ਹੱਦ ਬੰਨੇ ਜਾਂ ਮਰਯਾਦਾ ਰੱਖਕੇ ਦੋਸ਼ ਬਣ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਅਪਣੇ ਫਲ ਵਿਚ ਮਨ ਨੂੰ ਸਰੀਰੀ ਸੁੱਖਾਂ ਵਿਚ ਬੰਨ੍ਹਦੀਆਂ ਹਨ ਤੇ ਉੱਚੇ ਰਸ-ਆਤਮ ਰਸ-ਵਿਚ ਉਠਣ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੀਆਂ, ਇਸ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਇੰਦੀਆਂ ਦੇ ਰਸ ਆ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਸਨੂੰ ਕਵੀ ਜੀ ਨੇ 'ਵਿਖੇ' ਕਹਿਕੇ ਦੱਸਿਆ ਹੈ। ਸੋ ਸਾਰੇ ਦੋਸ਼ ਆ ਗਏ।

'ਭੁੱਲ, ਚੁੱਕ, ਵਿਸ਼ੇ ਤੋਂ ਨਾ ਛੁਟਕਾਰਾ' ਕਵਿ ਨੇ ਇਸਤਰ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਕਹੇ ਜਿਵੇਂ ਕੋਈ ਨਿਵਰ ਤੇ ਨਿਸੰਗ ਪਾਪੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ; ਪਰ ਇੰਝ ਜਿਵੇਂ ਕੋਈ 'ਉੱਚ ਜੀਵਨ' ਵਿਚ ਉੜਦਾ ਰਾਮਰਸ ਦੇ ਯਤਨਾਂ ਵਿਚ ਹੱਥ ਪੈਰ ਮਾਰਦਾ, ਉੱਕ ਉੱਕ, ਭੁੱਲ ਭੁੱਲ ਤੇ ਆਪੇ ਤੇ ਕਾਬੂ ਰੱਖਣੋਂ ਕਿਸੇ ਵੇਲੇ ਬੇਵਸ ਹੋ ਤਿਲਕਦਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਤਰਨ ਵਾਲੇ ਤਾਰੂ ਤੋਂ ਕਦੇ ਗਲਤ ਹਥ ਪੈਰ ਵੱਜਕੇ ਡੀਤੇ ਆ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਫਿਰ ਆਪ ਅਪਣੇ ਸੁਭਾਵ ਦੇ ਅਸਲੇ ਦਾ ਇਕਰਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮੇਰਾ ਅਸਲਾ ਹੀ-‘ਦੇਵ’ ਬਣਨ ਵਾਲਾ-‘ਉੱਚੇ ਜੀਵਨ’ ਵਿਚ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਮੁਰਾਦ ਹੈ ਕਿ ਇਨਸਾਨ ਅਪਣੇ ਸਰੀਰਕ ਸੁਭਾਵ ਵਿਚ ਤਾਂ ਪਸ਼ੂ ਹੈ, ਸੋ ਇਸਦੇ ‘ਮਾਨੁਖ

ਸੁਭਾਵ' ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਵਿਚ ਤੇ 'ਦੇਵਤਾ ਸੁਭਾਵ' ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਵਿਚ 'ਪਸ਼ੂ ਸੁਭਾਵ' ਪ੍ਰਬਲ ਹੋ ਹੋ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਦੱਸਣ ਲਈ ਆਪ ਇਰੀਡ ਤੇ ਲੋਹੇ ਦਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤ ਵਰਤਦੇ ਹਨ ।

ਹੁਣ ਅਪਣੇ ਬਚਣ ਦੀ ਟੋਕ ਅਪਣੇ ਆਪ ਤੋਂ ਉਠ ਗਈ । ਉਹ ਕਿਸ ਪਰ ਗਈ ? ਉਹ ਦੱਸਦੇ ਹਨ, ਕਿ ਹੋ ਸਤਿਗੁਰੂ ਤੂੰ ਸਮਰੱਥ ਹੈਂ ਨੀਚਾਂ ਨੂੰ ਉੱਚ ਜੀਵਨ ਦਾਨ ਕਰਨ ਵਿਚ, ਕਿ ਇਰੀਡ ਵਰਗੇ ਨੀਵੇਂ ਨਖਿੱਧ ਪੈਲੇ ਤੇ ਲੋਹੇ ਵਰਗੇ ਕਠੌਰ ਤੇ ਕਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਚੰਦਨ ਵਾਂਗੂ ਖੁਸ਼ਬੂਦਾਰ ਤੇ ਸੌਣੇ ਵਾਂਗੂ ਨਿਰਮਲ ਚਮਕਦਾ ਤੇ ਕੀਮਤੀ ਬਨਾਉਣ ਵਾਲਾ ਹੈਂ, ਭਾਵ ਮਾਨੁੱਖ ਦੇ ਪਸ਼ੂ ਤੇ ਮਾਨੁੱਖੀ ਸੁਭਾਵ ਨੂੰ ਦੇਵਤਾ ਬਣਾ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਤੂੰ ਹੀ ਸਰਬ ਸਮਰੱਥ ਹੈਂ । ਫਿਰ ਤੇਰੀ ਇਕ ਹੋਰ ਸੱਤ੍ਯਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਤੂੰ ਮੋਹਰ ਕੀਤੀ, ਉਹ ਤੇਰੇ ਰਾਹ ਟੁਰ ਪਏ, ਪਰ ਫੇਰ ਉਹ ਭੁੱਲਦੇ ਡਿਗਦੇ ਢਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਤੂੰ ਬਖਸ਼ਿੰਦ ਤੇ ਸਦਾ ਸੁਖਦਾਈ ਸੁਭਾਵ ਵਾਲਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਹਾਯਤਾ ਕਰਦਾ ਹੈਂ, ਔਗੁਣ ਚਿਤਾਰਕੇ ਤਾਹ ਨਹੀਂ ਦੇਂਦਾ । ਤੀਸਰੀ ਦੁਹਾਈ ਹੈ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਦੀ ਦੇਂਦੇ ਹਨ, ਕਿ ਜਗਤ ਵਿਚ ਮੈਨੂੰ ਤੇਰਾ ਸਿੱਖ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਮੈਨੂੰ ਅਸਿੱਖੀ ਕੰਮਾਂ ਵਿਚ ਤਿਲਕ ਪੇਂਦਿਆਂ ਲੱਜ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ, ਪਰ ਆਪ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਮ ਦੀ ਲਾਜ ਹੈ ਕਿ 'ਮੇਰਾ ਸਿੱਖ ਕਦੇ ਨੀਵਾਂ ਨਹੀਂ, ਸਿੱਖ ਸਦਾ ਉੱਚ ਜੀਵਨ ਵਾਲਾ ਜੀਵ ਹੈ', ਸੋ ਇਸ ਅਪਣੇ ਬਿਰਦ ਕਰਕੇ ਆਪ ਮੈਨੂੰ ਬਖਸ਼ ਲਓ । ਇਹ ਭਗਤੀ ਛਾਵ ਦੀ ਪੂਰੀ ਤਸਵੀਰ ਹੈ ।

ਇਹ ਪਤਾ ਰਹੇ ਕਿ ਜੋ ਅਪਣੇ ਤੋਂ ਟੋਕ ਚਾ ਕੇ ਸਤਿਗੁਰ ਤੇ ਧਰਦੇ ਹਨ ਉਹ ਨਿਰਬਲ ਨਿਤਾਣੇ ਨਹੀਂ ਹੋ ਜਾਂਦੇ, ਭੇਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਅਪਣੇ ਤੋਂ ਟੋਕ ਚੁੱਕਕੇ ਸਤਿਗੁਰ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ ਜੁੜਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਸਤਿਗੁਰ ਦੀ ਸੱਤ੍ਯਾ ਕੰਮ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਸਗੋਂ ਜਗਤ ਦੇ ਹੀਕਾਈ ਟੋਕਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਤੋਂ ਵਧੇਰੇ ਤਾਕਤ ਵਾਲੇ ਤੇ ਮਜ਼ਬੂਤ ਚਿੱਤ ਵਾਲੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ।

ਕਥਿੱਤ-ਸੁੰਦਰਤਾ ਸਾਲ ਕਰ ਕਰਭ ਬਿਸਾਲ ਕਰ
ਕਰਿ ਮੱਤ ਚਾਲ ਤਰੁ ਤੁਰਕਨ ਤੋਰੀਆ ।
ਹਿੰਦ ਅਵਿਲੰਬ ਤਾਰੇ ਭਵ ਨਿਧਿ ਅੰਬੁ ਸਭਿ
ਦੁਸ਼ਟਨ ਦੰਡ, ਹਰਿ ਰੂਪ ਗੁਰ ਮੋਰੀਆ ।
ਕਿੰਕਰ ਉਤਾਰਿ ਪਾਰ ਦੌਜੀਏ ਦਿਦਾਰ ਨਿਜ
ਲਾਗੀ ਤੇਰੇ ਨਾਮ ਤਾਰ ਛੋਰੀ ਆਸ ਹੋਰੀਆ ।
ਪਰਜੇ ਦਰਬਾਰ ਸਭੈ ਥਾਵ ਨਿਰਧਾਰ ਕਰਿ
ਮੋਖ ਕੇ ਉਦਾਰ ਤੁਮ ਨਮੋ ਕਰ ਜੋਰੀਆ ॥ ੩੨ ॥

ਸੁੰਦਰਤਾ ਸਾਲ=ਸੁੰਦਰਤਾ ਦਾ ਘਰ। ਅਤਿ ਸੁੰਦਰ। ਕਰ=ਹੱਥ, ਬਾਹਵਾਂ।
 ਕਰਭ=ਹਾਥੀ ਦਾ ਬੱਚਾ, ਕੁਮਾਰ ਹਾਥੀ। ਕਰ=ਸੁੰਡ।
 ਕਰਿ=ਕਰੀ-ਹਾਥੀ। ਮੱਤ=ਮਸਤ। ਤਰੁ=ਬਿੱਛ।
 ਤੁਰਕਨ ਤਰੁ=ਤੁਰਕ ਰੂਪੀ ਬਿੱਛ। ਤੇਰੀਆ=ਤੇਰੇ, ਭੰਨ ਘੱਤੇ।
 ਅਵਿਲੰਬ=ਆਸ਼ੇ, ਆਸ਼ੇ ਆਏ, ਆਸ਼੍ਰਿਤ ਆਏ। ਅਥਵਾ ਹਿੰਦੂਆਂ ਨੂੰ
 ਆਪਣਾ ਆਸਰਾ ਦੇਕੇ ਤਾਰਿਆ।
 ਭਵਨਿਧਿ=ਸੰਸਾਰ ਰੂਪੀ ਸਮੁੰਦਰ, ਭਵ ਸਾਗਰ।
 ਅੰਬਿ=ਜਲ, ਪਾਣੀ।
 ਦੰਡ=ਸਜ਼ਾ। ਕਈ ਜਗਾ ਪਾਠ ਦੰਡ-ਹੈ, ਜੇ 'ਦੰਡ' ਪਾਠ ਹੋਵੇ ਤਾਂ 'ਹਰ'
 ਦੋਹਰੀ ਦੀਪਕ ਲੱਗੇਗਾ-ਦੁਸ਼ਟਾਂ ਦਾ ਦੰਡ ਹਰ ਕੇ ਹੋ ਹਰੀ ਰੂਪ !-
 ਪਰੰਤੂ 'ਦੰਡ' ਪਾਠ ਅਸੁਧ ਜਾਪਦਾ ਹੈ।
 ਕਿੰਕਰ=ਦਾਸ। ਤਾਰ=ਲਿਵ।
 ਨਿਰਧਾਰ=ਨਿਰਣੇ ਕਰਕੇ, ਪਰਖਕੇ। ਭਾਵ ਸਾਰੇ ਆਸਰੇ ਨਿਕੰਮੇ ਪਰਖਕੇ।
 ਉਦਾਰ=ਸਖੀ। ਦਾਤਾ। ਕਰ=ਹੱਥ। ਜੇਰੀਆ=ਜੋੜਕੇ।

ਅਰਥ—(ਹੇ ਹਰੀ ਰੂਪ ਮੇਰੇ ਗੁਰੂ ! ਦੁਸ਼ਟਾਂ ਨੂੰ ਦੰਡ ਦੇਣ ਵਾਲੇ। ਤੂੰ) ਮਸਤ ਹਾਥੀ
 (ਵਾਕੂ ਗੰਭੀਰ) ਚਾਲੇ (ਟੁਰਦਿਆਂ) (ਆਪਣੀਆਂ) ਕੁਮਾਰ ਹਾਥੀ ਦੀ ਸੁੰਡ
 ਵਰਗੀਆਂ ਲੰਮੀਆਂ (ਅਤੇ) ਅਤਿ ਸੁੰਦਰ (ਸੁਭੇਲ) ਬਾਹਵਾਂ (ਨਾਲ)
 ਤੁਰਕਾਂ (ਰੂਪੀ) ਬੂਟੇ (ਨੂੰ) ਤੋੜ ਸਿੱਟਿਆ ਹੈ।
 (ਐਉਂ ਸਾਰੇ) ਦੁਸ਼ਟਾਂ ਨੂੰ ਦੰਡ (ਦੇਕੇ) (ਹੇ) ਹਰੀ ਰੂਪ ਮੇਰੇ ਗੁਰੂ ! (ਤੂੰ)
 ਆਸ਼੍ਰਿਤ ਆਏ ਹਿੰਦੂ ਸੰਸਾਰ (ਰੂਪੀ) ਸਮੁੰਦਰ (ਦੇ) ਪਾਣੀਆਂ ਤੋਂ ਸਾਰੇ ਤਾਰ ਦਿੱਤੇ।
 (ਹੁਣ) ਦਾਸ ਨੂੰ ਪਾਰ ਉਤਾਰੀਏ (ਅਤੇ) ਆਪਣਾ ਦੀਦਾਰ ਬਖਸ਼ੀਏ,
 (ਇਸ ਨੂੰ) ਹੋਰ (ਸਾਰੀਆਂ) ਆਸਾਂ ਛੱਡਕੇ (ਇਕ) ਤੇਰੇ ਨਾਮ ਦੀ ਲਿਵ ਲੱਗ
 ਰਹੀ ਹੈ।

(ਇਹ ਦਾਸ ਹੋਰ) ਸਾਰੀਆਂ ਥਾਵਾਂ ਪਰਖ ਕੇ (ਤੇਰੇ) ਦਰਬਾਰ ਆ
 ਪਿਆ ਹੈ, (ਅਤੇ ਹੇ) ਮੇਖ ਦੇ ਦਾਤੇ ! ਹੱਥ ਜੋੜ ਕੇ ਤੈਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਭਾਵ—ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਤੁਰਕ ਦਮਨ ਦੇ ਉਪਕਾਰੀ ਕੰਮ ਨੂੰ ਮਸਤ ਹਾਥੀ ਦੀ
 ਖੇਪਰਵਾਹ ਚਾਲ ਵਰਣਨ ਕਰਕੇ, ਹਾਥੀ ਦੇ ਬਿੱਛਾਂ ਨੂੰ ਸੁੰਡ ਨਾਲ ਤੋੜ ਦੇਣ ਨਾਲ
 ਉਪਮਾਂ ਦੇਕੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗੰਭੀਰਤਾ, ਬੀਰ ਰਸੀ ਸਮਰੱਥਾ ਤੇ ਅਹਿੱਲ ਅਤਮ ਸੁਭਾਵ
 ਵਿਚ ਰਹਿਕੇ ਐਸੇ ਕਠਨ ਕੰਮਾਂ ਦੇ ਕਰਨ ਦੀ ਸੱਤ੍ਯਾ ਦਾ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਾਯਾ ਹੈ; ਫੇਰ
 ਹਿੰਦੂਆਂ ਨੂੰ ਰਾਜਸੀ ਦੁੱਖਾਂ ਤੋਂ ਤਾਰਨ ਦੇ ਉਪਕਾਰ ਦਾ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ
 ਭਵਸਾਗਰ ਤੋਂ ਤਾਰ ਦੇਣ ਦਾ ਅਤਮਕ ਲਾਭ ਬੀ ਨਾਲ ਹੀ ਦੱਸਦੇ ਹਨ, ਫਿਰ
 ਅਰਦਾਸ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹੇ ਐਡੇ ਵੱਡੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਉਦਾਰ ਤੇ ਸਮਰੱਥ, ਮੈਂ

ਇਕ ਦਾਸ ਨੂੰ ਬੀ-ਜਿਸਨੇ ਸਾਰੀਆਂ ਹੋਰ ਆਸਾਂ ਛੱਡਕੇ ਇਕ ਤੇਰੇ ਨਾਮ ਦੀ ਲਿਵ ਦੀ ਡੇਰ ਲਾਈ ਹੈ, ਹਾਂ, ਹੋਰ ਆਸਰੇ ਕੱਚੇ ਨਿਰਣੇ ਕਰਕੇ ਤੇਰੇ ਦਰਬਾਰ ਦੀ ਦਰ-ਢੱਠਣੀ ਫੜੀ ਹੈ, ਹਾਂ ਹੋ ਮੁਕਤੀ ਦਾਤੇ ! ਮੈਨੂੰ ਬੀ ਪਾਰ ਕਰੋ, ਬਾਰੰਬਾਰ ਨਮਸਕਾਰ ਤੇ ਜੋਦੜੀ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਦਾਸ ਨੂੰ ਬੀ ਪਾਰ ਕਰੋ । ਹਾਂ, ਹਰ ਸਿੱਖ ਕਵੀ ਜੀ ਨਾਲ ਇਹੋ ਅਰਦਾਸ ਕਰਦਾ ਹੈ: ਤਾਰੋ, ਹੋ ਦਾਤਾ ! ਤਾਰੋ ।

੧੪. ਗੁਰਮੁਖ-ਵਿਦਯਾ ਤੇ ਨਾਮ ਦਾਤੇ ਦਾ-ਮੰਗਲ ।

ਕਬਿੱਤ-ਨਿਤ ਹੀ ਭਗਤਿ ਰਤ, ਨਾਮ ਕੀਨੋ ਬ੍ਰਿਤਿ ਚਿਤ,
ਸੀਤਨ ਸੋਂ ਹਿਤ ਅਤਿ, 'ਸੀਤ ਸਿੰਘ' ਨਾਮ ਹੈ ।
ਸੁਜਨ, ਦਿਆਲ, ਧੀਰ, ਧਰਮ ਬਿਸਾਲ ਧਰਿ,
ਜਾਸ ਬੈਸ ਬਾਲ ਹੂੰ ਤੇ ਭਜਨ ਸੋਂ ਕਾਮ ਹੈ ।
ਜਾਂਕੇ ਚਰਨੋਦਕ ਕੀ ਬੂੰਦ ਮੈਂ ਬਦਨ ਪਾਇ
ਸੁਮਤਿ ਸਦਨ ਭਯੋ, ਕਦਨ ਬਿਰਾਮ ਹੈ ।
ਤਾਂਕੇ ਅਰਬਿੰਦ ਪਦ ਸੁੰਦਰ ਮੁਕੰਦ ਦੁੰਦ
ਬੰਦ ਕਰ ਬੰਦਨਾਂ ਸਦਾ ਸਿੰ* ਸੁਖ ਧਾਮ ਹੈ ॥੩੩॥

ਭਗਤਿ=ਭਗਤੀ, ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਨਾਲ ਪਿਆਰ, ਸੇਵਾ, ਕੀਰਤਨ, ਨਾਮ ਸਿਮਰਣ, ਲਿਵ ਆਦਿ । [ਸੰਸ: ਭਕ੍ਤਿ] । ਰਤ=ਪ੍ਰੇਮ ।
ਬ੍ਰਿਤਿ ਚਿਤ=ਚਿੱਤ ਦੀ ਬ੍ਰਿਤੀ। ਬ੍ਰਿਤੀਆਂ ਪੰਜ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਹਨ। ਸਾਰੀਆਂ ਚਿੱਤ ਤੋਂ ਉਠਦੀਆਂ ਹਨ । ਅਥਵਾ 'ਨਿਰੋਧ' ਤੋਂ ਉਥਾਨ ਹੋਕੇ ਆਤਮਾ ਚਿੱਤ ਬ੍ਰਿਤੀਆਂ ਨਾਲ ਇਕ ਰੂਪ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।
ਇਹ ਸਾਰੀਆਂ ਬ੍ਰਿਤੀਆਂ ਜੀਵ ਨੂੰ ਸੰਸਾਰਕਾਰ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ । ਕਵੀ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਪਣੇ ਵਿਦਯਾ ਦਾਤੇ ਜੀ ਬਾਬਤ ਦਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਚਿੱਤ ਦੀ ਬ੍ਰਿਤੀ ਹੀ ਨਾਮ ਕਰ ਰੱਖੀ ਹੈ ।
ਕਟਾਖੜ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਭਗਤੀ ਮਾਰਗ ਦੀ 'ਚਿਤ ਦੀ ਸਮਾਹਿਤ ਅਵਸਥਾ' ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬ੍ਰਿਤੀ ਹੀ ਨਾਮ ਹੋ ਗਈ ਹੈ; ਭਾਵ ਹੈ, ਸਦਾ ਸਹਿਜ ਸਮਾਧੀ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਜੋ

*ਪਾਠਾਂਤ੍ਰ-ਮੇ, ਅਤੇ-ਸੁ-ਬੀ ਹੈ । †ਬ੍ਰਿਤੀਆਂ ਅਨੇਕ ਹਨ, ਪਰ ਪੰਜਾਂ ਵਿਚ ਵੰਡੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ:-ਪ੍ਰਮਾਣ, ਵਿਪਰਯਯਯ, ਵਿਕਲਪ, ਨਿਦ੍ਰਾ, ਸ਼ਿਮੂਤੀ । ਫੇਰ ਪ੍ਰਭਾਵ ਕਰਕੇ ਦੋ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਹਨ:-ਕਲਿਸ਼ਟ, ਅਕਲਿਸ਼ਟ । ਤਿੰਨਾਂ ਗੁਣਾਂ ਕਰਕੇ ਬ੍ਰਿਤੀਆਂ ਦੇ ਤ੍ਰੈ ਹੋਰ ਰੂਪ ਹਨ:-ਸ਼ਾਂਤ, ਘੋਰ, ਮੂਢ ।

ਉਸਤੋਂ ਉਠਦੇ ਹਨ ਤਦ ਬੀ ਸਾਈਂ ਨਾਲ ਜੁੜਵੇਂ ਰੁਖ ਵਾਲੀ
ਬ੍ਰਿਤੀ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ । ਉਹ ਜੀਵਨ ਮੁਕਤ ਹਨ ਪਰ ਸਿੱਖੀ
ਆਦਰਸ਼ ਦੇ ।

ਸੁਜਨ=ਭਲੇ ਪੁਰਖ । ਹਰ ਇਕ ਨਾਲ ਸੱਜਣਤਾਈ ਕਰਨ ਵਾਲੇ,
ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ, ਨੇਕ, ਸੱਜਣ ।

ਧੀਰ=ਧੀਰਮੀ । ਧੀਰਜ ਵਾਲੇ ।

ਧਰਮ ਬਿਸਾਲ ਧਰਿ=ਵਡੇ ਧਰਮ ਦੇ ਧਾਰਨ ਵਾਲੇ ਹਨ
(ਅ) ਵਿ=ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰਕੇ । ਸਾਲ=ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ । ਵਡੇ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਧਰਮ ਦੇ
ਧਾਰਨ ਵਾਲੇ ਹਨ । (ੲ) ਪਰੰਤੂ ਬਿਸਾਲ ਤੋਂ ਕਵੀ ਦਾ
ਇਸ਼ਾਰਾ ਸਿੱਖੀ ਮਾਰਗ ਵੱਲ ਹੈ, ਤੇ ਇਹ-ਧਰਿ-ਦਾ ਕ੍ਰਿਯਾ-
ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਨ ਹੈ ਕਿ-ਧਰਮ ਦੀ (ਧਾਰਨਾ ਨੂੰ) (ਬਿਸਾਲ=)
ਪੱਕੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਧਾਰਨ ਵਾਲੇ ਹਨ ।

ਬੈਸ=ਉਮਰਾ । ਚਰਨੋਦਕ=ਚਰਨ + ਉਦਕ=ਚਰਨਾਂ ਦਾ ਪਾਣੀ ।

ਬਦਨ=ਮੂੰਹ । ਅਕਸਰ ਅਰਥ ਐਉਂ ਕਰਦੇ ਹਨ:-ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚਰਣਾਂ-
ਮਿਤ ਦੀ ਬੂੰਦ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਪਾਕੇ । ਪਰੰਤੂ ਪਾਠ ਹੈ, 'ਬੂੰਦ ਮੈਂ
ਬਦਨ ਪਾਇ' । ਕਵਿ ਜੀ ਦਾ ਕਟਾਖੜ ਇਹ ਸਾਪਦਾ ਹੈ ਕਿ
ਚਰਣਾਂ ਦੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਬੂੰਦ ਪੀਣੀ ਤਾਂ ਕਿਤੇ ਰਹੀ, ਉਸ ਵਿਚ
ਅਪਣਾਂ ਮੂੰਹ ਦੇਖਕੇ । ਜਲ ਦੀ ਬੂੰਦ ਸ਼ੀਸ਼ੇ ਵਾਂਗੂੰ ਸਫਾਫ
ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਉਸ ਵਿਚ ਮੂੰਹ ਦੇਖਣਾ ਮਾਤ੍ਰ ਹੀ ਕਾਫੀ ਹੈ ।
ਮੁਰਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਮਾਤ੍ਰ ਨਾਲ ਗਿਆਨਵਾਨ
ਹੋ ਜਾਈਦਾ ਹੈ ।

ਸੁਮਤਿਸਦਨ=[ਸੁ+ਮਤਿ=ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਬੁਧੀ । ਸਦਨ=ਘਰ] ਵਿਦਵਾਨ । ਚਤੁਰ ।
ਪ੍ਰਬੀਨ ।

ਕਦਨ ਬਿਰਾਮ=[ਕਦਨ=ਕੱਟਣ ਵਾਲਾ । ਬਿਰਾਮ=ਟਿਕਾਉ । ਅਰਾਮ]
ਅਰਾਮ ਦੇ ਕੱਟਣ ਵਾਲਾ* ।

ਭਾਵ, ਨਾ ਕੇਵਲ ਕਵੀ ਵਿਦਵਾਨ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ, ਸਗੋਂ
ਵਿਦਵਾ ਸਬੰਧੀ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਿਚ ਅਰਾਮ ਦੇ ਕੱਟਣ ਵਾਲਾ,
ਭਾਵ ਅਥੱਕ ਮਿਹਨਤੀ-ਅਥੱਕ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲਾ-ਹੋਗਿਆ ਹੈ ।

(ਅ) [ਕਦਨ=ਦੁਖ, ਪਾਪ, ਕਲੇਸ਼ । ਬਿਰਾਮ=ਸਮਾਪਤੀ, ਅੰਤ]
ਦੁਖਾਂ ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ ਹੋ ਗਈ ਹੈ ।

ਅਰਬਿੰਦ=ਕਮਲ ।

ਅਰਬਿੰਦ ਪਦ=ਕਮਲਾਂ ਵਰਗੇ ਪੈਰ ।

*ਅਥਵਾ ਜੜ੍ਹਤਾ ਦੇ ਨਾਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਜਾਂ ਚੰਚਲਤਾਈ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ।

ਚਰਣਾਰਬਿੰਦ।

ਮੁਕੰਦ=ਮੁਕਤੀ ਦਾਤਾ।

ਦੁੰਦ=ਦੋ। ਜੇ 'ਕਰ' ਨਾਲ ਇਹ ਪਦ ਲਗੇ ਤਾਂ, 'ਦੁੰਦ ਕਰ'=ਦੋਵੇਂ ਹੱਥ। (ਅ) ਜੇ ਦੁੰਦ ਨੂੰ ਪਿੱਛੇ ਲਾਈਏ ਤਾਂ, 'ਦੁੰਦ ਪਦ'=ਦੋਹਾਂਚਰਨਾਂ ਉਤੇ। (ੳ) ਜੇ ਦੁੰਦ ਨੂੰ ਦੁੰਦ ਪੜ੍ਹੀਏ ਤਾਂ=ਦੋ ਪਰਸਪਰ ਵਿਰੋਧੀ ਸ਼ੈਲੀਆਂ ਦਾ ਜੋੜਾ, ਜੈਸੇ ਕਾਲਾ ਚਿੱਟਾ, ਸਰਦੀ ਗਰਮੀ, ਸੁਖ ਦੁਖ, ਪਾਪ ਪੁੰਨ। ਭਾਵ ਮਾਯਕ ਜੀਵ ਦੁੰਦਾਂ ਵਿਚ ਫਸੇ ਹੀ ਮਰ ਜੰਮ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਹ ਅਰਥ ਲਾਉਣਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ 'ਮੁਕੰਦ ਦੁੰਦ' ਪਾਠ ਹੋਰ, ਅਰਥਾਤ, ਦੁੰਦਾਂ ਤੋਂ ਮੁਕਤੀ ਦਾਤਾ ਹਨ।

ਮੈਂ ਸੁਖ ਧਾਮ ਹੈ=ਮੇਰੇ (ਵਿਦਯਾ ਉਸਤਾਦ) ਸੁਖ ਦਾ ਧਾਮ (ਘਰ) ਹੈਨ।
(ਅ) ਮੈਂ (ਨਿਤ ਬੰਦਨਾ ਕਰਕੇ) ਸੁਖ ਦਾ ਧਾਮ ਹੋਇਆ ਹਾਂ।
(ੳ) ਅਸ਼ੀਰਵਾਦ ਮੰਗਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮੈਂ ਅਪਣੇ ਉਸਤਾਦ ਨੂੰ ਬੰਦਨਾਂ ਕਰਕੇ ਸੁਖ ਦਾ ਧਾਮ ਹੋਵਾਂ। 'ਹੈ' ਨੂੰ ਫੇਰ 'ਹੈ' ਪੜ੍ਹਨਾ ਪਵੇਗਾ।

ਅਰਥ—(ਮੇਰੇ ਵਿਦਯਾ ਦਾਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ) ਨਾਮ 'ਸੰਤ ਸਿੰਘ' ਹੈ, (ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ) ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਨਾਲ ਅਤਿ ਹਿਤ ਹੈ, (ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ) ਸਦਾ ਭਗਤੀ (ਵਿਚ) ਪ੍ਰੇਮ ਹੈ, ਨਾਮ (ਸਿਮਰਣ) ਨੂੰ (ਜਿਨ੍ਹਾਂ) ਚਿਤ ਦੀ ਬ੍ਰਿਤੀ ਹੀ ਬਣਾ ਲਿਆ ਹੈ।

(ਸੁਭਾਵ ਦੇ) ਦਿਆਲੂ, (ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ) ਸੱਜਣਤਾਈ ਕਰਨ ਵਾਲੇ, (ਹੋਂਸਲੇ ਦੇ) ਧੀਰਜੀ, (ਸਿੱਖੀ) ਧਰਮ (ਦੀ ਧਾਰਨਾ) ਪੱਕੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਧਾਰਨ ਵਾਲੇ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਾਲਕ ਅਵਸਥਾ ਤੋਂ ਹੀ ਭਜਨ ਨਾਲ ਕੰਮ ਹੈ।

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚਰਣਾਂ ਦੀ ਬੰਦ ਵਿਚ ਮੂੰਹ ਪਾਕੇ (ਭਾਵ ਵੇਖਕੇ, ਕਵਿ) ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਬੁੱਧੀ ਦਾ ਘਰ (ਵਿਦਵਾਨ) ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ, ਅਰ ਅਥੱਕ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ (ਅਥਵਾ ਉਸਦੇ ਕਲੇਸ਼ਾਂ ਦਾ ਅੰਤ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ)।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੁੰਦਰ ਚਰਣਾਰਬਿੰਦ (ਉਤੇ ਜੋ) ਮੁਕਤੀ ਦੇ ਦਾਤਾ (ਤੇ) ਸੁੱਖਾਂ ਦਾ ਘਰ ਹਨ ਦੋਵੇਂ ਹੱਥ (ਜੋੜਕੇ) ਮੈਂ ਸਦਾ ਬੰਦਨਾ ਕਰਦਾ ਹਾਂ।

ਭਾਵ—ਗੁਣ ਕਵਿ ਜੀ ਅਪਣੇ ਵਿਦਯਾ ਦਾਤੇ ਭਾਈ ਸੰਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਮੰਗਲ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਨਾਮ ਦੱਸਦੇ ਹਨ 'ਸੰਤ ਸਿੰਘ*'. ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਗੁਣ ਦੱਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮੀ, ਭਗਤੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਾਰਗ ਸੀ, ਜੋ ਸਿੱਖੀ ਦਾ ਇਕ ਮੁੱਖ ਅਸੂਲ ਹੈ ਤੇ ਨਿਰੋ ਨਾਮ ਧੀਰ ਸਿੱਖ ਨਹੀਂ, ਪਰ ਨਾਮ ਦੇ ਰੰਗ ਵਾਲੇ, ਸੁਭਾਵ ਦੇ ਦਿਆਲੂ, ਜਗਤ ਦੇ ਸੱਜਣ, ਧੀਰਜੀ ਤੇ ਪੱਕੇ ਸਿੰਘ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੁਹਬਤ, ਸੇਵਾ ਤੇ ਸ਼ਾਗਿਰਦੀ ਵਿੱਚ

*ਭਾਈ ਸੰਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਸੰਖੇਪ ਹਾਲ ਲਈ ਪੜ੍ਹੋ ਇਸੇ ਗ੍ਰੰਥਵਾਲੀ ਵੀ ਪਹਿਲੀ ਜਿਲਦ 'ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ' ਦਾ ਸਿਰਨਾਮਾ 'ਵਿਦਯਾ ਦਾਤਾ'।

ਮੈਂ 'ਵਿਦਯਾ' ਅਰ 'ਆਚਰਣ' ਤੇ 'ਨਾਮ' ਸਿਖਿਆ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਮੇਰੀ ਬੰਦਨਾ ਹੈ। 'ਬੰਦ ਮੈਂ ਬਦਨ ਪਾਇ' ਤੋਂ ਕਵਿ ਜੀ ਅਪਣੀ ਸੇਵਾ ਤੇ ਸਾਗਿਰਦੀ ਸੂਚਤ ਕਰਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਅਗਲੇ ਸਮੇਂ ਲੋਕ ਅਪਣੇ ਉਸਤਾਦਾਂ ਦੀ ਬੜੀ ਇੱਜਤ ਤੇ ਸਤਿਕਾਰ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਤੇ ਫੇਰ ਨਾਮ ਵਾਲੇ, ਉੱਚੇ ਜੀਵਨ ਵਾਲੇ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦੇ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਨਾਮ ਦਾ ਰਸ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੇ, ਬਹੁਤ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਅੱਜ ਕਲ ਮਦਰੱਸਿਆਂ ਦੇ ਉਸਤਾਦ ਨੌਕਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਬੀ ਉਸਤਾਦ 'ਨੌਕਰ' ਰੱਖੀਦੇ ਹਨ, ਇਸ ਕਰਕੇ (ਤੇ ਪੱਛੋਂ ਵਿਚ ਜੋ ਸਤਿਕਾਰ ਉਸਤਾਦਾਂ ਦਾ ਹੈ ਉਸ ਤੋਂ ਬੀ ਨਾਵਾਕਫ ਹੋਣ ਕਰਕੇ) ਲੋਕਾਂ ਵਿੱਚ ਉਸਤਾਦ ਲਈ ਬੇਸਤਿਕਾਰੀ ਦਾ ਮਾਦਾ ਵਧ ਗਿਆ ਹੈ। 'ਮਨ ਵਿਚ ਅਪਣੇ ਹੁਨਰ ਦੇ ਕਮਾਲ' ਉਪਰ 'ਨਿਰਸੰਸੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ' ਲਈ 'ਉਸਤਾਦ' ਦੀ ਮੋਹਰ ਤੇ 'ਸਫਲ ਦਾਨ' ਦਾ ਕੋਈ ਐਸਾ ਅਸਰ ਹੈ ਜੋ ਯਕੀਨੀ ਵਸਤੂ ਹੈ। ਉਸਤਾਦਾਂ ਦੀ ਘਾਲ ਨੂੰ ਵਿਸਾਰਨਾ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਸਿੱਖਣਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਿਲ ਨੂੰ ਨੁਕਰ ਦੇਣੀ ਝਿਤਪਣਤਾ ਹੈ। ਹੁਣ ਪੱਛਮ ਵਾਲੇ ਬੀ 'ਉਸਤਾਦਾਂ ਦੀ ਛੁਹ (ਸੁਹਬਤ) ਨਾਲ ਵਿਦਯਾ ਪ੍ਰਾਪਤੀ' ਦੇ ਸੱਚ ਨੂੰ ਅਨੁਭਵ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਏ ਹਨ।

ਅਪਣੇ ਹੁਨਰ ਦੇ ਕਮਾਲ ਨੂੰ ਕਵਿ ਜੀ ਉਸਤਾਦ ਦੀ ਮਿਹਰ ਦੱਸਦੇ ਹਨ, ਫੇਰ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ, ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵਰਗੇ ਵਿਸ਼ਾਲ ਗ੍ਰੰਥ ਉੱਚੀ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਲਿੱਖਣ ਦੇ ਸਿਵਾ ਹੋਰ ਕਿਤਨੇ ਗ੍ਰੰਥ: ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਟੀਕਾ, ਨਾਮ ਕੋਸ਼, ਵਾਲਮੀਕੀ ਰਾਮਾਯਣ ਦਾ ਅਨੁਵਾਦ, ਤੇ ਆਤਮ ਪੁਰਾਣ ਦਾ ਟੀਕਾ ਆਦਿ ਗ੍ਰੰਥ ਲਿਖ ਸੱਟਣੇ ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅਥੱਕ ਮਿਹਨਤ 'ਕਦਨ ਵਿਰਾਮ' ਦਾ ਪਰਤੱਖ ਨਮੂਨਾ ਹੈ। ਫਿਰ ਉਸਤਾਦ ਦੇ ਚਰਣਾਂ ਨੂੰ ਮੁਕੰਦ-ਮੁਕਤੀ ਦਾਤਾ-ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਜਿਸਦਾ ਭਾਵ ਹੈ ਕਿ-ਨਾਮ ਰਸ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ-ਬੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਹੋਈ ਹੈ। ਸੋ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਸੰਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾ ਕੇਵਲ ਵਿਦਯਾ ਦਾਤੇ ਸਨ, ਪਰ ਨਾਮ ਅਭਿਆਸ ਤੇ ਆਤਮ ਰਸਤੇ ਦੇ ਉਸਤਾਦ (ਗੁਰਮੁਖ) ਬੀ ਉਹੀ ਸਨ* ।

੧੫. ਨਾਮ-ਗੁਰ ਮੰਤ੍ਰ ਤੇ ਨਾਮ ਮਹਾਤਮ-ਮੰਗਲ ।

ਦੋਹਰਾ-ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਸਤਿਨਾਮ ਕੋ ਬੰਦਨ ਬਾਰਿਬਾਰ ।

ਬੰਧ ਨਿਕੰਦਨ, ਸੁਖ ਸਦਨ, ਦੁਖ ਮਰਦਨ ਨਿਰਧਾਰ॥੩੪॥

[ਵਾਹਿਗੁਰੂ=ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦਾ ਉਹ ਨਾਮ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਸਿੱਖ ਮੰਤ੍ਰ ਕਰਕੇ ਜਪਦੇ ਹਨ ।
 ਸਤਿਨਾਮ=ਸੱਚਾ ਨਾਮ, ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ ਹੈ ਏਥੇ 'ਵਾਹਿਗੁਰੂ' ਦਾ । ਉਂਵ 'ਸਤਿਨਾਮ' ਆਪ ਬੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਸਰੂਪ ਲਖਾਯਕ ਨਾਮ ਹੈ ਤੇ ਰਬ ਜੀ ਦੇ ਨਾਂਵਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਨਾਮ ਗਿਣਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ।]

*ਏਥੇ ਇਸੇ ਛੇਵਾਂਵਲੀ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਪੰਕੀ 'ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ' ਦਾ ਅੰਕ :- 'ਵਿਦਯਾ-ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਨਿਵਾਸ' ਵਾਲਾ ਭੰਖ ।

ਇਸ ਸੂਰਤ ਵਿਚ 'ਸਤਿਨਾਮ ਵਾਹਿਗੁਰੂ' ਸਾਰਾ ਇਕ ਪਦ
 ਵਾਹੁ ਸੀ ਹੋਵੇਗਾ, ਪਰੰਤੂ ਅਗੇ ਚੱਲਕੇ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਵਿ
 ਜੀ ਏਥੇ ਨਿਰਾ 'ਵਾਹਿਗੁਰੂ' ਨਾਮ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ।
 ਨਿਕੰਦਨ=ਕੱਟਣ ਵਾਲਾ, ਨਾਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲਾ । ਸਦਨ=ਘਰ ।
 ਮਰਦਨ=ਮਲ ਸਿੱਟਣ ਵਾਲਾ ।
 ਨਿਰਧਾਰ=ਨਿਸ਼ਚੇ । (ਅ) ਮਨ ਵਿਚ ਧਾਰਨ ਕੀਤਾ ਹੈ । ਨਿਸ਼ਚੇ
 ਕੀਤਾ ਹੈ ।

ਅਰਥ—(ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਜੀ ਦੇ) ਸੱਚੇ ਨਾਮ—ਵਾਹਿਗੁਰੂ—ਨੂੰ ਵਾਰ ਵਾਰ (ਮੇਰੀ) ਨਮਸਕਾਰ
 (ਹੋਵੇ), ਜੋ ਨਿਸ਼ਚੇ (ਲੋਕ ਪੁਲੋਕ ਦੀਆਂ) ਬੰਦਸ਼ਾਂ ਦੇ ਕੱਟਣ ਵਾਲਾ ਹੈ, (ਦੋਹੀਂ
 ਲੋਕੀਂ) ਸੁਖ ਦਾ ਘਰ ਹੈ, (ਤੇ ਸਭ ਕਿਸਮ ਦੇ) ਦੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਮਲ ਸਿੱਟਣੇ ਵਾਲਾ ਹੈ ।

ਭਾਵ—ਨਾਮ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਮ ਰੂਪ ਜਾਣਕੇ ਇਸਦੇ ਪ੍ਰਵਾਹ ਵਿਚ ਪਏ ਪ੍ਰੇਮੀ ਕਵੀ ਜੀ ਨਾਮ ਨੂੰ
 ਇਕ 'ਸ਼ਕਤੀ', 'ਮੰਤ੍ਰ' ਤੇ 'ਸੱਚ' ਅਨੁਭਵ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਉਸ ਅੱਗੇ ਨਮਸਕਾਰ
 ਕਰਦੇ ਹਨ । ਫਿਰ ਉਸ ਨਾਮ ਦੀ ਤਾਸੀਰ ਦੱਸਦੇ ਹਨ, ਦੁੱਖ ਨਾਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਬੰਧਨ
 ਕੱਟਣ ਵਾਲਾ ਤੇ ਸੁਖਦਾਤਾ । ਆਪ ਇਹ ਸੁਣੀ ਸੁਣਾਈ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਦੱਸਦੇ, ਆਪ ਇਸਨੂੰ
 ਧਾਰਨ ਕਰਕੇ—ਪਰਖ, ਪਰਤਾ, ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਕਰਕੇ—ਦੱਸਦੇ ਹਨ ।

ਅਗਲੇ ਛੰਦਾਂ ਵਿਚ ਹੁਣ ਕਵਿ ਜੀ ਨਾਮ ਦੇ ਜੋ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ ਏਥੇ ਕਥੇ ਅਤੇ ਹੋਰ
 ਮਹਾਤਮਾਂ ਨੇ ਹੋਰਥੇ ਕਥੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵਿਸਥਾਰ ਪੁਰਬਕ ਕਥਨ ਕਰਨਗੇ ।

ਚੋਪਈ—ਵਾਹਿਗੁਰੂ* ਬਰ ਸੁੰਦਰ ਨਾਮੁ । ਸਦਾ ਸਵਾਰੇ ਹਮਾਰੇ ਕਾਮੁ ।
 ਇਕ ਅਵਿਲੰਬ ਨਾਮ ਕੋ ਜਾਨਾ । ਕਲੀ ਕਾਲ ਸਮਰੱਥ ਨ ਆਨਾ ॥ ੩੦ ॥

{ ਬਰ=ਸ਼੍ਰੇਸ਼ਟ । ਕਾਮੁ=ਕੰਮ । ਅਵਿਲੰਬ=ਆਸਰਾ ।
 { ਕਲੀ ਕਾਲ=ਕਲਜੁਗ ਦੇ ਸਮੇਂ । ਆਨਾ=ਹੋਰ । }

ਅਰਥ—ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਸ਼੍ਰੇਸ਼ਟ (ਤੇ) ਸੁੰਦਰ ਨਾਮ ਹੈ (ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦਾ, ਜੋ) ਸਾਡੇ ਕੰਮ ਸਦਾ
 ਸਵਾਰਦਾ ਹੈ ।

*'੧ ਓ ਸਤਿਨਾਮੁ.....' ਸਾਰੇ ਮੂਲ ਮੰਤ੍ਰ ਵਿਚ ਜਿਸ 'ਸਦਾ ਸਥਿਰ' ਵਜੂਦ ਜਾ ਹਸਤੀ ਦਾ
 ਪਤਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਉਸ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ 'ਵਾਹਿਗੁਰੂ' ਗੁਰ ਮੰਤ੍ਰ ਹੈ । ਯਥਾ 'ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਗੁਰ ਮੰਤ੍ਰ'
 ਹੈ ਜਪ ਹਉਮੈ ਖੋਈ [ਭਾ: ਗੁ: ਵਾ: ੧੩-੨] ਤੇ ਇਹ ਗੁਰ ਮੰਤ੍ਰ ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ
 ਦਿੱਤਾ ਸੀ:—'ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਗੁਰ ਸ਼ਬਦ ਸੁਣਾਯਾ' [ਭਾ: ਗੁ: ਵਾ: ੨੪-੧]

†ਪਾਠਾਂਤ—ਸਵਾਰ ਹਮਾਰੇ—ਬੀ ਹੈ ।

ਕਲਿਜੁਗ (ਵਿਚ) ਹੋਰ (ਕੋਈ ਸਾਧਨ) ਸਮਰੱਥਾਵਾਨ ਨਹੀਂ ਹੈ,
(ਇਸ ਕਰਕੇ ਅਸੀਂ) ਇਕ (ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦੇ) ਨਾਮ ਨੂੰ ਹੀ (ਅਪਣਾ) ਆਸ਼ਰਾ
ਜਾਣਿਆ ਹੈ।

ਸਦਾ ਲੋਕ ਪਰਲੋਕ ਸਹਾਈ। ਨਾਮ ਲੈਤਿ ਹੀ ਬਿਘਨ ਪਰਾਈ।
ਹਰਹਿ ਕਾਲਕਲਿ ਕਲੁਖ ਸਦੁਖਨ। ਨਾਮ ਕਟੌ ਜਿਨ ਗ੍ਰੀਵਾ ਭੂਖਨ।੩੬।

ਲੋਕ=ਇਸ ਜਗਤ ਵਿਚ।

ਪਰਲੋਕ=ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਜਗਤ ਵਿਚ।

ਸਹਾਈ=ਜੋ ਸਹਾਯਤਾ ਕਰੇ। ਮਦਦਗਾਰ, ਵੇਲੇ ਸਿਰ ਕੰਮ ਆਉਣ
ਵਾਲਾ।

ਬਿਘਨ=ਰੋਕ, ਮੁਸ਼ਕਲ, ਤਕਲੀਫ, ਅੌਕੜ।

ਪਰਾਈ=ਨੱਸ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। [ਪਲਾਯਨ=ਨੱਸ ਜਾਣਾ]।

ਹਰਹਿ=ਹਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਚੁਰਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਦੂਰ ਕਰ ਦੇਂਦਾ ਹੈ।

ਕਲਿ=ਪਿਛਲੀ ਚੋਪਈ ਵਿਚ ਕਹੇ—ਕਲੀ ਕਾਲ ਦਾ—ਹੀ ਉਲਟਵਾਂ ਰੂਪ
ਹੈ 'ਕਾਲ ਕਲਿ'। ਮੁਰਾਦ ਹੈ—ਇਸ ਜੁਗ ਤੋਂ, ਜੋ ਜੁਗ ਹੀ
ਪਾਪਮਯ ਕਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਪਦ ਦਾ ਅਰਥ—ਕਾਲ ਤੇ ਕਲਿਜੁਗ
ਦੇ ਪਾਪ—ਬੀ ਲਾਈਦੇ ਹਨ।

ਕਲੁਖ=ਮੈਲ, ਮਲੀਨਤਾਈ, ਪਾਪ।

ਸਦੁਖਨ=[ਸ+ਦੁਖਣ] ਦੁਖਣ ਉਹੀ ਪਦ ਹੈ ਜਿਸਨੂੰ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ
—ਦੁਸ਼ਣਾਂ ਲਗ ਗਈ—ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ ਚੰਦ ਨੇ ਕੋਈ
ਪਾਪ ਕੀਤਾ ਉਸਦੀ ਦੁਸ਼ਣਾ ਲੱਗੀ। ਸੋ ਦੁਖਣ ਦਾ ਅਰਥ
ਹੈ ਪਾਪ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਲੰਕਤਾਈ। ਤੁਕ ਦਾ ਭਾਵ
ਹੈ, ਕਲਿਜੁਗ ਦੇ ਪਾਪ ਤੇ ਪਾਪਾਂ ਦੀ ਦੁਸ਼ਣਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ
ਕਰਦਾ ਹੈ।

—ਸ—ਜੋ ਦੁਖਣ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਹੈ ਇਹ ਇਸਦੇ ਨਾਲ ਦਾ ਨਹੀਂ,
ਇਹ—ਹਰਹਿ—ਦੇ ਨਾਲ ਹੈ:—ਸ+ਹਰਹਿ=ਭੁਲੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਰਦਾ ਹੈ।
ਛੰਦ ਦੇ ਵਜ਼ਨ ਲਈ—ਸ—ਅੱਗੇ ਜਾ ਲੱਗਾ ਹੈ।

(ਅ) ਸਹਿਤ ਦੁਸ਼ਣਾਂ ਦੇ।

ਗ੍ਰੀਵਾ ਭੂਖਨ=ਗਲੇ ਦਾ ਗਹਿਣਾ, ਗਲੇ ਦਾ ਹਾਰ, ਮੁਹਾਵਰਾ ਹੈ—ਨਿਤ ਪ੍ਰਤਿ
ਨਾਲ ਗਹਿਣਾ। ਤੁਕ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ, ਜਿਸਨੇ ਨਾਮ ਨੂੰ ਨਿਰੰਤਰ
ਧਾਰਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਦੂਸਰਾ ਕਟਾਖਜ ਗਲੇ ਦੇ ਨਾਲ ਗਹਿਣੇ ਵਿੱਚ
ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਯਾਦੋਂ ਨਹੀਂ ਭੁੱਲਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ 'ਕਿਸੇ ਗੱਲ ਦੇ ਯਾਦ

[ਰਹਿਣ ਨੂੰ ਕੰਠ ਹੋ ਜਾਣਾ ਬੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ।]

ਅਰਥ—(ਨਾਮ) ਲੋਕ ਤੇ ਪੁਲੋਕ ਦਾ ਸਦਾ ਸਹਾਈ ਹੈ । ਨਾਮ ਦੇ ਲੈਂਦਿਆਂ ਹੀ (ਸਾਰੇ) ਵਿਘਨ ਨਸ਼ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ।

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਨਾਮ ਨੂੰ ਗਲੇ ਦਾ ਗਹਿਣਾ ਬਣਾਇਆ ਹੈ (ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ) ਕਲੀ ਕਾਲ ਦੇ ਪਾਪਾਂ (ਤੇ ਪਾਪਾਂ ਦੀਆਂ) ਦੂਸ਼ਣਾਂ ਨੂੰ (ਨਾਮ) ਦੂਰ ਕਰ ਦੇਂਦਾ ਹੈ ।

ਦੋਹਰਾ—ਮੰਗਲ ਸੁਖ ਕਲਿਆਣਦਾ ਕਰਹਿ ਅਮੰਗਲ ਹਾਨ ।

ਜਪਤਿ ਜਪਤਿ ਸ੍ਰੀ ਨਾਮ ਕੋ ਪ੍ਰਗਟੈ ਉਰ ਮੈਂ ਗਿਆਨ ॥੩੭॥

{ ਮੰਗਲ=ਭਲਿਆਈ, ਮਨ ਦੀ ਮੁਰਾਦ ਦੀ ਪੂਰਨਤਾਈ ।
ਸੁਖ=ਮਨ, ਸਰੀਰ ਤੇ ਆਤਮਾ ਦੇ ਆਰਾਮ ।
ਕਲਿਆਣ=ਸੁਭ ਹਾਲਤ । ਦਾ=ਦੇਣ ਵਾਲਾ ।
ਅਮੰਗਲ=ਵਿਘਨ, ਨਾ ਖੁਸ਼ੀ, ਬੁਰਿਆਈ, ਮੰਦਾ । }

ਅਰਥ—(ਨਾਮ) ਮੁਰਾਦਾਂ ਦੀ ਪੂਰਨਤਾਈ, ਸੁਖ ਅਤੇ ਸੁਭ ਅਵਸਥਾ ਦਾ ਦਾਤਾ ਹੈ, ਤੇ (ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਵਿਚ ਅਟਕ ਪਾਉਣ ਵਾਲੇ ਸਾਰੇ) ਅਮੰਗਲਾਂ ਦੀ ਹਾਨੀ ਕਰਦਾ ਹੈ । (ਇਹ ਫਲ ਕਾਮਨਾ ਧਾਰਕੇ ਜਪਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।

(ਨਿਸ਼ਕਾਮ ਅਰਾਧਨਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ) ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਨਾਮ ਨੂੰ ਜਪਦਿਆਂ ਜਪਦਿਆਂ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ।

ਭਾਵ—ਜੇ ਕਾਮਨਾ ਰੱਖਕੇ ਨਾਮ ਜਪਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਘਨਾਂ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਸੁਖ ਤੇ ਸੁਭ ਹਾਲਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਕਾਮਨਾ ਪੂਰਨ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਜੇ ਨਿਸ਼ਕਾਮ ਹੋਕੇ ਜਪਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਗਿਆਨ ਉਪਜਦਾ ਹੈ । ਨਾਮ ਸਿਮਰਣ ਨਾਲ ਮਨ ਹੋਰ ਦੁਰਨਿਆਂ ਤੋਂ ਹਟਦਾ ਹਟਦਾ ਇਕ ਨਾਮ ਦੇ ਢੁਰਨੇ ਤੇ ਆ ਟਿਕਦਾ ਹੈ, ਐਉਂ ਏਕਾਗ੍ਰਤਾ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । ਫਿਰ ਜਪਣ ਵਾਲਾ ਪ੍ਰੇਮੀ ਪ੍ਰਭੂ ਰੱਬ ਦਾ ਰੱਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸਦਾ ਨਾਮ ਜਪਦਾ ਹੈ, ਉਸਨੂੰ ਅਪਣੀ ਯਾਦ ਦਾ ਆਸ਼ਾ ਬਨਾਉਂਦਾ ਹੈ । ਯਾਦ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ਸਰੂਪ ਹੈ, ਸੋ 'ਸਾਈਂ ਪ੍ਰੇਮ ਰੂਪ ਨਾਮ' ਉਸਨੂੰ ਸਾਈਂ ਦੇ ਨੇੜੇ ਲੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਸਾਈਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਰੂਪ ਹੈ, ਉਹ ਗਿਆਨ ਸਰੂਪ ਹੈ, ਸੋ ਧਿਆਉਣ ਵਾਲਾ ਉਸੇ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਰੂਪ ਤੋਂ ਗਿਆਨ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ । ਐਉਂ ਗਿਆਨ ਅੰਦਰ ਪ੍ਰਗਟਦਾ ਹੈ ।

ਅੱਗੇ ਹੁਣ ਨਾਮਹੀਨ ਦਸ਼ਾ ਦੇ ਐਗ੍ਰਣ ਦੱਸਦੇ ਹਨ :—

ਚੌਪਈ—ਬਰਤ ਨੇਮ ਜਪ ਤਪ ਜਗ ਕਰਮੁ ਨਾਮ ਬਿਨਾ ਬਿਰਥੇਸਭਿ ਧਰਮੁ ।
ਨਾਮ ਹੀਨ ਭਵ ਸਾਗਰ ਬੀਚੁ । ਜਨਮ ਧਰਹਿ ਉਚੁ ਕਬ ਨੀਚੁ ॥੩੮॥

ਬਰਤ=ਤਪੱਸਯਾ ਦੇ ਤ੍ਰੀਕੇ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਗਲ ਦੇ ਕਰਨ ਯਾ ਨਾ
ਕਰਨ ਦਾ ਪ੍ਰਣ ਧਾਰਣ ਕਰਨਾ । (ਅ) ਭੁੱਖੇ ਰਹਿਣ ਦੀ ਤਪੱਸਯਾ ।

[ਸੰਸ:, ਵ੍ਰਤ]

ਨੇਮ=ਰੀਤਿ, ਤ੍ਰੀਕਾ, ਬੱਝੀ ਹੋਈ ਗਲ [ਸੰਸ:, ਨਿਯਮ] ।

ਜਗ=ਯੱਗਯ । (ਅ) ਜਗਤ ਵਿਚ ।

ਧਰਮੁ=ਜੋ ਧਾਰਣ ਕੀਤਾ ਜਾਏ ਸੋ ਧਰਮ ।

ਬਰਤ ਤੇ ਨੇਮ ਦੋ ਧਰਮ ਹਨ ।

ਜਪ ਤਪ ਜੱਗਯ ਏਹ ਕਰਮ ਹਨ । ਕਵਿ ਜੀ ਦੀ ਸਮੁੱਚੀ ਮੁਰਾਦ
ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕਰਮ ਅਰ ਧਰਮ ਤਾਂ ਹੀ ਸਫਲ ਹਨ ਜੇ ਨਾਮ
ਹੋਵੇ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਨਹੀਂ, ਤੇ ਵੰਨਗੀ ਮਾਤ੍ਰ ਦੇ ਚਾਰ ਗਿਣੇ ਹਨ ।
ਸਾਰੇ ਨਿਖੇੜ ਕੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਨਹੀਂ ਕੀਤੇ ।

ਭਵ ਸਾਗਰ=ਸੰਸਾਰ ਸਾਗਰ ।

ਅਰਥ—(ਜਗਤ ਵਿਚ ਪ੍ਰਚਲਤ) ਕਰਮ (ਜੈਸੇ ਕਿ) ਜਪ ਤਪ ਯੱਗਯ, ਅਤੇ ਧਰਮ (ਜੈਸੇ
ਕਿ) ਬ੍ਰਤ ਤੇ ਨੇਮ (ਏਹ) ਸਾਰੇ ਨਾਮ ਬਿਨਾਂ ਬਿਰਥਾ ਹਨ ।

(ਜੋ ਪ੍ਰਾਣੀ) ਸੰਸਾਰ ਸਾਗਰ ਵਿਚ ਨਾਮ ਹੀਨ ਹਨ, (ਕਦੇ) ਉੱਚਾ ਕਦੇ ਨੀਵਾਂ
(ਮੁੜ ਮੁੜ) ਜਨਮ ਧਾਰਦੇ ਹਨ* ।

ਨਾਮ ਬਿਨਾ ਪਿਗ ਰਾਜ ਸਮਾਜੁ । ਨਾਮ ਹੀਨ ਜਗ ਜੀਵਨ ਲਾਜੁ ।

ਅਭੈ† ਭਵਿਤ ਭੋਗਹਿ ਭਵ ਭੋਗੁ । ਨਾਮ ਬਿਨਾ ਜਾਵਹਿ ਜਮ ਲੋਗੁ ॥ ੨੯ ॥

ਪਿਗ=ਪ੍ਰਿਕਾਰ ਹੈ । [ਸੰਸ:, ਪਿਕ੍]

ਸਮਾਜੁ=ਸਭਾ । ਇਕਠ, ਭੀੜ ਭੁੜੱਕਾ । (ਅ) ਸਾਮਾਨ । ਰਾਜ ਵਿਚ
ਸਾਰੇ 'ਸਾਮਾਨ ਤੇ ਲੋਕ' ਜੋ ਸੁਖ ਦਾ ਕਾਰਣ ਹੁੰਦੇ ਹਨ [ਸੰਸ:, ਸਮਾਜ]

ਲਾਜੁ=ਲਾਜ=ਸ਼ਰਮ । ਇਸ ਤੁਕ ਦਾ ਅੰਤਿ ਬੀ ਅਰਥ ਲਗਦਾ ਹੈ:—

ਨਾਮ ਵਿਹੁਣੇ ਦਾ ਜਗਤ ਵਿਚ ਜੀਵਨ ਸ਼ਰਮਨਾਕ ਜੀਵਨ ਹੈ ।

ਅਭੈ=ਅ+ਭੈ=ਨਿਰਭਰ । ਭਵਿਤ=ਹੋਕੇ ।

ਭਵ=ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਯਾ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ।

ਭੋਗੁ=ਭੋਗ, ਰਸ ਮਾਣਨ ਵਾਲੇ ਕੰਮ ।

ਜਮ ਲੋਗੁ=ਜਮ ਲੋਕ । ਧਰਮ ਰਾਜ ਲੋਕ ਯਾ ਦੇਸ਼ । ਮਰ ਕੇ ਪ੍ਰਾਣੀ

ਪਹਿਲੇ ਏਥੇ ਜਾਂਦਾ ਤੇ ਉਸਦੇ ਕਰਮਾਂ ਦੀ ਜੇਖ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ।

ਭਾਵ ਨਾਮ ਵਿਹੁਣੇ ਲੋਥੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹਨ ।

*ਕਿਉਂਕਿ ਕਰਮ ਜਾਲ ਨਾਮ ਨਾਲ ਹੀ ਟੁੱਟਦਾ ਹੈ ।

†ਪਾਠਾਂਤ੍ਰ-ਅਭਹਿ-ਬੀ ਹੈ ।

ਅਰਥ—ਨਾਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ ਰਾਜ (ਨੂੰ ਅਤੇ ਰਾਜ ਦੇ) ਸਮਾਜ ਨੂੰ, ਨਾਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਜਗਤ ਦਾ ਜੀਵਨਾ (ਨਿਰੀ) ਸ਼ਰਮ ਹੈ ।

(ਜੇ ਲੋਕ) ਨਿਡਰ ਹੋਕੇ ਸੰਸਾਰ (ਵਿਚ) ਭੋਗਾਂ ਨੂੰ ਭੋਗ ਰਹੇ ਹਨ (ਓਹ ਨਾਮ ਵਿਹੁਣੇ ਜਮ ਲੋਕ ਨੂੰ ਜਾਣਗੇ) ।

ਭਾਵ—ਨਾਮ ਵਿਹੁਣੇ ਸਾਈਂ ਤੋਂ ਟੁੱਟੇ ਹੋਏ ਹਨ; ਜੇ ਨਾਮ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਮਰਕੇ ਓਥੇ ਜਾਣਗੇ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਹਨ ਭਾਵ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਪਾਸ । ਜੇ ਟੁੱਟੇ ਹਨ ਓਹ ਕੱਟੀ ਹੋਈ ਗੁੱਡੀ ਵਾਂਗੂੰ ਰੁਲਣਗੇ ।

ਚੌਪਈ—ਸੁੰਦਰ ਮੰਦਰ ਅੰਗਨਾ* ਸੇਜਾ । ਅੰਤ ਸਮੇਂ ਜਮ ਗਹਿ ਕਰਿ ਲੇ ਜਾ ।
ਚਤੁਰੰਗਨ ਧੁਜਨੀ ਬਲ ਧਰਨੀ । ਤਿਹ ਛਿਨ ਕਾਹੁ ਨ ਤੇ ਹੁਇ ਕਰਨੀ ॥੪੦॥

{ ਅੰਗਨਾ=ਅੰਗਨਾ=ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ । ਗਹਿ=ਫੜਕੇ ਲੈ ਜਾਏਗਾ ।
ਚਤੁਰੰਗਨ ਧੁਜਨੀ=ਚਾਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਫੌਜ-ਪੈਦਲ, ਘੋੜ ਸਵਾਰ, ਹਾਥੀ ਤੇ
ਰਥਾਂ ਵਾਲੀ । ਧੁਜਨੀ=ਸੈਨਾਂ, ਫੌਜ ।
ਬਲ ਧਰਨੀ=ਬਲ ਦੇ ਧਾਰਨ ਕਰਨ ਵਾਲੀ । ਬਲਵਾਨ ।
ਕਰਨੀ=ਮੁਹਾਫ਼ਰਾ ਹੈ—ਕਿਸੇ ਤੋਂ ਕਰਨੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਆਉਣੀ; ਜਿਵੇਂ
ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਕਹੀਦਾ ਹੈ,—ਕਿਸੇ ਤੋਂ ਕੁਛ ਨਹੀਂ ਸਰਨਾ—
ਭਾਵ ਕਿਸੇ ਦੀ ਪੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਜਾਣੀ । }

ਅਰਥ—ਸੁਹਣੇ ਮੰਦਰਾਂ, (ਸੁਹਣੀਆਂ) ਛੇਜਾਂ, ਤੇ (ਸੁਹਣੀਆਂ) ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ (ਵਿਚੋਂ) ਅੰਤ ਸਮੇਂ ਜਮ ਫੜਕੇ ਲੈ ਜਾਵੇਗਾ । (ਹਾਂ) ਉਸ ਛਿਨ (ਵਿਚੋਂ) ਬਲਵਾਨ ਚਤੁਰੰਗਨੀ ਸੈਨਾਂ (ਤਾਂ ਕੀਹ) ਕਿਸੇ ਤੋਂ (ਬੀ ਐਸੀ) ਕਰਨੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਣੀ (ਕਿ ਜਮ ਤੋਂ ਛੁਡਾ ਲਵੇ) ।

ਭਾਵ—ਮਰਨਾ ਸੱਚ ਹੈ, ਤੇ ਭੋਗ ਛਿਨ ਭੰਗਰ । ਭੋਗਾਂ ਵਿਚੋਂ ਮੋਤ ਬੈਧ ਲਏਗੀ ਤੇ ਭੋਗ ਧਰੇ ਰਹਿ ਜਾਣਗੇ । ਉਸ ਵੇਲੇ ਕੋਈ ਤਾਕਤ ਬੀ ਮੋਤ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਛੁਡਾ ਸਕੇਗੀ ।

ਗਜ, ਬਾਜੀ, ਸਜੇਦਨ, ਬਹੁ ਰੰਗੇ । ਹੋਤਿ ਕੋਸ਼, ਗਮਨੇ ਪਗ ਨੰਗੇ ।
ਸਿਵਕਾ, ਡੋਰੇ ਤਜਿ ਕਰਿ ਨਾਨਾ । ਨਾਮ ਬਿਨਾ ਜਮਪੁਰੀ ਪਯਾਨਾ ॥੪੧॥

{ ਗਜ=ਹਾਥੀ । ਬਾਜੀ=ਘੋੜੇ । ਸਜੇਦਨ=ਰਥ ।
ਬਹੁਰੰਗੇ=ਨਾਨਾ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਹੋਰ ਸਮਾਨਾਂ ਤੋਂ ਭਾਵ ਹੈ । ਅਥਵਾ ਰਥ ਨਾਨਾ
ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਯਾ ਕਈ ਰੰਗਾਂ ਵਾਲੇ ਰੰਗੀਨ ਰਥ । }

*ਪਾਠਾਂਤ੍ਰ—ਅੰਗਨ—ਬੀ ਹੈ । ਪਰ ਅੰਗਨ ਦਾ ਅਰਥ ਵਿਚੜਾ ਹੈ, ਜੋ ਦੇਢੇ ਢੁਕਦਾ ਨਹੀਂ ।

{ ਕੋਸ਼=ਖਜ਼ਾਨਾ । ਗਮਨੇ=ਚਲੇ ਗਏ । ਸਿਵਕਾ=ਪਾਲਕੀ ।
 ਭੋਰੇ=ਭੋਲੇ । ਤਜਿਕਰਿ=ਛੱਡਕੇ । ਨਾਨਾ=ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ।
 ਪਯਾਨਾ=ਜਾਣਾ । ਭੂਕ ਦਾ ਅਰਥ=ਨਾਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਜਮ ਪੁਰੀ ਨੂੰ ਚਲਾਣਾ
 ਹੋ ਗਿਆ (ਲੋਕਾਂ ਦਾ) । }

ਅਰਥ—ਹਾਥੀਆਂ, ਘੋੜਿਆਂ, ਰਥਾਂ, ਨਾਨਾ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ (ਹੋਰ ਸਾਮਾਨਾਂ ਅਤੇ) ਖਜ਼ਾਨਿਆਂ ਦੇ ਹੁੰਦਿਆਂ, (ਲੋਕੀ) ਨੀਰੋ ਪੈਰੀਂ ਚਲੇ ਗਏ ।

ਪਾਲਕੀਆਂ, ਤੇ ਨਾਨਾ (ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ) ਭੋਲੇ ਛੱਡਕੇ ਨਾਮ ਤੋਂ ਵਿਹੂਣੇ (ਲੋਕਾਂ ਦਾ) ਜਮ ਪੁਰੀ ਨੂੰ ਚਲਾਣਾ ਹੋ ਗਿਆ ।

ਨਾਮ ਹੀਨ ਅਸ ਸ੍ਰਾਸ ਸਹਤਿ ਹੈ । ਜਿਹ ਬਿਧਿ ਭਸਰਾ ਫੂਕ ਬਹਤਿ ਹੈ ।

ਨਾਮ ਜਪਤਿ ਸੇ ਵਡੇ ਵਡੇਰੇ । ਤਿਨ ਜਮਦੂਤ ਨ ਆਵਤਿ ਨੇਰੇ* ॥ ੪੨ ॥

{ ਅਸ=ਐਉਂ । ਸ੍ਰਾਸ=ਸਾਹ ।
 ਸਹਤਿ ਹੈ=ਸਮੇਤ ਹੈ, ਸ੍ਰਾਸਾਂ ਸਮੇਤ ਹੈ, ਇਸਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ:—
 ਐਉਂ ਸ੍ਰਾਸ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ।
 ਭਸਰਾ=ਖੱਲਾਂ, ਉਹ ਖੱਲਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਲੁਹਾਰ ਭੱਠੀ ਨੂੰ ਹਵਾ ਦੇਂਦਾ ਹੈ ।
 ਉਸ ਵਿਚ ਬੀ ਹਵਾ ਭਰਦੀ ਤੇ ਨਿਕਲਦੀ ਹੈ; ਮਾਨੋਂ ਸਾਹ
 ਆਉਂਦਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । }

ਅਰਥ—ਨਾਮ ਤੋਂ ਹੀਨ (ਸਰੀਰ) ਐਉਂ ਸ੍ਰਾਸ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਖੱਲਾਂ (ਵਢੇਂ) ਫੂਕ ਵਹਿੰਦੀ ਹੈ ।

(ਜੋ) ਨਾਮ ਜਪਦੇ (ਹਨ) ਉਹ ਵਡੇ (ਤੇ ਵਡਿਆਂ ਤੋਂ ਬੀ) ਵਡੇਰੇ ਹਨ, ਜਮ ਦਾ ਦੂਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨੇੜੇ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ ।

ਦੋਹਰਾ—ਨਾਮ ਨ ਜਪਹਿ ਅਕ੍ਰਿਤਘਨ ਜੋ ਅਭਿਮਤ ਦਾਤਾਰ ।

ਜਗ ਵਡਿਆਈ ਬਾਦ ਮਹਿ ਉਰਝੇ ਮੰਦ ਗਵਾਰ ॥ ੪੩ ॥

{ ਅਕ੍ਰਿਤਘਨ=ਕੀਤਾ ਨਾ ਜਾਣਨ ਵਾਲੇ । ਨਾ ਸੁਕਰ ਗੁਜਾਰ ।
 ਅਭਿਮਤ=ਜੋ ਮਨ ਨੂੰ ਭਾਵੇ, ਮਨ ਜੋ ਮੰਗੇ, ਮਨ ਵਾਂਛਤ ।
 ਬਾਦ=ਫਜ਼ੂਲ, ਨਿਕੰਮੀ । (ਅ) ਬਾਦ=ਬਗੜਾ । ਭਾਵ ਹੈ, ਵਡਿਆਈਆਂ
 ਅਤੇ ਬਗੜਿਆਂ ਵਿਚ ਫਸੇ ਹਨ । }

ਅਰਥ—(ਜੋ) ਨਾਮ ਨਹੀਂ ਜਪਦੇ (ਉਹ) ਕ੍ਰਿਤਘਨ ਹਨ (ਉਸਦੇ ਕਿ) ਜੋ ਮਨ ਵਾਂਛਤ (ਪਦਾਰਥਾਂ) ਦਾ ਦਾਤਾ ਹੈ, (ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਦਾਤੇ ਦਾ ਕੀਤਾ ਨਹੀਂ ਜਾਣ ਰਹੇ) ।

(ਹਾਂ ਉਹ) ਜਗਤ ਦੀ ਫਜ਼ੂਲ ਵਡਿਆਈ ਵਿਚ ਫਸੇ ਹੋਏ ਮੰਦੇ

* ਨਾਮ ਨਾਲ ਕਰਮ ਕਟ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਕਰਮ ਸੁਤੰਤ੍ਰ ਤੇ ਜਮ ਦਾ ਵੱਸ ਨਹੀਂ ।

ਮੁਰਖ ਹਨ (ਜੋ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦੇ ਕਿ ਇਸਨੇ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਜਾਣਾ ਤੇ ਅੱਗੇ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਆਉਣਾ)।

ਚੋਪਈ—ਜਾਨਤਿ ਸੰਤ ਨਾਮ ਪਰਤਾਪੂ। ਜਿਹ ਕਿਹ ਪਾਯੋ ਜਾਪ ਅਜਾਪੂ।
ਨਹਿ ਜਾਨਹਿ ਸਾਕਤ ਪਰਤਾਪਾ। ਧਨ ਵਿਸ਼ਵਾਸੀ ਅਹਿਮਤ ਆਪਾ॥੪੪॥

ਪਰਤਾਪੂ=(ਨਾਮ ਦਾ) ਪ੍ਰਤਾਪ, ਉਸਦੀ ਮਹੱਤਤਾ। ਅਰਥਾਤ ਨਾਮ ਜਪਕੇ ਕਿੱਥੀ ਵੱਡੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਅਜਾਪੂ=ਜਾਪ ਤੋਂ ਜੋ ਪਰੇ ਹੈ। [ਅ+ਜਾਪ+ਉ=ਪ੍ਰਤਾਪ]। ਇਸ-ਅਜਾਪ-ਪਦ ਦਾ ਭਾਵ ਅਜਪਾ ਜਾਪ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਅਜਾਪ ਦਾ ਉਹੀ ਅਰਥ ਹੈ ਜੋ ਦਸਮ ਗੁਰ ਜੀ ਦੀ ਬਾਣੀ ਵਿਚ-ਅਜਾਪ ਨਾਥ-ਪਦ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ। ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਜਪ ਨਾਲ ਅਪਣੇ ਤੇ ਉਸਦੇ ਵਿਚਲੀ ਵਿੱਥ ਮੋਟਦੇ ਹਾਂ, ਪਰ ਉਹ ਕਿਸੇ ਜਾਪ ਦੀ ਹੱਦ ਅੰਦਰ ਨਹੀਂ ਆ ਸਕਦਾ।

ਸਾਕਤ=ਭਿੰਗਾ ਹੋਇਆ। ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਤੋਂ ਜੁਦਾ ਹੋਇਆ। ਜਿਹਦੀ ਸੁਰਤ 'ਕਰਤਾ' ਨਾਲ ਨਾ ਜੁੜੀ ਹੋਵੇ, ਪਰ 'ਕ੍ਰਿਤ' ਵਿੱਚ ਭਿੰਗਾ ਹੋਵੇ। ਲਿਵ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਅਵਸਥਾ-ਸਾਕਤ ਅਵਸਥਾ-ਹੈ।

[ਫਾ: ਸਾਕਤ*]

ਵਿਸ਼ਵਾਸੀ=ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੇ, ਭਰੋਸਾ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ।

[ਸੰਸ: ਵਿਸ਼ਵਾਸਿਨ੍]

ਅਹਿਮਤ=[ਅਹਿ=ਸੱਪ । ਮਤ=ਬੁੱਧੀ] ਸੱਪ ਵਰਗੀ ਬੁੱਧੀ। ਧਨ ਉਤੇ ਬੈਠਣਾ, ਨਾ ਆਪ ਵਰਤ ਸਕਣਾ ਨਾ ਦੇ ਸਕਣਾ, ਕੋਈ ਲੋੜ ਵੰਦ ਲੈਣ ਆਵੇ ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਭੰਗ ਮਾਰਨਾ, ਇਹ ਸੱਪ ਬੁੱਧੀ ਹੈ।

ਆਪਾ=ਅਪਣਾ ਆਪ। ਮੁਰਾਦ ਦਿਲ ਤੋਂ ਹੈ।

ਪਾਠਾਂਤ੍ਰ-ਅਹਿਮਤਿ ਆਪਾ-ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਅਰਥ ਹੈ, ਆਪਾ ਅਹਿਕਾਰ ਬੁੱਧੀ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਅਭਿਮਾਨੀ।

ਅਰਥ—ਜਾਣਦੇ ਹਨ ਸੰਤ ਨਾਮ ਦੇ ਪ੍ਰਤਾਪ ਨੂੰ, (ਕਿ ਉਸ) ਜਪਾਂ ਤੋਂ ਪਰੇ (ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਨੂੰ) ਜਿਸ ਕਿਸੇ ਨੇ ਪਾਯਾ ਹੈ (ਨਾਮ) ਜਪਕੇ (ਪਾਯਾ ਹੈ)।
(ਪਰ) ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੇ (ਨਾਮ ਦਾ ਇਹ) ਪਰਤਾਪ ਸਾਕਤ (ਲੋਕ, ਜੋ) ਧਨ ਉਤੇ ਭਰੋਸਾ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ ਹਨ (ਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ) ਆਪਾ ਸਰਪ ਦੀ ਬੁੱਧੀ (ਵਰਗਾ ਹੈ)।

*ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਪਦ 'ਸਾਕ੍' ਨੂੰ ਬੀ ਇਸਦਾ ਮੂਲ ਸਮਝਦੇ ਹਨ।

ਸੂਚਨਾ—ਐਸੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਕਰਨੀ ਅੱਗੇ ਦੱਸਦੇ ਹਨ:—

ਦਰਬ ਹੋਤ ਸਭਿ ਕਰਹਿ ਉਪਾਈ । ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਉਰ ਦੀਨ ਭੁਲਾਈ ।
ਕੰਚਨ ਰੁਚਿਰ ਰਚਿਤ ਬਰ ਰਤਨਾ । ਤਿਹ ਤਜਿ ਕਰਤਿ ਕਾਚ ਹਿਤ
ਜਤਨਾ ॥੪੫॥

ਦਰਬ=ਪਦਾਰਥ, ਦੋਲਤ । ਉਪਾਈ=ਉਪਾਉ, ਤਰੱਦਦ ।

ਉਚ=ਦਿਲੋਂ । ਕੰਚਨ=ਸੋਨਾ ।

ਰੁਚਿਰ=ਮਨ ਨੂੰ ਭਾਉਣ ਵਾਲਾ, ਪਸੰਦੀਦਾ, ਸੁੰਦਰ ।

ਰਚਿਤ=ਰਚਿਆ ਹੋਇਆ । (ਅ) ਖਚਿਤ=ਜੜਿਆ ਹੋਇਆ ।

ਭਾਵ ਜੜਾਉ ਗਹਿਣੇ ਤੋਂ ਬੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ।

ਬਰ=ਸ਼੍ਰੇਸ਼ਟ, ਚੰਗਾ ।

ਰਤਨਾ=ਰਤਨ, ਜਾਹਰ, ਗਹਿਣਾ । ਰਤਨ ਤੋਂ ਮੁਰਾਦ ਨਾਮ ਹੈ ਜੋ

ਭਾਫਾ ਸੁਹਣਾ ਤੇ ਕੀਮਤੀ ਹੈ । ਨਾਮ ਨੂੰ ਰਤਨ ਕਹਿਣਾ ਸ੍ਰੀ

ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਬਾਣੀ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਵੇਰ ਆਯਾ ਹੈ ।

ਤਤ ਵਸਤੂ ਦੀ ਸਿਆਣ ਵਿਚ ਕੂਤ, ਕੀਮਤ, ਮੁੱਲ, ਅਮੁੱਲ ਦੀ

ਗਲ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਦੱਸੀ ਹੈ । ਇਸ ਤੁਕ ਦਾ ਅਰਥ ਐਉਂ

ਬੀ ਲਗਦਾ ਹੈ:—ਸੋਨੇ ਵਿਚ (ਰਚਿਤ=) ਜੜੇ ਹੋਏ ਸ਼੍ਰੇਸ਼ਟ

ਰਤਨ ਨੂੰ ਤਿਆਗਦਾ ਹੈ ਤੇ ਕੱਚ ਵਾਸਤੇ ਜਤਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ।

ਤਿਹ=ਉਸਨੂੰ । ਤਜਿ=ਛੱਡਕੇ । ਕਾਚ=ਕੱਚ ।

ਹਿਤ=ਵਾਸਤੇ ।

ਅਰਥ—(ਸਾਕਤ) ਸਾਰੇ ਦੋਲਤ (ਪ੍ਰਾਪਤੀ) ਵਾਸਤੇ (ਜੀ) ਉਪਾਉ ਕਰਦੇ ਹਨ (ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ)
ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਦਿਲੋਂ ਹੀ ਭੁਲਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ।

(ਪਰੰਤੂ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਨਾਮ ਤਾਂ) ਸੋਨੇ ਦਾ ਬਣਿਆਂ ਮਨ ਮੋਹ ਲੈਣ ਵਾਲਾ
ਗਹਿਣਾ ਹੈ, ਉਸਨੂੰ ਛੱਡਕੇ (ਓਹ ਝੂਠੇ ਧਨ) ਲਈ ਕੱਚ (ਸੰਚਯ ਕਰਨ) ਦਾ ਜਤਨ
ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ।

ਸੂਚਨਾ—ਹੁਣ ਨਾਮ ਦੀ ਮਹਿਮਾਂ ਦੇ ਜਾਣਨ ਵਾਲੀਆਂ, ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਸਾਹਿਤਯ ਵਿਚ ਆਈਆਂ
ਵਯਕਤੀਆਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਨਗੇ:—

ਸ਼੍ਰੇਯਾ—ਜਾਨਤਿ ਹੈ ਮਹਿਮਾ ਅਹਿਸ਼ੇਖ ਸੁ ਨਾਮਹਿ ਕੀ ਪਰਤਾਪ ਵਡਾਈ ।

ਸੈਲਨਿ ਕਾਨਨਿ ਸੋਂ ਧਰਨੀ ਪਰਸੁਨਹਿ ਜਨੋਂ ਜਿਨ ਸੀਸ ਉਠਾਈ ।

ਨਾਮ ਮਹਾਤਮ ਸ਼ਿਕਰ ਜਾਨਤਿ ਕੰਠ ਹਲਾਹਲ ਲੀਨਿ ਪਚਾਈ ।

ਆਤਮਭੂ ਭਲਿ ਰੀਤਿ ਪਛਾਨਤਿ ਜਾਂ ਬਲ ਸੋਂ ਪਰਪੰਚ ਬਨਾਈ ॥੪੬॥

ਮਹਿਮਾ=ਵੱਡਾ ਪਨ, ਜਲਾਲ । (ਅ) ਬੇਹਦ ਦਸ਼ਾ, ਬੇਅੰਤਤਾਈ ।
 ਅਹਿਸ਼ੇਖ=ਅਹਿ=ਨਾਗ । } ਸ਼ੇਖਨਾਗ । ਓਹ ਸੱਪਾਂ ਦਾ ਰਾਜਾ ਜਿਸ ਦੇ
 ਸ਼ੇਖ=ਸ਼ੇਸ਼ । } ਹਜ਼ਾਰ ਮੂੰਹ ਹਨ, ਹਜ਼ਾਰ ਹੀ ਜੀਭ ਨਾਲ
 ਉਹ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦੇ ਹਜ਼ਾਰ ਨਾਮ ਨਿਤ ਨਵੇਂ ਲੈਂਦਾ ਹੈ । ਵਿਸ਼ਨੂੰ
 ਦੀ ਛੇਜਾ ਵੀ ਇਸ ਨੂੰ ਆਖਦੇ ਹਨ । ਸ਼ੇਸ਼ਨਾਗ ਅਬਦੀ
 ਜੀਵਨ (Eternity) ਦਾ ਇਕ ਰੂਪਕ (Emblem) ਹੈ, ਇਸੇ
 ਕਰਕੇ ਸ਼ੇਖਨਾਗ ਦਾ ਇਕ ਨਾਮ 'ਅਨੰਤ' ਬੀ ਹੈ । ਨਾਗ ਇਕ
 ਪੁਰਾਤਣ ਕੌਮ ਦਾ ਬੀ ਨਾਮ ਹੈ, ਗਾਲਬਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੋਈ
 ਸ਼ੇਖ (=ਵੱਡਾ, ਆਗੂ,) ਨਾਮ ਦਾ ਅਭਿਆਸੀ ਤੇ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਦਾ
 ਨਿਜ ਸੇਵਕ ਹੋਇਆ ਹੋਵੇ ।

ਸੁ ਨਾਮਹਿ=ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਨਾਮ ਦੀ । ਸੈਲਨਿ=ਪਹਾੜਾਂ ।
 ਕਾਨਨਿ=ਜੰਗਲਾਂ, ਬਨਾਂ । ਧਰਨੀ=ਧਰਤੀ ।
 ਪਰਸੂਨਹਿ=ਫੁੱਲ, ਕਲੀ [ਸੰਸ: ਪ੍ਰਸੂਨ] । ਸ਼ੰਕਰ=ਸ਼ਿਵਜੀ ।
 ਹਲਾਹਲ=ਜ਼ਹਿਰ ਜੋ ਸਮੁੰਦ੍ਰ ਰਿੜਕਨ ਵੇਲੇ ਨਿਕਲਿਆ ਸੀ । ਆਮ
 ਵਿਹੁ ਨੂੰ ਭੀ 'ਹਲਾ ਹਲ' ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ।
 ਆਤਮਬੂ=ਬ੍ਰਹਮਾ । ਪਰਪੰਚ=ਜਗਤ । [ਸੰਸ:, ਪ੍ਰਪੰਚ]

ਅਰਥ—(ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ) ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਨਾਮ ਦੇ ਪ੍ਰਤਾਪ ਤੇ ਵਡਿਆਈ ਦੀ ਬੇਅੰਤਤਾਈ ਸ਼ੇਸ਼ਨਾਗ
 ਜਾਣਦਾ ਹੈ,
 (ਜਿਸ ਨੇ) ਪਹਾੜਾਂ (ਤੇ) ਬਨਾਂ ਨਾਲ (ਲੱਦੀ ਹੋਈ) ਧਰਤੀ (ਅਪਣੇ ਇਕ) ਸਿਰ (ਉਤੇ)
 ਫੁੱਲ ਵਾਂਗੂ ਢਾਈ ਹੋਈ ਹੈ ।
 ਨਾਮ ਦਾ ਮਹਾਤਮ ਸ਼ਿਵਜੀ ਜਾਣਦਾ ਹੈ (ਜਿਸਨੇ ਅਪਣੇ) ਕੰਠ (ਵਿਚ) ਜ਼ਹਿਰ
 ਪਚਾ ਲਈ ।
 (ਹਾਂ ਨਾਮ ਮਹਾਤਮ ਨੂੰ) ਬ੍ਰਹਮਾ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਛਾਣਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ (ਨਾਮ) ਦੇ ਬਲ ਨਾਲ
 (ਉਸਨੇ) ਜਗਤ ਬਣਾਇਆ ਸੀ ।

ਸੂਚਨਾ—ਅੱਗੇ ਹੁਣ ਭਗਤੀ ਮਾਰਗ ਦੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਪੁਰਖਾਂ ਦਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤ ਵਰਤਣਗੇ:—

ਸ੍ਰੈਯਾ—

ਪ੍ਰਹਲਾਦ, ਕਵਾਦਿ, ਤਿਲੋਚਨ, ਨਾਰਦ, ਧ੍ਰੁ, ਸਨਕਾਦਿ, ਜਦੇਵ, ਸਪੰਨ ।
 ਅੰਬਰੀਕ, ਕਬੀਰ, ਪਰੁਰਵ, ਅੰਗਰਾ, ਨਾਮੋ, ਬਿਭੀਖਨ, ਕੁੰਭਜ ਮੰਨਾ ।
 ਰਵਿਦਾਸ, ਅਜਾਮਲ, ਊਧਵ, ਕੂਰ, ਹਨੂਮਤਿ, ਭੀਲਨੀ ਭੀ ਧਨਧੰਨਾ ।
 ਜੁਗਚਾਰ ਵਿਖੇ ਜਨ ਜੋ ਜਨਮੇ ਜਿਨਹੂਕਿਨ ਨਾਮ ਹੀ ਤੇਭ੍ਰਮਭੀਨਾ ॥੪੭॥

ਪ੍ਰਹਲਾਦ=ਪ੍ਰਹਲਾਦ । ਇਕ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਭਗਤ ਦਾ ਨਾਮ ।

ਕਵਾਦਿ=ਕਵਿ + ਆਦਿ—ਆਦਿ ਕਵੀ, ਬਾਲਮੀਕ ।

ਨਾਰਦ=ਭਗਤੀ ਮਤ ਦੇ ਇਕ ਆਚਾਰਯ ਦਾ ਨਾਮ ।

ਸਨਕਾਦਿ=ਸਨਕ + ਆਦਿ । ਬ੍ਰਹਮਾਂ ਦੇ ਚਾਰ ਪੁੱਤ੍ਰ ਸਨਕ, ਸਨੰਦਨ
ਸਨਾਤਨ, ਸਨਕ ਕੁਮਾਰ ।

ਪਰੁਰਵ=ਰਾਜਾ ਪਰੁਰਵਸ ।

ਕੰਭਜ=ਜੋ ਘੜੇ ਤੋਂ ਉਪਜਿਆ, ਅਗਸਤ ਮੁਨੀ ।

ਮੰਨਾ=ਮੰਨੇ ਹਨ, ਮੰਨੇ ਹੋਏ ਹਨ (ਭਗਤ) । (ਅ) ਮੈਂ ਬੀ ਅਰਥ ਲਾਉਂਦੇ
ਹਨ:—(ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ) ਮੰਨਿਆਂ ਹੈ (ਨਾਮ ਨੂੰ) ।

ਕੁਰ=ਅਕੁਰ, ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦਾ ਚਾਚਾ । ਭੀ=ਨਿਸਚੈ ।

ਧੰਨ=ਧੰਨ ਹਨ । ਧੰਨਾ=ਧੰਨਾ ਭਗਤ, (ਅ) ਜੋ ਧੰਨ ਧੰਨ ਹਨ ।

ਅਰਥ—(ਫੇਕੜਲੀ ਤੁਕ ਦਾ ਅਰਥ ਪਹਿਲੇ ਆਰੰਭ ਹੁੰਦਾ ਹੈ) ।

ਚਾਰ ਸੁਗਾਂ ਵਿਚ ਜੋ (ਉੱਤਮ) ਜਨ ਜਨਮੇ, ਜਿਸ ਕਿਸੇ ਦਾ (ਨਾਮ ਲਓ, ਉਸੇ ਦਾ)
ਭਰਮ ਨਾਮ ਨਾਲ ਹੀ ਭੱਜਾ ।

(ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤ ਲਈ ਸੁਣੋ) ਪ੍ਰਹਲਾਦ, ਬਾਲਮੀਕ, ਤ੍ਰਿਲੋਚਨ, ਨਾਰਦ, ਧ੍ਰੁ,
ਸਨਕਾਦਿਕ, ਜੈ ਦੇਵ, ਸਧਨਾ;

ਅੰਬੀਕ, ਕਬੀਰ, ਪਰੁਰਵਸ, ਅੰਗਰਾ, ਨਾਮਦੇਵ, ਬਿਭੀਖਨ, ਅਗਸਤ (ਜੋ) ਮੰਨੇ
(ਹੋਏ ਭਗਤ ਹਨ) ।

ਰਵਿਦਾਸ, ਅਜਾਮਲ, ਉਧਵ, ਕੁਰ, ਹਨੂਮਾਨ, ਭੀਲਣੀ, ਧੰਨਾ, (ਜੋ) ਨਿਸਚੈ
ਧੰਨ ਹਨ ।

ਭਾਵ—ਅੰਕ ੪੭ ਵਿਚ ਜੋ ਨਾਮ ਆਏ ਹਨ, ਸੋ ਕਵਿ ਜੀ ਨੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤ ਦਿੱਤੇ ਹਨ, ਉਹ
ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤ ਜੋ ਕਵਿ ਜੀ ਦੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ, ਵੱਸਦੇ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਆਮ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹਨ । ਕਵਿ ਜੀ
ਉਹਨਾਂ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਸਿੱਧਾਂਤ ਨਿਰੂਪਣ ਕਰਨ ਲਈ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਵਰਤ ਰਹੇ
ਹਨ, ਕਿ ਨਾਮ ਜਪਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਦਗਤੀ ਪਾਈ । ਏਹ ਸਾਰੇ ਭਗਤੀ-ਮਾਰਗ ਦੇ ਟੁਰਨ ਵਾਲੇ,
ਨਾਮ ਦੀ ਟੋਕ ਵਾਲੇ ਸਤਿਪੁਰਖ ਹੋਏ ਹਨ ।

ਅਪਣੇ 'ਸੱਚ' ਨੂੰ ਬਯਾਨ ਕਰਦਿਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਖੀਆਂ ਪ੍ਰਸੰਗਾਂ ਨੂੰ ਵਰਤ ਲੈਣਾ ਜੋ ਪ੍ਰਯੋਗ
ਵਿਚ ਆਮ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੋਣ, ਇਕ ਤਰੀਕਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਮਹਾਤਮਾ ਵਰਤ ਲੈਂਦੇ ਹਨ, ਇਸ ਲਈ ਕਿ
ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸੰਗ ਪਤਾ ਹੋਵੇ ਹਨ, ਤੇ ਓਹ 'ਸੱਚ' ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤ ਨਾਲ ਛੇਤੀ ਸਮਝ
ਲੈਂਦੇ ਹਨ ।

ਉਪਰ ਲਿਖੇ ਨਾਵਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਭਗਤਾਂ ਸਤਿਪੁਰਖਾਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ
ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਵਿਚ ਹੈ, ਏਹ ਹਨ:—ਤ੍ਰਿਲੋਚਨ, ਜੈ ਦੇਵ, ਸਧਨਾ, ਕਬੀਰ, ਨਾਮ ਦੇਵ,
ਰਵਿਦਾਸ, ਧੰਨਾ ।

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਸਤਿਪੁਰਖਾਂ ਦੇ ਜ਼ਿਕਰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਵਿਚ ਆਏ ਹਨ, ਉਹ ਨਾਮ,
 ਏਹ ਹਨ:—ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ, ਬਾਲਮੀਕ, ਨਾਰਦ, ਧ੍ਰੁ, ਸਨਕਾਦਿ, ਅੰਬੀਕ, ਪੁਰੂਰਵਸ (ਪੁਰੂਰਉ),
 ਅੰਗਰਾ, ਬਿਭੀਖਨ, ਅਜਾਮਲ, ਭੀਲਨੀ, ਹਨੁਮਾਨ, ਉਪਉ, ਅਕੂਰ ।

ਕਾਬਿੱਤ—ਬਾਨੀ ਛਬਿ ਬਨੀ ਅੰਗ, ਸ਼ੋਖ ਤਨ ਸੰਗ ਰੰਗ;
 ਗੰਗ ਕੋ ਤਰੰਗ ਸੁ, ਪਤੰਗ ਕੋ ਕਿਕਾਨ ਹੈ ।
 ਲੰਬੋਦਰ ਰਦਨ ਕੀਨੋ, ਧਨੁਖ ਮਦਨ ਚੀਨੋ,
 ਸ਼੍ਰੀਆ ਕੋ ਸਦਨ, ਚਹੁੰਬਦਨ ਕੋ ਜਾਨ ਹੈ ।
 ਕਰੁਨਾਨਿਧਾਨ ਸਿੰਗ, ਜੋਨੁ ਕੀਨੀ ਜਾਨ ਮ੍ਰਿਗ,
 ਭਸਮ ਸੁ ਤੀਨਦ੍ਰਿਗ, ਸੁਧਾ ਸੁਰਪਾਨ ਹੈ ।
 ਮਨ ਕੀਨੋ ਮੁਨੀ ਸਤੋਗੁਨ ਚੀਨ ਲੀਨੋ ਗੁਨੀ
 ਨਾਮ ਕੋ ਸੁਜਸ ਤੇ ਦੇ ਸਭੇ ਸ਼ੋਭਾਵਾਨ ਹੈ ॥ ੪੮ ॥

ਬਾਨੀ=ਬਾਣੀ, ਮੁਰਾਦ ਸਰਸ੍ਵਤੀ ਜਾ ਸ਼ਾਰਦਾ ਤੋਂ ਹੈ । ਉਸ ਦਾ ਰੰਗ
 ਉੱਜਲ ਹੈ । ਛਬਿ=ਸੁੰਦਰਤਾ ।

ਬਨੀ=ਬਨ ਬਨ ਪੈ ਰਹੀ ਹੈ, ਫਬੀ ਹੋਈ । (ਅ) ਬਨੀ=ਵੱਨੀ=
 ਅਗਨੀ । ਬਾਨੀ ਛਬਿ ਬਨੀ ਅੰਗ=ਸਰਸ੍ਵਤੀ ਦੇ ਅੰਗਾਂ ਦੀ

ਅਗਨੀ ਵਰਗੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਹੈ । ਸ਼ੋਖ=ਸ਼ੋਖਨਾਗ ।

ਸੰਗ=ਨਾਲ । (ਅ) ਸੰਗ ਦਾ ਅਰਥ ਭਗਤੀ ਬੀ ਹੈ, ਅਰਥਾਤ ਸ਼ੋਖ ਦੇ ਤਨ
 ਦਾ ਭਗਤੀ ਵਾਲਾ ਰੰਗ ।

ਗੰਗ=ਗੰਗਾ । ਤਰੰਗ=ਲਹਿਰਾਂ ।

ਸੁ=ਸ਼ੋਭਾ । (ਅ) ਸੋ=ਪਾਰਬਤੀ । ਗੰਗ ਕੋ ਤਰੰਗ ਸੁ=ਗੰਗਾ ਦੇ

ਤਰੰਗ ਜੋ ਪਾਰਬਤੀ ਵਰਗੇ (ਸੁੰਦਰ ਹਨ) । ਪਤੰਗ=ਸੂਰਜ ।

ਕਿਕਾਨ=ਘੋੜਾ । ਸੂਰਜ ਦੇ ਘੋੜੇ ਦਾ ਰੰਗ ਚਿੱਟਾ ਹੈ ।

ਲੰਬੋਦਰ=[ਲੰਬ+ਉਦਰ] ਜਿਸ ਦਾ ਢਿਡ ਲੰਮਾ ਹੈ, ਗਣੇਸ਼ ।

ਰਦਨ=ਦੰਦ । ਜੋ ਚਿੱਟਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।

ਮਦਨ=ਕਾਮ ਦੇਵ । ਸ਼੍ਰੀਆ=ਲੱਛਮੀ ।

ਸਦਨ=ਘਰ । ਲੱਛਮੀ ਦਾ ਨਿਵਾਸ ਕਵਲ ਵਿਚ ਹੈ ।

ਚਹੁੰਬਦਨ=ਚਾਰ ਮੂੰਹਾਂ ਵਾਲਾ, ਬ੍ਰਹਮਾ ।

ਜਾਨ=ਵਾਹਨ, (ਅ) ਸਵਾਰੀ । [ਸੰਸ: , ਜਾਨ]

ਕਰੁਨਾਨਿਧਾਨ=ਕ੍ਰਿਪਾ ਦਾ ਖਜ਼ਾਨਾ ਜਾ ਸਮੁੰਦਰਾਏਥੇ ਮੁਰਾਦ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਤੋਂ ਹੈ ।

{ ਸ੍ਰਿਗ=ਮਾਲਾ [ਸੰਸਾਰ, ਸ੍ਰਗ, ਸ੍ਰਜ=ਸਿਹਰਾ, ਮਾਲਾ] । ਜੋਨੁ=ਚਾਂਦਨੀ ।
 ਜਾਨ ਮ੍ਰਿਗ=[ਜਾਨ=ਅਸਵਾਰੀ । ਮ੍ਰਿਗ=ਹਰਨ] । ਹਰਨ ਦੀ ਸਵਾਰੀ
 ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਚੰਦਮਾ ।
 ਤੀਨ ਦ੍ਰਿਗ-ਤਿੰਨ ਅੱਖਾਂ ਵਾਲਾ, ਸ਼ਿਵ ।
 ਸੁਧਾ=ਅੰਮ੍ਰਿਤ ।
 ਸੁਰਪਲ=ਜੋ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਪੀਣ ਜੋਗ ਹੈ । ਜਿਸ ਨੂੰ ਦੇਵਤੇ ਪੀਂਦੇ ਹਨ ।
 ਮੁਨੀ=ਸਤਿਕਾਰ ਯੋਗ, ਤਪੱਸ਼ੀ, ਸਾਧੂ ।
 ਮਨ ਕੀਨੋ ਮੁਨੀ=ਜਿਵੇਂ ਮਨ ਨੂੰ ਕੀਤਾ ਹੈ ਮੁਨੀਆਂ ਨੇ ਚਿੱਟਾ ।
 ਅਥਵਾ 'ਸਤੋਗੁਨ' ਦੇਹੁਰੀ ਦੀਪਕ ਹੈ:-'ਮਨ ਕੀਨੋ ਮੁਨੀ
 ਸਤੋਗੁਨ'=ਮਨ ਨੂੰ ਜਿਵੇਂ ਮੁਨੀਆਂ ਨੇ ਕੀਤਾ ਹੈ ਸਤੋਗੁਨੀ ।
 ਵੇਰ ਸਤੋਗੁਨੀ ਅੱਗੇ ਬੀ ਚੱਲੇਗਾ-'ਸਤੋਗੁਨ ਚੀਨ ਲੀਨੋ
 ਗੁਨੀ'=ਜਿਵੇਂ ਗੁਨੀਆਂ ਨੇ ਸਤੋਗੁਨ ਨੂੰ ਪਛਾਣ ਲਿਆ ਹੈ ।
 ਗੁਨੀ=ਤੂੰ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਜੋ ਹੋਵੇ ਸੋ ਗੁਣੀ, ਜਾ
 ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਗੁਣਾਂ (ਖੂਬੀਆਂ) ਨੂੰ (ਜੋ ਸਾਰੇ ਉੱਜਲ ਹੁੰਦੇ ਹਨ) ਜੋ ਵੀਚਾਰ
 ਤੇ ਵਿਵੇਕ ਨਾਲ (ਗੁਨ ਲਵੇ) ਪਛਾਣ ਲਵੇ ਸੋ ਗੁਨੀ । ਤੁਕ
 ਦੇ ਅਰਥ ਵਿਚ ਸਤੋਗੁਨੀ [ਸਤ੍+ਗੁਣ=] ਰਜ, ਤਮ, ਸਤ੍ ਤ੍ਰੇਆਂ
 ਗੁਣਾਂ ਵਿਚੋਂ ਛੇਕੜਲਾ-ਸਤ੍ । ਸਤ੍ ਗੁਣ ਹੈ:-ਨੇਕੀ, ਗਿਆਨ,
 ਸਚ; ਜੋ ਧਾਰਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਬਨਾ ਦੇਂਦਾ ਹੈ: ਨੇਕ, ਧਰਮੀ,
 ਭਗਤ, ਪਵਿੱਤ੍ਰ, ਗਿਆਨ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮੀ ।
 ਚੀਨ ਲੀਨੋ=ਪਛਾਣ ਲਿਆ ਹੈ ।
 ਸੁਜਸ=ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਯਸ਼, ਯਸ਼ ਦੇ ਦੋ ਅਰਥ ਹਨ, ਕੀਰਤੀ, (ਅ)
 ਮਹਿਮਾ, ਪ੍ਰਤਾਪ ।

ਅਰਥ—(ਅੰਤਲੀ ਤੁਕ ਤੋਂ ਅਰਥ ਤੁਰੇਗਾ) ਨਾਮ ਦੀ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਮਹਿਮਾ ਕਰਕੇ ਹੀ ਇਹ ਸਾਰੇ ਸ਼ੋਭਾ ਵਾਲੇ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ:-

ਸਾਰਦਾ ਦੇ ਅੰਗਾਂ ਦੀ ਬਣ ਬਣ ਪੈ ਰਹੀ ਸੁੰਦਰਤਾ, ਸ਼ੇਸ਼ਨਾਗ ਦੇ (ਕਾਲੇ) ਸਰੀਰ ਨਾਲ ਜੋ (ਉੱਜਲ) ਰੰਗ (ਲੱਗਾ ਪਿਆ ਹੈ) । ਗੰਗਾ ਦੇ ਤਰੰਗਾਂ ਦੀ ਸ਼ੋਭਾ, ਸੂਰਜ ਦੇ ਘੋੜੇ ਦਾ (ਜੋ ਚਿੱਟਾ ਰੰਗ) ਹੈ ।

ਗਣੇਸ਼ ਦਾ ਦੰਦ (ਜੋ ਚਿੱਟਾ) ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਕਾਮਦੇਵ ਦਾ ਧਨੁਸ ਦੇਖੋ (ਜੋ ਫੁੱਲਾਂ ਦਾ ਹੈ), ਲੱਛਮੀ ਦਾ ਘਰ (ਕਮਲ), ਬ੍ਰਹਮਾ ਦਾ ਜੋ ਵਾਹਨ (ਹੰਸ) ਹੈ ।

ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਦੀ ਮਾਲਾ, ਚੰਦਮਾ ਦੀ ਜੋ ਚਾਂਦਨੀ (ਚਿੱਟੀ) ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਸ਼ਿਵ ਦੀ ਜੋ ਸੁਆਹ (ਚਿੱਟੀ ਹੈ), ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਪੀਣ ਜੋਗ

(ਜੋ) ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਹੈ।

ਮੁਨੀਆਂ ਦਾ ਮਨ (ਜਿਸਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉੱਜਲ) ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ, (ਭਾਵ ਮੁਨੀਆਂ ਦਾ ਉੱਜਲ ਮਨ ਅਤੇ) ਗੁਣੀਆਂ ਦਾ ਸਤੋਗੁਣ (ਜਿਸਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉੱਜਲ) ਪਛਾਣਕੇ ਧਾਰਨ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ।

ਭਾਵ—ਦੋ ਮੁਰਾਦਾਂ ਹਨ, ਇਕ ਤਾਂ ਇਹ ਕਿ ਸ਼ਾਰਦਾ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ, ਸ਼ੈਸ਼ਨਾਗ ਦਾ ਰੰਗ, ਆਦਿ ਨਾਮ ਦੇ ਸੁਜਸ ਕਰਕੇ ਸ਼ੋਭਾਵਾਨ ਹਨ, ਦੂਸਰੇ ਇਹ ਕਿ ਨਾਮ ਦੇ ਪ੍ਰਤਾਪ ਕਰਕੇ ਸ਼ਾਰਦਾ ਦੇ ਅੰਗ, ਸ਼ੈਸ਼ਨਾਗ ਦਾ ਰੰਗ, ਗੰਗਾ ਦੇ ਤਰੰਗ, ਸੂਰਜ ਦਾ ਘੋੜਾ, ਗਨੇਸ਼ ਦਾ ਦੰਦ, ਕਾਮ ਦਾ ਧਨੁਖ, ਲੱਛਮੀ ਦਾ ਘਰ (ਕਮਲ), ਬ੍ਰਹਮਾ ਦਾ ਵਾਹਨ (ਹੰਸ), ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਜੀ ਦੀ ਮਾਲਾ, ਚੰਦ ਦੀ ਚਾਂਦਨੀ, ਸ਼ਿਵ ਦੀ ਸੁਆਹ, ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਪੀਣ ਯੋਗ ਅੰਮ੍ਰਿਤ, ਮੁਨੀ ਦਾ ਮਨ, ਤੇ (ਗੁਨੀ) ਵਿਚਾਰਸ਼ੀਲ ਸੁਭ ਗੁਣਾਂ ਵਾਲੇ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦਾ ਧਾਰਨ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਸਤੋਗੁਣ ਦਾ ਰੰਗ, ਇਹ ਸਾਰੇ ਚਿੱਟੇ ਅਰਥਾਤ ਉੱਜਲ ਹੋ ਗਏ ਹਨ।

ਕਵਿ ਜੀ ਦਾ ਭਾਵ ਕੇਵਲ ਇਤਨਾ ਹੈ ਕਿ ਨਾਮ ਦੇ ਅਭਿਆਸ ਨਾਲ ਇਹ ਸਾਰੇ ਉੱਜਲ ਹੋਏ ਹਨ। ਇਸ ਕਥਿੱਤ ਵਿਚ ਆਏ ਪੈਰਾਣਕ ਪ੍ਰਸੰਗ, 'ਦੇਵਤਾਖਯਾਨਕ, (mythological) ਹਨ। ਦੇਵਤਾਖਯਾਨ (mythology) ਨੂੰ ਸਿਆਣਿਆਂ ਨੇ ਤ੍ਰਿਸਕਾਰਿਆ ਨਹੀਂ, ਪਰ ਇਸਨੂੰ 'ਮਜ਼ਹਬ ਦੀ ਕਵਿਤਾ*' ਆਖਿਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਬੜੇ ਬੜੇ ਅਜਲੀ ਸੱਚ ਰੱਖੇ ਹੋਏ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਕਈ ਵੇਰ ਇਹ 'ਧਰਮਾਉ ਸਚਾਂ†' ਦੀਆਂ ਬੁਝਾਰਤਾਂ ਬੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਕਵਿ ਜੀ ਨੇ ਅਪਣੀ ਵਾਕਫੀਅਤ ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਦੇ ਐਸੇ ਚੋਣਵੇਂ ਪ੍ਰਸੰਗਾਂ ਨੂੰ, ਏਥੇ ਦਿਸ਼ਟਾਂਤ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਵਰਤਿਆ ਹੈ, ਅਪਣਾ ਅਭਿਪ੍ਰਾਯ ਸਪਸ਼ਟ ਕਰਨ ਲਈ ਜੋ ਇਹ ਹੈ ਕਿ—'ਨਾਮ ਜਪੇ ਤੁਸੀਂ ਪਾਪਾਂ ਦੀ ਮੈਲ ਤੋਂ ਉੱਜਲ ਹੋ ਜਾਓਗੇ'; ਜਿਸਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿ ਨਾਮ ਦੇ ਪ੍ਰਤਾਪ ਨੇ ਦੇਵਤਾਖਯਾਨ ਵਿਚ ਬੀ ਅੱਗੇ ਇਹ ਸੁਹਣੇ ਰੰਗ ਲਾਏ ਸੁਣੇ ਹਨ।

ਸੂਚਨਾ—ਨਾਮ ਦੀ ਮਹਿਮਾ—ਕਹਿਕੇ ਅਪਣੇ ਮਨ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਨਾਮ ਜਪੁ।

ਕਥਿੱਤ—ਤਾਤ ਸੁਤ ਮਾਤ ਹਿਤੁ ਸੋਦਰ ਸਹੋਦਰੀ ਸੁ,
ਮੋਦ ਮੈਂ ਕਿਸੋਦਰੀ ਸੋਂ ਗਾਵੋ ਲਪਟਾਯੋ ਹੈ।
ਮੱਤ ਜੇ ਮਤੇਗ ਜਵੀ‡ ਚੇਚਲ ਤੁਰੰਗ ਬਿੰਦ
ਅਨੀ ਚਤੁਰੰਗਨੀ ਸੋਂ ਰਿਦਾ ਹੁਲਸਾਯੋ ਹੈ।

*Mythology is the poetry of religion.

†Religious truths.

‡ਪਾਠਾਂਤ—ਜੋਵੀ—ਬੀ ਹੈ।

ਆਥਿ ਨਿਤ ਹਾਥ ਚਾਹੈ, ਜਨਮ ਅਕਾਥ ਖੋਤਿ,
ਅੰਤਿ ਕੋ ਨ ਸਾਥ ਮਨ ਜਾਂ ਸੋ ਛਹਿਕਾਯੋ ਹੈ ।
ਕੂੜ ਹੈ ਰੇ ਕੂੜ, ਮਨ ਮੂੜ ! ਲਗ ਨਾਮ ਰੂੜ,
ਸਾਚੇ ਕੋ ਬਨਾਯੋ ਤਾਂਤੇ ਸਾਚੇ ਸੋ ਸੁਹਾਯੋ ਹੈ ॥੪੯॥

ਤਾਤ=ਪਿਤਾ । ਸੁਤ=ਪੁੱਤ੍ਰ । ਹਿਤੁ=ਹਿਤ ਵਾਲੇ, ਮਿੱਤ੍ਰ ।
ਸੋਦਰ=[ਸ+ਉਦਰ=] ਇਕ ਪੇਟ ਤੋਂ ਉਪਜਣ ਵਾਲੇ, ਭਿਰਾਉ ।
[ਸੰਸ:, ਸੋਦਰ, ਸ=ਸਮਾਨ+ਉਦਰ]
ਸਹੋਦਰੀ=ਇਕੋ ਪੇਟ ਤੋਂ ਜੋ ਹੋਵੇ, ਭੈਣ । [ਸੰਸ:, ਸਹ+ਉਦਰ+ਈ]
ਸੁ=ਨਾਲ । ਮੋਦ=ਖੁਸ਼ੀ, ਅਨੰਦ । ਮੈਂ=ਵਿਚ ।
ਕਿਸੋਦਰੀ=[ਕਿਸ+ਉਦਰ+ਈ=] ਪਤਲੇ ਲੱਕ ਵਾਲੀ, ਭਾਵ ਇਸਤ੍ਰੀ,
ਵਹੁਟੀ । ਮੱਤ=ਮਸਤ । ਮਤੰਗ=ਹਾਥੀ ।
ਜਵੀ*=ਚਾਲ । ਮੱਤ ਜੋ ਮਤੰਗ ਜਵੀ=ਮਸਤ ਚਾਲ ਵਾਲੇ ਹਾਥੀ ।
(ਅ) ਬਹੁਤ ਤ੍ਰਿਖੇ ਵੇਗ ਵਾਲਾ ਘੋੜਾ । [ਸੰਸ:, ਜਵਨ ।
ਹਿੰਦੀ, ਜਵੀ ।] (ੳ) ਜਵੀ=ਉੱਠ, ਭਾਵ ਸਾਂਝਨੀ ।
ਤੁਰੰਗ=ਘੋੜੇ । ਬਿੰਦ=ਸਮੁਦਾਇ । ਬਹੁਤੇ । ਅਨੀ=ਫੌਜ ।
ਚਤੁਰੰਗਨੀ=ਚਾਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਫੌਜ—ਪੈਦਲ, ਸਵਾਰ, ਹਾਥੀ, ਰਥ ।
ਹੁਲਸਾਯੋ=ਹੁਲਾਸ ਵਿਚ ਆਯਾ ਹੈ, ਖੁਸ਼ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ।
ਆਥਿ=ਮਾਯਾ, ਦੋਲਤ । [ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤ, ਅਤ੍ਰ । ਸੰਸ:, ਅਰਥ]
ਅਕਾਥ=ਅਕਾਰਥ, ਐਵੇਂ । ਖੋਤਿ=ਗੁਆਉਂਦਾ ਹੈ ।
ਛਹਿਕਾਯੋ=ਛਲਾਇਆ ਹੈ । ਛਹਿਕਾਣਾ=ਕਿਸੇ ਦੇ ਪੇਖੇ ਵਿਚ ਆਕੇ
ਅਪਣਾ ਕੁਛ ਗੁਆਉਣਾ, ਬ੍ਰਿਥਾ ਗੁਆ ਬੈਠਣਾ, ਨਸ਼ਟ ਕਰਨਾ ।
ਰੂੜ=ਸੁੰਦਰ ।

ਅਰਥ—ਪਿਤਾ, ਪੁੱਤ੍ਰ, ਮਾਤਾ, ਮਿੱਤ੍ਰ, ਭਰਾ, ਭੈਣ, ਵਹੁਟੀ ਵਿਚ (ਕਿਵੇਂ) ਅਨੰਦ
ਨਾਲ ਗੂੜ੍ਹਾ ਲਪਟ ਰਿਹਾ ਹੈ ।

ਮਸਤ ਚਾਲ ਵਾਲੇ (ਹਨ) ਜੋ ਹਾਥੀ (ਅਤੇ) ਤ੍ਰਿਖੇ ਘੋੜਿਆਂ ਦੇ
ਸਮੁਦਾਇ (ਤੇ) ਚਤੁਰੰਗਨੀ ਫੌਜ (ਇਨ੍ਹਾਂ) ਨਾਲ ਦਿਲ ਹੁਲਾਸ ਵਿਚ ਆ

*ਭਿੰਗਲ ਭਾਖਾ ਵਿਚ ਬੀ-ਜਵਨ-ਨਾਮ 'ਵੇਗ ਵਾਲੇ ਘੋੜੇ' ਦਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ।
ਜੋ 'ਜਵੀ' ਦਾ ਅਰਥ 'ਘੋੜਾ' ਲਾਉਣਾ ਹੋਵੇ, ਤਾਂ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਕਿ 'ਚੰਚਲ ਤੁਰੰਗ'
ਤਾਂ ਤ੍ਰਿਖੇ ਘੋੜੇ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਤੇ 'ਜਵੀ' ਘੋੜ ਦੇੜ ਵਿਚ ਲੱਗਣ ਵਾਲੇ ਘੋੜੇ ਦਾ
ਨਾਮ ਹੈ ।

ਰਿਹਾ ਹੈ ।

ਮਾਯਾ ਨੂੰ ਸਦਾ (ਆਪਣੇ) ਹੱਥ (ਵਿੱਚ ਰੱਖਣਾ) ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ, (ਇਸਤਰ੍ਹਾਂ) ਜਨਮ ਅਕਾਰਥ ਗੁਆ ਰਿਹਾ ਹੈ, (ਪਰ) ਅੰਤ ਨੂੰ ਨਾਲ ਨਹੀਂ (ਜਾਣਾ ਇਸ ਮਾਯਾ ਨੇ ਕਿ) ਜਿਸ ਨਾਲ ਮਨ ਨੂੰ ਛਲਾਇਆ ਹੈ ।

ਹੇ ਮੂਰਖ ਮਨ ! (ਇਹ ਸਭ) ਬੂਠ ਹੈ, ਬੂਠ ਹੈ (ਇਹ), ਇਸ ਕਰਕੇ ਸਤ੍ਯ ਹੋਕੇ (ਭਾਸਦਾ ਹੈ ਯਾ) ਥੋਡਾ ਦੇਂਦਾ ਹੈ (ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ) ਸੱਚੇ (ਵਾਹਿਗੁਰੂ) ਨੇ ਬਨਾਯਾ ਹੈ (ਸੇ ਤੂੰ ਉਸ ਸੱਚੇ ਦੇ) ਸੁਹਣੇ ਨਾਮ ਨੂੰ ਲੱਗ ।

ਭਾਵ—ਇਸ ਜਗਤ ਦੇ ਸਬੰਧੀਆਂ, ਪਦਾਰਥਾਂ ਤੇ ਮਾਯਾ ਦੇ ਸਾਮਾਨਾਂ ਨੂੰ ਗਿਣਕੇ ਦੱਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਿਸੇ ਨੇ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਜਾਣਾ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਸਭ ਕੁਝ ਪਸਾਰਾ ਹੈ, ਤਾਂਤੇ ਕੁਝ ਨੂੰ ਛੱਡ । ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਉਪਜਦਾ ਹੈ; ਕਿ ਲਗਦਾ ਤਾਂ ਸੱਚ ਹੈ । ਉੱਤਰ ਦੇਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਸਦਾ ਰਚਨਹਾਰ ਸੱਚਾ ਹੈ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਸੱਚਾ ਲਗਦਾ ਹੈ । ਤੇ ਹੇ ਮਨ ! ਤੈਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਰਚਨਹਾਰ ਨੂੰ ਤੂੰ ਲਗੇਂ, ਤਾਂ ਤੂੰ ਉਸਦੀ ਸਮੀਪਤਾ ਵਿਚ ਉਸਦੇ ਗੁਣਾਂ ਨਾਲ ਭੁਸ਼ਤਿ ਹੋਵੇਂ ਤੇ ਸਾਰੇ ਸੁਖਾਂ ਦਾ ਭਾਈਵਾਲ ਬਣੇਂ । ਇਹੋ ਨਾਮ ਹੀ ਇਕ ਸੱਚਾ ਤੇ ਸੁੰਦਰ (ਨਾਲ ਨਿਭਣੇ ਵਾਲਾ) ਪਦਾਰਥ ਹੈ, ਤਾਂਤੇ ਇਸੇ ਨੂੰ ਲੱਗ ।

ਕਥਿਤ—ਬਾਜੀਗਰ ਜੈਸੀ ਬਾਜੀ ਮਾਯਾ ਕੀ ਕਨਾਤ ਸਾਜੀ,
ਪਾਜੀ ਕੋ ਅਪਾਜੀ ਲਖਿ ਤਾਂਸੋ ਬਿਰਮਾਯੋ ਹੈਂ ।
ਸਪਨੇ ਪਦਾਰਥ ਸੁਆਰਥ ਮੈਂ ਰਚਨੇ ਸੀਚੇ,
ਸੀਚਿ ਸੀਚਿ ਜਾਗੇ ਤੇ ਬਹੁਰਿ ਪਛੁਤਾਯੋ ਹ ।
ਸੁਕਤਾ ਰਜਤ, ਮ੍ਰਿਗ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਮੈਂ ਨੀਰ ਜੈਸੇ,
ਰਜੁ ਮੈਂ ਸਰਪ ਆਦਿ ਅੰਤ ਹੂੰ ਨ ਪਾਯੋ ਹੈ ।
ਕੂੜ ਹੈ ਰੇ ਕੂੜ, ਮਨ ਮੂੜ ! ਲਗ ਨਾਮ ਰੂੜ,
ਸਾਚੇ ਕੋ ਬਨਾਯੋ ਤਾਂਤੇ ਸਾਚੇ ਸੇ ਸੁਹਾਯੋ ਹੈ ॥ ੫੦ ॥

[ਬਾਜੀਗਰ=ਮਦਾਰੀ, ਨਜ਼ਰਬੰਦੀਏ ਜਾਹੇਰਤਮਾਸ਼ੇਕਰਨਵਾਲਾ। [ਫਾ: ਬਾਜੀਗਰ]]
ਬਾਜੀ=ਖੇਲ, ਤਮਾਸ਼ਾ । [ਫਾਰਸੀ, ਬਾਜੀ]
ਕਨਾਤ=ਮੋਟੇ ਕਪੜੇ ਦਾ ਪਰਦਾ । ਮਦਾਰੀ ਕਨਾਤ ਤਾਣਕੇ ਤਮਾਸ਼ਾ ਕਰਦਾ ਹੈ । ਜਿਵੇਂ ਉਸਦੀ ਕਨਾਤ ਤਿਵੇਂ ਇੱਥੇ ਮਾਯਾ ਦੀ ਕਨਾਤ ।
[ਤੁਰਕੀ, ਕਿਨਾਤ] (ਅ)ਅਥਵਾ—ਭੁਲੇਵੇ ਦੀ ਕਨਾਤ । ਭਾਵੇਂ ਕਿ ਜੇ ਕਨਾਤ ਬਾਜੀਗਰ ਦੀ ਦਿੱਸ ਰਹੀ ਹੈ ਉਹ ਬੀ ਨਜ਼ਰਬੰਦੀ ਦੀ ਹੈ ।
ਸਾਜੀ=ਬਨਾਈ ।
ਪਾਜੀ=ਮੁਲੰਮਾ । ਉਹ ਸ਼ੈ ਜੋ ਅਸਲ ਵਿਚ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਪਰ ਬਨਾਉਣੀ ਹੋਵੇ,

ਭਾਵ ਬੁਠੀ ।

ਅਪਾਜੀ=ਜੋ ਪਾਜੀ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਬਨਾਵਟੀ ਨਾ ਹੋਵੇ; ਸੱਚੀ, ਅਸਲੀ ।

ਬਿਰਮਾਯੋ=ਭਰਮਿਆ, ਭੁੱਲ ਰਿਹਾ ।

ਸੁਪਨੇ ਪਦਾਰਥ=ਸੁਪਨੇ ਵਿਚ ਦੇ ਪਦਾਰਥ, ਜੋ ਵਾਸਤਵ ਵਿਚ ਤਾਂ ਹੋਏ ਹੀ ਨਹੀਂ ਜੋ ਕੱਠੇ ਹੋ ਸਕਣ; ਸੋ ਸੁਪਨੇ ਵਿਚ ਹੀ ਪਦਾਰਥ ਰਚਦਾ ਹੈ ਤੇ ਸੁਪਨੇ ਵਿਚ ਹੀ ਕੱਠੇ ਕਰਦਾ ਹੈ ।
(ਅ) ਰਚਯੋ=ਰਚਕੇ, ਖਚਤ ਹੋਕੇ । ਤੁਕ ਦਾ ਅਰਥ ਫੇਰ ਐਉਂ ਲਗੇਗਾ=ਸੁਆਰਥ ਵਿਚ ਲਗਾ ਹੋਇਆ ਸੁਪਨੇ ਦੇ ਪਦਾਰਥ ਕੇਠੇ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਕੱਠੇ ਕਰ ਕਰ ਕੇ ਜਦ ਜਾਗਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਪਛਤਾਉਂਦਾ ਹੈ ।

ਸੁਆਰਥ=ਅਪਣੇ ਅਰਥ ਲਈ । ਅਪਣੇ ਮਤਲਬ ਲਈ ।

ਸਿੱਧੇ=ਕੱਠੇ ਕਰਦਾ ਹੈ । ਬਹੁਰਿ=ਮਗਰੋਂ, ਫਿਰ ।

ਸੁਕਤਾ=ਸਿਪ । [ਸਿਸ਼:, ਸੁਕਿ:]

ਰਜਤ=ਚਾਂਦੀ [ਸਿਸ਼:, ਰਜਤ]

ਮ੍ਰਿਗ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ=ਹੁਨਾਲੇ ਵਿਚ ਰੇਤਬਲਿਆਂ ਯਾ ਰੜਿਆਂ ਪਰ ਕੜਕਦੀ ਪੈਂਦੀ ਧੁੱਪੇ ਜਲ ਦੇ ਡਲ ਨਜ਼ਰ ਪੈਣੇ, ਇਸ ਭੁਲੇਵੇ ਵਿਚ ਮ੍ਰਿਗ ਉਧਰ ਨੂੰ ਲਲਚਦੇ ਹਨ ।

ਰੱਸੀ=ਰੱਸੀ । ਹਨੇਰੇ ਵੇਲੇ ਰੱਸੀ ਵਲ ਖਾਕੇ ਪਈ ਦਿੱਸੇ ਤਾਂ ਕਈ ਵੇਰੀ ਸੌਂਪ ਦਾ ਭਰਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।

ਆਦਿ ਅੰਤ=ਮੁੱਢ ਤੇ ਮੁੱਕਣ । ਮੁਹਾਵਰਾ ਹੈ, ਭਾਵ-ਕਦੇ ਬੀ- ।

(ਅ) ਅਰਥ ਐਉਂ ਬੀ ਲਗਦਾ ਹੈ, ਕਿ ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਆਦਿ ਤਾਂ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਭਰਮ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਅੰਤ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂਕਿ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲਦਾ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ।

ਅਰਥ—ਬਾਜੀਗਰ ਦੀ ਬਾਜੀ ਵਰਗੀ ਮਾਯਾ ਦੀ (ਮਾਨੋ) ਕਨਾਤ ਸਾਜੀ (ਗਈ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਪ੍ਰਪੰਚ ਦੀ ਰਚਨਾ ਰਚੀ ਗਈ ਹੈ, ਪਰ ਹੇਮਨ ! ਤੂੰ) ਇਸ ਬਨਾਵਟ ਨੂੰ ਅਸਲੀ ਲਖਕੇ ਉਸ ਵਿਚ ਭਰਮ ਗਿਆ ਹੈਂ ।

(ਪਰ ਤੂੰ ਉਸ ਮਨੁੱਖ ਵਾਛੂ ਪਛਤਾਏਂਗਾ ਜੋ ਸੁਪਨੇ ਵਿਚ) ਸੁਪਨੇ ਦੇ ਪਦਾਰਥ ਸੁਆਰਥ ਲਈ ਰਚਕੇ ਇਕੱਠੇ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਫਿਰ ਕੱਠੇ ਕਰ ਕਰਕੇ ਜਾਗਿਆਂ ਤੇ ਪਛਤਾਉਂਦਾ ਹੈ ।

ਜਿਵੇਂ (ਕਿਸੇ ਨੇ) ਸਿੱਪੀ (ਵਿਚੋਂ) ਚਾਂਦੀ, ਮ੍ਰਿਗ-ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਵਿਚੋਂ ਪਾਣੀ, ਰੱਸੀ ਵਿਚੋਂ ਸੌਂਪ ਕਦੇ ਬੀ ਨਹੀਂ ਲੱਭਿਆ ਹੈ ।

(ਤਿਵੇਂ) ਹੋ ਮੂਰਖ ਮਨ ! (ਇਹ ਸਭ) ਬੁਠ ਹੈ, ਬੁਠ ਹੋ, (ਇਹ) ਇਸ

ਕਰਕੇ ਸੱਤਰ ਹੋਕੇ (ਭਾਸਦਾ ਹੈ ਯਾ) ਸ਼ੋਭਾ ਦੇਂਦਾ ਹੈ (ਕਿ ਇਸਨੂੰ) ਸੱਚੇ (ਵਾਹਿਗੁਰੂ) ਨੇ ਬਨਾਯਾ ਹੈ (ਸੋ ਤੂੰ ਉਸ ਸੱਚੇ ਦੇ) ਸੁਹਣੇ ਨਾਮ ਨੂੰ ਲੱਗ* ।

ਦੋਹਰਾ—ਜਿਹ ਕਰੁਨਾ ਤੇ ਜਠਰ ਮਹਿ ਅਗਨਿ ਸਪਰਸ਼ ਨ ਹੋਇ ।

ਜਨਮਤਿ ਹੀ ਪੁਨ ਜਗ ਰਚਯੋ ਰਿਦੈ ਬਿਸਾਰਯੋ ਸੋਇ ॥ ੫੧ ॥

ਕਰੁਨਾ=ਮਿਹਰ, ਫਜ਼ਲ, ਕਿਰਪਾ [ਸੰਸਾਰ, ਕਰੁਣਾ] । ਜਠਰ=ਪੇਟ ।

ਸਪਰਸ਼=ਛੋਹ । ਮੁਰਾਦ ਹੈ ਕਿ ਮਾਤਾ ਦੇ ਪੇਟ ਵਿਚ ਜੋ ਨਿੱਘ ਯਾ ਗਰਮੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਉਸਦੇ ਸਰੀਰ ਦੇ ਅੰਨ ਅੰਦਰ ਪਚਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਗਰਮੀ ਤੇਰੇ ਤੇ ਅਸਰ ਬੁਰਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕੀ । ਪੇਟ ਵਿਚ ਜਦ ਪਰਵੇਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਖਸਖਸ ਦੇ ਦਾਣੇ ਤੋਂ ਬੀ ਕਿਤੇ ਛੋਟਾ ਵਜੂਦ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਵਧੀ ਹੋਈ ਗਰਮੀ ਯਾ ਓਥੇ ਮੌਜੂਦ ਰਸ ਦੀ ਖਟਾਈ ਦੇ ਵਧਣ ਮਾਤ੍ਰ ਨਾਲ ਮਰ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਉਹ ਸੂਖਮ ਸ਼ੈ ਅੰਦਰ ਮਾਤਾ ਦੇ ਪੇਟ ਵਿਚ ਮਰੀ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਹੀ ਤੂੰ ਬਣਿਓਂ ।

ਰਚਯੋ=ਤੂੰ ਰਚ ਗਿਆ, ਲੱਗ ਗਿਆ । ਰਿਦੈ=ਦਿਲ ਤੋਂ ।

ਸੋਇ=ਉਸਨੂੰ ।

ਅਰਥ—ਜਿਸਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਾਲ (ਮਾਤਾ ਦੇ) ਪੇਟ ਵਿਚ (ਪੇਟ ਦੀ) ਅਗਨੀ (ਤੈਨੂੰ) ਛੂਹ ਨਹੀਂ ਸਕੀ, (ਪਰ ਤੂੰ) ਜਨਮਦਿਆਂ ਹੀ ਫੇਰ ਜਗਤ ਵਿਚ ਰਚ ਗਿਓਂ (ਅਤੇ) ਹਿਰਦੇ ਤੋਂ ਉਸਨੂੰ ਵਿਸਾਰ ਦਿੱਤੇ ਈ ।

ਚੌਪਈ—ਜਿਹ ਕਰੁਨਾ ਤੇ ਰੂਪਅਨੂਪਾ । ਤਿਹ ਤਜਿ ਪਰਯੋ ਅੰਧ ਜੋ ਕੂਪਾ ।
ਜਿਸ ਕਰੁਨਾ ਸਭਿ ਦਏ ਪਦਾਰਥ । ਤਿਸਤਜਿ ਫਿਰਤ ਬਿਸੈਕੇਸਾਰਥ ॥ ੫੨ ॥
ਮਨ ਮੂਰਖ ਅਜਹੂ ਨਹਿ ਜਾਨਤਿ । ਜਿਸ ਕਰੁਨਾ ਤੇ ਸਭਿ ਤੁਝ ਮਾਨਤਿ ।
ਮਧੁਰ ਜਾਨ ਬਿਸਯਨਿ ਬਿਲਸਾਤੁ । ਸੋ ਹੋਵਹਿ ਕਟੁ ਬਡ ਦੁਖ ਦਾਤੁ ॥ ੫੩ ॥

ਕਰੁਨਾ=ਕਿਰਪਾ । ਅਨੂਪਾ=ਅਨੂਪਮ, ਸੁੰਦਰ ।

ਤਜਿ=ਛੱਡਕੇ ।

ਅੰਧ ਜੋ ਕੂਪਾ=ਜੋ ਖੂਹ ਅੰਧ ਹੈ, ਭਾਵ ਹਨੇਰਾ ਖੂਹ, ਮੁਰਾਦ ਮਾਯਾ ਦੇ ਮੋਹ ਤੋਂ ਹੈ ।

ਸਾਰਥ=ਮਤਲਬ, ਅਪਣਾ ਅਰਥ । ਮਾਨਤਿ=ਮਾਨ ਦੇਂਦੇ ਹਨ ।

*ਇਸ ਤੁਕ ਦਾ ਐਉਂ ਬੀ ਅਰਥ ਲਗਦਾ ਹੈ—ਹੇ ਮੂਰਖ ਮਨ ! ਇਹ ਝੂਠ ਹੈ ਝੂਠ ਹੈ, ਤੂੰ ਸੁਹਣੇ ਨਾਮ ਨੂੰ ਲੱਗ (ਕਿਉਂਕਿ ਤੂੰ) ਸੱਚੇ (ਵਾਹਿਗੁਰੂ) ਦਾ ਬਨਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ (ਸੋ ਤੂੰ) ਸੱਚੇ (ਵਾਹਿਗੁਰੂ) ਨਾਲ (ਲੱਗਕੇ ਹੀ) ਸੁਹਣਾ ਲਗੇਂਗਾ ।

ਮਧੁਰ=ਮਿੱਠੇ। ਬਿਸ਼ਯਨਿ=ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਵਿਚ, ਭੋਗਾਂ ਵਿੱਚ।
 ਬਿਲਸਾਤੂ=ਕ੍ਰੀੜਾ ਕਰਦਾ ਹੈਂ, ਭੋਗਦਾ ਹੈਂ। [ਸੰਸ: ਵਿਲਸਨ]
 ਕਟੁ=ਕੌੜੇ। ਦੁਖ ਦਾਤੂ=ਦੁਖ ਦੇਣ ਵਾਲੇ, ਦੁਖਦਾਈ।

ਅਰਥ—(ਮਨ ਪ੍ਰਤਿ ਹੋਰ ਸੰਬੋਧ ਕਰਦੇ ਹਨ) ਜਿਸਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਾਲ (ਤੈਨੂੰ ਮਿਲਿਆ ਹੈ) ਸੁੰਦਰ ਰੂਪ, ਉਸਨੂੰ ਛੱਡਕੇ ਤੂੰ ਪਿਆ ਹੈਂ ਖੁਹ ਵਿਚ ਜੋ ਅੰਧ ਹੈ (ਭਾਵ ਅੰਨੇ ਖੁਹ ਵਿਚ)। ਜਿਸਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨੇ (ਤੈਨੂੰ) ਸਾਰੇ ਪਦਾਰਥ ਜਿੱਤੇ ਹਨ ਉਸਨੂੰ ਛੱਡਕੇ ਤੂੰ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਦੇ ਸੁਾਰਥ ਮਗਰ ਫਿਰਦਾ ਹੈਂ!

(ਹੇ) ਮੂਰਖ ਮਨ! (ਤੂੰ) ਅਜੇ ਬੀ (ਉਸਨੂੰ) ਨਹੀਂ ਪਛਾਣਦਾ (ਕਿ) ਜਿਸਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਾਲ ਸਾਰੇ ਤੈਨੂੰ ਮਾਨ ਦੇਂਦੇ ਹਨ। (ਜਿਨ੍ਹਾਂ) ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਨੂੰ (ਤੂੰ) ਮਿੱਠਾ ਜਾਣਕੇ ਭੋਗਦਾ ਹੈਂ, ਓਹ (ਅੰਤ ਨੂੰ ਬੜੇ) ਕੌੜੇ ਤੇ ਬੜੇ ਦੁਖਦਾਈ (ਸਾਬਤ) ਹੋਣਗੇ।

ਏਹਗ—ਨਾਮਹਿ ਤੇ ਸਭਿ ਕੁਛ ਬਨਜੋ ਖੰਡ ਬ੍ਰਹਮੰਡ ਸਰੀਰ।

ਸੋ ਕਿਉਂ ਨਾਮ ਬਿਸਾਰਿਓ? ਨਿਤ ਸਮਾਰਿ ਮਤਿ ਧੀਰ ॥ ੫੪ ॥

ਖੰਡ=ਹਿੱਸਾ। ਮੁਰਾਦ ਹੈ, ਉਰਧਵ ਖੰਡ ਤੇ ਅਧੋਖੰਡ ਤੋਂ, ਜੋ ਬ੍ਰਹਮੰਡ ਦੇ ਦੋ ਹਿੱਸੇ ਮੰਨੇ ਗਏ ਹਨ। ਪਹਿਲੇ ਵਿਚ ਸੁਰਗ ਆਦਿ ਲੋਕ ਤੇ ਦੂਸਰੇ ਵਿਚ ਪ੍ਰਿਥੀ ਆਦਿ ਲੋਕ ਮੰਨੇ ਹਨ।

(ਅ) ਖੰਡ ਤੋਂ ਮੁਰਾਦ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਦੇ ਨੌਂ ਹਿੱਸਿਆਂ ਦੀ ਬੀ ਹੈ।

ਬ੍ਰਹਮੰਡ=ਬ੍ਰਹਮਾਂਡ, ਵਿਸ਼ੁ, ਸਾਰਾ ਜਗਤ। [ਸੰਸ: ਬ੍ਰਹਮ+ਅੰਡ]
 ਸਰੀਰ=ਮਾਨੁਖ ਦੀ ਦੇਹ। ਅਥਵਾ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਵਿਚਰਨ ਵਾਲੇ ਸਹਿ ਸਰੀਰ ਧਾਰੀ।

ਸਮਾਰਿ=ਸੰਭਾਰ-ਪੂਰਣਤਾਈ।

(ਅ) ਸੰਭਾਲ=ਭਲੀ ਤਰ੍ਹਾਂ

ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਰਖ; ਸਿਮਰ।

ਮਤਿ=ਸਮਝ, ਬੁੱਧੀ।

ਧੀਰ=[ਧੀ=ਬੁੱਧੀ+ਰ=ਧਾਰਨ ਵਾਲਾ]=ਬੁੱਧੀ ਮਾਨ। (ਅ) ਧੀਰ=ਧੀਰਜ ਵਾਲਾ। ਮਤਿ ਧੀਰ=ਬੁੱਧੀ ਕਰਕੇ ਧੀਰਜਵਾਨ।

(ੲ) ਸਮਝ ਅਰ ਬੁੱਧੀ ਵਾਲੇ।

(ਸ) ਧੀਰ ਮਤਿ=ਇਸਥਿਤ

ਬੁੱਧੀ ਵਾਲੇ। 'ਧੀਰ' ਵਿਸ਼ੇਖਣ ਹੋ ਗਿਆ 'ਮਤਿ' ਦਾ।

ਅਰਥ—ਬ੍ਰਹਮੰਡ ਤੇ ਖੰਡ (ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਵੱਸਣ ਵਾਲੇ) ਸਰੀਰ, (ਗਲ ਕੀਹ) ਸਾਰਾ ਕੁਛ ਨਾਮ ਤੋਂ ਹੀ ਬਣਿਆ ਹੈ*, ਉਸ ਨਾਮ ਨੂੰ (ਤੂੰ) ਕਿਉਂ

*'ਨਾਮ ਕੇ ਧਾਰੇ ਆਗਾਸ ਪਾਤਾਲ ॥' ਆਦਿ, ਸੁਖਮਨੀ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਦੱਸਿਆ ਹੈ।

ਵਿਸਾਰਿਆ ਹੈ ? ਹੇ ਸਮਥ ਤੇ ਬੁੱਧੀ ਵਾਲੇ ! (ਉਸ ਨੂੰ) ਨਿੱਤ ਸੰਭਾਲ (ਤੇ ਯਾਦ ਕਰ) ।

ਸ੍ਰੇਯਾ-ਨਾਗੁਨ ਤੇ ਪੁਨ ਸਾਗੁਨ ਤੇ ਗੁਰ ਕੇ ਮਤਿ ਮੈਂ ਵਡ ਨਾਮ ਪਛਾਨੇ ।
ਸ੍ਰੀ ਮੁਖ ਨਾਨਕ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ‘ਵਡੇ ਸਭਿ ਤੇ’ ਕਹਿ ਨਾਮ ਬਖਾਨੇ ।
ਬੇਦ ਪੁਰਾਨ ਗਰੰਥ ਭਨੈਂ, ਕਵਿ ਕੋਵਿਦ ਜੇ ਸਭਿ ਹੀ ਮਨ ਮਾਨੇ ।
ਹੇ ਮਨ ਮੂੜ ! ਸੁ ਨਾਮ ਪ੍ਰਤਾਪਹਿ ਜਾਨ ਅਜਾਨਭਯੋ ਕਿਮਜਾਨੋ ॥੫॥

ਨਾਗੁਨ=ਜਿਸ ਵਿਚ ਰਜ, ਤਮ, ਸਤ, ਤ੍ਰੇ ਗੁਣ ਨਹੀਂ ਹਨ । ਨਿਰਗੁਣ ।

[ਨਾ=ਨਹੀਂ । ਗੁਨ=ਗੁਣ]

ਸਾਗੁਨ=ਜਿਸ ਵਿਚ ਰਜ, ਤਮ, ਸਤ, ਤ੍ਰੇ ਗੁਣ ਹੋਣ । [ਸਾ=ਸਹਿ,
ਸਹਿਤ+ਗੁਨ=ਗੁਣ । ਸਾਗੁਣ=ਤ੍ਰੇ ਗੁਣਾਂ ਸਮੇਤ] ।

ਪਛਾਨੇ=ਪਛਾਣਿਆਂ ਹੈ । ਇਸ਼ਾਰਾ ਖੋਜ (ਮੁਤਾਲਜਾ) ਵਲ ਹੈ ਕਿ
ਗੁਰੂ ਦੇ ਮਤ ਨੂੰ ਖੋਜਿਆਂ ।

ਬਖਾਨੇ=ਆਖਿਆ ਹੈ । ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ।

ਬੇਦ=ਸਭ ਤੋਂ ਪੁਰਾਣੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਪੁਸਤਕ-ਵੇਦ ।

ਪੁਰਾਨ=ਮੰਝਲੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਪੁਸਤਕ-ਪੁਰਾਣ ।

ਗਰੰਥ=ਸਭ ਤੋਂ ਅੰਤਲੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਧਰਮ ਪੁਸਤਕ-ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ
ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ; ਗ੍ਰੰਥ ਪਦ ਤੋਂ ਇਹੋ ਮੁਰਾਦ ਹੈ । ਕਈ
ਸਿਆਣੇ ‘ਕਵੀਆਂ ਤੇ ਪੰਡਤਾਂ ਦੇ ਗ੍ਰੰਥ’ ਐਉਂ ਬੀ ਅਰਥ
ਲਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਪਰ-ਭਨੇਂ-ਕ੍ਰਿਯਾ ਪਦ ਹੈ ਤੇ ਪਦ-ਕਵਿ,
ਕੋਵਿਦ-ਉਸਤੋਂ ਪਿੱਛੇ ਪਏ ਹਨ ।

ਭਨੈਂ=ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ* ।

ਕਵਿ=ਕਵਿਤਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ । ਮੁਰਾਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਵੀਆਂ ਤੋਂ ਹੈ ਜੋ
ਅਗੰਮ ਵਿਚ ਅਨੰਤ ਦੀ ਛੁਹ ਲੈਕੇ ਕਵਿਤਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ।

ਕੋਵਿਦ=ਪੰਡਤ, ਗਿਆਨੀ । ਜੋ ਵਿਦਯਾ ਪਾਕੇ ਸਿਆਣੇ ਤੇ ਸਿਖਯਾਦਾਤੇ
ਬਣੇ ਹਨ । [ਕੋ=ਜੋ ਉਚਾਰੇ ਯਾ ਸਿਖਾਵੇ+ਵਿਦ=ਗਿਆਨ]

ਮਾਨੇ=ਮੰਨਿਆ ਹੈ । ਮਨਮਾਨੇ=ਮੰਨਿਆ ਤੇ ਮਾਨ ਦਿੱਤਾ ਹੈ । (ਅ) ਮਨ
ਵਿਚ ਮੰਨਿਆ ਹੈ ।

*ਜੇ-ਭਨੇਂ-ਨੂੰ ਦੇਹੁਰੀ ਦੀਪਕ ਰੱਖੇ ਤਾਂ ਅਰਥ ਐਉਂ ਲੱਗੇਗਾ-ਵੇਦ, ਪੁਰਾਣ ਸ੍ਰੀ
ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਤੇ ਸਾਹੇ ਹੀ ਕਵਿ ਕੋਵਿਦ ਆਖਦੇ ਹਨ,
(ਇਹ ਗੱਲ) ਮਨ ਵਿਚ ਮੰਨ ਲਓ, ਪਰ ਇਸ ਅਰਥ ਵਿਚ ਲਾਵੰਨਤਾ ਨਹੀਂ ।

ਜਾਨੋ=ਜਾਣਿਆ ਜਾਏ । (ਅ) ਜਾਣਨੋ । ਸਚਖੰਡ ਵਾਸੀ ਸ੍ਰੀ ਮਾਨ
ਡਾਕਟਰ ਚਰਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੁਕ ਦਾ ਦੂਜਾ ਅਰਥ ਐਉਂ ਲਾਉਂਦੇ
ਹੁੰਦੇ ਸਨ:-ਨਾਮ ਦਾ ਪ੍ਰਤਾਪ ਜਾਣਨੋਂ ਕਿਉਂ ਜਾਣਕੇ
ਅਜਾਨ ਹੋਇਆ ਹੈਂ ?

ਅਰਥ—ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਮਤ ਵਿਚ ਨਾਮ ਨੂੰ ਨਿਰਗੁਣ ਤੇ ਫੇਰ ਸਰਗੁਣ ਦੋਹਾਂ ਤੋਂ
ਵੱਡਾ ਪਛਾਣਿਆ ਹੈ ।

[ਦੂਸਰਾ ਅਰਥ—ਨਿਰਗੁਣ* (ਮਤ ਵਿਚ) ਅਤੇ ਫੇਰ ਸਰਗੁਣ† (ਮਤ ਵਿਚ) ਅਤੇ
ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਮਤ ਵਿਚ ਨਾਮ ਨੂੰ ਹੀ ਵੱਡਾ ਪਛਾਣਿਆ ਹੈ ।]
(ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ) ਨਾਨਕ (ਦੇਵ ਜੀ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ) ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ (ਜੀ ਨੇ
ਅਪਣੇ) ਸ੍ਰੀ ਮੁਖ (ਤੋਂ) ਨਾਮ ਨੂੰ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਕਹਿਕੇ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ।
ਵੇਦ, ਪੁਰਾਣ (ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ) ਗ੍ਰੰਥ (ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਇਹੋ ਗਲ) ਆਖਦੇ
ਹਨ, ਕਵਿ ਤੇ ਪੰਡਤ ਜੋ ਹਨ, ਸਾਰਿਆਂ ਹੀ (ਇਸ ਸਿੱਧਾਂਤ ਨੂੰ) ਮੰਨਿਆ
ਤੇ ਮਾਨ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ।
(ਫੇਰ) ਹੇ ਮੂਰਖ ਮਨ ! ਤੂੰ ਉਸ ਨਾਮ ਦੇ ਪ੍ਰਤਾਪ ਤੋਂ ਜਾਣਕੇ ਅਜਾਣ
ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈਂ, (ਇਸਦਾ ਕਾਰਣ) ਕਿਵੇਂ ਜਾਣਿਆ ਜਾਏ ।

ਸੂਚਨਾ—ਹੁਣ ਨਾਮ ਦੇ 'ਨਿਰਗੁਣ ਸਰਗੁਣ' ਤੋਂ ਵੱਡੇ ਹੋਣ ਦਾ ਕਾਰਣ ਦੱਸਦੇ ਹਨ:-

ਸ਼੍ਰੋਤਾ—ਨਾਗੁਨ ਤੇ ਇਮ ਜਾਨ ਵਡੋ ਪਰਮਾਤਮ ਦੇਹਿਨ ਮੈਂ ਸਭਿ ਸੋਊ ।
ਚੇਤਨ ਕੇ ਅਵਿਲੰਬਤਿ ਹੂੰ ਨਰ ਨਾਰਿ ਬਿਰਾਜਤਿ ਜੇਗਮ ਜੋਊ ।
ਹੋਵਤਿ ਹੀ ਤਿਹ ਕੇ ਘਟ ਮੈਂ ਨਰ ਜੀਵ ਦੁਖੀ ਭਵ ਮੈਂ ਸਭਿ ਕੋਊ ।
ਨਾਮ ਜਪੈ ਜਬ ਹੀ ਸੁਖ ਸਾਗਰ ਚੇਤਨ ਚੀਤ ਉਦੈਤਿ ਸੁ ਹੋਊ । ੫੬ ।

[ਨਾਗੁਨ=ਨਿਰਗੁਣ । ਅਵਿਲੰਬਤਿ=ਆਸਰੇ । [ਸੰਸਾਰ, ਅਵਿਲੰਬਤਿ]
ਹੋ=ਹੋਕੇ । ਬਿਰਾਜਤਿ=ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਮਾਨ, ਸ਼ਸ਼ੇਭਿਤ । (ਅ)—ਜੜ੍ਹ—]

*ਨਿਰਗੁਣ ਦੇ ਮਤ ਤੋਂ ਇਸ਼ਾਰਾ ਵੇਦ ਵੱਲ ਜਾਪਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੇ
ਵਿਦਵਾਨ ਵੇਦ ਤੋਂ ਮੁਰਾਦ ਉਪਨਿਖਧ ਦੀ ਲੈਂਦੇ ਹੁੰਦੇ ਸਨ । ਉਪਨਿਖਧਾਂ ਵਿਚ
ਵਿਸ਼ਾ ਨਿਰਗੁਣ ਦਾ ਹੀ ਅਕਸਰ ਕਰਕੇ ਹੈ ।

†ਸਰਗੁਣ ਦੇ ਮਤ ਤੋਂ ਪੁਰਾਣਾਂ ਦੀ ਮੁਰਾਦ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ੇਸ਼
ਸਰਗੁਣ ਦਾ ਹੀ ਜ਼ਿਕਰ ਹੈ ।

‡ਗੁਰ ਕੇ ਮਤ ਤੋਂ ਮੁਰਾਦ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਸਿੱਧਾਂਤ ਤੋਂ ਹੈ ।
ਇਸੇ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਦੀ ਤੀਸਰੀ ਤੁਕ ਵਿਚ ਕਵਿ ਜੀ ਨੇ ਵੇਦ, ਪੁਰਾਣ, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ
ਤ੍ਰੇ ਫੇਰ ਗਿਣੇ ਹਨ ।

ਬੀ ਅਰਥ ਕਰਦੇ ਹਨ ।
 ਜੀਗਮ=ਉਹ ਜੋ ਟੁਰ ਫਿਰ ਸਕੇ । ਮੁਰਾਦ=ਜੀਵ ਧਾਰੀਆਂ-ਤੋਂ ਹੈ ।
 ਭਵ=ਸੰਸਾਰ । ਸੁਖ ਸਾਗਰ=ਸੁਖ ਦਾ ਸਮੁੰਦਰ, ਭਾਵ ਸੁਖ ਦਾਤਾ ।
 ਉਦੋਤਿ=ਚੜਨਾ, ਉਦੇ ਹੋਣਾ, ਪ੍ਰਗਟਾਣਾ । ਇਸ ਤੁਕ ਵਿਚ ਚੇਤਨ
 ਨੂੰ-ਸੁਖ ਸਾਗਰ-ਇਸ ਭਾਵ ਲਈ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸਦੇ ਪ੍ਰਗਟ
 ਹੋਣ ਨਾਲ ਜੀਵ ਸੁਖੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਸੁ=ਚੰਗੀਤਰਾਂ ।

ਅਰਥ-ਨਿਰਗੁਣ ਤੋਂ (ਨਾਮ ਨੂੰ) ਐਉਂ ਵਡਾ ਜਾਣੋ:-ਕਿ (ਭਾਵੇਂ) ਉਹੋ (ਏਕੋ ਸਦਾ
 ਸੁਖਦਾਈ) ਪਰਮਾਤਮਾ ਸਾਰੀਆਂ ਦੇਹਾਂ ਵਿਚ (ਵਸ ਰਿਹਾ) ਹੈ-
 (ਜਿਤਨੇ(ਬੀ) ਜੀਵਧਾਰੀ (ਹਨ, ਕੀ) ਨਰ, (ਕੀ) ਨਾਰੀ (ਉਸੇ) ਚੇਤਨ ਦੇ ਆਸਰੇ ਹੋਕੇ
 ਸ਼ਸ਼ੋਭਿਤ (ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ)-
 (ਫੇਰ) ਇਨ੍ਹਾਂ (ਸਾਰਿਆਂ) ਦੇ ਹਿਰਦਿਆਂ ਵਿਚ (ਨਿਰਗੁਣ ਚੇਤਨ ਦੇ) ਹੁੰਦਿਆਂ ਸੰਦਿਆਂ
 ਮਾਨੁਖ ਤੇ ਜੀਵ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਸਭ ਕੋਈ ਦੁਖੀ ਹੈ,
 (ਪਰ ਦੇਖੋ) ਜਦੋਂ (ਕੋਈ) ਨਾਮ ਜਪੇ (ਤਦੋਂ ਉਹੋ) ਚੇਤਨ ਚਿੱਤ (ਵਿਚ) ਪ੍ਰਗਟ (ਹੋਕੇ)
 ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੁਖਦਾਤਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।

ਭਾਵ-ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਪਰੀ ਪੂਰਣ, ਘਟ ਘਟ ਵਿਚ ਵਿਆਪਕ ਹੈ, ਪਰ ਫੇਰ ਸਭ ਕੋਈ ਦੁਖੀ
 ਹੈ । ਅਚਰਜ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਸੁਖਾਂ ਦਾ ਸਾਗਰ ਹੈ, ਉਸਦੇ ਅੰਦਰ ਹੁੰਦਿਆਂ ਜਗਤ ਦੁਖੀ ਹੈ ।
 ਪਰ ਜਦ ਨਾਮ ਜਪੇ ਤਾਂ ਉਹੋ ਚੇਤਨ ਅੰਦਰੋਂ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤੇ ਸੁਖਾਂ ਦਾ ਦਾਤਾ ਬਣ ਜਾਂਦਾ
 ਹੈ । ਇਸ ਵਿਚ ਇਸ਼ਾਰਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਉਹ ਸਮਾਨ ਸੱਤਾ ਕਰਕੇ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਪ੍ਰਗਟ
 ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ । ਨਾਮ ਨਾਲ ਉਹ ਪ੍ਰਗਟਦਾ ਹੈ । ਜਦ ਪ੍ਰਗਟਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹਦੀ ਸੁਖ ਸਾਗਰਤਾ
 ਦਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਕਲਾ ਅਪਣਾ ਸੁਖਦਾਈ ਪ੍ਰਭਾਵ ਬਖਸ਼ਦੀ ਹੈ, ਜਿਸਤੋਂ ਜੀਵ ਸੁਖੀ
 ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਸੋ ਸੁਖ ਸਾਗਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੁੰਦਿਆਂ ਦੁਖੀ ਜੀਵ ਨੂੰ ਸੁਖੀ ਨਾਮ ਨੇ
 ਕੀਤਾ । ਤਾਂਤੇ ਨਾਮ ਨਿਰਗੁਣ ਤੋਂ ਵਡਾ ਹੋਇਆ, ਜੋ ਉਸਦੇ ਹੋਣ ਨੂੰ ਸਫਲਤਾ ਦੇਂਦਾ ਹੈ ।

ਸ਼੍ਰੇਯਾ-ਸੰਗੁਨ ਤੇ ਵਧਿ ਜਾਨਤਿ ਹੈਂ ਇਵ ਜੇ ਰਸ ਜਾਪ ਮੈਂ ਲੀਨਵਿਸ਼ਾਲਾ ।
 ਪ੍ਰੇਮ ਸੇਂ ਨਾਮ ਵਸਯੋ ਜਬ ਹੀ ਤਬ ਗੰਚਰ ਹੋਤਿ ਸਰੂਪ ਕ੍ਰਿਪਾਲਾ ।
 ਯਾਂਹੀ ਤੇ-ਨਾਮ ਅਧੀਨ ਸਰੂਪ-ਲਖਯੋ ਭਗਤੰਨ ਭਲੀ ਮਤਿ ਸ਼ਾਲਾ ।
 ਧਾਰਿਰਿਦੇ ਤਜਿਬੈ ਨ ਕਰੈਂ ਨਿਸਬਾਸੁਰ ਜੀਹ ਮੈਂ ਜਨੈਂ ਗਲਮਾਲਾ ॥੫॥

[ਸੰਗੁਨ=ਸਰਗੁਣ । [ਸੰ=ਸੰਗ, ਨਾਲ । ਗੁਣ=ਗੁਣ] ।
 [ਵਿਸ਼ਾਲਾ=ਬਹੁਤ । [ਸੰਸ:, ਵਿਸ਼ਾਲ] ।

ਗੋਚਰ ਹੋਤਿ=ਇੰਦ੍ਰਿਆਂ ਦੇ ਅਨੁਭਵ ਵਿਚ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।

ਗੋਚਰ ਹੋਣਾ=ਪ੍ਰਗਟਣਾ, ਸਾਖਜਾਤ ਹੋਣਾ ।

ਸਰੂਪ ਕ੍ਰਿਪਾਲਾ* = ਕ੍ਰਿਪਾਲੂ ਸਰੂਪ ।

ਸਰੂਪ=ਅਪਣਾ ਆਪ, ਵਜੂਦ । ਕ੍ਰਿਪਾਲਾ=ਜੋ ਕ੍ਰਿਪਾਲੂ ਹੈ ।

ਭਾਵ ਉਸ ਕ੍ਰਿਪਾਲੂ ਦਾ ਵਜੂਦ ਕਿ ਜਿਸ ਦਾ ਨਾਮ ਜਪ ਰਹੇ

ਹਾਂ । ਨਾਮੀ ਦਾ ਸਰੂਪ ।

ਭਲੀ ਮਤਿ ਸ਼ਾਲਾ=ਭਲੀ=ਚੰਗੀ
ਮਤਿ=ਬੁੱਧੀ } ਚੰਗੀ ਬੁੱਧੀ ਦਾ ਘਰ,
ਸ਼ਾਲਾ=ਘਰ } ਸ਼੍ਰੇਸ਼ਟ ਬੁੱਧੀ ਵਾਲੇ ।

(ਅ) ਸ਼ਾਲ-ਧਾਤੂ ਹੈ, -ਸ਼ਲਾਘਾ-ਅਰਥ ਵਿੱਚ ।

ਭਲੀ ਮਤਿ ਸ਼ਾਲਾ=ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬੁੱਧੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਸ਼ਲਾਘਾ ਵਿਚ ਲਗੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਭਲੀ ਹੈ ।

ਨਿਸ ਬਾਸੁਰ=ਦਿਨ ਰਾਤ ।

ਅਰਥ—ਜੋ (ਕਰਨੀ ਵਾਲੇ ਮਹਾਂਪੁਰਖ) ਜਾਪ (ਸਿਮਰਣ ਦੇ ਰਸ ਵਿਚ) ਬਹੁਤ ਲੀਨ ਹੋਣ (ਨਾਮ ਨੂੰ) ਸਰਗੁਣ ਤੋਂ ਵਡਾ ਮੈਉਂ ਜਾਣਦੇ ਹਨ:—

(ਕਿ) ਜਦੋਂ ਹੀ ਨਾਮ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ (ਹਿੰਦੇ ਵਿਚ) ਵੱਸ ਗਿਆ ਤਦੋਂ ਹੀ ਪ੍ਰਤੱਖ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕ੍ਰਿਪਾਲੂ ਸਰੂਪ (ਕਿ ਜਿਸ ਦਾ ਨਾਮ ਜਪ ਰਹੇ ਹਾਂ) । ਏਸੇ ਕਰਕੇ ਸ਼੍ਰੇਸ਼ਟ ਬੁੱਧੀ ਵਾਲੇ ਭਗਤਾਂ ਨੇ 'ਸਰੂਪ ਨੂੰ ਨਾਮ ਦੇ ਅਧੀਨ' ਲਿਖਿਆ ਹੈ ।

(ਤੇ ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਨਾਮ ਨੂੰ) ਹਿੰਦੇ (ਵਿਚ) ਧਾਰਨ ਕਰਕੇ (ਫੇਰ) ਛੱਡਦੇ ਨਹੀਂ, ਦਿਨ ਰਾਤ ਜੀਭ ਤੇ (ਸਿਮਰਣ ਜਾਰੀ ਰਖਦੇ ਹਨ) ਜਿਵੇਂ ਗਲ ਵਿਚ ਪਈ ਮਾਲਾ (ਅੱਠੇ ਪਹਿਰ ਗਲੇ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ) ।

ਭਾਵ—ਰਚਨ, ਪਾਲਨ, ਸੰਘਾਰ, ਰੱਖਿਆ, ਉਧਾਰ, ਮੋਹਰ, ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਆਦਿ ਗੁਣ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਹੀ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੁਣਾਂ ਸੰਯੁਕਤ ਉਸਦੇ ਸਰੂਪ ਨੂੰ ਸਰਗੁਣ ਸਰੂਪ ਕਹੀਂਦਾ ਹੈ । ਇਹ ਉਸੇ ਨਿਰਾਕਾਰ ਦਾ ਹੀ ਇਕ ਅਰੂਪ ਰੂਪ ਹੈ ਜੋ ਜਗਤ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਹੀ ਸਾਕਾਰ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਹੈ । ਪਿਛਲੀ ਯੁਕਤੀ ਮੁਜਬ ਅਰੂਪ ਰੂਪ ਵਾਲਾ ਕ੍ਰਿਪਾਲੂ ਸਰੂਪ ਜੋ ਸਰਗੁਣ ਹੈ, ਸੋ ਉਹ ਆਪੋ ਕਿਸੇ ਔਰੀ ਅਪਣਾ ਸਰੂਪ ਪ੍ਰਗਟ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ।

*ਇਸ ਤੋਂ ਭਾਵ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਸਰੂਪ, ਗੁਰੂ ਮੂਰਤੀ ਵਿੱਚ, ਜਾ ਗੁਰਮੁਖ ਮੂਰਤੀ ਵਿਚ ਬੀ ਲੈਂਦੇ ਹਨ । 'ਸੰਗੁਨ' ਤੇ 'ਸਰੂਪ ਕ੍ਰਿਪਾਲਾ' ਤੋਂ ਮੁਰਾਦ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦੇ ਉਸ ਰੂਪ ਤੋਂ ਬੀ ਲੈਂਦੇ ਹਨ, ਜਿਸਨੂੰ ਕਈ ਮਤਾਂ ਵਾਲੇ ਆਪੋ ਆਪਣੇ ਖਜਾਲ ਮੁਜਬ ਈਸ਼ੁਰ, ਵਿਸ਼ਨੂ, ਆਦਿ ਸੰਕੇਤਕ ਨਾਮਾਂ ਨਾਲ ਬੀ ਜਣਾਉਂਦੇ ਹਨ ।

ਪਰ ਕਵਿ ਜੀ ਦੱਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮੈਂ ਹੁਣ ਯੁਕਤੀ ਤੋਂ ਉਪਰ ਕਰਨੀ ਵਾਲੇ ਮਹਾਂ ਪੁਰਖਾਂ ਦੀ ਦੱਸੀ ਗਲ ਦਸਦਾ ਹਾਂ, ਉਹ ਮਹਾਂ ਪੁਰਖ ਕਿ ਜੋ ਸਿਮਰਣ ਦੇ ਰਸ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਲੀਨ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਹਨ, ਉਹ ਦਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਨਾਮ ਜਪਦਿਆਂ ਜਦੋਂ ਨਾਮ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਉਤਰ ਗਿਆ ਅਰ ਜਪਣ ਵਾਲਾ ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ ਰੰਗ ਵਿਚ ਰੰਗਿਆ ਗਿਆ ਤਦੋਂ ਹੀ ਨਾਮੀ ਦਾ ਰਿਪਾਲੂ ਸਰੂਪ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਸਰਗੁਣ ਨਿਰਗੁਣ ਦੀ ਹੀ 'ਸਰੂਪ' ਧਾਰੀ ਹਸਤੀ ਮੰਨੀ ਗਈ ਹੈ, ਪਰੰਤੂ ਉਹ ਖੁੱਤਬ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ, ਭਾਵੇਂ ਹੈ ਉਹ ਸਾਰੇ ਮੌਜੂਦ, ਪਰ ਜਦੋਂ ਹੀ ਕਿ ਨਾਮ ਜਪਕੇ ਉਸਦੀ ਆਗਾਧਣਾ ਕਰੇ, ਤਾਂ ਉਹ ਸਾਖਯਾਤਕਾਰ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । ਨਾਮ ਉਸ ਦਾ ਸਾਖਯਾਤਕਾਰ ਕਰਾਉਣ ਕਰਕੇ ਉਸਦੇ ਸਰੂਪ ਦੇ ਰਿਪਾਲੂ ਸੁਭਾਵ ਨੂੰ ਸਫਲ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਭਗਤਾਂ ਦੀ ਮਨੋਂ ਕਾਮਨਾ ਪੂਰੀ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਭਾਵ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇਂਦਾ ਹੈ । ਸਰਗੁਣ ਨਾਮ ਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਿਚਾਰ ਲਈ ਦੋਖੇ ਅੰਕ ੬੫ ਇਸੇ ਅਧਯਾਯ ਦਾ ।

ਚੌਪਈ—ਨਿਜ ਤੇ ਅਧਿਕ ਹੋਤੁ ਸ੍ਰੀਰਾਮੁ। ਜਗਹਿ ਲਖਾਯੋ ਲਿਖ ਕਰਿਨਾਮੁ।
ਸਰੁਵਰ ਪਰ ਗਿਰਿਵਰ ਧਰਿ ਭਾਰੇ। ਤਰੁਵਰ ਕੇ ਪਾਤਨਿ ਸਮ ਤਾਰੇ॥੫॥

{	ਨਿਜ ਤੇ=ਅਪਣੇ ਆਪ ਤੋਂ ।	ਅਧਿਕ=ਵੱਧ ।
	ਹੋਤੁ=ਇਸੇ ਕਰਕੇ, ਇਸੇ ਹੋਤੁ ਕਰਕੇ, ਇਸੇ ਲਈ ।	
	ਸਰੁਵਰ=ਛੰਭ, ਵੱਡਾ ਤਲਾਉ ।	ਦੋਖੇ ਮਤਲਬ ਸਮੁੰਦਰ ਤੋਂ ਹੈ । ਜਾ
	ਪਾਣੀ ਦੇ ਉਹ ਵਡੇ ਵਡੇ ਡਲ, ਜੋ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ ਖੜੇ ਚਿਟਾਨਾਂ	
	ਦੇ ਵਿਚਾਲੇ ਹਨ । [ਸੰਸ: ਸਰੋਵਰ]	
	ਗਿਰਿਵਰ=ਪਹਾੜ, ਚਿਟਾਨ । [ਸੰਸ: ਗਿਰਿ+ਵਰ]	
ਤਰੁਵਰ=ਬਿੱਛ ।	[ਸੰਸ: ਤਰੁ+ਵਰ]	
ਪਾਤਨਿ=ਪੱਤੇ ।	ਤਾਰੇ=ਤਾਰ ਦਿੱਤੇ ।	

ਅਰਥ—ਇਸੇ ਲਈ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਨੇ ਜਗਤ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਹੈ (ਕਿ ਨਾਮ ਮੇਰੇ) ਅਪਣੇ ਆਪ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਹੈ (ਐਉਂ ਕਿ) ਭਾਰੇ ਚਿਟਾਨਾਂ (ਉਤੇ ਸਾਈਂ ਦਾ) ਨਾਮ ਲਿਖਕੇ ਸਮੁੰਦਰ ਉਤੇ ਧਰਕੇ (ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ) ਬਿੱਛ ਦੇ ਪੱਤਿਆਂ ਵਾਂਗੂੰ ਤਾਰਿਆ ।

ਭਾਵ—ਕਵਿ ਜੀ ਰਾਮਚੰਦ੍ਰ ਜੀ ਸੰਬੰਧੀ ਉਸ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਘਟਨਾਂ ਵਲ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਕਿ ਰਾਮੇਸ਼੍ਵਰ ਦੇ ਪਾਸ ਲੰਕਾ ਤੱਕ ਆਪ ਨੇ ਪੁਲ ਬਣਾ ਲਿਆ ਸੀ । ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇੱਥੇ ਕੁਦਰਤੀ ਚਿਟਾਨਾਂ ਦੀ ਇਕ ਲੜੀ ਹੈ, ਇਸ ਦੀਆਂ ਵਿੱਥਾਂ ਉੱਪਰ ਪੁਲ ਦਾ ਸਾਮਾਨ ਕਰਕੇ ਸਾਰਾ ਰਸਤਾ ਖੁਸ਼ਕੀ ਦਾ ਬਣਾ ਲਿਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਹੁਣ ਉਥੇ ਪੁਲ ਨਹੀਂ ਹੈ ਪਰ ਚਿਟਾਨਾਂ ਦੀ ਲੜੀ ਖੜੀ ਹੈ ਇਸ ਨੂੰ ਉਸੇ ਪੁਲ ਦਾ ਬਕੀਆ ਦੱਸਦੇ ਹਨ* ।

*ਮੁਸਲਮਾਨ ਇਸ ਨੂੰ ਬਾਬੇ ਆਦਮ ਦਾ ਪੁਲ ਦੱਸਦੇ ਹਨ ।

ਕਥਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਪੱਥਰਾਂ ਪਰ ਨਾਮ ਲਿਖਕੇ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ ਛੱਡ ਦੇਂਦੇ ਸਨ ਤੇ ਉਹ ਤਰਦੇ ਹੋਏ ਟਿਕਾਣੇ ਜਾ ਟਿਕਦੇ ਸਨ । ਇਹ ਕਥਾ ਲੋਕ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੈ, ਕੇਵਲ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤ ਲਈ ਵਰਤੀ ਗਈ ਹੈ । ਮੁਰਾਦ ਕੇਵਲ ਪੁਲ ਦੇ ਮਹਾਨ ਕਾਰਜ ਦੇ ਸਿਰੇ ਚੜ੍ਹਨ ਦੀ 'ਨਾਮ ਦੇ ਪ੍ਰਤਾਪ ਕਰਕੇ ਹੋਈ' ਦੱਸਣ ਤੋਂ ਹੈ ।

ਪੁਨ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਅਰਜਨ ਗਤਿਦਾਈ । ਨਿਜ ਤੇ ਮਹਿਮਾ ਅਧਿਕ ਲਖਾਈ ।
ਸ੍ਰੀ ਸੁ ਗ੍ਰੰਥ ਮਹਿ* ਲਿਖਿਜਸੁ ਨਾਮੁ । ਤਿਹ ਤੇ ਅਧੋ ਭਏ ਸੁਖਧਾਮੁ ॥ ੫੯ ॥

{ ਗਤਿਦਾਈ=ਮੁਕਤੀ ਦਾਤਾ । ਲਖਾਈ=ਜਾਹਰ ਕੀਤੀ, ਜਣਾਈ । }
{ ਅਧੋ ਭਏ=ਨੀਵੇਂ ਹੋਏ । ਭਾਵ—ਅਦਬ ਕੀਤਾ । }
{ ਸੁਖ ਧਾਮੁ=[ਸੁਖ+ਧਾਮ=] ਸੁਖ ਦਾ ਘਰ, ਸੁਖਦਾਤੇ । }

ਅਰਥ—ਫੇਰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ (ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ, ਜੋ) ਮੁਕਤੀ ਦਾਤਾ ਹਨ, (ਨਾਮ ਦੀ) ਮਹਿਮਾ ਅਪਣੇ ਆਪ ਤੋਂ ਵੱਧ ਲਖਾਈ, (ਐਉਂ ਕਿ) ਸ੍ਰੀ ਸ੍ਰੋਸ਼ਟ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿਚ ਨਾਮ ਦਾ ਜਸ ਲਿਖਕੇ, (ਆਪ ਜੋ) ਸੁੱਖਾਂ ਦਾ ਘਰ (ਹਨ), ਉਸ (ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਜੀ) ਤੋਂ ਨੀਵੇਂ ਹੋਏ ।

ਭਾਵ—ਇੱਥੇ ਕਵਿ ਜੀ ਉਸ ਘਟਨਾਂ ਵਲ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜੋ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਬੀੜ ਬੱਝਣੇ ਪਰ ਹੋਈ ਸੀ । ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੂੰ ਪਾਲਕੀ ਪਰ ਸਵਾਰ ਕਰਕੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਆਪ ਚੋਰ ਕਰਦੇ ਪਾਲਕੀ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਜੀ ਲੈ ਗਏ ਤੇ ਉਥੇ ਮੰਜੀ ਸਾਹਿਬ ਪਰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੂੰ ਸਥਾਪਨ ਕੀਤਾ ਤੇ ਆਪ ਨੀਵੇਂ ਫਰਸ਼ ਉਤੇ ਬੈਠੇ ਅਥਵਾ ਚੋਰ ਕਰਦੇ ਖੜੇ ਰਹੇ । ਫਿਰ 'ਸ੍ਰੀ ਸੁ ਗ੍ਰੰਥ' ਲਿਖਿਆ, 'ਸੁ'=(ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਨਾਲ) ਦੱਸਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੁਰਾਦ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਪੁਸਤਕ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਪਰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਤੋਂ ਹੈ, ਜਿਸਨੂੰ ਗੱਦੀ ਦਸਮੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੇ ਦਿੱਤੀ ਹੈ । ਫਿਰ ਕਵਿ ਜੀ ਦੱਸਦੇ ਹਨ ਕਿ 'ਸ੍ਰੀ ਸੁ ਗ੍ਰੰਥ' ਵਿਚ ਨਾਮ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਭਾਵੇਂ ਤਿਆਰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਆਪ ਕੀਤੇ ਸਨ, ਤੇ ਆਪ ਗੁਰੂ ਗਾਈ ਤੇ ਸਨ, ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਨਮਾਨ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਤੋਂ ਵੱਧ ਕੀਤਾ ਸੀ ।

ਦੋਹਰਾ—ਆਪ ਅਛਤ ਸਮਰੱਥ ਪ੍ਰਭੁ ਦਈ ਬਡਾਈ ਨਾਮ ।

ਅਪਰ ਤਰਕ ਕੋ ਕਰ ਸਕਹਿ*ਸਭਿ ਮਾਨਹਿ ਗੁਨਧਾਮ ॥ ੬੦ ॥

{ ਅਛਤ=ਹੁੰਦਿਆਂ, ਮੌਜੂਦਗੀ ਵਿਚ, ਸਾਹਮਣੇ । }
{ ਸਮਰੱਥ ਪ੍ਰਭੁ=ਸਮਰੱਥਾ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ, ਮੁਰਾਦ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ }
{ ਦੇਵ ਜੀ ਤੋਂ ਬੀ ਲੈਂਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਅਸਲ ਵਿਚ ਇੱਥੇ ਮੁਰਾਦ }

*ਪਾਠਾਂਤ੍ਰ—ਸ੍ਰੀ ਗ੍ਰੰਥ ਮਹਿ—,ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਮਹਿ—ਬੀ ਹਨ ।

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੋਂ ਹੈ।
 ਅਪਰ=ਹੋਰ। ਤਰਕ=ਹੁੰਜਤ। ਕੇ=ਕੋਣ।
 ਗੁਨਧਾਮ=ਗੁਣ+ਧਾਮ-ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਘਰ, ਭਾਵ ਗੁਣੀ ਲੋਕ। ਵਿਦਵਾਨ
 ਤੇ ਕਰਨੀ ਵਾਲੇ।
 ਗੁਣ ਧਾਮ ਨੂੰ ਨਾਮ ਦਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ ਬੀ ਲਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ
 ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਨਾਮ ਨੂੰ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਘਰ ਮੰਨਦੇ ਹਨ।

ਅਰਥ—(ਜਦੋਂ) ਸਮਰੱਥ ਪ੍ਰਭੂ (ਜੀ ਨੇ) ਅਪਣੀ ਮੋਜੂਦਗੀ ਵਿਚ (ਆਪ) ਨਾਮ ਨੂੰ
 ਵਡਿਆਈ ਦਿੱਤੀ (ਤਦ) ਹੋਰ ਕੋਣ ਤਰਕ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ? (ਤਦੇ ਹੀ)
 ਸਾਰੇ ਗੁਣੀ (ਇਸ ਅਸੂਲ ਨੂੰ) ਮੰਨਦੇ ਹਨ।

ਭਾਵ—ਪਿਛਲੇ ਅੰਕ ੫੯ ਤੋਂ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਦੋਹਾਂ (ਅੰਕ ੬੦) ਪਿਛਲੇ ਦੀ
 ਹੀ ਪੂਰਣਤਾ ਹੈ, ਅਰ 'ਪ੍ਰਭੂ' ਤੋਂ ਭਾਵ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ, ਪਰੰਤੂ
 ਈਰਧ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਨਾਲ ਇੱਥੇ ਮਤਲਬ—ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ
 ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੂੰ ਗੱਲੀ ਦੇਣ ਤੋਂ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਸੱਦ ਵਿਚ ਆਖਿਆ ਹੈ:—
 'ਸਤਿਗੁਰੁ ਪਰਤਖਿ ਹੋਵੈ ਬਹਿ ਰਾਜੁ ਆਪਿ ਟਿਕਾਇਆ' ॥ ਤੇ ਫੇਰ ਦਾਸ ਭੱਟ ਨੇ
 ਕਿਹਾ ਹੈ:—'ਬਿਦਮਾਨ ਗੁਰਿ ਆਪਿ ਬਪੁਉ ਬਿਰੁ ਸਾਚਉ ਤਖਤੁ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸੈ'।
 ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਆਪ ਪਰਤੱਖ ਹੁੰਦਿਆਂ, ਵਿਦਮਾਨ
 (ਮੋਜੂਦ) ਹੁੰਦਿਆਂ ਗੁਰ ਗਾਈ ਪਰ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਨੂੰ ਬਾਪਿਆ। ਤਿਵੇਂ ਕਵਿ
 ਜੀ ਦੇਖੇ ਉਸੇ ਭਾਵ ਵਿਚ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ:—

ਸਮਰੱਥ ਪ੍ਰਭੂ—ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ—ਨੇ ਆਪ ਅੱਛਤ—ਆਪਣੇ ਹੁੰਦਿਆਂ
 (ਭਾਵ ਵਿਦਮਾਨ ਹੁੰਦਿਆਂ) ਨਾਮ ਨੂੰ ਬਡਾਈ ਦਿੱਤੀ, ਭਾਵ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੂੰ
 ਗੁਰ ਗਾਈ ਦਿੱਤੀ ਹੈ।

ਕਿਉਂਕਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਅਪਣੇ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਤਿਕਾਰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ
 ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਕੀਤਾ, ਇਹ ਪਿੱਛੇ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। 'ਅਪਣੇ ਹੁੰਦਿਆਂ ਵਡਾਈ ਦੇਣੀ' ਫੇਰ
 ਕਹਿਣ ਦੀ ਲੋੜ ਦੱਸਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਇਸ਼ਾਰਾ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੂੰ ਗੁਰਜਾਈ ਦੀ
 ਵਡਾਈ ਮਿਲਨ ਵੱਲ ਹੈ, ਤੇ ਉਹ ਦਸਮੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੇ ਦਿੱਤੀ ਹੈ, ਤਾਂਤੇ 'ਸਮਰੱਥ ਪ੍ਰਭੂ'
 ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਹੀ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਸੂਚਨਾ—ਸਫੇ ੬੬ ਤੋਂ ਪੰਦਰਵਾਂ ਮੰਗਲ ਟੁਰਿਆ ਹੈ, ਇਹ ਮੰਗਲ ਨਾਮ ਦਾ ਹੈ,
 ਇਸਦੇ ਆਪ ਨੇ ਦੋ ਹਿੱਸੇ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਪਹਿਲੇ ਨਾਮ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਦੱਸੀ ਹੈ, ਜੋ
 ੬੦ ਅੰਕ ਦੇ ਛੰਦ ਤੱਕ ਟੁਰੀ ਆਈ ਹੈ। ਹੁਣ ਨਾਮਾਂ ਵਿਚੋਂ ਅਪਣੇ ਇਸ਼ਟਰੂਪੀ
 ਨਾਮ—ਵਾਹਿਗੁਰੂ—ਦੀ, ਜੋ ਗੁਰਮਤ੍ਰਿ ਹੈ, ਮਹਿਮਾ ਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਦੱਸਣ ਲੱਗੇ ਹਨ।

[‘ਵਾਹਿਗੁਰੂ’ ਨਾਮ ਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ]

ਦੋਹਰਾ—ਨਿਰਗੁਨ ਸਰਗੁਨ* ਨਾਮੁ ਜੋ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਤਿਨ ਮੇਰੁ ।

ਸਭ ਤੋ ਉਚਾ ਜਾਨੀਏ ਲੇਤਿ ਨ ਕੀਜੈ ਏਰਿ ॥ ੬੧ ॥

{ ਮੇਰੁ=ਸੁਮੇਰੁ ਪਰਬਤ । (ਅ) ਮਾਲਾ ਦੇ ਸਿਰੇ ਦਾ ਮਣਕਾ, ਹਾਰ ਦਾ ਵਿਚਕਾਰਲਾ ਰਤਨ । ਜਿਵੇਂ ਮਣਕਿਆਂ ਵਿਚ ਮੇਰੂ ਵੱਡਾ ਹੈ ਤਿਵੇਂ ਨਾਂਵਾਂ ਵਿੱਚੋਂ—ਵਾਹਿਗੁਰੂ—ਨਾਮ ਸ਼ਿਰੋਮਣੀ ਹੈ । }

ਅਰਥ—(ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਜੀ ਦੇ) ਨਿਰਗੁਣ (ਸਰੂਪ ਅਤੇ) ਸਰਗੁਣ (ਸਰੂਪ ਦੇ) ਜੋ ਨਾਮ (ਹਨ) ਤਿਨ੍ਹਾਂ (ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਸਿਰ) ‘ਵਾਹਿਗੁਰੂ’ (ਨਾਮ) ਮੇਰੂ (ਸਮਾਨ) ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਚਾ ਜਾਣੀਏ (ਤੇ ਇਸਨੂੰ) ਲੇਂਦਿਆਂ (=ਜਪਾਇਆਂ) ਏਰ ਨਾ ਕਰੀਏ ।

ਚੌਪਈ—ਨਿਰਗੁਨ ਨਾਮਨ ਤੇ ਵਧਿਐਸੇ । ਸੋ ਕਰਿ ਅਰਥ ਬਖਾਨੇਂ ਜੈਸੇ:—
‘ਵਾਹਿ’+ਨਾਮੁ ਅਚਰਜ ਕੋ ਹੋਈ । ਅਚਰਜ ਤੇ ਪਰਿ ਉਕਤਿ ਨ ਕੋਈ ॥ ੬੨ ॥

‘ਗੋ’ਤਮ ਨਾਮੁ ਅਗਿਆਨ ਅਨਿੱਤ । ‘ਰੋ’ ਪਰਕਾਸ਼ ਕਿਯੋ ਜਿਨ ਚਿੰਤੁ ।
ਇਉਂ ਸ੍ਰੀ ਨਾਨਕ ਨਾਮ ਬਨਾਯੋ । ਸੁਨਿ ਸੁਤਿ ਸੰਤਨ ਚਿਤ ਸੁਖ ਪਾਯੋ ॥ ੬੩ ॥

*ਪਾਠਾਂਤ੍ਰ—ਨਿਰਗੁਣ ਸਰਗੁਣ—ਬੀ ਹੈ । †ਪਾਠਾਂਤ੍ਰ—ਵਾਹ—ਬੀ ਹੈ ।

‡ਇਕ ਲਿਖਤੀ ਨੁਸਖੇ ਵਿਚ ਪਾਠ—ਨਾਮ—ਹੈ । ਛਾਪੇ ਦੇ ਸਾਰਿਆਂ ਤੇ ਲਿਖਤੀ ਕਈਆਂ ਵਿਚ ਪਾਠ—ਤਨ—ਹੈ । ਇਸ ਪਾਠ ਨਾਲ ਤੁਕ ਦਾ ਅਰਥ ਇਹ ਬਣੇਗਾ—ਗੋ (ਨਾਮ ਹੈ) ਅਨੁਰੇ ਦਾ (ਜੋ ਇਸ) ਤਨ (ਵਿਚ) ਅਗਿਆਨ (ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਬੈਠਾ ਹੈ, ਪਰ ਇਹ ਅਗਿਆਨ ਹੈ) ਅਨਿੱਤ । ਅਨਿੱਤ ਇਸ ਕਰਕੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਅਗਿਆਨ ਨਿੱਤ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਫਿਰ ਉਹ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਨਾਲ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ।

ਕਈ ਸੱਜਣ ਅਨਿੱਤ ਨੂੰ ਤਨ ਨਾਲ ਲਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅਨਿੱਤ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਅਗਿਆਨ ਦਾ ਨਿਵਾਸ ਹੈ, ਇਸ ਪਰ ਸ਼ੰਕਾ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਅਗਿਆਨ ਦਾ ਨਿਵਾਸ ਜੋ ਤਨ ਵਿਚ ਹੈ ਤਾਂ ‘ਰੋ’ ਨੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਤਨ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਪਰ ਮਨ ਵਿਚ ਕਰਨਾ ਹੈ, ਏਥੇ ਫੇਰ—ਤਨ—ਦਾ ਅਰਥ ‘ਲਿੰਗ ਸਰੀਰ’ ਕਰ ਲੈਣ ਨਾਲ ਸ਼ੰਕਾ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । ਉਂਵ ਬੀ, ਮਨ ਤਨ ਦੇ ਵਿੱਚ ਹੀ ਹੈ ।

ਇਕ ਹੋਰ ਸਮਝਣ ਦੀ ਵਿਉਂਤ ਇਸ ਤੁਕ ਦੀ ਇਹ ਹੈ:—‘ਗੋ’ (ਨਾਮ ਹੈ) ਅਨੁਰੇ ਦਾ (ਅਨੁਰਾ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਹੈ ਇਕ) ਸਰੀਰ ਦਾ (ਜੋ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੈ, ਦੂਸਰੇ ਮਨ ਦਾ ਜਿਸਨੂੰ) ਅਗਿਆਨ (ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਚੌਥੇ ਅਨੁਰੇ) ਅਨਿੱਤ ਹਨ ।

੬‘ਰੋ ਪਰਕਾਸ਼ ਕਿਯੋ’ ਦੀ ਥਾਂ ਪਾਠਾਂਤ੍ਰ ਹੈ ‘ਰੋ ਸੁ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਿਯੋ’ । ‖ਪਾਠਾਂਤ੍ਰ—ਸ੍ਰੋਤਨ—ਬੀ ਹੈ ।

ਬਖਾਨੋਂ=ਵਰਣਨ ਕਰਦਾ ਹਾਂ।

ਪਰਿ=ਪਰੇ।

ਉਕਤਿ=ਬਾਣੀ=ਕਥਨ। ਉਹ ਜੋ ਕੁਛ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕੇ।

ਸੂਚਨਾ—‘ਵਾਹ’ ਨੂੰ ਪੰਚਮ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਦਾ
ਲਖਾਯਕ ਕਿਹਾ ਹੈ:—‘ਨਾਨਕ ਵਾਹੁ ਵਾਹੁ ਕਹੁ ਤਾਕਉ
ਜਾਕਾ ਅੰਤੁ ਨ ਪਾਰੁ॥’ [ਸਾਰੰਗ ਮ:੫]

ਗੋ*=ਗੁ-ਅਨੁਰਾ। [ਸੰਸ: ਗੁਰੂ=ਆਛਾਦਨ ਕਰਨਾ] ਗੁਰੂ-
ਗੀਤਾ ਵਿਚ ਮੈਉਂ ਦਿੱਤਾ ਹੈ:—

ਗੁਕਾਰਾਸਤੁ ਅੰਧਕਾਰਾ ਸਜਾਤ ਰਕਾਰਸ ਤਨ ਨਿਰੋਧਕ:

ਅੰਧਕਾਰ ਵਿਨਾਸਤੁ ਗੁਰੁ ਇਤਯਵਧੀਯਤੇ।

ਅਰਥਾਤ—ਗੁ-ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਅਨੁਰਾ, ਤੇ-ਰੁ-ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ

ਅਨੁਰੇ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ (ਪ੍ਰਕਾਸ਼), (ਤਾਂਤੇ) ਅਨੁਰੇ (ਅਗਿਆਨ)

ਨੂੰ ਜੋ ਦੂਰ ਕਰੇ ਉਸਨੂੰ ਗੁਰੂ ਆਖੀਦਾ ਹੈ।

ਤਮ=ਅਨੁਰਾ।

ਅਗਿਆਨ=ਨਾ ਜਾਨਣ ਦੀ ਅਵਸਥਾ, ਮਨ ਬੁੱਧੀ ਦਾ ਅੰਧਕਾਰ।

ਅਨਿੱਤ=ਜੋ ਨਿੱਤ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਕਦੇ ਹੋਵੇ ਕਦੇ ਦੂਰ ਹੋ ਸਕੇ।

ਰੋ*=ਰੁ, ਰੂ-ਚਾਨਣਾ। ਦੇਖੋ ਉੱਪਰਲਾ ਪਦ ‘ਗੋ’।

ਚਿੱਤ=ਓਹ ਅੰਦਰਲਾ ਚੇਤਨ ਮੰਡਲ, ਜਿਸਤੋਂ ਬ੍ਰਿਤੀਆਂ ਉਠਦੀਆਂ

ਹਨ। (ਅ) ਚੇਤਨਤਾ। (ੲ) ਕਈ ਗਿਆਨੀ ਦੇਖੇ ਚਿੱਤ ਦਾ ਅਰਥ

ਚੇਤਨ=ਪਰਮਾਤਮਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਸੂਤਿ=ਕੰਨਾਂ ਨਾਲ।

ਅਰਥ—(ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨਾਮ) ਨਿਰਗੁਣ ਨਾਂਵਾਂ ਤੋਂ ਵੱਧ ਜਿਸਤਰ੍ਹਾਂ (ਹੈ) ਮੈਂ ਉਸ
ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਸਦੇ ਅਰਥ ਕਰਕੇ ਵਰਣਨ ਕਰਦਾ ਹਾਂ:—

‘ਵਾਹਿ’—ਨਾਮ ਹੈ ਅਚਰਜ ਦਾ, ਅਚਰਜ ਤੋਂ ਪਰੇ ਕੋਈ ਬਾਣੀ
ਨਹੀਂ ਹੈ।

‘ਗੁ’ ਨਾਮ ਹੈ ਹਨੇਰੇ (ਦਾ ਜੋ) ਅਗਿਆਨ (ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਚਿੱਤਾਂ ਤੇ
ਛਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਪਰ ਉਹ ਹੈ) ਅਨਿੱਤ।

*ਗੋ, ਰੋ, ਨੂੰ ਜੋ ਹੋਏ ਲੱਗੇ ਹਨ ਏਹ ਕਿਸੇ ਅਰਥ ਲਈ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ
ਮਤਲਬ ਹੈ, ਗੁ, ਰੁ। ਜਿਵੇਂ ਅੱਖਰ ਉਚਾਰਣ ਵੇਲੇ ਕੋਈ ਤਾਂ ‘ਗ’ ਨੂੰ ਪੜਦਾ ਹੈ—ਗੱਗਾ,
ਕੋਈ ਪੜਦਾ ਹੈ ‘ਗਾ’। ‘ਰ’ ਨੂੰ ਪੜਦਾ ਹੈ ਰਰਾ, ਤੇ ਕੋਈ ਪੜਦਾ ਹੈ ਰਾ, ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਵਿਚ
ਬੀ, ‘ਗ’ ਤੇ ‘ਰ’ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹ ਦੇਣਗੇ ‘ਗਕਾਰ’ ਤੇ ‘ਰਕਾਰ’। ਇਸੇਤਰ੍ਹਾਂ ‘ਗੁ’ ਤੇ ‘ਰੁ’ ਯਾ
‘ਰੂ’ ਨੂੰ ਛਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਪੜ੍ਹਿਆ ਹੈ ‘ਗੋ’ ਤੇ ‘ਰੋ’।

‘ਰੂ’ (ਨਾਮ ਹੈ ਉਸ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਰੂਪ ਦਾ ਕਿ) ਜਿਸਨੇ (ਐਸੇ ਅਗਿਆਨ ਵਾਲੇ) ਚਿਤ ਨੂੰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ ।

[ਦੂਸਰਾ ਅਰਥ—ਜਿਸਨੇ (ਜੜ੍ਹ ਦੇਹ ਨੂੰ) ਚੇਤਨਤਾ ਨਾਲ ਤੇ (ਤੇ ਮਨ ਨੂੰ ਗਿਆਨ ਨਾਲ) ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ] ।

ਐਉਂ ਸ੍ਰੀ (ਗੁਰੂ) ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ (ਵਾਹਿਗੁਰੂ) ਨਾਮ ਬਣਾਇਆ ਹੈ* ।
(ਜਿਸਨੂੰ) ਕੰਨਾਂ ਨਾਲ ਸੁਣਕੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਚਿੱਤ ਨੇ ਸੁਖ ਪਾਇਆ ਹੈ ।

ਭਾਵ—ਜਿੱਥੋਂ ਤਕ ਮਨ ਦੀ, ਬਾਣੀ ਦੀ ਗੰਮਤਾ ਹੈ, ਓਥੋਂ ਭਾਈਂ ਦੀ ਸਮਝ ਆਦਮੀ ਵਰਣਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਰ ਓਹ ਸਾਰਾ ਮੰਡਲ ਦੇਸ਼ ਕਾਲ ਵਸਤੂ ਅਥਵਾ ਦੇਸ਼ ਕਾਲ ਨਮਿੱਤ ਦਾ ਹੈ, ਮਨ ਦਾ ਅਪਣਾ ਸਰੂਪ ਦੇਸ਼ ਕਾਲ ਨਮਿੱਤ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਇਸ ਤੋਂ ਪਰੇ ਇਸਦੀ ਸਮਝ ਲੜ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀ । ਪਰ ਕਦੇ ਕੋਈ ਅਤਿ ਸੁੰਦਰ ਬਲਕੇ ਹੇਠਾਂ ਜਾ ਕਿਸੇ ਬੰਦਗੀ ਸਿਫਤ ਸਲਾਹ ਦੇ ਅਸਰ ਨਾਲ ਇਕ ਸੁਤੇ ਸਮਾਧੀ ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਲੰਘਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਕਿ ਮਨ ਹੁਰੀਂ ਮਾਨੋਂ ਉੱਕੇ ਖੜੇ ਜਾਂਦੇ ਜਾ ਉਰੇ ਰਹਿ ਜਾਂਦੇ ਹਨ । ‘ਆਪਾ’, ਜੋ ਮਨ ਤੋਂ ਪਰੇ ਮਨ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ ਹੈ ਤੇ ਇਸਤੋਂ ਮਾਨੋਂ ਅਲੱਗ ਹੈ, ‘ਅਨੰਤ’ ਨਾਲ ਜਾ ਛੁਹਦਾ ਹੈ; ਜਦੋਂ ਇਸਤੋਂ ਮੁੜ ਆਪਾ ਪਰਤਦਾ ਹੈ ਅਰਥਾਤ ਮਨ ਤੇ ਬੁੱਧੀ ਅਪਣਾ ਕੰਮ ਫੇਰ ਅਰੰਭਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਮਨ ਓਥੇ ਨਾ ਜਾ ਸਕਣ ਕਰਕੇ ਦੱਸ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ ਕਿ ਓਥੇ ਕੀਹ ਸੀ, ਪਰ ਉਸਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਤੇ ਅਕਹਿ ਰਸ ਭਰੀ ਦਸ਼ਾ ਦਾ ਅਸਰ ਐਸਾ ਕੁਛ ਸਿੰਕਾਰ ਮਾਤ੍ਰ ਉਸਤੇ ਪਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮਨ ਹੁਰੀਂ ‘ਵਾਹਿ’ ਵਾਹਿ’ ਕਹਿ ਉਠਦੇ ਹਨ । ਮਾਨੋਂ ਜਦੋਂ ਉਸ ਦੇਸ਼ ਕਾਲ ਤੋਂ ਪਰੇ ਦਾ ਬਲਕਾ ਵੱਜਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਆਤਮਾ ਜਾ ਆਪਾ ‘ਅਨੰਤ’ ਦਾ ਰਸ ਅਨੁਭਵ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਉਥਾਨ ਹੋਕੇ ‘ਮਨ’ ਉਸਦਾ ਪਤਾ ‘ਵਾਹਿ’ ‘ਵਾਹਿ’ ਉਚਾਰਨ ਤੋਂ ਸਿਵਾ ਕੁਛ ਨਹੀਂ ਦੱਸ ਸਕਦਾ । ਕਵਿ ਜੀ ਇਸ ਅਵਸਥਾ ਵਲ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰਕੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ‘ਵਾਹਿ’ ਨਾਮ ਉਸ ਅਚਰਜ ਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸਤੋਂ ਪਰੇ ਬਾਣੀ ਜਾ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀ । ਮਨ ਬਾਣੀ ਤੋਂ ਪਰੇ ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਨੂੰ ਜਦ ਕੋਈ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨਹਾਰਾ, ਰਸ ਮਾਣਨਹਾਰਾ, ਸੱਚੀ ਮੁੱਚੀ ਪਹੁੰਚਾ ਹੋਇਆ ਸ਼੍ਰੇਸ਼ਟ ਪੁਰਖ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੋਈ ਨਾਮ ਦੇਣਾ ਚਾਹੇ ਤਾਂ ਦੇ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਮਨ ਬਾਣੀ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਹੀ ਨਹੀਂ ਜਿੱਥੇ ਉਥੋਂ ਦਾ ਨਾਮ ਪਤਾ ਕੀ ਦੇਵੇ ? ਹਾਂ ਉਸ ਯਥਾਰਥ ਦਾ ਪਤਾ ਦੇਖਣਹਾਰ ‘ਵਾਹਿ’ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਕਹਿ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ, ਸੋ ਵਾਹਿ ਨਾਮ ਉਸ ‘ਨਿਰਗੁਣ ਯਥਾਰਥ’ ਦਾ ਹੈ, ਜਿੱਥੇ ਮਨ ਬਾਣੀ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਨਹੀਂ ਤੇ ਏਹ ‘ਵਾਹਿ’ ਉਸਦਾ ਕਲਪਨਾ ਮਾਤ੍ਰ ,

*‘ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਗੁਰ ਸਬਦ ਸੁਣਾਯਾ ॥’ [ਭਾ: ਗੁ: ਵਾ: ੨੪-੧]

ਨਾਮ ਨਹੀਂ, ਪਰ ਆਤਮਾ ਦੇ ਮਿਲਾਪ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦਾ ਉਹ ਅਵਾਜ਼ਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਮਨ ਬਾਣੀ ਦੀ ਗੰਮਤਾ ਹੈ ਨਹੀਂ ।

ਉਸ ਨੂੰ 'ਵਾਹਿ' ਹੀ ਕਹਿਣਾ ਜੋਗ ਹੈ, ਜੋ ਨਾਮ ਬੀ ਹੈ, ਸਿਫਤ ਸਲਾਹ ਬੀ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਯਸ ਤੇ ਕੀਰਤਨ ਬੀ ਹੈ । ਅਰਥਾਤ ਜੋ ਕੋਈ ਉਸ ਰੰਗ ਵਿਚ ਅੱਪੜਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਬਾਬਤ ਆਵਾਜ਼ਾ ਇਹੋ ਦੇਂਦਾ ਹੈ । ਇਥਰ ਜੋ ਮਿਲਾਪ ਲਈ ਸਾਧਨ ਅਰੰਭ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਜਗਜਾਸੂ ਹੈ, ਉਹ ਬੀ ਇਸੇ ਨੂੰ ਜਪਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਉਸ ਅੰਤ ਦੇ ਅੱਗੇ ਅਰਦਾਸ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ 'ਵਾਹਿ ਵਾਹਿ' ਕਰਦਿਆਂ ਉਸ ਟਿਕਾਣੇ ਅੱਪੜਨਾ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਮਨ ਨੇ ਲੀਨ ਹੋ ਜਾਣਾ ਹੈ, ਬਾਣੀ ਨੇ 'ਵਾਹਿ' ਕਹਿਕੇ ਮੁੱਕ ਜਾਣਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਅਨੁਭਵ ਰਸਲੀਨਤਾ ਮਗਰੋਂ ਉਥਾਨ ਹੋਕੇ ਮੈਂ ਰਸ ਭਰੇ ਸਰੂਰ ਵਿਚ ਕੁਛ ਕਹਿ ਨਹੀਂ ਸਕਣਾ, ਪਰ ਜੇ ਕੁਝ ਕਥਨ ਕਰ ਸਕਣਾ ਹੈ ਤਾਂ 'ਵਾਹਿ' ।

ਅਗੇ ਦੱਸਦੇ ਹਨ ਕਿ 'ਗੁ' ਨਾਮ ਹੈ ਅਨੁਰੇ ਦਾ, ਅਨੁਰਾ ਨਾਮ ਹੈ ਰੋਸ਼ਨੀ ਦੇ ਅਭਾਵ ਦਾ । ਰੋਸ਼ਨੀ ਦਾ ਅਭਾਵ ਦੋ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਹੈ, ਇਕ ਜੋ ਅੱਖਾਂ ਪਰ ਆਪ ਨੂੰ ਲਖਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਦੂਸਰੇ ਜੋ ਚਿੱਤ ਪਰ ਆਪ ਨੂੰ ਲਖਾਉਂਦਾ ਹੈ । ਅੱਖਾਂ ਵਾਲੇ ਨੂੰ 'ਅਨੁਰਾ', 'ਅੰਧਕਾਰ' ਆਖਦੇ ਹਨ, ਚਿੱਤ ਵਾਲੇ ਨੂੰ 'ਅਗਿਆਨ' ਆਖਦੇ ਹਨ । ਸੋ ਕਵਿ ਜੀ ਦੱਸਦੇ ਹਨ ਕਿ 'ਗੁ' ਨਾਮ ਹੈ ਅਗਿਆਨ ਰੂਪੀ ਅਨੁਰੇ ਦਾ ਤੇ 'ਰੁ' ਨਾਮ ਹੈ ਉਸ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਰੂਪ ਦਾ ਜੋ ਇਸ ਅਗਿਆਨ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ । ਸੋ ਗੁਰੂ ਪਦ ਉਸ ਦਾ ਵਾਚਕ ਸਰੂਪ ਹੈ ਜੋ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਰੂਪ ਹੈ ਤੇ ਅਗਿਆਨ ਅੰਧਕਾਰ ਦਾ ਦੂਰ ਕਰਕੇ ਚਿੱਤ ਨੂੰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਕਰ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੈ । ਅਭਿਆਸੀਆਂ ਦੇ ਤਜਰਬੇ ਵਿਚ ਆਈ ਇਕ ਅਮਲੀ ਗੱਲ ਇਹ ਬੀ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਕਿਸੇ ਨੇ ਸਾਈਂ ਦੇ ਰਸ ਵਿਚ ਲਿਵ ਪਾਈ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਐਉਂ ਹੀ ਭਾਸਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਅੰਧਕਾਰ ਵਿਚ ਸਾਂ ਮੈਨੂੰ ਇਕ ਜਾਗ੍ਰਤ ਆਈ ਹੈ, ਇਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਆਯਾ ਹੈ, ਧੰਨ ਉਹ ਦਾਤਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਹੈ । ਸੋ 'ਗੁਰੂ' ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ 'ਅੰਧਕਾਰ ਤੋਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੇਣ ਵਾਲਾ, ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਰੂਪ' ।

ਪਹਿਲਾਂ, 'ਵਾਹਿ' ਪਦ ਜਣਾਉਂਦਾ ਹੈ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦੇ ਸਰੂਪ ਨੂੰ, ਜੋ ਅਗੰਮ ਹੈ । ਪਰ ਜਿਸ ਦੇ ਮਿਲਾਪ ਦਾ ਆਤਮਾ ਵਿਚ ਭਰਿਆ ਰਸ, ਮਨ ਵਿਚ ਪ੍ਰਤਿਬਿੰਬਤ ਹੋਕੇ ਉਸ ਤੋਂ 'ਵਾਹਿ ਵਾਹਿ' ਦੀ ਸਿਫਤ ਸਲਾਹ ਕਰਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਤੇ ਮਨ ਬੁੱਧੀ ਦੇ ਰਾਜਾਨ ਮੰਡਲ ਕਹੇ ਜਾ ਚਿੱਤ ਮੰਡਲ ਕਹੇ ਉਸ ਵਿਚ ਉਸ ਦਾਤੇ ਦੇ ਸਰੂਪ ਦਾ 'ਅਮਲੀ ਤੇ ਤਜਰਬੇ ਵਿਚ ਆਯਾ ਸਰੂਪ' ਇਹੋ ਨਾਉਂ ਬੰਨ੍ਹਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ 'ਗੁਰੂ' ਹੈ, ਅਰਥਾਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦਾਤਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਰੂਪ ਹੈ, ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ 'ਵਾਹਿ' ਕਹਿਕੇ ਹੀ ਅਰਾਧ ਤੇ ਸਲਾਹ ਸਕਦੇ ਹਾਂ । ਤਾਂ ਤੇ—ਵਾਹਿਗੁਰੂ=ਸਲਾਘਾ ਯੋਗ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦਾਤਾ—ਹੈ ।

'ਸਰੂਪ ਪ੍ਰਾਪਤ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ' ਨੇ ਅਮਲੀ ਤੇ ਤਜਰਬੇ ਵਿਚ ਆ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਸਰੂਪ ਲਖਾਇਕ ਇਹ ਨਾਮ ਰਚਿਆ ਹੈ, ਜੋ ਜਗਜਾਸੂ ਇਸ ਦਾ ਸਿਮਰਣ ਕਰਨਗੇ ਉਹ ਉਸ ਅਵਸਥਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣਗੇ ਕਿ ਜਿਸ ਦਾ ਇਹ

ਲਖਾਇਕ ਹੈ । ਜੋ ਇਕ ਅਵਸਥਾ ਹੈ, ਨਹੀਂ ਉਹ ਅਵਸਥਾ ਤੋਂ ਬੀ ਪਹੋ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਇਹ ਅਨੁਭਵ ਦੁਆਰੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ਨਾਮ ਸਤਿਗੁਰ ਨੇ ਸਿਫਤ ਸਲਾਹ ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਵਾਲਾ ਰਚਿਆ ਹੈ ।

ਜਿਸ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਮੇਲ ਤੋਂ ਉਥਨ ਹੋਕੇ ਮਨ ਉਸ ਲਈ 'ਵਾਹ ਵਾਹ' ਦਾ ਅਵਾਜ਼ਾ ਦੇਂਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਮਿਲਨ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦਾ ਰਸਤਾ ਬੀ 'ਵਾਹਿ ਵਾਹਿ' ਹੀ ਠੀਕ ਹੈ । ਇਸੇ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰ ਨੇ 'ਸਿਫਤ ਸਲਾਹ' (admiration & adoration) ਕਿਹਾ ਹੈ, ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਮਿਲਨੇ ਲਈ ਉਸੇ ਦੀ ਸਿਫਤ—ਸਲਾਹ ਹੀ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਏ । ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸਿਫਤ ਸਲਾਹ ਇਕ ਪਦਵੀ ਹੈ:—'ਜਿਸਨੇ ਬਖਸੇ ਸਿਫਤਿ ਸਲਾਹ ॥ ਨਾਨਕ ਪਾਤਿਸਾਹੀ ਪਾਤਿਸਾਹੁ ॥' ਫਿਰ ਇਸੇ 'ਵਾਹ' ਪਦ ਨੂੰ ਆਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਹੋ ਸਿਫਤ ਸਲਾਹ ਹੈ, ਯਥਾ 'ਵਾਹੁ ਵਾਹੁ ਸਿਫਤਿ ਸਲਾਹੁ ਹੈ ਗੁਰਮੁਖਿ ਬੂਝੈ ਕੋਇ ॥' ਫਿਰ ਦੱਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਸ 'ਵਾਹ' ਕਰਨ ਨਾਲ ਸਾਈਂ ਮਿਲਦਾ ਹੈ । ਯਥਾ:—'ਨਾਨਕ ਵਾਹੁ ਵਾਹੁ ਕਰਤਿਆ ਪ੍ਰਭੁ ਪਾਇਆ ਕਰਮਿ ਪਰਾਪਤਿ ਹੋਇ ॥' ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦੇ ਮਿਲਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਨਾਮ ਦਾ ਮਨ ਵਿੱਚ ਵੱਸਣਾ ਬੀ ਸਿਫਤ ਸਲਾਹ ਨਾਲ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਯਥਾ:—'ਸਦਾ ਸਿਫਤਿ ਸਲਾਹ ਤੇਰੀ ਨਾਮੁ ਮਨਿ ਵਸਾਵਏ ॥' ਸੋ ਇਸ 'ਵਾਹਿਗੁਰੂ' ਪਦ ਵਿੱਚ ਨਾਲੇ ਨਿਰਗੁਣ ਦਾ ਸਰੂਪ ਦੱਸਿਆ ਹੈ ਨਾਲੇ ਉਸਦੀ ਸਿਫਤ ਸਲਾਹ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਹੈ, ਸਿਫਤ ਸਲਾਹ ਬੀ ਮਨ ਬਾਣੀ ਤੋਂ ਪਰੇ ਵਾਲੀ ਹੈ । ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਸਾਰੇ ਨਿਰਗੁਣ ਨਾਵਾਂ ਤੋਂ ਸ਼ਿਰੋਮਣੀ ਹੈ । ਸੋ ਕਵਿ ਜੀ ਨੇ—ਵਾਹਿ ਨਾਮ ਦੱਸਿਆ 'ਅੱਖਰ' (ਅਕਸਰ*) ਦਾ, 'ਸਦਾ ਇਕ ਰਸ ਮੂਲ ਤੇ ਅਸਲੇ' ਦਾ, ਜਿਸਦੀ ਸੱਤ੍ਯਾ ਨਾਲ ਇਹ ਸਾਰਾ ਦਿੱਸਦਾ ਜਗਤ ਪ੍ਰਗਟਿਆ ਹੈ, ਜੋ ਆਪ ਦਿੱਸਦਾ ਨਹੀਂ ਪਰ ਦੇਖਦਾ ਹੈ, ਜਿਸਨੂੰ ਜਗਜਾਸੂ ਦਾ ਆਪ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਕੇ ਮੁੜਕੇ ਆਇਆਂ 'ਰਸ ਪ੍ਰਤੀਤੀ' ਦਾ ਸੰਸਕਾਰ ਮਨ ਨੂੰ ਦੇਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਮਨ ਬਾਣੀ ਤੋਂ ਕਿਸੇ ਮਦ ਭਰੇ ਸਰੂਰ ਵਿਚ ਅਖਵਾਉਂਦਾ ਹੈ 'ਵਾਹਿ ਵਾਹਿ ਵਾਹਿ ਵਾਹਿ ਵਾਹਿ ।'

'ਵਾਹਿ' ਉਸੇ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜੋ ਅਤੀ ਸੁੰਦਰ, ਪਿਆਰ ਸਰੂਪ ਹੈ, ਅਨੰਦ ਸਰੂਪ ਹੈ, ਤੇ ਗੁਰੂ ਨਾਮ ਹੈ ਉਸੇ 'ਅਸਲੇ' ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਰੂਪ ਹੋਣ ਦਾ । ਉਸਦਾ ਅਸਲਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੈ ਤੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ 'ਨਿੱਤ ਵਸਤੂ' ਹੈ । 'ਸਦਾ' ਹੈ ਉਸਦਾ ਰੂਪ ਹੈ, ਤੇ 'ਸਦਾ ਚੇਤਨ' ਉਸ ਦਾ ਸਰੂਪ ਹੈ । ਉਹ 'ਨਿੱਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼' ਸਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਆਪ ਹੈ ਤੇ ਜਿੱਥੇ ਕਿਤੇ ਬ੍ਰਹਮੰਡ ਵਿਚ, ਸਰੀਰਾਂ ਵਿਚ, ਕਿ ਸਰੀਰਾਂ ਵਿਚ ਵਸਦੇ ਮਨਾਂ ਵਿੱਚ ਅੰਧਕਾਰ ਹੈ ਅਰਥਾਤ ਜੜ੍ਹਤਾ ਹੈ ਜਾ ਅਗਿਆਨ ਹੈ, ਭਾਵੇਂ ਹਨੇਰਾ ਕਿਸੇ ਹੀ ਰੂਪ ਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਰੂਪ ਅੰਧਕਾਰ ਤੇ ਅਗਿਆਨ ਸੱਭ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਤੇ ਗਿਆਨ ਦਾ ਦਾਤਾ ਹੈ ।

ਸੂਚਨਾ—ਉੱਪਰ ਅਸਾਂ ਕਵਿ ਜੀ ਦੇ ਅਭਿਪ੍ਰਾਯ ਨੂੰ ਅਰਥ ਅਰ ਭਾਵ ਵਿਚ

*ਜੋ ਕਦੇ ਨਾ ਖਰੇ ।

ਖੁਹਲਿਆ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਅੱਖਰ ਰਸਤਾ ਦੇਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਸਮਝਦੀ ਹੈ ਤੇ ਗੁਣੀ ਜਨ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ । ਕਵਿ ਜੀ ਨੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਪਦ ਦੇ ਅਰਥ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਉਤਾਰਧ ਦੇ ਅਧਿਆਯ ੪੩ ਤੋਂ ੫੭ ਵਿਚ, ਅਤੇ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰੰਥ ਦੀ ਰਾਸ ੭ ਅੰਸੂ ੩ ਵਿਚ ਵੇਰ ਦਿੱਤੇ ਹਨ । ਅਤੇ ‘ਗਰਬ ਗੰਜਨੀ’ ਟੀਕਾ ਸ੍ਰੀ ਜਪੁ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਬੀ ਆਪ ਨੇ ਗੁਰ ਪਦ ਦੇ ਅਰਥ ਦਿੱਤੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਬੀ ਏਥੇ ਸੁਖਦਾਈ ਹੋਵੇਗੀ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਕਵਿ ਜੀ ਦੇ ਚਿੱਤ ਦੇ ਆਸ਼ਾ ਨੂੰ ਸਮਝਾਉਣ ਵਿਚ ਸਹਾਯਕ ਹੋਣਗੇ ।

੧. ਇੱਥੇ, ਅਰਥਾਤ ਅਧਿਆਯ ੧ ਵਿੱਚ, ਆਪ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ:—

“‘ਵਾਹਿ’ ਨਾਮੁ ਅਚਰਜ ਕੇ ਹੋਈ । ਅਚਰਜ ਤੇ ਪਰਿ ਉਕਤਿ ਨ ਕੋਈ ॥ ੬੨ ॥

‘ਗੋ’ ਤਮ ਨਾਮੁ ਅਗਜਾਨ ਅਨਿੱਤ ।

‘ਰੋ’ ਪਰਕਾਸ਼ ਕਿਯੋ ਜਿਨ ਚਿੱਤ ।” ੬੩ ।

੨. ਸ੍ਰੀ ਗੁ: ਨਾ: ਪ੍ਰ: ਉ: ਦੇ ੪੩ ਅਧਿਆਯ ਵਿਚ ਕਵਿ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ:—

‘ਵਾਹਿ’ ਨਾਮੁ ਅਚਰਜ ਪਹਿਚਾਨੇ । ਜਿਹ ਕੀ ਸੱਤ੍ਤਾ ਜਗ ਪ੍ਰਗਟਾਨੇ ।

ਜਿਹ ਸੱਤ੍ਤਾ ਕਰਿ ਲਖਿਯਤਿ ਭਵ ਹੈ । ਸੇ ਨਹਿ ਲਖੀ ਜਾਇ, ਅਨੁਭਵ ਹੈ ॥ ੬੨ ॥

ਦੋਹਰਾ—ਯਾਂਤੇ ਸੇ ਅਚਰਜ ਭਯੋ ਗੁਰੂ ਅਰਬ ਸੁਨਿ ਕਾਨ ।

ਅੰਧਕਾਰ ‘ਗੋ’ ਨਾਮੁ ਹੈ ‘ਰੂ’ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਪਹਿਚਾਨ ॥ ੬੩ ॥

ਚੋਪਈ—ਅੰਧਕਾਰ ਵਤ ਦੇਹਿ ਅਨਿੱਤਾ । ਤਿਹ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੀਨੈ ਸੇ ਚਿੱਤਾ” ।

੩. ਸ੍ਰੀ ਗੁ: ਨਾ: ਪ੍ਰ: ਉ: ਅਧਿਆਯ ੫੭ ਦੇ ਅੰਕ ੩੭ ਵਿਚ ਕਵਿ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ:—

‘ਗੋ’ ਤਮ ਨਾਮੁ ਅਗਜਾਨ ਮਹਾਨ ਕੇ ਪਾਇ ਬੰਧਨ ਸਦੀਵ ਬੁਰੁ ।

ਦੇਹਿ ਅਨੇਕ ਧਰੇ ਜਨਮੇ ਮ੍ਰਿਤੁ ਸੰਕਟ ਹੋਤਿ ਬਿਸਾਲ ਸੁਰੁ ।

ਸੇ ਤਤਕਾਲ ਬਿਲੀਨ ਕਰੈ ਹੁਇ ਜਾਤਿ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਹੈ ਇਸ ‘ਰੂ’ ।

ਜੇ ਅਸਚਰਜ ਮਹਾਂ ਬਿਸਮਾਵਤਿ ਤਾਂਹਿ ਕਹੇ ਮੁਖ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ॥ ੩੭ ॥

੪. ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਰਾਸ ੧. ਅੰਸੂ ੨੦ ਦੇ ਅੰਕ ੨੭ ਤੋਂ ‘ਵਾਹ’ ਦੀ

ਵਯਾਖਯਾ ਕਰਦੇ ਅੰਕ ੩੩ ਵਿਚ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ:—

ਅਚਰਜ ਰੂਪੁ ਜੁ ਐਸੇ ਅਹੈ । ਤਿਸ ਕੇ ਨਾਮ ‘ਵਾਹਿ’ ਕਰਿ ਕਹੈ ॥

‘ਗੋ’ ਤਮ ਜੜ ਅਗਜਾਨ ਅਨਿੱਤ । ਕਰਿ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਚੇਤਨ ‘ਰੂ’ ਨਿੱਤ ॥ ੩੩ ॥

੫. ਗੁ: ਪ੍ਰ: ਸੂਰਜ ਰਾਸ ੭, ਅੰਸੂ ੩ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ:—

“‘ਵਾਹਿ’ ਅਰਥ ਬਿਸਮਯ ਪਦ ਗਾਵਾ । ਨੇਤਿ ਨੇਤਿ ਜਿਹ ਬੇਦ ਬਤਾਵਾ ॥ ੨੮ ॥

“ਮਨ ਬੁਧਿ ਚਿੱਤ ਗਿਰਾ ਲਹਿ ਨਾਂਹੀ । ਅਨੁਭਵ ਲਖਿ, ਬੋਧਕ ਵਸ ਮਾਂਹੀ ॥ ੩੧ ॥

“‘ਗੋ’ ਇਤਿ ਅੰਧਕਾਰ ਸ਼ਿਵ ਭਾਖਾ । ‘ਰੋ’ ਚੈਤਨਜ ਵੇਦ ਮਤਿ ਸਾਖਾ ॥ ੩੩ ॥

*ਪਾਠਾਂਤਰ—‘ਤਨ’ ਹੈ ।

੬. ਗਰਬ ਗੰਜਨੀ ਟੀਕਾ ਸ੍ਰੀ ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ ਪੰਨਾ ੬੫ ਪਰ ਕਵਿ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ:—

‘ਗੁਰ’ ਨਾਮ ਬ੍ਰਹਮ ਕੋ।

—ਗੋ—ਅਰਥ ਅੰਧੇਰੇ ਕੋ, ਲੱਛਣਾ ਸੋਂ ਜੜ੍ਹ ਕੋ।

—ਰੁ—ਨਾਮ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕੋ, ਲੱਛਣਾ ਸੋਂ ਦੇਤਨ ਕੋ।

ਜੋ ਜੜ੍ਹ ਅੰਤਿਹਕਰਨ ਤੋ ਆਦਿ ਤਿਨ ਕੋ ਚੇਤਨ ਕਰੇ, ਸੋ ‘ਗੁਰ’।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਛੇਆਂ ਪ੍ਰਮਾਣਾਂ ਨੂੰ, ਜੋ ਕਵਿ ਜੀ ਦੇ ਅਪਣੇ ਰਚਿਤ ਹਨ, ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਿਆਂ ਜੋ ਭਾਵ ਅਸੀਂ ਉਪਰ ਦੇ ਆਏ ਹਾਂ ਕਵਿ ਜੀ ਦਾ ਆਸ਼ਯ ਉਸ ਵਿਚ ਖੁੱਲ੍ਹ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਪ੍ਰਮਾਣ ਸਾਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨਸ਼ਾ ਤਕ ਲੈ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ‘ਵਾਹਿ’ ਨਾਮ ਆਪ ਅਚਰਜ ਦਾ ਦੱਸਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਇਸ ਅਸਚਰਜ ਨੂੰ ਉਹ ਨਿਰਾ ‘ਅਚਰਜ ਦਾ ਭਾਵ ਮਾਤ੍ਰ’ ਯਾ ‘ਅਚਰਜ ਦਾ ਉਚਾਰਨ ਮਾਤ੍ਰ’ ਕਹਿਕੇ ਬੱਸ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ; ਉਹ ਇਸ ਨੂੰ ਉਹ ‘ਮੂਲ ਹਸਤੀ’, ‘ਅਸਲੀ ਵਜੂਦ’ ਦੱਸਦੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਸਾਰਾ ਜਗਤ ਪ੍ਰਗਟਦਾ ਹੈ। ਵਾਹ ਨਾਮ ਉਸ ਮੂਲ ਦਾ ਹੈ ਜੋ ਇਕ ਰਸ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਪ੍ਰਗਟਦਾ ਹੈ ਜਗਤ*, ਜਿਸ ਨੂੰ ਵੇਦ ‘ਨੇਤਿ ਨੇਤਿ’ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਮਨ ਬਾਲੀ ਦੀ ਜਿੱਥੇ ਰੀਮਤਾ ਨਹੀਂ, ਜੋ ਕੇਵਲ ਅਨੁਭਵ ਨਾਲ ਲਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਹੁਣ ‘ਗੁਰੂ’ ਪਦ ਦਾ ਅਰਥ ਬੀ ਓਹੋ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ—‘ਗੁਰੂ ਨਾਮ ਬ੍ਰਹਮ ਕੋ।’ ਇਹ ਕਹਿਕੇ ਵਿਤਪਤੀ ਇਹ ਕਰਦੇ ਹਨ: ‘ਗੋ’ ਨਾਮ ਹੈ ਹਨੇਰੇ ਦਾ ਤੇ ਲੱਛਣਾ ਬ੍ਰਿਤੀ ਨਾਲ ਇਸਦਾ ਅਰਥ ਬਣੇਗਾ—‘ਜੜ੍ਹ’ (ਅਜਿੰਦ)।

ਤੇ ‘ਰੋ’ ਨਾਮ ਹੈ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦਾ, ਲੱਛਣਾ ਬ੍ਰਿਤੀ ਦੁਆਰਾ ਇਸਦਾ ਅਰਥ ਬਣੇਗਾ ‘ਚੇਤਨ’ (ਜਿੰਦ)। ਹੁਣ ‘ਗੁਰੂ’ ਦਾ ਅਰਥ ਹੋਯਾ:—ਜੋ ਅੰਤਿਹ ਕਰਨ ਤੋਂ ਲੈਕੇ ਸਰੀਰ ਤਕ ਸਾਰੀ ਜੜ੍ਹਤਾ ਨੂੰ ਚੇਤਨ ਕਰ ਦੇਵੇ ਸੋ ‘ਗੁਰੂ’। ਮੁਰਾਦ ਹੈ—‘ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਰੂਪ ਤੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ।’ ਇਹ ਅਰਥ ਬੀ ਨਿਰਗੁਣ ਦਾ ਵਾਚਕ ਰਿਹਾ।

ਗੁਰੂ ਕਰਕੇ ਸਮਝ ਲੈਣ ਵਾਲੀ ਇਕ ਹੋਰ ਗਲ ਬੀ ਹੈ ਕਿ ਕਵਿ ਜੀ ਨੇ ਜਦ ‘ਗੁਰੂ’ ਪਦ ਦਾ ਅਰਥ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨਹੀਂ ਪਰ ‘ਸਤਿਗੁਰੂ’ ਕੀਤਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹੋ ਹੀ ਵਿਤਪਤੀ ਦੇਕੇ ਭਾਵ ਹੋਰਵੇਂ ਕੱਢਿਆ ਹੈ, ਗਰਬਗੰਜਨੀ ਪੰਨਾ ੧੪ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਆਪ ਲਿਖਦੇ ਹਨ:—‘ਗੋ’ ਨਾਮ ਅੰਧੇਰੇ ਕੋ ਤਿਸਤੇ ਅਗਿਆਨ ਕੋ ਅਰਥ, ‘ਰੁ’ ਨਾਮ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕੋ ਤਿਸਤੇ ਗਿਆਨ ਕੋ ਅਰਥ। ਅਗਿਆਨ ਕੋ ਨਸ਼ਟ ਕਰ ਜੋ ਗਿਆਨ ਦੇਇ ਸੋ ‘ਗੁਰੂ’। ਮੁਰਾਦ ਹੈ ਸਤਿਗੁਰੂ ਤੋਂ ਜੋ ਅਪਣੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਤੇ ਜੀਅਦਾਨ ਨਾਲ ਅਗਿਆਨ ਦੂਰ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਪਰੰਤੂ ਉੱਪਰਲੇ ਛੇ ਪ੍ਰਮਾਣਾਂ ਵਿਚ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਪਦ ਦੀ ਵਿਤਪਤੀ ਵਿਚ ਕਵੀ

*ਇਹ ਭਾਵ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਵਿੱਚੋਂ ਹੀ ਕਵਿ ਜੀ ਨੇ ਅਨੁਭਵ ਕੀਤਾ ਜਾਪਦਾ ਹੈ, ਯਥਾ:—ਵਾਹੁ ਵਾਹੁ ਕਾ ਬਡਾ ਤਮਾਸਾ ॥ ਆਪੇ ਹਸੈ ਆਪਿ ਹੀ ਚਿਤਵੈ ਆਪੇ ਚੰਦੁ ਸੂਰੁ ਪਰਗਾਸਾ ॥

[ਮਕ. ਮ: ੪ ਕੋ

ਜੀ ਜੜ ਨੂੰ ਚੇਤਨਤਾ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਤੇ ਅਗਯਨ ਨੂੰ ਗਯਨ ਨਾਲ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਇਹ ਪਦ ਪਰਮੇਸੁਰ ਦਾ ਵਾਚਕ ਦੱਸ ਰਹੇ ਹਨ।

ਹੁਣ ਸਪਸ਼ਟ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਕਵਿ ਜੀ ਨੇ ਜਦ ਇਹ ਅੰਕ ੬੨, ੬੩ ਕਹੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮੁਰਾਦ-ਵਾਹਿ-ਤੋਂ ਇਹ ਹੈ-(ਅ) ਅਚਰਜ ਰੂਪ, ਅਚਰਜ ਕਰ ਦੇਣ ਵਾਲੀ, ਸਦਾ ਇਕ ਰਸ, ਅਬਦਲ, ਅਕਸਰ, ਅਵਿਨਾਸ਼, ਤ੍ਰੈਕਾਲ ਅਬਾਧ ਰੂਪ, ਸੁਭੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਤੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ ਸਤ੍ਯਤਾ (ਹਸਤੀ)*। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਬੀ ਉਸ ਅਕਾਲ ਦਾ ਇਹੋ ਰੂਪ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਜਾਪਦਾ ਹੈ, ਕਿ ਉਹੋ ਭਾਵ ਕਵਿ ਜੀ ਦੇ ਹਿੰਦੇ ਵਿਚ ਠਾਠਾਂ ਮਾਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਜਦੋਂ ਕਿ ਆਪ ਨੇ ਇਹ ਛੰਦ ਰਚਿਆ ਹੈ। ਯਥਾ:-

ਨ ਸਿਖੰ ਨ ਚਕ੍ਰੰ ਨ ਗਦਾਨ ਸਿਆਮੰ॥ ਅਸੁਰਜ ਰੂਪੰ॥ ਰਹੇਤ ਜਨਮੰ॥

ਨੇਤ ਨੇਤ ਕਥੰਤਿ ਬੇਦਾ॥ ਉਚ ਮੂਚ ਅਪਾਰ ਗੋਬਿੰਦਹ॥

[ਸਭੋ: ਸਹਸ: ਮ: ੫, ਅੰਬ ੫੭

ਸੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਅਰਥ ਏਹ ਹੋਏ-ਅਸਚਰਜ ਸਰੂਪ (ਇਕ ਰਸ ਜਯੋਤਿ) ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਰੂਪ (ਤੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ)।

ਹੁਣ ਇਸ ਰੋਸ਼ਨੀ ਵਿਚ, ਜੋ ਸਾਨੂੰ ਕਵਿ ਜੀ ਦੇ ਆਪਣੇ ਉਪਰ ਕਬੇ ਉਚਾਰਨਾਂ ਤੋਂ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਤੋਂ ਮਿਲਦੀ ਹੈ, ਅੰਕ ੬੨ ਤੇ ੬੩ ਦਾ ਜੋ ਅਖਰਾਰਬ ਬਣਦਾ ਹੈ, ਲਿਖਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਦੇ ਹਾਂ:-

‘ਵਾਹਿ’ ਨਾਮੁ ਅਚਰਜ ਕੋ ਹੋਈ।

ਅਚਰਜ ਤੇ ਪਰਿ ਉਕਤਿਓ ਨ ਕੋਈ।

‘ਗੋ’ ਤਮ ਨਾਮ ਅਗਯਨ ਅਨਿੱਤ।

‘ਹੋ’ ਪਰਕਾਸ਼ ਕਿਯੋ ਜਿਨ ਚਿੱਤ।

‘ਵਾਹਿ’ ਨਾਮ ਹੈ ਅਚਰਜ ਦਾ

ਅਚਰਜ ਤੇ ਪਰੇ ਕੋਈ ਬਾਣੀ ਨਹੀਂ ਹੈ।

‘ਗੋ’ ਨਾਮ ਹੈ ਅੰਧਕਾਰ ਦਾ, ਅਤੇ ਅਗਯਨ ਦਾ ਜੋ ਅਨਿੱਤ ਹੈ।

‘ਹੋ’ (ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਪ੍ਰਕਾਸ਼) ਜਿਸਨੇ (ਜੜ ਦੇਹ ਨੂੰ) ਚੇਤਨਤਾ ਨਾਲ (ਤੇ ਮਨ ਨੂੰ ਗਯਨ ਨਾਲ) ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਏਹਗ-ਪੁਨ ਸਰਗੁਨ ਕੇ ਨਾਮ ਤੇ ਅਧਿਕ ਜਾਨ ਮਨ ਮਾਂਹਿ।

ਜਿਹ ਸਿਮਰਤਿ ਕਲਿਕਾਲ ਕੇ॥ ਕਲਮਲ ਅਖਿਲ ਨਸਾਹਿ॥ ੬੪॥

*ਏਥੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਉਤਾਰਧਅਧਯਾਯ ੫੭ ਅੰਕ ੩੬ ਤੋਂ ੪੪ ਤਕ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਅਸ਼ੁਕਾ
†‘ਵਾਹੁ ਵਾਹੁ ਪੂਰੇ ਗੁਰ ਕੀ ਬਾਣੀ॥ ਪੂਰੇ ਗੁਰ ਤੇ ਉਪਜੀ ਸਾਚਿ ਸਮਾਣੀ’॥

‡ਪੁਨਾ:-ਅਚਰਜ ਰੂਪ ਨਿਰੰਜਨੇ ਗੁਰਿ ਮੇਲਾਇਆ ਮਾਇ॥ [ਸੁਯੋ ਮ: ੩

§ਅਚਰਜ ਕਿਛੁ ਕਹਣੁ ਨ ਜਾਈ।

॥ ਪਾਠਾਂਤ੍ਰ ‘ਤੇ’ ਬੀ ਹੈ।

[ਸਿਰੀਰਾਗ ਮ: ੫

੨੧

{ ਸਰਗੁਣ=ਸਰਗੁਣ-ਸਿਫਤਾਂ ਵਾਲਾ । ਜਿਸ ਵਿਚ ਭਲੇ ਗੁਣ ਹੋਣ ।
 ਕਿਸੇ ਵਸੂਦਯਾ ਸਰੂਪ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਵਾਲਾ ਰੂਪ । ਦਿਖੇ ਇਸੇ
 ਅਧਿਆਯ ਦੇ ਅੰਕ ੫੭ ਦਾ ਭਾਵ ।
 { ਕਲਿਕਾਲ=ਕਲਜੁਗ ਦੇ ਸਮੇਂ ਦੇ । ਕਲਮਲ=ਪਾਪ ।
 { ਅਖਿਲ=ਸਾਰੇ ।

ਅਰਥ—ਫਿਰ ਸਰਗੁਣ ਦੇ ਨਾਵਾਂ ਤੋਂ ਬੀ (ਇਸ ਨਾਮ ਨੂੰ) ਮਨ ਵਿੱਚ ਵਧੀਕ (ਚੰਗਾ) ਜਾਣੋ, ਜਿਸਦੇ ਸਿਮਰਿਆਂ ਕਲਜੁਗ ਦੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਸਾਰੇ ਪਾਪ ਨਸ਼ੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ।

ਭਾਵ—ਸਾਰੇ ਸਰਗੁਣ ਨਾਵਾਂ ਤੋਂ ਬੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨਾਮ ਸ੍ਰੋਸ਼ਣ ਹੈ । ਨਿਰਗੁਣ ਨਾਮ ਤਾਂ ਓਹ ਹਨ ਜੋ ਕੇਵਲ ਨਿਰਗੁਣ ਪਰਮਾਤਮਾਂ ਦੇ ਸਰੂਪ ਨੂੰ ਵਰਣਨ ਕਰਨ, ਸਰਗੁਣ ਨਾਮ ਓਹ ਹਨ ਜੋ ਉਸਦੀਆਂ ਕਰਨੀਆਂ, ਸਿਫਤਾਂ, ਬਿਰਦ ਅਦਿ ਗੁਣਾਂ ਤੋਂ ਉਸਨੂੰ ਵਰਣਨ ਕਰਨ । ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਿਚਾਰ ਅਗਲੇ ਛੰਦ ਦੇ ਭਾਵ ਵਿਚ ਆਵੇਗੀ ।

ਚੌਪਈ—ਵੱਢਾ ਵਾਸੁਦੇਵ ਤੇ ਲੀਨੋ । ਹਰੀ ਬਿਸਨੁ ਤੇ ਹਾਹਾ ਚੀਨੋ ।
ਗੱਗਾ ਗੋਬਿੰਦ ਤੇ ਲਿਯ ਜਾਨੋ । ਰਾਰਾ ਰਾਮਚੰਦ ਮਨ ਮਾਨੋ* ॥ ੬ ॥

{ ਵਾਸੁਦੇਵ=ਸਾਰੇ ਜਗਤ ਦਾ ਆਤਮਾ, ਪੂਰਨ ਬ੍ਰਹਮ । [ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ
 ਗ੍ਰੰਥ ਜੀ ਦੱਸਦੇ ਹਨ—ਵਾਸੁਦੇਵ ਸਰਬਤ੍ਰ ਮੇ ਉਨ ਨ ਕਤਹੂ
 ਠਾਇ=ਵਾਸੁਦੇਵ ਉਹ ਹੈ ਜੋ ਸਭ ਵਿਚ ਪਰੀ ਪੂਰਨ ਹੈ ਤੇ
 ਕਿਤੇ ਉਣਾ ਨਹੀਂ] । (ਅ) ਵਿਸ਼ਨੁ ਦਾ ਬੀ ਨਾਮ ਹੈ ।
 (ੳ) ਵਾਸੁਦੇਵ ਦਾ ਪੁੱਤ੍ਰ—ਵਾਸੁਦੇਵ=ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ।

*ਸ੍ਰੀ ਗੁ: ਨਾ: ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਉਤ੍ਤਾਰਧ, ਅਧਿਆਯ ੪੩ ਅੰਕ ੫੬ ਵਿਚ ਫਿਰ ਇਹੋ ਖਜਾਲ ਐਉਂ ਦੁਹਰਾਇਆ ਹੈ:—

ਦੋਹਰਾ—ਵਾਸੁਦੇਵ ਵਾਵਾ ਵਰਨ ਹਾਹਾ ਹਰਿ ਤੇ ਲੀਨ ।

ਗਗਾ ਗੋਬਿੰਦ ਤੇ ਲਿਯੋ ਰਾਰਾ ਰਾਮ ਪ੍ਰਬੀਨ । ੫੬ ।

ਇਸਦੇ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹੋ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਸਤੋਤ੍ਰ । ਗੁ: ਪ੍ਰ: ਸ੍ਰ: ਰਾਸ ੭, ਅੰਸੂ ੩, ਦਾ ਅੰਤ ।

†ਵਾਸੁ:—ਆਤਮਾ ਪੂਰਨ ਬ੍ਰਹਮ ਜੋ ਸਾਰੇ ਜਗਤ ਦਾ ਮਾਨੋ ਰੂਹ ਸਮਾਲ ਹੈ (ਵਾਸੁ=ਨਿਵਾਸੇ) ਧਾਤੂ ਹੈ ।

ਗੀਤਾ ਵਿਚ ਬੀ ਲਿਖਿਆ ਹੈ:—‘ਵਾਸੁਦੇਵ ਸਰਵਮਿਤੀ ਸ ਮਹਾਤਮਾ ਸਹ ਦੁਰਲਭ:’ । ਅਰਥਾਤ ਸਾਰੇ ਹੀ ਜੋ ਦੇਵ ਵਸ ਰਿਹਾ ਹੈ ਉਸਦੇ ਜਾਣਨ ਵਾਲਾ ਮਹਾਤਮਾ ਹੈ, ਪਰ ਹੈ ਉਹ ਦੁਰਲੱਭ । ਇੱਥੇ ਬੀ ਵਾਸੁਦੇਵ ਦਾ ਅਰਥ ਵਯਾਪਕ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਆਇਆ ।

ਹਰੀ ਬਿਸ਼ਨੁ=ਹਰਿ ਵਿਸ਼ੁ-ਹਰਿ=ਮਨਾਂ ਨੂੰ ਯਾ ਪਾਪਾਂ ਨੂੰ
 ਹਰਿ ਲੈਣ ਵਾਲਾ । 'ਹਰੀਰ
 ਹਰਤਿ ਪਾਪਾਨਿ' । [ਸਿਮਰੀ
 ਵਿਸ਼ੁ=ਜੇ ਸਾਰੇ ਵਜਾਪਕ
 ਹੋਵੇ, । (ਅ) ਤੇ ਮੁੱਖ
 ਦੇਵਤਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਜੋ
 ਪਾਲਣਾ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਪਾਪਾਂ ਨੂੰ ਹਰਿ ਲੈਣ ਵਾਲਾ
 ਵਜਾਪਕ-ਪਰਮਾਤਮਾ

ਗੋਬਿੰਦ=ਜਿਸਦੀ ਅਰਾਧਨਾ ਤੋਂ ਵੈਕੁੰਠ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੇ, ਪਰਮੇਸ਼ਰ ।
 [ਸਿਸ: ਗੋ=ਵੈਕੁੰਠ, ਵਿੰਦ=ਪ੍ਰਾਪਤ]

(ਅ) ਗੋਬਿੰਦ ਨਾਮ ਵਿਸ਼ਨੁ ਦੇਵਤਾ ਤੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਅਵਤਾਰ ਦਾ
 ਬੀ ਹੈ।

ਰਾਮ ਚੰਦੁ=ਰਾਮ ਚੰਦੁ ਰਾਮ=ਕ੍ਰੀੜਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ,
 ਜੋ ਘਟ ਘਟ ਵਿਚ ਕ੍ਰੀੜਾ
 ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ।
 (ਅ) ਉਹ ਸਤਿ ਚਿਤ ਅਨੰਦ
 ਜਿਸ ਵਿਚ ਯੋਗੀ ਕ੍ਰੀੜਾ
 ਕਰਦੇ ਹਨ।
 ਚੰਦੁ=ਚਮਕਦਾਰ, ਸੁੰਦਰ।
 [ਧਾਤੂ, ਚੰਦਿ=ਚਮਕਣਾ]

ਘਟ ਘਟ
 ਵਿਚ ਕ੍ਰੀੜਾ
 ਕਰਨ ਵਾਲਾ
 ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਰੂਪ
 -ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ।

(ਅ) ਵਿਸ਼ਨੁ ਦਾ ਤੇਤੀ ਜੁਗ ਦਾ ਅਵਤਾਰ ਦਸ਼ਰਥ ਦਾ ਪੁੱਤ੍ਰ
 'ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਚੰਦੁ'।

ਅਰਥ—ਵਾਸਦੇਉ ਤੋਂ ਵੱਧਾ ਲੀਤਾ, ਹਰੀ ਵਿਸ਼ਨੁ ਤੋਂ ਹਾਹਾ ਪਛਾਣਿਆ*, ਗੋਬਿੰਦ ਤੋਂ
 ਗੱਗਾ ਲੀਤਾ ਜਾਣੋ, ਰਾਮਚੰਦ (ਤੋਂ) ਭਾਰਾ ਮਨ (ਵਿਚ) ਮੰਨੋ (ਕਿ ਲੀਤਾ)।

ਭਾਵ—ਨਿਰਗੁਣ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਅੰਕ ੬੨, ੬੩ ਦੇ ਭਾਵ ਤੇ ਸੂਚਨਾਂ ਵਿਚ ਦੱਸ ਆਏ ਹਾਂ,
 ਨਿਰਗੁਣ ਨੂੰ ਅਕਸਰ 'ਨਹੀਂ' ਕਹਿਕੇ ਜਣਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਜੈਸੇ ਉਹ ਨਿਰਵਿਕਾਰ ਹੈ, ਉਹ
 ਜਨਮ ਜੋਨਿ ਵਿਚ ਨਹੀਂ।

ਇਹ 'ਵਾਹ' ਪਦ ਦਸਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਉਸ 'ਮੂਲ' ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ ਜਿਸਤੋਂ ਸਭ
 ਕੁਛ ਪ੍ਰਗਟਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਸਾਢੇ ਜਗਤ ਨੂੰ ਦਿਖਾਲਦਾ ਹੈ ਪਰ ਆਪ ਦਿਖਾਈ ਨਹੀਂ
 ਦਿੰਦਾ, ਓਹ ਆਪ ਦੇਖਦਾ ਹੈ ਪਰ ਉਸਨੂੰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਦੇਖਦਾ। ਭਾਵ ਜੋ ਇਕਰਸ

*ਚੀਣਿਆ=ਚੁਣ ਲਿਆ, ਬੀ ਅਰਥ ਹੈ।

ਅਸਲੀ ਅਸਲਾ ਹੈ, ਤੇ ਜੋ ਅਸਚਰਜ ਰੂਪ ਹੈ ਆਪ । ਜੇ ਉਸਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰ ਚੁਕੇ ਕਿਸੇ ਮਹਾਂਪੁਰਖ ਨੂੰ ਕਦੇ ਬੋਲਦਾ ਦੇਖੇ ਤਾਂ ਉਹ ਅਗੰਮ ਵਿਚ ਧਿਆਨ ਲਾਏ ਬੈਠਾ 'ਵਾਹਿ ਵਾਹਿ' ਦੇ ਭਾਵ ਵਿਚ ਹੈ । ਇਹ 'ਵਾਹਿ ਵਾਹਿ' ਨਿਰਗੁਣ ਨੂੰ ਜਣਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਇਹ ਸੁਤੇ ਉਚਾਰ ਕਿਸੇ ਅਕਹਿ ਆਨੰਦ ਨੂੰ ਲਖਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਉਸਦੇ ਅੰਤਹਕਰਣ ਤੇ ਉਸਨੂੰ ਕਿਸੇ ਰੰਗ ਵਿਚ ਸੁਆਦ ਮਗਨ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਹੋਰਨਾਂ ਨਿਰਗੁਣ ਨਾਵਾਂ ਵਿਚ 'ਹੈ' ਤੇ 'ਨਹੀਂ' ਦੀ ਵਿਵੇਚਨਾ ਹੈ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨਾਮ ਵਿਚ ਰਸਮਗਨਤਾ, ਸੁਆਦ ਅਨੁਭਵ, ਆਨੰਦ ਪ੍ਰਤੀਤੀ ਦਾ ਉਮਾਹ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਜੋ ਇਸਦਾ ਸਿਮਰਨ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਜਗਜਾਸੂ ਬੀ ਕਿਸੇ ਸੁਆਦ, ਰਸ, ਉਮਾਹ, ਆਨੰਦ ਦੇ ਖਿਆਲ ਵਿਚ ਉਠੇਗਾ, ਉਸਦੇ ਸਾਧਨ ਵਿਚ ਹੀ ਰਸ ਦੀ ਚਾਹਨਾ, ਰਸ ਵਲ ਹੰਬਲਾ, ਰਸ ਦਾ ਆਦਰਸ਼ ਹੋਵੇਗਾ; ਐਉਂ ਬੀ ਇਹ ਨਾਮ ਹੋਰ ਨਿਰਗੁਣ ਨਾਮਾਂ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਕਵਿ ਜੀ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਹੈ ।

ਹੁਣ ਸਰਗੁਣ ਨਾਮ ਤੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਭਾਵ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਵਾਂ ਤੋਂ ਹੈ ਜੋ ਉਸਦੇ ਗੁਣਾਂ ਜਾ ਖਾਸ ਕੰਮਾਂ ਜਾ ਬਿਰਦਾਂ ਤੋਂ ਬਣੇ ਹਨ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨਾਮ ਇਉਂ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਚੇ ਵਸਵਾਂ ਤੋਂ ਬਣਿਆਂ ਆਪ ਸੰਭਾਵਨਾ ਕਰਦੇ ਹਨ । ਜੈਸੇ, 'ਵਾਸੁਦੇਵ' ।—ਜੇ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਇਕ ਸਰੀਰ ਸਮਝੀਏ ਤੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਇਸ ਵਿਚ ਥਾਂ ਲੋੜੀਏ ਤਦ ਉਹ ਇਸ ਵਿਚ ਐਉਂ ਹੈ ਜੀਕੂੰ ਸਾਡੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਆਤਮਾ ਹੈ; ਸਾਰੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਮਾਨ ਪਸਾਰੇ ਦੀ ਰੂਹ, ਅਰਥਾਤ ਜੀਵਨ, ਉਹ ਆਤਮਾ ਹੈ; ਇਹ ਹੈ ਭਾਵ-ਵਾਸੁਦੇਵ-ਪਦ ਦਾ । ਅਰਾਧਨਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਲਈ ਉਸਦਾ ਉਸਦੇ ਅੰਦਰ ਤੇ ਬਾਹਰ ਸਾਰੇ ਵਯਾਪਕ ਹੋਣਾ ਉਹ ਗੁਣ ਹੈ ਜੋ ਅਰਾਧਨਾ ਲਈ ਉਦਮ ਤੇ ਧੀਰਜ ਦੇਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਚਾਹੇ ਦਿੱਸਦਾ ਨਹੀਂ ਪਰ ਹੈ ਮੇਰੇ ਅੰਦਰ ਵੱਸਦਾ । ਇਸ 'ਵਾਸੁਦੇਵ' ਪਦ ਤੋਂ ਆਪ ਦੱਸਦੇ ਹਨ 'ਵਵਾ' ਲੀਤਾ । ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ 'ਹਰੀ' ਪਦ-ਹਰਿ ਲੈਣ ਵਾਲੇ-ਦਾ ਵਾਚਕ ਹੈ । ਜੀਵ ਦੇ ਪਾਪਾਂ ਨੂੰ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੂਰ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਅਰ ਕ੍ਰਿਪਾਲੂ ਹੋਕੇ ਅਪਣੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਦਾ ਬਲਕਾ ਪਾ ਕੇ ਇਸਦੇ ਮਨ ਨੂੰ 'ਹਰਿ' (ਮੋਹਿਤ ਕਰ) ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਉਸਦਾ ਕ੍ਰਿਪਾਲੂ ਬਿਰਦ ਹੈ, ਹਰੀ ਨਾਮ ਇਸ ਬਿਰਦ ਤੋਂ ਪਿਆ ਹੈ । ਜੈਸਾ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਫੁਰਮਾਇਆ ਹੈ: "ਹਰਿ ਹਰਿ ਕਰਤਾ ਦੂਖ ਬਿਨਾਸਨੁ (ਆਸਾ ਮਾ ੪)" । ਹਰੀ ਦੇ ਨਾਲ ਕਵਿ ਜੀ ਨੇ ਵਿਸ਼ਣੁ ਪਦ ਬੀ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਇਹ ਇਸ ਲਈ ਹੈ ਕਿ ਮਨ ਨੂੰ ਤਾਂ ਸੁੰਦਰਤਾ ਵਾਲਾ ਕੋਈ ਪਦਾਰਥ ਹਰਿ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਰ ਪਾਪਾਂ ਦੀ ਮੈਲ ਸਾਧੂ ਸੰਤਾਂ ਦਾ ਸਤਿਸੰਗ ਬੀ ਦੂਰ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਵਯਾਪਕ ਹੋਣਾ ਸ਼ਰਤ ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਲਾਈ ਕਿ ਉਹ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦਾ ਲਖਾਯਕ ਰਹੇ, ਹੋਰ ਪਰ ਨਾ ਘਟ ਸਕੇ । ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ 'ਗੋਬਿੰਦ' ਪਦ ਲੀਤਾ ਹੈ । ਗੋਬਿੰਦ ਦੇ ਕਈ ਅਰਥ ਹਨ, ਜਿਸਦੀ ਮਿਹਰ ਨਾਲ ਬੈਕੰਠ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੇ ਸੋ 'ਗੋਬਿੰਦ' [ਗੋ=ਵੈਕੰਠ+ਵਿੰਦ, ਵਿੰਦ=

ਪ੍ਰਾਪਤ] ਮੁਰਾਦ ਹੈ, ਮੁਕਤੀ ਦਾਤਾ । (ਅ) [ਗੋ=ਪ੍ਰਿਥਵੀ, ਜਗਤ+ਵਿਦ=ਜੋ ਜਾਣੇ, ਜਿਸਨੂੰ ਸਾਰੇ ਜਗਤ ਦਾ ਗਿਆਨ ਹੋਵੇ*] । ਸੋ ਇਸਤੋਂ ਗੱਗੇ ਅਖਰ ਦੇ ਲਏ ਜਾਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਦੱਸਦੇ ਹਨ । ਇਹ ਬਿਰਦ ਜਗਤਾਸੂਆਂ ਨੂੰ ਤਾਰਨੇ ਲਈ ਹੈ । ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੱਗੇ ਅਖਰ ਦਾ ਲਿਆ ਜਾਣਾ ਰਾਮਚੰਦ੍ਰ ਤੋਂ ਦੱਸਦੇ ਹਨ । 'ਰਾਮ' ਪਦ—'ਰਮ' =ਕ੍ਰੀੜਾਯਾਂ) ਧਾਤੂ ਤੋਂ ਬਣਦਾ ਹੈ । ਉਹ ਪਰਮਾਤਮਾ ਜੋ ਜਗਤ ਤੋਂ ਵੱਖਰਾ ਨਹੀਂ ਇਸ ਵਿਚ ਰੂਹ ਵਾਂਙੂ ਹੈ; ਸਮਸ਼ਟੀ ਦੀ ਰੂਹ (ਆਤਮਾ) ਮਾਤ੍ਰ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਇਹ ਘਟ ਘਟ ਵਿਚ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਅਥਵਾ ਉਹ ਸੋਚਿਦਾ ਨੰਦ ਸਰੂਪ ਕਿ ਜਿਸ ਵਿਚ ਯੋਗੀ ਜਨ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕਰਦੇ ਹਨ । ਫਿਰ ਉਹ ਸੁੰਦਰਤਾ ਦਾ ਘਰ ਹੈ, ਭਾਵ-ਸਾਡੇ ਮਨਾਂ ਵਿਚ ਸਾਡੇ ਅੰਦਰ ਵਸਾਧਕ ਹੈ, ਕਿਸੇ ਨਿਰਜਿੰਦ ਯਾ ਸਮਾਧੀ ਦਸ਼ਾ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਪਰ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਅਰ ਅਪਣੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਨਾਲ ਸਾਡੇ ਵਿਚ ਵਿਸਮਾਦ ਉਤਪਤ ਕਰਦਾ ਹੈ । ਇਹ ਉਸਦਾ ਹੋਰ ਉਪਕਾਰੀ ਗੁਣ ਦੱਸਿਆ । ਗੋਯਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਗੁਣਾਂ ਯਾ ਵਸਵਾਂ, ਬਿਰਦਾਂ ਤੇ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੇ ਭਾਵ ਵਾਲਾ ਇਹ ਨਾਮ ਹੈ, ਸੋ ਇਹ ਉਸਦੇ ਸਰਗੁਣ ਨਾਂਵਾਂ ਤੋਂ ਸੋਸ਼ਟ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਵਿਚ ਉਸਦੇ ਸੁਭ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਭਾਵੇ ਉੱਚੇ ਪਹਿਲੂ ਆਏ ਹਨ । ਸਾਰੇ ਗੁਣਾਂ ਵਾਲੇ ਯਾ ਸਿਫਾਤੀ ਨਾਂਵਾਂ ਤੋਂ ਉੱਚਾ ਨਾਮ ਇਹ ਹੈ ।

ਸਰਗੁਣ ਨਾਮ ਦਾ ਇਕ ਹੋਰ ਪਹਿਲੂ ਬੀ ਲਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ । ਉਹ ਹੈ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਅਵਤਾਰੀ ਹੋਏ ਅਵਤਾਰਾਂ ਦੇ ਨਾਮਾਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾ ਪਹਿਲਾ ਅੱਖਰ ਲੈਣਾ । ਇਸ ਵਿਚ-ਵਾਸੁਦੇਵ-ਨਾਮ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਹਰੀ ਵਿਸ਼ਨ ਤੋਂ ਮੁਰਾਦ ਹਰੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੀ ਲਈ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਵਿਸ਼ਨੁ ਦਾ ਅਵਤਾਰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਹੈ, ਅਤੇ ਜਾਪ ਹਰੀ ਵਿਸ਼ਨੁ ਨਹੀਂ, ਪਰ 'ਹਰੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ' ਪਦ ਜਪਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਗੋਵਿੰਦ ਨਾਮ ਬੀ ਵਿਸ਼ਨੁ ਯਾ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਰਾਮਚੰਦ੍ਰ ਨਾਮ ਤ੍ਰੇਤੇ ਜੁਗ ਦੇ ਅਵਤਾਰ ਦਸਰਥ ਦੇ ਬੇਟੇ ਦਾ ਹੈ । ਸੋ ਇਹ ਸਾਰੇ ਪਦ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਤੇ ਰਾਮ ਦੇ ਵਾਚਕ ਹੋਏ, ਜੋ ਹਿੰਦੂ ਮਤ ਵਿਚ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਸਰਗੁਣ ਰੂਪ ਮੰਨੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਕਿ ਸਰਗੁਣਾਂ ਦੇ ਨਾਮਾਂ ਵਿਚੋਂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨਾਮ ਸੋਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਆ ਗਏ, ਠੀਕ ਨਹੀਂ । ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਨਹੀਂ ਦੱਸੀ ਗਈ । ਇਸਤਰ੍ਹਾਂ ਤਾਂ ਪਦ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਲੇਖਾਯਕ ਰਿਹਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਵਤਾਰਾਂ ਦਾ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੁਖਕ ਵਾਸੁਦੇਵ, ਹਰੀ ਵਿਸ਼ਨ, ਗੋਵਿੰਦ ਤੇ ਰਾਮਚੰਦ੍ਰ ਸਨ । ਸੋ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਕੀਹ ਹੋਈ ? ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਤਾਂ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਇਹ ਪਦ ਸਰਗੁਣ ਅਵਸਥਾ ਦੇ ਭਾਵੇ ਉੱਚੇ ਪਹਿਲੂ ਦਾ ਯਾ ਸਰਗੁਣਤਾ ਦੇ ਬੀ ਭਾਵੇ ਮੁਖਮ ਰੂਪ ਦਾ ਲੇਖਾਯਕ ਹੋਵੇ, ਸੋ ਅਸੀਂ ਉੱਤਰ ਦਰਸਾ ਆਏ ਹਾਂ ।

ਬਾਕੀ ਰਹੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਚਾਰ੍ਹੇ ਅਵਤਾਰਾਂ ਪਰ ਵਿਚਾਰ । ਵਾਸੁਦੇਵ, ਹਰੀ, ਗੋਵਿੰਦ

*ਹੋਰ ਬੀ ਕਈ ਅਰਥ ਹਨ—ਜੋ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਨੂੰ ਸੱਤਿਆ ਦੇਵੇ, ਜੋ ਸੱਤ ਵਿਦਯਾ ਕਰਕੇ ਪਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ ।

ਤ੍ਰੇਏ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਵਾਚਕ ਹਨ, (ਜੋ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਦਾ ਅਵਤਾਰ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ); ਇਹ ਪਦ ਅਡ ਅਡ ਅਵਤਾਰਾਂ ਦੇ ਵਾਚਕ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਜੇ ਚਹੁ ਜੁਗਾਂ ਦੇ ਚਾਰ ਅਵਤਾਰਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਹੁੰਦੇ ਤਾਂ ਬੀ ਕੁਛ ਅਰਥ ਬਣ ਜਾਂਦਾ, ਕੇਵਲ ਤ੍ਰੇਤੇ ਤੇ ਦੁਆਪਰ ਦੇ ਅਵਤਾਰਾਂ ਦਾ ਨਾਮ ਆਯਾ ਹੈ। ਕਲਿਯੁਗ ਦੇ ਅਵਤਾਰ ਗੁਰ 'ਨਾਨਕ' ਦਾ ਨਾਮ ਨਹੀਂ ਆਯਾ ਤੇ ਸਤਿਯੁਗ ਦਾ ਅਵਤਾਰ-ਵਾਸੁਦੇਵ-ਨਹੀਂ ਸੀ, ਵਾਸੁਦੇਵ ਨਾਮ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦਾ ਹੈ ਜੋ ਦੁਆਪਰ ਦਾ ਅਵਤਾਰ ਹੈ। ਜੇ ਵਾਸੁਦੇਵ ਦਾ ਅਰਥ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਲਈਏ ਤਾਂ ਵਿਸ਼ਣੂ ਨਾਮ ਦੇਹ ਰਹਿਤ ਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਕਿਸੇ ਜੁਗ ਦਾ ਆਪ ਅਵਤਾਰ ਨਹੀਂ, ਹਾਂ ਸਾਰੇ ਅਵਤਾਰ ਉਸਦੇ ਮੰਨੇ ਹਨ। ਜੇ ਵਾਸੁਦੇਵ ਤੋਂ ਮੁਰਾਦ 'ਅਠ ਵਸੂ' ਦੀ ਹੈ ਤਦ 'ਅਠ ਵਸੂ' ਦੇਵਤਾ ਹਨ, ਉਹ ਅਵਤਾਰ ਅਰ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ ਸਰਗੁਣ ਸਰੂਪ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਸੋ ਇਸ ਕ੍ਰਮ ਨੂੰ ਜੋ ਕਈ ਲੋਕੀਂ ਸਮਝੀ ਬੈਠੇ ਹਨ, ਕਵਿ ਜੀ ਨੇ ਆਪ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰੰਥ ਰਾਸ ੭ ਅੰਸ਼ ੩ ਅੰਕ ੩੭ ਤੇ ੩੮ ਵਿਚ ਤੋੜਕੇ ਦੱਸਿਆ ਹੈ। ਯਥਾ:—

ਵਾਸੁਦੇਵ ਸਤਿਜੁਗ ਮਲਿ ਨਾਮ।	ਸਤਿਜੁਗ ਵਿਚ ਸ਼ਿਰੋਮਣੀ ਨਾਮ 'ਵਾਸੁਦੇਵ' ਸੀ,
ਹਰਿ ਹਰਿ ਤ੍ਰੇਤਾ ਫਲਦ ਅਕਾਮ।	ਤ੍ਰੇਤਾ ਵਿਚ 'ਹਰਿ ਹਰਿ' ਨਾਮ ਨਿਸ਼ਕਾਮ ਫਲ ਦਾਤਾ ਸੀ।
ਦ੍ਵਾਪਰ ਗੋਬਿੰਦ ਬਿਜਯ ਪ੍ਰਚੰਡ।	ਦ੍ਵਾਪਰ ਵਿਚ 'ਗੋਬਿੰਦ' (ਨਾਮ) ਤੇਜ ਤੇ ਫਤਹ (ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਸੀ)।
ਕਲਿ ਕੇਵਲ ਰਾਕਾਰ ਅਖੰਡ।	ਕਲਿਯੁਗ ਵਿਚ ਕੇਵਲ ਰਾਕਾਰ (ਵਾਲਾ ਹੀ) ਅਵਛਿੰਨ (ਨਾਮ, ਭਾਵ ਰਾਮ) ਸੀ।
ਵੇਦ ਚਤੁਰ ਜੁਗ ਜਿਹ ਨਿਸਤਾਰੇ।	ਗਿਆਨ ਨੇ ਚਾਰ ਜੁਗ ਜਿਸ ਨਾਲ ਤਾਰੇ।
ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਅਵਲੰਬ ਹਮਾਰੇ।	(ਚੋਹਾਂ ਦਾ ਸੰਪੁਟ) ਵਾਹਿਗੁਰੂ (ਹੁਣ) ਸਾਡਾ ਆਸ਼ਾ ਹੈ।

ਕਵਿ ਜੀ ਇਸ ਵਿਚ ਦੱਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਤਿਜੁਗ ਵਿਚ ਨਾਮ 'ਵਾਸੁਦੇਵ' ਸੀ, ਇਹ ਨਹੀਂ ਦੱਸਦੇ ਕਿ ਸਤਿਜੁਗ ਦੇ ਅਵਤਾਰ ਦਾ ਇਹ ਨਾਮ ਸੀ। ਤ੍ਰੇਤੇ ਦਾ ਆਪ ਹਰਿ ਹਰਿ ਦੱਸਦੇ ਹਨ, ਤ੍ਰੇਤੇ ਦਾ ਅਵਤਾਰ 'ਰਾਮ' ਸੀ, ਪਰ ਜਾਪ ਆਪ 'ਹਰਿ ਹਰਿ' ਦੱਸਦੇ ਹਨ, 'ਹਰਿ' ਨਾਮ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦਾ ਹੈ। ਦ੍ਵਾਪਰ ਦਾ ਜਾਪ ਗੋਬਿੰਦ ਦੱਸਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਤੋਂ ਇਹ ਪਦ ਲੀਤਾ ਗਿਆ ਨਹੀਂ ਦੱਸਦੇ। ਕਲਿਯੁਗ ਵਿਚ 'ਰਾਕਾਰ' ਦੱਸਦੇ ਹਨ, ਰਾਕਾਰ ਨਾਲ ਅਰੰਭ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਨਾਮ ਵਾਲਾ ਕੋਈ ਅਵਤਾਰ ਕਲਿਯੁਗ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ, ਜੇ ਰਾਕਾਰ ਤੋਂ ਮੁਰਾਦ ਰਾਮ ਜੀ ਤੋਂ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਹ ਤ੍ਰੇਤੇ ਵਿਚ ਹੋਏ ਹਨ। ਰਾਮ ਤੋਂ ਭਾਵ ਸਭ ਵਿਚ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕਰਨੇ ਵਾਲਾ ਪਰਮੇਸੁਰ ਹੈ। ਸੋ ਕਵਿ ਜੀ ਦਾ ਆਸ਼ਾ 'ਚਹੁ ਜੁਗਾਂ ਦੇ ਚਹੁ ਅਵਤਾਰਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ ਅੱਖਰ ਲੈਣ ਦਾ ਨਹੀਂ' ਸਾਫ

ਹੋ ਗਿਆ। ਚੰਨ੍ਹ ਜੁਗਾਂ ਦੇ ਜਪੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਨਾਵਾਂ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਅੱਖਰ ਤੋਂ ਭਾਵ ਰਹਿ ਗਿਆ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਾਵਾਂ ਦੀ ਅਰਥ ਵਿਚਾਰ ਸਾਨੂੰ ਏਥੇ ਹੀ ਲੈ ਗਈ ਕਿ ਵਾਸਦੇਵ, ਹਰਿ ਹਰਿ, ਗੋਬਿੰਦ, ਰਾਮ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਸਿਫਾਤੀ ਨਾਮ ਹਨ।

ਅੱਗੋਂ ਚੱਲਕੇ (ਅੰਕ ੬੬ ਵਿਚ) ਕਵਿ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ 'ਉਰਧਾਰੇ ਜਿਸ ਹੋਤਿ ਬਿਬੇਕੁ' ਜਿਸ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨਾਮ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਧਾਰਨ ਕਰਨੇ ਨਾਲ ਵਿਵੇਕ (ਗਿਆਨ) ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਕਦੇ 'ਵਾਹਿਗੁਰੂ' ਨਾਮ ਰਾਮ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਆਦਿ ਅਵਤਾਰਾਂ ਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਦੇ ਉਰ ਧਾਰਣੇ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਵਤਾਰਾਂ ਦੇ ਸਰੂਪ ਦਾ ਸਾਖਜਾਤਕਾਰ ਇਸ ਦਾ ਫਲ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ; ਪਰ ਕਵਿ ਜੀ ਫਲ 'ਵਿਵੇਕ' ਦੱਸਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਪਦ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਸਰੂਪ ਦਾ ਲਖਾਯਕ ਹੈ—ਉਸ ਸਰੂਪ ਦਾ ਲਖਾਯਕ ਕਿ ਜੋ ਉਸਦੇ ਗੁਣਾਂ, ਵਸਵਾਂ, ਬਿਰਦ ਯਾ ਕਰਮਾਂ ਵਾਲਾ ਸਮਝਿਆ ਗਿਆ ਹੋਵੇ, ਜਿਸ ਦੇ ਨਾਮਾਂ ਨੂੰ ਦਸਮ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕਰਮ ਨਾਮ* ਕਰਕੇ ਕਿਹਾ ਹੈ, ਉਸ ਨਾਮ ਦਾ ਆਗਧਨ, ਵਿਵੇਚਨ ਤੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਧਾਰਨ, ਅਪਣੇ ਫਲ ਵਿਚ 'ਵਿਵੇਕ' ਦੀ ਉਤਪਤੀ ਕਰੇਗਾ, ਜਿਸਦੇ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਗੁਣਾਂ, ਵਸਵਾਂ, ਤਾਕਤਾਂ, ਕਰਨੀਆਂ, ਬਿਰਦਾਂ ਵਿਚੋਂ ਸਾਰੇ ਯਾ ਕੁਛ ਦਾ ਅਰਥ ਰਖਿਆ ਗਿਆ ਹੋਵੇ। ਤਾਂਤੇ ਨਿਰਗੁਣ ਨਾਮ ਤੋਂ ਮੁਰਾਦ ਉਸ ਨਾਮ ਦੀ ਹੈ ਜੋ 'ਸਰੂਪ ਦਾ ਲਖਾਯਕ' ਕਿਸੇ ਨਾਂ ਕਿਸੇ ਸ਼ਕਲ ਵਿਚ ਹੋਵੇ ਤੇ ਸਰਗੁਣ ਨਾਮ ਤੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਏਥੇ ਮੁਰਾਦ ਉਸ ਨਾਮ ਦੀ ਹੈ ਜੋ 'ਬਿਰਦ, ਗੁਣ, ਕਰਮ, ਆਦਿ ਵਸਵਾਂ (ਸਿਫਤਾਂ)' ਦੁਆਰਾ ਉਸ ਦਾ ਲਖਾਯਕ ਹੋਵੇ, ਜਿਸਦੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨੇ ਤੇ ਉਸਦਾ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੇ।

ਵੇਦਾਂ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਾਂ ਵਿਚ ਕਬੇ ਅਵਤਾਰਾਂ ਦਾ ਲਖਾਯਕ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਪਦ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਇਸ ਪਰ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਦਾ ਵਾਕ ਹੈ:—ਵੇਦ ਕਤੇਬ ਅਗੋਚਰਾ

*ਤ੍ਵ ਸਰਬ ਨਾਮ ਕਬੇ ਕਵਨ ਕਰਮ ਨਾਮ ਬਰਣਤ ਸੁਮਤਿ ॥ [ਜਾਪਜੀ ਪਾ: ੧੦]

ਕਵਿ ਜੀ ਦਾ ਜੋ ਮਨੋਰਥ 'ਵਾਹਿਗੁਰੂ' ਪਦ ਤੋਂ ਹੈ, ਉਹ ਆਪ ਨੇ ਸਤਵੀਂ ਰਾਸ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰੰਥ ਦੇ ਤੀਸਰੇ ਅੰਸ਼ ਵਿੱਚ ਐਉਂ ਦਸਿਆ ਹੈ:—

ਵਿੱਦਯਾ ਮੂਲ ਜੋਗ ਅਵਸਾਨੀ । ਜਗਿ ਸਮਾਵਤਿ ਮੁਨਿਵਰ ਗਿਆਨੀ ।

ਸੁੰਨਵਾਦ ਸੁੰਨਹਿ ਜਿਹ ਗਾਵਹਿ । ਬ੍ਰਹਮਵਾਦ ਜਿਹ ਬ੍ਰਹਮ ਬਤਾਵਹਿ । ੩੪ ।

ਕਾਲ ਮਤੀ ਜਿਹ ਕਾਲ ਪ੍ਰਮਾਨਾ । ਨਾਨਾ ਮਤਿ ਠਾਨਯੋ ਮਤਿ ਨਾਨਾ ।

ਸਗੁਣ ਜਾਹਿ ਨਾਰਾਯਣ ਕਹਿ ਹੀਂ । ਕਰਮ ਬਿੰਦ ਕਰਿ ਜਾਂ ਪਦ ਲਹਿ ਹੀਂ । ੩੫ ।

ਲੱਖ ਰੂਪ ਵਾਚਾਰਥ ਜਾਸ ਕਹਿ । ਅਵਰ ਨ ਪਾਵਨ ਰਹਤਿ ਜਾਸ ਲਹਿ ।

ਤੱਤ੍ਵਮਸੀ ਵੇਦਾਰਥ ਪ੍ਰਮਾਨਤਿ । ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਸੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਠਾਨਤਿ । ੩੬ ।

ਵਾਹਿਗੁਰੂ*ਗੁਰ ਸਬਦ ਸੁਣਾਇਆ ।

[ਭਾ: ਗੁ: ਵਾ: ੧੨-੧੭.]

ਚਹੁ ਅਵਤਾਰਾਂ ਦੇ ਨਾਵਾਂ ਤੋਂ ਚਾਰ ਅੱਖਰ ਲੈਕੇ—ਵਾਹਿਗੁਰੂ—ਪਦ ਦੀ ਰਚਨਾ ਲਈ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰੋ, ਵਾਰਾਂ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ, ਵਾਰ ੧ ਪੌੜੀ ੪੯। ਇਸ ਵਿਸ਼ੇ ਤੇ ਵਧੇਰੇ ਵੀਚਾਰ ਪੜ੍ਹਨੀਹੋਵੇਤਾਂਟੀਕਾ ਵਾਰਾਂਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਕ੍ਰਿਤ ਸਚਖੰਡਵਾਸੀ ਗਯਾਨੀ ਹਜ਼ਾਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇਖੋ। ਚਤੁਰ ਬਰਨ ਕੋ ਏਕ ਬਨਾਯਾ। ਫਲ ਦਾਇਕ ਇਹ ਅਧਿਕ ਸੁਹਾਯਾ। ਚਤੁਰ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਕਿਆ ਏਕੂ। ਉਰਧਾਰੇ ਜਿਸ ਹੋਤਿ ਬਿਬੇਕੂ। ੬੬।

{ ਚਤੁਰ=ਚਾਰ। ਚਤੁਰ ਪਦ ਦਾ ਅਰਥ ਪ੍ਰਬੀਨ ਸਿਆਣਾ ਬੀ ਹੈ,
ਇਸਦਾ ਅਰਥ ਵਿਸ਼ਟੀ ਗੌਰਵ ਬੀ ਹੈ। }

ਅਰਥ—ਚਹੁ ਅੱਖਰਾਂ ਨੂੰ ਇਕ (ਕਰਕੇ ਜੋ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨਾਮ) ਬਨਾਯਾ ਹੈ, ਇਹ ਵਧੇਰੇ ਫਲਦਾਯਕ (ਹੋਕੇ) ਫਾਇਦਾ ਹੈ, (ਇਸ) ਇੱਕ ਨਾਮ ਦੇ ਸਿਮਰਣ ਕਰਨ (ਨਾਲ) ਚੋਹਾਂ (ਨਾਮਾਂ) ਦਾ ਮਾਨੋ ਸਿਮਰਣ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਸ ਨੂੰ ਮਨ ਵਿਚ ਧਾਰਣ (ਨਾਲ) ਵਿਵੇਕ (ਯਾ ਗਯਾਨ) ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਭਾਵ—ਚਹੁ ਅੱਖਰਾਂ 'ਵ' 'ਹ' 'ਗ' 'ਰ' ਤੋਂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨਾਮ ਬਨਾਯਾ ਹੈ, ਇਹ ਵਧੇਰੇ ਫਲਦਾਇਕ ਹੋ ਢੁਕਿਆ ਹੈ, ਐਉਂ ਕਿ ਚਾਰ ਨਾਮ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਪਹਿਲਾ ਅੱਖਰ ਜੁੜਕੇ ਇਹ ਬਣਿਆ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਚਹੁਆਂ ਨਾਵਾਂ ਦਾ ਸਿਮਰਣ ਇਸ ਇੱਕ ਨਾਮ ਵਿੱਚ ਹੈ, ਤੇ ਜਦ ਇਸ ਦਾ ਸਿਮਰਣ ਕੀਤਾ ਜਾਏਗਾ, ਅਰ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਟਿਕੇਗਾ ਤਦ ਬੁੱਧੀ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਚਿੰਤਨ ਕਰੇਗੀ ਜੋ ਪਿੱਛੇ ਅਸੀਂ 'ਵਾਸੁਦੇਵ' 'ਹਰੀ ਵਿਸ਼ਨ' 'ਗੋਬਿੰਦ' ਤੇ 'ਰਾਮ' ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ ਦੱਸ ਆਏ ਹਾਂ। ਇਸ ਗੁਣ ਚਿੰਤਨ ਦਾ ਫਲ ਚਿੱਤ ਦੀ ਏਕਾਗ੍ਰਤਾ ਤੇ ਗਯਾਨ ਹੋਵੇਗਾ, ਉਹ ਉੱਚ ਬੁੱਧੀ ਉਦਿਤ ਹੋਵੇਗੀ ਜੋ ਆਤਮ ਵਿਸ਼ੈਣੀ ਹੋ ਜਾਏਗੀ, ਜੋ ਸਰਬ ਅਨਾਤਮ ਤੋਂ ਆਤਮਾ ਨੂੰ ਪਰਖ ਲਏਗੀ।

ਸੋਰਠਾ—ਸ੍ਰੀ ਸਰਗੁਨ ਜੇ ਨਾਮ, ਤਿਨ ਤੇ ਇਉਂ ਜਾਨੈ ਅਧਿਕ।

ਐਰ ਅਰਥ ਮਤਿਧਾਮ, ਕਰਿਹੈ ਸੁਖਦ ਅਨੰਤ ਰਤਿ ॥ ੬੭ ॥

{ ਸਰਗੁਨ ਨਾਮ=ਉਹ ਨਾਮ ਜੋ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਯਾ ਬਿਰਦ ਯਾਂ ਕਰਨੀਆਂ ਕਰਕੇ ਬਣੇ ਹਨ। ਸਿਫਾਤੀ ਨਾਮ। ਦੇਖੋ ਪਿੱਛੇ ਆ ਚੁਕੇ ਛੰਦ ੫੫, ੫੭, ੬੨, ੬੩। ਅਧਿਕ=ਵੱਧ।
ਮਤਿ ਧਾਮ=ਮਤਿ=ਬੁੱਧੀ। } ਬੁੱਧੀ ਦਾ ਘਰ, ਬੁੱਧੀਵਾਨ।
ਧਾਮ=ਘਰ। }

*ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਪ੍ਰਮਾਣ ਦੱਸਦਾ ਹੈ—'ਵਾਹੁ ਵਾਹੁ ਬਾਣੀ ਨਿਰੰਕਾਰ ਹੈ ਤਿਸੁ ਜੇਵਡੁ ਅਵਰੁ ਨ ਕੋਇ।' [ਗੁ: ਵਾ: ਸਲੋਕ ਅ. ੩]

†ਪਾਠਾਂਤ੍ਰ—ਕਰਿ ਹੈਂ ਸੁਖਦ—ਦੀ ਥਾਂ—ਕਰਤਿ ਬਿਚਾਰ—ਬੀ ਹੈ।

ਸੁਖਦ=ਸੁਖ ਦੇਣ ਵਾਲੇ, ਸੁਖਦਾਈ। ਅਨੰਤ=ਅਨੇਕ।
ਗਤਿ=ਭਾਂਤ, ਤਰ੍ਹਾਂ।

ਅਰਥ—ਐਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ (ਮੈਂ) ਜੋ ਸ੍ਰੀ (ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦੇ) ਸਰਗੁਨ ਨਾਮ (ਹਨ) ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ (ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨਾਮ ਨੂੰ) ਵੱਧ ਜਾਣਿਆਂ ਹੈ, (ਪਰ) ਬੁੱਧੀਮਾਨ (ਲੋਕ ਇਸਦੇ) ਹੋਰ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੁਖਦਾਈ ਅਰਥ (ਬੀ) ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਭਾਵ—ਕਵਿ ਜੀ ਨੇ ਅਪਣੀ ਵੱਲੋਂ ਸੰਖੇਪ ਅਰਥ ਦੇਕੇ ਦੱਸ ਦਿੱਤੇ ਹਨ, ਹੋਰ ਅਰਥ ਬਹੁਤ ਬੁੱਧੀਮਾਨ ਉਸ ਸਮੇਂ ਬੀ ਕਰਦੇ ਹੋਣਗੇ। ਮਗਰੋਂ ਨਰੋਤਮ ਪੰਡਤ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਕਈ ਅਰਥ ਸਿੱਧ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਪੰਡਤ ਦੀਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ੫੦੦ ਅਰਥਾਂ ਦੀ ਇਕ ਪੋਥੀ ਲਿਖੀ ਸੁਣੀ ਸੀ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਕੋਸ਼ ਵਿਚ ਬੀ ਕੁਛ ਅਰਥ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਹਨ।

ਦੋਹਰਾ—ਬੀਜਮੰਤ੍ਰ ਬਰ ਨਾਮ ਹੈ ਰਿੱਧਿਨਿ ਸਿੱਧਿਨਿ ਧਾਮ।

ਮੋਖ ਪਰਮ ਸੁਖ ਦੇਤਿ ਹੈ ਸਿਮਰਹੁ ਆਠਹੁ ਜਾਮ॥੬੮॥

ਬੀਜਮੰਤ੍ਰ=ਕਿਸੇ ਮੰਤ੍ਰ ਦਾ ਮੂਲ ਅਥਵਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹਿੱਸਾ, ਜੋ ਕਦੇ ਕੋਈ ਪਦ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਕਦੇ ਅੱਖਰ ਮਾਤ੍ਰ, ਜੋ ਅਕਸਰ ਗੁਹਜ ਭਾਵੀ (ਗੁੱਝੇ ਭਾਵ ਵਾਲਾ) ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਐਸਾ ਮੰਤ੍ਰ 'ਕਿਸੇ ਦੇਵਤਾ ਤੋਂ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਸਿੱਧੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ' ਜਪਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦੇ ਭਗਤ ਭਗਤੀ ਲਈ ਨਾਮ ਜਪਦੇ ਅਪਣੇ ਐਸੇ ਨਾਮ ਨੂੰ ਬੀਜਮੰਤ੍ਰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।

(ਅ) ਕੋਈ ਸਿੱਕੇਤ ਕੀਤਾ ਅੱਖਰ, ਪਦ ਜਾਂ ਸ਼ਬਦ ਜਿਸ ਵਿਚ ਕਈ ਅਰਥ ਆਪੇ ਰੱਖੇ ਜਾਣ—ਜੋ ਅਰਥ ਕਿ ਦੱਸੇ ਬਿਨਾਂ ਦੂਸਰੇ ਨੂੰ ਨਾ ਆ ਸੱਕਣ—ਅਰ ਜੋ ਜਪਣੇ ਲਈ ਹੋਵੇ।

(ੲ) ਕਿਸੇ ਮੰਤ੍ਰ ਜਾਂ ਜਪੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਵਾਕਯ ਦਾ ਆਦਿ ਤੇ ਮੂਲ ਅੱਖਰ ਜਾਂ ਪਦ ਜਿਸਤੋਂ ਕਿ ਮੰਤ੍ਰ ਆਰੰਭ ਹੋਵੇ।

(ਸ) ਗੁਰਮਤ ਵਿਚ 'ੴ' ਨੂੰ ਬੀਜ ਮੰਤ੍ਰ ਆਖਦੇ ਹਨ, 'ਵਾਹਿਗੁਰੂ' ਸ਼ਬਦ ਗੁਰਮੰਤ੍ਰ ਕਹੀਦਾ ਹੈ*। ਜਪੁਜੀ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਆਰੰਭਕ ਸਲੋਕ ਮੂਲਮੰਤ੍ਰ ਜਾਂ ਮਹਾਂਮੰਤ੍ਰ ਹੈ। ਕਵਿ ਜੀ ਨੇ ਇਥੇ 'ਵਾਹਿਗੁਰੂ' ਮੰਤ੍ਰ ਵਿਚ ਬੀਜ ਮੰਤ੍ਰ ਰੂਪਤਾ ਦਿਖਾਈ ਹੈ, ਚਹੁਵਾਂ ਅੱਖਰਾਂ ਦੇ ਅਰਥ ਦਿਖਾਕੇ।

*ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਗੁਰ ਮੰਤ੍ਰ ਹੈ ਜਪ ਹਉਮੈਂ ਖੋਈ।

[ਵਾ: ਤਾ: ਗੁ: ੧੪-੨]

†ਬਾਣੀ ਮੰਤ੍ਰ ਮਹਾ ਪੁਰਖਨ ਕੀ ਮਨਹਿ ਉਤਾਰਨ ਮਾਨ ਕਉ॥

[ਸਾਹ ਮ: ੫]

ਪੁਨਾ:-ਸਤਿਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ ਮੂਲ ਮੰਤ੍ਰ ਸਿਮਰਣ ਪਰਵਾਣੈ। [ਸਾਹ: ਵਾਹ-੬-੧੯]

ਅਰਥ—(ਇਹ) ਨਾਮ (ਵਾਹਿਗੁਰੂ, ਬੀਜਮੰਤ੍ਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਬੀ) ਸ੍ਰੋਸ਼ਟ ਬੀਜਮੰਤ੍ਰ ਹੈ (ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਨਾਲੇ ਤਾਂ) ਰਿਧੀਆਂ ਸਿਧੀਆਂ ਦਾ ਦਾਤਾ ਹੈ (ਨਾਲੇ) ਮੁਕਤੀ (ਰੂਪੀ) ਪਰਮ ਸੁਖ ਦੇਂਦਾ ਹੈ (ਤਾਂਤੇ ਇਸਨੂੰ) ਅੱਠੇ ਪਹਿਰ ਸਿਮਰੇ ।

ਭਾਵ—ਕਵਿ ਜੀ ਏਥੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨਾਮ ਨੂੰ ਬੀਜਮੰਤ੍ਰਾਂ ਤੋਂ ਸ੍ਰੋਸ਼ਟ ਬੀਜਮੰਤ੍ਰ ਦੱਸਦੇ ਹਨ । ਪਿਛੇ ਆਪ ਚਾਰ ਅੱਖਰਾਂ ਦਾ ਅੱਡ ਅੱਡ ਅਰਥ ਸੰਕੇਤ ਕਰ ਆਏ ਹਨ, ਏਸ ਕਰਕੇ ਇਸਨੂੰ ਬੀਜਮੰਤ੍ਰ ਬੀ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਤੇ ਹੋਰ ਬੀਜਮੰਤ੍ਰਾਂ ਤੋਂ ਸ੍ਰੋਸ਼ਟ ਦੱਸਦੇ ਹਨ । ਹੋਰ ਬੀਜਮੰਤ੍ਰਾਂ ਤੋਂ ਮੁਰਾਦ ਦੂਸਰੇ ਮਤ ਮਤਾਂਤ੍ਰਾਂ, ਸਿਧੀਆਂ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਾਂ ਦੇ ਬੀਜਮੰਤ੍ਰਾਂ ਤੋਂ ਹੈ । ਸ੍ਰੋਸ਼ਟਤਾਈ ਇਸ ਗਲ ਵਿਚ ਹੈ ਕਿ ਹੋਰ ਬੀਜਮੰਤ੍ਰ ਨਿਰੋ ਸਿਧੀ ਦਾਤਾ ਮੰਨੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਏਹ ਨਾਲੇ ਮੋਖ ਦਾਤਾ ਹੈ ਨਾਲੇ ਸਿਧੀ ਦਾਤਾ ਕਵਿ ਜੀ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਹੈ । ਓਹ ਬੀਜਮੰਤ੍ਰ ਦੇਵਤਿਆਂ ਨਮਿਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਦੇਵਤੇ ਵਰ ਸੂਪ ਦੇ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਮੁਕਤੀ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਦੇ । ਤੇ ਇਹ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਪਦ ਦੇ ਸਾਰੇ ਅਰਥ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਸਰੂਪ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਨੂੰ ਲਈ ਬੈਠੇ ਹਨ, ਇਸਦੇ ਆਰਾਧਨ ਨਾਲ ਚਿੱਤ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਇਸੇ ਦੇ ਸਿਰੇ ਚੜ੍ਹਨ ਨਾਲ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਜੀ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ । ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਪਾਸ ਸਿਧੀ ਤੇ ਮੋਖ ਦੋਵੇਂ ਵਸਤਾਂ ਹਨ, ਓਹ ਪਰਮ, ਅਰਥ, ਕਾਮ, ਮੋਖ, ਸਭ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੇ ਮਾਲਕ ਹਨ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਲੈਣੀ ਮਾਨੋਂ ਰਿਧੀਆਂ, ਸਿਧੀਆਂ, ਸਾਰੇ ਸੁਖਾਂ ਦੀ ਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਮੁਕਤੀ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲੈਣੀ ਹੈ । ਇਹ ਬੀਜਮੰਤ੍ਰ ਦੇਵਤਾ ਸਿਧੀ ਲਈ ਨਹੀਂ ਜੋ ਛੋਟੇ ਹਨ ਤੇ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਪਰ ਇਹ ਬੀਜਮੰਤ੍ਰ ਕਰਤਾਰ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਕਰਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਤੇ ਫੇਰ ਮੁਕਤੀ ਤੇ ਸਿਧੀ ਦਾ ਦਾਤਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਸਭਨਾਂ ਤੋਂ ਸ੍ਰੋਸ਼ਟ ਹੈ ।

ਇਸ ਦੋਹੇ ਵਿਚ ਕਵਿ ਜੀ ਦਾ ਇਹ ਭਾਵ ਸਾਫ ਪ੍ਰਤੀਤ ਦੇਂਦਾ ਹੈ ਕਿ—ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਪਦ ਐਸਾ ਮੰਤ੍ਰ ਯਾ ਨਾਮ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ‘ਬੀਜ-ਮੰਤ੍ਰਾਤਮਿਕ’ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੀਏ, ਕਿਉਂਕਿ ਕਵਿ ਜੀ ਅੰਕ ੬੫ ਵਿਚ ਦੱਸ ਆਏ ਹਨ ਕਿ ਇਸ ਦੇ ਚਾਰੋਂ ਅੱਖਰ ਚਾਰ ਸਿਫਾਤੀ ਨਾਮਾਂ—ਵਾਸਦੇਵ, ਹਰਿ ਵਿਖਣ, ਗੋਬਿੰਦ, ਰਾਮ, ਦੇ ਆਦਿ ਅੱਖਰਾਂ ਤੋਂ ਬਣੇ ਹਨ, ਤੇ ਅਰਥ ਸੰਕੇਤ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਹਨ ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਹ ਸਾਰਾ ਹੀ ਬੀਜਮੰਤ੍ਰ ਰੂਪ ਹੈ । ਇਹ ਹੋਰਨਾਂ ਨਾਮਾਂ ਯਾ ਮੰਤ੍ਰਾਂ ਵਾਂਗੂ ਨਹੀਂ ਕਿ ਜਿਸਦਾ ਪਹਿਲਾ ਅੱਖਰ ਤਾਂ ਬੀਜਮੰਤ੍ਰ ਹੋਵੇ ਤੇ ਬਾਕੀ ਦੇ ਅੱਖਰ ਬੀਜਮੰਤ੍ਰ ਨਾ ਹੋਣ । ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਦੀ ਰਾਸ ਸੱਤਵੀਂ ਦੇ ਅੰਸੂ ਤਿੰਨ ਅੰਕ ੪੧ ਵਿਚ ਕਵਿ ਜੀ ਇਹੋ ਭਾਵ ਅਪਣਾ ਆਪ ਸਪਸ਼ਟ ਕਰਦੇ ਹਨ । ਯਥਾ:—

ਚਤੁਰ ਵੀਜ ਚਹੁ ਜੁਗ ਕੇ ਕਾਢੇ । ਵੀਜ ਪ੍ਰਤਾਪ ਜੁਗਨ ਬਲ ਬਾਢੇ ।

ਚਾਰ ਪਦਾਰਥ ਵੀਜ ਮਹੀ ਪੁਨ । ਪ੍ਰਣਵ ਆਦਿ ਪੁਗਟੇ ਹੋਂ ਧਰ ਧਨ ॥ ੪੧ ॥

ਚਵਾਂ ਅੱਖਰਾਂ ਦੀ ਵਯਾਖਯਾ ਲਈ ਦੇਖੋ ਪਿੱਛੇ, ਅੰਕ ੬੫ ਸਾਰਾ ।

ਚੌਪਈ-ਅੱਖਰ ਮਧੁਰ ਮਨੋਹਰ ਚਾਰ । ਚਾਰ ਬੇਦ ਕੇ ਜਾਨਹੁ ਸਾਰ ।
ਚਾਰ ਬਰਨ ਕੇ ਹਰਨ ਬਿਕਾਰ । ਚਾਰ ਜੁ ਆਸ਼੍ਰਮ ਸੁਖਦ ਅਚਾਰ ॥੬੬॥

ਮਧੁਰ=ਮਿੱਠੇ, ਕੋਮਲ । ਡ. ਢ. ਭ. ਆਦਿ ਅੱਖਰ ਉਚਾਰਣ ਵਿਚ ਕਰੜੇ ਹਨ, ਪਰ ਵ. ਹ. ਗ. ਰ. ਚਾਰੇ ਉਚਾਰਣ ਵਿਚ ਕੋਮਲ ਹਨ । (ਅ) ਸਿਮਰਣ ਕਰਦਿਆਂ ਜੇ ਰਸ ਅਵਸਥਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਉਸ ਵਲ ਬੀ ਇਸ਼ਾਰਾ ਹੈ ।

ਮਨੋਹਰ=ਮਨ ਨੂੰ ਹਰ ਲੈਣ ਵਾਲੇ । ਜਦੋਂ ਨਾਮ ਮਨ ਵਿਚ ਨਿਵਾਸ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਦ ਮਨ ਦਾ ਰੁਖ ਸਾਈਂ ਵਲ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਰੁਖ ਲਿਵ ਬਣਦੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਕਦੇ ਮਨ ਉਸ ਇਕਾਗ੍ਰਤਾ ਵਿਚ ਮਾਨੋਂ ਗੁੰਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਵੱਲ ਇਸ਼ਾਰਾ ਹੈ 'ਮਨੋਹਰ' ਪਦ ਤੋਂ ।

ਚਾਰ=ਚਾਰ । ਮੁਰਾਦ ਹੈ ਇਹ ਚਾਰ ਅੱਖਰ ।

(ਅ) ਅਥਵਾ ਚਾਰੁ=ਸੁੰਦਰ, ਮਨ ਨੂੰ ਭਾ ਜਾਣ ਵਾਲੇ । ਨਿਤ ਸਿਮਰਣ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਦੇ ਮਨ ਨੂੰ ਨਾਮ ਐਸਾ ਭਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਤੋਂ ਫਿਰ ਵਿਛੁੜ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ ।

ਚਾਰ ਬੇਦ=ਚਤੁਰ ਵੇਦ-ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ, ਈਸ਼ੁਰ* ।

(ਅ) ਚਾਰੋਂ ਵਿਦਯਾ ੧. ਵੇਦ-ਅਰਥਾਤ ਤਿੰਨੇ (ਹੁਣ ਚਾਰੇ) ਵੇਦ । ੨. ਆਨ੍ਹੀਕਿੜਕੀ, ਨਾਯਾਯ ਤੇ ਫਿਲਸਫਾ ਆਦਿ । ੩. ਭੰਡ. ਨੀਤੀ=ਰਾਜਨੀਤੀ ਆਦਿ । ੪. ਵਾਰਤਾ=ਵਰਤਾਰੇ ਦੀਆਂ ਵਿਦਯਾਂ ਜਿਹਾ ਕੁ ਚਕਿਤਸਾ, ਵਪਾਰ, ਖੇਤੀ, ਸ਼ਿਲਪ ਆਦਿ ।

(ੲ) ਚਾਰ ਬੇਦ=ਰਿਗ, ਯਜੁਰ, ਸ਼ਾਮ, ਅਥਰਬਣ । ਚੌਹਾਂ ਵਿਚ ਗੀਤ ਤੇ ਸਤਰਾਂ ਹਨ ਸਤੁਤੀ ਦੀਆਂ ਯਾ ਯੱਗ ਆਦਿ ਲਈ । ਮੁਰਾਦਾਂ ਅਕਸਰ ਦੋ ਹਨ, ੧. ਅਰਥ ਸਿੱਧੀ ਜੋ ਬਹੁਤੀ ਹੈ, ੨. ਕਿਤੇ ਕਿਤੇ ਮਹਿਮਾਂ ਤੇ ਪਾਪਾਂ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰੇ ਦੀ ਮੰਗ, ਮੋਖ ਆਦਿ ਹਨ । ਪਰੰਤੂ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੇ ਵਿਦੁਨ 'ਵੇਦ' ਪਦ ਅਕਸਰ ਉਪਨਿਖਧਾਂ ਲਈ ਤੇ ਕਈ ਵੇਰ ਸਾਰੇ ਹੀ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਾਂ ਲਈ ਸਮੁੱਚਾ ਵਰਤ ਲੈਂਦੇ ਸਨ ।

*ਦੋਖੋ ਹਿੰਦੀ ਵਿਹਤ ਸ਼ਬਦ ਸਾਗਰ ਪੰਨਾ ੯੩੬ ਕਾਲਮ ੨, ਚਤੁਰ੍ਵੇਦ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ।

ਸਾਰ* = ਸਿੱਧ ਯੁਕਤੀ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਖੰਡਨ ਨਾ ਕਰ ਸਕੇ ।

(ਅ) ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਤਮ ਤੇ ਚੋਣਵਾਂ ਹਿੱਸਾ, ਉੱਤਮ ਤੇ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ।

(ੲ) ਅੰਮ੍ਰਿਤ ।

(ਸ) ਸਿੱਧਾਂਤ, ਸਿੱਟੇ ਦੀ ਗਲ ।

ਚਾਰ ਵਰਨ = ਚਾਰ ਰੰਗ, ਭਾਵ ਚਾਰ ਮੁੱਖ ਜਾਤੀਆਂ :-

ਕਸ਼ਤ੍ਰੀ, ਬ੍ਰਹਮਣ, ਵੈਸ਼, ਸ਼ੂਦ੍ਰ ।

ਹਰਨ = ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ । ਬਿਕਾਰ = ਮਾੜੇ ਕੰਮ, ਪਾਪ, ਐਸ਼ ।

ਚਾਰ ਆਸ਼੍ਰਮ = ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਚਾਰ ਵਰਤਾਰੇ । ਬ੍ਰਹਮਚਰਯ, ਗ੍ਰਿਹਸਤ,

ਬਾਣ ਪ੍ਰਸਤ, ਸੰਨਿਆਸ । ਸੁਖਦ = ਸੁਖਦਾਈ ।

ਅਚਾਰ = ਆਚਰਣ - ਵਰਤਾਉ, ਕਿਸੇ ਧਾਰਨਾਂ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਕਰਨਾ ।

ਭਾਵ ਸਿਮਰਣ ਤੋਂ ਹੈ । (ਅ) ਆਚਾਰ = ਕੰਮ, ਚਲਨ,

ਤ੍ਰੀਕਾ, ਮਰਯਾਦਾ, ਕਿਸੇ ਆਸ਼੍ਰਮ ਜਾਂ ਧਰਮ ਦਾ ਸੰਕੇਤਕ

ਤ੍ਰੀਕਾ । ਖਾਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਬਸਰ ਕਰਨ ਦਾ ਤ੍ਰੀਕਾ ।

ਫਰਜ਼ । ਧਰਮ ।

ਅਰਥ—(ੲਹ) ਚਾਰੋਂ ਅੱਖਰ ਮਿੱਠੇ (ਤੇ) ਮਨੋਹਰ ਹਨ, ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦੇ (ਲਖਾਉਣ ਲਈ) ਸਿੱਧ ਯੁਕਤੀ ਜਾਣ ਲਓ ।

ਚੌਹੀ ਹੀ ਵਰਨਾਂ ਦੇ ਪਾਪ ਹਰਨ ਨੂੰ (ਸਮਰੱਥ ਹਨ), ਚੌਹਾਂ ਹੀ ਆਸ਼੍ਰਮਾਂ (ਲਈ ਇਸ ਦਾ) ਆਚਰਨ (=ਧਾਰਨ ਕਰਨਾ) ਸੁਖ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੈ ।

ਭਾਵ—ਚਾਰ ਅਖਰ - ਵ. ਹ. ਗ. ਰ. ਦਾ ਉਚਾਰਣ ਕੋਮਲ ਹੈ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਧੁਰ ਕਿਹਾ ਹੈ, ਮਿੱਠੀ ਸੈ ਮਨ ਨੂੰ ਸੁਤੇ ਪਿਆਰੀ ਲਗਦੀ ਹੈ ਇਸ ਕਰਕੇ ਮਨੋਹਰ ਕਿਹਾ ਹੈ । ਫਿਰ ਚਾਰ ਅੱਖਰਾਂ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਨਿਰੀ ਅੱਖਰਾਂ ਦੀ ਹੈਸੀਅਤ ਵਿਚ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਬਣੇ ਨਾਮ-ਵਾਹਿਗੁਰੂ-ਦੇ ਸਿਮਰਣ ਦੀ ਤਾਸੀਰ ਨੂੰ ਬੀ ਕੀਰਤੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਵਰਣਨ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ । ਜੇ ਸਿਮਰਣ ਕਿ ਸੁਰੂ ਵਿਚ ਅਲੁਣੀ ਸਿਲ ਪਰ ਅੰਤ ਨੂੰ ਉਹ 'ਅਮਿਓ ਰਸ ਇਖੀ' ਤੋਂ ਬੀ ਮਿੱਠਾ ਤੇ ਮਨ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਵਿਚ ਗੰਨ੍ਹ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੈ । ਤਾਸੀਰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਸਿਮਰਣ ਦੀ ਮਨ ਨੂੰ ਇਕਾਗਰ ਲਿਵ ਵਾਲਾ ਤੇ ਰਸੀਆ ਬਣਾ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਵਰਣਨ ਕੀਤੀ ਹੈ । ਹੁਣ ਵਿਚਾਰ ਪਖ ਦੀ ਤਾਸੀਰ ਦੱਸਦੇ ਹਨ:—ਕਿ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਲਖਾਉਣ ਲਈ ਇਹ ਅਖੰਡਨ

*ਸਾਰ ਪਦ ਦੇ ਹੋਰ ਅਰਥ ਇਹ ਬੀ ਹਨ:—ਉੱਤਮ, ਵਧੀਆ, ਸਿੱਧ ਯੁਕਤੀ, ਰਸ, ਤਾਕਤ, ਸੱਤਿਆ, ਤੱਤ, ਕਿਸੇ ਵਸਤੂ ਦਾ ਸਤ, ਅੰਮ੍ਰਿਤ, ਸਿੱਧਾਂਤ, ਸਿੱਟੇ ਦੀ ਗਲ, ਮਿੱਥ, ਹਵਾ, ਬੀਮਾਰੀ, ਪਾਕ, ਕਰੜਾਈ, ਮਜ਼ਬੂਤੀ, ਦਹੀਂ, ਮਲਾਈ, ਮੱਖਣ, ਬਹਾਦਰੀ, ਦੋਲਤ, ਸ਼ਤ੍ਰੁਜ ਦਾ ਮੋਹਰਾ, ਕੀਮਤ, ਸੰਖੇਪ ਭਾਵ, ਸੱਜੀ, ਪਾਣੀ, ਯੋਗਤਾ, ਲੋਹਾ, ਜੰਗਲ, ਅਸਲੀ, ਦੁਰਬਾ ਘਾਸ, ਸਾਰਿਕਾ ਬੂਛ, ਇਕ ਪੰਛੀ ਸਾਰਿਕਾ ।

ਯੁਕਤੀਆਂ ਹਨ । ਯੁਕਤੀਆਂ ਖੰਡਨ ਮੰਡਨ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਪਰ ਜਿਸ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਰਸ ਲਿਵ, ਇਕਾਗ੍ਰਤਾ ਆਕੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਅਨੁਭਵਤਾ ਜਾ ਸਾਖਿਆਤਕਾਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਫੇਰ ਕਿਸੇ ਯੁਕਤੀ ਦੀ ਲੋੜ ਬਾਕੀ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੀ; ਇਹ ਪ੍ਰਤੱਖ ਅਨੁਭਵ ਵਿਚ ਆ ਜਾਣਾ ਉਹ ਯੁਕਤੀ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਖੰਡਨ ਨਹੀਂ ਹੈ ।

ਇਸ ਤੁਕ ਦੇ ਹੋਰ ਅਰਥ ਭੀ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ । ਵੇਦ ਨਾਮ ਵਿਦਯਾ ਦਾ ਬੀ ਹੈ, ਵਿਦਯਾ ੪ ਹਨ, ਇਕ ਹੋਰ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਵਿਦਯਾ ੧੪ ਬੀ ਹਨ ! ਚਾਰ* ਵਿਦਯਾ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਅਸੀਂ ਪਿੱਛੇ 'ਚਾਰ ਬੇਦ' ਦੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਵਿਚ ਦੱਸ ਆਏ ਹਾਂ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਚਾਰਾਂ ਵਿਦਯਾ ਵਿਚੋਂ 'ਵਾਹਿਗੁਰੂ' ਪਦ ਉਤਮ ਤੇ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਬ੍ਰਹਮ-ਵਿਦਯਾ ਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਅੱਖਰ ਆਤਮ ਤੋਂ ਵਸਤੂ ਦੇ ਲਖਾਯਕ ਹਨ, ਇਹ ਆਤਮ ਵਿਦਯਾ ਦਾ ਸਰੂਪ ਹਨ । ਜੇ ਅਰਥ ਚਾਰਾਂ ਅਖਰਾਂ ਦੇ ਕਵਿ ਜੀ ਨੇ ਕੀਤੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਆਤਮ ਵਿਦਯਾ ਦੀ ਦਾਤੀ ਹੈ । ਇਥੇ ਕਵਿ ਜੀ ਦਾ ਸਿੱਧਾਂਤ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਚਾਰ ਵਿਦਯਾ ਤੋਂ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਪੰਜਵੀਂ ਵਿਦਯਾ-ਆਤਮਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਣ ਦੀ ਅਮਲੀ ਵਿਦਯਾ-ਅਖਣ ਤੋਂ ਹੈ । ਜਿਸਦੇ ਅਭਿਆਸ ਨਾਲ ਆਤਮਾ ਨੂੰ ਜਾਣਨਾ ਮਾਤ੍ਰ ਨਹੀਂ ਪਰ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੱਥ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ।

ਜੇ ਇਸ ਤੁਕ ਦਾ ਇਹ ਅਰਥ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਕਿ 'ਚਾਰਾਂ ਵੇਦਾਂ ਦਾ ਸਿੱਧਾਂਤ ਇਹ ਚਾਰ ਅੱਖਰ ਹਨ' ਤਾਂ ਇਸ ਯੁਕਤੀ ਨਾਲ ਸਾਰਥਕ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ—'ਸਗਲ ਮਤਾਂਤ ਕੇਵਲ ਹਰਿ ਨਾਮ ।' [ਪਉੜੀ ਸੁਖਮਨੀ ਮ: ੫] । ਸਾਰੇ ਮਤਾਂ ਦਾ ਅੰਤਿਲਾ ਸਿਧਾਂਤ—ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ । ਸੋ ਵੇਦ ਬੀ ਇਕ ਮਤ ਨੂੰ ਪ੍ਰਤਿਪਾਦਨ ਕਰਦੇ ਹਨ—ਸਗਲ—ਪਦ ਦੇ ਓਹ ਅੰਤ੍ਰ ਭੂਤ ਹਨ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਿੱਧਾਂਤ ਬੀ ਨਾਮ ਹੀ ਹੈ । ਕਵਿ ਜੀ ਨੇ ਇਹ ਖਜ਼ਾਲ ਕਈ ਵੇਰ ਦੁਹਰਾਯਾ ਹੈ ਤੇ ਵੇਦ ਦਾ ਸਾਰ ਆਖਿਆ ਹੈ, ਉਥੇ ਇਹ ਆਸ਼ਾ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਕੁਛ ਵੇਦਾਂ ਵਿਚ—ਸਾਰ-ਗਲ ਹੈ, ਸੋ ਇਹੋ ਹੈ: ਕਵਿ ਜੀ ਆਪ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰੰਥ ਰਾਸ ੭ ਅੰਸੂ ੪ ਵਿਖੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਨੂੰ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਵੇਦ ਤੋਂ ਚਾਰ ਗੁਣਾ ਵਧੇਰਾ ਫਲਦਾਯਕ ਦੱਸਦੇ ਹਨ । ਯਥਾ:—

ਦੋਹਰਾ—ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਵੇਦ ਕੇ ਅਰਥ ਫਲ ਜਦਪਿ ਵਿਚਾਰੈ ਧਾਰਿ ।

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿਲੋਕ ਤੇ ਦੇਵੈਗੋ ਫਲ ਚਾਰ । ੧੦ ।

ਗੁਰਬਾਣੀ ਨੂੰ ਸਾਰ (ਤੱਤ) ਇਉਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਸ ਵਿਚ ਨਿਰਾ ਤੱਤ ਹੈ, ਬਹੁਤ ਅਸਾਰ ਵਿਚ ਲੁਕਾਕੇ ਬੋਲਾ ਸਾਰ ਰਖਿਆ ਹੋਇਆ ਨਹੀਂ, ਪਰ ਇਹ ਸਾਰਾ ਹੀ ਸਾਰ ਹੈ । ਅਪਣੇ ਸਾਰ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਸਿੱਧਾਂਤ ਕਿਸੇ ਸਤ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਦੇ ਸੱਚ ਦਾ ਵਿਰੋਧੀ ਨਹੀਂ ।

ਪਰੰਤੂ ਚੋਹਾਂ ਵੇਦਾਂ ਵਿਚ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨਾਮ ਹੈ, ਜਾ ਚੋਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨਾਮ ਨੂੰ ਪ੍ਰਤਿਪਾਦਨ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਚਾਰ ਅੱਖਰ ਇਕ ਇਕ ਵੇਦ ਦੇ ਸਿੱਧਾਂਤ ਨਾਲ ਤਅੱਲਕ ਰਖਦੇ ਹਨ ਇਹ ਗਲ ਗਲਤ ਹੈ, ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਦੱਸਦੇ ਹਨ:—

* ਮਨੂੰ ਜੀ ਨੇ ੭.੪੩ ਵਿਚ ਚਾਰ ਵਿਦਯਾ ਗਿਣੀਆਂ ਹਨ ।

‘ਵੇਦ ਕਤੇਬ ਅਗੋਚਰਾ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਗੁਰ ਸਬਦ ਸੁਣਾਯਾ’ । ਤੀਸਰੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਬੀ ਕਿਹਾ ਹੈ:—‘ਵਾਹੁ ਵਾਹੁ ਬਾਣੀ ਨਿਰੰਕਾਰ ਹੈ ਤਿਸੁ ਜੇਵਡੁ ਅਵਰੁ ਨ ਕੋਇ’ । ਅਰਥਾਤ ਇਹ ਕਿਸੇ ਪੁਸਤਕ ਦੀ ਬਾਣੀ ਨਹੀਂ ਇਹ ਆਪਣੀ ਨਿਰੰਕਾਰ ਦੀ ਘੱਲੀ ਬਾਣੀ ਹੈ । ਫਿਰ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨਾਮ ਜਾ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਦਿੱਤੇ ਗਯਾਨ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵੇਦ ਕਤੇਬ ਦਾ ਫੀਕਾ ਕਹਿਣਾ ਬੀ ਗੁਰੂ ਸਿੱਧਾਂਤ ਵਿਰੁੱਧ ਹੈ । ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਆਪ ਦੱਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਿੱਧਾ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਤੋਂ ਗਯਾਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ:—

‘ਹਉ ਆਪਹੁ ਬੋਲਿ ਨ ਜਾਣਦਾ ਮੈ ਕਹਿਆ ਸਭੁ ਹੁਕਮਾਉ ਜੀਉ’ ॥ [੩: ਮ: ੫]

‘ਸਤਿਗੁਰ ਕੀ ਬਾਣੀ ਸਤਿ ਸਤਿ ਕਰਿ ਜਾਣਹੁ ਗੁਰਸਿਖਹੁ ਹਰਿ ਕਰਤਾ

ਆਪਿ ਮੁਹਹੁ ਕਢਾਏ’ ॥

[ਗਉ: ਵਾ: ਮ: ੪]

‘ਜੈਸੀ ਮੈ ਆਵੈ ਖਸਮ ਕੀ ਬਾਣੀ ਤੈਸਯਾ ਕਰੀ ਗਿਆਨੁ ਵੇ ਲਾਲੇ’ ॥ [ਰਿਫ਼: ਮ: ੧]

‘ਜੇ ਨਿਜ ਪ੍ਰਭੁ ਮੇ ਸੋ ਕਹਾ ਸੋ ਕਹਿ ਹੋ ਜਗ ਮਾਹਿ’ ॥

[ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਮ: ੧੦]

ਵੇਦਾਂ ਵਿਚ ਚੰਦ ਸੂਰਜ ਅਗਨੀ ਆਦਿ ਕੁਦਰਤੀ ਜਲਵਿਆਂ, ਅਤੇ ਬ੍ਰਹਮਾਂ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਆਦਿ ਦੇਵਤਿਆਂ, ਧਨ ਧਾਨ ਗਊਆਂ ਦੀ ਬਿਧੀ ਦੀਆਂ ਬੇਨਤੀਆਂ ਆਦਿ ਦੇ ਬਿਨਾਂ ਇਕ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਬੀ ਜ਼ਿਕਰ ਹੈ (ਖਾਸ ਕਰ ਉਪਨਿਖਧ ਵਿਚ) । ਸੋ ਇਹ ਵੇਦਾਂ ਵਿਚ ਸਾਰ ਵਸਤੂ ਹੈ, ਤੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਅਰਥ ਬੀ ਇਕ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਹੈ, ਅੰਉਂ ਦੋਵੇਂ ਸਾਰ ਮਿਲ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ।

ਇਹ ਚਾਰ ਅੱਖਰ, ਚੌਹੁ ਵਰਨਾਂ ਦਾ ਵਿਕਾਰ ਹਰਨ ਵਾਲੇ ਹਨ । ਭਾਵ ਇਹ ਕਿ ਇਹ ਮੰਤ੍ਰ ਚੌਹਾਂ ਵਰਨਾਂ ਦੇ ਸਿਮਰਣ ਦਾ ਹੈ । ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਕਿਸੇ ਵਰਣ ਨੂੰ ਇਹ ਵਿਹਤ ਹੈ ਤੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਅਵਿਹਤ । ਕਿਸੇ ਵਰਣ ਦਾ ਆਦਮੀ ਹੋਵੇ, ਅਰ ਉਸ ਦੇ ਵਿਚ ਕੋਈ ਅਵਗੁਣ ਹੋਵੇ, ਕੋਈ ਵਿਕਾਰ ਹੋਵੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨਾਮ ਦੇ ਸਿਮਰਣ ਦੇ ਨਾਲ ਉਸ ਦਾ ਉਹ ਵਿਕਾਰ ਔਗੁਣ ਦੂਰ ਹੋਵੇਗਾ ਤੇ ਉਹ ਪਰਮ ਪਦ ਤੇ ਅੱਪੜੇਗਾ ।

ਚਾਰ ਆਸ਼੍ਰਮ । ਜੀਵਨ ਦੇ ਚਾਰ ਹਿੱਸੇ:—੧. ਬ੍ਰਹਮਚਰਯ, ਅਰਥਾਤ ਵਿਦਯਾ ਪਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ । ੨. ਗ੍ਰਿਹਸਤ । ੩. ਬਾਣ, ਪ੍ਰਸਤ, ਬਨਬਾਸੀ ਜਾ ਤਪਸਯਾ । ੪. ਸੰਨਯਾਸ, ਤਯਾਗ ਜਾ ਭਿੱਖੂ ਅਵਸਥਾ । ਇਹ ਚਾਰੇ ਆਸ਼੍ਰਮ ਜੋ ਨਾਮ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਕਰ ਲੈਣ ਤਾਂ ਇਹ ਚੌਹਾਂ ਨੂੰ ਸੁਖਦਾਈ ਹੈ, ਹਰ ਆਸ਼੍ਰਮ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਨਾਮ ਦੀ ਧਾਰਨਾਂ ਸੁਖਦਾਈ ਹੈ । ਜੇ ਆਚਾਰ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਅਰਥ ਧਰਮ ਲੀਤਾ ਜਾਏ ਤਾਂ ਵਿਚਾਰ ਅੰਉਂ ਹੈ:—ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਾਂ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਚੌਹੁ ਆਸ਼੍ਰਮਾਂ ਦੇ ਅੱਡ ਅੱਡ ਆਚਾਰ ਜਾ ਧਰਮ ਥਾਪੇ ਹਨ । ਚੌਹਾਂ ਵਿਚ ਜੋ ਧਯਾਨ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਵੱਲ ਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਧਰਮ ‘ਫਰਜ਼ਾਂ ਦੇ ਨਿਬਾਹ ਮਾਤ੍ਰ’ ਦੇ ‘ਸ਼੍ਰੋਮ ਅਰ ਥਕਾਨ ਦਾ ਘਰ’ ਹਨ । ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਵੱਲ ਧਯਾਨ ਸਿਮਰਣ ਨਾਲ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਸਿਮਰਣ ਲਈ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਮੰਤ੍ਰ ਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਕਵਿ ਜੀ ਪਿੱਛੇ ਕਹਿ ਆਏ ਹਨ ਸੋ ਚੌਹਾਂ ਆਸ਼੍ਰਮਾਂ ਵਿਚ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਸਿਮਰਣ ਕਰਨਾ ਚੌਹਾਂ ਲਈ ਹੀ ਸੁਖਾਂ ਦਾ ਦਾਤਾ ਹੈ ।

ਚਾਰ ਮੁਕਤਿ ਕੇ ਇਹੁ ਦਰ ਚਾਰ । ਕਿਧੈ ਵਿਸ਼ਨੁ ਕੀ ਹੈ ਭੁਜ ਚਾਰ ।
ਚਾਰੁਪਦੇਸ਼ ਚੱਕ ਜੇ ਚਾਰ । ਚਾਰ ਅਵਸਥਾ ਮਹਿ ਸੁਖਕਾਰ ॥ ੭੦ ॥

ਚਾਰ ਮੁਕਤਿ=ਚਾਰ ਮੁਕਤੀਆਂ, ਜੋ ਏਹ ਹਨ:-

ਸਾਲੋਕ=ਉਸ ਦੇ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਨਿਵਾਸ ।

ਸਾਰੂਪ=ਉਸਦੇ ਰੂਪ ਜੇਹਾ ਰੂਪ । ਸਾਮੀਪ=ਉਸ ਦੇ ਨੇੜੇ ਨਿਵਾਸ ।

ਸਾਯੁਜ=ਉਸ ਨਾਲ ਮਿਲਾਪ (ਵਸਲ) ।

ਦਰ=ਦਰਵਾਜ਼ਾ । ਭਾਵ ਅਪੜਾਉਣ ਦਾ ਵਸੀਲਾ ।

ਕਿਧੈ=ਕਿਧਰੇ, ਭਾਵੇਂ, ਮਾਨੇ, ਯਾ ।

ਭੁਜ ਚਾਰ=ਚਾਰ ਭੁਜਾਂ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਦੀਆਂ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਚਾਰ ਚੀਜ਼ਾਂ ਹਨ:-

ਸੰਖ=ਚਿੰਨ ਹੈ ਸੁਤਿਆਂ ਨੂੰ ਬੰਦਗੀ ਲਈ ਜਗਾਉਣ ਦਾ ।

ਯਾ ਸੱਤੀ ਸੁਰਤ ਨੂੰ ਜਾਗ੍ਰਤ ਦੇਣ ਦਾ । ਚੱਕ=ਵੇਰੀ

ਨੂੰ ਦੂਰੋਂ ਮਾਰ ਦੇਣ ਦਾ ਸ਼ਸਤ੍ਰ । ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ ਆਦਿ ਨੂੰ

ਨੇੜੇ ਨਾ ਛੁੱਕਣ ਦੇਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ । ਗਦਾ=ਨੇੜੇ ਆ ਢੁਕੇ

ਵੇਰੀ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਦਾ ਸ਼ਸਤ੍ਰ । ਅੰਦਰ ਵਸਦੇ ਬੁਰੇ ਸੰਸਕਾਰਾਂ ਦੀ

ਰੁਚੀ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲੀ ਸ਼ਕਤੀ । ਪਦਮ=ਬਿਜੇਮਾਨ ਹੋਕੇ ਸੁਖ,

ਮੰਗਲ । ਸ਼ਾਂਤਿ, ਅਨੰਦ ਅਵਸਥਾ ਦਾ ਚਿੰਨ੍ਹ ।

ਚਾਰੁਪਦੇਸ਼=ਚਾਰ ਉਪਦੇਸ਼ । ਜੋ ਏਹ ਹਨ,-ਭਗਤਿ, ਯੋਗ, ਵਿਰਾਗ,

ਗਿਆਨ । (ਅ) ਚਾਰੁ ਉਪਦੇਸ਼=ਸੁੰਦਰ ਉਪਦੇਸ਼ ।

ਚੱਕ ਜੇ ਚਾਰ=ਚਾਰ ਚੱਕ, ਪੂਰਬ, ਪੱਛਮ, ਉੱਤਰ, ਦੱਖਣ ਦੇ ਸਾਰੇ ਦੇਸ਼,

ਭਵ ਸਾਦਾ ਜਗਤ ।

ਚਾਰ ਅਵਸਥਾ=ਜਾਗ੍ਰਤ, ਸੁਪਨ, ਸਥੋਪਤ, ਤੁਰੀਆ ।

(ਅ) ਚਾਰ ਉਮਰਾ-ਬਾਲਕ, ਕਿਸ਼ੋਰ, ਜੁਵਾ, ਬ੍ਰਿਧ ।

ਅਰਥ-(ਮਾਨੇ) ਚਾਰ ਮੁਕਤੀਆਂ ਦੇ ਇਹ ਚਾਰ ਦਰਵਾਜ਼ੇ (ਅਪੜਾਉਣ ਦੇ ਵਸੀਲੇ) ਹਨ, ਯਾ (ਮਾਨੇ) ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਦੀਆਂ ਚਾਰ ਭੁਜਾਂ ਹਨ, (ਯਾ) ਚਾਰ ਚੱਕਾਂ ਨੂੰ ਸੁੰਦਰ ਉਪਦੇਸ਼ ਹਨ, ਚਾਰੋਂ (ਹੀ) ਅਵਸਥਾ ਵਿੱਚ ਸੁਖਦਾਤੇ ਹਨ ।

ਭਾਵ-ਚਾਰ ਅੱਖਰਾਂ ਵਾਲੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਪਦ ਦਾ ਸਿਮਰਣ ਮਾਨੇ ਚਾਰ ਮੁਕਤੀਆਂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦਾ ਵਸੀਲਾ ਹੈ, ਅਰਥਾਤ ਇਕ ਇੱਕ ਮੁਕਤੀ ਲਈ ਵੱਖਰੇ ਵੱਖਰੇ ਸਾਧਨਾਂ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ, ਇਸੇ ਇੱਕ ਨਾਮ ਦੇ ਪ੍ਰਤਾਪ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮੀ ਪੁਰਖ ਚੋਹਾਂ ਦੇ ਵਿਚਦੀ ਲੰਘਦਾ ਪੂਰਨ ਪਦ ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਜਾਵੇਗਾ । ਚੋਹਾਂ ਮੁਕਤੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਜਿਹੜੀ ਦੀ ਲੋੜ ਹੋਵੇ ਉਹ, ਯਾ ਚੋਹਾਂ ਦੇ ਚੰਗੇ ਦੇਖਦਿਆਂ ਅਤਿਲੀ ਤਕ ਅੱਪੜਨਾ, ਇਹ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਭਜਨ ਦੇ ਪ੍ਰਤਾਪ ਨਾਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ।

ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਦੀਆਂ ਚਾਰ ਭੁਜਾਂ ਤੋਂ ਮਤਲਬ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਫੜੀਆਂ ਚਾਰ ਵਸਤਾਂ ਦਾ ਹੈ ਜੋ ਚਾਰ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ ਦੇ ਮਾਨੋਂ ਚਾਰ ਚਿੰਨ੍ਹ ਹਨ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨਾਮ ਦਾ ਜਪਣਾ ‘ਸੰਖ’—ਦਾ ਅਸਰ ਰੱਖਦਾ ਹੈ, ਮਾਯਾ ਦੇ ਮਦ ਵਿਚ ਸੁੱਤੀ ਸੁਰਤੀ ਨੂੰ ਜਗਾ ਦੇਂਦਾ ਹੈ। ‘ਗਦਾ’—ਅਪਣੇ ਕੀਤੇ ਬੁਰੇ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਫਲ, ਜੋ ਨਾਮ ਵਿਚ ਪੈਣੇ ਰੋਕਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਸੁਖਮ ਸੰਸਕਾਰ ਯਾ ਮਨ ਦੀ ਅਰੁਚੀ, ਆਲਸ, ਵਿਖੇਪ ਬਣਕੇ ਮਾਯਾ ਵੱਲ ਝੁਕਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਉਸ ਰੁਚੀ ਨੂੰ ਸਿਮਰਣ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ‘ਚੱਕ੍ਰ’ ਤੋਂ ਮੁਰਾਦ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸੰਦਰ ਪਦਾਰਥ ਆਦਿ, ਅਤੇ ਮੋਹਿਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਵਿਸ਼ੇ ਕਾਮ, ਕ੍ਰੋਧ, ਲੋਭ, ਮੋਹ ਆਦਿ ਦੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ‘ਵਾਹਿਗੁਰੂ’ ਸਿਮਰਣ ਵਿੱਚ ਹੈ। ‘ਪਦਮ’—ਅੰਤ ਵਿਚ ਸਹਿਜ ਸੁਖ ਤੇ ਪਰਮਪਦ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦੀ ਸੱਤਯਾ ਇਸ ਵਿੱਚ ਹੈ। ਪਦਮ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਕਮਲ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਵਿਚ ਕਮਲ ਦਾ ਖਿੜਨਾ ਪਰਮਪਦ ਦੇ ਭਾਵ ਵਿੱਚ ਆਇਆ ਹੈ। ਸੋ ਪਦਮ ਦਾ ਭਾਵ ਹੋਇਆ ਪਰਮ ਪਦ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ।

ਚਾਰ ਚੱਕ—ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ (ਉੱਤਰ, ਪੂਰਬ, ਪੱਛਮ, ਦੱਖਣ ਸਾਰੀਆਂ ਦਿਸ਼ਾਂ ਵੱਲ ਫੈਲੇ ਇਲਾਕੇ) ਵਿੱਚ ਇਹ ਚਾਰ ਅੱਖਰ ਸੰਦਰ ਉਪਦੇਸ਼ ਹਨ; ਭਾਵ ਸਾਰੇ ਜਗਤ ਨੂੰ ਤਾਰਨ ਦੀ ਖੂਬਸੂਰਤੀ ਰੱਖਦੇ ਹਨ। ਜਾਂ ਭਗਤਿ, ਜੋਗ, ਵਿਰਾਗ, ਗਿਆਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਚਾਰਾਂ ਉਪਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹਨ।

ਜਾਗ੍ਰਤ, ਸੁਪਨ, ਸਖੋਪਤ, ਤੁਰੀਆ ਚਾਰ ਹੀ ਅਵਸਥਾ ਵਿੱਚ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨਾਮ ਸੁਖਦਾਈ ਹੈ। ਜਾਗ੍ਰਤ ਵਿਚ ਜਪਿਆ ਅੰਦਰ ਸਿੰਜਰ ਕੇ ਨੀਂਦ ਵਿਚ ਬੀ ਨਹੀਂ ਭੁੱਲਦਾ, ਗਾੜ੍ਹੀ ਨੀਂਦ ਵਿਚ ਬੀ ਨਹੀਂ ਭੁੱਲਦਾ, ਤੇ ਤੁਰੀਆ ਵਿਚ ਜਾਕੇ ਅਨੰਦ ਤੇ ਬਿਮਲ ਚੰਗ ਵਿਚ ਦਮਕਦਾ ਹੈ, ਅਵਸਥਾ ਤੋਂ ਪਾਰ ਹੋਕੇ ਨਾਮੀ ਵਿਚ ਪੁਰਾ ਦੇਂਦਾ ਹੈ। ਅਥਵਾ ਬਾਲਕ, ਕਿਸ਼ੋਰ, ਯੁਵਾ, ਈਸ਼ ਆਦਿ ਸਭ ਅਵਸਥਾ (ਉਮਰਾਂ) ਵਿਚ ਜਾਪਕਾਂ ਨੂੰ ਸੁਖ ਦਾਤਾ ਹੈ।

ਦੋਹਰਾ—ਨਿਪ ਬਿਬੇਕ ਕੀ ਸੈਨ ਮਹਿ ਸੈਨਾਪਤਿ ਦੇ ਚਾਰ ।

ਮੋਹ ਕਟਕ ਕੋ ਜੀਤਿ ਕੈ ਛਿਨ ਮਹਿ ਲੇਵਤਿ ਮਾਰ ॥ ੭੧ ॥

{ ਨਿਪ=ਰਾਜਾ ਬਿਬੇਕ=ਗਜਾਨ । ਸੈਨ=ਸੈਨਾ, ਫੌਜ ।
ਸੈਨਾਪਤਿ=ਸੈਨਾ ਦੇ ਮਾਲਕ, ਸਿਪਹ ਸਾਲਾਰ । ਕਟਕ=ਫੌਜ । }

ਅਰਥ—ਗਜਾਨ (ਰੂਪੀ) ਰਾਜੇ ਦੀ ਸੈਨਾ ਵਿਚ ਇਹ ਚਾਰ (ਅੱਖਰ ਮਾਨੋ ਚਾਰ)

ਸੈਨਾਪਤਿ ਹਨ, (ਜੋ) ਮੋਹ (ਈ) ਫੌਜ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਕੇ ਛਿਨ ਵਿਚ ਮਾਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ।

ਭਾਵ—ਇੱਥੇ ਹੁਣ ਹੋਰ ਅਲੰਕਾਰ ਵਿੱਚ ਬੋਲਦੇ ਹਨ। ਮੋਹ ਤੇ ਗਜਾਨ ਦੀ ਲੜਾਈ ਦਾ ਖਜਾਲ ਬੰਨ੍ਹਦੇ ਹਨ, ਇਕ ਪਾਸੇ ਮੋਹ ਦੇ ਆਸਰੀ ਗੁਣਾਂ ਦੀ ਸੈਨਾ ਹੈ, ਦੂਸਰੇ ਪਾਸੇ ਵਿਵੇਕ ਦੇ ਦੈਵੀ ਗੁਣਾਂ ਦੀ ਸੈਨਾ ਹੈ। ਉਸ ਸੈਨਾ ਉੱਤੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ

ਨਾਮ ਦੇ ਚਾਰ ਅੱਖਰ ਮਾਨੋ ਚਾਰ ਸੈਨਾਪਤਿ ਹਨ, ਜੋ ਮੋਹ ਦੀ ਸੈਨਾ ਨੂੰ ਤੁਰਤ ਮਾਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ* । ਸੁਭ ਗੁਣ ਮਾਨੋ ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਲੈਂਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਸਾਰੇ ਸੁਭ ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਧਾਰਦਿਆਂ ਅੰਦਰ ਭਾਵ ਅਹੰਕਾਰ ਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ । ਗੁਣ ਮਾਨਸਿਕ ਮੰਡਲ ਦੀ ਵਸਤੂ ਹਨ, ਪਰ ਸਿਮਰਣ ਆਤਮ ਮੰਡਲ ਵਿਚ ਲੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਸੁਭ ਗੁਣ ਤ੍ਰਿਗੁਣੀ ਅਵਸਥਾ ਤੋਂ ਪਰੇ ਨਹੀਂ ਲੈ ਜਾਂਦੇ, ਨਾਮ ਤ੍ਰਿਗੁਣੀ ਅਵਸਥਾ ਤੋਂ ਪਾਰ ਤੁਰੀਆ ਪਦ ਵਿਚ ਲੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਸੋ ਤੁਰੀਆ ਵਿਚ ਅਪੰਜਨਾ ਸਾਰੀ ਮੋਹ ਮਾਯਾ ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਤੇ ਫਤਹ ਹੈ । ਸੁਭ ਗੁਣ ਅਹੰਕਾਰ ਦੇ ਆਸ਼੍ਰਿਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਨਾਮ ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਸੁਰਤ ਨੂੰ ਉੱਪਰ ਲਈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਅਹੰਕਾਰ ਟੁੱਟਦਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਅੰਤ ਇਹ ਬੀ ਮਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ; ਐਉਂ ਮੋਹ ਤੇ ਹੋਰ ਅਵਗੁਣ ਆਪੇ ਹੀ ਮਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ।
 ਯਥਾ—‘ਹਉਮੈ ਨਾਵੈ ਨਾਲਿ ਵਿਰੋਧੁ ਹੈ ਦੁਇ ਨ ਵਸਹਿ ਇਕ ਠਾਇ’ । [ਯਥਾ: ਮ: ੩]
 ਰੋਪਈ—ਪ੍ਰੇਮ ਭਗਤਿ ਕੇ ਭੂਖਨ ਚਾਰੁ । ਲਖਨ ਗਜਾਨ ਕੋ ਲੋਚਨ ਚਾਰ ।
 ਚਾਰ ਪਦਾਰਥ ਕੇ ਦਾਤਾਰਾ ਚਾਰ ਜੁ ਯੁਗ ਤਿਨ ਮਹਿ ਗਤਿ ਕਾਰਿ । ੭੨ ।

ਭੂਖਨ ਚਾਰੁ=ਸੁੰਦਰ ਗਹਿਣੇ । (ਅ) ਚਾਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਗਹਿਣੇ । ਗਹਿਣੇ

ਚਾਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ:—

੧. ਆਰੋਪਜ=ਓਹ ਜੋ ਕਿਸੇ ਅੰਗ ਦੁਆਲੇ ਲਟਕਾਕੇ ਪਹਿਨਾਏ ਜਾਣ, ਜੈਸੇ ਮਾਲਾ, ਹਾਰ, ਕੰਠੀ, ਜੰਜੀਰੀ, ਕੈਂਠਾ ।

੨. ਕਸ਼ੋਪਜ=ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਕੋਈ ਅੰਗ ਪਾਯਾ ਜਾਏ, ਜੈਸੇ ਛੱਲਾ, ਮੁੰਦੀ, ਚੂੜੀ, ਬੰਦ, ਕੜੇ, ਗੋਖੜੂ, ਪੰਜੇਬਾਂ, ਲੱਛੇ, ਕੜੀਆਂ ਆਦਿ ।

੩. ਆਵੇਧਜ=ਜੋ ਕਿਸੇ ਅੰਗ ਨੂੰ ਛੇਕ ਕਰਕੇ ਪਹਿਨੇ ਜਾਣ, ਜੈਸੇ ਨੱਥ, ਲੋਂਗ, ਤੀਲੀ, ਤਨੇੜਾ, ਵਾਲੀ, ਵਾਲਾ, ਬੁੰਦੇ ਆਦਿ ।

੪. ਬੰਧਨੀਯ=ਜੋ ਬੰਨ੍ਹਕੇ ਪਹਿਨੇ ਜਾਣ, ਜੈਸੇ ਦਾਉਣੀ, ਟਿੱਕਾ, ਤਵੀਤੜੀਆਂ, ਸਿੰਗਾਰ ਪਟੀ, ਪਹੁੰਚੀ, ਬਾਜੂਬੰਦ, ਬਹੁੰਦੇ, ਤੜਾਗੀ ।

ਲਖਨ=ਲਖ ਲੈਣ ਵਾਸਤੇ ।

ਚਾਰ ਪਦਾਰਥ=ਧਰਮ, ਅਰਥ, ਕਾਮ, ਮੋਖ ।

ਅਰਥ—(ਏਹ ਚਾਰ ਅੱਖਰ) ਪ੍ਰੇਮਾ ਭਗਤੀ ਦੇ (ਮਾਨੋ) ਚਾਰ ਗਹਿਣੇ ਹਨ (ਅਥਵਾ ਸੁੰਦਰ ਗਹਿਣੇ ਹਨ), (ਯਾ) ਗਜਾਨ ਦੇ ਲਖ ਲੈਣ ਵਾਸਤੇ ਚਾਰ ਅੱਖੀ ਹਨ, (ਫੇਰ ਏਹ) ਚਾਰ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੇ ਦਾਤੇ ਹਨ, ਚਾਰ ਜੋ ਜੁਗ (ਹਨ) ਤਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਮੁਕਤੀ ਦਾਤਾ ਹਨ ।

*ਸੈਨਾ ਚਾਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ:—ਪੈਦਲ, ਰਥ, ਘੋੜੇ, ਹਾਥੀ । ‘ਵਾਹਿਗੁਰੂ’ ਪਦ ਦੇ ਵੀ ਚਾਰੇ ਅੱਖਰ ਹਨ । ਸੋ ਚਾਰ ਹੀ ਸੈਨਾਪਤੀ ਹੋਏ ।

ਭਾਵ—ਪ੍ਰੇਮਾ ਭਗਤੀ ਮਾਨੋਂ ਇਕ ਦੇਵੀ ਹੈ। ਸ਼ਰਧਾ, ਇਸ਼ਨਾਨ, ਸੇਵਾ, ਦਾਨ, ਕੀਰਤਨ, ਸਤਿਸੰਗ, ਪੂਜਾ, ਨਿਮ੍ਰਿਤਾ, ਨਿੱਤਨੇਮ ਆਦਿ ਉਸ ਦੇਵੀ ਦੇ ਅੰਗ ਹਨ। ਨਾਮ ਦਾ ਸਿਮਰਣ ਰੂਪੀ ਗਹਿਣਾ ਇਸ ਦੇਵੀ ਨੂੰ ਜੋ ਪਹਿਨਾਯਾ ਜਾਏ ਤਾਂ ਉਸਦੀ ਖੂਬਸੂਰਤੀ ਲਿਸ਼ਕਾਰੇ ਮਾਰਦੀ ਹੈ। ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਭਗਤੀ ਦੇ ਸਾਰੇ ਸਾਧਨ ਕਰਦਿਆਂ ਜਦ ਤਕ ਨਾਮ ਦਾ ਰੰਗ ਨਹੀਂ ਚੜ੍ਹਦਾ ਤਦ ਤਕ ਅੰਤਰ ਆਤਮੇ ਬਿਮਲਤਾ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਤੀ ਯਾ ਇਉਂ ਕਹੋ ਕਿ ਹਰ ਵੇਲੇ ਸੁਰਤ ਦਾ ਇਕ ਸੁੰਦਰਤਾ ਦੇ ਪੰਝੂਣੇ ਵਿਚ ਬੂਟਦੇ ਰਹਿਣ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ, ਉੱਚਤਾ, ਪਵਿੱਤ੍ਰਤਾ, ਲਿਵ ਆਦਿ ਦਾ ਸੰਮਿਲਨ ਪ੍ਰਭਾਵ ਤੇ ਉਸ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਤੀ ਅਪਣਾ ਰੰਗ ਨਹੀਂ ਜਮਾਉਂਦੀ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਵਿਚ ਨਾਮ ਨੂੰ ਰਤਨ ਗਹਿਣਾ ਆਦਿ ਸ਼ੋਭਾ ਨਾਲ ਯਾਦ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਯਥਾ ‘ਨਾਮ ਰਤਨੁ ਸੁਨਿ ਜਪਿ ਜਪਿ ਜੀਵਾ ਹਰਿ ਨਾਨਕ ਕੰਠ ਮਝਾਰੇ।’ [ਵੰਗੀ ਮ: ॥

ਇਹ ਚਾਰ ਅਖਰ ਜੋ ਜਪੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਮਾਨੋਂ ਜੀਵਾਤਮਾ ਨੂੰ ਚਾਰ ਅੱਖਾਂ ਲਗ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ।

ਸਿਮਰਣ ਨਾਲ ਰਸ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਜੀਵਾਤਮਾ ਸਿਮਰਣ ਰਸ ਆਰੂੜ ਹੋਕੇ ਚਾਰ ਭਾਵਾਂ ਵਿਚ ਸਾਈਂ ਨੂੰ ਤੋਕਦਾ ਹੈ। ਵਿਆਪਕਤਾ, ਪਵਿੱਤ੍ਰਤਾ, ਆਨੰਦ ਤੇ ਸੁੰਦਰਤਾ*। ਪਵਿੱਤ੍ਰਤਾ ਤੇ ਆਨੰਦ ਦੇ ਅੰਦਰਲੇ ਨੇਤ੍ਰ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਆਤਮਾ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਅੰਦਰ ਅਨੁਭਵ ਕਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ‘ਸੁੰਦਰਤਾ’ ਤੇ ‘ਵਿਆਪਕਤਾ’ ਦੇ ਬਾਹਰਲੇ ਨੇਤ੍ਰ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਉਸ ਸੁੰਦਰ ਨੂੰ ਤੇ ਉਸਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਨੂੰ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਮਾਨ ਵਿਚ ਬੀ ਸਾਰੇ ਪਰੀ ਪੂਰਣ ਅਨੁਭਵ ਕਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਫਰਮਾਯਾ ਹੈ ‘ਦੁਇ ਦੁਇ ਲੇਚਨ ਪੇਖਾ ॥ ਹਉ ਹਰਿ ਬਿਨੁ ਅਉਰੁ ਨ ਦੇਖਾ।’ [ਸਿ: ੧੯੭੩। ਅਰਥਾਤ ਦੇ ਅੰਦਰਲੇ ਤੇ ਦੋ ਬਾਹਰਲੇ ਚੋਹਾਂ ਨੇਤ੍ਰਾਂ ਨਾਲ ਵੇਖਾਂ; ਕੀ ? ਵਾਹਿਗੁਰੂ।

ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰੰਥ ਦੀ ਪੰਜਵੀਂ ਰੁਤ ਅੰਸੂ ੪੬ ਦੇ ਅੰਕ ੨ ਵਿਚ ਕਵਿ ਜੀ ਨੇ ਗਿਆਨ ਚਾਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਦੱਸਿਆ ਹੈ। ਯਥਾ—

ਚਾਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਅਹੈ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨ। ਸੁਵਣ ਮਨਨ ਨਿਧਿਆਸਨ ਜਾਨ।
ਚੋਖੇ ਸਾਖਿਆਤ ਗੁਰ ਕਹੈ। ਜਿਸਕੋ ਪਾਇ ਨ ਜਗ ਮਹਿ ਬਹੈ। ੨।

*ਚਾਰ ਅਖਰ ਚਾਰ ਸਿਫਾਤੀ ਨਾਵਾਂ ਦੇ ਸੰਖੇਪ ਪਿੱਛੇ ਕਹੇ ਹਨ। ਚੋਹਾਂ ਸਿਫਾਤੀ ਨਾਵਾਂ ਦੀ ਅਸਲੀਅਤ ਤੇ ਜੋ ਸਿਫਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ ਲੁਕੀ ਬੈਠੀ ਹੈ ਐਉਂ ਹੀ ਕਹੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ:—

ਵਾਸੁਦੇਵ=ਵਿਆਪਕਤਾ।

ਹਰਿ=ਪਵਿੱਤ੍ਰਤਾ। ਪਾਪ ਹਰੇ ਗਏ ਤਾਂ ਪਵਿੱਤ੍ਰਤਾ ਆਈ।

ਗੋਬਿੰਦ=ਆਨੰਦ। ਬੈਕੰਠ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦਾ ਭਾਵ ਆਨੰਦ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੈ।

ਰਾਮਚੰਦ=ਸੁੰਦਰਤਾ। ਸੁਹਣਾ ਤੇ ਸੁਹਣੇ ਵਿੱਚ ਰਸ ਮਲਣਾ।

ਸੋ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਭਾਵ ਇਹੋ ਏਥੇ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਚਾਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਗਿਆਨ ਨੂੰ (ਲਖਨ=) ਲਖ ਲੈਣ ਲਈ ਇਹ ਚਾਰ ਅੱਖਰ ਚਾਰ ਨੇਤ੍ਰਾਂ ਸਮਾਨ ਹਨ ।

ਚਾਰ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੇ ਦਾਤਾਰ ਕਿਸਤਰ੍ਹਾਂ ਹਨ ? ਇਸਦਾ ਉੱਤਰ ਕਵੀ ਜੀ ਨੇ ਆਪ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਉਤਾਰਧ ਅਧਿਆਯ ੪੩ ਵਿਚ ਇਉਂ ਦਿੱਤਾ ਹੈ:—

੧. ਧਰਮ—ਗੁਰੂ ਭਨਯੋ ਸਤਿ ਸੰਗਤਿ ਜਾਤੇ । ਭਗ ਭਗ ਅਸੁ ਮਖ ਹੂੰ ਫਲ ਤਾਂਤੇ । ੬੪ ।

੨. ਅਰਥ—ਜਿਹ ਧਨ ਕਾਰਨ ਜਤਨ ਜੋ ਕਰਿਹੈ ਲੋਕ ਅਪਾਰ । ਸੋ ਧਨ ਹਰਿ ਕੇ ਭਗਤ ਕੋ ਮਾਨਵ ਦੇਹਿ ਹਜ਼ਾਰ । ੬੫ । ਚੋਪਈ । ਬੰਦਨ ਕਰਹਿ ਦੇਹਿ ਧਨ ਆਈ । ਜਨ ਤੇ ਜਾਚਹਿ ਅਪਨਿ ਭਲਾਈ ।

੩. ਕਾਮ—ਰਿਦੇ ਕਾਮਨਾ ਭਗਤਨ ਜੋਈ । ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾਰ ਪੂਰਿ ਹੈ ਸੋਈ । ੬੬ ।

੪. ਮੋਖ—ਅਰਥ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਸਮਝਨ ਕਰਿਕੈ । ਹੁਇ ਹੈ ਗਿਆਨ ਜਾਇ ਤਮ ਟਰਿਕੈ ।

ਚਤੁਰ ਪਦਾਰਥ ਨਾਮ ਅਧੀਨਾ । ਸਿਮਰਨ ਕਰਹੁ ਹੋਇ ਦੁਖ ਛੀਨਾ । ੬੭ ।

ਫੇਰ ਕਵਿ ਜੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁ: ਪ੍ਰ: ਸੂ: ਰਾਸ ੭ ਅੰਸੂ ੩ ਵਿੱਚ ਅੰਉਂ ਲਿਖਦੇ ਹਨ:—

ਵਿਸੁ ਪਦਾਰਥ ਅਮਰ ਤੇਤੀਸਾ । ਚਤੁਰਾਖਰ ਵਿਸ ਵਿਸਵੇ ਵੀਸਾ ।

ਯੈ ਯੈ ਚਿੰਤਿਤਿ ਰੁਚਿ ਅਵਗਾਹਾ । ਤੰ ਤੰ ਲਹਤਿ ਭਗਤਿ ਇਨ ਮਾਹਾ । ੪੨ ।

ਅਰਥ ਇਹ ਕਿ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨਾਮ ਦੇ ਸਿਮਰਣ ਨਾਲ ਅੰਤਰਾਤਮੇ ਜੋ ਚਿਤ ਬ੍ਰਿਤੀ ਦੀ ਇਕਾਗ੍ਰਤਾ ਵਾਲੀ ਅਵਸਥਾ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਐਸੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਸਾਰੇ ਪਦਾਰਥ ਤੇ ਬਲ ਉਸਦੇ ਵੱਸ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਫਿਰ ਉਸ ਨਾਮ ਆਰੂੜ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਜੋ ਜੋ ਕੁਝ ਭਗਤ ਚਿਤਵੇ ਸੋ ਸੋ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਇਹ ਨਾਮ ਦੀ ਸੱਤਿਆ ਦੱਸੀ ਹੈ । ਉਂਵ ਭਗਤ ਜਨ ਉਥੇ ਜਾਕੇ ਬੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਮਿਲਾਪ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਸਰਬ ਇੱਛਾ ਤਿਆਗ ਕਰਦੇ ਹਨ । ਪਰ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦਾ ਬਿਰਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਚਿਤਵੀ ਗੱਲ ਸਿਰੇ ਚਾੜਦਾ ਹੈ: ਜੋ ਜੋ ਚਿਤਵਹਿ ਸਾਧ ਜਨ ਸੋ ਲੇਤਾ ਮਾਨਿ' ॥ ^{ਕਿਲਾ:ਮ:੫}

ਫੇਰ ਚਹੁ ਜੁਗਾਂ ਵਿਚ ਨਾਮ ਨੂੰ ਗਤਿਕਾਰ ਕਿਹਾ ਹੈ । ਇਸ ਪਰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਆਪ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ:—‘ਜੁਗ ਚਾਰੇ ਨਾਮਿ ਵਡਿਆਈ ਹੋਈ ॥’ ^{ਗੋਮ: ਮ:੧}

ਭਗਤਨ ਕੰਠਾਭਰਨ ਸੁ ਚਾਰੁ । ਜਿਹ ਛਬਿ ਦੋਨੋ ਲੋਕ ਉਜਾਰ ।

ਚਾਰੁ ਬਰਨ ਕੋ ਧਰਮ ਅਧਾਰੁ । ਚਾਰ ਬਰਨ ਉਰ ਕਬਿ ਨ ਬਿਸਾਰਿ । ੭੩ ।

{ ਕੰਠਾਭਰਨ=ਕੰਠ ਵਿਚ ਪਹਿਨੇ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਗਹਿਣਾ* ।

{ ਚਾਰੁ=ਸੰਦਰ । ਚਾਰ=੪ । ਛਬਿ=ਸੰਦਰਤਾ ।

*ਗਹਿਣੇ ਚਾਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਦੇਖੋ—ਫੁਲਣ ਚਾਰੁ—ਪਦ, ਅੰਕਿ ੭੨ ਇਸੇ ਅਧਿਆਯ ਦਾ । ਗਲ ਦੇ ਗਹਿਣੇ ਬੀ ਚਾਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਹਨ:—

(੧) ਜੋ ਗਿੱਚੀ ਦੇ ਨਾਲ ਲਗੇ ਰਹਿਣ, ਜੈਸੇ—ਕੰਠਾ, ਗੁਲੂਣੀਦ, ਗਾਨੀ ।

(੨) ਜੋ ਗੋਲ ਯਾ ਚੌਕੋਰ ਟੁਕੜੇ ਸ਼ਰਨ ਦੇ ਯਾ ਜੜਾਉ ਪ੍ਰੋਕੇ ਗਲੇ ਵਿਚ

[ਵਾਥੀ ਟੁਕ ਚੌਖੇ ਅੰਗਲੇ ਪੈਨੇ ਦੇ ਹੋਣ] ॥

{ ਉਜਾਰ=ਉਜਾਲਾ, ਚਾਨਣਾ ।
ਬਰਨ=ਜਾਤੀਆਂ; ਚਾਰ ਮੁੱਖ ਜਾਤੀਆਂ, ਬ੍ਰਹਮਣ, ਖੱਤ੍ਰੀ, ਵੈਸ਼, ਸ਼ੂਦ੍ਰ ।
ਬਰਨ=ਅੱਖਰ । }

ਅਰਥ—(ਇਹ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨਾਮ ਦੇ) ਚਾਰ (ਅਖਰ) ਛਗਤਾਂ ਦੇ ਗਲੇ ਦਾ ਸੰਦਰ ਰਹਿਣਾ ਹਨ । ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਛਬੀ (ਨਾਲ) ਦੋਹਾਂ ਲੋਕਾਂ (ਵਿਚ) ਚਾਨਣਾ (ਹੁੰਦਾ ਹੈ) । ਚਾਰ ਵਰਣਾਂ ਦੇ ਧਰਮ ਦਾ (ਇਹ) ਆਧਾਰ (ਹਨ, ਤਾਂਤੇ) ਚਹੁ ਅੱਖਰਾਂ ਨੂੰ ਮਨੋਂ ਕਈ ਨਾਂ ਵਿਸਾਰ ।

ਭਾਵ—ਗਲੇ ਦਾ ਗਹਿਣਾ ਕਹਿਣ ਤੋਂ ਮੁਰਾਦ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਦੇ ਨਾ ਵਿਛੜਨ ਦੀ ਕਿਉਂਕਿ ਗਲੇ ਦਾ ਗਹਿਣਾ ਦਿਨ ਰਾਤ ਗਲੇ ਪਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ । ਸੋ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨਾਮ ਮਨ ਵਿਚ ਇਉਂ ਪਵੇ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਚਾਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਗਹਿਣੇ ਇਕ ਵੇਰੀ ਪਏ ਆਪੋ ਕਈ ਨਹੀਂ ਉਤਰਦੇ । ਫਿਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਗਲੇ ਦੇ ਗਹਿਣਿਆਂ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਗੁਣ ਸੰਦਰਤਾ ਹੈ, ਪਰ ਓਹ ਛਬੀ ਇਸੇ ਇਕੋ ਲੋਕ ਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨਾਮ ਰੂਪ ਗਹਿਣੇ ਦੇ ਧਾਰਨ ਵਾਲੇ ਪੁਰਖ ਦੀ ਏਥੇ ਸੋਭਾ ਤੇ ਅੱਗੇ ਮੁਖ ਉਜਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।

‘ਈਤ ਉਤ ਜਨ ਸਦਾ ਸੁਹੇਲੇ’ ।

[ਸੁਹੀ ਕਬੀਰ ਜ.]

ਪੁਨਾ—
ਮੁਖ ਉਜਲੁ } ਅਗਲੇ ਲੋਕ ਵਿਚ ।
ਸਦਾ ਸੁਖੀ } ਇਸ ਲੋਕ ਵਿਚ ।
ਨਨਕ ਸਿਮਰਤ ਏਕ ॥ } ਇਕ ਦੇ ਸਿਮਰਨ ਕਰਨ ਨਾਲ ।

[ਰਾਮ: ਮ: ਪ]

ਫਿਰ ਜਾਤੀ ਭੇਦ ਕੋਈ ਨਹੀਂ, ਕਿਸੇ ਵਰਣ ਦਾ ਆਦਮੀ ਜਪੇ, ਸਭਨਾਂ ਦੇ ਧਰਮ ਦਾ ਆਸਰਾ ਹਨ । ਇਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਨਿਰੇ ਧਰਮ ਫੋਕਟ ਰਹਿ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਜੈਸੇ ਸਤਿਗੁਰ ਜੀ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਹੈ:—‘ਸਭ ਕਰਮ ਫੋਕਟ ਜਾਨ ॥ ਸਭ ਧਰਮ ਨਿਹਵਲ ਮਾਨ ॥ ਇਨ ਏਕ ਨਾਮ ਆਧਾਰ ॥ ਸਭ ਕਰਮ ਭਰਮ ਬਿਚਾਰ’ ॥

[ਅਥਾਛ ਉਸਤਤ]

ਪੁਨਾ:—‘ਕੇਵਲ ਕਰਮ’ ਭਰਮ ਸੇ ਚੀਨਹੁ ‘ਧਰਮ ਕਰਮ’ ਅਨੁਗਾਰੋ ।
ਸੋ ਨਾਮ ਸਾਰੇ ਧਰਮਾਂ ਦਾ ਆਧਾਰ ਹੈ । ਅੰਕ ੬੬ ਵਿਚ ਦੱਸ ਆਏ ਹਨ ਕਿ ਚਹੁ

[ਰਾਮ: ਪਾ ੧੦]

‘ਪਿਛਲੇ ਪੰਨੇ ਦੀ ਟੁਕ ਦੀ ਥਾਕੀ’

ਲਟਕਣ ਤੇ ਕੰਠੇ ਤੋਂ ਲਮੇਰੇ ਹੋਣ, ਜੈਸੇ—ਚੌਂਕੀ, ਜੁਗਨੀ, ਬੁਤਕੀ, ਮੁਹਰਾਂ, ਨਾਮ ।

(੩) ਜੇ ਜਗਾਉ ਯਾ ਸਾਦੇ, ਰਤਨਾਂ ਵਾਲੇ ਯਾ ਕੱਚ ਦੇ ਬੇਵਿਆਂ ਵਾਲੇ ਹੋਣ, ਜੈਸੇ—ਹਾਰ, ਚੰਦ੍ਰਸੈਨੀ ਹਾਰ, ਰਾਣੀ ਹਾਰ, ਜੰਜੀਰੀ, ਨੌਲੱਖਾ ਹਾਰ, ਆਦਿ ।

(੪) ਜੇ ਹਾਰ ਤੋਂ ਬੀ ਲੰਮੇ ਹੋਣ, ਨਕਲੀ ਯਾ ਅਸਲੀ ਮਣੀਆਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰੇਤੀਆਂ ਜਾਣ ਯਾ ਸੋਨੇ ਦੇ ਮਣਕੇ ਬਣਾ ਕੇ ਪ੍ਰੇਤੇ ਜਾਣ, ਜੈਸੇ—ਲੰਮੀ ਮਾਲਾ, ਮੋਤੀ ਮਾਲਾ, ਕਪੂਰ ਮਾਲਾ, ਆਦਿ ।

ਵਰਨਾਂ ਦਾ ਵਿਕਾਰ ਹਰਨ ਵਾਲੇ ਏਹ ਅੱਖਰ ਹਨ, ਏਥੇ ਦੱਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਚਾਰ ਵਰਨਾਂ ਦੇ ਧਰਮਾਂ ਦਾ ਆਸਰਾ ਵੀ ਏਹੀ ਹਨ ।

ਤੀਸਰੀ ਤੁਕ ਵਿਚ ਬੀ 'ਬਰਨ' ਦਾ ਅਰਥ 'ਅੱਖਰ ਕਰੀਏ' ਤਾਂ ਅਰਥ ਬਣਦਾ ਹੈ:—
(ਕਿ) ਇਹਨਾਂ ਚਾਰ ਅਖਰਾਂ ਨੂੰ (ਸਾਰੇ) ਧਰਮਾਂ ਦਾ ਆਧਾਰ (ਜਾਣਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ) ਚਾਰ ਅਖਰਾਂ ਨੂੰ ਕਦੇ ਮਨੋਂ ਨ ਵਿਸਾਰ । ਪਰ ਇਸ ਵਿਚ ਲਾਨਤਾ ਨਹੀਂ ।

ਦੋਹਰਾ—ਜੀਵ ਪਰਾਤਮ ਮੇਲਕੇ ਕਿਧੋਂ ਦੁਭਾਸ਼ੀ ਚਾਰੁ ।

ਗਾਹਿਕ ਜੇ ਅਪਵਰਗ ਕੇ ਭਲੇ ਦਲਾਲ ਬਿਚਾਰਿ ॥੭੪॥

{ ਦੁਭਾਸ਼ੀ=ਦੁਭਾਖਿਨ=ਦੋ ਬੋਲੀਆਂ ਜਾਣਨ ਵਾਲਾ, ਜੋ ਇੱਕੋ ਇੱਕ }
ਬੋਲੀ ਜਾਣਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਵਿਚੋਲਾ ਹੋਕੇ ਏਹਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੀ }
ਗਲ ਸਮਝਾ ਦੇਂਦਾ ਹੈ । ਵਿਚੋਲਾ । }
ਚਾਰੁ=ਚਾਰੁ, ਸੁੰਦਰ । (ਅ) ਚਾਰ=੪ । ਅਪਵਰਗ=ਮੁਕਤੀ । }

ਅਰਥ—(ਏਹ) ਚਾਰ (ਅੱਖਰ) ਜੀਵ ਤੇ ਪਰਮਾਤਮਾਂ ਦੇ ਮੇਲ ਦੇ ਮਾਨੋਂ ਦੁਭਾਸ਼ੀਏ ਹਨ, ਯਾ) ਜੋ (ਲੋਗ) ਮੁਕਤੀ ਦੇ ਖਰੀਦਾਰ ਹਨ (ਇਨ੍ਹਾਂ ਅੱਖਰਾਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ) ਭਲੇ ਦਲਾਲ ਵਿਚਾਰ ਲਓ ।

ਭਾਵ—'ਵਾਹਿਗੁਰੂ' ਪਦ ਇਕ ਚਾਰ ਅੱਖਰੇ 'ਰੂਪਵਾਲਾ' ਪਦ ਹੈ, ਏਹ ਚਾਰੋਂ ਅੱਖਰ ਜ਼ਬਾਨ ਦੇ ਸਿਮਰਣ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਹਨ । ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਾਂ ਏਹ ਰੂਪ ਵਾਲੇ ਹਨ ਤੇ ਏਹ ਧਾਰੀ ਜੀਵ ਦੇ ਸਮਝਣ ਤੇ ਵਰਤਣ ਗੋਚਰੇ ਹਨ, ਮਾਨੋਂ ਜੀਵ ਦੀ ਬੋਲੀ ਜਾਣਦੇ ਹਨ । ਫਿਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਭਾਵ ਅਰਥ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਜਯੋਤੀ ਸਰੂਪ ਹੈ । ਐਉਂ ਏਹ ਅੱਖਰ ਅਰੂਪ ਪਰਮਾਤਮਾਂ ਦਾ ਭਾਵ ਅਪਣੇ ਵਿਚ ਰੱਖਦੇ ਹਨ, ਮਾਨੋਂ ਪਰਮਾਤਮਾਂ ਦੀ ਬੋਲੀ ਬੋਲ ਜਾਣਦੇ ਹਨ, ਸੋ 'ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦੇ ਮਿਲਾਪ ਦੇ ਲੋੜਵੰਦਾਂ' ਤੇ 'ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ' ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਏਹ ਵਿਚੋਲੇ ਹਨ, ਜੋ ਦੋਵੇਂ ਅਵਸਥਾ ਰਖਦੇ ਹਨ ।

ਜਦੋਂ ਪਿਆਰਾ ਅੱਖਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ਸਰੂਪ ਇਹ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅੱਖਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਉਹਲੇ ਹੋਣ ਦੇਣਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦੀਆਂ । ਜਦੋਂ ਪਯਾਰਾ ਉਹਲੇ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਹਿੰਦੇ ਵਿਚ ਉਸ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ਵਿਦਤ ਸਰੂਪ 'ਯਾਦ' ਹੁੰਦੀ ਹੈ । ਸੋ ਯਾਦ ਉਚਾਰਨ ਮਾਤ੍ਰ ਵਸਤੂ ਨਹੀਂ, ਇਹ ਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਵੱਧ ਹੈ । ਇਹ ਪ੍ਰੇਮ ਹੈ, ਯਾ ਯਾਦ ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ ਪ੍ਰਫੁੱਲਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਪਰ ਅਸੀਂ ਸਰੀਰਧਾਰੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ 'ਯਾਦ' ਨਾਮ ਦੁਆਰਾ ਹੀ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ । ਸੋ ਸਾਡਾ 'ਨਾਮ ਜਪਣਾ' 'ਯਾਦ ਕਰਨਾਂ' ਹੈ, ਯਾਦ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ਰੂਪ ਹੈ । ਨਾਮ ਦੁਭਾਸ਼ੀਆ ਐਉਂ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੇ ਇਹ ਪ੍ਰੇਮ ਵਲਵਲੇ—ਜੋ ਕਦੇ ਗੁਣਾਨੁਵਾਦ ਦੇ ਰੂਪ ਵਾਲੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਕਦੇ ਬੇਨਤੀ ਵਾਲੇ, ਕਦੇ ਸਕਰ ਵਾਲੇ ਤੇ ਕਦੇ ਸਿਫਤ ਸਲਾਹ ਦੀ ਲੀਨਤਾ ਵਾਲੇ—ਸਾਈਂ ਪਾਸ ਪਹੁੰਚਾਉਂਦਾ ਹੈ । ਫਿਰ ਸਾਈਂ ਦਰੋਂ ਸਾਨੂੰ

ਸਿੰਦੇਸ਼ਾ ਅੰਤਿ ਪਹੁੰਚਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਈਂ ਵੱਲੋਂ ਜਦੋਂ ਸਿਮਰਨ ਕਰਦਿਆਂ ਸਾਡੇ ਤੇ ਮਿਹਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਸਿਮਰਨ ਵਿਚ ਹੀ ਬਰਕਤ ਪੈਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਰਸ ਪੈਣ ਲਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਇਹ 'ਰਸ ਅਵੇਸ਼' ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਸਿੰਦੇਸ਼ਾ ਹੈ। ਸੋ ਸਾਡੇ ਜੀਵਾਂ ਦੀ ਮੋਟੀ ਬੋਲੀ ਦਾ 'ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ' ਦਾ ਅਰਥ—ਪ੍ਰੇਮ—ਹੈ ਇਹੋ ਨਾਮ ਸਾਈਂ ਬਰਨ ਪਹੁੰਚਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਸਾਈਂ ਦੀ ਮਿਹਰ— ਰਸ ਅਵੇਸ਼ ਰੂਪ ਵਿਚ— ਸਾਡੇ ਅੰਦਰ ਪਹੁੰਚਾਉਂਦਾ ਹੈ ।

ਦਲਾਲ ਬੀ ਵੇਚਣ ਵਾਲੇ ਤੇ ਖੀਦਾਰ ਵਿਚ ਸੋਦਾ ਸਮਝੋਤਾ ਕਰਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਥੇ ਰੂਪਕ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਸ਼ਾਹ ਹੈ ਜੀਵ ਖੀਦਾਰ ਹੈ। ਸੋਦਾ (ਅਪਵਰਗ) ਮੁਕਤੀ ਯਾ ਪਰਮ ਪਦ ਹੈ, ਜਗਤਾਸ ਦੇ ਪਾਸ ਰਾਸ ਸੁਭ ਗੁਣਾਂ ਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਰਾਸ ਨਾਲ ਪਦਾਰਥ ਮਿਲਦਾ ਨਹੀਂ, ਜੀਵ ਨੂੰ ਭੇਤ ਪਤਾ ਨਹੀਂ। ਜਦ ਨਾਮ ਦਲਾਲ ਲੱਭ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੀਵ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਉਤੇ 'ਪ੍ਰੇਮ' ਦੀ ਪੇਉਂਦ-ਨਾਮ-ਕਰ ਦੇਂਦਾ ਹੈ*, ਪ੍ਰੇਮ ਰੂਪੀ ਰਾਸ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਪਜਾਰੀ ਹੈ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਨਾਮ ਹੀ ਹੈ ਜੋ ਮੁਕਤੀ ਦਾ ਸੋਦਾ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਤੋਂ ਜੀਵ ਨੂੰ ਲੈ ਦੇਂਦਾ ਹੈ। ਯਥਾ—
'ਕਲ ਮੇ ਮੁਕਤਿ ਨਾਮ ਤੇ ਪਾਵਤ'

[ਬਿਭਾ: ਮ ੬

ਇਸੇ ਭਾਵ ਨੂੰ ਗੁਸਾਈਂ ਤੁਲਸੀ ਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਯੇਉਂ ਕਥਨ ਕੀਤਾ ਹੈ—

ਅਗੁਨ ਸਗੁਨ ਵਿਚ ਨਾਮ ਸੁ ਸਾਖੀ। ਉਭਯ ਪ੍ਰਬੋਧਕ ਚਤੁਰ ਦੁਭਾਖੀ।

ਭਵ ਬੰਧਨੁ ਕੇ ਆਮ ਕੇ ਆਖਯ ਭੇਖਜੁ ਚਾਰੁ।

ਭ੍ਰਮ ਤਮ ਕੇ ਸਮ ਭਾਨੁ ਕੇ ਦੇਤਿ ਸਪਦ ਉਰ ਟਾਰਿ ॥ ੭੫ ॥

ਭਵ ਬੰਧਨੁ=ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਬੰਧਨ। ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਓਹ ਧੰਧੇ, ਓਹ ਖਿੱਚਾਂ ਵਾਲੇ ਕੰਮ ਜੋ ਮਨ ਨੂੰ ਸਾਈਂ ਵਲ ਲੱਗਣ ਦੀ ਵਿਹਲ ਤੇ ਅਵਸਰ ਹੀ ਨਹੀਂ ਲਗਣ ਦੇਂਦੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕਢਣ ਹਉਮੈਂ ਹੈ।

ਆਮ=ਬੀਮਾਰੀ, ਰੋਗ।

ਆਖਯ=ਅਕਸ਼ਯ ਜੋ ਓ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਅਪਣਾ ਅਸਰ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾਂ ਬ੍ਰਿਥਾ ਨਾ ਜਾਣ ਵਾਲੀ।

ਭੇਖਜੁ ਚਾਰੁ-ਭੇਖਜੁ=ਦਵਾਈ, ਦਾਰੂ। } ਸੁਹਣੀ ਦਵਾਈ।
ਚਾਰੁ=ਸੁੰਦਰ।

(ਅ) ਚਾਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਦਵਾਈ। ਔਸ਼ਧੀਆਂ ਆਪਣੇ ਮੂਲ ਵਿਚ ਚਾਰ ਕਿਸਮਾਂ ਦੀਆਂ ਹਨ:—(੧) ਪਾਤਾਂ ਤੋਂ ਬਣਣ ਵਾਲੀਆਂ, ਜੈਸੇ:—ਫਟਕੜੀ, ਕੁਸ਼ਤਾ ਫੋਲਾਦ।

(੨) ਜੜੀ ਬੂਟੀ, ਬਨਸਪਤੀ ਤੋਂ, ਜੈਸੇ:—ਮੁਲੱਠੀ।

(੩) ਜੋ ਜਲਵਰਾਂ ਤੋਂ ਉਪਜੇ, ਜੈਸੇ:—ਕਸਤੂਰੀ।

(੪) ਜੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਿੰਨਾਂ ਯਾ ਦੋਹਾਂ ਦੇ ਮੇਲ ਤੋਂ ਬਣੇ।

*ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਪ੍ਰਮਾਣ—

ਨਾਮ ਬਿਨਾ ਗਤਿ ਕੋਇ ਨ ਪਾਵੈ ਹਠਿ ਨਿਗ੍ਰਹਿ ਬੇਬਾਣੈ।

[ਗੁਰੂ ਮ ੧

ਅਤੀਫਲ ਆਦਿ ਮਿਸ਼੍ਰਤ ਦਵਾਈਆਂ ।

ਤਾਸੀਰ ਦੇ ਲਿਹਾਜ਼ ਤੇ ਬੀ ਦਵਾਈਆਂ
ਚਾਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਹਨ:—

੧. ਸ਼ੋਧਨ—ਜੋ ਸਰੀਰ ਤੋਂ ਮੈਲ ਦੂਰ ਕਰਕੇ ਨਿਹੋਗ
ਕਰਨ, ਜੈਸੇ:—ਜੁਲਾਬ, ਫਸਦ ਆਦਿ ।

੨. ਸ਼ਮਨ—ਸਰੀਰਕ ਖੇਚਲ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਠੰਢ
ਪਾਵਨ, ਜੈਸੇ:—ਪੀੜਾ ਨੂੰ ਅਫੀਮ ।

੩. ਆਕਰਖਣ—ਜੋ ਦੋਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ੋਧਨ ਵਾਂਗੂੰ
ਕੱਢੇ ਬਿਨਾਂ ਬੀਮਾਰੀ ਨੂੰ ਵੱਲ ਕਰਨ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ
ਲੰਘਨ (ਫਾਕਾ) ।

੪. ਪੋਸ਼ਟਕ—ਜੋ ਖੀਣ ਧਾਤੂਆਂ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਕਰਕੇ
ਤਾਕਤ ਭਰਨ, ਸੁਸਥ ਕਰਨ । ਫੋਲਾਦ ਆਦਿ ।

ਤਮ=ਹਨੇਰਾ, ਭ੍ਰਮ ਰੂਪੀ ਹਨੇਰਾ; ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਜੋ ਅਗਿਆਨ ਦਾ
ਹਨੇਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । (ਅ) ਜੜ੍ਹਤਾ ।

ਭਾਨੁ=ਸੂਰਜ । ਸਪਦ=ਸ਼ੀਘ੍ਰ, ਛੇਤੀ । ਉਰ=ਹਿਰਦਾ ।

ਟਾਰਿ=ਟਾਲਣਾ, ਦੂਰ ਕਰਨਾ, ਇਹ ਤੁਕ ਅਰਥ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ
ਐਉਂ ਪੜ੍ਹਨੀ ਚਾਹੀਏ:—

ਭ੍ਰਮ ਤਮ ਕੇ ਭਾਨੁ ਕੇ ਸਮ ਉਰ (ਤੇ) ਸਪਦ ਟਾਰ ਦੇਤਿ ।

ਅਰਥ—(ਜੀਵ ਦੇ) ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਬੰਧਨਾਂ (ਵਿਚ ਬੰਧਾਇਆ ਹੋਣ) ਦੀ ਬੀਮਾਰੀ
(ਹਉਮੈਂ) ਲਈ (ਇਹ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨਾਮ ਦੇ ਅੱਖਰ) ਖਾਲੀ ਨਾ ਜਾਣ ਵਾਲੀ
ਸੁੰਦਰ (ਯਾ ਚਾਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ) ਦਵਾਈ ਹੈ । ਭਰਮ ਰੂਪੀ ਅੰਧੇਰੇ ਨੂੰ (ਇਹ ਅੱਖਰ)
ਸੂਰਜ ਵਾਂਗੂੰ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚੋਂ ਛੇਤੀ ਦੂਰ ਕਰ ਦੇਂਦੇ ਹਨ !

ਭਾਵ—ਭਵ ਬੰਧਨ ਹਨ ਉਹ ਰੁਵਾਵਟਾਂ ਜੋ ਸਾਈਂ ਵੱਲ ਲਗਣ ਨਹੀਂ
ਦੇਂਦੀਆਂ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮੂਲ ਹੈ, ਹਉਮੈਂ । ਹਉਮੈਂ ਬੀਮਾਰੀ ਹੈ । ਸਤਿਗੁਰ ਜੀ ਨੇ ਦੱਸਿਆ
ਹੈ ਕਿ ਹਉਮੈਂ ਮਹਾਨ ਰੋਗ ਹੈ । ਯਥਾ:—ਹਉਮੈ ਦੀਰਘ ਰੋਗੁ ਹੈ [ਆਸਾ ਵਾਰ ਮ: ੧ ।
ਉਸ ਰੋਗ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਦਵਾਈ 'ਵਾਹਿਗੁਰੂ' ਨਾਮ ਹੈ । ਯਥਾ:—
'ਦਾਰੁ ਭੀ ਇਸੁ ਮਾਹਿ ॥ ਕਿਰਪਾ ਕਰੇ ਜਿ ਆਪਣੀ ਤਾ ਗੁਰ ਕਾ ਸਬਦੁ ਕਮਾਹਿ ॥'
[ਆਸਾ ਵਾਰ ਮ: ੧] । ਨਾਮ ਦੀ ਕਮਾਈ ਨਾਲ ਹਉਮੈ ਰੋਗ ਦੂਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।

ਜਿਹੜਾ ਨਾਮ ਨੂੰ ਚਾਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਔਖਧੀ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਉਸ ਦੀ ਵੀਚਾਰ
ਏਹ ਹੈ:—

(੧) ਸ਼ੋਧਨ—ਮਨ ਦਾ ਇਕ ਵਿਕਾਰ ਹੈ ਮੈਲ=ਪਾਪਾਂ ਵਲ ਰੁਚੀ, ਇਸ ਨੂੰ ਨਾਮ
ਸਿਮਰਣ ਦੂਰ ਕਰ ਦੇਂਦਾ ਹੈ । ਯਥਾ ਗੁਰਵਾਕ:—'ਪ੍ਰਭੁ ਕੈ ਸਿਮਰਨਿ

ਮਨ ਕੀ ਮਲੁ ਜਾਇ ।’

(੨) ਸਮਨ-ਮਨ ਦਾ ਇਕ ਵਿਕਾਰ ਹੈ, ਵਿਕਲਪ=ਖਿੰਡੇ ਰਹਿਣਾ । ਇਸ ਰੋਗ ਨੂੰ ਨਾਮ ਸਿਮਰਣ ਟਿਕਾਉ ਬਖਸ਼ਦਾ ਹੈ । ਯਥਾ ਗੁਰਵਾਕ:-‘ਮਨੁ ਪਰਬੋਧਹੁ ਹਰਿਕੈ ਨਾਇ ॥ ਦਹਦਿਸਿ ਧਾਵਤ ਆਵੈ ਠਾਇ ॥’ [ਗਉ: ੪੫: ਮ: ੫]

(੩) ਆਕਰਖਣ-ਮਨ ਦੀ ਇਕ ਬੀਮਾਰੀ ਹੈ-ਵਿਸ਼ਨਾਸ਼ਕਤੀ=ਇੰਦ੍ਰਿਆਂ ਦੇ ਭੋਗ ਰਸਾਂ ਵਿਚ ਆਸ਼ਕਤ ਹੋਣਾ । ਨਾਮ ਸਿਮਰਣ ਨਾਲ ਮਨ ਦਿੰਦੇ-ਭੋਗਾਂ ਤੋਂ ਉਪ੍ਰਾਮ ਹੋ ਮਾਨੋਂ ਲੰਘਨ ਕਰਦਾ ਹੈ । ਯਥਾ ਗੁਰਵਾਕ:-‘ਜਾਸੁ ਜਪਤ ਵਸਿ ਆਵਹਿ ਪੰਚਾ ॥’ [ਗਉ: ਮ: ੫]

(੪) ਪੋਸਟਕ-ਮਨ ਦੇਵੀ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਧਾਵਨ ਤੋਂ ਕਮਜ਼ੋਰ ਤੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾ ਪਦ ਵਿਚ ਸਿੱਧਾ ਖੜਾ ਹੋ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨਾਲ ਸਦਾ ਲੱਗੇ ਰਹਿਣ ਤੋਂ ਨਿਤਾਣਾ ਹੈ । ਨਾਮ ਸਿਮਰਣ ਨਾਲ ਦੇਵੀ ਗੁਣ ਸੁਭੇ ਸਿੱਧ ਆ ਟਿਕਦੇ ਹਨ । ਅਰ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾ ਪਦ ਵਿਚ ਖੜੋਨਾ ਤੇ ਸਾਂਈ ਮੇਲ ਵਿਚ ਲਗਾਉ ਅਰਥਾਤ ‘ਕਮਲ ਪ੍ਰਕਾਸ਼’ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਯਥਾ ਗੁਰਵਾਕ:-‘ਖੇਮ ਸਾਂਤਿ ਰਿਪਿ ਨਵ ਨਿਪਿ ॥ ਏਧਿ ਗਿਆਨੁ ਸਰਬਤਹ ਸਿਪਿ ॥ ਬਿਦਿਆ ਤਪੁ ਜੇਗੁ ਪ੍ਰਭੁ ਪਿਆਨੁ । ਗਿਆਨੁ ਸ੍ਰੇਸਟ ਉਤਮ ਇਸਨਾਨੁ ॥ ਚਾਰਿ ਪਦਾਰਥ ਕਮਲ ਪ੍ਰਗਾਸ ॥ ਸਭ ਕੈ ਮਧਿ ਸਗਲ ਤੇ ਉਦਾਸ ॥ ਸੁੰਦਰੁ ਚਤੁਰੁ ਤਤ ਕਾ ਬੈਤਾ ॥ ਸਮਦਰਸੀ ਏਕ ਦ੍ਰਿਸਟੈਤਾ ॥ ਇਹ ਫਲ ਤਿਸੁ ਜਨ ਕੈ ਮੁਖਿ ਭਨੇ ॥ ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਨਾਮ ਬਚਨ ਮਨਿ ਸੁਨੇ ॥ ੬ ॥’ [ਗਉ: ੬੫: ਮ: ੫]

ਚੌਪਈ-ਜੇ ਭਵ ਸਾਵਜ ਕਰਹਿ ਅਤੰਕ। ਨਾਮੁ ਕੇਹਰੀ ਤਕਹਿ ਸੁ ਅੰਕ।
ਜੇ ਨਰ ਗ੍ਰਾਸੇ ਕਲੁਖ ਅਹੇਸਾ* । ਜਾਹਿ ਸਰਨ ਸੇ ਨਾਮ ਖਰੇਸਾ ॥੭੬॥

[ਸਾਵਜ=ਸਾਮਜ-ਹਾਥੀ।

ਸਾਵਕ=ਹਾਥੀ ਦਾ ਬੱਚਾ। ਕਿਸੇ ਜਨਵਰ ਦਾ ਬੱਚਾ।

ਕਰਹਿ ਅਤੰਕ=ਭਰ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਭਾਵ ਡਰ ਮੰਨਦੇ ਹਨ।

ਕੇਹਰੀ=ਸ਼ੇਰ। [ਹਿੰਦੀ, ਕੇਹਰੀ। ਪੰਜਾਬੀ, ਕੇਹਰ। ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ, ਕੇਸਰੀ]। ਸ਼ੇਰ ਹਾਥੀ ਨੂੰ ਮਾਰ ਸੁਟਦਾ ਹੈ।

ਅੰਕ=ਗੋਦ, ਮੁਰਾਦ ਸ਼ਰਣ ਤੋਂ ਹੈ। ਤਕਹਿ ਸੁ ਅੰਕ=ਓਹ ਸ਼ਰਣ ਤੱਕਣ, ਭਾਵ ਓਹ ਸ਼ਰਣ ਲੈਣ।

ਕਲੁਖ=ਦੋਖ, ਪਾਪ।

ਅਹੇਸਾ=[ਅਹਿ+ਈਸ਼=ਅਹੀਸ਼] ਅਹੀਸ਼ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਸੱਪਾਂ ਦਾ ਰਾਜਾ, ਸੱਪਾਂ ਦਾ ਰਾਜਾ ਸ਼ੇਸ਼ਨਾਗ ਹੈ, ਉਹ ਆਪ ਨਾਮ ਜਪਣ

*ਪਾਠਾਂਤ੍ਰ-ਜੇ ਨਰ ਗ੍ਰਾਸੇ ਕਲੁਖ ਅਹੇਸਾ-ਬੀ ਹੈ।

ਵਾਲਾ ਹੈ ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਹ ਅਰਥ ਦੁਕਦਾ ਨਹੀਂ।

ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਰੀਤੀ ਮੁਜਬ ਅਹਿ+ਈਸ਼=ਅਹੀਸ਼ ਬਨਣਾ ਚਾਹੀਏ,
ਅਹਿਸ਼-ਬਣਨਾ ਠੀਕ ਨਹੀਂ, ਪਰ ਜੇ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਅਹਿਸ਼
ਠੀਕ ਸਮਝ ਲਈਏ ਤਾਂ ਇਸਦਾ ਅਰਥ ਨਾਗ ਕਰ ਲੈਣਾ
ਠੀਕ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਵਾਸਕਿ ਆਦਿ ਨਾਗਾਂ ਨੂੰ ਬੀ 'ਅਹਿਪਤ'
ਕਹ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਏਹ ਨਾਗ ਪੁਰਖਾਂ ਵਿਚ ਅੱਠ ਲਿਖੇ
ਹਨ:-ਅਨੰਤ, ਵਾਸੁਕਿ, ਪਦਮ, ਮਹਾਂਪਦਮ, ਤਕਸ਼ਕ, ਕੁਲੀਰ,
ਕਕੋਰਟਕ, ਸ਼ੀਖ।

ਖਗੋਸ਼=ਖਗ=ਪੰਛੀ।

ਈਸ਼=ਈਸ਼ੁਰ।

ਗਰੁੜ ਸੌਪਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਸੁਟਦਾ ਹੈ।

ਖਗੋਸ਼=ਪੰਛੀਆਂ ਦਾ ਰਾਜਾ, ਗਰੁੜ।

ਅਰਥ—ਜੋ ਸੰਸਾਰ (ਰੂਪੀ) ਹਾਥੀ (ਤੋਂ) ਡਰ ਮੰਨਦੇ ਹਨ ਓਹ ਨਾਮ (ਰੂਪੀ) ਸ਼ੇਰ ਦੀ ਸ਼ਰਣ
ਲੈਣ। ਜੋ ਪੁਰਖ ਪਾਪ (ਰੂਪੀ) ਨਾਗ ਨੇ ਗ੍ਰਸ ਲਏ ਹਨ (ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ)
ਓਹ ਨਾਮ (ਰੂਪੀ) ਗਰੁੜ ਦੀ ਸ਼ਰਣ ਜਾ ਪੈਣ।

ਭਵ ਸਾਗਰ ਮਹਿ ਖਾਂਤਿ ਜਿ ਗੋਤੂ। ਗਹੈਂ ਕਿਉਂ ਨ ਸ੍ਰੀ ਨਾਮ ਜਿ ਪੋਤੂ।
ਸਿਮਰਨ ਮਹਿ ਕਿਛੁ ਖਰਚ ਨ ਖੇਦਾ॥ਹੈ ਸੁਖੇਨ ਸੁਖਦਾਨ ਅਛੇਦਾ॥੭੭॥

ਗੋਤੂ=ਗੋਤੇ। ਗਹੈਂ=ਪਕੜਦੇ। ਪੋਤੂ=ਪੋਤ-ਜਹਾਜ਼।

ਸੁਖਦਾਨ=ਸੁਖ ਦਾ ਦਾਤਾ।

ਅਛੇਦਾ=ਅਛੇਦਜ—ਜੋ ਛੇਦਿਆ ਨਾ ਜਾ ਸਕੇ, ਕੱਟਿਆ ਨਾ ਜਾ ਸਕੇ, ਅਟੱਲ।
ਜੋ ਮਰਕੇ ਬੀ ਨਾ ਟੁੱਟੇ, ਏਥੇ ਬੀ ਰਹੇ ਤੇ ਅਗੇ ਬੀ ਨਾਲ ਜਾਵੇ। ਸਦਾ
ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ।

ਅਰਥ—ਸੰਸਾਰ ਰੂਪੀ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ ਜੋ (ਨਰ) ਗੋਤੇ ਖਾਂਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਸ੍ਰੀ (ਵਾਹਿਗੁਰੂ) ਨਾਮ
ਰੂਪੀ ਜਹਾਜ਼ (ਦਾ ਆਸ਼ਾ) ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਫੜ ਲੈਂਦੇ? (ਨਾਮ) ਸਿਮਰਨ ਵਿਚ (ਨਾ ਤੀ)
ਕੁਛ ਖਰਚ (ਹੈ ਤੇ) ਨਾ ਖੇਚਲ, (ਨਾਮ ਜਪਣਾ) ਸੋਖਾ (ਕੰਮ) ਹੈ (ਤੇ) ਅਛੇਦ ਸੁਖ ਦਾ
ਦਾਤਾ ਹੈ।

ਭਾਵ—ਇੱਥੇ ਹੁਣ ਨਾਮ ਨੂੰ ਜਹਾਜ਼ ਦਾ ਰੂਪਕ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਭਾਵ ਉਹੋ ਕਿ ਇਹ ਰੱਖਿਆ ਕਰਨ
ਵਾਲਾ ਤੇ ਤ੍ਰਾਣ ਕਰਤਾ ਹੈ। ਖਰਚ ਤੇ ਖੇਦ ਰਹਿਤ ਕਹਿਣ ਤੋਂ ਭਾਵ ਹੈ:—

੧. ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨਾਮ ਨੂੰ ਸੰਸਾਰੀ ਹਨ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਪੁਰਖ ਭੀ ਜਪ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਧੁਨੀ
ਏਹ ਹੈ ਕਿ ਯੋਗਜ, ਦਾਨ, ਤੀਰਥ ਆਦਿ ਧਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਸਿੱਧ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ। ਜੇ
ਹੋ ਜਾਣ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਫਲ ਪਾਪ ਪੁੰਨ ਮਿਸ਼੍ਰਤ ਹੈ। ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਸਿਮਰਨ ਵਿਚ ਮਾਯਾ
ਤੇ ਧਨ ਕੁਛ ਨਹੀਂ ਖਰਚ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂਤੇ ਪ੍ਰਾਣੀ ਮਾਤ੍ਰ ਇਸਨੂੰ ਜਪ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਇਹ ਇਉਂ
ਅਮੁੱਲ (ਮੁੱਲ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ) ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਅਪਣੇ ਫਲ ਵਿਚ ਇਹ ਅਮੁੱਲ (ਅਮੋਲਕ) ਹੈ। ਜੋ

ਅਮੁੱਲ ਦੁਆਰਾ ਵਿਸਮਾਦ ਵਿਚ ਲੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਯਥਾ 'ਅਮੁੱਲਾ ਸਮਾਹਿ'। ਫਿਰ ਏਹ ਨਿਰੋਲ ਪੁੰਨ ਰੂਪ ਹੈ।

੨. ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਪ, ਆਸਨ, ਪ੍ਰਾਣਾਯਾਮ ਆਦੀ ਕਰਮ ਭਾਵੇਂ ਧਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਹੀ ਸਿੱਧ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਖੋਦ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਸਿਮਰਨ ਵਿਚ ਨਿਰੋਲ ਸੁਖ ਹੀ ਸੁਖ ਹੈ (ਭਾਵੇਂ ਲਗਾਤਾਰ ਚੇਤੇ ਰੱਖਣ ਦਾ ਜਤਨ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ) ਪਰ ਤਨ ਤਾਪਨ ਤੇ ਤਨ ਪੀੜਨ ਆਦਿ ਖੋਦ ਕੋਈ ਭੀ ਨਹੀਂ।

[ਇਤਿ ਮੰਗਲ]।

ਸੂਚਨਾ—ਹੁਣ ਪਿਛਲੇ ਮੰਗਲ ਕਥਨ ਦਾ ਕਵਿ ਜੀ ਦਾ ਅਪਣਾ ਮਨੋਰਥ ਵਰਣਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ:—

ਦੇਹਗ—ਸੁੰਦਰ ਸਤਿਗੁਰ ਕੀ ਕਥਾ ਗੁਨ ਮੰਦਿਰ ਸਖਕੰਦ।

ਬਰਨਨ ਤਿਸਕੋ ਅਬ ਕਰੋਂ ਹੋਵਹਿ ਬਿਘਨ ਨਿਕੰਦ ॥੭੮॥

ਗੁਨ ਮੰਦਿਰ=ਗੁਣ ਮੰਦਿਰ—ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਮੰਦਿਰ, ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਘਰ, ਸਾਰੇ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਸਮੁਦਾਇ। (ਅ) ਗੁਣ+ਮੰਦਿਰ=ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਮੰਦੀਰਲ। ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਪਰਬਤ।

ਸੁਖ ਕੰਦ=ਸੁਖ ਰੂਪੀ ਫਲ, ਸੁਖ ਫਲ।

ਕੰਦ=ਅਸਲ ਵਿਚ ਜੜ੍ਹ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਪਰ ਉਸ ਜੜ੍ਹ ਨੂੰ ਜੋ ਮੁਲਾਇਮ ਤੇ ਖਾਣ ਦੇ ਕੰਮ ਦੀ ਹੋਵੇ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸ਼ਕਰਕੰਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਹੈਨ ਤਾਂ ਇਹ ਚੀਜ਼ਾਂ ਜੜ੍ਹਾਂ ਪਰ ਖਾਣ ਵਿਚ ਮਾਨੇ ਜਿਮੀਂ ਦੇ ਅੰਦਰਲੇ ਫਲਾਂ ਸਮਾਨ ਹਨ। ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਕੰਦ ਦਾ ਅਰਥ ਫਲ ਕਰਨ ਲਗ ਪਏ ਹਨ। (ਅ) ਸੁਖਾਂ ਦਾ ਬੱਦਲ, ਭਾਵ ਸੁਖਾਂ ਦਾ ਦਾਤਾ।

ਅਰਥ—ਹੁਣ ਮੈਂ ਸੁਹਣੇ ਸਤਿਗੁਰ (ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ) ਦੀ ਕਥਾ (ਜੋ) ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਪਰਬਤ ਤੇ ਸੁਖਾਂ ਦਾ ਕੰਦ ਹੈ ਤਿਸ ਨੂੰ ਵਰਣਨ ਕਰਦਾ ਹਾਂ, (ਮੇਰੇ ਕਾਰਜ ਵਿਚ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਸਾਰੇ) ਵਿਘਨ ਮੂਲੋਂ ਕੱਟੇ ਜਾਣ।

ਸੂਚਨਾ—ਹੁਣ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦਾ ਖਾਕਾ ਮਾਨੋਂ ਖਿੱਚਦੇ ਹਨ:—

ਸ੍ਰੀ ਨਾਨਕ ਸੁ* ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਮੈਂ ਕਹੋਂ ਕਥਾ ਇਹ ਆਦਿ।

ਅੰਗਦ ਬਾਲੇ ਕੇ ਮਿਲਨ ਪੁਨ ਤਿਨ ਕੋ ਸੰਬਾਦ ॥੭੯॥

ਚੋਪਈ—ਪੁਨ ਸ੍ਰੀਨਾਨਕ ਜਨਮੁ ਸੁਹਾਵਾ। ਸ਼ਿਸ਼ਲੀਲਾ ਬਹੁਨਰਨਦਿਖਾਵਾ॥
ਕਹੋਂ ਕਥਾ ਕਿਯਾ ਮੋਦੀ ਖਾਨਾ। ਤਿਹ ਤਜਿ ਦੇਸ ਬਿਲੋਕੇ ਨਾਨਾ ॥੮੦॥

*ਕਈਆਂ ਨੁਸਖਿਆਂ ਵਿਚ ਪਾਠ—ਸੁ—ਨਹੀਂ ਹੈ ਤੇ—ਨਾਨਕ ਪਰਕਾਸ਼—ਪਾਠ ਹੈ।

†ਪਾਠਾਂਤ੍ਰ—ਕੀਯ—ਤੇ—ਕਿਓ—ਬੀ ਹਨ।

ਜਹਿ ਤਹਿ ਸਿੱਖੀ ਰੀਤਿ ਚਲਾਈ । ਪਰਿ ਕਰਤਾਰ ਬਸੇ ਪੁਨ ਆਈ ।
ਸਿੱਖੀ ਪਰਖੀ ਸਿੱਖਨ ਕੀ ਜਬ । ਸ੍ਰੀ ਅੰਗਦ ਕੋ ਤਖਤ ਦਿਯੋ ਤਬ ।੮੧।
ਅਸ ਗੁਰ ਕੀਰਤਿ ਕਰਿਹੋਂ ਗ੍ਰੰਥੁ । ਸੁਨਿ ਸੁਖ ਪਾਵਹਿ ਗੁਰ ਕੇ ਪੰਥੁ ।

ਸੰਬਾਦ = { ਸੰ = ਭਲੀ ਪ੍ਰਕਾਰ
ਬਾਦ = (ਵਦ = ਬੋਲਨਾ) ਬਚਨ } = ਗਲ ਬਾਤ । ਬਾਤ ਚੀਤ ।
ਸੁਹਾਵਾ = ਸੁੰਦਰ ।
ਸਿਸੁ ਲੀਲਾ = ਬਾਲਕ ਪਨੇ ਦੀ ਲੀਲਾ । ਬਚਪਨ ਦੇ ਕੌਤੁਕ । ਬਾਲ ਚੋਜ ।
ਨਰਨ = ਨਰਾਂ ਨੂੰ । ਬਿਲੋਕੇ = ਦੇਖੋ । ਨਾਨਾ = ਬਹੁਤੇ ।
ਪੁਨ = ਫੇਰ । ਅਸ = ਐਸੀ ।
ਗ੍ਰੰਥੁ = ਗ੍ਰੰਥਨ - ਬੰਨ੍ਹਣਾ, ਤਰਤੀਬ ਦੇਣੀ । ਗ੍ਰੰਥਨ ਕਰਨਾ, ਜਿਵੇਂ ਪੋਥੀ ।
ਕਰਹੋਂ ਗ੍ਰੰਥੁ = ਗ੍ਰੰਥਨ ਕਰਾਂਗਾ । ਗ੍ਰੰਥ ਰਚਾਂਗਾ ।
(ਅ) ਕਿਤੇ ਪਾਠ ਹੈ 'ਕਹੋਂ ਗਰੰਥੁ', ਇਸ ਦਾ ਬੀ ਅਰਥ ਹੋਊ ਗਰੰਥ
ਯਾ ਪੋਥੀ ਰਚਾਂਗਾ ।
ਪੰਥੁ = ਪੰਥ ਵਾਲੇ, ਮੁਰਾਦ ਸਿੱਖਾਂ ਤੋਂ ਹੈ ।

ਅਰਥ—(ਇਸ ਪੋਥੀ ਅਰਥਾਤ) ਸ੍ਰੀ (ਗੁਰ) ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਪਹਿਲੀ ਕਥਾ ਮੈਂ ਇਹ
ਕਹਾਂਗਾ (ਜਿਸ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ) ਅੰਗਦ (ਦੇਵ ਜੀ ਨੂੰ) ਬਾਲੇ ਦਾ ਮਿਲਨਾ ਤੇ
ਫਿਰ (ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਪਰ ਪਰਸਪਰ) ਬਾਤਚੀਤ (ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਹੋਵੇਗਾ)।
ਫੇਰ ਸ੍ਰੀ (ਗੁਰੂ) ਨਾਨਕ (ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ) ਸੁਹਣੇ ਅਵਤਾਰ (ਲੈਣ ਦੀ,
ਫੇਰ) ਬਾਲਕ ਲੀਲਾ (ਜੋ) ਬਹੁਤੇ ਨਰਾਂ ਨੂੰ ਦਿਖਾਈ, (ਫੇਰ) ਮੋਈ ਖਾਨੇ
ਕਰਨ ਦੀ, (ਫੇਰ) ਉਸ ਨੂੰ ਛੱਡਕੇ ਨਾਨਾ ਦੇਸ਼ ਦੇਖਣ (ਦੀ) ਕਥਾ ਕਹਾਂਗਾ ।
(ਫੇਰ) ਜਿੱਥੇ ਕਿੱਥੇ ਸਿੱਖੀ ਰੀਤ (ਜਿਵੇਂ) ਚਲਾਈ, ਫਿਰ ਕਰਤਾਰ
ਪੁਰ ਆਕੇ (ਜਿਵੇਂ) ਵੱਸੇ, (ਫੇਰ) ਜਦ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਸਿੱਖੀ (ਜਿਵੇਂ) ਪਰਖੀ (ਤੇ)
ਸ੍ਰੀ (ਗੁਰੂ) ਅੰਗਦ ਜੀ ਨੂੰ ਤਏਂ (ਜਿਵੇਂ) ਤਖਤ ਦਿੱਤਾ (ਸਭਨਾਂ ਗੱਲਾਂ ਦਾ)
ਐਸਾ ਗੁਰੂ ਜੱਸ ਦਾ ਗ੍ਰੰਥ ਰਚਾਂਗਾ (ਕਿ ਜਿਸ ਨੂੰ) ਸੁਣਕੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ
ਪੰਥ (ਤੇ ਟੁਰਨ) ਵਾਲੇ ਸੁਖ ਪਾਉਣਗੇ ।

ਸੁਚਨਾ—ਹੁਣ ਗੁਰ ਕੀਰਤੀ ਨੂੰ ਨਦੀ ਦੇ ਰੂਪਕ ਵਿਚ ਵਰਣਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤੇ
ਇਸ ਤੋਂ ਲਾਭ ਲੈਣ ਦੀ ਜਾਚ ਦੱਸਦੇ ਹਨ ।

ਗੁਰ ਕੀਰਤਿ ਸਰਿਤਾ ਜਿਵ ਬਰਨੀ। ਮੰਗਲ ਕਰਨਿ ਅਮੰਗਲ ਹਰਨੀ।੮੨।

ਦੇਹਗਾ—ਭਵ ਬੰਧਨੁ ਬਿਖ ਕੇ ਸਹਿਤ ਭਰਮ ਬਿਮੁਖਤਾ* ਕੂਲ ।
ਕਹਨਿ ਸੁਨਨਿ ਪਰਵਾਹਿ ਤਿਹ ਢਾਹਿ ਉਖਾਰਹਿ ਮੂਲ ॥੮੩॥

ਸਹਿਤ=ਨਦੀ । ਬਰਨੀ=ਵਰਣਨ ਕੀਤੀ ਹੈ ।

ਅਮੰਗਲ=ਅਮੰਗਲ=ਜੇ ਮੰਗਲ ਨਾ ਹੋਵੇ । ਦੁਖ, ਵਿਘਨ ਆਦਿ ।

ਹਰਨੀ=ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ।

ਭਵ ਬੰਧਨ ਬਿਖ=ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਬੰਧਨਾਂ ਰੂਪੀ ਬਿੱਛ, ਜਿਸ ਦਾ ਬੀਜ ਹੈ

ਹਉਮੈ ਤੇ ਅੰਕੁਰ ਹੈ ਮਮਤਾ [ਦੇਖੋ ਸ੍ਰੀ ਗੁ: ਨਾ: ਪ੍ਰ: ਉ: ਅਧਿਆ:

੫੫ ਅੰਕ ੧] ਬਿਮੁਖਤਾ=ਬੇਮੁਖਤਾਈ ।

ਭਰਮ=ਸੰਸਾਰ । ਕੂਲ=ਕਿਨਾਰਾ, ਕੰਢਾ ।

ਪਰਵਾਹਿ=ਨਦੀ ਦਾ ਵੇਗ ਨਾਲ ਚਲ ਰਿਹਾ ਜਲ ।

(ਅ) ਕਥਾ, ਵਾਰਤਾ; ਵਯਾਖਯਾਨ ਆਦਿ ਜਦ ਸੁੰਦਰਤਾ ਨਾਲ ਕਥੇ

ਜਾ ਰਹੇ ਹੋਣ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਬੀ ਪਰਵਾਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ।

ਮੂਲ=ਜੜ੍ਹਾਂ । ਭਾਵ, ਹਉਮੈ ।

ਅਰਥ—ਗੁਰੂ (ਜੀ ਦੀ) ਕੀਰਤੀ (ਜੋ ਮੈਂ) ਵਰਣਨ ਕੀਤੀ (ਹੈ) ਨਦੀ ਵਾਂਗੂ ਹੈ, (ਜੋ) ਮੰਗਲ
ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਤੇ ਅਮੰਗਲ ਦੂਰ ਕਰ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਹੈ ।

ਭਰਮ ਤੇ ਬੇਮੁਖਤਾਈ (ਰੂਪੀ ਦੋ) ਕਿਨਾਰੇ (ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਉਤੇ) ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਬੰਧਨਾਂ
(ਰੂਪੀ) ਬਿੱਛ (ਉਗ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਇਸ ਸੁੱਕੀ ਨਦੀ ਵਿਚ ਜੇ ਗੁਰੂ ਕੀਰਤੀ) ਦੇ ਕਥਨ ਕਰਨ
ਤੇ ਸੁਣਨ ਦਾ ਪ੍ਰਵਾਹ (ਚਲ ਪਵੇ ਤਾਂ) ਤਿਨ੍ਹਾਂ (ਦੋਹਾਂ ਕਿਨਾਰਿਆਂ ਨੂੰ) ਢਾਹ ਘੱਟੇਗਾ,
(ਨਾਲ ਹੀ ਉਸ ਬਿੱਛ ਨੂੰ) ਜੜ੍ਹਾਂ ਪੁਟ ਸੱਟੇਗਾ ।

ਚੌਪਈ—ਗੁਰ ਸਿੱਖਨ ਮੰਜਨ ਹੈ ਜੋਗੁ । ਗੁਰ ਸਿੱਖੀ ਸੁਖ ਆਨੰਦ ਭੋਗੁ ।
ਨਿੰਦਕ ਜੋਨ ਅਸੂਯਾ ਸਹਿਤੁ ਤਿਨਕੇ ਯੋਗ ਨ ਇਹੁ ਦੁਖ ਦਹਿਤੁ ॥੮੪॥

ਮੰਜਨ=ਇਸ਼ਨਾਨ ।

ਅਸੂਯਾ=ਈਰਖਾ, ਸਾੜਾ । ਦੂਸਰੇ ਦੇ ਗੁਣ ਦੇਖਕੇ ਜਲਨਾ ।

‘ਜੋਨ ਅਸੂਯਾ ਸਹਿਤੁ’ ਨਿੰਦਕ ਦਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ ਨਹੀਂ
ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਨਿੰਦਕ ਤਾਂ ਈਰਖਾ ਤੋਂ ਖਾਲੀ ਕਦੇ ਹੁੰਦਾ ਹੀ
ਨਹੀਂ । ਦੂਸਰੇ, ਅਗਲੀ ਤੁਕ ਵਿਚ ਪਦ ‘ਤਿਨਕੇ’ ਹੈ, ਤਿਨਕੇ ਬਹੁ
ਬਚਨ ਹੈ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਸਪਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਨਿੰਦਕ ਤੇ ਈਰਖਾ ਵਾਲੇ ਦੋਹਾਂ
ਵਾਸਤੇ—ਤਿਨਕੇ—ਪਦ ਆਯਾ ਹੈ ।

ਦਹਿਤੁ=ਸਾੜਾ । ਦੁਖ ਦਹਿਤੁ=ਸਾੜੇ ਦਾ ਦੁਖ । ਅਥਵਾ ਦੁਖ ਦੇਂਦੀ ਹੈ

ਅਰ ਸਾੜਦੀ ਹੈ, ਭਾਵ ਜੋ ਗੁਰ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਠੰਢ ਪਾਉਂਦੀ ਹੈ ਉਹ

*ਪਾਠਾਂਤ੍ਰ—ਭਰਮ ਬੇਮੁਖਤਾ—ਬੀ ਹੈ ।

ਨਿੰਦਕਾਂ ਨੂੰ ਸਾੜਦੀ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਬਿਰਹਨੀ ਨੂੰ ਚੰਦ ਤੱਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ । (ਅ) ਨਦੀ ਦਾ ਵਿਸ਼ੇਖਣ ਹੈ, ਭਾਵ ਇਹ ਕਿ ਗੁਰ ਕੀਰਤੀ ਰੂਪੀ ਨਦੀ ਦੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈ ।

ਅਰਥ—(ਇਹ ਗੁਰ ਕੀਰਤੀ ਰੂਪੀ ਨਦੀ) ਗੁਰ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਨ ਦੇ ਜੋਗ ਹੈ, ਗੁਰੂ ਕੀ ਸਿੱਖੀ (ਇਸ ਇਸ਼ਨਾਨ ਨਾਲ) ਸੁਖ ਤੇ ਅਨੰਦ ਭੋਗਦੀ ਹੈ, (ਪਰੰਤੂ) ਨਿੰਦਕ (ਅਤੇ ਹੋਰ ਜੋ ਕੋਈ) ਈਰਖਾ ਵਾਲਾ ਹੈ ਇਹ ਦੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨੇ ਵਾਲੀ (ਨਦੀ) ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ (ਇਸ਼ਨਾਨ) ਜੋਗ ਨਹੀਂ ਹੈ ।

ਸ਼੍ਰੁਤ ਦਰ ਸੋਂ ਚਲਿ ਕੈ ਸੁ ਪ੍ਰਵਾਹੁ । ਉਰ ਸਾਗਰ ਮਹਿ ਇਸਥਿਤ ਆਹੁ ।
ਤਬ ਮਤਿ ਸੁਕਤਾ ਤਿਹ ਪਰ ਤਰਿਹੀ ਪ੍ਰੇਮ ਬੰਦਕੀ ਲਾਲਸ ਕਰਿਹੀ ॥੮੫॥

{ ਸ਼੍ਰੁਤ ਦਰ=ਕੰਨਾਂ ਰੂਪੀ ਦ੍ਰੜ [ਸੰਸਾਰ, ਦਰ=ਦ੍ਰੜ] । ਇੱਥੇ ਦਰ ਦਾ ਅਰਥ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਨਹੀਂ, ਨਦੀਆਂ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਬਾਣੀ ਨਹੀਂ ਲੰਘਦੀਆਂ । ਕੰਨ ਦੀ ਸ਼੍ਰੁਤ ਬੀ ਦ੍ਰੜ ਵਰਗੀ ਹੈ ।
ਸ਼੍ਰੁਤ ਦਰ ਸੋਂ ਚਲਿ ਕੈ=ਕੰਨਾਂ ਰੂਪੀ ਦ੍ਰੜ ਦੇ ਵਿਚ ਦੀ ਲੰਘਕੇ ।
ਸੁ=ਉਹ । ਉਰ ਸਾਗਰ=ਹਿਰਦੇ ਰੂਪੀ ਸਮੁੰਦਰ ।
ਇਸਥਿਤ ਆਹੁ=ਸਥਿਤ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਟਿਕ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ।
ਮਤਿ=ਬੁੱਧੀ ।
ਸੁਕਤਾ=ਸ਼ੁਕ੍ਰਿ-ਸਿੱਪ, ਸਿੱਪੀ ਜਿਸ ਵਿਚੋਂ ਮੋਤੀ ਨਿਕਲਦੇ ਹਨ । }

ਅਰਥ—ਕੰਨਾਂ ਰੂਪੀ ਦ੍ਰੜ ਦੇ ਵਿਚਦੀ ਲੰਘਕੇ ਉਹ (ਕੀਰਤੀ ਦਾ) ਪ੍ਰਵਾਹ ਹਿਰਦੇ (ਰੂਪੀ) ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ (ਜਾਕੇ) ਟਿਕ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਦ ਬੁੱਧੀ (ਰੂਪੀ) ਸਿੱਪੀ ਉਸ (ਟਿਕੇ ਪਾਣੀ) ਉਤੇ ਡਰ ਪੈਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਪ੍ਰੇਮ ਬੰਦ ਦੀ (ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦੀ) ਲਾਲਸਾ ਕਰਦੀ ਹੈ ।

ਭਾਵ—ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਕੀਰਤੀ ਸੁਣਕੇ ਮਤ ਵਿਚ ਉਮੰਗ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜੋ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਲਾਲਸਾ ਕਰਦੀ ਹੈ । ਪ੍ਰੇਮ ਨੂੰ ਅਗਲੇ ਦੇਹੇ ਵਿਚ ਸ੍ਰਾਂਤਿ ਬੰਦ ਨਾਲ ਤੁਲਤਾ ਦੇਂਦੇ ਹਨ, ਕਿ ਇਸਨੂੰ ਫੇਰ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਬੰਦ ਮਿਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਬੁੱਧੀ ਫੇਰ ਟਿਕ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ ਟਿਕੀ ਬੁੱਧੀ ਫੇਰ ਅਮੋਲਕ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ।

ਦੋਹਰਾ—ਸ੍ਰਾਂਤਿ ਬੰਦ ਜਬ ਪ੍ਰੇਮ ਕੀ ਪਰਸੀ* ਤਿਹ ਕੋ ਆਇ ।

ਹੁਇ ਅਡੋਲ ਤਬ ਬੈਸਹੀ ਨਹਿ ਇਤ ਉਤ ਕੋ ਧਾਇ ॥ ੮੬ ॥

ਅਰਥ—(ਇਸ ਹਾਲ ਵਿਚ) ਜਦ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਸ੍ਰਾਂਤੀ ਬੰਦ ਉਸ ਨੂੰ ਆਕੇ ਛੁਹ ਜਾਏ ਤਦ (ਤਤਛਿਨ ਉਹ) ਅਡੋਲ ਹੋਕੇ ਬੈਠ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, (ਫਿਰ) ਇਧਰ ਉਧਰ

*ਪਾਠਾਂਤ—ਪਰਸੇ—ਬੀ ਹੈ ।

ਨਹੀਂ ਧਾਉਂਦੀ, (ਭਾਵ ਏਹ ਕਿ ਚਿਤ ਬ੍ਰਿਤੀ ਏਕਾਗ੍ਰ ਹੋਕੇ ਆਪੇ ਵਿਚ ਟਿਕ ਜਾਂਦੀ ਹੈ) ।

ਰੌਪਈ—ਸਾਕਤ ਖਰ ਨਹਿੰਮੱਜਨਕਰਿਹੀਂ। ਬਿਸੈਠੈਰਦੁਰਗੀਧਹਿਫਿਰਹੀਂ ।
ਜਿਉਂ ਕਿਉਂ ਤਿਹ ਬਨੁ ਜਾਇਸੈਜੋਗੁ। ਹੋਤਿ ਗੁੜਾਕਾ ਤਿਨਤਨੁ ਰੋਗੁ॥੮੭॥

{ ਸਾਕਤ=ਟੁੱਟੇ ਹੋਏ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਤੋਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਲਿਵ ਟੁੱਟੀ ਹੋਈ ਹੈ ।
ਈਸ਼ੁਰ ਵਿਮੁਖ । [ਅਃ, ਸਾਕਤ]
ਖਰ=ਖੋਤਾ । [ਫਾਃ, ਖਰ] । ਬਿਸੈ ਠੈਰ=ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਥਾਂ ।
ਦੁਰਗੀਧਹਿ=ਦੁਰਗੀਧੀ ਵਾਲੀ ਥਾਂ, ਭਾਵ ਅਰੁੜੀਆਂ ਤੋਂ ।
ਗੁੜਾਕਾ=ਨੀਂਦ । [ਸੈਸਃ, ਗੁੜਾਕਾ] }

ਅਰਥ—(ਪਰੰਤੂ) ਸਾਕਤ (ਪੁਰਖ) ਖੋਤੇ (ਸਮਾਨ ਹਨ ਉਹ ਇਸ ਗੁਰ ਕੀਰਤੀ ਰੂਪੀ ਨਦੀ ਵਚ) ਇਸ਼ਨਾਨ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ, (ਉਹ ਜਿਵੇਂ ਖੋਤਾ ਦੁਰਗੀਧੀ (ਵਾਲੀ ਥਾਂ ਫਿਰਦਾ ਹੈ ਤਿਵੇਂ) ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਕਾਰ ਵਾਲੀਆਂ ਥਾਂਵਾਂ ਤੋਂ ਫਿਰਦੇ ਹਨ, (ਭਲਾ ਜੇ) ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ (ਗੁਰਕੀਰਤੀ ਸੁਣਨ ਦਾ) ਸੰਜੋਗ ਬਣ (ਹੀ) ਜਾਵੇ (ਤਦ) ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ (ਉਸ ਵੇਲੇ) ਨੀਂਦ ਦਾ ਰੋਗ ਲਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।

ਭਾਵ—ਜੇ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੰਜੋਗ ਬਣ ਜਾਵੇ, ਭਾਵ ਕਿਸੇ ਕਾਰਣ ਸਾਕਤ ਲੋਗ ਸਤਿਸੰਗ ਵਿਚ ਆ ਹੀ ਜਾਣ ਤਾਂ ਮੈਂ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਗੁਰੂ ਜਸ ਫੇਰ ਬੀ ਸੁਣਨੋਂ ਰਹਿ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ।

ਸੋਰਠਾ—ਸਰਿਤਾ ਤਟ ਸਤਿਸੰਗ ਪਾਇ ਨ ਸ੍ਰਵਨ ਸ਼ਨਾਨ ਭਾ ।

ਗੁਰ ਜਸੁ ਗੁਵਉ ਰੰਗ ਰੰਗਜੈ ਨ ਮਨ ਦਹਦਿਸਿ ਫਿਰਜੈ ॥੮੮॥

{ ਸਰਿਤਾ=ਨਦੀ । ਤਟ=ਕਿਨਾਰਾ । ਭਾਵ, ਘਾਟ ।
ਪਾਇ=ਪਾਕੇ, ਅੱਪੜ ਕੇ । ਨ ਸ਼ਨਾਨ ਭਾ=ਇਸ਼ਨਾਨ ਨਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ।
ਫਿਰਜੈ=ਮਨ ਫਿਰਿਆ, ਭਾਵ ਭਟਕਿਆ ।
ਇਹ ਸੋਰਠਾ ਪਿਛਲੇ ਕਹੇ ਗੁੜਾਕਾ ਲਈ ਹੈ ਕਿ ਸਤਿਸੰਗ ਵਿਚ ਅੱਪੜਕੇ ਭੀ ਲਾਭ ਨਾ ਹੋਯਾ, ਸਗੋਂ ਮਨ ਸੁਪਨਿਆਂ ਵਿਚ ਭਟਕਦਾ ਫਿਰਿਆ ।
ਪਰ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਵਿ ਜੀ ਨਿਜ ਮਨ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧ ਕਰਦੇ ਹੋਣ ਕਿ ਤੂੰ ਸਤਿਸੰਗ ਤੋਂ ਗੁਰੂ ਜਸ ਨਾਲ ਉੱਜਲਤਾ ਤੇ ਪ੍ਰੇਮ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤੇ । }

ਅਰਥ—(ਗੁਰ ਕੀਰਤੀ ਰੂਪੀ) ਨਦੀ ਦੇ ਸਤਿਸੰਗ (ਰੂਪੀ) ਘਾਟ (ਤੇ) ਅੱਪੜਕੇ

(ਗੁਰੂ ਯਸ) ਸੁਣ ਲੈਣ (ਰੂਪੀ) ਇਸ਼ਨਾਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਾ ਹੋਇਆ, (ਨਾਂ ਹੀ ਮਨ) ਗੁਰੂ ਜਸ ਦੇ (ਪ੍ਰੇਮ ਰੂਪੀ) ਗੂੜ੍ਹੇ ਰੰਗ (ਨਾਲ) ਰੰਗਿਆ ਗਿਆ, (ਸਗੋਂ) ਮਨ ਦਸੇ ਦਿਸ਼ਾ (ਵਿਚ ਭਟਕਦਾ) ਫਿਰਿਆ ।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਗ੍ਰੰਥੇ ਪੂਰਬਾਰਧੇ
‘ਮੰਗਲਾ ਚਰਨ, ਨਾਮ ਮਹਿਮਾ ਬਰਨਨੰ’ ਨਾਮ ਪ੍ਰਥਮੇ ਧਯਾਇ* ।

{ ਇਤਿ=ਸਮਾਪਤ ਹੋਇਆ । ਪੂਰਬਾਰਧ=ਪਹਿਲਾ ਅੱਧਾ ਹਿੱਸਾ ।
{ ਬਰਨਨੰ=ਵਰਣਨ । ਪ੍ਰਥਮੇ ਧਯਾਇ=ਪਹਿਲਾ ਅਧਯਾਯ । }

ਅਰਥ—ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਗ੍ਰੰਥ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਅੱਧੇ (ਹਿੱਸੇ ਦਾ) ਪਹਿਲਾ ਅਧਯਾਯ ਜਿਸਦਾ ਨਾਮ ‘ਮੰਗਲਾ ਚਰਨ, ਨਾਮ ਮਹਿਮਾ ਵਰਣਨ’ ਹੈ, ਸਮਾਪਤ ਹੋਇਆ ।

ਅਧਯਾਯ ਦੂਜਾ

[ਮੰਗਲ । ਪੱਤ੍ਰੀ ਲਿਆਉਣੀ, ਬਾਲੇ ਦਾ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਜੀ ਨੂੰ ਮਿਲਣਾ]
ਸ੍ਰੇਯ-ਬਲਵੰਡ ਬਡੇ ਭੁਜਦੰਡ ਪਚੰਡ ਅਖੰਡ ਅਦੰਡ ਕਰੇ ਖਲ ਖੰਡਾ ।
ਰਨਮੰਡ ਉਮੰਡ ਘਮੰਡਿਤ ਰੰਡਿ ਅਖੰਡਲ ਕੇ ਅਰਿ ਕੀਨ ਬਿਹੰਡਾ ।
ਕਰ ਹੇਰਿ ਕੁਵੰਡਹ ਤੁੰਡਹ ਪੰਡ ਭਗੋ ਜਸ ਮੰਡਨ ਭਾ ਬ੍ਰਹਮੰਡਾ ।
ਸਿਧਿਦਾ ਨਿਧਿਦਾ ਰਿਧਿਦਾ ਬੁਧਿਦਾ ਜੁਧ ਮੱਧ ਸਹਾਇਸਦਾਭਵਮੰਡਾ॥੧॥

{ ਬਲਵੰਡ=ਬਲਵੰਤ-ਬਲਵਾਨ ।
{ ਭੁਜਦੰਡ=ਭੰਡੇ ਵਰਗੀਆਂ ਮਜ਼ਬੂਤ ਬਾਹਾਂ । (ਅ) ਬਾਹਾਂ ਦੇ ਭੋਲੇ । }

*ਲਿਖਤ ਦੇ ਇਕ ਨੁਸਖੇ ਵਿਚ ਪਾਠ ਹੈ:—ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰੰਥੇ, ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ੇ, ਪੂਰਬਾਰਧੇ, ਮੰਗਲਾ ਚਰਨ ਨਾਮ ਮਹਿਮਾ ਬਰਨਨੰ ਨਾਮ ਪ੍ਰਥਮੇ ਅੰਸ਼ੁ । ਇਸਤੋਂ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਕਿ ਲੇਖਕ ਜੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਨੂੰ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ, ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਇਹ ਕਿਸੇ ਲਿਖਾਰੀ ਦਾ ਜਤਨ ਹੈ ਜਾਂ ਕਰਤਾ ਜੀ ਨੇ ਆਪ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰੰਥ ਮੁਕਾਕੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਨੂੰ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਹੈ । ਕਿਵੇਂ ਹੋਵੇ, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦਾ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨਾ, ਗ੍ਰੰਥ ਦੀ ਆਯੂ ਬਿਧੀ ਲਈ ਬੜਾ ਗੁਣਦਾਇਕ ਹੈ । ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਨੂੰ ਜੋ ਦੋ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿਚ ਵੰਡਿਆ ਹੈ ਇਸ ਵਿਚ ਭੀ ਗ਼ਾਲਬਨ ਇਹੋ ਮੁਰਾਦ ਹੈ, ਦਿਨ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਹਿੱਸਾ ਪੂਰਬਾਰਧ ਤੇ ਪਿਛਲਾ ਹਿੱਸਾ ਉਤਾਰਧ ਕਹੀਦਾ ਹੈ । ਗੋਯਾ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਰੂਪੀ ਸੂਰਜ ਚੜਿਆ ਹੈ, ਤੇ ਇਸਨੂੰ ਸੂਰਜ ਉਦੈ ਦਿਨ ਮਿਥਕੇ ਦੋ ਹਿੱਸੇ ਕੀਤੇ ਹਨ, ਅੱਗੋਂ ਉਸੇ ਸੂਰਜ ਤੋਂ ਬਣੀਆਂ ਰਾਸ਼ੀਆਂ, ਰੁੱਤਾਂ ਤੇ ਐਨ ਪਦ ਵਰਤੇ ਹਨ । ਪਰੰਤੂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੇ ਹਿੱਸਿਆਂ ਨੂੰ—ਅਧਯਾਯ—ਕਿਹਾ ਹੈ ਤੇ ਰਾਸ਼ਾਂ ਰੁੱਤਾਂ ਐਨਾਂ ਦੇ ਹਿੱਸਿਆਂ ਨੂੰ—ਅੰਸ਼ੁ—ਕਿਹਾ ਹੈ ।

ਪ੍ਰਚੰਡ=ਤੇਜ ਵਾਲੇ। ਅਖੰਡ=ਅਟੁੱਟ, ਜੋ ਭੱਜ ਨ ਸੱਕਣ।
 ਅਦੰਡ=ਅ+ਦੰਡ=ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੰਡ ਨਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਸਕੇ, ਨਿਰਭੈ।
 ਖਲ=ਮੂਰਖ। ਖੰਡ=ਖੰਡ ਦਿੱਤੇ, ਟੋਟੇ ਕਰ ਸਿੱਟੇ, ਨਾਸ਼ ਕੀਤੇ।
 ਰਣਮੰਡ=ਰਣ+ਮੰਡ=ਮੈਦਾਨ ਜੰਗ ਸਜੇ ਹੋਏ ਵਿਚ। ਰਣ ਤੱਤੇ ਯਾ
 ਰਣ ਮੱਤੇ ਵਿਚ। ਉਮੰਡ=ਜੇਬ ਨਾਲ।
 ਘਮੰਡਿਤ=ਘਮੰਡ ਵਿਚ ਆਕੇ, ਭਾਵ ਰਣ ਵਿਚ ਵੇਰੀ ਨੂੰ ਵੰਗਾਰਕੇ
 (ਮਾਰਨਾ)। ਵੰਗਾਰਕੇ।
 ਚੰਡ=ਇੱਕ ਦੌਂਤ ਜਿਸਨੂੰ ਦੇਵੀ ਨੇ ਮਾਰਿਆ ਸੀ। (ਅ) ਚੰਡ, ਚੰਡੀ=ਚੰਡਿਕਾ
 ਦੇਵੀ। ਰਾਖਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ ਦੇਵੀ ਦਾ ਰੂਪ। ਸ਼ਕਤੀ।
 ਅਖੰਡਲ=ਆਖੰਡਲ=ਇੰਦ੍ਰ*। ਅਰਿ=ਵੈਰੀ।
 ਬਿਹੰਡ=[ਸਿਸ਼, ਵਿਘਟਨ, ਵਿਹਨਨ। ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤ, ਬਿਹੰਡਨ]=ਟੋਟੇ
 ਟੋਟੇ ਕਰ ਸਿਟਣੇ, ਮਾਰ ਦੇਣਾ, ਪ੍ਰਾਜੇ ਕਰਨਾ।
 ਕਰ=ਹੱਥ। ਹੇਰਿ=ਦੇਖਕੇ।
 ਕਵੰਡਹ=ਧਨੁਖ। [ਸਿਸ਼: ਕੇਦੰਡ, ਹਿੰਦੀ, ਕੁਬੰਡ]।
 ਤੁੰਡਹ=ਤੁੰਡ-ਮੂੰਹ।
 ਪੰਡੁ=ਪਾਂਡੂ ਰੰਗ ਦੇ, ਪੀਲੇ, ਪਿੱਲੇ। ਮੂੰਹ ਪੀਲਾ ਹੋਣਾ, ਭੈ ਖਾਣਾ ਹੈ।
 ਮੰਡਨਭਾ=ਅਸਥਾਪਨ ਹੋਇਆ, ਫੈਲਿਆ ਹੋਇਆ।
 ਬ੍ਰਹਮੰਡਾ=ਜਗਤ ਵਿਚ।
 ਸਿਧਿ ਦਾ ਨਿਧਿ ਦਾ ਰਿਧਿ ਦਾ ਬੁਧਿ ਦਾ=ਸਿਧਿ, ਨਿਧਿ, ਰਿਧੀ
 ਤੇ ਬੁੱਧੀ ਦਾ ਦਾਤਾ। ਨਿਧੀਆਂ ਤੇ ਸਿਧੀਆਂ ਲਈ ਵੇਖੋ
 ਪਹਿਲੇ ਅਧਿਆਜ ਦੇ ੧੭ ਵੇਂ ਛੰਦ ਦੇ ਪਦਾਰਥ।
 ਰਿਧਿ=ਖੁਸ਼ਹਾਲੀ। ਕਿਸੇ ਸੁਭ ਵਸਤੂ ਦੀ ਅਮੁੱਕ ਪ੍ਰਾਪਤੀ।
 ਪਿੱਛੇ ਜੁੱਧ ਦੇ ਗੁਣ ਗਿਣੇ ਹਨ; ਹੁਣ ਬੁੱਧਿ ਦਾਤਾ ਅਰਥਾਤ
 ਵਿਦਯਾ ਆਦਿਕ ਗੁਣ ਗਿਣੇ ਹਨ ਤੇ ਵਿਦਯਕ ਕੰਮਾਂ ਵਿਚ
 ਸਿਧਿ (ਕਾਮਯਾਬੀ) ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਗੁਣ ਕਹੇ ਹਨ।
 ਭਵਮੰਡਾ=ਭਵ [ਭਯ]=ਡਰ। ਮੰਡਾ [ਮਰਦਨ ਤੋਂ]=ਮਲ ਸਿੱਟਣ
 ਵਾਲੀ। (ਅ)-ਭਵ=ਸੰਸਾਰ। ਮੰਡਾ [ਮੰਡਨੋਂ]=ਸੰਵਾਰ ਦੇਣ
 ਵਾਲੀ। ਭੂਸ਼ਿਤ ਕਰਨ ਵਾਲੀ। ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਵਿਦਯਾ
 ਆਦਿ ਸੁੰਦਰਤਾਈਆਂ ਨਾਲ ਭੂਸ਼ਿਤ ਕਰਨ ਵਾਲੀ।
 ਭਵਮੰਡਾ=ਦਾ ਅਰਥ ਜਗਤ ਰਚਨ ਵਾਲੀ ਬੀ ਹੋ ਸਕਦਾ
 ਹੈ, ਪਰ ਉਹ ਏਥੇ ਅਪ੍ਰਸੰਗਕ ਹੈ।

*ਅਖੰਡਲ=ਅਟੁੱਟ। ਪਰ ਏਥੇ ਮਰਾਦ ਆਖੰਡਲ ਤੋਂ ਹੈ।

ਅਰਥ—ਤੇਜਵਾਨ, ਬਲਵਾਨ (ਤੇ) ਵੱਡੇ (ਹਨ) ਬਾਹਵਾਂ ਦੇ ਡੋਲੇ (ਜਿਸਦੇ ਅਤੇ ਜਿਸਨੇ) ਨਾ ਖੰਡੇ ਜਾ ਸਕਣ ਵਾਲੇ ਨਿਰਭੈ ਮੂਰਖ ਖੰਡ ਸਿੱਟੇ* ।

(ਉਸ) ਸ਼ਕਤੀ ਨੇ ਰਣ ਤੱਤੇ (ਵਿਚ) ਉਮੰਡ ਕੇ ਤੇ ਵੰਗਾਰ ਕੇ ਇੰਦ੍ਰ ਦੇ ਵੈਰੀਆਂ ਨੂੰ ਪਾਜੇ ਕੀਤਾ ।

(ਉਸਦੇ) ਹੱਥਾਂ (ਵਿਚ) ਧਨੁਖ ਦੇਖਕੇ (ਵੈਰੀਆਂ ਦੇ) ਮੂੰਹ ਪੀਲੇ (ਹੋ ਗਏ ਤੇ ਭੈ ਖਾਕੇ) ਨੱਸ ਗਏ, ਬ੍ਰਹਮੰਡ (ਵਿਚ ਫਿਰ ਜਿਸਦਾ) ਜਸ ਹੋਇਆ ।

(ਉਹ ਹੀ ਹੈ) ਸਿੱਧੀ ਨਿੱਧੀ ਰਿੱਧੀ (ਤੇ) ਬੁੱਧੀ ਦੀ ਦਾਤਾ, ਜੁੱਧ ਵਿਚ ਸਹਾਇਕ (ਅਤੇ) ਸਦਾ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਭੂਸ਼ਿਤ ਰੱਖਣ ਵਾਲੀ ।

ਭਾਵ—ਏਹ ਮੰਗਲ ਫੇਰ ਸ਼ਾਰਦਾ ਦਾ ਹੈ, ਪਿਛਲੇ ਅਧਿਆਯ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਗ੍ਰੰਥ ਦੇ ਸਾਰੇ ਮੰਗਲ ਕਰ ਆਏ ਹਨ । ਏਥੇ ਕੇਵਲ ਦੂਜੇ ਅਧਿਆਯ ਦਾ ਮੰਗਲ ਕਰਦੇ ਹਨ । ਪਹਿਲਾਂ ਇਥੇ ਸ਼ਾਰਦਾ ਦਾ ਆਵਾਹਨ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਅਗਲੇ ਦੋਹੇ ਵਿਚ ਸੰਤਾਂ ਦਾ ਤੇ ਇਸਤੋਂ ਅਗਲੀ ਚੋਪਈ ਵਿਚ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਮੰਗਲ, ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅੱਗੇ ਅਰਦਾਸ ਹੈ ਕਿ ਮੇਰੇ ਇਸ ਉੱਦਮ ਨੂੰ ਨਿਰਵਿਘਨ ਸਮਾਪਤ ਕਰ ਦੇਣ ।

ਕਵਿ ਜੀ ਇਕ ਜੰਗਜੂ ਤੇ ਨਰ ਸੁਭਾਵ ਕੋਮ ਦੇ ਗੁਣੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਸ਼ਾਰਦਾ ਨੂੰ ਜੁੱਧ ਜੰਗ ਦਾ ਸਹਾਯਕ, ਜਲਾਲ ਤੇ ਜਮਾਲ ਦੋਹਾਂ ਸੁੰਦਰਤਾ ਵਾਲੀ ਫਰਜ਼ ਕਰਕੇ ਅਖੀਰਲੀ ਤੁਕ ਵਿਚ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ:—ਸਿਧਿ ਨਿਧਿ ਰਿਧਿ ਬੁਧਿ ਦੀ ਦਾਤਾ ਹੈ । ਜੇ ਕੋਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਸਤਾਂ ਦਾ ਜਗਤ ਵਿਚੋਂ ਨਾਸ਼ ਕਰੇ ਤਾਂ ਜੁੱਧ ਜੰਗ ਕਰਕੇ ਖਲਾਂ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਕਰਕੇ ਫੇਰ ਵਿਦਯਾ ਆਦਿ ਨਾਲ ਜਗਤ ਨੂੰ ਸਦਾ ਭੂਸ਼ਿਤ ਰਖਦੀ ਹੈ ।

ਵਿਸਥਾਰ ਵਾਸਤੇ ਪਹਿਲੇ ਅਧਿਆਯ ਦੇ ਕਬਿੱਤ ਅੰਕ ੨ ਦਾ ਟੀਕਾ ਤੇ ਭਾਵ ਪੜ੍ਹੋ ।

ਦੋਹਰਾ—ਬੰਦੋਂ ਸੰਤ ਸੰਦੋਹਿ ਪਦ ਜਿਨਤੇ ਹੋਤਿ ਉਧਾਰ ।

ਜਮ ਤਮ ਸਮ ਤਿਹ ਤਰਨਿ ਸੇ ਭ੍ਰਮ ਘਨ ਬਾਤ ਬਿਚਾਰ । ੨ ।

{ ਸੰਦੋਹਿ—ਸੰਗਤ, ਇਕੱਤ੍ਰਤਾ, ਇਕੱਠ, ਸਮਾਜ, ਸਾਰੇ, ਸਮੂਹ । [ਸੰਸ: ਸੰਦੋਹ]
ਉਧਾਰ=ਕਲਜਾਣ, ਮੁਕਤੀ । ਜਮ=ਯਮ । ਤਮ=ਹਨੇਰਾ ।
ਤਰਨਿ=ਤਰਣਿ=ਸੂਰਜ । (ਅ) ਤਰਣ=ਜਹਾਜ਼, ਬੋਟਾ ।
ਘਨ=ਬੱਦਲ । ਬਾਤ=ਵਾਤ-ਹਵਾ, ਪੋਣ, ਹਨੇਰੀ । }

ਅਰਥ—(ਉਨ੍ਹਾਂ) ਸਮੂਹ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਨੂੰ (ਮੈਂ) ਮੱਥਾ ਟੇਕਦਾ ਹਾਂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ (ਮਨੁੱਖ ਜਨਮ ਦਾ) ਉਧਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।

ਜਮ ਹਨੇਰੇ ਦੇ ਸਮਾਨ (ਹੈ) ਉਸ (ਲਈ ਉਹ ਸੰਤ) ਸੂਰਜ ਸਮਾਨ (ਹਨ ਅਤੇ) ਭ੍ਰਮ (ਰੂਪੀ) ਬੱਦਲਾਂ (ਨੂੰ ਉਡਾ ਦੇਣ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ) ਹਵਾ

*ਐਉਂ ਬੀ ਅਰਥ ਢੁਕਦਾ ਹੈ:—(ਜਿਸ ਸ਼ਕਤੀ ਨੇ) ਵੱਡੇ ਬਲਵਾਨ (ਤੇ) ਤੇਜਵਾਨ ਡੰਡੇ ਵਰਗੀਆਂ ਭੁਜਾਂ ਵਾਲੇ ਮੂਰਖਾਂ ਨੂੰ, (ਜੋ) ਨਾ ਖੰਡੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ (ਤੇ) ਨਾ ਸੋਧੇ ਜਾ ਸਕਣ ਵਾਲੇ (ਸਨ,) ਖੰਡ ਸਿੱਟਿਆ ।

(ਸਮਾਨ) ਸਮਝ ਲਓ ।

ਭਾਵ—ਹਵਾ ਬੱਦਲਾਂ ਨੂੰ ਉਡਾ ਲਿਆਂਦੀ ਹੈ, ਸੂਰਜ ਹਨੇਰੇ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ।
ਤਿਵੇਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਜੋ 'ਆਪਿ ਮੁਕਤੁ ਮੁਕਤੁ ਕਰੈ ਸੰਸਾਰੁ' [ਭਉ: ਸੁਖ: ਮ: ੫]
ਦਾ ਗੁਣ ਰੱਖਦੇ ਹਨ, ਮਨ ਤੋਂ ਭ੍ਰਮ ਤੇ ਜਮ ਦਾ ਭੈ ਦੂਰ ਕਰਦੇ ਹਨ । ਐਸੇ ਸਾਥੇ
ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ।

ਚੌਪਈ—ਮੋਰ ਮਨੋਰਥ ਭਯੋ ਜਹਾਜੂ। ਸਿੰਧੁ ਜਿ ਬਿਘਨ ਅਥਾਹਿ ਸਮਾਜੂ ।
ਕਰਨਧਾਰ ਕਰਿਹੀ ਗੁਰ ਕਰੁਨ॥ਤਬਪਹੁਚੋਂ ਤਟਿ ਕਰਿ ਤਿਨਪਰਨ॥੩॥

ਮਨੋਰਥ=ਮਨ ਦਾ ਅਰਥ—ਮੁਰਾਦ, ਮੁਦਆ । ਮਨੋਰਥ ਤੋਂ ਭਾਵ
ਏਥੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਰਚਣ ਦੀ ਚਾਹਨਾ ਤੋਂ ਹੈ ।
ਜਹਾਜੂ=ਜਹਾਜ਼, ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਬੋਝਾ ਜੋ ਸਮੁੰਦਰਾਂ ਤੋਂ ਮਾਲ ਤੇ
ਆਦਮੀ ਆਦਿ ਲੈ ਤਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਪਾਰ ਉਗਰ ਆਂਦਾ
ਜਾਂਦਾ ਹੈ [ਅਰਬੀ, ਜਹਾਜ਼] । ਸਿੰਧੁ=ਸਮੁੰਦਰ । ਸਮਾਜੂ=ਸਮਾਨ ।
ਕਰਨਧਾਰ=ਮਲਾਹ [ਸੰਸ:, ਕਰਣਧਾਰ] ਕਰਣ=ਉਹ ਪੁਰਜਾ ਜਿਸ
ਨਾਲ ਜਹਾਜ਼ ਸਿੰਧ ਬੰਨ੍ਹਕੇ ਟੇਰਿਆ ਜਾਵੇ ।
ਧਰ=ਧਾਰਨ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ।
ਕਰੁਨ=ਕ੍ਰਿਪਾ, ਮੋਹਰ । [ਸੰਸ:, ਕਰੁਣ, ਕਰੁਣਾ] । ਤਟਿ=ਕਿਨਾਰਾ ।
ਪਰਨ=ਆਸਰਾ । [ਸੰਸ:, ਪ੍ਰਣਯ] ।

ਅਰਥ—ਮੋਰਾ ਮਨੋਰਥ (ਗੰਥ ਰਚਨ ਦਾ ਮਾਨੋ ਇਕ ਬੜੇ) ਸਮਾਜ (ਨਾਲ
ਭਰਿਆ) ਜਹਾਜ਼ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ । ਵਿਘਨਾ (ਰੂਪੀ) ਅਥਾਹ ਸਮੁੰਦਰ ਹੈ ।
(ਜੇ) ਗੁਰੂ (ਰੂਪੀ) ਮਲਾਹ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਨਗੇ, ਤਦ (ਸਿੰ) ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਸਰੇ ਨਾਲ
(ਪਾਰਲੇ) ਕਿਨਾਰੇ ਅੱਪੜਾਂਗਾ ।

ਭਾਵ—ਕਵਿ ਜੀ ਅਪਣੇ ਕੰਮ ਨੂੰ ਬੜਾ ਕਠਨ ਸਮਝ ਰਹੇ ਹਨ । ਉਸ ਦਾ ਰੂਪਕ
ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ ਠਿੱਲੇ ਜਹਾਜ਼ ਨਾਲ ਬੰਨ੍ਹਦੇ ਹਨ । ਸਮੁੰਦਰੀ ਸਫਰ ਵਿਚ ਕਈ
ਵਿਘਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਬਚਾਉਂਦੇ ਸਿਆਣੇ ਮਲਾਹਾਂ ਦੇ ਹੱਥ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਵਧੇਰੇ
ਉਸ ਮਲਾਹ ਦੇ, ਜੋ ਜਹਾਜ਼ ਦੇ ਉਸ ਪੁਰਜੇ ਤੇ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਜਹਾਜ਼ ਦੀ ਸੇਧ
ਬੰਨ੍ਹਦਾ ਹੈ । ਉਹ ਜਹਾਜ਼ ਨੂੰ ਚਿਟਾਨਾਂ ਨਾਲ ਟਕਰਾਉਣੋਂ ਬਚਾਉਂਦਾ ਤੇ ਟਿਕਾਣੇ
ਅਪੜਾਉਂਦਾ ਹੈ । ਹੋਰ ਅਨੇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਘਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਦਾ ਪਰਨਾ ਲੈਕੇ
ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਿਹਰ ਤੇ ਤਕੀਆ ਰੱਖਕੇ ਆਪ ਪਾਰ ਪਹੁੰਚਣ ਦੀ ਅਰਥਾਤ ਅਪਣੇ
ਛੇਹੇ ਕੰਮ ਦੀ ਨਿਰਵਿਘਨ ਸਮਾਪਤੀ ਦਾ ਨਿਰਭਰ ਰਖਦੇ ਹਨ ।

ਪਦਾਂ ਦੀ ਅਰਥ ਵਿਚਾਰ ਇਹ ਰਸਤਾ ਵਧੇਰੇ ਦੇਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਜੀ
ਦੀ ਆਸ਼ਾ ਹੈ 'ਮੋਰਾ ਮਨੋਰਥ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ ਜਹਾਜ਼ ਵਾਂਗੂ ਹੈ;' ਅਰਥਾਤ ਕਠਨਤਾ ਵਾਲਾ
ਕੰਮ ਹੈ, ਫੇਰ ਉਸ ਸਮੁੰਦਰੀ ਸਫਰ ਵਿਚ ਵਿਘਨਾਂ ਦਾ ਭੈ ਹੈ ।

[ਬੋਲਤੀ]

ਤੁਮਰੇ ਨਾਮ ਨਿਬਾਹੁ ਲਾਜਾ । ਕਰਹੁ ਗ੍ਰੰਥ ਪੂਰਨ ਸੁਭ ਕਾਜਾ ।
 ਤਵ ਕਰੁਨਾ ਬਿਨ ਅੱਖਰ ਏਕੁ । ਨਹਿ ਉਪਜਤਿ ਮੁਖ ਰਿਦੈ ਬਿਬੇਕੁ ।੪।
 ਦੋਹਰਾ—ਗੁਰੁ ਪਗ ਪ੍ਰੇਮ ਸਮੁੰਦਰ ਸਮ ਸੁਧਾ ਪਰਦਿ ਕਵਿਤਾ ਸੁ ।

ਸਿੱਖ ਬਿੰਦਾਰਿਕ ਪੀਵਹੀਂ ਨਿੱਤ ਹੂੰ ਸੁਮਤਿ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ।੫।

[ਨਾਮ=ਨਾਮ ਤੋਂ ਮੁਰਾਦ ਨਾਮ ਦੇ ਬਿਰਦ ਦੀ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਆਪਦਾ ਹਾਂ
 ਤੇ ਆਪਦਾ ਯਸ਼ ਗਾਉਣ ਲਗਾ ਹਾਂ ।

ਨਿਬਾਹੁ ਲਾਜਾ=ਲਾਜ ਨਿਬਾਹੇ ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਕਿ ਮੇਰੇ ਵਿਚ ਕੋਈ
 ਗੁਣ ਨਹੀਂ, ਮੈਂ ਤੁਹਾਡਾ ਜੁ ਹੋਯਾ, ਇਸ ਦੀ ਲਾਜ ਪਾਲੋ ।
 ਸੁਭ ਕਾਜਾ='ਸੁਭ' ਪਦ 'ਕਾਜ' ਦਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ ਹੈ, ਪਰੰਤੂ ਪੂਰਨ ਕਰੇ ਦਾ
 ਕ੍ਰਿਯਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ ਹੋਕੇ ਬੀ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸੁਭ ਰੀਤੀ ਨਾਲ,
 ਭਾਵ ਨਿਰਵਿਘਨ ਸੰਪੂਰਣ ਕਰੇ । ਕਰੁਨਾ=ਕ੍ਰਿਪਾ ।

ਬਿਬੇਕੁ=ਵਿਵੇਕ—ਗਿਆਨ, ਪਛਾਣ, ਸਿਆਣ, ਨਿਰਣੈ ਕਰ ਲੈਣ
 ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ, ਨਿਰਣੈ ਕੀਤਾ ਹੋਯਾ ਸਿੱਟਾ । (ਅ) ਐਉਂ ਬੀ

ਤੁਕਾਂ ਦਾ ਅਰਥ ਲਾਉਂਦੇ ਹਨ:—ਤੇਰੀ ਕਿਰਪਾ ਬਿਨਾ ਮੇਰੇ
 ਹਿਰਦੇ (ਵਿਚ) ਵਿਵੇਕ (ਤਾਂ ਕੀ) ਇਕ ਅੱਖਰ ਬੀ ਨਹੀਂ
 ਉਪਜ ਸਕਦਾ । (ੲ) ਤੇਰੀ ਕਿਰਪਾ ਬਿਨਾਂ ਮੇਰੇ ਰਿਦੇ

ਵਿਚ ਇਕ ਅੱਖਰ ਦਾ ਗਿਆਨ ਨਹੀਂ ਉਪਜ ਸਕਦਾ ।

ਸੁਧਾ=ਅੰਮ੍ਰਿਤ । ਪਰਦਿ=ਦਾਤਾ [ਸਿਸ:, ਪ੍ਰਦ=ਦਾਤਾ] ।

ਕਵਿਤਾਸੁ=ਕਵਿਤਾ + ਸੁ=ਕਵਿਤਾ=ਸ਼ਾਇਰੀ, ਪਦਜ ਰਚਨਾ, ਮਨ ਦੇ
 ਭਾਵ ਆਦਕਾਂ ਨੂੰ ਰਮਣੀਕ ਝੀਕੇ ਨਾਲ ਛੰਦ ਵਿਚ ਕਹਿਣ
 ਦੀ ਮਤੀ । ਸੁ=ਉਹ; ਇਸ਼ਾਰਾ—ਸਮੁੰਦਰ—ਵਲ ਹੈ ।

ਬਿੰਦਾਰਕ=ਵਿੰਦਾਰਕ=ਦੇਵਤਾ, ਅਮਰ ਜੀਵਨ ਵਾਲਾ । [ਸਿਸ:,

ਵਿੰਦਾਰਕ=ਸੁੰਦਰ, ਮਨੋਰੰਜਕ, ਉੱਤਮ, ਸ਼੍ਰੇਸ਼ਟ । ਦੇਵਤਾ]

[ਸੁਮਤਿ=[ਸੁ=ਸ਼੍ਰੇਸ਼ਟ, ਮਤਿ=ਬੁਧੀ] । ਸ਼੍ਰੇਸ਼ਟਬੁਧੀ ਭਾਵ ਆਤਮ ਵਿਸ਼ੇਲੀਬੁਧੀ ਹੈ ।]

ਅਰਥ—(ਹੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ! ਤੁਹਾਨੂੰ) ਅਪਣੇ ਨਾਮ (ਦਾ ਬਿਰਦ ਹੈ, ਦਾਸ ਦੀ) ਲਾਜ
 ਨਿਬਾਹ ਦਿਓ, (ਮੇਰਾ ਇਹ) ਸੁਭ ਕੰਮ ਗ੍ਰੰਥ (ਰਚਣ ਦਾ) ਸੰਪੂਰਨ ਕਰ ਦਿਓ ।
 (ਮੈਨੂੰ ਇਹ) ਗਿਆਨ (ਪੱਕਾ ਹੈ ਕਿ) ਆਪ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਬਿਨਾ ਇਕ ਇਕ ਅੱਖਰ (ਬੀ) ਮੇਰੇ
 ਹਿਰਦੇ (ਵਿਚੋਂ) ਨਹੀਂ ਉਪਜ ਸਕਦਾ। ਗੁਰਾਂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਸਮੁੰਦਰ ਸਮਾਨ ਹੈ, ਉਹ
 (ਸਮੁੰਦਰ) ਕਵਿਤਾ (ਰੂਪੀ) ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦਾ ਦਾਤਾ ਹੈ । (ਜਿਸਨੂੰ) ਸਿੱਖ (ਰੂਪੀ) ਦੇਵਤੇ ਨਿੱਤ
 ਹੀ ਪੀਂਦੇ ਹਨ (ਜਿਸਤੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ) ਨਿਤ ਹੀ ਸੁਭ ਬੁਧੀ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਸੂਚਨਾ—ਅੱਗੋਂ ਹੁਣ ਕਥਾ ਆਰੰਭ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ।

ਚੋਪਈ ॥ ਵਿਚ ਕਰਤਾਰਪੁਰੇ ਜਗਰਾਈ^੧। ਸ੍ਰੀ ਅੰਗਦ ਕੋ ਦੀਨਿ ਬਡਾਈ।
 ਅਪਨ ਕੀਨ ਸਚਖੰਡ ਪਯਾਨਾ^੨। ਜੋਤਿ ਰੂਪ ਬਿਬ ਤਨ^੩ ਪਲਟਾਨਾ॥੬॥
 ਜਿਉ ਅਧਿਪਤਿ^੪ ਇਕ ਪੋਸ਼ਿਸ਼^੫ ਤਜਿਕੈ^੬। ਬੈਸਹਿ^੭ ਸਭਾ ਦੁਤਿਯ^੮ ਤਨ-
 ਸਜਿਕੈ^੯। ਤਿਉ ਖਡੂਰ ਮਹਿ ਆਨ ਬਿਰਾਜੇ। ਜਿਨ ਸਿਮਰਨਿ ਕਲਿ
 ਕਲਮਲ^{੧੦} ਭਾਜੇ ॥੭॥ ਦੋਹਰਾ ॥ ਤਖਤ ਬੈਠਿ ਅੰਗਦ ਗੁਰੂ ਕੀਨ ਖਡੂਰ
 ਨਿਵਾਸ। ਨਰਨ^{੧੧} ਉਧਾਰਨ ਕਾਰਨੇ ਕਰਤਿ ਸੁ ਭਗਤਿ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ॥੮॥
 ਸ੍ਰੈਯਾ॥ ਇਕ ਬਾਸੁਰ^{੧੨} ਆਸਨ ਡਾਸਿ^{੧੩} ਅਸੀਨ^{੧੪} ਸੁ ਧਯਾਨ ਬਿਖੈ ਗੁਰ
 ਅੰਗਦ ਹੋਏ। ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਕੋ ਪਦਪੀਕਜ^{੧੫} ਲੀਨ ਨਿਰੰਤਰ^{੧੬} ਹੀ ਮਦ^{੧੭}
 ਲੋਚਨ ਕੋਏ^{੧੮}। ਪੁਨ ਯੋ ਉਪਜੀ ਉਰ^{੧੯} ਬੀਚ ਬਿਚਾਰ - ਸੁ ਕਿੰਕਰ^{੨੦}
 ਕੇ ਭੁਮ ਜਾਸ^{੨੧} ਬਿਗੋਏ^{੨੨}। ਪਰਮੇਸੁਰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਸੋ ਜਿਨ*ਭੇਦ^{੨੩}
 ਨ ਮੰਧ ਤਰੰਗਹ^{੨੪} ਤੋਏ^{੨੫} - ॥੯॥ ਸ੍ਰੈਯਾ॥ ਚਿਤ ਪੀਤਿ ਕੀ ਰੀਤਿ ਚਿਤੈ^{੨੬}
 ਨਿਤ ਹੀ- ਭਵ^{੨੭} ਮੈਂ ਭਵ^{੨੮} ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਕੋ ਬਿਧਿ^{੨੯} ਲੀਨੇ ?। ਪੁਨ ਬਾਲ
 ਜੁਵਾ ਕੇ^{੩੦} ਬਿਲਾਸ^{੩੧} ਜੋਉ ਇਤਿਹਾਸ ਕਹੈ ਸਿਖ ਕੋਨ ਪ੍ਰਬੀਨੇ^{੩੨} ?। ਸਭਿ
 ਦੇਸ਼ ਬਿਦੇਸ਼ਨ^{੩੩} ਕੋ ਰਟਨੇ^{੩੪}, ਕਟਨੇ ਕੁਟਿਲੇ^{੩੫} ਬਡ ਦੰਭ^{੩੬} ਜੁ ਕੀਨੇ।
 ਚਿਤ ਚਿਤਤਿ ਦੇਤਿ ਅਚਿਤਤਤਾ ਜੋਉ ਬੈਸ ਇਕੰਤ ਗੁਰੂ ਰਸ ਭੀਨੇ-॥
 ੧੦॥ ਦੋਹਰਾ॥ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਬਰ ਸਰਬੱਗ^{੩੭} ਉਰ ਡਰ^{੩੮} ਹਰਿ^{੩੯} ਅਰੁ ਜੁਰ
 ਤੀਨ^{੪੦}। ਪਢਹਿ ਸੁਨਹਿ ਸਿਖ ਹੋਇ ਗਤਿ^{੪੧} ਰਿਦੇ ਮਨੋਰਥ ਕੀਨ॥੧੧॥
 ਚੋਪਈ॥ ਉਤ^{੪੨} ਬਾਲੇ ਸੰਧੂ ਸੁ ਵਿਚਾਰਾ। 'ਸ੍ਰੀ ਨਾਨਕ ਭੇ ਹਰਿ ਅਵਤਾਰਾ।
 ਨਿਜ^{੪੩} ਅਸਥਾਨ ਸੁ ਕੋਨ ਬਿਠਾਯੋ?। ਤਿਸ ਦਰਸਨ ਜਿਯਰਾ^{੪੪} ਲਲ-
 ਚਾਯੋ' ॥੧੨॥ ਬਹੁ ਨਰ ਮਹਿ ਬੋਲਯੋ ਇਮ ਬਾਲਾ॥ ਇਕ ਸਿਖ^{੪੫} ਬਚ^{੪੬}
 ਭਾਖਯੋ^{੪੭} ਤਿਹਕਾਲਾ^{੪੮}। 'ਤਿਹਣ ਗੋਤ ਅੰਗਦ ਤਿਹ ਨਾਮੂ। ਗੁਰਤਾ
 ਜਗਤ ਦੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ(ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ) ਨੇ^{੪੯} ਚਲਾਣਾ। ^{੫੦}ਦੂਜਾ ਸਰੀਰ। ^{੫੧}ਰਾਜਾ। ^{੫੨}ਪ੍ਰਸ਼ਾਕ।
^{੫੩}ਉਤਾਰਕੇ। ^{੫੪}ਬੈਠੇ। ^{੫੫}ਦੂਜੀ। ^{੫੬}ਪਹਿਨਕੇ। ^{੫੭}ਕਲਿਜੁਗ ਦੇ ਪਾਪ। ^{੫੮}ਮਨੁਖਾਂ ਦੇ। ^{੫੯}ਦਿਨ।
^{੬੦}ਭਾਹਕੇ। ^{੬੧}ਬੈਠੇ। ^{੬੨}ਚਰਣ ਕਮਲਾਂ ਵਿਚ। ^{੬੩}ਇਕਰਸ। ^{੬੪}ਬੰਦ (ਅ) ਖਿੜੇ। ^{੬੫}ਅੱਖਾਂ
 ਦੇ ਕੋਏ। ^{੬੬}ਦਿਲ। ^{੬੭}ਦਾਸਾਂ ਭਾਵ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ। ^{੬੮}ਜਿਨ੍ਹਾਂ(ਗੁਰੂਨਾਨਕਦੇਵ)ਨੇ। ^{੬੯}ਭੁਮ ਦੂਰ ਕੀਤੇ।
 ੨੩. ੨੪. ^{੭੦}ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨਾਲ ਭੇਦ ਨਹੀਂ ਜੀਕੂੰ ਜਲ ਤੇ ਲਹਿਰਾਂ ਦਾ ਫਰਕ ਨਹੀਂ।
^{੭੧}ਚਿਤਵਦੇ ਹਨ(ਦੂਜੇ ਗੁਰੂਜੀ)। ^{੭੨}ਸੰਸਾਰ। ^{੭੩}ਜਨਮ। ^{੭੪}ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ। ^{੭੫}ਜਾਮਾਨੀ ਦੇ। ^{੭੬}ਕੋਤਕ
 ਬਚਨ, ਆਦਿ ਹਾਲ। ^{੭੭}ਚਤੁਰ। ^{੭੮}ਦੇਸ਼ਾਂ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ। ^{੭੯}ਫਿਰਨਾ। ^{੮੦}ਪਾਪ। ^{੮੧}ਪਖੰਡ। ^{੮੨}ਅੰਤਰ-
 ਜਮੀ। ^{੮੩}ਦਿਲ ਦਾ ਡਰ। ^{੮੪}ਦੂਰ ਕਰਦੇ ਹਨ। ^{੮੫}ਅਤੇ ਤਿੰਨੇ ਤਾਪ। ^{੮੬}ਮੁਕਤ। ^{੮੭}ਉਧਰ।
^{੮੮}ਆਪਣੇ। ^{੮੯}ਦਿਲ। ^{੯੦}ਸਿਖ ਨੇ। ^{੯੧}ਬਚਨ। ^{੯੨}ਆਖਿਆ। ^{੯੩}ਉਸਵਕਤ। *ਪਾਠਾਂਤ੍ਰ-ਜਿਮ।

ਉਚਿਤ^੧ ਭਯੋ ਅਭਿਰਾਮੁ^੨ ॥੧੩॥ ਕਥਿਤਾ। ਸੂਤ^੩ ਸੁਨਿ ਬਾਲੇ ਬਾਤ, ਭਯੋ
 ਪੁਲਕਾਤ ਗਾਤ^੪, ਅੰਗ ਨ ਸਮਾਤਿ, ਚਲਜੋ ਤੋਹਾ ਤਬ ਧਾਇਕੈ^੫। ਕਾਤਿਕ
 ਦਿਵਸ^੬ ਪੁੰਨਜੋ, ਆਇ ਸੁ ਦਿਦਾਰ ਕੀਨੋ, ਕਰੀ^੭ ਕਰ^੮ ਬੰਦ^੯ ਅਭਿਬੰਦ^{੧੦}
 ਸੀਸ^{੧੧} ਨਾਇਕੈ^{੧੨}। ਦੇਖਤਿ ਮਗਨ ਭਯੋ ਆਵਨ ਸਫਲ ਕਿਯੋ, ਬੈਠਜੋ
 ਸੁਖ ਮਾਨ ਗੁਰ ਆਇਸੁ^{੧੩} ਕੋ ਪਾਇਕੈ। ‘ਸਤਿਕਰਤਾਰ’ ਕੋ ਉਚਾਰਿਕੈ^{੧੪}
 ਬੂਝਤਿ^{੧੫} ਪੁਨ^{੧੬} ‘ਕਿਤਹੂੰ ਤੇ’^{੧੭} ਆਏ ਤੁਮ ਦੀਜੀਏ ਸੁਨਾਇਕੈ^{੧੮} ? ॥੧੪॥
 ਦੋਹਰਾ॥ ਜਥਾਸਕਤ ਜੋ ਭੇਟ ਥੀ ਆਗੈ ਧਰੀ ਬਨਾਇ^{੧੯}। ਪੁਨ ਬਾਲਾ
 ਬੋਲਤਿ ਭਯੋ ਬਿਨੈ ਬਚਨ ਮਹਿ ਪਾਇ ॥੧੫॥ ਰੋਪਈ॥ ‘ਸ੍ਰੀ ਅੰਗਦ ਜੀ
 ਸੁਨਹੁ ਕ੍ਰਿਪਾਲਾ ! ਸੰਧੂ ਗੋਤ ਨਾਮ ਮੁਹਿ ਬਾਲਾ। ਰਾਇ ਭੋਇ ਤਲਵੰਡੀ
 ਜੋਊ। ਵਤਨ ਜਨਮ ਹਮਰਾ ਹੈ ਸੋਊ ॥੧੬॥ ਗੁਰ ਦਰਸਨ ਕੀ ਲਾਲਸ
 ਭੂਰੀ^{੨੦}। ਯਾਤੇ ਹੋਂ ਚਲ ਆਇ ਹਦੂਰੀ^{੨੧}। ਅਜਰਜਰਨ^{੨੨} ਉਰ^{੨੩} ਧੀਰਜ
 ਧਾਰੀ। ਸਨੀ ਆਪ ਕੀ ਮਹਿਮਾ ਭਾਰੀ ॥੧੭॥ ਕਹਿ ਸ੍ਰੀ ਅੰਗਦ ‘ਤੁਮ
 ਗੁਰ ਕੋ ਹੈ ?। ਕਰਹੁ ਉਚਾਰਨ ਨਿਜ ਮਤਿ^{੨੪} ਜੋ ਹੈ। ਮਧੁਰ ਬਚਨ ਸੁਭ
 ਮ੍ਰਿਦੁਲ ਸੁਭਾਉ। ਬਿਸਿਯਨ^{੨੫} ਬਾਓ ਸਪਰਸ ਨ ਕਾਉ’ ॥੧੮॥ ਹਾਥਬੰਦਿ^{੨੬}
 ਬੋਲਜੋ ਬਚ ਬਾਲਾ। ‘ਸਭਿ ਰਾਵਰ ਕੋ’^{੨੭} ਗਜਾਤ^{੨੮} ਬਿਸਾਲਾ^{੨੯}। ਤਵਪਿ^{੩੦} ਜੁ
 ਤੁਮ ਪੂਛਨ ਅਨੁਸਾਰੀ। ਸੁਨਹੁ ਆਪ ਮੈਂ ਕਹੋਂ ਸੁਧਾਰੀ ॥੧੯॥ ਸ੍ਰੀ ਨਾਨਕ
 ਜੀ ਮਮ ਗੁਰ ਪੂਰਨ। ਕਲਿ ਕਲਮਲ ਰਜ^{੩੧} ਪਦ^{੩੨} ਰਜ^{੩੩} ਚੁਰਨ^{੩੪}।
 ਦੰਭ^{੩੫} ਮਤੰਗਹਿ^{੩੬} ਕੋ^{੩੭} ਸਰਿ^{੩੮} ਕੇਸਰਿ^{੩੯}। ਭਾਉ ਭਗਤਿ ਕ੍ਰਿਪਿ^{੪੦} ਜਗਤ
 ਸੁ ਜਲਧਰ^{੪੧} ॥੨੦॥ ਸੁਨਿ ਸ੍ਰੀ ਅੰਗਦ ਬਚਨ ਉਚਾਰਜੋ। ‘ਤੁਮ ਗੁਰ
 ਨਾਨਕ ਰੂਪ ਨਿਹਾਰਜੋ^{੪੨}। ਕਥ ਕੀ ਗੁਰ ਸਿੱਖੀ ਮਨ ਮਾਨੀ ?। ਪਰਮ ਪ੍ਰੇਮ
 ਮਹਿ ਮਤਿ ਲਪਟਾਨੀ’ ॥੨੧॥ ਬਾਲਾ ਬੋਲਜੋ ‘ਸੁਨਹੁ ਦਯਾਲਾ। ਤਿਨਕੇ
 ਸੰਗਿ ਰਹਜੋ ਚਿਰਕਾਲ। ਤੀਨ ਬਰਖ ਤਨ ਬੈਸ ਵਡੇਰੀ। ਬਾਲ^{੪੩} ਭੁਚਨ^{੪੪}
^੧ਲਾਇਕ। ^੨ਸੁੰਦਰ। ^੩ਕੀਨੀ। ^੪ਰੇਮ ਖੜੇ ਹੋ ਗਏ ਸਰੀਰ ਦੇ। ^੫ਦੌੜਕੇ। ^੬ਦਿਨ।
^੭ਕੀਤੀ। ^੮ਹੱਥ। ^੯ਜੋੜਕੇ। ^{੧੦}ਨਮਸਕਾਰ। ^{੧੧}ਸਿਰ। ^{੧੨}ਨਿਵਾਰੇ। ^{੧੩}ਆਗਯਾ।
^{੧੪}(ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਜੀ) ਸਤਿ ਕਰਤਾਰ ਉਚਾਰਕੇ। ^{੧੫}ਪੁੱਛਣ ਲੱਗੇ। ^{੧੬}ਫਿਰ। ^{੧੭}ਕਿਧਰੇਂ।
^{੧੮}(ਭਾਵ ਬਾਲੇ ਨੇ)। ^{੧੯}ਬਹੁਤੀ। ^{੨੦}ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਚ। ^{੨੧}ਅਜਰ ਨੂੰ ਜਰਨ ਵਾਲੇ। ^{੨੨}ਦਿਲ।
^{੨੩}ਸਿੱਧਾਂਤ। ^{੨੪}ਵਿਕਾਰਾਂ ਦੀ। ^{੨੫}ਹੱਥ ਜੋੜਕੇ। ^{੨੬}ਆਪਣੇ। ^{੨੭}ਖਬਰ। ^{੨੮}ਬਹੁਤੀ। ^{੨੯}ਭੀ।
^{੩੦}ਰੋਗ। ^{੩੧}ਚਰਣ। ^{੩੨}ਧੜੀ। ^{੩੩}ਨਾਸ਼ ਕਾਰਕ। ^{੩੪}ਪਖੰਡ ਰੁਪੀ। ^{੩੫}ਹਾਈ। ^{੩੬}ਨੂੰ।
^{੩੭}ਬਰਾਬਰ। ^{੩੮}ਸ਼ੇਰ ਦੇ। ^{੩੯}ਖੇਤੀ। ^{੪੦}ਬੱਦਲ। ^{੪੧}ਵੇਖਿਆ। ^{੪੨}ਬਾਲਪਨ। ^{੪੩}ਜਵਾਨੀ।

ਬਯ^੧ ਬਿਤੀ^੨ ਬਤੇਰੀ ॥੨੨॥ ਏਹਗਾ॥ ਦਹਦਿਸ ਦਰਸ ਦਿਖਾਇਓ ਦਯਾ
 ਦ੍ਰਿਸ਼ਿ ਕੋ ਦੇਖਿ॥ ਨਿਕਟ ਰਹਿਤ ਤਿਨ ਚਰਨ ਹਮ ਤਾਰਜੋ ਜਗਤ ਬਿਸੇਖ^੩
 ॥੨੩॥ ਦਯਾਐਨ^੪ ਸੁਨਿ ਬੈਨ ਏ ਦੈਨ ਭਗਤਿ ਨਿਜਦਾਸ । ਉਠਕਰਿ
 ਭੁਜਭਰਿ^੫ ਗਰ^੬ ਮਿਲੇ, ਉਰ ਧਰਿ ਪਰਮ^੭ ਹੁਲਾਸ ॥੨੪॥ ਚੋਪਈ॥ ਬਹੁਰ^੮
 ਬਿਲੋਚਨ^੯ ਮੁਚਾ^{੧੦} ਬਿਰਾਗਾ^{੧੧}। ਕਰਿ ਉਰ^{੧੨} ਚਰਨਨ ਬਰ^{੧੩} ਅਨੁਗਾਗਾ^{੧੪}।
 ਧੀਰ ਨ ਧਰਹਿ ਅਧਿਕ^{੧੫} ਧਰ^{੧੬} ਆਸ^{੧੭}। ਪਰਤਿ^{੧੮}, ਪ੍ਰੀਤ* ਕੀ ਭਗਤਿ^{੧੯}
 ਉਲਾਸੁ^{੨੦} ॥੨੫॥ ਸਵਿਤਾ^{੨੧} ਅਸਤਿ^{੨੨} ਨਿਸਾ^{੨੩} ਹੁਇ ਆਈ । ਬਾਲਾ
 ਰਹਤਿ ਭਯੋ ਤਿਹ ਥਾਈ॥ ਸਿਖ ਸੰਗਤਿ ਜਹਿ ਮਿਲ ਸਮੁਦਾਯਾ^{੨੪} । ਤਹਾ
 ਬਸਜੋ ਸਭਿਹਿਨਿ ਮਨ ਭਾਯਾ^{੨੫} ॥੨੬॥ ਨਿਸਮੈਂ ਭਨਤਿ ਰਹਜੋਤਿਨਸਾਥ॥
 ਸ੍ਰੀ ਨਾਨਕ ਕੀ ਸੁੰਦਰ ਗਾਥਾ॥ ਅੰਗਦ ਮਗਨਲਗਜੋ ਮਨ ਧਯਾਨ॥ ਆਸਨ
 ਬੈਸਜੋ ਭਈ ਬਿਹਾਨਾ^{੨੬} ॥੨੭॥ ਪੁਨ ਪੁਖਨ^{੨੭} ਪਰਕਾਸ਼ਤਿ ਭਯੋ ਛੁਟੀਸਮਾਧਿ
 ਸ਼ਨਾਨੈ^{੨੮} ਕਯੋ । ਬੈਸੈ^{੨੯} ਬਹੁਰ^{੩੦} ਬੁਲਾਯੋ ਬਾਲਾ । ਬੰਦਨ ਕਰੀ ਆਨ
 ਤਤਕਾਲਾ^{੩੧} ॥੨੮॥ ਏਹਗਾ॥ ਗੁਰ ਅੰਗਦ ਸ੍ਰੀਮੁਖ ਕਹਜੋ ਸਭਿ ਇਤਿਹਾਸ^{੩੨}
 ਸੁਨਾਉ॥ ਸ੍ਰੀਨਾਨਕ ਕੇ ਜਨਮ ਤੇ ਸਕਲ^{੩੩} ਕਥਾ ਸਮਝਾਉ ॥੨੯॥ ਚੋਪਈ॥
 ਬਾਲੇ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਿ ਗਿਰਾ^{੩੪} ਉਚਾਰੀ^{੩੫}। ਜਨਮ ਕਥਾ ਅਨਜਾਨ ਅਗਾਰੀ^{੩੬}।
 ਬਹੁਤ ਨਰਨ ਤੇ^{੩੭} ਇਹਬਿਧਿ ਸੁਨੀ॥ ਸੈਤੁਮ ਪਾਸ ਬਖਾਨਤਿਗੁਨੀ^{੩੮} ॥੩੦॥
 ਉਰਜ^{੩੯} ਮਾਸ ਕੀ^{੪੦} ਪੂਰਨਮਾਸੀ। ਬੀਸਤ ਸਪਤ^{੪੧} ਨਿਛੱਤ੍ਰ ਸੁਗਾਸੀ ।
 ਐਰ ਸੁਨੀ ਸੋ ਕਰੋ ਉਚਾਰੀ । ਪੱਤੀ ਜਨਮ ਲਿਖੀ ਦਿਜ^{੪੨} ਸਾਰੀ ॥੩੧॥
 ਕਾਲ ਨਾਨਕ^{੪੩} ਜਨਕ^{੪੪} ਜਨੀਜੈ^{੪੫} । ਧਾਮ^{੪੬} ਮੱਧ^{੪੭} ਤਿਹ^{੪੮} ਧਰੀ^{੪੯}
 ਲਖੀਜੈ^{੫੦}। ਭਾ ਪਰਲੋਕ^{੫੧} ਕਾਲਬਹੁ ਕਾਲੂ^{੫੨}। ਜੀਵਤਿਅਨੁਜ^{੫੩} ਨਾਮ ਤਿਹ

^੧ਉਮਰ । ^੨ਗੁਜਰੀ । ^੩ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ । ^੪ਦਯਾ ਦਾ ਘਰ । ^੫ਬਾਹਾਂ ਵਿਚ ਲੈਕੇ । ^੬ਗਲਾ ਬਹੁਤ ਫੇਰ ।
^੭ਅੱਖਾਂ ਵਿੱਚੋਂ । ^੮ਛੁਟਿਆ । ^੯ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ਜਲ । ^{੧੦}ਰਿਦੇ । ^{੧੧}ਸ੍ਰੇਸ਼ ਚਰਨਾਂ ਦਾ । ^{੧੨}ਪ੍ਰੇਮ । ^{੧੩}ਬਹੁਤ ।
^{੧੪}ਜ਼ਮੀਨ ਤੇ । ^{੧੫}ਅੱਥਰੂ । ^{੧੬}ਭਿਰਾਦੇ ਹਨ । ^{੧੭}ਪ੍ਰੇਮਾ ਭਗਤੀ ਦੇ । ^{੧੮}ਉਛਾਲੇ ਨਾਲਾ । ^{੧੯}ਸੂਰਜ ।
^{੨੦}ਛਿਪਿਆ । ^{੨੧}ਰਾਤ । ^{੨੨}ਸਾਰੀ । ^{੨੩}ਪਿਆਰਾ ਲੱਗਾ । ^{੨੪}ਸਵੇਰਾਹੋਗਿਆ । ^{੨੫}ਸੂਰਜ । ^{੨੬}ਇਸ਼ਨਾਨ ।
^{੨੭}ਬੈਠੇ । ^{੨੮}ਫੇਰ । ^{੨੯}ਉਸਵੇਲੇ । ^{੩੦}ਕਥਾ । ^{੩੧}ਸਾਰੀ । ^{੩੨}ਬਾਣੀ । ^{੩੩}ਕਹੀ । ^{੩੪}ਪਹਿਲੇ ਦੀ (ਸੈਨੂੰ) ਪਤਾਨਹੀਂ ।
^{੩੫}ਮਨੁਖਾਂ ਤੋਂ । ^{੩੬}ਸੋਚਕੇ । ^{੩੭}ਕੱਤਕ ਦੇ । ^{੩੮}ਮਹੀਨੇ ਦੀ । ^{੩੯}ਵੀਹ ਤੇ ਸਤ=ਸਤਾਈ ।
^{੪੦}ਬਾਹਮਣ ਨੇ । ^{੪੧}ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦੇ । ^{੪੨}ਪਿਤਾ । ^{੪੩}ਜਾਣੀਏ । ^{੪੪}ਘਰ । ^{੪੫}ਵਿਚ । ^{੪੬}ਉਸ ਦੇ
^{੪੭}ਰੱਖੀ । ^{੪੮}ਜਾਣੇ । ^{੪੯}ਚਲਾਣਾਹੋਗਿਆ ਹੈ । ^{੫੦}ਬਹੁਤ ਚਿਰ ਹੋਯਾ ਕਾਲੂ ਜੀਦਾ । ^{੫੧}ਛੋਟਾ ਭਿਰਾਉ ।

*ਪਾਠਾਂਤ੍ਰ-ਨੀਰ ।

†ਵਲੇਤ ਪਹੁੰਚੀ ਤੇ ਹਾਛਾ ਬਾਦ ਵਾਲੀ

ਜਨਮਸਾਖੀ ਵਿਚ 'ਵੈਸਾਖ ਦੀ ਤ੍ਰਿਤੀਆ' ਲਿਖਿਆ ਹੈ ।

ਲਾਲੂ ॥ ੩੨ ॥ ਦੋਹਰਾ—ਬਿੱਧ^੧ ਬੈਸ^੨ ਬਪੁ^੩ ਬਲ ਬਿਨਾ ਬੀਤੇ ਬਰਖ^੪ ਬਿ-
ਸਾਲ^੫ । ਤਲਵੰਡੀ ਮਹਿ ਸਦਨ^੬ ਤਿਸੁ ਸੁਨਹੁ ਸੁਨ^੭ ਗੁਰੁ ਦਜਾਲੁ^੮ ॥ ੩੩ ॥
ਚੋਪਈ—ਸ੍ਰੀ ਅੰਗਦ ਸੁਨਿ ਉਰ ਬਹੁ ਹਰਖਾ । ਪਰਮ ਪ੍ਰੇਮ ਜਨੈਂ ਜਲਧਰ^੯
ਬਰਖਾ^{੧੦} । ਬੈਲੇ ਗਿਰਾ ਰਸਾਲ^{੧੧} ਕ੍ਰਿਪਾਲਾ । ‘ਕਿਤਿ ਬਿਧਿ^{੧੨} ਲੀਜੈ ਪੱਤੀ
ਬਾਲਾ ? ॥ ੩੪ ॥ ਐਸਾ ਕੌਨ ਮੀਤ ਸਿਖ ਹੋਈ ? ਪੱਤੀ ਕੋ ਦਰਸਾਵਹਿ^{੧੩}
ਜੋਈ’ । ਬਾਲਾ ਕਹੈ ‘ਖੋਜ ਜੋ ਕੀਜੈ । ਤੈ ਨਿਹਚੈ ਪੱਤੀ ਕਰ ਲੀਜੈ^{੧੪} ॥ ੩੫ ॥
ਲਾਲੂ ਆਲਸ^{੧੫} ਮਿਲਕਰਿ ਤਾਸੁ^{੧੬} । ਖੁਜਵਾਵਹਿ^{੧੭} ਜਬ ਤਿਹ ਕੇ ਪਾਸੁ ।
ਤੋ ਕਰ ਆਵਹਿ, ਪਠਵਹੁ^{੧੮} ‘ਕੋਈ ਹੋਰਹੁ^{੧੯} ਪੂਰ^{੨੦} ਮਨੋਰਥ^{੨੧} ਹੋਈ’ ॥ ੩੬ ॥
ਦੋਹਰਾ—ਸ੍ਰੀ ਅੰਗਦ ਭਾਖੀ ਗਿਰਾ ‘ਹੋਵਹਿ ਤੁਮ ਤੇ ਕਾਮ^{੨੨} । ਤਾਹਿ ਨਗਰ
ਮਹਿ ਰਹਿਤ ਹੋ ਖੁਜਵਾਵਹੁ ਤਿਹ ਧਾਮ’ ॥ ੩੭ ॥ ਚੋਪਈ—ਕਹਿ ਬਾਲਾ
ਮੁਖ ਸਸਹਿ^{੨੩} ਸੁਧਾ ਸੀ^{੨੪} । ‘ਸ੍ਰੀ ਅੰਗਦ ਸੁਨਿਯੋ ਸੁਖਰਾਸੀ^{੨੫} । ਏਕ ਸਿੱਖ
ਦੀਜੈ ਮੁਝ ਸਾਥੁ । ਜਾਵਹਿ ਜਸਪਦ^{੨੬} ਦੀਨਾ ਨਾਥੁ ! ॥ ੩੮ ॥
ਲਾਲੂ ਅਲਸ ਲੇਹਿ ਟੁਲਾਈ^{੨੭} । ਆਨਹਿਗੇ ਹਮ ਜੇ ਤਹਿ ਪਾਈ^{੨੮} ।
ਗੁਰ ਪਰਸੀਦੇ^{੨੯} ਬਾਲੇ ਪਰ ਤਬ । *‘ਚਿਤ ਕਰਤਾਰ ਨ ਬਿਸਰੈ ਉਰ^{੩੦}
ਕਬਿ^{੩੧} ॥ ੩੯ ॥ ਲਾਲਾ ਪੰਨੂ ਸਿੱਖ ਸਦਾਸਾ । ਸ੍ਰੀ ਮੁਖ ਤੇ ਇਵ^{੩੨} ਵਾਕ
ਅਲਾਸਾ । ‘ਗੁਰੁਸਿੱਖੀ ਤੁਮ ਮਹਿ ਅਧਿਕਾਈ^{੩੩} । ਜਿਵ ਸਾਵਨ ਸਰਿਤਾ^{੩੪}
ਬਹੁਤਾਈ ॥ ੪੦ ॥ ਦੋਹਰਾ—ਬਾਲੇ ਸੰਗ ਜੱਯੈ ਤਹਾਂ, ਜਹਿ ਜਨਮਜੋ ਮਮ^{੩੫}
ਨਾਥ^{੩੬} । ਭਵਪੱਤੀ^{੩੭} ਕੋ ਆਨਿਕੈ ਕੀਜੈ ਜਨਮ ਸਕਾਥ^{੩੮} ॥ ੪੧ ॥ ਚੋਪਈ—
ਸੁਨਿ ਸ੍ਰੁਤ^{੩੯} ਬਚਨ ਸਮਾਤਿ ਨ ਅੰਗਾ । ਭਯੋ ਤਯਾਰ ਚਲਨ ਕੋ ਸੰਗਾ ।
ਧੌਨ ਭੋਗ ਅਪਨੇ ਕਰਿ ਜਾਨੇ । ਪੱਤੀ ਨਾਨਕ ਦਰਸਨ ਮਾਨੇ ॥ ੪੨ ॥
ਬੰਦਨ ਕਰਿ ਸੁਨਿ ‘ਸਤਿ ਕਰਤਾਰ’ । ਚਲਤਿ ਭਏ ਨਾਨਕ ਉਰ ਧਾਰਿ ।
ਮਗ ਮਹਿ^{੪੦} ਮਹਿਮਾਂ ਅਮੀ ਪਟੰਤਰ^{੪੧} । ਕਹਤਿ ਸੁਨਤਿ ਜੁਗ^{੪੨} ਚਲਤਿ
^੧ਬੁੱਢੀ । ^੨ਉਮਰ । ^੩ਸਰੀਰ । ^੪ਵਰ੍ਹੇ । ^੫ਬਹੁਤੇ । ^੬ਘਰ । ^੭ਕੰਨੀ । ^੮ਬੰਦਲਾਵਸਿਆ । ^੯ਸੁੰਦਰ ।
^{੧੦}ਕਿਸਤਰਾਂ । ^{੧੧}ਦਿਖਲਾਵੇ । ^{੧੨}ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋ । ^{੧੩}ਘਰ । ^{੧੪}ਉਸਨੂੰ । ^{੧੫}ਲਭਵਾਈਏ ।
^{੧੬}ਭੋਜੋ । ^{੧੭}ਦੇਖੋਗੇ । ^{੧੮}ਪੂਰੀ । ^{੧੯}ਇਛਾ । ^{੨੦}ਕੰਮ । ^{੨੧}ਚੰਦ੍ਰਮਾ (ਰੂਪੀ) ਮੁਖ ਤੋਂ । ^{੨੨}ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵਰਗੀ
(ਬਾਣੀ) । ^{੨੩}ਸੁੱਖਾਂ ਦੀ ਖਾਣ । ^{੨੪}ਛੋਤੀ । ^{੨੫}ਲੱਭ ਲਵਾਂਗੇ । ^{੨੬}ਜੇ ਉਥੋਂ ਲੱਭੀ ਤਾਂ ਲੈ ਆਵਾਂਗੇ ।
^{੨੭}ਖੁਸ਼ ਹੋਏ । ^{੨੮}ਦਿਲੋਂ । ^{੨੯}ਕਦੇ । ^{੩੦}ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ । ^{੩੧}ਬਹੁਤੀ । ^{੩੨}ਨਦੀ । ^{੩੩}ਮੇਰਾ । ^{੩੪}ਸੁਆਮੀ (ਗੁਰੂ
ਨਾਨਕ) । ^{੩੫}ਜਨਮ ਪੱਤੀ । ^{੩੬}ਸਫਲਾ । ^{੩੭}ਕੰਨੀ । ^{੩੮}ਰਾਹ ਵਿੱਚ । ^{੩੯}ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੇ ਬਰੱਖਰ । ^{੪੦}ਦੇਵੇਂ ।
*ਇਹ ਅਸੀਸ ਦਿੱਤੀ । ਭਾਵ ਅਵਤਾਰ ਦੀ ਖਿੱਤਵਾਟ ਠੀਕ ਲੱਭਣ ਲਈ ਪੱਤੀ ਦੀ ਖੋਜ ਹੋਈ ।

ਨਿਰੰਤਰ^੧॥੪੩॥ ਪਹੁੰਚੇ ਜਬ ਤਲਵੰਡੀ ਜਾਇ । ਲਾਲੂ ਆਲਯ^੨ ਮਿਲਿ-
ਏ ਆਇ । ਕਰਿ ਬੰਦਨ ਪੁਨ ਬਚਨ ਉਚਾਰਾ^੩ ਸੁਨਿ ਲਾਲੂ ! ਇਕ ਪਰ-
ਉਪਕਾਰਾ ॥੪੪॥ ਦੋਹਰਾ-ਸੋਧੈ ਹਮ ਜੋ ਗੁਰ ਭਯੋ ਅੰਗਦ ਪਰਮਨਿਧਾਨ ।
ਸ੍ਰੀ ਨਾਨਕ ਪੁਨ ਤਿਨ ਬਿਖੈ ਭੇਦ ਨ ਕੋਉ ਜਾਨਿ ॥੪੫॥ ਰੋਪਈ-ਦੀਨੀ
ਅੰਗਦ ਕੋ ਗੁਰਿਆਈ॥ਤਿਨ ਪੱਤ੍ਰੀ ਤੁਮ ਸੋ ਮੰਗਵਾਈ । ਲਾਲਸ^੪ ਹੋਰਨ^੫
ਤਾਸੁ ਬਿਸਾਲ^੬। ਸੁਨਿ ਕਰਿ ਸਿੱਖ ਪਠਾਏ ਤਤਕਾਲ^੭॥੪੬॥ ਲਾਲੂ ਕਹੈ:
‘ਨ ਮੁਝ ਸੁਧ’ ਕੋਉ । ਭਵਪੱਤ੍ਰੀ^੮ ਤੁਮ ਜਾਚਤਿ^੯ ਜੋਉ । ਨਾਨਕ ਕੋ ਤੁਮ
ਬਹੁਤ ਪਯਾਰੇ । ਹਮ ਸੋ ਕਹੁ ਸਭਿ ਭੇਦ ਵਿਚਾਰੇ॥੪੭॥ ਗੁਰ ਅੰਗਦ ਹੈ ਕੈ
ਸ੍ਰੀ ਚੰਦ ॥ ਮੰਜੀ ਕਿਹਿ ਢਿਗ ਆਨੰਦ ਕੰਦ ? ਸੁਤ ਨੇ ਲਈ ਕਿ ਸੇਵਕ
ਪਾਈ । ਤਖਤ ਬੈਸ ਕਿਸ ਗੁਰਤਾ ਆਈ ?’ ॥੪੮॥ ਦੋਹਰਾ-ਕਹਿ ਬਾਲਾ:
‘ਅੰਗਦ ਗੁਰੁ ਜਿਹ ਸ੍ਰੀਨਾਨਕ ਆਪਾਪੈਸੇ ਪੰਚ ਨਲੇਰ ਧਰਿ ਸਿਰ ਨਿਵਾਇ
ਦਿਯ ਥਾਪਿ ॥੪੯॥ ਰੋਪਈ-ਤਿਨਕੀ ਸਮਤਾ ਹੋਵਹਿ ਕੈਸੇ । ਥਾਪੈ ਗੁਰੁ
ਨਾਨਕ ਜਬ ਐਸੇ । ਖੋਜ ਲਯੋ ਹਮ ਗੁਰੁ ਮਤਧੀਰਾ^{੧੦} । ਸਿਉ ਖਨ-
ਵਾਰੀ^{੧੧} ਪਾਵਹਿ ਹੀਰਾ ॥੫੦॥ ਸਿਰੀ ਚੰਦ ਗੁਰ ਸੰਤਤਿ^{੧੨} ਜਾਨੇ । ਮਾਨਹਿ
ਮਾਨਵ^{੧੩} ਮਨ ਅਨੁਮਾਨੇ^{੧੪}। ਗੁਰ ਅੰਗਦ ਕੋ ਗੁਰਤਾ ਦਏ। ਕਿਧੋ ਦੁਤਿਯ^{੧੫}
ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਗਟਾਏ’॥੫੧॥ ਸੁਨਿ ਕਰਿ ਲਾਲੂ ਗਿਰਾ^{੧੬} ਅਲਾਈ^{੧੭}। ‘ਖੋਜੈ
ਜੇ ਪੱਤ੍ਰੀ ਹੁਇ ਭਾਈ । ਕਾਗਰ ਲੇਖੇ ਕੇ ਇਕ ਥਾਈ । ਬਹੁ ਮਹਿ ਮਿਲੀ
ਨ ਜਾਨੀ ਜਾਈ’ ॥੫੨॥ ਦੋਹਰਾ-ਕਹਿ ਬਾਲਾ ‘ਲਾਲੂ ਸੁਨਹੁ ਤੂੰ ਕਾਲੁ ਕੋ
ਭ੍ਰਾਤ ॥ ਜਨਨਿ ਜਨਕ ਨਾਨਕ ਨਹਿਨ, ਤੁਮ ਤੇ ਅਬਹਿ ਅਗਾਤਿ^{੧੮}
॥੫੩॥ ਰੋਪਈ-ਤੁਮ ਬਿਨ ਕੌਨ ਕਰੇ ਹਮ ਕਾਮਾ । ਭਵਪੱਤ੍ਰੀ ਉਠ ਖੋਜਹੁ
ਧਾਮਾ’। ਬਾਲੇ ਕੀ ਸੁਨਿ ਗਿਰਾ ਰਸਾਲੁ । ਕਾਗਰ ਗਿਹ ਖੋਜਤਿ ਭਾ ਲਾਲੂ॥
੫੪॥ ਖੋਜਤਿ ਖੋਜਤਿ ਪੱਤ੍ਰੀ ਜਬਹੀ॥ ਦਿਵਸ ਪੰਜਵੇਂ ਪਾਈ ਤਬਹੀ । ਦੀਨੀ
ਲਾਲੂ ਨੈ ਕਰ^{੧੯} ਬਾਲਾ । ਤਾਂਹਿ ਦਈ ਕਰ ਪੰਨੂ ਲਾਲਾ ॥੫੫॥ ਲੇ ਪੰਨੂ ਪੁਨ
ਬਚਨ ਉਚਾਰੇ । ‘ਬਾਲੇ ! ਚਲੀਏ ਸੰਗ ਹਮਾਰੇ । ਹੋਰਹਿ ਗੁਰੁ ਉਰ ਹਰਖ

^੧ਲਗਾਤਾਰ । ^੨ਘਰ । ^੩ਇੱਛਾ । ^੪ਵੇਖਣ ਦੀ । ^੫ਬਹੁਤੀ । ^੬ਛੇਤੀ । ^੭ਖਬਰ । ^੮ਜਨਮ ਪੱਤ੍ਰੀ
^੯ਮੰਗਦੇ ਹੋ । ^{੧੦}ਬੁੱਧੀ ਦਾ ਧੀਰਜਵਾਨ । ^{੧੧}ਖਨਨਵਾਲਾ । ^{੧੨}ਸੰਭਾਨ, ਐਲਾਦ । ^{੧੩}ਮਨੁਖ ।
^{੧੪}ਸੋਚਕੇ । ^{੧੫}ਮਾਨੋਂ ਦੂਜੇ । ^{੧੬}ਬਾਲੀ । ^{੧੭}ਕਹੀ । ^{੧੮}ਗੁਰਨਾਨਕ ਜੀ ਦੇ ਮਾਤਾਪਿਤਾ ਨਹੀਂ ਨਾਬੰਠੇ,
ਹੁਣ ਤਾਂ ਤੁਸਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਮਿਲੇਗੀ । [ਅਗਾਤਿ=ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੇਗੀ । ਸੰਸ: , ਆਗਤ] । ^{੧੯}ਹੱਥ ਵਿਚ ।

ਅਪਾਰਾਪਰਮ^੧ ਪ੍ਰਸੀਦਹਿ^੨ ਪਰਉਪਕਾਰਾ^੩ ॥੫੬॥ ਸੁਨਿ ਸੁਨਨਿ^੪ ਮਨਮਹਿ
ਅਨੁਮਾਨੀ^੫। ਬਾਨੀ ਭਨਤਿ ਸੁਖਨ ਮਮ^੬ ਸਾਨੀ^੭। ਗਵਨੇ^੮ ਜੁਗਲ^੯ ਸੰਗ^{੧੦}
ਮਗ ਮਾਂਹੀ^{੧੧}। ਬਾਲਾ ਪੁਨ ਪੰਨੂ ਦਿਸ ਤਾਂਹੀ ॥ ੫੭ ॥ ਦੋਹਰਾ-ਲਾਲੂ
ਚਲਤਜੇ ਮਿਲ ਤਬੈ ਪੈਸੇ ਪੰਜ ਨਲੇਰ। ਅਪਨੀ ਦਿਸਿ^{੧੨} ਤੇ ਭੋਟ ਵੀ
ਬੋਲਜੇ ਮੁਖ ਤੇ ਵੇਰ ॥ ੫੮ ॥ ਚੌਪਈ-‘ਹਮਰੀ ਦਿਸਿ ਤੇ ਦੇਹੁ ਸੰਦੇਸ਼ਾ^{੧੩}।
ਸ੍ਰੀ ਅੰਗਦ ਜਿਸੁ ਦੋਸੁ ਨ ਲੇਸ਼ਾ। ਸਿਰੀ ਚੰਦ ਜੇ ਰਿਸਿ^{੧੪} ਕੋ ਧਰੈ। ਛਿਮਾ
ਧਰਤਿ ਜਿਉਂ ਤਿਹ ਪਰ ਕਰੈ^{੧੫}’ ॥੫੯॥ ਬਾਲੇ ਬਹੁਰੇ ਬਚਨ ਉਚਾਰਾ। ‘ਸ੍ਰੀ
ਅੰਗਦ ਨਾਨਕ ਅਵਤਾਰਾ। ਪੰਚ ਦੋਖ ਨਹਿ ਤਿਨ ਮਹਿ ਪਾਵਹਿ। ਨਿਕਟਿ
ਤਰਨਿ^{੧੬} ਜਿਉਂ ਤਿਮਰ^{੧੭} ਨ ਆਵਹਿ ॥ ੬੦ ॥ ਸਮ^{੧੮} ਦਮ^{੧੯} ਸੋ ਤਨ^{੨੦}
ਗਮਨ ਸੁਹਾਵਹਿ। ਆਤਪ ਭਗਤਿ^{੨੧} ਜਗਤ ਬਿਦਤਾਵਹਿ^{੨੨}। ਪੱਤ੍ਰੀ
ਲੇਖ ਚਲੇ ਤਤਕਾਲਾ ॥ ਜਹਿ ਖਡੂਰ^{੨੩} ਮਹਿ ਗੁਰੂ ਕ੍ਰਿਪਾਲਾ ॥ ੬੧ ॥
ਦੋਹਰਾ-ਬੈਸੇ ਅੰਗਦ ਗਜਹੀ^{੨੪} ਬੰਦੇ^{੨੫} ਪਦ^{੨੬} ਅਰਬਿੰਦ^{੨੭}। ਰਿਦੇ^{੨੮} ਪ੍ਰਸੀਦੇ^{੨੯}
ਸਤਿਗੁਰੁ ਕਹਿ ‘ਰਹਿ ਚਿਤ ਗੁਬਿੰਦ^{੩੦}’ ॥ ੬੨ ॥ ਚੌਪਈ-ਖੁਸ਼ੀ ਬਹੁਤ ਬਾਲੇ
ਪਰ ਕੀਨੀ। ਪੁਨ ਪੱਤ੍ਰੀ ਅਪਨੇ ਕਰ^{੩੧} ਲੀਨੀ। ਸਾਦਰ^{੩੨} ਸੋ ਨਿਜ^{੩੩}
ਸੀਸ^{੩੪} ਚਢਾਈ^{੩੫}। ਭਾਉ ਬਹੁਤ ਕਰਿ ਉਰ ਮਹਿ^{੩੬} ਲਾਈ ॥ ੬੩ ॥
‘ਦਰਸਨ ਤੁਮ ਕਰਿਵਾਯੋ ਗੁਰੁ ਕਾ। ਜਿਸ ਤੇ ਭ੍ਰਮ ਭਾਗਜੇ ਹੈ ਉਰਕਾ’।
ਸਹਸਕ੍ਰਿਤਿ ਅਛਰ^{੩੭} ਜਬ ਚੀਨੇ^{੩੮}। ਤਬ ਅੰਗਦ ਜੀ ਬਚਨ ਸੁ ਕੀਨੇ ॥
੬੪॥ ‘ਇਨ ਅਛਰਨ ਕੋ ਜੋਊ ਜਾਨੈ ॥ ਸੋ ਯਾ ਕੋ ਪਵਿ^{੩੯} ਅਰਥ ਬਖਾਨੈ।
ਗੁਰਮੁਖੀ ਚਹਿਯੇ ਕਰਵਾਈ। ਪਵਹਿ ਸੁਨਹਿ ਸਿਖ ਗੁਰਮਤਿ ਪਾਈ’ ॥
੬੫ ॥ ਸੋਰਠਾ-ਸਤਿਗੁਰ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਿਧਾਨ ਸ੍ਰੀ ਨਾਨਕ ਜਗ ਬਿਦਤ ਜਬ।
ਸੰਗਤਿ ਕੀਨਿ ਮਹਾਨ ਜਾਨੀ ਬਿਦਯਾ ਬਚਨ ਤਬ ॥੬੬॥ ਦੋਹਰਾ-ਮਹਿਮਾ
ਖਹਿਰਾ ਜੱਟ ਇਕ ਕਹਿ ਸ੍ਰੀ ਅੰਗਦ ਪਾਸ। ‘ਪੈੜਾ ਮੱਖਾ ਖੱਤਰੀ ਸੁਲਤਾਨ-
ਹਿਪੁਰਿ ਬਾਸ^{੪੦}’ ॥੬੭॥ ਚੌਪਈ-ਅਛਰ, ਜਾਨਤਿ ਹੈ ਵਹਿ ਦੋਊ। ਪਵਿ ਲਿਖਿ

^੧ਬਹੁਤ। ^੨ਖੁਸ਼ ਹੋਣਗੇ। ^੩ਕੀਨੀ। ^੪ਸੋਚੀ। ^੫ਮੇਰੇ ਸੁਖਾਂ ਨਾਲ। ^੬ਮਿਲੀ ਹੋਈ। ^੭ਟੁਰੇ। ^੮ਦੋਵੇਂ। ^੯ਕੱਠੇ।
^{੧੦}ਗਾਹ ਵਿਚ। ^{੧੧}ਤਰਫੋਂ, ਵੱਲੋਂ। ^{੧੨}ਸੁਨੇਹਾ। ^{੧੩}ਗੁੱਸੇ। ^{੧੪}ਧਰਤੀ ਵਰਗੀ ਖਿਮਾ ਉਸ ਪਰ ਕਰਨ।
^{੧੫}ਸੁਰਜ ਦੇ। ^{੧੬}ਅਨੇਕ। ^{੧੭}ਮਨ ਤੇ ਕਾਬੂ। ^{੧੮}ਇੰਦ੍ਰੇ ਵੱਸ ਵਿਚ। ^{੧੯}ਸ਼ਰੀਰ। ^{੨੦}ਭਗਤੀ ਰੂਪੀ ਧੁੱਪ।
^{੨੧}ਪ੍ਰਗਟਾਉਂਦੇ ਹਨ। ^{੨੨}ਪਿੰਡ ਦਾ ਨਾਮ। ^{੨੩}ਬਿਗਾਜਮਾਨ ਹਨ। ^{੨੪}ਮੱਥਾ ਟੇਕਿਆ। ^{੨੫}ਅੱਚਰਣ
ਕਵਲਾਂ ਉੱਤੇ। ^{੨੬}ਦਿਲੋਂ। ^{੨੭}ਖੁਸ਼ ਹੋਏ। ^{੨੮}ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਚਿਤ ਆਵੇ। ^{੨੯}ਹੱਥ ਵਿਚ। ^{੩੦}ਅਦਬ ਨਾਲ।
^{੩੧}ਆਪਣੇ। ^{੩੨}ਸਿਰ ਤੇ। ^{੩੩}ਰੱਖੀ। ^{੩੪}ਛਾਤੀ ਨਾਲ। ^{੩੫}ਅਖਰ। ^{੩੬}ਪਛਾਣੇ। ^{੩੭}ਪੜ੍ਹਕੇ। ^{੩੮}ਵਸੰਦਾ ਹੈ।

ਹੈ ਬੁਲਵਾਈਯੋ ਸੋਊ' । ਸ੍ਰੀ ਅੰਗਦ ਕਹਿ 'ਤੁਮਹੀ ਜਾਵਹੁ। ਕਰਿ ਸਤਿਕਾਰ
 ਤੁਰਤ ਲੇ ਆਵਹੁ' ॥੬੮॥ ਮਹਿਮਾ ਪਹੁੰਚੈ ਤਾਂਹਿ ਅਵਾਸਾ^੧ । ਆਨਨੋ ਜਸ-
 ਪਦੋ ਸਤਿਗੁਰ ਪਾਸਾ ॥ ਪਰਜੋ ਚਰਨ ਗੁਰ ਆਗਾ ਦੀਨੀ ॥ ਪਵਹੁ ਪੱਤ੍ਰਿਕਾ
 ਸੁਖ ਪ੍ਰਦ^੨ ਚੀਨੀ' ॥ ੬੯ ॥ ਕਰ ਮਹਿ ਲੇਖ ਪੱਤ੍ਰਿਕਾ ਬਾਰੀ । ਜਨੁ ਬਾਨੀ^੩
 ਰਸਨਾ ਪਰ ਨਾਚੀ । ਸੁਨਕਰਿ ਖੁਸ਼ੀ ਕਰੀ ਤਿਹ ਸਿਖ ਪਰ । 'ਗੁਰਮੁਖੀ
 ਲਿਖੀਏ ਇਹ ਅੱਖਰ' ॥੭੦॥ ਕਹਿਕਰਿ ਕਾਗਰ ਲੀਨਿ ਮੰਗਾਈ ॥ ਸ੍ਰੀ ਅੰਗਦ
 ਸਭਿ ਹੀ ਲਿਖਵਾਈ । ਆਸਨ ਡਾਰਿ^੪ ਅਸੀਨਹਿ ਦਸਾਲਾ* ॥ ਆਨ ਸੁਨਹਿ
 ਤਹਿ ਸਿੱਖ ਬਿਸਾਲਾ^੫ ॥੭੧॥ ਇਕ ਬੁੱਢਾ^੬ ਜੋ ਹੈ ਤਤਵੇਤਾ । ਮੋਹ ਆਦਿ
 ਜੋਧਾ ਅਤਿ ਜੇਤਾ^੭ । ਬਚਨ ਪਾਇ ਗੁਰੁ ਜੋ ਸਿਸੁਬੈਸਾ^੮ । ਭਯੋ ਪਰਮ
 ਬਿੱਧਨ^੯ ਤਨ^{੧੦} ਜੈਸਾ ॥੭੨॥ ਖਟ^{੧੧} ਪਾਤਿਸ਼ਾਹੀ ਰਹੈ ਹਦੂਰਾ । ਨਿਪੁਨ^{੧੨}
 ਸੇਵ ਮਹਿ ਬਚਨਨ ਪੂਰਾ ॥ ਸੋ ਸ੍ਰੋਤਾ ਬੈਸਜੋ^{੧੩} ਮਤਿ ਧੀਰਾ^{੧੪} । ਸੁਨਨ ਕਥਾ ਜੁ
 ਹਰਹਿ ਭਵਪੀਰਾ^{੧੫} ॥੭੩॥ ਅਮਰਦਾਸ^{੧੬} ਤੇਜੋ ਕੇ ਨੰਦਨ^{੧੭} । ਸੇਵੇ ਜਿਨ
 ਅੰਗਦ ਦੁਖ ਕੰਦਨ^{੧੮} । ਗੁਰਤਾ ਪਾਈ ਜਿਨ ਪਸ਼ਚਾਤੀ^{੧੯} । ਸੁਨਤਿ ਭਯੋ ਸੋ
 ਕਥਾ ਸੁਹਾਤੀ^{੨੦} ॥ ੭੪ ॥ ਪੁਨ ਗੁਰਮੁਖ ਇਕ ਜੀਵਾ^{੨੧} ਭਾਈ ॥ ਮਨ ਬਚ^{੨੨}
 ਕ੍ਰਮ^{੨੩} ਜਿਨ ਸੇਵ ਕਮਾਈ ॥ ਸ੍ਰੀ ਅੰਗਦਹਿਤ ਭੋਜਨ^{੨੪} ਤਜਾਰੀ ॥ ਕਰਤਿ ਪ੍ਰੀਤਿ
 ਸੋ ਰੁਚਿਰ^{੨੫} ਸਵਾਰੀ ॥੭੫॥ ਪਾਰੋ ਜੁਲਕਾ^{੨੬} ਪੁਨ ਸਿਖ ਏਕਾ ॥ ਪਰਮ ਹੰਸ ਕੋ
 ਜਾਸ ਬਿਬੇਕ^{੨੭} । ਤਜਨ ਅਸਾਰੀ^{੨੮} ਸਾਰ^{੨੯} ਗ੍ਰਹੀਤੀ^{੩੦} । ਪੈ^{੩੧} ਅਪ ਕੀ^{੩੨},
 ਜਿਓ ਹੰਸਨ ਰੀਤੀ ॥੭੬॥ ਸੈਨ ਸਰਸ^{੩੩} ਇਕ ਧਿੰਕਾ^{੩੪} ਨਾਈ । ਜਿਨ
 ਸਿੱਖੀ ਕੀ ਰੀਤ ਕਮਾਈ । ਭਾ ਮੁਰੀਦ ਮੁਰਦੇ ਕੀ ਨਜਾਈ । ਗੁਰੁ ਗੋਰ
 ਉਸਦੇ ਘਰ ॥ ਛੋਤੀ ॥^{੩੫} ਮੁਖ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ॥^{੩੬} ਮਾਨੋ ਸਰਸੁਤੀ ॥^{੩੭} ਭਾਹਕੇ ॥^{੩੮} ਬਹੁਤੇ ॥^{੩੯} ਬਾਬਾ ਬੁੱਢਾ ਜੀ
 ਦੀ ਕਥਾ ਲਈ ਦੇਖੋ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰ: ਉਤਾਰਧ ਅਧਿਆਯ ੪੬ ।^{੪੦} ਜਿੱਤਣ ਵਾਲਾ ।^{੪੧} ਬਾਲ
 ਉਮਰ ਤੋਂ ।^{੪੨} ਬੁੱਢਿਆਂ ਦੇ ।^{੪੩} ਸਰੀਰ ।^{੪੪} ਛੇਵੀਂ ਤਕ ।^{੪੫} ਚਤੁਰ ।^{੪੬} ਬੈਠਾ ।^{੪੭} ਬੁੱਧੀ ਦਾ
 ਧੀਰਜੀ ।^{੪੮} ਸੰਸਾਰ ਪੀੜਾ ।^{੪੯} ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਦੀ ਕਥਾ ਲਈ ਦੇਖੋ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ
 ਰਾਸ ੧, ਅੰਸੂ ੨੯ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ।^{੫੦} ਸਪੁੱਤ੍ਰ ।^{੫੧} ਦੁਖ ਨਾਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ।^{੫੨} ਪਿੱਛੋਂ ।^{੫੩} ਸ਼ੋਭਨੀਕ ।
^{੫੪} ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਥਾ ਲਈ ਦੇਖੋ ਗੁ: ਪ੍ਰ: ਸੂ: ਰਾਸ ੧ ਅੰਸੂ ੧੧ ।^{੫੫} ਬਾਣੀ ।^{੫੬} ਸਰੀਰ (ਕਰਕੇ) ।
^{੫੭} ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ।^{੫੮} ਸੁਆਦਲੇ, ਚੰਗੇ ।^{੫੯} ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਥਾ ਲਈ ਦੇਖੋ ਸੂ: ਪ੍ਰ: ਰਾਸ ੧ ਅੰਸੂ ੧੧ ।
^{੬੦} ਵਿਚਾਰ (ਅ) ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ 'ਪਰਮ ਹੰਸ' ਕਹਿਕੇ ਪਛਾਣੀਦਾ ਸੀ । ਭਾਵ ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅੱਲ
 ਸੀ ।^{੬੧} ਫੋਗ ਨੂੰ ।^{੬੨} ਤੜ੍ਹ ਨੂੰ ।^{੬੩} ਗ੍ਰਹਣ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ।^{੬੪} ਦੁੱਧ ।^{੬੫} ਪਾਣੀ ਦੀ ।^{੬੬} ਵਰਗਾ ।
^{੬੭} ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਥਾ ਲਈ ਦੇਖੋ ਗੁ: ਪ੍ਰ: ਸੂ: ਰਾਸ ੧ ਅੰਸੂ ੧੧ ।

* ਪਾਠਾਂਤ੍ਰ ਹੈ—ਆਸਨ ਭਾਸਿ ਅਸੀਨ ਦਯਾਲਾਦੁਜਾ ਪਾਠਾਂਤ੍ਰ—ਆਸਨ ਭਾਰਿ ਸੁ ਦੀਨ ਦਿਆਲਾ ।

ਮਹਿੰ ਕੀਨਿ ਸਮਾਈ ॥੭੭॥ ਇਤਯਾਦਿਕ ਜੋ ਸੇਵਕ ਪ੍ਰੇਮੀ । ਭਏ ਕਥਾ
ਸੁਨਨੇ ਕੇ ਨੇਮੀ । ਅਪਰ ਮਨੁਜ^੧ ਆਵਹਿੰ ਕਰਿ ਹੇਤੂ^੨ । ਸੁਨਹਿੰ ਕਥਾ
ਬੇਦੀ ਕੁਲ ਕੇਤੂ^੩ ॥੭੮॥ ਵੇਹਗ-ਬਾਲਾ ਕਰਤਿ ਉਚਾਰ ਮੁਖ, ਪੈੜੇ ਲਿਖੀ
ਸੁਧਾਰ । ਲਿਖਵਾਈ ਅੰਗਦ ਗੁਰੂ ਜਗ ਕੋ ਕਾਜ ਉਧਾਰਿ ॥੭੯॥ ਸੋ ਸੁਨਿ
ਬਰਨਨ ਕਰਤਿ ਕਵਿ ਛੰਦ ਚੋਪਈ ਬੰਦ । ਸ੍ਰੀ ਨਾਨਕ ਪਰਮਾਤਮਾ
ਬੰਦਨ ਕਰਿ ਸੁਖ ਕੰਦ^੪ ॥੮੦॥ ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਗ੍ਰੰਥੇ ਪੂਰਬਾਰਧੇ
‘ਪੱਤੀ ਆਨਨ’ ਪ੍ਰਸੰਗ ਬਰਨਨੇ ਨਾਮ ਦੁਤੀਓ ਅਧਿਆਯ ॥ ੨ ॥

ਅਧਿਆਯ ਤੀਸਰਾ

[ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਅਵਤਾਰ]

ਕਥਿਤ-ਕੋਊ ਕਵਿ ਉਪਮਾ ਸੁ ਦੇਤਿ ਪਾਰਜਾਤ ਪਗ, ਕੋਊ ਕਹੇ ਗੁਰੂ
ਪਗ ਕਮਲ ਅਮਲ ਹੈਂ । ਜੋਊ ਪਾਰਜਾਤ ਨ ਚਿਤੰਨ ਗਤਿਦਾਨ ਨਾਹੀ,
ਅਮਲ ਕਮਲ ਰੈਨ ਵਿਖੇ ਮੁਖ ਮਿਲ ਹੈ । ਵੈ ਤੋ ਸਹਿਚੇਤ ਦੇਤ ਕਾਮਨਾ
ਭਗਤ ਨਿਜ, ਬਾਸੁਰ ਔ ਰਜਨੀ ਮੇਂ ਏਕ ਸੋ ਸਤੁਲ ਹੈਂ । ਲਖੇ ਪਦ ਆਦ-
ਰ ਨ ਪਾਰਜਾਤ ਕਮਲ ਕੋ ਤਾਂਤੇ ਪਗ ਪਗ ਪਾਰਜਾਤ ਨ ਕਮਲ ਹੈਂ ॥੧॥

ਪਾਰਜਾਤ=ਕਲਪ ਬ੍ਰਿਛ । [ਸਿਸ:, ਪਾਰਿਜਾਤ] । ਪਗ=ਚਰਣ ।

ਅਮਲ=ਅ+ਮਲ-ਮੈਲ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ।

ਚਿਤੰਨ=ਚੇਤਨਤਾ, ਮਨ ਬੁਧੀ ਸੰਯੁਕਤ ਹੋਣ ਦੀ ਤਾਕਤ ।

ਗਤਿ=ਮੁਕਤੀ । ਰੈਨ=ਰੈਣ, ਰਾਤ ।

ਸਹਿਚੇਤ=[ਸਹਿ+ਚੇਤ=] ਚੇਤਨਤਾਈ ਸਮੇਤ ।

ਬਾਸੁਰ=ਦਿਨ । ਰਜਨੀ=ਰਾਤ ।

ਏਕ ਸੋ=ਇਕੋ ਜੇਹੇ, ਭਾਵ ਅਪਣੇ ਆਪ ਦੇ ਬੋਝੇ ਵਿਚ ਇਕ ਰਸ
ਖਿਜੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ।

ਸਤੁਲ=ਸ+ਤੁਲ=ਇਕ ਬ੍ਰਹਮ, ਭਾਵ ਮੁਕਤੀ ਦਾਨ ਦੇ ਸੁਭਾਵ ਵਿਚ ਇਕ
ਤੁੱਲ-ਦਾਤੇ-ਹੀ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ । ਇਕ ਚੰਗਾ ਹਨ ।

ਲਖੇ=ਪਛਾਣੇ, ਸਿਆਣੇ, ਸਮਝੇ । ਪਦ=ਚਰਣ ।

ਆਦਰ ਨ=ਸਤਿਕਾਰ ਯਾ ਆਦਰ ਯੋਗ ਨਹੀਂ । ‘ਲਖੇ’ ਤੋਂ ਮੁਗਦ
ਹੈ ਕਿ ਦੋਹਾਂ ਦੀ ਸਦਰਸ਼ਤਾ ਨਹੀਂ ਹੈ । ਚਰਨ ਨੂੰ ਕਲਪ ਬ੍ਰਿਛ
ਤੇ ਕਮਲ ਦੀ ਉਪਮਾ ਦੇਣੀ, ਚਰਨਾਂ ਦਾ ਆਦਰ ਕਰਨਾ ਨਹੀਂ ।

^੧ਹੋਰ ਮਨੁਖ । ^੨ਪ੍ਰੇਮ ਕਰਕੇ । ^੩ਬੇਦੀ ਕੁਲ ਦੇ ਨਿਸ਼ਾਨ (ਸਤਿਗੁਰ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ) ਦੀ ।

^੪ਸੁਖਦਾਤੇ ਨੂੰ ਮੱਥਾ ਟੇਕ ਕੇ ।

ਪਗ ਪਗ=ਚਰਣ ਚਰਣ ਹੀ ਹਨ, ਭਾਵ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਉਪਮਾ ਦੀ ਹੋਰ
ਕੋਈ ਵਸਤੂ ਨਹੀਂ ਹੈ ।

ਅਰਥ—ਕੋਈ ਕਵਿ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ) ਚਰਣਾਂ (ਨੂੰ) ਕਲਪ ਬਿੰਦੂ (ਨਾਲ) ਉਪਮਾ ਦੇਂਦਾ ਹੈ,
ਕੋਈ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ (ਕਿ) ਗੁਰੂ (ਜੀ ਦੇ) ਚਰਣ ਨਿਰਮਲ ਕਮਲ (ਸਮਨ) ਹਨ;
(ਪਰ ਕਵਿ ਇਹ ਨਹੀਂ ਵਿਚਾਰਦੇ ਕਿ) ਜੇਹੜਾ (ਤਾਂ) ਕਲਪ ਬਿੰਦੂ (ਹੈ) ਨਾਂ
(ਤਾਂ ਓਹ) ਚੇਤਨ (ਹੈ) ਨਾਂ ਹੀ ਮੁਕਤੀ ਦੇ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੈ, (ਅਤੇ ਜੇਹੜਾ) ਨਿਰਮਲ
ਕਮਲ ਹੈ (ਉਸ ਦਾ) ਰਾਤ ਵਿਖੇ ਮੂੰਹ ਬੰਦ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।

(ਪਰੰਤੂ ਜੋ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਚਰਣ ਹਨ) ਓਹ ਤਾਂ ਚੇਤਨਾਂ ਵਾਲੇ (ਹਨ),
ਅਪਣੇ ਭਗਤਾਂ ਦੀਆਂ (ਮਨੋ) ਕਾਮਨਾ (ਪੂਰੀਆਂ ਕਰ) ਦੇਂਦੇ ਹਨ (ਅਤੇ) ਦਿਨ ਤੇ
ਰਾਤ (ਹਰ ਸਮੇਂ) ਵਿਖੇ ਇਕੋ ਜੇਹੇ (ਭਾਵ, ਇਕ ਰਸ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਅਤੇ) ਇਕ
ਬਰਬਰ (ਭਾਵ, ਇਕ ਰੰਗ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ) ਹਨ ।

(ਸੋ ਮੈਂ) ਨਾਂਹੀ ਕਲਪ ਬਿੰਦੂ (ਤੇ ਨਾਂਹੀ) ਕਮਲ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ) ਚਰਣਾਂ
ਦੇ ਆਦਰ ਯੋਗ ਸਮਝੇ ਹਨ, ਇਸ ਲਈ ਚਰਣ ਚਰਣ ਹੀ ਹਨ, ਨਾਂ (ਹੀ)
ਕਲਪ ਬਿੰਦੂ (ਹਨ ਤੇ ਨਾਂ ਹੀ) ਕਮਲ ।

ਬੰਪਈ—*ਕਰ^੧ ਤ੍ਰਿਬੀ^੨ ਕਟ^੩ ਕੀਨਿ ਕਪੀਨਾ^੪ । ਤਨ^੫ ਉਪਰ^੬
ਕਮਰੀ^੭ ਸਿਤ^੮ ਲੀਨਾ^੯ । ਉਚੀ ਕੁਲਹ^{੧੦} ਸੀਸ^{੧੧} ਪਰ ਧਾਰੀ । ਸਮਸ^{੧੨}
ਸੁੰਤ^{੧੩} ਦੀਰਘ^{੧੪} ਇਕਸਾਰੀ^{੧੫} ॥੨॥ ਉਚ ਮੈ^{੧੬} ਕਰ ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਧਿਆਨਾ^{੧੭}
ਬੰਦੇ ਪਦ^{੧੮} ਅਰਬਿੰਦ^{੧੯} ਬਿਧਾਨ^{੨੦} । ਬਾਲਾ ਬਰਨਨ ਕਰਨ ਲਗਾ
ਬਰ^{੨੧} । ਸਸਿ ਮੁਖ ਤੇ^{੨੨} ਇਤਿਹਾਸ^{੨੩} ਸਧਾ^{੨੪} ਸਰ^{੨੫} ॥੩॥ ਸ੍ਰੀ ਬਾਲਾਸੰਧੂਰੁ^{੨੬}
ਵਾਚ:—ਕਲਿਜੁਗ ਪਾਇ ਅਕਾਲ ਪੁਜੋਰਾ^{੨੭} । ਪ੍ਰਗਟ ਭਏ ਅਘ^{੨੮} ਓਘ^{੨੯}
ਪ੍ਰਘੋਰਾ^{੩੦} । ਆਦਿ ਦੁਕਾਲ^{੩੧} ਹੋਤਿ ਉਤਪਾਤਾ^{੩੨} । ਭਯੋ ਮਲੇਛ ਰਾਜ^{੩੩}

^੧ਹੱਥ ਵਿਚ । ^੨ਛੋਟਾ ਤ੍ਰਿਬਾ । ^੩ਲੱਕ ਨਾਲ । ^੪ਲੰਗੋਟੀ । ^੫ਸਰੀਰ । ^੬ਉਤੇ । ^੭ਕੰਬਲੀ ।
^੮ਚਿੱਟੀ । ^੯ਟੋਪੀ । ^{੧੦}ਸਿਰ । ^{੧੧}ਦਾਹੜਾ । ^{੧੨}ਚਿੱਟਾ । ^{੧੩}ਲੰਬਾ । ^{੧੪}ਇਕੋ ਜੇਹਾ ।
^{੧੫}ਦਿਲ ਵਿਚ । ^{੧੬}ਚਰਣ । ^{੧੭}ਕਵਲਾ । ^{੧੮}ਵਿਧੀ ਨਾਲ । ^{੧੯}ਸੂਸ਼ਟਾ । ^{੨੦}ਚੰਦ੍ਰ ਮੁਖ ਤੇ । ^{੨੧}ਕਥਾ ।
^{੨੨}ਅੰਮ੍ਰਿਤ । ^{੨੩}ਵਰਗਾ । ^{੨੪}ਵਰੁੱਤਾ ਜੋਰ । ^{੨੫}ਪਾਪ । ^{੨੬}ਬਹੁਤੇ । ^{੨੭}ਭਯਾਨਕ । ^{੨੮}ਕਾਲ ਪੈ
ਜਾਣਾ ਆਦਿਕ । ^{੨੯}ਉਪਦ੍ਰਵ ।

*ਭਾਈ ਬਾਲੇ ਜੀ ਦਾ ਰੂਪ ਵਰਣਨ ।

†‘ਸੰਧੂਰੁ’ ਦਾ ਇਥੇ ਰਾਗ ਔਂਕੜ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਦੇ ਵਯਾਕਰਣ ਅਨੁਸਾਰ ‘ਰੁ’
ਜਿਸ ਦਾ ਭਾਵ ਰਾਗੇ ਦੀਆਂ ਵਿਸਰਗਾਂ (:) ਬਣਕੇ ਔਂਕੜ ਦਾ ‘ਉ’ ਬਣਕੇ ‘ਉਵਾਚ’ ਬਣ
ਜਾਏਗਾ । ਅਰਥ—ਇਹ ਭਾਈ ਬਾਲਾ ਸੰਧੂ ਜੀ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ।

ਬਖਸਾਤਾ^੧ ॥੪॥ ਪੰਥ ਮਹੀਮਦ ਬਵਤਿ ਅਪਾਰਾ^੨ ਕਲਮਲ ਮਯ^੩ ਮਤਿਹੀਨ
 ਬਿਚਾਰਾ^੪ । ਗੋ^੫ ਗਰੀਬ ਕੋ ਹਤਹਿ ਕੁਸਾਲੀ^੬ । ਕਲ ਕੇ ਕਾਲਹਿ^੭ ਕੀਨਿ
 ਕੁਚਾਲੀ^੮ ॥ ੫ ॥ ਨਿਪਤ^੯ ਭਏ ਮਤਿਮੀਦ^{੧੦} ਮਲੀਨਾ^{੧੧} । ਜਨੁ ਸੁਭ ਕਰਮ
 ਖੋਸ^{੧੨} ਕਿਸ ਲੀਨਾ^{੧੩} । ਮੰਤ੍ਰੀ ਲੋਲਪ^{੧੪} ਬੇਸਜਾਗਾਮੀ^{੧੫} । ਦੁਰਾਚਾਰ^{੧੬} ਕਰਿਹੀ
 ਮਨਬਾਮੀ^{੧੭} ॥ ੬ ॥ ਦੋਹਰਾ ॥ ਦੁਰਮਤਿ^{੧੮} ਦੁਸ਼ਟ^{੧੯} ਦਰੋਦਰੀ^{੨੦} ਦੁਕ੍ਰਿਤ^{੨੧}
 ਦੁਖਤਿ^{੨੨} ਕਲੇਸ਼^{੨੩} । ਸੂਨ ਸਿੰਘਕਾ^{੨੪} ਸਰਸ^{੨੫} ਸੇ, ਧਰਮ ਭਯੋ ਰਾਂਕੇਸ਼^{੨੬} ॥ ੭ ॥
 ਚੋਪਈ ॥ ਨਿਪਤ^{੨੭} ਪੁਕਾਰ^{੨੮} ਨ ਸੁਨਿਹੈਂ ਕਾਈ^{੨੯} । ਕਾਜੀ ਰਿਸ਼ਵਤ ਬਸਿ ਅਧਿ
 ਕਾਈ^{੩੦} । ਝੁਠਕੇ ਸਾਚਾ ਕਰਿ ਦੇਈ^{੩੧} । ਸਤਿ ਨਜਾਉਂ ਕੋ ਨਾਉਂ ਨਲੇਈ^{੩੨} । ਜਹਿ
 ਤਹਿ ਚਲੀ ਮਲੇਛਨ ਭਾਖਾ^{੩੩} । ਨਿਜ ਨਿਜ^{੩੪} ਧਰਮ ਨਰਨ^{੩੫} ਸਭਿ ਨਾਖਾ^{੩੬}
 ਪੁੰਨ ਹੀਨ ਤਨ ਪਾਪਨ ਪੀਨਾ^{੩੭} । ਦਰਬ^{੩੮} ਖਸੋਟਹਿ^{੩੯} ਦੇਖਤਿ ਦੀਨਾ^{੪੦}
 ੬ ॥ ਪਰ^{੪੧} ਕਾਰਜ^{੪੨} ਕੇ ਕਰਤਾ^{੪੩} ਹਾਨੀ^{੪੪} । ਸਨਿ ਜਿਉਂ ਤਨੁ ਖੋਵਹਿ
 ਦੁਖ ਦਾਨੀ^{੪੫} ॥ ਪਰ ਧਨ^{੪੬}, ਪਰ ਨੀਦਿਆ, ਪਰਦਾਰਾ^{੪੭} । ਨਿਸਦਿਨ ਤਨ
 ਮਨ ਸੋ ਹਿਤ^{੪੮} ਧਾਰਾ ॥ ੧੦ ॥ ਦੋਹਰਾ-ਜੋਗਮ^{੪੯} ਬਹੁਤ ਸਰੋਵਰੇ^{੫੦} ਕਰਤਿ
 ਦਿਰੀਬਰ^{੫੧} ਗਾਰ^{੫੨} । ਖਟ^{੫੩} ਦਰਸ਼ਨ^{੫੪} ਹਰਿਨਾਮ ਬਿਨ ਹੋਤਿ ਬਾਦ^{੫੫} ਮਰਿ
 ਖਾਰ^{੫੬} ॥ ੧੧ ॥ ਚੋਪਈ ॥ ਕੀਨੇ ਦ੍ਰਾਵਸ਼^{੫੭} ਮਾਰਗ^{੫੮} ਜੋਗੀ* । ਭਾਉ ਭਗਤਿ
 ਬਿਨ ਭਏ ਬਿਓਗੀ^{੫੯} । ਕਰਹਿ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਨ ਬਿਪਰ^{੬੦} ਕੁਬਾਦਾ^{੬੧} । ਬਹੁਤ
 ਪਰਸਪਰ^{੬੨} ਵਧਤਿ ਬਿਖਾਧਾ^{੬੩} ॥ ੧੨ ॥ ਮੁੰਡ^{੬੪} ਮੁੰਡਾਵਹਿ^{੬੫} ਹੁਇ ਸਨਿਆਸ^{੬੬}
 ਪੂਗਟ^{੬੭} । ਪਾਪ ਰੂਪ^{੬੮} । ਗਊ^{੬੯} । ਅਨਜਾਈ^{੭੦} । ਖੋਟੀ ਚਾਲ^{੭੧} । ਗਜੇ^{੭੨} । ਬੁਧਿ ਭੋੜੀ ਵਾਲੇ^{੭੩} । ਮੈਲੇ
 ਖੋਹ^{੭੪} । ਲੋਪਟ^{੭੫} । ਵਿਭਚਾਰੀ^{੭੬} । ਭੋੜੇ ਕਰਮ^{੭੭} । ਵਿਗੇ ਮਨ ਵਾਲੇ^{੭੮} । ਖੋਟੀ ਬੁਧਿ
 ਦੁਸ਼ਟਤਾ^{੭੯} । ਜੁਏ ਬਾਜ਼ੀ, ਬਖੀਲੀ^{੮੦} । ਪਾਪ^{੮੧} । ਦੁਖਾਉਣਾ^{੮੨} । ਸੰਤਾਪ^{੮੩} । (ਏਹ ਸਾਢੇ
 ਸਿੰਘਕਾ ਰਾਖਸ਼ਣੀ ਦੇ ਪੁੱਤ-ਰਾਹੂਸਮਾਨ (ਹੋ ਗਏ) ॥ ਧਰਮ ਪੂਰਨਮਾਸ਼ੀ ਦਾ ਚੰਦਮਾਂ (ਹੋਗਿਆ
 ਗਜੇ^{੮੪} । ਫਰਿਆਦ^{੮੫} । ਰਹੁਤ^{੮੬} । ਆਪੋ ਆਪਣਾ^{੮੭} । ਮਨੁਖਾਂ ਨੇ^{੮੮} । ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ^{੮੯} । ਤਕੜੇ
 ਧਨ^{੯੦} । ਖੋਹ ਲੈਂਦੇ ਹਨ^{੯੧} । ਗਰੀਬ ਦੇਖ ਕੇ^{੯੨} । ਪਰਾਏ^{੯੩} । ਕੰਮ^{੯੪} । ਕਰਨ ਵਾਲੇ^{੯੫} । ਨਾਸ਼^{੯੬} । ਸੇ
 ਸਿੱਕਣ (ਆਪਣਾ) ਆਪ (ਕਟਾਕੇ ਰੱਸੇਦਾ ਰੂਪ ਹੋਕੇ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਬੰਨ੍ਹਣ ਦੇ ਕੰਮ ਆਕੇ) ਦੁਖਦਾਈ
 ਹੁੰਦੀ ਹੈ^{੯੭} । ਪਰਾਇਆ ਧਨ^{੯੮} । ਪਰ ਇਸਤ੍ਰੀ^{੯੯} । ਪ੍ਰੇਮ^{੧੦੦} । ਟੱਲੀਆਂ ਖੜਕਾ ਮੰਗਣ ਵਾਲੇ ਵਿਰਤੁ
 ਜੋਨੀਆਂ ਦੇ ਦੋਭੇਦ^{੧੦੧} । ਬਗੜਾ^{੧੦੨} । ਛੋ^{੧੦੩} । ਮਤ^{੧੦੪} । ਬਗੜਿਆਂ^{੧੦੫} । ਖਰਾਬ^{੧੦੬} । ਬਾਰਾਂ^{੧੦੭} । ਰਾਹ^{੧੦੮} । ਸਾਈ
 ਤੋਂ ਵਿੱਛੁੜੇ^{੧੦੯} । ਬ੍ਰਾਹਮਣ^{੧੧੦} । ਭੋੜੇ ਬਗੜੇ^{੧੧੧} । ਆਪੋ ਵਿਚੀਂ^{੧੧੨} । ਬਗੜਾ^{੧੧੩} । ਸਿਰ^{੧੧੪} । ਮੁਨਾਕੇ
 * ਜੋਗੀਆਂ ਦੇ ਬਾਰਾਂ ਪੰਥ ਇਹ ਹਨ:- ੧. ਹੇਤੂ । ੨. ਪਾਵ । ੩. ਆਈ
 ੪. ਗੰਮਯ । ੫. ਪਾਗਲ । ੬. ਗੋਪਾਲ । ੭. ਦਾਸ । ੮. ਕੰਥੜੀ । ੯. ਬਨ । ੧੦. ਧਜ
 ੧੧. ਚੋਲੀ । ੧੨. ਰਾਵਲ ।

ਦਰਬ^੧ ਨਾਰ^੨ ਮਹਿ ਰਿਦਾ^੩ ਦੁਰਾਸੀ^੪ । ਭਏ ਅਤੀਤ ਕਹਾਇ ਬੈਰਾਗੀ ।
 ਗਿਸਤੀ ਤੇ ਵਧਿ ਮਨ ਦੋ^੫ ਲਾਗੀ ॥ ੧੩ ॥ ਪੰਡਤ ਪਹਰੂਆ^੬ ਕਰਹਿ
 ਸਤੈਈ^੭ । ਰਖਵਾਰੀ ਕੋ ਸਦਨ ਕਰੇਈ^੮ ? ਹੁਤੀ ਬਾਰ^੯ ਰਖਬਾਰ ਨਿ-
 ਪਾਲਾ^{੧੦} । ਪੂਜਾ ਖੇਤ ਕੋ ਖਾਤਿ ਕੁਢਾਲਾ^{੧੧}* ॥੧੪॥ ਦੋਹਰਾ-॥ ਭਯੋ ਭਾਰ
 ਧਰ^{੧੨} ਪਰ^{੧੩} ਅਧਿਕ^{੧੪} ਧਰਮ ਧਰਤਿ ਨਹਿ ਧੀਰ^{੧੫} । ਭਾਉਭਗਤਿ ਨਹਿ
 ਜਗਤ ਮੇਂ, ਬਿਕੁਲ^{੧੬} ਭਈ ਭਯ^{੧੭} ਭੀਰ^{੧੮} ॥੧੫॥ ਚੌਪਈ॥ ਏਕੁੰਕਾਰ ਅਰਾ-
 ਧਨ ਕੀਨਾ । ਭਨਤਿ^{੧੯} ਬੇਨਤੀ ਭਈ ਅਧੀਨਾ । ‘ਪਰਮੇਸੁਰ ਪਰ ਪੁਰਖ
 ਪੁਰਾਤਨ^{੨੦} । ਪਰਮ ਪਰਾਵਰਨਾਥ^{੨੧} ਸਨਾਤਨ ॥ ੧੬ ॥ ਦੀਨ ਬੰਧੁ^{੨੨} ਪ੍ਰਭੁ
 ਦੀਨ ਦਯਾਲਾ । ਦੀਨਾਨਾਥ^{੨੩} ਪ੍ਰੇਖ^{੨੪} ਪਤਿਪਾਲਾ । ਅਜਰ^{੨੫} ਅਮਰ^{੨੬}
 ਅਨਵਦ^{੨੭} ਅਭੇਖਾ^{੨੮} । ਅਭੇ^{੨੯} ਨਿਰੰਜਨ^{੩੦} ਅਲਖ ਅਲੇਖਾ^{੩੧} ॥੧੭॥ ਕਲ-
 ਮਲ^{੩੨} ਕਲਿ^{੩੩} ਕੋ ਕਾਲ^{੩੪} ਬਿਬਾਰਾ^{੩੫} । ਅਬਹਿ^{੩੬} ਭਾਰ ਨਹਿ ਜਾਇ ਸੰਭਾਰਾ ॥
 ਅਤਿ^{੩੭} ਦੁਸ਼ਤਰ^{੩੮} ਦੁਖ ਵੇਲਾ ਭਯੋ । ਬਿਨ ਅਵਿਲੰਬ^{੩੯} ਜਾਤਿ ਨਹਿ ਰਹੈ
 ॥ ੧੮ ॥ ਦੋਹਰਾ॥ ਸਤਿਜੁਗ ਮਹਿ ਚਾਰੋਂ ਚਰਨ ਤੇਤੇ ਤੀਨ ਰਹਾਇ । ਦੁਪਰ
 ਮਹਿ ਦੋਉ ਰਹੇ ਕਲਿ ਇਕ ਚਰਨ^{੪੦} ਟਿਕਾਇ ॥੧੯॥ ਚੌਪਈ॥ ਕਲਮਲ-
 ਮਯ^{੪੧} ਆਯੋ ਕਲਿਕਾਲਾ । ਭਯੋ ਸੁ ਯਾਂਤੇ ਭਾਰ ਬਿਸਾਲਾ^{੪੨} । ਏਕ ਚਰਨ
 ਤੇ ਟਿਕਾ ਨ ਜਾਈ ॥ ਬਿਨ ਅਵਿਲੰਬ ਨ ਬਿਰਤਾ^{੪੩} ਪਾਈ ॥੨੦॥ ਏਕੁੰਕਾਰ
 ਬਿਨੈ^{੪੪} ਸੁਨਿ ਲੀਜੈ । ਬਿਰ ਹੋਵੋਂ ਕੋ ਅਵਿਲੰਬ ਦੀਜੈ । ਜੋਤੀ ਰੂਪ ਆਤੁਰੀ
 ਬਾਨੀ^{੪੫} । ਸੁਨਤਿ ਬਿਚਾਰ ਕੀਨਿ ਸੁਖਦਾਨੀ ॥੨੧॥ ਇਸ ਕਾਰਜ ਕੋ ਬਹੁਤ
 ਪਠਾਏ । ਜਾਇ ਤਹਾਂ ਨਿਜ ਪੰਥ ਚਲਾਏ ॥ ਬਿਸਰੇ ਜਾਂ ਕਾਰਜ ਤਹਿ ਗਏ ॥

^੧ਧਨ। ^੨ਇਸਤ੍ਰੀ। ^੩ਵਿਚ ਦਿਲ ਹੈ। ^੪ਭੈੜੀ ਆਸਾ ਵਾਲਾ। ^੫ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਦੀ ਅੱਗ। ^੬ਪਹਿਰੇਦਾਰ। ^੭ਚੋਗੀ।
^੮ਘਰ ਦੀ ਰਖਵਾਲੀ ਕੌਣ ਕਰੇ? ^੯ਵਾੜ। ^{੧੦}ਰਾਜੇ। ^{੧੧}ਭੈੜੀ ਤਰ੍ਹਾਂ। ^{੧੨}ਜ਼ਮੀਨ। ^{੧੩}ਤੇ। ^{੧੪}ਬਹੁਤ।
^{੧੫}ਹੋਸਲਾ। ^{੧੬}ਵਿਆਕਲ। ^{੧੭}, ^{੧੮}(ਧਰਤੀ) ਭੈ ਨਾਲ ਭੈਭੀਤ ਹੋ ਗਈ (ਅ) ਭੀੜਾ ਪੈ ਗਈ।
^{੧੯}ਆਖਦੀ ਹੋਈ। ^{੨੦}ਅਨਾਦੀ। ^{੨੧}ਦੇਖੋ ਇਸ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਅਧਯਾਯ ਵਿਖੇ ਮੰਗਲ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ
 ਗੁਰੁ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ, ਛੰਦ ਪ। ^{੨੨}ਦੀਨਾਂ ਦਾ ਪਿਆਰਾ। ^{੨੩}ਦੀਨਾਂ ਦਾ ਸੁਆਮੀ।
^{੨੪}ਗੁਪਤ। ^{੨੫}ਬੁਢਾਪੇ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ। ^{੨੬}ਮੌਤ ਤੋਂ ਰਹਿਤ। ^{੨੭}ਕਥਨ ਤੋਂ ਪਰੇ। ^{੨੮}ਭੇਖ ਤੋਂ ਰਹਿਤ।
^{੨੯}ਡਰ ਤੋਂ ਪਾਰ। ^{੩੦}ਮਾਇਆ ਮੈਲ ਤੋਂ ਪਾਰ। ^{੩੧}ਲੇਖੇ ਤੋਂ ਰਹਿਤ। ^{੩੨}ਪਾਪ। ^{੩੩}ਕਲਿਜਗ।
^{੩੪}ਸਮੇਂ। ^{੩੫}ਫੈਲ ਗਏ। ^{੩੬}ਹੁਣ ਤਾਂ। ^{੩੭}ਬਹੁਤ। ^{੩੮}ਐਖਾ। ^{੩੯}ਆਸਰੇ ਦੇ ਬਿਨਾਂ। ^{੪੦}ਪੈਰ।
^{੪੧}ਪਾਪ ਰੂਪ। ^{੪੨}ਬਹੁਤ। ^{੪੩}ਇਸਥਿਤੀ। ^{੪੪}ਏਨਤੀ। ^{੪੫}ਦੁਖ ਭਰੀ ਬਾਣੀ।

*ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਬੀ ਏਹੋ ਹਾਲ ਦਿੱਤੇ ਹਨ । ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੀਆਂ ਅਨਮਤੀ
 ਤਾਰੀਖਾਂ ਬੀ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਬੁਰਾ ਹਾਲ ਦੱਸਦੀਆਂ ਹਨ ।

ਅਪਨੇ ਅਪਨੇ ਮਤਿ ਠਹਿਰਾਏ^੧॥੨੨॥ਕਿਨਹੁ^੨ਨ ਮਹਿਮਾ ਨਾਮਬਿਥਾਰੀ।
 ਭਾਉ ਭਗਤਿ ਕੀ ਰੀਤਿ ਨ ਡਾਰੀ। ਜਿਉਂ ਹੋਵਤਿ ਅਵਿਲੰਬਤਿ^੩ ਛੋਨੀ^੪॥
 ਇਉਂ ਬਿਚਾਰ ਬੋਲੇ ਜਗ ਜੋਨੀ^੫॥ ੨੩ ॥ ‘ਨਾਮ ਕੀਰਤਨ ਬਿਥਰਹੁ ਜਬ-
 ਹੀ। ਤੁਝ ਅਵਿਲੰਬ ਹੋਇ ਹੈ ਤਬ ਹੀ। ਯਾਂਤੇ ਪ੍ਰਗਟਾਵੇਂ ਜਗ ਆਇ।
 ਮੋ ਬਿਨ ਹੋਤਿ ਨ ਆਨ^੬ ਉਪਾਇ^੭॥੨੪॥ਧਰਮ ਧਾਮ^੮ ਧਰ^੯ ਧੀਰਜ ਦੀਨੋ।
 ‘ਪਾਇ ਅਲੰਬ ਹੋਇ ਦੁਖ ਛੀਨੋ^{੧੦}’। ਸੁਨਿ ਕਰਿ ਗਿਰਾ ਗਗਨ^{੧੧} ਕੀ ਛੋਨੀ^{੧੨}।
 ਉਰ ਕਰਿ ਪਰਮ ਹਰਖ ਮੁਖ ਮੋਨੀ॥੨੫॥ਜਗ ਮਹਿ ਰਘੁਵਰ^{੧੩} ਕੁਲ ਅ-
 ਕਲੰਕ॥ਪ੍ਰਗਟੇ ਬੇਦੀ ਕੁਮੁਦ^{੧੪} ਮਯੰਕਾ^{੧੫}। ਏਕੰਕਾਰ ਧਾਰਿ ਨਿਜ ਰੂਪਾ^{੧੬}।
 ਪ੍ਰਗਟੇ ਸਤਿਗੁਰ ਰੂਪ ਅਨੂਪ॥੨੬॥ਦੋਹਰਾ—ਨਿਸ^{੧੭} ਕੁਚਲ^{੧੮} ਕਲਿਕਾਲ
 ਤਮ^{੧੯} ਉਡਗਨ^{੨੦} ਦੰਭ^{੨੧} ਸਮਾਜ। ਭਏ ਕੁਮੁਦਿ^{੨੨} ਸੇ ਅਨਿਕ ਮਤ ਇੰਦੁ^{੨੩}
 ਮੁਹੰਮਦ ਰਾਜ ॥੨੭॥ ਚੋਪਈ—ਤਿਨਕੋ ਹਰਨ ਬਾਲਦਿਨਰਾਉ^{੨੪}। ਉਦੇ^{੨੫}
 ਸੁ ਨਾਨਕ ਤੇਜ ਪ੍ਰਭਾਉ। ਬਚਨ ਕਿਰਨ ਜਾਂ ਮਹਿ ਪਰਕਾਸ਼ੇ। ਸੰਤ ਤਾਮ-
 ਰਸ^{੨੬} ਹੋਰਿ^{੨੭} ਵਿਕਾਸੇ^{੨੮}॥੨੮॥ਦੰਭੀ ਸਮ ਉਲੂਕ^{੨੯} ਦੁਖ ਭਾਰੀ। ਕੀਕਰ^{੩੦}
 ਕੋਕ^{੩੧} ਭਏ ਸੁਖਿਯਾਰੀ। ਆਤਪ ਭਗਤਿ ਜਗਤ ਪਰਕਾਸ਼ੀ॥ਨੀਂਦ ਅਵਿ-
 ਦਯਾ ਸਿੱਖਨ ਨਾਸ਼ੀ ॥੨੯॥ ਗਯਾਨ ਨਾਮ ਮਹਿ ਨਰਬਰ^{੩੨} ਜਾਗੇ। ਕਲ-
 ਮਲ^{੩੩} ਸੁਪਨਾ ਜਿਉਂ ਮਨ ਤਯਾਗੇ॥ਧਰਮ ਧਰਤਿ ਧੀਰਜਕੇ ਹੋਤਾ^{੩੪}। ਪ੍ਰਗਟੇ
 ਸ੍ਰੀ ਬੇਦੀ ਕੁਲਕੋਤਾ^{੩੫} ॥ ੩੦ ॥ ਸ੍ਰੀ ਬਾਲਾ ਸਿੰਧੂ ਵਾਚ ॥ ਦੋਹਰਾ—ਕਾਰਨ^{੩੬}
 ਗੁਰੁ ਅਵਤਾਰ ਕੇ ਮੈਂ ਬਰਨਯੋ^{੩੭} ਚਿਤ ਲਾਇ। ਸੁਨਹੁ ਜਨਮ ਕੀ ਅਬ
 ਕਥਾ ਸ੍ਰੀ ਅੰਗਦ ਸੁਖਦਾਇ^{੩੮} ! ॥ ੩੧ ॥ ਚੋਪਈ. ਬਾਰ ਦੇਸ਼^{੩੯} ਸਭਿ ਦੇਸ਼

^੧ਇਹ ਵਾਰਤਾ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਵਿਚ ਬੀ ਹੈ। ^੨ਕਿਸੇ ਨੇ। ^੩ਆਸਰੇ ਵਾਲੀ। ^੪ਪ੍ਰਿਥਵੀ।
^੫ਜਗਤ ਦਾ ਕਾਰਨ, ਪਰਮਾਤਮਾ। ^੬ਹੋਰ। ^੭ਧਰਮ ਦੇ ਘਰ ਨੇ। ^੮ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਨੂੰ। ^੯ਨਾਸ਼।
^{੧੦}ਅਕਾਸ਼। ^{੧੧}ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਚੰਦ੍ਰ ਜੀ। ^{੧੨}ਕਵੀਆਂ। ^{੧੩}ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਵਤ। ^{੧੪}ਇਸਤੋਂ ਮੁਗਦ ਉਹੀ ਹੈ
ਜੋ ਪੰਜਵੇਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਇਸ ਤੁਕ ਤੋਂ ਹੈ ‘ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਗੋਵਿੰਦ ਰੂਪ’। ਇਹ
ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦਾ ਜੋਨੀ ਵਿਚ ਆਉਣਾ ਨਹੀਂ, ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਆਦਿ ਗੁਰ ਹੈ, ਉਹਦੀ ਗੁਰੂ ਸ਼ਕਤੀ
ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਵਿਚ ਪੂਰਨ ਰੂਪ ਲੈ ਕੇ ਪ੍ਰਗਟਦੀ ਹੈ। ਐਉਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਗੋਬਿੰਦ ਰੂਪ ਹਨ।
^{੧੫}ਰਾਤ੍ਰੀ। ^{੧੬}ਭੋਜੀਆਂ ਰਸਮਾਂ। ^{੧੭}ਅਨੂਰਾ। ^{੧੮}ਤਾਰੇ। ^{੧੯}ਪਖੰਡ। ^{੨੦}ਚੰਦ੍ਰਮਾ। ^{੨੧}ਬਾਲ
ਅਵਸਥਾ ਦਾ ਸੂਰਜ। ^{੨੨}ਪ੍ਰਗਟੇ। ^{੨੩}ਕਵਲ। ^{੨੪}ਵੇਖਕੇ। ^{੨੫}ਖੜੇ। ^{੨੬}ਉਲੂ। ^{੨੭}ਸਿੱਖ,
ਦਾਸ। ^{੨੮}ਚਕਵੀ ਚਕਵਾ। ^{੨੯}ਚੰਗੇ ਪੁਰਸ਼। ^{੩੦}ਪਾਪ। ^{੩੧}ਵਾਸਤੇ। ^{੩੨}ਬੇਦੀ ਕੁਲ ਦੇ ਨਿਸ਼ਾਨ।
^{੩੩}ਸਬੱਬ। ^{੩੪}ਦਸਿਆ ਹੈ। ^{੩੫}ਹੇ ਸੁਖ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਜੀਓ। ^{੩੬}ਬਾਰ ਦਾ ਦੇਸ਼।

ਨਰੇਸ਼ੁ^੧।ਗ੍ਰਾਮ ਪ੍ਰਜਾ ਕੇ^੨ ਹਰਤਿ^੩ ਕਲੈਸ਼ੁ^੪। ਐਰਾਵਤੀ^੫ ਏਕਦਿਸ਼ਿ^੬ਬਾਰੀ^੭।
 ਸੁੰਦਰ ਰੰਗ ਤਰੰਗ ਉਛਾਰੀ^੮ ॥੩੨॥ ਸੈ ਬਰ^੯ ਬਿਜਨ^{੧੦} ਹੋਤਿ ਹੈ ਤਾਂਪੈ^{੧੧}।
 ਨਿਪਤਾ^{੧੨}ਕੇ ਲੱਛਨ^{੧੩}ਛਬਿ ਥਾਪੈ^{੧੪}।ਚੇਦ੍ਰਗਾ^{੧੫} ਦਿਸ਼ਿਦੁਤਿਯ^{੧੬}ਸੁਹਾਈ।
 ਮਾਲ ਤਰੰਗਨਿ^{੧੭} ਸੁਛ ਉਠਾਈ॥੩੩॥ ਤਾਂਪਰ ਹੋਤਿ ਚਮਰ ਛਬਿ ਭਾਰੀ।
 ਮਹਿਮਾਂ ਮਹਾਂ ਜਨਾਵਨ ਕਾਰੀ। ਸਦਾ ਸੁਕਾਲ ਸਸਿਨ^{੧੮}ਕੋ ਸਾਲੀ^{੧੯}।ਤਹਿ
 ਦੁਕਾਲ^{੨੦}ਕੀ ਕੌਨ ਕੁਚਾਲੀ? ॥੩੪॥ ਸਪਤਈਤ^{੨੧}ਕੋ ਭੀਤ^{੨੨}ਨ ਪਾਵਾ।
 ਤਸਕਰ ਕੁਲ^{੨੩}ਤਜਿ ਅਨਤ^{੨੪}ਪਰਾਵਾ^{੨੫}॥ ਪਥਕ ਜਾਤ^{੨੬}ਜਹਿ ਮਨ
 ਬਿਰਮਾਵਾ^{੨੭}। ਹੋਰਿ^{੨੮}ਹਿਤੂ ਨਰ^{੨੯}ਕੁਟੈਬ ਭੁਲਾਵਾ^{੩੦}॥੩੫॥ ਫਲ ਫੂਲਨ
 ਦਲਯੁਤ^{੩੧}ਤਰੁ ਚਾਰੂ^{੩੨}। ਪਥਕ ਹੋਤ ਠਾਵੇ^{੩੩}ਸੁਖਕਾਰੂ^{੩੪}। ਬਸਹਿ ਲੋਕ
 ਜਹਿ ਸੁਜਨ^{੩੫}ਸੁਚਾਲੀ^{੩੬}।ਦਯਾ ਧਰਮ ਕੇ ਜੇ ਪ੍ਰਿਤਪਾਲੀ॥੩੬॥ਅਥਿਤ^{੩੭}
 ਸੇਵ ਮਹਿ ਜਿਨ ਮਨ ਰਾਤਾਗੁਨ ਗ੍ਰਾਹੀ ਸਭਿ ਬਿਦਯਾ ਰਾਜਾਤਾ।ਉਪਜਹਿ
 ਜਹਿ ਤਰੰਗ^{੩੮}ਬਹੁ ਸੁੰਦਰ। ਬਲੀ ਤਰਲਤਾ^{੩੯}ਗੁਨ ਕੇ ਮੰਦਰ ॥ ੩੭ ॥
 ਔਰ ਪਸੁ ਬਹੁ ਸੁਭਗ^{੪੦}ਸੁ ਜਾਤੀ।ਤਿਨਕੀਖਾਨ ਕੀਨਿ ਬਿਧਿ^{੪੧}ਖਜਾਤੀ^{੪੨}।
 ਜੋ ਐਸ ਦੇਸ਼ ਰੁਚਿਰ^{੪੩}ਬਰ^{੪੪}ਸਗਰਾ^{੪੫}। ਭਰਤਖੰਡ ਮਹਿ ਸੁਭਤਿ^{੪੬}
 ਉਜਗਰਾ^{੪੭}॥ ੩੮ ॥ ਤਿਹ ਮਹਿ ਤਲਵੰਡੀ ਭਲ ਨਗਰੀ। ਚਾਰਬਰਨ^{੪੮}
 ਕਰਿ ਪੂਰਤਿ ਸਗਰੀ। ਜਿਹ ਕੇ ਚਹੁੰਦਿਸ ਬਾਗ ਸੁਹਾਵਾ। ਕਸਮ^{੪੯}
 ਬਾਟਿਕਾ^{੫੦}ਬਹੁ ਛਬਿ ਪਾਵਾ॥੩੯॥ ਨਗਰ ਕੋਟ^{੫੧}ਦਿਢਿ ਬਨਜੇ ਉਤੰਗਾ^{੫੨}।
 ਮਤਸਰ ਧਰਤਾ ਜੋ^{੫੩}ਗਿਰਿ ਸੰਗਾ^{੫੪}। ਅਟਾ^{੫੫}ਘਟਾ ਸੰਗ^{੫੬}ਕਰਤਿ

^੧ਸਾਰੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦਾ ਰਾਜਾ। ^੨ਗ੍ਰਾਮਾਂ (ਰੂਪ)ਪਰਜਾ ਦੇ। ^੩ਦੂਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। ^੪ਦੁਖ। ^੫ਰਾਵੀ (ਨਦੀ) ਦਾ।
^੬ਇਕ ਪਾਸੇ। ^੭ਜਲ। ^੮ਉਛਾਲ ਰਿਹਾ ਹੈ। ^੯ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ। ^{੧੦}ਪੱਖਾ। ^{੧੧}ਉਸਤੇ। ^{੧੨}ਹਾਜ ਪਨੇ। ^{੧੩}ਨਿਸ਼ਾਨ।
^{੧੪}ਥਾਪਿਆ ਹੈ। ^{੧੫}ਚਨਾਬ। ^{੧੬}ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ। ^{੧੭}ਲਹਿਰਾਂ ਦੀ ਪੰਗਤੀ। ^{੧੮}ਖੇਤੀਆਂਦਾ। ^{੧੯}ਘਰ। ^{੨੦}ਕਾਲ,
 ਅੰਨ ਦਾਘਾਟ। ^{੨੧}ਖੇਤੀ ਨੂੰ ਹਾਨੀ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਵਾਲੇ ਸੱਤ ਉਪਦ੍ਰਵ:-੧. ਬਰਖਾ ਨਾ ਹੋਣੀ। ੨. ਬਹੁਤ
 ਹੋਣੀ, ੩. ਚੂਹੇ ਪੈਣੇ, ੪. ਮੱਕੜੀ, ੫. ਪੰਛੀਆਂ ਨੇ ਖਾ ਜਾਣਾ, ੬. ਰਾਜਾ ਦੀ ਚੜ੍ਹਾਈ,
 ੭. ਕੁੰਗੀ। ^{੨੨}ਭਰ। ^{੨੩}ਚੋਰਜਾਤੀ। ^{੨੪}ਹੋਰਥਾਂ। ^{੨੫}ਦੋੜਗਈ। ^{੨੬}ਰਾਹੀਆਂ ਦਾਜਾਂਦਿਆਂ। ^{੨੭}ਜਿਥੇਮਨਮੋਹਤ
 ਹੋਜਾਂਦਾਹੈ। ^{੨੮}ਦੇਖਕੇ। ^{੨੯}ਜਿੱਥੇ ਦੇ ਪਿਆਰ ਵਾਲੇ ਮਨੁੱਖ। ^{੩੦}ਸੰਬੰਧੀ ਭੁੱਲ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ^{੩੧}ਪੱਤਿਆਂ
 ਸਮੇਤ। ^{੩੨}ਸੁਹਣੇ ਬਿੱਛ। ^{੩੩}ਰਾਹੀਆਂ ਵਾਸਤੇ ਖੜੇ ਹਨ। ^{੩੪}ਸੁਖ ਦਾਤੇ। ^{੩੫}ਚੰਦੇ। ^{੩੬}ਸਦਾ ਚਾਰ ਵਾਲੇ।
^{੩੭}ਲੋੜੜੀਦ,ਗਾਰੀਬ। ^{੩੮}ਘੋੜੇ। ^{੩੯}ਤ੍ਰਿਖੇ। ^{੪੦}ਚੰਗੇ। ^{੪੧}ਬਿਧਾਤਾ ਨੇ। ^{੪੨}ਪ੍ਰਗਟਾ। ^{੪੩}ਸੁੰਦਰ। ^{੪੪}ਚੰਗਾ।
^{੪੫}ਸਾਰਾ। ^{੪੬}ਸ਼ੋਭਦਾ ਹੈ। ^{੪੭}ਪ੍ਰਗਟਾ। ^{੪੮}ਬ੍ਰਾਹਮਨ, ਖੱਤ੍ਰੀ, ਵੈਸ਼, ਸੂਦ੍ਰ। ^{੪੯}ਫੁੱਲ। ^{੫੦}ਬਰੀਚੇ। ^{੫੧}ਨਗਰ
 ਦਾਲੇਸਫੀਲ। ^{੫੨}ਉੱਚੀ। ^{੫੩}ਜੇਮੁਕਾਬਲਾਕਰਦੀਹੈ। ^{੫੪}ਪਹਾੜਨਾਲਾ। ^{੫੫}ਅਟਾਰੀਆਂ। ^{੫੬}ਬੱਦਲਾਂ ਨਾਲ

ਬਿਲਾਸੀ^੧ ਮਨਹੁ ਨਿਰੋਧਨਕੀ^੨ ਹਿਯ^੩ ਆਸਾ॥੪੦॥ ਮੰਦਿਰ ਜਹਿ ਸੁੰਦਰ
ਛਬਿ ਪਾਈ॥ ਸਰਬ ਰੁਤਿਨ ਮਹਿ ਜੇ ਸੁਖਦਾਈ॥ ਅਸਟ^੪ ਪਦ^੫ ਸਮ ਬਿਪਨੀ^੬
ਭੂਰੀ^੭। ਬਨਜ^੮ ਸੋਜ^੯ ਸੋ ਆਪਨ^{੧੦} ਪੂਰੀ^{੧੧}॥੪੧॥ ਸ੍ਰੀ ਨਾਨਕ ਆਗਮ
ਕੈ^{੧੨} ਹੋਤੂ^{੧੩}। ਰਚਨੇ ਸੁਰਗ ਵਿਧਿ^{੧੪} ਸੁਖ ਸੋਕੇਤੂ^{੧੫}। ਸੁਰਭੀ^{੧੬} ਖੀਰ^{੧੭} ਪਯੂਖ^{੧੮}
ਸਮਾਨ॥ ਸੁਰਸਮ^{੧੯} ਸੁੰਦਰ ਮਨੁਜ ਸੁਜਾਨਾ॥੪੨॥ ਜਿਹ ਕੀ ਰਚਨਾ ਹੋਰਿ
ਬਚਿਤ੍ਰ^{੨੦}। ਵਿਸ਼ਕਰਮ^{੨੧} ਹੋਇਓ ਚਿਤ ਚਿਤ੍ਰ^{੨੨}। ਸ੍ਰੁਤਿ^{੨੩} ਪਾਠੀ ਹੋਤੀ^{੨੪}
ਤਤਵੇਤੂ॥ ਖਟਕਰਮੀ^{੨੫} ਕ੍ਰਿਤ^{੨੬} ਕੈਵਲ^{੨੭} ਹੋਤੂ^{੨੮}॥੪੩॥ ਅਸ ਦਿਜਵਰ^{੨੯}
ਜਹਿ ਬਸੇ ਸੁਖਾਰੇ। ਛੱਤ੍ਰੀ ਧਰਮਯੁਧ ਹਿਤ ਧਾਰੇ^{੩੦}। ਬਨਕ^{੩੧} ਧਨੀ ਕ੍ਰਿਤ
ਬਨਜ ਬਿਨੀਤਾ^{੩੨}। ਬਾਤ ਕੁਸਲ^{੩੩} ਬੇਦਨ ਪਥ ਪੀਤ॥੪੪॥ ਸੂਦ੍ਰ ਸਭਿਨਿ
ਕੀ ਸੇਵ ਕਰੋਈ॥ ਨਿਪਨ^{੩੪} ਕਾਰ ਨਿਜ ਨਿਜ ਮਹਿ ਤੇਈ॥ ਨਰ ਅਰੋਗਤਾ
ਯੁਤਿ^{੩੫} ਕੁਸਲਾਤਾ^{੩੬}। ਵੇਦਕ ਪਠਹਿ ਹੋਤੁ ਸਭਿ ਗਜਾਤਾ^{੩੭}॥੪੫॥ ਬੇਦੀਬੰਸ
ਬਸਹਿ ਧਨੁਧਾਰੀ^{੩੮}। ਯੁਧ ਬੇਦਕਾ^{੩੯} ਜਿਨਹਿ ਸੁਧਾਰੀ। ਤੰਡ^{੪੦} ਕਾਲਿਕਾ
ਪਾਵਕਕੁੰਡਾ^{੪੧}। ਯੱਗ ਬੰਭ^{੪੨} ਸੇ ਸੋਭਤਿ ਝੰਡਾ॥੪੬॥ ਕਿਰਪਨ^{੪੩} ਸਮ
ਕਾਤੁਰਤਾ^{੪੪} ਖੋਏ। ਕਰਵਾਰਨਕੇ^{੪੫} ਕੀਨ ਸਰੋਏ^{੪੬}। ਦੁਸਟਾਮਿਖ^{੪੭} ਬਹੁ
ਦੀਨ ਅਹੁਤੀ। ਜਹਿ ਸਰਪੀ^{੪੮} ਸ਼੍ਰੋਣਤ^{੪੯} ਸੰਯੁਤੀ^{੫੦}॥੪੭॥ ਅਸ ਬੇਦੀ

^੧ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ^੨ਰੋਕਣ ਦੀ। ^੩ਦਿਲ ਵਿਚ। ^੪ਚੋਪੜਾ। ^੫ਮੰਡੀ। ^੬ਸਾਰੀ। ^੭ਵਪਾਰ। ^੮ਸੋਢੇ।
^੯ਹੱਟੀਆਂ। ^{੧੦}ਭਰੀਆਂ ਹੋਈਆਂ। ^{੧੧}ਆਵਨਦੇ। ^{੧੨}ਵਾਸਤੇ। ^{੧੩}ਬਿਧਾਤਾ ਨੇ। ^{੧੪}ਸੁਖਾਂ ਦਾ ਘਰ।
^{੧੫}ਗਊਆਂ। ^{੧੬}ਦੁੱਧ। ^{੧੭}ਅੰਮ੍ਰਿਤ। ^{੧੮}ਦੇਵਤਿਆਂ ਵਰਗੇ। ^{੧੯}ਸੁੰਦਰ। ^{੨੦}ਕਾਰੀਗਰੀ ਦਾ ਦੇਵਤਾ।
^{੨੧}ਹੈਰਾਨ। ^{੨੨}ਬਦ। ^{੨੩}ਯਗ ਵਿਚ ਆਹੁਤੀ ਦੇਣ ਵਾਲੇ। ^{੨੪}ਛੇ ਕਰਮੀ। ^{੨੫}ਕਰਨ ਵਾਲੇ।
^{੨੬}ਮੋਖ। ^{੨੭}ਵਾਸਤੇ, (ਅ)ਹਿਤ ਵਾਲੇ। ^{੨੮}ਬ੍ਰਾਹਮਣ। ^{੨੯}ਪ੍ਰੇਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ। ^{੩੦}ਵੈਸ਼। ^{੩੧}ਨੀਤੀ ਸੰਯੁਕਤ
ਵਿਹਾਰ। ^{੩੨}ਚਤੁਰ, ਆਦਰਵਾਲੀਆਂ। ^{੩੩}ਚਤੁਰ। ^{੩੪}ਸਹਿਤ। ^{੩੫}ਪ੍ਰਸਿਨਤਾ। ^{੩੬}ਸ਼ਸਤ੍ਰਧਾਰੀ। ^{੩੭}ਥੜੀ,
ਵੇਈ। ^{੩੮}ਮੁਖ। ^{੩੯}ਅਗਨਿ ਕੁੰਡ। ਕੁੰਡ, ਚੁਲ੍ਹਾ। ^{੪੦}ਬੰਸ। ^{੪੧}ਸ਼ੂਮ। ^{੪੨}ਕਮਜ਼ੋਰੀ।
^{੪੩}ਤਲਵਾਰਾਂ ਦੇ। ^{੪੪}ਚਮਚੇ। ^{੪੫}ਦੁਸ਼ਟਾਂ ਦਾ ਮਾਸ। ^{੪੬}ਘਿਉ। ^{੪੭}ਲਹੂ। ^{੪੮}ਸਹਿਤ।

* ਬਾਰ ਦਾ ਇਲਾਕਾ ਉਸ ਸਮੇਂ ਬਹੁਤ ਆਬਾਦ ਸੀ, ਮਗਰੋਂ ਵੇਰਾਨ ਹੋਇਆ, ਹੁਣ
ਫੇਰ ਵਸਦਾ ਹੈ। † ਬੇਦੀਆਂ ਦਾ ਖਾਨਦਾਨ ਧਨੁਧਾਰੀ ਸੂਰਬੀਰ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਯੁੱਧ ਨੂੰ ਯੱਗ ਦੇ
ਅਲੰਕਾਰ ਨਾਲ ਦਿਖਾਉਂਦੇ ਹਨ। [ਬੇਦਕਾ] ਯੱਗ ਸਮੇਂ ਅੱਗ ਬਾਲਣ ਵਾਲੇ ਕੁੰਡ ਦੇ ਪਾਸ
ਸਮਿੱਗੀ ਰੱਖਣ ਵਾਲੀ ਥੜੀ, ਇੱਥੇ ਯੁੱਧ ਦਾ ਅਸਥਾਨ ਹੀ ਥੜੀ ਹੈ। ਕਾਲਕਾ ਦਾ ਮੁਖ ਭਾਵ
ਯੁੱਧ ਦਾ ਉਤਸਾਹ ਹੀ ਅਗਨੀ ਕੁੰਡ ਹੈ, ਯੱਗ ਦਾ ਬੰਭਾ ਕੀ ਹੈ ਜੇ ਝੰਡਾ ਹੈ। ਯਗ ਕਰਤਾ ਨੂੰ
ਸ਼ੂਮਤਾ ਛੋਡਣੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ, ਇਥੇ ਕਾਇਰਪਣਾ ਛੋਡ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਯੱਗ ਵਿਚ ਘਿਉ ਤਿਲ ਜਵ
ਆਦਿ ਸਮਿੱਗੀ ਨੂੰ ਚੁੱਕਣ ਲਈ ਰਮਚੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਇਥੇ ਕ੍ਰਿਪਾਨਾਂ ਹੀ ਚਮਚੇ ਹਨ। ਦੁਸ਼ਟ ਪੁਰਸ਼ਾਂ
ਦਾ ਮਾਸ ਹੀ ਅਹੁਤੀ ਹੈ, ਲਹੂ ਹੀ ਘ੍ਰਿਤ ਹੈ, ਐਸੇ ਬੇਦੀ ਖਾਨਦਾਨ ਤਲਵੰਡੀ ਦੇ ਵਾਸੀ ਹਨ

ਵਾਸੀ ਤਲਵੰਡੀ । ਜਿਨਕੀ ਬਹੁ ਕੀਰਤਿ ਜਰਮੰਡੀ^੧ । ਚਿਰੀਕਾਲ ਤਹਿ
 ਰਹਿਤਿ^੨ ਬਿਤਾਈ। ਭਾ^੩ ਸ਼ਿਵਰਾਮ^੪ ਤਾਸੁ ਕੁਲਮਾਂਹੀ॥੪੮॥ ਬਿੱਤਿ ਸ਼ਾਂਤਕੀ
 ਜਿਨ ਮਨ ਕੀਨੀ। ਜੀਵਾ^੫ ਰਜ^੬ ਤਮ ਕੀ^੭ ਤਜਿ ਦੀਨੀ । ਹੁਇ ਅਹਿੰਸ^੮
 ਆਯੁਧ^੯ ਕਰ ਛੋਰੇ^{੧੦}। ਸ੍ਰੀਪਤਿ^{੧੧} ਕੇ ਪਦ ਪਦਮ^{੧੨} ਨਿਹੋਰੇ^{੧੩} ॥੪੯॥ ਤਿਹ
 ਬਨਾਰਸੀ ਨਾਮ ਸੁ^{੧੪} ਤੀਯਾ^{੧੫}। ਪਤਿਬ੍ਰਤਿ ਧਰਮ ਜਾਸ^{੧੬} ਦਿਵ^{੧੭} ਕੀਆ॥
 ਤਿਨਤੇ ਸੁਤ^{੧੮} ਜੁਗ^{੧੯} ਭਏ ਸੁਚਾਲੂ^{੨੦}। ਵਡ ਕਾਲੂ ਛੋਟੇ ਸੁਭਲਾਲੂ॥੫੦॥
 *ਵਡਭਾਰੀ ਜੋ ਹੈ ਸੁਭ ਕਰਮੀ। ਭਗਤਿ ਪਰਾਯਨ^{੨੧} ਨਿਸ਼ਚਲ ਧਰਮੀ॥
 ਜਪਤਪ ਬ੍ਰਤ ਨੇਮ ਸਮੁਦਾਏ^{੨੨}। ਕਰਤਿ ਬਹੁਤ ਜਿਹ ਜਨਮਬਿਤਾਏ॥੫੧॥
 ਅਨਿਕਜਨਮਕੀ ਇੱਛਾ ਜਾਸੁ। ਵਿਸ਼ਨੁ^{੨੩} ਹੋਇ ਸੁਤ^{੨੪} ਗਯਾਨ ਨਿਵਾਸੁ^{੨੫}।
 ਰਿਦੈਕਰਤਿ ਸੰਕਲਪਵਿਕਲਪਾ। ਭਗਤ ਅਧੀਨ ਰਿਝੈ^{੨੬} ਗੁਨ ਅਲਪਾ^{੨੭}
 ॥੫੨॥ ਜੇ ਮੁਝ ਲਖੈ^{੨੮} ਦੀਨ^{੨੯} ਗੁਨ ਨਾਂਹੀ। ਭਏ ਸੁਕਰੀ^{੩੦} ਸਫਰੀ^{੩੧}
 ਮਾਂਹੀ। ਕਮਠੀ^{੩੨} ਆਦਿਕ ਬਿਮਤਿ^{੩੩} ਕਜਾਤੀ। ਤਿਨਕੇ ਜਨਮ ਲੀਨ
 ਜਗ ਖਜਾਤੀ^{੩੪}॥੫੩॥ ਪ੍ਰੇਮ ਡੋਰ ਸੋਂ ਕਰਹਿ ਅਕਰਨੀ^{੩੫}। ਕੀਰਤਿ ਬਿਮਲ
 ਬੇਦ ਇਮ ਬਰਨੀ^{੩੬}। ਅਦਿਤੀ^{੩੭} ਝੁਕੱਸਪ^{੩੮} ਕੇ ਜਿਮ ਧਾਮਾ^{੩੯}। ਉਪ-
 ਜਤਿ^{੪੦} ਭਏ ਉਪੇਂਦਰ^{੪੧} ਨਾਮਾ-॥੫੪॥ ਅਸਆਸਾ ਧਰਿ ਅਸੁਰਬਿਨਾਸੀ^{੪੨}।

^੧ਜਗਤ ਵਿਚ ਕਾਇਮ ਹੋ ਚੁਕੀ ਸੀ। ^੨ਰਹਿੰਦਿਆਂ। ^੩ਹੋਇਆ। ^੪ਬਾਬੇ ਕਾਲੂ ਜੀ ਦਾ ਪਿਤਾ।
^੫ਗੁਜਰਾਨ। ^੬ਰਜੋਗੁਨੀ। ^੭ਤਮੋਗੁਨੀ। ^੮ਹਿੰਸਾ ਰਹਿਤ। ^੯ਸ਼ਸਤਰ। ^{੧੦}ਹੱਥੋਂ ਛੱਡ ਦਿੱਤੇ।
^{੧੧}ਮਾਇਆ ਦੇ ਮਾਲਕ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ। ^{੧੨}ਚਰਣ ਕਵਲਾਂ ਦੀ। ^{੧੩}ਸ਼ਰਣ ਲਈ। ^{੧੪}ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ।
^{੧੫}ਇਸਤ੍ਰੀ ਦਾ। ^{੧੬}ਜਿਸਨੇ। ^{੧੭}ਪੱਕਾ। ^{੧੮}ਪੁੱਤ੍ਰ। ^{੧੯}ਏ। ^{੨੦}ਸਦਾਚਾਰੀ। ^{੨੧}ਧਾਰਨ ਵਾਲਾ। ^{੨੨}ਪਾਰੇ
^{੨੩}ਪੁੱਤ੍ਰ। ^{੨੪}ਗਯਾਨ ਦਾ ਘਰ। ^{੨੫}ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ^{੨੬}ਬੱਝੇ ਗੁਣਾਂ ਤੇ ਹੀ। ^{੨੭}ਜਾਣਨਾ। ^{੨੮}ਗਰੀਬ
^{੨੯}ਸੂਰ ਜਾਤੀ। ^{੩੦}ਮੱਛੀ। ^{੩੧}ਕਛੂਣੀ। ^{੩੨}ਬੁੱਧੀ ਬਿਨਾਂ। ^{੩੩}ਪ੍ਰਗਟ ਹੈ। ^{੩੪}ਨਾ ਕਰਨ ਵਾਲੀ
ਕਰਨੀ ਬੀ ਕਰਦੇ ਹਨ। ^{੩੫}ਕਹੀ ਹੈ। ^{੩੬}ਨਾਮ ਹੈ। ^{੩੭}ਰਿਖੀ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ। ^{੩੮}ਘਰ।
^{੩੯}ਪੋਦਾ ਹੋਏ। ^{੪੦}ਬਾਵਨ। ^{੪੧}ਦੋਤ ਦੇ ਨਾਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਭਗਵਾਨ ਦੀ।

*ਬਾਬੇ ਕਾਲੂ ਜੀ ਦੀ ਪੁਰਬ ਜਨਮ ਦੀ ਕਥਾ ਤੇ ਸੁਧ ਭਾਵਨਾਂ ਦਾ ਏਥੋਂ ਪ੍ਰਸੰਗ
 ਟੁਰਿਆ ਹੈ।

†ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਦੇ ਨਿਸ਼ਚੇ ਵਿਚ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਸਗੁਣ ਸਰੂਪ
 ਵਿਸ਼ਨੁ ਭਗਵਾਨ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ੨੩ ਅਵਤਾਰ ਵੱਖੋ ਵੱਖ ਸਮਿਆਂ ਵਿਚ ਧਰੇ ਹਨ
 ਤੇ ਚੌਥੀਸਵਾਂ ਅਵਤਾਰ ਅਜੇ ਧਾਰਨਾਂ ਹੈ। ਬਾਬੇ ਕਾਲੂ ਜੀ ਦੇ ਤਪ ਸਮੇਂ ਦੇ ਦਿਲੀ-ਭਾਵ
 ਨੂੰ ਕਵੀ ਜੀ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਪਣੇ ਨਿਸ਼ਚੇ ਅਨੁਸਾਰ ਇੱਥੇ ਦੱਸਿਆ ਹੈ।

ਝੁਕੱਸਪ ਇਕ ਰਿਖੀ ਹੋਏ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੁਪਤਨੀ ਦਾ ਨਾਮ ਅਦਿਤੀ ਸੀ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ
 ਘਰ ਹੀ ਬਾਵਨ ਅਵਤਾਰ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਏ ਸਨ।

ਭਯੋ ਨਿਰੰਤਰ ਰੂਪ ਉਪਾਸੀ॥ਕਾਲ ਨਾਮ ਜਨਮ ਜਬ ਧਾਰਾ॥ਪੂਰਨਆਸਾ
ਕੀਨਿ ਮੁਰਾਰੀ॥੫੫॥ਸੁਤ ਕਾਲੂ ਪਿਖ ਪਿਤ ਸ਼ਿਵਰਾਮ॥ਪਾਨਗ੍ਰਹਨ^੧ਕਿਯ
ਕੀਰਤਿ ਧਾਮ॥ਤਿਯ^੨ਪਤਿਬਰਤਾ ਗੁਣਨਿਧਿ ਸੋਊ॥ਤਿਹ ਸੁਸ਼ੀਲਤਾ ਕਹਿ-
ਸਕ^੩ ਕੋਉ^੪?॥੫੬॥ ਸਾਧੀ^੫ ਪਾਇਕਾਲ^੬ ਬਹੁ ਕਾਲੂ॥ਕਿਯੋ ਬਰਤ ਤਪ
ਕਠਨ ਬਿਸਾਲੂ॥ਚਿਰਕਾਲ^੭ ਇਵ^੮ ਦੇਪਤਿ^੯ ਬੀਤਾ॥ਹਰਿ ਪਦਪੰਕਜ
ਜਿਨ ਮਨ ਪ੍ਰੀਤਾ॥੫੭॥ ਤਲਵੰਡੀ ਮਹਿ ਰਾਇਬਲਾਰੂ॥ਸੋਦਰ^{੧੦} ਸਮ^{੧੧}
ਕਾਲੂ ਸੰਗ ਪਸਾਰੂ॥ਜਿਤੇ ਗ੍ਰਾਮ ਕੋ ਸੋ ਅਧਿਕਾਰੀ^{੧੨}॥ਸਭਿਕੀ ਦਈ ਕਾਰ
ਪਟਵਾਰੀ॥੫੮॥ ਅਸਬਿਧਿ^{੧੩} ਬਿਲਸਤਿ ਅਨਿਕ ਬਿਲਾਸਾ॥ਦੇਪਤਿ ਉਰ
ਧਰਿਹੀ ਸੁਤ^{੧੪} ਆਸਾ॥ਸਾਧੀ^{੧੫} ਗਰਭ ਧਰਨ ਪੁਨ ਕੀਨਾ॥ਜਨਮੀ ਤਨਿਯਾ
ਸੁਮਤਿ^{੧੬} ਪ੍ਰਬੀਨਾ^{੧੭}॥੫੯॥ਹਿਮ ਗਿਰ ਮੈਨਾ ਕੋ* ਘਰ ਮਾਂਹੀ॥ਪਾਰਬਤੀ
ਜਨਮੀ ਜਿਵਆਹੀ^{੧੮}॥ਭਈ ਸੁਸ਼ੀਲਾ ਸਭਿ ਗੁਣ ਖਾਨੀ॥ਮਨਹੁ ਭਗਤਿ
ਧਰਿ ਦੇਹਿ ਸੁਹਾਨੀ॥੬੦॥ ਕਾਲ^{੧੯} ਬਿਤੀਤ ਭਯੋ^{੨੦} ਪਸਚਾਤਾ^{੨੧}॥ਕਾਲੂ
ਰਤਿ^{੨੨} ਲਖਕਰਿ^{੨੩} ਜਗਦਾਤਾ^{੨੪}॥ਹੋਵੋਂ ਪੁੱਤ੍ਰ ਤਾਸ^{੨੫} ਮੈਂ ਜਾਈ॥ਅਸ
ਵਿਚਾਰ ਆਏ ਜਗਰਾਈ^{੨੬}॥੬੧॥ਦੁਤਿਯ^{੨੭} ਗਰਭ ਕੋ ਧਾਰਨ ਕੀਨਾ॥ਪਤਿ-
ਬੂਤ ਧਰਮ ਜਾਸੁ ਮਨ ਲੀਨਾ॥ਜਿਉਂ ਦੁਤੀਆ^{੨੮} ਕੋ ਬਿਧਿਤਿ^{੨੯} ਚੰਦੂ^{੩੦}॥ਤਿਹ

^੧ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੇ। ^੨ਵਿਵਾਹ। ^੩ਇਸਤ੍ਰੀ। ^੪ਕਹਿ ਸਕੇ। ^੫ਕੋਣ। ^੬ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਇਸਤ੍ਰੀ। ^੭ਸਮਾਂ।
^੮ਬੜੇ। ^੯ਬਹੁਤ ਚਿਰ। ^{੧੦}ਇਸਤ੍ਰੀ। ^{੧੧}ਇਸਤ੍ਰੀ ਭਰਤਾ ਦਾ। ^{੧੨}ਭਿਰਾ। ^{੧੩}ਵਾਂਗ। ^{੧੪}ਹਾਕਮ।
^{੧੫}ਇਸਤ੍ਰੀ। ^{੧੬}ਪੁੱਤ੍ਰ ਦੀ। ^{੧੭}ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੇ। ^{੧੮}ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਬੁੱਧੀ ਵਾਲੀ ਲੜਕੀ ਜਨਮੀ। ^{੧੯}ਲਾਇਕ।
^{੨੦}ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੀ। ^{੨੧}ਸਮਾਂ। ^{੨੨}ਗੁਜਰ ਗਏ ਦੇ। ^{੨੩}ਪਿੱਛੇ। ^{੨੪}ਪ੍ਰੀਤੀ। ^{੨੫}ਜਾਨਕੇ। ^{੨੬}ਜਗਤ ਦੇ ਦਾਤੇ
ਨੇ। ^{੨੭}ਤਿਸਦਾ। ^{੨੮}ਜਗਤ ਦੇ ਰਾਜੇ। ^{੨੯}ਦੂਜੇ। ^{੩੦}ਦੂਜੀ ਤਿੱਥ ਦਾ। ^{੩੧}ਵਧਦਾ ਹੈ। ^{੩੨}ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ।

*ਪੂਰਨ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਹਿਮਾਲੇ ਪਹਾੜ ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦਾ ਨਾਮ ਮੈਨਾ ਸੀ,
ਉਸਤੇ ਜੋ ਲੜਕੀ ਜਨਮੀ ਉਸਦਾ ਨਾਮ ਪਾਰਬਤੀ ਰੱਖਿਆ, ਅਰਥਾਤ ਪਰਬਤ ਤੋਂ ਪੈਦਾ
ਹੋਣ ਵਾਲੀ। ਪਾਰਬਤੀ ਇਕ ਪੁੰਜੀ ਜਾ ਰਹੀ ਵਯਕਤੀ ਹੈ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤ ਵਿਚ
ਆਦਰ ਲਈ ਕਵਿ ਨੇ ਵਰਤੀ ਹੈ।

†ਕਵਿ ਜੀ ਦਾ ਆਸ਼ਾ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਗਰਭ ਜੋਨਿ ਵਿਚ ਆਉਂਦਾ ਦੱਸਣ ਤੋਂ
ਨਹੀਂ ਸਮਝਣਾ ਚਾਹੀਏ, ਭਾਵ ਉਹੋ—ਗੋਬਿੰਦ ਰੂਪਤਾ—ਦਾ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਏ। ਕਵੀ ਜੀ ਇਸੇ
ਅਧਿਆਯ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਜਦ ‘ਅਵਤਾਰ’ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤਦ ‘ਜਗਤ ਗੁਰੂ’ ਦਾ ਜਨਮ
ਲੈਣਾ—ਦੱਸਦੇ ਹਨ (ਦੇਖੋ ਅੰਕ ੮੦)। ਤੇ ਪਿੱਛੇ ਵੀ ਦੱਸ ਆਏ ਹਨ—‘ਏਕੰਕਾਰ ਧਾਰਿ ਨਿਜ
ਰੂਪਾ। ਪ੍ਰਗਟੇ ਸਤਿਗੁਰ ਰੂਪ ਅਨੂਪਾ ॥ ੨੬ ॥’ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਗਰਭ ਜੋਨਿ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਯਾ।
ਪਰ— ‘ਆਪਿ ਨਰਾਇਣੁ ਕਲਾਧਾਰਿ ਜਗ ਮਹਿ ਪਰਵਰਿਯਉ’।

ਸਮ ਗਰਭ ਰੂਪ ਸੁਖਕੰਦੂ ॥ ੬੨ ॥ ਜੱਦਪਿ^੧ ਭੂਖਨ^੨ ਸਕਲ ਉਤਾਰੈ ।
 ਤਦਪਿ^੩ ਸੰਦਤਾ^੪ ਅਧਿਕ^੫ ਉਜਾਰੈ^੬ । ਕਾਲੁ ਤਿਯ ਬੈਸੇ ਜਿਸ ਅੰਦਰ ਅਤਿ
 ਸੋਭਾ ਸੋ ਲਗੈ ਸੁ ਸੰਦਰ ॥ ੬੩ ॥ ਸੁਨਿ ਸੰਦੇਹ^੭ ਕਰੈ ਜਿਨ^੮ ਕੋਉ । ਕੋਟਿਬ੍ਰਹਮੰਡ
 ਸੋਭਦਾ ਜੋਉ । ਤਿਹ ਨਿਵਾਸ ਕੀਨੋ ਜਿਹਥਾਈ । ਕਿਉਂ ਨ ਹੋਇ ਤਿਹ ਸੋਭ
 ਸਵਾਈ ॥ ੬੪ ॥ ਜਾਂ ਦਿਨ ਤੇ ਆਏ ਜਗ ਸ੍ਵਾਮੀ । ਭਏ ਸਰਲ ਪੁਰਿ ਮਹਿ ਜੇ
 ਬਾਮੀ^੯ । ਸੁਚਿ, ਸੰਤੋਖਿ, ਧਰਮ, ਸਤਿ, ਕਰੁਨਾ । ਅਸ ਸੁਭ ਕਰਮਨ ਮਹਿ ਆ-
 ਦਰਨਾ^{੧੦} ॥ ੬੫ ॥ ਸੀਤ^{੧੧} ਸੁਗੰਧਤਿ^{੧੨} ਮੰਦ^{੧੩} ਸਮੀਰਾ^{੧੪} । ਚਲੈ ਜੁ ਹਰਿ ਹੀ ਸਭਿ
 ਬਿਧਿ ਪੀਰਾ । ਬਾਦਰ^{੧੫} ਆਵਹਿ ਭਰਿਭਰਿ ਬਾਰੀ^{੧੬} । ਬਰਖਹਿ ਨਰ ਇਛਾ
 ਅਨੁਸਾਰੀ ॥ ੬੬ ॥ ਫੂਲਹਿ ਫਲਹਿ ਬਿੱਖ^{੧੭} ਸਮੁਦਾਈ । ਜਨੁ^{੧੮} ਅਨੰਦਤਾ^{੧੯}
 ਬਾਹਰ ਆਈ । ਅੰਤਰ ਤਿਨਕੈ ਭਈ ਅਮੋਊ^{੨੦} । ਮਨਹੁ ਨਰਨ ਦਿਖਰਾਵਹਿ
 ਤੇਉ ॥ ੬੭ ॥ ਛਿਤ ਸੋਹਤਿ ਧਰਿ ਨਵ ਸਬਜਾਈ^{੨੧} । ਜਿਹਉਰ ਸਭਿ ਤੇ ਅਧਿਕ^{੨੨}
 ਬਧਾਈ । ਜਥੇ^{੨੩} ਜੰਗਮ^{੨੪} ਤਲਵੰਡਿ ਅਨੰਦੂ । ਭਾ^{੨੫} ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਜਬ ਕੋ ਸਖ-
 ਕੰਦੂ^{੨੬} ॥ ੬੮ ॥ ਅਸ ਜਬ ਬੀਤ ਗਏ ਦਸ ਮਾਸ^{੨੭} । ਸਰਦ ਸੰਦਰੀ ਇੰਦੂ^{੨੮}
 ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਾ । ਬਿਮਲ ਅਕਾਸ਼ ਸੋਹਿ ਗਣ ਤਾਰਾ^{੨੯} । ਜਿਮ ਜੰਗਸਾਸੀ^{੩੦} ਉਰ
 ਆਚਾਰਾ^{੩੧} ॥ ੬੯ ॥ ਨਿਰਸ^{੩੨} ਮੇਘ^{੩੩} ਹੁਇ, ਗੇ ਨਿਜ ਦੇਸੁ । ਜਿਮ^{੩੪} ਸਤਿ-
 ਸੰਗਤਿ ਮਿਟਹਿ ਕਲੇਸੁ । ਉਰਜ^{੩੫} ਮਾਸ ਕੀ^{੩੬} ਪੂਰਨ ਮਾਸੀ^{੩੭} । ਹਰਿਕੀਰਤਿ
 ਸੇ^{੩੮} ਜੋਨੁ^{੩੯} ਪ੍ਰਕਾਸ਼ੀ ॥ ੭੦ ॥ ਸੰਬਤ ਨੋ ਖਟ^{੪੦} ਸਹਸ^{੪੧} ਛਬੀਸਾ^{੪੨} । ਭੈ ਅਵਤਾਰ
 ਪ੍ਰਗਟ ਜਗਦੀਸ਼ਾ । ਭਯੋ^{੪੩} ਅਚਾਨਕ^{੪੪} ਸਭਿਨਿ ਉਛਾਹ^{੪੫} । ਬਿਨ ਕਾਰਨ
 ਮਨ ਲਖਿ ਨ ਸਕਾਹਾ^{੪੬} ॥ ੭੧ ॥ ਧਰਾ^{੪੭} ਅਕਾਸ਼ ਬਿਖੈ ਜੇ ਬਾਸੀ^{੪੮} । ਮੰਗਲ

^੧ਭਾਵੇ । ^੨ਗਹਿਣੇ । ^੩ਤਾਂਹਵੀ । ^੪ਬਹੁਤ । ^੫ਪ੍ਰਕਾਸ਼ੇ । ^੬ਮਤਾਂ ਕੋਈ ਸੰਸਾ ਕਰੇ । ^੭ਜਿਹੜੇ (ਨਰ)
 ਵਿੰਗੇ (ਸਨ ਉਹ ਸਰਲ) ਸਿੱਧੇ ਹੋ ਗਏ । ^੮ਵਰਤਨ ਲਗ ਪਏ । ^੯ਠੰਢੀ । ^{੧੦}ਸੁਗੰਧੀ ਵਾਲੀ ।
^{੧੧}ਧੀਮੀ । ^{੧੨}ਹਵਾ । ^{੧੩}ਬੱਦਲ । ^{੧੪}ਪਾਣੀ । ^{੧੫}ਦਰਖਤ । ^{੧੬}ਮਾਨੋਂ । ^{੧੭}ਖੁਸ਼ੀ । ^{੧੮}ਨਾ ਸਮਾਵਣ
 ਵਾਲੀ ਹੋ ਗਈ । ^{੧੯}ਧਾਰਕੇ ਨਵੀਂ ਹਰਿਆਵਲਾ । ^{੨੦}ਬਹੁਤੀ । ^{੨੧}ਨਾ ਤੁਰਨ ਵਾਲੇ । ^{੨੨}ਤੁਰਨ ਵਾਲੇ ।
^{੨੩}ਹੋਇਆ । ^{੨੪}ਸੁਖਦਾਤੇ ਦਾ । ^{੨੫}ਦਸ ਮਹੀਨੇ । ^{੨੬}ਸਰਦ (ਰੁਤ ਦੀ) ਰਾਤ ਦਾ ਚੰਦ੍ਰਮਾ । ^{੨੭}ਤਾਰਿਆਂ
 ਦੇ ਬੰਡ ਸੋਭਦੇ ਹਨ । ^{੨੮}ਸਾਧਕ । ^{੨੯}ਨੇਕ ਚਲਨੀ ਦੇ ਗੁਣ । ^{੩੦}ਪਾਣੀ ਰਹਤ ਹੋਕੇ । ^{੩੧}ਬੱਦਲ
^{੩੨}ਜਿਸਤਰ੍ਹਾਂ । ^{੩੩}ਕੱਤਕ ਦੇ । ^{੩੪}ਮਹੀਨੇ ਦੀ । ^{੩੫}ਵਾਂਙੂ । ^{੩੬}ਚਾਂਦਨੀ । ^{੩੭}ਨੇ ਤੇ ਛੇ ਪੰਦਰਾਂ ।
^{੩੮}ਸੋ । ^{੩੯}ਛਬੀ, ਅਰਥਾਤ ੧੫੨੬ ਸੰਮਤ । ^{੪੦}ਅਚਣ ਚੇਤ । ^{੪੧}ਖੁਸ਼ੀ । ^{੪੨}ਜਾਣ ਨਾਂ ਸਕੇ ।
^{੪੩}ਜਮੀਨ ਤੇ । ^{੪੪}ਵੱਸਣ ਵਾਲੇ ।

*ਮੁਰਾਦ ਸਤੋਗੁਣੀ, ਪ੍ਰਭਾਵ ਸ਼ਾਲੀ ਤੇ ਰੂਹਾਨੀ ਸੰਦਰਤਾ ਤੋਂ ਹੈ । †ਜ: ਸਾ: ਛਾਈ ਮਨੀ ਸਿੰਘ
 ਤੇ ਪੁਰਾਤਨ ਜਨਮਸਾਖੀ ਵਿਚ 'ਵੈਸਾਖ ਦੀ ਤ੍ਰਿਤੀਆ' ਲਿਖਿਆ ਹੈ । ‡ਪਾਠਾਂਤ੍ਰ-ਕਰਜੋ-ਬੀ ਹੈ ।

ਕਰਹਿੰ ਸਿਮਰ ਅਬਿਨਾਸੀ॥ ਲੇ ਨਿਜ ਹਾਥਨਿ ਸੇਖ ਬਜਾਏ॥ ਜੈ ਜੈ ਜੈ ਮਖ
ਬਚਨ ਸੁਨਾਏ ॥ ੭੨ ॥ ਅਮਰਨ^੧ ਮਿਲ ਕਰਿ ਮੱਲਜ^੨ ਘਸਾਈ । ਕੁੰਕਮ^੩
ਪੁਨ ਘਨਸਾਰ^੪ ਮਿਲਾਈ । ਕਾਲੂ ਕੇ ਮੰਦਰ ਪਰ ਚਰਚਹਿ^੫ । ਮੰਦਾਰਨ
ਕੁਸਮਾਂਜਲਿ^੬ ਅਰਚਹਿ ॥ ੭੩ ॥ ਧਾਇਨ ਸੇਬਨੀਮਾਨ^੭ ਕੁਲੀਨਾ^੮ ।
ਭਈ ਪ੍ਰਸੂਤਾ^੯ ਅਤਿ ਸੁਖ ਲੀਨਾ॥ ਅਸ਼ਟਦੀਪ^{੧੦}* ਦੀਪਤਿ^{੧੧} ਗ੍ਰਿਹ ਜਾਨੇ ।
ਛਬਿ^{੧੨} ਘਟਿ ਗਈ ਬਾਲ ਰਵਿ ਮਾਨੇ^{੧੩} ॥ ੭੪ ॥ ਦਿਪਤ^{੧੪} ਤੇਜ^{੧੫} ਜਿਹ
ਕਾਂਤਿ ਅਨੂਪਾ । ਬਿਸਮੈ^{੧੬} ਧਾਇ^{੧੭} ਹੇਰਿ^{੧੮} ਸਿਸ ਰੂਪਾ^{੧੯} । -ਜਨਮਤਿ
ਮ੍ਰਿਦੁਲ^{੨੦} ਬਾਲ ਮੁਸਕਾਈ^{੨੧} । ਸਗਨ ਕੁਸਗਨ ਨ ਜਾਨੇ ਜਾਈ॥ ੭੫॥
ਅਨਤ^{੨੨} ਬਾਲ ਜਨਮਤਿ ਸਭਿ ਰੋਤੇ^{੨੩} । ਬਿਗਸਤਿ ਇਹ^{੨੪} ਜਿਵ ਆਨੰਦ
ਹੋਤੇ-। ਅਲਪ ਬੁਧਿ^{੨੫} ਕਿਉਂ ਧਾਇ^{੨੬} ਲਖਾਹੀ^{੨੭} । ਜਨਮ ਮਰਨ ਇਸ
ਪੀਰਾ ਨਾਹੀ ॥ ੭੬ ॥ ਦਾਸੀ ਦੌਰਿ ਦਈ ਸੁਧਿ^{੨੮} ਕਾਲੂ । ‘ਲੇਹੁ ਵਧਾਈ
ਅਨੰਦ ਬਿਸਾਲੂ । ਕਾਂਤਿਮਾਨ ਭਾ ਤਾਤ^{੨੯} ਤੁਮਾਰੇ ਮੰਗਲ ਕਰਹੁ ਬਿਬਿਧ
ਪਰਕਾਰੇ^{੩੦} ॥ ੭੭ ॥ ਸੁਤ ਉਪਜਨ ਕੇ ਸੁਨਿ ਕਰਿ ਬੈਨਾਮਨਹੁ ਜਗਤ ਸੁਖ
ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਐਨਾ^{੩੧} । ਜਨਮ ਰੋਕ ਜਿਉ^{੩੨} ਸਦਨ^{੩੩} ਸੰਤਾਨਾ^{੩੪} । ਆਨ ਲਗਜੇ,
ਤਿਉਂ ਉਰ ਹਰਖਾਨਾ ॥ ੭੮ ॥ ਜਸਪਦ^{੩੫} ਜਾਇ ਕੀਨ ਇਸ਼ਨਾਨਾ ।
ਬਸਤ੍ਰਨ ਯੁਤਿ^{੩੬} ਜਿਉਂ ਬੇਦ ਬਖਾਨਾ॥ ਉਰ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੋ ਕਰਿ ਧਿਆਨਾ ।
ਬੰਦਨ ਕਰਹਿ ਬੰਦ^{੩੭} ਜੁਗ^{੩੮} ਪਾਨਾ^{੩੯} ॥ ੭੯ ॥ ਇਹ ਬਿਧਿ ਜਨਮ ਭਯੋ
ਜਗ ਗੁਰ ਕੋ । ਸੁਖ ਦੇਵਨ ਭਗਤਨਿ ਪੁਨ ਧਰ ਕੋ^{੪੦} । ਆਗੈ ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ
ਭਯੋ ਉਛਾਹੂ^{੪੧} । ਸੁਨਹੁ ਕਥਾ ਭਵ^{੪੨} ਵਡ^{੪੩} ਰੁਜ ਦਾਹੂ^{੪੪} ॥ ੮੦ ॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਗ੍ਰੰਥੇ ਪੂਰਬਾਰਧੇ ‘ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੁ ਜਨਮ’ ਪ੍ਰਸੰਗ ਬਰਨਨੇ ਨਾਮ
ਤ੍ਰਿਤੀਓ ਅਧਿਆਯ ॥ ੩ ॥

^੧ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੇ । ^੨ਚੰਦਨ । ^੩ਕੋਸਰ । ^੪ਕਪੂਰ । ^੫ਛਿੜਕਨ ਲਗੇ । ^੬ਕਲਪ ਬਿੰਦੂ ਦੇ ਢੁੱਲਾਂ ਦੇ
ਬੁਕ । ^੭ਦਾਈਆਂ ਕਰਕੇ ਸੇਵਾ ਕਰਨੇ ਜੇਗ । ^੮ਚੰਗੀ ਕੁਲ ਦੀ (ਮਾਤਾ ਜੀ) । ^੯ਵਿਆਈ । ^{੧੦}ਅੱਠ
ਦੀਵੇ (ਅ)ਸ਼ਮਾਂਦਾਨ । ^{੧੧}ਜਗ ਰਹੇ ਹਨ । ^{੧੨-੧੩}(ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਵਿਆਂ ਦੀ) ਛਬ ਘਟ ਗਈ ਮਾਨੇ
ਸਵੇਰ ਦਾ ਸੂਰਜ (ਚੜ੍ਹ ਪਿਆ ਹੈ) । ^{੧੪}ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਰਿਹਾ ਹੈ । ^{੧੫}ਪ੍ਰਕਾਸ਼ । ^{੧੬}ਅਚਰਜ ਹੋਈ । ^{੧੭}ਦਾਈ ।
^{੧੮}ਵੇਖਕੇ । ^{੧੯}ਬਾਲਕ ਦਾ ਰੂਪ । ^{੨੦}ਕੋਮਲਾ । ^{੨੧}ਹੱਸਦਾ ਹੈ । ^{੨੨}ਹੋਰ । ^{੨੩}ਰੋਂਦੇ ਹਨ । ^{੨੪}ਹੱਸਦੇ ਹਨ ਇਹ ।
^{੨੫}ਬੋੜੀ ਬੁਧੀਵਾਲੀ । ^{੨੬}ਦਾਈ । ^{੨੭}ਕਿਵੇਂ ਸਮਝੇ ਕਿ । ^{੨੮}ਖਬਰ । ^{੨੯}ਪੁੱਤ੍ਰ । ^{੩੦}ਅਨੇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ । ^{੩੧}ਘਰ ।
^{੩੨}ਜਿਵੇਂ ਜਨਮ ਦੇ ਕੰਗਾਲ ਦੇ । ^{੩੩}ਘਰ । ^{੩੪}ਕਲਪਬਿੰਦੂ । ^{੩੫}ਛੋਟੀ । ^{੩੬}ਕਪੜਿਆਂ ਸਮੇਤ । ^{੩੭}ਜੇੜਕੇ ।
^{੩੮}ਦੇਵੇ । ^{੩੯}ਹੱਥ । ^{੪੦}ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਤੇ ਭਗਤਾਂ ਨੂੰ । ^{੪੧}ਖੁਸ਼ੀ । ^{੪੨}ਸੰਸਾਰ ਦੇ । ^{੪੩}ਵਡੇ । ^{੪੪}ਰੋਗਾਂ ਨੂੰ
ਸਾਜਨ ਵਾਲੀ । *ਅਸ਼ਟਦੀਪ ਨਾਮ ਅੱਠ ਮੁਖੀਏ ਸ਼ਮਾਂਦਾਨ ਦਾ ਬੀ ਹੈ ।

ਅਧਿਆਯ ਚੌਥਾ

[ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਅਵਤਾਰ ਉਤਸਾਹ ਤੇ ਨਾਮ ਧਰਨਾ]

ਕਬਿੱਤ—ਅੰਧ ਜੁ ਬਧਰ ਪਿੰਗ ਨਗਨ ਮ੍ਰਿਤਕ ਛੰਦ ਰੁਕਤ ਅਪਾਰਥ ਕੀ,
ਸਮਝ ਨ ਆਵਈ। ਵੈਰ ਦੇਸ਼ ਕਾਲ ਗਨ ਅਗਨ ਨਵੇਂ ਹੀ ਰਸ ਬਿਬਧਾ-
ਲੰਕਾਰ ਹੀ ਕੋ ਭੇਦ ਨਹਿਪਾਵਈ। ਕੋਊ ਗੁਨ ਹੈ ਨ ਮੈਂ ਭਨਤਿ ਮੱਧ ਜਾਨੈ
ਮਨ ਗਨੀਅਨ ਹਾਸ ਜੋਗ ਅਟਪਟੀ ਜਾਵਈ। ਏਕ ਗੁਨ ਯਾਮੈ ਸੁਬਿਦਤ
ਸੂਤਿ ਸੈਤ ਸੁਨੇ ਸਤਿਗੁਰੁ ਕੀਰਤਿ ਸੁ ਨਿਰਮਲ ਭਾਵਈ ॥ ੧ ॥

ਅੰਧ=ਕਵਿਤਾ ਦਾ ਇਕ ਦੁਖਣ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਪਿਛਲੇ ਮੰਨੇ ਪ੍ਰਮਾਣੇ
ਕਵੀਆਂ ਦੇ ਬੰਨ੍ਹੇ ਹੋਏ ਤ੍ਰੀਕੇ ਦੇ ਉਲਟ ਕੁਛ ਕਿਹਾ ਜਾਏ।

ਬਧਰ=ਬਧਿਰ—ਬੋਰਾ, ਕਵਿਤਾ ਦਾ ਇਕ ਦੁਖਣ, ਰਚਨਾਂ ਵਿਚ ਪਏ ਕਿਸੇ
ਪਦ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਅਰਥ ਪਹਿਲੇ ਦਾ ਵਿਰੋਧੀ ਹੋਵੇ।

ਪਿੰਗ=ਪਿੰਗਲੀ—ਕਵਿਤਾ ਦਾ ਇਕ ਦੁਖਣ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਛੰਦ ਘੱਟ ਵੱਧ
ਲਗਦਾ ਹੋਵੇ।

ਨਗਨ=ਨੰਗੀ, ਕਵਿਤਾ ਦਾ ਇਕ ਦੋਖ ਜਿਸ ਵਿਚ ਅਲੰਕਾਰ ਕੋਈ
ਨਾ ਹੋਵੇ।

ਮ੍ਰਿਤਕ=ਮੋਈ ਹੋਈ—ਇਕ ਕਵਿਤਾ ਦਾ ਦੁਖਣ, ਜਿਸ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ
ਅਰਥ ਕੋਈ ਨਾ ਬਣੇ।

ਛੰਦ=ਨਜ਼ਮ, ਕਵਿਤਾ।

ਰੁਕਤ=ਰੁਕਤ ਤੋਂ ਮੁਰਾਦ ਪੁਨਰੁਕਤਿ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਇਕ ਗੱਲ ਨੂੰ
ਬਾਰਬਾਰ ਕਹਿਣਾ। ਅਰਥ ਭਾਵ ਉਹੋ ਹੋਵੇ, ਤੇ ਬੋਲੇੜਾ ਕਹਿਣਾ।

ਅਪਾਰਥ=ਜਿਸ ਕਵਿਤਾ ਵਿਖੇ ਐਸੇ ਬਚਨ ਕਹੇ ਹੋਣ ਜਿਸ ਦੇ
ਅਰਥ ਕੀਤਿਆਂ ਗੱਲ ਅਟਪਟੀ ਬਣੇ।

ਵੈਰ=ਵਿਰੋਧ। ਦੇਸ਼=ਸਥਾਨ। ਕਾਲ=ਸਮਾਂ।

ਕਵਿਤਾ ਦੇ ਦੋ ਦੁਸ਼ਣ, 'ਦੇਸ਼ ਵਿਰੋਧ' ਤੇ 'ਕਾਲ ਵਿਰੋਧ'।

ਦੇਸ਼ ਵਿਰੋਧ—ਜਿਹੜੀ ਸ਼ੈ ਜਿਸ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਨਾ ਹੋਵੇ ਉਸ ਦੇਸ਼
ਵਿਚ ਵਰਣਨ ਕਰਨੀ।

ਕਾਲ ਵਿਰੋਧ—ਜਿਹੜੀ ਸ਼ੈ ਜਿਸ ਸਮੇਂ ਨਾ ਹੋਵੇ ਉਸ ਸਮੇਂ
ਵਿਚ ਵਰਣਨ ਕਰਨੀ।

ਗਨਅਗਨ=ਪਿੰਗਲ ਵਿਚ ਜੇ ਵਜ਼ਨ ਲਈ ਗਣ ਰਖੇ ਹਨ ਉਹ
ਕੁਛ ਸੁਭ ਗਣ ਤੇ ਕੁਛ ਅਸੁਭ ਗਣ ਮੰਨੇਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਅਸੁਭ ਗਣ ਨੂੰ

ਕਵੀ 'ਅਗਣ' ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ।

(ੳ) ਚੰਗੇ ਗਣ ਇਹ ਹਨ:—ਮਗਣ, ਨਗਣ, ਭਗਣ, ਯਗਣ ।

(ਅ) ਅਸ਼ੁਭ ਗਣ=ਸਗਣ, ਤਗਣ, ਰਗਣ, ਜਗਣ* ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਤੇ ਵਰਤਣ ਦੀ ਜਾਚ ਨਾ ਹੋਣੀ ਗਣ ਅਗਣ ਦੀ ਬੇਸਮਝੀ ਹੈ ।

ਨਵੇਂ ਹੀ ਰਸ=ਕਾਵਯ ਵਿਚ ਨੌ ਰਸ ਗਿਣੀਂਦੇ ਹਨ, ਸਾਰੀ ਹਿੰਦੀ ਕਵਿਤਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਰਸਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਘੁੰਮਦੀ ਹੈ । ਰਸ ਇਹ ਹਨ:—ਸ਼੍ਰੀਗਾਰ, ਬੀਰ, ਹਾਸਯ, ਰੋਦ੍ਹ, ਭਯਾਨਕ, ਕਰੁਣਾ, ਬੀਭਤਸ, ਅਧਭੁਤ, ਸ਼ਾਂਤਿ ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਰਸਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝੇ ਬਿਨਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੇਲ ਅਨਮੇਲ ਕਰਨੇ ਯਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਥਾਈ ਸੰਚਾਰੀ ਭਾਵਾਂ ਆਦਿ ਵਿਚ ਸੰਕੋਤ ਤੋਂ ਉਲਟ ਕਰਨਾ ਇਹ ਨੌ ਰਸਾਂ ਦੀ ਬੇਸਮਝੀ ਹੈ । ਜੇ ਨਵਾਂ ਰਸਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਰਸ ਨਾ ਵਰਣਨ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਹੀਨ ਰਸ ਕਵਿਤਾ ਹੈ, ਅਥਵਾ ਰਸ ਵਰਣਨ ਕਰਦਿਆਂ ਰਸ ਬਿਰੱਸਾ ਹੋ ਜਾਵੇ ।

ਬਿਬਧਾਲੰਕਾਰ=ਨਾਨਾ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਅਲੰਕਾਰ (ਜੋ ਕਵਿ ਜਨ ਕਵਿਤਾ ਨੂੰ ਸੁਹਣਾ ਕਰਨੇ ਲਈ ਵਰਤਦੇ ਹਨ, ਇਸ ਵਿਸ਼ੇ ਤੇ ਕਈ ਗ੍ਰੰਥ ਲਿਖੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ) ਉਪਮਾ, ਅਨੁਪਾਸ, ਉਤਪ੍ਰੇਛਾ ਆਦਿ ਸੈਂਕੜੇ ਅਲੰਕਾਰ ਹਨ, ਕਵਿ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਭੇਦ ਪ੍ਰਤਿ ਭੇਦ ਮੈਨੂੰ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੇ ।

ਅਰਥ (ਮੈਨੂੰ ਅਪਣੀ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਪੈ ਰਹੇ ਦੁਖਣਾਂ ਦੀ ਜੈਸੇ ਕਿ) ਅੰਨ੍ਹੀ, ਬੋਲੀ, ਪਿੰਗਲੀ, ਨੰਗੀ, ਮੋਈ ਹੋਈ, ਪੁਨਰੁਕਤੀ ਵਾਲੀ, ਅਰਥ ਹੀਨ, ਦੇਸ਼ ਕਾਲ ਦੇ ਵੇਰ, ਗਣ, ਅਗਣ ਵਾਲੀ ਦੀ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਆ ਰਹੀ, (ਇਸੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਵਿਤਾ ਦੇ ਭੁਖਣਾਂ ਦੇ ਨਿਬਾਹ ਵਿਚ ਜੈਸੇ ਕਿ) ਨਵਾਂ ਰਸਾਂ ਤੇ ਨਾਨਾਂ ਪ੍ਰਕਾਰਾਂ ਦੇ ਅਲੰਕਾਰ ਦੇ (ਵਰਣਨ ਕਰਨ ਦੇ) ਭੇਦ (ਪਰਿ-ਭੇਦ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਸੋ ਮੈਨੂੰ) ਨਹੀਂ ਆ ਰਹੇ ।

(ਇਸ ਕਰਕੇ ਮੇਰੀ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ) ਕੋਈ ਗੁਣ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਮੈਂ (ਆਪ) ਆਪ ਰਿਹਾ ਹਾਂ (ਤੇ ਹੋ) ਗੁਣੀ ਜਨੋਂ ! (ਤੁਸੀਂ ਬੀ) ਮਨ ਵਿਚ ਜਾਣਦੇ ਹੋ (ਕਿ ਮੇਰੀ ਕਵਿਤਾ) ਅਟਪਟੀ ਤੇ ਹਾਸੇਹੀਣੀ ਹੈ,

ਹਾਂ, ਇਕ ਗੁਣ ਇਸ ਵਿਚ ਪ੍ਰਤੱਖ ਹੈ, ਕੰਨਾਂ ਨਾਲ ਸੁਣੋ ਹੋ ਸੰਤ ਜਨੋਂ ।

*ਮਗਣ, ਨਗਣ, ਭਨਿ ਭਗਣ ਐ ਯਗਣ ਸਦਾ ਸੁਭ ਆਨ ।

ਜਗਣ ਰਗਣ ਮੈਂ ਸਗਣ ਕੋ ਤਗਣਹਿ ਅਸ਼ੁਭ ਬਖਾਨ ॥ ੧੮ ॥ [ਕਵਿ ਪ੍ਰਯਾਜ

(ਇਸ ਵਿਚ) ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਕੀਰਤੀ ਨਿਰਮਲ (ਤੇ ਮਨ ਨੂੰ) ਭਾਉਣ ਵਾਲੀ (ਵਰਣਿਤ) ਹੈ ।

ਭਾਵ—ਕਵਿ ਜੀ ਕਾਵਜ ਦੇ ਪੰਡਤ ਹਨ, ਤੇ ਇਹ ਕੁਛ ਨਿੰਮਤਾ ਨਾਲ ਆਖ ਰਹੇ ਹਨ, ਪ੍ਰੰਤੂ ਇਕ ਕਟਾਖਜ ਬੀ ਇਸ ਵਿਚ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਤੁਕਬੰਦੀਏ ਯਾ ਦਰਬਾਰੀ ਕਸਬੀਏ ਕਵੀਆਂ ਵਾਛੂ ਮੇਂ ਨਿਰਾ ਬੱਬੇ ਕਾਇਦਿਆਂ ਦੀ ਖਾਨਾਪੁਰੀ ਵਾਲੀ ਕਵਿਤਾ ਨਹੀਂ ਘੜ ਰਿਹਾ; ਮੈਂ, ਜੋ ਸੁਤੇ ਸਿੱਖ ਅਪਣੇ ਅਗੰਮੀ ਪ੍ਰਵਾਹ ਵਿਚ ਉਚਾਰੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਉਚਾਰਦਾ ਹਾਂ ।

ਕਿਉਂਕਿ ਪ੍ਰਯੋਜਨ ਛੇਦਾ ਬੰਦੀ ਨਹੀਂ ਪਰ ਸਤਿਗੁਰ ਦੀ ਕੀਰਤੀ ਹੈ । ਕੀਰਤੀ ਚਿੱਤ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲਦੀ ਹੈ ਤੇ ਪ੍ਰੇਮ ਅਸਲੀ ਰੱਬੀ ਉੱਚੀ ਕਵਿਤਾ ਦਾ ਮੂਲ ਕਾਰਣ ਹੈ, ਜੋ ਨਿੰਮਤਾ ਦੇ ਲਹਿਜੇ ਵਿਚ ਕਵਿ ਜੀ ਤੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਦੇ 'ਸੁਤੇ ਆਈ' ਤੇ 'ਪ੍ਰੇਮ ਤੋਂ ਉਪਜੀ' ਕਵਿਤਾ ਦੀ ਸੂਚਨਾ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ । ਇਹ ਗਲ ਅਗਲੇ ਦੋਹੇ ਤੋਂ ਬੀ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦੀ ਹੈ:—
 ਦੋਹਰਾ॥ ਨੌਰਾ^੧ ਸੁਰਸਰਿ^੨ ਬਕ੍ਰਗਤਿ^੩ ਗੁਨੀ ਨ ਔਗੁਨ ਜਾਨ। ਸਾਦਰ^੪ ਸੈ
 ਤਿਹ ਮਹਿ ਸਦਾ ਕਰਿਹੈ ਪਾਨ ਸਨਾਨ* ॥ ੨ ॥ ਸ੍ਰੀ ਬਾਲਾ ਸਿਧੁਰ ਵਾਰ ॥
 ਰੋਪਈ॥ ਕਹਿ ਬਾਲਾ ਸ੍ਰੀ ਅੰਗਦ ਸੁਨੀਏ । ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੁ ਕਥਾ ਬਿਮਲ^੫ ਗੁਨ
 ਗੁਨੀਏ । ਭਈ ਭੋਰ^੬ ਨਿਜ ਦਾਸ ਬੁਲਾਯਾ॥ 'ਦਿਜਬਰ' ਸਦਨ^੭ ਜਾਹ ਤੂੰ
 ਧਾਯਾ^੮ ॥ ੩ ॥ ਦੈਵਗ^੯ ਜੋ ਹਰਿਦਸਾਲ^{੧੦} ਪ੍ਰਬੀਨਾ । ਆਨਹੁ^{੧੧} ਤਾਹਿ
 ਬਿਲੰਬ ਬਿਹੀਨਾ^{੧੨} । ਸੁਨਤਿ ਦਾਸ ਦਿਜ ਸਦਨ ਸੁਜਾਈ॥ ਦਰ ਪਰ^{੧੩}
 ਤਿਸਟਿ^{੧੪} ਗੁਹਾਰ^{੧੫} ਸੁਨਾਈ॥੪॥ ਸੂਤਵਾ^{੧੬} ਬਚਨ ਬਿੱਪ੍ਰ^{੧੭} ਹਰਿਦਸਾਲਾ ।
 ਆਲਸ ਦਰ ਨਿਕਸਜੋ ਤਤਕਾਲਾ^{੧੮} । 'ਦਿਜਜੁ' ਕਾਲੂ ਮੁਝਹਿ ਪਠਾਯਾ ।
 ਚਲਹੁ ਆਪ, ਤਤਕਾਲ ਬੁਲਾਯਾ॥੫॥ ਕਹਿਦਿਜ^{੧੯} ਹੋ ਆਵੇਂ ਕਰਿਪੂਜਾ॥
 ਬਹੁਰਿ ਕਰੋ ਨਹਿ ਕਾਰਜ ਦੂਜਾ^{੨੦} । ਸੁਨਿ ਉੱਤਰ ਕੋ ਤਿਹਛਿਨ ਦਾਸਾ॥
 ਕਾਲੂ ਪਾਸ ਕਰੀ ਅਰਦਾਸਾ ॥ ੬ ॥ ਘਟੀ ਪਾਂਚ ਲੋ ਅਰੁਣਾ^{੨੧} ਕਰਿਕੈ ।
 ਆਯੋ ਦਿਜ ਸੁਭ ਸ਼ਗੁਨ ਬਿਚਰਿਕੈ । ਕਾਲੂ ਕੋ ਸੁਸਤੈਨ^{੨੨} ਸੁਨਾਯੋ॥ਪਿਖ
 ਉਛਾਹ ਕੋ ਉਰ ਹੁਲਸਾਯੋ^{੨੩} ॥੭॥ ਦੋਹਰਾ॥ ਦਿਜਬਰ ਕੋ ਲੈ ਅਜਰ ਮਹਿ^{੨੪}

^੧ਪ੍ਰਵਾਹ । ^੨ਗੀਗਾ । ^੩ਵਿੰਗਾ ਚਲਨਾ । ^੪ਸਤਿਕਾਰ ਨਾਲ । ^੫ਨਿਰਮਲ । ^੬ਸਵੇਰ ਹੋਈ ਤੇ ।
^੭ਬ੍ਰਹਮਨ ਦੇ । ^੮ਘਰ । ^੯ਦੋੜਕੇ ਜਾਹ । ^{੧੦}ਜੋਤਸ਼ੀ । ^{੧੧}ਪੰਡਤ ਦਾ ਨਾਉਂ ਹੈ । ^{੧੨}ਲੋਆ । ^{੧੩}ਦੇਰੀ
 ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ, ਛੇਤੀ । ^{੧੪}ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਤੇ । ^{੧੫}ਖੜੋਕੇ । ^{੧੬}ਅਵਾਜ਼ । ^{੧੭}ਸੁਣਕੇ । ^{੧੮}ਬ੍ਰਹਮਨ । ^{੧੯}ਘਰ ਦੇ
 ਬਹਿਰੋਂ ਛੇਤੀ ਨਿਕਲਿਆ । ^{੨੦}ਪੂਜਾ । ^{੨੧}ਆਸ਼ੀਰਵਾਦ । ^{੨੨}ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਇਆ । ^{੨੩}ਘਰ ਦੇ ਵੇਹੜੇ ਵਿਚ ।

*ਜਿਵੇਂ ਗੰਗਾ ਦਾ ਪ੍ਰਵਾਹ ਵਿੰਗਾ ਟੇਢਾ ਅਟਪਟਾ ਚਲਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਗੁਣੀ ਇਸ ਔਗੁਣ
 ਵਲ ਨਹੀਂ ਤੱਕਦੇ, ਗੰਗਾ ਜਲ ਦੀ ਤਾਜ਼ਗੀ ਤੇ ਠੰਢ ਆਦਿ ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਆਦਰ ਦੇਂਦੇ ਹਨ ।

ਸਾਦਰ^੧ ਆਸਨ ਡਾਸਾਬੈਠਾਯੋ ਬਹੁ ਭਾਉ^੨ ਕਰਿ ਆਪ ਬੈਸ ਤਿਸੁ ਪਾਸ।
੮ ॥ ਚੌਪਈ॥ ਕਹਿ ਕਾਲੁ 'ਸੁਨਿ ਸ੍ਰੋਨ ਦਿਜੀਦੁ'^੩ ਦਯੋ ਸਦਨ ਮਮ^੪ ਤਾਤ^੫
ਗੁਬੀਦੁ^੬ । ਮੁਝ ਪਰ ਨਿਜ^੭ ਅਨੁਕੰਪਾ^੮ ਧਾਰਹੁ । ਸੋਧ ਮਹੂਰਤ ਲਗਨ
ਵਿਚਾਰਹੁ॥ ੯ ॥ ਭੇਦ ਸੁਭਾਸੁਭ^੯ ਸਭਿ ਲਖਿ ਲੀਜੈ^{੧੦} । ਭਵਪੱਤੀ^{੧੧} ਇਸ-
ਕੀ ਲਿਖਿ ਦੀਜੈ^{੧੨} । 'ਕੁੰਕਮ'^{੧੩} ਕਾਗਦ ਕਾਲੁ ! ਆਨਹੁ । ਗਣਪਤਿ ਪੂਜ
ਗ੍ਰਿਹਨ^{੧੪} ਸਨਮਾਨਹੁ* ॥੧੦॥ ਬਾਲਕ ਸ਼ਬਦ ਲੇਯ ਜੋ ਜਨਮ। ਸੈਉ
ਸ਼ਬਦ ਸੁਨਾਉ ਸ੍ਰਵਨਮਾ^{੧੫}। ਭਯੋ ਕਾਲ ਕਿਸੁ^{੧੬} ਜਨਮ ਸੁਨਾਵਹੁ। ਬੁਝਹੁ^{੧੭}
ਧਾਇ^{੧੮} ਹਜ਼ੂਰ ਬੁਲਾਵਹੁ' ॥੧੧॥ ਸ੍ਰੀ ਨਾਨਕ ਕੀ ਦੌਲਤ^{੧੯} ਦਾਈ । ਸੋ
ਕਾਲੁ ਤਤਕਾਲ ਬੁਲਾਈ । ਪਠੇ ਦਾਸ ਸਭਿ ਸੋਜ^{੨੦} ਮੰਗਾਈ । ਜੋ ਜੋ ਦਿਜ-
ਬਰ ਦੀਨਿ ਰਜਾਈ^{੨੧} ॥੧੨॥ ਦੋਹਰਾ ॥ ਗ੍ਰਿਹਭਿਖੇਕ^{੨੨} ਕੀ ਵਸਤੁ ਸਭਿ
ਕਾਲੁ ਤਹਿ ਤੇ ਲਜਾਇ। ਬਹੁਰੋ^{੨੩} ਬੈਸਜੋ^{੨੪} ਪਾਸ ਬਿਪ^{੨੫} ਬਦਨਹਿ^{੨੬} ਬਚਨ
ਅਲਾਇ^{੨੭} ॥੧੩॥ ਚੌਪਈ॥ 'ਘਟੀ ਏਕ'^{੨੮} ਦੋ ਜਾਮ^{੨੯} ਤ੍ਰਿਜਾਮਾ^{੩੦} ।
ਬਿਤੀ ਹੁਤੀ^{੩੧} ਸਿਸ^{੩੨} ਭਵ^{੩੩} ਅਭਿਰਾਮਾ^{੩੪} । 'ਕੌਨ ਸ਼ਬਦ ਲੇ ਉਪਜੈ
ਬਾਲਿਕ' ? । ਧਾਇ^{੩੫} ! ਬਤਾਵਹੁ ਸੋ ਤਤਕਾਲਿਕ' ॥੧੪॥ ਬੋਲੀ ਬਚਨ

^੧ਆਦਰ ਨਾਲ । ^੨ਪ੍ਰੇਮ । ^੩ਹੋ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਬ੍ਰਾਹਮਣ । ^੪ਮੇਰੇ ਘਰ । ^੫ਪੁੱਤ੍ਰ । ^੬ਰੱਬ ਨੇ । ^੭ਅਪਨੀ ।
^੮ਕਿਰਪਾ । ^੯ਚੰਗਾ ਮਾੜਾ । ^{੧੦}ਜਾਣ ਲਓ । ^{੧੧}ਜਨਮ ਪੱਤੀ । ^{੧੨}ਕੇਸਰ । ^{੧੩}ਗ੍ਰੀਹਾਂ ਨੂੰ ।
^{੧੪}ਮੇਰੇ ਕੰਨਾਂ ਵਿਚ । ^{੧੫}ਕਿਸ ਵਕਤ । ^{੧੬}ਪੁੱਛੋ । ^{੧੭}ਦਾਈ ਨੂੰ । ^{੧੮}ਦਾਈ ਦਾ ਨਾਮ । ^{੧੯}ਚੀਜ਼,
ਸਮਿੱਗੀ । ^{੨੦}ਆਗਿਆ । ^{੨੧}ਗ੍ਰੀਹਾਂ ਨੂੰ ਪੂਜਣ । ^{੨੨}ਫੇਰ । ^{੨੩}ਬੈਠਾ । ^{੨੪}ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੇ ਪਾਸ ।
^{੨੫}ਮੁਖ ਤੋਂ । ^{੨੬}ਕਹਿਆ । ^{੨੭}ਘੜੀ ਇਕ । ^{੨੮}ਦੋ ਪਹਿਰ । ^{੨੯}ਰਾਤ । ^{੩੦}ਗੁਜਰੀ ਹੋਈ ਸੀ ।
^{੩੧}ਬਾਲਕ । ^{੩੨}ਜਨਮਿਆ ਹੈ । ^{੩੩}ਸੁੰਦਰ । ^{੩੪}ਹੋ ਦਾਈ ।

*ਸਿੱਖੀ ਅਜੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਨਹੀਂ ਹੋਈ ਸੀ, ਸ੍ਰੀ ਕਾਲੂ ਜੀ ਖੱਤਰੀ ਹਿੰਦੂ ਸੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕੁਲਾਰੀਤ ਕਰਨੀ, ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਮੱਦਣਾ, ਪੱਤਰੀ ਬਨਵਾਉਣੀ ਕੁਦਰਤੀ ਗੱਲ ਸੀ। ਇੱਥੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੇ ਕਥਨ ਦਾ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਅਨੁਵਾਦ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੱਲਾਂ ਦਾ ਗੁਰਸਿੱਖਜਾ ਨਾਲ ਕੋਈ ਸੰਬੰਧ ਨਹੀਂ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਜੋ ਆਪਣੀ ਸਿੱਖਜਾ ਦੇਣਗੇ ਉਹ ਸ੍ਰੀ ਮੁਖਵਾਕਾਂ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਗੋਪਾਲ ਪਾਂਧੇ ਪ੍ਰਤੀ ਸ਼ਬਦ 'ਜਾਲਿ ਮੋਹੁ ਘਸਿ ਮਸੁ ਕਰਿ' ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਵੇਗੀ, ਬਾਕੀ ਪੰਡਤ ਹਰਿਦਿਆਲ ਜੀ ਦੀ ਆਪਣੀ ਸ਼ਰਧਾ ਜੋ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਵਿਚ ਹੈ ਉਹ ਅੰਕ ੨੬, ੩੨ ਅਰ ੫੦ ਤੋਂ ੫੫ ਤਕ, ਇਸੇ ਅਧਿਆਯ ਵਿਚ, ਪ੍ਰਗਟ ਹੈ ਤੇ ਅੱਗੇ ਜਨੇਊ ਪਾਵਣ ਦੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿਚ ਵਧੇਰੇ ਸਪਸ਼ਟ ਹੈ, ਜਿੱਥੋਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਤੋਂ ਸੱਚਾ ਜੰਦੂ ਪਾਕੇ ਪੰਡਤ ਜੀ ਆਪ ਕ੍ਰਿਤਾਰਥ ਹੋਣਗੇ।

ਦੌਲਤਾ ਦਾਈ । ‘ਸੁਨਹੁ ਬ੍ਰਿਤਾਂਤ ਅਹੋ ਦਿਜਰਾਈ’^੧ ! ਬਹੁ ਸਿਸ ਜਨਮੇ
ਮਮ ਕਰ ਮਾਂਹੀ^੨ । ਯਹਿ ਅਚਰਜ ਕਬਿ^੩ ਦੇਖਯੋ ਨਾਂਹੀ ॥ ੧੫ ॥ ਦੀਰਘ
ਨਰ^੪ ਜਿਉਂ ਬਿਗਸ^੫ ਮਿਲੇ ਹੋਂਤਿਉਂ ਇਨ ਕੀਨੇ ਸ਼ਬਦ ਭਲੇ ਹੈਂ । ਸੁਭ
ਲੱਛਨ ਸੁਭ ਅੰਗਨ ਮਾਂਹੀ । ਆਨ^੬ ਨਰਨ^੭ ਜਿਉਂ ਨਰ^੮ ਇਹ ਨਾਂਹੀ^੯
॥੧੬॥ ਦੋਹਰਾ ॥ ਸੁਨਿ ਦਿਜਬਰ ਸਭਿ ਬਚਨ ਕੇ ਜੋਤਿਸ਼ ਕੀਨ ਵਿਚਾਰ ।
—ਸੁਭ ਨਿਛੱਤ੍ਰ ਸੁਭ ਕਾਲ ਮਹਿ ਸੁਭ ਬਿਤ ਪੁਨ ਸੁਭਵਾਰ॥੧੭॥ਚੌਪਈ ॥
ਭਲੇ ਲਗਨ ਮਹਿ ਬਾਲਿਕ ਜਨਮਾ—। ਬਿਦੁਖ^{੧੦} ਵਿਚਾਰ ਕਰਤਿ ਬਹੁ
ਮਨ ਮਾ ।—ਯਹਿ ਸਿਸੁ ਹੈ ਅਵਤਾਰੀ ਕੋਉ।ਵਡੈਭਾਗ ਕਾਲੂ ਕੇ ਹੋਉ॥੧੮॥
ਕੈ ਬਿਧਿ^{੧੧} ਬਿਸ਼ਨੁ ਕਿ ਸ਼ਿਵ ਭਵ ਲੀਨੋ^{੧੨*} । ਜਗਤ ਉਧਾਰਨ ਲੱਛਨ
ਚੀਨੋ । ਆਤਪੱਤ੍ਰ^{੧੩} ਇਸ ਸੀਸ ਝਲਾਰੇ । ਪੁਰਖੀ ਨਿਸਾ^{੧੪} ਜਨਮ ਭਜੋ
ਬਾਰੇ^{੧੫} ॥੧੯॥ ਚੰਕਵਰਤਿ^{੧੬} ਹੋਵਹਿ ਭਵ ਮਾਂਹੀ^{੧੭} । ਕਰਹਿ ਦਿਗਬਿਜੈ^{੧੮}
ਸੈਸੈ ਨਾਂਹੀ— । ਦਰਸਨ ਕੀ ਉਰ^{੧੯} ਲਾਲਸ^{੨੦} ਕੀਨੀ । ਦੇਹਿ ਸਫਲ
ਅਪਨੀ ਦਿਜ ਚੀਨੀ^{੨੧} ॥ ੨੦ ॥ ਦੋਹਰਾ ॥ ਕਾਲੂ ਸੇਂ ਪੁਨ ਦਿਜ ਕਹੀ
‘ਬਾਲਕ ਮੋਹਿ ਦਿਖਾਇ’ । ਸੁਨਿ ਕਰਿ ਦਾਈ ਦੌਲਤਾਂ ਲੀਨੀ ਸਪਦ^{੨੨}
ਬੁਲਾਇ॥੨੧॥ਚੌਪਈ॥ ‘ਬਾਲਿਕ ਆਨ^{੨੩} ਬਿੱਪੂ ਕੇ^{੨੪} ਪਾਸਾ^{੨੫}।ਧਾਇਗਈ
ਸੁਨਿ ਮੱਧ ਅਵਾਸਾ^{੨੬}।ਜਾਚਯੋ^{੨੭} ਬਾਲਕ ਜਨਨਿ^{੨੮} ਨਦੇਈ।ਜਿਉਂ ਕਿਰਪਨ
ਧਨ ਪ੍ਰੀਤਿ ਰਖੇਈ॥੨੨॥ਕਹਹਿ ‘ਸਰਦਿ ਰੁਤਿ ਸਰਦੀ ਲਾਗਹਿ।ਮ੍ਰਿਦੁਲ
ਬਾਲ ਬਾਹਰ ਕਸ^{੨੯} ਮਾਂਗਹਿ?’ਬਹੁਰ ਬਿਦੁਖਹ^{੩੦} ਬਾਰੰਬਾਰਾ^{੩੧}।ਜਾਚਯੋ^{੩੨}
ਦਿਯੋ ਤਾਤ^{੩੩} ਅਤਿ ਪਸਾਰਾ ॥ ੨੩ ॥ ਲੇਕਰਿ ਦੌਲਤ ਬਾਹਰ ਆਈ ।
ਆਨਨ ਆਰਨਜਾਤ^{੩੪} ਸੁਹਾਈ । ਲਘੁ ਭਨ^{੩੫} ਜੋਤਿ ਬਿਸਾਲ^{੩੬} ਬਿਰਾ-

^੧ਹੋ ਪੰਡਤ ਜੀ ! ^੨ਮੇਰੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ । ^੩ਕਵੀ । ^੪ਵੱਡੇ ਮਨੁੱਖ । ^੫ਖੁਸ਼ੀ ਨਾਲ, ਖਿੜ ਕੇ ।
^੬ਹੋਰਨਾਂ । ^੭ਮਨੁੱਖਾਂ । ^੮ਜੇਹਾ । ^੯ਮਨੁੱਖ । ^{੧੦}ਪੰਡਿਤ । ^{੧੧}ਯਾ ਬ੍ਰਹਮਾ । ^{੧੨}ਜਨਮ ਲਿਆ ਹੈ ।
^{੧੩}ਛੱਤਰ । ^{੧੪}ਪੁਰਬ ਵਾਲੀ ਰਾਤ । ^{੧੫}ਬਾਲਕ ਦਾ । ^{੧੬}ਸ਼ਹਨਸ਼ਾਹ । ^{੧੭}ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ । ^{੧੮}ਜਗਤ
ਤੇ ਫਤਹ । ^{੧੯}ਦਿਲ ਵਿਚ । ^{੨੦}ਇੱਛਾ । ^{੨੧}ਬ੍ਰਹਮਨ ਨੇ ਅਪਣੀ ਦੇਹੀ ਸਫਲ ਜਾਣੀ । ^{੨੨}ਛੋਟੀ ।
^{੨੩}ਬਾਲਕ ਲੈ ਆ । ^{੨੪}ਬ੍ਰਹਮਨ ਦੇ । ^{੨੫}ਕੋਲ । ^{੨੬}ਘਰ ਦੇ ਅੰਦਰ । ^{੨੭}ਮੰਗਿਆ ।
^{੨੮}ਮਾਤਾ । ^{੨੯}ਕਿਸ ਲਈ । ^{੩੦}ਪੰਡਤ ਨੇ । ^{੩੧}ਘੜੀ ਮੁੜੀ । ^{੩੨}ਮੰਗਿਆ । ^{੩੩}ਪੁੱਤਰ । ^{੩੪}ਮੁਖ ਦੀ
(ਸ਼ੋਭਾ) ਕਮਲ (ਵਰਗੀ) । ^{੩੫}ਛੋਟਾ ਸਰੀਰ । ^{੩੬}ਬੜੀ ।

*ਪੰਡਤ ਅਪਣੇ ਨਿਸ਼ਚੇ ਦੇ ਵਾਕ ਦਿਲ ਵਿਚ ਹੀ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਹੈ ।

ਜਹਿ । ਜਿਉਂ ਬਟ^੧ ਅਖੈ^੨* ਰੂਪ ਲਘੁ^੩ ਛਾਜਹਿ^੪ ॥੨੪॥ ਦੋਹਰਾ॥ ਦਿਜਵਰ
ਅਤਿ ਮਤਿਵਾਨ^੫ ਮਨ ਸਰਬ ਲਿੰਗ^੬ ਪਹਿਚਾਨ। ਹੋਰਤਿ^੭ ਉਰ^੮ ਹਰਖਤਿ
ਸਰਸ^੯ ਠਾਢਾ ਭਯੋ^{੧੦} ਸੁਜਾਨ^{੧੧} ॥੨੫॥ ਚੋਖਈ ॥ ਪੁਲਕਯੋ^{੧੨} ਪਰਮ ਪ੍ਰੇਮ
ਮਹਿ ਮਨੁਆਬੀਦਨ ਕਰਿ^{੧੩} ਜਾਨੈ ਨਿਜ^{੧੪} ਧਨੁਆਜਿਉ ਜਨ^{੧੫} ਇਸ਼ਟ
ਦੇਵ ਕੋ ਦੇਖੀ । ਤਿਉ ਉਰ ਮਹਿ^{੧੬} ਭਾ ਮੋਦ^{੧੭} ਬਿਸੇਖੀ^{੧੮} ॥੨੬॥ ਸਭਿ
ਅੰਗਨ ਕੇ ਸੁੰਦਰ ਲੱਛਨ। ਲਗਯੋ ਬਿਲੋਕਨ^{੧੯} ਬਿੰਪੁ ਬਿਚੱਛਨ^{੨੦}। ਅਰੁਨ^{੨੧}
ਚਰਨ ਬਰ^{੨੨} ਮ੍ਰਿਦੁਲ^{੨੩} ਸੁਹਾਵੈ। ਜਿਮ ਵਲ ਕੋਕਨਦੰ^{੨੪} ਦੁਤਿ ਪਾਵੈ^{੨੫} ॥
੨੭॥ ਭੁਜ^{੨੬} ਆਜਾਨੁ^{੨੭} ਕੰਧ^{੨੮} ਸੁਭ^{੨੯} ਉਚੇ। ਕਰਜ^{੩੦} ਅਰੁਨ ਜਿਉਂ ਨਗ
ਹੁਇ ਸੂਚੋਕਰਸਾਖਾ^{੩੧} ਇਕਸਾਰ^{੩੨} ਬਿਸਾਲਾ^{੩੩}। ਉਰ^{੩੪} ਆਯੁਤ^{੩੫} ਸੋਭਤਿ
ਛਬਿ ਛਾਲਾ॥੨੮॥ ਦਾਹਨ^{੩੬} ਕਰ ਮਹਿ^{੩੭} ਚਮਰ^{੩੮} ਬਨਾਵ। ਛਤਰ ਬਾਮ
ਮਹਿ^{੩੯} ਰੁਚਿਰ^{੪੦} ਸੁਹਾਵਾ। ਕੋਮਲ ਗੋਲ ਕਪੋਲ^{੪੧} ਸੁਹਾਵਨ। ਉਨਤ^{੪੨} ਨਾਸ-
ਕਾ^{੪੩} ਮੋਦ^{੪੪} ਬਢਾਵਨ^{੪੫} ॥੨੯॥ ਅਰਧੀ ਚੰਦ੍ਰਾਕਾਰ^{੪੬} ਲਿਲਾਰੀ^{੪੭}। ਧਨੁ^{੪੮}
ਕ੍ਰਿਕਟੀ^{੪੯} ਸੁਕ੍ਰੀਰ ਬਿਨਬਾਰੀ^{੫੦}। ਸੁਨਿਕਾਲੂ। ਸੁਤਤੋਹਿ^{੫੧} ਬਿਚੱਛਨ। ਇਸ
ਮਹਿ ਲਖਿਯੋਤ^{੫੨} ਬੱਤਿ ਸੁ ਲੱਛਨ^{੫੩} ॥ ੩੦ ॥ ਕਰ ਤਰਵਾ^{੫੪} ਇਹ

*ਬੋਹੜ ੧. ਨਾਂ ਪੁਟੀਂਣ ਵਾਲਾ । ੨. ਛੋਟਾ । ੩. ਫਬਦਾ ਹੈ । ੪. ਬੁਧੀਵਾਨ । ੫. ਅੰਗ, ਚਿੰਨ੍ਹ । ੬. ਵੇਖਕੇ ।
੭. ਦਿਲ ਵਿਚ । ੮. ਬੜਾ ਅਨੰਦ ਹੋਯਾ ਤੇ । ੯. ਖੜਾ ਹੋ ਗਿਆ । ੧੦. (ਉਹ) ਚਤੁਰ । ੧੧. ਪਸੰਦਿਆ ।
੧੨. ਮੱਥਾ ਟੇਕਕੇ । ੧੩. ਆਪਣੇ ਆਪਨੂੰ । ੧੪. ਭਗਤ ਜਨ । ੧੫. ਦਿਲ ਵਿਚ । ੧੬. ਖੁਸ਼ੀ । ੧੭. ਬਹੁਤ ।
੧੮. ਦੇਖਣਾ । ੧੯. ਚਤੁਰ । ੨੦. ਲਾਲਾ । ੨੧. ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ । ੨੨. ਕੋਮਲ । ੨੩. ਕਵਲ ਢੱਲਦੀਆਂ ਜਿਵੇਂ ਪੰਖੜੀਆਂ । ੨੪. ਸੋਭ
ਰਹੀਆਂ ਹਨ । ੨੫. ਬਾਹਾਂ । ੨੬. ਗੋਡਿਆਂ ਤਕ । ੨੭. ਮੋਢੇ । ੨੮. ਸੋਹਣੇ । ੨੯. ਨਹੀਂ । ੩੦. ਹੱਥ ਦੀਆਂ ਅੰਗੁਲੀਆਂ ।
੩੧. ਇਕੋ ਜਿਹੀਆਂ । ੩੨. ਲੰਮੀਆਂ । ੩੩. ਛਾਤੀ । ੩੪. ਚੋੜੀ । ੩੫. ਸੱਜੇ । ੩੬. ਹੱਥ ਵਿਖੇ । ੩੭. ਚੋਰ ਦਾ
ਨਿਸ਼ਾਨ । ੩੮. ਖੱਬੇ ਵਿਚ । ੩੯. ਸੁਹਣਾ । ੪੦. ਗੱਲਾਂ । ੪੧. ਉੱਚੀਆਂ । ੪੨. ਨਾਸਾਂ । ੪੩. ਅਨੰਦ ।
੪੪. ਵਧਾਉਣ ਵਾਲੀਆਂ । ੪੫. ਅੱਧੇ ਚੰਦ੍ਰਾ ਦੇ ਆਕਾਰ ਦਾ । ੪੬. ਮੱਥਾ । ੪੭. ਧਨੁਖ ਵਰਗੇ ।
੪੮. ਕ੍ਰਿਕਟੇ । ੪੯. ਅਤੇ ਤ੍ਰਿਕੁਟੀ ਬਿਨਾਂ ਵਾਲਾਂ ਤੋਂ [ਸਿਸਾ, ਕੂਰਚ=ਦੋਹਾਂ ਭੋਆਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰਲੇ,
ਥਾਂ, ਤ੍ਰਿਕੁਟੀ] । ੫੦. ਤੇਰਾ ਪੁੱਤ੍ਰ । ੫੧. ਜਾਣੀਂਦੇ ਹਨ । ੫੨. ਬੱਤੀ ਸੁਭ ਲੱਛਣ । ੫੩. ਹੱਥ ਦੀ ਤਲੀ ।

*ਪ੍ਰਯਾਗ ਰਾਜ (ਇਲਾਹਾਬਾਦ) ਤੀਰਥ ਪੁਰ ਇਕ ਬੋਹੜ ਦਾ ਦਰਖਤ ਹੈ, ਜੋ ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ ਹੈ । ਆਖਦੇ ਹਨ ਇਹ ਬੜੇ ਤੁਫਾਨਾਂ, ਭੁੰਚਾਲਾਂ ਤੇ ਪਰਲੇ ਵਿਚ ਭੀ ਪੁਟੀਂਦਾ ਨਹੀਂ ।

†ਬੱਤੀ ਲੱਛਣ ਇਹ ਹਨ:—੧. ਸੁੰਦਰ । ੨. ਸੁਹ੍ਰਦ । ੩. ਸੱਚਾ । ੪. ਸੁਰਮਾ ।
੫. ਸਾਵਧਾਨ । ੬. ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਦਾ ਗਿਆਤ । ੭. ਉੱਦਮੀ । ੮. ਉਦਾਰ । ੯. ਗੁਨਗ੍ਰਾਹੀ ।
੧੦. ਰੀਝੀਰ । ੧੧. ਸੁੱਧ ਮਨ । ੧੨. ਧਰਮੀ ।

[ਬਾਕੀ ਦੋਖੇ ਅਗਲੇ ਪੰਨੇ ਦੇ ਹਨ]

ਉਰਧ^੧ ਆਈ। ਧਨ ਬਹੁ ਆਇ ਰਖਹਿ ਢਿਗ ਨਾਂਹੀ। ਪਢੋ ਸਮੁੰਦ੍ਰਿਕ^੨
 ਮੈਂ ਬਹੁ ਸੋਧਾ। ਸੁਭਗੁਨ ਸਭਿ ਇਸਮਹਿ^੩ ਕਹਿ ਪ੍ਰੋਧਾ^੪॥੩੧॥ ਮਹਿਮਾ ਅਮਿਤ^੫
 ਮਨਹਿ ਮਹਿ ਮਾਨੀ।—ਹੈ ਅਵਤਾਰ ਸੱਤਿ ਚਿਤ ਜਾਨੀ। ਦਿਜ^੬ ਦਰਸਾਇ
 ਧਾਇ^੭ ਢਿਗ ਮਾਤਾ। ਦੀਨੋ ਜਾਇ ਜੁ ਸੁੰਦਰ ਤਾਤਾ ॥੩੨॥ ਨੇਦੀ ਮੁਖੀ
 ਸ੍ਰਾਧ^੮ ਕਰਿਵਾਯੋ ਬੇਦਨ ਬਿਧਿ ਜਿਉਂ ਬਿੱਪ੍ਰ^੯ ਬਤਾਯੋ। ਕਾਲ ਕਹੈ ‘ਨਾਮ
 ਸਿਸ^{੧੦} ਰਾਖਹੁ। ਬਰਨ^{੧੧} ਸੋਧ ਸੁੱਧ^{੧੨} ਮੁਖ ਸੋ ਭਾਖਹੁ^{੧੩}॥੩੩॥ ਸੁਨਿ ਕਾਲ।
 ਇਸ ਨਾਮ ਅਪਾਰਾਹੈ ਰਾਖੋ ਕਰਿ ਸੋਧ ਵਿਚਾਰਾ ਅਬ ਨਿਜ ਕਲ ਕੀ ਕੀ-
 ਜਹਿ ਚਾਲੀ। ਜੋ ਜਾਚਹਿ^{੧੪} ਤਿਹ ਭੋਜਿ ਨ ਖਾਲੀ^{੧੫} ॥੩੪॥ ਦੋਹਰਾ ॥ ਇਹ
 ਬਿਧਿ ਕਹਿ ਦਿਜਬਰ ਗਯੋ ਜੋਤਿਸ਼ ਕਰਤਿ ਬਿਚਾਰ। ਦਰ ਪਰ^{੧੬} ਤੋਰਣ^{੧੭}
 ਸੁੰਦਰੇ ਬਾਂਧਤਿ ਹਰਖ ਅਪਾਰ॥੩੫॥ ਚੋਪਈ॥ ਆਵਹਿ ਦਰ ਬਹੁ ਜਾਚਕ^{੧੮}
 ਜਾਚਹਿ^{੧੯}। ਤਾਲਨ ਪੂਰ^{੨੦} ਕਲੀਵ^{੨੧} ਸੁ ਨਾਚਹਿ। ਢੋਲਕ ਟਲਕਾ^{੨੨} ਘੰਗਰੂ
 ਤਾਲੀ^{੨੩}। ਤਾਲ ਮਿਲਾਵਹਿ ਲੇਹਿ ਭਵਾਲੀ॥੩੬॥ ਗਾਵਹਿ ਗੀਤ ਮਧੁਰ^{੨੪}
 ਧੁਨਿ^{੨੫} ਧਾਰੀ। ਦੇਇ ਸੁਹਾਤੀ ਸੁੰਦਰ ਗਾਰੀ^{੨੬}। ਸਭਿਹਿ ਸ਼ਰੀਕ ਨਿ ਮਿਲਕਹਿ
 ਆਈ। ਭੂਖਨ^{੨੭} ਬਸਨ^{੨੮} ਧਰੇ ਛਬਿ ਛਾਈ॥੩੭॥ ਗਜ ਗਮਨਿ^{੨੯} ਕੈ
 ਖੰਜਨਿ ਨੈਨੀ^{੩੦}। ਨਾਗਰਿ^{੩੧} ਗੀਤ ਗਾਇ ਪਿਕ ਬੈਨੀ^{੩੨}। ਬਰਨ ਬਰਨ^{੩੩}
 ਪਟ^{੩੪} ਪਹਿਰ ਨਵੀਨ। ਕਟਿ^{੩੫} ਜਿਨ ਛੀਨ^{੩੬} ਉਚੋਜਨ^{੩੭} ਪੀਨ।^{੩੮} ॥

^੧ਉਚੀ। ^੨ਕੋਲ। ^੩ਇਕ ਵਿਦਯਾ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਪੁਸਤਕ ਦਾ ਨਾਮ ਭੀ ਸਮੁੰਦ੍ਰਿਕ
 ਹੀ ਹੈ, ਇਸ ਵਿਚ ਹੱਥ ਪੈਰ ਦੀਆਂ ਰੇਖਾਂ ਦੇ ਭਾਵ ਦਿਖਾਏ ਹਨ। ^੪ਪ੍ਰੋਧਤ। ^੫ਅਮਿਤ।
^੬ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੂੰ। ^੭ਦਾਈ। ^੮ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੇ। ^੯ਬਾਲਕ ਦਾ। ^{੧੦}ਅੱਖਰ। ^{੧੧}ਚੋਰੇ। ^{੧੨}ਆਖੇ।
^{੧੩}ਮੰਗੇ। ^{੧੪}ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਪਰ। ^{੧੫}ਧਾਰੀ ਵਿਚ ਪੱਤੇ ਪ੍ਰੋਕੇ ਜੋ ਲਟਕਾਏ ਹਨ, ਬੰਦਨ ਵਾਰ।
^{੧੬}ਮੰਗਤੇ। ^{੧੭}ਮੰਗਣ। ^{੧੮}ਤਾਲਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਨ ਕਰਕੇ। ^{੧੯}ਖੁਸਰੇ। ^{੨੦}ਟਲੀਆਂ। ^{੨੧}ਤਾੜੀ ਜਾਂ
 ਕੰਸੀਆਂ। ^{੨੨}ਮਿੱਠੀ। ^{੨੩}ਅਵਾਜ਼। ^{੨੪}ਮਿੱਠੀਆਂ। ^{੨੫}ਗਾਹਿਣੇ। ^{੨੬}ਕਪੜੇ। ^{੨੭}ਹਾਥੀ ਵਰਗੀ
 (ਮਸਤ) ਚਾਲ ਵਾਲੀਆਂ। ^{੨੮}ਮਸੇਲੇ ਵਰਗੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਾਲੀਆਂ। ^{੨੯}ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ।
^{੩੦}ਕੋਇਲ ਵਰਗੇ ਬੋਲ ਵਾਲੀਆਂ। ^{੩੧}ਰੰਗਾਂ ਰੰਗਾਂ ਦੇ। ^{੩੨}ਕਪੜੇ। ^{੩੩}ਲੋਕ। ^{੩੪}ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ
 ਪਤਲੇ। ^{੩੫}ਸਬਨ। ^{੩੬}ਪੀੜੇ। ^{੩੭}ਇਕ ਸ੍ਰਾਧ ਜੋ ਹਿੰਦੂ ਮੰਗਲ ਸਮਿਆਂ ਤੇ ਕਰਦੇ ਹਨ।

^{੩੮} [ਪਿਛਲੇ ਪੰਨੇ ਦੀ ਟੁਕ ਦੀ ਖਾਕੀ] ੧੩. ਖਿਮਾਂਵਾਨ। ੧੪. ਇੰਦ੍ਰੇ ਜਿਤ। ੧੫. ਪਵਿੱਤ੍ਰ।
 ੧੬. ਨਿਮ੍ਰਤਾਵਾਨ। ੧੭. ਤੇਜਸ਼ੀ। ੧੮. ਦਯਾਲੂ। ੧੯. ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮੀ।
 ੨੦. ਸ਼ੀਲਵਾਨ। ੨੧. ਸੰਤੋਖੀ। ੨੨. ਉਪਕਾਰੀ। ੨੩. ਵਿਚੱਖਨ, ਚਤੁਰ। ੨੪. ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ
 ਮਤੀ। ੨੫. ਜਪੀ। ੨੬. ਤਪੀ। ੨੭. ਨਿੰਦ੍ਰਾ ਜਿਤ। ੨੮. ਸਾਹਸੀ। ੨੯. ਸੰਜਮੀ।
 ੩੦. ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਦਾ ਭਗਤ। ੩੧. ਜਤੀ। ੩੨. ਗਜਨੀ।

੩੮॥ ਅਲੰਕਾਰ^੧ ਨਗ^੨ ਕੰਚਨ^੩ ਭੀਨੋ^੪ ਕਰਨਪੂਰ^੫ ਬਰ^੬ ਬੇਸਰ^੭ ਕੀਨੋ ।
 ਛੁਦ੍ਰਘੰਟਕਾ^੮ ਅੰਗਦ^੯ ਕੰਛਨ^{੧੦} । ਸਬਦ ਕਰਹਿ ਜੇ ਪਹਿਰੇ ਅੰਗਨ ॥੩੯॥
 ਭਈ ਭੋਨ ਮਹਿ^{੧੧} ਭਾਰੀ ਭੀਰਾ^{੧੨} । ਭੀ ਉਛਾਹ ਕੀ^{੧੩} ਧੁਨੀ^{੧੪} ਗੰਭੀਰਾ ।
 ਕਪਟ^{੧੫} ਬੇਸ^{੧੬} ਜਹਿ ਦੇਵਬਧੂਟੀ^{੧੭} ਗਾਵਹਿ ਮਨਹੁ ਜਗਤ ਸੁਖ ਲੂਟੀ ॥
 ੪੦॥ ਕਾਲੂ ਆਲਯ^{੧੮} ਮੰਗਲ ਸਾਜੇ । ਦਰ ਪਰ^{੧੯} ਲਘੁ ਨਿਸ਼ਾਨ^{੨੦} ਸੁਭ
 ਬਾਜੇ । ਢਾਢੀ ਭਾਟ ਜੁ ਮੰਗਨਹਾਰੇ ਪਾਇ ਦਰਬ^{੨੧} ਕੋ ਗੁਨਨ ਉਚਾਰੇ ॥
 ੪੧॥ ਨਰ ਨਾਰੀ ਬਹੁ ਦੇਤਿ ਵਧਾਈ । ਦਰ ਪਰ ਭੀਰ ਭਰੀ ਅਧਿਕਾਈ ।
 ਦੇਨੋ ਉਚਿਤ ਲਖਯੋ ਜੋ ਜੈਸਾ ਦੇਤਿ ਭਯੋ ਕਾਲੂ ਤਿਨ ਤੈਸਾ ॥੪੨॥ ਦੋਹਰਾ ॥
 ਕਾਲੂ ਤਬ ਸਭਿ ਬਿਧਿ ਕਰੀ ਜੋ ਬੇਦੀ ਕਲ ਰੀਤਿ । ਨਰ ਨਾਰੀ ਕੀਰਤਿ
 ਕਰਤਿ ਪੁਰਿਮਹਿ^{੨੨} ਪਰਮਪੁਨੀਤ ॥੪੩॥ ਚੌਪਈ ॥ ਬਹੁਧਨਾਢ ਕੇ ਸੁਤਜਨ-
 ਮਾਹੀ । ਅਸ ਉਤਸ਼ਵ ਕੀਨੋ ਕਿਸੁ ਨਾਹੀ । ਕਹਹਿ ਪਰਸਪਰ ਮਿਲ ਨਰ
 ਨਾਰੀ । 'ਜਨਮੋ ਸੁਤ ਕੋ ਕਰਮ^{੨੩} ਉਜਾਰੀ^{੨੪} ॥੪੪॥ ਖਸ਼ਟੀ^{੨੫}* ਕੀਨਿ
 ਭਲੇ ਕੁਲ ਚਾਲੀ । ਪਾਇ ਸੂਪ^{੨੬} ਮਹਿ ਬਰਖਤਿ ਸਾਲੀ^{੨੭} । ਅਸਟ ਜੋਗਨੀ
 ਕਿਯ ਅਭਿਖੇਕਾ^{੨੮} । ਕੁਸ਼ਲ ਮਾਂਗ ਸੁਤ ਕੀ ਸਿਰ ਟੇਕਾ ॥੪੫॥ ਤੋਦਸ^{੨੯}
 ਦਨੋਸਹਿ^{੩੦} ਸੰਖਸ਼ਾ^{੩੧} ਕੀਨੀ । ਆਯੋ ਦਿਜ^{੩੨} ਕਾਲੂ ਸੁਧਿ^{੩੩} ਦੀਨੀ ।
 'ਸਿਸ ਕੋ^{੩੪} ਨਾਨਕ ਨਾਮ ਧਰੀਜੈ । ਇਸਕੀ ਸਰਬਰ^{੩੫} ਕੋ ਨ ਜਨੀਜੈ ।
 ੪੬॥ ਪੰਡਤ ਕਹਿ ਸੁ ਪਵਾਯੋ ਚੋਲਾ । ਤਬ ਕਾਲੂ ਮੁਖ ਤੇਬਚ ਬੋਲਾ ।
 'ਰਲਮਿਲ^{੩੬} ਨਾਮ ਸੁ ਤੁਰਕਨ ਹਿੰਦੂ ਨਹਿ ਰਾਖਵ ਇਹ ਨਾਮ ਦਿਜੀਦੂ ।
 ੪੭॥ ਅਵਰ^{੩੭} ਨਾਮ ਕੋ ਸੋਧਿ ਧਰੀਜੈ । ਰਿਦੈ ਸੁਭਾਸੁਭ^{੩੮} ਭੇਵ ਲਖੀਜੈ ॥
 ਜੋ ਖੱਤੀ ਕੇ ਕੁਲ ਭਲ ਲਾਗੈ ਪਰੋ ਨਾਮ ਅਸ ਬਿੱਪੁ ਸੁਭਾਗੈ ॥੪੮॥ ਦੋਹਰਾ ॥
 ਪੂਰਬ ਰਾਖਹਿ^{੩੯} ਨਾਮ ਜੇ ਪੱਛ ਹਿੰਦੂ ਅਨ ਜੋਇਸੈ ਤੁਮ ਰਿਦੈ ਵਿਚਾਰਿਕੈ
 *ਗਹਿਣੇ । ^੨ਰਤਨ ਤੇ । ^੩ਸੋਨੇ ਦੇ । ^੪ਕੰਨਾਂ ਦੇ ਵਾਲੇ । ^੫ਚੀਰੇ । ^੬ਨੱਥ । ^੭ਤੜਾਗੀ ।
^੮ਬੁਝੋਟੇ । ^੯ਕੰਛਣ । ^{੧੦}ਘਰ ਵਿਚ । ^{੧੧}ਭੀੜ । ^{੧੨}ਖੁਸ਼ੀ ਦੀ । ^{੧੩}ਅਵਾਜ਼ । ^{੧੪}ਬਨਾਉਟੀ ।
^{੧੫}ਰੂਪ ਵਿਚ । ^{੧੬}ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀਆਂ ਵਹੂਟੀਆਂ, ਅਪੰਛਰਾਂ । ^{੧੭}ਘਰ । ^{੧੮}ਦਰਵਾਜ਼ੇਪੁਰ । ^{੧੯}ਛੋਟੇ
 ਨਗਾਰੇ । ^{੨੦}ਧਨ ਲੋਕੇ । ^{੨੧}ਨਗਰ ਵਿਚ । ^{੨੨-੨੩}ਕੋਈ ਉੱਜਲੇ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲਾ । ^{੨੪}ਛਟੀ । ^{੨੫}ਛੱਜ ।
^{੨੬}ਚਾਵਲਾ । ^{੨੭}ਪੂਜਨ । ^{੨੮}ਤੇਰਾਂ । ^{੨੯}ਦਿਨਾਂ ਦੀ । ^{੩੦}ਗਿਣਤੀ । ^{੩੧}ਬ੍ਰਾਹਮਣ । ^{੩੨}ਖਬਰ । ^{੩੩}ਬੱਚੇ
 ਦਾ । ^{੩੪}ਬਰੋਬਰ । ^{੩੫}ਰਲਵਾਂ ਮਿਲਵਾਂ । ^{੩੬}ਹੋਰ । ^{੩੭}ਚੰਗਾ ਮਾੜਾ । ^{੩੮}ਅੱਗੇ ਰਖਦੇ ਰਹੇ ਹਨ ।
 *ਬਾਲਕ ਜਨਮ ਤੋਂ ਵੇਦੋਂ ਦਿਨ ਦੀ ਰਸਮ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਖਸਟੀ, ਛਟੀ ਜਾਂ ਸਠੀ
 ਆਖਦੇ ਹਨ ।

ਕਹਹੁ ਨ ਤਰਕੈ ਕੋਇ' ॥ ੪੯ ॥ ਚੌਪਈ ॥ ਸੁਨਯੋ ਸੁਨ^੧ ਦਿਜ ਬਚਨ
ਉਚਾਰਾ । 'ਅਹਿ ਤੁਮਰੋ ਸੁਤ ਵਡ ਅਵਤਾਰਾ । ਰਾਮ ਕਿਸ਼ਨ ਅਵਤਾਰ ਜੁ
ਹਰਿਕਾ । ਪੂਜਤਿ ਹਿੰਦੁ, ਨ ਮਾਨਹਿ ਤੁਰਕਾ ॥ ੫੦ ॥ ਇਹ ਸਿਸੁ ਕੋ
ਮਾਨਹਿਗੋ ਦੋਉ । ਹਿੰਦੁ ਤੁਰਕ ਸਿਖ ਹੁਇ ਸਭਿ ਕੋਉ । ਇਸ ਕੇ ਚਰਨ
ਪੋਤ^੨ ਕੀ ਨਜਾਈ । ਪਾਰ ਪਰਹਿ ਪਰਮਾਰਥ ਪਾਈ ॥ ੫੧ ॥ ਸੰਗਤਿ,
ਕਰਹਿ ਤਰਹਿ ਭਵ ਸਾਗਰ । ਸਕਲ ਜਗਤ ਮਹਿ ਹੋਇ ਉਜਾਗਰ ।
ਬਹੁਤ ਨਰਨ ਕੋ ਕਰਹਿ ਉਧਾਰਾ । ਨਾਮ ਭਗਤਿ ਦੇ ਦਾਨ ਉਦਾਰਾ ॥
੫੨ ॥ ਦੋਹਰਾ ॥ ਵਣ ਤ੍ਰਿਣ ਭੂਮ^੩ ਅਕਾਸ਼ ਮਹਿ ਹੋਇ ਅਧਿਕ^੪ ਪਰਤਾਪ ।
ਪਰਮ ਪੁਰਾਤਨ^੫ ਪੁਰਖ ਪਰ^੬ ਮਾਨਵ^੭ ਕਰਹਹਿ ਜਾਪ ॥ ੫੩ ॥ ਚੌਪਈ ॥
ਗੋ^੮ ਗਿਰ^੯ ਸਾਗਰ^{੧੦} ਮਾਰਗ ਦੇਈ^{੧੧} । ਨਿਸ^{੧੨} ਬਾਸਰ^{੧੩} ਆਇਸ
ਮਹਿ^{੧੪} ਸੇਈ । ਕਰਿ ਵਿਚਾਰ ਉਰ^{੧੫} ਨਾਨਕ ਨਾਮਾ । ਯਾਂਤੇ ਮੈਂ ਰਾਖਸੋ
ਅਭਿਰਾਮਾ^{੧੬} ॥ ੫੪ ॥ ਹਿੰਦੁ ਤੁਰਕ ਜਪਹਿਗੋ ਦੋਉ । ਸਮਿਲ ਨਾਮ ਇਹ
ਜਾਨਹੁ ਸੋਉ । ਭਵਪੱਤੀ^{੧੭} ਮਹਿ ਅਹਿ ਸੁਭ ਬਾਤਾ । ਜੋ ਹੋਰੀ^{੧੮} ਸੋ ਭਾਖੀ^{੧੯}
ਖਸ਼ਾਤਾ^{੨੦} ॥ ੫੫ ॥ ਕਾਲੂ ! ਕੂਰ ਨ ਲਖੀਏ ਕੋਉ । ਕਹੀ ਸਾਚ ਨਿਸ਼ਚੈ
ਹੁਇ ਸੋਉ । ਨਾਨਕ ਨਾਮ ਅਰਥ ਤਿਹ ਸੁਨੀਏ । ਪਰਮ ਬਰਨ ਬਰ^{੨੧}
ਉਰ ਮਹਿ ਗੁਨੀਏ^{੨੨} ॥ ੫੬ ॥ ਕਥਿਤ ॥ *ਪ੍ਰਾਕ ਜੋ^{੨੩} ਨਕਾਰ^{੨੪} 'ਨ' ਪੁਮਾਨ^{੨੫}

^੧ਕੰਨੀ । ^੨ਜਹਾਜ । ^੩ਜ਼ਮੀਨ । ^੪ਬਹੁਤ । ^੫ਜਿਸਦਾ ਆਦਿ ਨਾ ਹੋਵੇ । ^੬ਪਰਮ ਪੁਰਖ ।
^੭ਮਾਨੁਖ । ^੮ਪ੍ਰਿਥਵੀ । ^੯ਪਹਾੜ । ^{੧੦}ਸਮੁੰਦਰ । ^{੧੧}ਰਾਹ ਦੇਣਗੇ। ^{੧੨}ਰਾਤ । ^{੧੩}ਦਿਨ । ^{੧੪}ਆਗਾਜ਼
ਅਨੁਸਾਰੀ (ਹੋਣਗੇ ਇਸ ਦੇ) । ^{੧੫}ਦਿਲ ਵਿਚ । ^{੧੬}ਸੁਹਣਾ । ^{੧੭}ਜਨਮਪੱਤੀ । ^{੧੮}ਵੇਖੀ । ^{੧੯}ਕਹੀ ।
^{੨੦}ਪ੍ਰਗਟ । ^{੨੧}ਬੜੇ ਸ਼੍ਰੇਸ਼ਟ ਅੱਖਰ । ^{੨੨}ਵਿਚਾਰੀਏ । ^{੨੩}ਪਹਿਲਾ ਜੋ ^{੨੪}ਨਨਾ ਅੱਖਰਾ ^{੨੫}ਪੁਰਖ ।

*ਇਸ ਛੰਦ ਵਿਚ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਜੀ 'ਨਾਨਕ' ਨਾਮ ਦਾ ਅਰਥ ਵਯਾਕਰਨ ਦੀ
ਰੀਤੀ ਅਨੁਸਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ । ਏਕ ਅੱਖਰੇ ਕੋਸ਼ (ਏਕਾਕਸ਼ਰੀ ਕੋਸ਼) ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ 'ਨ' ਦਾ ਅਰਥ
'ਪੁਰਖ' ਹੈ, ਏਸ ਪਹਿਲੇ ਨਨੇ ਦੇ ਕੰਨੇ ਨੂੰ 'ਐੜਾ' ਸਮਝੋ, ਇਉਂ 'ਅਨਕ' ਪਦ ਵਧ
ਗਿਆ, ਇਸ ਪਦ ਵਿਚ ਆਏ ਦੂਜੇ 'ਨਨੇ' ਵਿਚ ਦੂਜਾ 'ਐੜਾ' ਹੈ, ਇਸ ਲਈ 'ਅਨ' 'ਅਕ'
ਇਹ ਦੋ ਪਦ ਬਣੇ । 'ਅਕ' ਦਾ ਅਰਥ ਦੁਖ ਹੈ, 'ਅਨ' ਦਾ ਅਰਥ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਜਿਸ
ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਦੁਖ ਨਹੀਂ, ਜੋ ਸਦਾ ਆਨੰਦ ਸਰੂਪ ਹੈ, ਉਹ ਨਾਨਕ ਹੈ, ਅਰਥਾਤ 'ਹਰਖਵੰਤ
ਆਨੰਤ ਰੂਪ ਨਿਰਮਲ ਬਿਗਾਸੀ' ।

ਨ+ਅਨ+ਅਕ=ਨਾਨਕ ।

[ਨ=ਪੁਰਖ । ਅਨ=ਨਹੀਂ ਹੈ । ਅਕ=ਦੁਖ] ਜਿਸ ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਦੁਖ ਨਹੀਂ ਹੈ ।

ਇਕ ਹੋਰ ਵਿਤਪਤੀ ਬੀ ਹੈ:-ਨਾ+ਅਨਕੀ=ਨਾ ਹੋਵੇ ਅਨੇਕਤਾ ਜਿਸ ਵਿਚ ।

ਆਬਿਧਾਨ^੧ ਜਾਨਿ^੨ ਤਾਹੂੰ ਤੇ 'ਅਕਾਰ'^੩ ਲੇ 'ਅਨਕ' ਪੁਨ ਤੀਨ^੪ ਹੈ। ਦੂਸਰੇ 'ਨਕਾਰ'^੫ ਤੇ ਨਿਕਾਰ ਕੈ^੬ 'ਅਕਾਰ'^੭ ਕਰਿ ਭਯੋ 'ਅਨ' 'ਅਕ' ਚਾਰ ਬਰਨ^੮ ਸ ਕੀਨਿ ਹੈ । 'ਅਕ' ਨਾਮ ਦੁੱਖ ਕੋ ਬਿਦਤ^੯ ਹੈ ਜਗਤ ਮੱਧ^{੧੦}, ਜਾ ਨਰ^{੧੧} ਕੋ ਨਹੀਂ ਦੁੱਖ, ਸਦਾ ਸਖ ਲੀਨ ਹੈ । ਐਸੇ ਇਹ ਨਾਨਕ ਕੇ ਨਾਮ ਕੋ ਅਰਥ ਚੀਨ^{੧੨} ਸੱਤਿ ਚਿਦਾਨੰਦ ਨਿਤ ਭਗਤਿ ਅਧੀਨ ਹੈ' ॥੫੭॥ ਦੇਹਗਾ ॥ ਪਰਮ ਹਰਖ ਕਾਲੁ ਕਰਤਿ ਸੁਨ ਦਿਜਬਰ ਕੇ ਬੈਨ । ਸਾਦਰ ਦੀਨ ਉਪਾਇਨੇ^{੧੩} ਗਯੋ ਬਹੁਰ^{੧੪} ਨਿਜ ਐਨ^{੧੫} ॥੫੮॥ ਚੌਪਈ ॥ ਜਾਵਤਿ^{੧੬} ਦਿਜਬਰ^{੧੭} ਰਿਦੈ ਵਿਚਾਰਤਿ। ਗਟੀ^{੧੮} ਗਿਨਤਿ ਹੋਵਤਿ ਅਤਿ ਆਰਤ^{੧੯}। -ਦੇਹ^{੨੦} ਬਿੱਧ ਭੀ^{੨੧} ਬੈਸ^{੨੨} ਬਿਹਾਵਾ^{੨੩}। ਯਾਂਤੇ ਭਜੇ ਮੁਖ ਮਨ ਪਛੁਤਾਵਾ ॥੫੯॥ ਨਹਿ ਦੇਖਵ ਮੈਂ ਇਹ ਪਰਤਾਪੁ-। ਭੂਰ^{੨੪} ਬਿਸੂਰਤਿ^{੨੫} ਪੰਡਤ ਆਪੁ। -ਕੋ ਲਗ^{੨੬} ਮੈਂ ਜੀਵੇਂ ਜਗ ਮਾਂਹੀ ॥ ਪੂਰਨ ਭਾਗ ਹੈ ਕਿ ਮਮ^{੨੭} ਨਾਹੀ ॥੬੦॥ ਸਿਸਤਾ^{੨੮} ਤਜਿ ਆਵਹਿ ਤਰੁਨ^{੨੯} ਹੀ। ਉਧਰਹਿ ਨਰ ਬਹੁ ਸੰਗਤਿ ਪਾਹੀਂ। ਬਿਨੈ ਕਰੋਂ ਮੈਂ ਕਰਹਿ ਉਧਾਰ। ਭਵ^{੩੦} ਬੰਧਨ ਤੇ ਹੁਇ ਛੁਟਕਾਰਾ ॥੬੧॥ ਦੇਹਗਾ ॥ ਅੰਤਰਜਾਮੀ ਜਾਨਹੀ ਮਮ^{੩੧} ਉਰ ਕੀ ਜੇ ਬਾਲ। ਲੀਲਾ ਕਛੁਕ ਦਿਖਾਇ ਮੁਖ ਇਹੁ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਯਾਲੁ ॥੬੨॥ ਚੌਪਈ ॥ ਸਹਿਤ ਗਜਾਨ ਕੇ ਬੋਲਹਿ ਜਬਲੋ^{੩੨}। ਰਾਖਹੁ ਇਹ ਸਰੀਰ ਮਮ ਤਬ ਲੋ^{੩੩}। -ਕਰਤਿ ਮਨੋਰਥ ਗਯੋ ਨਿਕੇਤਾ^{੩੪}। ਜਪਤਿ ਨਾਮ ਅਪਵਰਗਹਿ ਹੇਤਾ^{੩੫} ॥੬੩॥ ਤਿਹ ਪਸ-ਚਾਤਹਿ^{੩੬} ਬੀਤਜੋ ਕਾਲਾ^{੩੭}। ਸਨੇ ਸਨੇ^{੩੮} ਤਨ ਹੋਤਿ ਬਿਸਾਲ^{੩੯}। ਜਿਹ ਬਿਧਿ ਹਿਰਦੈ ਗਜਾਨ ਮੁਮੋਖੂ^{੪੦}। ਨਿਤਪ੍ਰਤਿ^{੪੧} ਵਧਤਿ^{੪੨} ਦ੍ਰੈਤ ਹਤਿ ਦੋਖੂ^{੪੩} ॥੬੪॥ ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਗ੍ਰੰਥੇ ਪੂਰਬਾਰਧੇ 'ਨਾਮ ਧਰਨ' ਪ੍ਰਸੰਗ ਬਰਨਨੈ ਨਾਮ ਚਤੁਰਥੇ ਅਧਯਾਯ* । ੪ ॥

^੧ਵਿਵਧਾਨ, ਵਾਚਕ। ^੨ਸਮਝਾ। ^੩ਐਤਾ। ^੪ਅੱਖਰ। ^੫ਤੋਂ। ^੬ਕੱਢਕੇ। ^੭ਚਾਰ ਅੱਖਰ। ^੮ਪ੍ਰਗਟ। ^੯ਜਗਤ ਵਿਚ। ^{੧੦}ਜਿਸ ਪੁਰਖ। ^{੧੧}ਸਮਝ। ^{੧੨}ਭੋਟਾ। ^{੧੩}ਫੇਰ। ^{੧੪}ਆਪਣੇ ਘਰ। ^{੧੫}ਜਾਂਦਿਆ। ^{੧੬}ਬ੍ਰਾਹਮਨ। ^{੧੭}ਗਿਨਤੀ। ^{੧੮}ਦੁਖੀ। ^{੧੯}ਸਰੀਰ। ^{੨੦}ਬੁਢਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ^{੨੧}ਉਮਰ। ^{੨੨}ਗੁਜਰ ਚੱਲੀ ਹੈ। ^{੨੩}ਬਹੁਤ। ^{੨੪}ਭੂਰਦਾ ਹੈ। ^{੨੫}ਕਦ ਤਾਈਂ। ^{੨੬}ਮੇਰੇ। ^{੨੭}ਬਾਲਪਨਾ। ^{੨੮}ਜੁਵਾਨੀ। ^{੨੯}ਸੰਸਾਰ। ^{੩੦}ਮੇਰੇ। ^{੩੧}ਜਦ ਤਕ। ^{੩੨}ਤਦ ਤਕ। ^{੩੩}ਘਰ। ^{੩੪}ਮੌਖ ਵਾਸਤੇ। ^{੩੫}ਪਿੱਛੇ। ^{੩੬}ਗੁਜਰ ਗਿਆ ਕੁਝ ਸਮਾਂ। ^{੩੭}ਹੋਲੀ ਹੋਲੀ। ^{੩੮}ਬੜਾ। ^{੩੯}ਮੁਕਤੀ ਦੇ ਚਾਹਵਾਨਾਂ ਦੇ। ^{੪੦}ਹਰਿ ਰੋਜ। ^{੪੧}ਵਧਦਾ ਹੈ। ^{੪੨}ਤੇ ਦੂਈ ਦਾ ਦੋਸ਼ ਨਾਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। (*ਇਸ ਨਿਸ਼ਾਨ ਦੀ ਟੁਕ ਦੇਖੋ ਅਗਲੇ ਪੰਨੇ ਦੇ ਹੇਠ)

ਅਧਿਆਯ ਪੰਚਮੀ ।

[ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਬਾਲ ਲੀਲਾ]

ਕਬਿੱਤ ॥ ਬਿਧਿ ਸੇ ਵੈਰਾਗਪ੍ਰਦ, ਹਰਿਸੇ ਗਿਆਨ ਪਾਲ, ਸਿਵਸੇ ਬਿਕਾਰਨਾਸ਼
ਸਤਿਗੁਰੁ ਦਾਸ ਕੇ । ਸੀਤਕਰ ਜੈਸੇ ਸੀਤ ਕਰਿ ਸੇ ਬਿਸਾਗਨਿ ਤੇ, ਤਿਮਰ-
ਹਰਨ ਸੇ ਤਿਮਰ ਮੋਹ ਢਾਂਸ ਕੇ । ਧਾਮ ਰਿਦੈ ਸੁੱਧ ਮੱਧ ਦੀਪਕ ਸੇ ਦੀਪ
ਦਿਪੈ, ਮਾਯਾ ਭਿੰਨ ਜੀਵ ਕੋ ਦਿਖਾਵੈਂ ਸੁ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕੇ । ਚਰਨ ਸ਼ਰਨ ਕਰ
ਪਰਨ, ਹਰਨ ਡਰ, ਤਾਰਨ ਤਰਨ ਅਰਨਵ ਭਵ ਨਾਸ਼ ਕੇ ॥ ੧ ॥

ਬਿਧਿ=ਬ੍ਰਹਮਾ ।	ਸੇ=ਵਰਗੇ ।	ਪ੍ਰਦ=ਦਾਤਾ [ਸੰਸਃ, ਪ੍ਰਦਃ]
ਹਰਿ=ਵਿਸ਼ਨੂ ।	ਪਾਲ=ਪਾਲਨ ਵਾਲੇ, ਭਾਵ ਦੇਕੇ ਦੇਈ ਰੱਖਣ	
ਵਾਲੇ ।	ਸੀਤਕਰ=ਚੰਦਮਾਂ ।	
ਸੀਤ ਕਰਿ=ਸੀਤਲ ਕਰਨ ਵਾਲੇ, ਠੰਢ ਪਾਉਣ ਵਾਲੇ ।		
ਬਿਸਾਗਨਿ=ਵਿਸ਼ੇ ਰੂਪੀ ਅੱਗ [ਸੰਸਃ, ਵਿਖਯ+ਅਗ੍ਨਿ]		
ਤਿਮਰਹਰਨ=ਸੂਰਜ ।	ਤਿਮਰ=ਹਨੇਰਾ ।	ਧਾਮ=ਘਰ ।
ਰਿਦੈ=ਹ੍ਰਿਦਯ, ਦਿਲ ।	ਸੁੱਧ=ਸਾਫ਼ ।	ਮੱਧ=ਵਿਚ ।
ਦੀਪਕ=ਦੀਵਾ ।	ਦੀਪ=ਜੋਤ ।	ਦਿਪੈ=ਜਗਦੀ ਹੈ ।

[ਪਿਛਲੇ ਪੰਨੇ ਦੀ ਟੁਕੜਾ ਵਿਚ ਬਾਕੀ]

*ਇਸ ਅਧਿਆਯ ਵਿਚ ਸਮੁੰਦ੍ਰੀਕ ਅਰ ਜਜੋਤਿਸ਼ ਵਿਚਾਰ ਪੰਡਤ ਨੇ ਪੁਰਾਣੇ ਤ੍ਰੀਕੇ ਮੂਜਬ ਕਰਨਾ ਹੀ ਸੀ, ਉਹ ਠੀਕ ਉਤਰਿਆ, ਇਸ ਤੋਂ ਜਜੋਤਿਸ਼ ਆਦਿ ਸੱਚੇ ਹਨ ਕਿ ਨਹੀਂ ? ਇਸ ਸੰਸੇ ਦਾ ਉੱਤਰ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਗਣਤ ਵਿਦਯਾ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਹਨ, ਜੇ ਰੇਖਾਂ ਤੇ ਨਛੱਤ੍ਰਾਂ ਵਿਚ ਹੋਏ ਮਾਮਲਿਆਂ ਨੂੰ ਯਾਦ ਰੱਖ ਰੱਖ ਤੇ ਵਿਧਾਂ ਮੇਲ ਮੇਲਕੇ ਧੂਵੇ ਬੱਧੇ ਗਏ ਹਨ । ਇਹ ਵਿਗਾਨ ਵਾਂਭੂ ਨਿਸ਼ਚੇ ਬਾਤਾਂ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਕਦੇ ਠੀਕ ਢੁਕ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ, ਕਦੇ ਨਹੀਂ ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਰ ਭਰੋਸਾ ਕਰਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜੀਵਨ ਆਧਾਰ ਬਣਾਉਣਾ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਮਨੋ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਐਸੇ ਪੁਰਖ ਉੱਦਮਹੀਨ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਤੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਤੋਂ ਭਰੋਸਾ ਉੱਠਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਧੂਵਿਆਂ ਤੇ, ਜੋ ਸਦਾ ਹੀ ਸੱਚ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ, ਜਾ ਟਿਕਦਾ ਹੈ ।

†ਮੂਲ ਵਿਚ ਕਵੀ ਜੀ ਨੇ ਅਧਿਆਯ ਦੇ ਅਰੰਭ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਲਿਖਿਆ ਕਿ ਅਮਕਾ ਅਧਿਆਯ ਅਰੰਭ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਅਧਿਆਯ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ:—‘ਇਤ ਸ੍ਰੀ.....ਧਿਆਇ’ । ਅਸੀਂ ਜੋ ਹੁਣ ਤਕ ਅਧਿਆਯ ਦੇ ਅਰੰਭ ਵਿਚ—ਫਲਾਣਾ ‘ਅਧਿਆਯ’—ਲਿਖਦੇ ਆਏ ਹਾਂ, ਪਾਠਕਾਂ ਦੀ ਸੁਗਮਤਾ ਵਾਸਤੇ ਸੀ । ਹੁਣ ਅੱਗੋਂ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਅਧਿਆਯ ਦੇ ਅਰੰਭ ਦੀ ਅਪਣੀ ਇਹ ਮੋਟੀ ਸੂਚਨਾਂ ਨਹੀਂ ਦਿਆਂਗੇ, ਹਰ ਸਫੇ ਦੇ ਉਤੇ ਲੀਕੋਂ ਬਾਹਰ ਹਰ ਸਫੇ ਦੇ ਅਧਿਆਯ ਦਾ ਅੰਗ ਅਧਿਆਯ ਲੱਭਣ ਵਿਚ ਸਹਾਯਕ ਹੋਵੇਗਾ ਤੇ ਹਰ ਅਧਿਆਯ ਦੇ ਆਦਿ ਵਿਚ, ਉਸ ਅਧਿਆਯ ਵਿਚ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਤੇ ਅਧਿਆਯ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਬੀਕ ਅੱਖਰਾਂ ਵਿਚ ਦਿੰਦੇ ਜਾਵਾਂਗੇ ।

ਸੁ ਪ੍ਰਕਾਸ਼=ਸੁ+ਪ੍ਰਕਾਸ਼=ਤਲਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਰਕੇ । ਭਾਵ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਕਾਸ਼
ਦੇਕੇ । ਪਰਨ=ਆਸ਼ਾ । ਹਰਨ=ਹਰ ਲੈਣ ਵਾਲੇ ।

ਤਾਰਨ=ਤਰਨ ਵਾਲੇ । ਤਰਨ=ਜਹਾਜ਼ । [ਸੰਸ: , ਤਰਣ] ।

ਅਰਨਵ=ਅਰੁਣਵ-ਸਮੁੰਦ੍ਰ । ਭਵ=ਸੰਸਾਰ ।

ਨਾਸ਼=ਨਾਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲੇ, ਮੁਰਾਦ ਹੈ ਡੋਬ ਲੈਣ ਵਾਲੇ, ਇਹ ਸਮੁੰਦਰ
ਦਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ ਹੈ । (ਅ) ਇਸ ਦਾ ਅਰਥ ਐਉਂ ਬੀ ਕਰਦੇ ਹਨ,
(ਸੰਸਾਰ) ਸਮੁੰਦ੍ਰ (ਦੇ ਭੈ) ਨੂੰ ਨਾਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹਨ ।
(ੲ) ਐਉਂ ਬੀ ਲਗਾਦਾ ਹੈ:-

ਭਵ=ਜਨਮ । ਨਾਸ਼=ਮਰਨ ।

ਜਨਮ ਮਰਨ ਰੂਪੀ ਸਮੁੰਦਰ ਤੋਂ ਤਾਰਨ ਵਾਲੇ ਜਹਾਜ਼ ।

(ਸ) ਭਵ ਨਾਸ਼=ਭਵਨ+ਆਸ਼ਾ-ਘਰ ਦੀ ਆਸ਼ਾ, ਮੁਰਾਦ,
ਆਸ਼ਾ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਰੂਪੀ ਸਮੁੰਦਰ ।

ਅਰਥ—(ਅਪਨੇ) ਦਾਸਾਂ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਬ੍ਰਹਮਾਂ ਵਾਂਙੂ ਵੈਰਾਗ ਦੇ ਦਾਤੇ ਹਨ, ਵਿਸ਼ਨੂੰ
ਵਾਂਙੂ (ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ) ਗਿਆਨ (ਦੇਕੇ) ਪਾਲਣਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ (ਹਨ), ਸ਼ਿਵ ਵਾਂਙੂ (ਦਾਸਾਂ ਦੇ)
ਵਿਕਾਰ ਨਾਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹਨ ।

ਵਿਸ਼ੇ (ਰੂਪ) ਅਗਨੀ ਤੋਂ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਵਾਂਙੂ ਸੀਤਲ ਕਰਨ ਵਾਲੇ (ਹਨ, ਅਤੇ)
ਮੋਹ ਰੂਪੀ ਅੰਧਾਰੇ ਦੀ ਫਾਹੀ ਨੂੰ ਸੂਰਜ ਵਾਂਙੂ (ਕੱਟਣ ਵਾਲੇ ਹਨ) ।

(ਜਿਵੇਂ) ਘਰ ਵਿਚ ਦੀਵੇ ਦੀ ਜੋਤ ਜਗਦੀ ਹੈ, (ਤਿਵੇਂ) ਸਾਫ ਹਿਰਦੇ (ਰੂਪੀ
ਘਰ) ਵਿਚ ਗਿਆਨ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਰਕੇ ਜੀਵ ਨੂੰ (ਉਸ ਦਾ ਆਪਣਾ ਆਪ) ਮਾਯਾ ਤੋਂ
ਵੱਖਰਾ ਕਰਕੇ ਦਿਖਾ ਦੇਂਦੇ ਹਨ ।

(ਸੋ ਐਸੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਮੇਰੇ ਜਿਹੇ ਭਿਖਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਅਪਣੇ) ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਸ਼ਰਣ
ਦਾ ਆਸਰਾ ਦੇਕੇ (ਜਮ ਆਦਿਕਾਂ ਦੇ) ਭੈ ਨੂੰ ਹਰ ਲੈਣ ਵਾਲੇ ਹਨ (ਅਤੇ) ਡੋਬ ਲੈਣ
ਵਾਲੇ ਸੰਸਾਰ (ਰੂਪੀ) ਸਮੁੰਦਰ ਤੋਂ ਤਾਰ ਲੈਣ ਵਾਲੇ ਜਹਾਜ਼ (ਰੂਪ) ਹਨ ।

ਸ੍ਰੀ ਬਾਲਾ ਸੰਧਰੁ ਵਾਰ ॥ ਦੋਹਰਾ ॥ ਪਲਨਾ ਪਰੰ ਪੋਢਾਵਈ ਕਹਿ ਲਲਨਾ^੧
ਲੇ ਅੰਕ^੨ । ਲਾਲਤਿ^੩ ਮਾਤ^੪ ਬਿਸਾਲ ਹਿਤ^੫ ਸੁੰਘਤਿ^੬ ਬਦਨ-
ਮਯੋਕ^੭ ॥ ੨ ॥ ਚੋਪਈ ॥ ਆਨਨਿ^੮ ਆਰਨਜਾਤ^੯ ਨਿਹਾਰੀ । ਲੀਲ
ਲਲਿਤੀ^{੧੦} ਆਰਤ^{੧੧} ਹਾਰੀ^{੧੨} । ਲੋਚਨ ਅਮਲ^{੧੩} ਕਮਲ ਦਲ^{੧੪} ਜੈਸੇ^{੧੫} ।
ਨਾਸਾ ਤਿਲ ਪ੍ਰਸੂਨ ਨਹਿ ਵੈਸੇ^{੧੬} ॥ ੩ ॥ ਸੁੰਦਰ ਅਲੰਕਾਰ^{੧੭} ਘਰਿਵਾਏ^{੧੮} ।

^੧ਪ੍ਰਿਯੁਕੇ ਉਤੇ । ^੨ਲਾਭ ਦੇ ਵਾਕ । ^੩ਗੋਦੀਲੋਕ । ^੪ਲਭਾਉਂਦੀ ਹੈ । ^੫ਅੰਮੀ । ^੬ਬਹੁਤ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ।

^੭ਚੰਮਦੀ ਹੈ । ^੮ਚੰਦ੍ਰਮਾ (ਵਰਗਾ) ਮੁਖੜਾ । ^੯ਮੁਖ । ^{੧੦}ਕਵਲ [ਸੰਸ: , ਅਰੁਣਜਾਤ] ।

^{੧੧}ਸੁੰਦਰ । ^{੧੨}ਦੁਖ ਦੇ । ^{੧੩}ਹਰਨ ਵਾਲੀ । ^{੧੪}ਸਾਫ । ^{੧੫}ਕਮਲ ਦੇ ਪੱਤੇ । ^{੧੬}ਜੈਸੇ । ^{੧੭}ਨਾਸਾਂ

(ਐਸੀਆਂ ਸੁੰਦਰ ਹਨ ਕਿ) ਤਿਲ ਦੇ ਫੁਲ ਐਸੇ (ਸੁੰਦਰ) ਨਹੀਂ ਹਨ । ^{੧੮}ਗਹਿਣੇ । ^{੧੯}ਘੜਾਏ ।

ਬਿਨ ਦੂਖਨ ਕੈ ਭੂਖਨ ਪਾਏ । ਬਨੀ ਬਾਜਨੀ^੧ ਕਿੰਕਨਿ ਚਾਰੀ^੨ । ਕਟ
 ਮਹਿ^੩ ਪਾਈ ਅਤਿ ਛਬਿ ਵਾਰੀ ॥ ੪ ॥ ਕਰ ਮਹਿ^੪ ਕਟ^੫ ਪਦ^੬ ਨੂਪਰ^੭
 ਸੋਹੈ । ਜੇ ਦੇਖੇ ਤਿਸਕੋ ਮਨ ਮੋਹੈ । ਦੁਇ ਦੁਇ ਦਸਨ^੮ ਅਧਰ^੯ ਦੁਤਿ
 ਹੋਤੀ । ਸੰਪੁਟ^{੧੦} ਬਿੰਦੂਮ ਜਿਉ^{੧੧} ਜੁਗ ਮੋਤੀ^{੧੨} ॥ ੫ ॥ ਅੰਕਣ ਮਹਿ^{੧੩}
 ਰਿੰਕਣ^{੧੪} ਗਤਿਕਾਰੀ^{੧੫} । ਚਰਣਬੁਜ^{੧੬} ਖੈਰਤਿ ਬਲਿਹਾਰੀ । ਹੋਰਤਿ^{੧੭}
 ਹਸਤਿ^{੧੮} ਹਸਾਵਤਿ ਔਰੀ । ਕਿਲਕਤਿ^{੧੯} ਮੁਖ ਤੇ ਮਾਧੁਰ ਠੋਰੀ^{੨੦} ॥ ੬ ॥
 ਬੇਦੀ ਕੁਲ ਕੀ ਆਨਿ ਬਧੂਟੀ^{੨੧} । ਮੂਰਤਿ ਪਿਖਿ ਜਨੁ^{੨੨} ਆਨੰਦ ਬੂਟੀ ।
 ਗਹਿ ਕਰਿ ਭੁਜ ਤੇ^{੨੩} ਅੰਕ ਬਸਾਵਹਿ^{੨੪} । ਪਰਮ ਪ੍ਰੇਮ ਕਰਿ ਹਰਖ ਲਡਾ-
 ਵਹਿ ॥ ੭ ॥ ਬੋਲੈ ਬਚਨ ਤੋਤਰੇ ਮੀਠੇ । ਸੁਨਹਿ ਨਾਰਿ ਨਰ ਲਾਗਹਿ ਈਠੇ^{੨੫} ।
 ਹੋਰਹਿ^{੨੬} ਮਾਤ ਤਾਤ^{੨੭} ਅਨੁਰਾਗਹਿ^{੨੮} । ਫਿਰਤਿ ਭੂਮਿਕਾ^{੨੯} ਮ੍ਰਿਤਕਾ^{੩੦}
 ਲਾਗਹਿ ॥ ੮ ॥ ਲਗੀ ਧੂਰ ਤਨ ਧੂਸਰ^{੩੧} ਹੋਏ । ਅੰਬ ਲੇਖ ਅੰਬ^{੩੨} ਅੰਗ
 ਧੋਏ । ਮਲਿਕਰਿ ਮੁਖ ਮੰਜਨ^{੩੩} ਕਰਿਵਾਯੋ । ਪੌਛ ਸਰੀਰ ਅੰਕ ਬੈਸਾਯੋ ॥
 ੯ ॥ ਵੇਹਰਾ ॥ ਝਗਲੀ^{੩੪} ਝੀਨ^{੩੫} ਨਵੀਨ ਪੁਨ ਪਹਿਰਾਈ ਤਨ ਤਾਤ ।
 ਪੈ^{੩੬} ਕੋ ਪਾਨ ਕਰਾਇ ਕੈ^{੩੭} ਪੋਵਾਏ^{੩੮} ਕਰ^{੩੯} ਮਾਤ ॥ ੧੦ ॥ ਰੋਪਈ ॥
 ਜੁਗਲ^{੪੦} ਘਟੀ^{੪੧} ਪਲਨਾ^{੪੨} ਪਰ^{੪੩} ਸੋਏ । ਜਾਗੇ ਬਹੁਰ ਸੁ ਚੇਤਨ ਹੋਏ ।
 ਲਗੇ ਬਾਲ ਲੀਲਾ ਪੁਨ ਕਰਨੇ । ਪਕਰਹਿ ਪਰਨਾ^{੪੪} ਹੁਇ ਪਗ^{੪੫} ਪਰਨੇ^{੪੬}
 ॥ ੧੧ ॥ ਭਯੋ ਚਰਨ ਬਲ, ਹੋਵਹਿ ਠਾਵੇ^{੪੭} । ਖੇਲਹਿ ਬਾਲਨ ਮਹਿ ਹਿਤ
 ਬਾਢੇ ਭੂਖਨ ਸਬਦ ਪਲਾਵਤਿ^{੪੮} ਹੋਵਤਿ । ਨੈਨ ਛਬੀਲੇ ਛਬਿ ਸੋ ਜੋਵਤਿ ॥
 ੧੨ ॥ ਬਿਨ ਬੋਲੇ ਨਹਿ ਆਲਸ ਆਵਹਿ । ਸਿਸੁ^{੪੯} ਪਸ਼ਰਾਤ^{੫੦} ਪਰਿਪ
 ਮਹਿ^{੫੧} ਧਾਵਹਿ । ਜਨਨੀ ਅਸਨ^{੫੨} ਹਕਾਰਿ^{੫੩} ਖੁਵਾਵਹਿ । ਨਹਿ ਅਘਾਤਿ^{੫੪}
 ਵੱਜਣ ਵਾਲੀ । ^੧ਸੰਦਰ ਤੜਾਗੀ । ^੨ਲੋਕ ਵਿਚ । ^੩ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ । ^੪ਕੱਤੇ । ^੫ਪੈਰੀਂ ।
^੬ਬਾਜਰਾਂ । ^੭ਦੰਦ । ^੮ਦੋਠਾ । ^{੧੦-੧੧}ਮੂੰਗੇ ਦੇ ਭੱਬੇ ਵਿਚ ਜਿਵੇਂ । ^{੧੨}ਦੇ ਮੋਤੀ ਹੋਣ । ^{੧੩}ਵੇਹੜੇ ਵਿਚ ।
^{੧੪}ਰਿੜ੍ਹਦੇ ਹਨ । ^{੧੫}ਮੁਕਤੀ ਦਾਣੇ । (ਅ) ਚਾਲ ਨਾਲਾ । ^{੧੬}ਚਰਣ ਕਵਲਾ । ^{੧੭}ਦੇਖਕੇ । ^{੧੮}ਹਸਦੇ ਹਨ ।
^{੧੯}ਕਿਲਕਾਰੀਆਂ ਮਾਰਦੇ ਹਨ । ^{੨੦}ਮਿਠਾਸਦਾ ਥਾਂ । ^{੨੧}ਇਸਤੀਆਂ । ^{੨੨}ਮਾਨੋਂ । ^{੨੩}ਬਾਹੋਂ ਫੜਕੇ । ^{੨੪}ਗੋਦੀ
 ਬਿਠਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ । ^{੨੫}ਪਿਆਰੇ । ^{੨੬}ਵੇਖਕੇ । ^{੨੭}ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ । (ਅ) ਪੁੱਤ੍ਰ ਨੂੰ ਮਾਤਾ ਜੀ । ^{੨੮}ਪ੍ਰੇਮ ਕਰਦੇ
 ਹਨ । ^{੨੯}ਜ਼ਮੀਨ ਤੋਂ । ^{੩੦}ਮਿੱਟੀ । ^{੩੧}ਮੋਲੇ । ^{੩੨}ਪਾਣੀ ਲੈਕੇ ਮਾਤਾ ਨੇ । ^{੩੩}ਇਸ਼ਨਾਨ । ^{੩੪}ਛੋਟਾ ਬੱਗਾ ।
^{੩੫}ਬਰੀਕ । ^{੩੬}ਦੁੱਧ । ^{੩੭}ਪਿਵਾਇਕੇ । ^{੩੮}ਸੁਵਾਏ । ^{੩੯}ਹੱਥੀਂ । ^{੪੦}ਦੇ । ^{੪੧}ਘੜੀਆਂ । ^{੪੨}ਪੰਘੁੜੇ ।
^{੪੩}ਉਤੇ । ^{੪੪}ਆਸਰਾ । (ਅ) ਪਲਨਾ = ਪੰਝੜਾ । ^{੪੫}ਪੈਰਾਂ । ^{੪੬}ਆਸਰੇ । ^{੪੭}ਖੜੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ।
^{੪੮}ਭੁਜਦਿਆਂ । ^{੪੯}ਬਾਲਕਾਂ ਦੇ । ^{੫੦}ਪਿੱਛੇ । ^{੫੧}ਗਲੀ ਵਿਚ । ^{੫੨}ਭੋਜਨ । ^{੫੩}ਸੱਦਕੇ । ^{੫੪}ਰਜਦੀ ਨਹੀਂ ।

ਦੇਖਤਿ ਬਲ ਜਾਵਹਿ ॥ ੧੩ ॥ ਦੋਹਰਾ ॥ ਦਧਿ^੧ ਅਰੁ ਓਦਨ^੨ ਮਾਤ ਤੇ
ਅਰਧਿਕ^੩ ਖਾਇ ਪਲਾਇੰ^੪ । ਬਾਲਿਕ ਲੀਲਾ ਕਰਤਿ ਸਭਿ ਅਲਖ ਜੁ
ਲਖਨਾ ਨ ਜਾਇ ॥ ੧੪ ॥ ਚੌਪਈ ॥ ਲੇ ਕਰਿ ਕਾਲੂ ਅੰਕ ਦੁਲਾਰਹਿ ।
ਪਾਵਤਿ ਸੁਖ ਕੋ ਬਦਨ^੫ ਨਿਹਾਰਹਿ^੬ । ਤਜਿ ਕਰਿ ਜਨਕ^੭ ਅੰਕ ਕੋ ਜਾ-
ਵਹਿ^੮ । ਰਲਿ ਬਾਲਨ ਸੋ ਖੇਲ ਮਚਾਵਹਿ ॥ ੧੫ ॥ ਸੁੰਦਰਤਾ ਮੰਦਰ ਮੁਖ
ਹੋਰਹਿ^੯ । ਨਰਨਾਰੀ ਜਾਵਤਿ ਮਗ^{੧੦} ਘੋਰਹਿ^{੧੧} । ਬੋਲਹਿ ਬੋਲ ਬੁਲਾਵਹਿ
ਬਚਨਾ । ਗਿਰਾ ਮਾਧਰੀ^{੧੨} ਕੀ ਜਨੁ ਰਚਨਾ ॥ ੧੬ ॥ ਕਹਹਿ ਪਰਸਪਰ^{੧੩}
ਲੋਕ^{੧੪} ਲੁਗਾਈ^{੧੫} । ‘ਕਾਲੂ ਭਾਗ ਅਹੈ ਅਧਿਕਾਈ^{੧੬} । ਜਿਸੁ ਅਵਾਸ^{੧੭}
ਸੁਤ^{੧੮} ਅਸ^{੧੯} ਉਪਜਯੋ । ਸਭਿ ਬਿਧਿ ਸੋ ਨਿਹਾਲ ਭਵ^{੨੦} ਭਯੋ’ ॥ ੧੭ ॥
ਦੋਹਰਾ ॥ ਸਭਿਹਿ ਸੁਭਾਵਕ ਪ੍ਰੇਮ ਮਨ ਕਰਹਹਿ ਬਦਨ^{੨੧} ਨਿਹਾਰਿ^{੨੨} ।
ਜੈਸੇ ਜਾਤ ਸਮੁੰਦ ਮਹਿ ਸਭਿ ਸਰਿਤਾ ਕੋ ਬਾਰਿ^{੨੩} ॥ ੧੮ ॥ ਚੌਪਈ ॥ ਚਖ^{੨੪}
ਚਕੋਰ ਲੋਕਨ ਕੇ ਬੰਦਾ^{੨੫} । ਚੰਦ ਬਦਨ ਦ੍ਰਿਸ਼^{੨੬}* ਆਨੰਦ ਕੰਦਾ ।
ਸੁੰਦਰ ਰੂਪ ਹੋਰਿ^{੨੭} ਰਵਿ^{੨੮} ਨਜਾਈ^{੨੯} । ਜਨੁ ਅਰਬਿੰਦ ਬਦਨ^{੩੦} ਬਿਗ-
ਸਾਈ ॥ ੧੯ ॥ ਘੰਟਕ^{੩੧} ਜਿਉਂ ਸੁਨਿਕੈ ਬਰ ਬਾਨੀ । ਰਹੈ ਠਾਂਢ^{੩੨} ਢਿਗ^{੩੩}
ਮਿਗਹਿ ਸਮਾਨੀ । ਇਹ ਬਿਧਿ ਬਾਲਕ ਲੀਲਾ ਕਰਿਹੀਂ । ਧਮਾਨ ਜਿ
ਧਰਹਿ ਭਵੇਦਿਧਿ^{੩੪} ਤਰਿਹੀਂ ॥ ੨੦ ॥ ਪਾਂਚ ਬਰਖ ਕੀ ਹੋਈ ਬੈਸਾ । ਕਰਨ
ਲਗੇ ਕਾਰਜ ਪੁਨ ਐਸਾ । ਲੇਯ ਵਸਤੁ ਘਰ ਬਾਹਰ ਧਾਵਹਿ । ਜੋ ਲੇਵਹਿ
ਸੋ ਜਾਇ ਗਵਾਵਹਿ ॥ ੨੧ ॥ ਦੋਹਰਾ ॥ ਭਾਂਜਨ^{੩੫} ਭੂਖਨ^{੩੬} ਬਸਨ^{੩੭} ਜੋ ਨਿਜ^{੩੮}
ਨਿਕੈਤ^{੩੯} ਤੇ ਲੇਯ । ਜਾਇ^{੪੦} ਨਿਰਸਤਹਿ^{੪੧} ਜਾਇ ਤਹਿ^{੪੨} ਜਹਿ ਅਗਾਤ
ਦੀਨੇਯ^{੪੩} ॥ ੨੨ ॥ ਚੌਪਈ ॥ ਕਰਤਿ ਨਿਤਾਪ੍ਰਤਿ ਇਹ ਬਿਧਿ ਕਾਰ ।

^੧ਦਹੀ । ^੨ਚਾਵਲ । ^੩ਅੱਧੇ ਕੁ । ^੪ਦੋੜ ਜਾਂਦੇ ਹਨ । ^੫ਮੁਖ । ^੬ਵੇਖਦੇ ਹਨ । ^੭ਪਿਤਾ ਦੇ ।
^੮ਵੇਖਦੇ ਹਨ । ^੯ਰਾਹ ਵਿਚ । ^{੧੦}ਮਿਠਾਸ । ^{੧੧}ਆਪੇ ਵਿਚ । ^{੧੨}ਪੁਰਖ । ^{੧੩}ਇਸਤ੍ਰੀ ।
^{੧੪}ਵੱਡੇ । ^{੧੫}ਘਰ । ^{੧੬}ਪੁਰ । ^{੧੭}ਐਸਾ । ^{੧੮}ਜਗਤ ਵਿਖੇ । ^{੧੯}ਮੁਖ । ^{੨੦}ਵੇਖਕੇ । ^{੨੧}ਨਦੀਆਂ ਦਾ
ਜਲ । ^{੨੨}ਅੱਖਾਂ । ^{੨੩}ਸਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ । ^{੨੪}ਮੁਖ ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਦੇਖਦੇ ਹਨ । ^{੨੫}ਵੇਖਕੇ । ^{੨੬}ਸੂਰਜ ਦੀ ।
^{੨੭}ਤਰ੍ਹਾਂ । ^{੨੮}ਮੁਖ(ਰੂਪੀ)ਕਵਲ । ^{੨੯}ਘੰਟੇਹੇੜੇ ਦਾ ਨਾਦ ਜਿਸ ਤੇ ਹਰਨ ਮਸਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ
^{੩੦}ਖੜੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ । ^{੩੧}ਕੋਲਾ । ^{੩੨}ਸੰਸਾਰ ਸਾਗਰ । ^{੩੩}ਭਾਂਡੇ । ^{੩੪}ਗਹਿਣੇ । ^{੩੫}ਕਪੜੇ । ^{੩੬}ਅਪਨੇ ।
^{੩੭}ਘਰੇ । ^{੩੮}ਲੋਜਾ ਕੇ । ^{੩੯}ਸਿੱਟੇ ਦੇ ਹਨ । ^{੪੦}ਉਸ ਥਾਂਵੇਂ । ^{੪੧}ਜਿੱਥੇ ਕੁ ਅਤਿੱਥੀ ਤੇ
ਗਰੀਬ ਹੋਣ । [ਸੰਸ: , ਅਗਾਤ=ਅਤਿੱਥੀ] । (ਅ) ਜੇ ਪਾਠ ‘ਆਗਾਰ’ ਹੋਵੇ ਤਾਂ—ਜਿਥੇ ਕੁ ਗ੍ਰੀਬਾਂ
ਦੇ ਘਰ ਹੋਣ [ਸੰਸ: , ਅਗਾਰ=ਘਰ] ।

*ਪਾਠਾਂਤ੍ਰ ਹੈ—ਚੰਦ੍ਰ ਸੁ ਦਰਸਨ ।

ਦਾਸਾ ਕਰਨ ਕੋ ਜਿਹ ਬਿਵਹਾਰ । ਇਕ ਬਾਸੁਰ ਇਕ ਭਾਂਜਨ^੧ ਲੀਨਾ ।
 ਰੰਕ ਪਿਖਜੋ ਇਕ ਤਹਿ ਸਟ ਦੀਨਾ ॥ ੨੩ ॥ ਮੁਰਿਕਰਿ ਨਿਜ ਘਰ
 ਆਏ ਜਬਿਹੀ । ਜਨਨੀ ਹੋਰੋ ਰੋਸੀ ਤਬਹੀ । ਬੂਝਨ ਲਗੀ ‘ਕਹਾਂ ਤੈ
 ਗੋਰਾ ?’ । ਅਬ ਥੋ ਕਰ ਮਹਿ, ਭਈ ਨ ਦੇਰਾ’ ॥ ੨੪ ॥ ਮੁਖ ਤੇ ਕਹੈਂ ਨ
 ਉਤਰ ਕੋਊ । ਭਏ ਤੂਸਨੀ^੨ ਗਤਿਦਾ ਜੋਊ^੩ । ਕਰ ਮਹਿ ਲੋ ਲਕਰੀ
 ਤਬ ਮਾਤਾ । ਡਰਪਾਵਨ ਲਾਗੀ ਨਿਜ ਤਾਤਾ^੪ ॥ ੨੫ ॥ ਦੋਹਰਾ ॥ ਮਿਗ
 ਅਰਭਕ ਸੇ^੫ ਚਕਿਤ ਚਖੁ^੬ ਕਰੇ ਨੀਚ^੭ ਡਰਿ ਮਾਤ । ਸਜਲ ਭਏ^੮
 ਝਖ ਦੋ^੯ ਮਨੋ^{੧੦} ਛੋਰਤਿ ਸਰਿਤਾ^{੧੧} ਗਾਤ^{੧੨} ॥ ੨੬ ॥ ਰੋਪਈ ॥ ਲਾਲ
 ਪਿਤ੍ਰਬੰਧੁ^{੧੩} ਤਬ ਆਯੋ ॥ ਕਰੁਨਾ ਰਸ ਮਹਿ ਹੋ ਛੁਟਕਾਯੋ^{੧੪} । ਰਿਸ ਕੀਨੋ
 ਕਹਿਹੀ ਪੁਨ ਵਾਕੂ^{੧੫} । ‘ਬਹੁ ਔਗੁਨ ਕੀਨੋ ਇਨ ਪ੍ਰਾਕੂ^{੧੬}’ ॥ ੨੭ ॥ ਲੇਖ
 ਸਦਨ ਤੇ ਵਸਤੁ ਜੁ ਹੋਰਹਿ^{੧੭} । ਬਹੁਰ ਨ ਆਨਹਿ ਬਾਹਰ ਗੋਰਹਿ ।
 ਨਿਠੁਰ^{੧੮} ਨਿਡਰ ਸੁ ਢੀਠ ਇਸ ਜੈਸਾ । ਅਬ ਲੋ ਹੋਂ ਨ ਨਿਹਾਰਜੋ ਐਸਾ ॥
 ੨੮ ॥ ਪੂਰਬ^{੧੯} ਇਨ ਬਹੁ ਵਸਤੁ ਗਵਾਈ । ਹੋਂ ਕਹਿ ਰਹੀ ਸਮਝ
 ਨਹਿ ਆਈ । ਸਾਸਨ^{੨੦} ਯੋਗ^{੨੧}, ਅਬਹਿ ਤੁਝ ਛੋਰਾ । ਐਸਾ ਕਾਜ ਨ
 ਕਰਿ ਪੁਨ ਔਰਾ’ ॥ ੨੯ ॥ ਦੋਹਰਾ ॥ ਜਨਨੀ ਯੋਂ ਸਮਝਾਇ ਕੈ ਉਰ ਭਰਿ
 ਆਯੋ ਨੇਹੁ^{੨੨} । ਕਰ ਗਹਿ ਅੰਕ^{੨੩} ਬਿਠਾਇਓ ਨਿਜ ਸੁਤ ਕਰੁਨਾਰੀਹੁ^{੨੪}
 ॥ ੩੦ ॥ ਰੋਪਈ ॥ ਪੌਛਤਿ ਈਛਨ^{੨੫} ਸ੍ਰਛਾਨਨ ਛਬਿ^{੨੬} । ਛਕੀ^{੨੭} ਮੋਹ
 ਮੈਂ ਪਿਖਿ ਜਨਨੀ^{੨੮} ਤਬ । ਪਸਰਾਤਾਪ^{੨੯} ਕਰਤਿ ਚਿਤ ਮਾਂਹੀ ।—ਹਮਰੇ
 ਸਦਨ ਏਕ ਸੁਤ ਆਹੀ ॥ ੩੧ ॥ ਬਾਲ ਬੈਸ ਇਹ ਆਪਨ^{੩੦} ਪਰ ਕੋ^{੩੧} ਹਾਨ
 ਲਾਭ ਨਹਿ ਜਾਨਹਿ ਘਰ ਕੇ । ਵਡੇ ਹੋਇ ਸਮਝਹਿ ਸਭਿ ਰੀਤੀ । ਅਬ
 ਡਰਪਾਵਨ ਕੀ ਨਹਿ ਨੀਤੀ— ॥ ੩੨ ॥ ਉਰ ਵਿਚਾਰ ਕਰਿ ਇਹ ਬਿਧਿ

^੧ਭਾਂਡਾ । ^੨ਚੁੱਪ । ^੩ਜੋ ਮੁਕਤੀ ਦਾਤਾ ਹਨ । ^੪ਸੋਟੀ । ^੫ਅਪਣੇ ਪੁੱਤ੍ਰ ਨੂੰ । ^੬ਹਰਨ ਦੇ ਬੱਚੇ
 ਵਰਗੀਆਂ । ^੭ਹੈਰਾਨ ਅੱਖਾਂ । ^੮ਨੀਵੀਆਂ ਕਰ ਲਈਆਂ । ^੯ਜਲ ਨਾਲ ਭਰ ਗਏ । ^{੧੦}ਦੋ ਮੱਛ ।
^{੧੧}ਮਾਨੋਂ । ^{੧੨}ਨਦੀ । ^{੧੩}ਸਰੀਰ । (ਦੋਵੇਂ ਨੈਣ) ਜਲ ਨਾਲ ਭਰਕੇ (ਵਹਿ ਟੁਰੇ, ਮਾਨੋਂ) ਦੋ ਮੱਛਾਂ
 ਦੇ ਸਰੀਰਾਂ ਨੇ ਨਦੀਆਂ ਵਹਾ ਦਿੱਤੀਆਂ । ^{੧੪}ਚਾਚਾ । ^{੧੫}ਕਿਰਪਾ ਵਿਚ ਆਕੇ ਛੁਡਾਯਾ । ^{੧੬}ਬਚਨ—
 ਮਾਂ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ । ^{੧੭}ਪਹਿਲੇ । ^{੧੮}ਵੇਖੋ । ^{੧੯}ਕਠੋਰ । ^{੨੦}ਪਿੱਛੇ । ^{੨੧}ਤਾੜਨਾ । ^{੨੨}ਲਾਇਕ ।
^{੨੩}ਮੋਹ । ^{੨੪}ਗੋਦੀ । ^{੨੫}ਕਿਰਪਾ ਦੇ ਘਰ ਨੂੰ । ^{੨੬}ਪ੍ਰੀਤਦੀ ਹੈ ਅਖਾਂ । ^{੨੭}ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਮੁਖ ਦੀ
 ਕ੍ਰਾਂਤੀ । ^{੨੮}ਮਗਨ ਹੋ ਗਈ । ^{੨੯}ਮਾਤਾ । ^{੩੦}ਪੌਛਤਾਵਾ । ^{੩੧}ਅਪਨਾ । ^{੩੨}ਪਰਾਇਆ ।

ਮਾਤਾ। ਤਜੈ ਅੰਕ ਤੇ ਹਿਤ ਕਰਿ ਤਾਤਾ^੧। ਖੇਲਨ ਲਗੇ ਬਾਲਿਕਨ ਮਾਂਹੀ।
ਜਿਹਕੇ ਦਰਸਨ ਦੋਖ ਨਸਾਹੀ॥੩੩॥ ਏਹਗਾ ॥ ਕਾਲੂ ਲੱਛਨ ਦੇਖਿ ਅਸਿ
ਦੈਵਗ^੨ ਵਾਕ ਸੰਭਾਰ । ਗਿਨਤ ਗਟੀ^੩ ਉਰ ਅਟਪਟੀ^੪ ਤਿਹਕੇ ਗਯੋ
ਅਗਾਰ^੫॥੩੪॥ ਚੋਪਈ ॥ ਦਿਜ ਕੇ ਦੇਖਿ ਬਦਨ ਤੇ ਬੋਲਜੋ ‘ਭਲੇ ਆਪ ਨੈ
ਜੋਤਿਸ਼ ਟੋਲਜੋ। ਤੁਮਰੋ ਕਹਜੋ ਨ ਫੁਰ ਭਾ^੬ ਏਕੂ। ਬਰਨਨ ਕੀਨੇ ਗੁਨ
ਜੁ ਅਨੇਕੂ॥੩੫॥ ਤਿਹ ਕੇ ਲੱਛਨ ਤੇ ਮੈਂ ਜਾਨੀ। ਧਨ ਹਾਨੀ ਹੁਇ, ਮਨ
ਅਨੁਮਾਨੀ^੭। ਭਲੇ ਛਤਰ ਮੁਝ ਧਾਮ ਫਿਰਾਯੋ। ਅਗਲੀ ਦੀਨੀ ਵਸਤੁ
ਗਵਾਯੋ॥੩੬॥ ਜੋ ਲੇਵਹਿ ਸੋ ਜਾਇ ਗਵਾਵਹਿ। ਬੁਝਹਿ ਜੋ^੮, ਨਹਿ
ਕਛੁ ਬਤਾਵਹਿ। ਗਨਨਾ ਗਿਨੀ ਗੁਨੀ^੯, ਨਿਰਗੁਨੀ^{੧੦}। ਤੁਮ ਗੁਨ-
ਵਾਨ, ਭਨੀ ਅਨਬਨੀ^{੧੧}॥੩੭॥ ਏਹਗਾ॥ ਮਨ ਹਰਖਾਵਨ ਕੇ ਨਮਿਤ
ਮੁਝ ਸੋਂ ਕਿਧੋ^{੧੨} ਸੁਨਾਇ। ਗਨਨਾ ਕਰਤੇ ਚੁਕ ਗਏ ਕਿਧੋ^{੧੩} ਨ ਜਾਨਜੋ
ਜਾਇ^{੧੪}॥੩੮॥ ਚੋਪਈ ॥ ਸੁਨਿ ਕਰਿ ਦਿਜਬਰ ਕਾਲੂ ਬਾਨੀ। ਹੁਤੀ
ਅਸਰਧਾ ਮਹਿ ਲਪਟਾਨੀ। ਤਿਸੁ ਉਰ ਸਰਧਾ ਦੇਵਨ ਹੇਤੁ। ਬੋਲਜੋ
ਬਚਨ ਬਿੱਪੂ ਕੁਲਕੇਤੁ॥੩੯॥ ‘ਇਕ ਲੱਛਨ ਮੈਂ ਤਬਹੀ ਹੋਰਾ^{੧੫}।
ਕਹਜੋ ਨ ਸੋ ਪਿਖਿ ਆਨੰਦ ਤੇਰਾ। ਪ੍ਰਗਟ ਭਯੋ, ਮੈਂ ਸੋ ਅਬ ਜਾਨਜੋ।
ਜੋ ਤੋਸੋ ਨਹਿ ਤਬਹਿ ਬਖਾਨਜੋ॥੪੦॥ ਬਾਲਿਕ ਕੇ ਸਨਬੰਧੀ ਜੋਤੇ।
ਮਹਿਮਾ ਲਖਿ ਨ ਸਕਹਿਗੇ ਤੋਤੇ। ਅਵਰ ਅਨੇਕ ਮਨੁਜ ਵਰੁਸਾਵਹਿ^{੧੬}।
ਕੋਇਕ ਸਨਬੰਧੀ ਸੁਖ ਪਾਵਹਿ॥੪੧॥ ਹੋਇ ਤਰੁਨ^{੧੭} ਜਬ ਵਧਹਿ ਪ੍ਰਤਾਪ॥
ਜਿਉਂ ਬਾਵਨ ਤੂੰ ਲੋਕਨ ਮਾਪਾ^{੧੮}। ਪੀਰ ਮੀਰ ਮਾਨਹਿਗੇ ਆਨ।
ਜਿਉਂ ਗੋਕਲ ਮਥੁਰਾ ਭਗਵਾਨ^{੧੯}॥੪੨॥ ਰਾਮਚੰਦ ਸੇ ਗੁਨ ਇਨ
ਮਾਂਹੀ। ਬਿੱਧ^{੨੦} ਹੋਹਿ ਤਬ ਲਿਹੁ ਪਤਿਆਹੀ। ਹੋਇ ਅਚਾਰਜ ਬਯਾਸ
ਸਮਾਨੇ*। ਮਾਨਵ ਧੰਨ ਜਿ ਮਨ ਕਰਿ ਮਾਨੋ^{੨੧}॥੪੩॥ ਏਹਗਾ॥ ਸੁਤ

^੧ਪੁੱਤ। ^੨ਜੋਤਸ਼ੀ ਦੇ। ^੩ਗਿਣਤੀਆਂ ਗਿਣਦਾ। ^੪ਉਲਟੀ ਪੁਲਟੀ। ^੫ਘਰ। ^੬ਸੱਚਾ ਨਾ ਹੋਣਾ। ^੭ਮੈਂ ਵਿਚਾਰੀ
ਹੈ। ^੮ਜੋ ਪੁੱਛੀਏ। ^੯ਗਿਣਤੀ(ਜੋ)ਗਿਣੀ ਹੈ ਗੁਣਾਂ ਵਾਲੀ, ਅਥਵਾ ਵਿਚਾਰਕੇ। ^{੧੦}(ਉਹ) ਗੁਣ ਰਹਿਤ
ਹੋਈ ਹੈ। ^{੧੧}ਉਲਟੀ। ^{੧੨}ਅਥਵਾ। ^{੧੩}ਵੇਖਿਆ ਸੀ। ^{੧੪}ਲਾਭ ਉਠਾਉਣਗੇ। ^{੧੫}ਜਵਾਨ।
^{੧੬}ਜਿਵੇਂ ਬਾਵਨ ਨੇ ਤਿੰਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਮਿਣਿਆ ਸੀ (ਇਹ ਬੀ ਜਗਤ ਵਿਚ ਫਿਰੇਗਾ)। ^{੧੭}ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ
ਜੀ। ^{੧੮}ਵਡੇ।

*ਪੰਡਤ ਜੀ ਅਪਣੇ ਵਡੇਰਿਆਂ ਨਾਲ ਉਪਮਾਂ ਦੇ ਰਹੇ ਹਨ, ਜੋ
ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਚੀ ਵਡਾਈ ਹੈ।

ਪਰ ਸ਼ਰਧਾ ਉਰ ਕਰਹੁ ਦਰਬ ਪ੍ਰੀਤਿ^੧ ਹਰਿ ਕੂਰ^੨ । ਪਰਮ ਰੂਪ ਪਰ-
ਮਾਤਮਾ ਚਿਦੰ^੩ ਚਰਾਚਰ^੪ ਮੂਰ^੫ ॥੪੪॥ ਰੋਪਈ ॥ ਹਿਤ ਪ੍ਰਦ^੬ ਬਿਪ੍ਰਹਿ ਕੀ
ਬਰਬਾਨੀ^੭ । ਮੁਖ ਬਲ^੮ ਅਸ^੯ ਕਵਿਕਾ^{੧੦} ਜਿਵ^{੧੧} ਮਾਨੀ । ਅਰਣਵ^{੧੨}
ਅਮੀ^{੧੩} ਕੀਰਤੀ ਦਸਾਲਾ । ਦਿਜ ਕੀ ਉਕਤਿ^{੧੪} ਸੁ ਮੁਕਤਨ^{੧੫} ਮਾਲਾ
॥ ੪੫ ॥ ਸਾਕ^{੧੬} ਬਲਕ^{੧੭} ਜਿਉਂ ਕੀਮਤਿ ਤਾਂਹੀ^{੧੮} । ਨਹਿ ਜਾਨੀ ਕਾਲੂ
ਮਨ ਮਾਂਹੀ । ਨਿਜ ਨਿਕੇਤ ਕੇ ਪੁਨ ਚਲਿ ਆਯੋ । ਜਗਤ ਕਾਜ ਹਿਰਦਾ
ਬਿਰਮਾਯੋ^{੧੯} ॥੪੬॥ ਬਹੁਰੋ ਅਸਤ^{੨੦} ਅਹਿਰਪਤਿ^{੨੧} ਭਯੋ । ਭਈ ਬਿਭਾ-
ਵਰ^{੨੨} ਗੁਰੁ ਗ੍ਰਿਹ^{੨੩} ਅਯੋ । ਹੋਰਤਿ ਮਾਤ ਰੂਪ ਬਲਿ^{੨੪} ਜਾਵਹਿ । ਪਾਨ^{੨੫}
ਆਪਨੇ ਭੋਜ ਖੁਵਾਵਹਿ ॥੪੭॥ ਦੇਹਗਾ ॥ ਪੈ^{੨੬} ਪਿਆਇ ਪੁਨ ਮਾਤ ਲੇ ਸੁਤੀ
ਸੁਠ^{੨੭} ਪਰਯੋਕ^{੨੮} । ਪਲਕ^{੨੯} ਜੁਟੀ^{੩੦} ਸੁੰਦਰ ਬਦਨ ਸਦਨਹਿਲਾਵ^{੩੧}
ਮਯੋਕ^{੩੨} ॥੪੮॥ ਰੋਪਈ ॥ ਸਵਾਜਾਮ^{੩੩} ਜਬ ਰਹੀ ਤਿਜਾਮਾ^{੩੪} । ਜਨਨੀ^{੩੫}
ਸਪਨਾ ਪਿਖ^{੩੬} ਅਭਿਰਾਮਾ^{੩੭} । ਸੁੰਦਰ ਦੁਤਿ^{੩੮} ਬ੍ਰਿਦਾਰਕ^{੩੯} ਬ੍ਰਿਦਾ^{੪੦} ।
ਮਿਲ ਕਰਿ ਆਏ ਕਰਤਿ ਅਨੰਦਾ ॥ ੪੯ ॥ ਮੰਜਲ^{੪੧} ਕੁਸਮਾਂਜੁਲ^{੪੨}
ਮਲਿਯਾਗਰ^{੪੩} । ਕਰ^{੪੪} ਕਪੂਰ ਬਰ ਰੀਧਿ^{੪੫} ਉਜਾਗਰ^{੪੬} । ਦੇਖਾ ਏਕ
ਸੰਘਾਸਨ ਸੁੰਦਰ । ਸੂਚੇ ਮਾਣਿਕ ਗਚ ਰੁਚਿਰੰਦਰ^{੪੭} ॥ ੫੦ ॥ ਤਾਂ ਪਰ
ਹੋਰਾ ਨਿਜ ਸਤ ਬੈਸਾ । ਸੋਭਾ ਕੋਟ ਕਾਮ ਨਹਿ ਤੈਸਾ ॥ ਨਿਰਜੁਰ^{੪੮} ਜਜਹਿ^{੪੯}
ਅੰਜੁਲੀ^{੫੦} ਜੋਰੀ । ਭਨਤਿ ਬਿਨੈ ਮਨ ਪ੍ਰੀਤ ਨ ਬੋਰੀ ॥ ੫੧ ॥ ਦੇਹਗਾ ॥
ਉਸਤਤਿ ਉਕਤਹਿ^{੫੧} ਅਨਿਕ ਬਿਧਿ ‘ਜੈ ਜੈ’ ਬਚਨ ਉਚਾਰਿ । ‘ਪਾਵਨ
ਪਰਮ ਪੁਰਾਤਨ ਪੁਰਖ ਨ ਪਾਰਾਵਾਰ ! ॥ ੫੨ ॥ ਰੋਪਈ ॥ ਧਰ^{੫੨} ਅਲੇਬ^{੫੩}

^੧ਧਨ ਦੀ ਪ੍ਰੀਤ । ^੨ਛੱਡ । ^੩ਜੋ ਕੂੜੀ ਹੈ । ^੪ਚੇਤਨ । ^੫ਜੜ ਜੰਗਮ ਦਾ । ^੬ਮੁੱਢ (ਹਨ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ) । ^੭ਹਿਤ ਦੇਣ ਵਾਲੀ । ^੮ਸ਼੍ਰੇਸ਼ਟ ਬਾਣੀ । ^੯ਮੁਹਤਾਣੇ । ^{੧੦}ਘੋੜੇ ਦੀ । ^{੧੧}ਲਗਾਮ । ^{੧੨}ਵਾਂਝ । ^{੧੩}ਸਮੁੰਦਰ । ^{੧੪}ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੇ (ਵਰਗੀ) । ^{੧੫}ਬਾਤ ਚੀਤ । ^{੧੬}ਮੋਤੀਆਂ ਦੀ । ^{੧੭}ਸਾਗ । ^{੧੮}ਦੇਚਣ ਵਾਲਾ । ^{੧੯}ਤਿਨ੍ਹਾਂ (ਮੋਤੀਆਂ ਦੀ ਮਾਲਾ ਦੀ ਕੀਮਤ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ) ਤਿਵੇਂ । ^{੨੦}ਪਰਚ ਰਿਆ । ^{੨੧}ਛਿਪਿਆ । ^{੨੨}ਦਿਨ ਦਾ ਪਤੀ, ਸੁਰਜ । ^{੨੩}ਸੰਧਯਾ । ^{੨੪}ਘਰ । ^{੨੫}ਬਲਿਹਾਰ । ^{੨੬}ਹੱਥੀ । ^{੨੭}ਦੁੱਧ । ^{੨੮}ਸੁਹਣੇ । ^{੨੯}ਪਲੰਘ ਪਰ । ^{੩੦}(ਅੱਖਾਂ ਦੀਆਂ) ਪਲਕਾਂ । ^{੩੧}ਜੁੜੀਆਂ । ^{੩੨}ਅਨੰਦ ਦਾ ਘਰ । ^{੩੩}ਚੰਦ੍ਰਮਾ । ^{੩੪}ਸਵਾ ਪਹਿਰ । ^{੩੫}ਰਾਤ੍ਰੀ । ^{੩੬}ਮਾਤਾ ਨੇ । ^{੩੭}ਛਿੱਠਾ । ^{੩੮}ਸੁੰਦਰ । ^{੩੯}ਸੋਭਾ ਵਾਲੇ । ^{੪੦}ਦੇਵਤੇ । ^{੪੧}ਬਹੁਤਸਾਰੇ । ^{੪੨}ਉੱਜਲ । ^{੪੩}ਫੁੱਲਾਂ ਦੇ ਬੁੱਕ । ^{੪੪}ਚੰਦਨ । ^{੪੫}ਹੱਥ (ਵਿਚ) । ^{੪੬}ਚੰਗੀ ਖੁਸ਼ਬੋ । ^{੪੭}ਪ੍ਰਗਟ (ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੇ ਛਿੜਕਾਏ) । ^{੪੮}ਸੂਚੇ ਤੇ ਸੁਹਣੇ ਮਾਣਿਕ ਅੰਦਰ ਜੜੇ ਹਨ । ^{੪੯}ਦੇਵਤੇ । ^{੫੦}ਪੁਜਦੇ ਹਨ । ^{੫੧}ਹੱਥ ਜੋੜਕੇ । ^{੫੨}ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ । ^{੫੩}ਧਰਤੀ ਨੂੰ । ^{੫੪}ਆਸਰਾ ।

ਕੇ ਦੇਵਨ ਹੋਤੂ^੧ । ਪ੍ਰਗਟੇ ਸ੍ਰੀ ਬੇਦੀ ਕੁਲਕੋਤੂ । । ਭਗਤਿ ਜਗਤ
 ਮਧ ਬਿਦਤ^੨ ਕਰਨ ਕੋ । ਕਲਮਲ^੩ ਦੁਸ਼ਟਨ ਦੇਭ^੪ ਦਰਨ^੫ ਕੋ ॥
 ੫੩ ॥ ਚੋਪਈ ॥ ਕਲਿ ਮਹਿ ਪਾਵਨ ਪੀਥ^੬ ਨਰਨਕੋ । ਪ੍ਰਦ^੭ ਸਤਿਸੰਗਤਿ
 ਜਗਤ ਤਰਨ ਕੋ । ਨਾਮ ਜਪਾਵਨ ਧਮਾਨ ਚਰਨ ਕੋ । ਭਗਤਨ ਦੁਖ
 ਹਾ^੮ ਜਨਮ ਮਰਨ ਕੋ ॥ ੫੪ ॥ ਦੇਨਿ ਆਸਰਾ ਏਕ ਸ਼ਰਨ ਕੋ । ਕੁਮਤਿ
 ਕੁਚਾਲ ਕੁਕਰਮ ਹਰਨ ਕੋ । ਪੀਰ ਮੀਰ ਸਿਧ ਦਰਪ^੯ ਛਰਨਕੋ^{੧੦} । ਵਾਹਿ-
 ਗੁਰ ਦੇ ਜਾਪ ਰਰਨ^{੧੧} ਕੋ^{੧੨} ॥ ੫੫ ॥ ਏਹਗਾ ॥ ਇਹ ਬਿਧਿ ਬਿਬੁਧ^{੧੩} ਸੁਬਦਨ^{੧੪}
 ਬਦੋ^{੧੫} ਪਦ ਅਰਬਿੰਦ ਮਨਾਇ । ਗਏ ਆਪਨੇ ਲੋਕ ਕੋ ਜਹਿ ਜਹਿ ਤੇ
 ਜੋ ਆਇ ॥ ੫੬ ॥ ਚੋਪਈ ॥ ਅਚਰਜ ਭਈ ਹੋਰਿ ਕਰਿ ਮਾਤਾ । ਜਾਨੀ ਪਰੈ
 ਨ ਗਤਿ^{੧੬} ਨਿਜ^{੧੭} ਤਾਤਾ^{੧੮} । ਭਯੋ ਰਿਦੇ ਮਹਿ ਸੰਭ੍ਰਮ^{੧੯} ਜਾਗੀ । ਸੁਤ
 ਅਵੈਵ^{੨੦} ਸਭਿ ਦੇਖਨਿ ਲਾਗੀ ॥ ੫੭ ॥ ਚੇਦਨ ਸੋ ਚਰਚਤਿ^{੨੧} ਹੈਂ ਸਾਰੇ ।
 ਬਹੁ ਸਰੀਧਿ ਸੋ ਜਜੇ^{੨੨} ਨਿਹਾਰੇ^{੨੩} । ਸੰਭ੍ਰਮ^{੨੪} ਮਨ, ਨਹਿ ਬਿਰਤਾ ਹੋਈ ।
 ਕਿਧੋਂ ਸਾਚਿ ਕੈ ਸੁਪਨਾ ਸੋਈ ॥ ੫੮ ॥ ਰਿਦੈ ਵਿਚਾਰਤਿ ਆਰਤ^{੨੫} ਮਾਤਾ ।
 ਨਿਰਨੈ ਹੋਇ ਨ ਏਕੈ ਬਾਤਾ ॥ ਸੁਤ ਕੀ ਮਹਿਮਾ ਮਨ ਮਹਿ ਮਾਨੀ ।—ਇਹ
 ਅਵਤਾਰ ਸੱਤਿ ਚਿਤ ਜਾਨੀ ॥ ੫੯ ॥ ਏਹਗਾ ॥ ਜਿਸਕੇ ਪਦ ਅਰਬਿੰਦ
 ਕੋ ਦਿੱਬ^{੨੬} ਰੂਪ ਬਹੁ ਆਇ । ਕਰੀ ਆਪਚਿਤ^{੨੭} ਪ੍ਰੀਤ ਸੋ ਬਾਰਬਾਰ^{੨੮}
 ਸਿਰ ਨਾਇ^{੨੯} ॥ ੬੦ ॥ ਚੋਪਈ ॥ ਹੋ^{੩੦} ਹੋਰੇ^{੩੧} ਸੁਪਨੇ ਕੀ ਨਜਾਈ^{੩੨} । ਅਬਲੋ
 ਚਰਚਨੋ ਬਿਦਤ^{੩੩} ਦਿਸਾਈ—। ਚਿਤ ਵਿਚਾਰ ਕਰਤਨੋਂ ਪਰਭਾਤੂ । ਚਢਜੋ
 ਸੁ ਮਾਰਤੰਡ^{੩੪} ਬਖਸ਼ਾਤੂ^{੩੫} ॥ ੬੧ ॥ ਜਾਨੀ ਨਾਨਕ ਜੀ ਮਨ ਮਾਤਾ । ਤਾਨ
 ਦਈ ਤਬ ਮੋਹ ਕਨਾਤਾ । ਜਾਗੇ ਪੁਨ ਕਰਿਕੈ ਮੁਖ ਰੂਖਾ । ਕਹੈ ‘ਮਾਤ !
 ਦੇ ਭੋਜਨ, ਭੂਖਾ’ ॥ ੬੨ ॥ ਨਿਸਕੀ ਭੂਲੀ ਸਕਲ ਵਿਚਾਰਾ । ਲਖੀ—ਰਿਦੈ
 ਸੁਤ ਮੈ^{੩੬} ਭੂਖਾਰਾ^{੩੭}—। ਦਧਿ^{੩੮} ਸੋ ਅਸਨ^{੩੯} ਦੀਨ ਹਿਤ ਖਾਨੇ । ਜਿਉਂ

^੧ਦੇਣ ਲਈ । ^੨ਪ੍ਰਗਟ । ^੩ਪਾਪ । ^੪ਪਖੰਡ । ^੫ਨਾਸ਼ ਕਰਨ । ^੬ਰਾਹ । ^੭ਦੇਣ ਲਈ ।
^੮ਨਾਸ਼ ਕਰਨ । ^੯ਹੰਕਾਰ । ^{੧੦}ਛੜਨ, ਦੂਰ ਕਰਨ ਨੂੰ । ^{੧੧}ਜਪਾਵਨ ਨੂੰ । ^{੧੨}ਦੇਵਤੇ । ^{੧੩}ਮੁਖੇਂ ।
^{੧੪}ਆਖਕੇ । ^{੧੫}ਗਤੀ, ਹਾਲਤ । ^{੧੬}ਆਪਣੇ । ^{੧੭}ਪੁੱਤ੍ਰ ਦੀ । ^{੧੮}ਸੰਸਾਰ । ^{੧੯}ਪੁੱਤ੍ਰ ਦੇ ਅੰਗ । ^{੨੦}ਛਿੜਕੇ
ਹੋਏ । ^{੨੧}ਪੂਜੇ ਹੋਏ । ^{੨੨}ਵੇਖੇ । ^{੨੩}ਸੰਸਾਰ ਵਾਲਾ । ^{੨੪}ਘਬਰਾਈ । ^{੨੫}ਦੇਵਤੇ । ^{੨੬}ਪੂਜਾ [ਸੰਸਾਰ
ਅਪਚਿਤ] । ^{੨੭}ਘੜੀ ਮੁੜੀ । ^{੨੮}ਨਿਵਾਕੇ । ^{੨੯}ਮੈਂ । ^{੩੦}ਵੇਖੇ ਸੀ । ^{੩੧}ਸੁਫਨੇ ਵਾਂਗੂੰ ।
^{੩੨}ਪੁੱਤ੍ਰ । ^{੩੩}ਸੂਰਜ । ^{੩੪}ਪ੍ਰਗਟ । ^{੩੫}ਮੇਰਾ । ^{੩੬}ਭੂਖਾ ਹੈ । ^{੩੭}ਦਹੀਂ । ^{੩੮}ਭੋਜਨ ।

ਆਗੈ ਜਾਨੈ ਤਿਉਂ ਜਾਨੈ^੧ ॥ ੬੩ ॥ ਦੇਹਗ ॥ ਅਸਨ ਸਦਨ ਤੇ^੨ ਅਚਵਕੈ^੩
 ਮਿਲੇ ਬਾਲ ਜਹਿ ਜਾਲ^੪ । ਪਦ ਨੂਪਰ ਕਟ ਕਿੰਕਨੀ ਹੋਵਤਿ ਸਬਦ
 ਬਿਸਾਲ ॥ ੬੪ ॥ ਰੋਪਈ ॥ ਬਿਚਰਹਿ ਖੇਲਨ ਮਹਿ ਅਨੁਰਾਗੇ । ਭਾਗੇ
 ਭਾਗਹਿ ਬਾਲ ਸਭਾਗੇ^੫ । ਬਿਰ ਹੋਵਤਿ, ਬਿਤ ਹੋਵਹਿ ਸਾਰੇ । ਬੈਸਹਿ, ਬੈਸ
 ਜਾਇ ਇਕਬਾਰੇ ॥ ੬੫ ॥ ਨਾਨਕ ਆਨਨ^੬ ਭਨਹਿ ਕਹਾਨੀ । ਭਗਤਿ
 ਬਿਰਾਗ ਵਿਖੈ ਜੋ ਸਾਨੀ^੭ । ਸ਼੍ਰਵਣ^੮ ਮਨਨ^੯ ਕਰਿਹਹਿ ਨਿੱਧਜਾਸਾ^{੧੦} । ਪੁਨ
 ਸੁਨਨੇ ਕੀ ਵਧਹਿ ਪਿਆਸਾ ॥ ੬੬ ॥ ਗਿਰਾ^{੧੧} ਸਰੀਧਿ ਬਦਨ ਅਰਬੰਦਾ ।
 ਜੁਗਤਿ^{੧੨} ਯੁਕਤਿ^{੧੩} ਸੁੰਦਰ ਮਕਰੰਦਾ^{੧੪} । ਬਾਲਬੰਦ^{੧੫} ਸਮਭਏ ਮਲਿੰਦਾ^{੧੬} ।
 ਸ਼੍ਰਵਣ^{੧੭} ਪ^{੧੮} ਕਰਹਿ^{੧੯}, ਅਗਾਤ ਅਨੰਦਾ^{੨੦} ॥ ੬੭ ॥ ਦੇਹਗ ॥ ਆਵਤਿ ਜਾ-
 ਵਤਿ ਮਨੁਜ ਕੋ^{੨੧} ਸੁਨਤਿ ਠਾਢ^{੨੨} ਹੁਇ ਜਾਇ ਪੀਡਤ ਸੇ ਮਧੁਰੇ^{੨੩} ਲਗਹਿ
 ਕੀਰਤਿ ਬਦਨ ਅਲਾਇ ॥ ੬੮ ॥ ਰੋਪਈ ॥ ‘ਇਹ ਬਾਲਿਕ ਕੈਸੇ ਬਚ
 ਬੋਲਹਿ । ਬਾਲ ਬੈਸ ਹੈ ਬੋਲ ਅਮੋਲਹਿ’ । ਚੰਦ ਬਦਨ^{੨੪} ਤੇ ਸੁਧਾ^{੨੫} ਸਮਾ-
 ਨੀ । ਸ੍ਰੁਤ ਦਰ ਪਾਨਦ^{੨੬} ਬੋਲਤਿ ਬਾਨੀ ॥ ੬੯ ॥ ਲਗੀ ਸਿਸੁਨ ਕੀ^{੨੭}
 ਪ੍ਰੀਤਿ ਘੋਨੇਰੀ । ਸੰਗ ਨ ਤਜਹਿ ਰਹਹਿ ਮੁਖ ਹੇਰੀ^{੨੮} । ਸਦਨ ਆਇ ਜਬ
 ਦੀਨਾਨਾਥੁ । ਸਿਸੁ ਨਹਿ ਤਜਹਿ ਰਹਹਿ ਹਿਤਸਾਥੁ ॥ ੭੦ ॥ ਬਾਹਰ ਚਲਤਜੋ
 ਸੰਗ ਸਿਧਾਰਹਿ । ਇਸ ਬਿਧਿ ਨਿਤਪ੍ਰਤਿ ਸੁਖਦ ਬਿਹਾਰਹਿ^{੨੯} । ਸੁੱਛ^{੩੦}
 ਬੱਛ^{੩੧} ਛੇਮੋਚਿਤ^{੩੨} ਬਾਲਾ^{੩੩} । ਕਰੇ ਕਿਤੇ ਜੋ, ਦੀਨਦਯਾਲਾ* ॥ ੭੧ ॥
 ਦੇਹਗ ॥ ਲੀਲਾ ਬਾਲਿਕ ਖੇਲ ਕੀ ਸਲੋਕਾਰ^{੩੪} ਸਬਿਲਾਸੀ ॥ ਜੋ ਸਿਖ
 ਧਰਿਹੀ ਧਯਾਨ ਕੋ ਦੋਂ ਸਤਿਗੁਰੁ ਸੁਖ ਰਾਸ^{੩੫} ॥ ੭੨ ॥ ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਨਾਨਕ
 ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਗ੍ਰੰਥੇ ਪੂਰਬਾਰਧੇ ‘ਬਾਲਕ ਲੀਲਾ’ ਬਰਨਨੰ ਨਾਮ ਪੰਚਮੇ ਅਧਯਾਯ ॥ ੫ ॥

^੧ਜਾਣਨ ਲਗੀ । ^੨ਘਰੋਂ । ^੩ਛਕਕੇ । ^੪ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ । ^੫ਜੋ ਗੁਰੂ ਜੀ ਭੱਜਣ ਤਾਂ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲੇ ਬਾਲ
 ਬੀ ਭੱਜਦੇ ਹਨ । ^੬ਮੁਖੋਂ । ^੭ਮਿਲੀ ਹੋਈ । ^੮ਸੁਣਨ । ^੯ਵਿਚਾਰਨ । ^{੧੦}ਧਾਰਨਕਰਦੇ ਹਨ । ^{੧੧}ਬਾਣੀ ।
^{੧੨}ਜੁਗਤੀਆਂ ਦੇ । ^{੧੩}ਸਹਿਤ । ^{੧੪}ਸੁਹਣਾਂ ਰਸ । ^{੧੫}ਸਾਰੇ ਬਾਲ । ^{੧੬}ਭੁੱਟੇ ਵਤ ਹੋਏ । ^{੧੭}ਕੰਨਾਂ
 ਨਾਲ । ^{੧੮}ਪੀਵਣਾਂ । ^{੧੯}ਕਰਦੇ ਹਨ । ^{੨੦}ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਨੰਦ । ^{੨੧}ਕੋਈ । ^{੨੨}ਖੜਾ । ^{੨੩}ਮਿੱਠੇ ।
^{੨੪}ਚੰਦ ਮੁਖ ਤੋਂ । ^{੨੫}ਅੰਮ੍ਰਿਤ । ^{੨੬}ਕੰਨਾਂ ਰਾਹੀਂ ਪੀਂਦੇ ਹਨ । ^{੨੭}ਬਾਲਕਾਂ ਦੀ । ^{੨੮}ਵੇਖਦੇ ।
^{੨੯}ਵਿਚਰਦੇ ਹਨ । ^{੩੦}ਪਵਿੱਤ੍ਰ । ^{੩੧}ਮਨ ਵਾਲੇ । ^{੩੨}ਮੁਕਤੀ ਲਾਇਕ । ^{੩੩}ਬਾਲਕੇ ।
^{੩੪}ਅਲੰਕਾਰਾਂ ਸਹਿਤ । ^{੩੫}ਸਾਰੇ ਸੁਖ । (ਅ) ਸੁਖਾਂ ਦੀ ਰਾਸ । * ਭਾਵ ਦੀਨ ਦਿਆਲ ਸਤਿਗੁਰ
 ਨੇ ਕਈ ਬਾਲਕੇ ਮਕਤੀ ਦੇ ਲਾਇਕ ਕਰ ਦਿੱਤੇ । † ਪਾਠਾਂਤ੍ਰ ਹੈ—ਸਹਿ ਅਲੰਕਾਰ ਬਿਲਾਸ ।

੬. [ਗੋਪਾਲ ਪਾਧਿ ਪ੍ਰਤਿ ਉਪਦੇਸ਼]

ਸ੍ਰੈਯਾ-ਸੁੰਦਰ ਸ੍ਰੀ ਅਰਬਿੰਦ ਬਨੀ ਗੁਰੁ ਕੀਰਤਿ ਆਨੰਦ ਬਿੰਦ ਜਈ ।
 ਮੰਜੁਲ ਰੂਪ ਮਰਾਲਨਿ ਉੱਜਲ ਸਾਰਦ ਸ਼ੋਭਤਿ ਨਿੱਤ ਨਈ ।
 ਜੇ ਗੁਨ ਗ੍ਰਾਹਿ ਗੁਨੀ ਅਲਿ ਕੰਦਲ ਪ੍ਰੀਤਿ ਸੁਗੰਧਿ ਕੀ ਚੀਤ ਭਈ ।
 ਜਾਚਤਿ ਹੋਂ ਕਰ ਜੋਰਿ ਨਿਹੋਰਤਿ ਮਾਨਸ ਮੇਰੇ ਮੋਂ ਹੋਂ ਬਿਰਈ ॥੧॥

[ਅਰਬਿੰਦ=ਕਮਲ ।

ਬਨੀ=ਫਬ ਰਹੀ ਹੈ, ਬਨ ਬਨ ਪੈ ਰਹੀ ਹੈ, (ਅ) ਬਨੀ=ਬਗੀਚੀ, ਬਾਟਿਕਾ । ਅਰਬਿੰਦ ਬਨੀ=ਕਮਲਾਂ ਦੀ ਬਗੀਚੀ ।

ਆਨੰਦ ਬਿੰਦ ਜਈ=ਬਿੰਦ ਆਨੰਦ ਜਈ-ਬਹੁਤੇ ਆਨੰਦ ਉਤਪਤ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈ । ਭਾਵ-ਜਿਸ ਨੂੰ ਦੇਖਿਆਂ ਦਿਲ ਖੁਸ਼ ਹੋਵੇ ।

ਮੰਜੁਲ=ਮਨ ਨੂੰ ਭਾਉਣ ਵਾਲਾ, ਪਸੰਦੀਦਾ, ਉੱਜਲ ।

ਮਰਾਲ=ਇਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਬੱਤਖ, (ਅ) ਹੰਸ ।

ਮਰਾਲ ਦਾ ਬਹੁ ਵਚਨ ਹੈ ਮਰਾਲਨ । ਪਰ ਮਰਾਲਨਿ ਦੇ ਨੰਨੇ ਨੂੰ ਸਿਆਰੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਪਦ 'ਮਰਾਲਨਿ' ਦਾ ਅਰਥ ਹੰਸਨੀਆਂ ਬੀ ਕਰਦੇ ਹਨ ।

ਸਾਰਦ=ਸ਼ਾਰਦਾ, ਸਰਸੁਤੀ, ਵਿਦਯਾ ਦੀ ਦੇਵੀ, ਉਸ ਨੂੰ ਕਵੀਆਂ ਨੇ ਉੱਜਲ ਤੇ ਸ਼ੋਭਾ ਵਾਲੀ ਅਤਿ ਸੁੰਦਰ ਮੰਨਿਆਂ ਹੈ ।

ਅਲਿ=ਭੋਰੇ ।

ਕੰਦਲ=ਕੰਦਲ ਦਾ ਅਰਥ-ਸਮੂਹ ਕਰਦੇ ਹਨ । ਪਰੰਤੂ ਕੰਦਲ ਨਾਮ ਹੈ ਸੋਨੇ ਦਾ, ਨਵੇਂ ਫੁੱਟੇ ਸ਼ਗੂਫੇ ਦਾ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਫੁਲ ਪੈਣ । ਇਸ ਤੋਂ ਕੰਦਲ ਦੀ ਮੁਰਾਦ ਬੀ ਪਿੱਛੇ ਕਹੀ ਉੱਜਲਤਾ, ਸੁੰਦਰਤਾ, ਸ਼ੋਭਾ ਵਾਂਗੂ ਖੇਤ੍ਰੇ ਯਾ ਬਿਕਾਸ ਤੋਂ ਹੈ, ਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਹੈ ਗੁਣੀ ਜਨਾਂ ਦਾ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਦਿਲ ਯਾ ਮਸਤਕ ਖਿੜੇ ਹੋਏ ਹਨ । ਜੀਕੂੰ ਭੋਰਾ ਫੁੱਲਾਂ ਤੇ ਖੁਸ਼ ਤੇ ਖਿੜੇ ਦਿਲ ਗੁੰਜਾਰ ਕਰਦਾ ਫਿਰਦਾ ਹੈ ।

ਕਰਜੋਰਿ=ਹੱਥ ਜੋੜਕੇ ।

ਨਿਹੋਰਤਿ=ਬੇਨਤੀ, ਤਰਲਾ, ਮਿਨਤ ।

ਮਾਨਸ=ਮਨ ।

ਮੋਂ=ਵਿੱਚ ।

[ਬਿਰਈ=ਬਿਰ ਹੋ, ਟਿਕੋ, ਇਸਥਿਤ ਹੋ ।

ਅਰਥ-(ਸ੍ਰੀ) ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਸ੍ਰੀ ਕੀਰਤੀ ਬਹੁਤੇ ਆਨੰਦ ਨੂੰ ਉਪਜਾਉਣ ਵਾਲੀ ਅਪਣੀ ਸੁੰਦਰਤਾ (ਵਿੱਚ) ਕਮਲਾਂ (ਵਾਂਗੂ) ਫਬ ਰਹੀ ਹੈ ।

(ਹਾਂ ਉਹ ਅਪਣੀ) ਮੰਜੁਲ-ਰੂਪਤਾ (ਵਿੱਚ) ਹੰਸਾਂ (ਵਾਂਗੂ) ਉੱਜਲ

(ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਸ਼ੋਭਾ ਵਿਚ) ਸ਼ਾਰਦਾ (ਵਾਂਙੁ) ਨਿਤ ਨਵੀਂ (ਤੇ ਨਵੀਂ) ਸ਼ੋਭਾ ਦੇ ਰਹੀ ਹੈ।

(ਇਹ ਸੁੰਦਰਤਾ, ਉੱਜਲਤਾ, ਸ਼ੋਭਾ ਦੇਖਕੇ) ਜਿਹੜੇ ਭੋਰਿਆਂ (ਸਮਾਨ) ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਗ੍ਰਹਣ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸਮੂਹ ਗੁਣੀ ਜਨ (ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ) ਚਿੱਤ ਵਿੱਚ (ਸਦਾ) ਸੁਰੀਧੀ ਲੈਣ ਦੀ ਪ੍ਰੀਤ (ਉਦਿਤ) ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ।

(ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ) ਮੈਂ (ਬੀ) ਹੱਥ ਜੋੜਕੇ ਤੇ ਤਰਲੇ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਮੰਗਦਾ ਹਾਂ (ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਸੁੰਦਰ, ਉੱਜਲ, ਨਿਤ ਨਵੀਂ, ਸ਼ੋਭਾ ਵਾਲੀ ਕੀਰਤੀ ਦੀ ਸੁਰੀਧੀ ਲੈਣ ਦੀ ਪ੍ਰੀਤ) ਮੇਰੇ ਮਨ ਵਿਚ ਬੀ ਇਸਥਿਤ ਹੋ ਜਾਵੇ।

ਭਾਵ—ਜੇਕਰ ਪਹਿਲੀ ਤੁਕ ਵਿਚ ਬਨੀ ਦਾ ਅਰਥ ਬਗ਼ੀਚੀ ਕਰੀਏ, ਤਦ ਅੰਤਲੀ ਤੁਕ ਦਾ ਅਰਥ ਐਉਂ ਢੁੱਕੇਗਾ:—ਮੈਂ ਹੱਥ ਜੋੜਕੇ ਤਰਲੇ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਮੰਗਦਾ ਹਾਂ (ਕਿ ਉਹ ਗੁਰ ਕੀਰਤੀ ਰੂਪੀ ਕਮਲਾਂ ਦੀ ਸੁੰਦਰ ਫੁਲਵਾੜੀ ਜੋ ਬਹੁਤੇ ਆਨੰਦ ਦੇ ਉਪਜਾਉਣ ਵਾਲੀ ਹੈ) ਮੇਰੇ ਮਨ ਵਿਚ ਇਸਥਿਤ ਹੋਵੇ, (ਭਾਵ ਪ੍ਰਫੁੱਲਤ ਹੋਵੇ)।

ਸ੍ਰੀ ਬਾਲਾ ਸੰਧੁਰੁ ਵਾਰ ॥ ਚਿੱਤ੍ਰਪਦਾ ਛੰਦ ॥ ਯਾਬਿਧਿ ਖੇਲਤਿ ਬਾਲਿਕ ਸੋਂ
ਮਿਲਿ ਬੋਲਤਿ ਬੋਲ ਬਿਲਾਸ ਬਿਸਾਲ^੧। ਭੂਖਿਤਿ^੨*ਭੂਖਨ^੩ ਸੋਂ ਬਿਨ ਦੂ-
ਖਨ ਖੇਤਿ ਕਲੂਖਨਿ^੪ ਦੀਨ ਦਇਆਲਾ^੫। ਭੂਰ ਬਿਦੂਖ ਬਿਦੂਖਨ ਮੈ^੬ ਤਰ
ਰੂਖਨ ਕੇ^੭ ਕਬਿ ਰਾਜਤਿ^੮ ਸਾਲ^੯। ਬਾਲ ਰਹੇ ਅਲਬਾਲਤਿ^{੧੦} ਜਾਲ^{੧੧}। ਬਿਲੋ-
ਕਤਿ^{੧੨} ਲੋਚਨ^{੧੩} ਹੋਤਿ ਨਿਹਾਲ ॥ ੨ ॥ ਮਰਹੀ ਛੰਦ ॥ ਹੋਰਤਿ ਸੁਤ ਕਾਲੂ
ਹਰਖ ਬਿਸਾਲੂ ਪਵਨੋਚਿਤ^{੧੪} ਮਨ ਜਾਨਿ।—ਹਮ ਕਾਜ ਵਿਸੇਖਾ ਸੀਖਹਿ
ਲੇਖਾ, ਬੈਸ^{੧੫} ਅਬਹਿ ਪਹਿਚਾਨ। ਕਾਰੀ ਪਟਵਾਰੀ ਗਾਮਹਿ ਸਾਰੀ ਕਰਨੋ-
ਚਿਤ^{੧੬} ਤਬ ਹੋਇ। ਪਾਧੇ ਪਹਿ ਬੈਸੇ ਹੋ ਮਮ^{੧੭} ਜੈਸੇ ਸੇਖਸਾ^{੧੮} ਨਿਪੁਨੇ^{੧੯}
ਸੋਇ ॥ ੩ ॥ ਬਹੁ ਗੁਨੀ ਅਲਾਵਹਿ^{੨੦} ਸੁਤ ਨ ਪਵਾਵਹਿ ਸੋ ਸੁਤਰੂ^{੨੧}
ਸਮ^{੨੨} ਤਾਤ^{੨੩}। ਸ਼ੋਭਾ ਨਹਿ ਪਾਵਹਿ ਮਤਿ ਨਹਿ ਆਵਹਿ^{੨੪} ਜਗਮੈਇਹ

^੧ਬੜੇ। ^੨ਸਜ ਰਹੇ ਹਨ। ^੩ਗਹਿਣਿਆਂ ਨਾਲ। ^੪ਪਾਪਾਂ ਨੂੰ ਨਾਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ। ^੫ਭਾਰੇ ਪੰਡਿਤਾਂ ਵਿਚ ਪੰਡਿਤ। ^੬ਤਲੇ ਰੁੱਖਾਂ ਦੇ। ^੭ਬਿਗਾਜਦੇ ਹਨ ਕਦੇ। ^੮ਤੇ (ਕਦੇ) ਘਰ ਵਿਚ। ^੯ਚੋਫੇਰੇ ਵੇਹੜੇ ਰਹੇ। ^{੧੦}ਸਾਰੇ। ^{੧੧}ਵੇਖਕੇ। ^{੧੨}ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ। ^{੧੩}ਪੜ੍ਹਨ ਦੇ ਯੋਗ। ^{੧੪}ਉਮਰ। ^{੧੫}ਕਰਨੇ ਦੇ ਲਾਇਕ। ^{੧੬}ਮੇਰੇ। ^{੧੭}ਗਿਨਤੀ, ਯਾ ਲੇਖੇ ਵਿਚ। ^{੧੮}ਚਤੁਰ। ^{੧੯}ਆਖਦੇ ਹਨ। ^{੨੦}ਦੁਸ਼ਮਨ। ^{੨੧}ਬਰੋਬਰ ਹੈ। ^{੨੨}ਪਿਤਾ। ^{੨੩}(ਉਸ ਬਚੇ ਨੂੰ ਜੋ ਨਾ ਪੜ੍ਹੇ) ਬੁੱਧਿ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ।

*ਪਾਠਾਂਤ੍ਰ—ਭੂਪਨ ਭਖਨ।

ਬਖਸ਼ਾਤ^੧ । ਨਹਿੰ ਦਰਬ^੨ ਖਟਾਉ, ਭੋਰ^੩ ਸੁਭਾਉ, ਸਮਝ ਨ ਕੋ^੪ ਬਿਧਿ^੫
ਸੋਇ-। ਇਉਂ ਰਿਦੈ ਵਿਚਾਰਾ-ਕਲ ਭੁਨਸਾਰਾ^੬ ਲੇ ਜਾਵੇਂ ਸੁਤ ਕੋਇ-
॥ ੪ ॥ ਜਬ ਭੀ ਪਰਭਾਤਾ ਲੇਕਰਿ ਤਾਤਾ^੭ ਚਲਨੇ ਭਯੋ ਤਯਾਰ । ਅਛਤ^੮
ਭਰਿ ਥਾਰੀ^੯ ਬਹੁਰ^{੧੦} ਸੁਪਾਰੀ ਲੀਨੀ ਕਰ^{੧੧} ਮਹਿ ਧਾਰਿ । ਪਟ^{੧੨} ਨਵ^{੧੩}
ਖਹਿਰਾਏ ਸੁਭਗ^{੧੪} ਸੁਹਾਏ ਚਲਯੋ ਤਾਤ ਸੰਗ ਤਾਤ^{੧੫} । ਗਤਿ^{੧੬} ਚੇਚਲ
ਚਾਰੀ^{੧੭} ਗਜ ਸੁਤ ਵਾਰੀ^{੧੮} ਹੋਰਤਿ^{੧੯} ਹਰਖਤਿ ਮਾਤ ॥੫॥ ਸ੍ਰੈਯਾ ॥ ਜਲ-
ਜਾਤ^{੨੦} ਸੇ^{੨੧} ਹੈਂ ਪਦ^{੨੨} ਜਾਤਿ ਚਲੇ ਗਹਿ^{੨੩} ਤਾਤ^{੨੪} ਕਰਾਂਗੁਰਿ^{੨੫} ਹਾਥ
ਉਚਾਈ^{੨੬} । ਕਰ^{੨੭} ਕੰਕਨ^{੨੮} ਸੋਂ ਕਟ^{੨੯} ਕਿੰਕਨਿ^{੩੦} ਹੈ ਕਲ^{੩੧} ਕੁੰਡਲ
ਲੋਲ^{੩੨} ਕਪੋਲਨ^{੩੩} ਝਾਈ^{੩੪} । ਦਲ ਲੋਚਨ ਕੇਜ^{੩੫} ਬਿਸਾਲ^{੩੬} ਭਲੇ
ਸਿਰਪੈ ਉਸਨੀਕਹਿ^{੩੭} ਨੀਕ ਬਨਾਈ । ਚਟਸਾਰ^{੩੮} ਜਹਾਂ ਅਤਿ ਚਾਰੁ^{੩੯}
ਬਨੀ ਬਹੁ ਬਾਰਿਕ ਬਾਰਹਿਬਾਰ ਅਲਾਈ^{੪੦} ॥ ੬ ॥ ਦੋਹਰਾ ॥ ਬੈਸੇ ਪਾਧੇ
ਪਾਸ ਤਬ ਸ੍ਰੀ ਨਾਨਕ ਸਖ ਕੇਦ^{੪੧} । ਬਾਰਿਕ ਰਵਿ^{੪੨} ਸਾ^{੪੩} ਹੋਰਿ ਕਰਿ^{੪੪}
ਜਨੁ^{੪੫} ਅਰਬਿੰਦੁ^{੪੬} ਅਨੰਦ ॥੭॥ ਕਬਿਤ ॥ ਕਾਲੁ ਕਹੇ ਪਾਧਾ! ਸਨਿ ਨਾਨਕ
ਹਮਾਰੇ ਸਨ^{੪੭} ਯਾ ਕੋ ਤੂੰ ਪਵਾਇ ਗੁਨ ਦੀਜੈ ਨਿਜ ਹੇਤ ਸੇ^{੪੮} । ਦੇਉ
ਮੈਂ ਉਪਾਇਨ^{੪੯} ਗੁਨਾਇਨ^{੫੦} ਸੋ ਹੋਇ ਜਬ ਏਕ ਦੇਉ ਹਾਇਨ ਮੈ^{੫੧}
ਕੀਜਿਯੈ ਸੁਚੇਤ ਸੋ^{੫੨} । ਐਸੇ ਮੁਖ ਭਾਖਿ^{੫੩} ਅਭਿਲਾਖ ਹੈ ਪਵਾਵਬ ਕੀ^{੫੪}
ਸੋਪ ਕਰਿ ਆਤਮਜ^{੫੫} ਗਵਨਯੋ^{੫੬} ਨਿਕੋਤ ਸੇ* । ਪਾਧੇ ਅਹਿਲਾਦਕੈ^{੫੭}
ਮਹੂਰਤ ਕੋ ਸਾਧਿਕੈ^{੫੮} ਸਰਸੂਤੀ ਅਰਾਧਿਕੈ ਜੋ ਸਬੈ ਮਤਿ ਦੇਤਿ ਸੇ ॥
੮ ॥ ਸੇਖਸਾ^{੫੯} ਕੋ ਜੋ ਆਦਿ^{੬੦} ਸੋ ਸਿਖਾਵਨ ਕੀ ਸੀਖ ਦੇਤਿ ਸੇਖਸਾ
ਤੇ ਅਸੇਖ^{੬੧} ਤਾਂ ਕੋ ਸੇਖਸਾ ਕੋ ਸਿਖਾਵਈ । ਜਨਕ^{੬੨} ਬਿਸਾਇ ਗਯੋ^{੬੩}

^੧ ਪ੍ਰਗਟਹੈ । ^੨ ਧਨ । ^੩ ਭੋਲਾ । ^੪ ਕਿਸੀ । ^੫ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ । ^੬ ਸਵੇਰੇ । ^੭ ਪੁੱਤ੍ਰ ਨੂੰ । ^੮ ਚਾਵਲਾਂ ਦੀ । ^੯ ਬਾਲੀ ਭਰਕੇ ।
^{੧੦} ਹੋਰ । ^{੧੧} ਹੱਥ । ^{੧੨} ਕਪੜੇ । ^{੧੩} ਨਵੇਂ । ^{੧੪} ਸੁਹਣੇ । ^{੧੫} ਪਿਤਾ ਨਾਲ ਪੁੱਤ੍ਰ । ^{੧੬} ਟੋਰ । ^{੧੭} ਸੁੰਦਰ ।
^{੧੮} ਹਾਥੀ ਦੇ ਪੁੱਤ੍ਰ ਵਾਲੀ । ^{੧੯} ਵੇਖਕੇ । ^{੨੦} ਕਵਲਾ । ^{੨੧} ਵਰਗੇ । ^{੨੨} ਚਰਨ । ^{੨੩} ਫੜਕੇ । ^{੨੪} ਪਿਤਾ ਦੇ ।
^{੨੫} ਹੱਥ ਦੀ ਅੰਗੁਲੀ । ^{੨੬} ਹੱਥ ਵਿਚ ਫੜਕੇ । ^{੨੭} ਹੱਥ । ^{੨੮} ਕੜੇ । ^{੨੯} ਲੋਕ । ^{੩੦} ਤਜ਼ਾਰੀ । ^{੩੧} ਸੁੰਦਰ ।
^{੩੨} ਚੇਚਲ, ਲਟਕਦੇ । ^{੩੩} ਗਲਾਂ ਪਰ । ^{੩੪} ਬਲਕਾਰ, ਛਾਯਾ । ^{੩੫} ਨੇਤ੍ਰ ਕਵਲ ਦੇ ਪਤੇ ਵਤਾ । ^{੩੬} ਚੋੜੇ ।
^{੩੭} ਪਗੜੀ । ^{੩੮} ਪਾਠਸ਼ਾਲਾ । ^{੩੯} ਸੁੰਦਰ । ^{੪੦} ਪੜ੍ਹ ਰਹੇ ਹਨ । ^{੪੧} ਸੁਖਦਾਤੇ । ^{੪੨} ਸੂਰਜ । ^{੪੩} ਵਰਗਾ ।
^{੪੪} ਵੇਖਕੇ । ^{੪੫} ਮਾਨੇ । ^{੪੬} ਕਵਲਾ । ^{੪੭} ਪੁੱਤ੍ਰ । ^{੪੮} ਪਿਆਰ ਨਾਲ । ^{੪੯} ਭੋਟਾ । ^{੫੦} ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਘਰ । ^{੫੧} ਇਕ
ਦੋਬਰਸਾਂ ਵਿਚ । ^{੫੨} ਆਖਕੇ । ^{੫੩} ਪੁੱਤ੍ਰ ਸੋਪਕੇ । ^{੫੪} ਚਲਾਗਿਆ । ^{੫੫} ਖੁਸ਼ਹੋਕੇ । ^{੫੬} ਸੋਧਕੇ । ^{੫੭} ਗਿਣਤੀ ।
^{੫੮} ਮੁੱਢ । ^{੫੯} ਗਿਣਤੀ ਰਹਿਤ । ^{੬੦} ਪਿਤਾ । ^{੬੧} ਬੈਠਾਇ ਗਿਆ । * ਪਾਠਾਂਤ-ਸੰਕੇਤ ਸੋ-ਬੀ ਹੈ ।

ਤਾਂਤੇ ਤਿਹ ਮਾਨ ਕਹੈ ਪਵੈ ਆਨੁ ਬਾਕ^੧ ਜੈਸੇ ਪਾਂਧਾ ਸੋ ਪਵਾਵਈ।
 ਜਾਨੁ ਮਤਿਵਾਨ ਅਪ੍ਰਮਾਨ ਹਰਖਾਨ^੨ ਮਨ ਕੀਨੋ ਅਨੁਮਾਨ-ਇਹ ਦੇਰਿ
 ਨ ਲਗਾਵਈ। ਪਵੈ ਤਾਤਕਾਲ ਧਨ ਪਾਇਹੋਂ ਬਿਸਾਲ, ਬਾਲ ਭਲੇ
 ਮਤਿਸਾਲ^੩ ਤੁਲ ਯਾਂਕੀ ਕੋ ਨ ਪਾਵਈ-॥ ੯ ॥ ਇੱਕ ਦਿਨ ਸਾਰੇ ਪਵੈ
 ਪਾਧੇ ਜੋ ਉਚਾਰੇ ਬੈਨ ਸੇਝ ਭਈ ਐਨ ਆਇ ਅਜਰ^੪ ਸੁਹਾਯੋ ਹੈ। ਹੇਰਿ
 ਹਰਖਾਇ ਮਾਇ ਅੰਕ^੫ ਮੈਂ ਬਸਾਇ ਲਏ ਬੂਝੈ 'ਪਵੈ ਕੈਸੇ?' ਪੈੜਾ^੬
 ਆਨਨ ਅਲਾਯੋ ਹੈ। ਖਾਇ ਅੰਨ ਰੈਨ ਪੁਨ ਕੀਨੀ ਸੁਖ ਸੈਨ ਤਬ ਜਾਂਕੋ
 ਕਬ ਭੈ ਨ, ਹੇਰੇ ਚੈਨ ਮਨ ਭਾਯੋ ਹੈ। ਭਈ ਜਬ ਭੋਰ^੭ ਕਾਲੂ ਲੈਕੇ ਪਾਂਧੇ
 ਓਰ ਗਯੇ, ਸੁਨੀ ਨੁਤਿ^੮ ਗੌਰ^੯ ਤਾਤ^{੧੦} ਰਿਦੈ ਹਰਿਖਾਯੋ ਹੈ ॥ ੧੦ ॥ ਪਾਂਧੇ
 ਨੇ ਹਕਾਰ ਲੀਨ^{੧੧} ਬਾਲਨ ਤੇ ਜੁਦਾ ਕੀਨ ਲੇਖੇ ਹੂੰ ਕੀ ਸੀਖ ਦੀਨਿ
 ਨਾਨਕ ਸਜਾਨ ਕੋ। ਤੁਸ਼ਨੀਕ^{੧੨} ਭਏ, ਪਾਧਾ ਬਾਰਬਾਰ ਕਹੇ ਬਚ
 'ਕੈਸੇ ਤੂੰ ਨ ਬੋਲੈਂ ਅਜ? ਸੁਨੈਂ ਦੇ ਨ ਕਾਨ^{੧੩} ਕੋ। ਭਲੀ ਬਿਧਿ ਕਾਲ^{੧੪}
 ਪੈੜੇ^{੧੫} ਪਵੈ ਤੂੰ ਬਿਸਾਲ ਸਭਿ ਤੈਸੇ ਅਬ ਪਵੇ ਹੋਰੋ ਔਰ ਲਰਕਾਨ ਕੋ।
 ਹੋਵੈ ਵਡੇ ਜਬ, ਪਵੈ ਕਾਜ ਆਵੈ ਤਬ ਅਬ ਖੇਲਨ ਮੈਂ ਜੀਉ ਤੇਰੇ
 ਖਾਇ ਛੁਛਕਾਨ^{੧੬} ਕੋ' ॥ ੧੧ ॥ ਮਰਹੀਛਿਦ ॥ ਸੁਨਿ ਸੁਨਨ^{੧੭} ਬੈਨਾ
 ਅਨੁਕੰਪਨਾ^{੧੮} ਬਾਨੀ ਭਨੀ ਰਸਾਲ^{੧੯}। 'ਕਸਾ ਆਪ ਪਵੇ ਤੁਮ, ਕਰਿਹੋ
 ਨਿਜ ਸਮ^{੨੦} ਕੈ ਲਾਹਾ ਲੈ ਸਾਲ^{੨੧}?। ਸਿਮੁਖੀ^{੨੨} ਵਿਸੇਖਾ^{੨੩} ਕੋ ਭਲ ਲੇਖਾ?
 ਪਾਂਧਾ' ਮੋਹਿ ਬਤਾਇ। ਇਉਂ ਉਤਰ ਦੀਜੈ ਮਨ ਸਮਝੀਜੈ ਪੀਛੈ ਮੁਝਹਿ
 ਪਵਾਇ' ॥ ੧੨ ॥ ਹੁਇ ਪਾਧਾ ਬਿਸਮੈ ਅਧਭੁਤ ਰਸ ਮੈਂ ਆਨਨ^{੨੪} ਬਚਨ
 ਅਲਾਇ। 'ਸਭਿ ਜਾਨੋਂ ਗਿਨਤੀ, ਅਵਨੀ^{੨੫} ਮਿਨਤੀ, ਡੋਵੇ ਗਨਨ^{੨੬}
 ਸਵਾਇ^{੨੭}। ਧੋਂਚੇ^{੨੮} ਪੁਨ ਉਠੈ^{੨੯} ਜੋਰਨ ਕੋਠੇ^{੩੦} ਗ੍ਰਾਮ ਕਾਰ ਪਟਵਾਰ^{੩੧}।
 ਜਿਸਕੇ ਅਨੁਸਾਰੀ ਰੋਜੀ ਬਾਰੀ^{੩੨} ਪਵਹੁ ਨ ਕਿਉਂ ਹਿਤ ਧਾਰਿ?' ॥ ੧੩ ॥

^੧ਪਿਛੇ ਪਿਛੇ ਪੜੀ ਜਾਣਾ। ^੨ਖੁਸ਼ ਹੋਇਆ। ^੩ਅਕਲ ਦਾ ਘਰ। ^੪ਵੇਹੜੇ। ^੫ਗੋਦੀ। ^੬ਪਹਾੜਾ।
^੭ਸਵੇਰ। ^੮ਉਸਤਤੀ। ^੯ਬੜੀ। ^{੧੦}ਪਿਤਾ। ^{੧੧}ਬੁਲਾ ਲਿਆ। ^{੧੨}(ਗੁਰੂ ਜੀ) ਚੁੱਪ ਹੋ
 ਗਏ। ^{੧੩}ਕੰਨ। ^{੧੪}ਕੱਲ। ^{੧੫}ਸੋਟੀਆਂ। ^{੧੬}ਕੰਨੀਂ। ^{੧੭}ਕ੍ਰਿਪਾਲੂ। ^{੧੮}ਸੁੰਦਰ। ^{੧੯}ਆਪਣੇ
 ਵਰਗਾ। ^{੨੦}ਸੁਸ਼ਟ। ^{੨੧}ਬੁਧੀਵਾਨਾਂ ਲਈ। ^{੨੨}ਬਹੁਤ। ^{੨੩}ਮੁਖੋਂ। ^{੨੪}ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ। ^{੨੫}ਡਿਓਢੇ ਦੀ
 ਗਿਣਤੀ। ^{੨੬}ਸਵਾਏ। ^{੨੭}ਸਾਢੇ ੪ ਦਾ ਪਹਾੜਾ। ^{੨੮}ਸਾਢੇ ਤਿੰਨ ਦਾ ਪਹਾੜਾ। ^{੨੯}ਇਮਾਰਤੀ
 ਕੰਮ। (ਅ) ਤਿਜਾਰਤ, ਮਿਤੀ ਕਾਟਾ ਤੇ ਸੂਦ ਦੇ ਵੇਰਵੇ ਭਰਨੇ ਆਦਿ। ^{੩੦}ਪਿਛਾਂ ਦਾ
 ਪਟਵਾਰੀ ਦਾ ਕੰਮ। ^{੩੧}ਆਪਦੀ।

‘ਇਨ ਬਿਧਿ ਜੀ ਬਾਧਾ^੧, ਸੁਨਿ ਸੁਤ^੨ ਪਾਧਾ ! ਫਾਹੇ ਪਰਨ ਅਪਾਰ। ਕਿਹ
ਕਾਜ ਨ ਆਵਹਿ ਜਬ ਦੁਖ ਪਾਵਹਿ ਹੋਤਿ ਨਹੀਂ ਛੁਟਕਾਰ। ਸਭਿ ਬੈਸ
ਬਿਹਾਵਹਿ ਪੁਨ ਪਛੁਤਾਵਹਿ ਜਬ ਜਾਵਹਿ ਜਮ ਦੁਾਰ। ਇਹ ਲੇਖਾ
ਗਾਹੈ^੩ ਛੁਟਯੋ ਜਿ ਚਾਹੈ ਜੋ ਮੈਂ ਕਰੋਂ ਉਚਾਰ’ ॥ ੧੪ ॥ ਦੋਹਰਾ ॥ ਕਮਲ
ਬਦਨ ਸੁਖ ਸਦਨ^੪ ਗੁਰੁ ਕਰੁਨਾ^੫ ਮਨ ਪਰ ਲਜਾਇ। ਪਾਧੇ ਪ੍ਰਤਿ
ਕਲਮਾਨਦਾ^੬ ਬੋਲੇ ਸਬਦ ਉਠਾਇ ॥੧੫॥ ਸਿਰੀ ਰਾਗੁ ਮਹਲੁ ੧ ॥

ਜਾਲਿ ਮੋਹੁ ਘਸਿ ਮਸੁ ਕਰਿ ਮਤਿ ਕਾਗਦੁ ਕਰਿ ਸਾਰੁ ॥ ਭਾਉ ਕਲਮ
ਕਰਿ ਚਿਤੁ ਲਿਖਾਰੀ ਗੁਰੁ ਪੁਛਿ ਲਿਖੁ ਬੀਚਾਰੁ ॥ ਲਿਖੁ ਨਾਮੁ ਸਾਲਾਹ
ਲਿਖੁ ਲਿਖੁ ਅੰਤੁ ਨ ਪਾਰਾਵਾਰੁ ॥ ੧ ॥ ਬਾਬਾ ਇਹੁ ਲੇਖਾ ਲਿਖਿ
ਜਾਣੁ ॥ ਜਿਥੈ ਲੇਖਾ ਮੰਗੀਐ ਤਿਥੈ ਹੋਇ ਸਚਾ ਨੀਸਾਣੁ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥

ਰੋਪਈ। ਕਵੀ ਕਹੈ ‘ਸਾਂਕੋ ਸੁਨਿ ਟੀਕਾ। ਸ੍ਰੀ ਮੁਖ ਨਿਕਸਮੋ ਕਲ’ ਪਦ
ਨੀਕਾ^੭। ਪੁਰਾ^੮ ਸਾਰਦਾ^੯ ਫੁਰੀ ਸੁਹਾਵਹਿ। ਪਦਵੀ ਪਰਾ^{੧੦} ਜਾਸੁ ਤੇ
ਪਾਵਹਿ ॥ ੧੬ ॥ ਦੇਹਿ ਧਰਾ ਜਾਂ ਕਾਰਨ ਧਰਨੀ^{੧੧}। ਬਯ ਲਘੁ^{੧੨} ਕਰਨ
ਲਗੇ ਸੋ ਕਰਨੀ। ਅਨਵਸਥਾ^{੧੩} ਉਪਦੇਸ਼ਕ ਕੇਰੀ। ਧਰਾ ਅਧੀਰਜ^{੧੪}
ਸਕਹਿ ਨ ਹੋਰੀ ॥ ੧੭ ॥ ਪਾਧੇ ਪ੍ਰਤਿ ਪੂਰਬ ਉਪਕਾਰਾ। ਭਵ^{੧੫} ਤਾਰਨ
ਹਿਤ ਸਬਦ ਉਚਾਰਾ। ਚਤੁਰਬੇਦ ਬਰ^{੧੬} ਸਾਰ^{੧੭} ਲਖਾਯਾ। ਤਰਹਿ
ਸਿ^{੧੮} ਨਰ ਸੁਨਿ ਮੰਨ ਵਸਾਯਾ ॥ ੧੮ ॥ ਦੋਹਰਾ ॥ ਦੇਹਿ ਦੀਵਟੀ^{੧੯} ਕੇ
ਵਿਖੇ ਨੇਹਿ^{੨੦} ਮੋਹ ਭਰਪੂਰ। ਬਾਤੀ^{੨੧} ਬਿਸਿਯਨ ਬਾਸ਼ਨਾ, ਅਗਨਿ ਗਜਾਨ
ਤੇ ਦੂਰ ॥੧੯॥ ਰੋਪਈ ॥ ਗੁਰੁ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਕਰਿ ਢਿਗ^{੨੨} ਜਬ ਹੁੰਦੈ। ਆਤਮ
ਗਜਾਨ ਲੇਖ ਪਦ ਪੈ ਹੈ। ਸ੍ਰੀ ਨਾਨਕ ਹੁਇ ਗੁਰੁ ਦੁਖ ਖੋਊ। ਭੇ ਪ੍ਰਸੀਦ
ਉਪਦੇਸ਼ਸੋ ਸੋਊ’ ॥੨੦॥ ‘ਨੇਹਿ^{੨੩} ਮੋਹ ਜਬ ਪਾਧਾ ! ਜਾਰਹੁ ਗਜਾਨ ਅਗਨਿ
ਸੋ ਸਗਲ ਨਿਵਾਰਹੁ। ਸ਼ਰਧਾ ਧਰ^{੨੪} ਕਾਜਰ ਬਰ^{੨੫} ਪਾਵਹੁ। ਹੀ ਤਨ^{੨੬}
ਤਜਨਾ ਘਸਨ ਸਵਾਰਹੁ ॥ ੨੧ ॥ ਸੁਮਤਿ ਸਾਰ ਕੋ^{੨੭} ਕਾਗਦ ਕਰੀਏ।
ਭਾਉ ਕਲਮ ਕਰਿ ਮਨ ਕਰ^{੨੮} ਧਰੀਏ। ਲੇਖਕ ਚਿੰਤ ਬੂਝ^{੨੯} ਗੁਰਦੁਆਰਾ।

^੧ਜੀਵ ਬੱਧਾ। ^੨ਕੰਨੀਂ। ^੩ਵਿਚਾਰ। ^੪ਸੁਖ ਦਾ ਘਰ। ^੫ਕਿਰਪਾ। ^੬ਮਕਤੀ ਦਾਤਾ। ^੭ਸੰਦਰ।
^੮ਚੰਗਾ। ^੯ਪਹਿਲਾਂ। ^{੧੦}ਬਾਣੀ। ^{੧੧}ਉੱਚੀ। ^{੧੨}ਜਿਸ ਵਾਸਤੇ ਧਰਤੀ ਤੇ। ^{੧੩}ਉਮਰ ਛੋਟੀਤੋਂ। ^{੧੪}ਉਮਰ
ਨਹੀਂ ਸੀ (ਅਜੇ)। ^{੧੫}ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਵਿਆਕੁਲ। ^{੧੬}ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ। ^{੧੭}ਸ਼੍ਰੇਸ਼ਟ। ^{੧੮}ਸਿੱਧਾਂਤ।
^{੧੯}ਚੰਗੇ। ^{੨੦}ਦੇਹੀ ਰੂਪ ਦੀਵੇ ਦੇ ਭਾਂਡੇ। ^{੨੧}ਤੋਲਾ। ^{੨੨}ਬੇਤੀ। ^{੨੩}ਨੇੜੇ। ^{੨੪}ਸ਼ਰਧਾ ਧਾਰਨ ਕਰਨੀ।
^{੨੫}ਸ਼੍ਰੇਸ਼ਟ ਕਾਜਲ। ^{੨੬}ਦੇਹ ਅਭਿਮਾਨ। ^{੨੭}ਸ਼੍ਰੇਸ਼ਟ ਬੁੱਧੀ ਦਾ। ^{੨੮}ਮਨ (ਰੂਪੀ) ਹੱਥ ਵਿਚ। ^{੨੯}ਪੁੱਛਕੇ।

ਲਿਖਿਯੋ ਸੱਤਾਸੱਤਿ^੧ ਵਿਚਾਰਾ ॥ ੨੨ ॥ ਵੇਹਰਾ ॥ ਅਸ ਲੇਖਾ ਲਿਖਿ ਜਾਨਿ
 ਤੂੰ ਜਿਸਤੇ ਉਨ ਨ ਹੋਇ । ਲਿਖਹੁ ਨਾਮ, ਤਿਹ ਸਿਫਤਿ ਲਿਖ, ਅੰਤ
 ਨ ਪਰ ਉਰ^੨ ਕੋਇ ॥ ੨੩ ॥ ਰੋਪਈ ॥ ਜਿਹ ਸਥਾਨ ਲੇਖਾ ਯਮ ਲੇਈ ।
 ਸੱਚ* ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਹੋਰਿ ਮੁਚੇਈ^੩ । ਕੋਸ਼ਪ^੪ ਹੋਇ ਸਾਹ ਕੋ ਜੈਸੇ । ਤਿਹਤੇ
 ਸੁਲਕ^੫ ਭਿੱਤ^੬ ਲੇ ਕੈਸੇ ॥ ੨੪ ॥ ਆਪ ਉਪਾਯਨ^੭ ਦੇਯ ਮਿਲੈਹੈ ।
 ਡਰ ਉਰ ਕਰਿ ਪੁਨ ਸੁਕੁਰ ਚਲੈਹੈ । ਅਸ ਲੇਖਾ ਜੇ ਤੁਵ ਉਰ ਪਾਧਾ ।
 ਉਧਰਹਿ ਗੋ ਭਵ^੮ ਸਿੰਧੁ ਅਗਾਧਾ ॥ ੨੫ ॥ ਜੀਵ ਅਨੋਜ^੯ ਜਾਇ ਜਿਹ
 ਜਾਈ । ਪਰਮ ਮੀਤਿ ਜਿਉਂ ਤਹਾਂ ਸਹਾਈ । ਸਾਰਬਭੂਮ^{੧੦} ਸ਼ਰਨ ਜਿਹ
 ਪਰਨਾ । ਤਿਨ ਨਰ ਉਰ ਡਰ ਕਿਉਂ ਫਿਰ ਕਰਨਾ^{੧੧} ॥ ੨੬ ॥ ਵੇਹਰਾ ॥ ਸੁਨਿ
 ਸ਼ੋਨਨ ਮਨ ਗੁਨਹਿ ਪੁਨ ਪਾਧੇ ਅਚਰਜ ਚੀਨਿ । -ਦੁਤਿਯ ਇੰਦੁ^{੧੨}
 ਰਾਕਿੰਦੁ^{੧੩} ਜਿਉਂ^{੧੪} ਜੋਨੁ^{੧੫} ਬੈਨ^{੧੬} ਇਨ ਕੀਨਿ- ॥ ੨੭ ॥ ਰੋਪਈ ॥ ਚਿਤ
 ਚਕੋਰ ਰੁਚਿ^{੧੭} ਚਮਕੀ ਚਾਰੂ^{੧੮} । -ਬਾਲਨ ਤੁਲ, ਨ ਬਾਲ ਅਚਾਰੂ^{੧੯} ।
 ਕਲਾ ਬਿਸਾਲ ਦਸਾਲੁ ਭਲਿਭਾਂਤੀ । ਜਨੁ ਕਲਿਮਲ^{੨੦} ਕਲਿ^{੨੧} ਬਲਿ^{੨੨}
 ਆਗਤੀ^{੨੩} - ॥ ੨੮ ॥ ਸੂਝ^{੨੪} ਪਰੀ ਬੂਝਨ ਹਿਤ ਉਦਤਜੋ^{੨੫} । ਕਮਲ
 ਬਦਨ^{੨੬} ਅਲਿ ਬਚ^{੨੭} ਗੁਰ ਵਿਦਤਜੋ^{੨੮} । ਆਰਜ ਸੁਜਨ^{੨੯} ਭਜਨ ਜਲ
 ਮੀਨ^{੩੦} । ਸੁਨੇ ਸੁ ਦੇਖੇ, ਮੈਂ ਅਤਿ ਦੀਨ^{੩੧} ॥ ੨੯ ॥ ਅਸਨ^{੩੨} ਬਸਨ-
 ਤਨ^{੩੩} ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਨਾਂਹੀ । ਆਵਹਿ ਖਾਹਿ, ਰੋਕ ਸੇ ਆਹੀ^{੩੪} । ਇਸ ਕਰਿ
 ਮੁਰ ਉਰ ਸ਼ਰਧਾ ਹਾਗੀ । ਸਿਰ ਮਰਨਾ ਸਭਿਹਿਨਿ ਇਕਸਾਰੀ^{੩੫} ॥ ੩੦ ॥
 ਵੇਹਰਾ ॥ ਧਰਾ ਧੀਰ ਦਾ^{੩੬} ਧਰਮ ਧੁਰ^{੩੭} ਪਾਧੇ ਕੇ ਸੁਨਿ ਬੈਨ । ਦੁਤਿਯ
 ਸ਼ਬਦ ਪਦ ਬਦਨ ਤੇ ਬਦਤੀ^{੩੮} ਸ਼ਰਧਾਦੈਨ ॥ ੩੧ ॥ ਸ੍ਰੀ ਮੁਖਵਾਕ ।

^੧ਸੱਚ ਤੇ ਭੂਠ ਦੀ। ^੨ਪਾਰ ਉਰਾਰ। ^੩ਵੇਖਕੇ ਛੇੜ ਦੇਸੀ। ^੪ਖਜ਼ਾਨਚੀ। ^੫ਮਾਮਲਾ। ^੬ਨੈਕਰ। ^੭ਭੇਟਾ।
^੮ਸੰਸਾਰ। ^੯ਨਿਤਾਣਾ। ^{੧੦}ਚਕ੍ਰਵਰਤੀ ਦੀ। ^{੧੧}ਦੁਜ ਦੇ ਚੰਦਮਾ (ਬਾਲਕ) ਨੇ। ^{੧੨}ਪੁੰਨਜਾਂ ਦੇ ਚੰਦ
ਵਾਂਝੂ। ^{੧੩}(ਰੂਪ) ਚਾਂਦਨੀ। ^{੧੪}ਬਚਨ। ^{੧੫}ਚਾਹ। ^{੧੬}ਸੁੰਦਰ। ^{੧੭}(ਹੋਰ)ਬਾਲਾਂ ਦੇ ਬਰੋਬਰ ਨਹੀਂ (ਹਨ
ਇਸ) ਬਾਲ ਦੇ ਕਰਤਵਜ। ^{੧੮}ਪਾਪ। ^{੧੯}ਕਲਜੁਗ। ^{੨੦}ਬਲਵਾਨ। ^{੨੧}ਵੇਰੀ, ਮਾਨੋਂ ਕਲਜੁਗ ਦੇ
ਬਲੀ ਪਾਪਾਂ ਦੇ ਵੇਰੀ ਹਨ। ^{੨੨}ਸਮਝ। ^{੨੩}ਪੁਛਣ ਵਾਸਤੇ ਤਿਆਰ ਹੋਇਆ। ^{੨੪}ਮੁਖ। ^{੨੫}ਭੇਟੇ
ਰੂਪੀ ਵਾਕ। ^{੨੬}ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ (ਸਨਮੁਖ) ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤੇ। ^{੨੭}ਸੇਸ਼ਟ ਭਗਤ। ^{੨੮}ਭਜਨ ਰੂਪੀ ਜਲ ਵਿਚ
ਮੱਛੀ ਵਾਂਝੂ (ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ) ਮੈਂ ਸੁਣੇ ਦੇਖੇ ਹਨ। ^{੨੯}ਅਤਿ ਗਰੀਬ। ^{੩੦}ਭੋਜਨ। ^{੩੧}ਕਪੜੇ ਸ਼ਰੀਰ
ਦੇ। ^{੩੨}ਕੰਗਾਲਾਂ ਵਰਗੇ ਹਨ। ^{੩੩}ਜ਼ਮੀਨ ਨੂੰ ਧੀਰਜ ਦੇਣ ਵਾਲੇ। ^{੩੪}ਧਰਮ ਦਾ ਆਸਰਾ (ਗੁਰੂ
ਜੀ)। ^{੩੫}ਕਿਹਾ। *ਪਾਠਾਂਤ੍ਰ ਸਚੇ। ਭਾਵ ਇਕੋ ਹੈ:-ਸੱਚੇ ਨਾਮ ਦੀ। †ਪਾਠਾਂਤ੍ਰ-ਰਾਕੇਂਦ੍ਰ।

ਜਿਥੇ ਮਿਲਹਿ ਵਡਿਆਈਆ ਸਦ ਖੁਸ਼ੀਆ ਸਦ ਚਾਉ ॥ ਤਿਨ ਮੁਖਿ ਟਿਕੇ
ਨਿਕਲਹਿ ਜਿਨ ਮਨਿ ਸਚਾ ਨਾਉ ॥ ਕਰਮਿ ਮਿਲੈ ਤਾ ਪਾਈਐ ਨਾਹੀ ਗਲੀ
ਵਾਉ ਦੁਆਉ ॥ ੨ ॥

ਚੌਪਈ ॥ ^੧ਨਹਿ ਪਾਧਾ ਉਰ ਧਾਰਹੁ ਐਸੇ । ਅਗਿਆਨੀ ਨਰ ਮਰਿ ਹੈ ਜੈਸੇ ।
ਸਹਿ^੨ ਸ਼ੌਕਨ ਸੋ ਮਰਨਾ ਤਿਨਕੋ । ਜਨਮ ਜੋਨਿ ਪੁਨ ਪੁਨ ਤਿਨ, ਗਨ-
ਕੋ^੩ ॥ ੩੨ ॥ ਨਿਤ ਚਿਤ ਹਰਖਤਿ ਸੀਤ ਸੁਖੈਨਾ । ਜਮਦੂਤਨਿ ਤੇ ਤਿਨ
ਮਨਿ ਭੈ ਨਾ । ਸਦ ਖੁਸ਼ੀਆ ਚਿਤ ਚਾਉ ਘਨੇਰਾ । ਜਪਤਿ ਨਾਮ ਹਰਿ
ਹੇਰਹਿ^੪ ਨੇਰਾ ॥ ੩੩ ॥ ਚਿਤ ਅਚਿਤ ਤਨ ਤਜਿ^੫ ਜਬ ਜਾਈ । ਆਗੇ
ਮਿਲਹਿ ਤਿਨਹਿ ਵਡਿਆਈ । ਜਸੁ ਕੇ ਨਿਕਸਹਿ ਮਸਤਕ ਟੀਕਾ^੬ ।
ਸੁਜਨ ਭਜਨ ਮਹਿ ਜਿਨ ਮਨ ਨੀਕਾ ॥ ੩੪ ॥ ਦੋਹਰਾ ॥ ਸ੍ਰੀ ਪਰਮੇਸੁਰ
ਅਤਿ ਦਯਾ ਜਿਹ ਨਰ ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਨਾਮ । ਬਾਤੈ ਬਕਨੀ ਬਦਨ ਤੇ^੭ ਬਾਤ^੮
ਸਰਸ^੯ ਬਿਨਕਾਮ^{੧੦} ॥ ੩੫ ॥ ਚੌਪਈ ॥ ਸੁਨਿ ਸੁਨਿ ਸੁਨਨ ਬੈਨਨਿ ਪਾਧਾ ।
ਨਿਜ ਚਿਤ ਅਹਿ ਲਖਿ^{੧੧} ਮੰਤ੍ਰਨ ਬਾਧਾ^{੧੨} । ਤਜੈ ਤਜੈ ਨੰਮਿ ਹੋਇ ਬਰ
ਬਾਨੀ । ਬੂਝਨ ਹੇਤ ਬਦਹਿ^{੧੩} ਸੁਖਦਾਨੀ ॥ ੩੬ ॥ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਭੂਪਤਿ ਇਕ
ਕੀਤੇ । ਚਿਤ ਮਹਿ ਕਬ ਭਗਵੰਤ ਨ ਪ੍ਰੀਤੇ । ਬਿਲਸਤਿ ਜਗਤ ਬਿਸਾਲ
ਬਿਲਾਸਾਰਿਦੇ ਨ ਕਦੇ ਨਾਮ ਭਰਵਾਸਾ^{੧੪} ॥ ੩੭ ॥ ਨਿਸ^{੧੫} ਬਾਸਰ^{੧੬} ਐਸ਼ਨ^{੧੭}
ਮਹਿ ਐਸੇ । ਉਤਪਲ^{੧੮} ਮਹਿ ਅਲਿ^{੧੯} ਮਿਲਵਤਿ ਜੈਸੇ । ਅੰਤ ਸਮਾਂ ਨਹਿ
ਸਿਮਰਹਿ ਸੋਊ ਜਜੈ ਅਘ^{੨੦} ਲਖਤਿ ਨ ਲੋਲਪ^{੨੧} ਕੋਉ ॥ ੩੮ ॥ ਦੋਹਰਾ ॥ ਜਿਨ
ਦੀਨੋ ਤਨ ਮਨ ਧਨੈ ਤਿਸਤੇ ਅਸ^{੨੨} ਅਨਜਾਨ । ਦਾਦੁਰ^{੨੩} ਕਰਦਮ
ਮੱਧ ਮਿਲ^{੨੪} ਕੀਮਿ^{੨੫} ਨ ਕਮਲ ਪਛਾਨ ॥ ੩੯ ॥ ਚੌਪਈ ॥ ਬਿਸਰੈ ਬੈਸ^{੨੬}
ਬਿਹਾਵਹਿ ਸਭਿਹੀ । ਨਾਮ ਨ ਚਿਤ ਮਹਿ ਚਿਤਵਜੈ ਕਬਹੀ । ਸੁਖਸੋ
ਬਿਸ੍ਵ^{੨੭} ਬਸਹਿ ਬਸੁ ਸੇਤੀ^{੨੮} । ਰਿਦੇ ਕਦਾਚਿਤ^{੨੯} ਸਧ^{੩੦} ਨ ਅਗੋਤੀ^{੩੧}
॥ ੪੦ ॥ ਇਹ ਸਥਾਨ ਕੈਸੇ ਸੁਖ ਪਾਵਹਿ ? । ਕੋ ਬਿਧਿ ਹੋਤਿ ਅਗਾਰੀ
ਜਾਵਹਿ ? ਰਿਦੇ ਸੰਦੇਹ^{੩੨} ਭਏ ਮੁਝ ਦੋਉ । ਉਤਰ ਦੇਹੁ, ਦਯਾਨਿਧਿ !

^੧ਸਮੇਤ । ^੨ਕੋਨ ਗਿਣ ਸਕਦਾ ਹੈ । ^੩ਵੇਖਦੇ ਹਨ । ^੪ਸਰੀਰ ਛੋੜਕੇ । ^੫ਮੱਥੇ ਤੇ ਤਿਲਕ ।
^੬ਹੋਰ ਗੱਲਾਂ ਮੁਖ ਤੋਂ ਕਰਨੀਆਂ । ^੭ਹਵਾ । ^੮ਤੁੱਲ । ^੯ਨਿਕੰਮੀਆਂ । ^{੧੦}ਸੱਪ ਲਖਕੇ । ^{੧੧}ਬੱਧਾ ।
^{੧੨}ਬੋਲਦਾ ਹੈ । ^{੧੩}ਗਤ । ^{੧੪}ਦਿਨ । ^{੧੫}ਐਸ਼ਾਂ । ^{੧੬}ਕਵਲ । ^{੧੭}ਭੋਰਾ । ^{੧੮}ਪਾਪ । ^{੧੯}ਲੰਪਟ ।
^{੨੦}ਐਸੇ । ^{੨੧}ਭੜ ਨੇ । ^{੨੨}ਚਿੱਕੜ ਵਿਚਰਹਿਕੇ । ^{੨੩}ਕੀਮਤ । ^{੨੪}ਉਮਰ । ^{੨੫}ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ । ^{੨੬}ਪਦਾਰਥਨਾਲਾ ।
[ਬਸੁ=ਧਨ, ਪਦਾਰਥ] । ^{੨੭}ਕਦੀਭੀ । ^{੨੮}ਖਬਰ । ^{੨੯}ਅਗੇ ਦੀ । ^{੩੦}ਸੰਸਾਰ । ^{੩੧}ਸੁਖਰਾਸਾ—ਭੀ ਪਾਠਾਂਤ੍ਰ ਹੈ ।

ਸੋਊ^੧ ॥ ੪੧ ॥ ਅਸ ਸੁਨਿ ਕਰਿ ਉਤਪਲ^੨ ਦਲ^੩ ਲੋਚਨ^੪ । ਉਚਰੇ
ਬਚਨ ਰੁਚਿਰ^੫ ਦੁਖਮੋਚਨ^੬ । ਜਗਤ ਪਦਾਰਥ ਹਿਤ ਬੈਰਾਗਾ ।
ਤ੍ਰਿਤਿਯ^੭ ਸ਼ਬਦ ਪਦ^੮ ਲਖਤਿ ਸਭਾਗਾ ॥ ੪੨ ॥ ਸ੍ਰੀ ਮੁਖਵਾਕ ॥

ਇਕਿ ਆਵਹਿ ਇਕਿ ਜਾਹਿ ਉਠਿ ਰਖੀਅਹਿ ਨਾਵ ਸਲਾਹ ॥ ਇਕ ਉਧਾਏ ਮੰਗਤੇ
ਇਕਨਾ ਵਡੇ ਦਰਵਾਰ ॥ ਅਗੈ ਗਇਆ ਜਾਣੀਐ ਵਿਨੁ ਨਾਵੈ ਵੇਕਾਰ ॥ ੩ ॥

ਦੋਹਰਾ ॥ ‘ਤਪ ਕਿਯ ਜਿਨਹਿ ਸਬਾਸ਼ਨਾ^੧ ਜਨਮ ਅਨਤ^੨ ਧਰਿ
ਸੋਇ । ਪਾਇ ਰਾਜ ਜਗ ਬਿਖੈ ਫਸਿ ਨਰਕ ਗਮਨ ਪੁਨ ਹੋਇ ॥ ੪੩ ॥
ਚੋਪਈ ॥ ਪਾਤਸ਼ਾਹਿ ਰਖੀਅਹਿ ਇਕ ਨਾਮ । ਇਕ ਜਾਚਿਕ^੩ ਜਾਚਹਿ
ਤਿਨ ਧਾਮ^੪ । ਕਿੰਚਤ^੫ ਦਿਨ ਕੇ ਇਹਾਂ ਬਿਲਾਸਾ । ਫਸਜੇ ਮੰਦ ਬਿਸ-
ਰਜੇ ਜਮ ਤ੍ਰਾਸ^੬ ॥ ੪੪ ॥ ਆਗੈ ਗਏ ਰਿਦੇ ਤਬ ਜਾਨੈ । ਮੀਜ-
ਪਾਨ^੭ ਸਿਰ ਧੁਨਿ^੮ ਪਛੁਤਾਨੈ । ਮਹਿਮਾ ਨਾਮ ਭਜਨ ਕੀ ਜੋਊ । ਤਬ
ਚਿਤਵਤਿ, ਨਿਤ ਵਿਸਰਜੇ ਸੋਊ ॥ ੪੫ ॥ ਅਨਿਕ ਤਾਰੁਨਾ^੯ ਤਾਰਨ^{੧੦}
ਕਰਿਹੀਂ । ਗਰ ਮਹਿ ਗਰੂਏ ਸੰਗਰ^{੧੧} ਪਰਿਹੀਂ । ਤਪਤ ਬੰਮ ਸੋ ਐਰ^{੧੨}
ਲਗਾਵੈਂ । ਤੇਲ ਕਸ਼ਾਹ ਤਪਤ ਮਹਿ ਪਾਵੈਂ ॥ ੪੬ ॥ ਦੋਹਰਾ ॥ ਲੋਹਿ
ਖੰਡ^{੧੩} ਕਰਿ ਅਗਨਵਤ^{੧੪} ਮੁਖ ਪਾਵਹਿ, ਕਰਿਮਾਰ^{੧੫} । ਦਾਰੁਨ^{੧੬} ਦੁਖਿਤਿ
ਪੁਕਾਰਹੀਂ ਕੋਇ ਨ ਸੁਨਹਿ ਪੁਕਾਰ ॥ ੪੭ ॥ ਚੋਪਈ ॥ ਇਤਨਾਦਿਕ ਦੁਖ
ਨਰਕ ਅਨੇਕਾ । ਪਾਵਹਿ ਨਾਮ ਹੀਨ ਅਵਿਵੇਕਾ^{੧੭} । ਕਰਤਿ ਵਿਕਾਰਨ
ਬੈਸ^{੧੮} ਬਿਤਾਈ । ਕਬਹੂੰ ਨ ਸਿਮਰਨ ਮਹਿ ਲਿਵ ਲਾਈ ॥ ੪੮ ॥ ਜਿਉਂ
ਤਸਕਰ^{੧੯} ਕੇ ਤ੍ਰਾਸਤਿ ਵੇਰੀ^{੨੦} । ਕੇ ਨ ਛੁਰਾਵਹਿ ਅਵਗੁਨ ਹੇਰੀ^{੨੧} ।
ਤਿਉ ਯਮ ਕੈ ਢਿਗ ਗਹਜੇ^{੨੨} ਇਕੇਲਾ । ਅਨਿਕ ਜਾਤਨਾ^{੨੩} ਮਾਂਹਿ
ਦੁਹੇਲਾ^{੨੪} ॥ ੪੯ ॥ ਦੋਹਰਾ ॥ ਸੁਤ^{੨੫} ਬਨਿਤਾਦਿਕ^{੨੬} ਰਾਜ ਸੁਖ ਸਭਿਹਿ
ਪਦਾਰਥ ਪਾਸ । ਬੈਸ ਬਿਹਾਵਹਿ ਨਾਮ ਬਿਨੁ ਮਯਾ^{੨੭} ਨਪ੍ਰਭੁ ਕੀ ਤਾਸੁ^{੨੮}
॥ ੫੦ ॥ ਪਾਂਧੇ ਸੁਨਿ ਸੁਨਨਿ ਬਿਖੈ ਚਮਕੀ ਚੌਪ^{੨੯} ਅਪਾਰ । ਗਰ ਬਚ

੧.੨.੩ ਕਮਲ ਪੌਤ੍ਰ ਵਤ ਅੱਖਾਂ ਵਾਲੇ ਨੇ । ੪ ਮਨੋਹਰ । ੫ ਦੁਖਾਂ ਤੋਂ ਛੁਡਾਉਣ ਵਾਲੇ । ੬ ਤੀਜਾ ।
੭ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਪਦਾ । ੮ ਸਹਿਤ ਵਾਸ਼ਨਾ । ੯ ਹੋਰ । ੧੦ ਮੰਗਤੇ । ੧੧ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘਰ । ੧੨ ਥੋੜੇ । ੧੩ ਭਰ ।
੧੪ ਹੱਥ ਮਲਕੇ । ੧੫ ਸਿਰ ਫੇਰਕੇ । ੧੬ ਤਾੜਨਾ । ੧੭ ਤਾੜਨ ਵਾਲੇ । ੧੮ ਭਾਰੇ ਸੰਗਲ । ੧੯ ਖਿੱਚ
ਕੇ । ੨੦ ਟੁਕੜੇ । ੨੧ ਅੱਗ ਵਰਗੇ ਲਾਲ ਕਰਕੇ । ੨੨ ਮਾਰ ਕਰਕੇ । ੨੩ ਭਯਾਨਕ । ੨੪ ਅਗਜਾਨੀ ।
੨੫ ਉਮਰ । ੨੬ ਚੋਰ । ੨੭ ਮਾਰ ਪੌਦੀ ਵੇਲੇ । ੨੮ ਵੇਖਕੇ । ੨੯ ਫੜਿਆ ਹੋਇਆ । ੩੦ ਤਾੜਨਾ ।
੩੧ ਦੁਖੀ । ੩੨ ਪੁੱਤ੍ਰ । ੩੩ ਇਸਤ੍ਰੀ ਆਦਿਕ । ੩੪ ਕਿਰਪਾਮਿਹਰ । ੩੫ ਉਸ ਉੱਤੇ । ੩੬ ਇੱਛਾ, ਲਾਲਸਾ ।

ਅੰਕੁਸ^੧, ਨਾਗ^੨ ਮਨ^੩ ਲਖਿਕਰਿ ਤਿਹ ਅਨੁਸਾਰਿ ॥ ੫੧ ॥ ਚੋਪਈ ॥
 ‘ਕਲਾਵਾਨ ਤੁਮ, ਮੈਂ ਮਨ ਜਾਨੇ। ਰੁਚਿਰ ਬਚਨ ਦਾਨੀ ਕਲਜਾਨੇ^੪।
 ਇਕ ਸ਼ੰਕਾ ਸੈ ਸ਼ੰਕਤਿ ਮਨਹੈ। ਉੱਤਰ ਦੇਹੁ, ਲਖਯੋ ਗੁਰੂ ਜਨ^੫ ਹੈ॥੫੨॥
 ਜੇ ਸੁਲਤਾਨ ਖਾਨ ਫਸਿ ਨੇਹੂ^੬। ਨਾਮ ਸਮਾਰਹਿ ਭੂਲ ਨ ਕੋਹੂ। ਤਿਨਕੋ
 ਕਿਉਂ ਭੈ ਦੇਤਿ ਨ ਸ੍ਵਾਮੀ ? ਜਾਂਤੇ ਸਿਮਰਹਿ ਅੰਤਰਜਾਮੀ ॥ ੫੩ ॥
 ਨਿਰਭੈ ਬਿਸ਼ਿਯਨਿ ਮਹਿ ਰਚਿ^੭ ਮਾਨਵ^੮। ਭੂਲੇ ਭਜਨ ਨੈਕ^੯ ਨਹਿ
 ਜਾਨਵ। ਮਨ ਕੀ ਤਨ ਧਨ ਮਹਿ ਅਤਿ ਪ੍ਰੀਤੂ। ਤਜਿ ਨ ਸਕਹਿ ਚਿਤ
 ਦ੍ਰਿਫ ਪਰਤੀਤੂ ॥ ੫੪ ॥ ਦੇਹਗ ॥ ਬਿਰਤਾ ਸੀ^{੧੦} ਸੰਸਾਰ ਮਹਿ ਲਖਿ^{੧੧}
 ਸੰਚਤਿ^{੧੨} ਅਤਿ ਆਥ^{੧੩}। ਸੁਨਤਿ ਸ੍ਰੋਨ* ਆਨਨ ਭਨਤਿ ਨਾਨਕ
 ਦੀਨਾਨਾਥ ॥ ੫੫ ॥ ਸ੍ਰੀ ਮੁਖਵਾਕ ॥

ਭੈ ਤੇਰੈ ਫਰੁ ਅਗਲਾ ਖਪਿ ਖਪਿ ਛਿਜੈ ਦੇਹ ॥ ਨਾਵ ਜਿਨਾ ਸੁਲਤਾਨ
 ਖਾਨ ਹੋਏ ਡਿਠੇ ਖੋਹ ॥ ਨਾਨਕ ਉਠੀ ਚਲਿਆ ਸਭਿ ਕੂੜੇ ਤੁਟੇ ਨੇਹ ॥ ੪ ॥
 ਚੋਪਈ ॥ ‘ਨਿਸ^{੧੪} ਬਾਸੁਰ^{੧੫} ਇਸ ਸਰਸ^{੧੬} ਡਰਾਯੋ। ਮੰਦ ਮਤੀ ਭਾ
 ਭੈ^{੧੭} ਸੁ ਭੁਲਾਯੋ। ਛਿਨ ਛਿਨ ਆਧੁਰ^{੧੮} ਬੀਤਤਿ ਜਾਈ। ਦਿਨ ਦਿਨ
 ਦੇਹਿ ਦਸ਼ਾ ਪਲਟਾਈ ॥ ੫੬ ॥ ਬਿਸ਼ਿਯਨ ਮਹਿ ਖਪਿ ਬਹੁ ਕਰਿ ਨੇਹਾ।
 ਅੰਤਿਕਾਲ ਮਹਿ ਛੀਜਤਿ ਦੇਹਾ। ਨਾਉਂ ਖਾਨ ਸੁਲਤਾਨ ਭਨੇਹੀ^{੧੯}।
 ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਵਤਿਹੈ^{੨੦} ਮਿਲਤੇ ਖੋਹੀ^{੨੧} ॥ ੫੭ ॥ ਕੂਰੇ ਨੇਹੁ ਦੇਹਿ ਧਨ ਜੋਊ।
 ਛੋਡਿ ਚਲਯੋ ਬਸੁ^{੨੨} ਚਲਤਿ ਨ ਕੋਊ। ਨਹਿ ਜਾਵਹਿ ਇਹ ਸੰਗ
 ਅਗਾਰੀ। ਜਿਨਹਿ ਹੇਤੁ ਨਿਜ ਬਾਜੀ ਹਾਰੀ ॥ ੫੮ ॥ ਦੇਹਗ ॥ ਗਯਾਨ-
 ਹੀਨ ਅੰਗਯਾਨ ਮਹਿ ਨਹਿ ਜਾਨਹਿ ਨਿਜ ਕਾਲ^{੨੩}। ਨੈਨਹੀਨ^{੨੪} ਜਿਉਂ
 ਜਾਤਿਹੈ ਸਾਮਹਿ ਸਰਪ ਬਿਸਾਲ^{੨੫} ॥੫੯॥ ਚੋਪਈ ॥ ਕਰੁਨਾ ਕਰ^{੨੬} ਸਤਿ-
 ਗੁਰੁ ਜਿਸ ਭੈਟੈ^{੨੭}। ਡਿਹਕੇ ਲਗਹਿ ਨ ਜਮ ਕੀ ਢੈਟੈ^{੨੮}। ਕਰਿ ਉਪਦੇਸ਼
 ਗਯਾਨ ਦੇ ਨੈਨ^{੨੯}। ਸਰਪ ਕਾਲ ਕੈ^{੩੦} ਕਬ ਤਿਹ ਭੈ ਨਾ ॥੬੦॥ ਲਾਗੀ

^੧ਕੁੰਡਾ। ^੨ਗਾਥੀ। ^੩(ਪਾਂਧੇ ਦਾ) ਮਨ। ^੪ਮੁਕਤੀ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਹਨ (ਆਪਦੇ) ਸੁੰਦਰ ਵਾਕ। ^੫ਭਾਵ,
 ਮੈਂ। ^੬ਮੋਹ ਵਿਚ। ^੭ਰਚੇ। ^੮ਮਨੁੱਖ। ^੯ਖੋਜ਼ਾ। ^{੧੦}ਬੀ। ^{੧੧}ਸਦਾ ਰਹਿਣਾ ਹੈ। ^{੧੨}ਜਾਣਕੇ। ^{੧੩}ਕੱਠਾ ਕਰਦੇ ਹਨ।
^{੧੪}ਬਹੁਤਾ ਧਨ। ^{੧੫}ਰਾਤ। ^{੧੬}ਦਿਨ। ^{੧੭}ਬਹੁਤਾ। ^{੧੮}ਭੇੜੀ ਬੁੱਧੀ ਵਾਲਾ ਹੋਕੇ (ਰਬ) ਦੇ ਭੈ ਨੂੰ।
^{੧੯}ਉਮਰ। ^{੨੦}ਆਖੀਦੇ ਹਨ। ^{੨੧}ਦਿਸਦੇ ਹਨ। ^{੨੨}ਮਿੱਟੀ ਵਿੱਚ ਮਿਲਦੇ। ^{੨੩}ਚਾਰਾ। ^{੨੪}ਆਪਣੀ
 ਮੋਤ। ^{੨੫}ਅੰਨ੍ਹਾ। ^{੨੬}ਵੱਡੇ ਸਰਪ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ। ^{੨੭}ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ। ^{੨੮}ਮਿਲੇ। ^{੨੯}ਚੋਟ, ਲਪੇਟ।
^{੩੦}ਅੱਖਾਂ, ਗਯਾਨ ਰੂਪੀ ਨੈਣ। ^{੩੧}ਮੋਤ ਰੂਪੀ ਸੱਪ ਦਾ। *ਸੁਨਿ ਸ੍ਰੋਨ-ਪਾਠਾਂਤ੍ਰ ਹੈ।

ਨਾਮ ਵਿਖੈ ਲਿਵ ਮਨਕੀ। ਚਿਤ ਤੇ ਪ੍ਰੀਤਿ ਤਜੀ ਤਨ ਧਨ ਕੀ। ਪਰਮਾ-
 ਰਥ ਮਹਿ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਿ ਲਗਾਈ। ਜਗ ਕਾਰਜ ਤੇ ਬ੍ਰਿਤਿ ਉਠਾਈ ॥ ੬੧ ॥
 ਦੇਹਾਦਿਕ ਮਿੱਥਜਾ^੧ ਸਭਿ ਜਾਨੇ। ਬਿਸੈ ਬਾਸ਼ਨਾ ਮਨ ਬਿਸਰਾਨੇ।
 ਨਿਜ ਸਰੂਪ ਜੇ ਭਯੋ ਭੁਲਾਵਾ। ਤਿਹ ਜਾਨਨਿ ਕੋ ਚਿਤ ਲਲਚਾਵਾ ॥ ੬੨ ॥
 ਦੇਹਗ ॥ ਸਤਿ ਸੰਗਤ ਕੇ ਸੰਗ ਤੇ ਦਿਵੈ ਹੋਯੋ ਅਭਿਆਸ। ਗਯੋ ਭੁਲਾਵਾ^੨
 ਭਰਮ ਕਾ ਸਹਿਜ ਸੁਖਹਿ ਪਰਕਾਸ਼ ॥ ੬੩ ॥ ਚੌਪਈ ॥ ਦੇਹਿ ਦੁਖੀ ਤੇ
 ਦੁਖ ਨਹਿ ਮਾਨਹਿ। ਅਨਿਕ ਬਿਲਾਸਨਿ ਸੁਖ ਨਹਿ ਜਾਨਹਿ
 ਬਿਰਤਾ ਪਾਇ, ਨ ਡੋਲਹਿ ਸੋਊ। ਰਹੇ ਏਕਰਸ ਦ੍ਰਿਤਹਿ ਖੋਊ ॥ ੬੪ ॥
 ਜਨਮ ਮਰਨ ਤਿਨਤੇ ਛੁਟਿ ਗਏ। ਹਰਿ ਪਦ ਪਾਇ ਮੁਕਤਿ ਸੋ ਭਏ।
 ਅਸ ਬਿਧਿ ਪਾਧਾ। ਰਿਦੈ ਧਰੀਜੈ। ਤਨ^੩ ਅਭਿਮਾਨ ਨ ਮੂਲ ਕਰੀਜੈ
 ॥ ੬੫ ॥ ਹਰਿ ਸਿਮਰਨ ਕਰਿ ਆਪਾ^੪ ਹਰੀਏ। ਹਰਿ ਬਿਨੁ ਅਨਤ
 ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਿ ਨਹਿ ਧਰੀਏ। ਦੁਰਲਭ ਨਰ ਤਨ ਕਰਹੁ ਸਕਾਰਥ^੫। ਪੁਨ
 ਨ ਜਨਮ, ਪਾਵਹਿ ਪਰਮਾਰਥ^੬ ॥ ੬੬ ॥ ਦੇਹਗ ॥ ਸੁਨਿ ਪਾਧਾ ਪਾਇਨ
 ਪਰਾ 'ਹੋ' ਸਬੰਧ^੭ ਮਤਿਮੰਦ। ਲਖੀ ਨ ਤੁਵ ਗਤਿ ਜਾਵਹੀ ਭਾਂ
 ਅਵਤਾਰ ਮੁਕੰਦ ॥ ੬੭ ॥ ਚੌਪਈ ॥ ਬਦਨ^੮ ਗਿਰਾ ਤਵ^੯ ਜਿਉਂ ਕਰ-
 ਵਾਰਾ^{੧੦}। ਗਿਆਨ ਸਾਨ ਪਰ ਤੇ ਖਰ ਧਾਰਾ^{੧੧}। ਭਗਤਿ ਮੁਸ਼ਟਿ^{੧੨} ਕੇ ਸੰਗ
 ਜਟੀ ਸੋ^{੧੩}। ਦਿਵ ਬੈਰਾਗ ਅਕਾਰ ਘਟੀ^{੧੪} ਸੋ ॥ ੬੮ ॥ ਜੋ ਸੂਰਾ ਇਸ ਸਨਮੁਖ
 ਧਾਵਹਿ^{੧੫}। ਅੰਗ ਅਗਿਆਨ ਤਾਹਿ ਕਟ ਜਾਵਹਿ। ਨਿਜ ਸਰੂਪ ਕੀ ਲਖਤਾ
 ਹੋਈ। ਤਿਹ ਭਟ ਮਿਲਜੋ ਸੁਰਗ ਸੁਖ ਸੋਈ ॥ ੬੯ ॥ ਬਿਸੈ ਫਸੇ ਕਾਤੁਰ^{੧੬}
 ਡਰਪਾਹੀਂ। ਬਿਮੁਖ ਭਏ ਨਹਿ ਧੀਰ ਧਰਾਹੀਂ। ਗਯੋ ਲੋਕ, ਪਰਲੋਕ
 ਬਿਗਾਰਾ। ਰਣ ਤਨ ਮਾਨੁਖ ਪਿਛ ਪਗਧਾਰਾ^{੧੭} ॥ ੭੦ ॥ ਦੇਹਗ ॥ ਅਕਸਮਾਤ^{੧੮}
 ਕਰਨਾ^{੧੯} ਕਰੀ ਦੇਖਿ ਦੀਨ ਗਤਿਦਾਨ^{੨੦}। ਲਿਵਲਾਗੀ ਮਨ ਭਜਨ ਕੀ
 ਸੁਨੇ ਬੈਨ ਜਬ ਕਾਨ ॥ ੭੧ ॥ ਚੌਪਈ ॥ 'ਤਵ^{੨੧} ਕਪੋਲ^{੨੨} ਕਲ^{੨੩} ਬੋਲ

^੧ਕੂੜੇ। ^੨ਪੱਕਾ। ^੩ਸਰੀਰ ਦਾ। ^੪ਹੰਕਾਰ, ਮੈਂ-ਮੇਰੀ। ^੫ਸਫਲਾ ਮੋਖ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ^੬ਬੇਧਨ ਵਿੱਚ ਹਾਂ।
^੭ਮੁਖ ਦੀ। ^੮ਤੇਰੀ ਬਾਣੀ। ^੯ਤਲਵਾਰ। ^{੧੦}ਗਿਆਨ ਦੀ ਸਾਣ ਉਤੇ ਉਸ ਦੀ ਧਾਰ ਤਿੱਖੀ ਹੋਈ ਹੈ।
^{੧੧}ਭਗਤੀ ਦੀ ਮੁੱਠ ਨਾਲ। ^{੧੨}ਉਹ ਜੜੀ ਹੋਈ ਹੈ। ^{੧੩}ਘੜੀ ਹੋਈ ਹੈ। ^{੧੪}ਦੌੜੇ। ^{੧੫}ਕਾਇਰ।
^{੧੬}ਮਨੁੱਖਾ ਸਰੀਰ (ਰੂਪੀ) ਜੱਧ (ਵਿੱਚ) ਪਿੱਛੇ ਪੈਰ ਹਟਾ ਲਿਆ। ^{੧੭}ਅਚਨਚੇਤ। ^{੧੮}ਕਿਰਪਾ।
^{੧੯}ਮੁਕਤੀ ਦਾਤੇ ਨੇ (ਪਾਧੇ ਨੂੰ) ਨਿਮ੍ਰਤਾ ਵਿੱਚ ਵੇਖਕੇ। ^{੨੦}ਆਪ ਦੀਆਂ। ^{੨੧}ਗਲ੍ਹਾਂ। ^{੨੨}ਸੁੰਦਰ।

ਅਮੋਲਹਿ । ਜਿਉਂ ਤਾਲੀ^੧ ਗੁਨ ਕੁਲਫਹਿ^੨ ਖੋਲਹਿ । ਵਾਕ ਅਨੋਚਿਤ^੩
ਮੈਂ ਜੁ ਬਖਾਨੇ । ਛਿਮਾ ਕਰਹੁ, ਅਬ ਸ੍ਰੀ ਪ੍ਰਭੁ ਜਾਨੇ^੪ ॥੭੨॥ ਅਸ ਕਹਿ
ਵਾਰਵਾਰ ਪਦਬੰਦਨ^੫ । 'ਤੁਝ ਦਰਸਨ ਤੈਤਾਪ^੬ ਨਿਕੰਦਨ । ਨਾਮ
ਧਰਾਯੋ ਕਾਲੂ ਨੰਦਨ । ਨਰ ਤਾਰਨ ਕਲਿਕੇ^੭ ਮਤਿ ਮੰਦਨ' ॥ ੭੩ ॥
ਬਹੁਰੋ ਭਯੋ ਤੁਸ਼ਨੀ^੮ ਪਾਧਾ । ਉਰ ਲਖਿ ਕਰਿ ਸੁਖ ਅਕਬ ਅਗਾਧਾ ।
ਭਾ ਅਨੰਦ ਮੂਕੇ ਮਿਠਿਆਈ^੯ । ਤਤਬੇਤਨ ਕੀ^{੧੦} ਪਦਵੀ^{੧੧} ਪਾਈ ॥੭੪॥
ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਰੰਗ ਪੂਰਬਾਰਧੋ ਗੋਪਾਲ ਪਾਂਧੇ ਪ੍ਰਤਿ ਉਪਦੇਸ਼ ਪ੍ਰਸੰਗ ਬਰਨਨੰ
ਨਾਮ ਖਸ਼ਟਮੇ ਅਧਿਆਯ ॥ ੬ ॥

੭. [ਬਾਲ ਲੀਲਾ, ਪਿਤਾ ਪ੍ਰਤਿ ਸਪਤ ਸ਼ਲੋਕੀ ਗੀਤਾ ਦੇ ਅਰਥ ਸੁਨਾਏ] ।
ਕਬਿੱਤ ॥ ਦਯੋਤ ਕਰ ਚੰਡ ਮਹਿ, ਨੀਤਿ ਨ੍ਰਿਪ ਦੰਡ ਮਹਿ, ਦਾਨ ਗਜ ਗੰਡ
ਮਹਿ, ਸ਼ੋਭਤਿ ਅਪਾਰ ਹੋਹਵੀ*ਜਿਮ ਖੀਰ ਮਹਿ, ਧੀਰ ਜਿਮ ਬੀਰ ਮਹਿ,
ਸੀਰ ਜਿਮ ਨੀਰ ਮਹਿ ਹੋਤਿ ਸੁਖਕਾਰ ਹੈ । ਜੋਨੁ ਜਿਮ ਇੰਦ ਮਹਿ, ਗੋਧਿ
ਅਰਬਿੰਦ ਮਹਿ, ਮੋਖ ਤਤਬਿੰਦ ਮਹਿ ਜਾਨ ਨਿਰਧਾਰ ਹੈ । ਸੁਛ ਜਸ ਦਾਨ
ਮਹਿ, ਤਾਨਜਿਮ ਗਾਨ ਮਹਿ, ਗੰਥ ਗੁਰ ਗਜਾਨ ਮਹਿ ਤੈਸੇਰਸ ਸਾਰਹੈ ॥੧॥

[ਦਯੋਤ=ਸੂਰਜ, [ਸੰਸ: ਆਦਿਤਯਾ (ਅ) ਦਯੋਤ=ਧੁੱਪ] (ਅ) ਤੁਕ ਦਾ ਦੂਜਾ
ਅਰਥ=ਧੁੱਪ ਦੀਆਂ ਰਿਸ਼ਮਾਂ ਵਿਚ ਜਿਵੇਂ ਤੇਜ ਸੁਭਾਇਮਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।
ਕਰ=ਕਿਰਣ । ਚੰਡ=ਜ, ਤ੍ਰਿਖਾਪਨ, ਗਰਮੀ । ਮਹਿ=ਵਿੱਚ ।
ਨੀਤਿ=ਗਜ ਨੀਤੀ, ਮੁਰਾਦ ਏਥੇ ਇਨਸਾਫ ਤੋਂ ਹੈ ਕਿ ਅਨੀਤੀ ਦਾ ਦੰਡ ਨਾ
ਦੇਵੇ, ਨੀਤੀ ਨਾਲ ਦੰਡ ਦੇਵੇ ।
ਨ੍ਰਿਪ=ਰਾਜਾ । ਦੰਡ=ਸਜ਼ਾ । ਦਾਨ=ਦਾਨ ਦੇਣਾ, ਮੁਰਾਦ ਚੋਣ
ਤੋਂ ਹੈ । ਗਜ=ਹਾਥੀ ।
ਗੰਡ=ਗੱਲੂ, ਰੁਖਸਾਰਾ, ਮੂੰਹ ਦਾ ਇਕ ਪਾਸਾ, ਪੁਤਪਤੀ ਤੋਂ ਲੈ ਗਲ੍ਹਾਂ
ਸਮੇਤ ਨੂੰ ਆਖਦੇ ਹਨ । ਹਾਥੀ ਦੇ ਗੰਡਸਥਲ ਤੋਂ ਮਦ ਚੌਂਦਾ ਹੈ ।
ਹਵੀ=ਘਿਉ, ਬਿਧਾਈ, ਜੋ ਦੁੱਧ ਵਿਚ ਹੁੰਦੀ ਹੈ । [ਸੰਸ: ਹਵਿਸੁ=ਘਿਉ] ।
ਖੀਰ=ਦੁੱਧ [ਸੰਸ: ਕੜੀਰ] । ਧੀਰ=ਧੀਰਜ । ਬੀਰ=ਸੂਰਮਾ ।
ਸੀਰ=ਸੀਤਲਤਾ, ਸੀਅਰਾਪਨ, ਠੰਢ । ਨੀਰ=ਪਾਣੀ ।

^੧ਕੁੰਜੀ ਭਾਵ, ਬਾਣੀ । ^੨ਨੰਦਰਾ ਗੁਣਾਂ ਗੁਪੀ । ^੩ਅਯੋਗ । ^੪ਹੁਣ (ਤੁਹਾਨੂੰ) ਪ੍ਰਭੁ ਸਿਦਾਭਾ ਹੈ ।
(ਅ) ਜਾਨੇ=ਜਨ-ਦਾਸ ਨੂੰ । ^੫ਘੜੀ ਮੁੜੀ ਮੱਥਾ ਟੇਕਿਆ । ^੬ਆਧ-ਮਨ ਦੀ ਪੀੜਾ, ਵਿਆਧ-
ਸ਼ਰੀਰਕ ਦੁਖ, ਉਪਾਧ-ਉਤੋਂ ਦੀਆਂ ਵਿਪਦਾਂ । (ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਲਈ ਦੇਖੋ ਦੂਜੇ ਅਧਿਆਯ ਦੇ ਦੂਜੇ
ਵੇਦ ਜੋ ਪਦਾਰਥ) । ^੭ਕਲਜੁਗ ਦੇ : ^੮ਚੁਪ । ^੯(ਜਿਵੇਂ) ਰੰਗਾ ਮਿਠਾਈ (ਖਾਕੇ ਅਨੰਦ ਹੁੰਦਾ
ਹੈ ਅੰਤ੍ਰ) ਅਨੰਦ ਹੋਇਆ । ^{੧੦}ਗਜਾਨੀਆਂ ਦਾ । ^{੧੧}ਦਰਜਾ । *ਪਾ:-ਘੀਵ ।

ਜੇਨੁ=ਚਾਂਦਨੀ । ਇੰਦ=ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ । ਅਰਬਿੰਦ=ਕਮਲ ।
 ਤਤਬਿੰਦ=ਤਤਵੇਤਾ । [ਸੰਸ: ਤਤ=ਅਸਲੀਅਤ । ਵਿੰਦ=ਜਾਨਣ ਵਾਲਾ,
 ਧਾਤੁ ਵਿਦ=ਜਾਣਨਾ] ।

ਨਿਰਧਾਰ=ਨਿਸ਼ਚੇ, ਨਿਰਣੈ ਕਰਕੇ ਸਿੱਧ ਹੋ ਚੁਕੀ ਗਲ [ਸੰਸ:, ਨਿਰਧਾਰ] ।

ਸੁੱਛ ਜਸ=ਨਿਰਮਲ ਜਸ, ਨਿਰਮਲ ਕੀਰਤੀ ।

(ਅ) ਜੈਸੇ ਸੁੱਛਤਾ ਦਾਨ ਦੀ ਸਫਲਤਾ ਦਾ ਮੂਲ ਹੈ ।

(ੲ) ਦਾਨ ਵਿਚ ਸੁੱਛ ਕਲਜਾਨ ਜਿਵੇਂ ਹੈਂ ।

ਤਾਨ=ਸੁਰ, ਧੁਨ, ਸੁਰਾਂ ਦਾ ਫੈਲਾਵ, ਲਾਜ ਦਾ ਵਿਸਥਾਰ, ਮੂਰਛਨਾ ਆਦਿ
 ਦੁਆਰਾ ਰਾਗ ਦਾ ਵਿਸਥਾਰ । (ਅ) ਤਾਨ=ਗਾਯਨ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ।

ਗਾਨ=ਗਾਯਨ, ਗਾਉਣ—ਤੁਕ ਦਾ ਅਰਥ ਜੀਕੂੰ ਗਾਯਨ ਵਿਚ ਗਾਯਨ ਦਾ
 ਵਿਸ਼ਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।

ਰਸ=ਸੁਆਦ । ਸਾਰ=ਸ਼੍ਰੇਸ਼ਟ ਤੱਤ, ਸ਼੍ਰੇਸ਼ਟ ਰਸ, (ਅ) ਭਾਵ—ਆਤਮ ਰਸ

(ੲ) ਤੁਕ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਅਰਥ—ਤੈਸੇ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਗਾਯਨ
 ਸਾਰ ਰਸ ਹੈ ।

ਅਰਥ—(ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ) ਸੂਰਜ ਦੀਆਂ ਕਿਰਨਾਂ ਵਿਚ ਤੇਜ, ਰਾਜੇ ਦੇ ਦੰਡ ਵਿਚ ਨੀਤੀ, ਹਾਥੀ ਦੇ
 ਗੰਭਾਂ ਵਿਚੋਂ (ਮਦੇ) ਚੋਣਾਂ, ਬਹੁਤ ਸ਼ੋਭਾ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ ।

ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੁੱਧ ਵਿਚ ਘਿਉ, ਜਿਵੇਂ ਸੂਰਮੇ ਵਿਚ ਧੀਰਜ, ਜਿਵੇਂ ਪਾਣੀ ਵਿਚ
 ਸੀਤਲਤਾਈ ਸੁਖਦਾਈ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ।

ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਵਿਚ ਚਾਂਦਨੀ, ਕਮਲਾਂ ਵਿਚ ਸੁਰੰਧੀ, ਤਤਬੇਤੇ ਵਿਚ ਮੁਕਤੀ, ਜਾਣ
 ਲਵੇ ਕਿ ਨਿਸ਼ਚੇ (ਸੁਭਾਇਮਾਨ ਹੁੰਦੀਆਂ) ਹਨ ।

ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾਨ ਦੇਣ ਵਿਚ ਨਿਰਮਲ ਜਸ (ਸੁਭਾਇਮਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ), ਜਿਵੇਂ ਗਾਉਣ
 ਵਿਚ ਤਾਨਾਂ (ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ,) ਤਿਵੇਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਜੀ ਦੇ ਗਾਯਨ ਵਿਚ ਸ਼੍ਰੇਸ਼ਟ ਰਸ
 (ਪੂਰਣ ਸੁਭਾਇਮਾਨ) ਹੈ ।

ਭਾਵ—ਕਵਿ ਜੀ ਨੇ ਪਹਿਲੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤ ਦਿੱਤੇ ਹਨ ਜੋ ਚਾਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਹਨ । ੧. ਜੋ ਸ਼ੋਭਾ
 ਦੇਂਦੇ ਹਨ:—ਜਿਵੇਂ ਦੰਡ ਨੀਤੀ ਬਿਨਾ ਸ਼ੋਭਨੀਕ ਨਹੀਂ, ਧੁੱਪ ਨਿੱਘ ਬਿਨਾਂ ਸ਼ੋਭਨੀਕ ਨਹੀਂ ।
 ੨. ਸੁਖਦਾਈ ਤੇ ਸਫਲ:—ਦੁੱਧ ਵਿਚੋਂ ਘਿਉ ਨਾਂ ਨਿਕਲੇ ਤਾਂ ਕਿਸ ਕੰਮ । ੩. ਜੋ
 ਨਿਸ਼ਚੇ ਹਨ:—ਜੈਸੇ ਚੰਦ ਵਿਚ ਚਾਂਦਨੀ, ਕਮਲ ਵਿਚ ਸੁਰੰਧੀ, ਤਤਬੇਤੇ ਵਿਚ ਮੁਕਤਿ
 ਹੋਣ ਤੇ ਮੁਕਤਿ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ । ੪. ਜੋ ਆਪੇ ਵਿਚ ਅੱਡ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ
 ਤਦਰੂਪਤਾ ਕਰਕੇ, ਜੈਸੇ:—ਦਾਨ ਤੋਂ ਜਸ, ਗਾਉਣ ਤੋਂ ਤਾਨਾਂ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਚੋਹਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਕਾਰਾਂ
 ਕਰਕੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਜੀ ਵਿਚ ਜੋ ਗਾਯਨ ਹੈ, ਉਹ ਰਸ ਕਰਪੂਰ ਹੈ। ਨਿਰਮਲ ਗਾਯਨ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ
 ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਗਾਯਨ ਨਹੀਂ ਹੈ ।

ਮੁਰਾਦ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥਸਾਹਿਬ ਦੇ ਗਾਯਨ ਵਿਚ ਜੋ ਸ਼੍ਰੇਸ਼ਟ ਰਸ ਹੈ, ਉਹ ਗਾਯਨ
 ਨਾਲ ਤਦਰੂਪ ਹੈ, ਨਿਸ਼ਚੇ ਹੈ, ਸੁਖਦਾਈ ਹੈ, ਅਰ ਅਤੀ ਸ਼ੋਭਾ ਵਾਲਾ (ਸੁੰਦਰ) ਹੈ ।

ਸ੍ਰੀ ਬਾਲਾ ਸੰਧੁਰੁ ਵਾਚ ॥ ਦੋਹਰਾ ॥ ਸਹਿਜ ਸੁਭਾਇਕ ਮੁਕਤਿਦਾ ਆਵਤਿ ਭਏ
ਅਵਾਸ । ਪਦ ਨੂਪਰ ਕਟਕਿੰਕਨੀ^੧ ਸ਼ਬਦ^੨ ਹੋਤਿ ਪਰਕਾਸ਼^੩ ॥ ੨ ॥
ਚੋਪਈ ॥ ਮਾਤ ਬਿਲੋਕਤਿ ਬੈਨ ਅਲਾਯੋ । ‘ਬਿਨਾ ਪ੍ਰਦੋਖ’ ਸਦਨ ਚਲਿ
ਆਯੋ । ਤੋਰ ਤਾਤ^੪ ਤਾੜਹਿਗੋ^੫ ਤਾਤਾ^੬ ! ਹਿਤ ਕਰਿ ਪਢਹੁ ਨ, ਖੇਲਹਿ
ਰਾਤਾ^੭ ॥ ੩ ॥ ਨੈਨ ਨੀਰ ਬਾਰਿਕ ਕੀ ਨਜਾਈਂ । ਅਵਨੀ ਖਨਤਿ^੮ ਸੀਤ
ਸੁਖਦਾਈ । ਕਰ ਸੋ ਕਰ ਗਹਿ ਕਰਿ ਪੁਨ ਮਾਤਾ ॥ ਅੰਕ ਬਸਾਇ^੯ ਕਹਨੋ
ਬਹੁ ਭਾਂਤਾ ॥ ੪ ॥ ‘ਭੂਖਨ ਅਵਰ ਦੇਹਿ ਘਰਿਵਾਈ । ਭੋਜਨ ਮਧੁਰ
ਲੇਹੁ ਨਿਤ ਖਾਈ । ਜੇ ਅਬ ਪਢਹਿ ਪ੍ਰੀਤ ਕਰਿ ਲੇਖਾ । ਕਾਰਜ ਆਵਹਿ
ਹੋਇ ਵਿਸ਼ੇਖਾ^{੧੦} ॥ ੫ ॥ ਦੋਹਰਾ ॥ ਅਜਿਰ^{੧੧} ਮਾਂਝ ਬਿਚਰਤਿ ਬਹੁਰ ਸੰਝ ਭਈ
ਜਿਹ ਕਾਲ ॥ ਕਾਲੂ ਆਲਯ ਆਇ ਪਿਖਿ ਲੋਚਨ ਲਾਲ ਕ੍ਰਿਪਾਲ^{੧੨} ॥ ੬ ॥
ਚੋਪਈ ॥ ਪ੍ਰੇਮ ਮੋਦ ਸੋ ਗਰੇ ਲਗਾਯੋ ॥ ਬੈਸ ਮੰਚ^{੧੩} ਪਰ ਅੰਕ ਬਸਾਯੋ ।
‘ਪਢਨੋ ਆਜ ਜੋ ਮੁਝੇ ਸੁਨਾਇ । ਕੋ ਬਿਧਿ ਪਾਂਧਾ ਤੁਝਹਿ ਪਵਾਇ ?’
॥ ੭ ॥ ਸੁਨਿ ਕਰਿ ਪਿਤਾ ਬਚਨ ਨਿਜ ਕਾਨਨ । ਕੇਤਿਕ ਪੈੜੇ^{੧੪} ਕਹਿ
ਕਮਲਾਨਨ^{੧੫} । ਹਿਤੁ ਹੁਤੇ ਸੋ ਬਾਰਿਕ ਆਏ, ਪੁਨ ਉਠਿਕਰਿ ਤਿਨ ਸੰਗ
ਸਿਧਾਏ ॥ ੮ ॥ ਖੇਲਣ ਲਗੇ ਬੀਬਕਾ ਮਾਂਹੀ^{੧੬} । ਚੰਦ ਚਾਂਦਨੀ ਪੂਰਨ
ਜਾਂਹੀ । ਸ੍ਰੀ ਮੁਖ ਨਾਨਕ ਭਨਹਿ ਕਹਾਨੀ । ਭਜਨ ਭਗਤਿ ਸੋ ਮਿਲੀ
ਜੁ ਬਾਨੀ^{੧੭} ॥ ੯ ॥ ਦੋਹਰਾ ॥ ਮਧੁਰ^{੧੮} ਸੁਧਾ ਸਮ ਬਚਨ ਸੁਨਿ ਤੂਸਨ ਹੋਵਹਿ
ਬਾਲ । ਹਿਤ ਤੇ ਤ੍ਰਿਪਤ^{੧੯} ਨ ਚਿਤ ਬਿਖੈ ਚਾਹਹਿ ਚੌਪ ਬਿਸਾਲ ॥ ੧੦ ॥
ਚੋਪਈ ॥ ਜੀਹ^{੨੦} ਕਮਾਨ ਬਚਨ ਜਿਉ ਬਾਨੀ^{੨੧} । ਮਧੁਰਾਈ ਮਧ^{੨੨} ਭਲਕ^{੨੩}
ਸਮਾਨ ॥ ਤੀਖਨ ਕਰੇ ਸਾਨਚਤੁਰਾਈ^{੨੪} । ਨਾਨਾ ਉਕਤਿਨਿ^{੨੫} ਪੰਖ ਸਹ-
ਈ ॥ ੧੧ ॥ ਬਾਲ ਬ੍ਰਿੰਦ ਹਿਰਦਾ^{੨੬} ਲਛ^{੨੭} ਭੇਦਾ^{੨੮} । ਭਏ ਲਟੂਹਾ^{੨੯} ਹੋਇ
ਅਖੇਦਾ^{੩੦} । ਤਜਿ ਕਰਿ ਸੰਗ ਸਦਨ ਨਹਿ ਜਾਵਹਿ, ਮਾਤ ਪਿਤਾ ਤਬ ਆਨਿ
ਬਲਾਵਹਿ ॥ ੧੨ ॥ ਗਹਿਕਰਿ ਲੇਜਾਵਹਿ ਬਰਿਆਈ^{੩੧} । ਤਜਿ ਨਹਿ ਸਕਈ
^੧ਲੋਕ ਵਿਚ ਤੜਾਗੀ । ^੨ਅਵਾਜ । ^੩ਪ੍ਰਗਟ । ^੪ਸੰਧਯਾ ਪਈ ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ । ^੫ਪਿਤਾ । ^੬ਤਾੜੇਗਾ ॥ ਹੋ
ਪੁੱਤ੍ਰ ! । ^੭ਜ਼ਮੀਨ ਖੇਤਨ ਲੱਗੇ । ^੮ਗੋਦੀ ਬਿਠਾਕੇ । ^੯(ਜਦੋਂ ਤੂੰ) ਵੱਡਾ ਹੋਇਓ । ^{੧੦}ਵੇਯੋ ।
^{੧੧}ਪਿਆਰੇਨੇਤ੍ਰਾਂ ਵਾਲੇ ਕ੍ਰਿਪਾਲੂ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ) । ^{੧੨}ਪਲੰਘ । ^{੧੩}ਪਹਾੜੇ । ^{੧੪}ਕਵਲ ਵਰਗੇ ਮੁਖੜੇ
ਵਾਲੇ ਨੇ ਸੁਣਾਏ । ^{੧੫}ਗਲੀ ਵਿਚ । ^{੧੬}ਜਿਹੜੀ ਬਾਣੀ । ^{੧੭}ਮਿੱਠੇ । ^{੧੮}ਚੌਜੇ । ^{੧੯}ਜੀਭ । ^{੨੦}ਬਾਣ, ਤੀਰ,
^{੨੧}ਵਿੱਚ ਮਿੱਠਤ । ^{੨੨}ਚਿੱਲਾ । ^{੨੩}ਚਤੁਰਾਈ ਰੂਪੀ ਸਾਣ ਤੇ । ^{੨੪}ਯੁਕਤੀਆਂ । ^{੨੫}ਸਾਰੇ ਬਾਲ;
ਦਾ ਹਿਰਦਾ ਰੂਪ । ^{੨੬}ਨਿਸ਼ਾਨਾਂ । ^{੨੭}ਵਿਠੀਆਂ ਗਿਆ । ^{੨੮}ਮੋਹਿਤ । ^{੨੯}ਦੁਖ ਰਹਿਤ । ^{੩੦}ਧਿਰੋਜੋਰੀ

ਮਨ ਬਿਰਮਾਈ^੧ । ਰੁਚਿਰ ਬਚਨ ਕੀ ਰੁਚਿ ਅਧਿਕਾਈ । ਸੁਨਿ ਸੁਨਿ ਪੁਨ
 ਮਨ ਹੋਤਿ ਸਵਾਈ ॥੧੩॥ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ਟਿਤਿ^੨ ਬਾਰਿਕ ਚਹੁ ਪਾਸਾ । ਪੁੰਨਵਾਨ
 ਜਿਨ ਕੇ* ਅਘ^੩ ਨਾਸਾ । ਨਾਨਕ ਬੈਸਹਿ ਬੀਚ ਬਿਰਾਜਹਿ । ਬਚ ਸੁਨਿ
 ਜਿਨਹਿ ਸੁਧਰਮਾ^੪ ਲਾਜਹਿ ॥ ੧੪ ॥ ਬਦਨ^੫ ਬਿਲੋਕਹਿ^੬ ਨਿਜ ਨਿਜ-
 ਦਿਸ^੭ ਸੋ^੮ । ਲਖਹਿ ਕੰਡ ਕੋ ਨਹਿ ਤਹਿ ਸਿਸ^੯ ਸੋ । ਸਭਿ ਮਨ ਜਾਨਹਿ
 -ਮਝੇ ਸੁਨਾਵਹਿ- । ਰੋਕ ਰਿਖੀਕ^{੧੦} ਸੁਨਹਿ ਮਨ ਭਾਵਹਿ ॥੧੫॥ ਦੋਹਰਾ ॥
 ਮਿਲਿ ਬਾਲਿਕ ਸੋ ਖੇਲਤੇ ਚਲਿ ਆਏ ਨਿਜ ਧਾਮ। ਅੰਨ ਖਾਇ ਕਰ ਮਾਤ
 ਤੇ ਸੂਤੇ ਤਨ ਅਭਿਰਾਮ^{੧੧} ॥ ੧੬ ॥ ਚੌਪਈ ॥ ਜਾਮ ਜਾਮਨੀ^{੧੨} ਜਾਗਨ
 ਨੇਮਾ । ਜਬ ਕਾ ਤਨ ਧਰਿ ਦਾਨੀ ਛੇਮਾ^{੧੩} । ਭੋਰ ਭਈ ਕੀਨੋ ਇਸ਼ਨਾਨਾ ।
 ਪਟ ਪਹਿਰੇ ਸੁੰਦਰ ਬਿਧਿ ਨਾਨਾ ॥ ੧੭ ॥ ਦਿਵਸ ਚਰੇ ਕਾਲੂ ਗਹਿ ਹਾਥਾ।
 ਲੈ ਚਟਸਾਰ ਚਲਯੋ ਨਿਜ ਸਾਥਾ । ਪਾਂਧੇ ਸੋ ਬੋਲਯੋ ਹਿਤ ਧਰਿਕੈ । ‘ਦੇਹੁ
 ਪਵਾਇ ਰਿਦੇ ਰੁਚਿ ਕਰਕੈ’ ॥੧੮॥ ਸੁਨਿ ਬੋਲਯੋ ਮਨ ਸੋ^{੧੪} ਕਰਿ ਬੰਦਨ ।
 ‘ਬਿਦਿਆ ਨਿਪੁਨੀ^{੧੫} ਕਮਤਿ^{੧੬} ਨਿਕੰਦਨ^{੧੭}’ । ਇਸ ਤੇ ਅਧਿਕ ਜੁ ਹੋਇ
 ਪਵਾਵੈ । ਜਗਤ ਮਾਂਹਿ ਸਮ ਕੋ ਨ ਦਿਸਾਵੈ ॥ ੧੯ ॥ ਦੋਹਰਾ ॥ ਸੂਤ^{੧੮}
 ਕੋ ਸੂਤ ਨਹਿ ਜਾਨਿਯੋ ਹੈ ਕਿਹਕੋ ਅਵਤਾਰਾ। ਬਿਨਾ ਪਵੇ ਹੀ ਪਵਿਰਹਯੋ
 ਸਭਿਨਿ ਪਵਾਵਨ ਹਾਰ ॥੨੦॥ ਚੌਪਈ॥ ਇਸ ਪਵਨੇ ਕੋ ਪਰਹੁ ਨ ਖਜਾਲੇ।
 ਸਭਿ ਕਰਤਾ ਜੋ ਬਿਦਯਾ ਜਾਲੇ^{੧੯} । ਦੀਪ ਦਿਪਾਇ^{੨੦} ਬ੍ਰਿਤਾਸ ਸਮਾਈ^{੨੧} ।
 ਤਮ^{੨੨} ਹਰਿਬੋ ਕੋ ਨਰ ਉਦਤਾਈ^{੨੩} ॥ ੨੧ ॥ ਦੀਪਕ ਤੇ ਕਜਾ ਹੁਇ
 ਪਰਕਾਸ਼ਾ। ਛੀਕੀ ਪ੍ਰਭਾ^{੨੪} ਪਰੈ ਅਗਿ ਤਾਸਾ^{੨੫} । ਸੂਤ ਉਸਤਤਿ ਸੁਨਿਸ਼੍ਰੁਤਿ
 ਮਹਿ ਕਾਲੂ । ਬਿਨ ਸ਼ਰਧਾ ਉਰ ਹਰਖ ਬਿਸਾਲੂ ॥੨੨॥ ਹਟਿ ਕਰਿ ਘੋਰ
 ਆਵਤਿ ਭਾ ਸੋਊ । ਕਰਨ ਲਗਯੋ ਕਾਰਜ ਨਿਜ ਜੋਊ । ਸ੍ਰੀ ਨਾਨਕ ਕੀ

^੧ਮਨ ਮੋਹਿਤ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ । ^੨ਘੇਰੇ ਹੋਏ । ^੩ਪਾਪ । ^੪ਇੰਦਰ ਸਭਾ । ^੫ਮੁਖ । ^੬ਦੇਖਦੇ ਹਨ । ^੭ਆਪੋ
 ਆਪਣੀ ਤਰਫ । ^੮ਉਹ (ਬਾਲ) । ^੯ਬੱਚੇ । ^{੧੦}ਇੰਦੀਆਂ ਨੂੰ । ^{੧੧}ਸੁੰਦਰ । ^{੧੨}ਪਹਿਰ ਰਾਤ
 (ਰਹਿੰਦੀ) । ^{੧੩}ਮੁਕਤੀ ਦਾਤੇ ਨੇ । ^{੧੪}ਉਹ (ਭਾਵ ਪੰਡਤ) । ^{੧੫}ਚਤੁਰ । ^{੧੬}ਖੋਟੀ ਬੁਝੀ ਦੇ ।
^{੧੭}ਨਾਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲੇ । ^{੧੮}ਪੁੱਤ੍ਰ । ^{੧੯}ਸਮੂਹ । ^{੨੦}(ਜੋ ਕੋਈ) ਦੀਵਾ ਬਾਲੇ । ^{੨੧}ਸੂਰਜ ਦੇ
 ਸਾਹਮਣੇ । ^{੨੨}ਅਨੁਗ । ^{੨੩}ਉਦਮ ਕਰੇ । ^{੨੪}ਪ੍ਰਕਾਸ਼ । ^{੨੫}ਤਿਸ (ਸੂਰਜ) ਦੇ ਅੱਗੇ ।

*ਪਾਠਾਂਤ੍ਰ-ਜਿਹਕੇ-ਬੀ ਹੈ । †-ਮੋ-ਪਾਠਾਂਤ੍ਰ ਹੈ । ‡ਪਾਠਾਂਤ੍ਰ-ਜਗ ਮਹਿ
 ਸਮ ਕੋ ਕੋਨ ਦਿਸਾਵੈ । §ਪਾਠਾਂਤ੍ਰ-ਸਹਾਈ ।

ਇੱਛਾ ਜਹਿੰਵਾ । ਬਿਚਰਹਿ ਬਾਲਕ ਮਹਿ ਮਿਲਿ ਤਹਿੰਵਾ ॥੨੩॥ ਏਹਗਾ ॥
 ਮਸਤਕ ਆਯੁਤਿ^੧ ਦਿਪਤਿ^੨ ਦੁਤਿ^੩ ਚਿਤ ਮੋਹਤਿ ਨਰ ਬਾਲ^੪ । ਕਮਲ
 ਦਲਨ^੫ ਸੇ ਦ੍ਰਿਗ^੬ ਲਲਿਤ^੭, ਅਲਯ ਲਾਜ^੮, ਬਿਸਾਲ^੯ ॥ ੨੪ ॥ ਚੌਪਈ ॥
 ਦਸਨ^{੧੦} ਦਮਕ ਅਧਰਨ^{੧੧} ਮਧ^{੧੨} ਐਸੇ । ਗਿਰਾ ਸਦਨ^{੧੩} ਹੀਰਾਵਲਿ^{੧੪}
 ਜੈਸੇ । ਭੁਜ^{੧੫} ਸੁੰਦਰ ਕਰਿ ਸਜਤਿ ਕਿਯੂਰਾ^{੧੬} । ਕਲ^{੧੭} ਕੁੰਡਲ ਸੋਨਨਿ^{੧੮}
 ਛਬਿ ਰੂਰਾ^{੧੯} ॥੨੫॥ ਜਿਹ ਹੇਰਹਿ ਕਰੁਨਾ ਕੀ ਕੋਰਾ^{੨੦} । ਤਹਿ ਭਵੇਦਿਧਿ^{੨੧}
 ਤੇ ਦੇ ਧੋਰਾ^{੨੨} । ਇਕ ਬਾਸਰ ਕਾਗਦ ਕੁਛ ਲੀਨੇ । ਲਘੁ ਪੋਥੀ ਸੀ ਕਰਹਿ
 ਅਸੀਨੇ ॥ ੨੬ ॥ ਜਿਹ ਜਿਹ ਕੁਲ ਉਪਜਹਿ ਜੋ ਜੋਊ ॥ ਦੇਖਿ ਵਡਨ
 ਸਿਸੁ ਖੇਲਹਿ ਸੋਊ । ਕਰ ਮਹਿ ਗਹੇ ਕਰਹਿ ਤਿਉ ਲੀਲਾ ॥ ਪਤਿਤ
 ਉਧਾਰਨਿ ਬਿਰਦ ਗਹੀਲਾ^{੨੩} ॥ ੨੭ ॥ ਏਹਗਾ ॥ ਕਾਲੁ ਚਲਿ ਤਿਸ
 ਕਾਲ ਮਹਿ ਆਇ ਲਾਲ ਕਲ^{੨੪} ਦੇਖਿ । ਬੋਲਯੋ ਬੋਲ ਬਿਲਾਸ ਕੇ ਪ੍ਰੇਮ
 ਧਰੇ ਜਿਉ ਬੇਖ ॥ ੨੮ ॥ ਚੌਪਈ ॥ ‘ਕਹਹੁ ਤਾਤ ! ਕਾਗਦ ਕਰ ਲੀਨੇ ।
 ਕਜਾ ਭੁਮ ਪਵਹੁ ਸਿਸੁਨਿ ਮਹਿ^{੨੫} ਭੀਨੇ ? । ਨੈਕ ਨ ਇਤ ਉਤ ਹੇਰਤਿ
 ਕਾਹੂ^{੨੬} । ਰਿਦਾ ਲਗਾਯੋ ਕਾਗਦ ਮਾਂਹੂ^{੨੭} ॥ ੨੯ ॥ ਜਿਉ ਪੀਡਤ ਬੇਦਾਂਤ
 ਬਿਚਾਰਤਿ । ਨੈਕ ਨ ਮਨ ਕੋ ਕਿਤਹੂੰ ਟਾਰਤਿ^{੨੮} । ਸੁਨਿਕਰਿ ਪਿਤਾ ਬਚਨ
 ਕੋ ਬੋਲੇ । ਸੰਪਟ ਬਿੰਦੂਮ^{੨੯} ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਖੋਲੇ ॥ ੩੦ ॥ ‘ਸਪਤ ਸ਼ਲੋਕੀ
 ਪਵਿ ਹੋ ਗੀਤਾ । ਅਰਥ ਵਿਚਾਰੋ ਤਿਹ ਕਰਿ ਪ੍ਰੀਤਾ । ਜਿਸ ਕੇ ਪਵਨ
 ਵਿਚਾਰਨ ਕਰਿਕੈ । ਸੁਭ ਮਾਰਗ ਪਰਹਹਿ ਹਿਤ ਧਰਿਕੈ’ ॥੩੧॥ ਏਹਗਾ ॥
 ਕਾਲੁ ਉਰ ਅਚਰਜ ਕਰਤਿ ਅਚਰਜ ਬਚਨ ਸੁਨੇ ਜੁ । ਲਖਨੇ ਕੀ
 ਲਾਲਸ ਲਗੀ ਕੂਰ ਕਿ ਸਾਚ^{੩੨} ਭਨੇ ਜੁ^{੩੩} ॥ ੩੨ ॥ ਚੌਪਈ ॥ ‘ਮੁਝ ਕੋ
 ਪਵਿ ਕਰਿ ਦੇਹੁ ਸੁਨਾਈ । ਅਰਥ ਭਨਹੁ^{੩੪} ਜਿਉ ਪਰਹਿ ਲਖਾਈ^{੩੫} । ਸੁਨਿ
 ਪਿਤ ਕੀ ਬਾਨੀ ਸੁਖ ਖਾਨੀ । ਅਰਥ ਕਹਤਿ ਭੇ ਜਿਹ ਦੁਖ ਹਾਨੀ ॥ ੩੩ ॥

^੧ਚੌੜਾ । ^੨ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਮਾਨ । ^੩ਕ੍ਰਾਂਤੀ । ^੪ਪਰਖਾਂ ਤੇ ਇਸਤੀਆਂ ਦਾ । ^੫ਕਵਲ ਪੱਤ੍ਰ । ^੬ਅੱਖਾਂ । ^੭ਸੁੰਦਰ ।
^੮ਸ਼ਰਮ ਦਾ ਘਰ । ^੯ਬੜੀਆਂ । ^{੧੦}ਦੰਦਾਂ ਦੀ । ^{੧੧}ਹੱਠਾਂ । ^{੧੨}ਵਿਚ । ^{੧੩}ਸਰਸ੍ਵਤੀ ਦੇ ਘਰ ।
^{੧੪}ਹੀਰਿਆਂ ਦੀਆਂ ਲੜੀਆਂ । ^{੧੫}ਬਾਹਾਂ । ^{੧੬}ਬਹੁੱਟੇ । ^{੧੭}ਸੁੰਦਰ । ^{੧੮}ਕੰਨਾਂ ਵਿਚ । ^{੧੯}ਸੁਹਣੀ
ਛਬੀ ਦੇ ਰਹੇ ਹਨ । ^{੨੦}ਮਿਹਰ ਦੇ ਮਟੋਂ-ਕੇ ਨਾਲ । ^{੨੧}ਸੰਸਾਰ ਸਾਗਰ । ^{੨੨}ਆਸਰਾ । ^{੨੩}ਗ੍ਰਹਨ
ਕਰਨ ਵਾਲੇ । ^{੨੪}ਸੁੰਦਰ ਪੁੱਤ੍ਰ । ^{੨੫}ਬੱਚਿਆਂ ਵਿਚ । ^{੨੬}ਬੋੜਾ ਬੀ ਕਿਤੇ ਇਧਰ ਉਧਰ ਨਹੀਂ
ਵੇਖਦੇ । ^{੨੭}ਮੰਗਿਆਂ ਦਾ ਡੱਬਾ, ਭਾਵ ਮੂੰਹ ਖੋਲ੍ਹਿਆ । ^{੨੮}ਕੂੜ ਹੈ ਕਿ ਸੱਚ । ^{੨੯}ਜੋ ਆਖਦਾ ਹੈ !
^{੩੦}ਕਰੇ । ^{੩੧}ਸਮਝ ਪੈਣ । *ਪਾਠਾਂ-ਰਿਦਾ ਲਗਾਯੋ ਕਾਗਦ ਕੇ ਮਾਂਹੀ ।

ਅਰਥ ਬਖਾਨੈ ਸਤਿਗੁਰ ਪੂਰੇ। ਭਵ ਤਾਰਨ ਕੋ ਜਿਹ ਪਦ ਰੂਰੇ*। ਬਚਨ
 ਬਦਤਿ ਅਧੁਤ ਲਘੁਗੀਤਾ। ਸੁਨਤਿ ਤਾਤ^੧ ਮ੍ਰਿਗ ਘੰਟਕ^੨ ਪ੍ਰੀਤਾ॥੩੪॥
 ਪ੍ਰਥਮ ਪਾਠਕਰਿ ਪਰਮ ਪ੍ਰਬੀਨਾ। ਗਿਰਾ^੩ ਮਧੁਰ ਸੰਦਰ ਰਸ ਲੀਨਾ।
 ਬਹੁਰ ਅਰਥ ਕਰਿ ਸਭਿ ਸਮਝਾਯੋ। ਤਾਤਪਰਯ^੪ ਜੋ ਤਿਹ ਮਹਿ ਪਾਯੋ॥
 ੩੫॥ ਸੁਨਿ ਕਰਿ ਕਾਲੁ ਕਰਤਿ ਬਿਚਾਰਾ। ਪੁਨ ਪਾਧੇ ਕੋ ਬਚਨ ਚਿਤਾਰਾ।
 -ਸੱਤਿ ਬਦਤਿ ਮਤਿ ਮਿਤ ਅਤਿ^੫ ਯਾਕੀ। ਬਯ ਲਘੁ^੬ ਮਹਿ ਏਤੀ
 ਮਤਿ ਕਾਕੀ-॥੩੬॥ ਏਹਗਾ॥ ਜਨਕ^੭ ਗਯੋ ਸੁਨਿ ਕਰਿ ਸੰਦਨ ਨਾਨਕ
 ਜਨਨੀ ਸੰਗ। ਬਚਨਨ ਸੋ ਬਰਨਨਿ ਕਰੀ ਸਭਿ ਬਿਧਿ ਰਿਦੇ ਉਮੰਗ॥
 ੩੭॥ ਚੌਪਈ॥ ‘ਪ੍ਰਥਮ ਜੋਤਿਕੀ ਗੁਨ ਗਨ^੮ ਗਾਏ। ਸੁਭ ਲੱਛਨ ਮਭਿ
 ਅੰਗ ਬਤਾਏ। ਪੁਨ ਪਾਧੇ ਗੋਪਾਲ ਬਖਾਨਾ।-ਸੁਤ ਤੁਮਰੋ ਅਤਿਸੈ ਮਤਿ-
 ਵਾਨਾ-॥੩੮॥ ਅਬ ਬਾਰਿਕ ਮਹਿ ਕਾਰਾਦ ਲੀਨੇ॥ ਖੇਲਤਿ ਹੁਤੋ ਪ੍ਰੀਤਿ
 ਚਿਤਿ ਚੀਨੇ। ਮੈਂ ਬੂਝੈ-ਕਯਾ ਖੇਲਹੁ ਤਾਤਾ।-। ਸੰਦਰ ਗਿਰਾ ਕਹੀ
 ਸੁਖਦਾਤਾ॥੩੯॥ ਸਪਤ ਸਲੋਕੀ ਗੀਤਾ ਭਾਖੀ। ਜਨੁ ਪੰਡਤ ਤੇ ਪਢਿ ਕਰਿ
 ਰਾਖੀ। ਅਬ ਤੋ ਮਤਿ ਗੁਨਵਾਨਨਿ ਜੈਸੀ। ਵਡੇ ਹੋਇ ਕਯਾ ਜਾਨਹਿ
 ਕੈਸੀ?’॥੪੦॥ ਸੁਨਿ ਪੁਨ ਕਹਤ ਭਈ ਗੁਰ ਮਾਤਾ। ‘ਸੁਭ ਲੱਛਨ ਇਸ
 ਮਹਿ ਬਖਸ਼ਾਤਾ। ਬਦਨ^੯ ਪ੍ਰਸੰਨ ਕਮਲ ਜਿਮ ਬਿਕਸਾ^{੧੦}। ਰੋਦਨ ਸੁਬਦ^{੧੧}
 ਨ ਮੁਖ ਤੇ ਨਿਕਸਾ॥੪੧॥ ਸਿਸੁ ਮਹਿ^{੧੨} ਖੇਲਤਿ ਵੇਤਿ ਨ ਗਾਵੀ। ਲਰਜੈ
 ਨ ਕਿਸ ਸਿਉਂ ਮਧੁਰ ਉਚਾਰੀ। ਨਰਨਾਰੀ ਸਭਿ ਕਰਤਿ ਵਡਾਈ। ਸੰਗ
 ਵਿਰਹਿ ਬਾਰਿਕ ਬਰਿਆਈ^{੧੩}॥੪੨॥ ਬ੍ਰਿਧ ਨਰਨ ਜਿਉਂ^{੧੪} ਭਨਹਿ ਕਹਾਨੀ।
 ਬਾਲਬਿਸਾਲ^{੧੫} ਸੁਨਹਿ ਹਿਤ ਠਾਨੀ^{੧੬}। ਮਾਤ ਪਿਤਾ ਸੁਤ ਉਸਤਤਿ
 ਕਹਿ ਕਰਿ। ਉਰ ਅਮੋਦ^{੧੭} ਸੰਗ ਭੇ ਗਹਿਵਰ^{੧੮}॥੪੩॥ ਉਤ ਸ੍ਰੀ ਨਾਨਕ
 ਖੇਲ ਮਚਾਵਤਿ। ਤਲਵੰਡੀ ਕੀ ਬੀਬੀ^{੧੯} ਧਾਵਤਿ। ਚਵਹਿ ਤਰੋਵਰ^{੨੦}
 ਜਸਪਦ^{੨੧} ਕੂਦਹਿ^{੨੨}। ਸਿਸੁ ਕੋ ਸਿਸੁ ਮਿਲ ਲੋਚਨ ਮੂੰਦਹਿ^{੨੩}॥੪੪॥ ਭਾਗ^{੨੪}
 ਪਿਤਾ। ^{੨੫}ਘੰਟੇ ਹੋਤੇ ਵਾਲੀ। ^{੨੬}ਬਾਣੀ। ^{੨੭}ਮਤਲਬ। ^{੨੮}ਅਨੰਤ ਬੁਧੀ। ^{੨੯}ਛੇਤੀ ਉਮਰ। ^{੩੦}ਪ੍ਰੀਤ।
^{੩੧}ਬਹੁਤੇ ਗੁਣ। ^{੩੨}ਪ੍ਰਗਟ। ^{੩੩}ਮੁਖੜਾ। ^{੩੪}ਖਿਜਿਆ। ^{੩੫}ਰੋਣ ਦੀ ਅਵਾਜ਼। ^{੩੬}ਬਾਲਾਂ ਵਿਚ।
^{੩੭}ਮੌਲੋ ਮੌਲੀ। ^{੩੮}ਵੱਡੇ ਮਨੁੱਖਾਂ ਵਾਂਗੂ। ^{੩੯}ਬਹੁਤੇ ਬਾਲ। (ਅ) ਬਾਲ ਤੇ ਵਡੇ। ^{੪੦}ਪ੍ਰੇਮ।
^{੪੧}ਰਕੇ। ^{੪੨}ਖੁਸ਼ੀ। ^{੪੩}ਖਚਾਖਚ, ਸਰਸਾਰਾ। ^{੪੪}ਗਲੀਆਂ ਵਿਚ। ^{੪੫}ਦਰਖਤ। ^{੪੬}ਛੇਤੀ। ^{੪੭}ਛਾਲਾਂ
 ਮਾਰਦੇ ਹਨ। ^{੪੮}ਅੱਖਾਂ ਮੀਟਦੇ ਹਨ। ^{੪੯}ਏੜ। *ਅੰਕ ੩੩ ਦੇ-ਸੁਨ ਪਿਤਾ ਤੋ-
 ਰੂਰੇ-ਤਕ ਚਾਰ ਪਾਦ ਇਕ ਲਿੱਖਤ ਦੇ ਨੁਸਖੇ ਵਿਚ ਹਨ, ਛਾਪੇ ਵਿਚ ਨਹੀਂ।

ਚਲਹਿ ਨਹਿ ਦੇਤਿ ਗਹਾਈ^੧ । ਅਤਿ ਲਘੁਤਾ^੨ ਕਰਿ ਛੈ ਹੈ ਦਾਈ^੩ ।
 ਇਕ ਇਕ ਕੋ ਲੈ ਕੰਧ ਉਚਾਈ^੪ । ਜਾਹਿ^੫ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਜਹਾਂ^੬ ਬਨਾਈ ॥
 ੪੫ ॥ ਜਹਿ ਬਹੁ ਧੂਰਿ ਬਨਾਵਹਿ ਢੇਰੀ।ਬਦਬਦ ਕੂਦ ਕੁਲਾਚਨ ਕੇਰੀ^੭ ।
 ਬੇਦੀ ਬੰਸਨ ਕੇ ਸਿਸਚਾਰੂ^੮ । ਜਿਨ ਪਹਿਰੇ ਭੂਖਨ ਧੁਨਿ ਕਾਰੂ ॥ ੪੬ ॥
 ਬਹੁ ਬੈਸਿਨ ਕੇ ਸਿਸ^੯ ਤਿਹ ਥਾਈ । ਕਾਕਪੱਖਾ^{੧੦} ਜਿਨ ਸੀਸ ਬਨਾਈ ।
 ਬਿੱਪੁਨ ਕੇ ਬਾਲਿਕ ਮਿਲਿ ਬੰਦਾ।ਖੇਲਤਿ ਤਜਹਿ ਨ ਸੰਗ ਮੁਕੰਦਾ॥੪੭॥
 ਏਕ ਬਾਰ ਬਾਰਿਕ ਜੋ ਆਯੋ । ਪੁਨਿ ਆਵਹਿ ਨਿਤ ਚਿਤ ਬਿਰਮਾਯੋ^{੧੧} ।
 ਭੂਰ^{੧੨} ਭਾਗ ਜਾਗੇ ਜਿਨ ਮਾਥੇ । ਕਰਹਿ ਸਪਰਸ਼ਨ ਬੋਲਨ ਸਾਥੇ ॥੪੮॥
 ਨਰਾਜ ਛੰਦ ॥ ਸਿਸੋ^{੧੩} ਵਿਖੇ ਬਿਨਾ ਲਖੇ ਅਖੇਲ ਖੇਲ ਖੇਲਹੀਂ । ਮਿਲਾਇ
 ਬੰਦ^{੧੪} ਬਾਲ ਕੋ ਪਹੇਲ ਲਾਲ ਮੇਲਹੀਂ^{੧੫} । ਧਰਾ ਸਰੀਰ ਹੇਤ ਦੇਭ ਮਾਨ ਕੋ
 ਨਿਕੰਦਨਾ^{੧੬} । ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਬੰਦ ਦੋ ਕਰੀ^{੧੭} ਮੁਕੰਦ ਬੰਦਨਾ ॥ ੪੯ ॥
 ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਗ੍ਰੰਥੇ ਪੂਰਬਾਰਧੇ 'ਬਾਲ ਲੀਲ੍ਹ' ਪ੍ਰਸੰਗ ਬਰਨਨੰ ਨਾਮ
 ਸਪਤਮੇ ਧਰਮਾਇ ॥ ੭ ॥

੮. [ਗੁਰ ਸਿੱਖ ਦਾ ਮੰਗਲ । ਮੁੱਲਾਂ ਪ੍ਰਤਿ ਉਪਦੇਸ਼] ।

ਕਬਿੱਤ ॥ ਬਾਨ ਜਿਮ ਲੱਛ ਪਰ, ਬੀਰਭੱਦ੍ਰ ਦੱਛ ਪਰ, ਨਦੀ ਮਧ ਮੱਛ ਪਰ
 ਦਾਸ ਜਾਲਪਾਨ ਹੈ । ਸ਼ੇਰ ਜਿਮ ਭੱਛ ਪਰ, ਬਾਜ ਜਿਮ ਪੱਛ ਪਰ, ਚੰਡਿ
 ਬਿੜਾਲੱਛ ਪਰ ਕੀਨ ਦੁਤਿ ਹਾਨ ਹੈ । ਰਾਮ ਛਿਤਪਾਲ ਪਰ, ਰਾਮ ਸੁਰ-
 ਸਾਲ ਪਰ, ਰਾਮ ਮਘਪਾਲ ਪਰ ਜੈਸੇ ਸਾਵਧਾਨ ਹੈ । ਸ਼ੱਕ੍ਰ ਜਿਮ ਕੋਹ ਪਰ,
 ਚੱਕ੍ਰ ਹਰਿ ਦੋਹ ਪਰ, ਗੁਰੂ ਸਿੱਖ ਮੋਹ ਪਰ ਤੈਸੇ ਬਲਵਾਨ ਹੈ ॥ ੧ ॥

ਬਾਨ=ਤੀਰ । ਲੱਛ=ਨਿਸ਼ਾਨਾ । [ਸਿਸ:, ਲਕੜ]
 ਬੀਰ ਭੱਦ੍ਰ=ਸ਼ਿਵ ਜੀ ਦਾ ਇਕ ਗਣ । ਸ਼ਿਵ ਗਣ ।
 ਦੱਛ=ਸ਼ਿਵਜੀ ਦਾ ਸਹੁਰਾ, ਕਨਖਲ ਵਿਚ ਜਿਸ ਦਾ ਟਿਕਾਣਾ ਹੈ ।
 ਇਹ ਆਰਯ ਕੁਲ ਦਾ ਰਾਜਾ ਸੀ, ਐਸਾ ਪ੍ਰਤੀਤ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ

^੧ਪਕੜਾਈ । ^੨ਛੋਟੀ । ^੩ਮੋਢੇ ਪਰ ਚੁੱਕਕੇ । ^੪ਜਾਂਦਾ ਹੈ (ਦਾਈ) । ^੫ਜਿੱਥੇ । ^੬ਬੰਨ੍ਹਕੇ ਸ਼ਰਤਾਂ
 ਛਾਲਾਂ ਮਾਰਨ ਦੀਆਂ । ^੭ਸੁੰਦਰ ਬਾਲ । ^੮ਬਾਣੀਆਂ ਦੇ ਪੁੱਤ੍ਰ । ^੯ਬੇਦੀਆਂ (ਅ) ਪਟੇ । ^{੧੦}ਮੋਹਿਤ
 ਹੋਇਆ । ^{੧੧}ਬੜੇ । ^{੧੨}ਬਾਲਕਿਆਂ । ^{੧੩}ਬਹੁਤੇ । ^{੧੪}ਲਾਲ ਜੀ ਬੁਝਾਰਤਾਂ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ ।
^{੧੫}ਦੇਭ, ਮਾਨ ਕੱਟਣ ਵਾਸਤੇ । ^{੧੬}ਹੱਥ । (ਅ) ਕੀਤੀ ਹੈ । *ਖੇਲਨ ਵੇਲੇ ਇਕ ਲੜਕੇ ਨੂੰ
 ਦਾਈ ਬਾਪ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਉਸਨੂੰ ਹਥ ਲਾ ਜਾਣਾ ਛੋਟੀ ਨਾਲ ਤੇ ਫਿਰ ਦੇੜ ਜਾਣਾ, ਉਹ ਦਾਈ
 ਜਿਸ ਖਿਲਾੜੀ ਨੂੰ ਹੱਥ ਲਾ ਦੇਵੇ ਫਿਰ ਉਹ ਦਾਈ ਬਣਾਯਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । †ਪਾਠਾਂਤ੍ਰ-ਕਾਕ ਪੱਖਾ

ਸ਼ਿਵਜੀ ਪਹਿਲੇ ਹਿੰਦ ਵਾਸੀਆਂ ਦਾ ਰਾਜਾ ਸੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਆਰਯ
ਸੂਰਾ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਦੱਛ ਦੀ ਲੜਕੀ ਪਾਰਬਤੀ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਪਤੀ
ਚੁਣਿਆ। ਜਦੋਂ ਦੱਛ ਨੇ ਯੋਗ ਵਿਚ ਸ਼ਿਵਾਂ ਦੀ ਯੋਗ ਪੂਜਾ ਨਾ ਕੀਤੀ
ਤਾਂ ਪਾਰਬਤੀ ਸਜ ਮੋਈ, ਤੇ ਦੰਡ ਦੇਣ ਵਾਸਤੇ ਸ਼ਿਵ ਨੇ ਇਕ
ਗਣ ਘੱਲਿਆ, ਉਸ ਕਬਾ ਵੱਲ ਇਸ਼ਾਰਾ ਹੈ। [ਸੰਸ: ਦਕਸ਼]
ਮੱਧ=ਵਿਚ। ਮੱਛ=ਮੱਛੀਆਂ। ਦਾਸ ਜਾਲ ਪਾਨ=ਜਾਲ ਪਾਉਣ
ਵਾਲਾ ਦਾਸ, ਭਾਵ ਬੀਵਰ। (ਅ) ਦਾਸ=ਬੀਵਰ, ਜਿਵੇਂ ਨਦੀ
ਵਿਚ ਬੀਵਰ ਮੱਛ ਉਤੇ ਜਾਲ ਪਾਉਣ (ਵਿਚ ਸਮਰੱਥ) ਹੈ।
ਭੱਛ=ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਜੋ ਖਾਣ ਯੋਗ ਹੈ, ਸ਼ਿਕਾਰ। [ਸੰਸ:, ਭਕਸ਼]
ਬਾਜ=ਇਕ ਸ਼ਿਕਾਰੀ ਪੰਛੀ [ਫਾਰਸੀ, ਬਾਜ]
ਪੱਛ=ਪੰਛੀ, ਚਿੜੀਆਂ [ਸੰਸ:, ਪਕਸ਼ੀ] ਚੰਡਿ=ਚੰਡੀ।
ਬਿਜਾਲੱਛ=ਵਿਗਲ+ਅਕਸ਼-ਬਿੱਲੇ ਵਰਗੀਆਂ ਅਖਾਂ ਹੋਣ ਜਿਸਦੀਆਂ।
ਇਕ ਰਾਕਸ਼ ਦਾ ਨਾਮ। ਬਿਜਾਲਾਕਸ਼ੀ=ਇਕ ਰਾਖਸ਼ੀ।
ਦੁਤਿਹਾਨ ਹੈ=ਸੁੰਦਰਤਾ ਨਾਸ਼ ਕੀਤੀ, ਭਾਵ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮਾਰ ਘੱਤਿਆ। ਜੋ ਪਾਠ
'ਦੁਤ ਹਨ' ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਅਰਥ ਬਣੇਗਾ-ਛੇਤੀ ਨਾਸ਼ ਕੀਤਾ।
ਰਾਮ=ਰਾਮ ਤ੍ਰੈ ਹੋਏ ਹਨ, ਪਰਸਰਾਮ, ਰਾਮਚੰਦ੍ਰ ਤੇ ਬਲਰਾਮ, ਇਥੇ ਰਾਮ ਦਾ ਅਰਥ
ਪਰਸਰਾਮ ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ ਤ੍ਰੇਤਾ ਜੁਗ ਵਿਚ ਖੜ੍ਹੀ ਜਾਤ ਦੇ ਰਾਜੇ ਮਾਰੇ।
ਛਿਤਪਾਲ=ਧਰਤੀ ਦੇ ਪਾਲਣ ਵਾਲੇ, ਭਾਵ ਰਾਜੇ। ਮੁਰਾਦ ਖੜ੍ਹੀ
ਰਾਜਿਆਂ ਤੋਂ ਹੈ ਜੋ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਮਾਲਕ ਸਨ।
ਰਾਮ=ਦੂਸਰਾ ਰਾਮ, ਦਸਰਥ ਦਾ ਪੁੱਤ੍ਰ-ਸ੍ਰੀ ਰਾਮਚੰਦ੍ਰ।
ਸੁਰਸਾਲੁ=ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੂੰ ਸਤਾਉਣ ਵਾਲਾ, ਰਾਵਣ।
ਰਾਮ=ਤੀਸਰਾ ਰਾਮ, ਬਲਿਰਾਮ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦਾ ਭਰਾ ਜੋ ਦੁਪਾਰ
ਵਿਚ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੇ ਜਰਾਸਿੰਧ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ ਸੀ।
ਮਘਪਾਲ=ਮਰਾਧ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਰਾਜਾ, ਭਾਵ ਜਰਾਸਿੰਧ ਤੋਂ ਹੈ। ਮਘ ਤੋਂ ਮੁਰਾਦ
ਮਘਧ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਹੈ ਜੋ ਅੱਜ ਕਲ ਬਿਹਾਰ ਉੜੀਸਾ ਦੇ ਸੂਬੇ ਵਿੱਚ ਹੈ।
ਸਾਵਧਾਨ=ਖਬਰਦਾਰ, ਤਜਾਰ ਬਰ ਤਜਾਰ, ਮੁਰਾਦ-ਹਾਵੀ-ਤੋਂ ਹੈ।
ਸ਼ੱਕੁ=ਇੰਦ੍ਰ। [ਸੰਸ:, ਸ਼ਕੁ]
ਕੋਹ=ਪਹਾੜ। [ਫਾਰਸੀ, ਕੋਹ]
ਚੱਕੁ ਹਰਿ=ਉਹ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਜੋ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਮੰਨਿਆਂ ਹੈ, ਜਿਹਾ
ਕਿ ਨਿਹੰਗ ਸਿੰਘਾਂ ਦੇ ਦੁਮਾਲੇ ਵਿਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਚੱਕੁ ਹਰਿ=
ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਦਾ ਚੱਕੁ।
ਦੋਹ ਪਰ=ਦੋਹੀਆਂ ਪਰ। ਦੋਹੀ=ਓਹ, ਲੋਕ ਜੋ ਭਲੇ ਪੁਰਖਾਂ, ਸੰਤਾਂ
ਨਾਲ ਮਾਰ, ਵੇਰ ਤੇ ਉਪਦ੍ਰਵ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਅਰਥ—ਤੀਰ ਜੀਕੂੰ ਨਿਸ਼ਾਨੇ ਉਤੇ, ਸ਼ਿਵ ਗਣ (ਜੀਕੂੰ) ਦੱਛ ਉਤੇ, ਨਦੀ ਵਿਚ ਮੱਛ ਉਤ (ਜਿਵੇਂ) ਬੀਵਰ ਜਾਲ ਪਾਉਣ ਵਿਚ (ਬਲਵਾਨ) ਹੈ ।

ਸ਼ੇਰ ਨੇ ਜੀਕੂੰ ਸ਼ਿਕਾਰ ਉਤੇ, ਬਾਜ਼ ਨੇ ਜੀਕੂੰ ਚਿੜੀ ਉਤੇ, ਚੰਡੀ ਨੇ (ਜਿਵੇਂ) ਬਿੜਾਲੱਛ (ਨਾਮੇ ਦੇਤ) ਉਤੇ (ਪੈਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ) ਸ਼ੋਭਾ ਹਾਨ ਕੀਤੀ ਹੈ ।

ਪਰਸਰਾਮ ਛੱਤ੍ਰੀਆਂ ਉਤੇ, ਰਾਮਚੰਦ ਰਾਵਣ ਉਤੇ, ਬਲਿਰਾਮ ਜਰਾਮਿੰਧ ਉਤੇ ਜੀਕੂੰ ਖਬਰਦਾਰ (ਭਾਰੂ) ਹੋਨ ।

ਇੰਦ੍ਰ ਜੀਕੂੰ ਪਹਾੜ ਉਤੇ, ਹਰਿ ਦਾ ਚੱਕ੍ਰ ਜੀਕੂੰ ਦੋਹੀਆਂ ਉਤੇ ਤੈਸੇ ਗੁਰੂ ਸਿੱਖ ਮੋਹ ਉਤੇ ਬਲਵਾਨ ਹੈ ।

ਦੋਹਰਾ ॥ ਕਹਿ ਬਾਲਾ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਜੀ! ਸੁਨਹੁ ਕਥਾ ਇਤਿਹਾਸ । ਜੈਸ ਭਾਂਤਿ ਹਰਿ^੧ ਖੇਲ ਹੀਂ ਕਟਤਿ ਜੁ ਕਲਿਮਲ ਦਾਸ ॥ ੨ ॥ ਸੈਯਾ ॥ ਬਾਲਕ ਸੋਂ ਮਿਲ ਖੇਲਤਿ ਖੇਲਨ ਲਾਲ ਬਿਲੋਕਤ ਤਾਤ^੨ ਦੁਲਾਰੈ । ਸੁੰਦਰ ਭੂਖਨ ਚੀਰ ਸਰੀਰ ਧਰੇ ਤਲਵੰਡੀ ਕੀ ਬੀਬੀ ਬਿਹਾਰੈ^੩ । ਦੌਰ ਚਲੈਂ ਕਬ ਬੈਸ ਰਹੈ ਕਬਹੂੰ ਮਧੁਰੇ ਮੁਖ ਬੈਨ ਉਚਾਰੈ^੪। ਭੋਜਨ ਮਾਤ ਤੇ ਲੇਕਰਿ ਖਾਤਿ, ਖੁਵਾਵਤਿ ਹੋਰਤਿ ਹੋ ਬਲਿਹਾਰੈ ॥ ੩ ॥ ਇਕ ਬਾਸੁਰ ਕਾਲੁ ਵਿਚਾਰ ਕੀਓ—ਪਢਨੈ ਬਿਨ ਨਾਨਕ ਬੈਸ^੫ ਬਿਹਾਏ । ਕੌਨਸੀ ਕਾਰ ਕਰੈ ਗੁਜਰਾਨ ਕਹਾਂ^੬ ਕਰਿਕੈ ਧਨ ਲੇਹਿ ਕਮਾਏ । ਨਿਜ ਕਾਰ ਕੀ ਰੀਤਿ ਬਿਨਾ ਨ ਬਨੇ ਕ੍ਰਿਤ, ਜੇ ਕਰਿ ਹੈ ਜਗ ਨਿੰਦ ਅਲਾਏ । ਅਬ ਮੋਕਉ ਯੋਗ ਪਵਾਵਨ ਹੈ ਬਡ ਹੋਇ ਜਬੈ ਨ ਪਢਜੋ ਤਬ ਜਾਏ—॥੪॥ ਲੇ ਸੁਤ ਨਾਨਕ ਸੰਗ ਚਲਜੋ ਜਹਿ ਪਾਰਸੀ^੭ ਬਾਲ ਪਵੈਂ ਮਿਲਿ ਬ੍ਰਿੰਦਾ । ਬੈਸਜੋ ਮੁਲਾਨੇ ਕੇ ਜਾਇ ਸਮੀਪ ਕਹੇ ਹਿਤ ਸੋ^੮ ਬਚ ਆਰਤਮੀਦਾ^੯ । ‘ਮੇ ਸੁਤ ਹੋਤ ਸੋਂ ਦੇਹੁ ਪਵਾਇ ਪਵੈ ਇਹ ਤੁਰਨ ਹੈ ਮਤਿਵੇਦਾ । ਰੋਜ ਭਲੋ ਮੁਝ ਦੇਹੁ ਬਤਾਇ, ਬੈਸਾਵਹੁ ਆਨ ਪਵੈ ਤੁ ਅਨੰਦਾ’ ॥ ੫ ॥ ਕਾਬਿਤ ॥ ਬੈਨ ਯੋਂ ਮੁਲਾਨੇ ਭਨੇ ‘ਸੁਬਹਿ’ ਦਿਵਸ ਭਲੋ ਮਕਤਬ^{੧੦} ਮਾਂਹੀ ਫਰਜ਼ੀਦ^{੧੧} ਕੋ ਬਿਠਾਈਏ। ਹੋਤ ਸੋਂ ਪਵਾਉਂ, ਨ ਖਿਲਾਵ^{੧੨} ਤੁਝ ਸੰਗ ਗਾਉਂ, ਹੋਰੋਂ ਹੋਸਵੇਦ^{੧੩} ਅਬ ਧਾਮ ਨਿਜ ਜਾਈਏ^{੧੪}। ਕਾਲੂ ਤਬ ਗਯੋ ਰੈਨ ਭਈ ਆਨ ਪਾਨ ਕੀਓ ਭੋਰ^{੧੫} ਸੋਂ ਬਹੋਰ ਉਠ ਦੇਖਜੋ ਸੁਖਦਾਈਏ । ਨਾਨਕ ਕੋ ਸੰਗ ਲੇਯ ਬੈਨ ਸੋਂ ਦਿਲਾਸੇ ਦੇਯ^{੧੬} ਪਵੈ ਕਰਿ ਪ੍ਰੀਤਿ

^੧ਪਾਪਾਂ ਨੂੰ ਹਰਨ ਵਾਲੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ । ^੨ਪਿਤਾ । ^੩ਉਮਰ । ^੪ਕਿਹੜੀ । ^੫ਫਾਰਸੀ । ^੬ਦਰਦ ਵਾਲੇ । ^੭ਕੱਲ ਸਵੇਰੇ । ^੮ਫਾਰਸੀ ਪੜ੍ਹਨ ਦੀ ਪਾਠਸ਼ਾਲਾ । ^੯ਪੁੱਤ੍ਰ । ^{੧੦}ਉਲਟੀ । ^{੧੧}ਸਿਆਣਾ । ^{੧੨}ਸਵੇਰੇ । ^{੧੩}ਪਾਠਾਂਤ੍ਰ—ਤਿਹ ਸੋਂ—।

ਨੀਤਿ ਕਤਹੂੰ* ਨ ਧਾਈਏ' ॥ ੬ ॥ ਮਕਤਬ ਆਇ ਏਕ ਕਾਰਖਿਕ^੧
 ਦੀਨੋ ਕਾਲੂ ਕਛੁਕ ਮਿਠਾਈ ਬਾਂਟਿ ਪਠੀਆ ਲਿਖਾਈ ਹੈ । ਮੁੱਲਾਂ ਨੇ
 ਕਲਮ ਗਹਿ ਅੱਵਲ ਅਲਫ ਲਿਖ ਬਹੁਰੋ ਸਿਹਰਵੀ^੨ ਸੁ ਸਭਿਹੀ ਪਵਾ-
 ਈ ਹੈ । ਮੁੱਲਾਂ ਕੇ ਕਹਿਨ ਮਹਿ ਦੇਰ ਕਛੁ ਲਾਗੈ ਮਾਨੋ ਨਾਨਕ ਕੀ ਰਸਨਾ
 ਮੈਂ ਦੇਰ ਹੂੰ ਨ ਪਾਈ ਹੈ । ਭਯੋ ਬਿਸਮਾਦ-ਏਹ ਪਵਨੋ ਕਹੂੰ ਆਦਿ^੩
 ਮੋਤੇ ! ਮੋਹੁ ਸੇ ਸਬਕ ਪਵੈ ਜਾਨੈ ਹੂੰ ਨ ਜਾਈ ਹੈ ॥ ੭ ॥ ਮਸ਼ਕਲ ਪਾਰਸੀ
 ਅਸਾਨ ਪਵੈ ਤਾਤਕਾਲ ਬਾਲਿਕ ਕੀ ਬੈਸ^੪, ਬੁਧਿ ਬਿਧਿ^੫ ਹੂੰ ਕੀ ਦੇਖੀਏ ।
 ਜੇਰ^੬ ਤੇ ਜਬਰ^੭ ਔਰ ਮਾਯਨੇ^੮ ਕਿਤਾਬਨ ਕੇ ਦਫਤਰ ਲੇਖਾ ਜਮਾ ਖਰਚੁ
 ਬਿਸੇਖੀਏ । ਦਸ ਦਸ ਸਾਲ ਕੇ ਬਿਸਾਲ ਬਾਲ ਬੈਸੇ ਜੋਓ ਪਵੈ ਨ ਸਮਾਨ
 ਇਸ ਕੋਓ ਅਵਰੇਖੀਏ^੯ । ਮਾਨਖ ਕੇ ਕਾਮ ਨਹਿ, ਅਲੀਆ ਔਤਾਰ
 ਕੋਓ, ਲਾਖਿ ਸੋ ਅਲੱਖ ਯਾਕੇ ਲੇਖ ਹੈ ਅਲੇਖੀਏ-॥ ੮ ॥ ਸਿਫਤਿ ਪ੍ਰਕਾਸ਼
 ਭਈ-ਕਾਲੂ ਸੁਤ ਬੁਧਿ ਰਾਸ ਪਾਰਸੀ ਇਲਮ ਜੋ ਕਠਨ ਸੀਖਨੋ ਬੋਗਹੀ-।
 ਆਇ ਮੁਖ ਦੇਖੈ ਕਰੈ ਇਲਮ ਪਰੇਖੈ^{੧੦} ਨਰ, ਸੁਨਿ ਸੁਨਿ ਬੈਨ ਕੋ ਬਿਸਾਲ
 ਬਿਸਮੇ ਗਹੀ^{੧੧} । ਮਿਲਤਿ ਪਰਸਪਰ ਕਰਤਿ ਸੁਜਸ ਬਰ ਬੈਸ ਲਘ ਦੇਖੀ-
 ਅਤਿ ਸੋਮਖੀ ਵਿਸ਼ੇਖ ਹੀ^{੧੨} । ਮਧੁਰ ਬਚਨ ਸੁਨਿ ਹਿੰਦੂ ਔ ਤੁਰਕ ਸਭਿ
 ਪ੍ਰੀਤਿ ਕਰਿ ਰਿਦੈ ਹਰਿਖਾਵ ਨ ਉਦੇਗ ਹੀ^{੧੩} ॥ ੯ ॥ ਮ੍ਰਿਦੁਲ ਮਧੁਰ ਮੁਖ
 ਬੋਲਤਿ ਹੋਬੈਨ ਮਾਨੋ ਦੇਤਿ ਉਪਦੇਸ਼ ਰਿਖਿ^{੧੪} ਦੇਖਿ ਸਿਖ ਆਪਨੇ ਪਾਰਸੀ
 ਸੋ ਮਿਲੀ ਜੋਓ ਨਾਮ ਕੇ ਭਜਨ ਸੰਗ ਗੰਗ ਜੈਸੀ ਬਾਨੀ ਕਲਿ ਕਲਿ-
 ਮਲ ਖਾਪਨੇ^{੧੫} । ਪੰਡਤ ਜਨੋ ਵਕਤਾ ਅਚੁਕ^{੧੬} ਵਾਕ ਪ੍ਰੇਮ ਮਯ ਸੁੰਦਰ
 ਸੁਖਦ ਜੋਓ ਜੋਗ^{੧੭} ਨਰ ਜਾਪਨੇ^{੧੮} । ਸੁਨੈ ਹਿਤ ਲਾਇ ਨੁਤਿ^{੧੯} ਗਾਇ
 ਘਰ ਜਾਇ ਨਰ ਕਲਾਵਾਨ ਭਯੋ ਕਲਿ ਕੀਰਤਿ ਸੁ ਥਾਪਨੇ ॥ ੧੦ ॥
 ਸ੍ਰੇਯਾ ॥ ਧਾਮ ਕੇ ਕਾਮ ਤਜੇ ਢਿਗ ਜਾਵਹਿ ਹੇਰਤਿ ਮਰਤਿ ਭਾਵਤੀ ਜੀ
 ਕੀ । ਬੂਝ ਹੈ ਬੈਨ ਸੰਦੇਹ ਉਠਾਇ, ਸੁਨੈ ਤਤਕਾਲ ਗੰਗ ਮੁਖ ਨੀਕੀ ।
 'ਹੈ ਅਵਤਾਰ' ਲਖਨੋ ਬਹੁ ਲੋਕਨ ਬਿਧਿ ਬਧੀ^{੨੦} ਸ਼ਰਧਾ ਸੁਧ ਹੀ ਕੀ^{੨੧} ।

*ਰੁਪਯਾ । ^੧ਫਾਰਸੀ ਦੀ ਪੇਂਤੀ । ^੨ਪਹਿਲੇ । ^੩ਉਮਰ । ^੪ਵੱਡਿਆਂ ਵਰਗੀ ਅਕਲ ।
^੫ਸਿਆਰੀ । ^੬ਮੁਕਤਾ । ^੭ਅਰਥ । ^੮ਦੇਖੀਦਾ ਹੈ । ^੯ਪ੍ਰੀਖਣਾ । ^{੧੦}ਬਹੁਤ ਅਚਰਜਤਾ ਵਾਲੀ ।
^{੧੧}ਵੱਡੀ ਬੁਧੀ । ^{੧੨}ਖੁਸ਼ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਦੁਖੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ । ^{੧੩}ਰਿਖੀ । ^{੧੪}ਪਾਪ ਨਾਸ਼ਕ । ^{੧੫}ਅਭੁੱਲ ।
^{੧੬}ਲਾਇਕਾ । ^{੧੭}ਜਪਨ ਦੇ । ^{੧੮}ਉਸਤਤਾ । ^{੧੯}ਬਹੁਤ ਵਧੀ । ^{੨੦}ਸੁਧ ਹਿਰਦੇ ਦੀ । *ਪਾਠਾਂ-ਕਬਹੂੰ ।

ਬੋਲਤਿ ਬੋਲ ਅਮੋਲ ਅਤੋਲ ਅਡੋਲ ਮਤੀ ਅਹਰੰਨ ਬਲੀ^{੧*} ਕੀ
 ॥ ੧੧ ॥ ਦੋਹਰਾ ॥ ਲਖਨ ਲਗੇ ਜਬ ਨਰ ਕਲਾ^੨ ਫੇਰਜੈ ਬਹੁਰ ਸੁਭਾਵ ।
 ਭਏ ਬਾਲ ਅਨਜਾਨ ਸੇ ਕੀਨੋ ਅਪਨ ਛਪਾਵ ॥ ੧੨ ॥ ਸ੍ਰੋਯਾ ॥ ਪੁਰਿ
 ਬਾਹਰ ਜਾਇ ਤਰੇ ਤਰ ਕੈ^੩ ਪਟ ਤਾਨ^੪ ਸਰੀਰ ਪੈ ਪੋਢੇ ਰਹੈ । ਨਹਿ
 ਬੋਲਤਿ ਕੋਊ ਬੁਲਾਵਤਿ ਹੈਂ ਨਰ ਬੇਖੁਦਿ^੫ ਅੰਤਰ ਧਨਾਨ ਲਹੈ । ਕਬ
 ਆਨ ਪਰੈ ਘਰ ਮਾਤ ਉਠਾਵਤਿ ਤੋ ਭਿ ਉਠੈਂ ਨਹਿ ਮੋਨ ਗਹੈ । ਇਕ
 ਠੌਰ ਪਏ ਜੁਗ ਬਾਸਰ^੬ ਬੀਤਹਿ ਹੇਰਿ ਕੈ ਮਾਨਵ ਅੰਸੇ ਕਹੈ ॥ ੧੩ ॥
 ‘ਬੋ ਮਤਿਵਾਨ ਵਡੇ ਸੁਰਗਨਾਨ ਭਯੋ ਅਨਜਾਨ ਸਾ ਕੌਨ ਹੈ ਹੇਤੁ ?
 ਬੇਖਦ ਚਿੰਤ ਉਦਾਸ ਰਹੈ ਕਛੁ ਹੋਤਿ ਭਯੋ ਪਰਛਾਵਹੁ ਪ੍ਰੇਤੁ^੭ । ਹੈ ਉਨ-
 ਮੱਤਿ^੮ ਦਸਾ ਦਿਸਿ ਆਵਤਿ, ਸੁੱਧਿ ਨ ਦੇਹਿ ਕੀ, ਬਾਹਰ^੯ ਨਿਕੇਤੁ^{੧੦} ।
 ਬੈਨ ਭਨੈ ਨਹਿ ਨੈਨ ਉਘਾਰਤਿ^{੧੧} ਹੋਇ ਕਹੈ ਜੋਊ ਜਾਨਿ ਨ ਭੇਤੁ ॥ ੧੪ ॥
 ਕਾਲੂ ਕੇ ਚਿੰਤ ਬਧੀ ਸੁਤ ਦੇਖਿ ਬਿਸ਼ੇਖ ਤੁਪਾਇ ਕਤੇ ਜੁ ਬਤਾਯਾ ।
 ਫੇਰ ਮੁਲਾਨੇ ਕੇ ਪਾਸ ਗਯੋ ਸਭਿ ਨਾਨਕ ਕੋ ਬਿਰਤਾਂਤ ਸੁਨਾਯਾ । ‘ਹੋਸ਼
 ਭਈ ਵਰਮੋਸ਼^{੧੨} ਸਭੈ ਤਿਹਿ ਕੋ ਬਿਧਿ ਪਾਰਾਸੀ ਤੋਹਿ ਪਛਾਯਾ ? । ਆਪ
 ਚਲੋ ਸੁਧ ਲੀਜੀਏ ਹੇਰਿ ਕੈ, ਭੇਵ ਲਖੋ ਕਿ ਪਰੀ ਤਿਹ ਛਾਯਾ’ ॥ ੧੫ ॥
 ਕਾਲੂ ਕੇ ਸੇਗ ਮੁਲਾਨਾ ਗਯੋ ਜਹਿ ਨਾਨਕ ਜੀ ਧਰ^{੧੩} ਪੋਢ ਰਹੈ । ਤਾਨ
 ਮੇਬਨਾਨ^{੧੪} ਸਰੀਰ ਕੇ ਉਪਰ ਬੇਗਮ^{੧੫} ਹੀ ਅਵਨੀ^{੧੬} ਪੈ ਅਹੈ ਮਾਨਵਆਨ
 ਭਏ ਇਕਠੇ ਬਹੁ—ਬੈਨ ਸੁਨੈਂ ਸੂਤ—ਅੰਸੇ ਚਹੈਂ ਹੇਰਿ ਹਿਰਾਨ ਸਮਾਨ^{੧੭}
 ਭਬੈ ਮਨ ਹੋਇ ਹਰਾਨ^{੧੮} ਸੁ ਵਾਕ ਕਹੈ ॥ ੧੬ ॥ ਕਥਿਤਾ ॥ ਜਾਇਕੈ ਮੁਲਾਨੇ
 ਨੇ ਦੁਆਇ^{੧੯} ਕਰੀ ਬੈਸ ਫਿਗ ‘ਤੁਮ ਪਰ ਮਿਹਰ ਸੁ ਪਰਵਦਗਾਰ ਕੀ ।
 ਬੈਸ ਲਾਘ ਮਾਂਹਿ ਭਈ ਸੋਮੁਖੀ^{੨੦} ਵਿਸ਼ੇਖ ਤਵ ਗਿਰਾ ਮੁਖ ਮਾਧਰੀ
 ਸਭਿਨਿ ਹਿਤਕਾਰ ਕੀ । ਸੁਭ ਹੈ ਸੁਭਾਉ ਭਰਜੋ ਭਾਉ^{੨੧} ਸੋਂ ਸਭਿਨਿ ਸੰਗ

^੧ਅਹਰਣ ਵਾਂਗੂ ਬਲਵਾਨ । ^੨ਸ਼ਕਤੀ । ^੩ਹੇਠਾਂ ਬਿੱਛ ਦੇ । ^੪ਕਪੜਾ ਤਾਣਕੇ । ^੫ਦੇ ਦਿਨ । ^੬ਪ੍ਰੇਤ
 ਦਾ ਪਰਛਾਵਾਂ । ^੭ਮਸਤ । ^੮ਬਾਹਰ ਦੀ ਤੇ ਘਰ ਦੀ । ^੯ਭੁੱਲ ਗਈ । ^{੧੦}ਜ਼ਮੀਨ ਤੇ ^{੧੧}ਚਾਦਰ ॥
^{੧੨}ਅਚਿੰਤ । ^{੧੩}ਜ਼ਮੀਨ ^{੧੪}ਜੇਹੇ ਹੋਕੇ । ^{੧੫}ਹਰੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ । ^{੧੬}ਅਰਦਾਸ । ^{੧੭}ਬੁੱਧੀ । ^{੧੮}ਪ੍ਰੇਮ ।

^{੧੯}ਪਾਠਾਂਤ੍ਰ—ਅਹਰੰਨ ਦਲੀ ਕੀ=ਮਤ ਜੋ ਹੈ ਸੋ ਨਾ ਹਰੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਤੇ ਟਿਕਾਣੇ
 ਰਹਿਣ ਵਾਲੀ ਹੈ । ਅਬਵਾ, ਜਿਵੇਂ ਬਲ (ਧਰਤੀ) ਵਿਚ ਅਹਿਰਨ ਗੱਡੀ ਹੋਵੇ ।

^{੨੦}ਪਾਠਾਂਤ੍ਰ—ਬੇਸੁਧ । ^{੨੧}ਪਾਠਾਂਤ੍ਰ—ਬਹਾਯਨਕੇਤੂ । ^{੨੨}ਪਾਠਾਂਤ੍ਰ—ਉਪਾਤ ਸੇ ।

ਬਧੈ ਗੋ ਪ੍ਰਭਾਉ^੧ ਰੀਤਿ ਜਸੁ ਵਿਸਤਾਰ ਕੀ । ਆਨਨ ਤੇ ਤੁਸ਼ਨਿ^੨ ਕੋ
ਕਾਰਨ ਹੈ ਕੌਨ^੩ ਭਨੋ, ਹੋਰਿ ਤੁਮੈ ਤਾਤ^੪ ਸੁਧਿ ਤਜੀ ਘਰਬਾਰ ਕੀ^੫ ॥੧੭॥
ਦੋਹਰਾ ॥ ਮਸ਼ਟ ਕਰੀ ਨਾਨਕ ਤਬੈ ਦਯੋ ਨ ਉਤਰ ਕੋਇ । ਦੀਨ ਭਯੋ
ਮੁੱਲਾਂ ਰਿਦੈ ਬਹੁਰੇ ਬਚਨ ਬਗੋਇ^੬ ॥ ੧੮ ॥ ਸ੍ਰੋਯਾ ॥ ‘ਆਇ ਖਰੇ ਨਰ
ਪਾਸ ਜਿਤੇ-ਤੁਵ ਬੈਨ ਸੁਨੈ-ਮਨ ਚਾਹਿ ਇਹੀ ॥ ਆਨਨ ਤੇ ਨਹਿਬੋਲਤਿ
ਹੋ ਬਚ^੭, ਹੋਵਤਿ ਰੰਜ ਰਿਦੈ* ਸਭਿਹੀ । ਮੋਹਿ ਕਹੇ ਤੁਮ ਬੋਲਹੁ ਬੈਰ ਸਾ
ਮਾਨੀ ਹਰਾਨੀ ਸੁ ਕੈਸੇ ਕਹੀ^੮ । ਹੋਤ ਖੁਦਾਇ ਉਠੋ ਇਕਬਾਰ ਉਚਾਰਿ
ਕਰੋ ਉਰ ਜੈਸੇ ਅਹੀ^੯ ॥੧੯॥ ਅਭਿਲ ॥ ਮੁੱਲਾਂ ਕੇ ਸੁਨ ਬੈਨ ਦੀਨ ਅਤਿ ਜੋ
ਭਯੋ ਬਹੁਰੇ-ਹੋਤ ਖੁਦਾਇ-ਨਾਮ ਮੁਖ ਤੇ ਕਹਨੈ । ਦੋਨੋ ਚਸਮ^{੧੦} ਕੁਸ਼ਾਦ^{੧੧}
ਨਿਸ਼ਸਤਹਿ^{੧੨} ਸਾਮੁਹੇ । ਹੋ ਬੋਲੇ, ਰਾਗ ਤਿਲੰਗ ਸ਼ਬਦ ਜੋ ਦੁਖ ਦਹੈ ॥੨੦॥

ਸ੍ਰੀ ਮੁਖਵਾਕ-‘ਦੁਨੀਆ ਮੁਕਾਮੇ ਫਾਨੀ ਤਹਕੀਕ ਦਿਲ ਦਾਨੀ ॥

ਮਮ ਸਰ ਮੁਏ ਅਜਰਾਈਲ ਗਿਰਫਤਾਰ ਦਿਲ ਹੋਰਿ ਨਦਾਨੀ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥

॥ ਚੌਪਈ ॥ ‘ਜੇ ਮਮ ਦਸਾ ਚਹੁ ਤੁਮ ਜਾਨਾ । ਤੋ ਸੂਤ ਦੇ ਕਰਿ^{੧੩} ਸਨਿ
ਮਉਲਾਨਾ^{੧੪} ਸ੍ਰੀ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਨਾਮ ਜੁ ਲੀਨੋ ਯਾਂਤੇ ਤੁਮ^{੧੫} ਸੋ ਉਤਰ ਦੀਨੋ
॥ ੨੧ ॥ ਜੇ ਮਨ ਸਮਝਨੈ ਦੁਨੀ ਮੁਕਾਮੁ । ਸੋ ਜਾਨਹੁ ਝੂਠੇ ਬਿਨ ਨਾਮੁ ।
ਹਰਿਚੈਦੋਰੀ^{੧੬} ਪੁਨਿ ਘਨਛਾਯਾ^{੧੭} ਸਪਨਾ ਜਿਉਂ ਬਾਜੀਗਰ ਮਾਯਾ ॥੨੨॥
ਲਖਿ ਇਨ ਸਾਚ ਕਰੇ ਜੁ ਗਹਾਵਾ^{੧੮} । ਅੰਤ ਕਾਲ ਤਿਹ ਹੁਇ ਪਛਤਾਵਾ
ਜੋ ਜਾਨਹਿ ਇਹ ਮਿਥਸਾਭਾਸੀ । ਸੋ ਤਿਨਕੇ ਨਹਿ ਹੁਇ ਬਿੱਸ੍ਵਾਸੀ ॥੨੩॥
ਤਾਂਤੇ ਜਗਤ ਪਦਾਰਥ ਪ੍ਰੀਤਾ । ਹੋਂ ਨ ਕਰੋਂ ਜੇ ਹੁਇ ਬਿੱਪ੍ਰੀਤਾ । ਸਿਰ ਪਰ
ਡਰ ਨਿਤ ਅਜਰਾਈਲਾ^{੧੯} । ਗਹਿ ਲੋ ਜਾਵਹਿ ਜੋ ਬਿਨ ਵੀਲਾ ॥ ੨੪ ॥
ਅਸ ਡਰ ਧਰਿ ਕਰਿ ਹੋਂ ਉਰ ਮਾਂਹੀ । ਭਵ ਬਿਵਹਾਰ ਹੋਤਿ ਹਿਤ ਨਾਂਹੀ^{੨੦} ।
ਬਿਸਮਯੋ ਮਨ ਇਮਤੁ ਸੁਨਤਿ ਮੁਲਾਨਾ । ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਸੋ ਪੁਨ ਬਚਨ ਬਖਾਨਾ ॥
॥ ੨੫ ॥ ‘ਅਬ ਲੋ ਤੁਮਰੀ ਬਾਲਿਕ ਬੈਸਾ । ਬਚਨ ਉਚਾਰਤਿ ਹੋ ਮਖ

^੧ਤੋਜ, ਪ੍ਰਤਾਪ । ^੨ਮੂੰਹ ਤੋਂ ਚੁੱਪ ਦਾ । ^੩ਪਿਤਾ ਨੇ । ^੪ਆਖਿਆ । ^੫ਬਚਨ । ^੬ਮੋਰੇ ਕਹੇ ਹੀ
ਬੋਲਾ ਬੋਲੇ, ਆਖੇ ਤਾਂ ਸਹੀ ਕਿ ਕਿਉਂ (ਅਭੀ) ਹੋਰਾਨੀ ਮੰਨੀ ਹੈ । ^੭ਅੱਖਾਂ । ^੮ਖੋਲ੍ਹਕੇ ਉਠ ਬੈਠੇ ।
^੯ਕੌਨ ਦੇਕੇ । ^{੧੦}ਹਰੀਚੈਦ ਦੀ ਨਗਰੀ ਭਾਵ ਭੁਲੇਖੇ ਦੀ । ^{੧੧}ਬੱਦਲ ਦੀ ਛਾਂ । ^{੧੨}ਪਕੜ ।
^{੧੩}ਮੌਤ ਦੇ ਫਰਿਸ਼ਤੇ ਦਾ । *ਪਾਠਾਂਤ੍ਰ-ਤਬੈ ।

† ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਵਿੱਚ
ਪਹਿਲੀ ਤੁਕ ‘ਯਕ ਅਰਜ ਗੁਫਤਮ ਪੇਸਿ ਤੇ’ ਹੈ । ਗਾਉਣ ਵੇਲੇ ਕਈ ਰਾਗੀ, ਤੁਕ ‘ਦੁਨੀਆ
ਮੁਕਾਮੇ ਫਾਨੀ’ ਤੋਂ ਚੁੱਕਦੇ ਹਨ । ‡ ਪਾਠਾਂਤ੍ਰ-ਇਉਂ ।

ਕੈਸਾ? ਹਮਸੇ ਬਿਧ ਆਰਬਲ ਬੀਤੀ। ਤਿਨਕੋ ਚਹੀਯਤਿ ਹੈ ਅਸ ਰੀਤੀ
 ॥ ੨੬ ॥ ਅਬ ਬਾਲਿਕ ਲੀਲਾ ਉਰ ਧਰੀਏ। ਏਕ ਫਿਕਰ ਕੋ ਜਿਕਰ
 ਨ ਕਰੀਏ*। ਤਰੁਨ^੧ ਹੋਇ ਧਨ ਬਨਿਤਾ^੨ ਸੀਗਾ। ਸੁਖ ਭੋਗਹੁ ਕਰਿ
 ਹਿੰਦਯ ਉਮੀਗਾ ॥ ੨੭ ॥ ਅਸ ਬਿਧਿ ਬਿਧ ਹੋਇ ਕਰਿ ਕੀਜੈ। ਅਬ ਸਨ-
 ਬੰਧਨਿ ਕੋ ਸੁਖ ਦੀਜੈ^੩। ਸ੍ਰੀ ਨਾਨਕ ਸੁਨਿ ਕਰਿ ਤਿਹ ਬਾਨੀ। ਜੋ ਬੇਮੁ-
 ਖਤਾ ਪਦ ਕਰਿ ਸਾਨੀ^੪ ॥ ੨੮ ॥ ਬੋਲੇ ਪਰਮ ਮਨੋਹਰ ਬਚਨਾ। ਜਿਨ
 ਮਹਿ ਉਪਦੇਸ਼ਹਿ ਕੀ ਰਚਨਾ। 'ਜੋ ਤੂੰ ਲਖਹਿ ਆਰਬਲ ਸਾਰੀ। ਬਿਨਾ
 ਭਜਨ ਇਹ ਜਾਤਿ ਬਿਕਾਰੀ ॥ ੨੯ ॥ ਇਕ ਸੋ ਬਰਖ ਆਰਬਲ ਪ੍ਰਾਨੀ।
 ਜੇ ਜੀਵਹਿ ਤਿਨ ਕਹੋਂ ਕਹਾਨੀ॥ਅਰਧ^੫ ਨੀਂਦ ਬਸਿ ਕਰਤਜੋ ਸੈਨਾ^੬। ਗੁਦਰ
 ਗਏ ਲਖਿਯੇ ਨਿਜ ਨੈਨਾ॥੩੦॥ ਪੀਦ੍ਹੁ ਬਰਖ ਤੀਕ ਅਨਜਾਨ॥ਬਾਲ ਪਨੇ
 ਮਹਿ ਕਰੀ ਬਿਹਾਨਾ। ਅੱਸੀ ਬਰਖਹਿ ਤੇ ਜੁ ਵਧੈ ਹੈ। ਲੋਚਨ ਦਿਖੈ ਨ
 ਸ਼੍ਰੋਨ ਸੁਨੈ ਹੈ ॥ ੩੧ ॥ ਦੋਹਰਾ ॥ ਬਜਾਕੁਲਤਾ ਇੰਦ੍ਰੀਨ ਕੀ ਸੁਧਿ ਨਹਿ
 ਸਕਹਿ ਸੰਭਾਰਿ। ਦੇਹਿ ਕ੍ਰਿਆ ਕਰਨੀ ਕਠਨ ਤਬ ਕਸ ਹਰਿ ਉਰਧਾਰਿ?
 ॥੩੨॥ ਬੋਧਈ ॥ ਕੁਛਕ ਰਹੇ ਤਿਨਕੀ ਸੁਨਿ ਗਿਨਤੀ। ਸੋਪਿ^੭ ਬਿਤੀਤਹਿ
 ਬਿਨ ਹਰਿ ਬਿਨਤੀ। ਮਲ ਮੂਤ੍ਰਾਦਿ ਤਜਿਨਿ ਜੁਗ ਕਾਲਾ॥ਕਰਤਿ ਬਿਤੀ-
 ਤਹਿ ਕਾਲ ਬਿਸਾਲਾ ॥੩੩॥ ਖਾਨ ਪਾਨ ਨਿਤ ਕਰਨ ਬਿਹਾਰਾ। ਹਿਤ^੮
 ਬਿਨੋਦ^੯ ਬਨਿਤਾ^{੧੦} ਸੀਗ ਧਾਰਾ। ਕਰਨ ਉਪਾਇ ਸੁ ਵਰਬ ਉਪਾਵਨ।
 ਅਲਜ^{੧੧} ਅਸੁਭ ਸੁਭ ਕਰਮ ਕਮਾਵਨ ॥੩੪॥ ਪਾਲਨ ਸੁਤ ਬਹੁ ਲਾਡ
 ਲਡਾਵਨ। ਨਿਸ ਦਿਨ ਹਿਤ^{੧੨} ਸੋਂ ਹੇਤ ਬਢਾਵਨ। ਇਸ ਬਿਧਿ ਬਿਤੀ
 ਆਰਬਲ ਸਾਰੀ। ਅੰਤ ਸਮੈ ਗਮਨਜੋ ਕਰਝਾਰੀ^{੧੩} ॥੩੫॥ ਤਾਂਤੇ ਮਨ ਸਮ-
 ਝਹੁ ਅਸ ਰੀਤੀ। ਜਨਮ ਅਕਾਰਬ ਬਿਨ ਹਰਿ ਪ੍ਰੀਤੀ। ਹੇਤ ਪਦਾਰਥ^{੧੪}
 ਅਮੁਲ ਜਿ ਸ੍ਰਾਸਾ^{੧੫}। ਗਯੋ ਹਾਰ ਅਸ ਢਾਲਜੋ ਪਾਸਾ^{੧੬} ॥੩੬॥ ਜਬ ਇਸ
 ਕੇ ਉਰ ਸਮਝ ਸੁ ਆਵੈ। ਤਬ ਮਨ ਬਿਸਿਯਨ ਤੇ ਉਲਟਾਵੈ ॥ ਕਰਹਿ
 ਬੰਦਗੀ ਪੇਸ਼ ਖੁਦਾਇ ॥ ਜਿਉਂ ਮੈਂ ਤੁਮ ਸੋਂ ਕਹੋਂ ਸੁਨਾਇ ॥ ੩੭ ॥

^੧ਜੁਵਾਨ। ^੨ਇਸਤ੍ਰੀ। ^੩ਮਿਲੀ ਹੋਈ। ^੪ਅੱਧੀ। ^੫ਸੁੱਤਿਆਂ। ^੬ਗੁਜਰ ਗਏ। ^੭ਉਹ ਭੀ।
^੮ਪ੍ਰੇਮ। ^੯ਆਨੰਦ। ^{੧੦}ਇਸਤ੍ਰੀ। ^{੧੧}ਨਿਰਲੋਜ। ^{੧੨}ਮੇਹ। ^{੧੩}ਹੱਥ ਬਝਕੇ। ^{੧੪}(ਸੰਸਾਰਕ)
 ਪਦਾਰਥਾਂ ਵਾਸਤੇ। ^{੧੫}ਜੋ ਅਮੋਲਕ ਸ੍ਰਾਸ ਹਨ। ^{੧੬}ਐਸਾ ਪਾਸਾ ਸੁੱਟਿਆ।

*ਪਾਠਾਂਤ-ਏਸ ਫਿਕਰ ਕੇ ਜੀਅ ਨੋ ਧਰੀਏ।

ਤਿਲੰਗ ਮਹਲਾ ੧ ॥ ਯਕ ਅਰਜ ਗੁਫਤਮ ਪੈਸਿ ਤੇ ਦਰ ਗੋਸ ਕੁਨ

ਕਰਤਾਰ ॥ ਹਕਾ ਕਬੀਰ ਕਰੀਮ ਤੂ ਬੇ ਐਬ ਪਰਵਦਗਾਰ ॥ ੧ ॥

ਦੋਹਰਾ ॥ ਅਰਜ ਕਹੋ* ਅੱਗੂਜ ਪ੍ਰਭੂ! ਸੁਨੀਏ ਦੇਕਰਿ ਕਾਨਾਹੱਕ^੧ ਕਬੀਰ^੨
ਕਰੀਮ^੩ ਤੂੰ ਦੇਹੁ ਨਾਮ ਕੇ ਦਾਨ ॥ ੩੮ ॥ ਚੋਪਈ ॥ ਕਰਹਿ ਬੰਦਗੀ
ਤਨ ਮਨ ਦੀਨਾ। ਨਾਮ ਸੁ ਜਾਚਹਿ ਹੋਇ ਅਧੀਨਾ। ਦੀਨਬੰਧੁ ਤਬ
ਕਰੁਨਾ ਧਾਰੈ। ਦੇਕਰਿ ਨਾਮ ਦਾਸ ਨਿਸਤਾਰੈ^੪ ॥ ੩੯ ॥ ਸੁਨਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ
ਕੇ ਬੈਨ ਮੁਲਾਨਾ। ਜਿਨ ਤੇ ਮਿਟਤਿ ਬਿਕਟ^੫ ਅੱਗਜਾਨਾ। ਕਾਲੁ ਹੋਤ
ਕਹਿਨ ਪੁਨ ਲਾਗਜੇ। ਧੰਨ ਤੁਮਾਰੇ ਮਨ ਅਨੁਰਾਗਜੇ ॥੪੦॥ ਜਿਉਂ ਤੁਮ
ਰੀਤਿ ਕਹਤਿ ਯਹਿ ਸਾਚੀ। ਹਰਿ ਚਰਨਨ ਮਹਿ ਮਤ ਰੁਚਿ ਰਾਚੀ। ਤਦਪਿ
ਤੁਮਰੇ ਸਭਿ ਪਰਵਾਰੂ। ਭੇ ਦਿਲਗੀਰ ਜੁ ਹੈ ਹਿਤਕਾਰੂ ॥੪੧॥ ਇਨ ਕੋ
ਹੋਤਿ ਕਰਹੁ ਜਿਉਂ ਹਰਖਹਿ। ਤੁਮਰੇ ਮੋਹ ਆਨ ਇਨ ਕਰਖਹਿ^੬। ਪਿਤਾ
ਪਿਤਾਨੁਜ^੭ ਔਰ ਜਿ ਗਜਾਤੀ^੮। ਨਹਿ ਤਿਨ ਕੋ ਅਸ ਰੀਤਿ ਸੁਹਾਤੀ ॥੪੨॥
ਬੋਲਹੁ ਬਿਗਸਹੁ^੯। ਬਿਚਰਹੁ ਸੰਗਾ। ਕਰਹੁ ਕਾਜ ਸਭਿ ਸਹਿਤ ਉਮੰਗਾ^{੧੦}।
ਸੁਨਿਕਰਿ ਸ੍ਰੀ ਨਾਨਕ ਤਿਹ ਬਾਨੀ। ਬੋਲੇ ਦੀਨ ਬੰਧੁ ਸੁਖਦਾਨੀ ॥੪੩॥

ਸ੍ਰੀ ਮੁਖਵਾਕ ॥ ਜਨ ਪਿਸਰ ਪਦਰ ਬਿਰਾਦਰਾਂ ਕਸਨੇਸ ਦਸਤੰਗੀਰ ॥

ਆਖਿਰ ਬਿਅਫਤਮ ਕਸ ਨ ਦਾਰਦ ਚੂੰ ਸਵਦ ਤਕਬੀਰ^{੧੧} ॥ ੨ ॥

ਚੋਪਈ ॥ ‘ਪਿਤਾ ਭ੍ਰਾਤ ਤਿਯ ਤਾਤ’^{੧੨} ਸਮੇਤੂ। ਇਨ ਕੋ ਲਖਹੁ ਕੂਰ ਸਭਿ
ਹੇਤੂ। ਧਨ ਬਿਨ ਜੀਵਤਿ ਤਜਾਗਹਿ ਸੰਗਾ। ਧਨ ਹੋਵਹਿ ਰਹਿ ਸੰਗ
ਉਮੰਗਾ ॥੪੪॥ ਜਬ ਜਮ ਆਨ ਗਹੈ ਇਸ ਪਾਨੀ। ਤਬ ਰਾਖਨ ਕੀ ਕਹਾਂ
ਕਹਾਨੀ। ਅੰਤ ਕਾਲ ਗਹਿ ਲੀਨਿ ਇਕਾਕੀ^{੧੩}। ਤਬ ਤਕਬੀਰ^{੧੪} ਹੋਇ
ਕਜਾ ਤਾਂਕੀ ॥ ੪੫ ॥ ਚਲਨ ਸੰਗ ਜੋ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿ ਰੰਗਾ^{੧੫}। ਨਾਮ ਨ ਜਪਜੋ
ਰਹਜੋ ਮਨ ਭੰਗਾ। ਭਾ ਅਨਾਥ ਜਮ ਮਾਰਗ ਮਾਂਹੀ। ਅਨਿਕ ਜਾਤਨਾ^{੧੬}
ਹੋਵਹਿ ਜਾਂਹੀ ॥ ੪੬ ॥ ਨਹਿ ਸਹਾਇ ਤਿਨ ਕੋ ਸਨਬੰਧੁ। ਜਿਨ ਮਹਿ
ਪਚਰੋ^{੧੭} ਰਹਜੋ ਮਤਿ ਅੰਧੂ^{੧੮}। ਜਾਨੀ ਰਿਦੈ ਮੁਲਾਨੇ ਰੀਤੀ। ਪਰਿਪੂਰਨ
ਉਰ ਮਹਿ ਹਰਿ ਪ੍ਰੀਤੀ ॥੪੭॥—ਇਸਕੇ ਬਚਨ ਮੋਹਿ ਮਨ ਢੇਰਾ। ਜਿਉਂ
^੧ਸੱਚ। ^੨ਵੱਡਾ। ^੩ਮੋਹਰਾਂ ਵਾਲਾ। ^੪ਕਠਨ। ^੫ਖਿੱਚਦਾ ਹੈ। ^੬ਚਾਚਾ। ^੭ਸਨਬੰਧੀ। ^੮ਖਿੜੋ।
^੯ਮੋਤ ਦਾ ਵੇਲਾ। ^{੧੦}ਪੁੱਤ੍ਰ। ^{੧੧}ਇਕੱਲੇ ਨੂੰ। ^{੧੨}ਤਦਬੀਰ, (ਅ) ‘ਅੱਲਾਹੁ ਅਕਬਰ’ ਇਹ
ਨੁਮਾਜ਼ ਰਹਿਮਤ ਲਈ ਜੋ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਨ ਤਦੋਂ ਇਸ ਦਾ ਕਿਆ ਸਵਾਰੇਗੀ। ^{੧੩}ਨਾਲ ਜਾਣ ਵਾਲਾ
ਜੋ ਸ੍ਰੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਹੈ। ^{੧੪}ਤਾੜਨਾ। ^{੧੫}ਖੁੱਭਿਆ।

*ਪਾਠਾਂਤ—ਕਹੋ।

†ਪਾਠਾਂਤ—ਦਿਜ।

†ਪਾਠਾਂਤ—ਬਿਸਾਰਨ।

ਮੰਤਰੰ^੧ ਅੰਕੁਸ ਕਰਿ^੨ ਪ੍ਰੇਰਾ^੩ । ਕਹੈ ਗੁਨਾਕਰ^੪ ਬਾਨੀ ਸਾਚੀ । ਕੂਰ
ਕੁਟੰਬ ਪ੍ਰੀਤਿ ਰਚਿ ਰਾਚੀ ॥੪੮॥ ਆਖਰ ਕੋ ਰਖਵਾਰ ਨ ਸੰਗੀ । ਸਹਹਿ
ਜੀਵ ਯਹਿ ਦੂਖ ਇਕੰਗੀ । ਅਸ ਅਨਜਾਨਪਨੇ ਮਹਿ ਮਾਨਵ । ਪਚਹਿ
ਰੈਨ ਦਿਨ ਭੋਵ ਨ ਜਾਨਵ-॥੪੯॥ ਅਸ ਵਿਚਾਰ ਕਰਿ ਰਿਦੈ ਮੁਲਾਨਾ ।
ਲਖਿ ਮਹਿਮਾ ਮੁਖ ਬਚਨ ਬਖਾਨਾ । ‘ਅਲਪ ਬੈਸ ਏਤੀ’^੫ ਦਾਨਾਈ ।
ਕੋ ਅਵਤਰਜੋ ਸੰਤ ਸੁਖਦਾਈ ॥ ੫੦ ॥ ਸਿਸੁਤਾ ਵਿਖੈ^੬ ਬੰਦਗੀ ਜਾਨੀ ।
ਨੇਕੀ ਕਾਰ ਕਰਨ ਮਨ ਠਾਨੀ । ਬਦੀ ਖਜਾਲ ਦਿਲ ਦੀਨਿ ਭੁਲਾਈ ।
ਰੀਤਿ ਪ੍ਰੀਤਿ ਕੀ ਰੀਤਿ ਬਸਾਈ ॥ ੫੧ ॥ ਬਿਸ਼ਿਯਨ ਤੇ ਉਦਾਸ ਮਤਿ
ਕੀਨੀ । ਗਿਰਾ ਪ੍ਰੇਮ ਪਰਮੇਸੁਰ ਭੀਨੀ^੭ । ਉਸਤਤਿ ਕੇ ਬਚ ਸੁਨਿ ਮੁਖ
ਸਦਨਾ । ਕਹਨੈ ਤ੍ਰਿਤਿਯ ਪਦ ਪੀਕਜ ਬਦਨਾ ॥ ੫੨ ॥

ਸ੍ਰੀ ਮੁਖਵਾਕ ॥ ਸਬ ਰੋਜ ਗਸਤਮ ਵਰਹਵਾ ਕਰਦੇਸ ਬਦੀ ਖਿਆਲ ॥

ਗਾਹੇ ਨ ਨੇਕੀ ਕਾਰ ਕਰਦੇਸ ਮਮ ਈ ਚਿਨੀ ਅਹਵਾਲ ॥ ੩ ॥

ਬੋਪਈ ॥ ‘ਬਦੀ ਖਜਾਲ ਨਿਸ ਬਾਸੁਰ ਮਾਂਹੀ । ਕਰਤਿ ਰਹਤਿ ਕੁਛ ਜਾਨਤਿ
ਨਾਹੀ । ਚਿੰਤਾਮਣਿ’^੮ ਕੋ ਤਜਹਿ ਗਵਾਰਾ ॥ ਕਾਚ ਲੋਹਿ ਕਰ ਜਤਨ
ਅਪਾਰਾ ॥੫੩॥ ਸੁਰਤਰੁ^੯ ਕੋ ਨਿਜ ਅਜਰ^{੧੦} ਉਖਾਰਹਿ^{੧੧} । ਬਨੀ^{੧੨} ਬਬੂ-
ਰਨ ਕੀ^{੧੩} ਬਿਸਤਾਰਹਿ । ਤਰਕ ਸੁਧਾ ਕੋ^{੧੪} ਹੋਹਿ ਸੁਰਾਪੀ^{੧੫} । ਤਜਿ ਚੰਦਨ
ਗਹਿ ਬੰਸ ਸੰਤਾਪੀ^{੧੬} ॥ ੫੪ ॥ ਤਿਨਕੋ ਸੁਖ ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਹੁਇ ਕੈਸੇ । ਹਰਿ
ਤਜਿ ਬਿਸ਼ਯ ਗਹਤਿ ਜੋ ਐਸੇ । ਬਿਸਰੈ ਸਭਿਹੀ ਬੰਸ ਬਿਤੀਤੀ । ਕਬਹਿ
ਨ ਸੁਧਿ ਕੀਨੀ ਹਰਿ ਪ੍ਰੀਤੀ^{੧੭} ॥ ੫੫ ॥ ਸੁਨਤਿ ਮੁਲਾਨੇ ਕੇ ਮਨਮਾਂਹੀ ।
ਸ਼ਰਧਾ ਸੁਧਿ ਅਧਿਕਹਿ ਬਿਰਧਾਹੀ । ਬੋਲਨੈ ਬਚਨ ਬੰਦ ਕਰ ਦੋਊ । ‘ਤੁਮਰੇ
ਸਮਸਰ’^{੧੮} ਔਰ ਨ ਕੋਊ ॥ ੫੬ ॥ ਮੂਰਤਿ ਪਾਕ^{੧੯} ਅਲਹਿ ਭਲ ਕੀਨੀ ।
ਭਗਤਿ ਰੀਤਿ ਮਹਿ ਮਤਿ ਜਿਹ ਭੀਨੀ^{੨੦} । ਸੁਨਿ ਸ੍ਰੀ ਨਾਨਕ ਉਚਰੇ ਬਚਨਾ ।
ਗਰਬ ਹਰਨ ਕੀ ਜਿਨ ਮਹਿ ਰਚਨਾ ॥ ੫੭ ॥

ਸ੍ਰੀ ਮੁਖਬਾਕ ॥ ਬਦ ਬਖਤ ਹਮ ਚੁ ਬਖੀਲ ਗਾਫਿਲ ਬੇਨਜਰ ਬੇਬਾਕ ॥

ਨਾਨਕ ਬੁਗੋਯਦ ਜਨੁ ਤੁਰਾ ਤੇਰੇ ਚਾਕਰਾਂ ਪਾਖਾਕ ॥ ੪ ॥

^੧ਹਾਥੀ । ^੨ਕੰਡੇ ਨਾਲ । ^੩ਟੋਰਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ^੪ਗੁਣਾਂ ਦੀ ਖਾਣ । ^੫ਇਤਨੀ । ^੬ਬਚਪਨ ਵਿਚ ਹੀ । ^੭ਮਨ ਚਿਤਵੀ ਮੁਰਾਦ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਮਣੀ । ^੮ਕਲਪ ਬ੍ਰਿਛ । ^੯ਅਪਣੇ ਵੇਹੜੇ ਵਿਚੋਂ । ^{੧੦}ਪੁੱਟਦਾ ਹੈ । ^{੧੧}ਬਰੀਚੀ । ^{੧੨}ਕਿੱਕਰਾਂ ਦੀ । ^{੧੩}ਛੱਡਕੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨੂੰ । ^{੧੪}ਪੀਂਦਾ ਹੈ ਸ਼ਰਾਬ । ^{੧੫}ਸੁਖਦਾਈ ਬਾਂਸ ਫਟਦਾ ਹੈ । ^{੧੬}ਬਰੱਬਰ । ^{੧੭}ਪਵਿੱਤ੍ਰ ।

ਚੋਪਈ ॥ ‘ਰਤਿ’ ਚੰਗੇ ਸਤਿਸੰਗ ਸਮਾਜੁ । ਸਿਮਰਨ ਬਿਨਾ ਅਨਤ
ਨਹਿ ਕਾਜੁ। ਤਨ ਮਨ ਸੋਪ ਦੀਨ ਨਿਜ ਸਾਂਈ। ਚਾਕਰ ਭਏ ਏਕ ਲਿਵ-
ਲਾਈ ॥ ੫੮ ॥ ਤਿਨਕੇ ਪਦ ਪੰਕਜ ਮੈਂ ਧੂਰੀ । ਗੁਨ ਨ ਏਕ ਔਗੁਨ
ਬਹੁ ਪੂਰੀ । ਕਰੁਨਾ ਕਰਿ ਕਰੁਨਾਕਰ ਸਾਧੂ । ਬਖਸ਼ਹਿ*ਮੈਂ ਜੁ ਗਰੁਵ
ਅਪਰਾਧੂ’ ॥ ੫੯ ॥ ਅਧਿਕ ਨੰਮ੍ਰਤਾ ਕੇ ਸੁਨਿ ਬੈਨਾ। ਭਈ ਮੁਲਾਨੇ ਕੇ ਮਨ
ਚੈਨਾ । ਹੋ ਕਰਿ ਦੀਨ ਜੋਰਿ ਜੁਗਾ ਹਾਥਾ । ਕਹਜੋ ‘ਮੋਹਿ ਅਬ ਕਰਹੁ
ਸਨਾਥਾ’ ॥ ੬੦ ॥ ਛਿਮਹੁ ਬਚਨ ਜੋ ਸਨਮੁਖਿ ਭਾਖੇ । ਹੋ ਅਨਜਾਨ
ਢੀਠਤਾ ਰਾਖੇ । ਜੋ ਤੁਮਰੇ ਮਨ ਨਿਸ਼ਚਾ ਗੂੜਾ । ਕੋ ਲਖਿ ਸਕਹਿ ਜਗਤ
ਨਰ ਮੂੜਾ ॥ ੬੧ ॥ ਚਰਨ ਸ਼ਰਨ ਮੈਂ ਕੀਨੋ ਪਰਨਾ । ਹਰਹੁ ਮੋਹਿ ਜਗ
ਜਨਮ ਜੁ ਮਰਨਾ । ਬਿਧਨ ਤੇ ਤੁਮ ਬਿਧਿ^{੧੦} ਵਡੇਰੇ । ਕਰਿ ਉਪਦੇਸ਼
ਕਟਹੁ ਦੁਖ ਮੇਰੇ’ ॥ ੬੨ ॥ ਦੀਨਬੰਧੁ ਦੁਖਦਲਨ^{੧੧} ਦਯਾਨਿਧਿ । ਬਚਨ
ਅਧੀਨ ਸਨੇ ਜਬ ਅਸਬਿਧਿ । ਦਯਾ ਦਿਸ਼ਟਿ ਦੇਖੀ ਸੁਖਦਾਨੀ । ਮ੍ਰਿਦੁਲ
ਮਧੁਰ ਬੋਲੇ ਮੁਖਬਾਨੀ ॥ ੬੩ ॥ ‘ਮਨ ਕੰਚਨ’^{੧੨} ਜਗ ਸਿਕਤਾ ਮਾਂਹੀ^{੧੩} ।
ਬੀਨਬੀਨ^{੧੪} ਇਕਠੇ ਕਰਿ ਤਾਂਹੀ । ਤਪ ਅਗਨੀ ਮਹਿ ਭਗਤਿ ਕੁਠਾਲੀ^{੧੫} ।
ਬਿਸ਼ਯ ਮੈਲਹਤਿ^{੧੬} ਲਿਹੁ ਤਿਹਗਾਲੀ ॥ ੬੪ ॥ ਅਲੰਕਾਰ^{੧੭} ਘਰਿ^{੧੮} ਸਰਲ^{੧੯}
ਅਧੀਰਾ । ਤਿਹ ਮਹਿ ਜਟਹੁ^{੨੦} ਨਾਮ ਹਰਿ ਹੀਰਾਉਰ ਪਹਿਰਾਵਹੁ ਪਰਮ
ਪਵਿਤ੍ਰਾ । ਸੋਭਾ ਲੋਕਨ ਉਭੈ^{੨੧} ਬਚਿਤ੍ਰਾ ॥ ੬੫ ॥ ਸੱਤਿਨਾਮ ਇਕ
ਚਿਤ ਲਿਵਲਾਈ । ਜਪਹੁ ਦੋਹਿ ਅਭਿਮਾਨ ਗਵਾਈ । ਸਤਿਸੰਗਤ ਕੀ
ਸੇਵ ਅਭੀਗਾ^{੨੨}। ਕਰਹੁ ਸੁਖਦ ਨਿਤ ਸੰਗ ਉਮੰਗਾ’ ॥ ੬੬ ॥ ਬਚਨਾਧੁਧ ਕੇ^{੨੩}
ਸੰਗ ਮੁਲਾਨਾ । ਘਾਇਲ ਭਾ^{੨੪} ਤਨ ਸੁਪਿ^{੨੫} ਬਿਸਰਾਨਾ । ਅਤਿ ਝੀਖਨ
ਸੋਂ ਭਿਦ ਗਸੇ^{੨੬} ਮਰਮੂ^{੨੭} । ਛਿਦੇ ਅੰਗ ਹਉਮੈ ਸੰਗ ਭਰਮੂ^{੨੮} ॥ ੬੭ ॥
ਜਗਤ ਅਸਾਰ ਜਾਨਿ ਦੁਖ ਖਾਨੀ । ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਕੀ ਮਹਿਮਾ ਪਹਿਚਾਨੀ ।
ਬੰਦ ਹਾਥ ਦੋ ਕਰੀ ਸੁ ਬੰਦਨ । ‘ਤੁਮ ਕਿਯ ਮਮ ਅੰਗਜਾਨ ਨਿਕੰਦਨ ।

^੧ਪ੍ਰੇਮ । ^੨ਹੋਰ । ^੩ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ । ^੪ਕਿਰਪਾ ਦੀ ਖਾਣ । ^੫ਭਾਰੀ । ^੬ਦੇਵੇਂ । ^੭ਨਿਹਾਲ ।
^੮ਮੁਆਫ ਕਰੋ । ^੯ਵਡਿਆਂ ਤੋਂ । ^{੧੦}ਵੱਡੇ । ^{੧੧}ਦੁਖਨਾਸ਼ਕ । ^{੧੨}ਮਨ ਰੂਪ ਮੋਨਾ । ^{੧੩}ਜਗਤ ਰੂਪ
ਰੋਤ ਵਿਚੋਂ । ^{੧੪}ਚੁਣ ਚੁਣਕੇ । ^{੧੫}(ਸੋਨਾ ਪਾਕੇ ਗਾਲਣ ਵਾਲੀ) ਠੂਠੀ । ^{੧੬}ਨਾਸ਼ ਕਰਕੇ ।
^{੧੭}ਗਹਿਣਾ । ^{੧੮}ਘੜਕੇ । ^{੧੯}ਸੂਧਾ । ^{੨੦}ਜੜੇ । ^{੨੧}ਦੋਨੋਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀ । ^{੨੨}ਇਕ ਰਸ, ਲਗਾਤਾਰ । ^{੨੩}ਬਚਨਾਂ
ਰੂਪੀ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਨਾਲ । ^{੨੪}ਫਟੜ ਹੋ ਗਿਆ । ^{੨੫}ਤਨ ਦੀ ਸੋਝੀ । ^{੨੬}ਵਿੰਨਿਆਂ ਗਿਆ । ^{੨੭}ਮਰਮ
ਅਸਥਾਨ, ਭਾਵ ਰਿਦਾ । ^{੨੮}ਹਉਮੈ ਸਹਿਤ ਭਰਮ(ਰੂਪੀ)ਅੰਗ ਵਿੰਨ੍ਹੇਗਏ । *ਪਾਠਾਂਤ-ਬਖਸ਼ਹੁ ।

॥੬੮॥ ਪੂਰਨ ਪੁਰਖ ਰੂਪ ਹਰਿ ਸਾਧੂ। ਨਰਨ ਉਧਾਰਹੁ ਬੁੱਧਿ ਅਗਾਧੂ !
ਕਮਲ ਬਦਨ ! ਜਿਉ ਤੁਮ ਉਰ ਆਵੈ। ਤਸ ਬਿਧਿ ਕਰਹੁ ਨ ਕੋ ਉਲ-
ਟਾਵੈ॥੬੯॥ ਮੈਂ ਅਬ ਸੁਨੈ ਜੁ ਤੁਮ ਉਪਦੇਸੁ। ਜਪੈ ਨਾਮ ਤਜਿ ਜਗਤ*
ਕਲੇਸੁ। ਅਸ ਕਹਿ ਗਮਨੈ ਧਾਮ ਮੁਲਾਨਾ। ਨਹਿ ਕਿਹ ਸੋ ਤਿਹ ਬਚਨ
ਬਖਾਨਾ॥੭੦॥ ਪਰਮੇਸੁਰ ਦਿਸਿ ਪ੍ਰੀਤਿ ਸੁ ਜਾਗੀ। ਬਿਖਿਯਨ ਤਜਾਗ ਏਕ
ਲਿਵਲਾਗੀ। ਜੀਵਤਿ ਜਪਤਿ ਰਹੈ ਸੋ ਨਾਮੁ। ਅੰਤਕਾਲ ਗਮਨੈ ਹਰਿ
ਧਾਮੁ ॥ ੭੧ ॥ ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਗ੍ਰੰਥੇ ਪੂਰਬਾਰਧੇ 'ਮੁੱਲਾਂ ਉਪਦੇਸ਼' ਪ੍ਰਸੰਗ
ਬਲਨੰ ਨਾਮ ਅਸ਼ਟਮੇ ਧਰਮਿ। ॥ ੮ ॥

੯. [ਸਾਰਦਾ ਦਾ ਮੰਗਲ। ਸੱਚਾ ਜੰਦੂ।]

ਦੋਹਰਾ—ਸ੍ਰੀ ਸਰਸ੍ਵਤੀ ਸਰਬਦਾ ਬਰਨ ਸ੍ਰੇਤ ਸੁਖਕੰਦ।
ਤਰਲ ਆਂਗੁਰੀ ਬੀਨ ਸੋ ਬੀਦੋਂ ਦੈ ਕਰ ਬੀਦਿ† ॥ ੧ ॥

<p>ਸਰਸ੍ਵਤੀ=ਵਿਦਯਾ ਦੀ ਦੇਵੀ, ਸਾਰਦਾ। ਸਰਬਦਾ=ਸਦਾ ਹੀ [ਸੰਸ: ਸਰਬਦਾ]। ਬਰਨ=ਰੰਗ [ਸੰਸ: ਵਰਣ]। ਸੁਖਕੰਦ=ਸੁਖਾਂ ਦਾ ਮੂਲ। ਸੁਖਾਂ ਦਾ ਫਲ। ਤਰਲ=ਚੰਚਲ, ਬਰਗ ਰਹੀਆਂ। ਆਂਗੁਰੀ=ਉਂਗਲੀ, [ਸੰਸ: ਅੰਗੁਲ]। ਬੀਨ=ਬੀਨਾ, ਵੀਣਾ। ਸਤਾਰ ਵਾਂਗੂੰ ਤੂੰਬਿਆਂ ਵਾਲਾ ਇਕ ਸੰਗੀਤਕ ਸਾਜ਼, [ਸੰਸ: ਵੀਣਾ]। ਕਰ=ਹੱਥ। ਬੀਦਿ=ਜੋੜਕੇ।</p>	}	<p>ਸ੍ਰੇਤ=ਚਿੱਟਾ [ਸੰਸ: ਸ੍ਰੇਤ]।</p>
--	---	----------------------------------

ਅਰਥ—(ਜਿਸਦਾ) ਰੰਗ ਚਿੱਟਾ ਹੈ ਤੇ (ਦਰਸ਼ਨ) ਸੁਖਾਂ ਦਾ ਮੂਲ ਹੈ; (ਗੁਰ ਕੀਰਤੀ
ਵਿਖੇ) (ਜਿਸ ਦੀਆਂ) ਉਂਗਲੀਆਂ ਬੀਣਾਂ ਵਜਾਉਣ ਵਿਚ ਚੰਚਲ ਹੋ ਰਹੀਆਂ
ਹਨ, ਉਸ ਸ੍ਰੀ ਸਾਰਦਾ ਨੂੰ ਮੈਂ ਦੋਵੇ ਹੱਥ ਜੋੜਕੇ ਸਦਾ ਹੀ ਨਮਸਕਾਰ
ਕਰਦਾ ਹਾਂ।

ਸ੍ਰੀ ਬਾਲਾ ਸੰਧੂਰ ਵਾਚ ॥ ਚੋਪਈ ॥ ਕਾਲੂ ਬਹੁਰੋ ਕੀਨਿ ਵਿਚਾਰਾ ॥ ਜੱਗਜ-
ਪਵੀਤ' ਦੇਨਿ ਹਿਤ ਧਾਰਾ॥ਪ੍ਰੋਹਿਤ ਜੋ ਤਿਹ ਕੋ ਹਰਿਦਸਾਲਾ। ਸੋ ਬਲਾਇ
ਲੀਨੋ ਤਤਕਾਲਾ ॥ ੨ ॥ ਉਰ ਅਭਿਲਾਖਾ ਸਕਲ ਸੁਨਾਈ। 'ਛੱਤ੍ਰੀ ਰੀਤਿ
ਕਰੋ ਵਿਜਰਾਈ' ਸਨਿ ਕਰਿ ਬਚ ਅਸ ਦ੍ਰਿਸ ਹਰਿਦਸਾਲੂ। ਕਹੈ
'ਸੋਜ' ਸਭਿ ਆਨਿ ਬਿਸਾਲੂ' ॥ ੩ ॥ ਸੁਭ ਬਾਸੁਰ ਸੋ ਦੀਨ ਬਤਾਈ।

*ਜੰਦੂ। †ਸਮਿੱਗੀ। *ਮੰਗਾਓ। *ਪਾਠਾਂਤ੍ਰ—ਸਗਲ। †ਦੋਖੇ ਅਧਿਆਯ ੧ ਅੰਕ ੨ ਦਾ ਛਾਂਦ।

ਕਰਿ ਅਰੰਭ ਜਿਉਂ ਅਧਿਕ ਵਡਾਈ ਦਿਜਬਰ ਤੇ ਸੁਨਿ ਕਰਿ ਤਬ ਕਾਲੁ ।
 ਸਭਿ ਸੰਭਾਰਨ^੧ ਆਨਿ ਉਤਾਲੁ^੨ ॥ ੪ ॥ ਭੋਜਨ ਹੇਤ ਅੰਨ ਇਕਠਾਈ ।
 ਆਮਿਖ^੩ ਕਾਰਨ ਛਾਂਗ^੪ ਮੰਗਾਈ । ਜੋ ਛੱਤੀ ਕਾਲੁ ਕੇ ਗਜਾਤੀ^੫ । ਸਭਿਨਿ
 ਅਮੰਤੂ^੬ ਦੀਨੋ ਖਜਾਤੀ^੭ ॥ ੫ ॥ ਔਰ ਜਿ ਨਗਰ ਬਿੱਪ^੮ ਬਰ ਰਹਿਹੀਂ ।
 ਬੇਦਨ ਬਿਧਿ ਕੇ ਬੇਤਾ ਅਹਿਹੀਂ । ਦਯੋ ਅਮੰਤੂ^੯* ਸਭਿਨਿ ਪੁਕਾਰੀ । ਆਏ
 ਕਾਲੁ ਧਾਮ ਮਝਾਰੀ ॥ ੬ ॥ ਗੋਮੈ^{੧੦} ਸੋਂ ਲੇਪਨ ਛਿਤ ਕਰਿਕੈ । ਪੂਰਜੋ ਚੌਂਕ
 ਹਰਖ ਉਰ ਧਰਿ ਕੈ । ਸ੍ਰੀ ਨਾਨਕ ਜੀ ਪੁਨ ਬੁਲਵਾਏ । ਦ੍ਰਿਜ ਬਾਹਜ^{੧੧}
 ਕੇ ਬੀਚ ਬਿਸਾਏ ॥ ੭ ॥ ਜਿਉਂ ਉਡਗਨ ਕੀ ਸਭਾ ਮਝਾਰਾ । ਜਾਵਹਿ
 ਪੂਰਨ ਇੰਦ^{੧੨} ਉਦਾਰਾ । ਸੋਭਾ ਸੇਧਤ^{੧੩} ਤਿਉ ਤਹਿ ਜਾਈ । ਬੈਸੇ ਬੀਚ
 ਸਭਾ ਸੁਖਦਾਈ ॥ ੮ ॥ ਛੱਤ੍ਰਿਨ ਗੀਤਿ ਜੁ ਹੁਤੀ ਪੁਰਾਤਨ । ਸੋ ਕੀਨੀ
 ਦਿਜਵਰ ਸਭਿ ਭਾਂਤਿਨਿ । ਕੁਲ ਆਚਾਰ ਸਿਖਾਵਨ ਲਾਗਾ । ਪੁਨ ਪਾਵਨ
 ਜੰਦੂ ਅਨੁਰਾਗਾ ॥ ੯ ॥ ਜਗਤ ਬਿਮੋਚਨ ਲੋਚਨ ਚਾਰੂ^{੧੪} । ਚਿਤਵਨ
 ਕੀਨੀ^{੧੫} ਮੋਖ ਉਦਾਰੂ । ਬੂਝਤਿ ਭੇ^{੧੬} ਦ੍ਰਿਜ ! ਮੋਹਿ ਸੁਨਾਵਉ । ਕਿਸ ਕਾਰਨ
 ਤੇ ਜੰਦੂ ਪਾਵਉ ॥ ੧੦ ॥ ਕੌਨ ਅਧਿਕਤਾ ਯਾਕੋ ਪਾਏ ? ਕਿਸ ਪਦਵੀ
 ਇਹੁ ਦੇਤਿ ਪੁਚਾਏ ? ਪਹਿਰੇ ਬਿਨਾ ਨੂਨਤਾ ਜੋਉ । ਦਿਜਬਰ ! ਮਹਿ ਸਮ-
 ਝਾਯੋ ਸੋਉ ? ॥ ੧੧ ॥ ਸੁਨਿ ਹਰਿਦਸਾਲ ਚੌਪ ਚਿਤ ਚਮਕੀ । ਇੱਛਾ
 ਕਰਤਿ ਮੋਹ ਭ੍ਰਮ ਕਮਕੀ^{੧੭} । ਪੂਰਬ ਆਸ ਸੁਨਨਿ ਉਪਦੇਸੂ । ਬਨੀ ਸੁ ਬਿਧਿ
 ਅਬ ਮਿਟਹਿ ਕਲੇਸੂ ॥ ੧੨ ॥ ਜਾਨਤਿ ਜੋਨ ਮਹਾਤਮ ਗੁਰ ਕੋ । ਬੋਲੈ
 ਤਦਪਿ ਹਰਨ ਤਮ^{੧੮} ਉਰ ਕੋ । ‘ਦ੍ਰਿਜ ਛੱਤ੍ਰੀ ਕੇ ਧਰਮ ਜੁ ਧਰਿਈ ।
 ਜੋਗਪੁਪਵੀਤ ਸੁ ਪਾਵਨ ਕਰਿਈ ॥ ੧੩ ॥ ਜਾਵਦ ਗੀਤਿ ਨ ਅਸ ਅਨੁਸਾਰੀ ।
 ਤਾਵਦ ਨਹਿ ਚੈ ਕੇ ਅਧਿਕਾਰੀ । ਦ੍ਰਿਜ ਬਾਹਜ^{੧੯} ਕੋ ਇਸ ਬਿਨ ਧਰਮਾ ।
 ਰਹਤਿ ਨਹੀਂ, ਬੂਝਹੁ ਇਹੁ ਮਰਮਾ^{੨੦} ॥ ੧੪ ॥ ਬੇਦਨਿ ਬਿਧਿ ਸੋਂ ਜਬ
 ਗਰ ਪਾਵਹਿ । ਦ੍ਰਿਜ ਬਾਹਜ ਨਿਜ ਧਰਮਹਿ ਆਵਹਿ । ਸੁਨਿ ਪੋਧਾ^{੨੧}
 ਕੇ ਬਚਨ ਕ੍ਰਿਪਾਲਾ । ਕਮਲ ਬਦਨ ਕਹਿ ਗਿਰਾ ਰਸਾਲਾ ॥ ੧੫ ॥ ‘ਦ੍ਰਿਜ

^੧ਸਮਿੱਗੀ । ^੨ਛੇਤੀ । ^੩ਮਾਸ । ^੪ਬੱਕਰਾ । ^੫ਸਨਬੰਧੀ । ^੬ਨਿਉਂਦਾ ਸੱਦਾ । ^੭ਪ੍ਰਗਟ । ^੮ਬ੍ਰਾਹਮਨ ।
^੯ਗੋਬਰ । ^{੧੦}ਬਾਹਮਨਾਂ ਖੱਤੀਆਂ । ^{੧੧}ਪ੍ਰਚਾਰਦੂਤ । ^{੧੨}ਸਮੇਤ । ^{੧੩}ਜਗਤ ਦੇ (ਦੁਖਾਂਨੂੰ) ਦੂਰ ਕਰਨ
 ਵਾਲੇ ਸੁਹਣੇ ਨੇੜੀਂ ਨਾਲ । ^{੧੪}ਤੱਕਣਾ ਕੀਤਾ । ^{੧੫}ਨਵਿਰਤੀ ਦੀ । ^{੧੬}ਅਨੂਰਾ । ^{੧੭}ਭੇਦ ਇਹ ਸਮਝੋ ।
^{੧੮}ਪਰੋਹਤ । ^{੧੯}ਪਾਠਾਂਤ੍ਰ-ਅਮਤਿਕ । ^{੨੦}ਪਾਠਾਂਤ੍ਰ-ਇਹੁ ਗਰ-ਹੈ ।

ਬਾਹਜ ਕੋ ਧਰਮ ਜੁ ਆਹੀ । ਗਰ ਮੇਂ ਪਾਏ ਸੂਤ ਰਹਾਹੀ । ਕਿਧੋਂ ਸੁਕਰਮ
ਕਰੇ ਤੇ ਰਹਿਈ। ਦਯਾ ਆਦਿ ਜੇ ਸੂਤ ਨਿਰਬਹਿਈ॥੧੬॥ ਪਾਇ ਸੂਤ ਗਰ
ਕਰਤਿ ਕੁਕਰਮਾਧਨ ਹਿਤ ਹੀਸਾ ਪ੍ਰੋਹਿ ਅਧਰਮਾ॥ ਅੰਤ ਪ੍ਰਯੰਤ ਦੁਸ਼ਟਤਾ
ਧਾਰੇ । ਝੂਠ ਪਿਸ਼ਨਤਾ^੧ ਚਿਤ ਹਿਤਕਾਰੇ ॥ ੧੭ ॥ ਜੋ ਖੱਤੀ ਦਿਜ ਕਿਧੋਂ
ਚੰਡਾਲਾ । ਸਹਹਿ ਜਾਇ ਜਮਦੰਡ ਬਿਸਾਲਾ । ਕੌਨ ਜਨੇਊ ਤਿਹ ਫਲ
ਦੀਨਾ । ਪਾਯੋ ਨਰਕ ਇਹਾਂ ਅਘ ਕੀਨਾ^੨ ॥੧੮॥ ਸੁਨਿ ਕਰਿ ਬਚ ਦਿਜ-
ਬਰ ਜੇ ਬੈਸੇ । ਭਏ ਮਸ਼ਟ^੩ ਕੁਛ ਆਵ ਨ ਜੈਸੇ । ਸਨਮੁਖ ਉਤਰ ਦੇਤਿ
ਨ ਕੋਊ । ‘ਕਹਿਤਿ ਸੱਤਿ’ ਸਮਝਤਿ ਚਿਤ ਸੋਊ॥੧੯॥ ਤਦਪਿ ਸੁਨਨਿ ਕੀ
ਬਚ ਅਭਿਲਾਖਾ । ਪੋਹਤ ਹਰਿਦਯਾਲ ਇਮ ਭਾਖਾ । ‘ਕੌਨ ਜੰਦੂ ਤੇ ਜਾਇ
ਨ ਨਰਕਾ ? ਜਾਂਤੇ* ਜਮ ਨਹਿ ਕਰਹਿ ਕੁਤਰਕਾ ॥ ੨੦ ॥ ਸੋ ਨਿਜ
ਰਸਨਾ ਦੇਹੁ ਸੁਨਾਈ । ਸੁਨਨਿ ਚਾਹ ਸਭਿ ਉਰ ਹਰਖਾਈ’ । ਕਮਲ
ਬਦਨ ਪੁਨ ਬਚਨ ਬਖਾਨੇ । ਜਿਸ ਜੰਦੂ ਤੇ ਜਨ ਸਨਮਾਨੇ^੪ ॥ ੨੧ ॥

ਸ੍ਰੀ ਮੁਖਵਾਕ ॥

ਸਲੋਕੁ ਮਹਲਾ ੧ ॥

ਦਇਆ ਕਪਾਹ ਸੰਤੋਖ ਸੂਤ ਜਤੁ ਗੰਢੀ ਸਤੁ ਵਟੁ ॥ ਏਹੁ ਜਨੇਊ ਜੀਅ
ਕਾ ਹਈ ਤ ਪਾਏ ਘਤੁ ॥ ਨਾ ਏਹੁ ਤੁਟੈ ਨ ਮਲੁ ਲਗੈ ਨਾ ਏਹੁ
ਜਲੈ ਨ ਜਾਇ ॥ ਧੰਨੁ ਸੁ ਮਾਣਸ ਨਾਨਕਾ ਜੋ ਗਲਿ ਚਲੇ ਪਾਇ ॥

ਚੰਪਈ ॥ ‘ਸੁਛੁ’ ਸਥਿਰ^੫ ਇਹੁ ਲਖਹੁ^੬ ਜਨੇਊ । ਗਰ ਮਹਿ ਪਹਿਰੈਂ ਵਿਰਲੇ
ਕੇਊ । ਜਿਹ ਨਰ ਗਰ ਮਹਿ ਧਾਰਨ ਕੀਨਾ । ਧੰਨ ਸਿ ਨਰ ਕੀਨੇ ਦੁਖ ਛੀਨਾ^੭ ।
।੨੨। ਲੋਕ ਬਹੁਰ ਪਰਲੋਕ ਅਸ਼ੋਕੂ^੮ ॥ ਸਨਮਾਨਹਿ ਸਭਿ ਅੰਤਕ ਓਕੂ^੯ ।
ਅਸ ਬਿਧਿ ਕੋ ਜੇ ਹੈ ਤੁਮ ਪਸੂ । ਗਰ ਮੁਝ ਪਾਵਹੁ ਦੁੱਕ੍ਰਿਤ ਨਾਸੂ^{੧੦} । ੨੩।
ਕਰਤਿ ਸੂਤ ਕੋ ਗੰਥਨ^{੧੧} ਪਾਈ । ਜਲ ਜਾਵਹਿ ਇਹ ਸੰਗ ਨ ਜਾਈ ।
ਜਾਨਹੁ ਕੰਝਾ ਕਾਜ ਸੰਸਾਰੂ । ਲੋਕ ਦਿਖਾਵਾ ਕਰਤਿ ਗਵਾਰੂ^{੧੨} ॥ ੨੪ ॥
ਸੁਨਿ ਕਰਿ ਬਚ ਹਰਦਯਾਲ ਰਸਾਲਾ । ਪੁਲਕਾਵਲਿ^{੧੩} ਤਨ ਹਰਖ
ਬਿਸਾਲਾ - ਮੈਂ ਪੂਰਬ ਜੋ ਗਿਰਾ ਉਬਾਰੀ^{੧੪} । ਬਿਨ ਸੰਸੈ ਸੋ ਭੀ ਸਭਿ ਸਾਰੀ

^੧ਚੁਗਲੀ ^੨ਚੁੱਪ । ^੩ਆਵਰ ਕਰੇ । ^੪ਪਵਿੱਤ੍ਰ । ^੫ਨਿੱਤ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ । ^੬ਜਾਣੇ । ^੭ਗਲ ।
^੮ਨਾਸੁ : ^੯ਅਨੰਦਤ । ^{੧੦}ਜਮ ਦੇ ਘਰ । ^{੧੧}ਪਾਂਪਾਂ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ । ^{੧੨}ਗੰਢਾਂ
^{੧੩}ਰੋਮ : ^{੧੪}ਹੋ ਗਏ । ^{੧੫}ਕਹੀ । *ਪਾਠਾਂਤ੍ਰ-ਜਾਂਕੋ- ।

ਪਾਠਾਂਤ੍ਰ-ਅੰਤਨ ਲੋਕੁ-ਅਰਥਾਤ ਜਮਲੋਕ ।

॥ ੨੫ ॥ ਲਖਿ ਹੈਂ ਵਿਰਲੇ ਬਹੁ ਅਨਜਾਨਾ । ਜਿਹ ਬਚ ਸੁਨਿ ਮਮ ਮਨ
ਠਹਿਰਾਨਾ^੧ ਹੈਂ ਸੁ ਕ੍ਰਿਤਾਰਥ ਬੰਸ ਸਮੇਤਾਭਾ ਯਜਮਾਨ ਬ੍ਰਹਮੰਡ ਨਿਕੇਤਾ^੨
-॥ ੨੬ ॥ ਅਨਦ ਮਗਨ ਮੁਖ ਬੋਲ ਨ ਆਵਾ । ਸੁਨਨ ਬਚਨ ਮਨ ਰੁਚਿ
ਉਪਜਾਵਾ । ਅਨਤ^੩ ਜਿ ਦਿਜ ਬੈਸੇ ਸੁਭ ਨੀਤੀ । ਸੇ ਬੋਲੇ ਲਖਿ ਪਾਛਲ
ਰੀਤੀ ॥ ੨੭ ॥ 'ਭੋ ਬਾਲਕ ! ਇਹੁ ਜੱਗਪਵੀਤਾ । ਬੇਦ ਪੰਥ ਮਹਿ ਗਿਨਯੋ
ਪੁਨੀਤਾ । ਪਰਮਪਰਾ^੪ ਪਾਵਨ^੫ ਬਰ ਧਰਮਾ^੬ । ਦਿਜ ਬਾਹਜ ਕੋ ਰਾਖਤਿ
ਧਰਮਾ ॥ ੨੮ ॥ ਬ੍ਰਹਮਾਦਿਕ ਤੇ ਇਹ ਚਲਿ ਆਵਾ । ਸਨਕ ਸਨੰਦਨ
ਸਭਿ ਪਹਿਰਾਵਾ । ਜੇ ਹਮ ਕੀਨੀ ਉਕਤਿ ਨਵੀਨਾ । ਪੇਲੋ ਇਹੁ ਤੋਂ^੭ ਸੁਮ-
ਤਿ ਪ੍ਰਬੀਨਾ ! ॥ ੨੯ ॥ ਚਲਹੁ ਬਾਲ ! ਪਾਛਲ ਕੁਲ ਚਾਲੀ । ਕਿਉਂ ਤੁਮ
ਸਭਿ ਤੇ ਚਹਹੁ ਨਿਰਾਲੀ^੮ । ਸੁਨਿ ਸ੍ਰੀ ਨਾਨਕ ਬਚ ਦਿਜਬਰ ਕਾ । ਬੋਲੇ
ਤਿਹ ਮਤਿ ਕਰਤਨੋ ਤਰਕਾ^੯ ॥ ੩੦ ॥

ਸ੍ਰੀ ਮੁਖਵਾਕ-ਚਉਕਤਿ ਮੁਲਿ ਅਣਾਇਆ ਬਹਿ ਚਉਕੈ ਪਾਇਆ ॥
ਸਿਖਾ ਕੰਨਿ ਚੜਾਈਆ ਗੁਰੁ ਬ੍ਰਹਮਣੁ ਬਿਆ ॥ ਓਹੁ ਮੁਆ ਓਹੁ ਬੜਿ
ਪਾਇਆ ਵੇਤਗਾ ਗਇਆ ॥

ਰੋਪਈ ॥ 'ਅਸਬਿਧਿ ਕੋ ਦਿਜ ਦੇਹੁ ਜਨੇਉ ॥ ਚੌਕੜ^{੧੦} ਬਿਕਤਿ ਮੇਲ-
ਲਿਯ ਤੇਉ । ਅਗਨਿ ਸੰਗ ਜਰਿ ਰਜੇ ਜਗ ਮਾਂਹੀ । ਜਹਿ ਕਾਰਜ ਤਹਿ
ਨਿਬਹਜੇ ਸੁ ਨਾਂਹੀ ॥ ੩੧ ॥ ਜੋ ਆਗੇ ਨਹਿ ਕਾਰਜ ਆਵਾ । ਸੇ ਪਾਯੋ
ਜਗ ਕੋ ਦਿਖਰਾਵਾ । ਮਮ ਸੰਸਾਰ ਸੋ ਨਾਹੀ ਕਾਜੂ । ਤਿਹ ਕੀ ਕਿਉਂ
ਕਰਿਹੋਂ ਉਰ ਲਾਜੂ ॥ ੩੨ ॥ ਸੰਗ ਨ ਤਰਾ^{੧੧} ਜਬ ਜਮ ਗਹਿ ਕੂਟਾ । ਤਹਾਂ
ਨਾਮ ਹੋਯੋ ਤਗਤੂਟਾ । ਕੀਨਿ ਸੁ ਕੂਰੀ ਚੋਰੀ ਜਾਰੀ । ਯਾਂਤੇ ਮਿਲੀ
ਯਾਤਨਾ^{੧੨} ਭਾਰੀ ॥ ੩੩ ॥ ਤਾਂਤੇ ਸੰਤਿਨਾਮ ਕਰਤਾਰਾ । ਜਪਹੁ ਤਾਂਹਿ
ਹੁਇ ਜਗ ਨਿਸਤਾਰਾ । ਦੇਨੋ ਲੋਕ ਵਿਖੇ ਰਹਿ ਸੰਗਾ । ਨਿਸ ਦਿਨ ਸਿਮ-
ਰਹੁ ਸੰਗ ਉਮੰਗਾ^{੧੩} ॥ ੩੪ ॥ ਦਿਜ ਬਾਹਜ ਕੀ ਭੀਰ^{੧੪} ਸੁ ਭੂਰੀ^{੧੫} । ਸੁਨਿ
ਬਚ ਬਿਸਮੈਤਾ^{੧੬} ਉਰ ਪੂਰੀ । ਕੋਉ ਨ ਉੱਤਰ ਦੇਨਿ ਸਮਰਥਾਸੰਤਿ ਬਾਤ
ਕਿਮ ਕਹੈਂ ਬਿਅਰਥਾ ॥ ੩੫ ॥ ਪੁਨ ਤਿਹ ਕਾਲ ਜੁ ਕਾਲੁ ਗਜਾਤੀ^{੧੭} ।

^੧ਬ੍ਰਹਮੰਡ ਦਾ ਜੋ ਘਰ ਅਰਥਾਤ ਆਸ਼ਰਾ (ਭਾਵ ਗੁਰੂ ਜੀ ਮੇਰੇ ਜਜਮਾਨ ਹੋ ਗਏ) ਯਨ ।
^੨ਹੋਰ । ^੩ਮੁੱਢ ਤੋਂ । ^੪ਪਵਿੱਤ੍ਰ । ^੫ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਧਰਮ । ^੬ਤਾਂ ਇਹ (ਬੋਲਕ) ਹਟਾ ਦਿਓ । ^੭ਖੰਡਨ ।
^੮ਚਾਰ ਕੋਢਾਂ ਦਾ^{੧੦}ਜੰਦੂ । ^{੧੧}ਤਾੜਨਾ । ^{੧੨}ਭੀੜ । ^{੧੩}ਬਹੁਤੀ । ^{੧੪}ਅਚਰਜਤਾਈ । ^{੧੫}ਸਲਬੰਧੀ ।

ਸੈ ਬੋਲੇ ਨਿਜ ਬਾਤ ਸੁਹਾਤੀ^੧ ਸੁਨੀਏ ਸ੍ਰੀ ਨਾਨਕ ਪਰਬੀਨਾ^੨ ਤੋਰ^੩ ਅਤ-
ਰਕ ਗਿਰਾ^੪ ਰਸ ਭੀਨਾ ॥ ੩੬ ॥ ਤਦਪਿ ਜੁ ਤਵ ਪਿਤ ਖਰਚੈ ਦਰਬਾ ।
ਜੱਗਜੁਪਵੀਤ ਹੇਤੁ ਲਖਿ ਸਰਬਾ । ਨਹਿ ਪਹਿਰਹੁ ਤਬ ਹੋਇ ਅਕਾਜੂ^੫ ।
ਜੋ ਤੁਮਰੇ ਪਿਤ ਕੀਨਿ ਸਮਾਜੂ ॥ ੩੭ ॥ ਦਿਜ ਬਾਹਜ ਸਭਿ ਤੁਮ ਘਰ
ਆਵਾ । ਪਹਿਰਹੁ ਜੰਝੁ ਜਗਤ ਸੁਹਾਵਾ । ਜੋ ਨਿਜ ਕੁਲ ਕੀ ਚਲਹਿ ਨ
ਚਾਲੇ । ਜਾਤਿ ਪਾਤਿ ਤਿਹ ਕਰੈ ਨਿਰਾਲੇ ॥ ੩੮ ॥ ਨਰ ਸੰਪੂਰਨ ਅਰੁ ਪਰ-
ਵਾਰਾਹਰਖੈ ਉਰ ਕਰਿ ਰਹੁ ਗਰ^੬ ਧਾਰੂ^੭ । ਨਾਤੁਰ^੮ ਸਭ ਕੋ ਬਧੈ ਹੁਲਾਸਾ ॥
ਮਿਟ ਜੈ ਹੈ ਮਨ ਹੋਇ ਉਦਾਸਾ ॥ ੩੯ ॥ ਏਕ ਵਾਰ ਗਰ ਪਾਇ ਜਨੇਊ ।
ਪੁਨ ਕਰੀਏ ਇੱਛਾ ਉਰ ਜੇਊ^੯ । ਅਸ ਸੁਨਿ ਕਰਿ ਗਜਾਤਿਨਿ^{੧੦} ਕੇ ਬੈਨਾ ।
ਪੁਨ ਬੋਲੇ ਸ੍ਰੀ ਪੰਕਜ ਨੈਨਾ ॥ ੪੦ ॥

ਸ੍ਰੀ ਮੁਖਵਾਕ-ਮ੪੧ ॥ ਲਖ ਚੋਰੀਆ ਲਖ ਜਾਰੀਆ ਲਖ ਕੂੜੀਆ
ਲਖ ਗਾਲਿ ॥ ਲਖ ਠਰੀਆ ਪਹਿਨਾਮੀਆ ਰਾਤਿ ਦਿਨਸੁ ਜੀਅ
ਨਾਲਿ ॥ ਤਗੁ ਕਪਾਹਹੁ ਕਤੀਐ ਬਾਮਨੁ ਵਟੇ ਆਇ ॥ ਕੁਹਿ ਬਕਰਾ
ਰਿਨ੍ਹਿ ਖਾਇਆ ਸਭੁ ਕੋ ਆਖੇ ਪਾਇ ॥ ਹੋਇ ਪੁਰਾਣਾ ਸੁਟੀਐ ਭੀ
ਫਿਰਿ ਪਾਈਐ ਹੋਰੁ ॥ ਨਾਨਕ ਤਗੁ ਨ ਤੁਟਈ ਜੇ ਤਗਿ ਹੋਵੇ ਜੇਰੁ ॥ ੨ ॥

ਚੋਪਈ ॥ ‘ਲੋਕਾਰੀਤ ਜੁ ਜੱਗਜੁਪਵੀਤਾ । ਹੋਤਿ ਪੁਰਾਤਨ ਤੁਟਤਿ ਨੀਤਾ ।
ਬਹੁਰ ਬਹੁਰ ਲੇ ਅਵਰ ਸੁ ਪਾਵਾ । ਜਗ ਮਿੱਥਜਾ ਤਸ ਬਨਜੋ ਬਨਾਵਾ
॥ ੪੧ ॥ ਜੋਕਰਿ ਹੋਵਹਿ ਜੋਰ ਜਨੇਊ । ਮੁਝ ਗਰ ਦੀਜੈ ਭਗਨ ਨ^੧ ਜੇਊ ।
ਮਨ ਕੁਬਾਸਨਾ ਨਾਸਹਿ ਰਾਸੀ^੨ । ਜਿਹਤੇ ਪਦ ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਅਬਿਨਾਸੀ^੩
॥ ੪੨ ॥ ਅਸਬਿਧਿ ਸ੍ਰੀ ਨਾਨਕ ਗਤਿਦਾਨੀ । ਉਪਦੇਸ਼ਨਿ ਕੀ ਉਚਰਤਿ
ਬਾਨੀ । ਬਚਨ ਬਦਤਿ ਬਿੱਪ੍ਰਨ ਬਰਿਆਈ^੪ । ਜੱਗਜੁਪਵੀਤ^੫ ਦਿਯੋ

^੧ਆਪਦੀ । ^੨ਸੱਚੀ ਬਾਣੀ । ^੩ਬਿਰਥਾ । ^੪ਗਲੇ ਵਿਚ । ^੫ਧਾਰਨ ਕਰਕੇ । ^੬ਨਹੀਂ ਤਾਂ । ^੭ਸਾਕਾਂ ਦੇ ।
^੮ਦੁੱਟੇ ਨਹੀਂ । ^੯ਸਭ ਨਾਸ਼ ਕਰੇ । ^{੧੦}(ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ) ਬਚਨ ਕਰਦਿਆਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਨੇ ਮੱਲੇ ਮੱਲੀ ।
^੧ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਜੰਝੂ ਬਾਬਤ ਜੋ ਖਜਾਲ ਹੈ ਸ੍ਰੀ ਮੁਖਵਾਕਾਂ ਤੋਂ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਕਵ, ਜੀ ਦਾ ਆਪਣਾ ਖਿਆਲ ਆਪ ਜੀ ਦੇ ‘ਦਿਜ ਦੰਡਨ ਕੋ ਕੀਨ ਨਿਕਦਨਾ ।’ (ਅੰਕ ੪੪) ਦੀ ਇਸ ਤੁਕ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਗਟ ਹੈ । ਜ਼ਬਰਦਸਤੀ ਧਾਗਾ ਗਲ ਪਾਕੇ ਆਪੇ ਖੁਸ਼ੀ ਮਨਾ ਲੈਣੀ ਇਹ ਗਲ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਹੈ । ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਇਸ ਵਿਚ ਸੰਮਤੀ ਨਹੀਂ ਆ ਜਾਂਦੀ ।

ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਿਚਾਰ ਲਈ ਵੇਖੋ ਪੜਵੇਂ ਅਧਿਆਯ ਦੇ ੨੩ ਅੰਗ ਦੀ ‘ਕਉਤਕ ਹਿਤ ਯਹ ਰੂਪ ਬਨਾਏ’ ਦੀ ਟੁਕ ।

ਪਹਿਰਾਈ ॥ ੪੩ ॥ ਤੂਸਨ ਭਏ ਤਬਹਿ ਸੁਖ ਸਦਨਾ । ਦਿਜ ਦੰਭਨ ਕੇ
ਕੀਨ ਨਿਕਦਨਾ । ਤਿਹ ਛਿਨ ਹਰਖਜੇ ਉਰ ਪਰਵਾਰੁ । ਸਭਿ ਕੇ ਮਨ ਤੇ
ਮਿਟਾ ਖਭਾਰੁ ॥ ੪੪ ॥ ਬਚਨ ਸੁਨਨਿ ਕੀ ਦਿਜ ਹਰਦਸਾਲੁ । ਵਡ ਲਾਲਸ
ਬੋਲਜੇ ਤਿਹਕਾਲੁ । ‘ਉਚ ਕਰਮ ਤੇ ਗਿਰਾ ਉਬਾਰੀ’ । ਰਿਦੇ ਸੁੱਧ ਕੇ
ਇਹ ਸਭਿ ਸਾਰੀ ॥ ੪੫ ॥ ਜੋ ਜਗ ਕਾਨ ਸਿਖਲਾ^੧ ਸੰਗਾ । ਵਰਣ ਧਰਮ
ਕਰਿ ਸਕੈ ਨ ਭੀਗਾ । ਪੁਨ ਨਿਜ ਮਤਿ ਕੋ ਜੱਗਜੁਪਵੀਤਾ ॥ ਉਚਰਹੁ ਬਚਨ
ਜੁ ਹੋਤਿ ਪੁਨੀਤਾ ॥ ੪੬ ॥ ਸੁਨਹਿ ਸਭਿਹਿ ਦਿਜ ਬਾਹਜ ਗਜਾਤੀ । ਜੋ
ਅਤੂਟ ਰਹਿ ਸਦਾ ਸੰਗਾਤੀ^੨ । ਸੁਨਤਿ ਸ਼੍ਰੋਨ ਅਰਬਿੰਦ^੩ ਬਿਲੋਚਨ^੪
ਬੋਲੈ ਬਾਨੀ ਬੰਧ ਬਿਮੋਚਨ^੫ ॥ ੪੭ ॥

ਸ੍ਰੀ ਮੁਖਵਾਕ ॥ ਮਃ ੧ ॥ ਨਾਇ ਮੰਨਿਐ ਪਤਿ ਉਪਜੈ ਸਾਲਾਹੀ ਸਚੁ

ਸੂਤੁ ॥ ਦਰਗਹ ਅੰਦਰਿ ਪਾਈਐ ਤਗੁ ਨ ਤੂਟਸਿ ਪੂਤੁ ॥ ੩ ॥

ਬੋਪਈ ॥ ‘ਜਿਨ ਅਸ ਪਾਯੋ ਜੱਗਜੁਪਵੀਤਾ । ਸੈ ਸਭਿ ਬਾਨ ਵਿਖੈ ਨਿਰ-
ਭੀਤਾ । ਜਹਾਂ ਜਾਇ ਤਹਿ ਆਦਰ ਪਾਵਾ । ਸਭਿ ਸੋਭਾ ਸੰਯਤ ਜਸ ਛਾਵਾ
॥ ੪੮ ॥ ਭਗਨ ਨ ਹੋਇ^੬ ਸੰਗ ਰਹਿ ਸੋਊ । ਭਾਗ ਜਗੋ ਤੇ ਪਹਿਰਹਿ
ਕੋਊ ॥ ਕਾਮ ਰੂਧ ਮਨ ਕੀਨਿ ਮਲੀਨਾ । ਸਿਮਰ ਨਾਮ ਕੇ ਜਿਨ ਸੁਚਿ^੭
ਕੀਨਾ^੮ ॥ ੪੯ ॥ ਤਿਨਹਿ ਉਚਿਤ^੯ ਇਹੁ ਯੱਗਜੁਪਵੀਤਾ ॥ ਲੋਕ ਕਾਨ ਤੇ
ਸੋ ਵਿੱਪੀਤਾ^{੧੦} ॥ ਸੁਨਿ ਹਰਿਦਸਾਲ ਸੁ ਅਸ ਉਪਦੇਸ਼ਾ । ਰਿਦੇ ਧਾਰਿ ਲਿਖ
ਲਖਿ ਸਗਤੇਸ਼ਾ ॥ ੫੦ ॥ ‘ਧੰਨ ਧੰਨ ਪੁਨ ਧੰਨ’ ਵਖਾਨਹਿ । ‘ਆਪਨ ਗਤਿ
ਤੁਮ ਆਪਹਿ ਜਾਨਹਿ’ । ਅਵਰ ਨ ਕਾਹੂੰ ਮਹਿਮਾ ਜਾਨੀ । ਇਕ ਪ੍ਰੋਹਤ ਭਾ
ਹਤਿ ਅੰਤਮਾਨੀ ॥ ੫੧ ॥ ਜਿਹ ਪਰ ਕਰਹਿ ਹੋਰਿ ਕਰਿ ਕਰੁਨਾ । ਤਾਹੂੰ ਕੋ
ਹਰਿਹੀ ਭਵ ਮਰਨਾ^{੧੧} । ਤਿਹ ਛਿਨਿ ਕਾਲੁ ਬਚਨ ਉਚਾਰਾ ।
‘ਅਬ ਭੋਜਨ ਭਾ ਸਗਰੋ ਤਸਾਰਾ ॥ ੫੨ ॥ ਦਿਜ ਜੂ ! ਉਠਉ ਪਾਤਿ^{੧੨}
ਬੈਸਾਵਹੁ । ਤਜਿ ਬਿਲੇਬ ਨਿਜ ਭੋਜਨ ਖਾਵਹੁ’ । ਸੁਨਿ ਸਭਿ ਦਿਜ ਉਠਿ
ਚੀਰ^{੧੩} ਉਤਾਰੇ । ਕਰਿ ਪੀਕਤਿ ਬੈਸੇ ਇਕ ਸਾਰੇ^{੧੪} ॥ ੫੩ ॥ ਛੱਤੀ ਸਭਿ

^੧ਖੋ । ^੨ਕਹੀ । ^੩ਬੇੜੀ, ਸੰਗਲ, ਬੰਧਨ । ^੪ਸੰਗ । ^੫‘ਕਵਲ ਅੱਖਾਂ ਵਾਲੇ’ । ^੬ਬੰਧਨਾਂ ਦੇ ਨਾਸ਼ ।

^੭ਸੁ । ^੮ਤੂਟਦਾ ਨਹੀਂ । ^੯ਪਵਿਤਰਤਾ । ^{੧੦}ਯੋਗ । ^{੧੧}ਉਲਟ । ^{੧੨}ਜਨਮ ਮਰਨ । ^{੧੩}ਪੀੜ ।

^{੧੪}ਕਪੜੇ । ^{੧੫}ਇਕੋ ਜੇਹੀ ।

*ਪਾਠਾਂਤ੍ਰ-ਸਿਮਰ ਨਾਮ ਕੇ ਨਿਸਚਿਤ ਕੀਨਾ ।

†ਪਾਠਾਂਤ੍ਰ-ਇਕ ਬਾਢੇ-।

ਬੁਲਾਇ ਨਿਜ* ਗਜਾਤੀ^੧। ਬਨ ਬੈਠੇ ਸੋ ਪਾਂਤਿ ਸੁਹਾਤੀ । ਅਨਿਕ ਭਾਂਤਿ
ਪਾਤ੍ਰਨ^੨ ਧਰਿ ਆਗੇ । ਸੁਪਕਾਰ^੩ ਤਬ ਪਰੁਸਨਲਾਗੇ^੪ ॥ ੫੪ ॥ ਪਾਇਸੁ^੫
ਸਿਤਾ^੬ ਘਿੱਤਿ ਬਿਧਿ ਸੰਗਾ । ਸਪਦ^੭ ਪਰੁਸਗੇ^੮ ਸੰਗ ਉਮੰਗਾ । ਸੁਖਮ
ਓਦਨ^੯ ਬਰੇ^{੧੦} ਪਕੌਰੇ । ਮਰਚ ਧਨਿਯ ਸੋ ਦਧਿ ਮਹਿ ਬੋਰੇ^{੧੧} ॥ ੫੫ ॥
ਸੂਪ^{੧੨} ਬਨੀ ਬਰ^{੧੩} ਅਨਿਕ ਪ੍ਰਕਾਰਾ॥ ਖਾਨ ਪੁਰ^{੧੪} ‘ਹਰਿਨਾਮ’ ਉਚਾਰਾ॥
ਸ੍ਵਾਦ ਸੰਗਿ ਸਭਿ ਅਚਵਨਿ ਕੀਨੇ। ਪੁਨ ਪਨਵਾਰੇ^{੧੫} ਕੀਨਿ ਚਬੀਨੇ॥੫੬॥
ਦੀਨ ਦਛਨਾ ਦ੍ਰਿਸ ਸਨਮਾਨੇ । ਬਹੁਰ ਬਿਸਰਜਨ^{੧੬} ਹੋਇ ਪਯਾਨੇ। ਦ੍ਰਿਸ
ਹਰਿਦਸਾਲ ਚਹਿਤਿ ਸੋ ਪਾਵਾ । ਨਾਮ ਲਗੀ ਲਿਵ ਪ੍ਰੇਮਹਿ ਛਾਵਾ ॥ ੫੭ ॥
ਜੋਗਸੁਪਵੀਤ ਪਾਵਨੀ ਗਾਥਾ। ਸੁਨਹਿ ਸੁਨਾਵਹਿ ਜੋ ਹਿਤ ਸਾਥਾ । ਭਗਨ
ਜੇਵੁ ਕੋ ਦੋਖ ਨ ਲਾਗਹਿ । ਪੁਨ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੁ ਕੇ ਪਗ ਅਨੁਰਾਗਹਿ ॥ ੫੮ ॥
ਏਹਗਾ ॥ ਗਜਾਤੀ ਛੋਤੀ ਅਪਰ ਜੇ ਬਿੱਪ੍ਰ ਜਿ ਪ੍ਰੇਧਾ ਸਾਥ । ਉਸਤਤਿ ਉਚ-
ਰਤਿ ਸਦਨ ਗੇ ਜੋ ਗੁਰ ਦੀਨਾਨਾਥ ॥ ੫੯ ॥ ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰਨਾਨਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਗ੍ਰੰਥੇ
ਪੂਰਬਾਰਧੇ ‘ਬ੍ਰਹਮਸੂਤ੍ਰ’ ਪਾਵਨ’ ਪ੍ਰਸੰਗ ਬਰਨਨੰ ਨਾਮ ਨਵਮੋ ਧਯਾਇ ॥ ੬ ॥

੧੦. [ਅਰਦਾਸ । ਗਉਆਂ ਚਾਕਨਾ । ਖੇਤ ਹਰਿਆ ਕਰਨਾ]

ਸ੍ਰੇਯਾ ॥ ਬਰ ਆਨਨ ਤੇ ਬਰ ਦੋਹੁ ਗੁਰੂ ! ਬਰ ਗ੍ਰੰਥ ਸਪੁਰਨ ਹੋਇ ਅਬੈ ।
ਬਲਿ ਜਾਇ ਕਵੀ ਤੁਮਰੋ ਬਲਪਾਇ ਕਰੋਂ ਕਾਵਿਤਾ ਸੁਭ ਛੰਦ ਸਬੈ ।
ਬਲਹੀਨ ਕਰੋ ਬਿਘਨਾ ਸਭਿ ਹੀ ਗੁਰੁ ਕੀਰਤਿ ਗ੍ਰੰਥ ਸੁ ਹੋਇ ਤਬੈ ।
ਬਿਘਨਾਤਮ ਰੂਪ ਅਮਾਵਸ਼ ਕੇ ਯਹਿ ਗ੍ਰੰਥ ਦੁਤੀ ਦੁਤਿ ਚੰਦਫਰਬੈ ॥ ੧॥

[ਬਰ=ਸ਼੍ਰੇਸ਼ਟ [ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ, ਵਰ] । ਆਨਨ=ਮੂੰਹ ।

[ਬਰ=ਅਸੀਸ । ਸਫਲਤਾ ਦੀ ਦਾਤ ।

[ਬਰ=ਚਾਹਿਆ ਹੋਇਆ, ਵਾਂਛਤ । [ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ, ਬਰ=ਵਾਂਛਤ । ਧਾਤੂ
‘ਬੀ’=ਚੁਣਨਾ । ਵਰ=ਇੱਛਾ ਕਰਨੀ ।]

[ਅਬੈ=ਹੁਣੇ, ਪਰ ਮੁਰਾਦ ਛੇਤੀ ਤੋਂ ਹੈ । ਬਲਿਜਾਇ=ਬਲਿਹਾਰ ਜਾਵੇ ।

^੧ਸਨਬੰਧੀ । ^੨ਭਾਂਡੇ (ਅ) ਪੱਤਲਾਂ । ^੩ਲਾਂਗਰੀ । ^੪ਪ੍ਰੇਸ਼ਣ ਲਗੇ । ^੫ਖੀਰ । ^੬ਖੰਡ । ^੭ਛੋਤੀ ।
^੮ਪਰੋਸੇ ਗਏ । ^੯ਬੀਕ ਚਾਵਲ । ^{੧੦}ਵੜੇ । ^{੧੧}ਦਹੀਂ ਵਿਚ ਡੋਬੇ ਹੋਏ । ^{੧੨}ਰਸੋਈ । ^{੧੩}ਚੰਗੀ ।
^{੧੪}ਖਾਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ । ^{੧੫}ਪਾਨਾਂ ਦੇ ਬੀੜੇ । ^{੧੬}ਵਿਦਾ ।

*ਪਾਠਾਂਤ੍ਰ ਦੇ ਹਨ—ਬਹੁ—ਬਰ ।

†ਮੁਰਾਦ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਪ੍ਰਸੰਗ ਦੇ

ਸੁਣਨ ਸੁਣਾਉਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਜੰਵ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਚਰਨਾ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਮਿਲੇਗਾ ।

‡ਪਾਠਾਂਤ੍ਰ—ਬ੍ਰਹਮਨ ਜਨੇਊ ।

§ਪਾਠਾਂਤ੍ਰ—ਇੰਦੁ ।

ਬਲ ਪਾਇ=ਤਾਕਤ ਪਾਕੇ, ਬਲ ਲੈਕੇ ।

ਸੁ=ਸੁਹਣੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ।

ਤਬੈ=ਤਦ ।

ਵਿਘਨਾਤਮ=ਵਿਘਨ

ਜਿਸਦਾ ਸਰੂਪ ਹੈ, ਵਿਘਨ । (ਅ) ਵਿਘਨਾ+ਤਮ=ਵਿਘਨ ਰੂਪ

ਹਨੇਰਾ । ਵਿਘਨਾਂ ਦੇ ਹਨੇਰੇ ਰੂਪ ਵਾਲੀ (ਅਸੰਜਾ) ।

ਅਮਾਵਸ਼=ਜਿਸ ਰਾਤ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਮੂਲੇ ਨਹੀਂ ਨਿਕਲਦਾ, ਮੱਸਿਆ ।

ਦੁਤੀ=ਦੂਜ ਦੀ ਥਿਤ । ਜਿਸ ਦਿਨ ਲੋਕ ਚੰਦ ਚਾਹ ਕੇ ਵੇਖਦੇ ਹਨ,

ਪਹਿਲਾ ਦਿਨ ਚੰਦ ਚੜ੍ਹਨ ਦਾ ।

ਦੁਤਿ=ਸ਼ੋਭਾ । ਸ਼ੋਭਾ ਵਾਲਾ । [ਸੰਸ: ਦੁਤਿ=ਚਾਨਣਾ, ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ।]

ਅਰਥ—ਹੇ ਗੁਰੂ ! ਅਪਣੇ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਮੁਖਾਰਬਿੰਦ ਤੋਂ (ਮੈਨੂੰ) ਵਰ ਦਿਓ ਕਿ (ਇਹ ਮੇਰਾ) ਵਾਂਛਿਤ ਗ੍ਰੰਥ ਛੇਤੀ ਸੰਪੂਰਣ ਹੋਵੇ ।

(ਆਪ ਤੋਂ) ਸਦਕੇ ਜਾਵੇ (ਇਹ) ਕਵੀ । (ਹਾਂ ਕੇਵਲ) ਆਪਦਾ ਬਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਸੁਹਣਿਆਂ ਛੇਤਾਂ ਵਿਚ (ਇਹ) ਸਾਰੀ ਕਵਿਤਾ (ਮੈਂ) ਰਚਾਂ ।

(ਇਸ ਕੰਮ ਵਿਚ ਅੱਗੇ ਆਉਣ ਵਾਲੇ) ਸਾਰੇ ਵਿਘਨਾਂ ਨੂੰ ਬਲਹੀਨ ਕਰ ਦਿਓ, ਤਾਂ ਜੋ ਗੁਰੂ ਕੀਰਤੀ ਦਾ (ਇਹ) ਗ੍ਰੰਥ (ਛੇਤੀ ਤੇ) ਸੋਹਣੀ ਤਰ੍ਹਾਂ (ਸੰਪੂਰਣ) ਹੋਵੇ ।

ਅਤੇ ਵਿਘਨਾਂ ਦੇ ਹਨੇਰੇ ਰੂਪ ਵਾਲੀ ਅਸੰਜਾ ਨੂੰ ਇਹ ਗ੍ਰੰਥ ਦੂਜ ਦਾ ਸ਼ੋਭਾ ਵਾਲਾ ਚੰਦ੍ਰਮਾ (ਹੋਕੇ) ਫੜੇ ।

ਸ੍ਰੀ ਬਾਲਾ ਸੰਧੂਰ ਵਾਰ ॥ ਏਹਗਾ ॥ ਤਿਹ ਪਾਛੇ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਕਰਿ ਬਹੁ ਅਪਨ ਦੁਰਾਵ^੧ । ਮੱਤਿ^੨ ਸੁਭਾਵ ਅਨੰਦ ਮਹਿ ਕਰਹਿ ਨ ਕਛੁ ਲਖਾਵ ॥ ੨ ॥ ਚੰਪਈ॥ਉਦਾਸੀਨ ਬ੍ਰਿਤਿ ਰਹੈਅਰੂਢਾ^੩।ਜਾਂਤੋਲਖਿ ਨ ਸਕਹਿ ਨਰਮੂਢਾ^੪। ਹੋਰਨ ਹੋਤੁ ਨ ਖੋਲਹਿ ਨੈਨ^੫। ਚੰਚਲ ਅਧਰ ਨ ਕਰਿ ਹਿਤ ਬੈਨ^੬ ॥ ੩॥ ਸਹਿਜ ਸੁਭਾਇਕ ਕ੍ਰਿਆ ਰਿਖੀਕੇ^੭। ਹੋਇਤ ਹੁਇ^੮ ਨਤੁ^੯ ਬਿਰੁ^{੧੦} ਬਿਧਿ ਨੀਕੇ । ਅੰਤਰ ਮੁਖੀ ਬ੍ਰਿਤਿ ਦਿਨ ਰੈਨ^{੧੧}। ਕਰਿ ਰਾਖੀ ਸ੍ਰੀ ਪੀਕਜ ਨੈਨ^{੧੨} ॥ ੪ ॥ ਜਗਤ ਅਸਾਰ ਖੇਲ ਜਿਵ ਸਿਸਕ^{੧੩}। ਅਸ ਲਖਿ ਕਰਹਿ ਨ ਕਾਂਖਾ^{੧੪} ਕਿਸੁਕੀ।ਨਰ ਨਾਰੀ ਭਾਖਹਿ ਅਸ ਗੋਤੀ^{੧੫}।ਕਾਲੂ ਸੁਤਕੀ ਮਤਿ ਬਿੱਪ੍ਰੀਤੀ^{੧੬} ॥੫॥ਆਗੇ ਕਹਿਤਿ ਬੈਨ ਗੁਨ ਸਾਲੀ।ਕਿਯ ਤੂਸਨ^{੧੭} ਅਬ ਕੌਨ ਕੁਚਾਲੀ। ਛੀਠ^{੧੮}ਲਗੀ ਨਰ ਨਾਰਿਨ ਕੇਰੀ।ਜਿਹ ਮਸਤਾਨੀ ਤੌਰ ਘਨੇਰੀ॥੬॥ ਭੂਤ ਪ੍ਰੇਤ ਕੀ ਭਈ ਕਿ ਛਾਯਾ।ਸੁਨਨਿ ਕਹਿਨ ਜਿਨ ਸਭਿ ਬਿਸਰਾਯਾ^{੧੯}।ਕਛੁਕ^{੨੦}ਛੁਪਾਉ^{੨੧}।ਮਸਤ^{੨੨}ਟਿਕੇਹੋਏ^{੨੩}।ਮਰਖ^{੨੪}।ਹੋਠਾਂ ਨੂੰ ਬਚਨ ਕਹਿਣ ਵਾਸਤੇ ਚੰਦਲ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ, ਭਾਵ ਰੂਪ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ । ਚੰਦੀਆਂ ਦੀ । ^{੨੫}ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਹੋ ਜਾਵੇ । ^{੨੬}ਨਹੀਂ ਤਾਂ । ^{੨੭}ਟਿਕੀਆਂ ਰਹਣ । ^{੨੮}ਇੱਛਾ । ^{੨੯}ਉਲਟੀ ਹੋ ਗਈ ਹੈ । ^{੩੦}ਥੱਪ । ^{੩੧}ਨਸ਼ਰ ।

ਦਿਵਸ ਬੀਤੇ ਅਸ ਰੀਤੀ । ਏਕ ਸਮੈ ਕਾਲੂ ਕਰਿ ਪ੍ਰੀਤੀ॥੭॥ ਅੰਕਬਿਸਾਇ
ਸੀਸ ਕਰ ਢੇਰਾ ਸੁੰਘਤਿ^੧ ਮਸਤਕ ਅਨੰਦ ਘਨੇਰਾ । ਹੇਰਿ ਤਾਤ ਕੋ ਰਿਦੈ
ਵਿਚਾਰਾ । - ਮਤਿ^੨ ਪਰਕਾਸ਼ਹਿ ਕਰਤਜੋ ਕਾਰਾ॥੮॥ ਯਾਂਤੇ ਕਾਰ ਕਰਾਉਂ
ਜਿ ਬੋਰੀ । ਸਨੈਸਨੈ^੩ ਪਰਚੈ ਸਭਿ ਠੋਰੀ-। ਅਸਬਿਧਿ ਲਖਿ ਕਾਲੂ ਮੁਖ
ਭਾਖੀ^੪ । 'ਗੋ' ਮਹਿਖੀ^੫ ਚਾਰਹੁ ਕਰਿ ਰਾਖੀ ॥ ੯ ॥ ਏਕ ਆਤਮਜ^੬ ਹਮਰੇ
ਧਾਮੁ । ਕਿਹ ਬਿਧਿ ਸਰੈ ਕਰੈ ਬਿਨ ਕਾਮੁ । ਬੈਸਜੋ ਤਾਤ ! ਬਿਤੀਤਹਿ
ਨਾਂਹੀ । ਕਰਹੁ ਕਾਰ ਨਿਜ ਮਨ ਪਰਚਾਹੀ॥੧੦॥ ਸਦਾ ਉਦਾਸ ਰਹੇ ਮਨ
ਤੋਰੇ । ਪਰਚਹੁ ਪੁਨ ਹੁਇ ਛੀਰ^੭ ਬਧੋਗੋਦਾਸ^੮ ਚਰਾਵਤਿ ਰੀਤਿ ਬਿਗਾਰੀ ।
ਹਰਿਤ^੯ ਤ੍ਰਿਲਨ^{੧੦} ਤੁਮ ਆਨਹੁ ਚਾਰੀ^{੧੧} ॥੧੧॥ ਕਹਜੋ ਪ੍ਰੀਤਿ ਸੋ ਕਰਤਿ
ਦੁਲਾਰਾ॥ਸੁਨਿ ਸ੍ਰੀ ਨਾਨਕ ਭੇ ਅਨੁਸਾਰਾ॥ਕਹਤਿ^{੧੨} ਪਿਤਾਜੀ ਭੋਰ ਸਿਧਾਉ^{੧੩} ।
ਤੁਮ ਰਜਾਇ ਤੇ ਚਾਰਲਿਆਉ^{੧੪} ॥੧੨॥ ਅਸਿ ਕਹਿ ਰੈਨ^{੧੫} ਬਿਖੈ ਪਰਿ ਸੈਏ ।
ਜਿਨ ਦਾਸਨ ਕੇ ਬੰਧ ਬਿਗੋਏ^{੧੬} । ਸ੍ਰੀ ਨਾਨਕ ਅਰਣੋਦਯ^{੧੭}* ਜਾਰੀ ।
ਗੋ ਮਹਿਖੀ ਚਾਰਨ^{੧੮} ਅਨੁਰਾਗੇ॥੧੩॥ ਨਿਜ ਹਾਥਨ ਦਾਮਨ^{੧੯} ਤੇ ਖੋਲੀ
ਹਾਂਕਤਿ ਚਲੇ ਇਕਤਕਰਿ ਟੋਲੀ॥ਲਏ ਲਸ਼ਟਕਾ^{੨੦} ਦੇਤਿ ਹੰਗੁਰਾ ਚਾਰਤਿ
ਹਰਿਤ^{੨੧} ਤ੍ਰਿਲਨ^{੨੨} ਸੁਖਪੂਰਾ^{੨੩} ॥੧੪॥ ਮਨਹੁ ਗੁਪਾਲ ਜੁ ਪਾਛਲ^{੨੪} ਨਾਮਾ ।
ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਤਿ ਹੈ ਜਨੁ^{੨੫} ਸੁਖ ਧਾਮਾ । ਮੰਦ ਮੰਦ ਸੁਭ ਸੁਰਭੀ^{੨੬} ਪਾਛੇ ।
ਸਭਿ ਬਾਸੁਰ ਚਾਰਤਿ ਤ੍ਰਿਲ ਆਛੇ॥੧੫॥ ਭਈ ਸੰਸਾਰ^{੨੭} ਪੁਰਿ ਦਿਸਕੋ ਮੋਰੀ॥
ਆਇ ਅਘਾਈ^{੨੮} ਸਵਲੀ^{੨੯} ਗੋਰੀ । ਕਾਲੂ ਹੇਰਿ ਹਰਖ ਉਰ ਭਾਰੀ । ਲਖਜੋ
ਕਿ-ਲਗਜੋ ਮੋਹਿ ਸੁਤ ਕਾਰੀ॥੧੬॥ ਸਨੈਸਨੈ ਪਰਚਹਿ ਸਭਿ ਕਾਮੁ।ਤਜਹਿ
ਉਦਾਸੀ ਹਿਤ ਕਰਿ ਧਾਮੁ-। ਆਨਿ ਬਿਰਾਜੈ ਨਿਜ ਪ੍ਰਭੁ ਸਦਨਾ । ਸੁੰਦਰ
ਕਮਲ ਪਰਫੁੱਲਤ ਬਦਨ॥੧੭॥ ਪੈ^{੩੦} ਪੁਨਿ ਪਿਯੋ ਖਾਨਿ ਕਰਿ ਅਸਨਾ^{੩੧} ।
ਪੌਢੇ^{੩੨} ਪਾਇ ਦੇਹਿ ਪਰ ਬਸਨਾ^{੩੩} । ਕਾਲੂ ਉਠਜੋ ਵਡੀ ਭੁਨਸਾਰਾ^{੩੪} । ਸੁਤ

^੧ਓਮਿਆ । ^੨ਬੁਧੀ । ^੩ਹੋਲੀ ਹੋਲੀ । ^੪ਕਹੀ । ^੫ਗਉਆਂ । ^੬ਮਹੀਆਂ । ^੭ਪੱਤਰ । ^੮ਦੁੱਧ ।
^੯ਨੌਕਰ । ^{੧੦}ਸਾਵੇ । ^{੧੧}ਸਵੇਰੇ ਜਾਵਾਂਗਾ । ^{੧੨}ਰਾਤ ਨੂੰ । ^{੧੩}ਬੰਧਨ ਨਾਸ਼ ਕੀਤੇ । ^{੧੪}ਸੂਰਜ ਚੜ੍ਹੇ ।
^{੧੫}ਚਰਾਉਣ । ^{੧੬}ਰੱਸੀਆਂ । ^{੧੭}ਸੋਟੀ । ^{੧੮}ਸਾਵਾ । ^{੧੯}ਘਾਹ । ^{੨੦}ਸੰਪੂਰਨ ਸੁਖੀ ਭਾਵ ਗੁਰੂ ਜੀ ।
^{੨੧}ਪਿਛਲਾ । ^{੨੨}ਮਾਨੇ । ^{੨੩}ਗਉਆਂ ਦੇ । ^{੨੪}ਸੰਧਯਾ । ^{੨੫}ਰੱਜਕੇ । ^{੨੬}ਕਾਲੀ । ^{੨੭}ਦੁੱਧ ।
^{੨੮}ਭੋਜਨ । ^{੨੯}ਸੋ ਗਏ । ^{੩੦}ਕਪੜਾ । ^{੩੧}ਸਵੇਰੇ ।

*ਪਾਠਾਂਤ੍ਰ-ਅਰਣੋਦਿਤ, ਤੇ ਅਰਣੋਦਹਿ ।

†ਪਾਠਾਂਤ੍ਰ-ਮੁਗ-ਤੇ-ਸੁਰ-ਹਨ ।

ਨਾਨਕ ਉਠ' ਬਚਨ ਉਚਾਰਾ ॥੧੮॥ ਪਿਤਾ ਬੈਠ ਸੁਨਿ ਕਰਿ ਜਗ ਸ੍ਰਾਮੀ।
 ਸੁਰਭੀ ਖੋਲਿ ਭਏ ਅਨੁਗਾਮੀ^੧। ਜਹਾਂ ਖੇਤ* ਸੁੰਦਰ ਹਰਿਆਈ। ਬਾਰ^੨
 ਬਾਰ^੩ ਬਾਰੀ^੪ ਬਰਿਆਈ^੫॥੧੯॥ ਆਪ ਸੋਇਗੇ ਹੋਇ ਸਖਾਰੇ। ਖਾਤਿ ਖੇਤ
 ਨਹਿ ਅਨਤ ਪਧਾਰੇ^੬। ਜਬ ਸਭਿ ਚਰਗੀ^੭ ਗੋ^੮ ਗੋਧੂਮੀ^੯। ਦਿਵਸ ਚਰੇ ਆਯੋ
 ਵਹਿ ਭੂਮੀ^{੧੦} ॥੨੦॥ ਹੋਰਿ ਕਿਦਾਰ^{੧੧} ਸੁ ਭਯੋ ਹਿਰਾਨਾ। 'ਕ੍ਰਿਸ਼ਿ^{੧੨} ਚਾਰੀ
 ਕਿਨ ਢੀਠ ਮਹਾਨਾ?। ਸਿੰਚਿ ਸਿੰਚਿ^{੧੩} ਮੈਂ ਬਹੁਦਿਨ ਹਾਰਜੋ। ਕਿਹਾ ਨਿੰਡਰ
 ਸਭਿ ਖੇਤ ਉਜਾਰਜੋ? ॥੨੧॥ ਖਾਇ ਅਘਾਇ^{੧੪} ਰਹੀ ਬਿਚ ਬੈਸੀ।
 ਲਖੀ ਕਿਨਹਿ^{੧੫} ਬਿਨਖਸਮੀ ਜੈਸੀ। ਬਚ ਉਚੇ ਸੁਨਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੁ ਜਾਗੇ। ਉਠਿ
 ਕਰਿ ਵਹਿਰ ਨਿਕਾਸਨ ਲਾਗੇ॥੨੨॥ ਰਾਹਕ ਕਰਤਿ ਕ੍ਰੋਧ ਕਹਿ ਉਚੇ।
 'ਜਾਨਿ ਨ ਦੇਉ ਤੁਮਹਿ ਘਰ ਸੂਚੇ^{੧੬}। ਸਭਿ ਕਿਦਾਰ^{੧੭} ਕੋ ਭਰਹੁ ਉਜਾਰਾ^{੧੮}।
 ਨਤੁਰ ਚਲੋ ਢਿਗ ਰਾਇ ਬੁਲਾਰਾ^{੧੯} ॥੨੩॥ ਅਸ ਕਹਿ ਸਭਿ ਸੁਰਭੀ ਲਿਯ
 ਹਾਂਕੀ। ਰਿਸ^{੨੦} ਪੁਨ ਸ਼ੋਕ ਬਿਖੈ ਮਤਿ ਤਾਂਕੀ। ਪੁਨ ਕਮਲਾਨਨ ਬਚਨ
 ਉਚਾਰੇ। 'ਗੋਧਨ^{੨੧} ਤਜਿ ਦਿਹੁ ਸ਼ੋਕ ਬਿਸਾਰੇ ॥੨੪॥ ਪਰਾਲਬਧ ਤੁਮਰੀ
 ਹੈ ਜੇਤੀ। ਬਰਕਤ ਪਾਇ ਪ੍ਰਭੂ ਅਬ ਤੇਤੀ। ਬਿਗਰਨਹਾਰ ਬਿਗਰ ਸੋ
 ਜਾਈ। ਬਹੁਰ ਨ ਸਵਰਹਿ ਕਰਹਿ ਲਗਾਈ ॥੨੫॥ ਜੋ ਨਿਜ ਭਾਗ
 ਸਵਰਨੀ ਹੋਈ। ਤਿਹ ਨ ਵਿਗਾਰ ਸਕੈ ਕਹੁ ਕੋਈ। ਜਗਤ ਨਾਥ ਕੇ
 ਹੈ ਸਭਿ ਹਾਥ। ਸੁਨਿਯ ਨ ਕਹੁ ਦੁਤਿਯ^{੨੨} ਕੀ ਗਾਥਾ ॥੨੬॥ ਤਜਹੁ
 ਧੇਨੁ ਅਸਬਿਧਿ ਜੀਅਜਾਨੀ। ਬੀਤੀ ਕੀ ਨ ਬਿਬਾਰ ਕਹਾਨੀ^{੨੩}। ਸੁਨੈ ਨ ਬਚ
 ਬਾਰਹਿ^{੨੪} ਬਹੁਤੇਰਾ। ਜਿਹ ਕ੍ਰਿਸ਼ਿ ਕੋ^{੨੫} ਭਾ ਸ਼ੋਕ ਘਨੇਰਾ ॥੨੭॥ ਝਗਰਤਿ
 ਝਗਰਤਿ ਪਹੁੰਚੇ ਤਹਿੰਵਾ। ਰਾਇ ਬੁਲਾਰੂ ਬੈਠਜੋ ਜਹਿੰਵਾ। ਰਾਹਕ ਉਚੇ
 ਕੀਨਿ ਪੁਕਾਰੀ। 'ਮੋਹਿ ਖੇਤ ਸਭਿ ਦੀਨਿ ਉਜਾਰੀ ॥੨੮॥ ਦੀਰਘ ਬਹੁ
 ਗੋਧੂਮ^{੨੬} ਸੁ ਮੇਰੇ। ਖਾਈ ਮਹਿਖਨਿ^{੨੭} ਆਜ ਸਵੇਰੇ। ਤਾਤ^{੨੮} ਤਾਹਿ ਜੋ ਤਵ
 ਪਟਵਾਰੀ। ਕਰਤਿ ਹਕੂਮਤਿ ਸੁਰਤਿ ਵਿਸਾਰੀ ॥੨੯॥ ਕਰਹੁ ਤਪਾਵਸ^{੨੯}

^੧ਪਿੱਛੇ ਲੱਗ ਤੁਰੇ। ^੨ਵਾੜ। ^੩ਤੋੜਕੇ। ^੪ਵਾੜ ਦਿੱਤੀਆਂ। ^੫ਜੋਰੇਜੋਰੀ। ^੬ਹੋਰ ਥਾਂ ਨਹੀਂ
 ਜਾਂਦੀਆਂ। ^੭ਚਰ ਗਈਆਂ। ^੮ਗਉਆਂ। ^੯ਕਣਕ। ^{੧੦}ਖੇਤ ਵਾਲਾ। ^{੧੧}ਖੇਤ। ^{੧੨}ਖੇਤੀ।
^{੧੩}ਪਾਨੀ ਦੇ ਦੇ ਕੇ। ^{੧੪}ਰੋਜਕੇ। ^{੧੫}ਕਿਸੇ ਨੇ। ^{੧੬}ਖਾਲੀ। ^{੧੭}ਉਜਾੜਾ। ^{੧੮}ਗੁੱਸੇ। ^{੧੯}ਗਉਆਂ
 ਦਾ ਵੱਗ। ^{੨੦}ਦੂਜੇ ਦੀ। ^{੨੧}ਬੀਤ ਗਈ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਨ ਫਰੋਲ। ^{੨੨}ਫਰਜਿਆ। ^{੨੩}ਖੇਤੀ ਦਾ।
^{੨੪}ਮੱਝੀਆਂ ਨੇ। ^{੨੫}ਪੁੱਤਰ। ^{੨੬}ਨਿਆਉਂ। *ਪਾਠਾਂਤ੍ਰ-ਪੇਖ। †ਪਾਠਾਂਤ੍ਰ-ਕਿਨਹਿ।

ਭੂਪਤਿ ! ਮੇਰੇ । ਨਾਤੁਰ ਉਜਰਹਿ ਨਗਰ ਸੁ ਤੇਰੇ । ਦਿਨ ਪ੍ਰਤਿ ਅਸਥਿਧਿ
ਜੋ ਕ੍ਰਿਸ਼ਿ ਉਜਰੈ । ਰਾਹਕ ਕੈਸ ਬਸਾਸਤਿ^੧ ਗੁਜਰੈ*^੨ ॥੩੦॥ ਸੁਨਤਿ ਰਾਇ
ਉਰ ਰਿਸੈ ਭਰਿ ਸਰੁਖਾ^੩ । ਹੋਰਤਿ ਬੋਲਯੋ ਮੁਖਤੇ ਪਰੁਖਾ^੪ । ਸਭਿ ਕੋ ਭਰੁ
ਉਰ ਦੀਨ ਨਿਵਾਰੇ । ਚਾਰਤਿ ਖੇਤੀ ਸਿਸੁ ਮਤਵਾਰੇ^੫ ॥੩੧॥ ਪੁਨ ਭ੍ਰਿਤ੍ਤਜਨਿ^੬
ਸੰਗ ਬਚਨ ਬਖਾਨਾ । ਅੰਗੂਜ ਇਹ ਬਾਰਿਕ ਮਸਤਾਨਾ । ਤੂੰ ਕਾਲੂ ਕੋ
ਲਜਾਉ ਬੁਲਾਈ । ਭਰਹਿ ਉਜਾਰਾ ਜਿਨ ਉਜਰਾਈ^੭ ॥੩੨॥ ਗਯੋ ਬੋਗ
ਕਾਲੂ ਆਹੁਤਾ^੮ । ਚਲਹੁ ਪੂਤ ਕੀ ਪਿਖ ਕਰਤੂਤਾ । ਅਮੁਕੋ ਰਾਹਕ^੯
ਤਾਂਹਿ ਕਿਦਾਰਾ । ਬਾਰਿ ਧੋਨੁ ਸਭਿ ਦੀਨਿ ਉਜਾਰਾ^{੧੦} ॥੩੩॥ ਸੁਨਿ ਕਰਿ ਮਨ
ਮਹਿ ਤਿਨ ਦੁਖ ਪਾਵਾ । ਸੁਤ ਨਾਨਕ ਕਬਿ ਸੁਖ ਨ ਦਿਖਾਵਾ । ਭ੍ਰਿਤ੍ਤ^{੧੧}
ਸੰਗ ਪਹੁੰਚਤਿ ਭਾ ਤਹਿਵਾ । ਰਾਇ ਨਿਕਟ ਸ੍ਰੀ ਨਾਨਕ ਜਹਿਵਾ ॥੩੪॥
ਪਿਖਿ ਬੁਲਾਰ ਕਹਿ ਵਾਕ ਕਠੋਰਾ । ਸੁਨ ਕਾਲੂ ! ਤੁਝ ਭੈ ਨਹਿ ਬੋਰਾ ।
ਗੋ ਚਾਰਨ^{੧੨} ਕੋ ਸੁਤ ਮਸਤਾਨਾ । ਭੇਜੈ ਜਿਨ ਸਭਿ ਖੇਤ ਚਰਾਨਾ ॥੩੫॥
ਇਹ ਜੋ ਕਰਮ ਨਿਭਹਿ ਕਿਉਂ ਕਰਿਕੈ । ਗੋਧਨ ਲੇਹੁ ਉਜਾਰਾ ਭਰਿਕੈ^{੧੩} ।
ਅਸ ਸੁਨਿ ਕਰਿ ਸ੍ਰੀ ਨਾਨਕ ਬਾਨੀ । ਬੋਲੇ ਕਲਾਵਾਨ ਗੁਨਖਾਨੀ ॥੩੬॥
ਬਿਘਨ ਨ ਖੇਤੀ ਮਹਿ ਕਿਨ ਕੀਨਾ ਤੁਮ ਕਸ ਚਹੁ ਉਜਾਰਾ ਲੀਨਾ ?
ਇਕ ਨ ਖੇਤ ਕੋ ਪਾਤ ਨਿਪਾਤੇ^{੧੪} । ਬਾਦ ਬਦਤਿ ਤੁਮ ਬੈਨ ਰਿਸਾਤੇ^{੧੫}
॥੩੭॥ ਜੋ ਕ੍ਰਿਖਿ^{੧੬} ਖਾਈ ਮਹਿਖਨਧੇਨਾ^{੧੭} । ਤੋ ਤੁਮ ਲੇਹੁ ਚਹੁ ਜੋ ਲੇਨਾ^{੧੮} ।
ਜੋ ਗਵਾਰ ਤਿਤ ਬਚਨ ਪ੍ਰਤੀਤੁ । ਸੁਨਿ ਕਰਿ ਸਜਾਨੇ ਧਰਤਿ ਨ ਚੀਤੁ ॥
੩੮ ॥ ਪੁਨ ਬੋਲਯੋ ਸੁਨਿ ਕਰਿ ਕ੍ਰਿਖਿਕਾਰਾ^{੧੯} । ਸਾਬਤ ਏਕ ਨ ਕੋਨ ਕਿ-
ਦਾਰਾ^{੨੦} । ਪਠਵਹੁ^{੨੧} ਮਾਨਵ ਹੋਰਹਿ ਤਾਸੁ । ਮੈਂ ਨਹਿ ਕਹੈ ਕੂਰ ਤੁਮ ਪਾਸੁ^{੨੨}
॥੩੯॥ ਯੁਗਮ^{੨੩} ਬਚਨ ਸੁਨ ਸੰਸੈ ਆਯਾ । ਨਿਰਨੈ ਕਾਰਨ^{੨੪} ਮਨੁਜ

^੧ਅਰਾਮ ਦਾ ਵਸਣਾ, (ਅ) ਰਾਹਕ ਕੋ ਸਬ ਸਾਸਤ=ਜਿਮੀਂਦਾਰ ਦੀ ਦੁਖ ਵਿਚ ਥੀਤੁ ।

^੨ਗੱਸਾ । ^੩ਰੁੱਖੇ ਪਨ ਵਾਲਾ । ^੪ਕਠੋਰ । ^੫ਮਸਤ ਬੱਚੇ । ^੬ਦਾਸਾਂ ਦੇ । ^੭ਕਾਲੂ ਨੂੰ ਬੁਲਾਯਾ ।

^੮ਜਿਮੀਂਦਾਰ । ^੯ਨੌਕਰ । ^{੧੦}ਗਾਈਂ ਚਾਰਨ । ^{੧੧}ਪੱਤਾ ਨਹੀਂ ਕੱਟਿਆ ਗਿਆ । ^{੧੨}ਬਿਅਰਥ

ਤੁਸੀਂ ਆਖਦੇ ਹੋ ਗੱਸੇ ਦੇ ਬਚਨ । ^{੧੩}ਖੇਤੀ । ^{੧੪}ਮੱਝੀਆਂ ਤੇ ਗਾਈਆਂ ਨੇ । ^{੧੫}ਖੇਤੀ ਵਾਲਾ ।

^{੧੬}ਖੇਤੀ ਦੀ । ^{੧੭}ਭੇਜੇ । ^{੧੮}ਦੇਵੇ । ^{੧੯}ਨਿਰਨੈ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ । ^{੨੦}ਪਾਠਾਤ੍ਰ-ਦਿਨ ਪ੍ਰਤਿ

ਅਸਥਿਧਿ ਕ੍ਰਿਸ਼ੀ ਉਜਾਰੇ, ਰਾਹਕ ਕੈਸੇ ਸ਼ਾਂਤਿ ਗੁਜਾਰੇ । ^{੨੧}ਪਾਠਾਤ੍ਰ-ਇਹ ਜੋ ਰੰਕ ਨਿਭੇ

ਕਿਉਂ ਕਰਿਕੈ । ਗੋਧਨ ਦੇਹੁ ਉਜਾਰਾ ਭਰਿਕੈ । ^{੨੨}ਰਾਹਕ ਨੇ ਸ਼ਿਕਾਯਤ ਕਾਤੀ ਹੈ ਖੇਤ

ਖਾਧਾ ਲਖਕੇ, ਗੁਰੂ ਜੀ ਹੁਣ ਦੀ ਚਾਲ ਕਹਿ ਰਹੇ ਹਨ ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਖੇਤ ਹਜ਼ਾ ਭਰਾ ਪੜਾ ਹੈ ।

ਪਠਾਯਾ । ਹੋਰਨੈ ਫਿਰਿ ਕੈ ਨਰ ਚਹੁ ਘਾ ਤੇ^੧। ਬਿਘਨ ਨ ਦੀਸੈ, ਮੁਰਨੈ ਤਹਾ
 ਤੇ ॥ ੪੦ ॥ ਆਇ ਰਾਇ ਸੇਂ ਬਾਤ^੨ ਜਨਾਈ । 'ਮੈਂ ਹੋਰੀ ਫਿਰਿਕੈ ਚਹੁ
 ਘਾਈ । ਨਹਿ ਪਸ ਖੋਜੈ ਨ ਬੂਟਾ ਤੂਟਾ । ਰਹਨੈ ਨਿਸਰ ਸਭਿ ਸਾਬਤ
 ਬੂਟਾ^੩ ॥ ੪੧ ॥ ਚਹੁ ਓਰ ਕਿਤ ਬਾਰ^੪ ਨ ਤੋਰੀ । ਹਰੀ ਖਰੀ ਭੂ ਜਰੀ^੫ ਸੁ
 ਜੋਰੀ । ਰਾਹਕ ਝੂਠ ਦੇਤਿ ਦੁਹਾਈ । ਉਚਿਤ ਦੰਡ ਇਹ ਹੈ, ਨਰਗਈ^੬ ॥
 ੪੨ ॥ ਸੁਨਿਕਰਿ ਕ੍ਰਿਖਕ ਮਨਹਿ ਬਿਸਮਾਨਾ । ਨਿਜ ਹੋਰਨ ਕੋ ਕੀਨਿ
 ਪਯਾਨਾ । ਤੂਰਨ ਸਰਸ^੭ ਜਹਾ ਚਹੁਕੋਨਾ । ਮਤਿਵਾਰੇ^੮ ਜਿਮ ਕੀਨਸਿ
 ਮੋਨਾ^੯ ॥ ੪੩ ॥ -ਸਭਿ ਕਿਦਾਰ ਉਜਰਾ ਅਬ ਹੋਰੇ। ਗਯੋ ਰਾਇ ਢਿਗ ਲਗੀ ਨ
 ਦੇਰੇ । ਆਵਤਿ ਲੋ ਹਰਿਆਵਲ ਭਾਰੀ। ਭਯੋ, ਨ ਕਾਰਨ ਜਾਤਿ ਵਿਚਾਰੀ-।
 ੪੪ ॥ ਲੋਜਤਿ ਹੋਇ ਨ ਗਾ ਢਿਗਰਾਉ। ਪਰਨੈ ਨ ਪ੍ਰਭੁ ਪਗ ਜਾਨਿ ਪ੍ਰਭਾਉ^{੧੦}।
 ਮੰਦ ਕਰਮ ਬੋਝੁ ਭਾਗ ਨ ਜਾਗਾ । ਬਿਸਮੈ ਹੋਇ ਖੇਤ ਅਨੁਰਾਗਾ ॥ ੪੫ ॥
 ਸ੍ਰੀ ਨਾਨਕ ਕਾਲੁ ਪਿਤ ਸੰਗਾ । ਚਲੇ ਸਦਨ ਕੋ ਸਹਿਤ ਉਮੰਗਾ । ਭਯੋ
 ਖੇਤ ਰਖਵਾਰੋ ਝੂਠਾ । ਜਿਹ ਕੋ ਮਹਿਖੀ ਖੇਤਹਿ ਮੂਠਾ ॥ ੪੬ ॥ ਰਾਇ
 ਲਖਜੋ ਰਾਹਕ ਮਤਵਾਰਾ । ਬਿਨ ਉਜਰੇ ਕਿਉਂ ਕਰੀ ਪ੍ਰਕਾਰਾ । ਪਸਚਾਤਾਪ
 ਆਪ ਪੁਨ ਕੀਨਾ । ਮੈਂ ਪਰਖਾ^{੧੧} ਕਹਿ ਕਿਉਂ ਭੈ^{੧੨} ਦੀਨਾ ॥ ੪੭ ॥ ਅਸ
 ਬਿਧਿ ਸ੍ਰੀ ਨਾਨਕ ਜਗ ਸਾਈ। ਅਧੁਤ ਲੀਲਾ ਕਰਤਿ ਸੁਹਾਈ । ਗੋ ਮਹਿ-
 ਖਨਿ ਕੋ ਚਾਰਨ ਕਾਰਨ । ਨਿਤ ਬਨ ਜੈ ਹੈਂ ਬਿਪਤ ਬਿਦਾਰਨ^{੧੩} ॥ ੪੮ ॥
 ਆਇ ਅਨਿਛਤ ਖੇਤ ਅਗਾਰੈ^{੧੪}। ਖਾਨ ਲਗਹਿ ਨਹਿ ਤਿਨਹਿ ਨਿਵਾਰੈ।
 ਇਸ ਬਿਧਿ ਕੋਤੈ ਖੇਤ ਨਿਪਾਤੈ^{੧੫}। ਪੁਨ ਭੈ ਤਸ ਰਾਹਕ ਬਿਨ ਜਾਤੈ^{੧੬}।
 ੪੯ ॥ ਸੋਭਹਿ ਸਭਿ ਸੁਰਬੀ^{੧੭} ਤਨ ਪੀਨਾ^{੧੮}। ਛੀਰ ਦੇਹਿ ਬਹੁ ਬਝ ਆਪੀ-
 ਨਾ^{੧੯}। ਦਿਨ ਪ੍ਰਤਿ^{੨੦} ਮਾਖਨ ਹੋਤਿ ਸਵਾਯਾ । ਕਾਲੁ ਹੋਰਿ ਹੋਰਿ ਹਰਖਾਯਾ॥
 ੫੦ ॥ ਬਾਸਨ^{੨੧} ਵਡੇ ਮਾਂਹਿ ਦਧਿ^{੨੨} ਪਾਈ। ਦਾਸੀ ਮਥਹਿ^{੨੩} ਜੋਰ ਕਰ ਲਾਈ
 ਰਾਖਹਿ ਮਾਖਨ ਮਾਤ ਸਵਾਰੀ । ਸੁਤਹਿ ਖੁਵਾਵਤਿ ਰਚਿ ਅਨੁਸਾਰੀ ॥ ੫੧ ॥

^੧ਚਹੁ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ । ^੨ਪਸ਼ੂ ਦਾ ਖੁਰਾ । ^੩ਵਾੜ । ^੪ਖੇਤੀ ਜੁੜੀ ਹੋਈ । ^੫ਹਰੇ ਭਰੇ । ^੬ਚੁੱਪ ।
^੭ਪ੍ਰਤਾਪ । ^੮ਕਠੋਰ । ^੯ਭਾਵ ਗੁਰੂ ਜੀ । ^{੧੦}ਇੱਛਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਜੋ ਖੇਤ ਅੱਗੇ ਆਵੇ । ^{੧੧}ਕੱਟੇ ਗਏ ।
^{੧੨}ਰਾਹਕਾਂ ਦੇ ਜਾਣੇ ਬਿਨਾਂ ਖੇਤ ਫੇਰ ਹਰੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਰਹੇ । ^{੧੩}ਗਾਈਂ । ^{੧੪}ਮੋਟੇ । ^{੧੫}ਹਵਾਨਾ
 (ਗਊ ਦੇ ਬਣ) । ^{੧੬}ਹਰਚੋਜ਼ । ^{੧੭}ਭਾਂਡੇ । ^{੧੮}ਦਹੀਂ । ^{੧੯}ਚਿੜਕੇ ।

*ਪਾਠਾਂਤ੍ਰ ਹੈ-ਬਚਨ ।

†ਪਾਠਾਂਤ੍ਰ-ਸੂਟਾ ।

‡ਪਾਠਾਂਤ੍ਰ-ਮਤ ਮਾਏ ।

§ਪਾਠਾਂਤ੍ਰ-ਮਮ ।

¶ਪਾਠਾਂਤ੍ਰ-ਦੁਖ ।

ਬਤਸ^੧ ਬਿੰਦ ਬਪੁ ਪੁਸ਼ਟ ਸੁਹਾਏ । ਪੈ ਪੀਵਹਿ ਬਹੁ ਰਹੈ ਅਘਾਏ^੨ । ਅਸ-
ਬਿਧਿ ਕਿੰਚਤ ਕਾਲ^੩ ਬਿਤਾਯੋ । ਜੇਤੁਨਿ^੪ ਜੋਨ^੫ ਉਧਾਰਨ ਆਯੋ॥੫੨॥
ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਗ੍ਰੰਥੇ ਪੂਰਬਾਰਧੇ 'ਸੁਰਭੀ ਚਾਰਨ' ਪ੍ਰਸੰਗ ਬਰਨਨ ਨਾਮ
ਦਸਮੇ ਅਧਿਆਯ ॥ ੧੦ ॥

੧੧. [ਯਾਚਨਾ । ਸਰਪ ਨੇ ਛਾਯਾ ਕਰਨੀ । ਰਾਇ ਬੁਲਾਰ ਨੂੰ ਸਿਦਕ]
ਸੈਯਾ ॥ ਕਰਬੰਦਿ ਉਭੈ ਕਰਿ ਬੰਦ ਗੁਰੂ, ਸੁਖਕੰਦ ਸਦਾ ਦੁਖ ਦੰਦ ਨਿ-
ਕੰਦੁ॥ਅਰਬੰਦਿ ਪਦੈ ਮਨ ਹੋਹੁ ਮਲਿੰਦ ਜੋ ਮੋਹ ਕੋ ਮੂਲ ਬਿਨਾਸ ਬਿਲੀਦੁ।
ਉਭ ਦੰਭਨ ਬਿੰਦ ਦਿਵਾਕਰ ਸੋ ਬਿਸਯਾਤਪ ਕੋ ਜੁਊ ਸੀਤਲ ਚੰਦੁ ।
ਸਮੁਦਾਇ ਬਿਘਨਿ ਬਿਨਾਸਨ ਜੋ ਨਿਜ ਦਾਸਨ ਕੋ ਬਰ ਦਾਯ ਅਨੰਦੁ॥੧॥

ਕਰ=ਹਥ । ਬੰਦਿ=ਜੋੜਕੇ, ਬੰਨ੍ਹਕੇ । ਉਭੈ=ਦੋਵੇਂ । ਕਰਿ=ਕਰਦਾ ਹੋਯਾ ।

ਬੰਦ=ਬੰਦਨਾ, ਨਮਸਕਾਰ । ਗੁਰੂ=ਮੁਰਾਦ ਹੈ, ਹੇ ਗੁਰੂ ਜੀ !

ਸੁਖ ਕੰਦ=ਸੁਖਾਂ ਦਾ ਮੂਲ, ਸੁਖਾਂ ਦਾ ਫਲ, ਸੁਖ ਦਾਤਾ ।

ਦੰਦ=[ਸੰਸਾਰ, ਦੰਦ] ਬਗੜਾ, ਕਲੇਸ਼ । ਦੰਦ ਦੁਖ=ਦੰਤ ਦਾ ਦੁਖ । ਭਾਏ
ਕਲੇਸ਼ ਵਾਲਾ ਦੁਖ ।

ਨਿਕੰਦੁ=ਕੱਟਣ ਹਾਰ । ਅਰਬੰਦਿ=ਕਮਲ । ਪਦ=ਚਰਣ ।

ਮਲਿੰਦ=ਭੋਰਾ [ਸੰਸਾਰ, ਮਰੰਦ, ਇਹ ਪਦ-ਮਕਰੰਦ-ਪਦ ਦੇ 'ਕ' ਗਿਰ
ਜਾਣ ਤੋਂ ਬਣਦਾ ਹੈ, ਅਰਥ ਉਹੀ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ:-ਬੁਲਾਂ ਵਿਚ
ਦਾ ਰਸ, ਸ਼ਹਦ ਦੀ ਮੱਖੀ, ਭੋਰਾ] ।

ਮੂਲ=ਜੜ । ਮੋਹ ਦਾ ਮੂਲ ਹੈ-ਅਗਿਆਨ ।

ਬਿਲੀਦੁ=ਉੱਚਾ, ਕਿਸੇ ਤੇ ਡਾਹੁ, ਤਕੜਾ । [ਫਾਰਸੀ, ਬਲੀਦ]

ਉਭ=ਭਾਰੇ । ਬਿੰਦ=ਸਮੂਹ, ਸਾਰੇ । ਦਿਵਾਕਰ=ਸੂਰਜ ।

ਵਿਸਯਾਤਪ=ਵਿਸਯ+ਅਤਪ=ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਰੂਪੀ ਧੁਪ ।

ਚੰਦੁ=ਚੰਦ । ਚੰਦਮਾ । ਜਦ ਧੁੱਪ ਦੇ ਸਾਥ ਮਗਰੋਂ ਚੰਦ ਚੜ੍ਹਦਾ
ਹੈ ਤਾਂ ਸੀਤਲਤਾ ਵਰਤ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । ਕਵਿ ਜੀ ਦਾ ਇਕ ਇੱਥੇ
ਕਵਾਖਯ ਮਾਲੁਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਚੰਦ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਚੰਦਮਾਂ ਤੇ
'ਮੁਸ਼ਕ ਕਾਫੂਰ' ਦਾ ਬੀ ਨਾਮ ਹੈ । ਚੰਦਮਾਂ ਦਿਨ ਦੀ ਤੱਪਸ਼ ਨੂੰ ਠੰਢ
ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਮੁਸ਼ਕ ਕਾਫੂਰ ਵਿਸ਼ਯ ਅਗਨੀ ਨੂੰ ਅੰਦਰੋਂ
ਠੰਢਾ ਕਰ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਵੇਦਾਂ ਨੇ ਮੰਨਿਆਂ ਹੈ ।

ਸਮੁਦਾਇ=ਸਾਰੇ । ਵਰਦਾਯ=ਵਰ ਦੇਕੇ, ਬਰਕਤ ਪਾਕੇ ।

ਅਨੰਦੁ=ਅਨੰਦ ਦਾਤੇ, ਦਾਯ ਪਦ ਦੇਹੁਰੀ ਦੀਪਕ ਪਿਆ ਹੈ, ਵਰ
ਦਾਯ, ਦਾਯ ਅਨੰਦੁ ।

^੧ਬੱਠੇ । ^੨ਰੱਜੇ । ^੩ਬੋੜਾ ਸਮਾਂ । ^੪ਜੀਵੀ ਨੂੰ । ^੫ਜੋਯੋ (ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ) ।

ਅਰਥ—(ਹੇ) ਸੁਖਾਂ ਦੇ ਦਾਤੇ ਤੇ ਦੰਦ ਦੁਖਾਂ ਦੇ ਸਦਾ ਕੱਟਣ ਹਾਰੇ ਗੁਰੂ ! ਦੋਵੇਂ ਹਥ ਜੋੜਕੇ (ਆਪ ਨੂੰ) ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਦਾ (ਹੋਇਆ ਇਹ ਦਾਨ ਮੰਗਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਆਪਦੇ ਚਰਣ ਕਮਲ) ਜੋ ਮੇਰੇ ਦਾ ਮੂਲ (ਅਗਯਨ) ਨਾਸ਼ ਕਰਨੇ (ਵਿਚ) ਤਕੜੇ ਹਨ, (ਅਤੇ ਜੋ) ਦੰਭਾ (ਰੂਪੀ) ਤਾਰਿਆਂ ਦੇ ਸਮੂਹ ਨੂੰ ਸੂਰਜ ਵਾਂਗੂ (ਲੋਪ ਕਰਨ ਵਿਚ ਸਮਰਥ ਹਨ ਅਤੇ) ਵਿਖਯ ਰੂਪੀ ਧੁੱਪ (ਦੇ ਸਾੜ) ਨੂੰ ਚੰਦਮਾ ਵਾਂਗੂ ਸੀਤਲ (ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹਨ) ।

(ਅਤੇ ਜੋ) ਸਾਰੇ ਵਿਖਨਾਂ ਦੇ ਵਿਨਾਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲੇ (ਹਨ ਅਤੇ) ਅਪਣੇ ਦਾਸਾਂ ਨੂੰ ਬਰਕਤ ਦੇਕੇ ਆਨੰਦ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਹਨ (ਹਾਂ ਮੈਸੇ ਆਪਦੇ) ਚਰਣਾਂ ਕਮਲਾਂ (ਉਤੋਂ ਮੇਰਾ) ਮਨ ਭੋਰੇ (ਵਾਂਗੂ ਸਦਾ ਬਲਿਹਾਰ) ਹੋਵੇ ।

ਸ੍ਰੀ ਬਾਲਾ ਸੰਪੁਰ ਵਾਚ ॥ ਦੋਹਰਾ ॥ ਸਤਿਗੁਰ ਲੀਲਾ ਲਲਿਤ^੧ ਇਉਂ* ਕਰਤਿ ਬਿਧਤਿ^੨ ਜਗ ਕੀਤ^੩। ਪਰਫੁੱਲਤਿ ਕਲ ਫੁਲ ਸੇਂ ਸ਼ੋਭਤਿ ਰਿਤੁ ਬਸੀਤ॥੨॥ ਦੋਹਰਾ । ਸੁੰਦਰ ਮਿਦਲ^੪ ਸਦਲ^੫ ਤਰ ਰਾਜੀ^੬। ਬਰਨ^੭ ਬਰਨ ਬਰ ਉਪਮਾ ਛਾਜੀ ॥ ਜਨੁ^੮ ਬਸੀਤ ਨਿਜ ਸੈਨ^੯ ਸ਼ੀਗਾਰੀ । ਜੀਤਨ ਜੇ ਬਿਰਹੀ^{੧੦} ਨਰ ਨਾਰੀ ॥੩॥ ਸਭਿ ਪਲਾਸ^{੧੧} ਤੇ ਪਾਤਿ ਨਿਪਾਤੀ^{੧੨}। ਫੁਲੈਂ ਫੁਲ ਲਾਲ ਭਲਿ ਭਾਂਤੀ । ਮਨਹੁ ਸੁਭਟ^{੧੩} ਪਟ^{੧੪} ਰੰਗਨਰਾਂਗੀ^{੧੫}। ਚਵੈ ਜੁਧ ਕਰਿ ਆਰਨ^{੧੬} ਬਾਰੀ^{੧੭}। ੪। ਆਂਬੂ ਮੋਰ^{੧੮} ਪਿਖਿ ਆਨੰਦ ਜਾਸੂ। ਕੂਕਤਿ ਕੋਕਿਲ^{੧੯} ਕਲਰਵ^{੨੦} ਤਾਸੂ । ਜਨੁ ਬਸੀਤ ਕੀ ਦੇਤਿ ਦੁਹਾਈ । ਮਾਨਿਨਿ^{੨੧} ਦੇਸ਼ ਜਿ ਮਾਨ ਕਢਾਈ^{੨੨}॥੫॥ ਪੁਸ਼ਪਨ ਕੀ ਮਕਰੰਦ^{੨੩} ਨਿਹਾਰੀ। ਤਿਹ ਪਰ ਮਧੁਕਰ^{੨੪} ਕਰਤਿ ਗੰਜਾਰੀ। ਜਨੁ ਬਸੀਤ ਨਿਪ^{੨੫} ਆਗੇ ਬੀਨ। ਗਾਇ ਬਜਾਵਹਿ ਗੁਨੀ ਪ੍ਰਬੀਣਾ ॥੬॥ ਲਲਿਤ^{੨੬} ਬਿਹੀਗ^{੨੭} ਬੋਲਿਹੀ ਬਾਨੀ। ਜਨੁ ਬੰਦੀਜਨ^{੨੮} ਕੀਰਤਿਗਾਨੀ। ਸੀਤਲ ਮੰਦ ਸੁਗੰਧਿ ਸਮੀਰ^{੨੯}। ਮਾਨਿਨਿ^{੩੦} ਬਿਰਹਨਿ^{੩੧} ਕਰਤਿ ਅਧੀਤ॥੭॥ ਸ਼ੋਤ^{੩੨} ਸ਼ਸਮ^{੩੩} ਸ਼ੋਣਤ^{੩੪} ਪੁਨ ਪੀਤ^{੩੫}। ਬਿਗਸੇ ਕੁਸਮ ਨਵੀਨੀ^{੩੬} ਰੀਤ। ਤਰਸਾਖਾ ਪਰ ਮੰਜਰੀ^{੩੭} ਸੋਹੀ। ਮਨਹੁ ਧਰੀਕਲਸ਼ੀ ਮਨਮੋਹੀ॥੮॥ ਅਸਬਿਧਿ

^੧ਸੁੰਦਰ । ^੨ਵਧਦੇ । ^੩ਜਗਤ ਪਤੀ । ^੪ਕੋਮਲ । ^੫ਪੱਤੀਆਂ ਸਮੇਤ । ^੬ਬਿਛ ਸ਼ੋਭਤਿ ਹਨ । ^੭ਰੰਗੋਂ ਰੰਗ ਦੀਆਂ । ^੮ਮਾਨੇ । ^੯ਫੇਜ਼ । ^{੧੦}ਵਿਛੜੇ ਹੋਏ । ^{੧੧}ਛਿੱਡੇ । ^{੧੨}ਪੱਤ ਟੁਟ ਗਏ ਹਨ । ^{੧੩}ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੇ । ^{੧੪}ਕਪੜੇ । ^{੧੫}ਲਾਲ । ^{੧੬}ਕਪੜੇ । ^{੧੭}ਅੰਬਾਂ ਨੂੰ ਬੂਰ, ਅੰਬਾਂ ਦੇ ਫੁਲ । ^{੧੮}ਕੋਇਲ । ^{੧੯}ਸੁੰਦਰ ਅਵਾਜ਼ । ^{੨੦}ਪਤੀ ਦੇਸ਼ ਦੇਖਕੇ ਰੁੱਸੀ ਹੋਈ ਇਸਤ੍ਰੀ । ^{੨੧}ਰੁੱਸੀਆਂ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਨੂੰ ਮਾਨ ਦੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚੋਂ ਕੱਢ ਰਹੀ ਹੈ । ^{੨੨}ਫੁੱਲਾਂ ਦਾ ਰਸ । ^{੨੩}ਭੋਰੇ । ^{੨੪}ਰਾਜੇ ਦੇ । ^{੨੫}ਸੁੰਦਰ । ^{੨੬}ਪੰਛੀ । ^{੨੭}ਭਟਾਂ ਨੇ । ^{੨੮}ਮਿੱਠੀ ਹਵਾ । ^{੨੯}ਪਤੀ ਤੋਂ ਵਿਛੜੀ ਇਸਤ੍ਰੀ । ^{੩੦}ਚਿੱਟੇ । ^{੩੧}ਕਾਲੇ । ^{੩੨}ਲਾਲ । ^{੩੩}ਪੀਲੇ । ^{੩੪}ਨਵੀਂ । ^{੩੫}ਮੰਜਰੀ ।

*ਪਾਠਾਤ੍ਰ—ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰ ਲੀਲਾ ਲਲਿਤ । †ਕੋਸਰ ਪਾਠੋ—ਪਾਠਾਤ੍ਰ ਹੈ ।

ਜਹਿ ਬਨ ਬਡ ਛਬਿ ਧਾਰੀ । ਬਿਚਰਤਿ^੧ ਤਹਿ ਨਾਨਕ ਸੁਖਕਾਰੀ । ਮਾਸ
ਵਿਸਾਖ ਵਿਖੇ ਗੁਨ ਐਨ॥ਚਾਰਹਿ ਤਹਾ ਮਹਿਖਿ ਪੁਨ ਧੋਨ॥੬॥ ਮ੍ਰਿਦੁਲ^੨
ਹਰਿਤ^੩ ਜੇ ਤਿਲਨ^੪ ਨਵੀਨ॥ਦੇਖ ਚਰਾਵਹਿ ਦਾਨੀ ਦੀਨਾ^੫ । ਜਬ ਬਾਸੁਰ
ਜੁਗਜਾਮ^੬ ਬਿਤਯੋਤਾ^੭ । ਮਾਰਤੰਡ^੮ ਕੀ ਚੰਡ^੯ ਦਯੋਤਾ^{੧੦} ॥ ੧੦ ॥ ਸ੍ਰਮਤਿ^{੧੧}
ਕਛੁਕ ਹੁਇ ਕਰਿ ਅਲਸਾਏ॥ਚਾਰਤਿ ਧੋਨੁ ਟਿਕੇ ਇਕਥਾਏ॥ਪਿਖ ਕਰਿ^{੧੨}
ਬਰ ਤਰਵਰ ਕੀ ਛਾਇਆ । ਸੈਨ ਕਰਨ ਹਿਤ ਚਿਤ ਬਿਰਮਾਇਆ^{੧੩} ॥
੧੧॥ਮੰਦ ਸੁਗੰਧਿ ਸੀਤ ਬਹਿ ਪੌਨ॥ਮ੍ਰਿਦੁਲ ਸੁਦਲ ਲੇ ਕੀਨ ਬਿਛੋਨ॥ਤਾਂ
ਪਰ ਬਸਤ੍ਰ^{੧੪} ਬਿਛਾਯੋ ਸ੍ਰੇਤਾ^{੧੫} । ਪੌਢ ਰਹੇ ਪੁਨ ਕ੍ਰਿਪਾਨਿਕੇਤਾ ॥ ੧੨ ॥
ਭਏ ਨੀਂਦ ਵਸਿ ਮੁੰਦ੍ਰਿਤ ਲੋਚਨ^{੧੬} । ਕਰੁਨਾ ਖਾਨ ਜਿ ਸੋਚ ਬਿਮੋਚਨ^{੧੭} ।
ਖਟਘਟਿਕਾ^{੧੮} ਜਬ ਸੋਤੇ ਬੀਤੀ^{੧੯} । ਤਰਵਰ ਕੀ ਛਾਯਾ ਬਿਪਰੀਤੀ^{੨੦} ॥
੧੩॥ ਪਸ਼ਚਮ ਦਿਸ਼ਾ^{੨੧} ਤਰਨਿ^{੨੨} ਬਹੁ ਜਾਵ॥ ਮੁਖ ਪੰਕਜ ਪਰ ਆਤਪ^{੨੩}
ਆਵਾ । ਸ੍ਰੇਦੇ ਬਿੰਦੁ ਬੂੰਦ ਮਕਰੰਦਾ^{੨੪*} । ਰਾਜਤਿ ਜਿਵ ਪਾਂਤਨ ਅਰ-
ਬਿੰਦਾ^{੨੫} ॥ ੧੪ ॥ ਕਿਧੋਂ ਚੇਦੁਮਾ ਮੰਡਲ ਮਾਂਹੀ॥ ਕਿਨਕਾਸ਼ਵਤ^{੨੬} ਪਿਯੂਖ^{੨੭}
ਸੁਹਾਹੀ॥ ਸ਼ੇਖਨਾਗ ਲਖਿ ਸ਼ੈਨ ਮਿਲਾਪੀ^{੨੮} । ਆਤਪ ਉਥਪਿਉ^{੨੯} — ਇਉਂ
ਉਰ ਬਾਪੀ^{੩੦} ॥ ੧੫ ॥ ਸ੍ਰੇਤ ਵਰਨ ਗੋਦੁਗਧ^{੩੧} ਨਵੀਨ^{੩੨} । ਧਰਿ ਦੂਸਰ^{੩੩}
ਤਨ ਆਵ ਪ੍ਰਬੀਨਾ । ਸੁੰਦਰ ਸੁਖ ਮੰਦਰ ਕੋ ਦੇਖੀ । ਕੀਨਿ ਬੰਦਨਾ ਪ੍ਰੀਤਿ
ਬਿਸ਼ੇਖੀ ॥ ੧੬ ॥ ਬਹੁਰੇ ਤੀਨ ਪ੍ਰਦਛਨਾ ਦੀਨੀ । ਸੀਸ ਦਿਸ਼ਾ ਨਿਜ ਇਸ-
ਬਿਤਿ ਕੀਨੀ॥ ਹੇਤ ਛਾਉਂ ਕੇ^{੩੪} ਫਨ ਬਿਸਥਾਰਾ^{੩੫} । ਅਤਿ ਉਂਜਲ ਜਿਵ
ਸੁਰਸਰਿ ਧਾਰਾ^{੩੬} ॥ ੧੭ ॥ ਉਚੋ ਫਨ ਅਸ ਸ਼ੋਭਾ ਪਾਈ । ਕਿਧੋਂ^{੩੭}

^੧ਫਿਰਦੇ ਹਨ । ^੨ਕੂਲੇ । ^੩ਸਾਵੇ । ^੪ਘਾਹ । ^੫ਅਨਾਥਾਂ ਦੇ ਦਫ਼ਤੇ । ^੬ਦੇ ਪਹਿਰ ।
^੭ਗੁਜਰਿਆ । ^੮ਸੂਰਜ । ^੯ਤਿੱਖੀ ਹੋਈ । ^{੧੦}ਧੁੱਪ, ਤੱਪਸ਼ । ^{੧੧}ਥੱਕੇ ਹੋਏ । ^{੧੨}ਦੇਖ ਕਰਕੇ । ^{੧੩}ਕੀਤਾ ।
^{੧੪}ਕਪੜਾ । ^{੧੫}ਚਿੱਟਾ । ^{੧੬}ਅੱਖਾਂ ਮੀਟਕੇ । ^{੧੭}ਚਿੰਤਾ ਦੇ ਨਾਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲੇ । ^{੧੮}ਛੇ ਘੜੀਆਂ ।
^{੧੯}ਗੁਜਰੀ । ^{੨੦}ਢਲ ਗਈ, ਪਰਛਾਵਾਂ ਢਲ ਗਿਆ । ^{੨੧}ਲਹਿੰਦੇ ਦੀ ਤਰਫ਼ । ^{੨੨}ਸੂਰਜ ।
^{੨੩}ਧੁੱਪ । ^{੨੪}ਮੁਜ਼ੁਕੇ ਦੀਆਂ ਬੂੰਦਾਂ ਮਾਨੋਂ ਮਕਰੰਦ ਰਸ ਦੀਆਂ ਬੂੰਦਾਂ ਹਨ, ਜੋ ਕਮਲ ਪੱਤਿਆਂ
ਤੇ (ਜਲ ਬੂੰਦਾਂ) ਵਾਂਗੂ ਫਬ ਰਹੀਆਂ ਹਨ । (ਅ) ਜਲ ਮਾਨੋਂ ਮਕਰੰਦ ਰਸ ਹੈ । ^{੨੫}ਕਵਲ ਦੇ
ਪੱਤ੍ਰਾਂ ਉਪਰ । ^{੨੬}ਕਿਣਕੇ ਦੇ ਰਹੇ ਹੋਣ । ^{੨੭}ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੇ । ^{੨੮}ਸੋਜਾ ਦੇ ਮੇਲੀ ਲਖਕੇ । ^{੨੯}ਮੈਂ
ਧੁੱਪ ਹਟਾਵਾਂ । ^{੩੦}ਮਿਥੀ । ^{੩੧}ਗਾਂ ਦੇ ਦੁੱਧ ਵਰਗਾ । ^{੩੨}ਨਵਾਂ । ^{੩੩}ਦੂਜਾ, ਹੋਰ । ^{੩੪}ਛਾਂ
ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ । ^{੩੫}ਫਨ ਖਿਲਾਰਿਆ । ^{੩੬}ਨੀਗਾ ਦੀ ਧਾਰ ਵਰਗਾ ਉਂਜਲ । ^{੩੭}ਮਾਨੋਂ ।

*ਪਾਨਾਂਤ੍ਰ—ਸ੍ਰੇਦੇ ਬਿੰਦੁ ਬੂੰਦ ਮਕਰੰਦਾ ।

ਸਿੰਧੁ ਸੀ^੧ ਸੈਨ^੨ ਬਨਾਈ । ਸਭਿ ਸ਼ਰੀਰ ਪਰ ਜਿਸਕੀ ਛਾਯਾ । ਜੜ ਸਾ^੩
 ਥਿਰ, ਨਹਿ ਨੈਕ^੪ ਡੁਲਾਯਾ ॥੧੮॥ ਅਸ ਬਿਧਿ ਕਿੰਚਤ ਕਾਲ ਬਿਤੀਤਾ॥
 ਕੀਏ ਛਾਉਂ ਅਤਿ ਹਰਖਤਿ ਚੀਤਾ । ਤਲਵੰਡੀ ਨਿਪੁ ਰਾਇ ਬੁਲਾਰੂ ।
 ਸੋ ਸਸੈਨ^੫ ਕਿਤ ਅਨਤ ਪਧਾਰੂ^੬ ॥ ੧੯ ॥ ਤਿਹ ਵੇਲਾ ਤਹਿ ਚਲਿ ਕਰਿ
 ਆਵਾ । ਜਿਹ ਕੋ ਜਾਗਯੋ ਭਾਗ ਸੁਹਾਵਾ । ਅਨੀ^੭ ਤੁਰੰਗਮ^੮ ਸੰਗ ਸੁ
 ਰੰਗਾ॥ ਆਵਹਿ ਨਗਰਹਿ ਅੰਗ ਉਮੰਗਾ॥੨੦॥ ਦੇਖਿ ਨਾਗ^੯ ਕੋ ਕਿਯ ਅਨੁ-
 ਮਾਨਾ॥-ਉੱਜਲ ਪਟ ਆਤਪ ਤੇ ਤਾਨ॥ਤਰੁਵਰ ਕੀ ਛਾਯਾ ਬਰ ਤਜਾਗੀ॥
 ਪਟ ਓਟਨ^{੧੦} ਕਿਉਂ ਭਾ ਅਨੁਗਾਗੀ ?-॥ ੨੧ ॥ ਅਸ ਵਿਚਾਰ ਕਰਤਜੋ
 ਢਿਗ^{੧੧} ਆਵਾ । ਰਸਨਾ ਫਰਕਤਿ^{੧੨} ਮੁਖ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਵਾ^{੧੩}।ਭੋਗੀ^{੧੪} ਲਖਿ ਵਡ
 ਭੋਗਾਕਾਰਾ^{੧੫}।ਕਰਿ ਉਚੇ ਆਯੁਤ^{੧੬}ਬਿਸਤਾਰਾ॥੨੨॥ ਰਾਇ ਵਿਚਾਰਤਿ ਉਰ
 ਭਰਿਦਾਯਾ^{੧੭}।-ਬਾਰਿਕਮਰਜੋ ਤ ਪੰਨਗ^{੧੮}ਖਾਯਾ॥ਜੇ ਜੀਵਤਿ,ਇਹੁਕੋਅਵ-
 ਤਾਰੀ॥ਸਰਪ ਸ੍ਰੇਤ^{੧੯} ਜਹਿ ਸੇਵਾਕਾਰੀ-॥੨੩॥ ਹੋਰਨ ਹਿਤ ਭ੍ਰਿਤ^{੨੦} ਨਿਕਟ
 ਪਠਾਯਾ । ਤਬ ਜੀਮਗ^{੨੧} ਪਾਤਾਲ ਸਿਧਾਯਾ^{੨੨}।ਪੁਨ ਗਾ^{੨੩}ਤੋਰ ਤੁਰੰਗਮ^{੨੪}
 ਰਾਉ । ਲਖ ਅਚਰਜ ਪੱਸਯਨ^{੨੫} ਚਿਤ ਚਾਉ ॥ ੨੪ ॥ ਨਿਕਟ ਗਏ ਸੁਨਿ
 ਖਰਕਾ ਖੁਰ ਕੋ^{੨੬}।ਤਨ ਸੁਚੇਤ ਭਾ ਬੇਦੀ ਬਰ ਕਾਲੋਚਨ^{੨੭} ਬਿਗਸੇ^{੨੮} ਦਲ-
 ਪੁਸ਼ਕਰ ਸੇ^{੨੯}।ਮੇਚਕ^{੩੦} ਤਾਰੇ^{੩੧} ਬਰ ਮਧੁਕਰ^{੩੨} ਸੇ॥੨੫॥ ਢਿਗ ਅਰੂਢ^{੩੩}
 ਅਸ^{੩੪} ਹੋਰਜੋ ਰਾਈ^{੩੫} । ਭੀਰ ਭਟਨ ਕੀ ਸੰਗਿ ਸੁਹਾਈ॥ ਉਠਿ ਤਬ ਸਿਰ
 ਨਿਵਾਇ ਕਿਯ ਬੰਦਨ । ਜੋ ਕਲਮਲ ਕਲਿਕਾਲ ਨਿਕੰਦਨ ॥ ੨੬ ॥
 ਪੁਰਿਪਾਲਕ^{੩੬}ਦੂਤਿ^{੩੭} ਉਤਰ ਤਰੰਗਾ । ਪਰੰਭਨ^{੩੮} ਗਰ^{੩੯}ਸੰਗ ਉਮੰਗਾ॥
 ਸਾਦਰ^{੪੦} ਸੋ ਨਿੱਜ ਭਰਿਕਰਿ ਕਨੀਆਂ^{੪੧} । ਚੂਮਤਿ^{੪੨} ਮਸਤਕ ਖੁਸ਼ੀ ਸੁ
 ਘਨੀਆ॥੨੭॥ਭਾ^{੪੩}ਅਧੀਨ ਮਨ ਕਰਿ ਬਹੁ ਭਾਉ।ਜਾਨਜੋ-ਇਹਅਵਤਾਰ
^੧ਸਮੁੰਦਰ ਵਰਗੀ । ^੨ਸੇਜਾ।^੩ਜੜੂ ਵਰਗਾ।^੪ਬੋੜਾ ਬੀ। ^੫ਸਮੇਤ ਫੇਜ ਦੇ । ^੬ਹੋਰ ਥਾਂ ਗਿਆ ਸੀ ।
^੭ਫੇਜ । ^੮ਘੋੜੇ । ^੯ਸੱਪ । ^{੧੦}ਤਾਣਕੇ । ^{੧੧}ਨਜੀਕ । ^{੧੨}ਜੀਭ ਫਰਕਦੀ । ^{੧੩}ਦਿਖੀਜਿਆ ।
^{੧੪}ਸੱਪ । ^{੧੫}ਫਣ ਦਾ ਆਕਾਰ । ^{੧੬}ਚੋੜਾ । ^{੧੭}ਕ੍ਰਿਪਾ । ^{੧੮}ਸੱਪ ਨੇ । ^{੧੯}ਚਿੱਟਾ।^{੨੦}ਨੋਕਰ।^{੨੧}ਸੱਪ।
^{੨੨}ਚਲਾ ਗਿਆ । ^{੨੩}ਗਿਆ । ^{੨੪}ਘੋੜਾ । ^{੨੫}ਵੇਖਣ ਦਾ । ^{੨੬}ਖੁਰਾਂ ਦਾ ਖੜਕਾ । ^{੨੭}ਨੇੜ ।
^{੨੮}ਖੁੱਲ੍ਹੇ । ^{੨੯}ਕਵਲ ਦੇ ਪੱਤੇ ਵਰਗੇ । ^{੩੦}ਕਾਲੇ । ^{੩੧}(ਅੱਖਾਂ ਦੇ) ਤਾਰੇ (ਪੁਤਲੀਆਂ)
^{੩੨}ਭੋਰਿਆਂ ਜੇਹੇ । ^{੩੩}ਚੜ੍ਹਿਆ ਹੋਯਾ । ^{੩੪}ਘੋੜੇ ਤੇ । ^{੩੫}ਰਾਇ ਨੂੰ ਡਿੱਠਾ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ) । ^{੩੬}ਨਗਰੀ
 ਦੇ ਪਾਲਣਹਾਰ ਨੇ । ^{੩੭}ਛੇਤੀ । ^{੩੮}ਗਲਵਕੜੀ ਪਾਈ । ^{੩੯}ਗਲ । ^{੪੦}ਆਦਰ ਨਾਲ ।
^{੪੧}ਕਲਾਵਾ । ^{੪੨}ਚੁੰਮਦਾ ਹੈ । ^{੪੩}ਹੋਇਆ ।

ਪ੍ਰਭਾਉ-। ਬਹੁਰ ਨ ਮਨ ਕਬਿ ਕੀਨ ਭੁਲਾਉ। ਬਿਰ ਕਰਿ ਸਰਧਾ ਤਾਂ ਦਿਨ
 ਰਾਉ ॥੨੮॥ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਸਮ ਜਾਨਿ ਸੁਜਾਨਾ। ਮਨ ਕਰਿ ਬੰਦਹਿ* ਪਦ
 ਰਾਜਾਨਾ^੧। ਰੁਕਯੋ ਕੰਠ^੨ ਪਰਿਪੂਰਨ ਪ੍ਰੇਮਾ। ਬੋਲ ਨ ਸਕਯੋ ਉਚਿਤ^੩ ਭਾ
 ਖੇਮਾ^੪ ॥੨੯॥ ਗਾ^੫ ਤੁਰੰਗ ਚਢਿ ਪੁਲਕਤਿ^੬ ਅੰਗ। ਬੈਠਯੋ ਸਦਨਹਿ ਸੰਗ
 ਉਮੰਗਾ। ਰਿਦੇ ਮਨੋਰਥ ਸਾਰ ਵਿਚਾਰੈ।-ਇਹ ਮਮ ਭਵਬੰਧਨ ਨਿਰਵਾਰੈ^੭
 ॥੩੦॥ ਹੋਇ ਤਰੁਨ ਜਬ ਤਜਿ ਲਰਕਾਈ। ਕਰਿਹੋ ਤਬ ਮੈਂ ਬਿਨੈ ਵਡਾਈ^੮।
 ਜੋਗਿਨ ਕੋ^੯ ਦੁਰਲਭ ਹੈ ਜੋਉ। ਦੇਹਿ ਪਰਮਪਦ ਮੁਖ ਕੇ ਸੋਉ। ੩੧। ਪ੍ਰਬ-
 ਭਾਗ^{੧੦} ਜਗਯੋ ਵਡ ਮੇਰਾ। ਫਿਰਾ ਖੁਦਾਇ ਤਨ ਧਾਰਿਬਸੇਰਾ। ਬੋਲਨ ਮਿਲਨੇ
 ਕੋ ਫਲ ਜਾਸੂ। ਬੰਦ ਕਤੇਬ ਨ ਕਹਿ ਸਕਿ ਤਾਸੂ-॥੩੨॥ ਭ੍ਰਿਤ ਭੋਜ ਕਾਲੂ
 ਬੁਲਵਾਯੋ। ਕਰਿ ਆਦਰ ਨਿਜ ਨਿਕਟਿ ਬਿਠਾਯੋ। ਨਿਜ ਸੁਤ ਕੇ ਸੁਤ ਜਾਨੈ
 ਨਾਂਹੀ। ਭਾ ਅਵਤਾਰ ਤੋਹਿ ਘਰ ਮਾਂਹੀ॥੩੩॥ ਜਾਗਯੋ ਗਰੁਵ^{੧੧} ਭਾਗ ਜਗ
 ਤੇਰੋ। ਤਵ ਸਮਸਰ^{੧੨} ਕੋ ਔਰ ਨ ਹੋਰੋ। ਅਸਨ ਬਸਨ ਸਾਦਰ^{੧੩} ਸੋ ਦੀਜੈ।
 ਅਵਹੇਲਨ^{੧੪} ਨਹਿ ਤਿਨਕੋ ਕੀਜੈ। ੩੪। ਤਾਤ ਜਾਨ ਦੁਰਬਚਨ^{੧੫} ਨ ਭਾਖੋ।
 ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਸਮ ਸਰਧਾ ਰਾਖੋ। ਪੁਨ ਬੁਲਾਰ ਕਾਲੂ ਕੇ ਸਾਖਾ। ਕਹੀ ਸਰਪ
 ਕੀ ਸਭਿ ਬਿਧਿ ਗਾਥਾ॥੩੫॥ ਆਤਪ^{੧੬} ਤਪਤਹਿ ਤੇ ਕਿਯ ਛਾਯਾ। ਹਮਹਿ
 ਹੋਰਿ ਨਿਜ। ਦੇਹਿ ਦੁਰਾਯਾ^{੧੭}। ਸੁਨਿਕਰਿ ਕਾਲੂ ਕਹਿਤਿ 'ਭਲਾਜੂ। ਹੋਇ ਤ
 ਜਾਨੀ ਜਾਇ ਕਲਾ ਜੂ'। ੩੬। ਅਸ ਕਹਿ ਗਯੋ ਅਸਰਧਾ ਧਾਰੀ। ਮਾਯਾ ਮੋਹ
 ਪ੍ਰਬਲ ਜਿਹ ਭਾਰੀ। ਤਯੋਂ ਸੁ ਕਰੇ ਜਯੋਂ ਪ੍ਰੰਦੋ ਨਜੀਤਾ^{੧੮}। ਜਿਉਂ ਜੀਤੀ^{੧੯} ਵਸਿ
 ਵਾਜਹਿ ਜੀਤਾ^{੨੦} ॥ ੩੭ ॥ ਦਾਰਨਾਰਿ^{੨੧} ਕੋ ਕਜਾ ਗੁਨ ਦੇਸੂ। ਤਿਹ ਪਰ
 ਕਜਾ ਪੁਸਾਇ^{੨੨} ਕਜਾ ਰੋਸੂ^{੨੩}। ਸ੍ਰੀ ਨਾਨਕ ਅਨੁਸਾਰੀ ਮਾਯਾ।
 ਜਸ ਇਛਾ ਕਰਿਹੀ ਤਸ ਛਾਯਾ ॥ ੩੮ ॥ ਹਰਮ^{੨੪} ਆਇ ਉਰ
 ਹਰਖ ਸਮੇਤੂ। ਕਰਹਿ ਹੇਤ ਬੇਦੀ ਕੁਲ ਕੇਤੂ। ਕਛੁ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ
 ਸੁਰਭੀ ਚਾਰੀ। ਨਿਪ ਬੁਲਾਰ ਨੁਤਿ^{੨੫} ਬਹੁਰ ਉਚਾਰੀ ॥ ੩੯ ॥

^੧ਰਾਜੇ ਨੇ। ^੨ਗਲਾ। ^੩ਲਾਇਕ। ^੪ਕਲਿਆਨ ਦੇ। ^੫ਗਿਆ। ^੬ਰੋਮ ਖੜੇ ਹੋਏ।
^੭ਮੇਰੇ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਬੰਧਨ ਦੂਰ ਕਰੇਗਾ। ^੮ਬੈਠਤੀ ਅਤੇ ਮਹਿਮਾ। ^੯ਜੋਗੀਆਂ ਨੂੰ। ^{੧੦}ਪਿਛਲਾ
 ਨਸੀਬ। ^{੧੧}ਭਾਰੀ। ^{੧੨}ਬਰੋਬਰ। ^{੧੩}ਭੋਜਨ ਕਪੜੇ ਆਦਰ ਨਾਲ। ^{੧੪}ਨਿਰਾਦਰ।
^{੧੫}ਮੰਦਾਵਾਕ। ^{੧੬}ਧੁੱਪ। ^{੧੭}ਛੁਪ ਗਿਆ। ^{੧੮}ਪ੍ਰੇਰਕ। ^{੧੯}ਵਜਾਉਣ ਵਾਲੇ ਦੇ। ^{੨੦}ਦਾਜਾ।
^{੨੧}ਕਾਠ ਦੀ ਪੁਤਲੀ। ^{੨੨}ਖੁਸ਼ੀ। ^{੨੩}ਗੁੱਸਾ। ^{੨੪}ਘਰ। ^{੨੫}ਉਸਤਤੀ। *ਪਾਠਾਂਤ੍ਰ-ਬੰਦੇ।

† ਗੋਰਵ ਭਾਗ ਜਗਯੋ ਜਗ ਤੇਰੋ-ਪਾਠਾਂਤ੍ਰ ਹੈ।

‡ ਪਾਠਾਂਤ੍ਰ-ਤਿਨ।

ਯਾਂਤੇ ਕਰਤਿ ਦੁਲਾਰ ਬਿਸਾਲਾ । ਸੀਤਲ ਲੋਚਨ ਦੇਖਿ ਕ੍ਰਿਪਾਲਾ । ਤਾਂ
 ਦਿਨਤੇਤਲਵੇਡੀ ਪੁਰਿ ਮੈਂ ਮਹਿਮਾ ਕਰਤਿ ਭਏ ਘਰ ਘਰ ਮੈਂ ॥੪੦॥ ਕਹਹਿ
 ਪਰਸਪਰ^੧ ਮਿਲਿ ਨਰ ਨਾਰੀ । ਸਰਪ ਛਾਉਂ ਨ੍ਰਿਪ ਨੈਣ* ਨਿਹਾਰੀ । ਬਹੁ
 ਆਦਰ ਕਰਿ ਕੰਠ ਲਗਾਯੋ । ਸਦਨ ਆਨਿ ਜਸ ਬਦਨ ਅਲਾਯੋ ॥੪੧॥
 ਕਲਾਵਾਨ ਕਾਲੁ ਸੁਤ ਕੋਈ । ਪ੍ਰਗਟ ਨ ਹੋਤਿ ਅਪਨਪੋ^੨ ਗੋਈ^੩ । ਅਸਬਿਧਿ
 ਬੀਤੀ ਰੁੱਤਿ ਬਸੰਤ^੪ । ਚਾਰਤਿ ਸੁਰਭੀ ਸ੍ਰੀ ਜਗਕੰਤ^੫ ॥੪੨॥ ਪੁਨਿ ਗ੍ਰੀਖਮ^੬
 ਰਿਤੁ ਕੀਨੋ ਜੋਰਾ । ਤਪਤਿ ਭਈ ਅਤਿਸੈ^੭ ਚਹੁ ਓਰਾ । ਤਪਹਿ
 ਰਿਦਾ^੮ ਜਿਵ ਮਤਸਰ ਧਾਰੀ^੯ । ਤਿਉਂ ਤਪ ਗਈ ਭੂਮਕਾ ਸਾਰੀ ॥੪੩॥
 ਬਹਿਤਿ^{੧੦} ਜੋਰ ਸੋ ਤਪਤ ਸਮੀਰਾ । ਜੋ ਤਪਹਿ^{੧੧} ਨਰ ਨਾਰਿ^{੧੨} ਜਰੀਰਾ^{੧੩} ।
 ਜਿਉਂ ਖਲ^{੧੪} ਉਚਰਹਿ ਬਚਨ ਕੁਵਾਲੀ^{੧੫} । ਰਿਦਾ ਤਪਾਇ ਦੇਤਿ ਰਿਸ
 ਨਾਲੀ^{੧੬} ॥੪੪॥ ਮਾਰਤੰਡ ਕੀ^{੧੭} ਚੰਡ^{੧੮} ਮਰੀਚਾ^{੧੯} । ਦੁਖੀ ਜੀਵ ਲਘੁ^{੨੦} ਤਾ
 ਲਨ^{੨੧} ਵੀਚਾ ॥ ਜਿਉਂ ਜਗ ਭਗਤਿ ਹੀਨ ਹੈ ਪ੍ਰਾਨੀ ॥ ਜਨਮ ਮਰਨ ਮਹਿ ਨਿਤ
 ਦੁਖ ਖਾਨੀ ॥੪੫॥ ਸੁਕੇ ਜਲ ਕਰਦਮ^{੨੨} ਬਿਹਰਾਨੀ^{੨੩} । ਜਨੁ ਪ੍ਰੇਮੀ ਉਰ
 ਸੀਖ^{੨੪} ਸਿਖਾਨੀ । ਸਹਿਤ ਧੂਰ ਬਹੁ ਭ੍ਰਮਤਿ ਬਘੁਰੇ^{੨੫} । ਜਿਉਂ ਮਤਿ^{੨੬} ਭ੍ਰਮਤਿ
 ਬਿਨਾ ਗੁਰ ਪੂਰੇ ॥੪੬॥ ਮ੍ਰਿਗ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਕੋ ਹੋਰਹਿ ਨੀਰਾ ॥ ਦੋਰਤਿ ਮ੍ਰਿਗ ਨਹਿ
 ਪਾਵਹਿਧੀਰਾ^{੨੭} ॥ ਜਿਉਂ ਮਨ ਬਿਖਯਸੁਖਨਹਿਤ^{੨੮} ਪਾਈ^{੨੯} । ਤ੍ਰਿਪਤਿ ਨ ਹੋਤਿ
 ਨ ਬਿਰਤਾ^{੩੦} ਪਾਈ ॥੪੭॥ ਪਸੁ ਪੰਛੀ ਹੋਰਹਿ ਤਰੁ ਛਾਯਾ^{੩੧} । ਬੈਸਹਿ ਤਪ-
 ਤਹਿ ਤੇ ਸੁਖ ਪਾਯਾ । ਬਹੁਤ ਜਗਤ ਦੁਖ ਤੇ ਜਗਜਾਸੀ ॥ ਜਿਉਂ ਮਿਲ ਸਤਿ-
 ਸੰਗਤਿ ਸੁਖਰਾਸੀ ॥੪੮॥ ਭਾਵਹਿ ਬਹੁ ਸੀਤਲਤਾ^{੩੨} ਪਾਨੀ । ਭਾਗ ਜਗੇ
 ਜਿਉਂ ਗੁਰ ਕੀ ਬਾਨੀ ॥ ਅਸ ਗ੍ਰੀਖਮ ਮਹਿ ਸ੍ਰੀ ਜਗਸਾਂਈ । ਬਿਚਰਤਿ ਲੀਲਾ

^੧ਆਪੋ ਵਿੱਚੀ । ^੨ਮੁਖੋਂ ਕਿਹਾ । ^੩ਆਪਣਾ ਆਪ । ^੪ਛਿਪਾ ਰੱਖਿਆ ਹੈ । ^੫ਜਗਤ ਦਾ ਪਤੀ ।
^੬ਗਰਮੀ ਦੀ ਰੁਤ—ਜੇਠ ਹਾੜ । ^੭ਬਹੁਤ । ^੮ਈਰਖਾ ਵਾਲੇ ਦਾ । ^੯ਚਲਦੀ ਹੈ । ^{੧੦}ਤਪਾਉਂਦੀ
 ਹੈ । ^{੧੧}ਇਸਤ੍ਰੀ ਪੁਰਖ ਦੇ । ^{੧੨}ਮੁਰਖ । ^{੧੩}ਮੰਦੇ । ^{੧੪}ਗੁੱਸੇ ਨਾਲ । ^{੧੫}ਸੂਰਜ ਦੀਆਂ ।
^{੧੬}ਛੱਤੀਆਂ । ^{੧੭}ਕਿਰਨਾਂ । ^{੧੮}ਛੋਟੇ । ^{੧੯}ਤਲਾਵਾਂ । ^{੨੦}ਚਿੱਕੜ । ^{੨੧}ਵਜਾਕੁਲ । ^{੨੨}ਸਿੱਖਿਆ ।
^{੨੩}ਵਾ ਵਰੋਲੇ । ^{੨੪}ਬੁੱਧੀ । ^{੨੫}ਟਿਕਾਉ । ^{੨੬}ਵਾਸਤੇ । ^{੨੭}ਦੌੜਦਾ ਹੈ । ^{੨੮}ਟਿਕਾਉ । ^{੨੯}ਦਰਖਤਾਂ
 ਦੀ ਛਾਂ । ^{੩੦}ਠੰਢਾ ।

*ਪਾਠਾਂਤ੍ਰ—ਗਇ ।

† ਏਥੇ ਗ੍ਰੀਖਮ ਚੁੱਤ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਵਿਚ ਪਰਮਾਰਥ ਦੇ
 ਸੁਹਣੇ ਕਟਾਖੜ ਦੱਸੇ ਹਨ ।
 ਤਪ ਸਮੀਰਾ—ਪਾਠਾਂਤ੍ਰ ਹੈ ।
 ਭੁੱਖ ਵਾਲੀ—ਪਾਠਾਂਤ੍ਰ ਹੈ ।

ਕਰਤਿ ਸੁਹਾਈ॥੪੯॥ਜਹਿ ਤਰੁਵਰ^੧ ਛਾਯਾ ਰਮਣੀਕੀ^੨। ਤਹਿ ਚਾਰਤਿ
ਸੁਰਭੀ ਬਿਧਿ ਨੀਕੀ। ਜਹਿ ਸੁੰਦਰ ਜਲ, ਸੀਤਲ ਸਾਲੀ^੩॥੪੯॥ਤਹਿ ਖੇਲਹਿ
ਬਾਲਕ ਮਿਲਿ ਨਾਲੀ^੪॥੫੦॥ਸਭਿ ਬਾਸੁਰ ਬਨ ਬੀਚ ਬਿਹਾਰੈ^੫॥ਆਵਹਿ
ਰਜਨੀ^੬ ਸਦਨ ਗੁਜਾਰੈ। ਗੋਖੁਰ^੭ ਧੂਰਿ ਬਦਨ^੮ ਪਰ ਲਾਗਾ। ਜਨੁ
ਪੀਕਜ ਪਰ^੯ ਸੁਭਤਿ ਪਰਾਗਾ^{੧੦}॥੫੧॥ਅੰਕ^{੧੧} ਬਸਾਇ ਮਾਤ ਬਲ ਜਾਈ।
ਬਦਨ ਪੈਂਛ ਦੋਖਹਿ ਹਿਤ ਲਾਈ॥ਕਰਤਿ ਦੁਲਾਰਸੰਗ^{੧੨} ਪਿਯਬਾਨੀ॥ਤਾਤ
ਨ ਕੀਜੈ ਅਬ ਬਨ ਜਾਨੀ^{੧੩}॥੫੨॥ ਆਤਪ^{੧੪} ਲਗੀ ਅੰਕ^{੧੫} ਕੇ ਸੰਗ॥ਸੁਭ
ਰੰਗਹਿ ਤੇ ਭਯੋ ਕਰੰਗਾ॥ਬਨ ਬਿਚਰਤਿ^{੧੬} ਭੇ ਦੁਰਬਲ^{੧੭} ਅੰਗ॥ਪੁਰਿ ਮਹਿ
ਖੇਲਹੁ ਸੰਗ ਉਮੰਗਾ^{੧੮}॥੫੩॥ ਸਭਿ ਦਿਨ ਬਨ ਮਹਿ ਕਰਹੁ ਗੁਜਾਰਨ॥ਤਰ-
ਸਤਿ ਲੋਚਨ^{੧੯} ਦਰਸਨ ਕਾਰਨ॥ਜਾਵਹਿ ਦਾਸ ਜਿ ਸੁਰਭੀ ਚਾਰਨ*। ਤੁਮ
ਘਰ ਰਹੀਏ ਬਿਰਹਿ ਬਿਦਾਰਨ॥੫੪॥ਕਰਿਦੁਲਾਰ^{੨੦} ਬਹੁ ਸੁਤ ਬੈਸਾਯੋ^{੨੧}।
ਚਲਿ ਤਤਕਾਲਹਿ ਕਾਲੂ ਆਯੋ। ਪਤਿ ਸੋਂ ਕਹਤਿ ‘ਏਕ ਹਮ ਤਾਤਾ’^{੨੨}। ਸੋ
ਕੀਨੋ ਸੁਰਭੀਕੋ ਤ੍ਰਾਤਾ^{੨੩}॥੫੫॥ਸਭਿ ਬਾਸੁਰ ਬਨ ਬੀਚ ਬਿਹਾਰੂ^{੨੪}।ਕਮਲਾ-
ਵਤਿ ਕਮਲਾਨਨ^{੨੫} ਚਾਰੂ^{੨੬}। ਅਬ ਨ ਭੇਜੀਏ ਸੁਰਭੀ ਸੰਗ॥ਹੁਇਗੋ ਦੁਰ-
ਬਲ ਮ੍ਰਿਦੁਲ^{੨੭} ਸੁਅੰਗਾ^{੨੮}॥੫੬॥ ਜਬ ਦੰਪਤਿ^{੨੯} ਸਮਝੇ ਅਸਰੀਤੀ॥ਬਧੀ ਪੁੱਤ੍ਰ
ਸੋਂ ਪਾਵਨ^{੩੦} ਪ੍ਰੀਤੀ॥ਬਹੁਰ ਨ ਬਨ ਮਹਿ ਪਠਵਨ^{੩੧} ਕੀਨਾ। ਘਰ ਰਖਿ ਮਾਤ
ਪਿਤਾ ਸੁਖ ਲੀਨ॥੫੭॥ ਦੋਹਰਾ॥ ਸੁਖ ਸਾਗਰ ਨਾਗਰ^{੩੨} ਗੁਰੂ ਜਗਤ ਉਜਾ-
ਗਰ^{੩੩} ਰੂਪ। ਕਰਨੇ ਭਗਤਿ ਪ੍ਰਕਾਸ਼^{੩੪} ਕੋ ਬਿਧਤਿ^{੩੫} ਦੇਹਿ ਅਨੂਪ॥ ੫੮॥
ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਗ੍ਰੰਥੇ ਪੂਰਬਾਰਧੇ ‘ਰਾਇ ਬੁਲਾਰ ਸ਼ਰਧਾ ਦੇਨ’ ਪ੍ਰਸੰਗ ਬਰਨਨੰ
ਨਾਮ ਇਕਾਦਸ਼ਮੇ ਧਯਾਇ ॥ ੧੧ ॥

੧੨. [ਸਾਰਦਾ ਮੰਗਲ। ਖੇਤ ਬੀਜਣਾ। ਬਿੱਖ ਛਾਇਆ ਅਸਥਿਰ]
ਦੋਹਰਾ ॥ ਸ੍ਰੀ ਚੰਡੀ ਖੰਡਨ ਦੁਸ਼ਟ ਭੁਜ ਦੰਡਨ ਬਰਬੰਡ।
ਜਗ ਮੰਡਨ ਪਦ ਬੰਦਨਾ ਜਾਂਕੋ ਤੇਜ ਪ੍ਰਚੰਡ ॥ ੧ ॥

^੧ਦਰਖਤਾਂ ਦੀ। ^੨ਸੁੰਦਰ। ^੩ਠੰਡਕ ਦਾ ਘਰ (ਅ) ਤੇ ਠੰਢੇ ਖੇਤ। ^੪ਨਾਲ। ^੫ਫਿਰਦੇ ਰਹਿਣ।
^੬ਗਤੀ। ^੭ਗਾਂਏ ਦੇ ਪੈਰਾਂ ਦੀ। ^੮ਮੁਖ। ^੯ਮਾਨੋਂ ਰਵਲ ਢੁੱਲ ਪਰ। ^{੧੦}ਢੁੱਲਾਂ ਦੀ ਧੂੜੀ।
^{੧੧}ਗੋਈ ਵਿਚ। ^{੧੨}ਪਯਾਰ ਨਾਲ। ^{੧੩}ਜੰਗਲ ਜਾਣਾਂ। ^{੧੪}ਧੱਪ। ^{੧੫}ਅੰਗਾਂ ਦੇ। ^{੧੬}ਫਿਰਦਿਆਂ।
^{੧੭}ਖਿੱਲੇ। ^{੧੮}ਖੁਸ਼ੀ ਨਾਲ। ^{੧੯}ਅੱਖਾਂ। ^{੨੦}ਲਾਡ ਲਡਾ ਕੇ। ^{੨੧}ਬਿਠਾਇਆ। ^{੨੨}ਪੁੱਤਰ। ^{੨੩}ਗਾਂਏ
ਦਾ ਦਖਵਾਲਾ। ^{੨੪}ਫਿਰਦਾ ਹੈ। ^{੨੫}ਕੋਲ ਜਿਹਾ ਮੁਖੜਾ। ^{੨੬}ਸੁੰਦਰ। ^{੨੭}ਕੂਲੇ। ^{੨੮}ਪਤੀ ਇਸਤ੍ਰੀ।
^{੨੯}ਪਵਿੱਤ੍ਰ। ^{੩੦}ਭੇਜਣਾ। ^{੩੧}ਚਤੁਰ। ^{੩੨}ਪ੍ਰਸਿੱਧ। ^{੩੩}ਭਗਤੀ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨੇ ਨੂੰ। ^{੩੪}ਵਧਦੀ ਹੈ।

*ਪਾਠਾਂਤ੍ਰ—ਜਾਹਿ ਦਾਸ ਨਿਜ ਸੁਰਭੀ ਚਾਰਨ।

ਸ਼ੀ=ਸਰਸਤੀ ਦਾ ਇਕ ਨਾਮ ਹੈ (ਅ) ਸਤਿਕਾਰ ਦਾ ਇਕ ਪਦ।

ਚੰਡੀ=ਚੰਡਿਕਾ। ਦੇਖੋ ਪਹਿਲੇ ਅਧਿਆਯ ਦੇ ਛੰਦ ੨ ਵਿਖੇ 'ਚੰਡਿਕਾ' ਪਦ।

ਖੰਡਨ ਦੁਸ਼ਟ=ਦੁਸ਼ਟਾਂ ਦੇ ਖੰਡਨ ਵਾਲੀ। ਦੇਖੋ ਅਧਿਆਯ ੧ ਛੰਦ ੨ 'ਖਲਖੰਡਿਕਾ' ਪਦ ਦਾ ਅਰਥ।

ਕੁਜ=ਬਾਹਾਂ। ਦੰਡਨ=ਡੰਡੇ ਵਾਂਗ ਮਜ਼ਬੂਤ। ਦੇਖੋ ਅਧਿਆਯ ੨ ਛੰਦ ੧, 'ਕੁਜਦੰਡ' ਪਦ।

ਬਰਬੰਡਿਕਾ=ਵਰ ਵੰਡਣ ਵਾਲੀ (ਅ) ਬਲਵੰਤ, ਬਲ ਵਾਲੀ ਦੇਖੋ ਅਧਿਆਯ ੧ ਛੰਦ ੨, ਬਰਬੰਡਿਕਾ—ਤੇ ਅਧਿਆਯ ੨ ਛੰਦ ੧ ਵਿਖੇ 'ਬਲਬੰਡ' ਪਦ।

ਮੰਡਨ=ਦੇਖੋ ਅਧਿਆਯ ੧ ਛੰਦ ੨ ਵਿਖੇ 'ਮੰਡਿਕਾ' ਪਦ ਤੇ ਅਧਿਆਯ ੨ ਛੰਦ ੧ ਵਿਖੇ 'ਮੰਡਨ ਭਾ' ਪਦ। ਪਦਬੰਦਨ=ਪੈਰਾਂ ਤੇ ਨਮਸਕਾਰ।

(ਅ) (ਜਗਤ ਵਿਚ) ਕਵਿਤਾ ਦੀ ਰਚਨਾ ਕਰਾਉਣ ਵਾਲੀ।

ਪ੍ਰਚੰਡ=ਬਹੁਤ ਅਸਹਿ, ਬੱਲਿਆ ਨਾ ਸੌਂਕਣ ਵਾਲਾ।

ਅਰਥ—ਮਜ਼ਬੂਤ ਬਾਹਾਂ ਵਾਲੀ, ਦੁਸ਼ਟਾਂ ਦੇ ਨਾਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲੀ, ਜਿਸ ਦਾ ਤੇਜ ਬੱਲਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ, (ਐਸੀ) ਚੰਡਿਕਾ ਸਰਸਤੀ (ਜੋ) ਵਰਾਂ ਦੇ ਦੇਣ ਵਾਲੀ (ਤੇ) ਜਗਤ ਨੂੰ ਸੰਵਾਰਣ ਵਾਲੀ ਹੈ (ਦੇ) ਚਰਨਾਂ (ਤੇ ਮੋਰੀ) ਨਮਸਕਾਰ (ਹੋਵੇ)।

ਸ਼ੀ ਬਾਲਾ ਸੰਧੁਰੁ ਵਾਚ ॥ ਚੌਪਈ ॥ ਕਹਿ ਬਾਲਾ ਸ਼ੀ ਅੰਗਦ ਗੁਰੁ ਜੀ। ਸੁਨਹੁ ਕਥਾ ਨਾਸ਼ਕ ਤ੍ਰੈਜੁਰ^੧ ਕੀ। ਬਹੁਰੇ ਰਿਤੁ ਪਾਵਸ^੨ ਸੁਭ ਆਈ। ਗਗਨ^੩ ਬੀਚ ਬਾਦਰ^੪ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਈ^੫ ॥੨॥ ਭਾਗ ਜਗੇ ਪੂਰਬ^੬ ਜੱਗਜਾਸੀ। ਜਿਉਂ ਤਨ ਧਰਤਿ^੭ ਸੈਤ ਸੁਖਰਾਸੀ। ਚਵੀਂ ਘਟਾ ਕਾਲੀ^੮ ਜਿਵ ਕਾਲੀ^੯। ਪਰਨੋ ਬੰਜੂ^{੧੦} ਬਜਾਵਤਿ ਤਾਲੀ^{੧੧} ॥੩॥ ਸਾਸਨਪਾਕ^{੧੨} ਸਰਾਸਨ^{੧੩} ਜੋਊ। ਬਾਂਕੀ^{੧੪} ਭ੍ਰਿਕੂਟੀ^{੧੫} ਲਖਿਯਤਿ^{੧੬} ਸੋਊ। ਅਤਿ ਕਰਕਨ^{੧੭} ਜਿਹ ਕੀ ਕਲਿਕਾਰੀ^{੧੮}। ਡਰਤਿ ਅਸੁਰ^{੧੯} ਸੋ ਮੋਚਕ ਬਜਾਰੀ^{੨੦} ॥੪॥ ਹੋਤਿ ਘੋਖ^{੨੧} ਜਿਹ ਗਰਜ^{੨੨} ਸੁਹਾਵਤਿ*। ਅਮਰ^{੨੩} ਮਧੁਰ^{੨੪} ਹਰਖ ਉਪਜਾਵਤਿ। ਚੰਚਲ ਜੋ ਚੰਚਲਾ^{੨੫} ਚਮਕਾਵਤਿ^{੨੬}। ਪਾਨ^{੨੭} ਕ੍ਰਿਪਾਨਹਿ ਲਏ ਨਚਾਵਤਿ ॥੫॥ ਦੀਤ^{੨੮} ਪੀਕਤੀ ਸੁਭਤਿ

^੧ਤ੍ਰਿਨਾਂ ਤਾਪਾਂ ਦੇ ਨਾਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲੀ। ^੨ਬਰਸਾਤ,—ਸਾਵਨ ਭਾਵੇਂ। ^੩ਅਕਾਸ਼। ^੪ਬਦਲ। ^੫ਦਿਖੀਣ ਲਗੇ 'ਪਿਛਲੇ' ਸਰੀਰ ਧਾਰਦੇ ਹਨ। ^੬ਚੜ੍ਹੀ। ^੭ਕਾਲੇ ਬਦਲਾਂ ਦੀ ਘਟਾ। ^੮ਕਾਲਕਾ ਦੇਵੀ। ^੯ਬਿਜਲੀ ਦਾ ਪੈਣਾ। ^{੧੦}ਮਾਨੋਂ ਤਾੜੀ ਮਾਰਦੀ ਹੈ। ^{੧੧}ਦਿੰਦਰ ਦਾ। ^{੧੨}ਧਨੁਖ। ^{੧੩}ਪਟੇਢੇ। ^{੧੪}ਭ੍ਰੂਵੱਟੇ। ^{੧੫}ਜਾਲੀਦੇ ਹਨ। ^{੧੬}ਕੜਕਣਾ। ^{੧੭}ਚੀਕ। ^{੧੮}ਦੋਂਤ। ^{੧੯}ਕਾਲੇ ਸੱਪ। ^{੨੦}ਧੂਨੀ। ^{੨੧}ਗੱਜਣਾ। ^{੨੨}ਦੇਵਤੇ (ਰੂਪ)। ^{੨੩}ਮੋਰ। ^{੨੪}ਬਿਜਲੀ। ^{੨੫}ਚਮਕਦੀ ਹੈ। ^{੨੬}ਹੱਥ। ^{੨੭}ਦੰਦਾਂ ਦੀ। ^{੨੮}ਪਾਠਾਂਤ—ਸੁਨਾਵਤਿ।

ਬਲਾਕਾ^੧ । ਸ਼ਮਾਮ^੨ ਸਰੂਪ ਬਨਜੇ ਅਸ ਤਾਕਾ । ਮਿਲਿ ਦਾਦੁਰ^੩ ਬਹੁ
ਸ਼ਬਦ ਪੁਕਾਰਾ^੪ । ਮਨਹੁ ਪਵਤਿ ਬਾਲਿਕ ਚਟਸਾਰਾ^੫ ॥੬॥ ਜਰ ਤੇ ਜਰਗਜੇ^੬
ਜੂਹ^੭ ਜਵਾਸਾ^੮ । ਜਿਉਂ ਹਰਿ ਭਜਨ ਹੋਤਿ ਅਘ ਨਾਸ਼ਾ^੯ । ਮਿਲਿ ਸਟਿਤਾ^{੧੦}
ਸੋ ਜੇ ਲਘੁ ਨਾਲਾ^{੧੧} । ਸਿੰਧੁ^{੧੨} ਸਰੂਪ ਭਏ ਤਿਹ ਕਾਲਾ^{੧੩} ॥੭॥ ਬ੍ਰਹਮ ਗਜਾਨ
ਭੇ^{੧੪} ਜੈਸ^{੧੫} ਮੁਮੋਖੁ^{੧੬} । ਬ੍ਰਹਮ ਰੂਪ ਹੋਵਤਿ ਬਿਨ ਦੋਖੁ^{੧੭} । ਤਜਿ ਮ੍ਰਯਾਦ^{੧੮}
ਉਛਰੇ^{੧੯} ਲਘੁ ਤਾਲਾ^{੨੦} । ਜਿਉਂ ਸ਼੍ਰੀ^{੨੧} ਮਦ ਤੇ^{੨੨} ਨੀਚਕੁਚਾਲਾ^{੨੩} ॥੮॥ ਉਡਤਿ
ਧੂਰ ਜੋ ਸਗਲ ਬਿਲਾਨੀ^{੨੪} । ਜਿਉਂ ਸਤਿਗੁਰ ਮਿਲ ਕੁਮਤਿ ਨਸਾਨੀ^{੨੫} ।
ਪੈਥੀ^{੨੬} ਚਲਤਿ ਧਾਮ^{੨੭} ਬਿਸਰਾਮੇ^{੨੮} । ਜਿਉਂ ਮਨ ਬਿਰੁ ਸਿਮਰਤਿ ਹਰਿਨਾਮੇ
॥੯॥ ਜਿਉਂ ਲੀਲਾ ਕੀਨੀ ਰਿਤੁ ਬਰਖਾ^{੨੯} । ਤਿਉ ਮੈਂ ਕਹਿਹੋਂ ਸੁਨਹੁ ਸੁ ਹਰ-
ਖਾ । ਏਕ ਦਿਵਸ ਕਾਲੂ ਲੇ ਅੰਕਾ^{੩੦} । ਕਰਿ ਦੁਲਾਰ ਪਿਖਿ ਬਦਨ ਮਧੰਕਾ^{੩੧} ॥
੧੦॥ ਬਚਨ ਕਹਤਿ ‘ਸੁਤ ! ਤੂੰ ਭਾ^{੩੨} ਸਜਾਨਾ । ਅਬ ਨ ਕਰਤਿ ਗੋ ਸੰਗ^{੩੩}
ਬਨ ਜਾਨਾ ॥ ਉਭੈ ਬ੍ਰਿਖਭ^{੩੪} ਨਿਜ ਅਉਛਕ^{੩੫} ਮਾਹੀ ॥ ਲੋਹੁ ਨਿਕਾਸ ਤਰੁਨ^{੩੬}
ਜੋ ਆਹੀ ॥ ੧੧॥ ਲਾਂਗੁਲ^{੩੭} ਸੰਗ ਬਹੁਰ ਕਰਿ ਕਾਮਾ^{੩੮} । ਬੀਜ^{੩੯} ਸੁ ਲੋਹੁ ਸਵਾ
ਮਨ ਧਾਮਾ^{੪੦} । ਜਾਇ ਰਾਹੀਏ^{੪੧} ਖੇਤ ਨਿਰਾਲਾ ॥ ਕਰਹੁ ਨੀਰ ਸੋ ਤਿਹ ਪ੍ਰਤਿ-
ਪਾਲਾ ॥ ੧੨॥ ਮ੍ਰਿਗ^{੪੨} ਪਸ਼ੁਅਨ ਕੇ ਹੁਇ ਰਖਵਾਰੇ ॥ ਕ੍ਰਿਖਿ^{੪੩} ਪਕਾਇ ਕੀਜੈ
ਖਲਵਾਰੇ^{੪੪} । ਜੇ ਅੰਨ ਆਨਹੁ ਬਹੁ ਇਕਬਾਰੀ । ਰਖ ਦੇਵੇ ਕਾਮੇ ਦੁਇ-
ਚਾਰੀ ॥ ੧੩॥ ਅਸਬਿਧਿ ਕੀ ਕ੍ਰਿਤਿ ਕਰਹੁ ਨਿਬਾਹੀ ॥ ਅਤੁਟ ਹੋਇ ਸਭਿ ਕਿਛੁ
ਘਰ ਮਾਹੀ^{੪੫} । ਸ੍ਰੀ ਨਾਨਕ ਸੁਨਿਕਰਿ ਪਿਤ ਬਾਨੀ । ਜੋ ਧਨ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਮਹਿ
ਲਪਟਾਨੀ ॥ ੧੪॥ ‘ਸੁਨਹੁ ਪਿਤਾ ਜੀ ! ਆਇਸੁ ਜੈਸੀ । ਕਹਹੁ ਆਪ ਹੋਂ
ਕਰਿਹੋਂ ਤੈਸੀ^{੪੬} । ਤਬ ਕਾਲੂ ਦਿਯ ਬੀਜ ਤੁਲਾਯਾ ॥ ਇਕ ਕਾਮਾ ਸੁਤ ਸੰਗ
ਰਲਾਯਾ ॥ ੧੫॥ ਲਾਂਗੁਲ ਬੀਜ ਲਏ^{੪੭} ਕਰਦੋਉ । ਵਾਹੁਣ ਗਏ ਭੂਮਿਕਾ

^੧(ਉਭਦੇ) ਬਗਲਿਆਂ ਦੀ ਪੰਕਤੀ । ^੨ਕਾਲਾ । ^੩ਡਫੂ । ^੪ਪਾਠਸ਼ਾਲਾ ਵਿਚ । ^੫ਜੜਾਂ
ਤੇ ਸੜ ਗਿਆ । ^੬ਸਮਰ । ^੭ਜਵਾਹਾਂ । ^੮ਨਦੀਆਂ । ^੯ਛੋਟੇ ਨਾਲੇ । ^{੧੦}ਸਮੁੰਦਰ । ^{੧੧}ਹੋਣ
ਤੇ । ^{੧੨}ਜੈਸੇ । ^{੧੩}ਮੁਕਤੀ ਦੀ ਇੱਛਾ ਵਾਲੇ । ^{੧੪}ਹੱਥਾਂ ਟੱਪਕੇ । ^{੧੫}ਉਛਲੇ । ^{੧੬}ਛੋਟੇ ਤਾਲਾਬ ।
^{੧੭}ਮਾਯਾ ਦੇ । ^{੧੮}ਹੋਕਾਰ ਨਾਲ । ^{੧੯}ਛਿਪ ਗਈ । ^{੨੦}ਖੇਟੀ ਬੁਧੀ ਨਸ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । ^{੨੧}ਰਾਹੀ ।
^{੨੨}ਘਰ । ^{੨੩}ਟਿਕ ਗਏ । ^{੨੪}ਮੁਖ ਰੂਪੀ ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ । ^{੨੫}ਹੋਇਆ ਹੈ । ^{੨੬}ਗਾਂਢੀਆਂ ਨਾਲ । ^{੨੭}ਦੋ ਬੈਲਾ
^{੨੮}ਵੱਗ । ^{੨੯}ਜਵਾਨ । ^{੩੦}ਹਲਾ । ^{੩੧}ਨੌਕਰ ਲੋਕੇ (ਅ) ਕੰਮ ਕਰੇ । ^{੩੨}ਬੀਉ । ^{੩੩}ਘਰ ਤੋਂ । ^{੩੪}ਬੀਜੀਏ ।
^{੩੫}ਹੱਥਾਂ ਤੋਂ । ^{੩੬}ਖੇਤੀ । ^{੩੭}ਖਲਿਹਲ । ^{੩੮}ਲੋਕੇ ।

*ਬ੍ਰਹਮ ਸਰੂਪ ਹੋਤ ਬਿਨ

ਦੋਖੁ-ਪਾਠਾਂਤ੍ਰ ਹੈ । †ਬੀਰਜ ਲੋਹੁ-ਪਾਠਾਂਤ੍ਰ ਹੈ ।

ਸੋਊ । ਕਹੂੰ ਕਹੂੰ ਕਾਢਨੋ ਸੀਆਰਾ^੧ । ਜਿਤੋ ਬੀਜ ਦਿਯ ਸਭਿ ਬਿਸਤਾਰਾ^੨ ॥
 ੧੬ ॥ ਭਈ ਸੰਝ^੩ ਆਏ ਨਿਜ ਸਦਨਾ ॥ ਕਾਲੁ ਪਰਫੁੱਲਤਿ ਪਿਖਿ ਬਦਨਾ ॥
 ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੁ ਕਰ ਮਹਿ ਬਰਕਤ ਭਾਰੀ ॥ ਕਿਹ ਮਹਿ ਸ਼ਕਤਿ ਸੁ ਕਰਹਿ ਉਚਾਰੀ
 ॥੧੭॥ ਦਿਵਸ ਤੀਸਰੇ ਭੀ ਸਬਜਾਈ^੪ । ਜਨੁ^੫ ਅਵਿਨੀ^੬ ਨਿਜ ਅਨਦ
 ਜਨਾਈ ॥ ਕਾਲੁ ਜਾਇ ਕ੍ਰਿਖੀ^੭ ਜਬ ਦੇਖੀ ॥ ਸਘਨ^੮ ਉਗੀ, ਭਾ ਮੋਦ^੯ ਵਿਸੇਖੀ
 ॥੧੮॥ -ਹੋਇ ਤਾਤ ਮਮ ਵਡ ਕ੍ਰਿਖਿਕਾਰਾ^{੧੦} । ਦਿਉਂ ਬਸਾਇ ਇਕ ਗ੍ਰਾਮ
 ਨਿਰਾਰਾ- ॥ ਨਿਪਜਾਵਨ^{੧੧} ਧਨਅਨਿਕ ਬਿਧਿਨ ਸੋ ॥ ਅਯੋ ਕਰਤਿ ਚਿਤਵਨ
 ਨਿਜ ਮਨਸੋ ॥੧੯॥ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੁ ਨਾਨਕ ਰਿਦੇ ਵਿਚਾਰੀ ॥ -ਧਨ ਤਿਸਨਾ ਦਿਨ-
 ਪਤਿ^{੧੨} ਪਿਤ ਭਾਰੀ ॥ ਯਾਤੇ ਅਬ ਹੀ ਬਨਹਿ ਨਿਬੋਰੋਧਨ ਖਟਣੇ ਕੋ ਮਿਟਵੈ
 ਝੋਰੋ- ॥੨੦॥ ਬੈਸੇ ਬਹੁਰ ਖੇਤ ਰਖਵਾਰੀ ॥ ਬਰਜਹਿ ਕਿਸ ਨ ਚਰਹਿ ਪਸੁ
 ਝਾਰੀ^{੧੩} ॥ ਰਾਸ਼ਭ ਬੜਵਾ ਗੋ ਮਿਗ ਬੰਦਾ^{੧੪} ॥ ਚਰਤਿ ਖੇਤ, ਰਹਿ ਬੈਸ ਅਨੰਦਾ
 ॥੨੧॥ ਦਿਨ ਦੋਇਕ ਮਹਿ ਦੀਨਿ ਨਬੇਰੀ ॥ ਇਕ ਨ ਬੂਟ ਜਹਿ ਸਘਨ ਘ-
 ਨੇਰੀ ॥ ਕਾਲੁ ਗਯੋ ਬਿਲੋਕਨ ਖੇਤ ॥ ਫਿਗ ਬੈਠੇ ਬੇਦੀ ਕੁਲ ਕੇਤੂ ॥੨੨॥ ਫਿਰੈ
 ਕਿਦਾਰ^{੧੫} ਮਧ ਪਸੁ ਬੰਦਾ ॥ ਕਿਸੈ ਨ ਬਰਜੈ ਆਨੰਦ ਕੰਦਾ ॥ ਅਸਬਿਧਿ
 ਦੇਖਿ ਕ੍ਰੋਧ ਭਾ^{੧੬} ਕਾਲੁ ॥ ਮੁਖ ਬੋਲਤਿ ਦੁਰਬਚਨ^{੧੭} ਬਿਸਾਲੁ ॥੨੩॥ ਮੰਦ
 ਭਾਗ^{੧੮} ਮੈਂ ਅਪਨ ਨਿਹਾਰਾ^{੧੯} ॥ ਤੂੰ ਸੁਤ ਜਨਮੈ ਸਦਨ ਉਜਾਰਾ^{੨੦} ॥ ਆਰ-
 ਬਲਾ ਲਘੁ^{੨੧} ਮਹਿ ਤਵ ਚਾਲੀ ॥ ਵਸਤੁ ਖੇਇ ਕਿਯ ਆਲਯ ਖਾਲੀ ॥੨੪॥
 ਉਚਿਤ^{੨੨} ਕਮਾਵਨ ਅਬ ਭੀ ਬੈਸਾ^{੨੩} ॥ ਕਰਨ ਕੁਕਾਜ^{੨੪} ਲਗੇ ਪੁਨ ਐਸਾ ॥
 ਮੁਝ ਪਸਚਾਤ^{੨੫} ਖਾਹਿ ਕ੍ਰਿਤ ਕਰਿ ਕੋ^{੨੬} ॥ ਰਲੇ ਫਕੀਰਨ ਸੋ ਤਜਿ ਘਰ ਕੋ^{੨੭}
 ॥੨੫॥ ਹੋਰਿ ਹੋਰਿ ਕਹਿ ਵਾਕ ਕਠੋਰਾ ॥ ਲਖਿ ਕੁਚਾਲ ਕੋ ਰੋਸ ਨ ਬੋਰਾ ॥
 'ਤੁਝ ਜਨਮੇ ਤੇ ਕੋ ਗੁਣ ਮੋਹੀ ॥ ਯਾਤੇ ਭਲੇ ਰਹਤਿ ਮੈਂ ਯੋਹੀ^{੨੮} ॥੨੬॥ ਇਕ
 ਸਪੁਤ ਬਹੁ ਦਰਬ ਕਮਾਵਹਿ^{੨੯} ॥ ਤੂੰ ਅਸ ਭਾ ਜੋ ਬਾਦ^{੩੦} ਗਵਾਵਹਿ ॥ ਜਾਇ

^੧ਸੀਆਂ, ਸਿਆੜ । ^੨ਖਲੋਰ ਦਿਤਾ । ^੩ਸੰਧਯਾ ਪਈ ਤੇ । ^੪ਹਰਿਆਵਲ । ^੫ਮਾਨੋਂ । ^੬ਪ੍ਰਿਥਵੀ ।
^੭ਖੇਤੀ । ^੮ਸੰਘਣੀ । ^੯ਖੁਸ਼ੀ ਹੋਯਾ । ^{੧੦}ਖੇਤੀ ਕਰਨ ਵਾਲਾ । ^{੧੧}ਪੈਦਾ ਕਰਨਾ । ^{੧੨}ਹਰ ਰੋਜ ।
^{੧੩}ਸਾਢੇ ਪਸੂ । ^{੧੪}ਗਧੇ, ਘੋੜੇ, ਰਾਈਂ, ਹਰਨ ਆਦਿ ਸਾਰੇ (ਪਸੂ) । ^{੧੫}ਗੁੱਸਾ ਆਇਆ ।
^{੧੬}ਕੁਵਚਨ । ^{੧੭}ਭੈੜੀ ਕਿਸਮਤ । ^{੧੮}ਵੇਖਦਾ ਹਾਂ । ^{੧੯}ਘਰ ਉਜਾੜਾ । ^{੨੦}ਛੋਟੀ ।
^{੨੧}ਲਾਇਕਾ । ^{੨੨}ਉਮਰ ਹੋਈ ਹੈ । ^{੨੩}ਮਾੜਾ ਕੰਮ । ^{੨੪}ਮੋਹੇ ਪਿਛੇ । ^{੨੫}ਕੋਹੜੀ । ^{੨੬}ਐਵੇਂ ਹੀ, ਸੁਤਹੀਨ ।
^{੨੭}ਇਕ ਐਸੇ ਪੁੱਤ੍ਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜੋ ਬੜਾ ਧਨ ਕਮਾਉਂਦੇ ਹਨ । ^{੨੮}ਬਿਰਥਾ ।

ਨਗਰ ਪੁਨ ਦਿਜਬਰ ਸਦਨਾ^੧। ਉਪਾਲੰਭ^੨ ਕੇ ਕਹਿ ਬਚ ਬਦਨਾ^੩॥੨੭॥
 ‘ਬੇਦ ਪੁਰਾਣ ਸਭੇ ਤੁਮ ਝੂਠੇ। ਸੂਧੇ ਕਹਉ ਹੋਤਿ ਹੈਂ ਪੁਠੇ। ਕਿਧੋ^੪ ਨ ਤੁਮ
 ਤੇ ਜਾਤ ਬਿਚਾਰੇ। ਕਿਧੋ^੫ ਹਰਖ ਹਿਤ ਪਾਜਉਚਾਰੇ^੬॥੨੮॥ ਭਲੀਛਤਰਕੀ
 ਦੀਨਿ ਵਡਾਈ। ਪੂਰਬ ਐਸ਼ਰਯ ਜਾਸ ਘਟਾਈ। ਅਬ ਬੀਜਨੈ ਸਭਿ ਖੇਤ
 ਨਿਪਾਤੂ^੭। ਪਸੁ ਚਰਵਾਇ, ਨ ਕੀਨੀ ਤ੍ਰਾਤੂ^੮॥੨੯॥ ਜਬ ਕੇ ਜਨਮਨੈ ਇਨ
 ਸਧ^੯ ਲੀਨੀ। ਧਨ ਖੱਟਨ ਕੀ ਕ੍ਰਿਤ ਨ ਕੀਨੀ। ਖੋਯੇ ਸੋਚਨੈ ਪੂਰਬ
 ਮੋਰੇ^{੧੦}। ਯਾਤੇ ਬਿਫਲ^{੧੧} ਭਯੋ ਬਚ ਤੇਰੇ^{੧੨}॥ ੩੦ ॥ ਬੋਲਨੈ ਬਚਨ ਬਿੱਪੂ^{੧੩}
 ਪਰਬੀਨਾ। ਜਿਹ ਮਨ ਸ੍ਰੀ ਨਾਨਕ ਜਸ ਲੀਨਾ। ‘ਸੁਨਿ ਕਾਲੂ ਤੂ ਮੁਲਹੁ-
 ਭੂਲਾ^{੧੪}। ਸੁਤ ਸੁਸ਼ੀਲ ਤੇ ਨਿਤ ਪ੍ਰਤਿਕੂਲਾ^{੧੫}॥ ੩੧ ॥ ਬਾਰ ਬਾਰ ਮੈਂ ਤੁਝ
 ਸਮਝਾਯੋ। ਜਗਤ ਉਧਾਰਨ ਹਿਤ ਇਹ ਆਯੋ। ਭਗਵਤ ਗੀਤ। ਸਾਰ
 ਵਿਚਾਰਾ। ਕਰੈ ਪਢੇ ਬਿਨ ਸ਼ਬਦ ਉਚਾਰਾ॥੩੨॥ ਜਿਨ ਮੋਕੇ ਸੁਭ ਦੀਨੋ
 ਗਜਾਨਾ। ਜਿਹ ਬਚ ਸੁਨ ਮਮ ਮਨ ਠਹਿਰਾਨਾ। ਲੋਕ ਉਧਾਰਨ ਕਰਹਿ
 ਅਨੇਕੂ। ਜਪਹਿ ਜਾਪ ਜੋ, ਪਾਇ ਬਿਬੇਕੂ॥੩੩॥ ਮੁਝ ਕੋ ਦੀਸਤਿ ਬਿਸਨੁ
 ਸਮਾਨ॥ ਕਲਾਵਾਨਾ ਸਭਿ ਸੁਭ ਗੁਣਖਾਨਾ^{੧੬}। ਬਿੱਪੂ ਬਚਨ ਸੁਨਿ ਕਰਿ ਤਬ
 ਕਾਲੂ। ਸਦਨਹਿ ਆਯੋ ਰੋਸ ਬਿਸਾਲੂ^{੧੭}॥੩੪॥ ਤਿਹ ਪਾਛੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਜਗ-
 ਤੇਸ਼॥ ਰਹਤਿ ਉਦਾਸ ਦੁਰਾਏ^{੧੮} ਬੇਸਾ॥ ਕੋ ਕੇ ‘ਕਲਾਵਾਨ’ ਕਰਿ ਕਹਿਈ।
 ਜੋ ਸਤਿਸੰਗੀ ਮਾਨਵ ਅਹਿਈ^{੧੯}॥੩੫॥ ਨਰ ਮਤਿਮੰਦ ਨ ਲਖਿ ਸੁਖਕੰਦਾ॥
 ਨਹਿ ਜਾਨਹਿ ਇਹ ਰੂਪ ਮੁਕੰਦਾ^{੨੦}। ਵਹਿਰ ਨਗਰ ਤੇ ਬਿਟਪ^{੨੧} ਜੁ ਦੂਰਾ।
 ਬਾਸੁਰ ਬੈਸਹਿ ਤਹਿ ਜਗ ਮੂਰਾ^{੨੨}॥ ੩੬ ॥ ਕਾਲ ਬਿਤਾਵਹਿ^{੨੩} ਰਹਿਤਿ
 ਇਕਾਕੀ^{੨੪}। ਬੋਲਣ ਮਿਲਨ ਨ ਲੇਂ ਸੁਧ ਕਾਕੀ^{੨੫}। ਏਕ ਦਿਵਸ ਪਾਦਪ-
 ਦਲ^{੨੬} ਸੰਦਰ। ਸਘਨ ਛਾਉਂ ਬੈਠੇ ਗੁਨਮੰਦਰ^{੨੭}॥ ੩੭ ॥ ਜਬ ਦਿਨ ਕੇ
 ਜੁਗ ਜਾਮੇ^{੨੮} ਬਿਤਾਏ। ਦੁਖਮੋਚਨ^{੨੯} ਲੋਚਨ^{੩੦} ਅਲਸਾਏ। ਸੰਦਰ ਬਸਤ੍ਰ

^੧ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੇ ਘਰ । ^੨ਉਲਾਂਭੇ ਦੇ । ^੩ਮੁਖ ਤੋਂ । ^੪ਜਾਂ । ^੫ਝੂਠ ਬੋਲ ਦਿੰਦੇ ਹੋ । ^੬ਨਾਸ਼ ਕਰ
 ਦਿਤਾ । ^੭ਰਖਵਾਲੀ ਨਾ ਕੀਤੀ । ^੮ਹੋਸ਼ ਪਕੜੀ । ^੯ਪਿੱਛਲਾ ਮੇਰਾ ਕੱਠਾ ਕੀਤਾ ਹੋਯਾ । ^{੧੦}ਬਿਰਥਾ ।
^{੧੧}ਬ੍ਰਾਹਮਣ । ^{੧੨}ਮੁੱਢੇਂ ਹੀ ਘੱਥਾ ਹੈ । ^{੧੩}ਉਲਟ । ^{੧੪}ਬੜੇ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ । ^{੧੫}ਛੁਪਾਏ । ^{੧੬}ਹਨ ।
^{੧੭}ਬਿੰਡ । ^{੧੮}ਆਦਿ, ਮੂਲ । ^{੧੯}ਸਮਾਂ ਗੁਜ਼ਾਰਦੇ ਹਨ । ^{੨੦}ਇਕੱਲੇ । ^{੨੧}ਕਿਸੇ ਦੀ । ^{੨੨}ਘਿੱਭ
 ਦੇ ਪੱਤਿਆਂ ਦੀ । ^{੨੩}ਭਾਵ ਗੁਰੂ ਜੀ । ^{੨੪}ਦੇ ਪਹਿਰ । ^{੨੫}ਅੱਖਾਂ ।

*ਹਮਾਰੇ—ਪਾਠਾਂਤ੍ਰ ਹੈ ।

† ਪਾਠਾਂਤ੍ਰ ਹੈ—ਨਹਿ ਜਾਨਹਿ ਸੁਖ ਰੂਪ ਅਨੰਦਾ ।

ਬਿਛਾਇ ਬਿਛੋਨਾ^੧ । ਪੌਢੇ^੨ ਪੁਨ ਅਨਕੀਪਾਭੋਨਾ^੩ ॥ ੩੮॥ ਦੋਇ ਮਹੁਰਤ^੪
ਜਬਹਿ ਬਿਤਾਵਾ । ਚਲਿ ਬੁਲਾਰ ਤਿਹ ਮਾਰਗ^੫ ਆਵਾ । ਪੇਖਿ ਅਚੈਭੈ ਮਨ
ਬਿਸਮਾਨਾ। ਸ਼ੋਰ ਬਿਹੀਨ ਭਯੋ ਠਹਿਰਾਨਾ^੬ ॥ ੩੯॥ ਨਿਜ ਸੈਰੀ ਸੋ ਬਚਨ
ਅਲਾਵਾ । ‘ਦੇਖਹੁ ਅਚਰਜ ਏਹੁ ਸੁਹਾਵਾ । ਸੁੰਦਰ ਸੁਖਮੰਦਰ ਸੁਤ’
ਕਾਲੂ । ਸੋਯੋ ਅਜਮਤ^੭ ਜਾਸ ਬਿਸਾਲੂ^੮ ॥ ੪੦ ॥ ਢਰਿ ਗਾ ਸਭਿ ਪਾਦਪ^੯
ਪਰਛਾਵਾਂ । ਨਹੀਂ ਢਰਜੋ ਜਹਿ ਇਨ ਸਖ ਪਾਵਾ । ਨਿਸਚੈ ਕਲਾਵਾਨ
ਅਵਤਾਰਾ । ਰਹਿਤਿ ਦੁਰਾਇ^{੧੦} ਅਪਨਪੈ^{੧੧}*ਸਾਰਾ^{੧੨} ॥੪੧॥ ਪਾਵਕ^{੧੩} ਬੀਚ
ਭਸਮ^{੧੪} ਕੇ ਜੈਸੇ । ਤੇਜ ਨ ਲਖਜੋ ਪਰਤਿ^{੧੫} ਹੈ ਕੈਸੇ । ਪਰ ਜੇ ਲਖਣਹਾਰ^{੧੬}
ਹੁਇ ਕੋਉ । ਤਿਹ ਨਿਕਾਸ^{੧੭} ਸੀਤਹ ਖੈ^{੧੮} ਸੋਊ ॥੪੨॥ ਤਿਉਂ ਇਸਕੀ ਸੇਵਾ
ਜੋ ਕਰਿਈ । ਜਨਮ ਮਰਨ ਤਿਹ ਕਿਉਂ ਨਹਿ ਟਰਿਈ । ਆਗੇ ਬਿਧਿ ਇਕ
ਅਚਰਜ ਦੇਖੀ । ਸਰਪ ਛਾਉਂ ਕਿਯ ਪ੍ਰੀਤ ਵਿਸ਼ੇਖੀ ॥੪੩॥ ਅਸਥਿਰ^{੧੯} ਰਹੀ
ਤਰੋਵਰੁ ਛਾਯਾ । ਅਚਰਜ ਹੀ ਜੁਗ ਬਾਰਿ ਲਖਾਯਾ^{੨੦} । ਅਸ ਕਹਿ ਬੰਦੇ
ਦੋਨੋ ਹਾਥਾ । ਬੰਦਨ ਕਿਯ ਧਰਿਕੈ ਧਰ ਮਾਥਾ^{੨੧} ॥ ੪੪ ॥ ਹਟਜੋ ਦੂਰ ਤੇ
ਸ਼ਰਧਾ ਧਾਰੀ । ਗਮਨਜੋ^{੨੨} ਨਗਰ ਹੋਤਿ ਰਤਿ^{੨੩} ਭਾਰੀ । ਸੁਭ ਬਿਧਿ ਕਰਤਿ
ਸੰਕਲਪ ਵਿਕਲਪਾ । ਦਿਨਪ੍ਰਤਿ ਜਿਹ ਕੋ ਹੁਇ ਭ੍ਰਮ ਅਲਪਾ^{੨੪} ॥੪੫॥ ਸਦ-
ਨ ਜਾਇ ਬੈਸਜੋ ਹਰਿਖਾਈ । ਕਾਲੂ ਗਾ ਤਬ ਸਹਜਿ ਸੁਭਾਈ । ਸਾਦਰ ਤਿਹ
ਸੁਭ ਠੋਰ^{੨੫} ਬਿਠਾਯੋ । ਬਹੁਰ ਪ੍ਰੇਮ ਸੋ ਬਚਨ ਸੁਨਾਯੋ ॥੪੬॥ ਬੂਰ ਭਾਗਕੋ
ਭਾਂਜਨ^{੨੬} ਕਾਲੂ । ਅਸ ਸੁਤ ਜਨਮੇ ਭਯੋ ਨਿਹਾਲੂ । ਤਦਪਿ^{੨੭} ਸੁਭਾਵ
ਤੁਮਾਰ ਕਠੋਰਾ । ਕੋਰਾ ਕਬ ਨ ਬੋਲਿਯੋ ਬੋਰਾ ॥੪੭॥ ਤਿਹ ਸਦਕਾ ਕਰਿ ਇਹ
ਮਮ ਨਗਰੀ । ਪਾਵਨ ਹੋਤਿ^{੨੮} ਬਸਤਿ^{੨੯} ਸੁਖ ਸਗਰੀ । ਭੂਲ ਨ ਕੀਜੈ

^੧ਬਿਛਾਉਣਾ । ^੨ਲੋਟੇ । ^੩ਕਿਰਪਾ ਦੇ ਘਰ । ^੪ਚਾਰ ਘੜੀ । ^੫ਉਸੇ ਰਸਤੇ । ^੬ਖੜਾਕ ਤੋਂ
ਰਹਤ ਹੋਕੇ ਠਹਿਰ ਗਿਆ । ^੭ਪੁੱਤ੍ਰ । ^੮ਕਰਾਮਾਤ । ^੯ਬੜੀ । ^{੧੦}ਢਲ ਗਿਆ ਸਭ ਇੱਛਾਂ
ਦਾ । ^{੧੧}ਛੁਪਾਇ । ^{੧੨}ਅਪਣੇ ਆਪਨੂੰ । ^{੧੩}ਸਾਰਾ ਹੀ ਅਰਥਾਤ ਅਪਣੀ ਅਸਲੀਯਤ ।
^{੧੪}ਅਗਨੀ । ^{੧੫}ਸੁਵਾਹ । ^{੧੬}ਨਹੀਂ ਜਾਣਿਆਂ ਜਾਂਦਾ । ^{੧੭}ਜਾਣਨ ਵਾਲਾ । ^{੧੮}ਕੱਢਕੇ । ^{੧੯}ਪਾਲਾ
ਹਟਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ । ^{੨੦}ਟਿਕੀ । ^{੨੧}ਦੋਨੋ ਵਾਰੀ ਵੇਖਿਆ ਹੈ । ^{੨੨}ਜਮੀਨ ਤੇ ਮੱਥਾ ਧਰਕੇ । ^{੨੩}ਚਲਾ ਗਿਆ ।
^{੨੪}ਪ੍ਰੀਤ । ^{੨੫}ਭਰਮ ਘੱਟ ਰਿਹਾ ਹੈ । ^{੨੬}ਅਛੀ ਜਗਾ । ^{੨੭}ਹੋ ਬੜੇ ਭਾਗਾਂ ਦੇ ਪਾਤ੍ਰ ! ^{੨੮}ਤੋਭੀ । ^{੨੯}ਪਵਿੱਤ੍ਰ
ਹੁੰਦੀ ਤੇ । ^{੩੦}ਵਸ ਰਹੀ ਹੈ । *ਪਾਠਾਂਤ੍ਰ-‘ਅਪਨ ਪੈਸਾਰਾ’ ਤੇ ‘ਅਪਨ ਪਾਸਾਰਾ’ ਬੀ ਹੈ ।

†ਪਾਠਾਂਤ੍ਰ-ਆਦਰ ਸੋ ਸੁਭ ਠੋਰ ਬਿਠਾਯੋ ।

‡ਪਾਠਾਂਤ੍ਰ-ਅਲਾਯੋ ।

ਕਬਹਿ ਅਨਾਦਰ^੧ । ਅਸਨ ਬਸਨ^੨ ਦੀਜੈ ਸੁਖ ਸਾਦਰ ॥੪੮॥ ਜਾਮਾਂ^੩
 ਮੋਹਿ ਤੁਰਕ ਕੋ ਆਹੀ । ਭੋਜਨ ਬਨੈ ਨ ਮਮ ਘਰ ਮਾਂਹੀ । ਨਤੁ^੪ ਰਾਖੋ
 ਸਾਦਰ ਨਿਜ^੫ ਸਦਮਾ^੬* । ਸੁਫਲ ਜਨਮ ਸੇਵੇ ਪਦ ਪਦਮ॥੪੯॥ ਪੋਸਿਸ
 ਸੁੰਦਰ ਦਿਉਂ ਬਨਿਵਾਈ । ਲੋ ਜਾਵਹੁ ਕਾਲੁ ਪਹਿਰਾਈ । ਜੋ ਆਵਹਿ ਤਿਨ
 ਕਾਜ ਪਦਾਰਥ। ਸੋ ਮੈਂ ਗਨਿਹੈਂ ਭਯੋ ਸਕਾਰਥ^੭ ॥੫੦॥ ਸੁਨਿ ਬੁਲਾਰ ਕੀ
 ਅਸਬਿਧਿ ਬਾਨੀ॥ ਸ਼ਰਧਾ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਖੇ ਲਪਟਾਨੀ । ਬੋਲੈ ਹਾਥ ਜੋਰਿ ਤਬ
 ਕਾਲੁ । ਜਾਂਕੋ ਮਾਯਾ ਮੋਹ ਬਿਸਾਲੁ ॥ ੫੧ ॥ ‘ਤੁਝ ਕਰੁਨਾ ਕਰਿ ਮੁਝ ਘਰ
 ਸਰਬਾ । ਅਹੈਂ ਪਦਾਰਥਿ ਦਿਯ ਬਹੁ ਦਰਬਾ^੮। ਕਿਸੁ ਵਸਤੁ ਕੀ ਕਮੀ ਨ
 ਮੇਰੇ । ਅਧਿਕ ਧਾਮੀ ਧਨ ਮਾਲ ਘਨੇਰੇ ॥ ੫੨ ॥ ਤਦਪਿ ਵਧਤਿ ਮੁਝ
 ਨਿਤ ਚਿਤ ਚਿੰਤਾ । ਨਿਸ ਦਿਨ ਬੀਤਹਿ ਗਟੀ ਗੁਨੰਤਾ^੯ । ਤੁਮ
 ਨਾਨਕ ਕੀ ਕਰਤਿ ਵਡਾਈ । ਮੈਂ ਨ ਲਖੀ ਤਿਹ ਮਤਿ^{੧੦} ਕਿਹ ਬਾਈ ॥
 ੫੩ ॥ ਜਿਹ ਕ੍ਰਿਤ ਕੇ ਤਤਪਰ ਬਿਰੁ ਕੀਨਾ^{੧੧} । ਕੋ ਨ ਸਵਾਰੀ, ਕੀਨੀ
 ਹੀਨਾ^{੧੨}। ਪੂਰਬ^{੧੩} ਬਹੁ ਘਰ ਵਸਤੁ ਗਵਾਈ । ਅਬ ਕਿਦਾਰ^{੧੪} ਪਸੁ ਦੀਨਿ
 ਚਰਾਈ ॥੫੪॥ ਜਨਮੇ ਤੇ ਜਬ ਸੁਰਤਿ ਸੰਭਾਰੀ । ਤਨਕ^{੧੫} ਨ ਧਨ
 ਕੀ ਕ੍ਰਿਤਿ ਸਵਾਰੀ । ਮਨ ਉਨਮੰਤਿ^{੧੬} ਨ ਕਰਤਿ ਸਨੇਹੁ । ਵਹਿਰ ਨਗਰ
 ਬੈਸਹਿ ਤਜਿ ਗੋਹੂ^{੧੭} ॥੫੫॥ ਕਹਿ ਬੁਲਾਰ ‘ਤੁਵਮਤਿ^{੧੮} ਅਨਜਾਨੀ । ਤਿਹਕੀ
 ਗੀਤਿ ਨ ਸਕਤਿ ਪਛਾਨੀ^{੧੯} । ਧਨ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਮਹਿ ਮਤਿ ਲਪਟਾਨੀ ।
 ਗੁਨਨ ਗੂਢ^{੨੦} ਕਿਉਂ ਸਕੇ ਪਛਾਨੀ^{੨੧} ॥੫੬॥ ਕਹਿਨ ਸੁਨਨਿ ਕਰਿ ਅਸ-
 ਬਿਧਿ ਕਾਲੁ । ਚਲਿ ਆਲਸ ਆਯੋ ਤਤਕਾਲੁ । ਕਰਨ ਲਗਯੋ ਕਾਰਜ ਨਿਜ
 ਜੋਊ । ਸੁਤ ਗੁਨ^{੨੨} ਪਰਖਨ ਕਰਤਿ ਨ ਕੋਊ ॥੫੭॥ ਏਹਕਾ ॥ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰ
 ਕਰਤਾ ਪੁਰਖ ਅਸ ਬਿਧਿ ਕਰਤਿ ਬਿਲਾਸ। ਭਜਿ ਸੇਤੋਖ ਸਿੰਘ ਨਾਮ ਤਿਹ
 ਤਜਹੁ ਆਨ ਕੀ ਆਸ ॥ ੫੮ ॥ ਇਤ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਗ੍ਰੰਥੇ ਪੂਰਬਾਰਧੇ
 ‘ਖੇਤੀ ਬ੍ਰਿਖ ਛਾਯਾ’ ਪ੍ਰਸੰਗ ਬਰਨਨੰ ਨਾਮ ਦਾਦਸ਼ਮੇ ਅਧਿਆਯ ॥ ੧੨ ॥

^੧ਨਿਰਾਦਰ । ^੨ਭੋਜਨ ਤੇ ਬਸਤੂ । ^੩ਸ਼ਰੀਰ, ਜਨਮ । ^੪ਨਹੀਂ ਤਾਂ । ^੫ਆਪਣੇ ।
^੬ਘਰ ਵਿੱਚ । ^੭ਸੁਫਲ । ^੮ਧਨ । ^੯ਗਿਣਤੀਆਂ ਗਿਣਦਿਆਂ । ^{੧੦}ਬੁਧਿ । ^{੧੧}ਖੜਾ ਕੀਤਾ ।
^{੧੨}ਨਕਸ਼ਾਨਹੀਂ ਕੀਤੀ । ^{੧੩}ਪਹਿਲੇ । ^{੧੪}ਖੇਤੀ । ^{੧੫}ਖੋੜੀ ਬੀ । ^{੧੬}ਮਸਤ । ^{੧੭}ਘਰ ਛੱਡਕੇ । ^{੧੮}ਤੇਰੀ
 ਬੁਧਿ । ^{੧੯}ਗੁੱਝੇ ਗੁਣਾਂ ਵਾਲੇ ਨੂੰ । ^{੨੦}ਪੁੱਤ੍ਰ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਦੀ ।

*ਪਾਠਾਂਤ੍ਰ-ਸਦਮਾ । †ਪਾਠਾਂਤ੍ਰ-ਧਨ । ‡ਪਾਠਾਂਤ੍ਰ-ਤਿਸਕੀ ਸ਼ਕਤਿ
 ਨ ਸਕਹਿ ਪਛਾਨੀ । §ਗੁਨ ਗੂਢਨ ਕਿਉਂ ਸਕ ਪਹਿਚਾਨੀ-ਪਾਠਾਂਤ੍ਰ ਹੈ ।

੧੩. [ਸਾਰਦਾ ਮੰਗਲ । ਵੇਦ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼]

ਦੋਹਰਾ ॥ ਬੀਦੋਂ ਪਦ ਸ੍ਰੀ ਸਾਰਦਾ ਉਤਪਲ ਦਲ ਦੁਤਿ ਨੈਨ ।

ਉਰ ਦਾ ਸਰਿਤਾ ਸੁਮਤਿ ਕੀ ਬੀਚੀ ਜਿਹ ਬਰ ਬੈਨ ॥ ੧ ॥

{	ਉਤਪਲ=ਕਵਲ ।	ਦਲ=ਪੰਖੜੀ ।	ਦੁਤਿ=ਸੁੰਦਰਤਾ ।
	ਉਰ ਦਾ=ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਦੇਣ ਵਾਲੀ,	ਭਾਵ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਜਾਰੀ ਕਰਨ	}
	ਵਾਲੀ ।	ਸਰਿਤਾ=ਨਦੀ ।	
	ਬੀਚੀ=ਲਹਿਰਾਂ । [ਸੰਸ:, ਵੀਚਿ=ਲਹਿਰ ।]		
{	ਬਰ=ਸੋਸ਼ਟ ।	ਬੈਨ=ਬਚਨ, ਵਾਕ ਰਚਨਾ ।	}

ਅਰਥ—ਮੱਥਾ ਟੇਕਦਾ ਹਾਂ ਚਰਨਾ ਤੇ ਮੈਂ ਸਰਸ੍ਵਤੀ ਜੀ ਦੇ, (ਜਿਸਦੇ) ਨੈਣਾਂ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਕਮਲਾਂ ਦੀਆਂ ਪੰਖੜੀਆਂ (ਵਰਗੀ) ਹੈ।

(ਅਤੇ ਜੋ) ਹਿਰਦੇ (ਰੂਪ ਬਲ ਵਿਚ) ਸੋਸ਼ਟ ਬੁੱਧੀ ਦੀ ਨਦੀ (ਦਾ ਪ੍ਰਵਾਹ) ਜਾਰੀ ਕਰ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਹੈ (ਜਿਸ ਨਦੀ ਵਿਚ ਕਿ ਫਿਰ) ਉੱਤਮ ਵਾਕਾਂ ਦੀਆਂ ਲਹਿਰਾਂ (ਲਹਿਰਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ)।

ਭਾਵ—ਕਵਿ ਜੀ ਹੁਣ ਮੁੜ ਸ਼ਾਟਦਾ ਦਾ ਮੰਗਲ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਖਜਾਲ ਉਹ ਅਧਿਆਯ ੧ ਦੇ ਛੰਦ ੨ ਵਿਚ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਅਧਿਆਯ ਦੇ ਛੰਦ ੧ ਵਿਚ ਲਿਖ ਆਏ ਹਨ, ਉਹੋ ਭਾਵ ਪਿਛਲੇ ਅਧਿਆਯ ਦੇ ਮੰਗਲ ਤੇ ਏਸ ਵਿਚ ਹੈ। ਸ਼ਾਰਦਾ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਉਸਨੂੰ ੧ ਤੇਜਮਈ ਬਲਵਾਨ ਦੱਸਦੇ ਹਨ। ਫੇਰ ੨ ਵਰਦਾਤੀ, ਜਗਤ ਸੰਵਾਰਨ ਵਾਲੀ ਦੱਸਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਕਵਲਾਂ ਵਰਗੀ ਸੁਹਣੀ ਤੇ ਬੁੱਧੀ ਦਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਵਰਣਨ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਪਹਿਲੇ ਛੰਦ ਵਿਚ ਦੋ ਇਸ਼ਾਰੇ ਸਾਰਦਾ ਵਾਲੇ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਹਨ, ਇਕ—ਸ੍ਰੀ—ਪਦ, ਤੇ ਦੂਸਰੇ (ਸ਼ਲੋਕ) ਪਦ ਪਏ ਹਨ:—‘ਪਦ ਬੀਦਨਾ’ ਚਰਨਾਂ ਤੇ ਮੇਰੀ ਨਮਸਕਾਰ ਹੋਵੇ, ਤੇ ਉਸਤਤੀ ਵਾਕ ਹਨ ‘ਕਾਵਜ ਰਚਨ ਹਾਰੀ’।

ਪਰ ਇਸ ਛੰਦ ਵਿਚ ਨਿਰੀ ਉਪਮਾਂ ਜਮਾਲ ਵਾਲੀ ਹੈ। ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸਮਝਣ ਲਈ ਉਪਰ ਕਹੀ ਦੋਏ ਛੰਦ ਮੁੜਕੇ ਪੜ੍ਹ ਲੈਣੇ ਚਾਹੀਏ। ਕਵਿ ਜੀ ਦਾ ਏਹ ਆਵਾਹਨ ਕਵਿ ਸੰਕੇਤਕ ਹੈ। ਅਪਣਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ, ਕਾਵਜ ਰਚਨਾ ਤੇ ਇਸ ਗ੍ਰੰਥ ਰਚਨ ਵਿਚ ਵੀ ਆਪ ਅਧਿਆਯ ਚੌਦਾਂ ਦੇ ਛੰਦ ੧, ੨, ੩, ਵਿਚ ਦੱਸਦੇ ਹਨ। ਅਧਿਆਯ ਪੰਝੀਵੇਂ ਦੇ ਮੰਗਲ ਵਿਚ ਕਵਿ ਜੀ ਉਮਾ ਰਮਾ ਤੇ ਸਰਸ੍ਵਤੀ ਇਕੋ ਰੂਪ ਵਰਣਨ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਏਸ ਛੰਦ ਵਿਚ ਇਕ ਗੱਲ ਦੱਸੀ ਹੈ ਕਿ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਸੁਮਤੀ ਦੀ ਨਦੀ ਚਲਾ ਦੇਣੇ ਵਾਲੀ ਹੈ ਸ਼ਾਰਦਾ, ਇਸ ਨਦੀ ਵਿਚ ਫਿਰ ਵਾਕ ਰਚਨਾ ਦੇ ਤ੍ਰੰਗ ਲਹਿਰੇ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਉਪਮਾਂ ਦੇਣ ਵਿਚ ਕਵਿ ਜੀ ਸਰਸ੍ਵਤੀ ਪਦ ਦੇ ਅਸਲੇ ਵਲ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਸਰਸ੍ਵਤੀ ਅਸਲ ਵਿਚ ਨਦੀ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਜਿਸਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਵੇਦਕ ਰਿਸ਼ੀਆਂ ਦੀ ਵਿੱਦਵਤਾ ਨੇ ਤੁੱਕੀ ਕੀਤੀ। ਯੱਗਾਂ ਦਾ ਰਿਵਾਜ ਤਰੱਕੀ ਪਾ ਗਿਆ ਤੇ

ਸਰਸ੍ਵਤੀ ਨਦੀ, ਨਦੀ ਦੀ ਥਾਵੇਂ ਇਕ ਨਦੀ ਦਾ ਦੇਵਤਾ ਮੰਨੀ ਗਈ, ਫੇਰ ਯਗਾਂ ਤੇ ਫੇਰ ਵਿਦਯਾ ਦੀ ਦੇਵੀ ਮੰਨੀ ਗਈ । ਸਰਸ੍ਵਤੀ ਨੂੰ 'ਨਦੀ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਵਾਲੀ' ਕਹਿਣਾ ਕਵੀ ਜੀ ਦੇ ਉਪਰ ਦੱਸੇ ਕਟਾਖੜ ਵਲ ਇਸ਼ਾਰਾ ਹੈ । (ਦਿਖੋ, ਅਧਿਆਯ ੧ ਅੰਕ ੨ ਦਾ ਭਾਵ)

ਅਗੇ ਹੁਣ ਫੇਰ ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਤੋਂ ਲੈ ਦਸਾਂ ਹੀ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਮੰਗਲ ਹਰ ਅਧਿਆਯ ਦੇ ਅਰੰਭ ਵਿਚ ਵਾਹੀ ਵਾਹੀ ਇਕ ਇਕ ਕਰਕੇ ਕਥਨ ਕਰਨਗੇ ।

ਸ੍ਰੀ ਬਾਲਾ ਸੰਧਰੁ ਵਾਰ ॥ ਚੌਪਈ ॥ ਪਾਵਸ^੧ ਕਰਤਿ ਬਿਲਾਸ ਬਿਤਾਈ । ਬਹੁਰ ਨਵੀਨ ਅਪਰ^੨* ਰਿਤੁ ਆਈ । ਸੁੰਦਰ ਸਰਦ ਸਾਰਦਾ ਮਾਨੋ^੩ । ਬਦਨ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਬਿਮਲ ਪਛਾਨੋ^੪ ॥੨॥ ਅੰਬਰ ਬਰ ਨੀਲਾਂਬਰ ਲੀਨਾ^੫ । ਜਾਂਕੇ ਸੁਭਤਿ ਪਯੋਧਰ^੬† ਪੀਨਾ ॥ ਉਡਗਨ^੭ ਭੂਖਨ ਜਰੇ ਜਗਾਉ । ਲਲਿਤ ਮਗਲੀ^੮ ਪਾਵਨ ਪਾਉ^੯ ॥ ੩ ॥ ਮ੍ਰਿਦੁਲ^{੧੦} ਕਮਲ ਕਰ^{੧੧} ਜਿਹ ਦੁਤਿ ਭੂਰੀ^{੧੨} । ਉਜਲ ਦੇਹਿ ਚੈਦ੍ਰਿਕਾ^{੧੩} ਰੂਰੀ ॥ ਕਮਤੀ ਕਰਤਿ^{੧੪} ਤਪਤ ਸੀ ਕੁਮਤੀ^{੧੫} । ਸਦਾ ਬਧਾਵਤਿ ਸੀਤਲ ਸੁਮਤੀ ॥੪॥ ਘਰਘਰ ਪਿਤਰ ਪਰਾਹੁਨ ਆਏ । ਪੰਥੀ^{੧੬} ਪੁਰਿ ਨਿਜ ਪੰਥ^{੧੭} ਸਿਧਾਏ । ਪੁਜ ਪਾਇਤਾ ਚੰਡਿ ਗਨੇਸ਼ਾ^{੧੮} । ਰਿਪੁ^{੧੯} ਦੇਸ਼ਨ ਪਰ ਚਢੇ ਨਰੇਸ਼ਾ^{੨੦} ॥੫॥ ਭਏ ਸੇਤ^{੨੧} ਜਲਮੁਖ^{੨੨} ਜਲ ਹੀਨਾ ॥ ਜਿਉਂ ਤਨ ਬਿਤੀ ਬੈਸ ਬਲ ਛੀਨਾ । ਨਾਸੇ ਅਲਪ^{੨੩} ਜੇਤੁ ਜੇ ਰਾਸੀ^{੨੪} । ਜਨੁ ਗਜਾਨੀ ਬਾਸਨਾ ਬਿਨਾਸੀ ॥੬॥ ਦੰਗਾ ॥ ਸੁੰਦਰ ਸੁਖ ਮੰਦਰ ਪ੍ਰਭੂ ਆਨੰਦ ਸਦਾ ਮੁਕੰਦ । ਅੰਤਰ ਮੁਖ ਬ੍ਰਿਤਿ ਸਰਦ ਮੈਂ ਕੀਨੀ ਬਹੁ ਜਗਬੰਦ^{੨੫} ॥ ੭ ॥ ਚੌਪਈ ॥ ਤਿਹ ਪਾਛੇ ਬੇਦੀ ਕੁਲ ਕੇਤਾ । ਪੌਢੇ ਰਹਹਿ ਇਕਾਂਤਿ ਨਿਕੇਤਾ ॥ ਸੇਤ ਸੁਮਤਿ ਜਿਹ ਸੁਨਹਿ ਬਿਲੋਕਹਿ । ਤਹਿ ਜਾਵਹਿ ਕਬ ਕਬ ਤਜ ਓਕਹਿ^{੨੬} ॥੮॥ ਕਰਤਿ ਸਦਾ ਸੇਤਨ ਕੀ ਸੇਗਤਿ । ਨਹਿ ਬੈਠੈ ਅਗਜਾਤਨ^{੨੭} ਪੰਗਤਿ ॥ ਨਿਰੰਕਾਰ ਕੀ ਕੀਰਤਿ ਗਾਬਾ ॥ ਕਹਹਿ ਸੁਨਹਿ ਤਿਨਸੋਂ ਹਿਤ ਸਾਬਾ ॥੯॥ ਤੀਤਿ ਬਿਰਕਤਨ^{੨੮}

^੧ਬਰਖਾ ਰੁੱਤ—ਸਾਵਨ ਭਾਵੇਂ । ^੨ਸਰਦ ਰੁੱਤ ਸਾਰਦਾ ਵਾਂਗੂ । ਸਰਦ ਰੁੱਤ—ਅੱਸੂ ਕੱਤਕ । ^੩ਅਕਾਸ਼ ਹੀ ਮਾਨੋਂ, ਸਾਰਦਾ ਨੇ ਨੀਲਾ ਕਪੜਾ ਓੜ੍ਹਿਆ ਹੈ । ^੪ਬੱਦਲ । ^੫ਤਾਰੇ । ^੬ਸੁੰਦਰ ਹੰਸ । ^੭ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਪੈਰ । ^੮ਕੋਮਲ । ^੯ਹਥ । ^{੧੦}ਬਹੁਤ । ^{੧੧}ਚਾਂਦਨੀ । ^{੧੨}ਘੱਟ ਕਰਦੀ ਹੈ । ^{੧੩}ਤਪਤ ਵਰਗੀ ਖੋਟੀ ਬੁੱਧੀ । ^{੧੪}ਮੁਸਾਫਰ । ^{੧੫}ਰਸਤੇ । ^{੧੬}ਪੂਜਕੇ ਚੰਡੀ ਤੇ ਗਣੇਸ਼ ਨੂੰ ਪੈਂਤੜਾ (ਬਾਹਰ ਧਰਕੇ) (ਅ) ਪੂਜਕੇ ਦੁਸਹਿਰੇ ਚੰਡੀ ਤੇ ਗਣੇਸ਼ ਨੂੰ । ^{੧੭}ਵੇਰੀ ਦੇ । ^{੧੮}ਰਾਜੇ ਚੜ੍ਹੇ । ^{੧੯}ਚਿੱਟੇ । ^{੨੦}ਝਰਨੇ । (ਅ) ਜਲਮੁਖ=ਬੱਦਲ । ^{੨੧}ਛੋਟੇ । ^{੨੨}ਸਾਰੇ । ^{੨੩}ਜਗਤ ਦੇ ਬੰਦਨ ਜੋਗ ਨੇ । ^{੨੪}ਘਰ ਛੱਡਕੇ । ^{੨੫}ਅਗਜਾਨੀਆਂ ਦੀ । ^{੨੬}ਵਿਰਾਗੀਆਂ ।

*ਅਵਰ—ਪਾਠਾਂਤ੍ਰ ਹੈ । †ਪਯੋਧਰ ਸ਼ਲੋਕ ਹੈ, ਪਯੋਧਰ=ਬੱਦਲ ਹੀ ਜਿਸਦੇ ਪਯੋਧਰ=ਸਥਨ ਹਨ ਕਠੋਰ ।

ਕੀ ਚਿਤ ਧਾਰੀ। ਤਜੇ ਜੰਜਾਰ ਜੁ ਹੁਤੇ ਸੰਸਾਰੀ। ਬੈਸ, ਗੋਤ^੧, ਧਨ, ਜਾਤਿ,
ਸਮਾਨ। ਬਚਨ ਸੁਨਨਿ ਕੀ ਜਿਨ ਰੁਚਿ^੨ ਨਾਨਾ॥੧੦॥ ਬੈਸਹਿ ਪਾਸ ਆਨ
ਕਰਿ ਸੋਊ। ਬਾਲਪਨੇ ਮਹਿ ਖੇਲਤਿ ਜੋਊ। ਉਦਾਸੀਨ ਤਿਨ ਸੋ ਤਬ ਐਸੇ।
ਬਿਨਾ ਚਿਨਾਰੀ^੩ ਮਿਲ ਹੈ ਜੈਸੇ॥੧੧॥ ਅਸ ਬਿਧਿ ਦੇਖਿ ਮਾਤ ਮਨਚਿੰਤਾ।
ਗਈ ਨਿਕਟਿ ਜਹਿ ਹੁਤੇ ਇਕੰਤਾ^੪। ਦਸਾ^੫ ਦੇਖਿ ਸੁਤ ਕੀ ਬਿਸ-
ਮਾਨੀ^੬। ਬੋਲੀ ਮਹਾਂ ਪ੍ਰੀਤਿ ਮੈਂ ਬਾਨੀ॥੧੨॥ 'ਸੁਨਹੁ ਤਾਤ'। ਚਿਤ ਬਾਤ
ਬਿਚਾਰੋ। ਨਿਜ ਕਾਰਜ ਕੀਜੈ ਨਿਰਧਾਰੋ। ਤੁਝ ਕਿਉਂ ਬਨੈ ਫਕੀਰਨ ਸੰਗ॥
ਗ੍ਰਿਹਸਤ ਕਾਜ ਕਰਿਯੋ ਸ ਉਮੰਗਾ॥੧੩॥ ਕ੍ਰਿਖੀ ਕਰਨ ਕੀ ਜੇ ਨਹਿ ਪ੍ਰੀਤੀ।
ਬਨਜਹੁ ਬਨਜ ਸਿਖਹੁ ਅਸ ਰੀਤੀ। ਕਰਹੁ ਕਾਰ ਕੋ ਹੋਇ ਸੁਚੇਤਾ। ਖਰਚ
ਸੰਭਾਰਹੁ ਅਪਨ ਨਿਕੇਤਾ॥੧੪॥ ਕਰਿ ਉਪਾਇ ਜਬ ਦਰਬ ਉਪਾਵਹੁ*।
ਭਲਿਬਿਧਿ ਸੇਚਹੁ^੭ ਨਿਜ ਘਰਿ ਲਜਾਵਹੁ। ਕੋ ਖੰਤੀ ਤਬ ਕਰਹਿ ਨਿਹਾਰੂ^੮।
ਲਖਹਿ ਕਮਾਉ ਸਹਿ ਪਰਵਾਰੂ॥੧੫॥ ਨਿਜ ਤਨਿਯਾ^੯ ਤੁਝ ਦੇਸ
ਬਿਵਾਹੀ। ਸੁਜਸ ਹੋਇ ਸਭਿ ਲੋਕਨ ਮਾਂਹੀ। ਅਬ ਕਾਜਨਿ^{੧੦} ਤੇ ਲਖਹਿ^{੧੧}
ਉਦਾਸ। ਮਿਲਕਰਿ ਮਨੁਜ^{੧੨} ਕਰਹਿ ਉਪਹਾਸੂ^{੧੩}। ੧੬। ਕਹਹਿ-ਨਿਲਾਯਕ
ਤਿਨ ਕੋ ਤਾਤਾ। ਕਛੁ ਨ ਕ੍ਰਿਤਿ ਕਰਨ ਕੀ ਗਜਾਤਾ^{੧੪}। ਲਖਹਿ-ਦਾਰਿਦੀ^{੧੫}
ਕੋ ਮਤਿ ਹੀਨਾ^{੧੬}। ਕੋ ਭਾਖਹਿ-ਇਹ ਬਲ ਤੇ ਛੀਨਾ-॥੧੭॥ ਬੰਜੂ ਸਮਾਨ
ਬਚਨ ਉਪਹਾਸੂ। ਕਹਹਿ ਸ਼ਰੀਕ ਈਰਖਾ ਜਾਸੂ। ਹਮ ਉਚ ਜਰੇ ਜਾਇ ਸੋ
ਕੈਸੇ^{੧੭} ?। ਦੁਖਹਿ ਬਦਰਿ ਵਿਗ ਰੰਭਾ ਜੈਸੇ^{੧੮}॥੧੮॥ ਸੰਗਤਿ ਤਜਹੁ
ਫਕੀਰਨ ਕੇਰੀ। ਪੀਕਤਿ ਬੈਸਹੁ ਗਜਾਤਿਨਿ^{੧੯} ਹੇਰੀ। ਜਿਉਂ ਨਿਜ ਨਿਜ^{੨੦}
ਕਰਿਹੀਂ ਸੋ ਕਾਜ। ਤਿਉਂ ਤੁਮ ਕਰਹੁ, ਤਾਤ ਲਖਿ ਲਾਜਾ^{੨੧}॥੧੯॥ ਸੁਨੇ
ਸਭੈ ਬਚ^{੨੨} ਜੇ ਕਹਿ ਮਾਤਾ। ਚਿਤ ਨ ਲਗੀਆ ਕੋਊ ਬਾਤਾ। ਪੁਨਿ ਪੜ-
ਰਹੇ^{੨੩} ਪਾਇ ਮੁਖਿ ਬਸਨਾ^{੨੪}। ਤੁਸਨ^{੨੫} ਭਏ ਸ ਬੋਲੈ ਕਸ ਨ^{੨੬}॥ ੨੦ ॥

^੧ਜਾਤ। ^੨ਪ੍ਰੀਤੀ। ^੩ਪਛਾਣ। ^੪ਇਕੱਲੇ। ^੫ਹਾਲਤ। ^੬ਹੈਰਾਨ ਹੋਈ। ^੭ਹੋ ਪੁਤ੍ਰ !। ^੮ਸੋਚ
ਸਮਝਕੇ। ^੯ਕੱਠਾ ਕਰੇਗੇ ਤੇ। ^{੧੦}ਵੇਖੇਗਾ। ^{੧੧}ਆਪਣੀ ਪੁੱਤ੍ਰੀ। ^{੧੨}ਕੰਮਾਂ। ^{੧੩}ਜਾਣਦੇ ਹਨ। ^{੧੪}ਮਨੁੱਖ।
^{੧੫}ਹਾਸਾ, ਠੱਠਾ। ^{੧੬}ਸਮਝ। ^{੧੭}ਦਲਿਦਰੀ। ^{੧੮}ਬੁੱਧੀ ਹੀਨ। ^{੧੯}ਕਿਵੇਂ ਸਹਾਰੇ ਜਾਣ। ^{੨੦}ਜਿਵੇਂ ਬੇਰੀ
ਪਾਸ ਕੇਲਾ ਦੁਖਦਾ ਹੈ। ^{੨੧}ਸਨਬੰਧੀਆਂ ਦੀ। ^{੨੨}ਆਪੋ ਆਪਣਾ। ^{੨੩}ਹੋ ਪੁਤ੍ਰ ! ਲੱਜ ਨੂੰ ਸਮਝ।
(ਅ) ਪਿਤਾ ਦੀ ਲਾਜ ਸਮਝ ਕੇ। ^{੨੪}ਬਚਨ। ^{੨੫}ਰਹੇ। ^{੨੬}ਮੂੰਹ ਉਤੇ ਕਪੜਾ
ਖਾਕੇ। ^{੨੭}ਚੁੱਪ। ^{੨੮}ਕੁਛ ਭੀ ਨਾ। (ਅ) ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਬੀ ਨਾਂ।

*ਪਾਠਾਂਤ੍ਰ-ਕਮਾਵਹੁ।

†ਪਾਠਾਂਤ੍ਰ-ਸਭ।

ਪਰਾਭਗਤਿ ਮਹਿ ਭਗਤ ਦਸਾ ਸੀ^੧। ਤਸ ਬਿਧਿ ਕੀਨੀ ਸ੍ਰੀ ਸੁਖ ਰਾਸੀ।
 ਰੈਨਦਿਵਸ^੨ ਪਰ ਰਹੈ ਨਿਕੇਤਾ^੩ ਬਿਚਰੈ^੪ ਨ ਬੋਲਹਿ ਕਬਹਿ ਸੁਚੇਤਾ। ੨੧।
 ਭੇ ਉਨਮੱਤਿ^੫ ਨਿਮਗਨ ਅਨੰਦਾ^੬ ਸਰਜ ਲਖਹਿ ਨਰ ਤਨ ਸੁਖਕੰਦਾ^੭।
 ਖਾਨ ਪਾਨ ਨਹਿ ਰੁਚਿ ਸੋ ਕਰਿਹੀ^੮। ਸ਼ਾਂਤਿ ਬਿੱਤਿ^੯* ਮੁਖ ਤੂਸਨ^{੧੦} ਧਰਿਹੀ॥
 ੨੨॥ ਮਾਤ ਆਨ ਬਹੁ ਕਰਿ ਕਰਿ ਹੋਤੂ। ਅਸਨ^{੧੧} ਖੁਵਾਵਹਿ ਮਧਰ ਸਮੇਤੂ^{੧੨}।
 ਦੁਰਬਲ ਭਾ^{੧੩} ਤਵ ਤਾਤ। ਸਰੀਰਾ^{੧੪}। ਕਿਉਂ ਨ ਕਹਹੁ ਨਿਜ ਰਜ^{੧੫}
 ਕੀ ਪੀਰਾ॥ ੨੩॥ ਆਨਨ ਪੀਤ^{੧੬}, ਅਚੇਚਲ ਅੰਗ। ਬਿਗਸ^{੧੭} ਨ ਬੋਲਹ
 ਸੰਗ ਉਮੰਗ। ਨਿਜ ਸੰਗੀ ਕੇ ਸੰਗਮ ਮਾਂਹੀ^{੧੮}। ਮਿਲਿਕੈ ਬਿਚਰਤਿ ਕਿਉਂ
 ਤੁਮ ਨਾਂਹੀ? ॥ ੨੪॥ ਬਾਸੁਰ ਨਿਸਾ ਇਕਾਂਤ ਨਿਕੇਤੂ। ਪਰੇ ਰਹਹੁ, ਕਿਉਂ
 ਕਰਤਿ ਨ ਹੋਤੂ? ਰੁਚਿ ਸੋ ਅਸਨ ਕਰਤਿ ਨਹਿ ਖਾਨ॥ ਕਿਧੈ ਉਦਰ ਰਜ^{੧੯}
 ਕੋ ਬਲਵਾਨਾ^{੨੦}। ੨੫॥ ਮੁਹਰਮੁਹ^{੨੧} ਜਨਨੀ^{੨੨} ਇਵ ਭਾਖੀਸੁਤ ਉਪਚਾਰ^{੨੩}
 ਕਰਨ ਅਭਿਲਾਖੀ^{੨੪}। ਮਨ ਹੀ ਮਨਹਿ ਮਨਾਵ ਮਹੇਸ਼ਾ। ਪੂਜ ਚੰਡਿਕਾ
 ਬਹੁਰ ਗਨੇਸ਼ਾ^{੨੫}। ੨੬॥ ਸੁਤ ਸਰੀਰ ਕੋ ਕਰਹੁ ਅਰੋਗ॥ ਦੇਉ ਉਪਾਇਨ^{੨੬}
 ਜਸ^{੨੭} ਜਿਸ ਜੋਗਾ^{੨੮}—। ਬੰਦਹਿ ਕਰ ਧਰ ਪਰ ਧਰਿ ਸਿਰਕੋ^{੨੯}। ਨਮੋ
 ਕਰਹਿ ਸ੍ਰੀ ਲਖਮੀਬਰਕੋ^{੩੦}॥ ੨੭॥ ਸੁਤ ਕਰ ਗਹਿ ਕਰਿ^{੩੧} ਬਹੁਰੋ ਬੋਲੀ।
 ਕਹਹੁ ਆਪਨੀ ਪੀਰਾ ਬੋਲੀ। ਤਿਸ ਪਰ ਮੈਂ ਕਰਿਵਾਉਂ ਇਲਾਜਾ। ਬੰਦ
 ਬੁਲਾਇ ਬਿਲਮ ਬਿਨ^{੩੨} ਆਜਾ^{੩੩}॥ ੨੮॥ ਮਸ਼ਟ^{੩੪} ਕਰੀ ਬੇਦੀ ਕੁਲਨਾਥਾ।
 ਉਤਰ ਨ ਦੇਂ ਕੋ ਜਨਨੀ ਸਾਥਾ। ਸੁਧਿ ਲੇਵਨ ਆਵਹਿ ਸਭਿ
 ਗਜਾਤੀ। ਜਿਨ ਕੋ ਨਹਿ ਅਸ ਰੀਤਿ ਸੁਹਾਤੀ॥ ੨੯॥ ਭੋਜਨ ਖਾਤਿ
 ਨ ਪੀਵਤਿ ਨੀਰੂ। ਹੋਰਤਿ ਬੇਦੀ ਭਏ ਅਧੀਰੂ। ਭੂਰ ਬਿਸੂਰਤਿ^{੩੫} ਸਭਿ

^੧ਪਰਾਭਗਤੀ ਵਿਚ ਭਗਤ ਦੀ ਹਾਲਤ ਵਰਗੀ। ^੨ਰਾਤ ਦਿਨ। ^੩ਫਿਰਦੇ। ^੪ਹੋਏ ਹਨ ਮਸਤ।
^੫ਰੋਗ ਸਹਤ(ਬੀਮਾਰ)ਲਖਦੇ ਹਨ ਲੋਕੀ ਸੁਖਕੰਦੇਸਰੀਰਨੂੰ। ^੬ਚੁੱਪ। ^੭ਭੋਜਨ। ^੮ਮਿੱਠੇ ਸਮੇਤ।
^੯ਲਿੱਸਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ^{੧੦}ਹੋ ਪੁਤ੍ਰ ਤੇਰਾ ਸਰੀਰ। ^{੧੧}ਰੋਗ। ^{੧੨}ਮੂੰਹ ਪੀਲਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ।
^{੧੩}ਹੱਸਕੇ। ^{੧੪}ਮੇਲੀਆਂ ਦੇਮੇਲ ਵਿਚ। ^{੧੫}ਪੇਟ ਦਾ ਰੋਗ। ^{੧੬}ਘੜੀ ਮੁੜੀ। ^{੧੭}ਮਾਤਾ। ^{੧੮}ਇਲਾਜਾ।
^{੧੯}ਇੱਛਾਕੀਤੀ। ^{੨੦}ਭੇਟਾ। ^{੨੧}ਜੋਸ਼ੀ। ^{੨੨}ਲਾਇਕ। ^{੨੩}ਜਮੀਨ ਪਰ ਰਖਕੇਸਿਰ। ^{੨੪}ਮਾਯਾ ਪਤੀ,
 ਈਸ਼ੁਰ ਨੂੰ। ^{੨੫}ਹੱਥ ਫੜਕੇ। ^{੨੬}ਦੇਰੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਭਾਵ ਛੇਤੀ। ^{੨੭}ਚੁਪ। ^{੨੮}ਬੁਰਦਾ ਹੈ।

*ਪਾਠਾਂਤ੍ਰ—ਸੱਤ ਬੱਤ। †ਮਾਤਾ ਅਪਣੇ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੇ ਮਤਿ ਅਨੁਸਾਰ ਦੇਵਤੇ
 ਮਨਾਉਂਦੀ ਹੈ, ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਸਤ ਅਜੇ ਪਰਵਿਰਤਿਆ ਨਹੀਂ ਸੀ।

ਪਰਵਾਰੁ । ਰੁਜ^੧ ਨ ਪਾਇ ਨਹਿ ਕਰਿ^{*} ਉਪਚਾਰ^੨ ॥ ੩੦ ॥ ਕਾਲੁ ਸੋ
ਬੋਲੇ ਮਿਲਿ ਸੋਊ । ‘ਤਵ ਤਨੁਜਹਿ^੩ ਕੋ ਦੁਖ ਹੈ ਕੋਊ । ਤੂੰ ਨਿਚਿਤ
ਫਿਰ ਹੈਂ ਕਹੁ ਕੈਸੇ^੪ ਇਕ ਸੁਤ, ਬਹੁਰ ਰੁਜੀ^੫ ਭਾ ਐਸੇ ॥ ੩੧ ॥ ਬੈਦ ਬੁਲਾਇ
ਇਲਾਜ ਕਰੀਜੈ । ਦਰਬ ਲੋਭ ਨਹਿ ਰਿਦੈ ਧਰੀਜੈ । ਜੇ ਤਵ ਤਾਤ ਅਰੋਗ
ਜਿਵੈਤੂ^੬ । ਇਹ ਤੇ ਅਧਿਕ ਹੋਇ ਧਨਵੈਤੂ^੭ ॥ ੩੨ ॥ ਸੁਤ ਸਨੇਹ ਕੋ ਮਨ ਤੇ
ਤਜਾਗੀ । ਦਰਬ ਵਿਖੈ ਕਿਉਂ ਭਾ ਅਨੁਰਾਗੀ^੮ ? । ਤਰਕ^੯ ਸੁਨਤਿ ਰਜਾ-
ਤਿਨਿ ਕੀ^{੧੦} ਕਾਲੂ । ਹੁਤੋ ਅਨੁਜ^{੧੧} ਢਿਗ ਤਿਹਛਿਨ ਲਾਲੂ ॥ ੩੩ ॥ ਬੈਦ
ਬੁਲਾਵਨ ਹੋਤ ਪਠਾਯਾ । ਲਾਲੂ ਤਿਹ ਘਰ ਜਾਇ ਬੁਲਾਯਾ । ਨਾਮ ਜਾਸ
‘ਹਰਿਦਾਸ’ ਹੁਲਾਸੀ । ਜਗੇ ਭਾਗ ਗਾ^{੧੨} ਢਿਗ ਸੁਖਰਾਸੀ ॥ ੩੪ ॥ ਤਨ ਪਰ
ਬਸਨ ਲਏ ਸੁਖਦਾਈ ॥ ਜਹਿ ਪੌਢੇ, ਆਯੋ ਤਿਹ ਥਾਈ । ਕਾਲੂ ਕਹੈ,
‘ਸੁ ਬੈਦ ! ਸੁਨੀਏ । ਕਰ ਬਿਲੋਕ^{੧੩} ਇਹ ਰੁਜ ਕੋ ਗੁਨੀਏ^{੧੪} ॥ ੩੫ ॥ ਨਿਸ-
ਦਿਨ ਪਰਜੋ ਰਹੈ ਸਹਿ ਆਲਸ^{੧੫} । ਖਾਨ ਪਾਨ ਕੀ ਕਰੈ ਨ ਲਾਲਸ^{੧੬} ।
ਪੀਤ ਬਦਨ^{੧੭} ਤਨਖੀਨ^{੧੮} ਕੁਢਾਰਾ ਬੇਦਨ^{੧੯} ਪਾਇ^{੨੦} ਕਰਹੁ ਉਪਚਾਰ^{੨੧}
॥ ੩੬ ॥ ਸੁਨਿ ਕਰਿ ਬਚਨ ਬੈਦ ਬੁਧਿਵੰਤਾ । ਬੈਠਜੋ ਨਿਕਟ ਤਬਹਿ ਜਗ
ਕੰਤਾ । ਆਨਨ ਪਰ ਤੇ ਬਸਨ ਉਘਾਰ^{੨੨} । ਹੋਰਤਿ ਧਮਨੀ^{੨੩} ਕਰ ਕਰ
ਧਾਰ^{੨੪} ॥ ੩੭ ॥ ਬੈਦ ਬਦਨ ਦੁਖ ਕਦਨ^{੨੫} ਸੁਦੇਖਾ । ਜਿਸ ਕੋ ਮਨੁ ਅਨੁ-
ਕੰਪ^{੨੬} ਬਿਸ਼ੇਖਾ^{੨੭} । ਕਰ ਤੇ ਕਰਖ ਲਯੋ^{੨੮} ਨਿਜ ਕਰ ਕੋ । ਉਠ ਬੈਠੇ ਦੇਵਨ
ਮਤਿ ਬਰਕੋ^{੨੯} ॥ ੩੮ ॥ ਬਚ ਬੋਲੇ ਉਤਪਲ ਦਲ^{੩੦} ਲੋਚਨ । ਸੁਖਦ^{੩੧} ਅਚਲ
ਭੁਵ ਬੰਧ ਬਿਮੋਚਨ^{੩੨} । ‘ਗਾਹੁ ਹਾਥ ਕੇ ਸਾਥ ਸੁ ਹਾਥ^{੩੩} । ਕਜਾ ਤੁਮ
ਜੀਉ ਕਹਹੁ ਨਿਜ ਗਾਥਾ^{੩੪} ? ॥ ੩੯ ॥ ਸੁਨਿ ਕਰਿ ਭੋਖਕ^{੩੫} ਬਚਨ ਉਚਾਰੇ ।
‘ਹੈ ਹੋਰੋ ਜੋ ਰੋਗ ਤੁਮਾਰੇ । ਪਿਤ^{੩੬}, ਵਾਇ^{੩੭}, ਕਫ^{੩੮}, ਸ਼੍ਰੋਣਤ^{੩੯} ਚਾਰੂ ।

^੧ਰੋਗ । ^੨ਇਲਾਜ, ਦਵਾ । ^੩ਪੁੱਤ੍ਰ ਨੂੰ । ^੪ਰੋਗੀ । ^੫ਜੀਵੇਗਾ । ^੬ਧਨੀ । ^੭ਬੋਲੀ । ^੮ਸਨਬੰਧੀਆਂ
ਈ । ^੯ਛੋਟਾ ਭਰਾ । ^{੧੦}ਗਿਆ । ^{੧੧}ਹੱਥ ਵੇਖਕੇ । ^{੧੨}ਰੋਗ ਪਛਾਣੇ । ^{੧੩}ਸੁਸਤੀ ਨਾਲ ।
^{੧੪}ਦਿੱਛਾ । ^{੧੫}ਪੀਲਾ ਮੁਖ । ^{੧੬}ਸ਼ਰੀਰ ਲਿੱਸਾ । ^{੧੭}ਬੀਮਾਰੀ । ^{੧੮}ਲੋਭਕੇ । ^{੧੯}ਇਲਾਜ, ਦਵਾ ।
^{੨੦}ਕਪੜਾ ਲਾਹ ਦਿੱਤਾ । ^{੨੧}ਨਾੜੀ । ^{੨੨}ਹਥ ਵਿਚ ਹਥ ਫੜਕੇ । ^{੨੩}ਦੁਖਨਾਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨੇ ।
^{੨੪}ਕਿਰਪਾ । ^{੨੫}ਬਹੁਤ । ^{੨੬}ਖਿੱਚ ਲਿਆ । ^{੨੭}ਸੁਸ਼ਟ ਮਤ ਦੇਣ ਵਾਸਤੇ । ^{੨੮}ਕਵਲਪੱਤ੍ਰ ਵਤ
ਅੱਖਾਂ ਵਾਲੇ (ਗੁਰੂ ਜੀ) । ^{੨੯}ਸੁਖਦਾਤੇ । ^{੩੦}ਸ਼ਿਸ਼ਾਰ ਬੰਧਨ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ । ^{੩੧}ਅਪਦੇ
ਹਥ ਨਾਲ (ਮੇਰਾ) ਹਥ ਫੜਕੇ । ^{੩੨}ਕਥਾ । ^{੩੩}ਵੈਦ ਨੇ । ^{੩੪}ਸੁਫਰਾ । ^{੩੫}ਵਾਈ । ^{੩੬}ਬਲਗਮ ।
^{੩੭}ਲਹੂ । *ਪਾਠਾਂਤ੍ਰ-ਹੋਇ-, -ਕਹਿ :

ਇਨ ਤੇ ਤਨ ਮਹਿ ਹੋਤਿ ਵਿਕਾਰੁ^੧॥੪੦॥ਜਿਹਕੋ ਮੈਂ ਵਿਕਾਰ^੨ਅਬ ਹੋਰੋਂ।
ਤਿਹ ਪਰ ਕਰਿ ਉਪਚਾਰ^੩ ਨਿਬੇਰੋ^੪।ਪਥ^੫ਕੋ ਰਾਖ ਔਖਧੀ ਖਾਵਹੁ । ਹੁਇ
ਅਰੋਗ ਤਨ ਤੇ ਸੁਖ ਪਾਵਹੁ ॥੪੧॥ ਅਸਨ ਖਾਨ ਕੀ ਰੁਚਿ ਉਪਜੈ ਹੈ ।
ਨਿਰਬਲ ਦੇਹਿ ਬਲੀ ਪੁਨ ਹੈ ਹੈ^੬। ਬੈਦ ਬਚਨ ਸੁਨਿ ਪੰਕਜਬਦਨ॥ਤਿਹ
ਪ੍ਰੀਤਿ ਬੋਲੇ ਸਭਿ ਸੁਖ ਸਦਨਾ ॥੪੨॥ ਸ੍ਰੀ ਮੁਖਵਾਕ:-

ਸਲੋਕ ਮਃ ੧ ॥

ਵੈਦੁ ਬੁਲਾਇਆ ਵੈਦਗੀ ਪਕੜਿ ਢੰਢੋਲੇ ਬਾਂਹ ॥ ਭੋਲਾ ਵੈਦੁ ਨ ਜਾਣਈ
ਕਰਕ ਕਲੇਜੇ ਮਾਹਿ॥ ੧ ॥*ਮਃ ੨ ॥ ਵੈਦਾ ਵੈਦੁ ਸੁ ਵੈਦੁ ਤੂ ਪਹਿਲਾ ਰੋਗੁ
ਪਛਾਣੁ ॥ ਐਸਾ ਦਾਰੂ ਲੋੜਿ ਲਹੁ ਜਿਤੁ ਵੈਦੋ ਰੋਗਾ ਘਾਣਿ ॥ ਜਿਤੁ
ਦਾਰੂ ਰੋਗ ਉਠਿਅਹਿ ਤਨਿ ਸੁਖੁ ਵਸੈ ਆਇ ॥ ਰੋਗੁ ਗਵਾਇਹਿ ਆਪਣਾ ਤ
ਨਾਨਕ ਵੈਦੁ ਸਦਾਇ ॥ ੨ ॥

ਚੋਪਈ॥ਲਗਜੋ ਆਇ^੧ ਕੋ ਹਉਮੈ ਰੋਗੁ । ਜਿਹ ਤੇ ਮਹਾਂ ਦੁਖੀ ਸਭਿ ਲੋਗੁ ।
ਜਗ ਮਹਿ ਜਨਮ ਮਰਨ ਕੋ ਕਾਰਨ^੨ । ਕਿਹ ਉਪਚਾਰ^੩ ਨ ਹੋਤਿ ਨਿਵਾ-
ਰਨ^੪ ॥੪੩॥ ਅਪਨ ਆਪ ਕੋ ਹੋਰਹੁ ਆਮੀ^੫ । ਕਰਹੁ ਅਵਰ ਕੋ ਕੈਸ
ਅਨਾਮੀ^੬। ਜਿਸ ਭੇਖਜ^੭ ਤੇ ਹਉਮੈ ਜਾਈ । ਅਬਚਲ^੮ ਸੁਖ ਵਸਿਹੈ
ਤਨ ਆਈ ॥੪੪॥ ਸੋ ਉਪਚਾਰ ਕਰੇ ਜੇ ਕੋਊ । ਨਿਜ ਰੁਜ ਖੋਇ ਬੈਦ
ਭਲ ਸੋਊ । ਜਨਮ ਮਰਨ ਤੇ ਮੁਕਤਾ ਹੋਈ॥ਬਹੁਰ ਨ ਰੋਗ ਬਿਆਪੈ ਕੋਈ॥
੪੫॥ ਰੁਜ ਪਰਖਨ ਪੁਨ ਤਿਨ ਕੋ ਹਰਨੇ^੯ । ਸੁਨੈ ਚਹਿਤਿ ਹੋ ਮਨ
ਦਿਢ ਕਰਨੇ^{੧੦} । ਤੋ ਉਚਰਹੁ, ਨਿਜ ਹਿਰਦੇ ਚਾਹੁ^{੧੧}।ਸਭੈ ਕਹੋ ਮੈਂ ਤੁਮਰੇ
ਪਾਹੁ^{੧੨} ॥੪੬॥ ਅਸ ਬਿਧਿ ਸੁਨੇ ਬੈਦ ਬਚ ਜਬਹੀ॥ਬਿਸਮੈ ਹੋਇ ਵਿਚਾਰਤਿ
ਤਬਹੀ॥-ਕੋ ਕੋ ਨਰ ਇਹ ਨੁਤਹਿ^{੧੩} ਉਚਾਰੀ । ਸੁਨਤਿ ਹੁਤੇ ਅਬ ਨੈਨ
ਨਿਹਾਰੀ ॥੪੭॥ ਕਲਵਾਨ ਇਹ ਸਤਿ ਅਵਤਾਰਾ । ਬੂਝ ਲੇਉ ਮੈਂ ਹੁਇ
ਨਿਸਤਾਰਾ-। ਅਸ ਵਿਚਾਰ ਕਰਿ ਬੈਦ ਸਿਆਨਾ । ਬੈਦ ਹਾਥ ਦੋ ਬਚਨ

^੧ਵਿਗਾੜ । ^੨(ਚਹੁਵਾਂ ਵਿਚੋਂ) ਜਿਸ ਦਾ ਵਿਕਾਰ । ^੩ਦਵਾ । ^੪ਦੂਰ ਕਰਾਂਗਾ । ^੫ਪਰਹੋਜ਼ਾ । ^੬ਪਹਿਲੇ
ਦਾ । ^੭ਸਬੱਬਾ ਕਿਸੇ (ਬੀ) ਦਵਾਈ ਨਾਲ । ^੮ਦੂਰ । ^੯ਰੋਗੀ । ^{੧੦}ਅਰੋਗ । ^{੧੧}ਦਵਾ । ^{੧੨}ਅਬਿ-
ਨਾਸ਼ੀ । ^{੧੩}ਦੂਰ ਕਰਨਾਂ । ^{੧੪}ਮਨ ਟਿਕਾ ਕੇ । ^{੧੫}ਜੇ ਤੇਰੇ ਹਿਰਦੇ ਚਾਹ ਹੈ ਤਾਂ ਉਚਾਰਾਂ । ^{੧੬}ਸਿਫਤ ।

*ਇਹ ਦੂਜਾ ਸਲੋਕ ਮਃ ੨ ਦਾ ਹੈ-ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਦੇਵ
ਜੀ ਦੇ ਉਸ ਵੇਲੇ ਦੇ ਭਾਵ ਤੇ ਉਚਰੇ ਪਦਾਂ ਨੂੰ ਅਦਾ ਕਰਨ ਲਈ ਲਿਖਿਆ ਸਹੀ ਦਿੱਤਾ ਹੈ,
ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਕਵਿ ਜੀ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਏਥੇ ਵਰਤ ਲਿਆ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ।

ਬਖਾਨਾ॥੪੮॥‘ਤੁਮਰੇ ਬਚਨ ਸੁਨਨਿ ਅਭਿਲਾਖਾ। ਵਧੀ ਮੋਹਿ ਮਨ ਜਿਉਂ
ਤਰੁ^੧ ਸ਼ਾਖਾ^੨। ਕਰੁਨਾ ਕਰਿ ਜੋ ਸਭਿ ਬਿਰਤਾਂਤਾ। ਕਹਹੁ ਆਪ ਜਿਉਂ
ਮੁਝ ਹੁਇ ਸ਼ਾਂਤਾ^੩’॥੪੯॥ ਕਮਲ ਬਦਨ ਕਰੁਨਾ ਗੁਨਮੇਦਿਰ। ਬੋਲੇ
ਬਚਨ ਮਿਦੁਲ ਬਰ ਸੁੰਦਰ। ‘ਤਨ ਹਉਮੈ ਮਮਤਾ ਜੁ ਘਨੇਰੀ। ਸਭਿ
ਬਜਾਧਨਿ^੪ ਕੀ ਮਲ^੫ ਵਡੇਰੀ॥੫੦॥ ਆਤਮ ਤਨ ਤੇ ਲਖੀਐ ਨਜਾਰੇ^੬।
ਚੇਤਨ ਜੜ੍ਹ ਨੀਕੈ ਨਿਰਧਾਰੇ^੭। ਨਿਰਵਿਕਾਰ ਪੁਨ ਜਾਣਿ ਅਸੰਗਾ^੮। ਭੁਮ
ਭੰਗਹੁ^੯ ਤਬ ਹੈ ਇਹ ਭੰਗਾ॥੫੧॥ ਪਰਗਨ^{੧੦} ਪਰਧਨ^{੧੧} ਪਰਨ^{੧੨}
ਪ੍ਰਸੰਸਾ^{੧੩}। ਜਰੈ ਨ ਇਹ^{੧੪}, ਜੁਰ^{੧੫} ਲਖੇ^{੧੬} ਨਿਸੰਸਾ^{੧੭}। ਸਭਿ ਜੀਵਨ ਸੇ
ਮੈਤੀ^{੧੮} ਕਰਨੀ। ਤਿਹ ਕੋ^{੧੯} ਇਹ ਔਖਧਿ ਬਰ ਹਰਨੀ^{੨੦}॥੫੨॥ ਜਿਉਂ
ਮਿੱਤ੍ਰਨਿ ਸੁਖ ਲਖਿ ਕਰਿ ਸੁਖੀਆ। ਤੈਸੀ ਬਿੱਤਿ ਸਭਿਨਿ ਸੇ ਰਖੀਆ॥ਨਿਜ
ਗੁਣੇ^{੨੧}, ਪਨ, ਨਿਜਜਸ ਬਿਸਤੀਰਨ। ਕਰਤਿ ਮਾਨ, ਇਹ ਹੈ ਵਡਜੀਰਨ^{੨੨}
॥੫੩॥ ਲਖਿ ਕਰਿ ਸਭਿ ਹਰਿ ਕੀ ਵਡਿਆਈ। ਰਿਦੇ ਗਰੀਬੀ ਚੂਰਨ ਖਾਈ।
ਹਰਿ ਸਿਮਰਨ ਹੁਚਿ ਸੇ ਲਿਵਲਾਰੀ। ਲਖਹਿ ਅਰੁਜ^{੨੩} ਇਹ ਭੂਖ ਸੁ ਜਾਗੀ
॥੫੪॥ ਬਿਸ਼ੈ ਬਾਸ਼ਨਾ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਖਾਂਸੀ। ਦਿਨਪ੍ਰਤਿ ਬਰਧਤਿ ਕਬ ਨ ਬਿਨਾ-
ਸੀ। ਮਿੱਥਜਾ ਸਭਿਹਿ ਪਦਾਰਥ ਜਾਨੀ। ਇਹ ਚਟਨੀ ਤਿਹ ਕਰਿਹੀ ਹਾਨੀ
॥੫੫॥ ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ ਅਰੁ ਮੋਹ ਤ੍ਰਿਦੋਖੁ^{੨੪}। ਜਿਨ ਸਭਿ ਜੀਵਨ ਕੀ ਸੁਧ^{੨੫}
ਸੋਖੁ^{੨੬}। ਸਤਿਗੁਰ ਬਚਨ ਤੇਬੇ ਸੁਰਪੁਰੀ^{੨੭}। ਨਿਤ ਸੇਵਹਿ ਤਿਹ, ਸੇ ਹੋਇ ਦੂਰੀ
॥੫੬॥ ਬਮਨ^{੨੮} ਰੋਗ ਕਰਿਹੀ ਪਰਨਿੰਦਾ^{੨੯}। ਹਟਹਿ, ਲਖਹਿ ਸਭਿ ਤੇ ਨਿਜ-
ਮੰਦਾ^{੩੦}। ਅਸ ਬਿਧਿ ਕੇ ਰੁਜ ਸੇ ਮਨ ਪੂਰਨ। ਮਿਟਹਿ ਸੈਵ ਗੁਰ ਪਦ ਰਜ^{੩੧}
ਚਰਨ^{੩੨}॥੫੭॥ ਕਮਲ ਬਦਨ ਤੇ ਬਚਨ ਸੁਨੇ ਜਬ। ਬੈਦ ਬਿਚੱਛਨ^{੩੩}
ਨਿੰਮ੍ਰਿ ਭਯੋ ਤਬ। ਨਿਜ ਮਨ ਕੋ ਮੁਨਸਬ^{੩੪} ਹੁਇ ਤਬਹੀ। ਕਹੇ ਜਿ ਰੁਜ^{੩੫}

^੧ਦਰਖਤ ਦੀ। ^੨ਟਾਹਣੀ। ^੩ਸ਼ਾਂਤੀ। ^੪ਰੋਗਾਂ ਦੀ। ^੫ਜੜ੍ਹ। ^੬ਜਾਣੇ ਵੱਖਰਾ। ^੭ਜੜ੍ਹ ਚੇਤਨ ਦਾ
ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਿਰਣਾਂ ਕਰੇ। ^੮ਨਿਰਾਲਾ। ^੯ਨਾਸ਼ ਕਰੇ। ^{੧੦}ਪਰਾਏ ਗੁਣ। ^{੧੧}ਪਰਾਇਆ ਧਨ।
^{੧੨}ਪਰਾਇਆਂ ਦੀ। ^{੧੩}ਸਿਫਤ। ^{੧੪}ਇਹ ਨਾ ਸਹਿ ਸਕਣਾ। ^{੧੫}ਤਾਪ। ^{੧੬}ਜਾਣੇ। ^{੧੭}ਨਿਰਸੰਸੇ।
^{੧੮}ਮਿੱਤ੍ਰਤਾ। ^{੧੯}ਉਸ (ਤਾਪ) ਨੂੰ। ^{੨੦}ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਚੰਗੀ ਦਵਾ ਹੈ। ^{੨੧}ਆਪਣੇ ਗੁਣ। ^{੨੨}ਬੜਾ
ਪੁਰਾਣਾ ਰੋਗ (ਅ) ਅਜੀਰਣ=ਅਣਪਾਚਾ। ^{੨੩}ਅਰੋਗ। ^{੨੪}ਵਾਯ, ਪਿਤ, ਕਫ ਤਿੰਨਾਂ ਦਾ ਦੁਖ-
ਸੰਨ੍ਹ। ^{੨੫}ਸੋਝੀ। ^{੨੬}ਸੁਕਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ^{੨੭}ਮਾਰੇ ਹੋਏ ਤਾਂਬੇ ਦੀ ਪੁੜੀ ਹੈ। ^{੨੮}ਉਲਟੀ ਦਾ ਰੋਗ ਹੈ।
^{੨੯}ਪਰਾਈ ਨਿੰਦਾ ਕਰਨੀ। ^{੩੦}ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਏਗਾ ਜੇ ਆਪ ਨੂੰ ਮੰਦਾ ਜਾਣੇ। ^{੩੧}ਪੁੜੀ। ^{੩੨}ਚਤੁਰ।
^{੩੩}ਇਨਸਾਫ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਮੁਨਸਿਫ। ^{੩੪}ਰੋਗ।

ਲਖਿ ਲੀਨੇ ਸਭਿ ਹੀ ॥ ੫੮ ॥ ਕਰ ਬਿਬ^{੧*} ਬੰਦਤਿ^੨ ਬਿਨੈ ਬਖਾਨੀ । ‘ਹੋ’
 ਹੋਰਜੋ ਹੁੰਕਰਿ ਅਨਜਾਨੀ । ਜਸ ਇੱਛਾ ਕਰੀਏ ਤਸ ਲੀਲਾ । ਮਹਾਂਪੁਰਖ
 ਤੁਮ ਗੁਨੀ ਗਹੀਲਾ ॥ ੫੯ ॥ ਤੁਮਰੇ ਬਚਨਨ ਮੋਹਿ ਅਬਿੰਦਜਾ । ਬਾਨ^੩
 ਲੱਛ^੪ ਜਿਉਂ ਕੀਨੀ ਭਿੰਦਜਾ^੫ । ਆਮੀ^੬ ਹੋਵਨ ਬਹੁਰ ਅਨਾਮੀ^੭ ।
 ਲਖਿ^੮ ਲਿਯ^੯ ਗਤਿ^{੧੦} ਸਭਿ ਹੁਇ ਤਵ ਸਾਮੀ^{੧੧} ॥ ੬੦ ॥ ਅਬ ਮੁਝ ਪਰ
 ਇਹ ਕਰੁਨਾ ਕਰੀਏ । ਮਨ ਕੋ ਰੋਗ ਸਗਲ ਪਰਿਹਰੀਏ^{੧੨} । ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ
 ਕਹਜੋ ‘ਕਰੋ ਸਤਿਸੰਗਾ । ਦਿਨ ਬੋਰਨ ਮੈਂ ਹੋਵਹਿ ਭੰਗਾ^{੧੩}’ ॥ ੬੧ ॥ ਮਨਿ
 ਸੁਖ ਪਾਇ ਕਰੀ ਪਦ ਬੰਦਨਾਮਹਿਮਾ ਜਾਨੀ ਕੁਮਤਿ ਨਿਕੰਦਨ^{੧੪} । ਗਯੋ
 ਸਦਨ ਸੇਵਜੋ ਸਤਿਸੰਗਾ ॥ ਮੋਖ ਉਚਿਤ^{੧੫} ਭਾ ਉਰ ਭ੍ਰਮ ਭੰਗਾ^{੧੬} ॥ ੬੨ ॥ ਦੋਹਰਾ
 ਅਸ ਬਿਧਿ ਬੰਦ ਉਧਾਰ ਕਰਿ^{੧੭} ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਕਰੁਨਾ ਖਾਨ । ਸਦਾ ਬਦਨ ਤੇ
 ਨਾਮਜਪ ਧਰਹੁ ਰਿਦੇ ਨਿਤ ਧਿਆਨ ॥ ੬੩ ॥ ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਗ੍ਰੰਥੇ
 ਪੂਰਬਾਰਧੇ ‘ਬੰਦ ਪ੍ਰਸੰਗ’ ਬਰਨਨੇ ਨਾਮ ਤ੍ਰਯੋਦਸ਼ਮੇ ਅਧਿਆਯ ॥ ੧੩ ॥

੧੪. [ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਮੰਗਲ । ਖਰਾ ਸੋਦਾ ਕਰਨ ਜਾਣਾ] ।

ਦੋਹਰਾ ॥ ਸ੍ਰੀ ਨਾਨਕ ਸੁਖ ਸਿੰਧੁ ਕੋ ਹਾਥ ਜੋਰਿ ਪਰਨਾਮ ।
 ਜਿਸ ਕਰੁਨਾ ਤੇ ਵਡ ਅਘੀ ਪਾਵਹਿ ਗਤਿ ਬਿਸਰਾਮ ॥ ੧ ॥

{	ਸਿੰਧੁ=ਸਮੁੰਦਰ [ਸੰਸ:, ਸਿੰਧੁ] ।	ਪਰਨਾਮ=ਨਮਸਕਾਰ ।
	ਅਘੀ=ਪਾਪੀ, [ਸੰਸ:, ਅਘ=ਪਾਪ] ।	ਗਤਿ=ਮੁਕਤੀ ।
	ਬਿਸਰਾਮ=ਆਰਾਮ, ਟਿਕਾਉ, [ਸੰਸ:, ਵਿਸ਼ਾਮ] ।	

ਅਰਥ—ਸੁਖਾਂ ਦੇ ਸਮੁੰਦਰ ਸ੍ਰੀ (ਗੁਰੂ) ਨਾਨਕ (ਦੇਵ ਜੀ) ਨੂੰ ਮੇਰੀ ਹੱਥ ਜੋੜਕੇ ਨਮਸਕਾਰ
 ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਾਲ ਵਡੇ ਪਾਪੀ (ਜੀਉਂਦਿਆਂ ਆਤਮ) ਆਰਾਮ (ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ
 ਅਤੇ ਮਰਕੇ) ਮੁਕਤੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦੇ ਹਨ ।

ਭਾਵ—ਹੁਣ ਫੇਰ ਦਸਾਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਆਰਾਧਨਾ ਰੂਪ ਨਮਸਕਾਰਾਤਮਿਕ ਮੰਗਲ
 ਕਰਦੇ ਹਨ । ਪਹਿਲਾਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮੇਹਰ
 ਨਾਲ ਪਾਪੀਆਂ ਦੇ ਪਾਪ ਖੀਣ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਦਾ ਫਲ ਇਹ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ
 ‘ਲੋਕ ਸੁਖੀ ਪਰਲੋਕ ਸੁਹੇਲੇ’ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ।

^੧‘ਹਥ ਦੋਵੇ’ । ^੨ਜੋੜਕੇ । ^੩ਤੀਰ । ^੪ਨਿਸ਼ਾਨਾ । ^੫ਵਿੰਨ੍ਹ ਦਿੱਤੀ । ^੬ਰੋਗੀ । ^੭ਅਰੋਗੀ । ^੮ਜਾਣ ।
^੯‘ਲੀਤੀ ਹੈ’ । ^{੧੦}ਹਾਲਤ । ^{੧੧}ਆਪਦੀ ਸ਼ਰਣ ਹੋਕੇ । ^{੧੨}ਨਾਸ਼ ਹੋ ਜਾਏਗਾ । ^{੧੩}ਖੋਟੀ ਬੁੱਧ ਦੇ
 ਨਾਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ । ^{੧੪}ਲਾਇਕ । ^{੧੫}ਨਾਸ਼ ਹੋ ਗਿਆ । ^{੧੬}ਕੀਤਾ ।

*ਪਾਠਾਂਤਰ-ਬਿਯ ।

[ਸਤਿਗੁਰ ਮਿਹਰ ਦਾ ਭਰੋਸਾ ਤੇ ਫਲ]

ਚੋਪਈ ॥ ਤਿਹ ਕਰੁਨਾ ਕੀ ਹਮਰੇ ਟੇਕੂ। ਸੁਮਤਿ ਨ ਉਕਤਿ ਨ ਮੁਝ
ਉਰ ਏਕੂ। ਰਚਿ ਉਚੀ ਮਨ ਕੀ ਮਤਿ ਕੀਰਾ। ਮਿਲੈ ਨ ਕੋਡੀ ਚਾਹਉਂ
ਹੀਰਾ॥੨॥ ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਮਤਿ ਦੇ ਮੁਝਹਿ ਬੁਲਾਈਂ। ਤਿਉਂ ਤਿਉਂ ਲਿਖੋਂ
ਕਥਾ ਸੁਖਦਾਈ। ਸ਼ਕਤਿ ਨਹੀਂ ਇਕ ਪਦ ਰਚਨਾ ਕੀ। ਗ੍ਰੰਥ ਕਰਨ
ਇਹ ਕਰੁਨਾ ਤਾਂਕੀ॥ ੩ ॥

[ਟੇਕੂ=ਟੇਕ, ਆਸਰਾ, ਓਟ।	ਸੁਮਤਿ=ਸ਼੍ਰੇਸ਼ਟ ਬੁੱਧੀ।	}
< ਉਕਤਿ=ਜੁਗਤ, ਦਲੀਲ, ਬਾਦਲੀਲ ਲਿਖਣ ਦੀ ਜਾਚ। [ਸੰਸ:,	}	
[ਉਕਤਿ=ਗਣੀ, ਬਚਨ]।		

ਅਰਥ—(ਉਪਰ ਕਹੀ) ਉਸ ਮੇਹਰ ਦਾ ਸਾਨੂੰ ਆਸਰਾ ਹੈ, (ਉਂਵ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ) ਮੇਰੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਨਾ ਸ਼੍ਰੇਸ਼ਟ ਬੁੱਧੀ ਹੈ ਨਾ ਬਾਦਲੀਲ ਲਿਖਣ ਦੀ ਜਾਚ ਇਕ (ਗੱਲ ਭੀ ਨਹੀਂ)। ਮਨ ਦੀ (ਆਪਣੀ) ਮਤਿ ਤਾਂ ਹੋਛੀ ਹੈ ਤੇ ਰੁਚੀ (ਬੜੀ) ਉੱਚੀ ਹੈ, (ਜਿਵੇਂ) ਮੰਗ ਤਾਂ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਹੀਰਾ, ਪਰ (ਹੱਕ) ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਉਡੀ (ਦਾ) ਭੀ ਨਹੀਂ।
(ਪ੍ਰਸ਼ਨ—ਫਿਰ ਲਿਖ ਕਿਵੇਂ ਰਹੇ ਹੋ ?)

(ਉਤ੍ਰ)—ਜਿਵੇਂ ਜਿਵੇਂ (ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ) ਬੁੱਧੀ ਦੇਕੇ ਮੈਨੂੰ ਬੁਲਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਤਿਵੇਂ ਤਿਵੇਂ ਮੈਂ (ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ) ਸੁਖ ਦੇਣਹਾਰੀ ਕਥਾ ਲਿਖ ਰਿਹਾ ਹਾਂ, (ਮੇਰੇ ਵਿਚ ਆਪਣੀ) ਸ਼ਕਤੀ ਇਕ ਪਦ ਰਚਨ ਦੀ ਬੀ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਗ੍ਰੰਥ ਜੋ ਰਚ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹੀ ਮੇਹਰ ਹੈ॥ ੩ ॥

ਭਾਵ—ਇਸ ਛੰਦ ਵਿਚ ਕਵਿ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਛੰਦ ਰਚਨ ਵਿਚ ‘ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਮੇਹਰ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਬਲ ਨੂੰ’ ਆਪਣੇ ਲਿਖਣ ਦਾ ਕਾਰਨ ਦੱਸਿਆ ਹੈ। ਜਿਸ ਗੱਲ ਲਈ ਸ਼ਾਰਦਾ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਿਆ ਕਰਦੇ ਹਨ ਏਥੇ ਸਪਸ਼ਟ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਉਹ ਕਵਿ ਕੁਲ ਮਰਯਾਦਾ ਦਾ ਨਿਰਬਾਹ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਪਣੀ ਭਾਵਨਾ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਸਹਾਇਤਾ ਦੀ ਸਤਿਗੁਰ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ—ਆਪਣੇ ਇਸ਼ਟ ਏਵ—ਪਰ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਏਥੇ ਇਕਰਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਸ੍ਰੀ ਬਾਲਾ ਸੰਧੂਰ ਵਾਚ ॥ ਚੋਪਈ ॥ ਸ੍ਰੀ ਅੰਗਦ ! ਸੁਨੀਏ ਕਹਿ ਬਾਲਾ। ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰ ਕੀ ਕਥਾ ਰਸਾਲਾ*। ਕੋਇਕ ਦਿਨ ਪਰਿ ਰਹੇ ਨਿਕੇਤੂ^੧। ਬਿਚ ਰਹਿ ਨਹਿ^੨ ਬੇਦੀ ਕੁਲ ਕੇਤੂ॥੪॥ ਕਬਹਿ ਕਰਹਿ ਕਾਲੂ ਪਰਤੀਤੂ^੩। ਬਚਨ

^੧ਘਰ। ^੨ਫਿਰਦੇ ਨਹੀਂ ਹਨ। ^੩ਨਿਹਚਾ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ।

*ਪਾਠਾਂਤ੍ਰ—ਬਿਸਾਲਾ।

ਸੁਨਤਿ ਬਿਸਮੈ ਹੁਇ ਚੀਤੂ । ਬਹੁਰ ਦੇਇਮਾਯਾ ਭਰਮਾਈ।^੧ਰਿਦੈ ਕੁਤਰਕ
ਅਨੇਕ ਉਠਾਈ॥੫॥^੨ਬਚਨ ਕਹਿਨ ਮੈਂ ਇਹ ਗੁਣ ਸਾਲੀ^੩ । ਧਨ ਖਟਨੇ
ਕੀ ਜਾਨਿ ਨ ਚਾਲੀ।^੪ਸੁਨਿ ਸੁਨਿ ਬਚ^੫ ਨਰ ਕਰਹਿ ਵਡਾਈ। ਧਨਹਾਨੀ
ਇਹ ਭੇਦ ਨ ਪਾਈ^੬ ॥੬॥ ਪੁਨ ਰਿਤੁ ਪਰਵਿਰਤੀ ਹੇਮੰਤਾ^੭ । ਤਿਹ ਮਹਿ
ਸੁਨਹੁ ਜੁ ਭਾ ਵਰਤੰਤਾ । ਤਾਲਨ^੮ ਬਾਰਜ ਬਨੀ^੯ ਬਿਨਾਸੀ । ਜਿਉਂ
ਕੁਸੰਗ ਨਾਸਹਿ ਜਸੁ ਰਾਸੀ* ॥ ੭ ॥ ਨਿਕਟ ਅਗਨਿ ਕੇ ਰਹਹਿ
ਮਹਾਨਾ । ਜਿਉਂ ਨਿਪੁ ਸੇਵਹਿ ਜੇ ਮਤਿਵਾਨਾ^{੧੦} । ਮੰਦ^{੧੧} ਤੇਜ ਸੂਰਜ ਕਾ
ਵਯੋ । ਜਨੋਂ ਭੂਪਤਿ ਹੁਇ ਆਲਸ ਕਿਯੋ^{੧੨} ॥ ੮ ॥ ਨਰ ਨਾਰਿਨਿ ਕੋ ਸੀਤ
ਕੰਪਾਵਤਿ । ਮ੍ਰਿਗ ਬਨਬਾਸੀ ਤਿਨਹਿ ਦੁਖਾਵਤਿ। ਕਾਹੁ ਸਮੇਂ ਨਿਪੁ ਹੁਇ
ਬਿਨ ਜੋਰਾ । ਜਿਉਂ ਦੁਖ ਦੇਹਿ ਪ੍ਰਜਾ ਕੋ ਚੋਰਾ।^{੧੩}ਨਿਸ^{੧੪}ਦੀਰਘ^{੧੫}ਮਹਿ
ਲੇਤਿ ਨਿਹਾਲੀ^{੧੬}। ਸੇਵਹਿ ਸੀਤ ਬਿਦਾਰਿ^{੧੭}ਸੁਖਾਲੀ।ਜਿਉਂ ਸਤਿਗੁਰ ਕੀ
ਲੇ ਪਗ ਧੂਰੀ। ਭਵਸੰਕਟ ਸਿੱਖ ਕਰਹਹਿ ਦੂਰੀ॥੧੦॥ਆਤਪ^{੧੮}ਖਰੀ ਸੁਹਾ-
ਇ ਸਰੀਰਾ।ਜਿਉਂ ਸਤਿਸੰਗਤਿਜਨ ਮਤਿਧੀਰਾ^{੧੯}।ਸੀਤਲ ਬਹਿਹੀਨੀਰ^{੨੦}
ਸਮੀਰਾ^{੨੧}।ਜੋ ਰੈਕਨ^{੨੨}ਕੋ ਕਰਤਿ ਅਧੀਰਾ।੧੧॥ਜਿਉਂ ਬਿਨ ਸਤਿਗੁਰ ਤੇ
ਰਖਵਾਰਾ। ਜਗਜਾਸੀ ਕੋ ਕਰਤਿ ਬਿਕਾਰਾ। ਅਸ ਹਿਮੰਤ ਰਿਤੁ ਮਹਿ ਜਗ
ਕੰਤ॥ਪਰੇ ਰਹਹਿ ਸੁਖਦਾਨੀ ਸੰਤ॥੧੨॥ਕਿਸ ਸਿਉਂ ਮਿਲਹਿ ਨ ਬੋਲਹਿ
ਬਾਨੀ । ਰਹਹਿ ਇਕਾਂਕੀ^{੨੩}ਗੁਨ ਗਨ ਖਾਨੀ^{੨੪}।ਅਸ ਬਿਧਿ ਸੋ ਜੁਗ^{੨੫}ਮਾਸ
ਬਿਤਾਏ । ਫਿਰਨ ਲਗੇ ਪੁਨ ਸਹਿਜ ਸੁਭਾਏ॥੧੩॥ਰੁਚਿ ਸੋ ਖਾਨ ਪਾਨ ਕੋ
ਕਰਿਹੀਂ।ਮਾਤ ਬਿਲੋਕ ਹਰਖ ਉਰ ਧਰਿਹੀਂ।ਜਾਨਤਿ ਭਈ ਅਨਾਮੀ^{੨੬}ਤਨ
ਕੋਦੀਨੋ ਦਾਨ ਦਿਜਨ^{੨੭}ਸਭਿਹਿਨਿ†ਕੋ ॥੧੪॥ ਸੁੰਦਰ ਬਸਤ੍ਰ^{੨੮}ਨਵੀਨ
ਬਨਾਏ । ਸੁਤ ਕੋ ਯੁਤਿ^{੨੯}ਦੁਲਾਰ^{੩੦}ਪਹਿਰਾਏ।ਬਦਨ ਸਦਨ ਛਬਿ^{੩੧}ਪੁਨ

^੧ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਘਰ ਹੈ । ^੨ਰੀਤੀ । ^੩ਬਚਨ । ^੪ਸਿਆਲੇ ਦੀ ਰੁਤ—ਮੱਘਰ ਪੱਧ । ^੫ਤਲਾਵਾਂ ਤੋਂ ।
^੬ਕਵਲਾਂ ਦੀ ਬਗੀਚੀ । ^੭ਜੇ ਬੁੱਧੀਵਾਨ ਹੋਨ । ^੮ਮੱਧਮ । ^੯ਜਿਵੇਂ ਕਿਸੇ ਰਾਜੇ ਨੇ ਆਲਸ
ਕੀਤਾ ਹੋਵੇ । ^{੧੦}ਰਾਤ । ^{੧੧}ਲੰਮੀ । ^{੧੨}ਰਜਾਈ । ^{੧੩}ਪਾਲਾ ਦੂਰ ਕਰਕੇ । ^{੧੪}ਧੁੱਪ ।
^{੧੫}ਜਿਵੇਂ ਬੁੱਧੀਮਾਨਾਂ ਦੀ ਸਤਿਸੰਗਤਿ ਜਨਾਂ ਨੂੰ । ^{੧੬}ਪਾਨੀ । ^{੧੭}ਹਵਾ । ^{੧੮}ਕੰਗਾਲੀ ਨੂੰ ।
^{੧੯}ਇਕੱਲੇ^{੨੦}ਸਮੂਹ ਗੁਣਾਂ ਦੀ ਖਾਣਾ^{੨੧}ਦੇ । ^{੨੨}ਅਰੋਗ ਹੋ ਗਿਆ।^{੨੩}ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਨੂੰ । ^{੨੪}ਨਾਲ ।
^{੨੫}ਲਾਭ । ^{੨੬}ਸ਼ੋਭਾ ਦੇ ਘਰ ਮੁਖੜੇ ਨੂੰ । *ਪਾਠਾਂਤ੍ਰ—ਸੁਖਰਾਸੀ । †ਪਾਠਾਂਤ੍ਰ—ਬਹੁ ਧਨ ।

‡ਪਾਠਾਂਤ੍ਰ—ਬਸਨ ।

ਪੁਨ ਦੇਖੀ। ਵਡਭਾਗਣ ਲਖਿ ਆਪ ਬਿਸੇਖੀ॥੧੫॥ ਗਜਾਤਿਨਿ^੧ ਕੀ ਪੰਗਤਿ
ਜਗ ਮੂਲਾ^੨ । ਬੈਸਹਿ, ਭੇ ਕਾਲੁ ਅਨਕੂਲਾ । ਲੋਕਿਕ ਰੀਤਿ ਮਿਲਨ ਪੁਨ
ਬੋਲਨ। ਕਰਿਹੀ ਸਭਿ ਬਿਧਿ ਪੁਰਿ ਮਹਿ ਡੋਲਨ॥੧੬॥ ਸੁੰਦਰ ਸੋਭਤਿ ਬੈਸ^੩
ਕਿਸੋਰਾ^੪ । ਗਿਰਾ ਮ੍ਰਿਦੁਲ^੫ ਮਧਰੀ^੬ ਚਿਤਚੋਰਾ^੭ । ਲਲਿਤ^੮ ਬਿਲੋਚਨ^੯
ਦਲ^{੧੦} ਉਤਪਲ^{੧੧} ਸੇ^{੧੨} । ਤਾਰੇ^{੧੩} ਸ਼ਜਾਮ^{੧੪} ਗੰਡਕੀ^{੧੫} *ਸਿਲ ਸੇ^{੧੬}॥੧੭॥
ਸੋਰਠਾ । ਬਨੀ ਸੁ ਭ੍ਰਿਕੂਟੀ ਬੈਕ^{੧੭} ਜਿਉਂ ਕਮਾਨ ਇਹ ਕਾਮ ਕੀ। ਕਿਧੋਂ
ਇੰਦੁ^{੧੮} ਅਕਲੇਕ ਸਦਨਤਾਸ ਮਹਿਰਾਬ ਸੀ^{੧੯}॥੧੮॥ ਰੋਪਈ। ਮੰਦਮੰਦ^{੨੦} ਸੁੰ-
ਦਰ ਗਤਿ^{੨੧} ਚਲਿਹੀ। ਦਯਾਦਿਸ਼ਟਿ ਦੇਖਹਿ ਦੁਖ^{੨੨} ਦਲਿਹੀ^{੨੩}। ਨਿਜ ਇੱਛਾ
ਬੇਦੀ ਕੁਲ ਕੇਤੂ । ਬਿਚਰਹਿ, ਕਿਰਤ ਨ ਕਰਤਿ ਨਿਕੇਤੂ^{੨੪}॥੧੯॥ ਅੰਸੇ
ਕਿੰਚਤ ਕਾਲ ਬਿਤਾਯੋ । ਜਗਤ ਉਧਾਰਨ ਹਿਤ ਜੋ ਆਯੋ। ਇਕ ਬਾਸੁਰ
ਕਾਲੁ ਨਿਜ ਸਦਨ॥ ਬੈਸਿ ਬੁਲਾਯੋ ਬਾਰਜ ਬਦਨ^{੨੫}॥੨੦॥ ਦਰਬ ਕਮਾ-
ਵਨ ਸਿਖਵਨ ਹੋਤੂ । ਨਿਕਟ ਬਿਸਾਯੋ^{੨੬} ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਿਕੇਤੂ । ਪ੍ਰੀਤਚਿੰਤ ਮਹਿ
ਸਾਨੀ^{੨੭} ਬਾਨੀ । ਬੋਲੈ ਰੀਤਿ ਅਨੀਤਿ ਪਛਾਨੀ॥੨੧॥ *ਸੁਤ ਨਾਨਕ ! ਤੂੰ
ਏਕ ਹਮਾਰੇ। ਨਹਿ ਦੂਸਰ ਜੋ ਕਾਜ ਸੇਭਾਰੇ। ਤੁਮ ਨੈ ਤਜਿ ਦੀਨੋ ਅਸਰੀਤੂ।
ਜਿਉਂ ਵਿਰਾਗ ਦਿਢ^{੨੮} ਹੋਤਿ ਅਤੀਤੂ^{੨੯}॥੨੨॥ ਕਹਹੁ ਗ੍ਰੰਥ ਸਿਉਂ ਕਿਉਂ
ਬਨਿ ਆਵੈ । ਨਿਸਬਾਸੁਰ ਬਿਨਕਾਮ^{੩੦} ਬਿਤਾਵੈ । ਮੁਝ ਜੀਵਤਿ ਜੇ ਲੇਤਿ
ਸੇਭਾਰੀ । ਹੋਂ ਜਾਨਤਿ ਸੁਤ ਹੈ ਸੁਖਕਾਰੀ॥੨੩॥ ਤੁਝ ਜਨਮਤਿ ਮਨ ਭਾ
ਭਰਵਾਸ॥ ਨਾਨਕ ਕਰਿਹੈ ਨਾਮ ਪ੍ਰਕਾਸ਼॥ ਦਰਬ ਕਮਾਵਨ ਮੈਂ ਜਸ ਮੇਰੇ।

^੧ਸਨਬੰਧੀਆਂ, ਸ਼੍ਰੀਕਾਂ । ^੨ਜਗਤ ਦਾ ਕਾਰਣ । ^੩ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਫਿਰਨਾ । ^੪ਉਮਰ । ^੫੧੧ ਤੋਂ
੧੫ ਵਰਹੇ ਦੀ ਉਮਰ, ਭਾਵ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ । ^੬ਕੋਮਲ । ^੭ਮਿੱਠੀ । ^੮ਮਨਮੋਹਨ । ^੯ਸੁੰਦਰ ।
^{੧੦}ਅੱਖਾਂ । ^{੧੧}ਪੰਖੜੀਆਂ । ^{੧੨}ਕਮਲ ਦੀਆਂ । ^{੧੩}ਵਰਗੇ । ^{੧੪}ਅੱਖਾਂ ਦੇ ਤਾਰੇ । ^{੧੫}ਕਾਲੇ ।
^{੧੬}੧੭ ਗੰਡਕ ਨਾਮੇ ਨਦੀ ਦੇ ਪੱਥਰਾਂ ਜੇਹੇ ਕਾਲੇ)। ^{੧੮}ਟੈਢੀ । ^{੧੯}ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ। ^{੨੦}ਉਸਦੇ ਘਰ ਦੀ ਡਾਟ
ਵਾਂਡੂ। ^{੨੧}ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ। ^{੨੨}ਸੁਹਣੀ ਟੋਰ । ^{੨੩}੨੪ ਦੁਖ ਨਾਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ । ^{੨੫}ਘਰ ਦੀ । ^{੨੬}ਕਵਲ
ਮੁਖ ਵਾਲੇ (ਗੁਰੂ ਜੀ) ਨੂੰ । ^{੨੭}ਬਿਠਾਯਾ । ^{੨੮}ਮਿਲੀ ਹੋਈ । ^{੨੯}ਪੱਕਾ । ^{੩੦}ਫਕੀਰ ਨੂੰ ।

*ਗੰਡਕਾ ਨਦੀ ਤੋਂ ਕਾਲੇ ਪੱਥਰ ਨਿਕਲਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਾਲਗਰਾਮ ਬਣਾਕੇ ਮੰਦਰਾਂ
ਵਿਚ ਹਿੰਦੂ ਪੂਜਦੇ ਹਨ ।

†ਕਾਮਦੇਵ ਨਾਲ ਸੁੰਦਰਤਾ ਦੇ ਕਿਸੇ ਪਹਿਲੂ ਨੂੰ ਉਪਮਾਂ ਦੇਣ ਵਿਚ ਕਵੀਆਂ ਦਾ
ਸੁੰਦਰਤਾ ਮਾਤ੍ਰ ਤੋਂ ਭਾਵ ਹੋਂਦਾ ਹੈ, ਹੋਰ ਕੁਛ ਨਹੀਂ; ਜੈਸੇ ਸੈਣ ਭਗਤ ਦੇ ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਬੀ
ਆਯਾ ਹੈ:—‘ਮਦਨ ਮੂਰਤਿ ਭੇ ਤਾਰਿ ਗੋਬਿੰਦੇ’ ॥ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤ ਦਾ ਸਦਾ ਇਕ ਅੰਗ ਲਈਦਾ ਹੈ,
ਸਾਰੇ ਨਹੀਂ ਲਈਦੇ । †ਪਾਠਾਂਤ੍ਰ—ਬਿਨ ਕਾਰ ।

ਜਾਨਹਿ ਸਭਿ ਪੁਰਿ ਮਾਂਹਿ^੧ ਘਨੇਰੇ॥੨੪॥ਜਿਮ ਰਾਂਕਾ^੨ ਕੋ ਇੰਦ^੩ ਨਿਹਾਰੀ^੪।
 ਦੇਖ ਸਰਾਹਹਿ ਸਭਿ ਨਰਨਾਰੀ। ਰਾਹੁ^੫ ਸਰਸ ਤੂੰ ਭਾ ਘਰ ਮਾਂਹੀ। ਸਭਿ
 ਬਿਧਿ ਮੰਦ ਕਰਤਿ ਭਾ ਤਾਂਹੀ॥੨੫॥ਏਕ ਨ ਮਤਿ ਮਨ ਬਨਜ ਕਰਨ ਕੀ।
 ਬਹੁਰ ਨ ਖੱਤੀ ਰੀਤਿ ਬਰਨ ਕੀ। ਹਾਰਜੋ ਅਨਿਕ ਬਿਧਿਨ ਮਤਿ ਦੇਤੂ^੬।
 ਕਬਹਿ ਕਮਾਇ ਨ ਲਯਾਇ ਨਿਕੇਤੂ^੭॥੨੬॥ਜਨਕ ਬਚਨ ਤੂਸਨਿ^੮ ਕਰਿ
 ਸੁਨੀਆ। ਜਿਉਂ ਅਡੋਲ ਬੈਠੇ ਵਡ ਮੁਨੀਆ। ਬਹੁ ਬਿਧਿ ਕੀ ਕਹਿ ਗਿਰਾ
 ਕਠੇਰਾ। ਤੂਸਨਿ^੯ ਭਾ, ਜਿਸ ਰੋਸ^{੧੦} ਨ ਬੋਰਾ॥੨੭॥ਘਟਿਕਾ ਯੁਗਲ^{੧੧}
 ਬਿਤੀਤੀ ਜਬਹੀ। ਤਪਤ^{੧੨} ਰਿਦਾ ਸੀਤਲ ਭਾ ਤਬਹੀ। ਬਹੁਰੋ ਬੋਲੇ ਬੋਲ
 ਅਮੋਲਾ। ਜਨੁ ਕਾਲੂ ਸੁਖ ਕੁਲਵਹਿ^{੧੩} ਖੋਲਾ॥੨੮॥‘ਬਖਸ਼ ਖਤਾ ਪਿਤ !
 ਪਾਛਲ ਕੇਰੀ^{੧੪}। ਨਹੀਂ ਬਿਗਾਰੋਂ ਕਾਰਜ ਢੇਰੀ। ਜਿਉਂ ਰਾਵਰ ਕੀ ਹੋਇ
 ਰਜਾਈ। ਤਿਉਂ ਮੈਂ ਕਰਿਹੋਂ ਪ੍ਰੀਤਿ ਲਗਾਈ॥੨੯॥ਉਚਿਤ ਕਰਨ ਕੇ
 ਮੋਕੇ ਜੋਊ। ਅਬ ਕਹੀਏ ਕਰਿਹੋਂ ਮੈਂ ਸੋਊ^{੧੫}। ਮ੍ਰਿਦੁਲ ਮਧੁਰ ਨੰਮੀ ਸੁਨਿ
 ਬਾਨੀ। ਭੀ ਕਾਲੂ ਕੇ ਮਨ ਸੁਖਦਾਨੀ॥੩੦॥ਜਾਨਿ ਆਪਨੇ ਸੁਤ ਅਨੁ-
 ਸਾਰੀ। ਧਨ ਖਾਟਨ ਕੀ ਗਿਰਾ ਉਚਾਰੀ। ‘ਸੁਨ ਸੁਤ ਪੂਰਬ^{੧੬} ਭਾ ਕ੍ਰਿਖਿ
 ਕਾਰੀ^{੧੭}। ਪਸ ਚਰਾਇ ਸੋ ਦੀਨਿ ਉਜਾਰੀ॥੩੧॥ਮੁਝ ਮਨ ਮੈਂ ਥੀ ਐਸ
 ਵਿਚਾਰਾ। ਦਿਉਂ ਬਸਾਇ ਇਕ ਗਾਮ ਨਿਗਾਰਾ। ਸੋ ਤੋ ਰਹੇ ਮਨੋਰਥ ਮੇਰੇ।
 ਪੰਗ^{੧੮} ਤਕਹਿ ਜਿਉਂ ਗਿਰਸਿਰ^{੧੯} ਹੋਰੇ^{੨੦}॥੩੨॥ਮੁਝ ਤੇ ਬੀਸ ਕਾਰਖਿਕ^{੨੧}
 ਲੀਜੈ। ਆਨ ਸਥਾਨ^{੨੨} ਪਯਾਨੋਂ ਕੀਜੈ^{੨੩}। ਹੋਰਿ ਲਾਭਦਾ ਵਸਤੁ ਵਿਚਾਰੀ।
 ਬਨਜਹੁ ਨਿਜ ਮਤਿਕੇ ਅਨੁਸਾਰੀ॥੩੩॥ਅਬ ਕੇ ਜੇ ਆਨਹੁ ਸੁਭ ਸੋਦਾ।
 ਪੁਨ ਬਹੁ ਧਨ ਦਿਉਂ ਉਰ ਭਰਿ ਮੋਦਾ^{੨੪}। ਨਿਜ ਪ੍ਰੀਤੀ ਤੁਮ ਰਖਹੁ ਨਿਰਾਲੀ।
 ਕਰਹੁ ਬਨਜ ਇਹ ਰੀਤਿ ਸੁਖਾਲੀ॥੩੪॥ਦਿਨ ਪ੍ਰੀਤਿ ਦਰਬ ਬਧਾਵਹੁ
 ਭਾਰੀ। ਬਹੁਰ ਸਪੁਤ ਕਹਹਿ ਨਰ ਨਾਰੀ। ਬਾਲਾ ਲੋਹੁ ਦੂਸਰਾ ਸੰਗਾ॥ਸੁਤ !
 ਜਾਵਹੁ ਅਬ ਸਹਿਤ ਉਮੰਗਾ^{੨੫}। ੩੫। ਕਹਿ ਬਾਲਾ ਸੁਨਿ ਗੁਰ ! ਦੁਖ ਕਦਨੈ^{੨੬}
 ਦਾਸ ਪਠਾਯੋ ਤਬ ਮੁਝ ਸਦਨੈ। ਗਯੋ ਸੰਗ ਮੈਂ ਤਿਹ ਅਸਥਾਨੈ। ਜਹਿ

^੧ਸਾਰੇ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਜਾਣਦੇ ਹਨ। ^੨ਪੂਰਨਮਾਸ਼ੀ ਦੇ। ^੩ਚੰਦ੍ਰਮਾਨੂੰ। ^੪ਦੇਖਦੇਹਨ। ^੫ਰਾਹੂ(ਜੋ ਚੰਦ ਨੂੰ
 ਗ੍ਰਹਨ ਲਾਂਦਾ ਹੈ)। ^੬ਸਿਖਰਾ ਦੇਂਦਾ। ^੭ਘਰ। ^੮ਚੁੱਪ। ^੯ਗੁੱਸਾ। ^{੧੦}ਦੋ। ^{੧੧}ਤਪਿਆ। ^{੧੨}ਸੁਖ ਦਾ ਜੰਦਰਾ।
^{੧੩}ਪਿੱਛੋਂ ਦੀ। ^{੧੪}ਪਹਿਲਾਂ। ^{੧੫}ਖੇਤੀ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ^{੧੬}ਪੰਗਲਾ। ^{੧੭}ਪਹਾੜ ਦੀ ਚੋਟੀ।
^{੧੮}ਵੇਖਣ ਨੂੰ। ^{੧੯}ਵੀਹ ਰੁਪਯੇ। ^{੨੦}ਹੋਰ ਥਾਵੇਂ। ^{੨੧}ਜਾਵੇ। ^{੨੨}ਖੁਸ਼ੀ ਨਾਲ। ^{੨੩}ਨਾਸ਼ ਕਰਤਾ।

ਕਾਲੂ ਨਾਨਕ ਗਤਿਦਾਨੰ ॥ ੩੬ ॥ ਮੁੜਕੋ ਸਾਦਰ ਨਿਕਟਿ ਬਿਠਾਯੈ* ।
ਹਿਤ ਭੋਜਨ ਕੇ ਬਚਨ ਅਲਾਯੈ* । ਸੁਨਿ ਬਾਲੇ ਤੂੰ ਹੈਂ ! ਮਤਿਵਾਨੇ ।
ਕੀਜੈ ਨਾਨਕ ਸੰਗ ਪਯਾਨੰ ॥ ੩੭ ॥ ਹੋਇ ਲਾਭਦਾ ਸੋਦਾ ਜੋਉ । ਲੇਹੁ
ਸੰਭਾਰ ਆਨਿਯੇ ਸੋਉ । ਅਸ ਕਹਿ ਬੀਸ ਰਜਤਪਣੰ ਦੀਨੇ । ਭਲਿ
ਬਿਧਿ ਸੇਂ ਮੁੜ ਸੋਂਪਨ ਕੀਨੇ ॥ ੩੮ ॥ ਭਾ ਤਯਾਰ ਮੈਂ ਮਾਨ ਨਿਦੇਸਾ ।
ਚਲੇ ਮੁਕੰਦ ਜਿ ਕਟਤਿ ਕਲੇਸਾ । ਚਾਰੁ ਪਟੇਥਰ ਕੀ ਇਕਲਾਈ ।
ਸੋ ਲੀਨੀ ਮੈਂ ਕੰਧ ਉਚਾਈ ॥ ੩੯ ॥ ਵਹਿਰ ਨਗਰ ਤੇ ਕੋਤਿਕ ਦੂਰੀ ।
ਕਾਲੂ ਦੇ ਤਹਿ ਸਿਖਵਨ ਭੂਰੀ^੧ । ਬਹੁਰ ਹਟਜੋ ਕਰਿ ਮੋਹ ਘਨੇਰਾ ।
ਬਾਰਬਾਰ ਪਾਛਲ ਦਿਸਿ ਹੋਰਾ^੨ । ੪੦ ॥ ਮੰਦ ਮੰਦ ਪਗ ਧਰਿ ਗੁਨ ਮੰਦਰ^੩ ।
ਚਲਤਿ ਪੰਥ ਭਾਖਤਿ ਬਚਾ ਸੰਦਰ । ਭਗਤਿ ਵਿਰਾਗ ਗਮਾਨ ਗੁਨ
ਸਾਨੀ^੪ । ਮੁੜ ਉਪਦੇਸ਼ਨ ਕਹਿਤਿ ਕਹਾਨੀ ॥ ੪੧ ॥ ਗ੍ਰਾਮ^੫ ਨਗਰ
ਮਾਰਗ ਮਹਿ ਜੇਤੇ । ਸਹਜਿ ਸਹਜਿ ਉਲਘੇ ਸਭਿ ਤੇਤੇ । ਚਲਤਿ ਚਲਤਿ
ਆਯੋ ਇਕ ਕਾਨਨ^੬ । ਤਹਿ ਬਿਲੋਕਤਿ ਸ੍ਰੀ ਕਮਲਾਨਨ^੭ ॥ ੪੨ ॥ ਸੰਦਰ
ਆਸ਼੍ਰਮ^੮ ਏਕ ਨਿਹਾਰੀ । ਜਹਿ ਤਪੀਸ ਤਪ ਤਾਪਹਿ ਭਾਰੀ† । ਕਿਹਿ
ਆਸਨ ਕਿਯ ਉਰਧ ਬਾਹੁ^੯ । ਬਿਟਪਨ^{੧੦} ਲਟਕਤਿ^{੧੧} ਕੋ ਉਲਟਾਹੁ^{੧੨} ॥
੪੩ ॥ ਏਕ ਚਰਨ ਪਰਾ^{੧੩} ਕੋ ਇਕ ਠਾਂਢੇ । ਸੁਖ ਪਰਲੋਕ ਜਿਨਹਿ ਰੁਚਿ
ਬਾਢੇ । ਕਾਹੀ ਸਿਧਾਸਨ^{੧੪} ਕੋ ਪਦਮਾਸਨ ॥ । ਬਾਰਿਪਾਨ ਕੋ ਰਹਤਿ^{੧੫}

^੧ਕਿਹਾ । ^੨ਜਾਣਾ ਕਰੇ । ^੩ਨਵੇਵੰਦਾ । ^੪ਰੁਪੌਯੇ । ^੫ਆਗਯਾ । ^੬ਸੰਦਰ ਰੋਸ਼ਮ ਦੀ । ^੭ਦੁਲਾਈ ।
^੮ਮੋਢੇ ਤੇ । ^੯ਚੁਕ ਲਈ । ^{੧੦}ਬਹੁਤੀ ਮਿੱਖਯਾ । ^{੧੧}ਵੇਖਦਾ ਸੀ । ^{੧੨}ਭਾਵ ਗੁਰੂ ਜੀ । ^{੧੩}ਮਿਲੀ
ਹੋਈ । ^{੧੪}ਪਿੰਡ । ^{੧੫}ਜੰਗਲ । ^{੧੬}ਉਸ (ਬਨ) ਨੂੰ ਵੇਖਦੇ ਸਨ ਕਮਲ ਮੁਖ ਵਾਲੇ । ^{੧੭}ਟਿਕਾਣਾ ।
^{੧੮}ਬਾਹਾਂ ਖੜੀਆਂ । ^{੧੯}ਦਰਖਤਾਂ ਨਾਲ । ^{੨੦}ਲਟਕ ਰਹੇ ਸਨ । ^{੨੧}ਅਪੁੱਠੇ । ^{੨੨}ਇਕ ਪੈਰ ਦੇ
ਭਾਰ । ^{੨੩}ਕੋਈ ਪਾਣੀ ਪੀਕੇ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਕਰਦਾ ਹੈਸੀ । *ਟਿੱਪੀ ਦੀ ਥਾਂ ਪਾਠਾਂਤ੍ਰ ਹੋੜਾ ਹੈ ।

† ਪਾ:-ਬੋਲਤ ਬਚ ।

‡ ਪਾ:-ਜਹਿ ਤਪੀ ਤਪ ਤਾਪਹਿ ਭਾਰੀ ।

ਉਸਿਧਾਸਨ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਖੱਬੇ ਪੈਰ ਦੀ ਅੱਡੀ ਲਿੰਕ ਗੁਦਾ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਸੀਵਨ ਦੇ
ਵਿਚ ਰੱਖਣੀ, ਸੱਜੇ ਪੈਰ ਦੀ ਅੱਡੀ ਲਿੰਕ ਦੇ ਉੱਪਰ ਵਾਰ ਟਿਕਾਵਣੀ, ਗਿੱਚੀ ਸਿੱਧੀ ਤੇ
ਸ਼ਰੀਰ ਨੂੰ ਕੱਸਕੇ ਰਖਣਾ । ਇਹ ਹਠ ਯੋਗ ਦੇ ਤ੍ਰੀਕੇ ਹਨ ।

॥ ਪਦਮਾਸਨ ਇਉਂ ਹੋਂਦਾ ਹੈ ਸੱਜੇ ਪੈਰ ਨੂੰ ਖੱਬੇ ਪੱਟ ਪੁਰ ਰੱਖਣਾ, ਖੱਬੇ ਪੈਰ
ਨੂੰ ਸੱਜੇ ਪੱਟ ਪੁਰ ਰੱਖਣਾ, ਕੰਡ ਪਿਛੋਂ ਬਾਂਹਾਂ ਫੇਰਕੇ ਖੱਬੇ ਹੱਥ ਨਾਲ ਖੱਬੇ ਪੈਰ ਦਾ
ਅੰਗੂਠਾ ਤੇ ਸੱਜੇ ਹੱਥ ਨਾਲ ਸੱਜੇ ਪੈਰ ਦਾ ਅੰਗੂਠਾ ਫੜਨਾ, ਸ਼ਰੀਰ ਨੂੰ ਕੱਸ ਕੇ
ਸਿੱਧਾ ਰੱਖਣਾ ।

ਬਿਨਾਸਨ^੧ ॥ ੪੪ ॥ ਸ੍ਰੇਤ ਰੰਗ^੨ ਲਾਗੀ ਭਸਮੰਗ^੩ । ਜਟਾ^੪ ਸੀਸ^੫ ਜਿਨ
 ਧਸਰ^੬ ਰੰਗਾ । ਕਿਨ ਬਲਕਲ^੭ ਲਿਖ ਕੇ ਅੰਗ ਨੰਗਾ । ਅਗਨਿ ਉਸਨ
 ਸੈਂ ਕੋਇ ਉਮੰਗ^੮ ॥ ੪੫ ॥ ਕੋ ਬੈਠਹਿ ਜਲ ਕੰਠ ਪ੍ਰਮਾਣ^੯ । ਸਿਮਰ
 ਇਕਾਕੀ^{੧੦} ਕੋ ਭਗਵਾਨਾ । ਕੋ ਠਾਂਢੇ^{੧੧} ਦਿਨਰੈਨ ਬਿਤਾਵੈ । ਕੋ ਮੋਨੀ^{੧੨}
 ਨਹਿ ਬਚਨ ਅਲਾਵੈ ॥ ੪੬ ॥ ਕੋ ਨਿਜ ਬ੍ਰਿਤ ਨਿਰੋਧਨ ਕਰਿਹੀ^{੧੩} । ਸੁਖ ਜੁ
 ਸੁਰਗ ਤਿਨ ਸਮ ਪਰਿਹਰਿਹੀ^{੧੪} । ਕੋ ਮਿਲ ਕਰਿ ਹਰਿ ਕਥਾ ਰਸਾਲਾ^{੧੫} ।
 ਪਵਹਿ ਸੁਨਹਿ ਧਰਿ ਪ੍ਰੇਮ ਬਿਸਾਲਾ ॥ ੪੭ ॥ ਸਭਿ ਕੋ ਇਕ ਮਹੰਤ, ਸੋ ਕੈਸਾ ?
 ਮਨਹੁ ਸ਼ਰੀਰ ਧਾਰਿ ਤਪ ਬੈਸਾ । ਤਰੁਤ੍ਰਕ ਕੀ^{੧੬} ਕਟਿ ਕੀਨਿ ਕੁਪੀਨਾ^{੧੭} ।
 ਮ੍ਰਿਗਛਾਲਾ ਪਰ ਆਸਨ ਕੀਨਾ ॥ ੪੮ ॥ ਭਾਰੀ ਜਟਾਮੁਕਟ^{੧੮} ਜਿਹ ਸੀਸਾ ।
 ਬੈਠੈ ਰਿਦੈ ਭਜਤਿ ਜਗਦੀਸ਼ਾ । ਤਿਨਹਿ ਬਿਲੋਕ ਠਾਂਢਿ ਹੁਇ ਰਹੇ^{੧੯} ।
 ਮੁਝ ਸੋ ਅਸ ਬਚ ਕੋਮਲ ਕਹੇ ॥ ੪੯ ॥ ‘ਬਨਜ ਭਲੇ ਹਮ ਇਹਠਾਂ ਪਾਯੋ ।
 ਯਾਕੋ ਤਜਿਨੋ ਮਨ ਨਹਿ ਭਾਯੋ । ਪਾਇ ਅਮੋਲ ਜੁ ਮਗ ਮਹਿ ਹੀਰਾ ।
 ਫਟਕ ਨ ਬਨਜਹਿ^{੨੦} ਜੇ ਮਤਿ ਧੀਰਾ ॥ ੫੦ ॥ ਖੋਜਤਿ ਮਧੁ^{੨੧} ਪਧੂਖ^{੨੨} ਕਰ
 ਆਈ । ਜੇ ਜਾਨਹਿ ਨਿਜ ਭਾਗ ਭਲਾਈ । ਬਹੁਰ ਪਿਤਾ ਕੀ ਆਗਸਾ
 ਜੋਊ ॥ ਭਲੇ ਬਨਜ ਕਰਨੇ ਕੀ ਸੋਊ ॥ ੫੧ ॥ ਯਾਂਤੈ ਬਨਜ ਲਾਭਦਾ
 ਔਰ ਨ^{੨੩} ਫਿਰ ਦੇਖਹੁ ਜੇ ਸਭਿ ਹੀ ਠੈਰਨ^{੨੪} । ਏਹ ਰਜਤਪਨ^{੨੫} ਇਨਹਿ
 ਚਢਾਵਹਿ । ਅਸਨ^{੨੬} ਬਸਨ^{੨੭} ਤੇ ਲੇ ਸੁਖ ਪਾਵਹਿ ॥ ੫੨ ॥ ਅਸ ਸਨਿ ਕਰਿ
 ਬਚ ਬੇਦੀ ਬਰਕੇ । ਮੈਂ ਬੋਲੈ ਕਾਲੁ ਦਿਸ^{੨੮} ਡਰਿਕੇ । ‘ਬਨਕਨ^{੨੯} ਜਿਉ^{੩੦}
 ਬਨਜਨ^{੩੧} ਧਨ ਹੇਤੂ । ਤੁਮ ਕੋ ਭੋਜਨੋ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਿਕੇਤੂ ! ॥ ੫੩ ॥ ਪੁਨ ਤੁਮ
 ਜਨਕਹਿ^{੩੨} ਕਠਿਨ ਸਭਾਉ । ਗੁਨਹੁ ਆਪ^{੩੩} ਮੁਝ ਦੋਸ਼ੁ ਨ ਕਾਉ ॥
 ਪਿਤਾ ਪੁੱਤੁ ਕਰਿ ਲੇਹੁ ਨਿਬੇਰੈ । ਮੈਂ ਹੋ ਦਾਸ ਨ ਕਰਹਿ ਸੁ ਝੇਰੈ^{੩੪} ॥ ੫੪ ॥

^੧(ਕੋਈ) ਨਿਰਹਾਰ, ਬਿਨ+ਅਸਨ । ^੨ਚਿੱਟੇ ਰੰਗ ਵਾਲੀ । ^੩ਸੁਵਾਹ ਅੰਗਾਂ ਪੁਰ । ^੪ਜੜਾਵਾਂ ।
^੫ਸਿਰ ਤੋ । ^੬ਮਿਟਿਆਲਾ । ^੭ਭੋਜ ਪੱਤ੍ਰ । ^੮ਅੰਗ ਦੇ ਸੇਕ ਨਾਲ ਕੋਈ ਹਿਤ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ।
^੯ਜਲ ਵਿਚ ਗਿੱਚੀ ਤਕ । ^{੧੦}ਇਕੱਲਿਆਂ । ^{੧੧}ਖੜੇਰਹਿਤ । ^{੧੨}ਚੱਪ ਰਹਿੰਦਾ । ^{੧੩}ਬ੍ਰਿਤੀਏਕਾਗਰ
 ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ । ^{੧੪}ਤਜਾਗ ਦਿੱਤਾ ਹੈ । ^{੧੫}ਸੰਦਰ । ^{੧੬}ਦਰੱਖਤ ਦੀ ਛਿੱਲ ਦੀ । ^{੧੭}ਲੱਕ ਨਾਲ ਲੰਗੋਟੀ
 ਬੱਧੀ ਹੈ । ^{੧੮}ਜਟਾਂ ਦਾ ਮਾਨੋਂ ਮੁਕਟ । ^{੧੯}ਭਾਵ, ਗੁਰੂ ਜੀ ਖੜੇ ਹੋ ਰਹੇ । ^{੨੦}ਫੇਰ ਸ਼ੀਸ਼ਾ ਨਹੀਂ
 ਵਣਜਦੇ । ^{੨੧}ਸ਼ਹਦ । ^{੨੨}ਅੰਮ੍ਰਿਤ । ^{੨੩}ਠੈਰ ਨਹੀਂ । ^{੨੪}ਸਭਨੀਂ ਥਾਈਂ । ^{੨੫}ਰੁਪੱਯੇ । ^{੨੬}ਭੋਜਨ ।
^{੨੭}ਕਪੜੇ । ^{੨੮}ਫਲੇ । ^{੨੯}ਬਾਣੀਆਂ ਵਾਂਗ । ^{੩੦}ਵਪਾਰ ਲਈ ਧਨ (ਦੇਕੇ) । ^{੩੧}ਫੇਰ
 ਤੁਸਾਡੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਦਾ । ^{੩੨}ਤੁਸੀਂ ਵਿਚਾਰ ਲਓ । ^{੩੩}ਬਗੜਾ ।

ਜਿਉਂ ਮਨ ਆਇ ਕਰਹੁ ਤਿਉਂ ਕਾਰਾ॥ ਹੋਂ ਤੋਂ ਨਿਤ ਰਾਵਰਿ ਅਨੁਸਾਰ॥
 ਖੇਲਤਿ ਜਬੈ ਬਾਲਕਨਿ ਮਾਂਹੀ । ਤਬਹੀ ਸੰਗ ਤਜਸੈ ਮੈਂ ਨਾਂਹੀ ॥੫੫॥
 ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਮੁਝ ਕੋ ਦੇਤਿ ਰਜਾਈ^੧ । ਤਿਉਂ ਤਿਉਂ ਕਰਉਂ* ਸਦਾ
 ਸੁਖ ਪਾਈ । ਕਰਨੈਚਿਤ^੨ ਕਰੀਏ ਗੁਨ ਉਰ ਮੈਂ^੩ । ਅਸ ਕਹਿ ਮੈਂ
 ਦੀਨੈ ਧਨ ਕਰ ਮੈਂ^੪ ॥੫੬॥ ਕਰ ਮਹਿ ਲੇਯ ਕਾਰਖਿਕ^੫ ਤਬਹੀ । ਗਏ
 ਮਹੰਤ ਸੰਤ ਜਹਿ ਸਭਿ ਹੀ । ਕਰ ਬੰਦਨ ਤਿਨ ਕੇ ਫਿਗ ਬੈਸੇ । ਕੁੰਭਜ^੬
 ਨਿਕਟ ਰਘੂਤਮ^੭ ਜੈਸੇ ॥੫੭॥ ਮ੍ਰਿਦੁਲ ਮਧੁਰ ਕਰੁਨਾ ਸੰਗ ਸਾਨੀ^੮ ।
 ਬੋਲੇ ਪਰਮ ਮਨੋਹਰ ਬਾਨੀ^੯ । ਨਗਨ ਅੰਗ ਦਿਨ ਰੈਨ ਬਿਤਾਵਤਿ । ਪਹਿ-
 ਰਤਿ ਨਹੀਂ ਕਿ ਹਾਥ ਨ ਆਵਤਿ^{੧੦} ॥੫੮॥ ਇਸ ਰਿਤੁ ਮਹਿ ਤਨ^{੧੧} ਸੀਤ^{੧੨}
 ਸੰਤਾਵਤਿ । ਬਹੁਰੋ ਬਰਖਾ^{੧੩}, ਉਸਨ^{੧੪} ਤਪਾਵਤਿ । ਅਚਵਹੁ^{੧੫} ਅਸਨ^{੧੬}
 ਕਿ ਰਹਹੁ ਅਨਸਨਾ^{੧੭} । ਦੇਤਿ ਖੇਦ ਤਨ ਜਿਉਂ ਬਿਨ ਬਸਨਾ^{੧੮} ॥੫੯॥
 ਪ੍ਰਭਾਵਾਨ ਸੁੰਦਰ ਸਰਬੰਗਾ^{੧੯} । ਭਸਮ ਸੰਗ ਸੋਂ ਕੀਨਿ ਕਰੰਗਾ । ਸੰਤ ਰੂਪ
 ਮਤਿ^{੨੦} ਭਲੇ ਉਤੰਗਾ । ਉਤਰ ਦੀਜੈ ਸੰਗ ਉਮੰਗਾ^{੨੧} ॥੬੦॥ ਰਿਖੀਕੇਸ਼^{੨੨}
 ਸਨਿ ਬੋਲਜੋ ਬਾਨੀ । ਮੁਕਤਿ ਜੁ ਮਾਰਗ ਤਾ ਰਸ ਸਾਨੀ^{੨੩} । ‘ਸਾਧ ਬੰਖ
 ਜਿਨ ਧਰਜੈ ਸਰੰਗਾ । ਤਾਂਕੋ ਚਹੀਅਤਿ ਸੰਜਮ ਚੀਰਾ^{੨੪} ॥ ੬੧ ॥ ਬਹੁਰ
 ਸੁਨਹੁ ਭੋਜਨ ਕੀ ਰੀਤੀ । ਜੇ ਹਮ ਜਾਰਹਿ ਹੋਤਿ ਅਨੀਤੀ । ਸਿੰਘਾਸਨ^{੨੫}
 ਸਿੱਧੇ ਸੁਹਾਵਾ । ਤਾਂਪਰ ਬੈਸ ਪਰਮ ਸੁਖ ਪਾਵਾ ॥੬੨॥ ਪਰਾਲਬਧ ਸੋਂ
 ਦਾਸ ਹਮਾਰੀ । ਸੇਵਾ ਕਰਹਿ ਅਨੇਕ ਪ੍ਰਕਾਰੀ । ਸੁਭਟ ਸੰਗ^{੨੬} ਬਹੁ ਬਿਧਿ
 ਤਪ ਤਾਪਨ । ਮੋਹ ਨਿਪਤ ਕੀ ਪੁਤਿਨਾ ਖਾਪਨ^{੨੭} ॥੬੩॥ ਸਤਿ ਕੋ ਛਤਰ
 ਸੀਸ ਪਰ ਝੁਲੈ । ਜਾਸ ਬਿਲੋਕੇ^{੨੮} ਦਬਤਿ ਪ੍ਰਤਿਕੂਲੈ^{੨੯} । ਅਬਚਲ
 ਜਬ ਕੋ ਅਸ ਸੁਖ ਪਾਯੈ । ਅਨਤ^{੩੦} ਨ ਤਬ ਕੋ ਮਨ ਬਿਰਮਾਯੈ^{੩੧} ।

^੧ਹੁਕਮ।^੨ਕਰਨੇ ਦੇ ਲਾਇਕ (ਜੋ ਹੈ ਮੈਂ)।^੩ਦਿਲ ਵਿਚ ਸੋਚਕੇ।^੪ਹੱਥ ਵਿਚ।^੫ਰੁਪਯੋ।^੬ਅਗਸਤ
 ਮੁਨੀ। ਪੰਚਬਟੀ ਨਿਵਾਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਜੀ ਅਗਸਤ ਨੂੰ ਮਿਲੇ ਸੇ, ਜਿਸਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਆਦਰ
 ਕੀਤਾ ਤੇ ਇਹਵਾਕ ਕਹੇ:—ਦੀਰਘ ਕਾਲਸੁ ਮੈਂ ਤਪਕੀਨੋ ਤੇ ਹਿੰਬਖੇਮਨ ਆਨ ਨਦੀਨੋ। ਤਾਂਕੋ ਫਲ
 ਮੈਂ ਆਸ ਸੁ ਪਾਏ। ਤੇ ਪਦ ਪੰਕਜ ਵਾਰ ਚਢਾਏ। (ਅਧਿਆਯ: ਰਾਮਾ: ਆਰਿਨ: ੩) ਗੁ: ਪ੍ਰ: ਸੂ: ਰੁਤ ੨,
 ਅੰਸੂ ੧੩, ਅੰਕ ੪੨ ਵਿਚ ਇਹ ਖਜਾਲ ਐਉਂ ਆਯਾ ਹੈ:—ਰਾਮਚੰਦ ਫਿਗ ਕਿਧੈ ਅਗਸਤ।
^੭ਸ੍ਰੀਰਾਮਚੰਦਰ।^੮ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਮਿਲੀ।^੯ਸ਼ਰੀਰ।^{੧੦}ਪਾਲ।^{੧੧}ਬਰਸਾਤ (ਸਤਾਉਂਦੀ ਹੈ)।^{੧੨}ਗਰਮੀ।
^{੧੩}ਖਾਂਦੇ ਹੋ।^{੧੪}ਭੋਜਨ।^{੧੫}ਨਿਰੋਹਾਰ।^{੧੬}ਕਪੜੇ ਦੇ।^{੧੭}ਸਾਰੇ ਅੰਗਾਂ ਕਰਕੇ।^{੧੮}ਸਿੱਧਾਂਤ।^{੧੯}ਮਹੰਤ।
^{੨੦}ਮਿਲੀ ਹੋਈ।^{੨੧}ਕਪੜੇ ਦਾ।^{੨੨}ਤਖਤ।^{੨੩}ਚੰਗੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨਾਲ।^{੨੪}ਮੋਹਰਾਜੇ ਦੀ ਸੈਨਾ ਖਪਾ
 ਦੇਣ ਨੂੰ।^{੨੫}ਵੇਖਕੇ।^{੨੬}ਵੇਰੀ।^{੨੭}ਹੋਰ ਪਾਸੇ।^{੨੮}ਮੋਹਿਆ ਨਹੀਂ।^{੨੯}ਪਾ:—ਕਰਤ।^{੩੦}ਪਾ:—ਬਿਹਾਰਤ।

॥ ੬੪ ॥ ਸੰਤ ਉਕਤਿ ਕੀ ਸੁਨਿ ਕਰਿ ਜੁਗਤੀ^੧ । ਹਰਖਤਿ ਸ੍ਰੀ ਨਾਨਕ
ਬਚਨੁਕਤੀ^੨ । ‘ਹਾਵਰਿ ਨਾਮ ਸੁਨਨ ਅਭਿਲਾਖਾ । ਤੁਮਹੋ ਧੰਨ ਧਰਮ
ਦਿਢਰਾਖਾ ॥ ੬੫ ॥ ਕਿਯ ਆਸਾ ਇਕ ਏਕੈਕਾਰੈ ਪਰਬਿਤਿ^੩ ਤਜਿ ਨਿਰ-
ਬਿਤਿ^੪ ਪਗ ਧਾਰੀ* । ਸੁਮਤਿ ਅਗਾਤੀ^੫ ਸੰਤ ਸੁਚਾਲੀ । ਸ਼ਾਂਤਿ ਲਤਾ^੬
ਭਲਿ ਬਿਧਿ ਪ੍ਰਤਿਪਾਲੀ’ ॥ ੬੬ ॥ ਪੁਨ ਭਾਖਤਿ ਮਹੇਤ ਸੁਭ ਬਾਨੀ† ।
‘ਭੋ ਧੀਮਤਿ^੭ ਤੁਮ ਹੋ ਗੁਨ ਖਾਨੀ । ਬੈਸ ਕਿਸ਼ੋਰ ਬਿਖੈ‡ ਅਪਮਾਨੀ^੮ । ਸਤਿ
ਸੰਗਤਿ ਪਰ ਸੁਮਤਿ ਲੁਭਾਨੀ ॥ ੬੭ ॥ ਸੰਤਰੇਨ ਹੋ ਨਾਮ ਹਮਾਰਾ । ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ
ਬਚ ਸੋ ਧਰਜੇ ਸੁਧਾਰਾ ਦੀਨ ਗਰੀਬੀ ਕੋ ਸਿਰਪਾਉ । ਸੁਜਸ ਜਾਸੁ ਬਹੁ ਵਧ-
ਤਿ ਪ੍ਰਭਾਉ^{੧੦} ॥ ੬੮ ॥ ਰਿਦੇ ਪ੍ਰਸੀਦੇ^{੧੧} ਸੁਨਿਕਰਿ ਨਾਮੁ ਜਿਉਂ ਕਵਿ ਉਕਤਿ^{੧੨}
ਸੁਨਤਿ ਮਤਿਧਾਮੁ^{੧੩} । ਮੁਝ ਸੋਂ ਕਹਿਨ ਲਗੇ ਤਿਹ ਕਾਲਾ । ‘ਤਜਨੈ ਨ ਜਾਇ
ਬਨਜ ਇਹ, ਬਾਲਾ !’ ॥ ੬੯ ॥ ਕਰ ਤੇ ਧਨ ਧਰਿ ਅੰਗੁ ਮਹੰਤਾ । ‘ਅਸਨ^{੧੪}
ਕਰਾਵਹੁ’ ਕਹਿ ਜਗਕੰਤਾ^{੧੫} । ‘ਹਮ ਨੈ ਤੁਮਰੀ ਸਭਿ ਬਿਧਿ ਜਾਨੀ । ਕਰਤਿ
ਨ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਗੁਨਹਾਨੀ^{੧੬} ॥ ੭੦ ॥ ਬਿਨ ਜਾਚੇ^{੧੭} ਸਾਦਰ ਜੋ ਦੇਈ । ਤਾਂਕੋ
ਰੁਚਿ ਸੋਂ^{੧੮} ਅਚਨ ਕਰੇਈ^{੧੯} । ਅਬਹਿ ਪਠਾਏ ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾਰਾ । ਲੋ ਕਰਿ
ਸੁਖ ਸੋਂ ਕਰਹੁ ਅਹਾਰਾ’ ॥ ੭੧ ॥ ਕਹਿ ਮਹੰਤ ‘ਲਾਘੁ ਬੈਸ^{੨੦} ਕੁਲੀਨੀ ।
ਤਵ ਬਿਵਹਾਰੈ ਜਨਕ^{੨੧} ਅਧੀਨੀ । ਪਠਜੈ ਕਾਜ ਕਿਹ ਤੋਹਿ ਵਿਚਾਰੀ ।
ਜਾਹੁ ਛੁਛ^{੨੨} ਤੋਂ ਦੇਹਿ ਨਿਕਾਰੀ’ ॥ ੭੨ ॥ ‘ਸੁਨਹੁ ਸੰਤ ! ਮੈਂ ਪਿਤਾ ਨਿਦੇ-
ਸਾ^{੨੩} । ਸੋ ਕੀਨੋ ਜਿਸ ਲਾਭ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਾ । ਮੁਝ ਸੋਂ ਕਹਨੈ ਬਨਜ ਸੋਝਿ ਕਰੀਏ ।
ਯਾਂਤੇ ਅਨਤ^{੨੪} ਨ ਭਲੋ ਬਿਚਰੀਏ’ ॥ ੭੩ ॥ ਬਾਨੀ ਸੁਨੀ ਸੁ ਧੀਰ ਮਹੰਤਾ ।
ਕਹਨੈ ‘ਜਿ ਤਵ ਉਰ ਇਹ ਦਿਵ ਮੰਤਾ^{੨੫} । ਲੋ ਜਾਵਹੁ ਧਨ ਨਿਜ
ਕਿਹ^{੨੬} ਨਗਰੀ । ਭੋਜਨ ਸੋਜ^{੨੭} ਆਨਿ ਦਿਹੁ ਸਗਰੀ’ ॥ ੭੪ ॥ ਸੁਨੇ

^੧ਸੰਤ ਦੀ ਉਚਾਰੀ ਜੁਗਤੀ । ^੨ਬਚਨ ਬੋਲੇ, ਬਚਨ+ਉਕਤੀ । ^੩ਪਰਵਿਰਤੀ, ਗ੍ਰਿਹਸਤ ਆਦਿ ।
^੪ਨਿਰਵਿਰਤੀ, ਤਯਾਗ । ^੫ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਵਾਲੇ । ^੬ਸ਼ਾਂਤੀ ਦੀ ਬੋਲ । ^੭ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਾਲੀ ਹੈ । ^੮ਹੋ
ਬਧੀਵਾਨ । ^੯ਛੋਟੀ ਉਮਰੇ ਮਾਨ ਰਹਿਤ ਹੋ, (ਅ) ਵਿਸ਼ੇ ਤ੍ਰਿਸਕਾਰੇ ਹਨ । ^{੧੦}ਪ੍ਰਤਾਪ ।
^{੧੧}ਖੁਸ਼ ਹੋਏ । ^{੧੨}ਕਵੀ ਦਾ ਕਥਨ । ^{੧੩}ਬੁੱਧੀ ਦੇ ਘਰ । ^{੧੪}ਭੋਜਨ । ^{੧੫}ਜਗਤ ਪਤੀ ਭਾਵ
ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ । ^{੧੬}ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਅਰਜ (ਤੁਸੀਂ) ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ, ਭਾਵ
ਕਿਸੇ ਕੋਲੋਂ ਹੱਥ ਟੱਡਕੇ ਮੰਗਦੇ ਨਹੀਂ । ^{੧੭}ਮੰਗੋ । ^{੧੮}ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ । ^{੧੯}ਛੁਕਦੇ ਹੋ ।
^{੨੦}ਉਮਰ ਛੋਟੀ । ^{੨੧}ਪਿਤਾ ਦੇ । ^{੨੨}ਖਾਲੀ । ^{੨੩}ਮੇਰੇ ਪਿਤਾ ਦੀ ਆਗਿਆ ਹੈ । ^{੨੪}ਹੋਰ । ^{੨੫}ਪੱਕੀ
ਸਲਾਹ ਹੈ । ^{੨੬}ਕਿਸੇ । ^{੨੭}ਭੋਜਨ ਦੀ ਰਸਦ ।

*ਪਾ:-ਤਪਧਾਰੀ ।
†ਪਾ:-ਭਾਖਤ ਪੁਨਹੁ ਮਹੰਤ ਸੁਬਾਨੀ ।
‡ਪਾ:-ਦਿਸੈ-ਬੀ ਹੈ
§ਪਾ:-ਸੁਭ ।

ਸ੍ਰਵਨ^੧ ਸੰਤਨ ਕੇ ਬੈਨਾ । ਨਗਰ^੨ ਦਿਸਾ ਗਮਨੇ ਗੁਨਐਨਾ । ਲੇ
 ਬਿਪਨੀ^੩ ਤੇ ਚੂਨ^੪ ਮਹੀਨਾ । ਤਿਹ ਹਿਤ ਪੰਚ ਰਜਤਪਨ^੫ ਦੀਨਾ
 ॥ ੭੫ ॥ ਸੁਖਮ ਚਾਵਰ ਚਾਰੁ ਲੰਮੇਰੇ^੬ । ਤਿਹ ਸਮ^੭ ਲੇਕਰਿ ਭਾਰ
 ਬੰਧੇਰੇ । ਲੀਨ ਤੀਨ ਕੇ ਘਿੱਤ ਨਵੀਨਾ । ਸਿਤਾ^੮ ਸ੍ਰੇਤ^੯ ਤਾਂਕੇ ਸਮ^{੧੦}
 ਲੀਨਾ ॥ ੭੬ ॥ ਦੁਗਧ^{੧੧} ਹੇਤ^{੧੨} ਖਰਚੇ ਪੁਨ ਤੀਨੇ । ਬਾਕੀ ਭਾਰਬਾਹ^{੧੩}
 ਕੇ ਦੀਨੇ । ਸਭਿਹਿ ਸੋਜ^{੧੪} ਪੁਰਿ ਤੇ ਉਚਵਾਈ^{੧੫} । ਸੰਤਨ ਢਿਗ^{੧੬} ਗਮਨੈ
 ਜਗਰਾਈ^{੧੭} ॥ ੭੭ ॥ ਸਭਿ ਸੰਭਾਰ ਮਹੰਤ ਅਗਾਰੀ । ਧਰਿ ਬੈਸੇ ਸੇਵਕ
 ਸੁਖਕਾਰੀ^{੧੮} । ‘ਦੀਜੈ ਆਇਸ^{੧੯} ਹੋਇ ਰਸੋਈ । ਅਚਹਿ^{੨੦} ਸੰਤ ਰਚਿ^{੨੧}
 ਕਰਹਿ ਜਿਤੋਈ^{੨੨} ॥ ੭੮ ॥ ਸੋਰਠਾ ॥ ਸੁਨਿ ਮਹੰਤ ਮਤਿਵੰਤਿ ਕਹੀ ਗਿਰਾ
 ਜਗਕੰਤ ਸੋ । ‘ਕਰਿ ਅਚਵਹਿਗੇ^{੨੩} ਸੰਤ ਤੁਮ ਗਮਨਹੁ^{੨੪} ਪੁਰਿ ਆਪਨੇ’
 ॥ ੭੯ ॥ ਦੋਹਰਾ ॥ ਤਜਿ ਕਾਨਨ^{੨੫} ਕਮਲਾਨਨੇ^{੨੬} ਗਵਨੇ ਨਿਜ ਪੁਰਿ ਓਰ ।
 ਕਵਿ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਬੰਦਨਾ ਧਰ ਪਰ ਜੁਗ ਕਰ ਜੋਰਿ ॥ ੮੦ ॥ ਇਤਿ
 ਸ੍ਰੀਗੁਰਨਾਨਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਗ੍ਰੰਥੇ ਪੂਰਬਾਰਧੇ ‘ਤਪਸੀਅਨਪ੍ਰਸੰਗ’ ਬਰਨਨੰ ਨਾਮਚਤੁਰਦਸਮੇਧਯਾਇ ੧੪।

੧੫. [ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਮੰਗਲ । ਖਰਾ ਸੋਦਾ; ਬਾਬਾ ਕਾਲੂ ਤੇ ਰਾਯ ਬੁਲਾਰ] ।

ਦੋਹਰਾ ॥ ਸ੍ਰੀ ਅੰਗਦ ਅਰਬੰਦ ਪਦ ਆਨੰਦ ਕੰਦ ਮਕੰਦ ।

ਧਰਪਰ ਧਰਿ ਸਿਰ ਨਮਹਿ ਕਰਿ ਸ਼ਰਨ ਹਰਨ ਦੁਖ ਦੁੰਦ ॥੧॥

{	ਅਰਬੰਦ=ਕਮਲ ।	ਪਦ=ਚਰਣ, ਪੈਰ ।
	ਆਨੰਦ ਕੰਦ=ਆਨੰਦ ਦੇ ਫਲ ਯਾ ਬਦਲ, ਆਨੰਦ ਦਾਤੇ ।	
	ਮਕੰਦ=ਮੁਕਤੀ ਦਾਤਾ ।	
	ਦੁੰਦ=ਦੁਖ, [ਦੁੰਦ=ਦੁਖ] ਵਡੇ ਦੁਖ, ਉਪਦ੍ਰਵ ।	

ਅਰਥ—ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ—(ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ) ਸ਼ਰਨ ਵੱਡੇ ਦੁਖਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲੀ
 ਹੈ (ਅਰ ਜੋ) ਆਨੰਦ ਦੇ ਦਾਤਾ ਤੇ ਮੁਕਤੀ ਦੇ ਦਾਤਾ ਹਨ—ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਕਮਲਾਂ ਪਰ
 ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਸਿਰ ਧਰਕੇ ਮੱਥਾ ਟੇਕਦਾ ਹਾਂ ।

^੧ਕੰਨੀ । ^੨ਮੰਡੀ । ^੩ਆਟਾ । ^੪ਰੁਪੱਯੇ । ^੫ਚਾਵਲ ਸੁਹਣੇ ਤੇ ਲੰਮੇ । ^੬ਬਰਾਬਰ ਦ ਅਰਥਾਤ ਪੰਜ
 ਰੁਪੱਯੇ ਦੇ । ^੭ਖੰਡ । ^੮ਚਿੱਟੀ । ^੯ਬਰਾਬਰ ਅਰਥਾਤ ੩) ਦੀ । ^{੧੦}ਦੁੱਧ । ^{੧੧}ਵਾਸਤੇ । ^{੧੨}ਭਾਰ
 ਚੁੱਕਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ । ^{੧੩}ਰਸਤ । ^{੧੪}ਚੁਕਾਕੇ । ^{੧੫}ਪਾਸ । ^{੧੬}ਜਗਤ ਦੇ ਰਾਜੇ ਭਾਵ ਗੁਰੂ ਜੀ ।
^{੧੭}ਸੇਵਕਾਂ ਨੂੰ ਸੁਖੀ ਕਰਨ ਵਾਲੇ । ^{੧੮}ਆਗਯਾ । ^{੧੯}ਖਾਵਨ । ^{੨੦}ਭੁਖ । ^{੨੧}ਜਿੰਨੀ ਕੁ ਹੋਵੇ ।
^{੨੨}ਛਕ ਲੇਣਗੇ । ^{੨੩}ਜਾਵਹੁ । ^{੨੪}ਜੰਗਲ ਨੂੰ । ^{੨੫}ਕਮਲ ਮੁੱਖ ਵਾਲੇ ।

*ਨਗਰ ਤੋਂ ਮੁਰਾਦ—ਚੂਹੜਕਾਣਾ ਹੈ ਜੋ ਹੁਣ ਤਕ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਟਿਕਾਣੇ ਯਾਦਗਾਰੀ
 ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬੀ ਹੈ; ਜਿਸ ਨੂੰ ਖਰਾ ਸੋਦਾ ਤੇ ਸੱਚਾ ਸੋਦਾ ਬੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ।

ਸ੍ਰੀ ਬਾਲਾ ਸੰਧਰੁ ਵਾਰ ॥ ਚੋਪਈ ॥ ਜਬ ਹਮ ਗਮਨੈ^੧ ਤਿਨਕੋ ਤਜਾਗੀ । ਬੋਲੇ
ਸੰਤ ਗਿਰਾ^੨ ਅਨੁਚਾਰੀ^੩ । ਆਰਬਲਾਲਘੁ ਬਾਲ ਸਚਾਲੀ । ਗਿਰਾ ਵਿਰਾਗ
ਭਗਤਿ ਭਲ ਸਾਲੀ^੪ ॥ ੨ ॥ ਤੁਮ ਸੋ ਆਨਿ ਕੀਨੋ ਬਹੁ ਭਾਉ । ਮ੍ਰਿਦੁਲ^੫
ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਬਿਸਾਲ ਸੁਭਾਉ । ਭੋਜਨ ਸੋਜ ਆਨਿ^੬ ਜਬ ਬੈਸੇ । ਚਲਨ ਰਜਾਇ^੭
ਦੀਨਿ ਤੁਮ ਕੈਸੇ^੮ ॥ ੩ ॥ ਸੁਨਿ ਮਹੰਤ ਬੋਲੈ ਬਰਬਾਨੀ । ਇਹ ਕੋ ਪਰਮ-
ਪੁਰਖ^੯ ਸੁਖਦਾਨੀ । ਕਲਾਵਾਨਗਜਾਨੀ ਗੁਨਖਾਨੀ । ਦੁਰਜੋ ਰਹੈ^{੧੦} ਗਤਿ^{੧੧}
ਪਰਹਿ ਨ ਜਾਨੀ ॥ ੪ ॥ ਭਯੋ ਅਸਹਿ ਮੁਖ ਤੇਜ ਪ੍ਰਭਾਉ^{੧੨} । ਯਾਂਤੇ ਦੀਨੀ
ਜਾਨਿ ਰਜਾਉ^{੧੩} । ਅਸ ਕਹਿ ਤਬ ਕੀਨੋ ਪੁਨ ਅਸਨਾ । ਖਾਨ ਲਗੇ
ਸ੍ਵਾਦਨ ਲੇ ਰਸਨਾ ॥ ੫ ॥ ਸਿਤਾ^{੧੪} ਘਿੱਤ ਮੇਲੈ ਸੰਗ ਪਾਇਸ^{੧੫} । ਸੰਤ
ਛੁਪਾਤੁਰ^{੧੬} ਤ੍ਰਿਪਤੇ ਖਾਇਸੁ । ਮਨ ਪ੍ਰਸੀਦ ਹੈ ਬਚਨ ਬਖਾਨੇ । ਇਹ
ਕਰਤਾਰ ਪਨੈ ਹਮ ਜਾਨੈ ॥ ੬ ॥ ਕਿਧੈ ਸਰੀਰ ਧਾਰਿ ਕਰਤਾਰਾ । ਆਨਿ
ਲੀਨਿ ਸੁਧਿ, ਦੀਨ ਅਹਾਰਾ । ਸਪਤ ਦਿਵਸ ਕੇ^{੧੭} ਛੁਪ^{੧੮} ਸਿਤਾਏ । ਅਬ
ਭੋਜਨ ਕਰਿ ਹਮ ਤ੍ਰਿਪਤਾਏ^{੧੯} ॥ ੭ ॥ ਇਤ ਸ੍ਰੀ ਨਾਨਕ ਪੁਰਿ ਦਿਸ਼
ਗਵਨੂ^{੨੦} । ਅਰਧਪੀਥ^{੨੧} ਪਹੁੰਚੇ ਗੁਨਭਵਨੂ^{੨੨} । ਸੋਚ ਬਿਮੋਚਨ^{੨੩} ਸੋਚਨ
ਲਾਗੇ । ਹਟਕਤਿ ਚਿਤ^{੨੪}, ਪਗ ਪਰਹਿ ਨ ਆਗੇ ॥ ੮ ॥ ਚਿੰਤਾਤੁਰ ਸੇ ਹੈ
ਗੁਨਖਾਨੀ । ਬੋਲੇ ਮੁਖ ਸੋ ਅਸ ਬਿਧਿ ਬਾਨੀ । ਇਹ ਕੀਨੋ ਕਜਾ ਹਮ ਨੈ
ਕਾਮਾਉ^{੨੫} ਤਰ ਕੋ ਦੈ ਹੈ ਚਲਿ ਧਾਮਾ ॥ ੯ ॥ ਪਿਤਕੋ* ਅਧਿਕ ਕ੍ਰੋਧ ਉਪਜੈ-
ਹੈ । ਮੁਖ ਤੁਝ ਸੋ ਦੇ ਗਾਰਿ ਲਰੈ ਹੈ । ਮੈਂ ਭਾਖੈ 'ਕਛੁ ਦੋਸ਼ ਨ ਮੇਰੇ' ਤੁਮ
ਕੋ ਬਰਜ^{੨੬} ਰਹੈ ਬਹੁਤੇਰੇ ॥ ੧੦ ॥ ਆਪ ਜਾਨਿਕੈ ਕੀਨੋ ਕੁਕਾਜੂ । ਚਿਤ
ਕਿਉਂ ਚਿੰਤ ਧਰੀ ਤੁਮ ਆਜੂ । ਅਬ ਜਿਮ ਹੋਇ ਸਹੁ ਸੋ ਰੀਤੀ । ਸੂਧੀ^{੨੭}
ਹੁਇ ਅਬਵਾ ਬਿੱਪ੍ਰੀਤੀ^{੨੮} ॥ ੧੧ ॥ ਮੁਖ ਕੋ ਚਿੰਤ ਨ ਏਕ ਬਿਆਪੇ । ਧਨ
ਤੁਮਰਾ ਖਰਚੈ ਤੁਮ ਆਪੇ । ਬਹੁਰ ਨ ਮੈਂ ਤੁਮ ਤੇ ਕਛੁ ਸਜਾਨਾ । ਸਭਿ

^੧ਚਲੇ । ^੨ਬਾਣੀ । ^੩ਪ੍ਰੇਮ ਭਰੀ । ^੪ਉਸ ਦੀ ਭਲੀ ਬਾਣੀ ਭਗਤੀ ਤੇ ਵੈਰਾਗ ਦਾ ਘਰਸੀ । ^੫ਕੋਮਲ ।
^੬ਰਸਤ ਲਿਆਕੇ । ^੭ਜਾਣ ਦੀ ਆਗਿਆ । ^੮(ਭਾਵ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ) ਕੋਈ ਪਰਮ ਪੁਰਖ ਹੈ ।
^੯ਛਿਪਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ । ^{੧੦}ਅਸਲੀ ਹਾਲਤ । ^{੧੧}ਇਸ ਦੇ (ਭਾਵ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ) ਦੇ ਤੇਜ ਦਾ ਪ੍ਰਤਾਪ
ਮੈਥੋਂ ਬੱਲਿਆ ਨਹੀਂ ਗਿਆ । ^{੧੨}ਆਗਿਆ । ^{੧੩}ਖੰਡ । ^{੧੪}ਖੀਰ ਦੇ । ^{੧੫}ਭੁੱਖੇ । ^{੧੬}ਸਤਾਂ ਦਿਨਾਂ ਦੇ ।
^{੧੭}ਭੁੱਖ ਦੇ । ^{੧੮}ਰੱਜ ਗਏ ਹਾਂ । ^{੧੯}ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ । ^{੨੦}ਅੱਧੇ ਰਾਹ । ^{੨੧}ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਘਰ । ^{੨੨}ਸੋਚਾਂ ਦੂਰ
ਕਰਨਹਾਰੇ (ਗੁਰੂ ਜੀ) । ^{੨੩}ਦਿਲ ਰੁਕਦਾ ਹੈ । ^{੨੪}ਹਟਕ । ^{੨੫}ਸਿੱਧੀ । ^{੨੬}ਅਪੁੱਠੀ । *ਪਾਠਾਂ-ਸ੍ਰੀ

ਜਾਨਹਿਗੇ ਬੈਸ ਸਮਾਨਾ^੧ ॥੧੨॥ ਪੁਨ ਮੈਂ ਹੋਂ ਆਇਸੁ ਅਨੁਸਾਰੀ । ਤਵ
 ਪਿਤ ਭੇਜਨੇ ਦਾਸ ਵਿਚਾਰੀ । ਯਾਂਤੇ ਦੋਸ ਨ ਮਮ ਪਰ ਠਾਨਹਿ ॥ ਕਰਮ
 ਸੁਭਾਸੁਭ ਤੁਮਰੇ ਜਾਨਹਿ^੨ ॥੧੩॥ ਗਟੀ ਗਿਨਤਿ ਬੋਲਤਿ ਬਚਦੇਉ । ਨਿਯ-
 ਰਾਨੀ^੩ ਤਲਵੰਡੀ ਸੋਉ । ਹੋਂ ਤੋ ਚਲਿ ਆਯੋ ਨਿਜ ਸਦਨਾ । ਪੁਰਿ ਨ
 ਪ੍ਰਵੇਸ਼ੋ^੪ ਪੀਕਜ ਬਦਨਾ ॥ ੧੪ ॥ ਏਕ ਤਾਲ ਜਲਹੀਨ ਜੁ ਦੂਰੀ । ਤਹਿ
 ਬੈਸੇ ਬੈਸਕ ਜਿਨ ਰੂਰੀ । ਸੁਨਜੇ ਜਬਹਿ ਆਯੋ ਘਰਿ ਬਾਲਾ । ਭਯੋ ਹਉਲ
 ਕਾਲੂ ਤਤਕਾਲਾ ॥੧੫॥ ਦਾਸ ਪਠਾਇ ਮੁਝਹਿ ਬਲਵਾਯਾ ॥ ਕੂਰ ਬਿਲੋਕਤਿ^੫
 ਬਚਨ ਅਲਾਯਾ । ‘ਕਹਾਂ ਕਾਰਖਿਕ, ਨਾਨਕ ਕਹਿਵਾ ?’ । ਤਜਨੇ ਸੰਗ
 ਕਿਉਂ ਪਾਛੇ ਰਹਿਵਾ ? ॥੧੬॥ ਬਨਜਨੇ ਬਨਜ ਕਿਧੋਂ ਤੁਮ ਨਾਹੀਂ ? ਬਿਨ
 ਦਿਯ ਸੁਧ ਗਾ^੬ ਨਿਜ ਘਰ ਮਾਂਹੀ । ਕਿਹ ਨਗਰੀ ਮਹਿ ਤਿਹਕੋ ਛੋਰਾ ?
 ਰੁਠ ਰਹਜੇ ਕਿਉਂ ਤੈਂ ਨ ਬਹੋਰਾ^੭ ? ॥੧੭॥ ਅਸ ਬਚ ਸੁਨਿ ਕੈ ਗਿਰਾ
 ਉਬਾਚੀ^੮ । ਜਸ ਬਿਧਿ ਬਿਤੀ ਬਤਾਈ ਸਾਚੀ^੯ । ‘ਇਕ ਕਾਨਨ’ ਮੈਂ
 ਹੁਤੇ ਫਕੀਰਾ । ਚਲੇ ਜਾਤਿ ਬੈਸੇ ਤਿਨ ਤੀਰਾ^{੧੦} ॥ ੧੮ ॥ ਕਛੁਕ ਪਰਸ-
 ਪਰ ਬੋਲਨ ਕੀਨਾ । ਭੋਜਨ ਹਿਤ ਤਿਨ ਕੋ ਧਨ ਦੀਨਾ । ਕਹਿਨ ਲਗੇ
 ਪਿਤ ਆਇਸੁ ਜੈਸੀ । ਭਲੇ ਬਨਜ ਕੀ ਕੀਨੀ ਤੈਸੀ ॥ ੧੯ ॥ ਦੇ ਕਰਿ
 ਦਰਬ ਘਰਨ ਮੁਰਿ ਆਏ । ਨਗਰ ਵਹਿਰ ਬੈਸੇ ਕਿਸਬਾਏ । ਕ੍ਰੋਧ ਕਰਨ
 ਤੁਮ ਤੇ ਡਰ ਧਰਿਕੈ ਸਦਨ ਨ ਆਏ ਇਹੈ ਬਿਚਰਿਕੈ^{੧੧} ॥੨੦॥ ਅਸ ਸੁਨਿ
 ਕਾਲੂ ਕ੍ਰੋਧ ਨ ਬੋਰਾ । ਪਰਸਤਿ ਘ੍ਰਿਤ, ਜਨੋਂ ਪਾਵਕ^{੧੨} ਜੋਰਾ ॥ ਕਹੈ ਕਿ ‘ਮੁਝ
 ਕੋ ਦੋਹੁ ਬਤਾਈ ॥ ਚਲਹੁ ਸੰਗ ਬੈਸਨੇ ਜਿਹ ਥਾਂਈ’ ॥੨੧॥ ਮੁਖ ਤੇ ਬੋਲਤਿ
 ਗਿਰਾ ਕਠੋਰਾ । ਲੇ ਮੁਝ ਸੰਗ ਚਲਨੇ ਤਿਨ ਓਰਾ । ਸੁਨੀ ਮਾਤ ਸਭਿ ਧਨ
 ਕੀ ਗਾਥਾ^{੧੩} । ਖੋਜਨਗਾ^{੧੪} ਕਾਲੂ ਰਿਸਿ ਸਾਥਾ^{੧੫} ॥੨੨॥ ਤੁਰਤ^{੧੬} ਤਬਹਿ
 ਤਨਿਆ^{੧੭} ਕੋ ਭੇਜਾ ਪਤਿ^{੧੮} ਰਿਸ ਤੇ ਉਠਿ ਧਰਕ ਕਰੇਜਾ^{੧੯} । ਬਹੁਰੇ ਦਾਸੀ
 ਦਾਸ ਪਠਾਏ । ਹਿਤ ਬਿਲੋਕਨੇ ਲੋਕ ਸਿਧਾਏ ॥੨੩॥ ਬਹਿਰ ਜਾਇ ਪਿਖਿ
^੧ਉਮਰ ਇਕੋ ਜੇਡੀ ਹੈ । ^੨ਨੇੜੇ ਆ ਗਈ । ^੩ਨਗਰ ਵਿਚ ਨਾ ਵੜੇ । ^੪ਕਾਵੜ ਨਾਲ ਵੇਖਕੇ ।
^੫ਚਲਾ ਗਿਓਂ । ^੬(ਜੋ) ਰੁੱਸ ਰਿਹਾ ਸੀ ਤਾਂ ਤੂੰ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਮੋੜ ਆਂਦਾ ? ਜੰਗਲ । ^੭ਬੇਠ ਗਏ ਉਨ੍ਹਾਂ
 ਪਾਸ । ^੮ਵਿਚਾਰਕੇ । ^੯ਘ੍ਰਿਤ ਨੂੰ ਛੋਹਕੇ ਜਿਵੇਂ ਅੱਗ । ^{੧੦}ਕਥਾ । ^{੧੧}ਉਡਣ ਗਿਆ । ^{੧੨}ਗੁੱਸੇ
 ਨਾਲ । ^{੧੩}ਛੋੜੀ । ^{੧੪}ਪੁੱਤ੍ਰੀ (ਬੀਬੀ ਨਾਨਕੀ) ਨੂੰ । ^{੧੫}ਪਤੀ ਦੇ । ^{੧੬}ਕੰਬਣ ਲੱਗਾ ਕਾਲਜਾ ।

* ਪਾਠਾਂਤ੍ਰ-ਰੁਠ ਹਟ੍ਹੇ ਕੈ ਤਿਹਨਿ ਬਹੋਰਾ=ਤੂੰ ਰੁੱਸਕੇ ਮੁੜਿਆ ਹੈਂ ਕਿ ਉਸ ਨੇ
 ਮੜਿਆ ਹੈ ? † ਪਾ:-ਮੈ । ‡ ਪਾ:-ਉਚਾਰੀ । § ਪਾ:-ਸਾਰੀ ।

ਜਲ ਬਿਨ ਤਾਲਾ । ਬੈਸੇ ਨੀਵ ਸਥਾਨ ਕ੍ਰਿਪਾਲਾ । ਅਵਿਲੋਕਨੋ ਕਾਲੂ^੧
 ਜਿਹ ਕਾਲਾ^੨ । ਬੋਲਤਿ ਤਾ ਦੁਰਬਚਨ ਬਿਸਾਲਾ^੩ ॥੨੪॥ ਗਹਿਕਰ ਬੂਝਤਿ^੪
 ਰਿਸ ਕਰਿ ਭਾਰੀ । ‘ਕਹਾਂ ਕਾਰਖਿਕ’^੫ ? ਸਦਨ ਉਜਾਰੀ^੬ । ਕਹਾਂ ਬਨਜ
 ਜੋ ਤੈਂ ਕਰਿ ਲਜਾਯੋ ? । ਘਰ ਜਨਮਜੋ ਮਮ ਨਾਮ ਗਵਾਯੋ^੭ ॥੨੫॥ ਸੁਨਿ
 ਕਮਲਾਨਨ ਭੂਲਨ ਠਾਨੀ^੮ । ਪਿਤ ਬੁਲਾਇ ਨਹਿ ਬੋਲਤਿ ਬਾਨੀ ।
 ਯਾਂਤੇ ਅਧਿਕ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰਿ ਕਾਲੂ ॥ ਕਰੀ ਤਾੜਨਾ ਤ੍ਰਾਸ ਬਿਸਾਲੂ ॥ ੨੬ ॥
 ਦਹਿਨ ਹਾਥ ਤੇ ਬਾਮ ਕਪੋਲਾ^੯ । ਹਨੇ ਤਮਾਚੇ ਬਲ ਸੋਂ ਤੋਲਾ^{੧੦} । ਬਾਮ ਹਾਥ
 ਤੇ ਦਹਿਨ ਗੰਡਸਥਲ^{੧੧} । ਹਨੇ ਚਪੇਟਨ ਰਿਸ ਕਰਿ ਨਿਜ ਬਲਾ^{੧੨} ॥੨੭॥ ਸ੍ਰੀ
 ਨਾਨਕ ਕੇ ਨੈਨਨ ਨੀਰਾ^{੧੩} । ਨਿਕਸ ਚਲਜੋ ਜਿਉਂ ਮਾਨੀ ਪੀਰਾ^{੧੪} । ਮਨਹੁ
 ਮੀਨ^{੧੫} ਦੋ ਪੀਕਰਿ ਪਾਨੀ । ਬਮਨਤਿ ਸੋ ਅਸ ਪਰਿਹੀ ਜਾਨੀ^{੧੬} ॥ ੨੮ ॥
 ਭਰੇ ਕਮਲ ਦਲ ਜਲ ਜਿਉਂ ਸੋਭਾ^{੧੭} । ਬੁੰਦਨ^{੧੮} ਪਰ ਮੁਕਤਾ ਛਬਿ ਲੋਭਾ^{੧੯} ।
 ਸੋਹਤ ਪਰਿ ਗਏ ਨੀਲ ਕਪੋਲਾ^{੨੦} । ਜਿਉਂ ਉਤਪਲ ਪਰ^{੨੧} ਅਲਿਨ
 ਅਡੋਲਾ^{੨੨} ॥੨੯॥ ਕਿਧੋਂ ਹੁਤੋ ਅਕਲੰਕ ਮਯੰਕਾ^{੨੩} । ਮ੍ਰਿਗਛਾਲਾ ਤੇ ਭਯੋ
 ਸੁਅੰਕਾ^{੨੪} । ਪਹੁੰਚੀ ਨਿਕਟ^{੨੫} ਨਾਨਕੀ ਤੂਰਨ । ਪਿਤ ਕਰ ਗਹਜੋ^{੨੬}, ਜੁ
 ਰਿਸ ਮੈਂ ਪੂਰਨ ॥ ੩੦ ॥ ਬਹੁਰ ਬਿਲੋਕਨ^{੨੭} ਲੋਕ ਜਿ ਆਏ । ਬਰਜਜੋ^{੨੮}
 ਬਹੁਤਿ ਭਾਂਤਿ ਸਮਝਾਏ । ਸੁਖਸਾਗਰ ਕੋ ਲੇ ਨਿਜ ਸੰਗਾ । ਨਰ ਪੌਛਤਿ^{੨੯}
 ਮੁਖ ਪ੍ਰੇਮ ਉਮੰਗਾ ॥੩੧॥ ਮ੍ਰਿਦੁਲ ਗਿਰਾ ਕਹਿ ਦੇਤਿ ਦਿਲਾਸਾ । ਮੰਦਮੰਦ
 ਗਮਨੇ ਪੁਰਿ ਆਸਾ^{੩੦} । ਮਾਤ ਬਿਲੋਕਤਿ ਲੋਚਨ ਲਾਈ । ਪੂਰਨ ਪ੍ਰੇਮ ਵਹਿਰ
 ਪੁਰਿ ਆਈ ॥ ੩੨ ॥ ਸਜਲ ਬਿਲੋਚਨ^{੩੧} ਸੁਤਹਿ^{੩੨} ਬਿਲੋਕੀ । ਭਈ
 ਪ੍ਰੇਮ ਕੀ ਉਮੰਗ ਅਰੋਕੀ^{੩੩} । ਕੰਠ ਲਗਾਇ ਨੈਨ ਭਰਿ ਆਏ । ਅੱਸੂ ਸੰਗ^{੩੪}

^੧ਵੇਖਿਆ ਬਾਬੇਕਾਲੂਨੇ। ^੨ਜਿਸ ਵੇਲੇ। ^੩ਪੁਛਿਆ। ^੪ਰੁਪਯੋਕਿਥੇਹਨ। ^੫ਘਰਉਜਾੜੂ। ^੬ਚੁੱਪ ਕਰੀਰਖੀ।
^੭ਖੱਬੀ ਗੱਲ ਤੇ। ^੮ਗੱਲ ਤੇ (ਪੁੜ ਪੁੜੀ ਕੋਲ)। ^੯ਅੱਖਾਂ ਵਿਚੋਂ ਪਾਣੀ। ^{੧੦}ਮਾਨੋਂ ਪ੍ਰਤੀਤ ਕੀਤੀ
ਹੈ ਪੀੜ। ^{੧੧}ਮੱਛ। ^{੧੨}ਉਲਟ ਰਹੇ ਹਨ (ਪਾਣੀ) ਐਉਂ ਜਾਣਿਆ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ^{੧੩}(ਅੱਖਾਂ ਦੇ ਜਲ
ਦੀਆਂ) ਬੂੰਦਾਂ (ਦੀ ਸੋਭਾ ਇਉਂ ਹੈ ਕਿ)। ^{੧੪}ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਰ ਮੋਤੀਆਂ ਦੀ ਛਬੀ ਲੁਭਾਇਮਾਨ ਹੋ
ਰਹੀ ਹੈ। ^{੧੫}ਗਲ੍ਹਾਂ ਪਰ ਨੀਲ ਪਏ ਐਉਂ ਸੋਂਹਦੇ ਹਨ। ^{੧੬}ਕਵਲਾਂ ਉਤੇ। ^{੧੭}ਭੋਰੇ ਟਿਕ ਰਹੇ
ਹਨ। ^{੧੮}ਕਲੰਕ ਰਹਿਤ ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ। ^{੧੯}ਮ੍ਰਿਗ ਦੀ ਛਾਯਾ ਦਾ ਵਿਚ ਨਿਸ਼ਾਨ ਪੈ ਗਿਆ ਹੈ। ^{੨੦}ਪਾਸ।
^{੨੧}ਪਿਤਾਦਾਹੱਥ ਫੜ ਲਿਆ। ^{੨੨}ਵੇਖਣ ਲਈ। ^{੨੩}ਹਟਕਿਆ। ^{੨੪}ਪੁੰਝਦੇ ਹੋਏ। ^{੨੫}ਨੱਗਰ ਵਲ।
^{੨੬}ਹੰਝੂ ਭਰੀਆਂ ਅੱਖਾਂ। ^{੨੭}ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ। ^{੨੮}ਨਾ ਰੁਕਣ ਵਾਲਾ ਉਛਾਲ। ^{੨੯}ਹੰਝੂਆਂ ਨਾਲ।

ਸੁਤਅੰਗ^੧ਭਿਗਾਏ॥੩੩॥ ਆਨਿ ਸਦਨ ਮਹਿ ਬਦਨ ਨਿਹਾਰੀ । ਪੈਂਛਤਿ
ਚਾਰੁ ਬਿਲੋਚਨ ਬਾਰੀ^੨ । ‘ਸੁਤ ਨ ਕਰਹੁ ਕਾਰਜ ਅਬ ਕੋਉ । ਬਿਚਰਹੁ^੩
ਪੁਰਿ ਮਹਿ ਸ੍ਰੇਛਾ^੪ ਹੋਉ॥੩੪॥ ਜੇ ਨ ਕਰਹੁਗੇ ਕੋ ਬਿਵਹਾਰ॥ ਨਹਿ ਬਿਗਰੈ
ਕਛੁ, ਹੋਇ ਨ ਰਾਗ^੫ । ਸਦਨ ਦੀਨ ਸੁਖ ਸਰਬ ਬਿਧਾਤਾ । ਬੈਠੇ ਸਦਾ
ਰਹਹੁ ਰੰਗਿਰਾਤਾ^੬॥ ੩੫ ॥ ਕੋਤਿਕ ਮਾਨਵ ਵੇਖਨ ਹਾਰੇ । ਜਸਪਦ^੭ਗਾਏ
ਰਾਇ ਕੇ ਵਾਰੇ । ਜਹਿ ਬੈਸਜੋ ਨਿਜ ਸਭਾ ਲਗਾਈ । ਤਹਾ ਜਾਇ ਸਭਿ
ਬਾਤ ਸੁਨਾਈ ॥ ੩੬ ॥ ‘ਬੀਸ ਰਜਤਪਲ’ ਕਾਲੂ ਨੰਦਨ । ਦੀਨੇ ਸੰਤਨ
ਕੋ ਕਰਿ ਬੰਦਨ । ਦਯਾ ਯੁਕਤਿ^੮ ਜਿਹ^੯ ਮ੍ਰਿਦੁਲ^{੧੦} ਸੁਭਾਉ । ਨਗਨ^{੧੧}
ਛੁਧਾਤੁਰ^{੧੨} ਪਿਖਿ ਨ ਸਕਾਉ^{੧੩} ॥ ੩੭ ॥ ਕਾਲੂ ਹਨੇ ਚਪੇਟਨ ਜੋਰਾ^{੧੪} ।
ਅਤਿ ਤ੍ਰਾਸਤਿ^{੧੫} ਜਿਹ ਤਰਸ ਨ ਥੋਰਾ^{੧੬} । ਸੁਨਤਿ ਕਾਨ ਇਵ ਰਾਇ
ਬੁਲਾਰਾ । ਸ੍ਰੀ ਨਾਨਕ ਜਿਹ ਕੋ ਬਹੁ ਪਸਾਰਾ ॥੩੮॥ ਪ੍ਰੀਤਿ ਸੰਗ ਹਿਰਦਾ
ਪਰਿ ਪੂਰਨ । ਦਾਸ ਬੁਲਾਇ ਪਠਾਯੋ ਤੂਰਨ । ‘ਕਮਲ ਨੈਨ ਆਨਹੁ
ਮੁਖ ਅੰਨਾ^{੧੭} । ਕਾਲੂ ਸਹਿਤ ਜਿਸੇ ਹਰਿ ਭੈ ਨਾ^{੧੮}’ ॥ ੩੯ ॥ ਅਸ ਕਹਿ
ਕ੍ਰੋਧ ਅਧਿਕ ਮਨ ਛਾਵਾ । ਫਰਕਤਿ ਅਧਰ^{੧੯} ਰਿਦੈ ਦੁਖ ਪਾਵਾ ।
ਸੀਤਲ^{੨੦} ਸ੍ਰਾਸ ਲੇਤਿ ਬਹੁ ਬਾਰੀ-ਮਮ ਪੁਰਿ ਹੋਤਿ ਅਵਰਜਾ ਭਾਰੀ॥੪੦॥
ਕਲਾਵਾਨ, ਕਲਹੀਨ^{੨੧} ਕ੍ਰਿਪਾਲਾ । ਹੈ ਤਾਂਕੋ ਤ੍ਰਿਸਕਾਰ^{੨੨} ਬਿਸਾਲਾ ।
ਲਾਗਹਿ ਮੁਖ ਸਰੀਰ ਸਭਿ ਦੋਸੁ-। ਅਸ ਬਿਸੁਰ^{੨੩} ਉਰ^{੨੪} ਸਰਸਤਿ ਰੋਸੁ^{੨੫}॥
੪੧॥ ਸੁਖ ਸਾਗਰ ਕੋ ਲੇ ਕਰਿ ਦਾਸਾ॥ ਪਹੁੰਚੈ ਤਬ ਬੁਲਾਰ ਕੇ ਪਾਸਾ॥ ਪ੍ਰੇਮ
ਰੂਪ ਪੂਰਨ ਉਰ ਬਾਰਾ^{੨੬} । ਲੋਚਨਦਰ ਜਨੁ^{੨੭} ਛੁਟੈ ਛੁਹਾਰਾ ॥੪੨॥ ਭਏ
ਜਲਜ^{੨੮} ਤੇ ਜਲਦ^{੨੯} ਸਜਲ^{੩੦} ਸੋ ਨਿਜ ਧਾਰਾ ਗੋਰਤਿ ਤਲ ਥਲ ਸੋ^{੩੧} ।
ਤੂਰਨ^{੩੨} ਤਜਿਕਰਿ ਉਠੈ ਪ੍ਰਯੋਕਾ^{੩੩} । ਕਰਿ ਸਤਿਕਾਰ^{੩੪} ਲੀਨ ਭਰਿ

^੧ਪੁੱਤਰ ਦੇ ਅੰਗ । ^੨ਅੱਖਾਂ ਤੋਂ ਜਲ । ^੩ਫਿਰਹੁ । ^੪ਆਪਣੀ ਇੱਛਾ ਅਨੁਸਾਰ । ^੫ਬਗੜਾ । ^੬ਛੇਤੀ ।
^੭ਵੀਹ ਰੁਪੱਯੇ । ^੮ਦਇਆ ਵਾਲਾ । ^੯ਕੋਮਲਾ । ^{੧੦}ਨੀਂਗਾ । ^{੧੧}ਭੁੱਖਾ । ^{੧੨}ਵੇਖ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ । ^{੧੩}ਧੱਪੇ
ਜੋਰ ਨਾਲ ਮਾਰੇ । ^{੧੪}ਬਹੁਤ ਡਰਾਇਆ । ^{੧੫}ਮੇਰੇ ਘਰ । ^{੧੬}ਜਿਸਨੂੰ ਰੱਬ ਦਾ ਖੋਫ ਨਹੀਂ । ^{੧੭}ਹੋਠ ।
^{੧੮}ਠੰਢੇ । ^{੧੯}ਕਲਪਨਾ ਰਹਿਤ । ^{੨੦}ਨਿਰਾਦਰ । ^{੨੧}ਬੁਰਦਿਆਂ । ^{੨੨}ਰਿਦੇ ਵਿਚ ।
^{੨੩}ਵੱਧ ਰਿਹਾ ਹੈ ਗੁੱਸਾ । ^{੨੪}ਜਲ । ^{੨੫}ਅੱਖਾਂ ਰਾਹੀਂ ਮਾਨੇਂ । ^{੨੬}ਕਮਲ (ਨੇਤਰ) ।
^{੨੭}ਬਦਲ । ^{੨੮}ਸਮੇਤ ਜਲ ਦੇ । ^{੨੯}(ਉਹ ਬਦਲ) ਤੇਗਦੇ ਹਨ ਅਪਣੀ ਧਾਰਾਂ ਹੇਠਾਂ
ਜ਼ਮੀਨ ਪਰ । ^{੩੦}ਛੇਤੀ । ^{੩੧}ਪਲੰਘ । ^{੩੨}ਆਦਰ ਕਰਕੇ । *ਪਾ:-ਜਿਨ ।

ਅੰਕਾ^੧ ॥ ੪੩ ॥ ਗਦਗਦ ਗਿਰਾ ਅੱਸੂ^੨ ਬਹਿ ਬਾਰੀ । ਅੰਗ ਭਿਗੋਏ
ਕਰੁਨਾ ਧਾਰੀ । ਬੋਲਨ ਚਹਿਤਿ ਨ ਆਵੇਤਿ ਬਾਨੀ । ਮਹਾਂ ਮੋਹ ਮੈਂ ਮਤਿ
ਲਪਟਾਨੀ ॥ ੪੪ ॥ ਨਿਕਟ ਜਿ ਨਰ ਕਰੁਨਾ ਮਨ ਠਾਨਹਿ । ਕਾਲੂਕੋ ਕੁਸ਼ੀਲ^੩
ਪਹਿਚਾਨਹਿ । ਰਾਇ ਸੁਨਾਇ ਬਚਨ ਕਹਿ ਨਿੰਦਹਿ ।—ਕੂਰ ਕਰਮ^੪ ਕੀਨੋ—
ਮਨ ਬਿੰਦਹਿ^੫ ॥ ੪੫ ॥ ਨੀਲ ਕਪੋਲ ਬਿਲੋਕਤਿ ਲੋਚਨ^੬ । ਮ੍ਰਿਦੁਲ^੭
ਲਖਹਿ^੮ ਕਰ ਅੱਸੂ ਮੋਚਨ^੯ । ਧਰਿ ਧੀਰਜ ਉਰ ਰਾਇ ਬੁਲਾਰੁ । ਪਰਖ
ਸਮਰਖਹਿ ਕੀਨਿ ਉਚਾਰੁ^{੧੦} ॥ ੪੬ ॥ ਕਾਲੂ ਕਲਹੀ^{੧੧} ਕੂਰ^{੧੨} ਕਠੋਰਾ ।
ਏਕੁ ਨ ਮਾਨਜੋ ਤੈਂ ਬਚ ਮੋਰਾ । ਕਰੁਨਾਹੀਨ, ਕੁਸ਼ੀਲੋ, ਕੁਢਾਲੀ^{੧੩} ।
ਸੁਧ ਪਰਲੋਕ ਰਿਦਾ ਤਵ^{੧੪} ਖਾਲੀ ॥ ੪੭ ॥ ਦਿਨਪ੍ਰਤਿ^{੧੫} ਬਿਧਤਿ^{੧੬}
ਮਨ ਧਨ ਲੋਭਾ । ਸੁਤ ਸੁਸ਼ੀਲ ਕੀ ਲਖਤਿ ਨ ਸੋਭਾ । ਸੁਖ ਇਸ ਲੋਕਹਿ
ਦੀਨ ਬਿਸਾਰੀ । ਜਿਨ ਪੁਲੋਕ ਪਰ ਡੀਠ^{੧੭} ਸੁਧਾਰੀ ॥ ੪੮ ॥ ਅਸ ਸੁਤ
ਉਚਿਤ^{੧੮} ਨ ਤਵ ਘਰ ਮਾਂਹੀ । ਛੱਤੀ ਬਰਨ ਕਰਮ ਤਸ^{੧੯} ਨਾਂਹੀ ।
ਕਲਪ ਬਿਛੁਛ ਜਿਉਂ ਨਿਪਜਹਿ ਮਾਰੂ^{੨੦} । ਜਿਉਂ ਸੰਬਕ^{੨੧} ਤੇ ਮੁਕਤਾ^{੨੨}
ਚਾਰੂ ॥ ੪੯ ॥ ਤਿਉਂ ਅਜੋਗ ਬਿਧਿ ਮੈਂ ਲਖਿ ਲੀਨੀ । ਈਸ਼ੁਰ ਕੀ ਗਤਿ
ਪਰਹਿ ਨ ਚੀਨੀ^{੨੩} । ਲੱਜਤਿ^{੨੪} ਕਾਲੂ ਸਭਾ ਮਝਾਰਾ^{੨੫} । ਪੁਨ ਬੁਲਾਰ
ਸੈਂ ਬਚਨ ਉਚਾਰਾ ॥ ੫੦ ॥ ਮੁੜ ਸੈਂ ਕਰਤਿ ਅਧਿਕ ਤੁਮ ਰੋਸੁ । ਰਿਦੈ
ਬਿਚਾਰੋ ਕਿਹ ਕੋ ਦੋਸੁ । ਬਨਜ ਹੇਤ ਘਰ ਤੇ ਦਿਯ^{੨੬} ਦਰਬਾ । ਜਾਇ
ਫਕੀਰਨ ਅਰਪਜੋ^{੨੭} † ਸਰਬਾ ॥ ੫੧ ॥ ਵਹਿਰ ਨਗਰ ਤੇ ਬੈਸਜੋ
ਦੁਰਿਕੈ^{੨੮} । ਉਤਰ ਨ ਦੀਨੋ ਕੋ ਘਰ ਮੁਰਿਕੈ । ਬਾਲੇ ਕਹੀ ਹਕੀਕਤ ਸਾਰੀ ।
ਤਹਿ ਬੈਸਜੋ ਸਰ ਜਹਿ ਬਿਨ ਬਾਰੀ^{੨੯} ॥ ੫੨ ॥ ਜਬ ਕੋ ਜਨਮਜੋ ਸੁਰਤ

^੧ਜੱਢੀ ਪਾ ਲਈ । ^੨ਹੋਝੂ । ^੩ਕਰੜੇ ਸੁਭਾ ਵਾਲਾ । ^੪ਮਾੜਾ ਕੰਮ । ^੫(ਸਾਰੇ) ਸਮਝਦੇ ਹਨ ।
^੬ਗੱਲੂ । ਤੇ ਪਏ ਨੀਲ ਅੱਖੀਂ ਵੇਖ ਕੇ । ^੭ਕੁਲੇ । ^੮ਸਮਝਕੇ । ^੯ਹੋਝੂ ਕਰਦਾ ਹੈ । ^{੧੦}ਕਠੋਰ
ਬਚਨ ਗੁੱਸੇ ਨਾਲ ਆਖੇ । ^{੧੧}ਲੜਾਕਾ । ^{੧੨}ਨਿਰਦਈ । ^{੧੩}ਮਾੜੇ ਤ੍ਰੀਕੇ ਵਾਲਾ । ^{੧੪}ਪਰਲੋਕ
ਦੀ ਖਬਰ ਤੋਂ ਤੇਰਾ ਰਿਦਾ । ^{੧੫}ਹਰ ਰੋਜ਼ । ^{੧੬}ਵੱਧਦਾ ਹੈ । ^{੧੭}ਨਜ਼ਰ । ^{੧੮}ਲਾਇਕ । ^{੧੯}ਵੇਸੇ ।
^{੨੦}ਪੈਦਾ ਹੋਵੇ ਰੇਤ ਬਲੇ ਵਿਚ । ^{੨੧}ਫਲੀ । [ਸੰਸ, ਸਿੰਬਾ, ਸਿੰਬਿਕਾ=ਦਾਲ ਮਟਰ ਆਦਿ
ਦੀ ਫਲੀ, ਮੂੰਗ ਫਲੀ] । (ਅ) ਏਥੇ ਸੰਬਕਾ ਦਾ ਅਰਥ—ਸਿੱਪੀ—ਕਰਨਾ ਪਿਛਲੀ ਤੁਕ ਤੇ ਅੱਗੇ
ਪਏ ਪਦ—ਅਜੋਗ ਬਿਧਿ—ਨਾਲ ਫਬਦਾ ਨਹੀਂ । ^{੨੨}ਮੋਤੀ । ^{੨੩}ਜਾਣੀ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੀ ।
^{੨੪}ਸ਼ਰਮਿੰਦਾ । ^{੨੫}ਵਿੱਚ । ^{੨੬}ਦਿੱਤਾ । ^{੨੭}ਦੇ ਦਿੱਤਾ । ^{੨੮}ਛੁਪਕੇ । ^{੨੯}ਤਾਲਾਬ ਵਿਚ, ਜੋ
ਜੈ ਬਿਨ ਪਾਣੀ ਤੋਂ । *ਪਾ:-ਮਤਿ ਮੰਦਹਿ । †ਪਾਠਾਂਤ੍ਰ-ਅਰਚਜੋ ।

ਸੰਭਾਰਾ^੧ । ਕਈ ਬਾਰ ਇਉਂ ਸਦਨ ਉਜਾਰਾ^੨ । ਸੁਨਿ ਬੁਲਾਰ ਪੁਨ ਗਿਰਾ
 ਬਖਾਨੀ^੩ । ‘ਤਵ ਉਰ ਪਾਹਨ^੪ ਨੀਦਾ ਠਾਨੀ ॥ ੫੩ ॥ ਪੁੱਤ੍ਰ ਨੇਹ^੫, ਨਹਿ
 ਭੈ ਜਗਤੇਸ਼ਾ^੬ । ਪਰਮਾਰਥ ਕੀ ਸੁਮਤਿ^੭ ਨ ਲੇਸ਼ਾ^੮ । ਲੋਭ ਲਹਿਰ ਉਰ
 ਸਰਧਾ ਖਾਲੀ । ਅਜਮਤ^੯ ਸਮਝਤਿ ਚਿਤ ਨ ਬਿਸਾਲੀ^{੧੦} ॥ ੫੪ ॥ ਬਰ^{੧੧}
 ਪਾਰਸ ਘਰ ਪਰਹਰਿ ਉਰ ਤੇ^{੧੨} । ਚਾਹਤਿ ਫਿਰਤਿ ਸੁ ਕੋਡੀ ਪਰ ਤੇ^{੧੩} । ਜਿਉਂ
 ਅਜਾਨ ਕੇ ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਹੀਰਾ । ਕਿਉਂ ਸੁਖ ਪਾਵਹਿ ਰੰਕ^{੧੪} ਅਧੀਰਾ ॥ ੫੫ ॥
 ਸ੍ਰੀ ਨਾਨਕ ਤਨ ਧਰਿ ਘਰ ਹਿੰਦੂ । ਤੁਰਕ ਜਨਮ ਅਪਨੋ ਮਨ ਬਿੰਦੂ^{੧੫} ।
 ਅਸਮੰਜਸ ਹੂ ਹੈ ਨਿਜ ਸਦਮਾ । ਰਾਖੋ ਜੇ ਮੁਕੰਦ ਪਦ ਪਦਮਾ^{੧੬}
 ॥ ੫੬ ॥ ਧਨ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਕਾਲੂ ਉਰ ਤੇਰੇ । ਇਨ ਕੋ ਖਰਚ ਲੇਹੁ ਘਰ
 ਮੇਰੇ^{੧੭} । ਅਸ ਕਹਿ ਦਾਸ ਪਠਾ ਤਤਕਾਲਾ । ਜਹਿ ਰਾਨੀ ਬੇਖਰ^{੧੮} ਮਧਸਾਲਾ^{੧੯}
 ॥ ੫੭ ॥ ਬੀਸ ਹਜਤਪਣ ਆਨ ਸੁ ਦੀਨੇ । ਲੀਨਿ ਨਿਪਤ ਨਿਜ ਪਾਨ^{੨੦}
 ਪ੍ਰਬੀਨੇ^{੨੧} । ਜਬਹਿ^{੨੨} ਦੇਨ ਲਾਗਜੋ ਕਰ^{੨੩} ਕਾਲੂ । ਹੂ ਕੈ ਬੋਲਜੋ ਲਜਤਿ^{੨੪}
 ਬਿਸਾਲੂ ॥ ੫੮ ॥ ‘ਨਹੀਂ ਬਿਸੁਰਤਿ^{੨੫} ਮੈਂ ਇਹ ਦਰਬਾ । ਕਰਤਾ ਸਦਾ ਕੁ-
 ਕਾਰਜ^{੨੬} ਸਰਬਾ । ਮੁਝ ਪਾਛੇ ਨਿਜ ਘਰ ਬਿਵਹਾਰਾ । ਕਿਉਂ ਨਿਰਬਾਹਹਿ
 ਕਰਹੁ ਬਿਚਾਰਾ ॥ ੫੯ ॥ ਤੁਮ ਜੋ ਦੇਨਿ ਦਰਬ ਅਬ ਲਾਗੇ । ਸਰਬ ਸੁਖ
 ਦੀਨੇ ਕਿਨ ਆਗੇ । ਤਵ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਭਿ ਕੁਛ ਮੁਝ ਸਦਨ ॥ ਤਵ ਪ੍ਰਸਾਦ^{੨੭} ਕਰਿ
 ਦਾਰਿਦ ਰਦਨਾ^{੨੮} ॥ ੬੦ ॥ ਕਹਯੋ ਗਾਇ ‘ਅਬ ਤੋ ਇਹ ਲੀਜੈ । ਬਹੁਰੋ
 ਯਾਂ ਬਿਧਿ ਕਾਰਜ ਕੀਜੈ । ਅਸਨ ਬਸਨ ਤੇ ਖਰਚ ਜੁ ਸਰਬਾ । ਮਮ ਢਿਗ^{੨੯}
 ਤੇ ਗਿਨ ਕਰਿ ਲਿਹੁ ਦਰਬਾ ॥ ੬੧ ॥ ਸੁਤ ਕੀ ਮਹਿਮਾ ਲਖਿ ਨ ਸਕਾਯਾ ।
 ਦਰਬ ਲੋਭ ਹਿਰਦਾ ਬਿਰਮਾਯਾ^{੩੦} । ਧਨ ਆਨਹਿ^{੩੧} ਜਾਨਹਿ ਸੁਖਦਾਯਕ ।

^੧ਹੋਸ਼ ਸੰਭਾਲੀ । ^੨ਬਾਣੀ ਕਹੀ । ^੩ਪੱਥਰ ਹੈ । ^੪ਠਾਂ ਹੈ ਪੁੱਤ੍ਰ ਦਾ ਮੋਹ । ^੫ਤੇ ਨਾਂ ਹੈ ਜਗਤ ਦੇ
 ਈਸ਼ਵਰ ਦਾ ਭੈ । ^੬ਚੰਗੀ ਬੁੱਧੀ । ^੭ਰੋਚਕ ਮਾਤ੍ਰ ਨਹੀਂ । ^੮ਵੱਡੀ ਕਰਾਮਾਤ । ^੯ਸ਼੍ਰੇਸ਼ਟ । ^{੧੦}ਸ਼੍ਰੇਸ਼ਟ ਪਾਰਸ
 ਘਰ ਦਾ ਦਿਲੋਂ ਭੁਲਾਕੇ । ^{੧੧}ਪਰਾਏ ਪਾਸੋਂ । ^{੧੨}ਕੰਗਾਲ । ^{੧੩}(ਮੈਂ) ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ । ^{੧੪}ਕਵਲ ਵਤ
 ਚਰਨ ਵਾਲੇ ਮੁਕਤੀ ਦਾਤੇ ਨੂੰ ਜੋ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਘਰ ਰੱਖਾਂ ਤਾਂ ਨਾ ਮੁਨਾਸਬ (ਐਖੀ) ਗਲ ਹੈ ।
^{੧੫}ਖੋਖਰ ਜਾਤਦੀ । ^{੧੬}ਘਰ ਦੇ ਵਿੱਚ ਸੀ । ^{੧੭}ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਵਿਚ । ^{੧੮}ਚਤੁਰ ਰਾਜੇ ਨੇ ।
^{੧੯}ਜਦੋਂ । ^{੨੦}ਹੱਥ ਵਿੱਚ । ^{੨੧}ਸ਼ਰਮਿੰਦਾ । ^{੨੨}ਬੁਰਦਾ । ^{੨੩}ਮਾੜੇ ਕੰਮ । ^{੨੪}ਕਿਰਪਾ । ^{੨੫}ਦਰਿਦਰ
 ਦੂਰ ਹਨ । ^{੨੬}ਮੇਰੇ ਪਾਸੋਂ । ^{੨੭}ਭਰਮ ਰਿਹਾ ਹੈ । ^{੨੮}ਜੇ ਧਨ ਲੈ ਆਵੇ, ਤਾਂ ਤੂੰ (ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ) ।

*੫:—ਅਜਮਤ ਨਾਹਿਨ ਜਾਨ ਬਿਸਾਲੀ ।

ਸਤਿਪੰਥੀ^੧ ਕੋ ਕਹਿਤ ਨਲਾਯਕ ॥ ੬੨ ॥ ਭਗਤ ਜਗਤ ਕੀ^੨ ਰਹਤਿ
ਅਜੁਕਤੀ^੩ । ਇਕ ਧਨ ਗਾਹਕ^੪ ਇਕ ਲੇ ਮੁਕਤੀ^੫ । ਗਯੋ ਦਰਬ ਜਾਨਜੋ
ਨਿਜ ਜੇਤੋ^੬ । ਮੋਹਿ ਨਿਕਟ^੭ ਤੇ ਲੇਵਹੁ ਤੇਤੋ^੮ ॥ ੬੩ ॥ ਰਾਇ ਦੇਤਿ ਸੋ
ਲੇਤਿ ਨ ਕਾਲੂ । ਭਯੋ ਪਰਸਪਰ ਕਹਿਨ ਬਿਸਾਲੂ । ਨਿਪਤਿਅਮਾਤਜ^੯
ਬਾਤ ਮੁਖ ਭਾਖੀ । ‘ਆਇਸੁ^{੧੦} ਰਾਇ ਮੰਨ ਅਭਿਲਾਖੀ ॥ ੬੪ ॥ ਬਾਰ ਬਾਰ
ਨਹਿ ਫੇਰ^{੧੧} ਕਰੀਜੈ । ਬਿਨ ਬਿਚਾਰ ਬਚ ਬਿਧਨ^{੧੨} ਮਨੀਜੈ । ਕਬਹੂੰ
ਨ ਝਿਰਕਹੁ ਉਤਪਲ ਲੋਚਨ । ਤਵ ਸੁਤ ਸੰਤ ਕੁਬੰਧ ਬਿਮੋਚਨ^{੧੩} ॥
੬੫ ॥ ਬਹੁਤ ਬਾਰ ਕਹਿ ਰਾਇ ਪ੍ਰਬੀਨੇ । ਨਿਜ ਕਰ ਤੇ ਕਾਲੂ ਕਰ ਦੀਨੇ ।
ਭੂਰ ਬਿਸੂਰਤਿ ਗਮਨਜੋ ਸਦਨਾ । ਅੰਤਰ ਬੈਸਜੋ ਲੱਜਤਿ ਬਦਨਾ^{੧੪} ॥ ੬੬ ॥
ਤਲਵੰਡੀ ਜੇਤੇ ਨਰ ਨਾਰੀ । ਸੁਨਿਕਰਿ ਕਹਹਿ ‘ਵਡੋ ਬੁਰਿਆਰੀ^{੧੫} । ਪੂਰਬ^{੧੬}
ਨਿਰਦੈ ਹੁਇ ਸੁਤ ਮਾਰਾ । ਨਿਪ ਤੇ ਲੇ ਧਨ ਆਇ ਅਗਾਰਾ^{੧੭} ॥ ੬੭ ॥
ਯੁਗਲ^{੧੮} ਕੁਕਰਮ ਕੀਨਿ’ ਮਨ ਬਿੰਦਹਿ^{੧੯} । ਜਹਿ ਤਹਿ ਕਾਲੂ ਕੋ ਨਰ
ਨਿੰਦਹਿ । ਪੁਰਿ ਮਹਿ ਸੁਨਿ ਨਿੰਦਾ ਨਿਜ ਸ਼੍ਰੋਨਾ । ਬੋਲ ਨ ਆਵ ਭਯੋ ਮੁਖ
ਮੋਨਾ ॥ ੬੮ ॥ ਦੁਖਤਿ ਰਿਦੈ ਮੈਂ ਹੈ ਕਰਿ ਭਾਰੀ । ਉਰ ਬਿਸੂਰ ਕਰਿ ਭੂਰ
ਵਿਚਾਰੀ ।—ਮਰਨ ਭਲੋ*ਜੀਵਨ ਧਿਕ^{੨੦} ਮੇਰੋ । ਜਹਿ ਤਹਿ ਅਪਜਸ^{੨੧} ਭਯੋ
ਘਨੋਰੋ†—॥ ੬੯ ॥ ਲੇਕਰਿ ਦਰਬ ਬੁਲਾਰ ਅਗਾਰਾ । ਜਾਇ ਪਾਸ ਮੁਖ ਬਚਨ
ਉਚਾਰਾ । ‘ਭੂਪਤਿ ! ਲੀਜੈ ਅਪਨੋ ਦਰਬਾ । ਨਿੰਦਾ ਕਰਤਿ ਨਗਰ ਮਮ
ਸਰਬਾ’ ॥ ੭੦ ॥ ਕਹਿਤਿ ਨਿਪਤ ਚਿਤ ਰੋਸ^{੨੨} ਬਿਸਾਰੇ^{੨੩} । ‘ਕਮਲਨੈਨ ਤੇ
ਲੀਨ ਉਧਾਰੇ । ਸੋ ਦੀਨੇ ਜਾਵਹੁ ਨਿਜ ਸ਼ਾਲਾ । ਪੁਨ ਨ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰਿ ਸੰਗ
ਕ੍ਰਿਪਾਲਾ’ ॥ ੭੧ ॥ ‘ਜਬ ਕੋ ਜਨਮਜੋ ਇਨ ਸੁਧ ਪਾਈ । ਇਕ ਬਿਰਾਟਿਕਾ^{੨੪}
ਕਬਿ ਨ ਖਟਾਈ । ਅਨਿ^{੨੫} ਕਹਾਂਤੇ^{੨੬} ਦੀਨ ਉਧਾਰਾ ? ਧਨਖੱਟਹਿ ਤੋ ਕਿਉਂ
ਹੈ ਗਾਰਾ^{੨੭} ॥ ੭੨ ॥ ‘ਸੁਨਿ ਕਾਲੂ ਤੁਝਕੋ ਸੁਧ ਨਾਂਹੀ । ਮਾਯਾ† ਜਿਤੀ ਪਿਖਹੁ
^੧ਸੱਚੇ ਮਾਰਗ ਦੁਰਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ । ^੨ਭਗਤਾਂ ਦੀ ਤੇ ਜਗਤ ਦੀ । ^੩ਨਾ ਜੁੜਨ ਵਾਲੀ ਰਹਤ ਹੈ ।
^੪(ਜਗਤ) ਧਨ ਦਾ ਗਾਹਕ । ^੫(ਭਗਤ) ਮੁਕਤੀ ਦੇ ਗਾਹਕ ਹਨ । ^੬ਜਿਤਨਾ । ^੭ਪਾਸੋਂ । ^੮ਰਾਜੇ
ਦੇ ਵਜ਼ੀਰ ਨੇ । ^੯ਆਗਯਾ । ^{੧੦}ਮੋੜ । ^{੧੧}ਬਿਨਾ ਸੋਚੇ ਵੱਡਿਆਂ ਦੀ ਗਲ ਮੰਨ ਲੈਣੀ ਚਾਹੀਦੀ
ਹੈ । ^{੧੨}ਖੋਟੇ ਬੰਧਨਾਂ ਤੋਂ ਛੁਡਾਉਣ ਵਾਲਾ ਹੈ । ^{੧੩}ਸ਼ਰਮਿੰਦਾ ਮੂੰਹ ਵਾਲਾ । ^{੧੪}ਬੁਰਾ ਹੈ (ਕਾਲੂ) ।
^{੧੫}ਪਹਿਲਾਂ । ^{੧੬}ਘਰ । ^{੧੭}ਦੇਵੇਂ । ^{੧੮}ਸਮਝਦੇ ਹਨ । ^{੧੯}ਧਿਕਾਰ ਹੈ । ^{੨੦}ਬਦਨਾਮੀ । ^{੨੧}ਗੁੱਸਾ ।
^{੨੨}ਭੁਲਾਕੇ । ^{੨੩}ਕੋਢੀ । ^{੨੪}ਲਿਆਕੇ । ^{੨੫}ਕਿੱਥੋਂ । ^{੨੬}ਝਗੜਾ ।
*ਪਾ:-ਭਯੋ । †ਪਾ:-ਵਡੇਰੇ । ‡ਰਾਇ ਬੁਲਾਰ ਦੀ ਇਹ ਸ਼ਰਧਾ ਧਾਰਨ ਯੋਗ ਹੈ ।

ਜਗਮਾਂਗੀ^੧। ਸਭਿ ਵਰਤਹਿ ਨਾਨਕ ਅਨੁਸਾਰੀ। ਪਤਿ ਰਜਾਇ ਜਿਉ^੨
 ਪਤਿਬੂਤ ਨਾਰੀ ॥ ੭੩ ॥ ਸੰਪਤ ਸਰਬ ਭੁਰੰਗ ਮਤੰਗਾ^੩। ਸੰਦਨ^੪ ਔ
 ਸੁਖਪਾਲ^੫ ਸ ਰੰਗਾ। ਔਰ ਜਿ ਮੁਝ ਘਰਿ ਸਭਿ ਵਡਿਆਈ। ਕਮਲਨੈਨ ਕੀ
 ਕਰੁਨਾ ਪਾਈ^੬ ॥ ੭੪ ॥ ਸੋਰਠਾ ॥ ਅਸ ਬਿਧਿ ਰਾਇ ਬੁਲਾਰ ਕਾਲੁ ਕੇ ਸਮ-
 ਝਾਵਈ। ਬਰ ਸਰਧਾ ਉਰ ਧਾਰਿ ਪਰਮ ਪ੍ਰੇਮ ਉਪਜਾਵਈ ॥ ੭੫ ॥ ਦੋਹਰਾ ॥
 ਬਦਨ ਇੰਦੁ^੭ ਛਬਿ ਮਦਨ ਸਮ^੮ ਕਦਨ ਕਲੁਖ^੯ ਦੁਖ ਮੰਦ^{੧੦}। ਸ੍ਰੇਛਾ^{੧੧}
 ਹੈ ਬਿਚਰਤਿ^{੧੨} ਨਗਰ ਜਗਤ ਭਗਤ ਦਾਨੰਦ^{੧੩} ॥ ੭੬ ॥ ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ
 ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਗ੍ਰੰਥੇ ਪੂਰਬਾਰਧੇ 'ਕਾਲੁ, ਰਾਇ ਬੁਲਾਰ' ਪ੍ਰਸੰਗ ਬਰਨਨ ਨਾਮ
 ਪੰਚਦਸ਼ਮੇ ਅਧਯਾਯ ॥ ੧੫ ॥

੧੬. [ਗੁਰੂ ਅਮਰਦੇਵ ਮੰਗਲ। ਛਾਪ ਲੋਟਾ ਸਾਧੂ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ, ਸੁਲਤਾਨ ਪੁਰ ਜਾਣਾ]
 ਦੋਹਰਾ ॥ ਅਮਰਦਾਸ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਸੁਖਦ ਸੰਤਿ ਸਰੂਪ ਅਨੂਪ ॥

ਸਿੱਖਨ ਕੇ ਮਨ ਗਜਾਨ ਦਾ ਗਤਿ ਉਦਾਰ ਵਡ ਭੂਪ ॥੧॥

{ ਸੁਖਦ=ਸੁਖ ਦਾਤੇ [ਸੰਸ: ਸੁਖ+ਦ]
 ਅਨੂਪ=ਉਪਮਾ ਤੋਂ ਪਰੇ, [ਅਨ+ਉਪਮ]। ਗਜਾਨਦਾ=ਗਜਾਨ ਦੇ ਦਾਤੇ।
 ਗਤਿ=ਪ੍ਰਾਪਤੀ, ਚਾਲ, ਗਜਾਨ। ਜੀਵਨ ਦਾ ਤ੍ਰੀਕਾ, ਵਰਤਾਉ, ਸੁਭਾਵ।
 ਉਦਾਰ=ਸਖੀ, ਦਾਤਾ। }

ਅਰਥ—ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਉਪਮਾਂ ਤੋਂ ਪਰੇ (ਹਨ ਤੇ) ਸੱਚ ਹੀ (ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ)
 ਵਜੂਦ ਹੈ, ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਮਨ ਨੂੰ ਗਿਆਨ ਦੇ ਦਾਤੇ ਹਨ (ਲੋਕਵੰਦਾਂ ਦੁਖੀਆਂ ਨੂੰ
 ਵਾਂਛਤ) ਸੁਖਾਂ ਦੇ ਦਾਤੇ ਹਨ, (ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ) ਵਰਤਾਉ ਹੀ ਵਡੇ ਰਾਜਿਆਂ
 ਵਾਂਗੂ ਉਦਾਰ ਹੈ।

ਭਾਵ—ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦੇਵ ਜੀ ਅਤੀ ਮ੍ਰਿਦੁਲ ਸੁਭਾਵ ਵਾਲੇ ਸੇ, ਪਰਉਪਕਾਰ
 ਤੇ ਦੁਖੀਆਂ ਤੇ ਤੁਠਣਾ ਦਿਤਨਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸੀ ਕਿ ਕਰਾਮਾਤ ਤੇ ਕਰਾਮਾਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ
 ਅਨਿੱਛਤ ਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਮਨ ਉੱਚਾ ਸੁੱਚਾ ਸ਼ਕਤੀ ਮਾਨਸੀ, ਪਰ ਦਯਾਲੂ ਹੋਣ ਕਰਕੇ
 ਜਿਉਂ ਹੀ ਕਿ ਦਾਇਆ ਦੇ ਰੰਗ ਵਿਚ ਆਉਂਦਾ ਸੀ, ਅਗੇ ਅਸਰ ਹੋਕੇ ਸੁਖਦਾਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ
 ਸੀ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਕਵੀ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗਤੀ (ਮੁਰਾਦ ਸੁਭਾਵ ਤੋਂ ਹੈ) ਹੀ
 ਦਾਤਾ ਸੀ। ਅਰਥਾਤ ਕਿ ਉਹ ਉੱਦਮ ਨਾਲ ਪਰਉਪਕਾਰ ਨਹੀਂ ਸਨ ਕਰਦੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸੁਤੇ
^੧ਵੇਖਦਾ ਹੈ ਜਗਤ ਵਿੱਚ। ^੨ਪਤੀ ਦੇ ਹੁਕਮ ਵਿੱਚ ਜੀਕੂੰ। ^੩ਘੋੜੇ, ਹਾਥੀ। ^੪ਰਬ।
^੫ਪਾਲਕੀ। ^੬ਮੋਹਰ ਨਾਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ ਹੈ। ^੭ਮੁਖ ਚੰਦਰਮਾਂ ਵਰਗਾ। ^੮ਕਾਮ ਵਤ ਭਬੀ
 ਭਾਵ ਅਤੀ ਸੁਹਣੀ। ^੯ਨਾਸ਼ ਕਰਤਾ ਪਾਪਾਂ ਦੇ। ^{੧੦}ਤੇ ਦੁਖਾਂ ਨੂੰ ਹਰਨ ਵਾਲੇ। ^{੧੧}ਆਪਣੀ
 ਇੱਛਾ ਅਨੁਸਾਰ, ਸੁਤੰਤ੍ਰ। ^{੧੨}ਫਿਰਦੇ ਹਨ। ^{੧੩}ਜਗਤ ਦੇ ਭਗਤਾਂ ਦੇ ਅਨੰਦ ਦਾਤਾ (ਗੁਰੂ ਜੀ)।

ਹੀ ਸੁਭਾਵ ਉਦਾਰ ਸੀ । ਜੀਕੂੰ ਵਡੇ ਰਾਜਿਆਂ ਦਾ ਮਾਯਾ ਦਾਨ ਦੇਣ ਵਿਚ ਉਦਾਰ
 ਚਿਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਸਤਰ੍ਹਾਂ ਆਪਦਾ ਚਿਤ ਗਿਆਨ ਦੇਣ, ਸੁਖ ਦੇਣ ਵਿਚ ਉਦਾਰ ਸੀ ।
 ਸ੍ਰੀ ਬਾਲਾ ਸੰਧਰ ਵਾਚ ॥ ਭੁਜੰਗ ਪ੍ਰਯਾਤ ਛੰਦ । ਸੁਤਾ ਨਾਨਕੀ ਜੋ ਹੁਤੀ ਧਾਮ
 ਕਾਲੂ । ਗੁਨੇ ਖਾਨ ਮਾਨੋ ਸਰੂਪੀ ਬਿਸਾਲੂ। ਸੁਤਾ ਕੇ ਸਮਾਨੀ^੧ ਲਖਜੋ ਤਾਂਹਿ
 ਰਾਈ^੨ । ਭਲੇ ਥਾਨ ਕੀਨੀ ਸੁਤਾ ਕੀ ਸਗਾਈ^੩ ॥ ੨ ॥ ਤੋਟਕ ਛੰਦ ॥ ਸੁਲ-
 ਤਾਨ ਪੁਰੇ ਜੈਰਾਮ ਹੁਤੋ । ਬਰ ਬਾਹੁਜ ਬੀਸ ਬਿਸੁੱਧ ਮਤੋ^੪ । ਸਨਬੰਧ ਭਯੋ
 ਤਿਹ ਸੰਗ ਭਲੀ । ਇਕ ਸਾਰ ਮਿਲੇ ਬਰ ਨਾਰਿ^੫*ਕਲੀ^੬॥੩॥ ਸਜਿ ਸਾਜਿ^੭
 ਬਰਾਤ ਭਲੀ ਸਗਰੀ । ਕਿਯ ਆਨ ਦੁਕਾਉ ਸੁਸੁ ਨਗਰੀ^੮ । ਲਿਯ ਸੰਗ
 ਮਤੰਗ ਤੁਰੰਗਨ ਕੋ। ਪਟ^੯ਸੋਭਤਿਹੈ ਬਹੁਰੰਗਨਕੋ। ੪। ਬਰਭੂਖਨ ਕੰਦਨ^{੧੦}
 ਅੰਗ ਧਰੇ । ਝਮਕਾਤਿ ਜਰਾਵਨ ਸੰਗ ਜਰੇ^{੧੧} । ਮਨ ਹੋਇ ਉਦਾਰ ਧਨੇ
 ਬਰਖੇ। ਸਭਿ ਪਾਵਹਿ ਰੰਕ^{੧੨} ਰਿਦੇ ਹਰਖੇ ॥੫॥ ਕਥਿਤਾ॥ ਬਾਜਤਿ ਨਗਾਰੇ ਬਹੁ
 ਬੇਦਜਨ। ਅਖਾਰੇ ਹੋਤਿ^{੧੩} ਕੋਤਕ ਨਿਹਾਰੇਮਨ ਰਹੇਹੈ ਲੁਭਾਇਕੋ। ਪਾਇਕੋ
 ਨਿਦੇਸ ਕੋ ਬਰਾਤ ਨੈ ਨਿਵੇਸ^{੧੪} ਕੀਨੋ, ਅਥਏ ਦਿਨੇਸ^{੧੫} ਕੋ ਹੁਤਾਸਨ^{੧੬}
 ਜਗਾਇਕੋ। ਭਾਵਰੈ^{੧੭} ਕੋ ਲੇਯ ਸਭਿ ਦਿੱਜਨ^{੧੮} ਕੋ ਦਾਨ ਦੇਯ ਅੰਗਨਾ^{੧੯}
 ਸੁਨਾਇ ਗਾਰਿ ਗੀਤਨ। ਕੋ ਗਾਇਕੋ । ਦੋਉ ਕੁਲ ਰੀਤਿ ਕੀਨ ਦਾਇਜ^{੨੦}
 ਬਹੁਤ ਦੀਨ ਵਡੋ ਜਸੁ ਲੀਨ ਸਭਿ ਰਹੇ ਹਰਖਾਇਕੋ ॥ ੬ ॥ ਕੀਨੋ ਉਪ-

^੧(ਨਿਜ) ਪੁੱਤ੍ਰੀ ਸਮਾਨ । ^੨ਰਾਇ ਬਲਾਰ ਜਾਣਦਾ ਸੀ । ^੩ਮੰਗਣੀ । ^੪ਚੰਗੀ ਕੁਲ ਦਾ ਖੱਤ੍ਰੀ ਤੇ
 ਉੱਜਲ ਬੁਧੀ ਵਾਲਾ । ^੫ਵਰ ਤੇ ਕੰਨੜਾ । ^੬ਸੰਦਰ । ^੭ਸਜ ਸਜਾਕੇ । ^੮ਸਹੁਰੇ ਦੀ ਨਗਰੀ ।
^੯ਕਪੜੇ । ^{੧੦}ਸੋਨੇ ਦੇ । ^{੧੧}ਜੜਾਉਆਂ ਨਾਲ ਜੜੇ । ^{੧੨}ਗਰੀਬ । ^{੧੩}ਵਜਦੇ ਹਨ ਬਹੁਤ ਨਗਾਰੇ,
 ਵੇਦੀਆਂ ਦੀ ਸਭਾ ਲਗਦੀ ਹੈ । ^{੧੪}ਟਿਕਾਣਾ । ^{੧੫}ਸੂਰਜ ਛਿਪੇ । ^{੧੬}ਅਗਨੀ । ^{੧੭}ਫੇਰੇ ।
^{੧੮}ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਨੂੰ । ^{੧੯}ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ । ^{੨੦}ਦਾਜ । *ਪਾ:-ਨਰ ਨਾਰ । †ਪਾਠਾਂਤ੍ਰ-ਵੇਸ਼ਜਨ । ਇਸ
 ਪਦ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਆਗਮਨ ਸਮੇਂ ਖੱਤ੍ਰੀ ਕਿਤਨੇ ਗਿਰ ਚੁਕੇ ਸਨ
 ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਦੇਸ਼ ਖੋਹਕੇ ਉਹਨਾਂ ਉੱਤੇ ਬਦੇਸ਼ੀ ਜ਼ਾਲਮ ਪਠਾਣ ਰਾਜ ਕਰ ਰਹੇ ਸੇ, ਉਹ ਵਿਆਹਾਂ
 ਪਰ ਕੇਵਲ ਹਾਕਮਾਂ ਦੀ ਨਕਲ ਕਰਕੇ ਵੇਸ਼ਿਆ ਦੇ ਨਾਚ ਕਰਵਾਉਂਦੇ ਸੇ । ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ
 ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਐਸੇ ਕੁਕਰਮਾਂ ਦੀ ਨਿਸ਼ੇਧੀ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ।

ਏਨੇ ਨੁਸਖਿਆਂ ਵਿਚ ਪਾਠ 'ਰਾਗ ਰੀਤਨ' ਹੈ ਅਰਥਾਤ ਰਾਗਾਂ ਦੀਆਂ ਵਿਧੀਆਂ
 ਅਨੁਸਾਰ । 'ਰਾਗ ਦੀਆਂ ਰੀਤਾਂ' ਪਦ ਰਾਗ ਦੇ ਗੁਣੀ ਜਨ ਹੁਣ ਵੀ ਬੋਲਦੇ ਹਨ । ਇਕ
 ਦੋ ਨੁਸਖਿਆਂ ਵਿਚ ਪਾਠ 'ਗਾਰਿ ਗੀਤਨ' ਬੀ ਹੈ । ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿ ਕਵਿ ਜੀ ਦੇ ਆਪਣੇ
 ਨੁਸਖੇ ਵਿਚ, ਜੋ ਮਿਲਦਾ ਨਹੀਂ, ਕੀਹ ਪਾਠ ਸੀ । ਹਰ ਹਾਲ ਦੇਹ ਸਿੱਠਣੀਆਂ ਦੇਣ ਦੇ ਦੇਸ਼
 ਵਿਚ ਰਿਵਾਜ ਹੈਸਨ ਤਾਂ ਸਹੀ, ਪਰ ਇਹ ਗੁਰਮਤ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਹਨ ।

ਬਾਹ^੧ ਅਭਿਰਾਮ ਯੋ ਜਰਾਮ ਪੁਨ ਗਯੋ ਨਿਜ ਧਾਮ ਮਨ ਆਨੰਦ ਬਢਾ-
ਇਕੈ । ਬਾਸੁਰ ਬਿਤੀਤੇ ਕੁਛ ਨਾਨਕ ਸੋਂ ਕਾਲੂ ਕਹੈ 'ਭਗਨੀ ਕੋ ਆਨਿ'
ਸੁਲਤਾਨ ਪੁਰਿ ਜਾਇਕੈ' । ਮਾਨਤਿ ਨ ਬੈਨ ਅਨੁਕੰਪਐਨ^੨ ਤੂਸ਼ਨੀ ਭੇ
ਜਾਂਕੋ ਕਿਹ ਭੈ ਨ, ਨੀਚੇ ਨੈਨ ਠਹਿਰਾਇਕੈ । ਗਾਇਕੇ ਨਿਕਟ ਜਾਇ
ਸਭਿ ਹੀ ਸੁਨਾਇ ਬਿਧਿ 'ਭਗਨੀ ਨ ਆਨਤਿ' ਹੈ ਰਹਜੋਂ ਸਮਝਾਇਕੈ'
॥੭॥ ਗਾਇ ਭੇਜੋ ਦਾਸ ਕੋ ਬੁਲਾਇ ਸੁਖ ਰਾਸ ਰੂਪ, ਸਾਦਰ^੩ ਬਸਾਇ ਪਾਸ
ਪ੍ਰੇਮ ਕੋ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸੋ* । ਮਾਥੇ ਪਰ ਹਾਥ ਫੇਰ, ਗਾਥਾ^੪ ਹਿਤ ਸਾਥ ਕਹਿ 'ਏਕ
ਵਾਰ ਜੱਯੈ' ਸੁਸਾ ਆਨੀਏ ਅਵਾਸ^੫ ਸੋ* । ਦੂਜੇ ਤਹਾਂ ਜਾਇ ਰਹੈ
ਰਿਦੈ ਸੁਖ ਪਾਇ ਅਹੋ ਕਾਲੂ ਕੀ ਕਲਾਹਿ^੬ ਮਿਟ ਜਾਇ ਅਨਾਯਾਸ^੭
ਸੋ* । ਸਹਿਜ ਸੁਭਾਇ ਤਬ ਹੀਏ ਜੋ ਸੁਹਾਇ ਕਰੋ ਜਾਵਨੋਂ ਉਚਿਤ^੮
ਤੁਮੈ ਅਬੈ ਸੁਸਾ ਪਾਸ^੯ ਸੋ* ॥ ੮ ॥ ਬ੍ਰਿਧ ਬੈਸ ਨਗਰੇਸੁ^{੧੦} ਬੱਲਭ^{੧੧}
ਵਿਸ਼ੇਸ^{੧੨} ਲਖਿ^{੧੩} ਮਾਨੇ ਜਗਤੇਸ^{੧੪} ਬੈਨ ਭਾਨੇ ਮਨ ਆਪਨੇ । ਬਾਲਾ ਭਨੈ:
ਅੰਗਦ ਜੀ ! ਕੀਜੈ ਪਾਨ^{੧੫} ਕਥਾ ਰਸ^{੧੬}, ਭਏ ਹੈਂ ਤਯਾਰ ਜਿਨ ਕੀਨੇ
ਦੰਭ ਖਾਪਨੇ^{੧੭} । ਮੋਸੇ ਹਿਤ ਸਦਾ ਧਰੈਂ, ਦਾਸ ਜਾਨ ਦਯਾ ਕਰੈਂ, ਨਿਕਟਿ^{੧੮}
ਹਕਾਰ ਲੀਨ^{੧੯} ਸਾਥ ਕੋ ਅਪਾਪ ਨੇ^{੨੦} । ਆਇਕੈ ਨਿਕੇਤ^{੨੧} ਲੀਨ ਬੇਦੀ-
ਕਲਕੇਤ ਨੇਗ^{੨੨}, ਮਾਤਾ ਕਰਿ ਹੇਤ ਬਿਦਾ ਕੀਨ ਹਰਿ ਜਾਪਨੇ^{੨੩} । ੯। ਚਲੋ
ਪ੍ਰੰਥ ਮੰਦ ਮੰਦ^{੨੪} ਆਨੰਦ ਕੇ ਕੰਦ^{੨੫} ਜੋਊ ਸੁੰਦਰ ਮੁਕੰਦ ਪਦ^{੨੬}
ਨੈਨ ਅਰਬੰਦ ਸੇ^{੨੭} । ਦੇਖਤਿ ਸਿਸੁਰ ਰੁਤਿ^{੨੮} ਕਾਨਨ^{੨੯} ਨਿਪਾਤ ਪਾਤ^{੩੦}
ਨਗਨ ਬਿਟਪ ਭੇ^{੩੧} ਨਰਕ ਅਘਵੰਦ ਸੇ^{੩੨} । ਆਬਨ^{੩੩} ਕੋ

^੧ਸ਼ਾਦੀ । ^੨ਭੈਣ ਨੂੰ ਲਿਆ । ^੩ਕਿਰਪਾ ਦੇ ਘਰ । ^੪ਨਹੀਂ ਲਿਆਉਂਦਾ । ^੫ਆਦਰ ਨਾਲ ।
^੬ਕਥਾ, ਗੱਲ । ^੭ਜਾਓ । ^੮ਭੈਣ ਨੂੰ ਲੈ ਆਓ ਘਰ । ^੯ਲੜਾਈ । ^{੧੦}ਸੋਖੀ, ਬਿਨਾ ਯਤਨ ।
^{੧੧}ਲਾਇਕ । ^{੧੨}ਭੈਣ ਦੇ ਕੋਲ । ^{੧੩}ਨਗਰੀ ਦੇ ਰਾਜੇ ਦੀ ਤੋ ^{੧੪}ਪਿਆਰਾ । ^{੧੫}ਬਹੁਤ । ^{੧੬}ਜਾਣਕੋ ।
^{੧੭}ਜਗਤ ਸੁਵਾਮੀ ਨੇ । ^{੧੮}ਪੀਵੋ । ^{੧੯}ਅੰਮ੍ਰਿਤ । ^{੨੦}ਦੰਭ ਨਾਸ਼ ਕੀਤੇ । ^{੨੧}ਕੋਲ । ^{੨੨}ਬੁਲਾਲਿਆ ।
^{੨੩}ਨਿਸ਼ਪਾਪ (ਭਾਵ ਗੁਰੂ ਜੀ) ਨੇ । ^{੨੪}ਘਰ । ^{੨੫}ਭੈਣ ਨੂੰ ਦੇਣ ਯੋਗ ਵਸਤਾਂ । ^{੨੬}ਹਰੀ ਦਾ ਜਾਪ
ਕਰਨ ਵਾਲੇ (ਗੁਰੂ ਜੀ) ਨੂੰ । ^{੨੭}ਹੋਲੀ ਹੋਲੀ । ^{੨੮}ਆਨੰਦ ਦੇ ਦਾਤਾ । ^{੨੯}ਮੁਕਤੀ ਦਾਤਾ ਚਰਨ
ਟੁਰੇ । ^{੩੦}ਜਿਸ ਦੇ ਨੈਣ ਕਵਲ ਵਰਗੇ ਹਨ । ^{੩੧}ਪਤ ਬੜੀ ਰੁਤ । ^{੩੨}ਜੰਗਲ । ^{੩੩}ਬੜ ਪਏ
ਪੱਤਰ । ^{੩੪}ਦਰਖਤ ਨੰਗੇ ਹੋ ਗਏ । ^{੩੫}ਨਰਕ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਪਾਪੀਆਂ ਵਾਂਗੂ । ^{੩੬}ਅੰਬਾਂ ।

*ਚਉਹੀਂ ਥਾਈਂ ਹਰ ਤੁਕ ਦੇ ਅੰਤ-ਸੇ-ਦੀ ਥਾਂ ਪਾਠਾਂਤ੍ਰ-ਕੋ-ਬੀ ਹੈ ।

ਮੋਰ^੧ ਭਖਿ^੨ ਕੰਠ^੩ ਕਲ^੪ ਕੋਕਲਾਕੋ^੫ ਕੂਕਤਿ ਸੁਨਾਇ ਕੂਕ ਪਾਵਤਿ
ਅਨੰਦ ਸੇ । ਕੀਰ^੬, ਕਲਬਿਕ^੭, ਕੀਕ^੮, ਤੋਕਕ^੯, ਕਕੰਨ^{੧੦}, ਕੋਕ^{੧੧},
ਕਰਕਟ^{੧੨}, ਕਰੇਟੂ^{੧੩}, ਕਾਕ^{੧੪}, ਕੋਕੀ^{੧੫}, ਹੈਂਨਰੀਦਸੇ^{੧੬} ॥ ੧੦ ॥ ਬੋਲਤਿ ਕਪੋਤ
ਭਿੰਗ^{੧੭}, ਖੀਜਨ^{੧੮}, ਕੁਲਿੰਗ^{੧੯} ਕਲ^{੨੦} ਸਾਰਸ^{੨੧} ਕੁਰੰਗ^{੨੨} ਨਾਨਾ ਰੰਗ ਕੇ
ਬਿਹੰਗ^{੨੩} ਹੈਂ । ਕਾਨਨ ਉਲੇਘਿ ਗਏ ਨੱਗਰ ਉਮੰਗ ਪਿਖਿ ਨਾਗਰ ਅੰ
ਨਾਗਰੀ ਅਨੰਦ ਬਹੁ ਰੰਗ* ਹੈ^{੨੪} ॥ ਗਾਵਤਿ ਬਸੰਤ ਮਿਲ ਨਾਚਤਿ ਅਨੰਤ
ਘਰ ਗਾਇ^{੨੫} ਰੰਕ^{੨੬} ਤਜੀ ਸ਼ੰਕ ਫਿਰਤਿ ਨਿਸੰਗ ਹੈਂ । ਹਾਥ ਸੋਂ
ਬਜਾਇ ਤਾਰੀ^{੨੭} ਮੁਖ ਤੇ ਸੁਨਾਇ ਗਾਰੀ^{੨੮} ਡਾਰੈਂ ਪਿਚਕਾਰੀ ਭਰਿ ਰੰਗਤਿ
ਸੁਰੰਗ ਹੈਂ ॥ ੧੧ ॥ ਸੋਦਰੀ^{੨੯} ਸਦਨ^{੩੦} ਗਏ ਕਮਲ ਬਦਨ^{੩੧} ਪੁਨ ਬੰਧਨ
ਕਦਨ^{੩੨} ਜਾਂਕੇ ਨਾਮ ਲੇਤਿ ਹੋਤਿ ਹੈਂ । ਸਾਦਰ^{੩੩} ਸਨੇਹ^{੩੪} ਕਰਿ ਮਿਲ ਕੇ
ਬਿਸਾਏ ਗੋਹ^{੩੫}, ਕੁਸ਼ਲਪ੍ਰਸ਼ਨ^{੩੬} ਬੂਝੀ ਅਨੰਦ ਉਦੋਤਿ ਹੈ^{੩੭} । ਏਕ
ਦਿਨ ਰਹੇ, ਬਿਦਾ ਲੇਨਿ ਹਿਤ ਬੈਠ ਕਹੇ, ਸਨਿਕੈ ਜੋਗਮ ਸਨਮਾਨੈ ਰੁਪ
ਜੋਤਿ ਹੈ^{੩੮} । 'ਮੇਰੇ ਧਾਮ ਰਹੇ, ਸੇਵਾ ਕਰੋਂ ਜੋਊ ਕਹੋਂ ਤੁਮ, ਸੰਤ ਰੂਪ ਦੋਖੇ
ਤੇ ਕਲੁਖ^{੩੯} ਦੁਖ ਖੋਤਿ ਹੈ' ॥ ੧੨ ॥ ਪਰਮਾਨੰਦ ਜਨਕ^{੪੦} ਜਗਮ ਕੇ
ਬਖਾਨੇ† ਬੈਠ 'ਬਿਦਾ ਦੇਹੁ ਅਬਕੇ ਬਹੁਰ ਪੁਰਿ^{੪੧} ਆਵਈ। ਭਗਨੀ^{੪੨} ਕੋ
ਲੇਨਿ ਮਾਤ ਪਿਤਾ ਨੈ ਪਠਾਏ ਏਹ, ਜਾਨੋ ਜੋਗ ਜਾਨੋ ਅਬ, ਨਹੀਂ ਪੁਨ
ਜਾਵਈ^{੪੩}। ਯਾ ਬਿਧਿ ਵਿਚਾਰ ਕੀਨਿ ਸਭਿਨਿ ਕੋ ਬਿਦਾ ਦੀਨਿ ਚਲੇ ਤਲ-
ਵੰਡੀ ਮਗ ਸੁੰਦਰ ਸੁਹਾਵਈ । ਬੇਦੀ ਕੁਲ ਕੇਤ ਆਏ ਸੁਸਾ^{੪੪} ਕੇ ਸਮੇਤ
ਨਿਜ ਪ੍ਰਵਿਸ਼ੇ ਨਿਕੇਤ^{੪੫} ਮਾਤ ਅੰਗ ਮੈਂ ਨ ਮਾਵਈ ॥ ੧੩ ॥ ਸ੍ਰੈਯਾ ॥

^੧ਬੂਰ । ^੨ਖਾਕੇ । ^੩ਗਲਾ । ^੪ਸੁੰਦਰ । ^੫ਕੋਇਲਾਂ ਦੇ । ^੬ਤੋਤੇ । ^੭ਚਿੜਾ । ^੮ਚਿੱਟੀ ਚੀਲ੍ਹ (ਅ)
ਬਗਲਾ । ^੯ਪਪੀਹਾ । ^{੧੦}ਬਟੋਰਾ, ਕਕੰਜਲ=ਚਾੜ੍ਹਕ । ^{੧੧}ਚਕਵੀ ਚਕਵਾ । ^{੧੨}ਕੁਕੜ ।
^{੧੩}ਕਾਲਕਾਂਛੀ । ^{੧੪}ਕਾਂ । ^{੧੫}ਮੋਰ । ^{੧੬}ਰਾਜੇ ਵਰਗੇ । ^{੧੭}ਕਪੋਤ=ਕਬੂਤਰ । ਭਿੰਗ=ਭੋਰਾ,
ਭੋਰੇ । ^{੧੮}ਮਮੋਲਾ । ^{੧੯}ਜਲ ਕਿਨਾਰੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਇਕ ਵੱਡਾ ਪੰਛੀ । ^{੨੦}ਸੁੰਦਰ । ^{੨੧}ਇਕ
ਵੱਡਾ ਜਲ ਪੰਛੀ । ^{੨੨}ਲਮਹੀਂਗ [ਸੰਸ: ਕੁਰੰਕਰ] । ^{੨੩}ਪੰਛੀ । ^{੨੪}ਦੋਖੇ ਪੁਰਖ ਤੇ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ
ਬਹੁਤ ਅਨੰਦ ਤੇ ਰੰਗ ਵਿਚ ਹੋਣ । ^{੨੫}ਰਾਜੇ । ^{੨੬}ਕੰਗਾਲ । ^{੨੭}ਤਾੜੀ । ^{੨੮}ਗਾਲੀ । ਭਾਵ
ਹੋਲੀਆਂ ਦੇ ਦਿਨ ਹਨ, ਪਿੱਛੇ ਰੁਤ ਮਾਘ ਫੱਗਣ ਦੀ ਦੱਸ ਆਏ ਹਨ । ^{੨੯}ਬੇਬੇ ਜੀ ਦੇ ।
^{੩੦}ਘਰ । ^{੩੧}ਕਮਲ ਮੁਖ ਵਾਲੇ । ^{੩੨}ਬੰਧਨਾਂ ਦਾ ਨਾਸ਼ । ^{੩੩}ਆਦਰ ਨਾਲ । ^{੩੪}ਪ੍ਰੇਮ । ^{੩੫}ਘਰ
ਬੈਠਾਏ । ^{੩੬}ਸੁਖਸਾਂਦ । ^{੩੭}ਅਨੰਦ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ^{੩੮}ਜੋਤੀ ਸਰੂਪ ਨੂੰ । ^{੩੯}ਪਾਪ । ^{੪੦}ਪਿਤਾ
ਨੇ । ^{੪੧}ਸੁਲਤਾਨ ਪੁਰ । ^{੪੨}ਭੋਣ । ^{੪੩}ਜਾਣਾ (ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ) ਹੁਣ ਮੁਨਾਸਬ ਜਾਣੇ ਵੇਰ (ਆਕੇ)
ਨਾ ਜਾਵਣ (ਭਾਵੇਂ) । *ਪਾ:-ਅੰਗ । †ਪਾ:-ਕਰਿ । ‡ਪਾ:-ਸੁ ਕਹੇ ।

ਰਾਇ ਸੁਨਯੋ ਨਿਜ ਬੱਲਭ^੧ ਆਵਨ, ਦਾਸ ਪਠਾਵਨ ਕੀਨ ਤਦਾਈ ।
 ਲੀਨਿ ਬੁਲਾਇ, ਸੁ ਪਾਸ ਬਿਸਾਇ, ਰਿਦੈ ਸੁਖ ਪਾਇ, ਅਖੀਂ ਭਰਿ ਆਈ ।
 ਪ੍ਰੇਮ ਸੇ ਬੁਝ ਸਰੀਰ ਅਪੀਰ^੨ ਕੀ ਪ੍ਰੀਤਿ ਨਵੀਨ ਕਰੀ ਅਧਿਕਾਈ ।
 ਧੀਰ ਧੁਰੰਧਰ^੩ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਪੂਰਨ 'ਛੇਮ'^੪ ਕਹੀ ਔ ਜਰਾਮ ਵਡਾਈ ॥ ੧੪ ॥
 ਦੋਹਰਾ ॥ ਸਦਨ^੫ ਅਏ ਦੁਖਕਦਨ^੬ ਪੁਨ ਜਿਨ ਤੇ ਮਦਨ ਲਜਾਇ^੭ ।
 ਰਦਨ^੮ ਕੰਦ^੯ ਕੰਦਲ ਅਨੰਦ^{੧੦} ਮੰਦਮੰਦ ਗਤਿਪਾਇ^{੧੧} ॥੧੫॥ ਕਥਿਤ ॥
 ਸੰਦਰ ਬਦਨ ਪਰ^{੧੨} ਤਨਕ^{੧੩} ਸਮਸ ਮਸ^{੧੪} ਮਾਨਹੁ ਸ਼ਿੰਗਾਰ^{੧੫} ਨਿਜ
 ਰੂਪ ਪ੍ਰਗਟਾਵਈ । ਕਿਧੋਂ ਸਸਿ ਪਾਸ^{੧੬} ਚਹਿ ਪਸਰਯੋ ਤਮਸ ਜਸ^{੧੭} ਕਿਧੋਂ^{੧੮}
 ਮੁਖ ਸਾਰਸ^{੧੯} ਪੈਂ ਮਧੁਪ^{੨੦} ਸੁਹਾਵਈ । ਭੁਜਾਂ^{੨੧} ਹੋਂ ਪਲੇਬ^{੨੨} ਭਾਰੀ, ਉਂਨਤ^{੨੩}
 ਸਿਕੰਧ^{੨੪} ਚਾਰੀ^{੨੫} ਦਯਾ ਭਰੀ ਨੈਨ ਕੋਰ^{੨੬} ਚਿੱਤ ਕੋ ਚੁਰਾਵਈ । ਕੁੰਡਲ
 ਕਪੋਲ ਪਰ^{੨੭} ਝਮਕਤਿ ਲੋਲ^{੨੮} ਭਏ, ਚਿਬਕ^{੨੯} ਅਮੋਲ ਛਬਿ ਹੋਰੇ^{੩੦}
 ਤੇ ਲਭਾਵਈ ॥੧੬॥ ਸੁਯਾ ॥ ਰਾਗ^{੩੧} ਬਿਰੋਧ^{੩੨} ਤੇ ਬ੍ਰਿਤਿ ਨਿਰੋਧਨ^{੩੩} ਆਦਿ
 ਤੇ ਗੀਤਿ ਸਦਾ ਜਿਨ ਕੀ । ਛੈ ਨ ਸਕੈ ਹਰਖ ਮਨ ਸ਼ੋਕ ਦੈ ਜਸੋਂ ਦਲ
 ਕੰਜ^{੩੪} ਜਲੰਕਨ^{੩੫} ਕੀ । ਏਕਸੇ^{੩੬} ਅਨੰਦ ਮੈਂ ਮਗਨੀ ਜਗ ਤਾਰਨ ਲੀਲਾ
 ਕਰੇ ਤਨਕੀ^{੩੭} । ਐਸੇ ਗੁਰੂ ਕੀ ਜੋਊ ਸਤਿਸੰਗਤ ਸੇਵਤਿ^{੩੮} ਕਸਾ ਉਪਮਾ
 ਤਿਨ ਕੀ ॥੧੭॥ ਦੋਹਰਾ ॥ ਉਦਾਸੀਨ ਬ੍ਰਿਤਿ ਮੈਂ ਸਦਾ ਸ੍ਰੀ ਬੇਦੀ ਕੁਲਕੇਤੁ ।
 ਅਸ ਬਿਧਿ ਦਿਵਸ ਬਿਤਾਵਈਂ ਜਗ ਤਾਰਨ ਕੇ ਹੇਤੁ ॥ ੧੮ ॥ ਕਥਿਤ ॥
 ਬਹੁਰੇ ਜੈਰਾਮ ਚਲਿ ਆਯੋ ਸਸੁਰਾਰ^{੩੯} ਧਾਮ^{੪੦}, ਜਾਂਕੋ ਅਭਿਰਾਮ ਬੇਖ^{੪੧},
 ਲੇਨੇ ਹਿਤ ਨਾਨਕੀ । ਸੁਨਿਕੈ ਬੁਲਾਰ ਨੈ ਬੁਲਾਇ ਪਠਾ^{੪੨} ਤਾਤਕਾਲ^{੪੩}

^੧ਅਪਨੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਦਾ । ^੨ਸੁਖ । ^੩ਧੀਰਜ ਦੇ ਧਾਰਨ ਹਾਰੇ । ^੪ਕੁਸ਼ਲ । ^੫ਘਰ । ^੬ਦੁਖ ਨਾਸ਼ਕ ।
^੭ਕਾਮ ਸ਼ਰਮ ਖਾਂਦਾ ਹੈ । ^੮ਵੰਦ । ^੯ਮਰਤਬਾਨ ਦੇ ਫੁਲ ਜਿਹੇ । ^{੧੦}ਅਨੰਦ ਦੀ ਰੰਦਲ । ਸਾਰਾ
ਹੀ ਅਨੰਦ । ^{੧੧}(ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ) ਚਰਣਾਂ ਦੀ ਟੋਰ ਬੜੀ ਗੰਭੀਰ । ^{੧੨}ਸੁਹਣੇ ਮੁਖ ਪਰ । ^{੧੩}ਬੋਝੀ ।
^{੧੪}ਦਾਹੜੇ ਦੀ ਮੱਸ (ਸਿਆਹੀ) । ^{੧੫}ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਰਸ । ^{੧੬}ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਦੇ ਕੋਲ । ^{੧੭}ਜਿਵੇਂ ਅਨੂਰਾ
ਪਸਰਿਆ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ । ^{੧੮}ਜਾਂ । ^{੧੯}ਮੁਖ ਕਵਲ ਤੇ । ^{੨੦}ਭੋਰਾ । ^{੨੧}ਬਾਹਾਂ । ^{੨੨}ਲੰਬੀਆਂ ।
^{੨੩}ਉੱਚੇ ਹਨ । ^{੨੪}ਮੋਢੇ । ^{੨੫}ਸੰਦਰ । ^{੨੬}ਅੱਖਾਂ ਦੀਆਂ ਕੋਣਾਂ । ਨੈਨ ਕੋਰ ਤੋਂ ਮੁਰਾਦ—ਕਟਾਖ—
ਦੀ ਹੈ । ^{੨੭}ਗੱਲਾਂ ਪੁਰ ਵਾਲੇ । ^{੨੮}ਚੰਚਲ । ^{੨੯}ਠੋਡੀ । ^{੩੦}ਦੇਖੋ । ^{੩੧-੩੨}ਮੋਹ ਤੋਂ ਰੋਕਣ ਦੀ ਤੇ ।
^{੩੩}ਬ੍ਰਿਤੀ ਨੂੰ ਏਕਾਗ੍ਰ ਕਰਨ ਦੀ । ^{੩੪}ਕਮਲ ਪਤੇ ਨੂੰ । ^{੩੫}ਪਾਲੀ ਦੀ ਬੂੰਦ । ^{੩੬}ਇਕ ਰਸ ।
^{੩੭}ਸ਼ਰੀਰ ਦੀ । ^{੩੮}ਕਰਦੇ ਹਨ । ^{੩੯}ਸਹੁਰੇ । ^{੪੦}ਘਰ । ^{੪੧}ਸੰਦਰ ਵੇਸ । ^{੪੨}ਸੰਦ ਭੇਜਿਆ । ^{੪੩}ਛੇਤੀ ।

ਆਇ ਮਿਲਜੋ ਭਲੀ ਰੀਤਿ ਕਰੀ ਸਨਮਾਨ ਕੀ^੧ । ਕੁਸਲ^੨ ਪ੍ਰਸੰਗ^੩
 ਕਰਿ, ਰਿਦੇ ਮੈਂ ਅਨੰਦ ਧਰਿ ਬੋਲਜੋ ਸਮਝਾਨ ਹਿਤ ਬਿਧਿ^੪ ਗਤਿਦਾਨਕੀ^੫ ।
 ‘ਕਲਾਵਾਨ ਨਾਨਕ ਸੁਜਾਨ^੬ ਕੋ ਤੂੰ ਭਲੇ ਮਾਨ, ਕਲਹ^੭ ਕਰਤਿ ਕਾਲੂ
 ਸਮਝ ਨ ਸਜਾਨ ਕੀ^੮ ॥੧੯॥ ਮੇਰੇ ਕਹਜੇ ਮਾਨਿ ਨਿਜ ਰਾਖੇ ਘਰ ਮਾਨ
 ਸਨ^੯ ਉਤੇ^{੧੦} ਕਿਤ^{੧੧} ਥਾਨ^{੧੨} ਬਿਧਿ^{੧੩} ਬਜਾਹਿ ਕੀ ਮਿਲੀਜੀਏ । ਸੇਵਓ
 ਸਭਿ ਭਾਂਤਿ ਸੋ ਮਿਠਾਇ ਮਨ ਕੂਤ^{੧੪} ਮੀਤ! ਭੂਲ ਹੂੰ ਨ ਪ੍ਰਤਿਕੂਲ^{੧੫} ਹੋਨੀ
 ਮਤਿ^{੧੬} ਕੀਜੀਏ । ਸ੍ਵਾਰਥ ਪ੍ਰਮਾਰਥ ਮੈਂ ਜਨਮ ਪਦਾਰਥ ਕੋ ਚਾਹੇ ਜਿ
 ਸਕਾਰਥਾ ਤੋ ਨੀਕੇ ਲਖਿ ਲੀਜੀਏ । ਏਕ ਤੋ ਕਹਿਨ ਮੇਰੇ ਦੂਜੇ ਸਨਬੰਧ
 ਤੇਰੇ ਤੀਜੇ ਨਿਜ ਭਲਾ ਹੋਰੇ ਸੇਵਾ ਮੈਂ ਪਸੀਜੀਏ ॥੨੦॥ ਏਹਗਾ ॥ ਕਲਹੀ^{੧੭}
 ਕਾਲੂ ਕਲਹਿ ਕਰਿ^{੧੮}, ਯਾਂਤੇ ਰਹਹਿ ਉਦਾਸ । ਜਾਹੁ ਜਬਹਿ* ਨਿਜ^{੧੯}
 ਸਦਨ ਕੋ^{੨੦} ਪੁਨ ਪਠਵਹੁ^{੨੧} ਤੁਮ ਪਾਸ^{੨੨} ॥ ੨੧ ॥ ਸ੍ਰੈਯਾ ॥ ਜੈਰਾਮ ਤਬੈ
 ਹਰਖਾਇ ਰਿਦੇ ਕਹਿ ‘ਭਾਗ ਜਗੇ ਅਪਨੇ ਵਡ ਜਾਨੋਂ । ਜਿਨਕੀ ਉਪਮਾ
 ਤੁਮ ਆਪ ਕਰੋ ਸੁ ਚਲੈਂ ਮਮ ਧਾਮ ਕ੍ਰਿਤਾਰਥ ਮਾਨੋਂ । ਧਨ ਤੇ ਤਨ ਤੇ
 ਮਨ ਤੇ ਜਨ^{੨੩} ਤੇ ਸਭਿ ਆਇਸ^{੨੪} ਮੈਂ ਤਿਨ ਕੀ ਸਿਰ ਠਾਨੋਂ । ਕਹਿ ਯੋ
 ਉਠਿ ਬੰਦਨ ਕੀਨਿ^{੨੫} ਬੁਲਾਰ ਕੋ, ਹੋਇ ਬਿਦਾ ਸੁਨਿਕੇਤ ਸਿਧਾਨੋਂ^{੨੬} ॥
 ੨੨॥ ਸ਼ੋਰਠਾ ॥ ਲੀਨਿ ਭਾਰਜਾ ਸਾਥ ਡੋਲੇ ਮਹਿ ਚਢਵਾਇ ਕਰਿ† । ਮਿਲ
 ਸ੍ਰੀ ਨਾਨਕ ਸਾਥ ਸਾਸ ਸਸੁਰ ਕੋ ਨਮੋ ਕਰਿ ॥੨੩॥ ਸਨੇ ਸਨੇ ਪ੍ਰਸਥਾਨ^{੨੭}
 ਧੂਤ ਦਾਸਨ ਕੇ ਘਰ ਗਯੋ । ਸਿਮਰਤਿ ਸਤੁਤਿ^{੨੮} ਬਖਾਨ ਸ੍ਰੀ ਨਾਨਕ ਕੋ
 ਦੰਪਤੀ ॥ ੨੪ ॥ ਸ੍ਰੈਯਾ ॥ ਤਾਂ ਪਸ਼ਚਾਤ ਰਹੇ ਜਸ ਭਾਂਤਿ^{੨੯} ਕਹੋਂ ਤਸ
 ਗਾਥ^{੩੦} ਸੁਨੇ ਸੁਖਦਾਨੀ ! ਯੋਗ ਕੀ ਰੀਤਿ ਨਿਕੇਤ^{੩੧} ਬਿਖੈ ਵਰਤੈ, ਨਿਰ-
 ਲੇਪ ਵਿਖੇਪਤਾ ਹਾਨੀ^{੩੨} । ਜੈਸ ਬਿਦੇਹ^{੩੩} ਰਹਜੇ ਗ੍ਰਿਹਸਤਾਸ਼੍ਰਮ, ਹੈ ਅਜ ਲੋ

^੧ਆਦਰ ਦੀ । ^੨ਸੁੱਖ । ^੩ਅਨੰਦ (ਅ) ਪੁਛਕੇ । ^੪ਵਰਤੋਂ । ^੫ਮੁਕਤੀ ਦਾਤੇ ਦੀ । ^੬ਚਤੁਰ ।
^੭ਲੜਾਈ । ^੮ਸਿਆਣਪ ਦੀ । ^੯ਆਦਰ ਨਾਲ । ^{੧੦}ਉਧਰੇ । ^{੧੧}ਕਿਸੇ । ^{੧੨}ਜਗਾ । ^{੧੩}ਜੁਗਤ ।
^{੧੪}ਭਰਮ । ^{੧੫}ਉਲਟ । ^{੧੬}ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਬੁੱਧੀ । ^{੧੭}ਲੜਾਈ ਕਰਨ ਵਾਲਾ । ^{੧੮}ਲੜਾਈ
 ਕਰਦਾ ਹੈ । ^{੧੯}ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ । ^{੨੦}ਘਰ ਨੂੰ । ^{੨੧}ਮੈਂ ਭੇਜਾਂਗਾ (ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ) । ^{੨੨}ਤੇਰੇ ਪਾਸ ।
^{੨੩}ਦਾਸਾਂ ਤੇ । ^{੨੪}ਆਗਜਾ, ਹੁਕਮ । ^{੨੫}ਨਮਸਕਾਰ ਕੀਤੀ । ^{੨੬}ਘਰ ਗਿਆ । ^{੨੭}ਚਲ ਚਲ ਕੇ ।
^{੨੮}ਉਸਤਤ । ^{੨੯}ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ । ^{੩੦}ਤੋਸੀ ਕਥਾ । ^{੩੧}ਘਰ । ^{੩੨}ਵਿਖੇਪ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੋਕੇ । ^{੩੩}ਜਨਕ
 ਜੀ । *ਪਾਠਾਂਤ੍ਰ-ਅਬਹਿ-ਹੈ । †ਪਾਠਾਂਤ੍ਰ-ਕੋ- ।

‡ਪਾਠਾਂਤ੍ਰ-ਫੇਰੇ ਮਹਿ ਚਢਵਾਇ ਕਰ ।

ਪਰਤੱਛ ਕਹਾਨੀ । ਪਾਵਕ^੧ ਬੀਚ ਬਿਭੂਤ^੨ ਛਪੈ ਤਿਵ ਰਾਖੀ ਛਪਾਇ
 ਕਲਾ ਗੁਨਖਾਨੀ ॥੨੫॥ ਸ਼ੋਰਠਾ ॥ ਲਖਿ ਨ ਸਕਹਿ ਅਨਜਾਨ ਬਕਹਿ ਸਿ
 ਅਸ^੩ ਮਿਲ ਪਰਸਪਰ^੪ । ‘ਕਾਜ ਕਠਨ ਜਗ ਜਾਨਿ ਬਿਨ ਮਤਿ ਹੋਇ
 ਨ ਆਵਈ’ ॥ ੨੬ ॥ ਸ੍ਰੀ ਬੇਦੀ ਕੁਲਚੰਦ ਰਹਤਿ ਸਮਾਨ ਸੁਭਾਇ ਮੈਂ ।
 ਕਮਲਨ ਸੇ ਮਤਿਮੰਦ^੫ ਕੈਸੇ ਸਕਹਿ ਪਛਾਨ ਸੇ ॥ ੨੭ ॥ ਧਰਮਧੂਰੀਨ^੬
 ਅੰਗਾਧ ਅਸ ਬਿਧਿ ਸਮਾਂ ਬਿਤਾਵਈਂ । ਚਲਿ ਕਰਿ ਆਯੋ ਸਾਧ ਏਕ
 ਦਿਵਸ ਤਲਵੰਡਿਕਾ* ॥ ੨੮ ॥ ਕਬਿੱਤ ॥ ਗੀਤਿ ਤਨ ਸੰਤ ਕੀ ਅਤੀਤ
 ਬੈਠੋ ਆਨਿ ਇਕ ਨੰਗਰ ਵਹਿਰ^੭ ਬਰ^੮ ਆਸਨ ਡਸਾਇਕੇ^੯ ।
 ਤਾਂਹੀ^{੧੦} ਸਮੇਂ ਸਹਿਜ ਸੁਭਾਇ ਗਏ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬੈਸੇ ‘ਕਰਤਾਰ
 ਕਰਤਾਰ’ ਤਾਂ^{੧੧} ਸੁਨਾਇਕੇ । ਕੰਚਨ^{੧੨} ਕੀ ਮੁੰਦ੍ਰਿਕਾ^{੧੩} ਸੁਹਾਇ ਛੁੰਦ੍ਰ
 ਆਂਗੁਰੀਮੈ^{੧੪}, ਲੋਟਾ ਹਾਥ ਲੀਏ ਉਪਕਾਰੀ ਜੇ ਸੁਭਾਇਕੇ । ਬੁਝਤਿ ਅਤੀਤ
 ‘ਕੋਨ ਨਾਮ ਤੋ ਬਰਨ ਗੀਤਿ ਕਹੈ ਪਰਤੀਤ ਨਿਜ ਚੀਤ ਕੀ ਜਨਾਇਕੈ’ ॥
 ੨੯॥ ‘ਨਾਨਕ ਹੈ ਨਾਮ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਤਨ ਬੇਖ ਜਾਨ ਖੱਤ੍ਰੀ ਕੀ ਜਾਤਿ
 ਗੋਤ ਬੇਦੀ ਮਮ ਜਾਨੀਏ’ । ਕਹੈ ਸੰਤ ਵਾਕ ‘ਤੁਮ ਆਪ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਭਏ?

^੧ਅਗਨੀ । ^੨ਸੁਵਾਹ ਵਿਚ । ^੩ਉਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ । ^੪ਆਪੋ ਵਿਚ । ^੫ਕਮਲ ਫੁਲ
 ਵਰਗੇ ਦੁਰਬੁੱਧੀ ਲੋਕ (ਕਮਲ ਚੰਦ ਵਲੋਂ ਮੂੰਹ ਮੀਟ ਲੈਂਦਾ ਹੈ) । ^੬ਧਰਮ ਧਾਰਨ ਵਾਲੇ ।
^੭ਬਾਹਰ । ^੮ਚੰਗਾ । ^੯ਵਿਛਾਕੇ । ^{੧੦}ਉਸਨੂੰ । ^{੧੧}ਸੋਨੇ ਦੀ । ^{੧੨}ਮੁੰਦਰੀ । ^{੧੩}ਛੋਟੀ ਉਂਗਲੀ ਵਿਚ ।

*ਇਕ ਨੁਸਖੇ ਵਿਚ ਪਾਠ—ਤਿਲਵੰਡੀ—ਸਾਰੇ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿਚ ਹੈ, ਹੋਰਨਾਂ ਨੁਸਖਿਆਂ
 ਵਚ—ਤਲਵੰਡੀ—ਹੈ । †ਪਾ:—ਬਾਹਰੁ ਵਾਰ । ‡ਪਾ:—ਤੇਹੀ ।

ਉਂਦਿਥੇ ਦੋ ਕਲਮੀ ਨੁਸਖਿਆਂ ਵਿਚ ਪਾਠ ਦਾ ਬੀ ਫਰਕ ਹੈ ਤੇ ਕਬਿੱਤ ਬੀ ਦੋ ਹਨ ।
 ਯਥਾ:—‘ਨਾਨਕ ਹੈ ਨਾਮ, ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਤਨੁਬੇਖਿ ਜਾਨ, ਖੱਤ੍ਰੀ ਹੈ ਸੁ ਜਾਤਿ, ਗੋਤ ਬੇਦੀ ਮਮ
 ਜਾਨੀਏ’ । ਕਹੈ ਸੰਤ ਵਾਕ ‘ਤੁਮ ਆਪ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਭਏ, ਉੱਤਰ ਬਤਾਇ ਹਮ ਕੋਣ ਤੇ
 ਪ੍ਰਮਾਨ ਹੋ ? । ਮਾਯਾ ਮੋਹ ਗ੍ਰਸੇ ਹੋ, ਕੁਟੰਬ ਨੇਹ ਫਸੇ ਹੋ, ਬਿਸ਼ੈਨ ਬੀਚ ਰਸੇ ਹੋ, ਬਖਾਨ ਬੈਨ
 ਆਨ ਹੋ । ਸਦਨ ਬਸੇ ਹੋ ਪੰਕ ਲੋਭ ਮੈਂ ਧਸੇ ਹੋ ਕਰ ਪਹਿਰ ਲਸੇ ਹੋ ਹੇਮ ਬਾਂਛਤ ਮਹਾਨ ਹੋ’ ।
 ੩੦ ॥ ਕਬਿੱਤ ॥ ‘ਬਾਹਰ ਕੇ ਤਜਾਗ ਕੋ ਨ ਕਰੈਂ ਅਨੁਰਾਗ ਹਮ, ਬ੍ਰਿਤਿ ਲਾਗ ਰਹੀ ਰਸ
 ਪਾਗ ਏਕੰਕਾਰ ਕੋ । ਹੇਮ ਮੈਂ ਸਨੇਹੁ ਤੁਮ, ਲੀਜੈ ਅੰਗੀਕਾਰ ਕਰਿ, ਹਮਰੈ ਤੋ ਹਾਨਿ ਲਾਭ
 ਅਹੈ ਏਕਸਾਰ ਕੋ । ਬੇਖ ਸੰਤ ਰੂਪ ਹੋ ਅਨੁਪ ਮਤਿ ਦੇਖੀਅਤ, ਭਏ ਨਿਰੰਕਾਰ ਹੁੰਕੇ ਭੇਦ ਨਾ
 ਬਿਚਾਰਕੇ ।’ ਐਸੇ ਕਹਿ ਵਾਕ ਲੀਨੀ ਕਰ ਤੇ ਉਤਾਰ ਛਾਪ ਲੋਟੈ ਕੇ ਸਮੇਤਿ ਤਾਂਹਿ ਦੀਨੀ
 ਸੁਖਕਾਰ ਕੋ ॥ ੩੧ ॥ ‖ਪਾ:—ਮਨ ।

ਉੱਤਰ ਬਤਾਇ ਹਮ^੧ ਕੌਨ ਤੇ ਪ੍ਰਮਾਨੀਏ^੨। 'ਗਵਰਿ^੩ ਤੇ ਸੰਤ ਰੂਪ ਮਤੇ
ਹੈ ਅਨੂਪ ਸੁਭ ਭਏ ਨਿਰੰਕਾਰ ਹੂੰ ਕੇ ਭੇਦ ਨ ਪਛਾਨੀਏ^੪। ਐਸੇ ਕਹਿ
ਵਾਕ ਲੀਨੀ ਕਰ^੫ ਤੇ ਉਤਾਰਿ ਛਾਪ^੬ ਲੋਟੇ ਕੇ ਸਮੇਤ ਤਾਂਹਿ ਦੀਨੀ ਸੁਖ
ਦਾਨੀਏ॥੩੦॥ ਕਹੇ ਪੁਨ ਸੰਤ 'ਹਮੈਂ ਪਹੁੰਚੀ, ਸੁ ਲੋਹ ਅਬ, ਨਹੀਂ ਮੋਹਿ
ਕਾਮ ਨਿਜ ਧਾਮ^੭ ਲੈ ਸਿਧਾਈਏ^੮। 'ਏਕ ਬਾਰ ਦੋਇ ਕਰਿ ਤਾਂਹਿ ਕੋ
ਸੋ ਲੇਹਿ ਹਮ, ਦੇਤਿ ਕਰ' ਲੇਤਿ ਜੈਨ, ਧਰਮ ਲਜਾਈਏ^੯। ਹੋਇਕੈ ਪਸੰਨ
ਸੰਤ ਕਹਤਿ 'ਪ੍ਰਛੰਨ ਬੇਖ^{੧੦}, ਲੇਤਿ ਕਰਤਾਰ ਸੁਧ^{੧੧} ਐਸੇ ਜਾਨ ਪਾਈਏ^{੧੨}। ਸੰਤ
ਤਬ ਚਲਯੋ ਗਯੋ, ਨਾਨਕ ਸਦਨ ਅਯੋ, ਸੰਦਰ ਬਦਨ ਨਿਜ ਸਿੱਖ
ਸੁਖਦਾਈਏ^{੧੩}॥ ੩੧॥ ਕਾਲੂ ਕਰ^{੧੪} ਦੇਖਿ ਕਹਯੋ, ਕੋਪ ਮੈਂ ਬਿਸੇਖ, ਮੁਖ
ਭਾਖੈ ਦੁਰਬਾਚ^{੧੫} 'ਅਬ ਸਾਚ ਕਹੋ ਮੋਹਿ ਕੋ। ਲੋਟਾ ਤੈਂ ਗਵਾਇ ਛਾਪ
ਦੀਨੀ ਕੌਨ* ਜਾਇ ਸੁਤ। ਸਦਾ ਦੁਖਦਾਇ ਮਤਿ ਆਵਤਿ ਨ ਤੋਹਿ ਕੋ।
ਕਹਾਂ ਲੋ ਪੁਕਾਰੋਂ, ਨਹਿ ਲੀਨਿ ਤੈਂ ਸਮੁਾਰੋਂ^{੧੬}, ਭੋਨ^{੧੭} ਕੀਨ ਯੋ ਉਜਾਰੋ,
ਮੁਰ ਕਹਯੋ ਜਿ ਨ ਪੋਹਿ ਕੋ^{੧੮}। ਇੱਛਾ ਜਹਿ ਜੱਯੈ, ਹਮ ਧਾਮ^{੧੯} ਹੂੰ ਨ ਅੱਯੈ,
ਨਿਜ^{੨੦} ਖੱਯੈ^{੨੧} ਜੋ ਕਮੱਯੈ' ਕਹਯੋ ਰਿਦੈ ਭਰਿ ਛੋਹਿ^{੨੨} ਕੋ॥੩੨॥ 'ਛੋਡੀ ਜੋ
ਕਮਾਈ ਤੇਰੀ, ਦੀਨੀ ਤੈਂ ਗਵਾਇ ਮੇਰੀ, ਬਨਜ ਬਿਉਹਾਰ ਕੀ ਨ
ਮੱਤਿ ਤੇਰੇ ਪਾਸ ਹੋਤੁ ਸੁਨੀ^{੨੩} ਕਰਤਿ, ਹੋਹੂੰ ਬੋਲਤਿ ਖਪਤਿ ਨਿਤ, ਮਾਨਤਿ
ਨ ਬਾਤ ਕਿਧੋਂ ਦੁੱਖ ਹੀ ਕੀ ਰਾਸ^{੨੪} ਹੈ'। ਗਾਇ ਸੰਗ ਧਾਇ ਜਾਇ ਕਹਯੋ
ਕਾਹੂ ਭੇਦ ਸਭਿ ਕਾਲੂ ਕੋ ਬੁਲਾਇ ਗਾਇ ਲੀਨਿ ਤਬ ਆਸੁ^{੨੫} ਹੈ। 'ਕਹਾਂ
ਤੋਹਿ ਭਯੋ, ਨਹਿ ਮਾਨੈ ਕਿਮ ਕਹਯੋ, ਬਹੁ ਪ੍ਰਾਕ^{੨੬} ਸਮਝਯੋ ਤੇਰੇ ਗਯੋ,
ਬਿਸਵਾਸ ਹੈ॥੩੩॥ ਏਹਗ॥ ਪੱਥਰ ਤੇ ਨਿਠੁਰੋ^{੨੭} ਅਧਿਕਾ, ਜਲ ਮਮ ਬਚ
ਕਿਮ ਭੇਦ^{੨੮}। ਨਾਨਕ ਕਦਲੀ^{੨੯} ਕੋਮਲੈ ਪੈਨ ਜਿਵੇਂ ਦੇ ਖੇਦ'॥ ੩੪॥
ਸ੍ਰਯਾ॥ ਨਾਨਕ ਤਾਤ^{੩੦} ਕਹੀ ਤਬ ਬਾਤ 'ਸੁਨੋ, ਕਰ ਛਾਪ ਹੁਤੀ ਸੁਧ^{੩੧}

^੧ਅਸੀਂ। ^੨ਇਸਦਾ ਪ੍ਰਮਾਨ (ਸਬੂਤ) ਕੀ ਹੈ। ^੩ਆਪ ਦਾ। ^੪ਹੱਥ। ^੫ਮੁੰਦਰੀ। ^੬ਘਰ।
^੭ਹਥੋਂ ਦੇਕੇ। ^੮ਗੁਪਤ ਰੂਪ। ^੯ਖਬਰ। ^{੧੦}ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਸੁਖਦਾਈ (ਗੁਰੂ ਜੀ)। ^{੧੧}ਹੱਥ।
^{੧੨}ਖੋਟੇ ਬਚਨ। ^{੧੩}ਸਿੱਭਾਲ। ^{੧੪}ਘਰ। ^{੧੫}ਮੇਰਾ ਆਖਿਆ ਤੈਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪੋਹਿੰਦਾ ਕੋਈ ਭੀ।
^{੧੬}ਘਰ। ^{੧੭}ਆਪ। ^{੧੮}ਖਾਚ। ^{੧੯}ਗੁੱਸਾ। ^{੨੦}ਚੁੱਪ। ^{੨੧}ਦੁੱਖ ਦੀ ਖਾਣ। ^{੨੨}ਛੋਟੀ। ^{੨੩}ਪਹਿਲਾਂ।
^{੨੪}ਕਰੜਾ। ^{੨੫}ਮੇਰੇ ਬਚਨ ਪਾਣੀ ਹਨ ਕੀਕੂੰ ਉਸਨੂੰ ਵਿੰਨ੍ਹਣ। ^{੨੬}ਕੋਲੇ। ^{੨੭}(ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ) ਨਾਨਕ
(ਦੇਵ ਜੀ) ਦੇ ਪਿਤਾ ਨੇ। ^{੨੮}ਖਬਰ। *ਪਾ:-ਕਿਨਿ। †ਪਾ:-ਪ੍ਰਸਤਰ ਤੇ ਨਿਸ਼ਠੁਰ ਅਧਿਕ।

ਨਾਂਹੀ । ਜਾਨਤਿ ਨਾਂਹਿ ਨ ਕਾਹਿ^੧ ਕਰੀ, ਕਿਹ ਗੋਰ ਦਈ ਕਿ ਦਈ ਕਿਸ
ਪਾਹੀ^੨ ? ਹੋਂ ਅਨੁਮਾਨ ਤੇ ਜਾਨਤਿ ਹੋਂ ਮਨ, ਗੋਸ਼ਟੀ ਨਿੱਤ ਫਕੀਰਨ
ਕਾ ਹੀ । ਦੇ ਤਿਨ ਕੋ^੩ ਨ ਬਤਾਵਤਿ^੪ ਹੈ ਪੁਨ ਭੁਸ਼ਨ^੫ ਧਾਰਤਿ ਹੈ ਮੁਖ
ਮਾਂਹੀ ॥੩੫॥ ਹੋਂ ਕਿਹ ਤੇ^੬ ਜਿ ਕਮਾਇ ਕੈ ਆਨਤਿ ਖੇਵਤਿ ਹੈ ਨ ਵਿਚਾਰ
ਕਰਾਹੀ । ਜੋ ਇਸ ਬੈਸ ਸਮਾਨ^੭ ਹੁਤੇ ਘਰ ਕਾਰ ਸੰਭਾਰਿ ਲਈ ਸਭਿ
ਤਾਂਹੀ ॥ ਔਰ ਨ ਜਾਨਤਿ ਕਾਜ^੮ ਕਛੁ ਇਹ ਦੇਵਨ ਕੋ ਸਭਿ ਤੇ ਸਰਸਾਹੀ^੯ ।
ਖਟਿ^{੧੦} ਨ ਚਾਹਤਿ ਮੈਂ ਇਹ ਕੀ ਕਬ, ਆਪ ਕਮਾਇ ਕੈ ਆਪ ਹੀ ਖਾਹੀ
॥ ੩੬ ॥ ਰਾਇ ਜੀ ਮੋਹਿ ਗੁਨਾਹਿ ਵਿਚਾਰਹੁ ਕੋ ਲਗ ਹੋਇ ਨਿਬਾਹਕ
ਯਾਹੀ । ਹੋਂ ਮਰਿਹੋਂ ਤਬ ਕਿਉਂ ਨਿਭਿਹੈ ਅਬ ਬੈਸ^{੧੧} ਜੁਵਾ^{੧੨} ਨਹਿ ਕਾਰ
ਕਮਾਹੀ^{੧੩} । ਰਾਇ ਬੁਲਾਰ ਵਿਚਾਰਿ ਕਹੀ ‘ਨਿਤ ਰਾਰ^{੧੪} ਹੁਵੈ ਤੁਮਰੇ ਘਰ
ਮਾਂਹੀ । ਨਾਨਕ ਕੋ ਅਬ ਧਾਮ ਜੈਰਾਮ^{੧੫}, ਕਹਯੋ ਮਮ ਮਾਨ, ਪਠਾਉ^{੧੬}
ਤਹਾਂਹੀ ॥੩੭॥ ਰਿਸ^{੧੭} ਸੋਂ ਦੁਰਬਾਕ^{੧੮} ਕਹੈਂ ਨਿਤ ਹੀ ਦੁਖ ਨਾਨਕ ਰੰਜ
ਸਦਾ ਘਰ ਮਾਂਹੀ । ਨਹਿ ਮੇਲ ਬਨੈ ਤੁਮਰੇ ਉਨਕੋ ਜਿਮ ਪੂਰਬ ਪੱਛਮ
ਦੈ ਨਰ ਜਾਹੀਂ । ਮਨ ਲੋਲਪਤਾ^{੧੯} ਤਵ, ਤਾਂਹਿ ਉਦਾਰਤਿ ਸੰਤ ਸੁਭਾਇ
ਸਦਾ ਕਰੁਨਾ^{੨੦} ਹੀ’ । ਪੁਨ ਸੇਵਕ ਭੇਜ ਬੁਲਾਇ ਕੈ ਨਾਨਕ ਪਾਸ ਬਸਾਇ
ਕੈ ਸਾਦਰ ਪ੍ਰਾਹੀ^{੨੧} ॥੩੮॥ ਦੇਹਗ ॥ ‘ਪਤੀਆ^{੨੨} ਮੈਂ ਲਿਖ ਦੇਯ ਹੋਂ ਜਾਵੇ
ਪੁਰਿ ਸੁਲਤਾਨ। ਪਰਚਹੁਗੇ, ਸੁਖ ਪਾਇ ਹੋਂ*, ਕਾਲੁ ਕਲਹਿ^{੨੩} ਨਿਦਾਨ^{੨੪}
॥ ੩੯ ॥ ਸੋਰਠਾ ॥ ਇਹ ਬਿਧਿ ਕਹਿ ਕਰਿ ਰਾਇ ਪਾਤੀ^{੨੫} ਲਿਖੀ ਜਰਾਮ
ਕੋ । ‘ਨਾਨਕ ਤੁਮ ਢਿਗ ਆਇ ਭਾਗ ਵਡੇ ਨਿਜ ਜਾਨੀਏ ॥ ੪੦ ॥
ਭੁਜੰਗ ਛੰਦ ॥ ਜਿਤੀ ਸੇਵ ਹੋਵੈ ਕਰੋ ਆਪ ਯਾਂਕੀ’ । ਲਿਖੀ ਰਾਇ ਐਸੇ ਭਯੋ
ਪ੍ਰੇਮ ਛਾਕੀ^{੨੬}† । ਦਈ ਹਾਥ ਮੈਂ ਹੋਰਿ^{੨੭} ਰੂਪ ਦਇਆਲਾ । ਬੁਲਾਯੋ ਮੁਖੇ^{੨੮}
ਸੰਗ ਦੇਨੇ ਕ੍ਰਿਪਾਲਾ ॥੪੧॥ ਭਰਯੋ ਢੇਰ ਐਕੈ^{੨੯} ਮੁਖ ਲੀਨ ਚੂਮੀ। ਮੁਚਰੇ^{੩੦}

^੧ਕੀ । ^੨ਕਿਸੇ ਪਾਸ । ^੩ਉਨ੍ਹਾਂ (ਫਕੀਰਾਂ) ਨੂੰ ਦੇ ਕੇ । ^੪ਦੱਸਦਾ ਭੀ ਨਹੀਂ । ^੫ਚੁੱਪ ।
^੬ਕਿਸੇ ਥਾਓਂ । ^੭ਉਮਰ ਦੇ ਬਰੋਬਰ । ^੮ਕੰਮ । ^੯ਵੱਧ ਹੈ । ^{੧੦}ਖੱਟੀ । ^{੧੧}ਉਮਰ ।
^{੧੨}ਜੁਵਾਨ । ^{੧੩}ਲੜਾਈ । ^{੧੪}ਜੈਰਾਮ ਦੇ ਘਰ । ^{੧੫}ਭੇਜੇ । ^{੧੬}ਗੁੱਸੇ । ^{੧੭}ਦੁਰਬਚਨ । ^{੧੮}ਲੋਭ ।
^{੧੯}ਕਿਰਪਾਲੂ । ^{੨੦}ਆਦਰ ਨਾਲ ਆਖਿਆ । ^{੨੧}ਚਿੱਠੀ । ^{੨੨}ਕਾਲੂ ਦੀ ਲੜਾਈ ਬੀ । ^{੨੩}ਮੁੱਕ
ਜਾਏਗੀ । ^{੨੪}ਚਿੱਠੀ । ^{੨੫}ਗਦਗਦ । ^{੨੬}ਵੇਖਕੇ । ^{੨੭}ਮੈਨੂੰ (ਬਾਲੇ ਨੂੰ) । ^{੨੮}ਗਲਵਕੜੀ ।
^{੨੯}ਛਟਿਆ । *ਪਾ:-ਪਾਵਹੋਂ । †ਪਾ:-ਥਾਕੀ ।

ਨੈਨ^੧ ਨੀਰੰ ਗਿਰੀ ਬੂੰਦ ਭੂਮੰ^੨। ਮਨੋ ਬਯੋਗ ਪੀਰੰ^੩ ਰਿਦੇ ਨ ਸਮਾਵੈ। ਚਖੰ^੪
 ਦਾਰ^੫ ਆਮੇਯ^੬ ਬਾਹਰੰ^੭ ਸ ਆਵੈ ॥ ੪੨ ॥ ਦਿਲਾਸੇ ਦਿਯੋ ਹੈ ਧਰਜੇ ਹਾਥ
 ਸੀਸੰ। ਬਿਦਾ ਕੀਨਿ, ਪ੍ਰੀਤੰ ਬਹੁਤੀ ਛਿਤੀਸੰ^੮। ਗਏ ਧਾਮ ਮਾਤਾ ਮਿਲੀ
 ਅੱਸ ਡਾਰੀ^੯।—ਬਿਧਾਤਾ ਗਤੰ ਨ ਲਖੀ ਜਾਇ ਨਜਾਰੀ ॥ ੪੩ ॥ ਇਕੰ
 ਤਾਤੰ^{੧੦} ਮੇਰੇ ਬਿਯੋਗੰ^{੧੧} ਸ ਕੀਨੋ। ਨ ਦੇਵੈ ਸਹਾਰਜੋ ਨ ਦੇਖੀਨ ਦੀਨੋ—।
 ਭਰੇ^{੧੨} ਅੰਕ ਮੈ^{੧੩} ਸੀਤ^{੧੪} ਸ੍ਰਾਸੰ^{੧੫} ਨਿਕਾਰੇ^{੧੬}। ਬਢੀ ਪੀਰ ਮਾਨੋ ਹੁਵੈ
 ਪ੍ਰਾਨ ਨਜਾਰੇ^{੧੭} ॥ ੪੪ ॥ ਕਹੇ ‘ਤਾਤ^{੧੮}। ਤੇਰੇ ਬਿਨਾ ਕੈਸ ਜੀਵੈ। ਸਹਜੇ ਜਾਇ
 ਨਾਂਹੀ ਬਿਖੈ^{੧੯} ਘੋਰ^{੨੦} ਪੀਵੈ। ਕਿਆ ਮੈਂ ਨਿਹਾਰੇ^{੨੧} ਸ ਪਾਛੈ ਇਕਾਕੀ^{੨੨}। ਹੁਤੋ
 ਸਨ^{੨੩} ਏਕੋ ਸਮੀਪੰ^{੨੪} ਨ ਤਾਂਕੀ’ ॥ ੪੫ ॥ ਕਰੀ ਬੰਦਨਾ^{੨੫} ਮਾਤਕੋ ਰੋਤਿ
 ਛੋਰੀ। ਪਿਤਾ ਕੋ ਨਮੋ ਕੀਨਿ ਦੋ ਹਾਥ ਜੋਰੀ। ਸਖਾ ਕੋ ਮਿਲੇ ਜੋ ਹੁਤੋ ਬਾਲ
 ਪਸਾਰੇ। ਮੁਝੈ ਸੰਗ ਲੈ ਫੇਰ ਪੀਥੈ^{੨੬} ਪਧਾਰੇ* ॥ ੪੬ ॥ ਵਿਖੈ ਤੇ ਵਿਚਾਰੀ ਵਿਚਾਰੀ
 ਕਹਾਨੀ। ਮਰੀ^{੨੭} ਜਾਤਿ ਭਾਖੈ ਭਲੇ ਮੋਖਦਾਨੀ^{੨੮}। ਪੁਰੀ^{੨੯} ਨੀਯਰਾਨੀ^{੩੦}
 ਕਟੀ ਬਾਟ ਸਾਰੀ^{੩੧}। ਪਵੇਸ਼ ਬਜ਼ਾਰੀ ਕਿਯੋ ਹੋਰਿ^{੩੨} ਚਾਰੀ^{੩੩} ॥ ੪੭ ॥ ਗਏ
 ਧਾਮ ਜੈਰਾਮ ਬੇਦੀਨ ਰਾਈ^{੩੪}। ਤਬੈ ਨਾਨਕੀ ਸੋਦਰੀ^{੩੫} ਦੇਖਿ ਧਾਈ^{੩੬}।
 ਉਭੈ^{੩੭} ਪੈਰ ਪੈ ਆਨਿਕੈਸੀਸ ਧਾਰਜੋ^{੩੮}। ਦਯਾ ਐਨ ਯੋਂ ਦੇਖਿ ਬੈਨੀ ਉਚਾਰਜੋ ॥
 ੪੮ ॥ ‘ਵਡੀ ਸੋਦਰੀ^{੩੯} ਮੋਹਿ ਤੇ ਬੈਸ ਤੇਰੀ^{੪੦}। ਕਰੋਂ ਬੰਦਨਾ ਯੋਗਤਾ ਹੈ ਸ
 ਮੇਰੀ ॥ ਅਪੁਨੀ ਕਰੀ ਬਾਤ ਯੋਗ ਨ ਐਸੇ। ਕਿਯੋ ਸੋਦਰੀ ਜੋ ਅਬੈ ਆਪ ਜੈਸੇ’
 ॥ ੪੯ ॥ ਕਹੈ ਨਾਨਕੀ ‘ਸਾਰ ਜੈਸੇ ਬਖਾਨੀ। ਜੁਈ ਹੋਇ ਭ੍ਰਾਤਾ ਕਹੋ ਸੋ ਪ੍ਰਮਾ-
 ਨੀ^{੪੧}। ਨਹੀਂ ਭ੍ਰਾਤ ਕਾਂਕੇ, ਜਰੀਈਸ ਪੇਖੋ^{੪੨}। ਰਿਦੈ ਆਪਨੇ ਮੈਂ ਨ ਭ੍ਰਾਤਾ

^੧ਅੱਖਾਂ ਤੋਂ। ^੨ਜ਼ਮੀਨ ਤੇ। ^੩ਵਿਛੋੜੇ ਦੀ ਪੀੜ। ^੪ਅੱਖਾਂ। ^੫ਚਾਹੀਂ। ^੬ਅੰਦਰ ਨਹੀਂ ਮਿਉਂਦੀ।
^੭ਬਾਹਰ। ^੮ਗਾਇ ਨੇ। ^੯ਹੀਭੂ ਕੇਰਕੇ। ^{੧੦}ਇਕੋ ਪੁਤ੍ਰ। ^{੧੧}ਵਿਛੋੜਾ ਦਿੱਤਾ। ^{੧੨}ਲਵੇ। ^{੧੩}ਗਲਵਕੜੀ
ਵਿਚ। ^{੧੪}ਠੰਢੇ। ^{੧੫}ਸਾਹ। ^{੧੬}ਭਰੇ। ^{੧੭}ਜੁਦਾ ਹੋਏ ਹਨ। ^{੧੮}ਪੁੱਤਰ। ^{੧੯}ਜ਼ਹਿਰ। ^{੨੦}ਘੋਲ।
^{੨੧}ਵੇਖਾਂਗੀ। ^{੨੨}ਇਕੱਲੀ। ^{੨੩}ਪੁੱਤਰ। ^{੨੪}ਕੋਲ। ^{੨੫}ਨਮਸਕਾਰ। ^{੨੬}ਗਾਹ। ^{੨੭}ਗਾਹ।
^{੨੮}ਮੁਕਤੀ ਦਾਤਾ। ^{੨੯}ਸੁਲਤਾਨ ਪੁਰ ਨਗਰੀ। ^{੩੦}ਨੇੜੇ ਆ ਗਈ। ^{੩੧}ਸਾਰਾ ਪੰਧ ਮੱਕਾ।
^{੩੨}ਵੇਖਕੇ। ^{੩੩}ਸੁੰਦਰ। ^{੩੪}ਬੇਦੀਆਂ ਦੇ ਰਾਜਾ। ^{੩੫}ਭੈਣ। ^{੩੬}ਦੋੜੀ ਆਈ। ^{੩੭}ਦੋਨੋਂ। ^{੩੮}ਸਿਰ ਰਖਿਆ।
^{੩੯}ਹੋ ਭੈਣ। ^{੪੦}ਉਮਰ ਤੇਰੀ ਮੈਥੋਂ ਵਡੀ ਹੈ। ^{੪੧}ਜੇ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਭਿਰਾ ਹੋਵੋ, ਤਾਂ ਜੋ ਕਹੋ ਮੈਂ ਮੰਨ
ਲਵਾਂ। ^{੪੨}ਤੁਸੀਂ ਕਿਸੇ ਦੇ ਭਰਾ ਨਹੀਂ ਹੋ, ਜਗਤ ਦੇ ਈਸ਼ਰ ਮੈਂ ਵੇਖਦੀ ਹਾਂ।

*ਪਾ:-ਸਿਧਾਵੇ।

ਭਿ ਲੇਖੋ^੧॥੫੦॥ ਨ ਆਦਿ ਨ ਅੰਤਿ ਬਿਅੰਤਿ ਸਰੂਪੀ। ਪਿਤਾ ਹੈ ਨ ਮਾਤਾ
 ਨ ਬੰਧ ਅਨੂਪੀ। ਨਿਜੈ ਇੱਛ ਤੇ ਦੇਹਿ ਧਾਰੀ ਦਯਾਲੀ। ਉਧਾਰਨ^੨
 ਮੰਦੇ ਜਗੀ ਜੀਵ ਜਾਲੀ^੩ ॥ ੫੧ ॥ ਕਲੀ ਕਾਲ ਮਾਂਹੀ ਬਿਥਾਰੋ^੪
 ਸੁਚਾਲੀ^੫। ਮਿਟਾਵੇ ਕੁਪੰਥੈ^੬ ਕੁਦੰਭੈ ਕੁਚਾਲੀ^੭। ਸਦਾ ਐਸ ਹੀ ਮੋਹਿ ਕੇ
 ਦਾਨ ਦੀਜੈ। ਮਤੈ^੮ ਨ ਬਿਸਾਰੋ ਕਬੈ, ਯੈ ਪ੍ਰਸੀਜੈ^੯॥੫੨॥ ਇਤੇਮਧ^{੧੦} ਜੈਰਾਮ
 ਆਯੋ ਤਹਾਂ ਹੀ। ਸੁਸਾ ਨਾਨਕੀ ਸੋ ਮਿਲੈ ਬੈਸ ਜਾਂਹੀ^{੧੧}। ਉਠੇ ਬੰਦਨਾਂ ਕੋ
 ਨਿਹਾਰੇ^{੧੨} ਜਰਾਮਾਹਟਾਯੋ ਇਨੈ ਆਪਕੀਨੀ ਪ੍ਰਨਾਮਾ^{੧੩}॥੫੩॥ ਕਹੇ ਬੈਨ^{੧੪}
 ਜੈਰਾਮ 'ਧਾਮੀ'^{੧੫} ਪੁਨੀਤਾ^{੧੬}। ਭਯੋ ਆਵਨੇ ਤੇ ਉਡੀਕੰਤਿ ਨੀਤਾ^{੧੭}। ਨਿਹਾਲੀ
 ਕਿਯੋ ਮੋਹਿ ਦੀਨੈ ਦਿਦਾਰੀ। ਅਹੋ ਸੰਤਰੂਪ ਅਨੂਪ ਦਯਾਰੀ ॥ ੫੪ ॥
 ਚਹੋ ਪੋਸ਼ਿਸ਼ੀ^{੧੮} ਜੈਸ ਤੈਸੀ ਹੀਢਾਵੇ। ਰਚੈ ਜੈ ਰਿਦੈ ਸੋ ਭਲੀ ਭਾਂਤਿ ਖਾਵੇ।
 ਚਹੋ ਬੈਠ ਆਪੀ, ਨਿਕੇਤਿ ਤੁਮਾਰੋ^{੧੯}। ਕਰੋ ਸੰਤਿਸੇਰੀ ਸੁ ਨਾਮ ਉਚਾਰੋ^{੨੦}॥੫੫॥
 ਵੇਹਗਾ ॥ ਅਸ ਬਿਧਿ ਮਿਲਕਰਿ ਪਰਸਪਰ ਦੁਇ ਦਿਸ ਉਰ ਹਰਿਖਾਇ।
 ਸ੍ਰੀ ਨਾਨਕ ਸੁ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕੋ ਪੂਰਨ ਖੋਲਸ^{੨੧} ਧਸਾਇ ॥ ੫੬ ॥ ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ
 ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਗ੍ਰੰਥੇ ਪੂਰਬਾਰਧੇ 'ਸੁਲਤਾਨ ਪੁਰ ਜਾਵਣ' ਪ੍ਰਸੰਗ ਬਰਨਨੈ ਨਾਮ
 ਖੋਲਸਮੇ ਅਧਿਆਯ ॥ ੧੬ ॥

੧੭. [ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਦਾ ਮੰਗਲ। ਮੋਈ ਦੀ ਕਾਰ ਆਰੰਭੀ]।

ਦੋਹਰਾ॥ ਰਾਮ ਦਾਸ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦਾਸਨ ਕੇ ਸੁਖਰਾਸ।

ਯਮ ਪਾਸਨ ਕੇ ਤ੍ਰਾਸ ਕੋ ਕਰਤਿ ਛਿਨਿਕ ਮਹਿ ਨਾਸ ॥ ੧ ॥

{ ਸੁਖਰਾਸ=ਸੁਖਾਂ ਦੀ ਪੁੰਜੀ। [ਸਿੰਸ:, ਸੁਖ+ਰਾਸਿ]।
 { ਯਮ ਪਾਸਨ=ਯਮ ਦੀਆਂ ਫਾਹੀਆਂ। }

ਅਰਥ—ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ (ਦੋਬੇ) ਦਾਸਾਂ ਲਈ ਸੁਖਾਂ ਦੀ ਰਾਸ ਹਨ, (ਅਤੇ
 ਅੱਗੇ ਲਈ) ਯਮ ਦੀਆਂ ਫਾਹੀਆਂ ਦੇ ਭੈ ਨੂੰ ਇਕ ਛਿਨ ਵਿਚ ਨਾਸ ਕਰਨਹਾਰੇ ਹਨ।

ਭਾਵ—ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਆਪਣੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਲੋਕ ਸੁਖੀ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ
 ਕਿ ਮਾਨੋਂ ਸੁਖਾਂ ਦੀ ਰਾਸ ਹਨ। ਅਤੇ ਅੱਗੇ ਦਾ ਭੈ ਵੀ ਨਿਵਾਰਦੇ ਹਨ,

^੧ਮੋਂ ਭੀ ਆਪਣੇ ਚਿਤ ਆਪ ਨੂੰ ਭਰਾ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੀ। ^੨ਆਪਣੀ। ^੩ਉਧਾਰਨ ਨਮਿਤ। ^੪ਸਾਰੇ।
^੫ਵੇਲਾਵੇ। ^੬ਸ਼੍ਰੇਸ਼ਟਾਚਾਰ। ^੭ਭੈਰਵੇ ਰਾਹ। ^੮ਖੋਟੀ ਰੀਤੀ। ^੯ਬੁੱਧੀ। ^{੧੦}ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਵੇ। ^{੧੧}ਇੰਨੇ ਵਿਚ।
^{੧੨}ਬੈਠੇ ਸਨ ਜਿੱਥੇ। ^{੧੩}ਦੋਬੇ। ^{੧੪}ਨਾਮਸਕਾਰ। ^{੧੫}ਬਚਨ। ^{੧੬}ਘਰ। ^{੧੭}ਪਵਿੱਤ੍ਰ। ^{੧੮}ਉਡੀਕਦਾ
 ਸੀ ਨਿਤ ਹੀ। ^{੧੯}ਪੋਸ਼ਾਕ। ^{੨੦}ਤੁਹਾਡਾ ਆਪਣਾ ਘਰ ਹੈ। ^{੨੧}ਸੋਲ੍ਹਵਾਂ।

ਐਸਾ ਉੱਤਮ ਆਤਮ ਜੀਵਨ ਦਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਮਾਂ ਦੀ ਫਾਹੀ ਦੂਰ ਕਰਦਿਆਂ ਛਿਨ ਨਹੀਂ ਲਾਉਂਦੇ ।

ਸ੍ਰੀ ਬਾਲਾ ਸੰਧੂ ਵਾਚ ॥ ਸ੍ਰੈਯਾ ॥ ਯਾਂ ਬਿਧਿ ਸੋਂ ਮਿਲਿਕੈ ਹਰਖੈਂ ਉਰ ਸਾਦਰ^੧
ਸੇਵ ਭਲੇ ਕਰਿਹੀਂ । ਕਾਲ^੨ ਬਿਤਾਵਹਿੰ ਦਸਾਲੁ ਮਹਾਂ ਸੁਲਤਾਨ ਪੁਰੇ
ਸੁਖ ਸੋਂ ਫਿਰਿਹੀਂ । ਤਾਰਨ ਜਾਂ^੩ ਅਵਤਾਰ ਧਰਮੋ, ਕਲਿਕੋ^੪ ਨਰ ਮੰਦ
ਮਹਾਂ ਜਰਿਹੀਂ^੫ । ਬਾਸਰ ਏਕ^੬ ਸੁਸਾਪਤਿ^੭ ਸੋਂ ਭਗਨੀ^੮ ਮਿਲਿ ਬੈਸਤਿ
ਭੇ ਘਰ ਹੀ ॥ ੨ ॥ ਪੰਕਜ ਨੈਨ ਪ੍ਰਭੂ ਗਨ ਐਨ^੯ ਭਨੇ ਮੁਖ ਬੈਨ ‘ਸੁਨੇ
ਮਮ ਬਾਨੀ । ਕਾਰ ਬਿਹੀਨ ਭਲੇ ਨਹਿੰ ਚੀਨ, ਕਹੈਂ ਪਰਬੀਨ*, ਸਭੈ ਜਗ
ਜਾਨੀ । ਹੈ ਜਗ ਰੀਤਿ ਕਰੈਂ ਸਭਿ ਪ੍ਰੀਤ^{੧੦} ਸੁਕਜੋਂ ਵਿਪਰੀਤ ਕਰੈਂ^{੧੧} ਮਨ
ਮਾਨੀ^{੧੨} । ਦੇਹੁ ਬਤਾਇ^{੧੩} ਜੁਊ ਮਨਭਾਇ^{੧੪} ਬਿਤਾਇੰ ਸਮਾ ਪਰਚਾਨ^{੧੫}
ਜੁ ਪ੍ਰਾਨੀ॥੩॥ ਸੁਨਿਕੈ ਭਗਨੀ^{੧੬} ਪੁਨ ਬੈਨ ਭਨੇ ‘ਮਨ ਗਜਾਨ ਸੁਨੇ ਗੁਨ ਤੇ
ਪਰਚਾ^{੧੭} । ਜਗਕੀਤ ਮਤੋਂ ਚਿਤ^{੧੮} ਸੇਤ ਬਿਅੰਤ ਕਰੈ ਮਿਲਿ ਸੇਤਨ ਸੋਂ
ਚਰਚਾ । ਨਰ ਨਾਹਿ ਚਰਾਚਰ^{੧੯} ਦੇਨਿ ਦਤਾਰ^{੨੦} ਸੁਰਾਸੁਰ^{੨੧} ਬ੍ਰਿੰਦ^{੨੨}
ਕਰੈਂ ਅਰਚਾ^{੨੩} । ਧਨ ਧਾਨ^{੨੪} ਪਦਾਰਥ ਜੋ ਘਰ ਮੈਂ, ਕਰੁਨਾ ਤਵ, ਲੇਯ
ਕਰੈਂ ਖਰਚਾ ॥੪॥ ਵਾਕ ਜਰਾਮ ਭਨੇ ਅਭਿਰਾਮ^{੨੫} ‘ਜੁ ਕਾਮਨਾ ਹੋਇ
ਸੁ ਧਾਮ ਤੇ^{੨੬} ਲੀਜੈ ਜੋ ਜਗ ਕਾਜ ਸੁ ਪਾਜ ਸਮਾਜ^{੨੭} ਤੁਮੈਂ ਨਹਿੰ ਛਾਜਤਿ^{੨੮}
ਕੋਯੋਂ ਉਰਝੀਜੈ^{੨੯} । ਲਾਜ ਭਰੇ ਮਹਾਂਰਾਜ^{੩੦} ਬਿਸਾਰ^{੩੧} ਖਚੇ^{੩੨} ਨਿਜ
ਕਾਜਹਿ^{੩੩} ਮੋਸੇ ਲਖੀਜੈ^{੩੪} । ਬੈਠ ਰਹੋ, ਜਸੁ ਨਾਮ ਕਹੋ, ਹਰਿ ਪ੍ਰੇਮ ਲਹੋ,
ਸੁਖ ਯੋਂ ਮੁਖ ਦੀਜੈ॥੫॥ ਪੁਨ ਪੰਕਜ ਨੈਨ^{੩੫} ਭਨੇ ਮੁਖ ਬੈਨ ‘ਸੁਸਾ^{੩੬} ਸੁਨਿ

^੧ਆਦਰ ਨਾਲ । ^੨ਸਮਾਂ । ^੩ਤਾਰਨ ਲਈ ਜਿਸਨੇ । ^੪ਕਲਯੁਗ ਦੇ । ^੫ਜੋ ਜਲ ਰਹੇ ਹਨ । ^੬ਇਕ ਦਿਨ । ^੭ਭਣਵਈਆ ਭਾਈ ਜੋਗਾਮ । ^੮ਤੇ ਬੇਬੇ । ^੯ਭਾਵ, ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ । ^{੧੦}ਭਾਵ, ਕੰਮ ਨਾਲ । ^{੧੧}ਤਾਂ ਤੇ ਸੋਂ ਕਿਉਂ ਉਲਟ ਕਰਾਂ । ^{੧੨}ਸੋਂ ਮਨ ਵਿਚ ਸਮਝੀ ਹੈ । ^{੧੩}ਦੱਸ ਦਿਓ । ^{੧੪}(ਕੰਮ) ਜੋ ਅਛਾ ਲਗੇ । ^{੧੫}ਪਰਚੇ ਵਿਚ । ^{੧੬}ਬੇਬੇ ਨੇ । ^{੧੭}ਗਿਆਨ ਸੁਣਨਾ ਤੇ ਮਨ ਵਿਚ ਗੁਣਨਾ (ਵਿਚਾਰਨਾ) ਇਹ ਤੇਰਾ ਪਰਚਾ ਹੈ । ^{੧੮}ਤੁਸੀਂ ਜਗਤ ਦੇ ਕੰਤ ਹੋ ਜੋ ਚਿਤ ਆਵੇ ਤਸਾਡਾ ਮਤਾ ਹੈ । ^{੧੯}ਜੋਗਾਮ, ਜੜ੍ਹ । ^{੨੦}ਦੇਨਹਾਰ ਦਾਤੇ ਹੋ । ^{੨੧}ਦੇਵਤੇ ਦੇਂਤ । ^{੨੨}ਸਾਰੇ । ^{੨੩}ਕਰਦੇ ਹਨ ਪੁਜਨ (ਆਪ ਦਾ) । ^{੨੪}ਧਨ ਤੇ ਅੰਨ । ^{੨੫}ਸੁੰਦਰ । ^{੨੬}ਘਰੇ । ^{੨੭}ਕੁਝੇ ਸਮਾਜ ਹਨ । ^{੨੮}ਤੁਬਦੇ ਨਹੀਂ । ^{੨੯}ਕਿਉਂ ਫਸਦੇ ਹੋ । ^{੩੦}ਰੱਬ ਨੂੰ । ^{੩੧}ਭੁਲਾਕੇ । ^{੩੨}ਫਸੇ ਹਾਂ । ^{੩੩}ਆਪਣੇ ਕੰਮਾਂ ਵਿਚ । ^{੩੪}ਮੋਰੇ ਵਰਗੇ, ਜਾਣ ਲਓ । ^{੩੫}ਭਾਵ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ । ^{੩੬}ਬੇਬੇ ।

*ਪਾਠਾਂਤ੍ਰ-ਸੁ ਪ੍ਰਬੀਨ ।

†ਪਾ:-ਮਨੋ ।

‡ਪਾ:-ਬਿਸਾਲ ।

ਬੇਦ*ਬਖਾਨਤਿ ਜੈਸੇ। ਕਰ ਸੋ^੧ ਕਰਿ^੨ ਕਾਰ^੩ ਅਹਾਰ^੪ ਕਰੈ, ਕਿਰਤਾਰਥ^੫
 ਦੇਹਿਕਰੈ ਨਰਅੰਸੈ ਧਨ ਆਪਕਮਾਇ ਖਵਾਇਕੈ ਖਾਵਤਿ ਭੋਜਨਛਾਵਨ^੬
 ਸਾਧਨ ਦੇ ਸੇ। ਕਰੁਨਾ ਕਰਿ ਸੰਤ ਉਧਾਰ ਕਰੈ ਭਵ ਭੀਤਰ ਢੇਰ ਨ
 ਆਵਤਿ ਕੈਸੇ^੭। ਏਫੇਰ ਜਰਾਮ ਗਿਰਾ^੮ ਉਚਰੀ 'ਤੁਮ ਆਇਸੁ^੯ ਮੋ ਮਨ ਹੈ
 ਅਨੁਸਾਰੀ^{੧੦}। ਮੋਰ ਸਕੋ ਨ ਕਹਯੋ ਤੁਮਰੋ^{੧੧} ਜਿਨਕੀ ਨਤਿ^{੧੨} ਰਾਇ ਬਲਾਰ
 ਉਚਾਰੀ। ਲੇਖਾ ਪਵੇ ਤੋ ਕਹੋ ਮੁਝ ਸੋ ਕਛੁ ਲੈ ਦੇਉ ਜੋ ਹੁਇ ਲੇਖੇ ਕੀ
 ਕਾਰੀ^{੧੩}। †^{੧੪}ਹੋ ਸਭਿ ਜਾਨਤਿ ਭਾਂਤਿ^{੧੫} ਹਿਸਾਬ ਕੀ ਲੈਨੇ ਜੁ ਦੇਨੇ ਭਲੇ ਹੈ
 ਵਿਚਾਰੀ^{੧੬} ॥ ੭ ॥ ਏਹਗਾ ॥ 'ਦੋਲਤ ਖਾਨ ਨਵਾਬ ਕੋ ਮੋਦੀਖਾਨਾ ਲੇਹੁ।
 ਤੁਮ ਤੇ ਹੋਇ ਨਿਬਾਹਿ ਜੇ ਕਰੋ ਕਾਜ ਸੁਭ ਏਹੁ' ॥੮॥ ਕਬਿਤ ॥ ਭਾਖੀ ਜੋ
 ਜੈਰਾਮ ਸੋਉ ਨਾਨਕ ਜੀ ਮਾਨਿ ਮਨ ਕਰੈ 'ਕਰਤਾਰ ਨਿਰਬਾਹੈ ਮੋਹਿ
 ਕਾਜ ਕੋ। ਦੀਨਬੰਧੁ ਦਸਾਨਿਧਿ ਸਦਾ ਈ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਸਾਰੇ ਸੰਤਨ ਸਹਾਈ
 ਰਾਖੈ ਨਿਜ ਨਾਮ ਲਾਜ ਕੋ'। ਭਾਖਤਿ ਜੈਰਾਮ 'ਤੁਮ ਪਾਸ ਹੋਇ ਆਵੈ ਕਾਮ
 ਰਿਦੇ ਮੈਂ ਵਿਚਾਰੋ ਜਾਨੋ ਬਹੁਤ ਸਮਾਜ ਕੋ। ਚਲੀਏ ਨਬਾਬ ਪਾਸ
 ਮਿਲੀਏ ਅਵਾਸ^{੧੭} ਤਿਹ ਕੀਜੈ ਨ ਬਿਲੀਬ^{੧੮} ਅਬ ਭਲੇ ਦਿਨ ਆਜ ਕੋ'
 ॥ ੯ ॥ ਸੈਯਾ ॥ ਦੋਲਤਖਾਨ ਕੇ ਭੋਨ^{੧੯} ਗਏ ਪ੍ਰਭੁ ਜਾਇ ਮਿਲੇ ਸਭਿ ਬਾਤ
 ਜਨਾਏ। ਨਾਨਕ ਰੂਪ ਨਿਹਾਰਿ ਨਬਾਬ ਕਰੈ 'ਇਹ ਮੋਦੀ ਕੀ ਕਾਰ
 ਚਲਾਏਹੈ ਮਤਿਵਾਨ ਸੁਜਾਨ ਸਾ ਦੀਸਤਿ^{੨੦} ਪੋਸ਼ਿਸ਼ ਦੇਤਿ ਭਯੋ^{੨੧} ਹਰ
 ਖਾਏ^{੨੨}। ਕਾਰਿਖਕੀ^{੨੩} ਪੁਨ ਦੀਨ ਹਜ਼ਾਰ ਜਰਾਮ ਸਮੇਤ ਲਏ ਘਰ ਆਏ।
 ੧੦ ॥ ਸੋਰਠਾ ॥ ਪਾਯੋ ਤਬ ਬਹ ਆਨ ਆਪਨ^{੨੪} ਮਹਿ ਸੋਦਾ ਸਭਹਿ। ਤੋਲ

^੧ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ। ^੨ਕਰਕੇ। ^੩ਕਿਰਤ। ^੪ਭੋਜਨ। ^੫ਸਫਲ। ^੬ਕਪੜਾ। ^੭ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਦੇਕੇ।
^੮ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੀ। ^੯ਬਾਣੀ। ^{੧੦}ਆਗਾਜਾ ਦੇ। ^{੧੧}ਅਧੀਨ। ^{੧੨}ਆਪ ਦਾ ਕਿਹਾ ਮੋੜ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ।
^{੧੩}ਸਿਫਤ। ^{੧੪}ਤਰੀਕਾ। ^{੧੫}ਘਰ। ^{੧੬}ਦੇਰੀ। ^{੧੭}ਘਰ। ^{੧੮}ਦਿਸਦਾ ਹੈ। ^{੧੯}ਖਿਲਾਅਤ ਦਿੱਤੀ।
^{੨੦}ਖੁਸ਼ ਹੋਕੇ। ^{੨੧}ਰੁਪੜੇ। ^{੨੨}ਹੱਟ।

*ਏਥੇ ਬੇਦ ਤੋਂ ਮੁਰਾਦ 'ਨਿਜ ਗਿਆਨ' ਦੀ ਲੈਣੀ ਚਾਹੀਏ, ਕਿਉਂਕਿ ਜੋ ਬਾਤ
 ਅੱਗੇ ਦੱਸਦੇ ਹਨ ਉਹ ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦੇ ਅਪਣੇ ਅਸੂਲ ਹਨ ਜੋ ਉਹਨਾਂ ਜਗਤ ਵਿਚ
 ਫੈਲਾਏ। ਛੜੇ ਵੇਦ ਵਿਚ ਤਾਂ ਕੁਦਰਤੀ ਨਜ਼ਾਰਿਆਂ ਦੇ ਗੀਤ, ਧਨ ਧਾਨ, ਉਮਰ ਬਿਧੀ
 ਦੀਆਂ ਬੇਨਤੀਆਂ ਹਨ। ਦੂਸਰੀ ਮੁਰਾਦ ਬੇਦ ਤੋਂ ਸਤ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਐਸਾ
 ਉਪਦੇਸ਼ ਹੋਵੇ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨ 'ਵੇਦ' ਪਦ ਐਸੇ ਮੋਕਿਆਂ ਤੇ ਖੁਲ੍ਹੇ ਤੌਰ ਤੇ ਕਿਸੇ
 ਇਖਲਾਕੀ ਤੇ ਪਾਰਮਕ ਪੁਸਤਕ ਲਈ ਬੀ ਵਰਤ ਲੈਂਦੇ ਸਨ। ਦੇਖੋ ਇਸੇ ਗ੍ਰੰਥ ਦਾ ਅਧਿਆਯ
 ੩੭, ਅੰਕ ੫੧। †ਗੁਰੂ ਜੀ ਬੋਲੇ:— ‡ਪਾਠਾਂਤ੍ਰ-ਬਿਪਨੀ।

ਦੇਤਿ ਨਿਜ ਪਾਨ^੧ ਲੈਨਹਾਰ ਜੋ ਆਵਹੀ ॥ ੧੧ ॥ ਏਹਗਾ ॥ ਆਇਸੁ
ਲੇਕਰਿ ਸੁਸਾ ਕੀ ਖਾਨ ਪਾਨ ਬਿਧਿ^੨ ਜੋਇ। ਆਪਨ ਅਪਨੀ* ਮਹਿ^੩
ਕਰਤਿ ਜਿਮ ਰੁਚਿ ਚਿਤ ਮਹਿ ਹੋਇ ॥ ੧੨ ॥ ਕਬਿੱਤ ॥ ਆਵਤਿ ਹਜ਼ਾਰ
ਮੋਦੀ ਖਾਨੇ ਕੀ ਚਲਾਇ ਕਾਰ ਲੇਤਿ ਜੋਉ ਆਇ ਸੋਉ ਜਾਇ ਹੁਲ-
ਸਾਇਕੈ। ਗੋਧੁਮ ਕੋ ਚਨ^੪, ਮਾਖ ਦਾਰ^੫, ਲੌਨ, ਘਿੱਤ ਬਹੁ, ਹਰਦੀ,
ਮਰਚ ਦੇਉ, ਧਰੇ ਹੋ ਮੰਗਾਇਕੈ। ਫਾਣਤੀ^੬, ਸਿੱਤੋਪਲ^੭, ਸਿਤਾ^੮
ਸੋ ਗੁੜ ਆਇ ਜੋਉ ਚਣਕ ਜਵਨ ਕੇ ਅੰਬਾਰ^੯ ਰਾਖੇ ਲਾਇਕੈ।
ਹੋਤਿ ਭੀਰ ਭਾਰੀ ਲੈਨਹਾਰ ਨਹਿ ਪਾਇ ਵਾਰੀ ਦੇਤਿ ਭੁਨਸਾਰੀ ਤੇ^{੧੦}
ਪਦੇਖ ਲੋ^{੧੧} ਗਿਣਾਇਕੈ॥੧੩॥ਸ੍ਰੈਯਾ ॥ ਯਾ ਬਿਧਿ ਦੇਖਿ ਬਿਸੇਖ ਅਨੰਦਤਿ
ਦੇਪਤਿ^{੧੨} ਸੰਪਤਿ ਭੂਰ^{੧੩} ਭਏ ਤੇ। ਨਾਨਕੀ ਬੈਨ ਕਹੈ ਪਤਿਸੋਂ ‘ਅਬ
ਭੂਤ^{੧੪} ਰਖੈ ਧਨ ਬਜਾਹਿ ਕਏ ਤੇ^{੧੫}। ਟੋਰਹੁ^{੧੬} ਕੋ ਘਰ, ਚਾਹਿ ਰਖੇ
ਉਰ^{੧੭}, ਹੋਇ ਬਰੋਬਰ ਜੋ ਮਿਲਏ ਤੇ। ਕਾਲੂ ਪਿਤਾ ਹਰਖੈ ਸਭਿ
ਭਾਂਤਿਨਿ^{੧੮} ਤਾਂ ਮਨ ਚਾਹਿ ਭੀ ਈਹਾਂ ਅਏਤੇ^{੧੯}॥੧੪॥ਏਹਗਾ॥ ਸਨਿ ਬੋਲਜੋ
ਜੈਰਾਮ ਤਬ ‘ਕਰਨ ਲਗੇ ਹੋ ਕਾਰ। ਕੋ ਖੱਤੀ ਅਬ ਦੇਖਿਕੈ ਕਰਿਹੈ
ਬਜਾਹ ਵਿਚਾਰ’ ॥ ੧੫ ॥ ਕਬਿੱਤ ॥ ਅੰਗਦ ਜੀ ਗਤਿਦੈਨ^{੨੦} ! ਸੁਨੋ ਇਕ
ਚੈਨ ਵਿਖੇ ਐਸੇ ਮੈਂ ਉਚਾਰੇ ਬੈਨ ‘ਬਿਦਾ ਮੋਹਿ ਦੀਜੀਏਧਾਮ ਹਮ ਜਾਇਕੈ
ਕ੍ਰਿਸ਼ਾਨੀ^{੨੧} ਕੋ ਕਮਾਇ ਖਾਇ, ਕਰੈ ਕ੍ਰਿੱਤ ਆਪਨੀ ਕੋ ਯਾਂਹੀ ਤੇ ਸੁਹੀ-
ਜੀਏ^{੨੨}। ਕੋਮਲ ਕਪੋਲ ਪਰ^{੨੩} ਕੁੰਡਲ ਹਲਤਿ ਬੋਲੇ ਮਾਨੋ ਚੰਦ ਮੰਡਲ
ਮੈਂ ਮੀਨ ਦੇ ਪਿਖੀਜੀਏ^{੨੪}। ‘ਬਾਲੇ! ਗੁਜਰਾਨ ਕਰਿ ਰਿਦੈ ਕਰਤਾਰ ਧਰਿ
ਕੈਸੇ ਤੂੰ ਉਦਾਸ ਉਰ ਭੇਦ^{੨੫} ਸੋ ਭੁਨੀਜੀਏ^{੨੬} ॥ ੧੬ ॥ ਸ੍ਰੈਯਾ ॥ ਐਸੇ
ਨ ਜਾਨ ਸੁਜਾਨ ! ਰਿਦੈ ਕ੍ਰਿੱਤ ਮੋਦੀ ਲਈ ਧਨ ਧਾਮ ਸੰਚਾਰੇ^{੨੭}।
ਕੋਤਿਕ ਬਾਸੁਰ ਕਾਲ ਬਿਤਾਵਤਿ^{੨੮} ਹੈ ਕਿਹ ਕਾਮ ਜੁ ਕਾਰ ਹਮਾਰੇ ?

^੧ਆਪਣੇ ਹੱਥੀਂ। ^੨ਖਾਣ ਪੀਣ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ। ^੩ਅਪਣੀ ਹੱਟੀ ਵਿਚ। ^੪ਕਣਕਦਾ ਆਟਾ। ^੫ਮਾਂਹ ਦੀ ਦਾਲ। ^੬ਮਿਸਰੀ। ^੭ਪਤਾਸੇ। ^੮ਖੰਡ। ^੯ਚਣਿਆਂ ਤੇ ਜਵਾਂ ਦੇ ਢੇਰ। ^{੧੦}ਸਵੇਰੇ ਤੋਂ। ^{੧੧}ਸੰਧਯਾ ਤਕ। ^{੧੨}ਪਤੀ-ਇਸਤ੍ਰੀ। ^{੧੩}ਬਹੁਤ। ^{੧੪}ਭਿਰਾ। ^{੧੫}ਵਜਾਹ ਕਰਨ ਲਈ ਧਨ ਰਖੇਗਾ। ^{੧੬}ਢੂੰਢੇ। ^{੧੭}ਤੱਕ ਰੱਖੇ ਰਿਦੇ ਵਿਚ। ^{੧੮}ਸਭ ਤਰ੍ਹਾਂ। ^{੧੯}ਉਸਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਬੀ ਇਹਦੇ ਇਥੇ ਆਉਣ ਤੋਂ ਇਹੋ ਚਾਹ ਹੈ (ਕਿ ਵਿਆਹ ਹੋ ਜਾਏ)। ^{੨੦}ਮੁਕਤੀ ਦਾਤੇ ਜੀ। ^{੨੧}ਖੇਤੀ। ^{੨੨}ਸ਼ੋਭਾ ਪਾਈਦੀ ਹੈ। ^{੨੩}ਗੱਲਾਂ ਪੁਰ। ^{੨੪}ਦੋ ਮੱਛੇ ਦਿਖਾਈ ਦੇਂਦੇ ਹਨ। ^{੨੫}ਰਿਦੇ ਦਾ ਭਾਵ। ^{੨੬}ਉਹ ਕਹੇ। ^{੨੭}ਘਰ ਧਨ (ਅਥਵਾ ਧਨ ਧਾਨ) ਇਕੱਠਾ ਕਰਨ ਲਈ। ^{੨੮}ਕੁਛ ਦਿਨ ਸਮਾਂ ਗੁਜ਼ਾਰਦੇ ਹਾਂ। *ਪਾਣ-ਅਪਨੀ ਬਿਪਨੀ। ਆਪਨ=ਹੱਟੀ। ਬਿਪਨੀ=ਹੱਟੀ।

ਜੋ ਕਰਨੀ ਕ੍ਰਿਤ ਸੋ ਕਰਿ ਹੈਂ, ਜਬ ਆਨ^੧ ਚਲੈਂ ਤੁਝ ਲੇਯ ਸੰਗਾਰੇ । ਹੈ
ਗੁਜਰਾਨ ਹਮਾਰਿ ਤੁਮਾਰਿ ਮਿਲੇ ਕਰਿਯੇ ਇਹ ਕਾਰ ਪਿਆਰੇ^੨ ॥ ੧੭ ॥
ਦੋਹਰਾ ॥ ਅਸ ਕਹਿ ਮਮ ਮਨ ਕਰਖ ਲਿਯੋ ਨਿਕਟ ਰਖਨ ਕੇ ਹੇਤ^੩ ।
ਤਜਿ ਨ ਸਕੋਂ ਦਰਸਨ ਸਫਲ ਸ੍ਰੀ ਬੇਦੀ ਕੁਲਕੇਤ ॥ ੧੮ ॥ ਸ਼ੇਰਾ ॥ ਮੈਂ
ਬੋਲਯੋ ਕਰ ਬੰਦਿ ‘ਤੁਮ ਰਜਾਇ ਮਾਨੋਂ ਸਦਾ । ਇਹ ਬਰ ਦੇਹੁ ਮੁਕੇਦ^੪ ’
ਭੂਲ ਨ ਪ੍ਰਤਿਕੁਲੋਂ^੫ ਕਦਾ^੬ ॥ ੧੯ ॥ ‘ਬਾਲੇ ! ਤੂੰ ਮਮ ਮਿੱਤ੍ਰ, ਸੱਤਿ ਵਿਖੈ
ਨਿਤਿ ਮਤਿ ਦਿਖੈ’ । ਇਹ ਬਚ^੭ ਰਾਖਹੁ ਚਿੰਤ ਜਨਮ ਮਰਨ ਤੇ ਮੁਕਤਿ
ਹੈ’ ॥ ੨੦ ॥ ਅਸ ਸੁਨਿ ਪਦ ਅਰਬੰਦ^੮ ਮੈਂ ਬੰਦੇ ਕਰ ਬੰਦ ਦੋ । ਕਹੈ ਜੁ
ਕ੍ਰਿਤ ਬਖਸ਼ਿੰਦ ਕਰਨ ਲਗਯੋ ਪੁਨ ਕਾਰ ਸੋ ॥ ੨੧ ॥ ਅਪਰ^੯ ਥਾਨ^{੧੦} ਤੇ
ਆਇ ਸੋਦਾ ਆਪਨ^{੧੧} ਮੈਂ ਧਰੋਂ । ਆਪਨ^{੧੨} ਕਿਧੋਂ ਨਿਧਾਨ^{੧੩} ਹੋਤਿ ਅਤੋਟਹਿ
ਵਸਤੁ ਸਭਿ ॥ ੨੨ ॥ ਦੋਹਰਾ ॥ ਜਾਚਕ^{੧੪} ਕਰਿ ਹੈਂ ਜਾਚਨਾ ਪਾਵਹਿ ਪਰਮ
ਪ੍ਰਸਾਦਿ । ਸੁਨਿ ਸੁਨਿ ਆਵਹਿ ਅਨਿਕ ਪੁਨਦੇਵਹਿ ਸਭਿਨਿ ਅੰਨਾਦ^{੧੫} ॥ ੨੩ ॥
ਅਸਨਹੀਨ^{੧੬} ਬਸਨੈ ਨਗਨ^{੧੭} ਕਰਤਿ ਅਰਥਨ^{੧੮} ਜੋਨ^{੧੯} । ਛੁਛਾ^{੨੦}
ਬਹੁਰ^{੨੧} ਨ ਜਾਵਈ ਆਵਤਿ ਜੋਉ ਭੋਨ* ॥ ੨੪ ॥ ਸ਼ੈਯਾ ॥ ਦੋਲਤ ਖਾਨ ਕੋ
ਬੋਰੋ ਉਠਾਵਨ^{੨੨}, ਤਾਂਹਿ ਤੇ ਹੋਤਿ ਵਿਸ਼ੇਖ^{੨੩} ਹੀ ਦਾਨਾ ਕੀਰਤੀ ਕਉ ਸੁਨਿ
ਧਾਵਤਿ ਆਵਤਿ^{੨੪} ਪਾਵਤਿ ਜੋ ਅਰਥੀ ਅਨੁਮਾਨ^{੨੫} । ਚੁਨ^{੨੬} ਤੇ ਲੋਨ^{੨੭}
ਘ੍ਰਿਤਾਦਿ ਤੇ ਜੋ ਵਥੁ^{੨੮} ਅੰਤਰ ਚੀਰ^{੨੯} ਧਰੇ ਬਿਧਿ ਨਾਨਾ । ਜਾਂ ਵਸਤੁ ਕੋ
ਨਿਕਾਰ ਕੈ ਦੇਵਤਿ ਸੋ ਨ ਘਟੈ ਉਤਨੀ ਠਹਿਰਾਨਾ^{੩੦} ॥ ੨੫ ॥ ਦੋਹਰਾ ॥ ਕੀਰ-
ਤਿ ਪਸਰੀ ਪੁਰਿ^{੩੧} ਸਰਬ^{੩੨} ਘਰ ਘਰ ਭੀ ਭਰਪੂਰ । ਕਿਧੋ^{੩੩} ਚੰਦ ਕੀ
ਚਾਂਦਨੀ ਜਿਉਂ ਚਕੋਰ ਪ੍ਰਿਯ ਰੂਰ^{੩੪} ॥ ੨੬ ॥ ਮਾਸ ਮਾਸ^{੩੫} ਲੇਖਾ ਹੁਵੈ
ਜਾਹਿ ਵਹੀ ਲੇ ਹਾਥ । ਸੰਖਸ਼ਾ^{੩੬} ਕਰਿ ਸਭਿ ਦਿਵਸ ਕੀ ਬੈਸਹਿ ਲੇਖਕਾ

^੧ਹੋਰਥੇ । ^੨ਖਿੱਚ ਲਿਆ । ^੩ਵਾਸਤੇ । ^੪ਮੁਕਤੀ ਦਾਤੇ । ^੫ਨਾਂ ਉਲਟ ਕਰਾਂ । ^੬ਕਦੇ ਬੀ ।
^੭ਸੱਚ ਵਿਚ ਤੇਰੀ ਮਤ ਟਿਕ ਜਾਏ । ^੮ਬਚਨ । ^੯ਚਰਨ ਕਵਲਾਂ ਤੇ । ^{੧੦}ਹੋਰ । ^{੧੧}ਜਗਾ ਤੋਂ । ^{੧੨}ਹੱਟ ।
^{੧੩}੧੪ ਹੱਟੀ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਭੰਡਾਰ ਹੈ । ^{੧੫}ਮੰਗਤੇ । ^{੧੬}ਅੰਨਿ ਆਦਿ । ^{੧੭}ਭੋਜਨ ਤੋਂ ਭੁੱਖਾ ।
^{੧੮}ਕਪੜੇ ਤੋਂ ਨੰਗਾ । ^{੧੯}੨੦ ਜੋ ਕੋਈ (ਕੁਛ) ਮੰਗਦਾ ਹੈ । ^{੨੧}ਖਾਲੀ । ^{੨੨}ਮੁੜਕੇ । ^{੨੩}ਖਰਚ ਉਠਾਏ,
ਹੈ । ^{੨੪}ਵਧੀਕ । ^{੨੫}ਦੌੜਦੇ ਆਉਂਦੇ ਹਨ । ^{੨੬}ਪਤਾ ਪਾਕੇ, ^{੨੭}ਆਟਾ । ^{੨੮}ਲੂਨ । ^{੨੯}ਚੀਜਾਂ । ^{੩੦}ਕਪੜੇ,
^{੩੧}ਟਿਕੀ ਚਹੇ । ^{੩੨}੩੩ ਸ਼ਹਿਰ ਸਾਰੇ ਵਿਚ । ^{੩੪}ਮਾਨੋਂ । ^{੩੫}ਸੁੰਦਰ । ^{੩੬}ਮਹੀਨੇ ਦੇ ਮਹੀਨੇ । ^{੩੭}ਗਿਣਤੀ,

*ਪਾਠਾਂਤ੍ਰ-ਕਰੁਨਾ ਕਰੁਨਾ ਭੋਨ ।

†ਪਾ:-ਲੰਕੇ ।

ਸਾਥ ॥੨੭॥ ਸੋਰਠਾ ॥ ਜਬ ਜਬ ਲੇਖਾ ਹੋਇ ਤਬ ਤਬ ਬਾਧਾ ਨਿਕਸਈ ।
 ਬਿਸਮੈ ਮਨ ਸੁਨਿ ਲੇਇ ਕੋ ਕੋ ਕਰਿਈ ਈਰਖਾ ॥੨੮॥ ਨਹਿ ਜਾਨੈ ਮਤਿ-
 ਮੰਦ-ਇਹ ਕਰਤਾਰ ਸਰੂਪ ਹੈ ॥ ਆਨੰਦ ਕੰਦ ਮੁਕੰਦ ਯਾਕੋ ਕਛੁ ਅਚਰਜ
 ਨਹੀਂ* ॥ ੨੯ ॥ ‘ਸੁਧ ਨਹਿ ਦੋਲਤ ਖਾਨ ਬਾਦ ਦਰਬ ਕੋ ਖੋਵਈ’ ।
 ਘਾਟਾ ਹੋਇ ਨਿਦਾਨ^੧ ਗਹਜੋ ਜਾਇ^੨ ਦੁਖ ਪਾਵਈ’ ॥ ੩੦ ॥ ਕੋ ਅਸ
 ਕਰਤਿ ਉਚਾਰ, ਕੋਇਕ ਭਾਖਤਿ^੩ ਅਪਰ ਗਤਿ^੪ । ‘ਦੇਵਤਿ ਦਾਨ ਉਦਾਰ
 ਬਰਕਤ ਯਾਂਤੇ ਅਧਿਕ^੫ ਹੈ’ ॥ ੩੧ ॥ ਸ੍ਰੈਯਾ ॥ ਜਾਚਕ^੬ ਕੋਤਿਕ^੭ ਦਾਨ ਕੋ ਲੇ
 ਤਲਵੰਡੀ ਗਏ ਨੁਤਿ^੮ ਭੂਰ ਉਚਾਰੀ । ‘ਮੋਦੀ ਭਯੋ ਨ੍ਰਿਪ ਦੋਲਤਖਾਨ ਕੋ
 ਦਾਨਕੋ ਦੈਨ ਕਰਜੋ ਪ੍ਰਨ ਭਾਰੀ । ਨੰਗ^੯ ਛੁਧਾਤੁਰ^{੧੦} ਦੇਖਿ ਸਕੈਂ ਨਹਿ
 ਸੰਪਤ^{੧੧} ਬਿਧ ਭਈ^{੧੨} ਸੁਖਕਾਰੀ । ਪੁੰਨਮਤੀ^{੧੩} ਕ੍ਰਿਤ ਧੰਨਵਤੀ^{੧੪} ਜਿਹ
 ਜਾਚਕ^{੧੫} ਭੀਰ ਹੈ ਤਾਂਹਿ ਕੋ ਦੁਾਰੀ’ ॥ ੩੨ ॥ ਜਾਚਕ ਜੇ ਤਲਵੰਡੀ ਹੁਤੇ
 ਸਭਿ ਆਵਤਿ ਭੇ ਧਨ ਲੇਨਿ ਕੀ ਆਸਾ ॥ ਜੋ ਜਿਸ ਜਾਚਨਾ ਆਨਕਰੀਤਸ^{੧੬}
 ਪਾਵਤਿ ਭੇ ਗਜੋ ਕੋ ਨ ਨਿਰਾਸਾ ॥ ਕੀਰਤਿ ਕੋ ਸੁਨਿ ਰਾਇਬੁਲਾਰ ਅਨੰਦਤਿ
 ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਜਿਉਂ ਸੁਖਰਾਸਾ^{੧੭} । ਸੋਚ ਬਿਮੋਚਨ^{੧੮} ਸਾਰਸ ਲੋਚਨ^{੧੯} ਰੂਪ^{੨੦}
 ਬਿਲੋਕਨ^{੨੧} ਚਾਹਤਿ ਪਾਸਾ ॥ ੩੩ ॥ ਸ੍ਰੋਨ ਮੇ^{੨੨} ਕਾਲੂ ਸੁਨੀ ਸੁਤ ਕੀ ਨੁਤਿ^{੨੩}
 ਚਿੱਤ ਲਖੀ^{੨੪} - ਬਿਤ^{੨੫} ਲੇਹਿ ਕਮਾਈ ॥ ਤੱਦਪਿ ਭੂਰ^{੨੬} ਉਦਾਰ ਅਹੇ ਧਨ
 ਰਾਖਨ ਕੀ ਮਤਿ^{੨੭} ਤਾਂਹਿ ਨ ਆਈ । ਹੋਂ ਅਬ ਜਾਇਕੇ ਦੇਉਂ ਸਿਆਨਪ
 ਆਨਿਹੋਂ^{੨੮} ਜੇਤੋ ਕੀਓ ਇਕਠਾਈ^{੨੯} - । ਐਸੇ ਵਿਚਾਰਿ ਕੈ ਤਜਾਰ ਭਯੋ
 ਮਿਲਨੇ ਹਿਤ ਜਾਵਤਿ ਭਾ ਢਿਗ ਰਾਈ^{੩੦} ॥ ੩੪ ॥ ‘ਹੋਂ ਸਲਤਾਨ ਪੂਰੇ ਸੁਧ
 ਲੇਵਣ ਆਇਸੁ ਦੇਹੁ^{੩੧} ਕਰੋਂ ਗਵਨਾ’ । ਰਾਇ ਕਹੇ ‘ਹਿਤ ਸੋ^{੩੨} ਮਿਲੀਏ
 ਨ ਕੁਬੋਲ ਭਨੋ ਮੁਖ ਤੇ ਕਵਨਾ । ਮੋ ਦਿਸ^{੩੩} ਤੇ ਸਿਰ ਪੈ ਕਰ^{੩੪} ਫੇਰਹੁ

^੧ਬਿਰਥਾ ਧਨ ਗੁਆਂਵਦਾ ਹੈ । ^੨ਅਖੀਰ ਨੂੰ । ^੩ਪਕੜਿਆ ਜਾਵੇਗਾ । ^੪ਆਖਦੇ ਹਨ ।
^੫ਹੋਰ ਤਰ੍ਹਾਂ । ^੬ਬਹੁਤ । ^੭ਮੰਗਤੀ । ^੮ਕਈ ਇਕ । ^੯ਉਸਤਤ । ^{੧੦}ਨੰਗਾ । ^{੧੧}ਭੁੱਖਾ । ^{੧੨}ਦੋਲਤ ।
^{੧੩}ਬਹੁਤ ਵਧੀ । ^{੧੪}ਪੁੰਨ ਵਾਲੀ । ^{੧੫}ਧਨ ਵਾਲੀ । ^{੧੬}ਮੰਗਤਿਆਂ ਦੀ । ^{੧੭}ਤੋਸੀ । ^{੧੮}ਜਿਵੇਂ
 ਕੋਈ ਸੁਖ ਦੀ ਖਾਣ ਮਿਲ ਗਈ ਹੈ । ^{੧੯}ਸੋਚਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ । ^{੨੦}ਕਵਲਵਰਗੇ ਨੇਤ੍ਰਵਾਲੇਦਾ ।
^{੨੧}ਦਰਸ਼ਨ । ^{੨੨}ਦੇਖਣਾ । ^{੨੩}ਕੰਨਾਂ ਵਿਚ । ^{੨੪}ਸਿਫਤ । ^{੨੫}ਜਾਣੀ । ^{੨੬}ਧਨ । ^{੨੭}ਬਹੁਤ ।
^{੨੮}ਭੁੱਖੀ । ^{੨੯}ਲਿਆਵਾਂਗਾ । ^{੩੦}ਜਿੰਨਾ ਕੀਤਾ ਹੋਵੇਗਾ ਇਕੱਠਾ । ^{੩੧}ਰਾਇ ਬੁਲਾਰ ਦੇ ਪਾਸ ।
^{੩੨}ਆਗਾਜਾ ਦਿਓ । ^{੩੩}ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ । ^{੩੪}ਮੇਰੇ ਵਲੋਂ । ^{੩੫}ਸਿਰ ਤੇ ਹੱਥ ।

*ਪਾ:-ਕਛੁ ਅਚਰਜ ਨਹਿ ।

ਪ੍ਰੀਤਿ ਸੋਂ ਕੀਠ ਕਰੋ ਲਵਨਾ^੧ । ਸੁਨਨਾ ਮੈਂ ਸੁਨਿ ਬੰਦਨ ਕੀਨਿ ਮੁਕੰਦ
 ਪਿਤਾ^੨ ਪੁਨ ਗਾ^੩ ਭਵਨਾ^੪ ॥੩੫॥ ਮਾਤ ਸੇਵੇਸ਼^੫ ਦੇਏ ਅਸੂਆਂ ਭਰਿ^੬ ਤਾਤ^੭
 ਕੋ ਮੋਹ ਰਿਦੇ ਮੈਂ ਘਨੇਰਾ । ਕਾਲੁ ਤਬਹਿ ਮਧੁਰਾਨਹਿ^੮ ਲੈ ਸਕਟਾ^੯
 ਜੁਰਵਾਇਕੈ ਬੈਲਨ^{੧੦} ਪ੍ਰੇਰਾ^{੧੧} । ਪੀਥਕਛੇਰਿ^{੧੨} ਸਭੈਕ੍ਰਮਸੋ^{੧੩} ਪੁਰਿ^{੧੪} ਪ੍ਰਾਪਤਿ
 ਭਾ^{੧੫} ਸੁਤ^{੧੬} ਆਪਨ^{੧੭} ਹੋਰਾ^{੧੮} । ਠਾਂਢ ਕਿਯੋ^{੧੯} ਸਕਟਾ^{੨੦} ਤਿਹ ਥਾਨ, ਤਰੈ
 ਉਤਰਨੋ^{੨੧} ਉਰ ਮੋਹ ਵਧੇਰਾ ॥੩੬॥ ਪੀਕਜਨੈਨ^{੨੨} ਬਿਲੋਕਿ^{੨੩} ਪਿਤਾਦਿਸਿ^{੨੪}
 ਤੁਰਨ^{੨੫} ਧਾਇ ਕੈ ਕੀਨਿ ਪ੍ਰਨਾਮਾ ਕਾਲ ਉਠਾਇ ਲਯੋ, ਭੁਜ ਕੋ ਗਹਿ^{੨੬}
 ਕੰਠ^{੨੭} ਲਗਾਇ ਭਲੇ ਸੁਖ ਧਾਮਾ^{੨੮} । ਹੁੰ^{੨੯} ਪਨ ਬੰਦਨ ਜਾਇ ਕਰੀ
 ਗੁਰ ਅੰਗਦ ਜੀ ! ਸੁਨ ਪੂਰਨ ਕਾਮਾ^{੩੦} । ਬੁਝਿਕੈ^{੩੧} ਛੇਮ^{੩੨} ਸਰੀਰ ਕੀ ਤਾਂ
 ਛਿਨ ਬੈਸਜੋ ਪ੍ਰਯੋਕ^{੩੩} ਪੈ ਲੈ ਅਭਿਰਾਮਾ^{੩੪} ॥ ੩੭ ॥ ਹਾਥ ਕੇ ਸਾਥ ਪਲੇ-
 ਸਤਿ ਮਾਥ^{੩੫} ਅਨਾਥਨ ਨਾਥਕੋ ਅੰਕ^{੩੬} ਬਸਾਈ^{੩੭} । ਮੇਲ ਭਯੋ ਬਹੁ ਕਾਲ
 ਵਿਖੈ^{੩੮} ਮਨ ਪ੍ਰੀਤਿ ਨਈ^{੩੯} ਕੀ ਜਈ^{੪੦} ਉਪਜਾਈ । ਸੋਦਾ ਵਿਸੇਖ^{੪੧} ਹੀ
 ਦੇਖ ਨਿਖੰਦਜਾ ਮੈਂ^{੪੨} ਜਾਨ ਸਪੁਤ ਰਹਜੋ ਹਰਖਾਈ । ਦੈ ਘਟਿਕਾ^{੪੩} ਜਬ
 ਬੀਤ ਗਈ ਤਿਹ ਕਾਲ^{੪੪} ਮੈਂ ਕਾਲੁ ਨੇ ਬਾਨੀ ਅਲਾਈ^{੪੫} ॥ ੩੮ ॥
 ‘ਬਹੁ ਕਾਲ ਭਯੋ ਸੁਲਤਾਨਪੁਰੇ ਕ੍ਰਿਤ ਮੇਦੀ ਤੇ ਕੀਨੀ ਹੈ ਕੇਤੀ
 ਕਮਾਈ?’ ਸੁਨਿ ਪੀਕਜਲੋਚਨ^{੪੬} ਬੈਨ ਭਨੇ ‘ਬਹੁਆਨ ਕਮਾਈਕਰੀ ਇਹ
 ਥਾਈ । ਨਹਿ ਹਾਥ ਮੈਂ ਆਥ^{੪੭} ਕਰੈ ਬਿਰਤਾ^{੪੮}, ਉਤ ਆਵਤਿ ਹੈ ਇਤ
 ਕੋ ਚਲਿ ਜਾਈ । ਕਰ^{੪੯} ਏਕ ਬਿਰਾਟਿਕਾ^{੫੦} ਸੰਚਿ ਕਰੀ ਨਹਿ^{੫੧}, ਆਮਦ
 ਐ ਖਰਚੀ ਸਮਤਾਈ^{੫੨} ॥੩੯॥ ਦੇਹਰਾ ॥ ਤਾਤ ਮੋਹ^{੫੩} ਤ੍ਰਿਣ ਸੇਤੁ ਜਿਉ^{੫੪}

^੧ਗਲੇ ਲਾਉਣਾ, ਜੱਫੀ ਪਾਉਣੀ । ^੨ਕੰਨਾਂ । ^੩ਮੁਕੰਤੀ ਦਾਤੇ ਦਾ ਪਿਤਾ । ^੪ਫੇਰ ਗਿਆ ।
^੫ਘਰ । ^੬ਸੁਨੇਹੇ । ^੭ਹੋਥੁ ਭਰਕੇ । ^੮ਪੁੱਤ੍ਰ ਦਾ । ^੯ਮਿਠਾਈ । ^{੧੦}ਗੱਡਾ । ^{੧੧}ਬਲਦਾਂ ਨੂੰ ।
^{੧੨}ਹੱਕਿਆ । ^{੧੩}ਗਾਹ ਮੁਕਾਇਆ । ^{੧੪}ਸਾਰਾਧੀਰੇ ਧੀਰੇ । ^{੧੫}ਸ਼ਹਿਰ (ਸੁਲਤਾਨਪੁਰ) । ^{੧੬}ਪਹੁੰਚਾ ।
^{੧੭}ਪੁੱਤ੍ਰ ਨੂੰ । ^{੧੮}ਹੱਟ ਪੁਰ । ^{੧੯}ਵੇਖਿਆ । ^{੨੦}ਖੜਾ ਕੀਤਾ । ^{੨੧}ਗੱਡਾ । ^{੨੨}ਹੋਠ ਉਤਰਿਆ । ^{੨੩}ਕਮਲਨੈਨ
ਨੇ । ^{੨੪}ਵੇਖਕੇ । ^{੨੫}ਵਲ । ^{੨੬}ਛੇਤੀ । ^{੨੭}ਬਾਂਹ ਫੜਕੇ । ^{੨੮}ਗਲੇ । ^{੨੯}ਸੁਖਾਂ ਦੇ ਘਰ ਨੂੰ ।
^{੩੦}ਮੈਂ (ਬਾਲੇ ਨੇ) । ^{੩੧}ਕਾਮਨਾ ਦੇ ਪੂਰਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ । ^{੩੨}ਪੁੱਛਕੇ । ^{੩੩}ਸੁਖ । ^{੩੪}ਪਲਿਘ ਪੁਰ ।
^{੩੫}ਸੋਹਣੇ (ਪੱਤ੍ਰ) ਨੂੰ । ^{੩੬}ਪਿਆਰ ਦੇ ਦਾ ਹੈ ਮੱਥੇ ਤੇ । ^{੩੭}ਗੋਦ ਵਿਚ । ^{੩੮}ਬਹਾਕੇ । ^{੩੯}ਬਹੁਤ
ਚਿਰ ਪਿਛੋਂ । ^{੪੦}ਨਵੀਂ । ^{੪੧}ਅੰਗੂਰੀ । ^{੪੨}ਬਹੁਤ । ^{੪੩}ਹੱਟ ਵਿਚ । ^{੪੪}ਦੇ ਘੜੀਆਂ । ^{੪੫}ਉਸ
ਵੇਲੇ । ^{੪੬}ਕਹੀ । ^{੪੭}ਕਵਲ ਨੈਨ ਨੇ । ^{੪੮}ਮਾਯਾ । ^{੪੯}ਟਿਕਾਣਾ । ^{੫੦}ਹੱਥ । ^{੫੧}ਕੋਢੀ । ^{੫੨}ਕੱਠੀ
ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ । ^{੫੩}ਬਰਾਬਰ । ^{੫੪}ਪੁੱਤ੍ਰ ਦਾ ਮੋਹ । ^{੫੫}ਕੱਖਾਂ ਦੇ ਪੁਲ ਵਾਂਗੂ । *ਪਾ:-ਕੁੰਜਈ ।

ਤਿਸਨਾ ਲਹਿਰ ਪ੍ਰਵਾਹਿ । ਏਕਹਿ ਬਾਰੈ ਬਹਾਇ ਸੈ ਰਹਾ ਨ
 ਕਛੁ ਮਨ ਮਾਂਹਿ ॥ ੪੦ ॥ ਸ੍ਰੈਯਾ ॥ ਸੁਨਿ ਸੁਨਨਿ^੧ ਮੈਂ ਮਨ ਰੋਸ ਘਨੇ ਮੁਖ
 ਬੈਨ ਭਨੇ ਧਨ ਰਾਖਨਿ ਹੋਤੁ । ‘ਜਬ ਕੋ ਜਨਮਜੋ ਨ ਦਯੋ ਸੁਖ ਤੈਂ, ਨਿਤ
 ਬਾਦ ਗਵਾਇ ਬਿਤੇ^੨ ਦੁਖ ਦੋਤੁ । ਇਕ ਹੋਤਿ ਸਪੂਤ ਕਮਾਵਤਿ ਹੈ ਧਨ
 ਪਾਵਤਿ ਸੋ ਜਸੁ ਆਨਿ ਨਿਕੇਤੁ^੩ । ਸੁਧਿ^੪ ਮੂਲ ਨ ਭੂਲ ਕਰੀ ਕਬਹੂੰ ਮੁੜਤੇ
 ਪ੍ਰਤਿਕੂਲ^੫ ਰਹਜੋ ਅਨਚੇਤੁ^੬ ॥ ੪੧ ॥ ਕਾਲ^੭ ਬਿਸਾਲ^੮ ਬਿਤਨੋ ਕ੍ਰਿਤਿ
 ਮੋਦੀ ਮੈਂ ਏਕ ਵਿਗਾਟਿਕਾ^੯ ਭੀ ਨ ਖਟਾਈ^{੧੦} । ਮੋ ਸੋਂ ਕਿਯੋ ਬਹੁ ਰੋਸੁ^{੧੧} ਤਬੈ
 ‘ਢਿਗ^{੧੨} ਤੂ ਹੀ ਰਹੈ ਧਨ ਦੀਨਿ ਗਵਾਈ^{੧੩} । ਬਾਰਜਲੋਚਨ^{੧੪} ਬੈਕ^{੧੫}
 ਬਿਲੋਕਿ^{੧੬} ਮੁੜੈ ਬਰਜਾ^{੧੭} ਨਿਜ ਭੋਹਿ ਦਿਖਾਈ^{੧੮} । ਖੀੜ^{੧੯} ਰਿਦੈ ਦੁਰ-
 ਬੈਨ^{੨੦} ਭਨੈ ਬਹੁ, ਤੁਸਨ ਹੋਇ ਰਹੇ ਜਗਸਾਈਂ ॥ ੪੨ ॥ ਦੋਹਰਾ ॥ ‘ਜੋ ਖੋਯੋ
 ਮਮ ਧਾਮ ਤੇ ਦੇਵਹੁ* ਅਬਹਿ ਕਮਾਇ । ਹੋਂ ਆਯੋ ਲੇਵਨ ਕਛੁ ਦੀਨੋ
 ਸਭਿਹਿ ਗਵਾਇ ॥ ੪੩ ॥ ਬੈਸ^{੨੧} ਤਰੁਨ^{੨੨} ਇਸ ਕੀ ਭਈ ਸਮਝ ਨ
 ਆਈ ਕੋਇ । ਪਾਛਲ ਜੈਸੀ^{੨੩} ਮਤਿ ਰਹੀ ਹਨ ਲਾਭ ਸਮ^{੨੪} ਦੋਇ^{੨੫}
 ॥ ੪੪ ॥ ਸ੍ਰੈਯਾ ॥ ਧਾਮ ਕੋ ਨਾਂਹਿ ਸੰਦੇਹ^{੨੬} ਕੋਊ ਧਨ ਖੋਵਤਿ ਖਾਵਤਿ ਏਕ
 ਸੀ ਜੋਰੀ^{੨੭} । ਦੂਜੇ ਜੇ ਹੋਤਿ ਭਲੇ ਸਮਝਾਵਤਿ, ਹੈ ਨ ਗਮੀ^{੨੮} ਧਨ ਕੀ ਮਨ
 ਬੋਰੀ । ਜੋ ਮਤਿਵਾਨ^{੨੯} ਹੁਤੋ ਕੋਊ ਮਾਨਵ^{੩੦} ਕਾਰ ਇਸੇ ਮਹਿ ਲੇ ਧਨ ਜੋਰੀ ।
 ਹੋਇ ਬਿਆਹਿ ਤ ਕਜਾ ਖਰਚੈ ਤਬ ਚਾਹੈਗਾ ਆਪ ਕਮਾਈ ਜੁ ਮੋਰੀ^{੩੧} ॥
 ੪੫ ॥ ਹੋਸੁਤ^{੩੨} ਬੈਸ^{੩੩} ਜੁਵਾ^{੩੪} ਤਵ ਭੀ, ਅਬ ਛੋਰ ਫਜ਼ਲੀ ਕੋ, ਹੋਹੁ ਸਯਾਨ ॥
 ਪਾਛਲਰੀਤਿ ਤੇ ਹੈ ਬਿਪਰੀਤਿ^{੩੫}, ਕਰੋ ਧਨ ਸੰਚਨ^{੩੬} ਜੋ ਮਤਿਵਾਨਾ । ਜੇ
 ਮੁੜ ਦੇਨੋ ਕੋ ਨਾਂਹਿ ਚਹੈ ਮਨ ਪੂੰਜੀ ਨਿਰਾਲੀ^{੩੭} ਰਖੇ ਨਿਜ ਥਾਨਾ । ਹੋਂ ਘਰ
 ਕਾਰਜ ਨਾਨਾ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕੇ ਕਜੋਂ ਨਿਬਹੈ ਧਨ ਹੀਨ ਜੇ ਪਾਨਾ^{੩੮} ॥ ੪੬ ॥
 ਦੋਹਰਾ ॥ ਧਨ ਸੰਚਨ ਕੇ ਅਨਿਕ ਗੁਨ ਬਰਨਨ ਕਰੇ ਸੁਨਾਇ । ਬਹੁ ਬਿਧਿ

^੧ਇਕੋ ਵਾਰੀ । ^੨ਰੁੜ ਗਿਆ । ^੩ਕੰਨਾਂ । ^੪ਧਨ ਵਜਰਥ ਗੁਆਕੇ । ^੫ਘਰ । ^੬ਸੋਝੀ ।
^੭ਉਲਟ । ^੮ਅਚੇਤ । ^੯ਸਮਾਂ । ^{੧੦}ਬਹੁਤ । ^{੧੧}ਕੋਢੀ । ^{੧੨}ਗੁੱਸਾ । ^{੧੩}ਪਾਸ । ^{੧੪}ਕਵਲ ਨੈਨ ਨੇ ।
^{੧੫}ਟੋਢੀ ਨਜ਼ਰ । ^{੧੬}ਢੇਖਕੇ । ^{੧੭}ਮੈਨੂੰ ਰੋਕਿਆ । ^{੧੮}ਭਾਵ ਮਨੋ ਕਰਨ ਦਾ ਇਸ਼ਾਰਾ । ਕੀਤਾ
 ਕਿ ਚੁੱਪ ਰਹੁ । ^{੧੯}ਖਿੜਕੇ । ^{੨੦}ਖੋਟੇ ਵਾਕ । ^{੨੧}ਉਮਰ । ^{੨੨}ਜੁਵਾਨ । ^{੨੩}ਪਿੱਛੇ ਵਰਗੀ ।
^{੨੪}ਬਰਬਰ । ^{੨੫}ਦੋਨੋਂ । ^{੨੬}ਫਿਕਰ । ^{੨੭}ਇਕੋ ਜੇਹੀ ਜੋੜੀ । ^{੨੮}ਚਿਤਾ । ^{੨੯}ਬੁਧੀਵਾਨ । ^{੩੦}ਮਨੱਖ ।
^{੩੧}ਮੋਰੀ ਕਮਾਈ । ^{੩੨}ਪੁੱਤ੍ਰ । ^{੩੩}ਉਮਰਾ । ^{੩੪}ਜੁਵਾਨ । ^{੩੫}ਉਲਟ । ^{੩੬}ਕੱਠਾ ਕਰੋ ਧਨ ।
^{੩੭}ਵੱਖਰੀ । ^{੩੮}ਜੇ ਧਨ ਤੋਂ ਹੱਥ ਖਾਲੀ ਹੋਣ ਤਾਂ । *ਪਾਠਾਂਤ੍ਰ-ਦੇਵਹਿ । †ਪਾਠਾਂਤ੍ਰ-ਸੰਦੇਸ ।

ਬਧਿ ਸਮਝਾਵਈ ਰੋਸ^੧ ਨੇਹ ਮਨ ਲਜਾਇ^੨ ॥ ੪੭ ॥ ਸੋਰਠਾ ॥ ਬਹੁਰ
ਇਲਾਸਾ ਦੀਨ ਕਰਿ ਦੁਲਾਰ^੩ ਨਿਜ^੪ ਤਨੁਜ^੫ ਸੇਂ। ਧਾਮ ਪਯਾਨਾ
ਕੀਨ^੬ ਜਹਾਂ ਹੁਤੇ ਜੈਰਾਮ ਕੋ ॥ ੪੮ ॥ ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਗ੍ਰੰਥੇ
ਪੂਰਬਾਰਧੇ 'ਮੋਦੀ ਖਾਨਾ ਲੇਨਿ' ਪ੍ਰਸੰਗ ਬਰਨਨੇ ਨਾਮ ਸਪਤਦਸਮੇ ਅਧਯਾਯ ॥ ੧੭ ॥

੧੮. [ਮੋਦੀ ਦੀ ਕਾਰ। ਲੇਖਾ ਕੀਤਾ। ੧੩੫ ਵਾਧਾ ਨਿਕਲੇ]

ਏਹਗਾ ॥ ਸ੍ਰੀ ਅਰਜਨ^੧ ਅਰਜਨ ਸੁਨਤਿ ਅਰਜਨ ਜਸ ਵਿਸਤਾਰ।
ਬਾਨੀ ਅਰਜਨ ਬਾਨ ਜਿਨ ਬੰਦਨ ਪਦ ਸਿਰ ਧਾਰਿ ॥ ੧ ॥

ਅਰਜਨ=ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਪੰਜਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ।

ਅਰਜਨ=ਅਰਜਾ ਨੂੰ [ਅਰਜ=ਬੇਨਤੀ] ਬੇਨਤੀਆਂ ਨੂੰ।

ਅਰਜਨ=ਚਿੱਟਾ, ਉੱਜਲ।

(ਅ) ਅਰਜ+ਨ=ਅਰਜ=ਇਛਾ ਰਹਤ,
ਨ=ਨਹੀਂ

ਇਛਾ ਰਹਿਤ ਹਨ,
ਤੇ ਨਹੀਂ ਜਸ
ਵਿਸਤਾਰ ਦੀ (ਲੋੜ
ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ।)

(ੲ) ਅਰ=ਅਤੇ } ਅਤੇ ਜਗਤ (ਵਿਚ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ) ਜਸ
ਜਨ=ਜਗਤ } ਵਿਸਤਾਰ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ।

(ਸ) ਅਰਿ+ਜਨ=ਵੈਰੀ ਲੋਕ। ਭਾਵ, ਵੈਰੀ ਲੋਕ ਬੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ
ਦਾ ਜਸ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਅਰਜਨ=ਪਾਂਡਵਾਂ ਵਿਚੋਂ ਤੀਸਰਾ, ਜਿਹੜਾ ਧਨੁਖ ਬਾਣ ਦੀ

ਗੋਸ਼ਾ। ^੨ਤੇ ਪਿਆਰ ਮਨ ਵਿਚ ਲਿਆਕੇ। ^੩ਲਾਡ। ^੪ਆਪਣੇ। ^੫ਪੁੱਤ੍ਰ। ^੬ਜਾਣਾ ਕੀਤਾ।
^੧ਅਰਜਨ ਪਦ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਵਿਚ ਇਹ ਰੂਪ ਰਖਦਾ ਹੈ:-ਅਰਜੁਨ। ਇਸ ਦੇ ਅਰਥ ਬਹੁਤ
ਹਨ। ਜਥਾ:-੧. ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦਾ ਮਿੱਤ੍ਰ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਭੈਣ ਦਾ ਪਤੀ ਤੇ ਤੀਸਰਾ ਪਾਂਡਵ ਸੀ।
੨. ਹਜ਼ਾਰ ਬਾਹਾਂ ਵਾਲਾ ਇਕ ਰਾਜਾ ਸਹਸ੍ਰਾਰਜਨ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਪਰਸਰਾਮ ਨੇ ਮਾਰਿਆ
ਸੀ। ੩. ਇਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਬ੍ਰਿਛ। ੪. ਅਪਣੀ ਮਾਤਾ ਦਾ ਇਕਲੋਤਾ ਬੇਟਾ।
੫. ਮੋਰ। ੬. ਚਿੱਟਾ ਰੰਗ, ਉੱਜਲ। ੭. ਅੱਖਾਂ ਦੀ ਇਕ ਬੀਮਾਰੀ। ੮. ਹਿੰਦੀ ਵਿਚ ਕਢੇ
ਕਿਤੇ-ਕਲਪ ਬ੍ਰਿਛ ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ ਬੀ ਆਯਾ ਹੈ। ੯. ਸੁੱਛ। ੧੦. ਵੇਦ ਵਿਚ ਇਸ ਦਾ
ਅਰਥ ਇੰਦ੍ਰ ਬੀ ਆਯਾ ਹੈ। ਧਾਤੂ ਇਸ ਦਾ ਹੈ ਅਰਜਨ=ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨਾ, ਬਨਾਉਣਾ।
੧੧. ਅਰਬੀ ਪਦ ਹੈ, ਅਰਜ। ਇਸ ਦੇ ਅਰਥ ਹਨ ਬੇਨਤੀ, ਕਵਿ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਪਦ ਦੇ
ਅਰਬੀ ਰੂਪ 'ਅਰਜੁ' ਨੂੰ-ਨਨਾ-ਲਾਕੇ ਬਹੁ ਬਚਨ ਬਨਾਯਾ ਹੈ, 'ਅਰਜਨ' ਬੇਨਤੀਆਂ,
ਅਰਦਾਸਾਂ, ਅਰਜ਼ਾਂ।

ਵਿਦਯਾ ਵਿੱਚ ਇਕ ਚੋਟੀ ਦਾ ਪ੍ਰਬੀਨ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ,
ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੀ ਭੈਣ ਦਾ ਇਹ ਪਤੀ ਸੀ ।

ਅਰਥ—(ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਹ) ਉੱਜਲ ਜਸ (ਜਗਤ ਵਿਚ) ਵੇਲ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ (ਉਹ ਦਾਸਾਂ ਦੀਆਂ) ਬੇਨਤੀਆਂ ਸੁਣ ਲੈਣ ਵਾਲੇ ਹਨ (ਅਤੇ) ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ (ਉਚਾਰੀ ਹੋਈ) ਬਾਣੀ ਅਰਜਨ ਦੇ ਤੀਰਾਂ ਵਾਂਗੂ (ਮਨ ਵਿਚ ਅਮੋਘ ਘਾਉ ਪਾਉਣ ਵਾਲੀ) ਹੈ, (ਉਨ੍ਹਾਂ), ਸ੍ਰੀ (ਗੁਰੂ) ਅਰਜਨ (ਦੇਵ ਜੀ, ਦੇ) ਚਰਨਾਂ ਪਰ ਸਿਰ ਧਰਕੇ (ਮੈਂ) ਮੱਥਾ ਟੇਕਦਾ ਹਾਂ ।

ਸ੍ਰੀ ਬਾਲਾ ਸੰਪੂਰਨ ਵਾਚ ॥ ਦੋਹਰਾ ॥ ਮਿਲਜੋ ਜਾਇਕੈ ਨਾਨਕੀ ਮਨ ਕਰਿ ਅਧਿਕ
ਸਨੇਹ । ਅਸਨ^੧ ਬਸਨ^੨ ਆਨਜੋ ਹੁਤੋ ਦਯੋ ਬੈਸ ਕਰਿ ਗੋਹ^੩ ॥੨॥ ਜੋਰਠਾ ॥
ਆਯੋ ਬਹੁਰ ਜਰਾਮ ਸਾਦਰ^੪ ਤਿਹ^੫ ਬੰਦਨ ਕਰੀ । ਮਿਲਿ ਬੈਸੇ ਸਭਿ^੬
ਧਾਮ ਰਿਦਾ ਅਮੋਦਹਿ^੭ ਸੰਗ ਭਰਿ ॥੩॥ ਸ਼ਬਿਬਦਨਾ ਛੰਦ ॥ ਮਿਲਿ ਰਲਿ ਬੈਸਾ
ਕੁਸਲ^੮ ਬੁਝੇਸਾ^੯ । ਬਚ^{੧੦} ਤਬ ਕਾਲੂ । ਕਹਤਿ ਉਤਾਲੂ^{੧੧} ॥੪॥ ‘ਸੁਤ ਮਮ
ਆਯੋ । ਨਹਿ ਸਮਝਾਯੋ । ਕਰਤਿ ਕੁਕਾਰਾ । ਸਦਨ ਉਜਾਰਾ ॥ ੫ ॥
ਸੁਧਿ ਨਹਿ ਲੀਨੋ । ਤੁਮ ਕਜਾ ਕੀਨੋ ? ਸੁਰਤਿ^{੧੨} ਬਿਸਾਰਾ^{੧੩} । ਕਿਹ ਧਨ
ਡਾਰਾ^{੧੪} ॥ ੬ ॥ ਨਹਿਨ ਬਿਵਾਹਾ । ਚਿਤ ਮਹਿ ਚਾਹਾ ।—ਧਨ ਨਹਿ ਖੋਵੈ
ਅਸ ਬਿਧਿ ਹੋਵੈ—॥ ੭ ॥ ਕਰਿ ਰਖਵਾਰੀ । ਨਿਤ ਸੁਧਿਕਾਰੀ । ਬਹੁ ਧਨ
ਆਵੈ । ਕਿਹ ਬਿਧਿ ਜਾਵੈ ? ॥੮॥ ਭਜੰਗ ਛੰਦ ॥ ਕਹੈ ਨਾਨਕੀ ਬੈਨ^{੧੫} ਤਾਤੀ^{੧੬} !
ਸੁਨੀਜੈ । ਲਰਜੋ ਕਾਰ ਭ੍ਰਾਤਾ ਭਲੇ ਹੀ ਜਨੀਜੈ । ਹੁਵੈ ਹੈ ਕਿਤੇ ਥਾਂਇ ਵੈਸੇ
ਸਗਾਈ । ਉਦਾਸੀਨ ਯਾਂਕੇ ਲਖੀਜੈ ਸੁਭਾਈ ॥ ੯ ॥ ਇਹਾਂ ਆਨਿ ਤੇਰੇ
ਕਛੁ ਨਾਂਹਿ ਖੋਈ^{੧੭} । ਸਵਾਰੈ ਵਿਗਾਰੈ ਨਿਜੇ ਕਾਰ ਸੋਈ^{੧੮} । ਭਨੇ
ਬੈਨ ਜੈਰਾਮ ਤਾਂਸੋ ਸੁਨਾਈ । ‘ਭਯੋ ਹੈ ਅਬੈ ਸੋਧ ਯਾਂਕੀ ਸਗਾਈ^{੧੯}’ ॥੧੦॥
ਦੋਹਰਾ ॥ ਹਰਖਜੋ ਕਾਲੂ ਕਹਤਿ ਪੁਨਿ ‘ਹੋਇ ਭਲੀ ਜਹਿ ਠੌਰ । ਦੇਖਿ
ਜਰਾਮ ! ਕਰੀਜੀਏ ਖੜ੍ਹੀ ਹੈ ਧਨ ਗੋਰ^{੨੦}’ ॥੧੧॥ ਕਥਿਤਾ ॥ ਭਾਖਤਿ ਜੈਰਾਮ
‘ਚੋਲਾ ਗੋਤ ਮੁਲਾ ਨਾਮ ਤਿਹ ਤਨੁਜਾ ਹੈ ਧਾਮ ਸੋ ਰੰਧਾਵੇ ਪਟਵਾਰੀਆ^{੨੧}
ਭਲੇ ਹੈ ਠਿਕਾਨੋ ਚਾਹਿ ਕੀਨਿ ਮੈ ਖੁਜਾਨੋ^{੨੨} ਜਾਨੋ^{੨੩} ਹੋਇ ਸਨਬੰਧ, ਸੁਖ

^੧ਭੋਜਨ । ^੨ਕਪੜੇ । ^੩ਘਰ । ^੪ਆਦਰ ਨਾਲ । ^੫ਉਸਨੇ । ^੬ਖੁਸ਼ੀ । ^੭ਸੁਖ ਆਨੰਦ । ^੮ਪੁੱਛੀ ।
^੯ਬਚਨ । ^{੧੦}ਛੋਟੀ । ^{੧੧}ਖਿਆਲ । ^{੧੨}ਭੁਲਾ ਦਿੱਤਾ । ^{੧੩}ਕਿੱਥੇ ਧਨ ਗੁਵਾਜਾ । ^{੧੪}ਹੋ ਪਿਤਾ !
^{੧੫}ਗਵਾਇਆ । ^{੧੬}ਉਸਦੀ ਆਪਣੀ ਕਿਰਤ ਹੈ । ^{੧੭}ਕੁੜਮਾਈ ਦੀ ਢੁੰਡ । ^{੧੮}ਬਹੁਤੇ ਧਨ ਵਾਲਾ ।
^{੧੯}ਰੰਧਾਵਿਆਂ ਦਾ ਪਟਵਾਰੀ ਹੈ । ^{੨੦}ਭਾਲ । ^{੨੧}ਇਹ ਜਾਣ ਪੈਂਦਾ ਹੈ । *ਪਾ:—ਸੁਭ ।

ਸਾਨੈ^੧ ਸੇ ਨਿਹਾਰੀਆ^੨। ਮੋਰ ਤੋਰ ਏਕ ਲਾਜ, ਜਾਨੈ ਜੈਸੇ ਕਰੋ ਕਾਜ,
ਆਪਤੂੰ ਸਯਾਨੈ^੩ ਬੈਨ ਕਾਲੂਯੋਂ ਉਚਾਰੀਆ^੪। ਜੈਸੇ ਸੁਖਤਨਿਯਾ^੫ ਕੋ ਸੀਤਲ
ਸੁ ਨੈਨ ਮੇਰੇ ਤੈਸੇ ਪਿਖੇ ਨਾਨਕ ਕੋ ਲਾਲਸਾ ਹਮਾਰੀਆ^੬ ॥੧੨॥ ਏਹਗਾ॥
‘ਤੁਮ ਕਾਲੂ ਮਮ ਪਿਤਾ ਸਮ ਰਹਉ ਇਹਾਂ ਕਰਿ ਧਾਮ। ਨਾਨਕ ਜਨਨੀ
ਆਨਿ ਹੋ’ ਭਾਖੇ ਬੈਨ ਜਰਾਮ ॥ ੧੩ ॥ ਕਾਥਿਤ ॥ ਕਾਲੂ ਭਨੇ ਬੈਨ ‘ਬਹੁ
ਕਾਲ’ ਕੋ ਹੈ ਐਨ ਮੇਰੇ^੭ ਕਉ ਦੁਖ ਹੈ ਨ, ਸੁਖ ਬੈਨ ਸੋ ਬਸਤਿ ਹੋਂ।
ਕਾਰ ਪਟਵਾਰੀ ਤਹਾਂ ਦੀਨੀ ਰਾਇ ਸਾਰੀ, ਮਮ ਲੋਕ ਅਨੁਸਾਰੀ, ਪੁਨ
ਕੈਸੇ ਨ ਤਜਤਿ ਹੋਂ। ਹੋਇ ਜੇ ਸਗਾਈ ਲੇਹੁ ਸਪਦ^੮ ਬੁਲਾਈ ਮੋਹਿ, ਕੀਜੈਨ
ਬਿਲੇਬ’ ਤੋਹਿ ਐਰ ਹੋਂ ਕਹਤਿ ਹੋਂ। ਰਾਖੇ ਰਖਵਾਰੀ ਸਤ ਕਰੈ ਨ ਖੁਆਰੀ
ਧਨ, ਦੀਜੈ ਮਤਿ^੯ ਆਪ, ਤਾਂਕੀ ਚਿੰਤਾ ਮੈਂ ਰਹਤਿ ਹੋਂ’ ॥ ੧੪ ॥ ਨਾਨਕੀ
ਭਨਤਿ ‘ਸੁਨ ਬੈਨ ਮੇ^{੧੦} ਜਨਕ’। ਤੁਮ ਭਾਖਤਿ ਸਦੀਵ ਧਨ ਖੋਤਿ ਨਿਤ
ਮੋਰੀਆ। ਆਪਨੀ ਕਰਤਿ ਕ੍ਰਿਤ, ਖੋਇ^{੧੧} ਕਿਧੋ^{੧੨} ਰਾਖੇ ਬਿਤ^{੧੩}, ਰਹੀਏ
ਨਿਚਿੰਤ ਚਿਤ, ਲੇਤਿ ਨਹਿ ਤੋਰੀਆ^{੧੪}। ਭੂਖੇ ਕੋ ਅਸਨ ਪੁਨ ਬਸਨ^{੧੫}
ਨਗਨ^{੧੬} ਦਾਨੀ, ਪੁੰਨਵਾਨ ਰੂਪ, ਕਰੈ ਜਾਰੀ ਨਹਿ ਚੋਰੀਆ। ਕਰੈ ਜੇ
ਕਕਰਮ, ਨਿਵਾਰਨ ਧਰਮ ਤਾਂਕੋ, ਲਗੈ ਜੇ ਸੁਕਰਮ, ਅਧਰਮ ਤਾਂਹਿ
ਹੋਰੀਆ^{੧੭} ॥ ੧੫ ॥ ਵੇਧਕ ਛੰਦ ॥ ਜਾਨਹੁ ਤਾਤ। ਇਹੈ ਗਤਿ ਭ੍ਰਾਤਹਿ।
ਦੋਤਿ ਫਕੀਰ ਖਵਾਇ ਜਹਾਂ ਤਹਿ। ਲੋਭ ਨਹੀ ਤਿਹ ਕੋ ਉਰ ਅੰਤਰ।
ਸਾਨਬਿਖੈ ਮਤਿ ਜਾਨਿ ਨਿਰੰਤਰ॥੧੬॥ ਦੋਲਤ ਖਾਂ ਨ੍ਰਿਪ ਤੇ ਡਰ ਆਵਹਿ।
ਲੇਖਹਿ ਮੈਂ ਧਨ ਨਾ ਘਟਿ ਜਾਵਹਿ। ਜਾਚਕ ਭੀਰ^{੧੮} ਵਡੀ ਨਿਤ ਹੋਵਹਿ।
ਭਾਖਹਿ ਲੋਕ ਸਭੈ—ਇਹ ਖੋਵਹਿ— ॥ ੧੭ ॥ ਸ਼ਸ਼ਿਬਦੋਨਾ ਛੰਦ ॥ ਜਬ ਕਰਿ
ਲੇਖਾ। ਵਧਤਿ ਵਿਸ਼ੇਖਾ। ਨਹਿ ਘਟਿ ਜਾਈ। ਭਲ ਪੁਤਿ^{੧੯} ਆਈ॥੧੮॥
ਇਹ ਕਰਤਾਰਾ। ਧਰਿ ਅਵਤਾਰਾ। ਭਵ ਭਵ ਮਾਂਹੀ^{੨੦}। ਨਰ ਤਨ^{੨੧}
ਨਾਂਹੀ’ ॥ ੧੯ ॥ ਇਵ^{੨੨} ਸੁਨਿ ਕਾਲੂ। ਕਹਿ ‘ਸੁਖ ਭਾਲੂ’^{੨੩}। ਅਬ ਕਰਿ
ਲੇਖਾ। ਵਧਤਿ ਜਿ ਦੇਖਾ॥੨੦॥ ਮਮ ਕਹਿ ਮਾਨੈ। ਮਨ ਪਹਿਚਾਨੈ। ਕਰਹੁ

^੧ਸੁਖ ਸਮੇਤ। ^੨ਵੇਖਿਆ ਹੈ। ^੩ਪੁੱਤ੍ਰੀ ਦਾ। ^੪ਬਹੁਤ ਸਮੇਂ ਦਾ। ^੫ਘਰ ਮੇਰਾ (ਤਲਵੰਡੀ ਵਿਚ ਹੈ)। ^੬ਛੋਤੀ। ^੭ਦੇਰ। ^੮ਸਿੱਖਿਆ। ^੯ਮੇਰੇ। ^{੧੦}ਪਿਤਾ। ^{੧੧}ਨੁਕਸਾਨ ਕਰੇ। ^{੧੨}ਭਾਵੇ। ^{੧੩}ਧਨ। ^{੧੪}ਨਹੀਂ ਲੈਂਦਾ ਆਪਦਾ (ਧਨ)। ^{੧੫}ਕੱਪੜਾ। ^{੧੬}ਨੰਗੇ ਨੂੰ। ^{੧੭}ਉਸਨੂੰ ਰੋਕਣਾ ਅਧਰਮ ਹੈ। ^{੧੮}ਮੰਗਤਿਆਂ ਦੀ ਭੀੜ। ^{੧੯}ਇਜ਼ਤ। ^{੨੦}ਜਨਮ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ (ਲੀਤਾ ਹੈ ਕਰਤਾਰ ਨੇ)। ^{੨੧}ਮਨੁਖ ਸ਼ਰੀਰ। ^{੨੨}ਭਲਾ ਸੁੱਖ।

ਉਪਾਈ । ਦਰਬ ਖਿਸਾਈ^੧ ॥੨੧॥ ਕਖ ਲਖ ਜਾਂਕੇ । ਇਕ ਸਮ ਤਾਂਕੇ ।
ਅਸ^੨ ਬਿਧਿ^੩ ਕੀਜੈ । ਧਨ ਜਿਵ^੪ ਲੀਜੈ ॥ ੨੨ ॥ ਦੋਹਰਾ ॥ ਬਾਲੇ ਕੋ
ਬੁਲਵਾਇਕੇ ਦੇਹੁ ਤਿਸੈ ਸਮਝਾਇਹਮ ਤੁਮ ਮਿਲਿ ਤਿਹ ਸੋ ਕਹੈ* ਲੈਹੈ^੫
ਬਾਤ ਮਨਾਇ^੬ ॥ ੨੩ ॥ ਹਾਕਲ ਛੇਦ ॥ ਜੈਰਾਮ ਬੋਲਿ ਤਤਕਾਲਾ । ਪਠਿ
ਦਾਸ ਬੁਲਾਯੋ ਬਾਲਾ । ਜਬ ਬੈਸਜੋ^੭ ਬਚਨ ਬਖਾਨੇ । ‘ਤੁਮ ਨਾਨਕ ਮੀਤ
ਸੁਜਾਨੇ ॥੨੪॥ ਹੋਂ ਤੁਮ ਕੋ ਜਾਨਤਿ ਐਸੇ । ਸੁਤ ਨਾਨਕ ਹੈ ਮਮ ਜੈਸੇ ।
ਕਰਿ ਤਾਂਕੀ ਅਬ ਰਖਵਾਰੀ । ਧਨ ਬਿਰਥਾ ਦੇਸ ਨ ਡਾਰੀ ॥ ੨੫ ॥ ਤੁਝ
ਸੰਗਿ ਰਹੇ ਕੀ ਲਾਜਾ । ਧਨ ਜਾਵਹਿ ਨਹੀਂ ਅਕਾਜਾ^੮ । ਸੁਨਿ ਕਾਲੂ ਤੇ
ਤਿਹ ਕਾਲਾ । ਰਿਸ^੯ ਈਖਦ^{੧੦} ਕਰਿ ਕਹਿ ਬਾਲਾ ॥ ੨੬ ॥ ‘ਹਮ ਲੋਭ
ਨਹੀਂ ਮਨ ਰਾਈ । ਕਿਉਂ ਮਹਿਤਾ ਜੀ ਭਰਮਾਈ । ਨਹਿ ਲਾਲਸ ਹੈ ਕੁਛ
ਅਸਨਾ^{੧੧} । ਨਹਿ ਕਰਤਿ ਫਜ਼ੂਲੀ ਬਸਨਾ^{੧੨} ॥ ੨੭ ॥ ਪਰਮੇਸੁਰ ਨਾਨਕ
ਰੂਪਾ । ਉਪਕਾਰੀ ਸੀਤ ਅਨੂਪਾ । ਇਸ ਸੰਗਤਿ ਹੋਤਿ ਉਧਾਰੋਮਨ ਸਵਹਹਿ
ਸ਼ਰਧਾ ਧਾਰ ॥ ੨੮ ॥ ਹਮ ਪਾਈ ਦੁਰਲਭ ਦੇਹਾ । ਭਵ ਤਾਰੋਂ ਕਾਰਜ
ਏਹਾ^{੧੩} । ਸੁਨਿ ਮਹਿਤਾ । ਤੁਝ^{੧੪} ਧਨ ਚਾਹਾ । ਰਹੁ ਨਾਨਕ ਸੁਤ ਕੇ ਪਾਹਾ^{੧੫} ॥ ੨੯ ॥
ਮਮ ਇੱਛਾ ਉਰ ਮਹਿ ਏਹੀ । ਨਹਿ ਆਇਸੁ^{੧੬} ਮੇਟਵਿ ਕੇਹੀ^{੧੭} । ਕਛੁ
ਦਰਬ^{੧੮} ਨ ਪੀਹਾ ਮੇਰੇ^{੧੯} । ਜੇ ਮਨ ਮਹਿ ਲਾਲਸ ਤੇਰੇ ॥ ੩੦ ॥ ਰਹੁ
ਨਾਨਕ ਸੁਤ ਕੇ ਪਾਸੁ । ਲੇ ਆਵਹੁ ਇਹਾਂ ਅਵਾਸੁ^{੨੦} । ਜੋ ਖਰਚਹਿ ਤੇ ਵਧਿ
ਜਾਵੈ । ਰਹੁ ਲੇਵਤਿ ਜੋ ਕਰ ਆਵੈ^{੨੧} ॥ ੩੧ ॥ ਬਿਤ^{੨੨} ਹੋਇ ਨ ਹਮਰੇ
ਪਾਸਾ । ਉਹ ਸੁਆਮੀ ਹਮ ਤਿਹ ਦਾਸਾ । ਧਨ ਇਕਠੋ ਕਿਉਂ ਬਨਿ ਆਈ ।
ਤਿਹ ਆਇਸੁ ਮੇਟਿ ਨ ਜਾਈ^{੨੩} ॥ ੩੨ ॥ ਸੁਨਿ ਬੋਲਜੋ ਤਬ ਜੈਰਾਮਾ । ‘ਸੁਨਿ
ਮਹਿਤਾ । ਇਹ ਨਿਹਕਾਮਾ^{੨੪} । ਸਭਿ ਬਾਲੇ ਸਾਚ ਬਖਾਨੀ । ਸਤਿ ਜਾਨਹੁ ਨਿਜ
ਮਨ ਮਾਨੀ ॥ ੩੩ ॥ ਨਹਿ ਕੀਜੈ ਉਰ ਮਹਿ ਰੋਸੁ^{੨੫} । ਕਛੁ ਬਾਲੇ ਕੋ ਨਹਿ
ਦੋਸੁ । ਜਬ ਹੋਵਹਿ ਨਾਨਕ ਬਜਾਹਾ । ਨਹਿ ਖੋਵਹਿ ਧਨ, ਨਿਤ ਚਾਹਾ ॥

^੧ਖਿਸਕਾ ਲੈਣਾ । ^੨ਐਸੀ । ^੩ਜੁਗਤੀ । ^੪ਜਿਸਤਦੁੰ । ^੫ਭਾਵ ਬਾਲਾ ਮਨਾ ਲਏਗਾ । ^੬ਬੈਠਾ ।

^੭ਬਿਰਥਾ । ^੮ਗੁੱਸਾ । ^੯(ਈਖਤ) ਥੋੜਾ ਜਿਹਾ । ^{੧੦}ਭੋਜਨ ਦੀ । ^{੧੧}ਕਪੜੇ । ^{੧੨}ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਤਰਾਂ, ਏਹੋ
ਕੰਮ ਹੈ । ^{੧੩}ਜੇ ਤੈਨੂੰ । ^{੧੪}ਪਾਸ । ^{੧੫}ਹੁਕਮ । ^{੧੬}ਕੋਈ ਭੀ । ^{੧੭}ਧਨ ਦੀ । ^{੧੮}ਇੱਛਾ ਨਹੀਂ ਮੈਨੂੰ ।

^{੧੯}ਪਰ । ^{੨੦}ਜੇ ਹੱਥ ਆਵੇ । ^{੨੧}ਧਨ । ^{੨੨}ਕਾਮਨਾ ਤੋਂ ਰਹਿਤ, ਬੇਲੋੜ । ^{੨੩}ਗੁੱਸਾ ।

*ਪਾ:-ਹਮ ਤੁਮ ਮਿਲਹਿ ਤਾਂ ਕੋ ਕਹੈ ।

†ਪਾ:-ਕਛੁ ਦਰਬ ਨ ਪ੍ਰੀਤੀ ਮੇਰੇ ।

੩੪ ॥ ਬੁਲਵਾਵੈ^੧ ਹੋਇ ਸਗਾਈ । ਚਿਤ ਚਿਤਾ ਕਰਹੁ ਨ ਕਾਈ ।
 ਤਿਯ ਮੋਹ^੨ ਤਬਹਿ ਹੋ ਜਾਈ । ਨਹਿ ਖੋਵਹਿ ਦਰਬ ਅਜਾਈ^੩ ॥ ੩੫ ॥
 ਸੁਨਿ ਬਾਲਾ ਤਹਾਂ ਸਿਧਾਯਾ^੪ । ਜਹਿ ਨਾਨਕ ਹਾਟ ਸੁਹਾਯਾ । ਤਬ ਕਾਲੂ
 ਕੋਇਕ^੫ ਕਾਲਾ^੬ । ਬੀਤਾਯੋ ਤਨਿਆ ਸ਼ਾਲਾ^੭ ॥ ੩੬ ॥ ਚਲਿਨੇ ਕੀ ਕੀਨੀ
 ਤਜਾਰੀ । ਸਮਝਾਵਤਿ ਬਹੁ ਪਰਕਾਰੀ । ‘ਸਤ ਹੋਇ ਸਗਾਈ ਤੇਰੀ । ਅਝ
 ਤੂਰਨ ਨਹਿ ਕਛੁ ਦੇਰੀ ॥ ੩੭ ॥ ਕਰਿ ਇਕਠੈ ਖਰਚ ਸਗਾਈ । ਤਜਿ
 ਆਗਲ^੮ ਰੀਤਿ ਬਿਜਾਈ^੯ । ਮਿਲਿ ਤਨਜਾ^{੧੦} ਤਨੁਜਾਪਤਿ ਕੋ^{੧੧} । ਬਹੁ
 ਚਲਨ ਸਮੈਂ ਕਰਿ ਹਿਤ ਕੋ ॥ ੩੮ ॥ ਮਿਲਿ ਨਾਨਕ ਸੇਂ ਪੁਨ ਬਾਲਾ । ਬਚ
 ਹਿਤ ਕੇ ਕਹਿ ਕਰਿ ਚਾਲਾ । ਨਿਜ ਕਾਲੂ ਭੋਨ ਸਿਧਾਯਾ । ਪੁਨ ਨਾਨਕ
 ਕਾਰ ਚਲਾਯਾ ॥ ੩੯ ॥ ਹੋ ਰੀਤਿ ਪੂਰਬਲਿ^{੧੨} ਜੈਸੀ* । ਸਭਿ ਵਰਤਹਿ ਨਾਨਕ
 ਤੈਸੀ । ਦੇ ਅਸਨ ਬਸਨ ਸਭਿ ਤਾਈ । ਘਰ ਛੁਛਾ^{੧੩} ਕੋ ਨ ਪਠਾਈ ॥
 ੪੦ ॥ ਪੁਰਿ^{੧੪} ਪਸਰੀ ਕੀਰਤਿ ਰੂਰੀ^{੧੫} । ਨਰ ਨਾਰਿਨਿ ਘਰ ਘਰ ਪੂਰੀ ॥
 ਕੈ ਪਾਂਤਿ^{੧੬} ਮਰਾਲਨਿ^{੧੭} ਫੂਲੀ । ਕਲ ਕਿਧੋਂ ਮਾਲਤੀ ਫੂਲੀ^{੧੮} ॥ ੪੧ ॥
 ਜਿਉਂ ਸੁਰਤਰੁ^{੧੯} ਅਨਿਕ^{੨੦} ਉਦਾਰਾ^{੨੧} । ਤਿਉਂ ਦੇਤਿ ਨ ਹੋਤਿ ਅਵਾਰਾ^{੨੨} ।
 ਨਿਤ ਭੂਰ^{੨੩} ਫਕੀਰਨਿ ਭੀਰਾ^{੨੪} । ਦੇ ਹਰਖਹਿ ਰਿਦੇ ਸਧੀਰਾ^{੨੫} ॥ ੪੨ ॥
 ਵੋਹਰਾ ॥ ਕਿਤਿਕ ਕਾਲ ਬੀਤਤਿ ਭਯੋ ਤਬਹਿ ਪਿਸ਼ਨ ਇਕ^{੨੬} ਆਇ ।
 ਦੁਤੀ^{੨੭} ਕਰੀ ਜਰਾਮ ਪੈ ਸਦਨ^{੨੮} । ਇਕੰਤਿ ਬਸਾਇ^{੨੯} ॥ ੪੩ ॥ ਹਾਕਲ ਛੰਦ
 ॥ ‘ਤਿਯ ਸੋਦਰ^{੩੦} ਤੁਮ ਸਮਝਾਓ । ਧਨ ਬਿਰਥਾ ਨਾਹਿ ਲੁਟਾਓ । ਮਨ
 ਜਾਨਿਭਲੇ ਮਮ ਬੈਨਾ ॥ ਮਨ ਤਨਕ^{੩੧} ਤਾਂਹਿ ਕੋ^{੩੨} ਭੈ^{੩੩} ਨਾ ॥ ੪੪ ॥
 ਬਹੁਦੇਤਿ ਫਕੀਰਨ ਦਰਬਾ । ਨਿਤ ਖੋਤਿ ਤੁਰਕ^{੩੪} ਘਰ ਸਰਬਾ । ਤੁਮ
 ਖੋਇ^{੩੫} ਤੁਰਕ ਕੀ ਜਾਨੋ । ਦੁਖਦਾਨੀ ਅਮਲ ਪਛਾਨੋ^{੩੬} ॥ ੪੫ ॥ ਭੈਮਾਨ

^੧ਤੁਸਾਨੂੰ ਸੱਦਾਂਗਾ, ਜਦੋਂ । ^੨ਇਸਤ੍ਰੀ ਦਾ ਮੋਹ । ^੩ਚਲਾ ਗਿਆ । ^੪ਕੁਛ । ^੫ਸਮਾਂ । ^੬ਪੁੱਤ੍ਰੀ ਦੇ ਘਰ । ^੭ਪਿਛਲੀ । ^੮ਅਜੇਗ ਰੀਤੀ, ਬੇਜਾ । ^੯ਪੁੱਤ੍ਰੀ । ^{੧੦}ਜਵਾਈ, ਭਾਈ ਜੇਰਾਮ ਜੀ ਨੂੰ । ^{੧੧}ਪਿਛਲੀ । ^{੧੨}ਖਾਲੀ । ^{੧੩}ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ । ^{੧੪}ਸੁੰਦਰ । ^{੧੫}ਪੰਗਤੀ, ਭਾਰ । ^{੧੬}ਹੰਸਾਂ ਦੀ । ^{੧੭}ਜਾ ਸੁੰਦਰ ਮਾਲਤੀ ਫੁੱਲੀ ਹੋਈ ਹੈ । ^{੧੮}ਕਲਪ ਬਿੱਛਾ । ^{੧੯}ਬਹੁਤ । ^{੨੦}ਸਖੀ । ^{੨੧}ਬਿਨ ਦੋਰੀ । ^{੨੨}ਬਹੁਤ । ^{੨੩}ਭੀੜ । ^{੨੪}ਦੇਕੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਏ ਯਨ ਗੁਰੂ ਜੀ, ਜੋ ਧੀਰਜ ਵਾਲੇ ਹਨ । ^{੨੫}ਇਕ ਚੁਗਲ ਨੈ । ^{੨੬}ਚੁਗਲੀ । ^{੨੭}ਘਰ ਵਿਚ । ^{੨੮}ਬਹਾਕੇ ਇਕੱਲਿਆਂ । ^{੨੯}ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੇ ਭਰਾ ਨੂੰ । ^{੩੦}ਓੜਾ ਬੀ । ^{੩੧}ਭਾਵ, ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਦੇ । ^{੩੨}ਓਫ । ^{੩੩}ਭਾਵ ਬਿਦੇਸ਼ੀ ਮੁਸਲਮਾਨ (ਨਵਾਬ) ਦਾ । ^{੩੪}ਆਦਤ । ^{੩੫}(ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ) ਹਕੂਮਤ ਦੁਖਦਾਈ (ਤੁਸੀਂ) ਪਛਾਣਦੇ ਹੀ ਹੋ । *ਪਾਠਾਂਤ-ਹੈ ਰੀਤੀ ਪੂਰਬ ਜੈਸੀ ॥

ਭਯੋ ਜੈਰਾਮਾ । ਉਠਿ ਤੂਰਨ^੧ ਗਮਨਜੋ ਧਾਮਾ । ਕਹਿ ਬੋਲੀ^੨ ‘ਆਰਜ-
ਤਨੀਆ^੩ ! ਬਹੁ ਲੋਕਨ ਤੇ ਮੈਂ ਸੁਨੀਆ ॥ ੪੬ ॥ ਧਨ ਖਰਚਤਿ ਨਾਨਕ
ਐਸੇ । ਵਡ ਭੂਪਤਿ^੪ ਹੋਵਤਿ ਜੈਸੇ । ਭੈ ਦੇਤਿ ਕਹੈਂ ਨਰ ਆਇ ਜਿਉਂ ਸਰ^੫
ਹਿਰਦੇ ਖਰ^੬ ਲਾਏ ॥ ੪੭ ॥ ਅਬ ਕਰੈਂ ਕੌਨ ਮੈਂ ਕਾਜਾ । ਰਹਿ ਆਵਹਿ
ਜਿਹ ਬਿਧਿ ਲਾਜਾ । ਚਿੰਤੋਦਿਧ^੭ ਭਯੋ ਨਿਮਗਨਾ । ਕਹੁ ਪੋਤ^੮ ਜਤਨ
ਹਇ ਲਘਨਾ^੯ ॥ ੪੮ ॥ ਸੁਨਿ ਭਨੇ ਨਾਨਕੀ ਬਚਨਾ । ‘ਮਨ ਤਵ^{੧੦} ਜੇ
ਸੈਸੇ ਖਚਨਾ ॥ ਕਰਿ ਬਾਤ ਉਚਿਤ^{੧੧} ਚਿਤ ਭਾਈ^{*੧੨} । ਜਿਉਂ ਭਰਮ ਭੂਰ^{੧੩}
ਮਿਟ ਜਾਈ ॥ ੪੯ ॥ ਪਰਤੀਤਿ ਨ ਆਈ ਤੁਮਕੋ ॥ ਕਾਜਾ ਮਸਲਤ^{੧੪} ਬੂਝਤਿ^{੧੫}
ਹਮਕੇ । ਤੁਮ ਜਾਨਤਿ ਭਾਤ ਵਡਾਈ । ਨਿਤ ਦੇਤਿ ਮੁਝੈ ਸਮਝਾਈ ॥ ੫੦ ॥
ਨਿਤ ਹਮਰੇ ਉਰ ਪਰਤੀਤੁ^{੧੬} । ਨਹਿ ਡੋਲਤਿ ਕਬਹੂੰ ਚੀਤੁ । ਪਰਮੇਸੁਰ
ਨਾਨਕ ਰੂਪਾ । ਉਪਕਾਰੀ ਸੰਤ ਅਨੂਪਾ ॥ ੫੧ ॥ ਭਵ^{੧੭} ਮਾਯਾ ਵਰਤਤਿ^{੧੮}
ਸੋਊ ॥ ਸ੍ਰੀ ਨਾਨਕ ਕੀ ਸਭਿ ਸੋਊ ॥ ਤੁਮ ਚਾਹਤਿ ਜੇ ਅਬ ਚੰਦੇਖਾ ॥ ਕਰਿ ਲੀਜੈ
ਸਭਿ ਹੀ ਲੇਖਾ ॥ ੫੨ ॥^{੧੯} ਜੋ ਵਧੈ ਕਿਧੈਂ ਹੁਇ ਪੂਰਾ^{੨੦} । ਨਹਿ ਮਾਨਹੁ ਜੋਊ
ਕਹੁ ਕੂਰਾ ॥ ਸੁਨਿ ਬੋਲਜੋ ਵਾਕ ਜਰਾਮਾ । ‘ਅਬ ਹੋਂ ਨ ਕਰੈਂ ਇਹ ਕਾਮਾ ।
੫੩ ॥ ਹੈ ਤੁਮਰੇ ਉਰ ਜਬ ਐਸੇ । ਨਹਿ ਲੇਖਾ ਕਰਿਹੈਂ ਕੈਸੇ’ । ਬਚ ਭਨੈ
ਨਾਨਕੀ ‘ਸੁਨੀਏ । । ਅਬ ਲੇਖਾ ਲੇਹੁ, ਨ ਗੁਨੀਏ^{੨੧} ॥ ੫੪ ॥ ਨਹਿ
ਕੀਜੈ ਅਬਹਿ ਬਿਲੰਬਾ^{੨੨} । ਬੁਲਵਾਵਉ ਸਤ ਮਮ ਅੰਬਾ^{੨੩} ॥ ਕਹਿ ਭੇਜੀ
ਤੁਲਸਾਂ ਦਾਸੀ । ਜਹਿ ਨਾਨਕ ਬੇ ਸੁਖਰਾਸੀ ॥ ੫੫ ॥ ਤਿਹ ਬੂਝਤਿ ਨਾਨਕ
ਐਸੇ । ‘ਕਹੁ ਤੁਲਸਾਂ ਆਈ ਕੈਸੇ ?’ । ਪੁਨ ਦਾਸੀ ਬਚਨ ਬਖਾਨੇ । ‘ਤੁਮ
ਭਗਨੀ^{੨੪} ਬਹੁ ਹਿਤਵਾਨੇ ॥ ੫੬ ॥ ਬਹੁ ਬਿਨੈ ਕਰੀ ਕਹਿ ਬਾਨੀ । ਦਿਹੁ
ਦਰਸ਼ਨ ਕਰੁਨਾ ਠਾਨੀ^{੨੫} । ਇਉਂ ਆਈ ਤੁਮਰੇ ਪਾਸਾ । ਉਠਿ ਚਲੀਏ
ਸੁਸਾ^{੨੬} ਅਵਾਸਾ^{੨੭} ॥ ੫੭ ॥ ਵੇਹਗਾ ॥ ਸ੍ਰੀ ਨਾਨਕ ਬੋਲੇ ਬਚਨ ‘ਚਲਿ ਤੁਲਸਾਂ

^੧ਛੋਤੀ । ^੨ਸੱਦੀ ਵਾਜ ਮਾਰਕੇ । ^੩ਹੇਸ਼ੋਸ਼ਟਈ ਪੁੱਤ੍ਰੀ ! (ਭਾਵ ਸ੍ਰੀ ਨਾਨਕੀ ਜੀ) । ^੪ਵਡਾ ਰਾਜਾ । ^੫ਤੀਰਾ
ਵਿੱਤੋਂ । ^੬ਚਿੰਤਾ ਦੇ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ । ^੭ਜਤਨ ਰੂਪੀ ਜਹਾਜ । ^੮ਤਾਂਜੋ ਲੰਘ ਸਕੀਏ । ^੯ਤੁਹਾਡਾ ।
^{੧੦}ਲਾਇਕ । ^{੧੧}ਚਿਤ ਨੂੰ ਜੇ ਚੰਗੀ ਲੱਗੇ । ^{੧੨}ਸਾਰਾ । ^{੧੩}ਸਲਾਹ । ^{੧੪}ਪੁੱਛਦੇ ਹੋ । ^{੧੫}ਭਰੋਸਾ ।
^{੧੬}ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ । ^{੧੭}ਵਰਤ ਰਹੀ ਹੈ । ^{੧੮-੨੦}ਜਾਂ ਤਾਂ ਵਧੇਗਾ ਜਾਂ ਪੂਰਾ ਢੁਕੇਗਾ । ^{੨੧}ਹੁਣ ਲੇਖਾ
ਲਓ, ਵਿਚਾਰਾਂ ਨ ਕਰੋ । ^{੨੨}ਦੇਰੀ ਨਾਕਰੋ । ^{੨੩}ਪੁੱਤ੍ਰ ਮੇਰੀ ਅੰਮੀ ਦਾ । ^{੨੪}ਛੋਣ । ^{੨੫}ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਕੇ ।
^{੨੬}ਛੋਣ ਦੇ । ^{੨੭}ਘਰ । *ਪਾ:-ਆਈ । †ਪਾ:-ਸੁ ਪ੍ਰਤੀਤੁ । ‡ਪਾ:-ਇਹ । §ਪਾ:-ਜੈ ।

ਹੋਂ ਆਇ' । ਮੁਝਕੋ ਲੀਨਿ ਬੁਲਾਇ ਵਿਗ ਬੁਝਤਿ ਭੇ' ਗਤਿ ਦਾਇ' ॥
 ੫੮ ॥ ਹਾਕਲਛੇਦ ॥ 'ਕਿਉਂ ਹਮੈਂ ਬੁਲਾਯੋ ? ਬਾਲਾ ! । ਭ੍ਰਮ ਹੋਯੋ ਉਰ ਇਹ-
 ਕਾਲਾ' । ਮਮ ਚੁਗਲੀ ਕੀਨੀ ਕਾਹੂ । ਮਨ ਲਖਿਯਤਿ' ਹੈ ਬਿਧਿ ਯਾਹੂ'
 ॥ ੫੯ ॥ ਸ੍ਰੀ ਅੰਗਦ ਸੋਂ ਕਹਿ ਬਾਲਾ । ਸਭਿ ਕਥਾ ਬਨਾਇ ਰਸਾਲਾ' ।
 ਗੁਰ ਅੰਗਦ ! ਸੁਨੀਏ ਬੈਨਾ' । ਹੋਂ ਭਾਖਯੋ 'ਸੁਨਹੁ ਸੁਖੈਨਾ !' ॥੬੦॥ ਕੋ
 ਕਰਿਹੈ ਦੂਤੀ' ਤੇਰੀ ? । ਨਹਿ ਅੰਗਨਤਾ ਕਛੁ ਹੋਰੀ । ਨਹਿ ਕਰਤੇ ਕਛੁ
 ਕੁਕਾਰਾ' । ਸੁਨਿ ਨਾਨਕ ਬਚਨ ਉਚਾਰਾ ॥ ੬੧ ॥ 'ਹੈ ਆਪਨ ਮੈ' ਸੁ
 ਮਿਠਾਈ' । ਸੋ ਬਾਲਾ ਆਨਿ' ਉਚਾਈ' । ਲੇ ਢਾਈ ਸੇਰ ਪਤਾਸੇ । ਉਠਿ
 ਗੱਛਤਿ ਭੇ' ਸੁਖਰਾਸੇ ॥ ੬੨ ॥ ਚਲਿ ਆਏ ਸੁਸਾ' ਨਿਕੇਤਾ' । ਹੋਂ ਸੰਗ
 ਗਯੋ ਕਰਿ ਹੇਤਾ' । ਉਠਿ ਕੀਨੋ ਬਹੁ ਸਤਿਕਾਰ' । ਮਚ' ਦੀਨ ਵਿਛਾਇ
 ਜੁ ਚਾਰੂ ॥੬੩॥ ਤਬ ਬੋਲੇ ਬੇਦਜਨ' ਕੇਤਾ' * । 'ਕਹੁ' ਭਗਨੀ' । ਬੋਲਨ'
 ਹੇਤਾ' । ਤੁਮ ਹਮਕੋ ਬੋਲਿ ਪਠਾਯੋ' । ਸੁਨਿ ਆਇਸੁ' ਮੈਂ ਚਲਿਆਯੋ'
 ॥੬੪॥ ਕਹਿ ਕਾਲੂ ਤਨੁਜਾ' 'ਭਾਈ ! । ਤਵ ਦਰਸਨ ਮਨ ਲਲਚਾਈ ।
 ਤਬ ਭੇਜੀ ਤੁਲਸਾਂ ਦਾਸੀ । ਅਬ ਦੇਖਿਤਿ ਰਿਦਾ ਵਿਕਾਸੀ' ॥ ੬੫ ॥ ਸ੍ਰੀ
 ਨਾਨਕ ਬਚਨ ਉਚਾਰੇ । 'ਸੁਨਿ ਭਗਨੀ ਰਿਦੈ ਹਮਾਰੇ' । ਭ੍ਰਮ ਹੋਯੋ, ਦੇਹੁ
 ਬਤਾਈ । ਕਿਸ ਕਾਰਜ ਮੋਹਿ ਬੁਲਾਈ ?' ॥੬੬॥ ਬਚ ਭਨੇ ਨਾਨਕੀ ਅੰਸੇ
 'ਤੁਮ ਜਾਨਤਿ ਸਭਿ ਬਿਧਿ ਜੈਸੇ । ਹੋ ਅੰਤਰਜਾਮੀ ਜਾਨੋ' । ਬਿਨ ਬੋਲਤਿ
 ਸਭਿਹਿ ਪਛਾਨੋ' ॥ ੬੭ ॥ † 'ਸੁਨਿ ਭਗਨੀ ਮੈਂ ਉਰ ਜਾਨੀ । ਮੁਰ ਦੂਤੀ'
 ਕਿਨੈ ਬਖਾਨੀ । ਹੈ ਆਗੇ ਹਮੈਂ ਸੰਦੇਹ' । ਸਭਿ ਲੇਖਾ ਅਬ ਕਰਿ ਲੇਹੋ
 ॥ ੬੮ ॥ ਬਹੁ ਦੇਰਿ ਭਈ ਬਿਨ ਲੇਖੇ । ਧਨ ਨਿਕਸਹਿ ਕਿਤਨੋ ਸ਼ੇਖੇ' ।
 ਮਿਟਿ ਜੈ ਹੈ ਮਨ ਸੰਦੇਹ' । ਇਉਂ ਪੂਰਬ' ਹੀ ਮੁਝ ਪੇਹਾ' ॥੬੯॥
 ਸੁਨਿ ਭਗਨੀ ਦੇਤਿ ਦਿਲੇਸਾ' । 'ਨਹਿ ਕੋਊ ਭਾਤ ਅੰਦੇਸਾ' । ਸਭਿ ਲੇਖਾ
 'ਪੁਛਣੇ ਲਗੇ । 'ਮੁਕਤੀ ਦਾਤੇ । 'ਇਸ ਵੇਲੇ । 'ਸਮਝੀਂਦਾ ਹੈ । 'ਸੰਦਰ । 'ਬਚਨ । 'ਸੁਖ ਦੇ
 ਘਰ ਜੀ ! 'ਚੁਗਲੀ । 'ਮਾੜਾ ਕੰਮ । 'ਹੱਟੀ ਵਿਚ । 'ਮਿੱਠਾ । 'ਲਿਆ । 'ਚੁਕਕੇ ।
 'ਤੁਰ ਪਏ । 'ਪੁੱਛੇ ਦੇ । 'ਘਰ । 'ਪ੍ਰੇਮ । 'ਆਦਰ । 'ਪਲੰਘ । 'ਬੇਦੀ ਕੁਲ ਦੇ ।
 'ਪੁਜਾ । 'ਆਖੇ । 'ਬੋਝੇ ਜੀ । 'ਸੰਦੇਹ ਦਾ । 'ਸਬੱਬ । 'ਸੱਦ ਭੇਜਿਆ ਹੈ । 'ਆਗਾਜ ।
 'ਕਾਲੂ ਦੀ ਪੁੱਤ੍ਰੀ ਨੇ ਕਿਹਾ । 'ਖਿੜ ਗਿਆ ਹੈ । 'ਮੇਰੀ ਚੁਗਲੀ । 'ਸੰਸਾ । 'ਬਾਕੀ-ਵੱਧ ।
 'ਸੰਸਾ । 'ਪਹਿਲੇ ਹੀ । 'ਮੇਰੀ ਇੱਛਾ ਹੈ । 'ਦਿਲਾਸਾ । 'ਸੰਸਾ । (ਅ) ਡਰ ।
 * ਪਾਠਾਂਤ੍ਰ-ਦਯਾ ਨਿਕੇਤਾ । † ਪਾਠ:-ਤੁਮਾਰੇ । ‡ ਗੁਰੂ ਜੀ ਬੋਲੇ:- ਪ੍ਰੇਮ:-ਇਹੁ ।

ਲੇਨਾ ਦੇਨਾ । ਨਿਤ ਚਲਨੈ ਜਾਤਿ ਘਟ ਹੈ ਨਾ' ॥੭੦॥ 'ਭੋ ਭਗਨੀ' ਸੱਤਿ
ਅਲਾਈ । ਧਰਿ ਲੇਖਾ^੧ ਲਾਜ ਨ ਰਾਈ । ਨਹਿ ਕਰੀਏ ਅਬ ਕਛੁ ਦੇਰਾ ।
ਸਭਿ ਲੇਖਾ ਲੇਹੁ ਨਿਬੇਰਾ ॥ ੭੧ ॥ ਮਨ ਸੰਸੈ ਜਾਹਿ ਨਿਵਾਰਾ^੨ । ਹੂੰ
ਦੂਤਨ ਕਾ^੩ ਮੁਖ ਕਾਰਾ^੪ । ਸੁਨਿ ਭਗਨੀ ਬੈਨ ਉਚਾਰਾ । 'ਜਿਉਂ ਉਪ-
ਜਨੈ ਰਿਦੇ ਵਿਚਾਰਾ ॥੭੨॥ ਮਨ ਜਾਨਹੁ ਕਰੀਏ ਸੋਈ । ਜਿਉਂ ਰਿਦੇ ਹਰਖ
ਤਵ ਹੋਈ' । ਲੇ ਸੰਗਿ ਚਲੇ ਜੈਰਾਮਾ । ਜਹਿ ਦੌਲਤਖਾਂ ਕੋ ਧਾਮਾ ॥ ੭੩ ॥
ਮਿਲ ਨਵੀਸਿੰਦ ਸੈ^੫ ਬੈਸੇ । ਨਰਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤ^੬ ਹੋਵਹਿ ਜੈਸੇ । ਜੋ ਆਮਦ ਖਰਚ
ਭਯੋ ਹੈ । ਸਭਿ ਭਾਖਿ^੭ ਲਿਖਾਇ ਦਯੋ ਹੈ ॥ ੭੪ ॥ ਦੋਹਰਾ ॥ ਤੀਨ ਮਹੀਨੇ
ਅਰਧ^੮ ਪੁਨਿ^੯ ਲੇਖਕ^{੧੦} ਲੇਖਾ ਕੀਨ । ਇਕ ਸਤ ਪੈਂਤੀ^{੧੧} ਰਜਤਪਣ^{੧੨}
ਵਾਧੇ ਦਾਨੀ ਦੀਨ^{੧੩} ॥੭੫॥ ਹਾਕਲ ਛੰਦ ॥ ਕਿਯ ਕਮਲਨੈਨ ਜਬ ਲੇਖਾ ॥
ਤਬ ਨਿਕਸਨੈ ਇਤਨਾ ਸੇਖਾ^{੧੪} । ਜੈਰਾਮ ਰਿਦੇ ਤਿਹਕਾਲਾ । ਭੀ ਲੱਜਾ
ਹਰਖ^{੧੫} ਬਿਸਾਲਾ ॥ ੭੬ ॥ ਤਿਹ ਘਟੀ^{੧੬} ਬਿਸੁਰਤਿ^{੧੭} ਭੂਰਾ । ਮੈਂ ਭਰਮਨੈ
ਭਾਖੇ ਕੂਰਾ^{੧੮} । ਰਲਿ ਆਏ ਧਾਮ ਜਰਾਮਾ । ਮਚ^{੧੯} ਬੈਠੇ ਸੇਵਕ ਸਾਮਾ^{੨੦}
॥੭੭॥ ਤਬ ਭਗਨੀ ਬੂਝਤਿ ਐਸੈ । 'ਕਹੁ ਲੇਖਾ ਨਿਬਰਨੈ ਕੈਸੇ ?' । ਸਖ
ਐਨਹਿ^{੨੧} ਬੈਨ ਬਖਾਨੈ । 'ਸੁਨਿ, ਜੀਜਾ ਬਾਤ ਸੁ ਜਾਨੈ' ॥੭੮॥ ਇਹ ਲੀਜੈ
ਮੋਦੀਖਾਨਾ ॥ ਅਬ ਹੋਇ ਨ ਮੋ ਗੁਜਰਾਨਾ ॥ ਕਰਤਾਰੈ ਮਮ ਕਰਤਾਰੈ^{੨੨} । ਨਿਜ
ਕਾਰਜ ਲੇਹੁ ਸੰਭਾਰੈ' ॥ ੭੯ ॥ ਚਲਿਬੇ ਕੀ ਕੀਨੀ ਤਜਾਰੀ । ਸ੍ਰੀ ਨਾਨਕ
ਪਰਉਪਕਾਰੀ । ਜੈਰਾਮ ਉਠਨੈ ਤਿਹਕਾਲਾ । ਗਹਿ ਪਗ ਕਹਿ ਬਿਨੈ
ਬਿਸਾਲਾ ॥੮੦॥ ਕਰਿ ਭਗਨੀ ਰੁਦਨ ਅਲਾਵੈ । 'ਇਉਂ ਭਾਤਾ ਕਿਉਂ ਬਨਿ
ਆਵੈ । ਮੁਝ ਮਾਰਹੁ ਤੋ ਕਿਤ ਜਾਵਹੁ । ਜੋ ਰਹਿ ਹੋ ਮੇਰੇ ਜਿਆਵਹੁ ॥
੮੧॥ ਤੁਮ ਮਿਰਦੁਲ^{੨੩} ਸਰਲ ਸੁਭਾਉ । ਕਰਿ ਔਗੁਨ ਚਿੱਤ ਨ ਕਾਉ ।
ਹਮ ਭੂਲਨਹਾਰ ਸਦਾਈ । ਤੁਮ ਬਖਸ਼ਹੁ ਕਿਉਂ ਨਹਿ ਭਾਈ ?'
॥ ੮੨ ॥ ਦੋਹਰਾ ॥ ਕਮਲਨੈਨ ਮੁਖਬੈਨ ਕਹਿ 'ਸੁਨਿ ਜੀਜਾ

^੧ਲੇਖੇ ਕਰਨ ਵਿਚ । ^੨ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਏਗਾ । ^੩ਚੁਗਲਾਂ ਦਾ । ^੪ਮੂੰਹ ਕਾਲਾ । ^੫ਮੁਨਸ਼ੀ ਨਾਲ ।
^੬ਸੰਸਾਰੀ ਮਨੁਖ । ^੭ਕਹਿਕੇ । ^੮ਸਾਢੇ ਤੋ ਮਹੀਨੇ ਦਾ । ^੯ਮੁਨਸ਼ੀ ਨੇ । ^{੧੦}ਇਕ ਸੌ ਤੋ ਪੈਂਤੀ
੧੩੫) । ^{੧੧}ਰੁਪੱਯੋ । ^{੧੨}ਦੀਨਾਂ ਦੇ ਦਾਤੇ ਦੇ (ਨਿਕਲੇ) । ^{੧੩}ਬਾਕੀ, ਵਾਧਾ । ^{੧੪}ਨਾਲੇ ਸ਼ਰਮ
ਨਾਲੇ ਖੁਸ਼ੀ । ^{੧੫}ਘੜੀ । ^{੧੬}ਬੁਰਿਆ । ^{੧੭}ਬੁਠੇ ਦੇ ਕਹਿਣ ਕਰਕੇ । ^{੧੮}ਮੰਜੇ ਤੋ । ^{੧੯}ਸੇਵਕਾਂ
ਦੇ ਆਸਰਾ (ਗੁਰੂ ਜੀ) । ^{੨੦}ਭਾਵ, ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ । ^{੨੧}ਸੁਣ ਭੈਣ, ਜੀਜੇ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ । ^{੨੨}ਮੇਰਾ
ਕਰਤਾਰ ਹੀ ਕਰਤਾਰ ਹੈ । (ਅ) ਮੇਰੀ ਤਾਰ ਕਰਤਾਰ ਹੋਏ ਹੇ । ^{੨੩}ਕੋਮਲ ।

ਜੈਰਾਮ ! ਪੁਨਿ ਘਾਟੇ ਜੇ ਆਵਈ ਕਿਉਂ ਕਰਿ ਹੋਂ ਇਹ ਕਾਮ ?' ॥ ੮੩ ॥
 ਤ੍ਰਿਭੰਗੀ ਛੰਦ ॥ ਜੈਰਾਮ ਬਖਾਨੀ ਸਬਿਨੈ^੧ ਬਾਨੀ 'ਨਹਿ ਮੈਂ ਜਾਨੀ ਸਕਤਿ
 ਸਬੈ^੨ । ਕਿੰਚਤ^੩ ਹੋਂ ਜਾਨੀ, ਬਹੁ ਅਨਜਾਨੀ, ਉਰ ਸਭਿ ਜਾਨੀ, ਲਖਹੁ^੪
 ਅਬੈ । ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਪੂਰਨ, ਕਲਮਲ ਚੂਰਨ, ਗੁਨ ਸੰਪੂਰਨ, ਅਵਤਾਰੀ ।
 ਮੁਝ ਬਖਸ ਗੁਨਾਹੂ, ਸੁਨਿ ਕਰਿ ਕਾਹੂ ਉਰ ਭਰਮਾਹੂ^੫, ਦੁਖਟਾਰੀ^੬ ।'
 ॥ ੮੪ ॥ ਪੁਨ ਸੁਸਾਅਲਾਈ 'ਸੁਨਿ ਸੁਖਦਾਈ ! ਜੇ ਘਾਟਿ ਜਾਈ ਦਰਬ
 ਕਬੈ।ਜਹਿਂ ਕਹਿੰ ਤੇ ਲਜਾਈ,ਦੇਉਂ ਪੁਰਾਈ,ਨਹਿੰ ਤੁਮ ਗਮਨੋ ਰਹੋ ਅਬੈ।
 ਹਮਢੇਰਿ ਨ ਕਹਿਹੈਂ; ਤੂਸਨ^੭ ਰਹਿ ਹੈਂ, ਸਭਿ ਸੁਖ ਲਹਿ ਹੈਂ ਪਾਸ ਰਹੋ ।
 ਮਨ ਰੋਸ ਨਿਵਾਰੋ, ਕਰੁਨਾ ਧਾਰੋ, ਬਿਰਹ ਨ ਡਾਰੋ,ਪੰਥ ਗਹੋ^੮ ॥੮੫॥ ਹੋਂ
 ਨਿਕਟਿ ਬਖਾਨੀ^੯ 'ਇਹ ਬਰ^{੧੦} ਬਾਨੀ ਨਾਨਕ ਸਾਨੀ ਅਵਰ ਨਹੀਂ^{੧੧} ।
 ਜੋ ਰਘੁਵਰ^{੧੨} ਕਿਸ਼ਨ^{੧੩} ਧਰਿ ਤਨ ਬਿਸ਼ਨਾ ਹੈ ਪਤਿ ਜਿਸ਼ਨ^{੧੪} ਰੂਪ
 ਸਹੀ^{੧੫} । ਯੁਗ ਪਦ ਅਰਬੰਦਾ ਆਨੰਦ ਕੰਦਾ ਸੁਖਦ ਮੁਕੰਦਾ ਅਘ-
 ਟਾਰੀ^{੧੬} । ਜਨ^{੧੭} ਕਰੁਨਾ ਕਰਿ^{੧੮} ਸਭਿ ਜਗ ਠਾਕੁਰ ਗਜਾਨ ਦਿਵਾਕਰ^{੧੯}
 ਭੁਜ ਭਾਰੀ^{੨੦} ॥੮੬॥ ਏਹਗਾ॥ ਸ੍ਰੀ ਅੰਗਦ ਜੀ।ਸੁਨਹੁ ਮੈਂ ਇਮ ਤਬ ਕਹਿ
 ਕਰ ਬੰਦ^{੨੧} । ਬਹੁਰ ਬਚਨ ਉਚਰੇ ਰਚਿਰ ਕਰਨ ਰੋਸ ਹਿਤ ਮੰਦ ॥੮੭॥
 ਕੁੰਡਲੀਆ ਛੰਦ ॥ 'ਸੁਸਾ^{੨੨} ਸੁਸਾਪਤਿ^{੨੩} ਦੀਨ ਹੈ ਬਿਨੈ ਭਨਤਿ ਬਹੁ ਬਾਰ ।
 ਪਗ^{੨੪} ਪਕਰਤਿ ਮਨ ਪ੍ਰੇਮ ਧਰਿ ਰਹੀਏ ਜੀਜਾਗਾਰ^{੨੫}।ਰਹੀਏ ਜੀਜਾਗਾਰ
 ਬਚਨ ਪੁਨ ਪੁਨ ਨਹਿੰ ਫੇਰਹੁ^{੨੬}।ਦਸਾ ਐਨ ਸੁਖਦੈਨ ! ਪਰਮ ਪ੍ਰੇਮੀ ਇਨ
 ਹੋਰਹੁ^{੨੭}।ਵਡਿਯਨ ਕੇ ਮਨ ਕ੍ਰੋਧ ਜੋ ਪਾਵਕ^{੨੮} ਸਰਸ^{੨੯} ਉਦੋਤਿ^{੩੦}। ਕਰਤਿ
 ਬੇਨਤੀ ਬੰਦਨਾ ਬਾਰਿ^{੩੧} ਬੁਝਾਵਨ ਹੋਤਿ ॥੮੮॥ਕਮਲਨੈਨ ਸੁਨਿਬੈਨਮਮ

^੧ਸਮੇਤ ਬੇਨਤੀ ਦੇ । ^੨ਸਾਰੀ । ^੩ਬੋਝੀ । ^੪ਜਾਣੇ । ^੫ਕਿਸੇ ਤੋਂ ਸੁਣੇ ਸੁਣਾਏ ਦਿਲ ਮੇਰਾ ਭਰਮ
 ਗਿਆ ਸੀ । ^੬ਹੋ ਦੁਖ ਨਾਸ਼ਕ । ^੭ਚੁਪ । ^੮ਰਸਤਾ ਫੜਕੇ (ਚਲੇ ਜਾਏ) । ^੯ਮੈਂ ਕੋਲੋਂ ਕਿਹਾ ।
^{੧੦}ਚੰਗੀ । ^{੧੧}ਨਾਨਕ ਤੁੱਲ ਹੋਰ (ਕੋਈ) ਨਹੀਂ । ^{੧੨}ਰਾਮ ਚੰਦਰ । ^{੧੩}ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ । ^{੧੪}ਇਸ਼ [ਸੀਸ:,
 ਜਿਖਣ] । ^{੧੫}ਜੋ ਵਿਸ਼ਨੂ ਨੇ ਤਨ ਧਾਰਕੇ ਰਾਮ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਰੂਪ (ਲਏ ਹਨ ਤੇ) ਇੰਦ੍ਰ, ਇਨ੍ਹਾਂ
 ਸਭਨਾਂ ਦਾ) ਪਤੀ (ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ) ਨਿਸ਼ਚੇ ਹੈ । ^{੧੬}ਪਾਪ ਨਾਸ਼ਕ । ^{੧੭}ਦਾਸਾਂ ਉਤੇ । ^{੧੮}ਕਿਰਪਾ
 ਕਰਨ ਵਾਲੇ । ^{੧੯}ਗਜਾਨ ਦੇ ਸੁਰਜ । ^{੨੦}ਆਜਾਨ ਬਾਹੂ, (ਅ) ਸਮਰੱਥ । ^{੨੧}ਹੱਥ ਜੋੜਕੇ ।
^{੨੨}ਛੇਤਾ।^{੨੩}ਭਾਈ ਜੈਰਾਮ ਜੀ।^{੨੪}ਚਰਣ।^{੨੫}ਜੀਜੇ ਜੀ ਦੇ ਘਰ । ^{੨੬}ਬਾਰ ਬਾਰ ਨਾਂ ਮੰਗੇ । ^{੨੭}ਵੇਖੋ ।
^{੨੮}ਅਗਨੀ । ^{੨੯}ਤੁਲ । ^{੩੦}ਪ੍ਰਗਟਵਾ ਹੈ । ^{੩੧}ਬੇਨਤੀ ਕਰਨਾ (ਮਾਨੋ) ਜਲ ਹੈ ।

ਹੈਗਏ ਪਰਮ ਕ੍ਰਿਪਾਲ। ਬਾਨੀ ਸਾਨੀ ਹੇਤ ਜਨ^੧ ਬੋਲੇ ਸੁਖਦ^੨ ਰਸਾਲ^੩।
 ਬੋਲੇ ਸੁਖਦ ਰਸਾਲ ਭਨਜੇ 'ਬਾਲੇ ਬਚ ਤੇਰਾ। ਕਬਹਿ ਨ ਹੋਰਹੁ ਤਾਂਹਿ
 ਲਖਹੁ ਇਸਬਿਧਿ ਮਤ ਮੇਰਾ'। ਅਸ ਕਹਿ ਇਸਬਿਤਿ^੪ ਪੁਨ ਕਰੀ ਦੀਨਾ
 ਨਾਥ ਵਯਾਲੁ। ਦੇਖੇ ਦਰਸਨ ਦੁਖ ਦਹਿ ਜਨਦਾਤਾ^੫ ਜੁ ਬਿਸਾਲ^੬॥
 ੯੬॥ ਦੇਹਗ॥ ਦੇਪਤਿ^੭ ਮੁਖ ਸੇਂ ਭਾਖਿਹੀਂ ਧਰਿਕੈ ਅਧਿਕ ਸਨੇਹੁ। 'ਆਜ
 ਭ੍ਰਾਤ ਦੀਨੋ ਨਯੋ ਧੰਨ ਧੰਨ ਬੁਧਿਗੋਹੁ'।॥੯੭॥ ਸੇਵਾ ਨਿਸਬਾਸੁਰ ਕਰਤਿ
 ਯਾਂਤੇ ਕਰੁਨਾ ਭੂਰ। ਸ਼ਰਧਾ ਤੁਮਰੈ ਉਰ ਦਈ ਭਯੋ ਭਰਮ ਮਨ ਦੂਰ'॥
 ੯੮॥ ਸੋਰਠਾ॥ ਹਰਖਤਿ ਸਭਿ ਸੁਖ ਪਾਇ ਸ੍ਰੀ ਨਾਨਕ ਆਪਨ^੮ ਚਲੇ। ਮੰਦ
 ਮੰਦ ਗਤਿ^੯ ਜਾਇ ਕਵਿ ਜਾਵਤਿ ਬਲਿਹਾਰਨੇ॥੯੯॥ ਲੇਖੇ ਤੇ ਜੋ ਸ਼ੇਖ^{੧੦}
 ਦੀਨੋ ਦੋਲਤ ਖਾਨ ਧਨ। ਹਰਖਜੋ ਰਿਦੇ ਵਿਸ਼ੇਖ^{੧੧} ਦਏ ਸਤਾਰਾਂ ਸੈ*
 ਅਧਿਕ^{੧੨}॥ ੯੩॥ ਹਿੰਦੁ ਤੁਰਕ ਬਹੁ ਆਇ ਦੇਤਿ ਵਧਾਈ ਮਿਲਿ ਸਭੈ।
 ਭਾਖਹਿ ਬਹੁਰ ਸੁਨਾਇ 'ਹਮਹਿ ਸੁਨਜੇ ਕ੍ਰਿਤ ਤਜਿ^{੧੩} ਦਈ॥੯੪॥ ਦੇਹਗ॥
 ਅਧਿਕ ਕੀਨ ਅਪਸੋਸ^{੧੪} ਹਮ, ਤੁਮ ਉਪਕਾਰਿ ਸਰੀਰ। ਕ੍ਰਿਤਿ ਲੀਨੀ
 ਹਰਖੇ ਸੁਨਤਿ, ਵਧੀਏ ਗੁਨੀ ਗਹੀਰ^{੧੫}।'॥ ੯੫॥ ਜਥਾ ਉਚਿਤ^{੧੬} ਸਨ-
 ਮਾਨ^{੧੭} ਕੈ ਬਿਦਾ ਕੀਨਿ ਗੁਨ ਐਨ। ਕਰਨ ਲਗੇ ਮੋਦੀ ਕਿਰਤ ਪੂਰਬ
 ਜਿਉ^{੧੮} ਮਨ ਭੈ ਨ^{੧੯}॥ ੯੬॥ ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਗ੍ਰੰਥੇ ਪੂਰਬਾਰਧੇ
 'ਲੇਖਾ ਕਰਨ' ਪ੍ਰਸੰਗ ਬਰਨਨੇ ਨਾਮ ਅਸ਼ਟ ਦਸਮੇ ਅਧਿਆਯ ॥ ੧੮ ॥

੧੯. [ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਵਿੰਦ ਮੰਗਲ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਮਗਾਈ]।

ਦੇਹਗ॥ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਵਿੰਦ ਜੀ ਪਦ ਅਰਬਿੰਦ ਮਨਾਇ।

ਕਹੋਂ ਕਥਾ ਸੁਖਦਾਇਨੀ ਸੁਨੋ ਸਿੱਖ ਚਿਤ ਲਾਇ॥੧॥

{ ਅਰਬਿੰਦ=ਕਮਲ। [ਅਰਵਿਨ੍ਹ]
 ਮਨਾਇ=ਮਨਾਉਣਾ-ਆਰਾਧਨ ਕਰਨਾ, ਧਿਆਉਣਾ, ਚਿਤ ਵਿਚ ਧਿਆਨ
 ਧਾਰਕੇ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਨੀ। }

ਅਰਥ—ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਵਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਕਮਲਾਂ ਨੂੰ ਮਨਾਕੇ ਸੁਖ ਦੇਣ ਵਾਲੀ
 ਕਥਾ (ਅੰਗੋਂ) ਵਰਣਨ ਕਰਦਾ ਹਾਂ, (ਹੋ) ਸਿੱਖੇ ! ਚਿਤ ਲਾਕੇ ਸੁਣੋ।

^੧ਜਨਾਂ ਦੇ ਹਿਤ ਵਾਲੀ। ^੨ਸੁਖ ਦਾਤੇ। ^੩ਸੁੰਦਰ। ^੪ਠਹਿਰਨਾ। ^੫ਦਾਸਾਂ ਦੇ ਦਾਤੇ। ^੬ਬੜੇ। ^੭ਭਾਵ
 ਬੇਬੇ ਜੀ ਤੇ ਜੋਰਾਮ ਜੀ। ^੮ਹੋ ਬੁੱਧੀ ਦੇ ਘਰ। ^੯ਹੱਟੀ ਨੂੰ। ^{੧੦}ਦੋਰ। ^{੧੧}ਬਾਕੀ, ਵੱਧ। ^{੧੨}ਬਹੁਤ।
^{੧੩}ਵੱਧ। ^{੧੪}ਛੱਡ। ^{੧੫}ਅਫਸੋਸ। ^{੧੬}ਹੋ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਸਮੁੰਦਰ ਜੀ। ^{੧੭}ਜਿਵੇਂ ਯੋਗ ਸੀ। ^{੧੮}ਆਦਰ
 ਦੇਕੇ। ^{੧੯}ਪਹਿਲੇ ਸਮ। ^{੨੦}ਨਿਧੜਕ ਹੋਕੇ। *ਪਾਠਾਂਤ੍ਰ-ਅਨਾਰਾਂ ਸੈ।

ਸ੍ਰੀ ਬਾਲਾ ਸੰਧਰੁ ਵਾਰ ॥ ਸ੍ਰੈਯਾ ॥ ਕੇਤਿਕ ਕਾਲ ਬਿਤੀਤ ਭਯੋ ਭਲਿ ਰੀਤਿ
ਸੋ ਮੋਦੀ ਕੀ ਕਾਰ ਚਲਾਈ । ਤੋਲਤਿ ਲੇ ਤਕਰੀ^੧ ਕਰ ਮੈਂ, ਹਰਿਖਾਇ
ਕੈ ਲੇਤਿ ਹੈਂ^੨, ਦੇਤਿ^੩ ਸਵਾਈ । ਜਾਚਿਕ^੪ ਆਵਤਿ ਕੀਰਤਿ ਕੋ ਸਨਿ
ਜੋ ਮਨ ਭਾਵਤਿ ਪਾਵਤਿ ਸਾਈ । ਹੋਇ ਰਹੇ ਬਿਸਮਾਦ ਸਭੈ ਨਰ ਕੀਨਿ
ਰਸਾਇਨ^੫ ਕੈ^੬ ਧਨ ਪਾਈ ॥ ੨ ॥ ਜਾਨੈਂ ਨ ਭੇਦ - ਅਛੇਦ ਯਹੀ ਕਰ-
ਤਾਰ, ਸਰੂਪ ਧਰਾ ਅਵਤਾਰ । ਦੰਭ ਨਿਕੰਦਨ ਆਨੰਦ ਕੰਦ ਸੁ ਨਾਮ
ਜਪਾਵਨ ਕੋ ਤਨ ਧਾਰਾ । ਨਉਨਿਧਿ ਸਿੱਧਿ ਅਠਾਰਹਿ* ਜੋ ਕਰ
ਬੰਦਿ ਕੈ^੭ ਠਾਂਢੀ ਰਹੈਂ ਦਰਬਾਰਾ । ਕੋਨ ਕਮੀ ਹੁਇ ਤਾਂਹਿ ਸਥਾਨ, ਨਿਰੋ-
ਜਨ^੮ ਅੰਜਨ ਮੈਂ^੯ ਵਰਤਾਰਾ^{੧੦} - ॥ ੩ ॥ ਕਥਿਤ ॥ ਪੱਖੋ ਕੇ ਰੰਧਾਵੇ ਗ੍ਰਾਮ ਬਸੈ
ਤਹਿ ਮੂਲਾ ਨਾਮ, ਨੇਗੀ^{੧੧} ਲੇ ਸਗਾਈ^{੧੨} ਆਏ ਪੁਰਿ ਸੁਲਤਾਨ ਹੋ । ਬੂਝਤਿ
ਜਰਾਮ ਨਾਮ, ਆਨਿ ਮਿਲੇ ਧਾਮ ਸੋਊ, ਭਲੇ ਸਨਮਾਨ ਕੈ^{੧੩} ਬੈਸਾਏ ਸੁਭ
ਥਾਨ ਹੋ । ਨਾਨਕੀ ਸੁਨੰਤਿ ਹਰਖੰਤਿ ਅਨਮੋਵ ਅੰਗ^{੧੪}, ਬੋਲੀ^{੧੫} ਕੁਲ-
ਬਧੂ^{੧੬}, ਜੇ ਵਧਾਈ ਦੇਤਿ ਮਾਨ ਹੈਂ^{੧੭} । ਕੀਨੀ ਕੁਲ ਰੀਤਿ ਮਿਲਿ ਗਾਵਤਿ
ਹੈਂ ਗੀਤ ਤੀਯ^{੧੮} ਨੀਕੋ ਉਤਸਾਹ ਕੀਨੋ ਦੀਨੋ ਬਹ ਦਾਨ ਹੈ ॥ ੪ ॥
ਹਰਖਯੋ ਜਰਾਮ ਬਹੁ ਬਾਂਧਵ^{੧੯} ਬੁਲਾਏ ਧਾਮ ਘਟਿਕਾ^{੨੦} ਵਿਚਾਰ ਕੰਜ ਨੈਨ
ਕੋ ਬਿਠਾਯੋ ਹੈ ਭਾਲ^{੨੧} ਮੈਂਤਿਲਕ ਕੀਨੋ, ਬਿਪ੍ਰਨ^{੨੨} ਅਸੀਸ ਦੀਨੋ, ਅਛਤ^{੨੩}
ਲਗਾਇ ਮਿਸ਼ਟਾਨ^{੨੪} ਮੁਖ ਪਾਯੋ ਹੈ । ਗਾਇ ਗੀਤ ਨਾਰੀ ਲੇਤਿ ਨਾਮ ਦੇਤਿ
ਗਾਰੀ, ਹਾਸ ਹੋਤਿ ਸੁਖਕਾਰੀ ਮਨ ਸਭਿਨਿ ਕੇ ਭਾਯੋ ਹੈ । ਐਸੇ ਸੁਲਤਾਨ
ਪੁਰਿ ਅਧਿਕ ਉਛਾਹ ਕਰਿ ਏਕ ਤਲਵੰਡੀ ਨਰ ਤਰਨ^{੨੫} ਪਠਾਯੋ ਹੈ^{੨੬} ॥ ੫ ॥
ਸ੍ਰੈਯਾ ॥ ਤਿਪਤਾ ਗੁਰ ਮਾਤ ਸੁਨੀ ਜਬ ਬਾਤ ਰਿਦੈ ਹਰਖੀ ਜਿਉ^{੨੭} ਨਵੇਂ-
ਨਿਧਿ^{੨੮}* ਪਾਈ । ਕਰ ਮੈਂ ਮਿਸ਼ਟਾਨ^{੨੯} ਲਏ ਨਿਕਸੀ, ਕਿਯ ਤੁੰਡ^{੩੦}

^੧ਤੱਕੜੀ । ^੨ਲੋਕੀ ਲੋਂਦੇ ਹਨ । ^੩(ਗੁਰੂ ਜੀ) ਦੇਂਦੇ ਹਨ । ^੪ਮੰਗਿਤੇ । ^੫ਰਸੋਣ । ^੬ਜਾਂ ।
^੭ਹੱਥ ਜੋੜਕੇ । ^੮ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ । ^੯ਮਾਯਾ ਵਿਚ । ^{੧੦}ਵਰਤ ਰਿਹਾ ਹੈ । ^{੧੧}ਲਾਗੀ । ^{੧੨}ਕੁੜਮਾਈ ।
^{੧੩}ਆਦਰ ਕਰਕੇ । ^{੧੪}ਨਾ ਮੋਵੇ ਅੰਗਾਂ ਵਿਚ । ^{੧੫}ਸੱਦੀਆਂ । ^{੧੬}ਕੁਲ ਦੀਆਂ ਤੁੰਮਤਾਂ । ^{੧੭}ਉਹ
ਵਧਾਈਆਂ ਦਿੰਦੀਆਂ ਹਨ (ਤੇ ਬੇਬੇ ਜੀ ਵਧਾਈਆਂ) ਮੰਨਦੇ ਹਨ । ^{੧੮}ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ । ^{੧੯}ਸਾਕ,
ਸੰਬੰਧੀ । ^{੨੦}ਘੜੀ । ^{੨੧}ਮੱਥੇ । ^{੨੨}ਬਾਹਮਣਾਂ ਨੇ । ^{੨੩}ਚਾਵਲ । ^{੨੪}ਮਿੱਠਾਂ । ^{੨੫}ਛੇਤੀ । ^{੨੬}ਭੋਜਿਆ
ਹੈ । ^{੨੭}ਮਾਨੋਂ । ^{੨੮}ਨਵੇਂ ਨਿਧਾਂ । ^{੨੯}ਮਿਠਾਈ । ^{੩੦}ਮੂੰਹ ।

*ਦੇਖੋ ਪਹਿਲੇ ਅਧਿਆਯ ਦੇ ਸਤਾਰਵੇਂ ਛੇਦ ਵਿਖੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ।

ਅਲੰ^੧ ਜਿਨ^੨ ਸੁੱਧ ਬਤਾਈ^੩।-ਬਲਿਹਾਰਿ ਮੈਂ ਜਾਉਂ ਮੁਹੁਰਮੁਹੁ^੪-ਦਿਯ
ਕਾਰਿਖਕੇ^੫ ਪੰਚ, ਚੀਰ ਉਵਾਈ^੬। ਕੁਲਨਾਰਿ ਬੁਲਾਇ ਗਵਾਇ ਕੈ
ਗੀਤਨਿ ਮੰਗਲ ਕੀਨ ਭਯੋ ਮਨ ਭਾਈ॥੬॥ ਕਾਲੂ ਨੈ ਬਾਤ ਸੁਨੀ ਹਰ-
ਖਨੋ ਘਨਘੋਰ ਤੇ ਮੋਰ ਮਨੋ^੭ ਸੁਖ ਪਾਈ। ਜਾਚਕ ਜਾਚਤਿ ਦੇ ਮਨ ਭਾਵਤਿ
ਲੇਤਿ ਅਸੀਸ, ਭਨੰਤਿ^੮ ‘ਬਧਾਈ’। ਅੰਗਨ ਮੈਂ^੯ ਅੰਗਨਾ^{੧੦} ਸੁ ਉਮੰਗ
ਦੁਕੂਲ^{੧੧} ਅਲੰਕ੍ਰਿਤ^{੧੨} ਸੋਂ ਛਬਿ ਛਾਈ। ਨਾਨਕ ਰੂਪ ਲਖਨੋ ਅਵਤਾਰ
ਕੋ, ਬੈਸ^{੧੩} ਸ਼ਰੀਕਨ ਯਾ ਥਿਧਿ ਗਾਈ॥੭॥ ਸੋਰਠਾ॥ ਧਰਮਹਿ ਕਾ ਸਨਬੰਧ
ਭਯਾ ਬੇਦੀਅਨ ਕੁਲ ਬਿਖੈ। ਕਾਲੂ ਸੁਤ ਸਤਿਸੰਧ^{੧੪} ਨਿਰਮਲ ਕਲਸਭਿਹੀ
ਕਰੀ॥੮॥ ਦੋਹਰਾ॥ ਸ੍ਰੀ ਨਾਨਕ ਕੈ ਨਾਨਕੇ ਬੋਲਪਠੇ^{੧੫} ਸਧ^{੧੬} ਦੋਯਾ ਚਲਿ
ਆਏ ਤਤਕਾਲ^{੧੭} ਸੋਨੇਗ^{੧੮} ਆਪਨੋ^{੧੯} ਲੇਯ ॥ ੯॥ ਰੋਧਈ ॥ ਸ੍ਰੀ ਨਾਨਕ
ਜਨਨੀਪਿਤ^{੨੦} ‘ਰਾਮਾ’^{੨੧}। ਮਾਤੁਲ^{੨੨} ਸੋਸਟ ‘ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾ’ ਨਾਮਾ। ਨਾਨਕ
ਜਨਨੀ^{੨੩} ਮਾਤ^{੨੪} ‘ਭਿਰਾਈ’। ਸੁਨਿ ਕਰਿ ਸਗੁਨ ਭਲੇ ਤਹਿ ਆਈ॥੧੦॥
ਮਿਲਿ ਸਭਿਕੀਨੋ ਉਤਸ਼ਵ ਭੂਗੀਹਰਖਤਿ ਕਰਹਿ ਰੀਤਿਕੁਲ ਰੂਰੀ॥ਮਿਲਿ
ਸਭਿਹਿਨਿ ਸੋਂ ਬੋਲਨੋ ਕਾਲੂ। ‘ਤਜਹੁ ਬਿਲੰਬਹਿ’^{੨੫} ਹੋਹੁ ਉਤਾਲੂ^{੨੬} ॥੧੧॥
ਚਲਿ ਕਰਿ ਚੈਕੜ^{੨੭} ਖਰਚਨ ਕਰੀਏ। ਤੁਰਨ^{੨੮} ਪੰਥ^{੨੯} ਵਿਖੇ ਪਗ
ਧਰੀਏ^{੩੦}। ਅਸ ਕਹਿ ਸਭਿਹੀ ਸੋਜ^{੩੧} ਸੰਭਾਰੀ। ਬਿਖਭ^{੩੨} ਸਕਟ^{੩੩} ਸੋਂ ਜੋਰੇ
ਭਾਰੀ ॥ ੧੨ ॥ ਕਾਲੂ ਲਾਲੂ ਕੀਨੀ ਤਜਾਰੀ। ਸ੍ਰੀ ਨਾਨਕ ਗੁਨ ਭਨਤਿ
ਉਚਾਰੀ*। ਕਰਨ ਦਰਸ ਲਾਲਸ^{੩੪} ਉਰ ਜਾਗੀ। ਜਿਉ ਮਧੁਕਰ^{੩੫}
ਪੁਸ਼ਕਰ^{੩੬} ਅਨੁਚਾਰੀ॥੧੩॥ ਦੋਹਰਾ॥ ਚਲੇ ਜਬਹਿ ਸੁਲਤਾਨਪੁਰਿ ਦ੍ਰਾਦਸ^{੩੭}

^੧ਮੂੰਹ ਭਰ ਦਿੱਤਾ ਮਿਠਾਈ ਨਾਲਾ^੨ਜਿਸਨੇ। ^੩ਖਬਰ ਆਕੇ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ^੪ਵਾਰ ਵਾਰ। ^੫ਰੁਪੱਯੇ।
^੬ਸਿਰੋਪਾ ਪਹਿਨਾਇਆਂ। ^੭ਮਾਨੋ ਮੋਰ ਨੇ ਬੱਦਲਾਂ ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਤੋਂ। ^੮(ਲੋਕੀ) ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।
^੯ਵੇਹੜੇ ਵਿੱਚ। ^{੧੦}ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ। ^{੧੧}ਕਪੜਿਆਂ ਤੇ। ^{੧੨}ਗਹਿਣਿਆਂ ਨਾਲ ਸਜੀਆਂ। ^{੧੩}ਬਹਿਕੇ।
^{੧੪}ਸਚ ਸਰੂਪ, [ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ, ਸਤਜ ਸੰਧਿ=ਸੱਚਾ, ਸੱਚ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਕਰਨ ਵਾਲਾ] (ਅ) ਸਚ
ਦੀ ਅਵਧੀ। ^{੧੫}ਸੱਦ ਘੱਲੇ। ^{੧੬}ਖਬਰ। ^{੧੭}ਛੇਤੀ। ^{੧੮-੧੯}ਲਾਗ ਜੋ ਕੁਝ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਦੇਣਾ
ਬਣਦਾ ਸੀ। ^{੨੦}ਮਾਤਾ ਦਾ ਪਿਤਾ, ਨਾਨਾ। ^{੨੧}(ਜਿਸਦਾ ਨਾਮ) ਰਾਮਾ ਸੀ। ^{੨੨}ਮਾਮਾ। ^{੨੩}ਮਾਤਾ
ਦੀ। ^{੨੪}ਮਾਂ। ^{੨੫}ਦੇਰ। ^{੨੬}ਛੇਤੀ ਹੋਵੇ। ^{੨੭}ਬੈਲੀ, ਰੁਪੱਯੇ ਦੀ। ^{੨੮}ਛੇਤੀ। ^{੨੯}ਗਾਹ ਵਿਚ।
^{੩੦}ਕਦਮ ਧਰੇ। ^{੩੧}ਸਮਿਗ੍ਰੀ। ^{੩੨}ਬਲਦ। ^{੩੩}ਗਡੇ। ^{੩੪}ਇੱਛਾ। ^{੩੫}ਭੋਗ। ^{੩੬}ਕਵਲ। ^{੩੭}ਬਾਰਾਂ।

*ਪਾਠਾਂਤ੍ਰ-ਅਚਾਰੀ।

ਸਭਿ ਨਰ ਨਾਰਿ । ਮਾਤੁਲ^੧ ਨਾਨੇ ਹਰਖ ਮਨ ਔਰ ਦਾਸ ਸੁਖਕਾਰ॥੧੪॥
 ਚੋਪਈ ॥ ਰਾਇ ਸਦਨ ਕਾਲੂ ਤਬ ਗਯੋ । ਨਿਕਟ ਜਾਇ ਉਚਰਤਿ ਬਚ
 ਭਯੋ । 'ਮੇ ਸੁਤ ਨਾਨਕ ਦਾਸ ਤੁਮਾਰਾ । ਭਈ ਸਗਾਈ ਮੁਝਹਿ ਹਕਾਰਾ
 ॥੧੫॥ ਤਿਹ ਚੋਕੜ ਖਰਚਨ ਹਮ ਜਾਵਹਿ । ਜੇ ਆਇਸੁ^੨ ਅਬ ਤੁਮਰੀ
 ਪਾਵਹਿ' । ਸੁਨਿ ਕਾਲੂ ਬਚ ਬੋਲਯੋ ਰਾਉ^੩* । 'ਅਸ ਬਿਧਿ ਨਹਿ ਕਹੁ ਬੈਨ^੪
 ਬਿਜਾਉ^੫ ॥ ੧੬ ॥ ਨਾਨਕ ਹਮਰੋ ਸੁਆਮੀ ਜਾਨੋ । ਹੋਂ ਕਿੰਕਰ^੬ ਕੇ ਥਾਨ
 ਪ੍ਰਮਾਨੋ । ਕਰੁਨਾ ਕਰੈ ਜਿ ਨਾਨਕ ਮੇਂ ਪਰ । ਯਹੀ ਮਨੀਖਾ^੭ ਮਨ ਮੈਂ ਹੋ
 ਬਿਰ^੮ ॥ ੧੭ ॥ ਬਚਨ ਉਚਾਰਹੁ ਬਹੁਰ ਨ ਐਸੇ । ਹੈ ਅਨਜਾਨ ਕਹੇ
 ਅਬ ਜੈਸੇ । ਮਹਿਮਾ ਲਖਤਿ ਨ, ਨਿਜ ਸੁਤ ਜਾਨੈਂ । ਤੀਨ ਲੋਕ ਜਿਸ
 ਆਇਸੁ^੯ ਮਾਨੈ ॥੧੮॥ ਦੋਹਰਾ ॥ ਜਾਹੁ ਅਬ ਸੁਲਤਾਨਪੁਰਿ ਚੋਕੜ ਖਰਚਹੁ
 ਜੋਇ । ਮਿਲਿ ਸ੍ਰੀ ਨਾਨਕ ਸੰਗ ਤੁਮ ਨਹਿ ਦੁਰਬਾਕ^{੧੦} ਬਗੋਇ^{੧੧} ॥੧੯॥
 ਚੋਪਈ ॥ ਸੁਨਿਕਰਿ ਕਾਲੂ ਗਿਰਾ^{੧੨} ਅਲਾਈ^{੧੩} ਉਰ ਸਿੰਦਹ ਨ ਪਾਵਹੁ ਰਾ-
 ਈ^{੧੪} । ਭਲੇਬਚਨ ਅਬ ਭਾਖਨ ਕੀਜੈ।ਕੁਸਲ ਸ੍ਰੋਯ ਕੀ ਆਇਸੁ^{੧੫} ਦੀਜੈ'
 ॥੨੦॥ 'ਹੈਕਾਲੂ ਤੂੰ ਬੋਲ ਵਿਗਾਰ॥ਯਾਂਤੇ ਬਰਜਨ^{੧੬} ਬਚਨ ਉਚਾਰ॥ਇਹਾਂ
 ਰਹਤਿ ਜਬ ਕਰਤਿ ਲਗਾਈ॥ਤਹਿ ਨਹਿ ਕਹੀਏ ਬੈਨ ਬਿਜਾਈ^{੧੭} ॥੨੧॥
 'ਸੁਨਹੁ ਰਾਇ ਜੀ ਸੁਭ ਮਤਿ ਦਾਨੀ । ਤੁਮ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੇ ਅਸਥਾਨੀ॥ਇਕ
 ਸੁਤ^{੧੮} ਹਮਰੋ ਨਾਨਕ ਪਸਾਰੋ । ਮਿਲਿ ਤਿਹ ਕਿਉਂ ਦੁਰਬਾਕ ਉਚਾਰੋ'
 ॥੨੨॥ ਰਾਇ ਕਹੇ 'ਕਰਿ ਕਾਰਜ ਜਾਇ । ਕਰਿਹੈ ਤੁਮਰੋ ਭਲੋ ਖੁਦਾਇ ।
 ਮੁਝ ਦਿਸ ਤੇ ਕਰਿ ਅਧਿਕ^{੧੯} ਸਨੇਹਾ^{੨੦} । ਪਰਸਹੁ ਪਦ^{੨੧} ਅਨੁਕੰਪਾਗੋਹਾ^{੨੨}
 ॥੨੩॥ ਦੋਹਰਾ ॥ ਘਨੀ ਬੰਦਗੀ ਕੀਜੀਏ ਕਮਲ ਨੈਨ ਢਿਗ ਜਾਇ' । ਕਰਿ
 ਬੰਦਨ ਕਾਲੂ ਚਲਯੋ ਮਾਨੀ ਰਾਇ ਰਜਾਇ^{੨੩} ॥੨੪॥ ਚੋਪਈ ॥ ਸਕਟੇ^{੨੪} ਪਰ
 ਅਰੂਢਤਬ^{੨੫} ਹੋਏ । ਚਲਤਿ ਭਏ ਸਭਿ ਸ਼ੋਕ ਬਿਗੋਏ^{੨੬} । ਸੁਤ ਕੀ ਪ੍ਰੀਤਿ ਬਧੇ

^੧ਮਾਮੇ । ^੨ਆਗਜਾ । ^੩ਬੇਜਾ, ਅਨੁਚਿਤ, ਅਯੋਗ । ^੪ਦਾਸ । ^੫ਬੁੱਧੀ । ਚਾਹ।^੬ਟਿਕੇ । ^੭ਆਗਜਾ ।
^੮ਮਾੜੇ ਬੋਲ । ^੯ਨਾ ਬੋਲਣੇ । ^{੧੦}ਬਾਨੀ । ^{੧੧}ਕਹੀ । ^{੧੨}ਹੋ ਰਾਜੇ । ^{੧੩}ਸੁਖ ਕਲਿਆਨ ਦੀ
ਆਗਜਾ । ^{੧੪}ਹਟਕਣ ਦਾ । ^{੧੫}ਅਨੁਚਿਤ । ^{੧੬}ਇਕ ਪੁੱਤ੍ਰ । ^{੧੭}ਬਹੁਤ । ^{੧੮}ਪ੍ਰੇਮ । ^{੧੯}ਚਰਨ ।
^{੨੦}ਕ੍ਰਿਪਾ ਦੇ ਘਰ (ਗੁਰੂ ਜੀ) ਦੇ । ^{੨੧}ਰਾਇ ਦੀ ਆਗਜਾ ਮੰਨਕੇ । ^{੨੨}ਗੱਡੇ । ^{੨੩}ਦੂਰ ਕਰਕੇ ।

*ਰਾਇ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਰਧਾ ਦਾ ਭਾਵ ਅਤੀ ਉੱਤਮ ਹੈ ।

†ਪਾ:-ਫਨੇ ।

‡ਪਧ-ਆਰੂਢਤ ।

ਸੰਗਿ ਡੋਰੀ^੧ । ਮਨਹੁ ਮੀਨ^੨ ਕਰਖੇ^੩ ਕਰਿ ਜੋਰੀ^੪ ॥੨੫॥ ਖਰਚ ਸਮਾਜ
ਲੀਨਿ ਬਿਧਿ ਨਾਨਾ । ਦਿਨਪ੍ਰਤਿ ਅਧਿਕਹਿ ਕੀਨਿ ਪਯਾਨਾ । ਘਰ ਕੋ ਡੂੰਮ
ਸੰਗਿ ਮਰਦਾਨਾ । ਜਿਸਕੇ ਜਾਗੇ ਭਾਗ ਮਹਾਨਾ ॥ ੨੬ ॥ ਪੁਰਿ ਸੁਲਤਾਨ
ਵਿਖੈ ਚਲਿ ਆਏ । ਨਰ ਨਾਰੀ ਸਭਿ ਦੇਤਿ ਵਧਾਏ । ਉਤਰਿ ਸਕਟ^੫ ਪਰ
ਤੋ^੬ ਤਹਿ ਸਭਿ ਹੀ । ਧਾਮ ਜਗਮ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ੋ^੭ ਤਬ ਹੀ ॥ ੨੭ ॥ ਮਿਲੀ
ਨਾਨਕੀ ਨੇਹੁ ਘਨੇਰਾ । ਮਾਤ^੮ ਅੰਕ ਲੇ ਸਿਰ ਕਰ ਫੇਰਾ । ਕਾਲੁ ਕੀ
ਪਤਿਬ੍ਰਤਾ ਕੁਮਾਰੀ^੯ । ਰੂਪ ਸੀਲ ਗੁਨ ਪੂਰਨ ਚਾਰੀ^{੧੦} ॥੨੮॥ ਮਿਲਿ ਸਭਿ-
ਹਿਨਿ ਸੋ ਆਨੰਦ ਦੀਨਾ । ਜਬਾ ਉਚਿਤ ਤਿਉ ਆਦਰ ਕੀਨਾ । ਆਇ
ਵਹਿਰ ਤੇ ਤਬੈ ਜਗਮਾ । ਸਭਿਹਿਨਿ ਸੋ ਮਿਲਿ ਕੀਨਿ ਪ੍ਰਨਾਮਾ ॥੨੯॥ ਸ੍ਰੀ
ਨਾਨਕ ਸੁਨਿ ਆਵਨ ਕਾਲੁ । ਉਠਿ ਕਰਿ ਗਮਨੇ ਸਦਨ ਉਤਾਲੁ । ਧਾਰਨੈ
ਪਦ ਪੰਕਜ ਪਰ ਸੀਸਾ^{੧੧} । ਦੀਨੀ ਕਾਲੁ ਅਧਿਕ ਅਸੀਸਾ ॥੩੦॥ ਸੁੰਘਤਿ^{੧੨}
ਮਸਤਕ^{੧੩} ਭਰਿ ਭਰਿ ਕੋਰੀ^{੧੪} । ਪੇਖਹਿ ਮੁਖ ਕੋ ਸਭਿ ਸੁਖ ਠੋਰੀ^{੧੫} । ਪਰਮ
ਪ੍ਰੇਮ ਪੁਲਕਾਵਲ^{੧੬} ਅੰਗਾ । ਕਰਤਿ ਪਸਾਰ ਉਰ ਸੰਗਿ ਉਮੰਗਾ ॥ ੩੧ ॥
ਦੋਹਰਾ ॥ ਗਤਿ ਦਾਨੀ^{੧੭} ਬੂਝਤਿ ਭਏ^{੧੮} ਭਨਹੁ^{੧੯} ਜਨਕ^{੨੦} ! ਸਮਝਾਇ ।
ਭਨ^{੨੧} ਅਨਾਮ^{੨੨} ਮਨ ਅਨਦ ਹੈ ਤਲਵੰਡੀ ਮੈਂ ਰਾਇ^{੨੩} ? ॥੩੨॥ ਰੋਪਈ ॥
ਕਾਲੁ ਕਹਤਿ ਭਯੋ 'ਸੁਨ ਤਾਤਾ ! ਵਿਸਰ ਗਈ ਥੀ ਉਰ^{੨੪} ਤੇ ਬਾਤਾ ।
ਤੁਮ ਕਰਿਵਾਇ ਦਯੋ ਮੋਹਿ ਯਾਦੁ । ਸਭਿਹਿ ਕੁਸਲ ਤਹਿ ਪ੍ਰਭੂ^{੨੫}
ਪ੍ਰਸਾਦੁ^{੨੬} ॥ ੩੩ ॥ ਪਰਮ ਪ੍ਰੇਮ ਸੋ ਤਿਹ ਮਤਿ ਪੂਰੀ । ਕਰੀ ਬੰਦਗੀ
ਤੁਮ ਸੋ ਭੂਰੀ^{੨੭} । ਕਹਜੋ ਪ੍ਰੀਤ ਸੋ ਤਵ ਪਦ^{੨੮} ਪਰਸਨ ।
ਜਿਸ ਕੋ ਲਾਲਸ^{੨੯} ਨਿਸਦਿਨ^{੩੦} ਦਰਸਨ ॥ ੩੪ ॥ ਸੁਨਿ ਸੀਦੋਸ

^੧ਪੁੱਤ੍ਰ ਦੀ ਪ੍ਰੀਤ ਰੂਪੀ ਡੋਰੀ ਨਾਲ ਬੱਝੇ ਹੋਏ । ^੨ਮੱਛ । ^੩ਖਿੱਚੇ । ^੪ਜੋਰ ਨਾਲ ।
^੫ਗੱਢੇ । ^੬ਉਤੇ । ^੭ਵੜੇ । ^੮ਮਾਂ ਨੇ । ^੯ਪੁੱਤ੍ਰੀ । ^{੧੦}ਸੁੰਦਰ । ^{੧੧}ਸਿਰ । ^{੧੨}ਚੁੰਮਦਾ ਹੈ ।
^{੧੩}ਮੱਥਾ । ^{੧੪}ਜੱਫੀ ਭਰ ਭਰਕੇ । ^{੧੫}ਭਾਵ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਮੁਖ । ^{੧੬}ਰੋਮ ਖੜੇ । ^{੧੭}ਮੁਕਤੀ ਦਾ
ਜੀ । ^{੧੮}ਪੁੱਛਣ ਲਗੀ । ^{੧੯}ਆਖੇ । ^{੨੦}ਹੋ ਪਿਤਾ ਜੀ । ^{੨੧}ਸਰੀਰ । ^{੨੨}ਅਰੋਗ ਹੈ ।
^{੨੩}ਰਾਇ ਬੁਲਾਰ ਦਾ । ^{੨੪}ਰਿਦੇ । ^{੨੫}ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ । ^{੨੬}ਬਹੁਤ । ^{੨੭}ਚਰਨ ।
^{੨੮}ਦਿੱਛਾ । ^{੨੯}ਗਤ ਦਿਨ ।

*ਪਾ:—ਬਿਸ਼ਨ ।

†ਪਾ:—ਕਰਜੋ ।

ਪ੍ਰਿਯ^੧ ਉਠੇ ਬਹੋਰੀ^੨ । ਗਏ ਮਾਤ ਢਿਗ ਦੈ ਕਰ ਜੋਰੀ । ਧਰਜੇ
 ਯੁਗਲ^੩ ਚਰਨਨ ਪਰ ਮਾਥਾ ਕੰਠ ਲਗਾਏ ਭੁਜ^੪* ਗਹਿ ਹਾਥਾ ॥ ੩੫ ॥
 ਸਜਲ ਬਿਲੋਚਨ ਆਂਸੁਨਪਾਤੀ^੫ । ਭਰਿ ਆਨੰਦ ਭੀ ਸੀਤਲ ਛਾਤੀ ।
 ਤਨੁਜ^੬ ਬਦਨ ਛਬਿ ਸਦਨ^੭ ਬਿਲੋਕੀ । ਉਤਸ਼ਵ ਸਮੇਂ ਜਾਨੁ ਅੰਸੁ,
 ਰੋਕੀ^੮ ॥ ੩੬ ॥ -ਦੈਵ ਪ੍ਰਭਾਵਹਿ^੯ ਕੀਨਿ ਬਿਯੋਗਨਿ । ਨਹਿ ਮੁਝ ਸੁਖ ਦਿਯ
 ਸੁਤ ਸੰਜੋਗਨਿ^{੧੦} । ਤਦਪਿ ਲਖਹੁ ਮੈਂ ਨਿਜ ਵਡਭਾਗੀ । ਸੁਤ ਉਤਸ਼ਵ
 ਅਬ ਦੇਖਨਿ ਲਾਗੀ-॥ ੩੭ ॥ ਬਾਰ ਬਾਰ ਜਾਵਹਿ ਬਲਿਹਾਰੀ । ਤਿਪਤਿ
 ਨ^{੧੧} ਪਿਖਿ ਸੁਤ ਮੂਰਤਿ ਚਾਰੀ^{੧੨} । ਸ੍ਰੀ ਨਾਨਕ ਪੁਨ ਉਠਿ ਸੁਖਦਾਤਾ ਜਾਇ
 ਕਰੀ ਬੰਦਨ ਪਿਤ ਭ੍ਰਾਤਾ^{੧੩} ॥ ੩੮ ॥ ਹਿਤ ਸੇਂ ਲਾਲੁ ਭਰਿ ਕਰਿ ਅੰਕੀ^{੧੪} ।
 ਹਰਖਤਿ ਪੇਖਤਿ ਬਦਨ ਮਯੋਕਾ^{੧੫} । ਕੰਠ ਲਗਾਇ ਰਹਜੇ ਸੁਖ ਪਾਈ ।
 ਜਿਉਂ ਕਿਰਪਨ^{੧੬} ਧਨ ਤਜਿ ਨ ਸਕਾਈ^{੧੭} ॥ ੩੯ ॥ 'ਜਨਮਜੇ ਹਮ ਘਰ
 ਸੁਤ ਸੁਖਦਾਈ । ਨਿਰਮਲ ਕੀਨੀ ਕੁਲ ਇਹ ਜਾਈ । ਅੰਗੂਜ ਕੀ
 ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਜਾਨੈ' । ਕਰਿ ਹਿਤ ਲਾਲੁ ਬਚਨ ਬਖਾਨੈ ॥ ੪੦ ॥ ਪੁਨ ਉਠਿ
 ਸ੍ਰੀ ਨਾਨਕ ਦੁਖਕੰਦਨ । ਜਾਇ ਕਰੀ ਨਾਨੇ ਪਦ ਬੰਦਨ । ਪਕਰ ਭੁਜਾ
 ਨਿਜ ਕੰਠ ਲਗਾਯੋ । ਅਨੰਦ ਨੀਰ ਲੋਚਨ ਮਹਿ ਛਾਯੋ ॥ ੪੧ ॥ ਪਿਖਤਿ
 ਨ ਕੋ^{੧੮} ਜਾਚਕ^{੧੯} ਤਿਹ ਠੋਰੈ ॥ ਦੋਹਿਤ ਕੋ^{੨੦} ਨ ਅੰਕ ਤੇ^{੨੧} ਛੋਰੈ । ਨਾਨੀ
 ਨਾਨਕ ਨਾਮ 'ਭਿਰਾਈ' । ਤਿਨ ਆਨਨ ਤੇ^{੨੨} ਗਿਰਾ^{੨੩} ਅਲਾਈ ॥ ੪੨ ॥
 ਦੋਹਰਾ ॥ ਮੁਕਤਹੁ^{੨੪} ਅਬ ਨਿਜ ਅੰਕ ਤੇ^{੨੫} ਕਰਿ ਸਨੇਹ^{੨੬} ਤੁਮ ਲੀਨ ।
 ਮਿਲਹਿ ਅਪਰ ਸੇ^{੨੭} ਪ੍ਰੇਮ ਧਰਿ ਬਿਰਹਿ ਕਰਹਿ ਸਭਿ ਛੀਨ^{੨੮} ॥ ੪੩ ॥
 ਰੋਪਈ ॥ 'ਮੈਂ ਨ ਤਜੋ' ਰਾਮੇ ਬਚ^{੨੯} ਭਾਖਾ । 'ਜਬ ਲੋ ਪੁਰਨ ਹੂੰ ਨਹਿ
 ਕਾਖਾ^{੩੦} । ਤਬਹਿ ਵਿਛੋਰੋਂ ਅਪਨੇ ਉਰ^{੩੧} ਸੇਂ । ਸਿਰਵਾਰੋ^{੩੨} ਧਨ ਬਹੁ

^੧ਪਿਆਰੇ ਦਾ ਸੰਦੇਸ਼ਾ। ^੨ਫੇਗ। ^੩ਦੋਹਾਂ। ^੪ਹੰਝੂ ਡਿੱਗੇ। ^੫ਪੁਤ੍ਰ ਦਾ। ^੬ਜੋ ਸੁੰਦਰਤਾ ਦਾ ਘਰ ਹੈ। ^੭ਹੰਝੂ
 ਰੋਕੇ। ^੮ਦੈਵ ਗਤੀ ਨੇ। ^੯ਪੁਤ੍ਰ ਦੇ ਮੇਲ ਦਾ। ^{੧੦}ਰਜਦੀ ਨਹੀਂ। ^{੧੧}ਸੁੰਦਰ। ^{੧੨}ਚਾਚੇ ਨੂੰ।
^{੧੩}ਜੱਫੀ। ^{੧੪}ਮੁਖਚੰਦ੍ਰਮਾ। ^{੧੫}ਸੁਮਾ। ^{੧੬}ਜਿਵੇਂ ਧਨ ਛੱਡਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ^{੧੭}ਦਿੱਸਦਾ ਨਹੀਂ ਕੋਈ। ^{੧੮}ਮੰਗਤਾ।
^{੧੯}ਦੋਹੜੇ ਨੂੰ। ^{੨੦}ਜੱਫੀ ਤੋਂ। ^{੨੧}ਮੁਖ ਤੋਂ। ^{੨੨}ਬਾਨੀ। ^{੨੩}ਛਡਹੁ। ^{੨੪}ਜੱਫੀ ਤੋਂ। ^{੨੫}ਪਿਆਰ।
^{੨੬}ਦੋਹਰਨਾਂ ਨੂੰ ਬੀ ਮਿਲਨ। ^{੨੭}ਸਭਨਾ ਦਾ ਵਿਛੋੜਾ ਦੂਰ ਕਰਨ। ^{੨੮}ਬਚਨ। ^{੨੯}ਇੱਛਾ।
^{੩੦}ਗਲੇ ਤੋਂ। ^{੩੧}ਜਦ ਸਿਰ ਤੋਂ ਵਾਰਾਂਗਾ।

*ਪਾਸ-ਤਬ। ਅਤੇ-ਲਾਘੁ।

ਨਿਜ ਕਰ ਸੋ^੧ ॥੪੪॥ ਸੁਨਤਿ ਭਿਰਾਈ ਬਚਨ ਅਲਾਵੈ। ‘ਕਰਹੁ ਨਿਛਾ-
ਵਰ’ ਜੋ ਮਨ ਭਾਵੈ^੨। ਰਾਮਾ ਕਹਿ ‘ਕੋ ਆਇ ਨ ਮਾਂਗਨ। ਦੇਉ ਨਿਛਾਵਰ
ਕਰ ਕਿਹ ਅਾਂਗਨ’^੩ ॥੪੫॥ ਤਬਹਿ ਨਾਨਕੀ ਤੁਲਸਾਂ ਦਾਸੀ। ਪਠਈ^੪
-ਜਾਚਕ^੫ ਆਨਹੁ ਪਾਸੀ-। ਜਬ ਜਾਚਕ ਜਾਨੈ ਤਹਿ ਆਇ। ਬੀਸ ਰੁਪਯਨ
ਟਕੇ ਮੰਗਾਏ ॥ ੪੬ ॥ ਦਸ ਕੇ ਨਾਨੀ, ਪੰਚ ਸੁ ਮਾਮਾ^੬। ਕਰਹਿ ਨਿਛਾਵਰ
ਸਿਰ ਸੁਖ ਧਾਮਾ^੭। ਅੰਗਨ ਮਹਿ ਮੰਗਨ^੮ ਸਨ^੯ ਪੂਰਾ। ਲੇਵਨ ਹੇਤ
ਭੀਰ ਭੀ ਭੂਰਾ ॥੪੭॥ ਆਨਿ ਦਰਬ ਕਿਸਨੇ ਪਿਤ ਪੁਛਾ^{੧੦}। ਦਯੋ ਸਭਿਨਿ
ਕੋ ਤਜਨੇ ਨ ਛੁਛਾ^{੧੧}। ਕਿਯੋ ਨਾਨਕੇ ਉਤਸਵ ਭੂਰੀ^{੧੨}। ਬਜਾਹਿ ਸਮਾਨ
ਜੁ ਹੈ ਬਿਧਿ ਰੂਰੀ^{੧੩} ॥੪੮॥ ਵੇਹਰਾ ॥ ਮਿਲ ਕੈ ਸਭਿ ਤਿਹ ਥਾਨ ਮਹਿ ਮਾ-
ਨਜੋ ਅਧਿਕ ਅਨੰਦਾਜਸ ਸੁੰਦਰਵਿਸਤ੍ਰਿਤਿ^{੧੪}। ਕਰਿਮਨਹੁ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤਿਚੰਦ ॥
੪੯ ॥ ਰੋਪਈ ॥ ਏਕ ਦਯੋਸ^{੧੫} ਤਹਿ ਕੀਨ ਮੁਕਾਮ। ਪੁਨ ਪਯਾਨ^{੧੬} ਕਿਯ
ਮੂਲੇ ਧਾਮ^{੧੭}। ਪਰਮਾਨੰਦ ਨੰਦਨ ਜੈਰਾਮ। ਕਰੀ ਤਯਾਰੀ ਚਲਿਬੇ ਕਾਮੁ
॥੫੦॥ *ਰਾਮਾ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾ, ਕਾਲੂ, ਲਾਲੂ। ਹਰਖਤਿ ਉਰਮਹਿ ਚਲੇ ਉਤਾਲੂ^{੧੮}।
ਗਮਨੇ ਕ੍ਰਮ ਕ੍ਰਮ^{੧੯} ਮਗ^{੨੦} ਕੋ ਤਜਾਗੇ। ਨਿਕਟ ਜਾਇ ਪਹੁੰਚੇ ਵਡ-
ਭਾਗੇ ॥ ੫੧ ॥ ਭੇਜਨੇ ਦਿਜ ਨਿੱਧਾ^{੨੧} ਅਗਵਾਏ^{੨੨}। ‘ਸੁਧ ਮੂਲੇ ਕਹੁ’^{੨੩}
ਬੇਦੀ ਆਏ। ਚੋਕੜ ਖਰਚਨ ਸਮਝਹੁ ਕਾਜਾ। ਜਾਇ ਕਹੋਇਵ^{੨੪}, ਕ-
ਰਹਿ ਸਮਾਜਾ^{੨੫} ॥੫੨॥ ਗਮਨਜੋ^{੨੬} ਘਰ, ਪਿਖ^{੨੭} ਦੀਨਿ ਅਸੀਸਾ। ‘ਚਿਰੰਜੀਵ
ਕਰਿ ਹੈ ਜਗਦੀਸ਼ਾ’। ਮੂਲੇ ਬੰਦਨ ਦਿਜ ਕੋ ਕੀਨੋ। ਸਨਮਾਨਜੋ ਆਸਨ
ਆਸੀਨੋ^{੨੮} ॥ ੫੩ ॥ ਕਿਹ ਤੇ^{੨੯} ਭਯੋ ਆਵਨੋ ਤੇਹੀ। ਅਪਨੀ ਕਹੋ

^੧ਆਪਣੇ ਹੱਥੀਂ। ^੨ਵਾਰਨਾ ਕਰੋ। ^੩ਵੇਹੜੇ ਵਿਚ ਕਿਸਨੂੰ ਦੇਵਾਂ। ^੪ਭੇਜੀ। ^੫ਮੰਗਤੋ। ^੬ਪੰਜਾਂ ਦੇ ਮਾਮੇ ਨੇ।
^੭ਭਾਵ ਗੁਰੂ ਜੀ ਤੋਂ। ^੮ਮੰਗਤਿਆਂ। ^੯ਨਾਲ। ^{੧੦}ਹੋਰ ਧਨ, ਕਿਸਨੇ ਦੇ ਪਿਉ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ ਭਾਵ
ਮੰਗਵਾਇਆ। ^{੧੧}ਖਾਲੀ। ^{੧੨}ਬਹੁਤ, (ਅ) ਭਰ ਵੰਡਣੀ ਉਤਸਵ ਸਮੇਂ ਦਾਤ ਵੰਡਣ ਦੀ ਇਕ
ਰਸਮ ਬੀ ਹੈ। ^{੧੩}ਸੁੰਦਰ। ^{੧੪}ਵੈਲਾਇਆ। ^{੧੫}ਦਿਨ। ^{੧੬}ਚੌਲਣਾ। ^{੧੭}ਦੇ ਘਰ। ^{੧੮}ਛੇਤੀ।
^{੧੯}ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ। ^{੨੦}ਰਸਤਾ। ^{੨੧}ਨਿੱਧਾ ਨਾਮੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ। ^{੨੨}ਅੱਗੇ। ^{੨੩}ਮੂਲੇ ਨੂੰ ਖਬਰ ਕਹੁ
ਕਿ। ^{੨੪}ਇਉਂ। ^{੨੫}ਇਕੱਠ। ^{੨੬}ਨਿੱਧਾ ਗਿਆ। ^{੨੭}ਵੇਖਕੇ। ^{੨੮}ਬੈਠਾਇਆ। ^{੨੯}ਕਿੱਥੋਂ।

*ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਨਾਨੇ ਦਾ ਨਾਮ ਭਾਈ ਰਾਮਾ ਜੀ, ਮਾਮੇ ਦਾ ਨਾਮ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਜੀ,
ਠਾਨੀ ਜੀ ਦਾ ਨਾਮ ਭਿਰਾਈ ਜੀ, ਭਾਈ ਜੈਰਾਮ ਜੀ ਦੇ ਪਿਤਾ ਦਾ ਨਾਮ ਪਰਮਾਨੰਦ ਜੀ।

†ਪਾ:-ਆਸਨ ਉਠ ਦੀਨੋ। ਵਾ. ਆਸਨ ਓਚ ਦੀਨੋ।

ਵਾਰਤਾ ਮੋਹੀ^੧ । ਸੁਨਿ ਕਰਿ ਬ੍ਰਹਮਣ ਬਚਨ ਅਲਾਯਾ^੨ । ‘ਹੋਂ ਸੁਲਤਾਨ
ਨਗਰ ਤੇ ਆਯਾ ॥ ੫੪ ॥ ਪਰਮਾਨੰਦ ਪਠਾ^੩ ਤੁਮ ਪਾਸਾ । ਆਏ ਬੇਦੀ
ਲਖਹੁ ਅਵਾਸਾ^੪ । ਚੋਕੜ ਖਰਚਨ ਕੀ ਬਿਧਿ ਜਾਨਹੁ । ਸਧਿ ਕਰਨੇ ਮਮ
ਆਵਨ ਮਾਨਹੁ^੫ ॥ ੫੫ ॥ ਸੁਨਿ ਮੂਲਾ ਬੋਲਯੋ ਦ੍ਰਿਸ ਸਾਥੇ । ‘ਭਲਾ ਭਯੋ
ਆਵਹਿ ਮੁਝ ਮਾਥੇ’ । ਤੁਰਨ^੬ ਜਹਿ ਤਹਿ ਦਾਸ ਪਠਾਏ । ਲਿਖ
ਮੰਗਵਾਇ ਸੋਜ^੭ ਸਮੁਦਾਏ ॥ ੫੬ ॥ ਦ੍ਰਿਸ ਭੇਜਯੋ ਪੁਨ ਬੋਲਿ ਪਠਾਏ^੮ ।
ਮੂਲੇ ਸਦਨ ਸਭਿਹਿ ਚਲਿ ਆਏ । ਮਿਲਿਕੈ ਕਰੀ ਭਲੇ ਕੁਲ ਰੀਤਾ ।
ਹਰਖੇ ਵਧੀ ਨਵੀਨੀ ਪ੍ਰੀਤਾ ॥ ੫੭ ॥ ਚੋਕੜ ਖਰਚਨ ਜੋ ਬਿਧਿ ਚੀਨੀ ।
ਪਰਮਾਨੰਦ ਸਭਿਹਿ ਤਬ ਕੀਨੀ । ਰਾਹੁ ਲਾਗ^੯ ਯੁਗ ਘਾ ਤੇ^{੧੦} ਹੋਯੋ ।
ਭਈ ਵਧਾਈ ਸੋਕ ਬਿਗੋਯੋ^{੧੧} ॥ ੫੮ ॥ ਕਰਿ ਇਕੀਤ ਕਾਲੁ ਕਹਿ ਬਾਨੀ ।
‘ਪਰਮਾਨੰਦ! ਸੁਨੋ ਸੁਖ ਖਾਨੀ । ਮੂਲੇ ਤੇ ਮਾਂਗਹੁ ਤੁਮ ਸਾਹਾ । ਭਲੀ ਭਾਂਤਿ
ਜੋ ਹੋਇ ਬਿਵਾਹਾ’ ॥ ੫੯ ॥ ਕੀਨਿ ਪ੍ਰਿਥਕ^{੧੨} ਮੂਲੇ ਕੋ ਤਬਹੀ । ਪਰਮਾਨੰਦ
ਕਹੀ ਬਿਧਿ ਸਭਿਹੀ^{੧੩} । ਕੰਨਯਾ ਬਰਕੀ ਬਯ^{੧੪} ਹੈ ਤਰੁਨਾ^{੧੫} । ਸਾਹਾ ਲਿਖ
ਦਿਹੁ ਲਖਿ^{੧੬} ਆਚਰਨਾ^{੧੭} ॥ ੬੦ ॥ ਸੁਨਿ ਮੂਲੇ ਨੇ ਬਚਨ ਉਚਾਰੇ । ‘ਨਹਿ
ਮਾਨੋ ਮਨ ਬੈਨ ਤੁਮਾਰੇ । ਏਕ ਬਰਸ ਬੀਤੋ ਤਿਹ ਪਾਛੇ । ਲਿਖਿ ਭੇਜੋ
ਸਾਹਾ ਮੈਂ ਆਛੇ’ ॥ ੬੧ ॥ ਅਸ ਸੁਨਿਕੈ ਤਿਨ ਤੁਸ਼ਨ^{੧੮} ਠਾਨੀ । ਭਨੀ^{੧੯}
ਜੁ ਮੂਲੇ ਸੋ ਮਨ ਮਾਨੀ । ਇਕ ਦਿਨ ਰਹਿ ਭੇ ਬਿਦਾ ਸਕੀਰਤਿ^{੨੦} ।
ਗੁਮਹਿ^{੨੧} ਸੰਦਰ ਜਸ ਬਿਸਤੀਰਤਿ^{੨੨} ॥ ੬੨ ॥ ਸਕਟ^{੨੩} ਅਰੂਢਹਿ ਪੰਥ
ਸਿਧਾਏ । ਪੁਰਿ ਸੁਲਤਾਨ ਵਿਖੈ ਚਲਿ ਆਏ । ਕਰਤਿ ਨਾਨਕੀ ਉਤਸ਼ਵ
ਭਾਰੀ । ਸਦਨ^{੨੪} ਬੁਲਾਈ ਨਾਗਰ^{੨੫} ਨਾਰੀ^{੨੬} ॥ ੬੩ ॥ ਗਾਵਤਿ ਗੀਤ
ਮਿਲੀ ਪਿਕਬੈਨੀ^{੨੭} । ਗਾਰੀ^{੨੮} ਦੇਹਿ ਸੁਖਦ ਮ੍ਰਿਗਨੈਨੀ^{੨੯} । ਮੰਗਤ ਜਨ
ਪਾਵਹਿ ਬਹੁ ਦਾਨਾ । ਦੇਹਿ ਅਸੀਸ ‘ਵਧਹਿ ਸੁਖ ਨਾਨਾ’ ॥ ੬੪ ॥ ਕੇਤਿਕ

^੧ਕਿਹਾ । ^੨ਨੇ ਭੇਜਿਆ ਹੈ । ^੩ਘਰ । ^੪ਮੇਰਾ ਆਉਣਾ ਖਬਰ ਦੇਣ ਲਈ ਸਮਥੇ । ^੫ਛੇਤੀ ।
^੬ਸਾਮਾਨ । ^੭(ਕੁੜਮ) ਸੌਦੇ ਘਲੇ । ^੮ਲਾਗ ਦੀ ਜੋ ਰਹੁਰੀਤੀ ਸੀ । ^੯ਦੇਹਾਂ ਤਰਫੋਂ । ^{੧੦}ਦੂਰ
ਕੀਤਾ । ^{੧੧}ਵੇਖੋਗਾ । ^{੧੨}ਉਮਰ । ^{੧੩}ਜੁਆਨ । ^{੧੪}ਜਾਣਕੇ । ^{੧੫}ਵਰਤਾਰਾ, ਰੀਤੀ । ^{੧੬}ਚੁੱਪ ।
^{੧੭}ਕਹੀ । ^{੧੮}ਜਸੁ ਨਾਲ । ^{੧੯}ਪਿੰਡ ਵਿਚ । ^{੨੦}ਫੇਲਿਆ । ^{੨੧}ਗਢਿਆਂ ਉਤੇ । ^{੨੨}ਘਰ ।
^{੨੩}ਚਤੁਰ, ਸੰਦਰ । ^{੨੪}ਦਿਸਤੀਆਂ । ^{੨੫}ਕੋਇਲ ਦੇ ਅਵਾਜ਼ ਵਾਲੀਆਂ । ^{੨੬}ਸਿੱਠਫੀਆਂ ।
^{੨੭}ਹਰਨ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਾਲੀਆਂ ਭਾਵ ਤ੍ਰੀਮਤਾਂ ।

ਦਿਨ ਰਹਿ ਪੁਰਿ ਸੁਲਤਾਨਾ । ਪੁਨ ਕਾਲੂ ਚਹਿ ਕਰਜੋ ਪਯਾਨਾ ।-ਹੈ ਹੈ
ਅਟਕੀ ਕ੍ਰਿਤ^੧ ਪਟਵਾਰੀ । ਅਬ ਗਮਨੈਂ ਮੈਂ-ਰਿਦੇ ਵਿਚਾਰੀ ॥ ੬੫ ॥
ਚਲਨ ਬੈਨ ਸੁਨਿ ਕਰਿ ਮਰਦਾਨਾ । ਗਵਨਜੋ ਜਹਾਂ ਹੁਤੇ ਗਤਿਦਾਨਾ^੨ ।
ਨਿਕਟਿ ਜਾਇ ਕਰਿ ਗਿਰਾ ਵਖਾਨੀ^੩ । ‘ਸੁਨਿ ਜਜਮਾਨ ਅਧਿਕ ਤੁਮ
ਦਾਨੀ ॥ ੬੬ ॥ ਅਤਿ ਉਤਸ਼ਵ ਸੋ ਭਈ ਸਗਾਈ । ਮੁਝ^੪ ਦੀਜੈ ਨਿਜ^੫
ਅਬਹਿ ਵਧਾਈ । ਭੋ ਸੁਖਰਾਸ ! ਅਵਾਸ ਮਿਰਾਸੀ^੬। ਧਰੋਂ ਸਦਾ ਮੈਂ ਰਾਵਰਿ^੭
ਆਸੀ^੮ ॥ ੬੭ ॥ ਨਰ ਅਨੇਕ ਤੁਮਤੇ ਵਰੁਸਾਨੇ । ਪਾਵਹਿ ਜਾਚਕ ਨਿਜ
ਮਨ ਭਾਨੇ^੯ । ਅਬਲੋ ਮੈਂ ਨ ਜਾਚਨਾ^{੧੦} ਕੀਨੀ । ਤੁਮ ਪਿਤ ਦੇਤਿ ਵਸਤੁ
ਸੋ ਲੀਨੀ^{੧੧} ॥ ੬੮ ॥ ਗਤਿਦਾਨੀ ਸੁਨਿ ਕਰਿ ਤਿਹ ਬਾਨੀ। ਬੋਲੇ ਮਿਦੁਲ ਪਰਮ
ਸੁਖ ਸਾਨੀ^{੧੨} । ‘ਜੋਨ^{੧੩} ਮਨੋਰਥ ਮਨ ਹੈ ਤੇਰੇ। ਕਰਹੁ ਬਚਨ ਦੇਵੋ ਬਿਨ ਦੇਰੇ
॥ ੬੯ ॥ ਹਮਰੇ ਹੈ ਤੁਝ ਸੰਗ ਇਕ ਕਾਜ^{੧੪} । ਅਭਿਲਾਖਾ ਪੂਰੇ ਨਿਜ ਆਜੂ^{੧੫} ’ ।
ਮਰਦਾਨਾ ਗੁਨਿਕੈ^{੧੬} ਮਨ ਸੁਰਬ^{੧੭}। ਕਹੈ ‘ਦੇਹੁ ਕੋ ਭਲੇ ਪਦਾਰਥ ॥ ੭੦ ॥
ਜਿਹਤੇ ਹਰਖਹੁ ਉਰ^{੧੮} ਤ੍ਰਿਪਤਾਈ^{੧੯} । ਜਸ ਤੁਮਰੋ ਕਰਿ ਦੇਉਂ ਦੁਆਈ^{੨੦} ।
ਹੈ ਰਾਵਰ ਕੋ ਮੁਝੇ ਭਰੋਸਾ। ਸਮ ਉਦਾਰਕੋ ਨਿਪ ਨ ਸਕੋਸਾ^{੨੧} ॥ ੭੧ ॥ ਏਹਗਾ ॥
‘ਸੁਨਿ ਮਰਦਾਨਾ ਕਾਨ ਦੇ ਨੀਕ^{੨੨} ਵਸਤੁ ਜਿਹ ਪਾਇ। ਕੀਮਤ ਤਾਂਹਿ ਨ
ਜਾਨਈ ਰੰਜ ਰਿਦਾ ਹੈ ਜਾਇ ॥ ੭੨ ॥ ਚੋਖਈ ॥ ਕਰੋ ਲਾਲਸਾ^{੨੩} ਦਰਦ^{੨੪}
ਦੁਕੂਲਾ^{੨੫} । ਨਹਿ ਜਾਨਹੁ ਆਗੇ ਕਜਾ ਸੂਲਾ^{੨੬} । ਜਾਤ ਮਿਰਾਸੀ ਜਾਚਨ
ਦਰਬਾ^{੨੭} । ਪਹਿਰਨ ਖਾਨ ਲਖੇ ਸੁਖ ਸਰਬਾ^{੨੮} ’ ॥ ੭੩ ॥ ਮਨ ਗੁਨਿਕੈ
ਭਨਿਹੀ^{੨੯} ਮਰਦਾਨਾ । ‘ਸੇ ਦੀਜੈ ਜੋ ਨੀਕੇ ਜਾਨਾ^{੩੦} । ਜਿਉਂ ਮੁਝ^{੩੧} ਭਲਾ
ਹੋਇ, ਸੁਖਪ੍ਰੀਤਾ ! ਸੋ ਦੇਵੋ, ਕਿਉਂ ਹੋਵਹੁ ਰੰਜਾ^{੩੨} !’ ॥ ੭੪ ॥ ਬੋਲੇ ਕਮਲ ਨੈਨ
‘ਤੁਝ ਦੀਨੋ। ਬਾਦਿਤ ਤੀਤ ਬਜਾਵਨ ਚੀਨੋ^{੩੩} । ਯਾਗੁਨ ਤੇ ਮਨ ਹਰਿ ਕਰਿ
^੧ਕਾਰ । ^੨ਮੋਖ ਦਾਤਾ । ^੩ਬਚਨ ਕਿਹਾ । ^੪ਮੈਨੂੰ । ^੫ਆਪ । ^੬ਮੈਂ (ਆਪ ਦੇ) ਘਰ ਦਾ ਮਿਰਾਸੀ ਹਾਂ ।
^੭ਆਪਦੀ । ^੮ਆਸਾ। ^੯ਮਨ ਭਾਈ ਦਾਤ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ । ^{੧੦}ਮੰਗਾ । ^{੧੧}ਸੁਖਨਾਲਮਿਲੀ ਹੋਈ । ^{੧੨}ਜੇਹੜਾ ।
^{੧੩}ਕੰਮ । ^{੧੪}ਆਪਣੀ ਇੱਛਾ ਅਜ ਪੂਰੀ ਕਰ ਲੇ । ^{੧੫}ਸੋਚਕੇ । ^{੧੬}ਅਪਣੀ ਲੋੜ । ^{੧੭}ਰਿਦਾ ।
^{੧੮}ਰੱਜ ਜਾਵੇ । ^{੧੯}ਅਸੀਸਾਂ । ^{੨੦}ਕਦੀ ਖਜ਼ਾਨਿਆਂ ਵਾਲਾ ਰਾਜਾ ਬੀ ਆਪ ਜੇਹਾ ਸਖੀ ਨਹੀਂ ।
^{੨੧}ਚੰਗੀ । ^{੨੨}ਇੱਛਾ । ^{੨੩}ਧਨ ਤੇ । ^{੨੪}ਕਪੜੇ ਦੀ । ^{੨੫}ਦੁਖ । ^{੨੬}ਧਨ ਮੰਗਣ ਵਾਲੇ ਹੋ ।
^{੨੭}ਖਾਣ ਪਹਿਨਣ ਨੂੰ ਹੀ ਸਾਰਾ ਸੁਖ ਸਮਝਦੇ ਹੋ । ^{੨੮}ਆਖਦਾ ਹੈ । ^{੨੯}ਜੇ (ਤੁਸਾਂ) ਚੰਗਾ ਜਾਣਿਆ
ਹੈ ਉਹ ਦਿਓ । ^{੩੦}ਮੈਂ ਕਿਉਂ ਰੰਜ ਹੋਵਾਂਗਾ । ^{੩੧}ਤੁੰਦੀ ਵਾਲੇ ਸਾਜ ਦੇ ਵਜਾਵਣ ਦੀ ਜਾਚ ।

*ਪਾ:-ਮਮ ।

†ਪਾ:-ਤਾ ।

ਸੋਕੂ। ਬੰਧਨ ਤਜਿ ਹੈ ਸੁਖ ਦੈ ਲੋਕੂ ॥੭੫॥ ਹਰਿਗੁਨ ਗਾਵਨ ਕੇ ਰਸ ਮਾਂਹੀ।
ਪਰਚੈ ਮਨ ਅਵਗੁਨ ਮਿਟ ਜਾਹੀਂ । ਅਸ ਗੁਣ ਸੋ ਅਭਿਲਾਖਾ ਮੇਰੀ। ਰਹੈ
ਸੰਗਿ^੧ ਜੇ, ਹੈ ਗਤਿ^੨ ਤੇਰੀ^੩ ॥ ੭੬ ॥ ਇਉਂ ਸੁਨਿ ਹਰਖ ਉਠਜੋ ਮਰਦਾਨਾ ।
ਉਚਰਜੋ ਸ੍ਰੀ ਨਾਨਕ ਕਲਿਆਨਾ । ਪਿਤਾ ਪਿਤਾਮੈ^੪ ਪਰ^੫ ਪੁਨ ਪਰ ਕੇ^੬ ।
ਬਰਨਨ ਨਾਮ ਕਰੇ ਜਗ ਗੁਰਕੇ ॥੭੭॥ ਸੁਭ ਗੁਣ ਸੰਗਿ ਕੀਨਿ ਪਰਸੈਸਾ^੭ ।
‘ਨਿਪਜੈ’ ਬੇਦੀ ਕਲ ਅਵਤੈਸਾ^੮ । ਦੀਪਕ ਕਾਲੁ ਸਦਨ ਸਪੂਤਾ ।
ਪਿਖਿ ਉਦਾਰ ਲੱਜਤਿ ਪੁਰਹੂਤਾ^੯ ॥ ੭੮ ॥ ਤਿਹ ਛਿਨ ਪੰਕਜ ਲੰਚਨ
ਚਾਰੂ^{੧੦} । ਗਰ^{੧੧} ਤੇ ਜਾਮਾ ਦੀਨ ਉਤਾਰੂ । ਕੋਤਿਕ ਦਰਬ ਦੇਤਿ ਭੇ ਸੰਗਾ ॥
ਲਿਖ ਮਰਦਾਨੇ ਸੰਗਿ ਉਮੰਗਾ ॥ ੭੯ ॥ ਪਹਿਰ ਅੰਗ ਹਿਰਦੇ ਸੁਖਪਾਈ ।
ਕਹੈ ਬਹੁਰ ‘ਮੁਖ ਦੇਹੁ ਰਜਾਈ’^{੧੨} । ਜਾਵੈ ਸਦਨ^{੧੩} ਨਗਰ ਤਲਵੰਡੀ ।
ਤਵ ਪਿਤ ਸੰਗਹਿ, ਹੇ ਦੁਖਖੰਡੀ ! ॥੮੦॥ ਬੋਲੇ ਸ੍ਰੀ ਨਾਨਕ ਸੁਖ ਰਾਸੀ ।
‘ਤੂੰ ਹੈਂ ਬੇਦੀ ਬੰਸ ਮਿਰਾਸੀ । ਜਾਰਨਿ ਆਨ ਸਥਾਨ ਨ ਕੀਜੈ । ਲੇ ਇਨ
ਤੇ ਸੰਤੋਖ ਧਰੀਜੈ’ ॥ ੮੧ ॥ ‘ਜੇ ਤੁਮ ਰਾਖੋਗੇ ਸੁਧ ਮੋਰੀ । ਅਨਤ ਅੰਗੂ^{੧੪}
ਕਿਉਂ ਜਾਓ ਬਹੋਰੀ। ਅਸਨ^{੧੫} ਬਸਨ^{੧੬} ਕੋ ਲੋਭ ਅਮੋਰਾ^{੧੭} । ਸੋ ਕਰਿਵਾਵਹਿ
ਕਰ ਨਿਜ ਜੋਰਾ^{੧੮} ॥੮੨॥ ਦੋਹਰਾ^{੧੯} ‘ਸੁਨਿ ਮਰਦਾਨੇ। ਲੇ ਸਦਾ ਸਭਿ ਕੀ ਸੁਧ
ਕਰਤਾਰ। ਦੇਹਿ ਬਣੀ ਪਸ਼ਚਾਤ ਹੈ ਪੂਰਬ ਬਨਾ ਅਹਾਰ’ ॥੮੩॥ ਰੋਪਈ ॥
ਮਿਲਿ ਕਾਲੂ ਤਨੀਆ^{੨੦} ਜਾਮਾਤਾ^{੨੧} । ਪੁਨ ਆਪਨ^{੨੨} ਆਵਾ ਹਿਤ ਤਾਤਾ^{੨੩} ।
ਬੈਸੇ ਨਿਕਟ ਏਕ ਪਰਯੰਕਾ^{੨੪} । ਦੇਖਹਿ ਸੁਤ ਕੋ ਬਦਨ ਮਯੰਕਾ^{੨੫} ॥੮੪॥
ਅਧਿਕ ਨੇਹ^{੨੬} ਕਰਿ ਸਿਖਵਨ ਦੇਈ । ਇਕਠੇ ਦਰਬ ਕਰਨ ਕੀ ਜੇਈ ।
‘ਖਰਚ ਬਜਾਹ ਕੋ ਕਰਹੁ ਤਯਾਰੀ। ਧਨ ਚਹਿਯਤਿ ਹੈ ਤਿਸ ਦਿਨ ਭਾਰੀ’
॥੮੫॥ ਅਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕੀ ਕਹਿ ਬਿਧਿ ਨਾਨਾ^{੨੭} । ਸੁਣਿ ਸ੍ਰੀ ਨਾਨਕ ਬਾਕ
ਬਖਾਨਾ । ‘ਪੁਰਿ ਪਤਿ ਰਾਇ ਬੁਲਾਰ ਉਦਾਰਾ । ਤਿਨ ਸੋਂ ਭਨਿਯੇ ਅਨੰਦ

^੧ਇਹ ਗੁਣ ਜੇ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਰਹੇ (ਅ)ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਜੇ ਰਹੇ ਤੂੰ । ^੨ਮੁਕਤੀ । ^੩ਦਾਦੇ । ^੪ਪੜਦਾਦੇ ।
^੫ਫਿਰ ਲਕੜਦਾਦੇ । ^੬ਮਹਿਮਾ । ^੭ਪੈਦਾ ਹੋਯਾ ਹੈ । ^੮ਸੂਰਜ । ^੯ਇੰਦਰ ਸ਼ਰਮਾਉਂਦਾ ਹੈ ।
^{੧੦}ਭਾਵ ਗੁਰੂਜੀ ਨੇ ਸੁਹਣਾ (ਚੋਗਾ) । ^{੧੧}ਗਲੇਂ । ^{੧੨}ਆਗਾਜਾ । ^{੧੩}ਘਰ । ^{੧੪}ਹੋਰ ਅੱਗੇ । ^{੧੫}ਭੋਜਨ ।
^{੧੬}ਕਪੜੇ ਦਾ । ^{੧੭}ਨਾ ਮੁੜਨ ਵਾਲਾ ਲੋਭ ਹੈ । ^{੧੮}ਉਹ ਲੋਭ ਅਪਣੇ ਹਥ ਜੁੜਾਉਂਦਾ ਹੈ ।
^{੧੯}ਗੁਰੂ ਜੀ ਬੋਲੇ । ^{੨੦}ਪੁਤ੍ਰੀ ਤੇ । ^{੨੧}ਜੁਵਾਈ ਨੂੰ । ^{੨੨}ਹੱਟ ਪੁਰ । ^{੨੩}ਪੁਤ੍ਰ ਨੂੰ (ਮਿਲਨ) ਵਾਸਤੇ
ਆਯਾ । ^{੨੪}ਪਲੰਘ ਤੇ । ^{੨੫}ਮੁਖ ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ । ^{੨੬}ਬੜਾ ਮੋਹ ਕਰਕੇ । ^{੨੭}ਅਨੇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ।

ਹਮਾਰਾ^੧॥੮੬॥ਪ੍ਰਿਯ ਸੁਤ ਤੇ ਪ੍ਰਿਯਬਚ ਸੁਨਿਕਾਨਾ॥ਤਲਵੇਡੀ ਪੁਨਿ ਕੀਨਿ
ਪਯਾਨਾ^੨। ਤਜਿ ਕਰਿ ਕ੍ਰਮ ਕ੍ਰਮ ਸੋ ਮਗ^੩ ਸਗਾਰਾ। ਜਾਇ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ੈ^੪ ਸੁਖ ਸੋ
ਨਗਰਾ॥੮੭॥ ਕੁਸ਼ਲ ਸੰਦੇਸ਼^੫ ਸੁਨੇ ਸਭਿ ਰਾਉ। ਪੁਲਕਾਵਲਿ^੬ ਭਾ ਮ੍ਰਿਦੁਲ
ਸੁਭਾਉ। ਧਰਿ ਕਰਿ ਉਰ^੭ ਮਹਿ ਮੂਰਤਿ ਧਰਾਨਾ। ਬੰਦਹਿ ਪਦ, ਜਨੁ^੮
ਨਿਜ ਵਿਗ ਜਾਨਾ॥ ੮੮॥ ਜਥਾ ਬਾਰਤਾ ਭਈ ਸਗਾਈ। ਤਥਾ ਚੌਪਈ
ਮਾਂਝ ਬਨਾਈ। ਕਿਯੋ ਧਰਾਯ ਪੂਰਨ ਸੁਖਮੂਰਾ^੯*। ਭਜਿ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ
ਗੁਰੁ ਪਗ ਰੂਰਾ^{੧੦}॥ ੮੯॥ ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਗ੍ਰੰਥੇ ਪੂਰਬਾਰਧੇ 'ਸਗਾਈ'
ਪ੍ਰਸੰਗ ਬਰਨਨ ਨਾਮ ਉਨੀਸਮੇ ਅਧਿਆਯ ॥ ੧੯ ॥

੨੦. [ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਰਾਇ ਮੰਗਲ। ਲੇਖਾ ਕੀਤਾ, ੩੨੧) ਵਾਧਾ ਲਏ]

ਦੋਹਰਾ ॥ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੁ ਸਹਾਇ ਮਮ ਸਿਮਰ ਸਿਮਰ ਸੁਖਪਾਇ।

ਦਾਰਿਦ ਕਲਮਲ ਮਲ ਦਲਿਨ, ਜੈ ਜੈ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਰਾਇ॥੧॥

{ ਮਮ=ਮੇਰੇ। ਦਾਰਿਦ=ਦਲਿਦ, ਗੀਬੀ, ਕੰਗਾਲਤਾਈ। }
[ਸੰਸ: ਦਾਰਿਦ੍ਰਜ]। ਕਲਮਲ=ਪਾਪ। ਮਲ=ਮੈਲ। }
ਦਲਿਨਿ=ਦਲ ਸਿੱਟਣ ਵਾਲੇ, ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ।

ਅਰਥ—ਮੇਰੇ (ਸਦਾ) ਸਹਾਇਕ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ (ਜੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ) ਸਿਮਰ ਸਿਮਰ ਕੇ (ਮੈਂ ਸਦਾ
ਹੀ) ਸੁਖ ਪਾਏ ਹਨ, (ਜੋ) ਦਲਿਦ (ਅਤੇ) ਪਾਪਾਂ ਦੀ ਮੈਲ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹਨ,
(ਐਸੇ) ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਰਾਇ ਜੀ ਦੀ ਜੈ ਹੋ, ਜੈ ਹੋ।

ਸ੍ਰੀ ਬਾਲਾ ਸੰਪੁਰੁ ਵਾਚ ॥ ਚੌਪਈ ॥ ਮੁਨਿ ਸ੍ਰੀ ਅੰਗਦ ਕਰੁਨਾ^੧ ਖਾਨੀ! ਗੁਰ
ਨਾਨਕ ਕੀ ਕਥਾ ਮਹਾਨੀ^੨। ਇਸ ਉਤਸਾਹਿ ਭਏ ਤੇ ਪਾਛੇ। ਮੋਦੀਕਾਰ ਚ-
ਲਾਵਹਿ ਆਛੇ॥੨॥ ਆਇ ਛੁਧਾਤੁਰ^੩ ਦੇਂ ਤਿਹ ਅਸਨਾ^੪। ਬਸਨ ਬਿਹੀਨ
ਲਖਹਿ, ਦੇਂ ਬਸਨਾ^੫। ਜਾਚਿ ਨ ਕੋਊ ਗਮਨਜੇ^੬ ਛੁਛਾ। ਆਇ ਬਿਦੇਸੀ ਆ-
ਪਨ^੭ ਪੂਛਾ॥੩॥ ਵਡੀ ਭੋਰ ਤੇ ਦੇਵਨ ਲਾਗਹਿ। ਜਾਮ ਨਿਸਾ ਲੋ^੮ ਛੁਛ ਨ
ਤਜਾਗਹਿ^੯। ਦੋਲਤਖਾਨ ਸਪੂਰਨ ਸੇਨਾ^{੧੦}। ਆਨ ਅਸਨ^{੧੧} ਆਪਨ ਤੇ^{੧੨}
ਲੇਨਾ॥੪॥ ਦੇਸ ਬਿਦੇਸੀ ਜਾਚਕ ਜੇਤੇ। ਆਨਿ ਅਹਾਰ ਲੇਹਿ ਸਭਿ ਤੇਤੇ।
ਰਹੈ ਸਥਾਨ ਭੀਰ ਸੋ ਭੂਰਾ^{੧੩}। ਭਨਹਿ ਅਸੀਸ 'ਵਧਹਿ ਸੁਖ ਮੂਰਾ'^{੧੪}॥੫॥

^੧ਤੁਰਨਾ। ^੨ਰਸਤਾ। ^੩ਜਾ ਵੜੇ। ^੪ਸੁਨੇਹੇ। ^੫ਗਦ ਗਦ ਹੋਯਾ (ਬੁਲਾਰ)। ^੬ਰਿਦੇ ਵਿੱਚ। ^੭ਮਾਨੇ।
^੮ਸੁਖਮੂਲ। ^੯ਸੁੰਦਰ। ^{੧੦}ਕਿਰਪਾ। ^{੧੧}ਸੁਸ਼ਟ। ^{੧੨}ਭੁੱਖਾ। ^{੧੩}ਭੋਜਨ। ^{੧੪}ਕਪੜਾ। ^{੧੫}ਹੱਟੀ।
^{੧੬}ਪਹਿਰ ਰਾਤ ਗਈ ਤੱਕ। ^{੧੭}ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਖਾਲੀ ਨਹੀਂ ਜਾਣ ਦਿੰਦੇ। ^{੧੮}ਸਾਰੀ ਫੌਜ। ^{੧੯}ਰਸਦ।
^{੨੦}ਹੱਟੀ ਤੋਂ। ^{੨੧}ਭੀੜ ਨਾਲ ਭਰਿਆ। ^{੨੨}ਹੋ ਸੁੱਖਾਂ ਦੇ ਮੂਲ ਸਦਾ ਵਧੇ। (ਅ) ਮੁੜੀ (ਪੁੰਜੀ) ਤੇ
ਸੁਖ ਵਧੇ। *ਪਾਠਾਂਤ—ਪੂਰਾ। †ਪਾਠ—ਜਾਵਤ।

ਯਾ ਬਿਧਿ ਦੇਖੋ ਰਿਦੇ ਉਦਾਰਾ । ਪੁਰਿ ਕੇ ਨਰ ਮਿਲਿ ਕਰਹਿ ਵਿਚਾਰਾ^੧ ।
 ‘ਨਿਸ’^੨ ਬਾਸੁਰ^੩ ਦੇ ਦਾਨ ਮਹਾਨਾ । ਵਡ ਦਾਨੀ ਹੈ ਭੂਪ ਸਮਾਨਾ ॥ ੬ ॥
 ਤੁਰਕਨ ਕੇ ਪੈਸੇ ਬਹੁ ਖੋਵਹਿ । ਰੰਚਕ^੪ ਤ੍ਰਾਸ^੫ ਰਿਦੇ ਨਹਿ ਹੋਵਹਿ ।
 ਜਾਨਤਿ ਹੈਂ ਹਮ ਕਾਲਿ^੬ ਕਿ ਆਜੂ^੭ । ਨਾਨਕ ਜਾਵਹਿ ਹਜਾਂ ਤੇ ਭਾਜੂ^੮
 ॥ ੭ ॥ ਵੇਹਗਾ ॥ ਤੁਰਕਨ ਤਸਕਰ^੯ ਹੋਇਕੈ ਜਾਵਹਿਗੋ ਜਬ ਭਾਜਿ । ਗਹਿ
 ਲੇਵਹਿ ਜੈਰਾਮ ਕੋ ਜਾਇ ਤਾਹਿ ਕੀ ਲਾਜ^{੧੦} ॥ ੮ ॥ ਰੋਪਈ ॥ ਜੇ ਮਤਿ-
 ਮੰਦ ਹਿਤੁ ਜੈਰਾਮ^{੧੧} । ਮਿਲ ਕਰਿ ਚਲਿ ਆਏ ਤਿਹ ਧਾਮਾ । ਬੋਲਿ^{੧੨}
 ਇਕਾਕੀ^{੧੩} ਕਰਿ ਲੇ ਬੈਸੇ । ਕਹੈ ‘ਨਿਚਿਤ ਰਹੈ ਤੂੰ ਕੈਸੇ ?’ ॥ ੯ ॥ ਨਿਤ
 ਪ੍ਰਤਿ^{੧੪} ਜੋ ਖੋਵਤਿ ਅਤਿ ਦਰਬਾ । ਸੋ ਸਮਝਹੁ ਉਰ ਅਪਨੇ ਸਰਬਾ ।
 ਬਾਦ^{੧੫} ਖੋਇ ਸੋ ਜਾਇ ਪਲਾਈ^{੧੬} । ਸਗਰੋ ਬਗਰਾ ਤੁਝ ਗਰ^{੧੭} ਪਾਈ
 ॥ ੧੦ ॥ ਸੋ ਖਰਚਨ ਕੋ ਲਖਤਿ ਅਸਾਨਾ^{੧੮} । ਤੁਝ ਕੋ ਮੁਸ਼ਕਲ ਬਨਹਿ
 ਮਹਾਨਾ^{੧੯} । ਭੂਪਤਿ^{੨੦} ਪੂਰ ਲੇਹਿ^{੨੧} ਨਿਜ ਲੇਖਾ । ਚਲਹਿ ਇਲਾਜ ਨ, ਤੂੰ
 ਦੇਂ ਸੇਖਾ^{੨੨} ॥ ੧੧ ॥ ਦੀਰਘਦਰਸ਼ੀ^{੨੩} ਜੇ ਮਤਿਵਾਨਾ । ਕਰਹਿ ਨ ਅਸ
 ਪ੍ਰਕਾਰ^{੨੪} ਧਨ ਹਾਨਾ । ਬਾਲ ਸਖਾਈ ਕੋ ਲਖਿ ਮੀਤਾ । ਹੋਰਜੋ ਹੋਤਿ ਹੋਤ
 ਵਿਪਰੀਤਾ^{੨੫} ॥ ੧੨ ॥ ਸਹਿ ਨ ਸਕੇ ਹਮ ਇਹ ਮਨ ਮਾਂਹੀ । ਅਪਰ ਹੋਤ-
 ਕੇ^{੨੬} ਜਾਨਹੁ ਨਾਂਹੀ । ਤੁਝ ਸਮਝਾਵਨ ਕੋ ਮਿਲਿ ਆਏ । ਕਰਹੁ ਆਪ
 ਜੈਸੇ ਮਨ ਭਾਏ’ ॥ ੧੩ ॥ ਪਾਵਸ ਸਮ^{੨੭} ਪਿਸ਼ਨਨਿ^{੨੮} ਕੀ ਬਾਨੀ । ਚਿੰਤ
 ਆਪਗਾ ਕੀਨਿ ਮਹਾਨੀ^{੨੯} । ਕਮਲ ਕੋਮਲੇ ਮਨ ਜੈਰਾਮੂ । ਉਖਰਜੋ
 ਧੀਰਜ ਮੂਲ ਅਥਾਮੂ^{੩੦} ॥ ੧੪ ॥ ਯਤਨ ਤੀਰ^{੩੧} ਕਿਤ ਪਾਯਤਿ ਨਾਂਹੀ^{੩੨} ।
 ਬਹਜੋ ਪ੍ਰਵਾਹਿ ਗਟੀ ਕੇ ਮਾਂਹੀ^{੩੩} । ਅਸ ਕਹਿ ਗਮਨੇ ਅਪਨ ਨਿਕੇਤਾ ।
 ਹੁਤੇ ਜੁ ਮੂਰਖ ਦੁਸ਼ਟ ਅਚੇਤਾ ॥ ੧੫ ॥ ਬੈਸਹਿ^{੩੪} ਸਦਨ ਨੀਵ ਕਰਿ

^੧ਰਾਤ । ^੨ਦਿਨ । ^੩ਬੋੜਾ । ^੪ਭਰ । ^੫ਕਲ੍ਹ । ^੬ਅੱਜ । ^੭ਇਥੋਂ । ^੮ਏੜ ਜਾਏਗਾ । ^੯ਚੋਰ
^{੧੦}ਪਤਿ । ^{੧੧}(ਪਰੰਤੂ) ਜੈਰਾਮ ਦੇ ਹਿਤੂ ਸਨ । ^{੧੨}ਸੱਦਕੇ । ^{੧੩}ਇਕੱਲਾ । ^{੧੪}ਹਰ ਰੋਜ਼
^{੧੫}ਬਿਰਥਾ । ^{੧੬}ਏੜ ਜਾਏਗਾ । ^{੧੭}ਤੇਰੇ ਗਲ । ^{੧੮}ਸੋਖਾ ਸਮਝਦਾ ਹੈ । ^{੧੯}ਬੜੀ । ^{੨੦}ਨਬਾਬ
^{੨੧}ਪੂਰਾ ਕਰ ਲਏਗਾ । ^{੨੨}ਬਾਕੀ ਤੈਨੂੰ ਭਰਨੀ ਪਵੇਗੀ । ^{੨੩}ਦੂਰਦੇਸ਼ । ^{੨੪}ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ । ^{੨੫}ਤੇਰੇ
ਹਿਤ (ਭਲੇ) ਦੇ ਉਲਟ ਹੋਂਦਾ ਦੇਖਕੇ । ^{੨੬}ਹੋਰ ਸਬੱਬ ਕੋਈ । ^{੨੭}ਬਰਸਾਤ ਵਰਗੀ । ^{੨੮}ਚੁਗਲਾਂ
^{੨੯}ਚਿੰਤਾ ਦੀ ਨਦੀ ਵੱਡੀ ਕਰ ਦਿੱਤੀ । ^{੩੦}ਅਰੋਕ । ^{੩੧}ਜਤਨ ਰੂਪੀ ਕਿਨਾਰਾ । ^{੩੨}ਕਿਤੇ ਮਿਲਦੇ
ਨਹੀਂ । ^{੩੩}ਗਿਣਤੀਆਂ (ਸੋਚਾਂ) ਰੂਪੀ ਪ੍ਰਵਾਹ ਵਿੱਚ ਰੁੜ੍ਹ ਗਿਆ । ^{੩੪}(ਜੈਰਾਮ) ਬੈਠਦਾ ਹੈ ।

*ਪਾ:-ਕਰਤ ਵਿਚਾਰਾ ।

†ਪਾ:-ਜੈ ।

ਗੀਵਾ^੧ । ਮਨਹੁ ਬਨਜੋ ਚਿੰਤਾ ਕੀ ਸੀਵਾ^੨ । ਨਿਸਿ ਦਿਨ ਬੀਤੇ ਗਿਨਤਜੋ
ਗਿਨਤੀ । ਕਰੈ ਦੀਨ ਹੈ ਪ੍ਰਭੁ ਸੋ ਬਿਨਤੀ ॥ ੧੬ ॥ ਉਰ ਅੰਤਰ ਮਾਨਤਿ
ਬਹੁ ਖੇਦਾ । ਵਹਿਰੈ ਨ ਕਿਸ ਢਿਗ ਭਾਖਹਿ^੩ ਭੇਦਾ । ਜਬੈ ਨਾਨਕੀ
ਦਸਾ ਬਿਲੋਕੀ । ਹਰਖ ਹੀਨ ਪਤਿ ਕੀ ਮਤਿ ਸ਼ੋਕੀ^੪ ॥ ੧੭ ॥ ਰਿਦੈ
ਗੁਨਹਿ^੫ - ਕੋ ਭਯੋ ਕ੍ਰਕਾਜੂ । ਚਿੰਤਮਾਨ ਹੈ ਬੈਠਯੋ ਆਜੂ^੬ - ਤੁਲਸਾ ਦਾਸੀ
ਭੋਵੈ ਜਨਾਯਾ । 'ਸੁਨਹੁ ਬਧੂ ! ਮੈਂ ਜਯੋ ਲਖਿ ਪਾਯਾ^੭ ॥ ੧੮ ॥ ਏਕ
ਦਿਵਸ ਮਿਲਿ ਮਨੁਜ^੮ ਭਲੋਗੇ ਮੈਂ ਅਵਿਲੋਕੇ^੯ ਆਵਤਿ ਡੇਰੇ । ਤਾਂ ਦਿਨ
ਤੇ ਇਹ ਚਿੰਤਾ ਮਾਨਾ । ਕੋ ਜਾਨਹਿ ਕਯਾ ਤਿਨਹਿ ਬਖਾਨਾ^{੧੦} ॥ ੧੯ ॥
ਸੁਨਤਿ ਨਾਨਕੀ ਸਮਤਿ ਸਜੁਤੀ^{੧੧} । ਲਖਿ ਲੀਨੀ^{੧੨} - ਕੀਨੀ ਕਿਨ
ਦੂਤੀ - ਨਿਕਟਿ ਬੈਠਿ ਪਤਿ ਕੋ ਸਮਝਾਯਾ । 'ਕਿਉਂ ਉਰ ਭਰਮੇ ਤੁਮ ?
ਸੁਖਦਾਯਾ ! ॥ ੨੦ ॥ ਪੂਰਬ ਪਤਾ ਲਯੋ^{੧੩} ਭਲਿ ਦੇਖੀ । ਉਰ ਮਹਿ ਸ਼ਰਧਾ
ਧਰਹੁ ਵਿਸ਼ੇਖੀ^{੧੪} । ਸਭਿ ਅਨਜਾਨ ਭਨਹਿ ਜੇ ਮਾਨਵ । ਤਿਨਕੇ ਭੇਵ ਮੰਦ
ਨਹਿ ਜਾਨਵ^{੧੫} ॥ ੨੧ ॥ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕਹਿ ਬਹੁ ਸਮਝਾਵਹਿ । ਤਦਪਿ
ਜਗਮ ਨ ਚਿੰਤਾ ਜਾਵਹਿ । ਮਨ ਮਹਿ ਬਸੀ ਪਿਸ਼ਨ^{੧੬} ਕੀ ਬਾਨੀ ।
ਬਿਨ ਸਤਿ ਦੇਖੇ ਹੋਇ ਨ ਹਾਨੀ^{੧੭} ॥ ੨੨ ॥ ਸ੍ਰੀ ਨਾਨਕ ਤਬ* ਅੰਤਰ-
ਜਾਮੀ । ਲਖਿ ਲੀਨੀ ਦੂਤਨ ਕੀ^{੧੮} ਖਾਮੀ^{੧੯} । ਪੁਨ ਜਗਮ ਚਿੰਤਾਤੁਰ
ਚੀਨੀ^{੨੦} । ਜਿਹ ਮਨ ਪਿਸ਼ਨਨਿ^{੨੧} ਬਾਨੀ ਭੀਨਾ ॥ ੨੩ ॥ ਤਾਂਕੀ ਚਿੰਤਾ
ਹਤਨੇ ਹੋਤਾ^{੨੨} । ਗਮਨੇ ਸ੍ਰੀ ਬੇਦੀ ਕਲਕੇਤਾ । ਸਦਨ ਜਾਇ ਸਾਦਰ^{੨੩}
ਦੁਖ ਕਦਨਾ । ਬੈਸੇ ਮੰਚ^{੨੪} ਪਰ ਪੰਕਜ ਬਦਨਾ^{੨੫} ॥ ੨੪ ॥ ਮਧੁਰ^{੨੬}
ਮ੍ਰਿਦੁਲ ਬੋਲੇ ਮੁਖ ਬਾਨੀ । ਜਨੁ ਚਿੰਤਾ ਰੁਜ ਚੂਰਨ ਸਾਨੀ^{੨੭} 'ਜੀਜਾ ਜੀ !
ਲੇਖਾ ਕਰਿਵਾਈਏ । ਸਭਿਹਿ ਹਿਸਾਬ ਨਿਵਾਬ ਦਿਵਾਈਏ ॥ ੨੫ ॥ ਬੀਤੇ

*ਗਿੱਚੀ ਨੀਵੀਂ ਕਰਕੇ । *ਸੀਂ, ਹੱਦ । *ਬਾਹਰ । *ਨਹੀਂ ਆਖਦਾ । *ਸ਼ੋਕ ਮਈ । *ਸੋਚਦੀ ਹੈ ।
*ਅੱਜ । *ਭੇਦ । *ਮੈਂ ਜਿਵੇਂ ਸਮਝਿਆ ਹੈ । *ਮਨੁਖ । *ਭਿੰਨ । *ਅਕਲ ਵਾਲੀ ਨੇ । *ਜਾਣ
ਲੀਤੀ । *ਪਤੀਆ ਲੀਤਾ ਸੀ । *ਬਹੁਤ । *ਉਨ੍ਹਾਂ (ਗੁਰੂ ਜੀ) ਦਾ ਭੇਦ ਮੰਦ (ਮਤੀ) ਨਹੀਂ
ਜਾਣਦੇ । *ਚੁਗਲਾਂ । *ਬਿਨਾ ਸੱਚੀ ਗਲ ਦੇਖੇ ਦੇ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ । *ਚੁਗਲਾਂ ਦੀ ।
*ਕਚਿਆਈ । *ਵੇਖਿਆ । *ਚੁਗਲਾਂ ਦੀ । *ਨਾਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ । *ਅਦਰ ਨਾਲ ।
*ਪਲੀਘ । *ਕਵਲ ਮੁਖ ਵਾਲੇ । *ਮਿੱਠੀ । *ਮਾਨੋ ਚਿੰਤਾ ਰੋਗ ਨੂੰ ਚੂਰਨ ਸਮਾਨ ਹੈ ।

*ਪਾ:-ਸਬ ।

ਬਹੁ ਬਾਸੁਰ ਬਿਨ ਲੇਖੇ। ਕਰਿਵਾਵਹੁ ਨਿਕਸਹਿ ਕਛੁ ਸੇਖੇ^੧। ਸੁਨਿ
ਜੈਰਾਮ ਰਿਦੇ ਹਰਿਖਾਯੋ। ਜਨੁ ਸ਼ਰਧਾ ਧਨੁ^੨ ਖੋਯੋ ਪਾਯੋ ॥ ੨੬ ॥
ਹੁਤੀ ਚਿੰਤ ਜਾਂਕੀ ਦਿਨ ਰਾਤੀ। ਅਕਸਮਾਤ^੩ ਸੋ ਬਨੀ ਸੁਹਾਤੀ।
ਲੇ ਨਿਦੇਸ^੪ ਗਾ ਪਾਸ ਨਰੇਸ਼ਾ^੫। ਪੋਸ਼ਿਸ਼^੬ ਪਹਿਰ ਕਿਯੋ^੭ ਸੁਭ^੮
ਬੇਸਾ^੯ ॥ ੨੭ ॥ ਨਿਕਟਿ ਬੈਠਿ ਕਹਿ ‘ਸੁਨ ਨਿਪੁ ਲੋਦੀ! ਕਰਜੋ ਹਿਸਾਬ
ਚਹਿਤਿ ਤੁਮ ਮੋਦੀ। ਕਾਲ ਬਿਸਾਲ^{੧੦} ਬਿਤਨੋ ਬਿਨ ਲੇਖੇ। ਆਮਦ
ਖਰਚ ਉਚਿਤ ਅਬ ਦੇਖੇ’ ॥ ੨੮ ॥ ਪੁਰਬ^{੧੧} ਦੌਲਤ ਖਾਂ ਢਿਗ ਦੂਤੀ^{੧੨}।
ਦੁਸ਼ਟ ਲੋਕ ਮਿਲਿ ਕਰਤਿ ਬਹੁਤੀ^{੧੩}। ਸਰਬ ਦਰਬ ਕੋ ਖੋਕਰਿ ਨਾਨਕ।
ਹੋਇ ਪਲਾਇਨ^{੧੪} ਕਬਹਿ ਅਚਾਨਕ^{੧੫} ॥ ੨੯ ॥ ਸੁਨਤਿ ਜਰਾਮ ਬਚਨ
ਭੂਪਾਲਾ^{੧੬}। ਬੋਲਨੋ ‘ਸੇਸਾ ਮੁਝਹਿ ਬਿਸਾਲਾ^{੧੭}’। ਲੇਖੇ ਤੇ ਸੋ ਹੋਇ
ਬਿਨਾਸੀ^{੧੮}। ਬੋਲਿ ਲੇਹੁ ਤਾਂਕੇ ਮਮ ਪਾਸੀ’ ॥ ੩੦ ॥ ਨਿੱਧਾ ਦਿਜ ਜੈਰਾਮ^{੧੯}
ਪਠਾਯਾ^{੨੦}। ਆ ਨਿੱਧੇ ਯਾ ਬਚਨ ਅਲਾਯਾ*। ‘ਚਲਹੁ ਆਪ ਕਰਿ ਲੀਜੈ
ਲੇਖਾ। ਨਿਪੁ ਬੁਲਾਇ ਜਿਹ ਸਭਾ ਵਿਸ਼ੇਖਾ’ ॥ ੩੧ ॥ ਕਹਿ ਬਾਲਾ ਸ਼੍ਰੀ
ਅੰਗਦ ਪੂਰਨ! ਸੁਨਹੁ ਤਯਾਰ ਭਏ ਤਬ ਤੂਰਨ। ਵਹੀ ਬਿਸਾਲ^{੨੧} ਦੀਨਿ
ਮੁਝ ਹਾਥਾ। ਗਮਨ ਕਿਯੋ ਨਿਪ ਢਿਗ ਜਗਨਾਥਾ ॥ ੩੨ ॥ ਮੰਦ ਮੰਦ
ਸੁੰਦਰ ਗਤਿ^{੨੨} ਭਾਰੀ। ਪਹੁੰਚਤਿ ਭੇ ਤਬ ਸਭਾ ਮਝਾਰੀ। ਕਾਜੀ ਖਾਨ
ਦਿਵਾਨ ਮੁਲਾਨੇ। ਜਹਿ ਬੈਸੇ ਨੀਕੇ ਕਰਿ ਬਾਨੇ^{੨੩} ॥ ੩੩ ॥ ਸਭਿਨਿ
ਸ਼ਿਰੋਮਨਿ ਦੌਲਤ ਖਾਨਾ। ਸੇਵਹਿ ਜਾਂਹਿ ਸੁਭਟ^{੨੪} ਬਿਧਿ ਨਾਨਾ।
ਤਹਾਂ ਹੋਇ ਠਾਢੇ ਸੁਖ ਧਾਮਾ^{੨੫}। ਬਿਧਿ ਨੀਕੀ ਸੋਂ ਕੀਨਿ ਸਲਾਮਾ ॥
੩੪ ॥ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੁ ਦਿਸਿ ਨਿਪੁ ਦਿਸ਼ਟਿ ਬਿਲੋਕੀ। ਜਾਂਕੀ ਮਤਿ^{੨੬} ਸ਼ਰਧਾ
ਤੇ ਢੋਕੀ। ਬੁਝਤਿ ਭਾ^{੨੭} ‘ਤੁਮਾਰ ਕੋ ਨਾਮਾ? ਭਨੀਏ ਭੇ ਮੋਦੀ ਅਭਿ-
ਰਾਮਾ^{੨੮}!’ ॥ ੩੫ ॥ ਕਮਲ ਨੈਨ ਸੁਨਿ ਗਿਰਾ ਉਚਾਰੀ। ‘ਅਹੈ ਨਾਮ ਨਾਨਕ

^੧ਬਾਕੀ। ^੨ਮਾਨੋ ਸ਼ਰਧਾ ਰੂਪੀ ਧਨ। ^੩ਅਚਣਚੇਤ। ^੪ਆਗਯਾ। ^੫ਰਾਜੇ ਦੇ। ^੬ਪੁਸ਼ਾਕ। ^੭ਕਰਕੇ।
^੮ਚੰਗਾ। ^੯ਲਿਖਾਸ। ^{੧੦}ਬਹੁਤ। ^{੧੧}ਪਹਿਲਾਂ। ^{੧੨}ਚੁਗਲੀ। ^{੧੩}ਬਹੁਤੀ। ^{੧੪}ਦੌੜ ਜਾਏਗਾ।
^{੧੫}ਅਚਣਚੇਤ। ^{੧੬}ਰਾਜਾ ਨੇ ਜੈਰਾਮ ਦੀ ਗਲ ਸੁਣਕੇ। ^{੧੭}ਬੜਾ। ^{੧੮}(ਸੇਸਾ) ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਏਗਾ।
^{੧੯}ਜੈਰਾਮ ਨੇ। ^{੨੦}ਘੋਲਿਆ। ^{੨੧}ਵੱਡੀ। ^{੨੨}ਟੋਰ। ^{੨੩}ਲਿਖਾਸ। ^{੨੪}ਸੂਰਮੇ। ^{੨੫}ਭਾਵ ਗੁਰੂ ਜੀ।
^{੨੬}ਬੁੱਧੀ। ^{੨੭}ਪੁੱਛਣ ਲੱਗਾ। ^{੨੮}ਸੁੰਦਰ।

*ਪਾ:—ਆਇ ਨਿਖਦਜਾ ਬਚਨ ਅਲਾਯਾ। ਨਿਖਦਜਾ=ਹਟੀ (ਉਤੇ)।

ਨਿਰੰਕਾਰੀ' । 'ਮੈਂ ਨਹਿ ਸਮਝੈ ਕਹੈ ਤੁਮਾਰੇ । ਸੰਗ ਮਾਯਨੇ' ਫੇਰ
 ਉਚਾਰੇ' ॥ ੩੬ ॥ ਤਬ ਜਰਾਮ ਬੋਲੈ ਮਤਿਸਾਲੀ' । 'ਬੀਚ ਪਾਰਸੀ
 ਰੀਤਿ ਸਮਾਲੀ । ਬੇਸ਼ੁਬਹਾ ਜੋ ਬਿਨਾ ਨਮੁਨੇ' । ਬੇਚਗੂਨ' ਯਜ਼ਦਾ'^੫
 ਬੇਚੂਨੇ' ॥ ੩੭ ॥ 'ਨੇਤਿ ਨੇਤਿ' ਕਹਿ ਬੇਦ ਕੋਤੇਬਾ । ਲਖੈ ਨ ਕਿਨਹੂੰ
 ਕਰਤਿ ਹਿਸੇਬਾ । ਕਰਨਹਾਰ ਤਾਂ ਸਿਫਤੀ' ਬੰਦਾ । ਮੈਂਹੋਂ ਕਹਿ ਨਾਨਕ
 ਸੁਖਕੰਦਾ' ॥ ੩੮ ॥ ਬਿਗਸਾ ਬਹੁ ਨਬਾਬ ਸੁਨਿ ਬਾਨੀ । ਮਤਿ ਜਾਂਕੀ
 ਬਿਸਿਯਨਿ ਲਪਟਾਨੀ । ਕਰਤਿ ਕੁਤਰਕਹਿ' ਬੋਲੈ ਬੰਨਾ । 'ਮੋਦੀ
 ਬਜਾਹ ਲਯੋ ਕਿਤ'ਕੈ ਨਾ' ॥ ੩੯ ॥ ਕਹਿ ਜਰਾਮ 'ਅਬ ਲੋ ਨ ਬਿਵਾਹਾ ।
 ਭਾ ਸਨਬੰਧ ਆਇ ਹੈ ਸਾਹਾ । ਤਵ ਪ੍ਰਤਾਪ ਕੋ ਪਾਇ ਅਲੰਬਾ' ॥ ੪੦ ॥ ਅਸ' ਸੁਨਿ ਬੋਲੈ ਦੌਲਤ
 ਖਾਨਾ । 'ਸਿਫਤੀ ਬੰਦਾ ਨਿਜਹਿ ਵਖਾਨਾ । ਸੋ ਸਤਿ ਬਾਤ ਤਬਹਿ
 ਲੈ ਬਰਨੀ' ॥ ੪੧ ॥ ਜਬ ਲੋ ਘਰ ਮੈਂ ਆਇ ਨ ਤਰੁਨੀ' ॥ ੪੨ ॥ ਜਤੀ
 ਸਤੀ ਤਪਸੀ ਰਿਖਿ ਜੇਤੇ । ਪਾਰ ਨ ਪੱਯੈ ਜਿਨਹਿ ਗਿਨੇ ਤੇ ।
 ਦਰਸ ਅੰਗਨਾ' ਜਾਰ' ਮਹਾਨਾ' । ਫਸੇ ਨ ਨਿਕਸਹਿ ਅਤਿ ਬਲਿ-
 ਵਾਨਾ' ॥ ੪੩ ॥ ਬੋਲੇ ਨਾਨਕ ਸੁਨਤਿ ਕੁਤਰਕਾ । ਖੰਡਨ ਹਿਤ ਆਸ਼ੇ'^੬
 ਤਿੰਹ ਉਰਕਾ' । 'ਜਿਨ ਕੋ ਮਨ ਹਰਿ ਪ੍ਰੇਮਹਿ ਪੂਰਾ । ਨਿਸਬਾਸੁਰ ਕਬ
 ਹੋਇ ਨ ਉਰਾ' ॥ ੪੪ ॥ ਤਿਨਕੇ ਮਨ ਕਸਾ ਨਾਰਿ' ਮਲੀਨੀ ।
 ਭਾਵਤਿ ? ਜੋ ਦੁਰਗੰਧਹਿ' ਭੀਨੀ । ਅਸਤ' ਰਕਤ' ਮੱਜਾ' ਪਲ'^੭
 ਬਾਰਾ' । ਕਰਹਿ ਪ੍ਰੀਤਿ ਜੋ ਬਿਨਾ ਵਿਚਾਰਾ' ॥ ੪੫ ॥ ਜੋ ਵਿਚਾਰ ਕਹਿ
 ਦੇਖਹਿ ਗਜਾਨੀ । ਏਕਹਿ ਵਸਤੁ ਨ ਨੀਕੀ ਜਾਨੀ । ਤਾਂਤੇ ਤਾਂਕੀ ਕਰਤਿ
 ਨ ਪ੍ਰੀਤਾ* । ਭਜਹਿ ਮਕੰਦ ਸੁਖਦ ਕੋ ਚੀਤਾ' ॥ ੪੬ ॥ ਦੌਲਤ ਖਾਂ

^੫ਅਰਥ ਸਣੇ । ^੬ਬੁੱਧੀ ਦਾ ਘਰ । ^੭ਨਿਰਸੰਸੇ ਜੋ ਅਦੁਤੀ ਹੈ (ਅ) ਜੋ ਅਮੋਲਕ ਤੇ ਰੂਪ ਤੋਂ
 ਰਹਿਤ ਹੈ । [ਫਾ: ਬੇ ਸ਼ੁਬਹਾ=ਨਿਰਸੰਸੇ । (ਅ) ਬੇਸ਼ੋ ਬਹਾ=ਅਮੋਲਕ] । ^੮ਕਾਰਣ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ।
^੯ਖੁਦਾ । ^{੧੦}ਬੇਮਿਸਾਲੀ ਉਸਦੀ ਸਿਫਤ ਕਰਨ ਹਾਰਾ ਹੁੰਦਾ । ^{੧੧}ਕਿਤੇ । ^{੧੨}ਕਿ ਨਹੀਂ ? ^{੧੩}ਆਸਰਾ ।
^{੧੪}ਦੇਰ ਨਹੀਂ । ^{੧੫}ਇਸਤਰੀ । ^{੧੬}ਕਹੀ । ^{੧੭}ਇਸਤ੍ਰੀ । ^{੧੮}ਇਸਤ੍ਰੀ ਦਾ ਦਰਸ਼ਨ । ^{੧੯}ਜਾਲ ਜੋ ।
^{੨੦}ਬੜਾ ਵਡਾ ਹੈ । ^{੨੧}ਮਤਲਬ । ^{੨੨}ਉਸਦੇ ਰਿਦੇ ਦਾ । ^{੨੩}ਖਾਲੀ । ^{੨੪}ਇਸਤ੍ਰੀ । ^{੨੫}ਬਦਬੋ ਅਤੇ ^{੨੬}ਹੱਡਾ
^{੨੭}ਲਹੂ । ^{੨੮}ਮਿੱਥ । ^{੨੯}ਮਾਸ । ^{੩੦}ਵਾਲਾਂ (ਨਾਲ ਭੀਨੀ ਹੈ) । ^{੩੧}ਕਰਦੇ ਹਨ ਪ੍ਰੀਤੀ, ਜੋ ਵਿਚਾਰ
 ਹੀਨ ਹਨ । ^{੩੨}ਮੁਕਤੀ ਦਾ ਤੇ ਸੁਖਦਾਈ ਨੂੰ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਭਜਦੇ ਹਨ । *ਇਥੇ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੀ
 ਨਿੰਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਪਰ ਵਿਸ਼ਵ ਦੀ ਪ੍ਰੀਤ ਨਾਲੋਂ ਸਾਈਂ ਦੀ ਪ੍ਰੀਤ ਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਦਰਸਾਈ ਹੈ ।

ਲਖਿ ਦਿਓ ਪਰਤੀਤਾ । ਬੋਲੈ ਘੋਇ ਦਰਬਾ ਤੂੰ ਨੀਤਾ । ਮੈ ਸੈਂ
 ਕਹਹਿ ਆਇ ਨਰ ਭੂਰਾ । ਅਬ ਲੇਖਾ ਕਰਿ ਦੀਜੈ ਪੂਰਾ ॥ ੪੬ ॥
 ‘ਸੁਨਹੁ ਨਿਪਤਿ ! ਨਿਜ ਕਰੀਏ ਲੇਖਾ । ਦੇਹੁ ਦਰਬ ਨਿਕਸੈ ਮੁਖ ਸੇਖਾ’ ।
 ਭਨਤਿ ਪਿਸ਼ਨ ਤਬ ਨਿਰਨਾ ਕਰੀਏ । ਝੂਠ ਸਾਰ ਕੋ ਰਿਦੈ ਵਿਚ-
 ਰੀਏ ॥ ੪੭ ॥ ਦੋਲਤ ਖਾਨ ਤਬਹਿ ਭੁਪਾਲਾ । ਇਕ ਬੁਲਾਇ ਲੇਖਕ
 ਤਤਕਾਲਾ । ਬੋਲੈ ਤਿਹ ਸੈਂ ‘ਸੇਖਾ’ ਕੀਜੈ । ਆਮਦ ਖਰਚ ਸਭਿਹਿ
 ਗਿਨਿ ਲੀਜੈ ॥ ੪੮ ॥ ਬਹੁਤ ਦਿਵਸ ਕਾ ਹੈ ਯਹਿ ਲੇਖਾ । ਕਿਹ ਦਿਸ
 ਨਿਕਸਹਿ ਸਰਸਹਿ ਸੇਖਾ’ । ਆਨਿ ਆਨਿ ਤੁਮ ਨੀਤ ਉਚਾਰੋ’ ।
 -ਮੋਦੀ ਖੋਵਤਿ ਦਰਬ ਤੁਮਾਰੋ-॥੪੯॥ ਲੇਹੁ ਸੰਭਾਰਿ ਗੀਤਿ ਅਬ ਨੀਕੀ ।
 ਕਰੀਏ ਬਾਤ ਭਾਵਤੀ ਜੀਕੀ’ । ਨਵੀਸਿਦ ਸਨਿ ਜਾਦੋਰਾਈ’ ।
 ਗੁਨਤਿ ਰਿਦੈ’ -ਹੋਈ ਮਨ ਭਾਈ ॥ ੫੦ ॥ ਇਨ ਜੋ ਧਨ ਬਹੁ ਬਾਦ
 ਗਵਾਯਾ । ਉਠਨਿ ਨ ਦੇਉ ਲੇਉ ਇਹ ਬਾਯਾ’ । ਬਹੁਰਿ ਨ ਬੈਸਹਿ
 ਮੋਦੀਖਾਨੇ । ਦਈ ਨ ਰਿਸਵਤ ਹਮੈਂ ਨ ਜਾਨੇ-॥ ੫੧ ॥ ਮਿਲਿ ਬੈਸੇ
 ਦੋਨੋ ਇਕ ਥਾਨਾ । ਲੇਖਾ ਹੋਵਨਿ ਲਗੇ ਮਹਾਨਾ’ । ਪ੍ਰਥਮ ਲਿਖਾਯੋ
 ਆਮਦ ਦਰਬਾ । ਲਯੋ ਨਿਪਤ ਢਿਗ ਤੇ ਜੋ ਸਰਬਾ ॥ ੫੨ ॥
 ਲਿਖਨਿ ਲਗੇ ਪੁਨਿ ਖਰਚ ਮਹਾਨਾ । ਜਿਹ ਕੋ ਅੰਤ ਕਠਨ
 ਵਿਧਿ ਜਾਨਾ । ਮਹਾਂ ਕੁਟਿਲ ਬਹੁ ਪਾਇ ਅਰਾਵਨ’ । ਕੂਰ’ ਬਚਨ ਕਹਿ
 ਹੇਤ’ ਭਗਵਨ ॥੫੩॥ ਗਰਬ ਕਰਹਿ ਜਿਉ ਰਿਕਟਜੋਤੀ’ । ਰਵਿਹਿ
 ਦਬਾਵਹਿ’ ਨਿਜਹਿ ਉਦੋਤੀ’ । ਮਹਾਂ ਮੰਦਮਤਿ ਜਾਨਹਿ ਨਾਂਹੀ । -ਇਹ
 ਕਰਤਾਰ ਰੂਪ ਭਵ’ ਮਾਂਹੀ-॥੫੪॥ ਪੰਚ ਦਿਵਸ ਲੈ ਲੇਖਾ ਭਾਰਾ । ਕਛਤਿ
 ਬਾਦ’ ਬਹੁ ਲਿਖੈ ਗਵਾਰਾ । ਗਿਨੇ ਤੀਨ ਸੈ ਬਹੁਰ ਇਕੀਸਾ । ਲੈਨੈ
 ਸੇਖੁ’ ਸ੍ਰੀ ਜਗਦੀਸਾ* ॥੫੫॥ ਭੂਰ’ ਬਿਸੁਰਤਿ ਮੁਰਖ ਮਾਨੀ । ਬੁਝ

*ਧਨ । *ਹੋਜ । *ਬਹੁਤ । *ਬਾਕੀ । *ਆਖਦੇ ਹਨ ਜੋ । *ਬੁਗਲ । *ਮਨਸ਼ੀ । *ਗਿਣਤੀ ।
 *ਢਿਗ । *ਬਾਕੀ । *ਨਿੱਤ ਕਹਿੰਦੇ ਹੋ । *ਮਨਸ਼ੀ । *ਜਾਦੋਰਾਇ ਨਾਮ ਸ੍ਰੀ ਉਸਦਾ ।
 *ਸੋਚਦਾ ਹੈ । *ਖਰਚਾ । *ਇਸੇ ਦੀ ਰਥਾ ਲਵਾਂਗਾ । *ਬੜਾ । *ਅਗਾਉਣੀਆਂ ।
 *ਕਜੜੇ । *ਵਾਸਤੇ । *ਟਿਫਾਨਾ । *ਸੂਰਜ ਨੂੰ । *ਦਬਾਵੇ । *ਅਪਣੀ ਰੋਸ਼ਨੀ ਠਾਲ ।
 *ਮੰਦਸਾਰ । *ਬਗੜਕੇ । *ਬਾਕੀ । *ਬਹੁਤ । *ਬੂਰਦਾ ਹੈ ।

*ਪਾ:-ਲੈਨੈ ਸੇਖ ਸੁ ਸ੍ਰੀ ਜਗਦੀਸਾ ।

ਗਯੋ ਤਤਛਿਨ ਬਿਨ ਪਾਨੀ ।—ਮਮ ਅਭਿਲਾਖਾ^੧ ਰਾਖਨਿ ਉਰਾ^੨ । ਸੇਖ
ਨਿਕਾਸੇ^੩ ਭਯੋ ਨ ਪੂਰਾ^੪ ॥੫੬॥ ਬਾਰ ਬਾਰ ਨਿਪੁ ਤੇ ਧਨ ਲੀਨਾ । ਨਿਸ
ਦਿਨ ਅਧਿਕ ਲੁਟਾਵਨ ਕੀਨਾ । ਲੇਨਹਾਰ ਧਨ ਰਹਜੋ^੫ ਬਹੋਰੀ^੬ ।
ਅਚਰਜ ਲਖਿ ਨ ਸਕਤਿ ਮਤਿ ਮੋਰੀ—॥੫੭॥ ਗਮਨਜੋ ਸਦਨ ਬਦਨ
ਬਹੁ ਲਾਜਾ^੭ । ਦਯੋ ਨ ਉਤਰ ਕੋ ਢਿਗ ਰਾਜਾ^੮ । ਆਪਨ^੯ ਅਪਨੀ
ਪੀਕਜ ਲੋਚਨ । ਆਨ ਬਿਰਾਜੇ ਬੰਧ ਬਿਮੋਚਨ^{੧੦} ॥੫੮॥ ਸਰਿਤਾ ਚਿੰਤ^{੧੧}
ਚੀਤ ਜੈਰਾਮਾ । ਬਹਜੋ ਜਾਤਿ ਬੋ ਆਠੋ ਜਾਮਾ^{੧੨} । ਸੁਨੀ ਗਿਰਾ ਉਰ ਹਰ-
ਖਹਿ ਕਰਨੀ । ਭਯੋ ਧੀਰ^{੧੩} ਪਾਈ ਜਨੁ^{੧੪} ਤਰਨੀ^{੧੫} ॥ ੫੯ ॥ ਤੂਰਨ
ਗਮਨਜੋ ਨਿਕਟਿ ਨਿਪਾਲਾ । ਬੋਲਜੋ ਬਾਨੀ ਬਿਸਦ ਬਿਸਾਲਾ^{੧੬} । ਪੀਜ
ਦਿਵਸ ਲੋ ਲੇਖਾ ਕੀਨੋ ਸਗਰੋ ਅਬ ਪੂਰਨ ਭਾ ਚੀਨੋ^{੧੭} ॥੬੦॥ ਸੁਨਿ ਬੂਝਤਿ^{੧੮}
ਨਿਪੁ ਸੇਸੈ ਜਾਸੁ^{੧੯} ਕਿਸ ਕੀ ਸੇਸੈ^{੨੦} ਰਹੀ ਕਿਸ ਪਾਸੁ^{੨੧} ? ਕਹਿ ਜਰਾਮ^{੨੨} ਸੁਧ
ਮੋਹਿ ਨ ਸਾਗ । ਨਵੀਸਿਦ^{੨੩} ਨਿਜ ਲੇਹੁ ਹਕਾਰੀ^{੨੪} ॥ ੬੧ ॥ ਮਤਸਰ^{੨੫}
ਅਗਨਿ ਸੰਗ ਜਿਹ ਛਾਤੀ । ਜਰਤਿ^{੨੬} ਰਹਤਿ ਜਿਵ ਹੋਤਿ ਅਗਤੀ^{੨੭} । ਤਬ
ਨਬਾਬ ਨਿਜ ਦਾਸ ਪਠਾਯਾ । ਤੂਰਨ ਅਪਨੇ ਨਿਕਟ ਬੁਲਾਯਾ ॥੬੨॥ ਕਿਵ
ਗਿਨਤੀ ਮਹਿ ਕੀਨਿ ਨਿਬੇਰੀ^{੨੮} । ਕਿਸਕੀ ਕਿਸਦਿਸ਼ ਸੇਸੈ^{੨੯} ਘਨੇਰੀ^{੩੦} ?
ਬੋਲਜੋ ਬੈਨ ਬਦਨ ਬਡ ਬੀੜਾ^{੩੧} । ਕਹਿ ਨ ਸਕਤਿ ਜਿਵ ਮਾਨਤਿ ਪੀੜਾ ॥
੬੩ ॥ ਬਿਦਤ^{੩੨} ਬਾਦ ਮੋਦੀ ਖੈ^{੩੩} ਧਨ ਕੋ । ਦੇਤਿ ਸਦਾ ਰੇਕਨ ਅਨਗਨ
ਕੋਲੇਖੇ ਮਹਿ ਨਿਤ ਸੇਖ^{੩੪} ਨਿਕਾਸੈ । ਜਾਇ ਨ ਪਾਯੋ ਕਛੁ ਤਿਹ ਆਸੈ ॥
੬੪ ॥ ਅਬ ਮੈਂ ਲੇਖਾ ਕੀਨ ਸੁਮਾਰਾ^{੩੫} । ਬਹੁਰ ਬਹੁਰ ਲਿਖਿ ਬਹੁਤ ਵਿਚਾਰਾ ॥
ਗਿਨੋ ਤੀਨ ਸੈ ਸੰਗ ਇਕੀਸਾ । ਤੁਮ ਦਿਸ਼ ਪਹੁੰਚੈ, ਸੁਨੋ ਛਿਤੀਸਾ^{੩੬} ॥੬੫॥
ਤਬ ਨਬਾਬ ਬੋਲਜੋ ਬਿਸਮਾਨਜੈ । ਮੁਖ ਢਿਗ ਬਹੁਤਨਿ^{੩੭} ਆਨਿ ਬਖਾਨਜੈ ।

^੧ਇੱਛਾ ਸੀ ਕਿ । ^੨(ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ) ਘਾਟੇ ਵਿਚ ਰਖਾਂਗਾ । ^੩ਇਸ ਨੇ ਨਵਾਬ ਵਲ ਬਾਕੀ ਕੱਢੀ
ਹੈ । ^੪ਬਰੱਬਰ ਬੀ ਨਾ ਚੁਕਿਆ (ਨਵਾਬ ਦਾ ਲੈਣਾ ਤੇ ਦੇਣਾ) । ^੫ਲੈਣ ਹਾਰੇ ਨਿਕਲੇ (ਗੁਰੂ ਜੀ) ।
^੬ਫੇਰ ਬੀ । ^੭ਸ਼ਰਮਿੰਦਾ । ^੮ਨਵ ਬ ਪਾਸ । ^੯ਦੌਟ ਤੇ । ^{੧੦}ਦੇਧਨਾਂ ਤੋਂ ਛੁਡਾਵਣ ਵਾਲੇ ।
^{੧੧}ਚਿੰਤਾ ਰੂਪੀ ਨਦੀ ਵਿਚ । ^{੧੨}ਨਿ ਪਹਿਰਾ । ^{੧੩}ਹੋਸਲਾ । ^{੧੪}ਮਾਨੋ । ^{੧੫}ਬੇੜੀ ਮਿਲ ਗਈ । ^{੧੬}ਬੜੀ
ਉੱਜਲ । ^{੧੭}ਪੁਛਦਾ ਹੈ । ^{੧੮}ਨੂੰ ਸੰਸਾ ਸੀ । ^{੧੯}ਬਾਕੀ । ^{੨੦}ਮੁਨਸ਼ੀ । ^{੨੧}ਸੱਦ ਲਓ ।
^{੨੨}ਈਰਖਾ । ^{੨੩}ਸੜਦੀ । ^{੨੪}ਪਨਿਬੇੜਾ । ^{੨੫}ਬਾਕੀ । ^{੨੬}ਥਪੀ । ^{੨੭}ਬੜੀ ਲੱਜਾ ਸਹਿਤ ।
^{੨੮}ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਸੀ ਕਿ । ^{੨੯}ਬਿਰਥਾ ਗੁਆਉਂਦਾ ਹੈ ਮੇਰਾ । ^{੩੦}ਬਾਕੀ । ^{੩੧}ਗਿਣਿਆ ਹੈ । ^{੩੨}ਬਹੁਤਿਆਂ ਨੇ ।

ਮੋਦੀ ਹੋਇ ਪਲਾਇਨ^੧ ਕਬਹੀ। ਦਰਬ ਸੰਭਾਰਿ ਲੇਹੁ ਨਿਜ ਸਭਿ ਹੀ॥੬੬॥
 ਦੁਸ਼ਟ ਪਿਸ਼ਨ^੨ ਬੋਲਤਿ ਬਚ ਝੁਠੇ । ਵੇਖਿ ਸਕਹਿ ਨਹਿ ਮਤਸਰ ਮੂਠੇ^੩ ।
 ਦਾਨਿ ਦੇਨਿ ਤੇ ਸਰਸਤਿ ਮੋਦੀ^੪ । ਅਸ ਕਹਿ ਤੁਸ਼ਨ ਭੂਪਤਿ ਲੋਦੀ॥੬੭॥
 ਤਬ ਜਰਾਮ ਬੋਲਯੋ ‘ਸਨਿ ਰਾਉ’^੫ ! ਮੋਦੀ ਕਰਤਿ ਦੁਖਾਉ ਨ ਕਾਉ । ਧਨ
 ਸੈਚੈ^੬ ਨਰ ਜੇ ਪਰਪੰਚੀ । ਦਾਨ ਦੇਤਿ ਸੋ, ਰਖਤਿ ਨ ਸੰਚੀ^੭॥੬੮॥ ਪਿਸ਼ਨ^੮
 ਸਭਾ ਮੈਂ ਸਨਿ ਕਰਿ ਲਾਜੋ। ਸਭਿਪਰ ਸ੍ਰੀ ਨਾਨਕ ਜਸ ਛਾਜੇ । ਜਿਉਂ ਰਵਿ^੯
 ਉਦੈ ਹੋਇ ਬਿਧਿਨੀਕੀ । ਦੀਪਕ^{੧੦} ਦੀਪਤਿ^{੧੧} ਪਰਿਹੀ ਫੀਕੀ॥੬੯॥ ਦੋਲਤ-
 ਖਾਨ ਸਮਝ ਸਭਿ* ਭਾਂਤੀ । ਚਾਹਤਿ ਰਿਦੈ ਦੇਨਿ ਧਨ ਥਾਤੀ^{੧੨} । ਕੋਸ਼ਪ^{੧੩}
 ਦਾਸ ਪਠਾਇ^{੧੪} ਬੁਲਾਯਾ । ਨਿਕਟ ਬਿਠਾਯੋ, ਬਚਨ ਅਲਾਯਾ^{੧੫} ॥੭੦॥
 ‘ਸੁਨਹੁ ਭਵਾਨੀਦਾਸੀ’^{੧੬} ਤੁਰਨ। ਦੀਜੈ ਮੋਦੀ ਸੇਖ ਸਪੂਰਨ^{੧੭} । ਤੀਨ ਹਜ਼ਾਰ
 ਦੇਹੁ ਧਨ ਔਰੀ॥ ਆਗੇ ਚਲਿਹੈ ਕਾਰ ਬਹੋਰੀ^{੧੮}॥੭੧॥ ਸੁਨਿ ਕਰਿ ਗਮਨਜੋ
 ਜਹਾਂ ਖਜਾਨਾ । ਨਿਕਟ ਹਕਾਰਯੋ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਿਧਾਨਾ^{੧੯} । ਗਿਨ ਕਰਿ ਧਨ
 ਦੀਨੀ ਤਿਨ ਥਾਤੀ^{੨੦} । ਜਹਿ ਤੇ ਛਾਤੀ ਜਰਤਿ^{੨੧} ਅਰਾਤੀ^{੨੨} ॥੭੨॥ ਕੰਧ^{੨੩}
 ਉਚਾਏ^{੨੪} ਮੈਂ ਕਹਿ ਬਾਲਾ । ਆਪਨਿ ਘਰ ਆਨੇ ਤਤਕਾਲਾ । ਚਲਿ
 ਜਰਾਮ ਤਬ ਤਿਹਠਾਂ ਆਵਾ^{੨੫} । ਸੁਖਦਾ^{੨੬} ਪਿਖਿ ਹਿਰਦਾ ਹਰਖਾਵਾ ॥੭੩॥
 ਤੀਨ ਹਜ਼ਾਰ ਲੀਨ ਕਰਿ ਨਜਾਰੋ^{੨੭} । ਧਰਯੋ ਜਰਾਮ ਧਾਮ ਸੋ ਸਾਰੋ । ਰਹਾ
 ਸੇਖ^{੨੮} ਹਿਤ ਆਪਨ ਕਾਜਾ^{੨੯} । ਸੋਦਾ ਲੀਨ ਗਰੀਬ ਨਿਵਾਜਾ ॥ ੭੪ ॥
 ਕਰਨ ਲਗੇ ਕਾਰਜ ਪੁਨ ਤੈਸੇ । ਮਨ ਉਦਾਰਤਾ ਪੂਰਬ ਜੈਸੇ । ਪਾਵਹਿ
 ਭੋਜਨ ਸਭੈ ਭਿਖਾਰੀ । ਲੇ ਅਹਾਰ ਨ੍ਰਿਪ ਸੈਨਾ^{੩੦} ਸਾਰੀ ॥ ੭੫ ॥ ਤਬ
 ਜੈਰਾਮ ਧਾਮ ਨਿਜ ਆਯਾ। ਕਾਲੁਤਨੀਆ^{੩੧} ਵਾਕ ਅਲਾਯਾ । ‘ਕਿਸ ਬਿਧਿ
 ਭਯੋ ਭ੍ਰਾਤ ਕੋ ਲੇਖਾ। ਕਿਸਕੀ ਕਿਸ ਦਿਸਿ ਨਿਕਸੀ ਸੇਖਾ^{੩੨}’ ॥੭੬॥ ਰਹੀ

^੧ਭੱਜ ਜਾਏਗਾ। ^੨ਚੁਗਲ। ^੩ਈਰਖਾ ਦੇ ਮਾਰੇਹੋਏ। ^੪ਵਧਦਾਹੈ ਮੋਦੀ। ^੫ਹੋ ਨਵਾਬ। ^੬ਕੱਠਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ^੭ਕੱਠਾ ਕਰਕੇ ਨਹੀਂ ਰੱਖਦਾ। ^੮ਦੁਗਲ। ^੯ਸੂਰਜ। ^{੧੦}ਦੀਵੇ ਦੀ। ^{੧੧}ਰੋਸ਼ਨੀ। ^{੧੨}ਥੋਲੀ। ^{੧੩}ਖਜਾਨਚੀ। ^{੧੪}ਦਾਸ ਭੇਜਕੇ। ^{੧੫}ਕਿਹਾ। ^{੧੬}ਖਜਾਨਚੀ ਦਾ ਨਾਂ ਹੈ। ^{੧੭}ਬਾਕੀ ਦੀ ਸਾਰੀ (ਰਕਮ)। ^{੧੮}ਫੇਰ। ^{੧੯}ਭਾਵ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ। ^{੨੦}ਥੋਲੀਆਂ। ^{੨੧}ਸੜਦੀ ਹੈ। ^{੨੨}ਵੇਰੀਆਂ ਦੀ। ^{੨੩}ਮੋਢੇ। ^{੨੪}ਚੁਕਕੇ। ^{੨੫}ਤਿਸ ਜਗਾ ਆਇਆ। ^{੨੬}ਸੁਖ ਦਾਤੇ ਨੂੰ। ^{੨੭}ਵੱਖਰਾ। ^{੨੮}ਬਾਕੀ। ^{੨੯}ਹੱਟੀ ਦੇ ਕੰਮ ਵਾਸਤੇ। ^{੩੦}ਫੌਜ। ^{੩੧}ਬੀਬੀ ਨਾਨਕੀ ਨੇ। ^{੩੨}ਬਾਕੀ।

*ਪਾਠਾਂਤ੍ਰ-ਭੁਲ।

ਕਾਰ ਕੇ ਤਜੀ^੧ ਬਹੋਰੀ^੨ ? ਦਿਵਸ ਪਾਂਚ ਲੈਗਿਨਤੀ ਟੋਰੀ^੩ । ਬੋਲਨੈ ਤਬ
ਜੈਰਾਮ ਅਦੰਭਾ^੪ । ‘ਨਿਤ ਦੇਖਤਿ ਮਝ ਹੋਤਿ ਅਚੰਭਾ^੫ ॥ ੭੭ ॥ ਸਦਾ
ਫਕੀਰਨ ਕੀ ਦਰ ਭੀਰਾ^੬। ਸਭਿ ਕੋ ਦੇਵਹਿ ਗੁਨੀ ਗਹੀਰਾ । ਲੇਖੇ ਕਰਨ
ਵਿਖੇ ਬਰਿਆਈ^੭ । ਕਾਢਹਿ ਅਪਨੀ ਸ਼ੇਖ ਵਧਾਈ^੮ ॥ ੭੮ ॥ ਲੇਖਕ^੯
ਹਾਰੇ ਅਧਿਕ ਪੁਬੀਨਾ । ਲੱਜਤਿ ਭੇ^{੧੦} ਮਨ ਅਚਰਜ ਚੀਨਾ^{੧੧} । ਤੈ ਸੈ ਤੈ
ਸਹੰਸੁ ਇੱਕੀਸੀ^{੧੨} । ਆਨੇ ਆਪਨ^{੧੩} ਦੀਨ ਮਹੀਸ਼ਾ^{੧੪} ॥ ੭੯ ॥ ਭਨੇ^{੧੫}
ਨਾਨਕੀ ‘ਸੋਦਰ’^{੧੬} ਮੇਰਾ । ਤਿਨਕੋ ਪਤਾ^{੧੭} ਰਾਇ ਨੈ ਹੋਰਾ^{੧੮} । ਦਿਓ ਸ਼ਰਧਾ
ਮਹਿ ਮਨ ਠਹਿਰਾਨਾ । ਸੁਖਦਾਨੀ ਤੇ ਸੋਵਰਸਾਨਾ^{੧੯} । ੮੦ । ‘ਸੁਨਿਸੁਮਤੇ’^{੨੦}
ਇਸਤੇ ਸੰਸਾਰਾ । ਬਹੁ ਵਰਸਾਵਹਿ ਹੋਇ ਓਧਾਰਾ । ਇਕ ਬੁਲਾਰ ਕੀ ਕਜਾ
ਹੈ ਗਿਨਤੀ । ਤਰਹਿ ਅਸੁਰ^{੨੧} ਸੁਰ^{੨੨} ਕਰਹਿ ਜਿ ਬਿਨਤੀ^{੨੩} ॥ ੮੧ ॥ ਦੋਹਰਾ ॥
ਭਈ ਹਰਖਤਾ^{੨੪} ਅਧਿਕ ਉਰ ਪਤਿ^{੨੫} ਕੇ ਸੁਨਿ ਕਰਿ ਬੈਨਾ ਪ੍ਰਾਪਤਿਜਿਉਂ
ਅਵਿਲੰਬਤਾ^{੨੬} ਵਧਤਿ^{੨੭} ਵੇਲ ਸਤ੍ਰੈਨ^{੨੮} ॥ ੮੨ ॥ ਦੀਪਤਿ^{੨੯} ਸੰਪਤਿ^{੩੦} ਬਹੁਤ
ਪਿਖਿ ਸ਼ਰਧਾ ਧਰਤਿ ਬਿਸਾਲ । ਭਰਮ ਕਰਨ ਕੋ ਤਰਕ ਕਰਿ^{੩੧} ਸੇਵਹਿ
ਚਰਨ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ॥ ੮੩ ॥ ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਗ੍ਰੰਥ ਪੂਰਬਾਰਧੇ ‘ਹਿਸਾਬ
ਕਰਨ’ ਪ੍ਰਸੰਗ ਬਰਨਨੈ ਨਾਮ ਬੀਸਮੇ ਅਧਿਆਯ ॥ ੨੦ ॥

੨੯. [ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਮੰਗਲ । ਬਰਤ ਦੀ ਚੜ੍ਹਾਈ ।]

ਦੋਹਰਾ ॥ ਸੁੰਦਰ ਬਦਨ, ਨਿਕਦਨ ਦੁਖ, ਸਦਨ ਸੁਖਨਿ, ਗੁਨ ਭੂਰ ।

ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰ ਹਰਿ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਜੈ ਜੈ ਮੰਗਲ ਮੂਰ ॥ ੧ ॥

<p>[ਬਦਨ=ਚਿਹਰਾ, ਮੂੰਹ, ਮੁਖੜਾ । [ਸੰਸ: ਨਿ ਕੰਦਨ=ਕੱਟਣਾ । ਫਾਰਸੀ-ਕੰਦਨ] । ਸਦਨ=ਘਰ । ਸੁਖਨਿ=ਸੁਖਾਂ ਦਾ । ਗੁਨ=ਗੁਣ, ਸੁਭ ਸੁਭਾਵ, ਖੁਬੀਆਂ, ਸਿਫਤਾਂ । ਭੂਰ=ਬਹੁਤੇ । [ਸੰਸ:, ਭੂਰਿ] ਅਮਿਤ । ਮੂਰ=ਮੂਲ । ਮੂਲ=ਅਸਲ, ਰਾਸ, ਮੂੜੀ ।</p>	<p>ਨਿਕਦਨ=ਕੱਟਣ ਵਾਲੇ ।</p>
---	--------------------------

^੧ਛੱਡੀ । ^੨ਫੇਰ । ^੩ਸੱਚ (ਅ) ਨਿਰਛਲ । ^੪ਅਚਰਜਤਾ । ^੫ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਤੇ ਭੀੜ । ^੬ਜ਼ੋਰੇ ਜ਼ੋਰੀ ।
^੭ਵਾਧੇ ਵਾਲੀ ਬਾਕੀ । ^੮ਮੁਨਸ਼ੀ । ^੯ਸ਼ਰਮਿੰਦੇ ਹੋਏ । ^{੧੦}ਜਾਣਿਆਂ । ^{੧੧}੩੩੨੯) । ^{੧੨}ਹਟੀ
ਤੇ । ^{੧੩}ਜੇ ਦਿੱਤੇ ਹਨ ਨਵਾਬ ਨੇ । ^{੧੪}ਆਖਦੀ ਹੈ । ^{੧੫}ਭਿਰਾ । ^{੧੬}ਪਤੀਆ, ਅਜਮਤ ।
^{੧੭}ਰਾਇ ਬੁਲਾਰ ਨੇ ਵੇਖਿਆ ਹੈ । ^{੧੮}ਉਹ ਵਰੋਸਾਇਆ ਹੈ । ^{੧੯}ਹੋ ਸੁਸ਼ਟ ਬੁਧੀ ਵਾਲੀ । ^{੨੦}ਦੈਤ ।
^{੨੧}ਦੇਵਤੇ । ^{੨੨}ਖੁਸ਼ੀ । ^{੨੩}ਪਤੀ । ^{੨੪}ਆਸਰਾ । ^{੨੫}ਵਧਦੀ ਹੈ । ^{੨੬}ਵੇਲ ਜੀਕੂੰ ਆਸਰਾ ਪਾਕੇ
(ਵਧਦੀ ਤੇ) ਫੈਲਦੀ ਹੈ [ਸੰਸ:, ਸਤ੍ਰ=ਫੈਲਣਾ], (ਅ) ਜਾਫਰੀ ਦਾ ਆਸਰਾ ਪਾਕੇ (੮) ਸੇ
ਗੁਣਾਂ । ^{੨੭}ਪਤੀ ਇਸਤ੍ਰੀ । ^{੨੮}ਦੋਲਤ । ^{੨੯}ਛੱਡਕੇ ।

ਅਰਥ—(ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ) ਮੁਖ ਸੁਹਣਾ ਹੈ, ਦੁਖਾਂ ਦੇ (ਜੋ) ਕੱਟਣ ਵਾਲੇ ਹਨ, ਸੁਖਾਂ ਦਾ ਜੋ ਘਰ ਹਨ, ਰੁਣ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਬਾਹਲੇ ਹਨ (ਜੋ ਸਾਰੀਆਂ) ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਦਾ ਮੂਲ ਹਨ (ਐਸੇ) ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਹਰਿਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੀ ਜੋ ਹੋਵੇ, ਜੋ ਹੋਵੇ !

ਭਾਵ—ਕਵਿ ਜੀ ਇਸ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੀ ਬਾਲਪਨੇ ਦੀ ਚੜਦੀ ਸੂਰਜ ਵਾਲੀ ਉਦੈ ਜਤੋਤੀ ਦਾ ਰੂਪ ਬੰਨ੍ਹ ਰਹੇ ਹਨ, ਫਿਰ ਆਪ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਉਸ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜੋ ਦਸਮੇਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸਿਆ ਹੈ: 'ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਧਿਆਈਐ ਜਿਸੁ ਭਿੱਠਿਆਂ ਸਭ ਦੁਖ ਜਾਇ'। ਕਿ ਆਪਣੇ ਦਰਸ਼ਨ ਨਾਲ ਦੁਖ ਦੂਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਦੁਖ ਦੂਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਖੁਸ਼ੀ ਸੁਤੇ-ਸਿਧ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਫਿਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁ ਗੁਣਾਂ ਵਾਲੇ ਦੱਸਦੇ ਹਨ। ਅਪਣੇ ਧਰਮ ਤੇ ਅਪਣੀ ਪ੍ਰਤੱਗਯਾ ਤੇ ਪੂਰਨ ਰਹਿਣਾ, ਮੂਰਖਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਹੱਥ ਧਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੰਡਤ ਬਣਾ ਦੇਣਾ ਬੜੇ ਭਾਰੇ ਮਾਨਸਕ ਤੇ ਆਤਮਕ ਗੁਣ ਹਨ। ਫਿਰ ਗਯਾਤਰੀਯ ਹੋਣ ਦਾ ਗੁਣ ਕਿਤਨਾ ਪ੍ਰਬਲ ਸੀ ਕਿ ਇਸ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਅਪਣੀ ਥਾਵੇਂ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਨੂੰ ਗੱਦੀ ਲਈ ਚੁਣਿਆ। ਇਸ ਚੋਣ ਨੂੰ ਸੰਸਾਰਕ ਅੱਖਾਂ ਲਈ ਬੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਜੀਵਨ ਨੇ ਕੇਸਾ ਸਹੀ ਤੇ ਦਰਸਤ ਸਾਬਤ ਕੀਤਾ। ਐਸੇ ਐਸੇ ਅਨੇਕਾਂ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਕਵਿ ਜੀ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਤੇ ਜਗਜਾਸੂਆਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਲਾਭਵੰਦ ਹੋਣ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰ ਰਹੇ ਹਨ।

ਸ੍ਰੀ ਬਾਲਾ ਸੰਧਰੁ ਵਾਚ ॥ ਸ੍ਰੇਯਾ ॥ ਐਸੇ ਹੀ ਕਾਲ ਬਿਤੀਤ ਕਰਾ ਇਕ ਸਾਲ ਭਯੋ ਪਸ਼ਚਾਤ ਸਗਾਈ*। ਮੂਲੇ ਨੈ ਲੀਨ ਬੁਲਾਇ ਦ੍ਰਿਜੋਤਮੈ ਸਾਦਰ ਆਸਨ ਦੀਨੋ ਡਸਾਈ*। ਚਾਸ ਪੈ ਸਾਹਾ ਸੁਧਾਇ ਕੈ ਸੁੱਧ* ਲਿਖੀ ਪਤੀਆ ਤਤਕਾਲ ਪਠਾਈ†। ਮਾਸ ਅਸਾੜ* ਸੁਦੀ ਸਪਤੰ*, ਸੁਲ-

*ਸਗਾਈ ਦੇ ਪਿੱਛੇ। *ਉਤਮ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੂੰ। *ਵਿਛਾਕੇ। *ਹਾੜ ਮਹੀਨੇ ਦੀ। *ਸੁਦੀ ਸਤਮੀ।

*ਗੁਰਮਤ ਮਰਯਾਦਾ ਦੇ ਪ੍ਰਚਲਤ ਕਰਤਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਪ ਹਨ ਜਿਸ ਵਿਚ ਬਿਤਵਾਰਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ ਪੁਰ ਸਾਹਾ ਸੋਧਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ, ਇਥੇ ਭਾਈ ਮੂਲ ਚੰਦ ਜੀ ਜੋ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਸਨਬੰਧ ਵਿਚ ਸਹੁਰੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਾਹਾ ਸੁਧਾਇਆ ਹੈ, ਸੋ ਇਸ ਕਾਲ ਦਾ ਗੁਰਮਤ ਸਿੱਧਾਂਤ ਨਾਲ ਕੋਈ ਸਨਬੰਧ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦੇਕੇ ਜੋ ਅਨਮਤੀ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਆਖਦੇ ਹਨ ਕਿ 'ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਾਦੀ ਦਾ ਸਾਹਾ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਨੇ ਸੋਧਿਆ ਸੀ ਤੁਸੀਂ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਸਾਹਾ ਸੁਧਾਉਂਦੇ?' ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰ ਦੀ ਲੋੜ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਾਹਾ ਸੁਧਾਇਆ ਸ੍ਰੀ ਮੂਲ ਚੰਦ ਜੀ ਨੇ ਹੈ। ਗੁਰਮਤ ਦਾ ਆਧਾਰ ਹੈ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਹੁਕਮ, ਸੋ ਉਹ ਹੁਕਮ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਆਪਣਾ ਰਾਮਕਲੀ ਰਾਗ ਅਸਟਪਦੀਆ ਮਃ ੧ ਵਿਚ ਇਉਂ ਪ੍ਰਗਟ ਹੈ— 'ਸਾਹਾ ਗਣਹਿ ਨ ਕਰਹਿ ਬੀਚਾਰੁ ॥ ਸਾਹੇ ਉਪਰਿ ਏਕੰਕਾਰੁ'।

ਇਸ ਹੁਕਮ ਨੂੰ ਉਸ ਵਕਤ ਦੇ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਗਮਾਇਆ। ਇਸ ਪਰ ਕਾਫੀ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ— 'ਹੁਕਮ ਸਿਖ ਸੰਗਤਿ ਮਿਲਾਪ ਕੇ ਪ੍ਰਤਾਪ ਐਸੇ ਪ੍ਰਤਿਬੁਤ ਦੇਖ ਟਕ ਚੁਕਿਯਾ ਨਿਵਾਰੀ ਹੈ। ਪੁਰਤ ਨ ਜੋਤਿਬ ਅਉ ਏਦ ਬਿਤਵਾਰ ਟਕੁ ਭਿਯੁ ਅਉ ਨਿਛੋਤ ਕੀ ਨ ਸੋਕਾ ਉਰਧਾਰੀ ਹੈ। ਜਾਨਤ ਨ ਸਕਨ ਲਭਨ ਅੰਨ ਦੇਖ ਸੋਕ, ਸਬਦ ਸੁਰਤਿ ਲਿਖ ਨੇਹ ਨਿਛੋਰੀ ਹੈ। ਸਿਖ ਸੰਤ ਬਾਲਕ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਿਪਾਲਕ ਹੁਇ, ਜੀਵਨ ਮੁਕਤਿ ਭਤਿ ਬਹਮ ਬੀਚਾਰੀ ਹੈ ॥ ੬੪੮ ॥ [ਕਥਿਤ ਭਾ: ਗੁਰ: ਜੀ

† ਪਾਠਾਂਤ—ਸਾਹਾ ਸੁਧਾਇ ਭਲੀ ਬਿਧਿ ਮੈਂ ਪਤੀਆ ਲਿਖਿਕੈ ਤਤਕਾਲ ਪਠਾਈ।

ਤਾਨਪੁਰੇ ਨਰ ਕੀਨੀ ਹੈ ਧਾਈ^੧॥੨॥ ਆਨਿਕੈ ਨਾਨਕੀ ਭੋਨ^੨ ਦਾਈ^੩ ਸੁਨਿਕੈ
ਮਨਮਾਹਿ ਖਿਰੀ ਸੁਖਬਾਰੀ^੪* ।—ਭ੍ਰਾਤਾ ਕੋ ਪਾਨਿਗ੍ਰਹੀਨ^੫ ਹੁਵੈ ਅਰੁ ਬਾਸੁਰ^੬
ਆਸ ਕੇ ਮੈਂ ਬਲਿਹਾਰੀ—।ਪਾਤੀ^੭ ਲੋਹਾਬ ਜਰਾਮ ਤਬੈ ਦਿਜ ਲੀਨੋ ਬੁਲਾ-
ਇਕੈ ਪਾਠ ਉਚਾਰੀ^੮ । ਸ਼੍ਰੋਨਨਿ ਮੈਂ ਸੁਨਿ ਮਾਸ ਅਸਾਜ਼ ਕੀ ਕੀਨੀ ਤਧਾਰੀ
ਸਭੈ ਅਗਵਾਰੀ ॥੩॥ ਕੀਨ ਬਡੋ ਉਤਸਾਹ ਭਲੋ ਚਲਿ ਨਾਗਰੀ^੯ ਆਵਤਿ
ਲੋਚਨਚਾਰੀ^{੧੦} । ਭੂਖਨ^{੧੧} ਅੰਬਰ^{੧੨} ਓਵਿ^{੧੩} ਪਟੇਬਰ^{੧੪} ਸੁੰਦਰ ਮੰਦਰ ਅੰਦਰ
ਨਾਰੀ । ਆਸਨ ਡਾਰਤਿ^{੧੫} ਤਾ ਸਤਿਕਾਰਤਿ^{੧੬} ਧਾਰਤਿ ਨਾਨਕੀ ਆਨੰਦ
ਭਾਰੀ । ਗੀਤਨ ਗਾਵਤਿ ਜੇ ਮਨ ਭਾਵਤਿ ਜੀ ਹਰਖਾਵਤਿ ਹੈਂ ਮਿਲਿ ਸਾਰੀ
॥ ੪ ॥ ਕਥਿਤ ॥ ਨਿੱਧੇ ਕੋ ਬੁਲਾਇ ਕੈ ਜੈਰਾਮ ਇਉਂ ਅਲਾਇ ਬਚ
‘ਕੀਜੀਏ ਤਧਾਰੀ ਤਲਵੰਡੀ ਦੁਤ ਜਾਨਿ ਕੀ’ । ਕੁੰਕਮ^{੧੭} ਸੋਂ ਪਤੀਆ^{੧੮}
ਸੁਹਾਇ, ਮਿਸ਼ਟਾਨ ਸੰਗ^{੧੯}, ਧੌਮ^{੨੦} ਹੂ ਤੇ ਕਾਵਿ ਆਨਿ ਦੀਨੀ ਪਾਨ^{੨੧}
ਨਾਨਕੀ^{੨੨} । ਚਲਨੋ ਦਿਜ ਧਾਇ ਸਭਿ ਮਾਰਗ^{੨੩} ਬਿਹਾਇ ਕਰਿ^{੨੪}, ਕਾਲੂ
ਘਰ ਜਾਇ ਸੁਧ ਦਾਈ ਹਰਖਾਨ ਕੀ^{੨੫} । ਮਾਤ ਹਰਖਾਇ ਉਰ ਆਨੰਦ ਨ
ਮਾਇ, ਸੁਖ ਸਗੁਨ ਮਨਾਇ ਭਨੈ ‘ਕੋਨ ਮੇਰੇ ਮਾਨ ਕੀ’ ॥੫॥ ਵੇਹਗਾ ਹਰਖ
ਕਰਤਿ, ਉਰ ਮਹਿ ਸਰਸ^{੨੬} ਕਾਲੂ ਬਹੁ ਸੁਖ ਪਾਇ । ਤੂਰਨ ਤਮਾਰੀ ਕੋ
ਕਰਤਿ, ਖਰਚਤ ਧਨ ਕਰਿ ਚਾਇ ॥੬॥ ਸ਼ੇਰਠਾ ॥ ਸ੍ਰੀ ਨਾਨਕ ਕੀ ਮਾਤ ਕਰੀ
ਰੀਤਿ ਜੇ ਬਜਾਹਕੀ ਮੰਗਲ ਸਦਨ^{੨੭} ਸੁਹਾਤਿ ਤੋਰਨ^{੨੮} ਦਰ ਪਰ ਰਾਜਹੀ ॥
॥ ੭ ॥ ਕਥਿਤ ॥ ਨੰਗਰ ਕੀ ਨਾਰਿ ਸਭਲੀਨੀ ਹੈ ਹਕਾਰਿ^{੨੯}, ਕੀਨੇ ਅੰਗਨ^{੩੦}
ਸਿੰਗਾਰ ਕੋ ਅਨੰਦ ਉਰ ਆਵਤੀ । ਬੇਦਨ ਬਧੂਟੀ^{੩੧} ਛਬਿ ਸਭਿਨਿ ਕੀ
ਲੂਟੀ ਮਨੋਂ ਬਾਧਿ ਬਾਧਿ ਟੋਲੀ ਮੁਖ ਮੰਦ ਮੰਦ^{੩੨} ਗਾਵਤੀ ਚੂਨਰੀ^{੩੩} ਨਵੀਨ
ਲਾਲ ਛੂਟੀ^{੩੪}, ਸੁਠ^{੩੫} ਮਾਲ ਗਾਰੇ^{੩੬} ਬੇਂਦੀ^{੩੭} ਧਰੇ^{੩੮} ਭਾਲ^{੩੯}, ਪਰੀ ਹੀਏ

^੧ਜਾਵਣਾ ਕੀਤਾ । ^੨ਘਰ । ^੩(ਸਾਹੇ ਦੀ ਚਿੱਠੀ) ਦਿੱਤੀ । ^੪ਸੁਖ ਦੀ ਵਾਜ਼ੀ । ^੫ਵਿਵਾਹ । ^੬ਦਿਨਾ
^੭ਚਿੱਠੀ । ^੮ਚਿੱਠੀ ਪੜੀ । ^੯ਇਸਤੀਆਂ । ^{੧੦}ਸੁੰਦਰ ਨੇਣੀ ਵਾਲੀਆਂ । ^{੧੧}ਗਹਿਣੇ । ^{੧੨}ਕਪੜੇ ।
^{੧੩}ਪਹਿਨਕੇ । ^{੧੪}ਰੋਸ਼ਮੀ ਕਪੜੇ । ^{੧੫}ਵਿਛਾਕੇ । ^{੧੬}ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਆਦਰ ਕਰਦੀ ਹੋਈ । ^{੧੭}ਕੇਸਰ ।
^{੧੮}ਪਤ੍ਰਿਕਾ । ^{੧੯}ਮਿੱਠੇ ਨਾਲ । ^{੨੦}ਘਰ । ^{੨੧}ਹੱਥ । ^{੨੨}ਬੀਬੀ ਨਾਨਕੀ ਨੇ । ^{੨੩}ਰਸਤਾ । ^{੨੪}ਕੱਟਕੇ ।
^{੨੫}ਪੁਸ਼ੀ ਦੀ । ^{੨੬}ਬਧੂਤਾ ਘਰ । ^{੨੭}ਬੇਦਨਵਾਰ, ਧਾਰੀ ਵਿਚ ਪੱਤ੍ਰ ਪੌੜੇ ਬੰਨਣੇ । ^{੨੮}ਬੁਲਾ ਲਈਆਂ ।
^{੨੯}ਅੰਗਾਂ ਨੂੰ । ^{੩੦}ਵੇਦੀਆਂ ਦੀਆਂ ਇਸਤੀਆਂ ਨੇ । ^{੩੧}ਹੋਲੀ ਹੋਲੀ । ^{੩੨}ਚੰਨੀਆਂ । ^{੩੩}ਬੇਪਰਵਾਹੀ
ਨਾਲ, ਦਿਲਾ ਛੱਡਕੇ ਪਹਿਨਣਾ । ^{੩੪}ਸੁੰਦਰ । ^{੩੫}ਗਲ ਵਿੱਚ । ^{੩੬}ਬਿੰਦੀ । ^{੩੭}ਲਾਠੇ ।
^{੩੮}ਮੌੜੇ ਤੇ । *ਪਾ:-ਸੁਨਿਕੈ ਮਨ ਮੈ ਸੁ ਖਿਰੀ ਸੁਖ ਬਾਰੀ ।

ਹੁਲਸਾਵਤੀ॥ਬਰੀ^੧ ਦਰ^੨ ਨਾਰੀ^੩,ਗੁਰ ਮਾਤ ਸਤਿਕਾਰੀ ਸਭਿ,ਭਈ ਭੀਰ
ਭਾਰੀ,ਘਰ ਥਾਵ ਹੂੰ ਨ ਪਾਵਤੀ ॥੮॥ ਦੇਤਿ ਹੈਂ ਵਧਾਈ, ਲੇਤਿ ਸੋ ਗੁਨੀ
ਚਵਾਇ ਸੀਸ^੪, ਪੂਜਿ ਸੁਤ ਈਸ਼ ਕੋ ਅਬਿਘਨਾ^੫ ਮਨਾਵਈ^੬। ਸੁਨਿ
ਪੁਰਿ^੭ਸਾਰੇ ਆਏ ਜਾਚਕ ਦੁਆਰੇ ਮਿਲਿ, ਮਾਂਗਤਿ ਜੋ ਦੇਤਿ ਸੋਊ, ਛੁਛ ਨ
ਹਟਾਵਈ॥ਕੀਨੋ ਪਕਵਾਨ,ਬਾਂਟਿ ਦੀਨੋ ਸਨਮਾਨ ਸਨ^੮,ਅਧਿਕ ਉਮੰਗ
ਸਿੰਗ ਅੰਗ ਮੈਂ ਨ ਮਾਵਈ। ਦੁੰਦਭੀ^੯ ਔ ਭੇਰੀ ਪੋਰੀ^{੧੦} ਧਰੀ ਬਿਧਿ ਖਰੀ
ਥਾਜੈ, ਨਾਰਿਨਿ^{੧੧}* ਕੀ ਭੀਰ ਭਰੀ ਹੇਰਿ^{੧੨}ਸੁਖ ਪਾਵਈ॥੯॥ ਹੁਤੀ ਕੁਲ-
ਗੀਤਿ ਜੋਊ ਕਾਲੂ ਸਭਿ ਕੀਨਿਸੋਊ ਆਏਬੇਦੀ ਸਭਿਕੋਊ ਰਿਦੇ ਹਰਖਾਇ
ਕੈ। ਬੋਲਿਕੈ ਬਦਨ^{੧੩}ਨਿਜ ਸਸੁਰੇ^{੧੪}ਸਦਨ ਸੁਧ ਭੇਜੀ^{੧੫}ਜਸਪਦ^{੧੬} ਏਕ
ਮਾਨਵ ਪਠਾਇ ਕੈ। ਸੁਨੀ ਮਨ ਭਾਏ ਤਿਨ ਮੰਗਲ ਕਰਾਏ ਬਹੁ ਲੇਖ
ਕੈ ਸਮਾਜ ਸਭਿ ਆਏ ਸੁਖ ਪਾਇ ਕੈ। ਮਿਲ ਕੈ ਵਿਚਾਰ ਕਰਿ ਚਲੇ ਸੁਲ-
ਤਾਨਪੁਰਿ-ਸੋਜ^{੧੭}ਲੀਜੈ ਸਰਸ^{੧੮}ਨ ਦੀਜੀਏ ਭੁਲਾਇਕੈ-॥੧੦॥ ਸ੍ਰੋਯਾ॥
ਕਾਲੂ ਗਯੋ ਤਬ ਰਾਇ ਕੇ ਪਾਸ ਕਰੀ ਅਰਦਾਸ ਤਜੀਮ ਬਖਾਨੀ^{੧੯}।
‘ਨਾਨਕ ਦਾਸ ਤੁਮਾਰੈ ਕੋ ਬਜਾਹਿ ਚਲੇ^{੨੦}ਸੁਲਤਾਨ ਪੂਰੇ ਮਮ ਠਾਨੀ।
ਆਇਸੁ^{੨੧}ਲੇਨਿ ਕੋ ਆਯੋ ਮੈਂ ਰਾਇ ਜੀ! ਦੇਹੁ ਬੁਝਾਇਕੈ ਬਾਤ ਸਯਾਨੀ’।
ਰੋਸ ਮੈਂ ਰਾਇ ਭਯੋ ਸੁਨਿਕੈ, ‘ਮਤਿ ਕਾਲੂ ਰਹੀ ਤੁਝ^{੨੨}ਨੀਤ ਅਜਾਨੀ’
॥੧੧॥†ਤਾਤ ਪਛਾਨਤਿ^{੨੩},ਭੇਦ ਲਖੈਂ ਨਹਿ,ਦੁਖਤਿ ਮੋਹਿ ਕਰੈ^{੨੪},ਬਿਨ

^੧ਵੜੀਆਂ। ^੨ਦਰਵਾਜ਼ੇ। ^੩ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ। ^੪ਸਿਰ। ^੫ਮੰਗਲ। ^੬ਮਨਾਵਦੀ ਹੈ, ਭਾਵ ਈਸ਼ਰ ਨੂੰ ਪੂਜਕੇ ਪੁੱਤ੍ਰ ਦਾ ਮੰਗਲ ਮਨਾਂਦੀ ਹੈ। (ਅ) ਈਸ਼ ਦੇ ਪੁੱਤ੍ਰ ਗਣੇਸ਼ ਨੂੰ। ^੭ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ। ^੮ਖਾਲੀ ਨਹੀਂ ਮੋੜਦੀ। ^੯ਆਵਰ ਨਾਲ। ^{੧੦}ਨਗਾਰਾ। ^{੧੧}ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਅੱਗੇ। ^{੧੨}ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ। ^{੧੩}ਵੇਖਕੇ। ^{੧੪}ਮੁਖੇਂ। ^{੧੫}ਸਹੁਰੇ। ^{੧੬}ਖਬਰ ਘੱਲੀ। ^{੧੭}ਛੋਤੀ। ^{੧੮}ਸਮਾਨ। ^{੧੯}ਵਧੇਰਾ। ^{੨੦}ਸਲਾਮ ਕੀਤੀ। ^{੨੧}ਮੈਂ ਚਲਿਆ ਹਾਂ। ^{੨੨}ਆਗਯਾ। ^{੨੩}ਭੇਰੀ (ਮਤਿ)। ^{੨੪}ਸਦਾ ਅੰਝਾਣਾ ਵਰਗੀ। ^{੨੫}ਪੁੱਤ੍ਰ ਹੀ ਸਮਝਦਾ ਹੈਂ। ^{੨੬}ਗੁਨਾਹੀਂ ਮੈਨੂੰ ਕਰਦਾ ਹੈ। *ਪਾ:-ਨਰਨ-ਹੈ।

†ਤਲਵੰਡੀ ਦੇ ਰਾਜਾ ਰਾਇ ਦੁਲਾਰ ਜੀ ਦਾ ਸਿਦਕ ਅਸਾਂ ਲਈ ਸਿਖਯਾ ਦਾਤਾ ਹੈ, ਆਪ ਕਿਸ ਅਦਭੁਤ ਜੁਗਤੀ ਨਾਲ ਛੰਦ ੧੩ ਵੇਂ ਵਿਚ ਬਾਬਾ ਕਾਲੂ ਜੀ ਨੂੰ ਸਮਝਾ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ ਮੁਕਟ ਸਿਰ ਪਰ ਸ਼ੋਭਦਾ ਹੈ, ਪੈਰਾਂ ਪਾਇਆਂ ਓਹ ਸ਼ੋਭਾ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ, ਕਿੰਤੂ ਪਾਵਨ ਵਾਲੇ ਦੀ ਅਯੋਗਤਾ ਹੈ, ਵੇਰ ਖਾਏ ਕਾਲੂ ਜੀ ਨੂੰ ਆਖਣਾ ‘ਬਿਨ ਬਖਸ਼ਣ ਬਖਸ਼ੇ ਸਦਾ’ ਵਿਚ ਖੋਸੀ ਉੱਚਤਾ ਦਰਸਾਈ ਹੈ।

ਜਾਨੀ^੧ । ਦਾਸ ਲਖੈ ਤਿਹਕੋ ਮਨ ਮੈਂ, ਤਿਹੂੰ ਲੋਕਨ ਕੋ ਪਤਿ ਜੋ ਗਤਿ-
 ਦਾਨੀ^੨ । ਹੋਤਿ ਰਿਦਾ ਮਮ ਰੋਜ ਸੁਨੇ ਬਚ ਫੇਰ ਕਰੋ ਨਹਿ ਐਸ ਬਖਾਨੀ ।
 ਤੋਹਿ ਰਹਜੋ ਸਮਝਾਇ ਸਭੈ ਬਿਧਿ ਏਕ ਭੀ ਬਾਤ ਨਹੀਂ ਮਨ ਮਾਨੀ^੩ ॥੧੨॥
 ਕਾਲੂ ਬਖਾਨਤਿ 'ਰਾਇ ਸੁਨੇ ! ਤੁਮੈਂ ਈਸੁਰ ਕੇ ਸਮ ਜਾਨਤਿ ਹੋਂ । ਬੈਸ^੪
 ਵਡੀ ਪੁਰਿਕੇ ਪਤਿ ਰਾਵਰਿ ਆਦਰ ਮਾਨ ਪਛਾਨਤਿ ਹੋਂ^੫ ॥ 'ਆਦਰ ਔਰਨ
 ਬਾਤਨ ਕੋ, ਸੁਨਿ ਕਾਲੂ ! ਮੈਂ ਹੀਨਤ^੬ ਮਾਨਤਿ ਹੋਂ । ਸੀਸ ਕਿਰੀਟ ਸੁਹਾਵਤਿ ਹੈ,
 ਪਗ ਪਾਵਤਿ, ਮੁਢ ਮੈਂ ਠਾਨਤਿ ਹੋਂ^੭ ॥੧੩॥ ਦੇਹਗ ॥ 'ਅਬ ਕੋ ਕਹਿਬੈ ਬਖਸ਼ਿਐ
 ਬਹੁਰਿ ਨ ਕਰੋ ਉਚਾਰਿ। ਵਿਸਰਿ ਜਾਤਿ ਮਮ ਰਿਦੇ ਤੇ ਰਾਖੋ ਅਬੈ ਸੰਭਾਰਿ'
 ॥੧੪॥ ਸੋਰਠਾ ॥ 'ਹੋਂ ਬਖਸ਼ਨ ਕੋ ਕੋਨ, ਬਖਸ਼ਨ ਉਚਿਤ^੮ ਸੁ ਬਖਸ਼ਈ ।
 ਸੁਤ ਨਾਨਕ ਤੁਝ ਭੋਨ^੯ 'ਬਿਨ ਬਖਸ਼ਨ' ਬਖਸ਼ੈ ਸਦਾ ॥੧੫॥ ਸ੍ਰੋਯਾ ॥ ਜਾਹੁ
 ਅਬੈ ਹਮਰੀ ਦਿਸਤੈ ਕ੍ਰਿਤ^{੧੦} 'ਬੰਦਗੀ ਨਾਨਕ ਚੰਦ ਅਗਾਰੀ। ਹਾਸਲ ਹੋਇ
 ਮੁਰਾਦ ਤੁਮਾਰ ਖੁਦਾਇ ਕਰੈ ਸਭਿ ਕਾਰ^{*} ਸਵਾਰੀ। ਸੁਮਤਾ ਖੋਇ, ਉਦਾ-
 ਰਤਾ ਧਾਰਿ ਕਰੋ ਉਪਬਾਹ^{੧੧} ਸੁ ਕੀਰਤਿ ਕਾਰੀ। ਮੋਹਿ ਨਿਕੇਤ^{੧੨} ਤੇ ਚਾਹਿ
 ਸੁ ਲੇਵਹੁ, ਹੋਂ ਸਿਵਕਾ^{੧੩} 'ਰਬ ਐ ਧਨ ਭਾਰੀ' ॥੧੬॥ ਲੀਨੇ ਤੁਰੰਗਮ^{੧੪}

^੧ਜਾਣੇ ਬਿਨਾਂ । ^੨ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ । ^੩ਮੁਕਤੀ ਦਾਤਾ । ^੪ਉਮਰ । ^੫ਇਥੋਂ ਰਾਇ ਬੋਲਿਆ:-
 'ਨਿਰਾਦਰੀ । ^੬ਮੁਕਟ ਸਿਰ ਤੇ ਹੀ ਸੋਹਦਾ ਹੈ, ਪੈਰਾਂ ਵਿੱਚ ਮੁਕਟ ਜੋ ਰੱਖੇ ਉਸ ਨੂੰ ਮੈਂ ਮੂਰਖ
 ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ । ^੭ਕਾਲੂ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ । ^੮ਰਾਇ ਜੀ ਬੋਲੇ । ^੯ਬਖਸ਼ਿੰਦੇ । ^{੧੦}ਤੇਰੇ ਘਰ ।
^{੧੧}ਨਾ ਬਖਸ਼ਣੇ ਜੋਗ ਨੂੰ । ^{੧੨}ਕਰਨੀ । ^{੧੩}ਸ਼ਾਂਦੀ । ^{੧੪}ਮੇਰੇ ਘਰੋਂ । ^{੧੫}ਪਾਲਕੀ । ^{੧੬}ਘੋੜੇ ।

*ਪਾ:- ਸੁਭ ਕਾਜ । †ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਵਿਆਹ ਸਮੇਂ ਬਹੁਤੇ ਸਾਜ਼ੇ ਸਾਮਾਨ
 ਹੋਣ ਬਾਬਤ ਕਈ ਅਨਜਾਣਾਂ ਨੇ ਝੰਕਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਬਾਬਾ ਕਾਲੂ ਜੀ ਤਾਂ ਮਾਮੂਲੀ
 ਪਟਵਾਰੀ ਸਨ । ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹੋਠ ਲਿਖੀਆਂ ਗਲਾਂ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਕਿ
 ਪਟਵਾਰੀ ਅੱਜ ਕਲ ਦਾ ਹੋਰ ਸ਼ੌ ਹੈ ਤੇ ਤਦੋਂ ਦਾ ਹੋਰ ਸੀ, ਅਤੇ ਪਰਗਣੇ ਤੇ ਜਰੀਰਦਾਰਾਂ
 ਦਾ ਨਿਜ ਦਾ ਪਟਵਾਰੀ ਸਾਰੇ ਪਿੰਡਾਂ ਦਾ ਕਾਰਦਾਰ ਬੀ ਹੁੰਦਾ ਸੀ, ਅਜੇ ਤੱਕ
 ਬੀ ਲਹਿੰਦੇ ਵੱਲ ਕਿਤੇ ਕਿਤੇ ਨਿਜ ਦੇ ਪਟਵਾਰੀ ਰਈਸਾਂ ਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਮਾਨੋਂ ਵਜ਼ੀਰੀ
 ਕਰਦੇ ਹਨ । ਸੋ ਮਹਿਤਾ ਕਾਲੂ ਜੀ ਰਾਇ ਬੁਲਾਰ ਦੇ ਸਾਰੇ ਤੱਪੇ ਦੇ ਕਾਰਦਾਰ
 ਸਨ । ਦੂਜੇ-ਕਾਲੂ ਜੀ ਇਕ ਖਾਨਦਾਨੀ ਸੂਰਜ ਬੰਸੀ ਖੱਤ੍ਰੀ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅਪਣਾ ਗੁਜ਼ਾਰਾ
 ਭੀ ਕਾਫੀ ਸੀ । ਫੇਰ ਨਗਰੀ ਦੇ ਰਾਜੇ ਦਾ 'ਸੋਦਰ ਸਮ ਕਾਲੂ ਸੰਗ ਪਜਾਰੂ' ਬੀ
 ਕਵੀ ਜੀ ਲਿਖ ਆਏ ਹਨ । ਫੇਰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ
 ਜਦ ਅਵਤਾਰ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਬਾਲ ਅਵਸਥਾ ਤੋਂ ਹੀ ਰਾਇ ਬੁਲਾਰ ਦਾ

[ਭਾਰੀ ਟੁਕ ਢੇਬੇ ਅਕਲ ਪੈਂਦੇ ਹੋ ਹੋਠ] ॥

ਭੂਖਨ ਸੰਜੁਤਿ^੧ ਸੁੰਦਰ ਜੀਨ ਜਿਨੈ ਛਬਿ ਛਾਈ । ਸਮੇਦਨ^੨ ਐ ਸਕਟੇ^੩
ਸੁਭ ਸਾਜਿਕੈ ਤੇਬੂ ਕਨਾਤ ਲਏ ਸਮਦਾਈ।ਕਾਲੁ ਨ ਲੇਵਤਿ ਹੈ ਧਨਹਾਥ
ਮੈਂ ਭੂਪਤ ਦੇਤਿ ਭਯੋ ਬਰਿਆਈ^੪।ਬੰਦਨ ਕੋ ਕਰਿ ਹੋਇ ਬਿਦਾ ਨਿਜਧਾਮ
ਗਯੋ,ਮਨ ਮੈਂ ਹਰਿਖਾਈ॥੧੭॥ ਮਾਨਵ ਭੋਜ ਬੁਲਾਇ ਪਠੇ ਸਭਿ ਹੈ ਪੁਰਿ
ਮੈਂ ਰਹਿੰ ਬੇਦੀ ਜੁ ਗਯਾਤੀ^੫ । ਦੇ ਸਨਮਾਨ ਬਖਾਨ ਕੀਯੋ ‘ਮਨ ਜਾਨਤੁ
ਬੀਸ ਹਮਾਰ ਹੈ ਖਯਾਤੀ^੬ । ਸੋ ਪਟਵਾਰੀ ਰੰਧਾਵਨ ਕੋ ਜਿਨਕੇ ਬਹੁ ਗ੍ਰਾਮ
ਹੈ ਵੀਰਘ^੭ ਜਾਤੀ । ਭੂਰ^੮ ਕਰੋ ਮਿਲਿਕੈ ਜਸੁ ਪਾਵਨ^੯ ਜੇ ਜਗ ਮੈਂ ਸੁਭ
ਰੀਤਿ ਸੁਹਾਤੀ॥੧੮॥ਦੋਹਰਾ॥ਇਕ ਮੇਰੀ ਤੁਮ ਨਹਿ ਲਖੇ ਹੈ ਸਭਿ ਹੀ ਕੀ
ਲਾਜ । ਗਮਨਹੁ ਅਬਹਿ ਬਿਲੈਬ^{੧੦} ਤਜਿ^{੧੧} ਸੁੰਦਰ ਸਾਜਹੁ ਸਾਜ^{੧੨} ॥੧੯॥
ਸੁਨਿ ਸੁੰਨਨ ਬੇਦੀ ਸਭੈ ਬਾਨੇ^{੧੩} ਭਲੇ ਬਨਾਇ । ਲੇ ਧਨ ਨਿਜ ਨਿਜ ਧਾਮ
ਤੇ ਚਲੇ ਚਤੁਰ ਚਿਤ ਚਾਇ ॥੨੦॥ਸ਼੍ਲੋਕ॥ ਕੰਚਨ^{੧੪} ਭੂਖਨ^{੧੫} ਪਾਇ ਘਨੇ
ਨਗ ਬੀਚ ਬਨੇ ਜਿਨਕੇ ਝਮਕਾਵੇਂ । ਕੰਕਨ^{੧੬} ਅੰਗਦ^{੧੭} ਕੁੰਡਲ ਤੇ ਮੁਖ
ਮੰਡਲ ਸੁੰਦਰ ਕੋ ਦਰਸਾਵੇਂ । ਮਾਲ^{੧੮} ਬਿਸਾਲ^{੧੯} ਭਲੇ ਗਰ ਧਾਰਿ,ਅਮੋਲ
ਦੁਕੂਲ^{੨੦} ਲੀਏ ਮਨ ਭਾਵੇਂ । ਸੀਸਨ ਪੈ ਸਿਰਪੇਚ^{੨੧} ਬਧੇ ਧਰਿ ਕੈ ਕਲਗੀ
ਅਧਿਕਾਇ ਸੁਹਾਵੇਂ ॥ ੨੧ ॥ ਦੋਹਰਾ ॥ ਛੈਲ^{੨੨} ਛਬੀਲੇ ਛਬਿ ਭਰੇ, ਛਾਪ^{੨੩}
ਛਲਾਯਨ^{੨੪} ਹਾਥ। ਸਜਿ ਸਜਿ ਬਾਹਨ^{੨੫} ਆਪਨੇ ਭਏ ਬਰਾਤੀ ਸਾਥ॥੨੨॥

^੧ਸਮੇਤ । ^੨ਰਬ । ^੩ਗੱਡੇ । ^੪ਜੋਹੋਜੋਰੀ । ^੫ਇਕੋ ਗੋਤ ਦੇ ਸਨਬੰਧੀ । ^੬ਪ੍ਰਗਟ । ^੭ਵਡੀ ।
^੮ਬਹੁਤ । ^੯ਪਵਿੱਤ੍ਰ । ^{੧੦}ਦੇਰੀ । ^{੧੧}ਛੱਡਕੇ । ^{੧੨}ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ । ^{੧੩}ਸੋਨੇ ਦੇ । ^{੧੪}ਗਹਿਣੇ । ^{੧੫}ਕੋਕਣ ।
^{੧੬}ਬਹੁੱਟੇ । ^{੧੭}ਮਾਲਾ । ^{੧੮}ਬੜੀ । ^{੧੯}ਦੁਪੱਟੇ । ^{੨੦}ਚੀਰੇ,ਦਸਤਰ । ^{੨੧}ਬਾਂਕੇ ਜੁਵਾਨ । ^{੨੨}ਮੰਦਰੀ ।
^{੨੩}ਛੱਲੇ । ^{੨੪}ਅਸਵਾਰੀਆਂ ।


—ਝੁਕ [ਪਿਛਲੇ ਪੰਨੇ ਦੀ ਬਾਕੀ ਟੁਕ]

ਸਿਦਕ ਅੱਲਾ ਦੇ ਰਸੂਲ ਜੋਹਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਪੁਰ ਪੱਕਾ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ ਜੋ ਉਸ
ਦੀ ਜ਼ਬਾਨੀ ਇਸੇ ਅਧਿਆਯ ਦੇ ੧੨ਵੇਂ ਛੰਦ ਵਿਚ ਕਵਿ ਜੀ ਨੇ ਦਰਸਾਇਆ ਹੈ। ਅਸੀਂ
ਸਾਦਕ ਰਾਜੇ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪਿਆਰੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਲਈ ਸ਼ਾਦੀ ਸਮੇਂ ਆਪਣੇ ਸਾਹੇ ਰਾਜਸੀ ਸਾਜੋ-
ਸਾਮਾਨ ਬਾਬੇ ਕਾਲੂ ਜੀ ਦੇ ਹਾਜ਼ਰ ਕੀਤੇ ਦੱਸੇ ਹਨ, ਜੋ ਇਸ ੧੭ਵੇਂ ਛੰਦ ਤੋਂ ਪ੍ਰਗਟ ਹਨ।
ਅਜੇ ਅੱਗੇ ਵੇਰ ਜਨੇਤ ਨੇ ਸੁਲਤਾਨਪੁਰ ਜਾਣਾ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਨਵਾਬ ਚੋਲਤਖਾਨ ਲੋਈ ਨੇ
ਆਪਣੇ ਰਾਜਸੀ ਸਾਮਾਨ ਜਨੇਤ ਵਾਸਤੇ ਪੇਸ਼ ਕਰਨੇ ਹਨ, ਵੇਖੋ ਇਸੇ ਅਧਿਆਯ ਦਾ ੪੧, ੪੨
ਛੰਦ। ਕੁਤਰਕ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਇਹ ਨਹੀਂ ਵਿਚਾਰਿਆ ਕਿ ਕਵਿ ਜੀ ਸਾਜੋ ਸਾਮਾਨ
ਭਾਰੀ ਹੋਣ ਦਾ ਪਤਾ ਆਪ ਦੇ ਰਹੇ ਹਨ।

ਕਥਿਤ ॥ ਸਜੈਦਨ^੧ ਤੁਰੇਗਮ^੨ ਸਕਟ^੩ ਪੈ ਅਰੁਵੇ ਕੇਉ^੪
ਜਰੀ^੫ ਸੇਰਿ ਜਰੇ ਰਾਜੈ^੬ ਆਰਨ^੭ ਉਛਾਰਿਹੀਂ । ਬਾਰਬਧੁ^੮
ਬਿੰਦ^੯ ਸੇਰਿ ਗਮਨੀ ਉਮੰਗਿ ਮਨ ਅੰਗਨ ਸੰਗਾਰਕੈ

^੧ਰਥਾਂ । ^੨ਘੋੜਿਆਂ । ^੩ਗਡਿਆਂ । ^੪ਭਿੱਲੇ । ^੫ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਦੇ ਹਨ । ^੬ਲਾਲ (ਕਪੜੇ) । ^੭ਸਮੂਹ ।

* ਨੱਚਣਹਾਰੀ ਦੇ ਨਾਚ ਦਾ ਜੋ ਜ਼ਿਕਰ ਇਸ ਅਧਿਆਜ ਵਿਚ ਆਇਆ ਹੈ ਇਸ ਦੀ ਵੀਚਾਰ ਸਾਨੂੰ ਕਵਿ ਜੀ ਦੇ ਦੱਸੇ ਆਪਣੇ ਗੰਥ ਲਿਖਣ ਦੇ ਸੋਮਿਆਂ ਵੱਲ ਲੈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪਤਾ ਆਪ ਨੇ ਅਧਿਆਜ ੩੭ ਅੰਕ ੬੫ ਤੋਂ ੭੧ ਵਿਚ ਆਪ ਦਿੱਤਾ ਹੈ । (ਦੇਖੋ ਪਸਤਾਵਨਾ ਦਾ ਪੰਨਾ ੧੬੦) । ਵਾਰਾਂ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਤੇ ਜਨਮਸਾਖੀ ਭਾਈ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਤੇ ਹਕੀਕਤ ਰਾਹ ਮੁਕਾਮ ਅਤੇ ਉਪਰ ਦੱਸੇ ੩੭ਵੇਂ ਅਧਿਆਜ ਦੇ ਆਦਿ ਦੇ ਛੰਦਾਂ ਦੇ ਪੜ੍ਹਨ ਤੋਂ ਇਹ ਬੀ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਆਪਦੇ ਪਾਸ ਇਕ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਹੋਸੀ ਜੋ ਭਾਈ ਬਾਲੇ ਵਾਲੀ ਬਯਾਸਾ ਵਿਚ ਡੋਬਕੇ ਹਿੰਦਾਲੀਆਂ ਨੇ ਉਸੇ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਲਿਖੀ ਹੈ ਤੇ ਉਸ ਵਿਚ ਮਿਲਾਵਟਾਂ ਪਾਈਆਂ ਹਨ, ਜਿਸਨੂੰ ਕਵੀ ਜੀ ਖੀਰ ਵਿਚ ਮੱਖੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ । ਕਵਿ ਜੀ ਅਪਣਾ ਮਨੋਰਥ ਦੱਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮੈਂ ਖੀਰ ਸ਼ੁਧ ਕਰਨਾ ਹੈ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਾਰੇ ਸੋਮਿਆਂ ਵਿਚ ਅਰਥਾਤ ਭਾਈ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਦੀ ਸਾਖੀ, ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਤੇ ਹਿੰਦਾਲੀਆਂ ਦੀ ਘੜੀ ਬਾਲੇ ਵਾਲੀ ਆਮ ਮਿਲਦੀ ਸਾਖੀ ਵਿਚ ਵਜਾਹ ਦੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿਚ ਨੱਚਣ ਵਾਲੀ ਦਾ ਕਿਤੇ ਜ਼ਿਕਰ ਨਹੀਂ ਆਯਾ । ਇਸ ਤੋਂ ਹੁਣ ਸਿੱਟੇ ਦੇ ਨਿਕਲਦੇ ਹਨ ਕਿ ਯਾ ਤਾਂ ਇਹ ਪ੍ਰਸੰਗ ਕਵਿ ਜੀ ਨੇ ਕੋਲੋਂ ਪਾਯਾ ਹੈ, ਯਾ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਲਾਜਕ ਪਰ ਨਾਚ ਰੰਗ ਦੇ ਸ਼ੋਕੀਨ ਕਵਿ ਨੇ ਆਖੇਪ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਅਰਥਾਤ ਕੋਲੋਂ ਘੜਕੇ ਵਿਚ ਚਾਲਾਕੀ ਨਾਲ ਮਿਲਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ । ਕਵਿ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਇਸ਼ਟਾਪਤੀ, ਸਾਖੀਆਂ ਨੂੰ ਸ਼ੁਧ ਕਰਨ ਦਾ ਮਨੋਰਥ ਦੱਸਣਾ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅਪਣਾ ਜੀਵਨ ਨਾਮ 'ਜਪਣ ਵਾਲਾ, ਭਗਤੀ ਭਾਵ ਵਾਲਾ, ਗਿਆਨ ਵਾਲਾ ਹੋਣਾ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਉਚੇ ਇਖਲਾਕ ਦਾ ਗੁਣ ਕੱਥਕ ਹੋਣਾ ਅਨੁਮਾਨ ਦੇਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਜ਼ਿਕਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਪਾਯਾ, ਇਹ ਕਿਸੇ ਦਰਬਾਰੀ ਸ਼ੋਕੀਨ ਕਵਿ ਦਾ ਆਖੇਪ ਹੈ । ਜੇ ਵਿਚਾਰ ਲਈ ਇਹ ਮੰਨ ਲਿਆ ਜਾਵੇ ਕਿ ਕਵਿ ਜੀ ਦਾ ਅਪਣਾ ਹੀ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਗੱਲ 'ਇਤਿਹਾਸਕ ਵਾਕਿਆ' ਨਹੀਂ ਬਣ ਸਕਦੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਪੁਰਾਤਨ ਜਨਮ ਸਾਖੀ† (ਵਲੈਤ ਤੇ ਹਾਫਜ਼ਾਬਾਦ ਵਾਲੀ), ਬਾਲੇ ਵਾਲੀ ਜਨਮ ਸਾਖੀ, ਭਾਈ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਦੀ ਜਨਮ ਸਾਖੀ, ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਦੀਆਂ ਵਾਰਾਂ, ਮਹਿੰਮਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼‡ ਕਿਸੇ ਬੀ ਪੁਰਾਣੇ ਗੰਥ ਵਿਚ ਇਸ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਨਹੀਂ ਆਯਾ; ਉਤਾਰਧ ਅਧਿਆਜ ੪੨ ਅੰਕ ੨੮ ਵਿਚ ਕਵਿ ਜੀ ਆਪ ਸਤਿਗੁਰ ਦੇ ਮੁਖਾਰਬਿੰਦ ਤੋਂ ਉਚਰਵਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਵੇਸ਼ਵਾ ਦਾ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨਾ ਬੀ ਨਾ ਚਾਹੀਏ ਤਾਂਤੇ ਸਪਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਗੱਲ ਇਤਿਹਾਸਕ ਵਾਕਿਆ ਨਹੀਂ ਹੈ । ਪੁਰਾਤਨ

[ਬਾਗੀ ਟੂਥ ਦੇਖੋ ਅਗਲੇ ਪੰਨੇ ਦੇ ਖੇਤ] 

† ਜੇ ਹੁਣ ਛਪ ਚੁਕੀ ਹੈ ਤੇ 'ਖਾਲਸਾ ਸਮਾਚਾਰ' ਦੇ ਦਫਤਰੋਂ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ।
‡ ਇਹ ਗੰਥ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਤੋਂ ਲਗ ਪਗ ੨੫ ਯਾ ੩੦ ਵਰ੍ਹੇ ਪਹਿਲੇ ਲਿਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ।

ਅਨੇਗ ਮਾਨ ਟਾਰਿਹੀ^੧ । ਬਾਦਿਤ ਬਜਾਨ ਹਾਰ^੨ ਕੌਡਕ^੩ ਕਰਨਹਾਰ
ਭਾਰਕੇ ਉਚਾਨਹਾਰ^੪ ਤਜਾਰਭੇ ਅਪਾਰਹੀ । ਧਰੇਹੈ ਤੁਖਾਰ^੫ ਪਰਦੀਰਘ

^੧ਕਾਮ ਦਾ ਬੀ ਮਾਨ ਉਤਾਰ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ^੨ਵਾਜੇ ਵਜਾਣ ਵਾਲੇ। ^੩ਤਮਾਸ਼ੇ। ^੪ਚੁਕਣ ਵਾਲੇ। ^੫ਉਠਾ।

[ਪਿਛਲੇ ਪੰਨੇ ਦੀ ਬਾਕੀ ਟੁਕੜੀ ਇਹ ਹੈ।]

ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਤੋਂ ਤਾਂ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਵਜਾਹ ਬਚਪਨ ਵਿਚ—ਜਦੋਂ ਕਿ ਆਪ ਤਲਵੰਡੀ ਸਨ—ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਸੁਲਤਾਨ ਪੁਰ ਨੂੰ ਟੁਰਨ ਵੇਲੇ ਸ੍ਰੀ ਸੁਲੱਖਣੀ ਜੀ ਅਪਣੇ ਨਾਲ ਟੁਰਨ ਲਈ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਭਾਈ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬੀ ਵਿਵਾਹ ਇਸੇ ਉਮਰੇ ਲਿਖਦੇ ਹਨ। ਤਲਵੰਡੀ ਦਾ ਗਇ ਬੁਲਾਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਬਚਪਨ ਵਿਚ ਹੀ ਕ੍ਰਿਸਮੇ ਦੇਖਕੇ ਮੁਰੀਦ ਹੋ ਚੁਕਾ ਸੀ, ਤੇ ਧਰਮ ਤੇ ਇਖਲਾਕ ਵਾਲਾ ਬੰਦਾ ਸੀ, ਉਸ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ (ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕੁਛ ਉਹ ਸੀ), ਨਾਚ ਰੰਗ, ਸ਼ਰਾਬਾਂ, ਤਮਾਸ਼ੇ ਨਹੀਂ ਸਨ, ਜਿਸਤੋਂ ਅਗਲਬ ਹੋ ਸਕੇ ਕਿ ਨਾਲ ਨਚਣੀਆਂ ਬੀ ਦੇ ਦਿਤੀਆਂ ਹੋਣ। ਉਹ ਇਖਲਾਕੀ ਤੇ ਧਰਮੀ ਹੋ ਚੁਕਾ ਬੰਦਾ ਹੋਰ ਮੱਦਦ ਵਿਆਹ ਵਿਚ ਦੇਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਇਹ ਮੱਦਦ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕੋਈ ਹੋਰ ਇਹ ਖੁਲ੍ਹ ਲਵੇ ਤਾਂ ਖੁਲ੍ਹ ਦੇ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਤਾਂਤੇ ਦਲੀਲ ਤੇ ਵਾਕਿਆਤ ਇਹੋ ਸਿੱਧ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਗਲ 'ਇਤਿਹਾਸਕ ਵਾਕਿਆ' ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਫਿਰ ਅਸੀਂ ਜੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੁਭਾਵ ਤੇ ਉਚਾਰੇ ਵਾਕਾਂ ਵੱਲ ਆਵੀਏ ਤਾਂ ਬੀ ਇਹੋ ਉਗਾਧੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਗਲ ਹੋ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬਚਪਨ ਵਿਚ ਹੀ ਪੱਟੀ ਉਚਾਰੀ, ਏਭ ਦਿਖਾਵੇ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਵਾਕ ਕਹੇ, ਆਤਮਕ ਜੰਦ ਦਾ ਆਦਰਸ਼ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ, ਵੈਰਾਗ ਤੇ ਪਰਵੈਰਾਗ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਉਚਾਰੇ, ਜੋ ਉਥੇ ਆਤਮ ਰਸਾਂ ਦੇ ਸਿਰੀਤ ਗਾਉਂ ਰਹੇ ਸਨ, ਉਹ ਕਦ ਆਗਯਾ ਦੇਂਦੇ ਸੇ ਕਿ ਵਜਾਹ ਨਾਲ ਤਾਇਫੇ ਜਾਣ। ਫਿਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅਪਣੀ ਗਾਇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਉਚਾਰੇ ਵਾਕ ਨਾਚ ਰੰਗ ਤਮਾਸ਼ਿਆਂ ਤੇ ਵਿਭਚਾਰੀ ਗੱਲਾਂ ਬਾਬਤ ਸਾਡੇ ਪਾਸ ਮੇਸੂਦ ਹਨ। ਆਪ ਉਚਾਰਦੇ ਹਨ:—

ਪੁਨਾ:—ਪਿਰ ਬਿਨੁ ਕਿਆ ਤਿਸੁ ਧਨ ਸੀਗਾਰਾ ॥ ਪਰ ਪਿਰ ਰਾਤੀ ਖਸਮੁ ਵਿਸਾਰਾ ॥ ਜਿਉ

ਬੇਸੁਆ ਪੂਤ ਬਾਪੁ ਕੋ ਕਹੀਐ ਤਿਉ ਫੋਕਟ ਕਾਰ ਵਿਕਾਰਾ ਹੇ ॥ ੫ ॥ [ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੧]

ਪੁਨਾ:—ਮੋਹਣੀ ਮੁਖਿ ਮਣੀ ਸੋਹੇ ਕਰੇ ਹੰਗਿ ਪਸਾਉ ॥ ਮਤੁ ਦੇਖਿ ਭੁਲਾ ਵੀਸਰੇ ਤੇਰਾ
ਚਿਤਿ ਨ ਆਵੈ ਨਾਉ ॥ [ਸਿਰੀ ਰਾਗ ਮਹਲਾ ਪਹਿਲਾ ੧]

ਕਵਿ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬੀ ਅਪਣੀ ਗਾਇ ਵੇਸਵਾਪਰ ਪੂਰਬਾਰਧ ਦੇ ੪੭ਵੇਂ ਅਧਿਆਯ ਦੇ ੨੬ਵੇਂ ਅੰਕ ਵਿਖੇ ਸੰਗਲਾ ਦੀ ਪਦੀ ਆਵੇਸ਼ ਵਾਏ ਨਾਚ ਪਰਸਤਿਤੁ ਦੂਜੀ ਦੀ ਜ਼ਬਾਨੀ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦੇ ਹਨ:—
ਚੋਪਈ ॥ ਦੁਰਗੰਧ ਕੋ ਬਾਸਨ ਹੈ ਦੇਹੀ । ਇਨਹਿ ਸਪਰਸ਼ੈ ਹੂੰ ਜੁ ਸਨੇਹੀ ।

ਇਹ ਠਾਂ ਜਨਮ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟ ਤਿਨ ਕੇਰਾ । ਮੁਏ ਨਰਕ ਮਹਿ ਜਮ ਨੈ ਚੋਰਾ ॥ ੨੬ ॥

ਜਦੋਂ ਨਚਣਹਾਰੀ ਦਾ ਨਾਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਲੇਖਕ ਜੀ ਨੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਅਸੰਗ ਦਸਿਆ ਹੈ, ਜੋ ਉਸਦੇ ਅੰਦਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਉੱਚਤਾ ਦਾ ਲਖਾਯਕ ਹੈ। ਦੇਖੋ ਅਧਿਆਯ ੨੨ ਅੰਕ ੫੦ ਇਸੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਦਾ।

ਦਮਾਮੇ^੧ ਬਹੁ ਸਾਜੈਂ ਸੁਭ ਰਾਜੈਂ^੨ ਬਾਜੈਂ ਡੇਕ ਇਕਬਾਰਹੀ^੩ ॥੨੩॥ ਦੋਹਰਾ ॥
 ਬੇਦਿਯਨਿ ਕੀ ਬਰ ਸੁੰਦਰੀ^੪ ਮਧੁਰ ਮਧੁਰ ਸੁਰ ਗਾਇ। ਸਰਸਤਿ^੫
 ਹਰਖਤਿ^੬ ਉਰ ਵਿਖੈ, ਮੁਰੀ ਬਰਾਤ ਚਵਾਇ ॥ ੨੪ ॥ ਕਥਿਤ ॥ ਭਯੋ
 ਹੈ ਅਰੂਢ^੭ ਕਾਲੂ, ਲੀਨੋ ਧਨ ਲਾਲੂ ਬਹੁ, ਤਜੀ ਤਲਵੇਡੀ, ਪਦ^੮ ਪੀਥ^੯
 ਵਿਖੈ ਪਾਏ ਹੈਂ। ਲੀਨੋ ਧਨ ਰਾਮਾ, ਸੁਤ^{੧੦} ਕਿਸ਼ਨਾ ਸੁ ਨਾਮ^{੧੧}* ਜਿਹ
 ਧਰੇ ਉਰ ਚਾਹਿ ਸੁਲਤਾਨਪੁਰਿ ਧਾਏ ਹੈਂ। ਸਭੈ ਦਿਨ ਜਾਹਿ ਚਲੇ ਡੇਰਾ
 ਰੈਨ^{੧੨} ਮਾਂਹਿ, ਬਿਧਿ ਐਸੀਏ ਚਲਤਿ ਧਾਮ ਨਾਨਕੀ ਕੇ ਆਏ ਹੈਂ। ਆਨੰਦ
 ਉਦਧਿ^{੧੩} ਮਿਲਿ ਕੇਲ ਕਰੈਂ ਮੀਨ ਜਿਵ^{੧੪}, ਨਾਨਕ ਸਪੁਤ ਭਯੋ, ਭਯੋ
 ਮਨ ਭਾਏ ਹੈਂ ॥੨੫॥ ਆਨਿਕੇ ਜੈਰਾਮ ਸਨਮਾਨ^{੧੫} ਕੀਨੋ ਸਭਿਨਿ ਕੋ, ਯਥਾ
 ਯੋਗ ਥਾਨ ਦੀਨੋ ਡੇਰਾ ਕਰਿਵਾਇਕੈ। ਤਨੀਆ^{੧੬} ਨਿਕਟਿ ਜਾਇ
 ਮਿਲਜੋ ਕਾਲੂ ਪਾਇ ਸੁਖ, ਦਯੋ ਮਧੁਰਾਨਹਿ^{੧੭} ਕੋ ਦਾਸ ਤੇ ਮੰਗਾਇਕੈ।
 ਸਭਿਹੀ ਸੰਭਾਰਨ ਸੰਭਾਰਿ ਬੰਧਿ ਬੰਧਿ ਭਾਰ, ਧਰੇ ਸਕਟਨ^{੧੮} ਸਭਿ ਉਪਰ
 ਤੇ ਲਜਾਇਕੈ। ਪ੍ਰਮਾਨੰਦ ਮਿਲਜੋ ਕੀਨਿ ਪ੍ਰਸ਼ਨ^{੧੯} ਕੁਸ਼ਲ^{੨੦} ਭਲੇ ਹੋਰਿ
 ਕੋ ਬਰਾਤ^{੨੧} ਉਰ ਰਹਜੋ ਹਰਿਖਾਇਕੈ ॥ ੨੬ ॥ ਸ੍ਰੋਨ^{੨੨} ਸੁਖ ਕੀਦ^{੨੩} ਸੁਨਿ,
 ਆਏ ਜਗਬੰਦ^{੨੪} ਪੁਨ ਦੋਉ ਕਰ ਬੰਦਿ^{੨੫} ਪਦ ਬੰਦੇ ਸੀਸ ਨਾਯੋ
 ਹੈ^{੨੬}। ਕਾਲੂ ਨੈ ਉਤਾਲ^{੨੭} ਲੀਨਿ ਅੰਕ^{੨੮} ਹਿਤ ਨਾਲ, ਭਯੋ ਪ੍ਰੀਤ ਮੈਂ
 ਬਿਸਾਲ ਨਿਜ ਗਰੇ ਸੋਂ ਲਗਾਯੋ ਹੈ। ਬੇਦੀ ਸਭਿ ਔਰ ਭਰੇ ਪ੍ਰੇਮ ਤਿਹ
 ਠੋਰ ਮਿਲੇ ਭਰਿ ਭਰਿ ਕੋਰ^{੨੯} ਉਰ ਭਾਰੀ ਸੁਖ ਪਾਯੋ ਹੈ। ਸੁੰਦਰ ਕਿਸ਼ੋਰ
 ਲਖੈਂ ਬੰਸ ਸਿਰਮੋਰ^{੩੦} ਨਿਜ, ਦੋਰ ਦੋਰ ਜਾਂਕੋ ਜਸੁ ਦੇਸ਼ ਦੇਸ਼ ਛਾਯੋ ਹੈ ॥
 ੨੭॥ ਦੋਹਰਾ ॥ ਕਮਲਨੈਨ ਕੋ ਧਨ ਜਿਤੋ ਦੀਨੋ ਕਾਲੂ ਹਾਥ। ਕਹੀ ਜਰਾਮ
 ਸੁਨਾਇ ਪੁਨਿ ਸਭਿ ਲੇਖੇ ਕੀ ਗਾਥ ॥ ੨੮ ॥ ਸੋਰਠਾ ॥ ਉਰ ਧਰਿ ਹਰਖ
 ਬਿਸਾਲ ਕਾਲੂ ਬੋਲਜੋ ਬਚਨ ਤਬ। ਖਰਚਨ ਕੋ ਅਬ ਕਾਲ ਭਲਾ

^੧ਨਗਾਰੇ। ^੨ਬਿਰਾਜੇ ਹਨ। ^੩ਵਜਦੀ ਹੈ ਚੋਬ ਇਕੋ ਵਾਰੀ। (ਅ) ਵਜਦੇ ਹਨ ਦਮਾਮੇ ਤੇ ਨਗਾਰੇ
 ਇਕੱਠੇ। ^੪ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ। ^੫ਖਿੜਦੀਆਂ ਹਨ। ^੬ਮੁਸ਼ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ^੭ਸਵਾਰ। ^੮ਪੈਰ। ^੯ਗਾਹੁ।
^{੧੦}ਪੁੱਤ੍ਰ। ^{੧੧}ਰਾਤ। ^{੧੨}ਆਨੰਦ ਦੇ ਸਮੁੰਦਰ ਨੂੰ। ^{੧੩}ਮੱਛੀ ਵਾਂਗੂੰ। ^{੧੪}ਆਦਰ। ^{੧੫}ਧੀ। ^{੧੬}ਮਿਠਾਈ।
^{੧੭}ਗੋਂਡਿਆਂ ਦੇ। ^{੧੮}ਪੱਛੀ। ^{੧੯}ਸੁੱਖ ਆਨੰਦ। ^{੨੦}ਜਨੇਤਾ। ^{੨੧}ਕੰਨੀ। ^{੨੨}ਭਾਵ ਗੁਰੂ ਜੀ। ^{੨੩}ਜਗਤ ਦੇ
 ਬੰਦਨ ਜੋਗ (ਗੁਰੂ ਜੀ) ਆਏ। ^{੨੪}ਜੋੜਕੇ। ^{੨੫}ਚਰਨਾਂ ਪਰ ਮੱਥਾ ਟੇਕਿਆ (ਪਿਤਾ ਜੀ ਦੇ)।
^{੨੬}ਛੇਤੀ। ^{੨੭}ਜੱਫੀ ਵਿਚ। ^{੨੮}ਜੱਫੀਆਂ। ^{੨੯}ਸ਼ਿਰੋਮਣੀ। *ਪਾ:-ਮਾਮਾ।

ਭਯੋ ਧਨ ਬਹੁ ਕਰਜੋ' ॥ ੨੯ ॥ ਔਰ ਭੇਵ ਨਹਿ ਜਾਨਿ' ਏਕ ਦਰਬ' ਕੀ ਲਾਲਸਾ। ਯੋਂ ਨ ਕਰਹਿ ਪਹਿਚਾਨ-ਕਰਤਾ ਹਰਤਾ ਜਗਤ ਕੋ-॥੩੦॥ ਕਬਿੱਤ ॥ ਨਾਨਾ ਬਿਧਿ ਭੋਜਨ ਕਰਾਇ ਕੈ ਜਿਮਾਇ' ਨਰ, ਬਨਿਤਾ ਕੀ ਪਾਂਤਹਿ ਬਿਸਾਇ' ਹਿਤ ਖਾਨ ਕੋ। ਔਰ ਜੇ ਹੈਂ ਉਚ ਨੀਚ ਸਭਿ ਕੋ ਅਹਾਰ ਦੀਨੋ, ਨੀਕੇ ਪਕਵਾਨ ਖਾਨ ਕੀਨੋ' ਸੁਖ ਮਾਨਕੇ' । ਚਤੁਰ ਬਰਨ ਕੇਰੇ ਘਰਨ ਘਰਨ ਫੇਰੇ ਤੂਰਨ ਨਰਨ ਪੂਰੇ' ਕਾਲੁ ਰੰਕ ਗਾਨਕੇ' । ਸਭਿਨਿ ਦਿਵਾਯੋ, ਉਤਸਾਹ ਯੋਂ ਬਢਾਯੋ ਅਤਿ, ਵਡੇ ਜਸ ਛਾਯੋ ਬੀਚ ਪੁਰਿ ਸੁਲਤਾਨ ਕੇ ॥ ੩੧ ॥ ਵੇਹਗ ॥ ਬਿੰਦੁ' ਮਧੁਰ ਪਕਵਾਨ ਕੋ' ਸੀਸ ਨਰਨ ਧਰਿਵਾਇ । ਦੋਲਤ ਖਾਨ ਨਿਪਾਲ ਕੋ ਦੀਨਿ ਜਰਾਮ ਸੁ ਜਾਇ ॥ ੩੨ ॥ ਸੋਰਨਾ ॥ ਲਖਿ ਅਨੰਦ ਕੋ ਬਿੰਦੁ ਬਦਜੋ' ਨਰਿੰਦ ਸੁ ਬਦਨ ਤੇ । 'ਵਸਤੁ ਬਿਲੰਦੁ ਸੁਛੰਦ ਮੋਹਿ ਨਰਨ ਤੇ ਚਹਿਤਿ ਲਿਹੁ'।੩੩*ਕਬਿੱਤ। ਬੋਲੇ' ਗਾਨ ਐਨ ਅਰਬਿੰਦ' ਸਮ ਨੈਨ' ਲੋਨੇ' ਜਾਂਕੇ' ਅਵਿਲੋਕ ਕੋਨੇ ਮੈਨ ਬਿਨ ਮਾਨਕੇ'। ਭੋਨ' ਮੈਂ ਬਸਾਇ' ਤਨ ਸਾਦਨ' ਮਲਾਇ ਸੁਭ ਗਾਇ ਗੀਤ ਅੰਗਨਾ' ਬਨਾਇ ਬੈਨ' ਮਾਨ' ਕੇ। ਵਡੀ ਵਡਭਾਗਨਿ ਸੁਹਾਗਨਿ ਸਪਤ ਮਿਲਿ ਅੰਗਨ ਮਲਤਿ' ਭਲੇ ਬੇਦੀ ਕੁਲ ਭਾਨੁ' ਕੋ। ਨ੍ਰਾਨ' ਪੁਨ ਕੀਨੋ, ਬਹੁ ਦੀਨਨਿ ਫੁਕੇ ਦਾਨ ਦੀਨੋ, ਅਸਨ ਅਸੀਨੋ', ਕੁਰਬਾਨ' ਸੁਖਦਾਨ ਕੇ' ॥ ੩੪ ॥ ਸ੍ਰੇਯਾ ॥ ਸੋਹਤਿ ਪੀਤ' ਦੁਕੁਲ' ਧਰੇ ਸੁਭ ਹਾਥ ਬਨਾਂ' ਜਿਨ ਕੇ ਕੰਗਨ। ਭੂਖਨ' ਭੂਖਤਿ' ਹੈਂ ਤਨ' ਮੈਂ, ਕਰ' ਛਾਪ' ਛਲਾਯਨ' ਸੋਂ ਰੰਗਨ'। ਸੀਸ ਖਧਾ ਸਿਰਪੇਚ' ਫਥੇ ਛਬਿ ਚਾਰੁ' ਬਿਲੋ-

੧ਜਾਣਦਾ। ੨ਧਨ। ੩ਖਵਾਇਕੇ। ੪ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਦੀ ਪੰਗਤ ਬਿਠਾਈ। ੫ਖਾਧੇ। ੬ਸੁਖ ਮੰਨਕੇ। ੭ਘੋਲੇ। ੮ਗਰੀਬ ਅਮੀਰ ਦੇ। ੯ਬਹੁਤ। ੧੦ਮਿੱਠੇ ਪਕਵਾਨਾਂ ਨੂੰ। ੧੧ਆਖਿਆ। ੧੨ਸੱਦੇ। ੧੩ਕਵਲ। ੧੪ਅੱਖਾਂ। ੧੫ਸੁੰਦਰ। ੧੬ਭਾਵ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਨੈਣ। ੧੭ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੱਖ ਦੇ ਕੋਨੇ ਦੇਖਕੇ ਕਾਮ ਦਾ ਮਾਨ ਹਟ ਜਾਵੇ। ੧੮ਘਰ। ੧੯ਬਿਠਾਕੇ। ੨੦ਵਟਣਾ। ੨੧ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ। ੨੨ਬਚਨ। ੨੩ਆਦਰ ਦੇ। ੨੪ਅੰਗਾਂ ਨੂੰ ਮਲਦੀਆਂ ਹਨ (ਵੱਟਣਾ)। ੨੫ਬੇਦੀ ਕੁਲ ਦੇ ਸਰਜ ਨੂੰ। ੨੬ਇਸ਼ਨਾਨ। ੨੭ਬੈਠੇ। ੨੮ਸਦਕੇ ਹੈ (ਕਵੀ)। ੨੯ਸੁਖਾਂ ਦੇ ਦਾਤੇ ਦੇ। ੩੦ਪੀਲਾ। ੩੧ਦੁਪੱਟਾ। ੩੨ਗਹਿਣੇ। ੩੩ਸਜੇ ਹੋਏ। ੩੪ਸ਼ਰੀਰ। ੩੫ਹੱਥ। ੩੬ਮੁੰਦਰੀ। ੩੭ਛਾਲਿਆਂ ਨਾਲ। ੩੮ਸਜ ਰਹੇ ਹਨ (ਹੱਥ)। ੩੯ਚੀਰਾ। ੪੦ਸੁੰਦਰ। *ਅੰਕਿ ੩੨ ਤੇ ੩੩ ਛਾਪੇ ਵਾਲੇ ਛੱਡ ਗਏ ਹਨ, ਲਿਖਤ ਦੇ ਨੁਸਖਿਆਂ ਵਿਚ ਇਹ ਛੰਦ ਦੋਵੇਂ ਹਨ।

†ਪਾ:-'ਬਾਨ ਕੇ'-ਖਾਣੀ ਵਰਗੀ ਬੈਨ।

‡ਪਾ:-ਦਿਜਨ।

§ਪਾ:-ਧਰੇ।

ਕਤਿ ਹੈਂ ਅੰਗਨਾ^੧। ਰੂਪ ਮੁਕੰਦ ਅਨੰਦ ਕਿ^੨ ਕੰਦ ਬਨਜੇ ਮੁਖ ਚੰਦ
 ਕਲੇਕ ਬਿਨਾ ॥ ੩੫ ॥ ਭਰੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਬਹੁ ਸੀਸ ਕਿਰੀਟ^੩ ਸੁਹਾਵਤਿ
 ਲਾਲ ਚੁਨੀ ਸੁ ਹਰੀ^੪। ਹਰੀ ਲੋਕਨ ਬੁਧਿ^੫ ਬਿਲੋਕਤਿ^੬ ਆਨਨ^੭
 ਲੋਚਨ ਡੀਠ ਕਹੂੰ ਨ ਟਰੀ^੮। ਟਰੀ ਆਪਦ ਤਾਂ ਨਰ ਕੀ ਸਗਰੀ^੯ ਜਿਨ
 ਮੂਰਤਿ ਸੋ^{੧੦} ਉਰ ਮਾਹਿ ਧਰੀ। ਧਰੀ ਅੰਗਨ ਮੈਂ ਸੁਖਮਾ ਸੁਖ ਕੀ^{੧੧}, ਜਗ
 ਕੋਮਲਤਾ ਬਚ ਬੀਚ ਭਰੀ^{੧੨} ॥ ੩੬ ॥ ਛੋਟੇ ਨਿਸ਼ਾਨ^{੧੩} ਧਰੇ ਦਰ ਬਾਜਤਿ
 ਆਵਤਿ ਜਾਵਤਿ ਲੇਤਿ ਹੈਂ ਕੋਈ^{੧੪}। ਤਾਤ ਕਮਾਈ ਕੋ ਕਾਲੂ ਬਿਲੋਕਿ
 ਬਿਸਾਲ ਉਦਾਰ ਰਿਦਾ ਬਹੁ ਦੇਈ। ਆਵਤਿ ਰਾਗ ਕਲਾਵਤ^{੧੫} ਗਾਵਤਿ
 ਭਾਵਤਿ ਜੋ ਬਿਤ^{੧੬} ਪਾਵਤਿ ਸੇਈ। ਯਾ ਬਿਧਿ ਕੋ ਉਤਸਾਹ ਭਯੋ ਕਵਿ
 ਕੀਨਿ ਕਬਿਤਨ^{੧੭} ਮੱਧ^{੧੮} ਭਨੇਈ^{੧੯} ॥ ੩੭ ॥ ਪਾਵਨ ਮੰਗਲ ਹੋਤਿ ਸੁਹਾ-
 ਭਨ ਭਾਵਨ^{੨੦} ਭਾਟ ਰਟੈ^{੨੧} ਗੁਨਕੋ। ਲਾਗੀ ਸਭਾ ਸਭਿ ਬੇਦਨਿਕੀ^{੨੨}
 ਨਟ ਰਾਗ ਅਲਾਪ ਕਰੈਂ ਧਨ ਕੋਰੀਝ ਰਿਦੈ ਬਖਸੈਂ ਬਖਸੀਸਨਿ, ਪਾਇਕੈ
 ਸੋ ਹਰਖੇਂ ਧਨ ਕੋਹਾਸ ਬਿਲਾਸ ਕਰੈਂ ਮਿਲਿਕੈ ਪਿਖਿ ਕੋਤਕ ਭਾਂਤਿ ਅਨੇ-
 ਕਨ ਕੋ ॥ ੩੮ ॥ ਖਰੀ ਚਾਰ ਬਰਾਤ ਬਨੀ ਸਗਰੀ ਤਨ ਭੂਖਨ^{੨੩} ਜੇਬ^{੨੪}
 ਜਰਾਵ ਜਰੀ^{੨੫}। ਜਰੀਦੋਜ^{੨੬} ਫਿਰੈ ਬਿਜਨ^{੨੭} ਸਭਿ ਪੈ ਸਮ ਸਰਜ ਕੇ ਜਿਹ
 ਕ੍ਰਾਂਤਿ ਧਰੀ। ਧਰੀ ਪੋਸਿਸ ਅੰਗ ਪਟੈਬਰ ਅੰਬਰ ਹੈ ਪਸ਼ਮੰਬਰ^{੨੮} ਸੋਭ
 ਕਰੀ। ਕਰੀ^{੨੯} ਸੁੰਦਰ ਰੰਗ ਅਨੇਕਨ ਕੀ ਪੁਰਹੂਤ ਸਭਾ^{੩੦} ਦੁਤਿ^{੩੧}
 ਲੀਨਿ ਛਰੀ^{੩੨} ॥ ੩੯ ॥ ਦੇਹਰਾ ॥ ਦਿਵਸ ਬਿਤੀਤੇ ਕਿਤਿਕ ਇਵ ਸਾਹਾ
 ਅਯੋ ਸਮੀਪ। ਲਗੇ ਕਰਨ ਤਜਾਰੀ ਚਲਿਨਿ ਬਜਾਹਨ ਕੁਲ ਕੋ ਦੀਪ^{੩੩}

^੧ਦੇਖਦੀਆਂ ਹਨ ਇਸਤੀਆਂ। ^੨ਕੇ, ਦੇ। ^੩ਮੁਕੰਦ। ^੪ਚੁਨੀ=ਚਨੀਆਂ, (ਸੁ+ਹਰੀ=ਹਰੇ ਸੁਹਣੇ) ਪੰਨੇ, (ਅ) ਸੁ+ਹਰੀ=ਸੁਹਣੇ ਹੀਰੇ। ^੫ਲੋਕੀ ਦੀ ਬੁੱਧ ਹਰੀ ਗਈ। ^੬ਦੇਖਕੇ। ^੭ਮੁਖ। ^੮ਵੇਖਦਿਆਂ ਕਿਸੇ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਪਰੇ ਨਹੀਂ ਹਟਦੀ। ^੯ਸਾਰੀ ਅਪਦਾ ਉਸ ਨਰ ਦੀ ਟਲ ਗਈ। ^{੧੦}ਭਾਵ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਇਹ ਮੂਰਤੀ। ^{੧੧}ਅੰਗਾਂ ਵਿਚ ਸੋਭਾ ਸੁਖ ਦੀ ਭਰਪੂਰ ਹੈ। ^{੧੨}ਬਚਨੀ ਵਿਚ ਜਗਤ ਦੀ ਕੋਮਲਤਾ ਭਰੀ ਪਈ ਹੈ। ^{੧੩}ਛੋਟੇ ਨਗਾਰੇ। ^{੧੪}ਕਈ (ਦਾਨ) ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ^{੧੫}ਕਲੇਤ। ^{੧੬}ਧਨ। ^{੧੭}ਕਬਿਤਾਂ। ^{੧੮}ਵਿਚ। ^{੧੯}ਕਥਨ। ^{੨੦}ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ। ^{੨੧}ਗਾਉਂਦੇ ਹਨ। ^{੨੨}ਵੇਦੀਆਂ ਦੀ। ^{੨੩}ਗਹਿਣੇ। ^{੨੪}ਸ਼ੋਭਾ ਦੇ ਰਹੀ ਹੈ। ^{੨੫}ਜਸ਼ਾਦੁ ਜੜੇ ਹੋਏ। ^{੨੬}ਤਿੱਲੇ ਦਾ ਕੱਢਿਆ ਹੋਇਆ। ^{੨੭}ਪੱਖਾ। ^{੨੮}ਪਸ਼ਮੀਨੇ ਦੇ ਕਪੜੇ। ^{੨੯}ਕੀਤੀ। ^{੩੦}ਇੰਦਰ ਦੀ ਸਭਾ ਦੀ। ^{੩੧}ਸੋਭਾ। ^{੩੨}ਛਲ ਲਈ, (ਅ) ਜੋ ਪਾਠ ਹੋਵੇ-ਖਰੀ=ਖਰ ਲਈ, ਖੋਹ ਲਈ। ^{੩੩}ਕੁਲ ਦੀਪਕ ਦੇ ਵਿਆਹ ਕਰਨ ਨੂੰ।

॥ ੪੦ ॥ ਸ੍ਰੈਯਾ ॥ ਭੂਪਤਿ^੧ ਪਾਸ ਜਰਾਮ ਗਯੋ ਵਥੁ ਲੇਵਨ ਕੀ^੨ ਸਭਿ
ਗਾਥ ਸੁਨਾਈ । ਦੌਨੇ ਮਤੇਗ^੩ ਅੰਬਾਰਨ ਸੰਗਿ^੪ ਤੁਰੇਗਮ^੫ ਸੋਂ ਅਸ-
ਵਾਰ ਬਨਾਈ । ਭੂਖਨ ਸੁੰਦਰ ਕੰਚਨ ਕੇ ਨਗ ਬੀਚ ਜਰਾਵਨ ਸੋਂ^੬ ਛਬਿ
ਛਾਈ । ਔਰ ਤੁਖਾਰ^੭ ਦਏ ਹਿਤ ਭਾਰਨਿ ਤੀਬੁ ਕਨਾਤਨ ਕੇ ਸਮੁਦਾਈ ॥
੪੧॥ ਅਤਿਲ ॥ ਦੌਲਤ ਖਾਂ ਲਖਿ ਰਿਦੈ ਸੁ ਮੋਦੀ ਆਪਨੋਂ । ਜਸ ਅਪਜਸ
ਜਗ ਮਾਝ ਮਝਹਿ ਸੰਗਿ ਜਾਪਨੋਂ^੮ । ਦਯੋ ਦਰਬ ਮੰਗਵਾਇ ਕੋਸ਼ ਤੇ^੯
ਹਰਖ^{੧੦} ਧੁਤਿ^{੧੧} । ਹੋ ਕਹੈ 'ਕਰਹੁ ਜਸ ਭੂਰ'^{੧੨} ਉਦਾਰੁ ਹੋਇ ਚਿਤ' ॥੪੨॥
ਸ੍ਰੈਯਾ ॥ ਆਨਿ ਜਰਾਮ ਨੈ ਧਾਮ ਵਿਖੈ ਤਤਕਾਲ ਕਰੀ ਚਵਿਨੇ ਕੀ
ਤਜਾਰੀ । ਆਪਨੇ ਆਪਨੇ ਵਾਹਨ^{੧੩} ਸਾਜਿ^{੧੪} ਅਰੂਢ ਭਏ^{੧੫} ਤਨ^{੧੬}
ਪੇਸ਼ਿਸ਼ ਧਾਰੀ^{੧੭} । ਲੌਕਿਕ ਵੈਦਿਕ ਰੀਤ ਕਰੀ ਸਭਿ ਬ੍ਰਿੰਦ ਮਿਲੀ ਤਹਿ
ਨਾਗਰ^{੧੮} ਨਾਰੀ । ਮਾਨੋ ਕੋਕਿਲਕਾ^{੧੯} ਕੂਹਕਾਵਤਿ^{੨੦} ਗਾਵਤਿ ਗੀਤਨਿ
ਆਨੰਦ ਭਾਰੀ ॥ ੪੩ ॥ ਸਾਰਸ ਲੋਚਨ^{੨੧} ਬੰਧ ਬਿਮੋਚਨ ਰੂਪ^{੨੨} ਬਿਲੋ-
ਕਤਿ ਹੈ ਮਨਹਾਰੀ^{੨੩}* । ਸ਼ੋਖਰੋ^{੨੪} ਸੋਹੈਂ ਲਿਲਾਰ ਉਦਾਰਕੇ^{੨੫}, ਸੀਸ
ਪੈ ਹੋਮ^{੨੬} ਸੁ ਨੀਕੇ ਹੈ ਵਾਰੀ । ਸੋਭਾ ਕੋ ਮੋਰ^{੨੭} ਫਿਰੈ ਸਿਰ ਚੌਰ ਪਿਖੈ
ਨਰ ਦੌਰ ਸੁ ਭੀਰ ਭੀ ਭਾਰੀ । ਹੋਇ ਅਰੂਢ ਚਲੇ ਸਿਵਕਾ^{੨੮} ਪਰ ਜਾਮੈਂ
ਜਟੇ^{੨੯} ਝਮਕੈਂ ਨਗ^{੩੦} ਚਾਰੀ† ॥ ੪੪ ॥ ਕਥਿਤ ॥ ਸੁੰਦਰ ਮਤੇਗ^{੩੧}
ਸਜਰੋ ਅਰੁਨ^{੩੨} ਅੰਬਾਰੀ ਸੰਗ, ਤਾਪੈ ਚਵਿ ਕਾਲੁ ਅੰਗ ਆਨੰਦ ਨ
ਮਾਵਈ । ਲਾਲੂ ਗਜਾਰੂਢ^{੩੩} ਭਯੋ ਰਾਮਚੰਦ ਕਾਨਾ^{੩੪} ਪਨ, ਚਢ੍ਹੈ
ਜਗਜੀਤ ਮੱਲ, ਲਾਲ ਨੰਦ ਭਾਵਈ । ਜੱਟਮਲ, ਇੰਦੁ ਸੈਨ, ਨੰਦ
ਲਾਲ^{੩੫} ਮੈਨ ਸਮ ਸੋਭਾ ਅੰਨ^{੩੬}, ਰਥ ਪਰ ਚਢੇ ਛਬਿ ਪਾਵਈ । ਚੰਦ੍ਰ

^੧ਨਵਾਬ । ^੨ਬੀਜਾਂ ਲੇਣ ਦੀ । ^੩ਹਾਥੀ । ^੪ਅੰਬਾਰੀਆਂ ਸਣੇ । ^੫ਘੋੜੇ । ^੬ਜੜਾਉਆਂ ਨਾਲ ।
^੭ਉਠ । ^੮ਜਾਣਦਾ ਹੈ । ^੯ਖਜ਼ਾਨੇ ਵਿਚੋਂ । ^{੧੦}ਖੁਸ਼ੀ । ^{੧੧}ਨਾਲ । ^{੧੨}ਬਹੁਤ । ^{੧੩}ਅਸਵਾਰੀਆਂ ।
^{੧੪}ਤਜਾਰ ਕਰਕੇ । ^{੧੫}ਚੜ੍ਹ ਪਏ । ^{੧੬}ਸ਼ਰੀਰ ਤੇ । ^{੧੭}ਪੁਸ਼ਾਕਾਂ ਪਾਹਨਕੇ । ^{੧੮}ਚਤੁਰ ।
^{੧੯}ਕੋਇਲਾਂ । ^{੨੦}ਬੋਲਦੀਆਂ ਹਨ । ^{੨੧}ਕਵਲ ਨੋਣ । ^{੨੨}ਬੰਧਨ ਤੋਂ ਛੁਡਾਉਣ ਵਾਲੇ (ਗੁਰੂ ਜੀ)
ਦਾ ਰੂਪ । ^{੨੩}ਦੇਖਦਿਆਂ ਮਨ ਹਰਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ । ^{੨੪}ਮੱਥੇ ਤੇ ਲਟਕਣ ਵਾਲਾ ਸੋਹਰਾ,
ਤੁਰਲਾ । ^{੨੫}ਉਦਾਰ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ) ਮੱਥੇ ਤੇ । ^{੨੬}ਸੋਨੇ ਦੀ, ਛਾਵ ਜਿਹਾ ਕਲਗੀ ਤੋਂ ਹੈ ।
^{੨੭}ਸ਼ਿਰੋਮਣਿ । ^{੨੮}ਪਾਲਕੀ । ^{੨੯}ਜੜ । ^{੩੦}ਚਤਨ । ^{੩੧}ਸੁੰਦਰ । ^{੩੨}ਹਾਥੀ । ^{੩੩}ਲਾਲ । ^{੩੪}ਹਾਥੀ
ਪਰ ਚੜ੍ਹਿਆ । ^{੩੫}ਨਾਮ ਹੈ । ^{੩੬}ਕਾਮ ਵਰਗੀ ਸੋਭਾ ਦੇ ਘਰ :

*ਪਾ:—ਹੈਂ ਮਨ ਭਾਰੀ ।

†ਪਾ:—ਥਾਰੀ—ਬਹੁਤੇ । (ਅ) ਬਾਲ ਵਾਲੇ ।

ਭਾਨੁ, ਕੌਲ ਨੈਨ, ਸ਼ਿਵਲਾਲ, ਕਾਮ ਸੈਨ, ਮਾਨਚੇਦ ਮਾਨਸੰਗ ਚਵਜੋ
 ਹਰਖਾਵਈ ॥ ੪੫ ॥ ਛਪਯ ॥ ਪ੍ਰਮਾਨੇਦ, ਜੈਰਾਮ ਬਹੁਰ ਚਵਿ ਚਲਜੋ
 ਫਿਰੰਦਾ। ਤਖਤ ਰਾਮ, ਜਗਰਾਇ ਬਨਜੋ ਸੁਭ ਅਰਜਨ ਚੇਦਾ। ਔਰ
 ਦਿਵਾਨੀ ਮੱਲ, ਮੁਹਨ ਮੱਲ, ਭਲੋ ਸੁਹਾਈ। ਲਖਪਤਿ ਰਾਇ ਕੁਲੀਨ
 ਚਵਜੋ ਅਸੁ^੧ ਜਾਦੋਰਾਈ। ਬੇਦੀ ਪੁਨਿ ਛੱਤ੍ਰੀ ਅਪਰ ਕੇਤਿਕ ਗਿਨਿਯੋ
 ਨਾਮਤਿਨ। ਸੁਭ ਬਾਨੋ^੨ ਨੀਕ ਬਨਾਇ ਕੈ ਚਲੇ ਚੰਚਲਹਿ ਜਾਨੁ ਜਿਨ^੩
 ॥ ੪੬ ॥ ਸ੍ਰੈਯਾ ॥ ਦਿਸ਼^੪ ਏਕ ਤਰੰਗਨ^੫ ਚੰਚਲ ਸੁੰਦਰ ਜਾਤਿ ਕੁਦਾਵਤਿ
 ਭੂਖਨ ਧਾਰੀ। ਦਿਸ਼ ਏਕ ਮਤੰਗ^੬ ਅੰਬਾਰਨਿ^੭ ਸੰਗ ਕਰੈ ਜਿਨ ਗੰਡਹਿ
 ਭ੍ਰੰਗ ਗੰਜਾਰੀ^੮। ਦਿਸ਼ ਏਕ ਚਲੇ ਸ਼ਿਵਕਾ^੯, ਰਥ ਪੰਗਤਿ, ਬੀਚ
 ਬਰਾਜਹਿ ਬਾਹਜ^{੧੦} ਚਾਰੀ^{੧੧}। ਦਿਸ਼ ਏਕ ਤੁਖਾਰ^{੧੨} ਚਲੇ ਸਕਟੇ^{੧੩}
 ਗਮਨੇ ਮਗ ਹੋਤਿ ਕੁਲਾਹਲ^{੧੪} ਭਾਰੀ॥ ੪੭ ॥ ਬਾਜਤਿ ਢੋਲ ਦਮਾਮੇ^{੧੫} ਵਡੇ,
 ਤੁਰਰੀ^{੧੬}, ਡਫ ਸੋ, ਮੁਹਲੀ, ਕਰਨਾਈ^{੧੭}। ਝਾਂਝਰ ਭੂਰ^{੧੮} ਨਫੀਰ^{੧੯} ਬਜੇ
 ਮੁਖ ਬਾਤ ਕਹੀ ਨਹਿ ਦੇਤਿ ਸੁਨਾਈ। ਰੰਗ ਅਨੇਕਨਿ ਕੇਰ ਪਤਾਕਨਿ^{੨੦}
 ਜਾਹਿ ਲਿਯੋ ਸਭਿ ਆਗੇ ਹੀ ਧਾਈ। ਮੰਗਲ ਭੋਨ^{੨੧} ਭਏ ਸੁਭ ਸੋਨ^{੨੨}
 ਸਮੈਂ ਸਭਿ ਗੋਨ ਕੇ^{੨੩} ਦੀਨੇ ਦਿਖਾਈ ॥ ੪੮ ॥ ਦੋ ਘਟ^{੨੪} ਨਾਰਿ ਸੁਹ-
 ਗਣ ਲੇ ਤਹਿ ਆਨਿ ਮਿਲੀ ਜਹਿ ਸ੍ਰੀ ਜਗ ਸਾਂਈ। ਖੇਲ ਸੁਹਾਵਨ
 ਬਾਇਸ^{੨੫} ਦਾਂਹਨ^{੨੬} ਧਾਇ ਭਲੇ ਮ੍ਰਿਗਮਾਲਹਿ^{੨੭} ਆਈ^{੨੮}। ਹੋਰਤਿ ਹੈਂ
 ਨਕੁਲਾ^{੨੯} ਸਭਿ ਈ ਸਰਭੀ^{੩੦} ਹੋਇ ਸਾਮੁਹਿ ਖੀਰ ਪਿਆਈ^{੩੧}। ਸੁੰਦਰ
 ਮੰਦ^{੩੨} ਸਮੀਰ^{੩੩} ਬਹੀ^{੩੪} ਅਵਿਲੋਕ ਬਰਾਤ^{੩੫} ਰਹੀ ਹਰਿਖਾਈ ॥ ੪੯ ॥
 ਸਰਠਾ ॥ ਚਲੇ ਪਰਮ ਸੁਖ ਪਾਇ ਬਾਜਹਿ ਘੀਟੇ ਗਜਨ ਕੇ^{੩੬}। ਘੁੰਘਰੂ
 ਛਰਨਨ^{੩੭} ਲਾਇ ਰਾਜਹਿ ਰਥ ਸਾਜਹਿ^{੩੮} ਤੁਰੰਗ^{੩੯} ॥ ੫੦ ॥ ਦੋਹਰਾ ॥

^੧ਘੋੜੇ ਤੇ। ^੨ਲਿਬਾਸ। ^੩ਅਸਵਾਰੀਆਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਚੰਚਲ ਹਨ। ^੪ਇਕ ਪਾਸੇ। ^੫ਘੋੜਿਆਂ
 ਨੂੰ। ^੬ਹਾਥੀ। ^੭ਅੰਬਾਰੀਆਂ। ^੮ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਪੁੜਪੁੜੀਆਂ ਪਾਸ ਭੋਰੇ ਗੰਜਾਰਦੇ ਹਨ।
^੯ਪਾਲਕੀ। ^{੧੦}ਖੱਤ੍ਰੀ। ^{੧੧}ਸੁਹਣੇ। ^{੧੨}ਉਠ। ^{੧੩}ਗਡੇ। ^{੧੪}ਖੁਸ਼ੀ ਦਾ ਸ਼ੋਰ। ^{੧੫}ਨਗਾਰੇ।
^{੧੬}ਤੁਰੀਆਂ। ^{੧੭}ਇਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਨਰਸਿੰਗਾ [ਕਰਨਾਇ]। ^{੧੮}ਬਹੁਤ। ^{੧੯}ਤੁਤੀ [ਨਫੀਰ]। ^{੨੦}ਝੰਡੀਆਂ।
^{੨੧}ਘਰ। ^{੨੨}ਸਕਨ। ^{੨੩}ਚਲਨ ਵੇਲੇ। ^{੨੪}ਦੋ ਘੋੜੇ। ^{੨੫}ਕਾਂ। ^{੨੬}ਸੱਜੇ ਪਾਸੇ (ਬੋਲੇ)। ^{੨੭}ਹਰਨਾ ਦੀ
 ਭਾਰ। ^{੨੮}ਭਾਵ ਖੱਬੇ ਪਾਸੇ ਵਲ ਨੂੰ। ^{੨੯}ਨਿਉਲ ਤੱਕਦੇ ਹਨ। ^{੩੦}ਗਊ। ^{੩੧}ਸਾਹਮਣੇ ਹੋਕੇ
 (ਵੱਡੇ ਨੂੰ) ਦੁਧ ਪਿਲਾਉਂਦੀ ਹੈ। ^{੩੨}ਹਲਕੀ ਹਲਕੀ। ^{੩੩}ਹਵਾ। ^{੩੪}ਜੰਦ। ^{੩੫}ਹਾਥੀਆਂ ਦੇ।
^{੩੬}ਭੁਨਕਾਰ। ^{੩੭}ਸਜੇ ਹੋਏ। ^{੩੮}ਘੋੜੇ। *ਏਹ ਸਾਰੇ ਸੁਭ ਸ਼ਗੁਨ ਗਿਣੇ ਹਨ।

ਮੁਝ ਕੋ ਰਾਖੈ ਸੈਗਿ ਨਿਜ^੧ ਖਰਚ ਪ੍ਰਿਥਕ^੨ ਕਛੁ ਦੇਯ । ਸੁਨਿਯੋ ਸ੍ਰੀ
 ਅੰਗਦ ਗੁਰੂ ਕਥਾ ਸਾਰ ਰਸ ਲੇਯ ॥ ੫੧ ॥ ਸ੍ਰੈਯਾ ॥ ਹੋਤਿ ਕੁਲਾਹਲ
 ਬਾਦਿਤ^੩ ਬਾਜਤਿ^੪ ਆਇ ਗਏ ਸਭਿ ਤੀਰ ਬਿਪਾਸਾ^੫ । ਕੇਵਟ^੬ ਕੋ
 ਧਨ ਦੀਨ ਤਬੈ ਤਰਨੀ^੭ ਤਿਨ ਕੀਨਿ ਸੇਬੂਹ ਸੁ ਪਾਸਾ^੮ ! ਗੈ^੯ ਰਬ
 ਬਾਜ^{੧੦} ਸਮਾਜ ਤੁਖਾਰ^{੧੧} ਭਰੇ ਸਕਟੇ^{੧੨} ਵਸਤੂਨਿ ਜੇ ਰਾਸਾ^{੧੩} । ਹੀਨ
 ਬਿਲੈਬਹਿ^{੧੪} ਅੰਬ ਤੇ ਪਾਰ ਕਰੇ^{੧੫} ਸਭਿਹੀ ਨਿਜ ਲਾਇਕੇ ਦਾਸਾ^{੧੬} ॥
 ੫੨ ॥ ਦੋਹਰਾ ॥ ਕੇਵਟ^{੧੭} ਮਿਲਿ ਆਏ ਸਭੈ ਦੂਲਹੁ ਹੋਰਨ ਹੇਤੁ । ਦਰਬ
 ਬਸਨ^{੧੮} ਬਖਸ਼ੇ ਤਿਨਹਿ ਸ੍ਰੀ ਬੇਦੀ ਕੁਲਕੇਤੁ ॥ ੫੩ ॥ ਸ੍ਰੈਯਾ ॥ ਹੋਇ
 ਉਲੰਘਨ ਯੋਂ ਸਰਿਤਾ^{੧੯} ਸਭਿ ਆਨਿ ਖਡੂਰ* ਮਹਿ ਕੀਨ ਮੁਕਾਮਾ ।
 ਜਾਮਨਿ^{੨੦} ਮੈਂ ਪਕਵਾਨ ਸੁ ਕਾਲੁ ਨੈ ਬਾਂਟ ਬਰਾਤ ਦਯੋ ਅਭਿਰਾਮਾ ।
 ਭੋਜਨ ਕੋ ਅਚਿਕੈ ਸਹਿ^{੨੧} ਭ੍ਰਾਤਨਿ ਪੌਢੇ^{੨੨} ਪ੍ਰਯੋਕ ਪੈ ਸ੍ਰੀ ਸੁਖ ਧਾਮਾ ।
 ਭੋਰ^{੨੩} ਭਈ ਗੁਨ ਭਾਠ ਰਟੈਂ ਬਹੁ ਬਾਜੇ ਬਜੇ ਜਗ ਪੂਰਨ ਕਾਮਾ ॥ ੫੪ ॥
 ਛਪਯ ॥ ਨਿਜ ਨਿਜ ਸਜਿ ਸਜਿ ਜਾਨੁ^{੨੪} ਸਭਿਹਿ ਚਢਿ ਚਲੀ ਬਰਾਤਾ ।
 ਗ੍ਰਾਮ ਨਗਰ ਮਗ ਆਇ^{੨੫} ਨਾਰਿ ਨਰ ਹੂੰ ਹੁਲਸਾਤਾ^{੨੬} । ਦੇਖਹਿ ਦੂਲਹੁ
 ਦੌਰਿ ਦਰਸ ਦੁਖ ਦਾਰਿਦ ਦਲਤੂ^{੨੭} । ਪ੍ਰਸਪਰ ਕਰਹਿ ਸਰਾਹਿ^{੨੮} ਸੰਗ
 ਤਜਿ ਸਦਨ^{੨੯} ਨ^{੩੦} ਚਲਤੂ^{੩੧} । ਪੁਨ ਅਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੈ ਨਿਸਿ ਅਪਰ^{੩੨}
 ਮਗ^{੩੩} ਮਹਿ ਕਰੀ ਬਿਤੀਤ ਚਲਿ । ਤਬ ਪਹੁੰਚੇ ਤਿਹ ਪੁਰਿ ਕੋ ਨਿਕਟ
 *ਅਪਣੇ ਨਾਲਾ ^੧ਵੱਖਰਾ ^੨ਵਾਜੇ ^੩ਵਜਦੇ ^੪ਬਿਆਸ ਕਿਨਾਰੇ ^੫ਮਲਾਹ ^੬ਬੇੜੀ ^੭ਨੇੜੇ ^੮ਹਾਥੀ ^੯ਘੋੜੇ ^{੧੦}ਊਠ ^{੧੧}ਗੱਡੇ ^{੧੨}ਸਾਢੇ ^{੧੩}ਦੇਰੀ ਦੇ ਬਿਨਾਂ ^{੧੪}ਪਾਣੀ ਤੋਂ
 ਪਾਰ ਕੀਤੇ ^{੧੫}(ਮਲਾਹ ਨੇ) ਅਪਣੇ ਦਾਸ ਲਾਕੇ ^{੧੬}ਮਲਾਹ ^{੧੭}ਕਪੜੇ ^{੧੮}ਨਦੀ ^{੧੯}ਗਾਤ ^{੨੦}ਸਮੇਤ ^{੨੧}ਬਿਰਾਜੇ ^{੨੨}ਸਵੇਰ ^{੨੩}ਅਸਵਾਰੀਆਂ ਤੇ ^{੨੪}ਰਸਤੇ ਵਿੱਚ ਜੋ ਜੋ ਪਿੰਡ
 ਆਏ ^{੨੫}ਖੁਸ਼ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ^{੨੬}(ਗੁਰ ਜੀ ਦਾ) ਦਰਸ਼ਨ ਦਰਿੰਦ੍ਰ ਨਾਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ^{੨੭}ਸਿਫਤ ^{੨੮}ਘਰ ^{੨੯}ਨਹੀਂ ^{੩੦}ਜਾਂਦੇ ^{੩੧}ਦੇ ਰਾਤੀ ਹੋਰ ^{੩੨}ਰਾਹ ^{੩੩}

*ਗਿਗਾਂ ਦਾ ਨਾਮ, ਜਿੱਥੇ ਦੂਸਰੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਗੁਰਦਵਾਰੇ ਹਨ ।

†ਪਿੰਡ ਪੱਖੋਕੇ ਡੇਰਾ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਤੋਂ ਉੱਤਰ ਵਲ ਡੇਰਾ ਦੇ ਮੀਲ ਤੇ ਸੀ, ੧੬੪੫ ਬਿ।
 ਵਿਚ ਦਰਯਾ ਨੇ ਢਾਹ ਸੁਟਿਆ, ਹੁਣ ਪੱਖੋਕੀ ਦੇ ਤਿੰਨ ਟਿਕਾਣੇ ਹਨ:—ਪੱਖੋਕੀ ਚੂਹੜ ਸਿੰਘ
 ਵਾਲੀ, ਇਹ ਡੇਹਰਾ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਤੋਂ ਅੱਧ ਕੋਹ ਪਹਾੜ ਵਲ ਨੂੰ ਹੈ। ਇਕ ਚੜ੍ਹਦੇ ਪਾਸੇ
 ਨੂੰ ਟਾਹਲੀ ਵਲ ਡੇਰਾ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਤੋਂ ਖਹੁਤ ਨੇੜੇ। ਤੀਸਰੇ ਪੱਖੋਕੇ ਡੇਰੇ ਤੋਂ ਦੱਖਣ ਵਲ
 ਹੈ। ਡੇਰਾ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਪੱਖੋਕੀਆਂ ਦੀ ਸਮੀਪ ਵਿਚ ਹੈ ਤੇ ਹੁਣ ਤਕ ਮਾਲ ਦੇ ਕਾਗਜ਼ਾਂ ਵਿਚ
 ਪੱਖੋਕੇ ਡੇਰਾ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਲਿਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਵਿਆਹ ਵਫਾਲੇ ਹੋਇਆ
 [ਬਾਬੀ ੨੨ ਦੇਖੋ ਅਰਥੇ ਪੰਥੇ ਦੇ ਭੈ] ॥

ਕਰਨੈ ਜਹਾਂ ਢੁਕਾਉ ਭਲ ॥ ੫੫ ॥ ਸੋਰਠਾ ॥ ਕੋਸ ਪ੍ਰਮਾਨ ਟਿਕਾਇ
ਸੁੰਦਰ ਸਜਤਿ ਬਰਾਤ ਜੋ । ਭਯੋ ਸਪੁਰਨ ਧਜਾਇ ਬਹੁਰ ਕਰੈ ਇਤਿਹਾਸ
ਕਵਿ* ॥ ੫੬ ॥ ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਗ੍ਰੰਥੇ ਪੂਰਬਾਰਧੇ 'ਬਰਾਤ ਚਵਨਿ'
ਪ੍ਰਸੰਗ ਬਰਨਨੈ ਨਾਮ ਇਕੀਸਮੇ ਅਧਿਆਯ ॥ ੨੧ ॥

੨੨. [ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਮੰਗਲ । ਬਰਾਤ ਦਾ ਢੁਕਾਉ । ਵਿਆਹ] ।
ਦੋਹਰਾ ॥ ਤੁਰਕਨ ਕਲ ਕਾਨਨ ਕਮਲ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਚੰਦ ।
ਪਦ ਅਰਬਿੰਦਹਿ ਬੰਦਨਾ ਜਨੋਤਿ ਸੱਚਿਦਾਨੰਦ ॥ ੧ ॥

ਕਾਨਨ=ਬਨ, ਇਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਬੂਟਾਂ ਜਾਂ ਬੂਟਿਆਂ ਦਾ ਬੂੰਡ ।

ਕਾਨਨ ਕਮਲ=ਕਮਲਾਂ ਦਾ ਬਨ । ਕਮਲ ਵਾੜੀ ।

ਕਮਲ=ਕਮਲ ਫੁਲ । ਇਕ ਕਲਮੀ ਨੁਸਖੇ ਵਿਚ ਏਥੇ ਪਾਠ-ਅਨਲ-
ਦੇਖਣ ਵਿਚ ਆਇਆ ਹੈ । ਫਿਰ ਅਰਥ ਬਣੇਗਾ ਤੁਰਕਾਂ ਦੀ ਕੁਲ ਦੇ
ਬਨ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਰੂਪ ਹਨ, ਉਹ ਆਪ ਤਾਂ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਰੂਪ ਸੀਤਲ ਸਰੂਪ
ਹਨ, ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਪਣੇ ਈਰਖੀ ਮਨਾਂ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਵਾਂਙੂ
ਗਰਮ ਲਗਾਏ ਹਨ ।

ਜਨੋਤਿ=ਜਨੋਤਿ, ਜੋਤਿ ਸਰੂਪ । ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਮਾਨ ਸਰੂਪ । ਕਈ ਥਾਵੇਂ ਪਾਠ
-ਜਯਤਿ-ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ-ਜੈ ਹੋਵੇ, ਜੇ ਹੋਵੇ । ਪਰੰਤੂ ਚਰਨਾਂ
ਕਮਲਾਂ ਤੇ ਨਮਸਕਾਰ ਪਹਿਲੇ ਕਰ ਚੁਕੇ ਹਨ, ਜਯਤਿ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ।

ਅਰਥ-(ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ) ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਜੋ ਤੁਰਕਾਂ ਦੀ ਕੁਲ ਰੂਪੀ ਕਮਲ ਵਾੜੀ ਨੂੰ ਚੰਦ
(ਵਾਂਙੂ ਲਗਾਏ ਹਨ, ਪਰੰਤੂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅਪਣੀ) ਜੋਤ ਸਤਿ ਚਿਤ ਆਨੰਦ ਰੂਪ ਹੈ
(ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ) ਚਰਨ ਕਮਲਾਂ ਪਰ (ਮੇਰੀ) ਨਮਸਕਾਰ ਹੋਵੇ ।

ਭਾਵ-ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਕਵਿ ਜੀ ਚੰਦ ਦੀ ਉਪਮਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਉਹਨਾਂ
ਦੀ ਮੁਰਾਦ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਸੀਤਲ ਸੁਭਾਵ ਦੀ ਹੈ । ਪਰ ਜਦ ਚੰਦ ਚੜ੍ਹਦਾ
ਹੈ ਕਮਲ ਮੁੰਦ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤੁਰਕ ਮੁੰਦ ਗਏ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼
ਅੱਗੇ । ਭਾਵ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤਬਾਹੀ ਇਮਲਾਕੀ ਤੇ ਕੁਹਾਨੀ ਤਾਂ ਤਦੋਂ ਹੀ ਹੋ ਗਈ
ਸੀ ਤੇ ਰਾਸਸੀ ਤਬਾਹੀ ਦਾ ਕੁਹਾੜਾ ਜੜ੍ਹਾ ਤੇ ਵੱਜ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਅਤੇ ਤੁਰਕਾਂ ਨੂੰ
ਜੋ ਦੁਖ ਪਹੁੰਚਾ ਉਸ ਦੇ ਉਹ ਆਪ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਸਨ । ਕਵਿ ਜੀ ਦੱਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਤਿ-

* ਪਾਠਾਂਤ ਦੇ ਹਨ-ਜੈ-,-ਕੇ- ।

† ਪਾਠ:-ਜਯਤਿ ।

ਪਿਛਲੇ ਪੰਨੇ ਦੀ ਟੁਕੜੀ ਭਾਵੇਂ ।

ਹੈ । ਇਥੇ ਵਿਆਹ ਅਸਥਾਨ ਪੁਰ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਗੁਰਦਕਾਰਾ ਹੈ ਤੇ ਉਸ ਵੇਲੇ ਦੀ ਇਕ ਕੰਧ ਬੀ
ਖੜੋਤੀ ਹੈ । ਮੂਲਾ ਚੋਣਾ ਪੱਥੋਕਿਆਂ ਦਾ ਪਟਵਾਟੀ ਸੀ ਤੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਵਟਾਲੇ ਦਾ ਸੀ,
ਉਹਦਾ ਦੋਹਾਂ ਥਾਵਾਂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪੱਥੋਕੇ ਵਿਆਹ ਹੋਣ ਦਾ ਭਈਆਂ ਨੂੰ ਟਪਲਾ ਲਗਾ
ਹੈ। ਪੱਥੋਕਿਆਂ ਵਿਚ ਰੰਧਾਵੇ ਜੱਟ ਵਸਦੇ ਸੀ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਪੈਂਚ 'ਹਿੱਤਾ' ਸੀ ਤੇ ਉਸਦਾ ਪੁਤ ਅਜਿੱਤਾ
ਸੀ। ਦੇਸ ਭਾਈ ਅਜਿੱਤੋ ਦਾ ਪ੍ਰਸੰਗ ਅਜੇ ਭੀ ਆਵੇਗਾ ਜਦੋਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਸਿੱਖੀ ਧਾਰਣਗੇ ।

ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਜੋਤੀ ਅਰਥਾਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਰੂਪ ਅੰਸਾ ਅਛੋਤ, ਨਿਰਦੇਹ ਤੇ ਨਿਰਮਲ ਹੈ
ਜੈਸਾ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ—ਸਤ ਚਿਤ ਅਨੰਦ—ਸਰੂਪ ਹੈ, ਉਥੇ ਕਿਸੇ ਦੁਖ ਦੀ ਗੁਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ।
ਸ੍ਰੀ ਬਾਲਾ ਸੰਧੂ ਵਾਚ ॥ ਦੇਹਰਾ ॥ ਨਗਰ ਨਿਕਟਿ ਇਸਥਿਤਿ^੧ ਕਰੀ ਸਭਿ
ਬਰਾਤ ਨੇ ਜਾਇ । ਕੋਤਕ ਹੋਤਿ ਅਨੇਕ ਬਿਧਿ ਮਨੁਜ^੨ ਮੋਦ^੩ ਮਨ
ਪਾਇ* ॥ ੨ ॥ ਕਥਿਤ ॥ ਪ੍ਰਮਾਨੰਦ ਨੰਦਨ^੪ ਜੈਰਾਮ ਦਿਜ^੫ ਬੋਲਿ ਲੀਨ^੬
ਦੀਨੋ ਸੇ ਪਠਾਇ ‘ਸੁਧਿ’ ਦੀਜਿਯੇ ਬਰਾਤ ਕੀ’ । ਮਿਲਜੇ ਮੂਲੇ ਜਾਇ ਮੁਖ
ਆਜਿਖ^੭ ਅਲਾਇ^੮ ਭਲੇ ‘ਸੁਨੇ ਜਜਮਾਨ ਕੱਲਜਾਨ ਤੇਰੇ ਗਾਤ ਕੀ’^੯ ।
ਕਾਲੂ ਚੰਦ ਮਹਿਤੇ ਕੀ ਉਤਰੀ ਬਰਾਤ ਆਨਿ, ਆਯੋ ਸੁਧ ਦੇਨਿ ਜਿਹ
ਸੋਭ ਬਹੁ ਭਾਂਤਿ ਕੀ’ । ਮੂਲੇ ਕੀਨੀ ਬੰਦਨ ਅਨੰਦ ਰਿਦੇ ਮਾਨਿ ਕਹਜੇ
‘ਭਲੀ ਬਾਤਾਂ ਭਈ, ਸੁਧਿ ਲੇਉਂ ਮੈ ਬਰਾਤ ਕੀ’ ॥ ੩ ॥ ਸ੍ਰੇਯਾ ॥ ਮੂਲਾ
ਗਯੋ ਉਠਿਕੈ ਤਬ ਤੁਰਨ ਪੀਚ^{੧੦} ‘ਹਿੱਤਾ’ ਜਿਹ ਗੋਤ ਰਿਧਾਵਾ । ਬੈਨ ਭਨੇ
‘ਸੁਨਿਯੋ ਸੁਤਿ ਚੋਧਰੀ ਆਈ ਬਰਾਤ ਅਬੈ ਸੁਧਿ ਆਵਾ । ਲੇਨੇ ਅਗਾਰੀ
ਚਲੈ ਤਿਨੈ ਕੋ ਹਮ ਆਇਸ ਜੇ ਤੁਮਰੀ ਸੁਭ ਪਾਵਾ । ਰਾਵਰ ਕੋ ਅਵਿ-
ਲੰਬ ਸਦੀਵਹਿ^{੧੧} ਤੇ^{੧੨} ਸੁਨਿਕੈ ਇਵ ਬੈਨ ਅਲਾਵਾ ॥ ੪ ॥ ‘ਬੈਸ’
ਵਡੀ ਜਰਾ^{੧੩} ਲੀਨ ਗੁਸੀ ਚਲਿਬੇ ਬਲ ਨਾਂਹਿ ਰਹਜੇ ਮੁਝ ਦੇਹੀ ।
ਨਾਤੁਰ^{੧੪} ਮੈਂ ਚਲਤੋ ਅਬ ਸੈਗਿ ਸਦਾ ਤੁਮੈ ਜਾਨਤਿ ਪ੍ਰਾਨ ਸਨੇਹੀ^{੧੫} ।
ਤਾਤ ਅਜਿਤੇ^{੧੬} ! ਪਧਾਰ^{੧੭} ਇਨ੍ਹੈਂ ਸੈਗਿ ਲੋਹੁ ਬਰਾਤ ਭਲੀ ਬਿਧਿ ਜੇਹੀ।
ਚਾਹਿ ਜੁ ਹੋਇ ਪੁਚਾਇ ਸੁ ਦੇਵਹੁ ਪਾਸ ਰਹੋ ਜਹਿ ਮੂਲਾ ਰਹੇਹੀ’ ॥ ੫ ॥
ਅਭਿਲ ॥ ਮੂਲਾ ਕਹੈ ‘ਸੁ ਲਾਜ ਹਮਾਰੀ ਤੋਹਿਕੋ । ਜਸ ਅਪਜਸ ਸੁਭ ਕਾਜ
ਕੁਕਾਜੈ ਹੋਹਿ ਕੋ । ਪੀਚ ਨਗਰ ਕੇ ਆਪ ਬਿਦਤਿ^{੧੮} ਤੁਮ ਨਾਮ ਹੈ । ਹੋ ਮੈ
ਪਟਵਾਰੀ ਬਿਦਤਿ ਸਦਾ ਢਿਗ ਧਾਮ ਹੈ ॥ ੬ ॥ ਬਚੀ^{੧੯} ਬਰਾਤ ਬਟੋਰ ਵਡੀ
ਪੁਰ ਬਿਯਨਿ ਕੀ^{੨੦} । ਕਾਲੂ ਪਰਮਾਨੰਦ ਸੈਨ^{੨੧} ਗੈ^{੨੨} ਹਯਨ^{੨੩} ਕੀ।ਲੇਕਰਿ
ਪਹੁੰਚੇ ਆਨਿ ਸਕੀਰਤਿ ਸੋਹਿਗੀਂ । ਹੋ ਸੋਭਾ ਭਾਂਤਿਨਿ ਭਾਂਤਿ ਹੋਰਿ ਸੁਰ
ਮੋਹਿਹੀ^{੨੪}’ ॥ ੭ ॥ ਹਿੱਤਾ ਕਹੈ ‘ਤੁਹਿ ਬੋਲ ਵਿਗਾਰ ਸਭਾਇ ਹੈ । ਨਹਿ

^੧ਠਹਿਰਨਾ । ^੨ਮਨੁਖ । ^੩ਖੁਸ਼ੀ । ^੪ਪੁੱਤ੍ਰ । ^੫ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੂੰ । ^੬ਸੌਂਦ ਲਿਆ । ^੭ਖਬਰ । ^੮ਅਸੀਸ ।
^੯ਆਖਕੇ । ^{੧੦}ਸ਼ਰੀਰ ਦੀ । ^{੧੧}ਪੈਂਚ । ^{੧੨}ਆਪਦਾ ਹੀ ਆਸਰਾ ਸਦਾ ਹੈ । ^{੧੩}ਉਸ (ਪੈਂਚ) ਨੇ ।
^{੧੪}ਉਮਰ । ^{੧੫}ਬੁਢਾਪੇ ਨੇ । ^{੧੬}ਨਹੀਂ ਤਾਂ । ^{੧੭}ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਤੋਂ ਪਿਆਰਾ । ^{੧੮}ਹੋ ਪੁਤ੍ਰ ਅਜਿੱਤੇ !
^{੧੯}ਜਾਹ । ^{੨੦}ਪ੍ਰਗਟ । ^{੨੧}ਚੰਗੀ । ^{੨੨}ਦੋ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਦੀ (ਤਲਵੰਡੀ ਤੇ ਸੁਲਤਾਨ ਪੁਰ ਦੀ) । ^{੨੩}ਫੌਜ ।
^{੨੪}ਹਾਥੀ । ^{੨੫}ਯੋਝਿਆਂ ਦੀ । ^{੨੬}ਦੇਵਤੇ ਮੋਹੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ ।

*ਪਾ:-ਮਨ ਅਨੰਦ ਬਹੁ ਪਾਇ ।

†ਪਾ:-ਭਾਂਤਿ ।

ਬੋਲਹੁ ਦੁਰਬਾਕ ਤ ਕੀਰਤਿ ਪਾਇ ਹੈਂ । ਪਰਮਾਨੰਦ ਤੇ ਆਦਿ ਭਲੇ ਨਰ
ਜਾਨਿਯੇ । ਹੋ ਤਵ ਘਰ ਕੀਨਿ ਢੁਕਾਉ ਬਚਨ ਮਮ ਮਾਨਿਯੇ ॥ ੮ ॥
ਤਲਵੰਡੀ ਕੋ ਕਾਲੂ ਜੋ ਪਟਵਾਰੀਆ । ਤੁਝਹਿ ਸਰੀਖੋ^੧ ਸੁਨਜੋ ਸੁ ਬੋਲ
ਵਿਗਾਰੀਆ^੨ । ਸਮਤਾ^੩ ਕਰਹੁ ਨ ਕੈਸੇ, ਸੇਵਾ ਕੀਜਿਯੇ । ਹੋ ਸਹਿ-
ਕਰਿ ਤਿਨਕੇ ਬਚਨ, ਬਿਨੀਤਿ^੪ ਭਨੀਜਿਯੇ^੫ ॥ ੯ ॥ ਹਿਤ ਬਰਾਤ
ਕੋ ਚਹੁ ਸੁ ਮੋ ਤੇ ਲੀਜਿਯੇ । ਅਸਨ^੬ ਬਸਨ^੭ ਧਨ ਮਾਲ ਨ ਸ਼ੋਕਾ
ਕੀਜਿਯੇ । ਜਿਉਂ ਸ਼ੋਭਾ ਤਿਨ ਕੀਨਿ ਆਪ ਅਧਿਕਹਿ ਕਰੋ । ਹੋ ਉਰ ਉਦਾ-
ਰਤਾਧਾਰਿ ਕ੍ਰਿਪਨਤਾ^੮ ਪਰਿਹਰੋ^੯ ॥ ੧੦ ॥ ਸ੍ਰੇਯਾ ॥ ਮਾਨਿਕੇ ਬੈਨ ਕੋ ਮਾਨਵ
ਲੈ ਸੰਗਿ ਲੈਨਿ ਬਰਾਤ ਚਲਾ ਅਗਵਾਨੀ॥ ਬਿੰਪੂਨਿ^{੧੦}, ਬਾਹਜ^{੧੧}, ਬੈਸਨਿ^{੧੨},
ਸੂਦਨਿ ਬਿੰਦ^{੧੩} ਭਏ ਸੁਭ ਬੋਲਤਿ ਬਾਨੀ॥ ਯੋਗ ਕੋ ਨੇਗ^{੧੪} ਲਏ ਸਭਿ ਹੀ
ਨਿਕਸੇ ਨਗਰੀ ਤੇ ਉਮੰਗਹਿ ਠਾਨੀ । ਡੰਕ^{੧੫} ਦਮਾਮਨ ਘਾਵ ਪਰੇ^{੧੬}
ਇਨ ਰੀਤਿ ਬਿਲੋਕ ਬਰਾਤ ਜੁਡਾਨੀ^{੧੭} ॥ ੧੧ ॥ ਹੋਤਿ ਭਯੋ ਸਮਧੀਨ^{੧੮}
ਕੋ ਮੇਲ, ਨਿਛਾਵਰ^{੧੯} ਕੀਨਿ ਉਭੈ^{੨੦} ਸੁਖ ਮਾਨੀ । ਸਾਦਰ ਸੋਂ ਕੁਲ ਰੀਤਿ
ਕਰੀ ਭਲ ਪ੍ਰੀਤਿ ਬਢੀ ਨ ਕਿਸੀ ਮਨ ਹਾਨੀ । ਲੋਚਨ ਸੋਂ ਅਵਿਲੋਕਤਿ^{੨੧}
ਦੁਲਹ^{੨੨} ਮੂਲੇ ਕੋ 'ਪੈਨ ਹੀ ਪੈਨ' ਬਖਾਨੀ । 'ਭਾਗਨ ਭੂਰਨ'^{੨੩} ਕੋ ਇਹ
ਭਾਂਜਨ^{੨੪} ਜਾਂ ਤੇ ਜਮਾਤਾ^{੨੫} ਭਯੋ ਗੁਨਖਾਨੀ' ॥ ੧੨ ॥ ਦੋਹਰਾ ॥ ਮਿਲ ਕਰਿ
ਦੁਹ ਦਿਸ਼ਿ^{੨੬} ਪਰਸਪਰ ਸਰਸਤਿ^{੨੭} ਹਰਖਤਿ^{੨੮} ਹੋਇ । ਗਮਨੇ ਨਗਰੀ
ਕੋ ਬਹੁਰ ਚਹਤਿ ਕਰਜੋ ਅਬ ਵੇਇ^{੨੯} ॥ ੧੩ ॥ ਸ੍ਰੇਯਾ ॥ ਗਜ^{੩੦} ਗਾਜਤਿ^{੩੧}
ਸਾਜ ਸਜੇ ਸਭਿ ਹੀ ਧੁਨਿ ਘੰਟਨ ਕੀ ਉਠਿਹੀ ਵਡ ਘੋਰਾ^{੩੨} । ਅਸੁ^{੩੩}
ਹਿੰਸਤਿ^{੩੪} ਜੀਨ^{੩੫} ਜਗਵ ਜਰੇ ਅਵਿਨੀ^{੩੬} ਖੁਰ ਬਾਜ ਰਹੇ^{੩੭} ਚਹੂੰ ਓਰਾ^{੩੮} ।
ਰਥ ਜਾਤਿ ਚਲੇ ਛਨਕੈ ਘੁੰਘਰੂ ਪੁਨਿਚੱਕਨ ਕੇ^{੩੯} ਖਰਕਾਨਹਿਬੋਰਾ^{੪੦} । ਡਢ

^੧ਤੇਰੇ ਵਰਗਾ । ^੨ਬੋਲ ਵਿਗਾੜ ਕਰਨ ਵਾਲਾ । ^੩ਬਰੱਬਰੀ । ^੪ਬੇਨਤੀ । ^੫ਕਹੋ ।
^੬ਭੋਜਨ । ^੭ਕਪੜੇ । ^੮ਸੁਮਤਾਈ । ^੯ਛੱਡੋ । ^{੧੦}ਬਾਹਮਣ । ^{੧੧}ਖੜੀ । ^{੧੨}ਵੇਸ਼ । ^{੧੩}ਸਾਰੇ । ^{੧੪}ਲਾਗ ।
^{੧੫}ਚੋਬਾਂ ਦੀ । ^{੧੬}ਨਗਾਰੇ ਤੇ ਚੋਟ ਪਈ ਤੇ । ^{੧੭}ਜੁੜੀ । ^{੧੮}ਕੁੜਮਾਂ ਦੇ । ^{੧੯}ਵਾਰਨਾ । ^{੨੦}ਦੋਹਾਂ ਨੇ ।
^{੨੧}ਵੇਖਕੇ । ^{੨੨}ਲਾੜੇ ਨੂੰ । ^{੨੩}ਬੜੇ । ^{੨੪}ਪੂਰੇ ਭਾਗਾਂ ਦਾ ਪਾਤ੍ਰ । ^{੨੫}ਜਵਾਈ । ^{੨੬}ਦੋਹਾਂ ਤਰਫੋਂ ।
^{੨੭}ਵਧੇਏ । ^{੨੮}ਖੁਸ਼ੀ । ^{੨੯}ਢੁਕਾਉ । ^{੩੦}ਹਾਥੀ । ^{੩੧}ਗੱਜਦੇ । ^{੩੨}ਬੜੀ ਉੱਚੀ । ^{੩੩}ਘੋੜੇ ।
^{੩੪}ਹਿਲਕਦੇ । ^{੩੫}ਕਾਠੀਆਂ । ^{੩੬}ਜਮੀਨ ਉੱਤੇ । ^{੩੭}ਖੁਰ ਵੱਜ ਰਹੇ ਹਨ (ਘੋੜਿਆਂ ਦੇ) ।
^{੩੮}ਭੁਫੇਰੇ । ^{੩੯}ਪਹੀਆਂ ਦਾ । ^{੪੦}ਬੋੜਾ ਨਹੀਂ ਭਾਵ ਬਹੁਤਾ ਹੈ ।

ਢੋਲ ਦਮਾਮਨਿ ਡੰਕ ਲਗੇ ਪਰ ਆਪਨ ਕੋ ਨ ਸੁਨੈ ਵਡਸੋਰਾ^੧ ॥੧੪॥
 ਮੁਰਲੀ, ਮਿਰਦੰਗ^੨, ਓਪੰਗ^੩, ਤੰਬੂਰਨ^੪, ਝਾਂਝਰ^੫, ਟਾਲ^੬ ਬਜੈਂ ਕਟ-
 ਨਾਈ । ਬਰ ਬਾਰਬਧੂ^੭* ਸੁਠ ਗਾਇਕੈ ਰਾਗਨ ਤਾਨ ਮਿਲਾਇਕੈ ਮੋਦ
 ਬਛਾਈ । ਦੁਤਿ ਰੰਗ ਅਨੇਕ ਪਤਾਕ^੮ ਬਨੇ ਫਹਿਰਾਇ ਘਨੈ ਸਭਿ ਆਗੈ
 ਸੁ ਜਾਈ । ਅਰਬੰਦ ਬਿਲੋਚਨ^੯ ਬੀਚ ਬਿਰਾਜਹਿ, ਮੋਰ ਪੈ^{੧੦} ਚੋਰ ਦੁਰੈ^{੧੧}
 ਛੋਬਿ ਛਾਈ ॥੧੫॥ ਏਕ ਮਤੰਗ^{੧੨} ਪੈ ਲਾਲੂ ਅਰੁਵਿ ਕਰੇ ਬਰਖਾ ਧਨ ਕੀ
 ਮਨ ਭਾਈ । ਦੂਸਰ ਪੈ ਚਢਿ ਤਾਤ ਜੈਰਾਮ ਕੋ^{੧੩} ਹੀਨ ਬਿਲੰਬ^{੧੪}, ਭਲੇ
 ਬਰਖਾਈ^{੧੫} । ਮੇਘ ਕੀ ਰੀਤਿ ਸੁਹਾਇ ਦੁਊ ਤਬ ਨੀਚ ਅੰ ਉਚ ਵਿਚਾਰ
 ਨ ਕਾਈ । ਕੀਰਤਿ ਯੋਂ ਬਿਸਤੀਰਤਿ ਹੈ ਜਨੁ ਪੂਰਨ ਚੰਦ^{੧੬} ਨ ਜੋਨੁ^{੧੭} ਸੀ
 ਛਾਈ ॥੧੬॥ ਸ਼੍ਰੋਨਨ^{੧੮} ਮੈਂ ਸੁਨਿ ਬਾਜਨ^{੧੯} ਕੀ ਧੁਨਿ ਬਿਭ੍ਰਮ^{੨੦} ਹੋਤਿ ਭਯੋ
 ਮਨ ਨਾਰੀ । ਹਾਰ ਲਪੇਟ ਲਯੋ ਕਟ ਕੇ ਤਟ^{੨੧} ਕਿੰਕਨ^{੨੨} ਲੈ ਗਰਬੀਚ^{੨੩}
 ਸੁਧਾਰੀ । ਨੂਪਰ^{੨੪} ਹਾਥਨਿ ਮੈਂ, ਪਹੁੰਚੀ^{੨੫} ਪਗ^{੨੬}, ਅੰਚਰ^{੨੭} ਅੰਗੀਆ^{੨੮} ਸੋ
 ਨ ਸੰਭਾਰੀ । ਅੰਜਨ^{੨੯} ਅੰਜ^{੩੦} ਕਪੋਲਨ^{੩੧} ਪੈ, ਚਖ^{੩੨} ਜਾਵਕ^{੩੩} ਡਾਰਿਨ
 ਧੀਰ ਵਿਚਾਰੀ ॥ ੧੭ ॥ ਯਾ ਬਿਧਿ ਅੰਗ ਸ਼ਿੰਗਾਰਿ ਸ਼ਿੰਗਾਰਿ ਕੇ ਦੌਰ ਚਢੀ
 ਮਿਲ ਬਿਧ^{੩੪} ਅਟਾਰੀ । ਮਾਨਹੁ ਮੇਘਨ^{੩੫} ਮੈਂ ਚਮਕਾਤਿ ਫਟਾ^{੩੬}

*ਸ਼ੋਰ ਬੜਾ ਹੈ, ਆਪਣੀ ਪਰਾਈ ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਸੁਣੀਂਦੀ । ^੧ਇਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਢੋਲਕ ।
^੨ਨਸਤੰਗ ਨਾਮੇ ਵਾਜਾ । ^੩ਢੋਲ, ਤੰਬੂਰ । ^੪ਛੋਟੇ । ^੫ਟੱਲ । ^੬ਗਾਉਣ ਵਾਲੀਆਂ । ^੭ਝੰਡੀਆਂ ।
^੮ਭਾਵ ਗੁਰੂ ਜੀ । ^੯ਸੀਸ ਉੱਤੇ । ^{੧੦}ਚੋਰ ਬੁਲ ਰਿਹਾ ਹੈ । ^{੧੧}ਹਾਥੀ । ^{੧੨}ਜੈਰਾਮ ਦਾ ਪਿਤਾ ।
^{੧੩}ਛੋਟੀ ਨਾਲ । ^{੧੪}ਘਨ ਦੀ ਬਰਖਾ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਦਾ ਹੈ । ^{੧੫}ਪੰਨਿਆਂ ਦੇ ਚੰਦ ਨੇ । ^{੧੬}ਚੰਦਨੀ
^{੧੭}ਕੰਨੀ । ^{੧੮}ਵਾਜਿਆਂ ਦੀ । ^{੧੯}ਇਕ ਹਵਾ ਜਿਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੋਣ ਨਾਲ ਇਸਤ੍ਰੀ ਘਬਰਾਕੇ
ਗਹਿਣੇ ਉਲਟੇ ਪੁਲਟੇ ਪਾ ਲੈਂਦੀ ਹੈ । ^{੨੦}ਲੋਕ ਉਦਾਲੇ । ^{੨੧}ਤੜਾਗੀ । ^{੨੨}ਗਲ ਵਿਚ ।
^{੨੩}ਝਾਂਝਰਾ । ^{੨੪}ਹੱਥ ਦਾ ਗਹਿਣਾ । ^{੨੫}ਪੈਰਾਂ ਵਿਚ । ^{੨੬}ਭੋਛਣ । ^{੨੭}ਅੰਗੀ । ^{੨੮}ਸੂਰਮਾਂ ।
^{੨੯}ਪਾਕੇ । ^{੩੦}ਗੱਲਾਂ ਤੇ । ^{੩੧}ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ । ^{੩੨}ਚੰਗਾ ਸੁਰਖੀ ਜੋ ਪੈਰਾਂ ਤੇ ਲਾਈਦਾ ਹੈ ।
^{੩੩}ਉੱਚੀਆਂ । ^{੩੪}ਛੱਦਲਾਂ ਵਿਚ । ^{੩੫}ਬਿਜਲੀ ।

*ਜੰਦ ਨਾਲ ਗਾਉਣ ਨੱਚਣ ਵਾਲੀਆਂ ਦਾ ਨਾ-ਚੋਣਾ-ਅਸੀਂ ਪਿਛੇ ਦੱਸ ਆਏ
ਹਾਂ (ਦੇਖੋ ਅਧਿਆਯ ੨੧ ਅੰਕ ੨੩) ਕਿ ਪੁਰਾਤਨ ਜਨਮ ਸਾਖੀ, ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਭਾਈ ਬਾਲਾ,
ਮਹਿਮਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼, ਤੇ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਭਾਈ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਹੈ । ਗਾਲਬਨ ਇਹ
ਆਖੇਪਕ ਹੈ । ਇਕ ਨੁਸਖੇ ਵਿਚ ਪਾਠ ਹੈ—ਬਾਰਬਧੂ ।

†ਪਾ:—ਬੰਦ ।

ਛਬਿ ਸੀ ਦਮਕੈਂ ਦੁਤਿ ਨਾਰੀ । ਨੀਲ ਸਰੋਜਨ ਮਾਲ^੧ ਬਿਲੋਚਨ^੨
 ਰੂਪ ਬਿਲੋਕਤਿ ਦੁਲਹੁ ਸਾਰੀ^੩ । ਝਾਕ ਝਰੋਖਨ^੪ ਬੀਚ, ਗੁਲਾਬ ਲੇ
 ਫੁਲਨ ਅੰਜੁਲ^੫ ਮੰਜੁਲ^੬ ਡਾਰੀ^੭ ॥ ੧੯ ॥ ਰੰਗ ਸਰੰਗਹਿ ਮੇਲ ਸੁਰੰ-
 ਧਹਿ ਪ੍ਰੀਤਿ^੮* ਸਪ੍ਰੀਤਿਹਿ ਲੇ ਘਟ^੯ ਨਾਰੀ । ਚੰਦਮੁਖੀ ਸੁਖਕੰਦ^{੧੦}
 ਬਿਲੋਕ ਅਨੰਦ ਭਰੀ ਪਟ ਪਾਗਤ ਚਾਰੀ^{੧੧}† । ਲਾਲ ਗੁਲਾਲ ਬਿਸ਼ਾਲ
 ਕੋ ਬਾਲ^{੧੨} ਗੁਲਾਬਮਿਲਾਇ ਬਰਾਤ ਪੈਡਾਰੀ^{੧੩}। ਧਾਮਨਿ^{੧੪} ਪੰਕਤਿ^{੧੫} ਪੰਕ^{੧੬}
 ਭਯੋ ਸਭਿ, ਅੰਕ ਉਮੰਗ ਬਿਲਾਸਤਿ ਭਾਰੀ ॥੧੯॥ ਮੁਲੇ ਕੇ ਦੁਰ ਦੁਕਾਉ
 ਕਰਜੈ ਅਸ ਆਰਤਿਹਾਰ^{੧੭} ਕੀ ਆਰਤੀ ਤਾਰੀ^{੧੮} । ਚੰਦ ਮੁਖੀ ਤਹਿ ਬਿੰਦ
 ਮਿਲੀ ਕਲ^{੧੯} ਕੰਠ^{੨੦}‡ ਹੈ ਕੋਕਿਲਾ^{੨੧} ਕੀ ਅਨੁਹਾਰੀ^{੨੨} । ਮੰਗਲ ਸੋ ਕੁਲ
 ਰੀਤਿ ਕਰੈਂ ਲੇਖ ਨਾਨਕ ਨਾਮ ਉਚਾਰਤਿ ਗਾਰੀ^{੨੩} । ਗਜਾਨ ਪੈ ਕਾਮ ਕੋ
 ਜੋਰ ਚਲਜੋ ਨ, ਪਲਾਇਨ^{੨੪} ਹੈ ਮਨੋ ਬਾਦ ਪੁਕਾਰੀ^{੨੫} ॥੨੦॥ ਦੁਲੇ ਸਮੇਤ
 ਬਰਾਤ ਬਹੋਰ^{੨੬} ਕਿਯੋ ਸੁਭ ਬਾਨ ਮੈਂ ਆਨਿਕੈ ਡੇਰਾ । ਰਾਜਹਿ ਧੂਰ ਪਰੀ
 ਮੁਖ ਪੈ ਜਿਵ ਸੰਗ ਪਿਰਾਗ^{੨੭} ਕਸ਼ੇਸ਼ਯ^{੨੮} ਹੋਰਾ^{੨੯} । ਤੰਬੂ ਕਨਾਤਨ ਤਾਨੇ
 ਬਿਤਾਨਨਿ ਲਾਗੇ ਸਮਜਾਨਨ ਸੋਹੈ ਘਨੇਰਾ । ਜੋ ਜਿਹ ਚਾਹਿ ਦਈ ਸੋਓ
 ਤਾਂਹਿ, ਹਤਯੋ^{੩੦} ਸੂਮ^{੩੧} ਦੂਰ ਲਗੀ ਨਹਿ ਦੇਰਾ ॥੨੧॥ ਧੇਨੁ ਕੇ ਧੂਲ ਕੋ^{੩੨}
 ਵੇਲਾ ਭਯੋ ਤਬ ਛੁਟਨ ਲਾਗੀ ਹੈ ਜੋਰ ਹਵਾਈ^{੩੩} । ਮੰਗਲ ਕੀ ਸੁਧਿ
 ਦੇਨੇ ਕੇ ਹੇਤ ਮਨੋ ਪਤੀਆ^{੩੪} ਸੁਰ ਲੋਕ^{੩੫} ਪਠਾਈ । ਬਾਜ^{੩੬} ਮਤੇਗ^{੩੭}
 ਉਤੀਗ^{੩੮} ਬਰੂਦ ਕੇ ਝਾਰ ਮਤਾਬੀ ਛੁਟੈ ਫੁਲਵਾਈ^{੩੯} । ਦੈਤਨਿ ਦੈਤ
 ਭਯਾਨਕ ਬੇਖ^{੪੦} ਸੁ ਕੋਤਕ ਦੇਖਿ^{੪੧} ਰਹੇ ਹਰਖਾਈ ॥੨੨॥ ਮਾਨਵ ਮੁਲੇ ਨੇ

^੧ਨੀਲੇ ਕਵਲਾਂ ਦੀ ਪੰਕਤੀ ਵਾਂਗੂ। ^੨ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ। ^੩ਸਾਰੀਆਂ। ^੪ਝਰੋਖਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਤੱਕਕੇ। ^੫ਫੁਲਾਂ ਦੇ ਬੁਕਾ। ^੬ਸੁਫੈਦਾ। ^੭ਪਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ^੮ਹਿਤ ਨਾਲ। ^੯ਘੜੇ। ^{੧੦}ਸੁਖਦਾਤੇ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ)। ^{੧੧}ਸੁੰਦਰ ਕਪੜਿਆਂ ਵਿਚ ਸਜਕੇ। ^{੧੨}ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ। ^{੧੩}ਪਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ^{੧੪}੧੫ ਘਰਾਂ ਦੀ ਕਤਾਰ ਅਗੇ ਭਾਵ ਗਲੀ ਵਿਚ। ^{੧੫}ਚੱਕੜ। ^{੧੬}ਦੁਖ ਹਰਤਾ ਦੀ। ^{੧੭}ਉਤਾਰੀ। ^{੧੮}ਸੁੰਦਰ। ^{੧੯}ਗਲਾ। ^{੨੦}ਕੋਇਲ। ^{੨੧}ਜੋਹ। ^{੨੨}ਸਿੱਠਣੀ। ^{੨੩}ਨੱਸਕੇ ਭਾਵ ਹਰਕੇ। ^{੨੪}ਕੁਬਚਨ ਬੋਲਣ ਲਗਪਿਆ। ^{੨੫}ਫੇਰ। ^{੨੬}ਫੁਲ ਦੀ ਧੂੜ। ^{੨੭}ਕੋਲ ਫੁਲ। ^{੨੮}ਦੇਖੀਦਾ ਹੈ। ^{੨੯}ਦੂਰ ਕੀਤਾ। ^{੩੦}ਬਕਾਨ। ^{੩੧}ਗਊਧੂੜ ਦਾ ਵੇਲਾ। ^{੩੨}ਇਕਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਤਸ਼ਬਾਜ਼ੀ। ^{੩੩}ਪੜ੍ਹਕਾ। ^{੩੪}ਦੇਵਲੋਕ। ^{੩੫}ਘੋੜੇ। ^{੩੬}ਹਾਥੀ। ^{੩੭}ਉੱਚੇ। ^{੩੮}ਇਕ ਆਤਸ਼ਬਾਜ਼ੀ। ^{੩੯}ਬਰੂਦ ਦੇ ਬਣੇ ਭਯਾਨਕ ਦੈਂਤ ਦੈਂਤਣੀਆਂ ਚਲ ਰਹੇ ਹਨ। ^{੪੦}ਲੋਕੀ ਕੋਤਕ ਦੇਖਕੇ।

*ਪਾ:—ਪ੍ਰੀਤ=ਪੀਲੇ ।

†ਪਾ:—ਪਦ ਪਾ ਗਤਿ ਚਾਰੀ=ਨੁਮਕਵਾਂ ਪੈਰ ਪਾਕੇ

ਚਲਦੀਆਂ ਹਨ ।

‡ਪਾ:—ਕੰਠੀ ।

ਏਕ ਪਠਾ ਹਿਤ ਹੁਤਨ^੧ ਕੇ ਤਿਨ ਜਾਇ ਸੁਨਾਵਾ । ਧਾਰਹੁ ਆਪ ਚਲ
ਪਦ ਕੇ ਅਬ ਕਾਲ ਭਯੋ^੨ ਹਿਤ ਲੇਵਨ ਲਾਵਾ^੩। ਯੋ ਸੁਨਿਡੇਕ^੪ ਨਿਸ਼ਾਨ^੫
ਲਗੇ ਧੁਨਿ ਘੋਰ ਉਠੀ ਘਨ^੬ ਜਿਉਂ ਘਹਿਰਾਵਾ^੭ । ਆਨੰਦ ਕੇ ਉਰ ਧਾਰਿ
ਤਬੈ ਗਮਨੇ ਮਿਲ ਸਾਜ ਸਮਾਜ ਸੁਹਾਵਾ ॥੨੩॥ ਬੇਦੀ ਜੇ ਬਿੰਦ^੮ ਐ ਬੇਦੀ
ਸ਼ਿਰੋਮਣਿ^੯ ਬੇਦੀ^{੧੦}* ਰਚੀ ਜਹਿ ਗੋ ਤਿਹ ਥਾਈ। ਪੁੰਜ ਜਹਾਂ ਵਿਜਰਾਜ
ਬਿਰਾਜਤਿ ਹੋਰਿ ਸਮਾਜ ਉਠੇ ਹਰਿਖਾਈ । ਦੇ ਮੁਖ ਆਸ਼ਿਖ^{੧੧} ਕੇ ਮੁਖ
ਪਾਇ ਗਏ ਸਭਿ ਬੈਸ ਤਹਾਂ ਚਹੁੰਘਾਈ^{੧੨} । ਬੇਦ^{੧੩} ਕੇ ਮੰਤ੍ਰ ਉਚਾਰਿ ਤਬੈ
ਸੁਭ ਰੀਤਿ ਕਰੀ ਜਿਵ ਬੇਦ^{੧੪} ਨੇ ਗਾਈ ॥੨੪॥ ਦੋਹਰਾ ॥ ਅੰਦਰ ਸੁੰਦਰ
ਸਦਨ ਤੇ ਲਜਾਏ ਮੋਦਿ ਬਿਲੰਦ । ਲਖਮੀ ਰੂਪ ਸੁਲੱਖਨੀ ਢਿਗ ਸ੍ਰੀ
ਨਾਨਕ ਚੰਦ ॥ ੨੫ ॥ ਚਿਤ੍ਰਪਦਾ ਛੰਦ ॥ ਪੰਕਜਨੈਨ^{੧੫} ਬਨੇ ਦਿਸ ਦਾਹਨਿ^{੧੬}
ਸੀ ਮਹਿਲਾ^{੧੭} ਕਿਯ ਬਾਮ^{੧੮} ਜਿ ਅੰਗਾ^{੧੯} । ਦੀਪਤਿ^{੨੦} ਕੀਨਿ ਹੁਤਾਸਨ^{੨੧}
ਕੇ ਦਿਜ ਪੂਜ ਬਿਨਾਯਕ^{੨੨} ਚੇਦਨ ਸੰਗਾ । ਧਾਰਿ ਸਰੋਅ^{੨੩} ਵਿਖੈ

^੧ਬੁਲਾਉਣ ਲਈ । ^੨ਵੇਲਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ । ^੩ਚੋਬ । ^੪ਨਗਾਰੇ । ^੫ਬੰਦਲ । ^੬ਗੋਜਿਆਂ । ^੭ਸਾਰੇ ।
^੮ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ । ^੯ਵਿਆਹ ਦੀ ਵੇਦੀ । ^{੧੦}ਅਸ਼ੀਰਵਾਦ । ^{੧੧}ਚਾਰੋਂ ਤਰਫ । ^{੧੨}ਦੋਬੇ ਬੇਦ ਦਾ
ਮਤਲਬ ਵਜਾਹ ਪੱਧਤੀ ਹੈ। ^{੧੩}ਭਾਵ ਗੁਰੂ ਜੀ । ^{੧੪}ਸੱਜੇ ਪਾਸੇ। ^{੧੫}ਬੀਬੀ ਜੀ । ^{੧੬}ਖੱਬੇ। ^{੧੭}ਪਾਸੇ।
^{੧੮}ਜਗਾਈ । ^{੧੯}ਅਗਨੀ । ^{੨੦}ਗੁਰੂ । ਪੂਰਨ ਗੁਰੂ । (ਅ) ਗਣੇਸ਼ । (ੲ) ਬੁਧਦੇਵ । ^{੨੧}ਚਮਚੇ ।

*ਵਜਾਹ ਦਾ ਪ੍ਰਸੰਗ ਜੋ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸੁਲਤਾਨ ਪੁਰੇ ਆਉਣ ਤੋਂ ਮਗਰੋਂ ਦਾ ਹੈ, ਜੋ
ਜਨਮਸਾਖੀ ਸਭ ਤੋਂ ਪੁਰਾਤਨ ਹੈ ਤੇ ਭਾਈ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਦੀ ਸਾਖੀ, ਦੋਹਾਂ ਵਿਚ ਵਜਾਹ
ਸਤਿਗੁਰ ਜੀ ਦੇ ਬਾਲਪਨੇ ਵਿਚ ਤਲਵੰਡੀ ਹੋਇਆ ਲਿਖਿਆ ਹੈ । ਜਿਸ ਰੀਤੀ ਨਾਲ
ਵਿਆਹ ਹੋਇਆ ਲਿਖ ਰਹੇ ਹਨ, ਉਹ ਰੀਤੀ ਉਸ ਵੇਲੇ ਦੀ ਖੱਤ੍ਰੀਆਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਚਲਤ ਰੀਤੀ
ਹੈ । ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਅਜੇ ਘਰ ਬਾਰ ਛੱਡ, ਤਜਾਗ ਕਰ ਜਗਤ ਵਿਚ ਫਿਰਕੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਤਾਰਨ
ਦਾ, ਫੇਰ ਕਰਤਾਰ ਪੁਰੇ ਬੈਠਕੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਤੇ ਆਪਣੇ ਆਸ਼ੇ ਤੇ ਮਤ ਦਾ ਚਲਾਵਣਾ ਨਹੀਂ
ਕੀਤਾ । ਇਕ ਰਵਾਜਤ ਚਲੀ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਵਜਾਹ ਦੀ ਰੀਤੀ ਆਪਣੀ ਦੱਸੀ
ਸੀ । ਇਸ ਪਰ ਗੋਸਟ ਹੋਈ । ਜਿਸ ਦੀਵਾਰ ਹੇਠ ਇਹ ਗੋਸਟ ਹੋਈ ਉਹ ਦੀਵਾਰ ਕੱਚੀ ਹੈ,
ਅਜੇ ਤਕ ਖੜੀ ਹੈ ਤੇ ਵਿੰਗੀ ਹੈ । ਚੋਣਿਆਂ ਨੇ ਨਾਂਹ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਭੰਡਾਰੀ ਕਹਿਣ ਲਗੇ ਕਿ
ਅਸੀਂ ਨਾਤਾ ਦੇਂਦੇ ਹਾਂ । ਇਸ ਪਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਵਰ ਦਿੱਤਾ ਭੰਡਾਰੀ ਭਰੇ ਰਹਿਣਗੇ ਤੇ ਚੋਣੇ
ਚੁਣੇ ਜਾਣਗੇ । ਇਹ ਸੁਣਕੇ ਚੋਣੇ ਬੀ ਬੁਕ ਗਏ ਤੇ ਆਪ ਦੀ ਆਗਿਆ ਮੰਨ ਲਈ । ਗੁਰੂ
ਮਰਜਾਦਾ ਸਮੇਂ ਹੁਣ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਆਪ ਬਿਰਾਜਮਾਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਸੇ ਅਗਨੀ ਦੀ
ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਲੋੜ ਨਹੀਂ । ਸਰਬੱਤ ਸਿੱਖ ਸਿੰਗਤਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਕਾ ਹੁਕਮ ਹੈ, 'ਕਾਰਜੁ
ਦੇਇ ਸਵਾਰਿ ਸਤਿਗੁਰ ਸਚੁ ਸਾਖੀਐ !' ਜਦ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸਚਾ ਸਾਖੀ ਆਪ ਵਿਚ ਬਿਰਾਜਮਾਨ
ਹੈ ਤਾਂ ਅਗਨੀ ਨੂੰ ਸਾਖੀ ਰੱਖਣ ਦੀ ਕੋਈ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੀ ।

ਸਰਪੀ^੧ ਮਧ ਪਾਵਕ^੨ ਪਾਵਤਿ ਜੋਤਿ ਅਭੰਗਾ । ਲੇਖ ਭਵਾਰਿ^੩ ਫਿਰੇ
 ਵਰ ਚਾਰ^੪ ਸੁਹਾਵਤਿ ਜਸੇਂ ਰਤਿ ਸੰਗ ਅਨੰਗਾ ॥੨੬॥ ਛਪਯ ॥ ਇਤ ਪ੍ਰਧਾ^੫
 ਹਰਿਦਸਾਲ ਬਹੁਰ ਮੂਲੇ ਕੇ ਪ੍ਰਧਾ । ਪਵਿ ਹੈਂ ਸਾਖੇ ਚਾਰ ਗੋਤ੍ਰ ਐਦ੍ਰਿਕ^੬
 ਕਰਿ ਸੋਧਾ । ਉਤ ਕਹਿ 'ਚੋਣਾ' ਗੋਤ ਰੀਤਿ ਜਿਉਂ ਨੀਕਿ ਸੁਹਾਈ^੭। ਸੁਨਿ
 ਕਰਿ ਨਰ ਤਿਹ ਕਾਲ ਰਹੇ ਹਿਰਦੈ ਹਰਖਾਈ । ਸਭਿ ਲੋਕਿਕ ਵੈਦਕ ਵਿਧਿ
 ਕਰੀ ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਦਿਜਨ ਰਜਾਇ ਦਿਯ । ਇਵ ਪਾਨਗ੍ਰਹਨ^੮ ਕਿਯ
 ਦਾਨ ਦਿਯ 'ਸ੍ਰਸਤਿ' ਬੋਲ ਵਰ ਬਿੱਪ੍ਰ^੯ ਲਿਯ^{੧੦} ॥ ੨੭ ॥ ਅਜਿੱਲ ॥ ਲੈ
 ਲਾਵਾਂ ਤਿਹ ਥਾਨ ਗਏ ਪੁਨਿ ਸਿਵਰ^{੧੧} ਮੈਂ । ਬਸੀ ਗੁੜਾਕਾ^{੧੨} ਭਏ ਆਨਿ
 ਨਿਜ ਠਵਰਮੈਂ । ਤਿਮਰ^{੧੩} ਤਿਜਮਾ^{੧੪} ਛਾਇ ਅੱਗਯ ਅਗਯਾਨਿ ਜਿਉਂ^{੧੫} ।
 ਹੋ ਬਿਸੈ ਮਨੋਰਥ ਅਨਿਕ ਸੁ ਉਡਗਨ^{੧੬} ਚਮਕ ਤਿਉਂ ॥੨੮॥ ਕਬਿੱਤ ॥
 ਭਯੋ ਅਰਣੇਦਯ^{੧੭} ਅਰਣਚੂੜ^{੧੮} ਬੋਲੇ ਰਵ^{੧੯}, ਖਿਰੇ ਅਰਬਿੰਦ^{੨੦} ਪਰ
 ਸਾਰੰਗ^{੨੧} ਸੁ ਭੋਲਹੀਂ । ਪ੍ਰਾਚੀ^{੨੨} ਪਿਯਰਾਨੀ^{੨੩}, ਚਾਰੂ^{੨੪} ਚਟਿਕਾ^{੨੫}
 ਚੁਚਾਨੀ^{੨੬}, ਬਾਨੀ ਚੱਕਵਾਕ^{੨੭} ਮਿਲੇ, ਬੋਲ ਬੋਲਿਕੈ ਕਲੋਲ ਹੀ ।
 ਭਾਜੇ ਦੁਤਿਤ ਚੋਰ^{੨੮} ਪੁਰਿ ਗ੍ਰਾਮਨਿ ਕੋ ਛੋਰਿ ਛੋਰਿ, ਭਾਨੁ^{੨੯} ਕਰ^{੩੦}
 ਘਿਉ । ^੧ਅਗਨੀ । ^੨ਫੇਰੇ । ^੩ਸੁੰਦਰ (ਅ) ਚਾਰ । ^੪ਪ੍ਰੋਹਤ । ^੫ਸਾਖੇਚਾਰ=ਗੋਤ੍ਰ ਚਾਰ । ਗੋਤ੍ਰ
 ਐਦ੍ਰਿਕ=ਐਧਰ ਦਾ ਗੋਤ੍ਰ । ^੬ਚੰਗੀ ਫੜੀ । ^੭ਵਿਆਹ(ਹਥਲੇਵਾ)। ^੮ਸੇਸਟ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੇ। ^੯ਲੀਤਾ
 ਦਨ । ^{੧੦}ਭੋਰੇ । ^{੧੧}ਨੀਂਦ ਦੇ ਵੱਸ । ^{੧੨}ਹਨੇਰਾ । ^{੧੩}ਰਾਤ ਦਾ । ^{੧੪}ਫੈਲਿਆ ਅਗਯਾਨੀ (ਦੇ
 ਦਿਲ ਤੋਂ)ਜਿਵੇਂ ਅਗਯਾਨੀ^{੧੫}ਤਾਰੇ । ^{੧੬}ਪ੍ਰਾਤਾਕਾਲ। ^{੧੭}ਕੁਝੜ । ^{੧੮}ਬਾਣੀ,ਕੁਕੜ ਨੇ ਬਾਂਗ ਦਿੱਤੀ ।
^{੧੯}ਕਵਲ। ^{੨੦}ਭਵਰੇ । ^{੨੧}ਪੂਰਬ ਦਿਸ਼ਾ। ^{੨੨}ਪੀਲੀ ਹੋਈ । ^{੨੩}ਸੁੰਦਰ ^{੨੪}ਚੜੀ ^{੨੫}ਚੁਹਕੀ। ^{੨੬}ਚਕਵੀ
 ਚਕਵਾ । ^{੨੭}ਹਲਕਾਥੇ ਤੇ ਚੋਰ ਭੱਜੇ । ਹਲਕਾਰੇ ਛੇਤੀ ਅਪੜਨ ਲਈ ਤੇ ਚੋਰ ਬਚਣ ਲਈ ।
^{੨੮}ਸੂਰਜ ਦੀਆਂ । ^{੨੯}ਕਿਰਨਾਂ । *ਐਦ੍ਰਿਕ ਈਦ੍ਰਿਸ਼=ਇਸ ਪਾਸੇ, ਭਾਵ ਪੁੱਤੇ ਪਾਸੇ ।
 ਸਾਖਿਨ=ਵੇਦਾਪਵਿ ਹੈ ਸਾਖ ਉਚਾਰ ਗੋਤ੍ਰ ਐਦ੍ਰਿਕ ਕਰਿ ਸੋਧਾ=ਪੁੱਤੇ ਪਾਸੇ ਦਾ ਗੋਤ੍ਰ (-ਵੇਈ-
 ਜ)ਵੇਦ ਪੜ੍ਹਨ ਤੋਂ (ਪਿਆ ਸੀ,) ਸੋਧਕੇ ਉਚਾਰਦੇ ਹਨ । [ਦੇਖੋ ਬਚਿੱਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਧਿ: ੪ ਅੰ: ੧]
 (ਅ) ਏਸ ਪਾਸੇ ਦਾ ਗੋਤ੍ਰਾਚਾਰ ਸੋਧ ਸੋਧਕੇ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਨ । (ਬ) ਸਾਖ+ਉਚਾਰ+ਗੋਤ੍ਰ ਦੀ (ਇਕ)
 ਸਾਖ(ਲੜੀ)ਉਚਾਰੀ । †ਇਕ ਲਿਖਤ ਦੇ ਨੁਸਖੇ ਵਿਚ ਤਿੰਨ ਪੰਕਤੀਆਂ ਦਾ ਐਉਂ ਪਾਠ ਹੈ:-
 'ਬਹੁਰ ਬੁਲਾਇ ਪਠਾਇ ਸੁਹਾਵਨ ਠਵਰ ਮੈਂ । ਨੀਕੀ ਰੀਤ ਅਚਾਇ ਅਸਨ ਪੁਨ ਆਇਗੇ ।
 ਹੋ ਨਿਸ ਮਨ ਅਨੰਦ ਸ੍ਰਮਤਿ ਸਕਲ ਸੁਪਤਾਇਗੇ।' ਤੇ ਇਕ ਹੋਰ ਲਿਖਤ ਦੇ ਨੁਸਖੇ ਵਿਖੇ:-

ਬਸੀ ਗੁੜਾਕਾ ਭਏ ਆਨ ਨਿਜ ਠਵਰਮੈਂ । ਨੀਕੀ ਰੀਤ ਅਚਾਇ
 ਅਸਨ ਪੁਰ ਆਇਗੇ । ਹੋਹਿ ਅਨੰਦ ਸਮੇਤ ਸਕਲ ਸੁਪਤਾਇਗੇ ।
 ‡ਪਾਠਾਂਤ੍ਰ-ਦ੍ਰੁਤ=ਛੇਤੀ ।

ਦੌਰੀ ਗੈਨ^੧, ਸੇਖ ਮੁਖ ਬੋਲਿ ਹੀ । ਓਡਗਨ ਸਨ^੨ ਭਯੋ ਤਿਮਰ ਨਿਧਨ
ਘਨ^੩, ਗਜਾਨ ਜੈਸੇ ਮੋਹ ਸੈਨ ਹਨੇ ਝਕਝੋਲਿਹੀ^੪ ॥ ੨੯ ॥ ਸੋਰਠਾ ॥
*ਨਿੰਦਾ ਤਜੀ ਦਯਾਰ^੫ ਜਿਉਂ ਗਜਾਨੀ ਹਿਤ ਅੰਗਨਾ^੬ । ਜਾਗ੍ਰਤਤਾ^੭
ਤਨ ਧਾਰਿ ਜਿਉਂ ਅਨੰਦਤਾ ਭਗਤਿ ਮੈਂ ॥ ੩੦ ॥ ਚਿਤ੍ਰਪਦ ਛੰਦ ॥ †ਕੀਨਿ
ਸ਼ਨਾਨ, ਦਯੋ ਪੁਨ ਦਾਨ, ਸਮਾਨ ਸੁਮਾਨ ਸੁ ਰਾਗਹਿ ਦ੍ਰੋਖਾ^੮ । ਧਾਰਿ
ਦੁਕੂਲ^੯ ਭਲੇ ਭਵ ਮੂਲ^{੧੦} ਹਰੈਂ ਤਨ ਸੁਲਨ ਕਿੰਕਰ ਸੇਖਾ^{੧੧} । ਬੇਦਿਨਿ
ਬੰਸ ਸਰੋਜਨ^{੧੨} ਸੂਰਜ ਭੂਖਨ ਉਖਤਿ ਸੋਹਿ ਵਿਸ਼ੇਖਾ^{੧੩} । ਰੂਪ ਅਨੂਪਮ
ਸ਼ਾਂਤਿ ਮਨੋ ਕਿਯ ਗਜਾਨ ਅਛਾਦਨ ਜਜੈਂ ਧਰਿ ਬੇਖਾ^{੧੪} ॥ ੩੧ ॥ ਸ੍ਰੋਯਾ ॥
ਸੀਸ ਬਧਾ ਸਿਰਪੇਚ^{੧੫} ਫਬੈ, ਗਰ ਮਾਲ ਬਨੀ ਮੁਕਤਾਲਨਿ ਕੀ^{੧੬} ।
ਲੋਚਨ ਲੋਲ ਬਿਲੋਕਤਿ ਲੋਕਨ ਪੀਰ ਹਰੈਂ ਅਘ ਜਾਲਨ ਕੀ^{੧੭} ।
ਸੰਦਰ ਜਜੈਂ ਅਰਬੰਦ ਖਿਰਾ ਮੁਖ^{੧੮} ਜਾਂ ਗਤਿ ਕੀਨਿ ਬਿਹਾਲਨ
ਕੀ^{੧੯} । ਕੁੰਡਲ ਡੋਲ ਕਪੋਲ^{੨੦} ਅਮੋਲ, ਗਿਰਾ ਜਿਹ ਗਜਾਨ ਸਿਖ-
ਲਨ ਕੀ^{੨੧} ॥ ੩੨ ॥ ਅੜਿਲ ॥ ਕਾਲੁ ਲਾਲੁ ਆਦਿ ਸੁ ਵੇਦੀ ਰਾਜਈ^{੨੨} ॥

^੧ਅਕਾਸ਼ ਵਿਚ । ^੨ਤਾਰਿਆਂ ਸਮੇਤ । ^੩ਭੁੱਖਾ ਅਨੁਰਾ ਨਾਸ਼ ਹੋਗਿਆ । ^੪ਜਿਵੇਂ ਗਜਾਨ ਮੋਹ ਦੀ ਸੈਨਾਂ ਨੂੰ ਪਛਾੜਕੇ ਨਾਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ । ^੫ਦਿਆਲੂ (ਗੁਰੂ) ਨੇ । ^੬ਮੋਹ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦਾ । ^੭ਜਾਗ ਨੇ । ^੮ਰਾਗ ਤੇ ਦ੍ਰੋਖ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਸਮਾਨ ਹੈ । ^੯ਦੁਪੱਟਾ । ^{੧੦}ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਕਾਰਨ ਗੁਰੂ ਜੀ । ^{੧੧}ਸਾਢੇ ਦਾਸਾਂ ਦੇ ਸਰੀਰ ਦੇ ਦੁਖ ਦੂਰ ਕਰਦੇ ਹਨ ^{੧੨}ਵੇਦੀ ਵੰਸ਼ ਕਵਲ ਹੈ। ^{੧੩}ਸੂਰਜ (ਹਨ ਗੁਰੂ) ਰਹਿਤੇ ਉਥਾ ਸਮਾਨ ਮੋਹ ਰਹੇ ਹਨ । [ਉਖਤ=ਚੜ੍ਹਦੇ ਸੂਰਜ ਦੀ ਲਾਲੀ। ਉਸ਼ਾ (ਅ) ਕਿਰਨਾਂ] । ^{੧੪}(ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ) ਸੁਹਣੇ ਰੂਪ ਨੂੰ ਬੇਖ (ਲਿਬਾਸ) ਧਾਰਨ ਨੇ ਅਛਾਦਨ ਕੀਤਾ ਹੈ (ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ) ਸ਼ਾਂਤ (ਸਰੂਪ) ਨੂੰ ਗਜਾਨ ਨੇ ਅਛਾਦਨ ਕੀਤਾ ਹੈ । ਅਛਾਦਨ ਤੋਂ ਮੁਰਾਦ ਏਥੇ ਹਨੇਰਾ ਪਾਉਣ ਦੀ ਨਹੀਂ, ਪਰ ਫਬਾ ਦੇਣ ਦੀ ਹੈ । (ਅ) ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ (ਮਾਨੁਖੀ) ਭੋਖ ਧਾਰਨ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਗਜਾਨ ਸਰੂਪ ਨੂੰ ਅਛਾਦਨ ਕੀਤਾ ਹੈ (ਲੁਕਾਯਾ ਹੈ) ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸ਼ਾਂਤਮਯ ਸੁਹਣੇ ਰੂਪ ਨੂੰ (ਲਾੜੇ ਵਾਲੇ) ਲਿਬਾਸ ਨੇ ਲੁਕਾ ਲਿਆ ਹੈ । ^{੧੫}ਚੋਰਾ । ^{੧੬}ਮੋਤੀਆਂ ਦੀ ਮਾਲਾ । ^{੧੭}ਚੰਚਲ ਨੇਤ੍ਰਾਂ ਨਾਲ (ਜਦ) ਭੱਕਦੇ ਹਨ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ (ਤਾਂ) ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਪਾਪਾਂ ਦੀ ਪੀੜਾ ਹਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ । ^{੧੮}ਸੁਹਣਾ ਮੁਖ ਕਵਲ ਵਾਂਗ ਕਿੜਿਆ ਹੈ । ^{੧੯}ਜਿਸ ਨੇ ਬੇਹਾਲ ਦੁਖੀਆਂ ਦੀ ਕਲਿਆਣ ਕੀਤੀ । ^{੨੦}ਗੱਲਾਂ ਉਤੇ । ^{੨੧}ਬਾਣੀ ਜਿਸ ਦੀ ਗਜਾਨ ਸਿਖਾਉਣ ਵਾਲੀ ਹੈ । ^{੨੨}ਸ਼ੋਭ ਰਹੇ ਹਨ ।

*ਕਿਆ ਅਲੋਕਕ ਕਟਾਖ ਹੈ, ਪ੍ਰਕਰਣ ਤਾਂ ਮਾਯਕ ਸ਼ਾਦੀ ਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਆਪ ਨੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਵੈਰਾਗ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਕੇ ਰਾਜ ਜੋਗ ਕੱਠਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ।

†ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋ ਛੰਦਾਂ ਵਿਚ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਮਹਾਂਨ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤਾ ਹੈ ਜੋ ਮਹਾਂਨ ਸਤਿਕਾਰ ਯੋਗ ਹੈ ।

ਅਲੰਕਾਰ^੧ ਪਟ^੨ ਰੁਚਿਰ^੩ ਸਭਾਸਦ ਸਾਜਈ^੪ । ਬਹੁ ਜਾਚਿਕ ਕੀ
 ਭੀਰ ਲੋਤਿ ਹੈਂ ਆਨਿਕੈ । ਹੋ ਦੇਤਿ ਸਰਬ ਕੋ ਦਾਨ ਰਿਦੈ ਸੁਖ ਮਾਨਿਕੈ॥
 ੩੩॥ ਅਨਿਕ ਭਾਂਤਿ ਕੇ ਹੋਤਿ ਸੁ ਕੋਤਕ ਦੇਖਈ । ਛੈਲ ਛਬੀਲੇ ਹਸਹਿ
 ਬਿਲਾਸ ਬਿਸੇਖਈ । ਬਖਸ਼ਹਿ ਬਹੁ ਬਖਸ਼ੀਸ਼ ਪ੍ਰਮੋਦ^੫ ਬਢਾਇਕੈ॥ਹੋ^੬ਪੈਨ
 ਪੈਨ^੭ ਮਖ ਕਹੈਂ ਰਹਜੈ ਜਸੁ ਛਾਇਕੈ॥੩੪॥ਏਹਗਾ॥ਤਿਹ ਛਿਨ ਇਕ ਨਰ
 ਆਇਕੈ ਬੋਲਜੈ ਜੁਗ^੮ ਕਰੈ ਜੋਰਿ । ‘ਗਮਨਹੁ’ ਅਚਨੈ^੯ ਅਸਨ^{੧੦} ਕੋ
 ਕਰਿ ਕਰੁਨਾ ਚਖਕੋਰ^{੧੧}॥੩੫॥ ਸੋਰਠਾ ॥ ਸਭਿਹਿ ਸਮਾਜ ਸੁਹਾਤਿ ਕਾਲੂ
 ਕੀਨਿ ਰਜਾਇ ਤਬ । ‘ਦੁਲਹੁ ਸਹਿਤ ਬਰਾਤਿ ਗਮਨੈ ਮੂਲੇ ਕੇ ਸਦਨ’॥
 ੩੬॥ਸ੍ਰੈਯਾ॥ਪਾਇ^{੧੨} ਭਲੇ ਅਰਬਿੰਦ ਚਲੇ ਗਤਿ ਮੰਦ ਮਨਹਰ ਹੈ ਸੰਦਰੀ ।
 ਬਾਹੁ ਬਿਸ਼ਾਲ ਕਿਧਰ^{੧੩} ਬਨਾ ਅੰਗੁਰੀ ਨਗ^{੧੪} ਕੰਚਨ^{੧੫} ਕੀ ਮੰਦਰੀ ।
 ਦਾਰਮ^{੧੬} ਦਾਂਤਿਨਿ^{੧੭} ਸੋਂ ਮਸਕਾਤਿ ਕਿ ਹੀਰਨਿ ਪਾਂਤਿ ਮਨੋ ਗੁੰਦਰੀ^{੧੮} ।
 ਉਨਤ^{੧੯} ਕੰਧ^{੨੦} ਉਦਾਰ^{੨੧} ਲਿਲਾਰ^{੨੨} ਸੁ ਚਾਰ^{੨੩} ਕਿ ਚੰਦ ਅਨੰਦ
 ਧਰੀ ॥੩੭॥ ਹਾਥ ਪੈ ਹਾਥ ਧਰੇ ਹਿਤ ਸਾਥ ਕਹੈਂ ਗੁਨ ਗਾਥਨ ਯੈਂ ਚਲਿ
 ਆਏ ॥ ਮੂਲੇ ਨਿਕੋਤ^{੨੪} ਵਿਖੈ ਪ੍ਰਵਿਸੈ ਜਹਿ ਸੁੰਦਰ ਰੰਗ ਬਿਛਾਵਨ ਛਾਏ।
 ਭਾਂਤਿਨਿ ਭਾਂਤਿ ਬਰਾਤ ਸੁਹਾਤਹਿ ਪਾਂਤਿਨਿ ਪਾਂਤਿ ਬਨਾਇ^{੨੫} ਬਸਾਏ^{੨੬} ।
 ਭਾਂਜਨ^{੨੭} ਭੂਰ^{੨੮} ਧਰੇ ਸਭਿ ਅੰਗੂਨ^{੨੯} ਸੂਪਨਕਾਰ^{੩੦} ਸੁ ਭੋਜਨ ਲਜਾਏ॥੩੮॥
 ਨੀਕੇ^{੩੧} ਮਹਾਂ^{੩੨} ਪਕਵਾਨ ਪਰੋਸਤਿ ਮਾਧੁਰਤਾ^{੩੩} ਮਧ^{੩੪} ਜਿਉਂ ਮਧਰਾਏ^{੩੫} ।
 ਮੋਦਕ^{੩੬} ਸੇਵਕੀਆਂ^{੩੭}, ਨੁਗਦੀ^{੩੮}, ਦਧਿ^{੩੯} ਸੰਗ ਪਕੌਰਨ ਮੱਧ^{੪੦} ਮਿਲਾਏ।
 ਅੰਮ੍ਰਤੀਆਂ^{੪੧}, ਖੁਰਮੇ, ਸੁ ਬਰੇ^{੪੨} ਬਰ^{੪੩} ਘੋਵਰ^{੪੪} ਸੋਤ^{੪੫} ਸਿਤਾ^{੪੬} ਬਹੁ ਪਾਏ।
 ਦਾਖ^{੪੭} ਬਿਦਾਮ, ਗਿਰੂ^{੪੮} ਪਿਸ਼ਤਾ ਸਭਿ ਭੋਜਨ ਮੇਵੇ ਅਮੋਜ ਕਰਾਏ^{੪੯} ॥

^੧ਗਹਿਣੇ । ^੨ਕੱਪੜੇ । ^੩ਸੁੰਦਰ । ^੪ਸਜ ਰਹੇ ਹਨ ਸਭਾਸਦਾਂ ਦੇ । ^੫ਖੁਸ਼ੀ । ^੬ਦੇ । ^੭ਹੱਥ ।
^੮ਚਲੇ । ^੯ਖਾਣੇ । ^{੧੦}ਭੋਜਨ । ^{੧੧}ਅੱਖਾਂ ਦੇ ਕੋਨੇ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਭਾਵ ਕ੍ਰਿਪਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਕਰਕੇ ।
^{੧੨}ਭਾਵ ਗੁਰੂ ਜੀ ਟੁਰੇ । ^{੧੩}ਬੁਝੋਟੇ । ^{੧੪}ਨਗ ਵਾਲੀ । ^{੧੫}ਸੋਨੇ । ^{੧੬}ਅਨਾਰ ਵਰਗੇ । ^{੧੭}ਦੰਦ ।
^{੧੮}ਗੰਦੀ ਹੋਈ ਹੈ । ^{੧੯}ਉੱਚੇ । ^{੨੦}ਮੋਢੇ । ^{੨੧}ਖਿੜਿਆ । ^{੨੨}ਮੱਥਾ । ^{੨੩}ਸੁੰਦਰ । ^{੨੪}ਘਰ ।
^{੨੫}ਪੰਗਤ ਦਰ ਪੰਗਤ ਬਣਾਕੇ । ^{੨੬}ਬਿਠਾਏ । ^{੨੭}ਭਾਂਡੇ । ^{੨੮}ਬਹੁਤ । ^{੨੯}ਅੱਗੇ । ^{੩੦}ਰਸੋਈਏ ।
^{੩੧}ਚੰਗੇ । ^{੩੨}ਬੜੇ । ^{੩੩}ਮਿਠਾਸ । ^{੩੪}ਸ਼ਹਿਦ । ^{੩੫}ਮਿੱਠੇ ਕੀਤੇ । ^{੩੬}ਲਛੂ । ^{੩੭}ਸੇਵੀਆਂ ।
^{੩੮}ਖੰਡੇ । ^{੩੯}ਦਹੀਂ । ^{੪੦}ਵਿਚ । ^{੪੧}ਇਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਵੱਡੀ ਜਲੇਬੀ । ^{੪੨}ਵੜੇ ।
^{੪੩}ਚੰਗੇ । ^{੪੪}ਪਿਉਰ । ^{੪੫}ਚਿੱਟੇ । ^{੪੬}ਖੰਡ । ^{੪੭}ਸਾਉਗੀ । ^{੪੮}ਗਰੀ । ^{੪੯}ਮਿਲਾਏ ।

੨੯ ॥ ਪੁਰਬ^੧ ਕੌਰ^੨ ਨਿਕਾਰਿ ਕੈ ਪੀਰ^੩ ਲਗੇ ਪੁਨ ਜੋਮਨ^੪ ਜੇ ਮਨ
 ਭਾਈ^੫। ਪੀਨਉਰੋਜਨ^੬ ਬੈਸ ਝਰੋਖਨਿ ਗਾਵਤਿ ਗੀਤਨਿ ਗਾਰਿ^੭ ਸੁਨਾਈ।
 ਕਾਲੁ ਸਮੇਤ ਬਰਾਤ ਸਭੇ ਸੁਭ ਗੀਤਿ ਕੋ ਹੋਰਿ ਰਹੇ ਹਰਿਖਾਈ। ਜੁਠ ਮੇਂ
 ਡਾਰਿ ਉਠੇ ਧਨ ਕੋ ਬਹੁ, ਜੇਵ^੮ ਅਹਾਰ^੯ ਯੋ ਡੇਰੇ ਮੈਂ ਆਈ ॥ ੪੦ ॥
 ਦੇਹਰਾ ॥ ਤਿਹ ਛਿਨ ਸ੍ਰੀ ਸੁਖਦਾਨ ਕੋ ਲੇ ਗਏ ਅੰਤਰ ਧਾਮ^{੧੦}। ਗਜਿ-
 ਗਾਮਨਿ^{੧੧} ਦੁਤਿਦਾਮਨੀ^{੧੨} ਸਸਿ^{੧੩} ਬਦਨੀ^{੧੪} ਜਹਿ^{੧੫} ਬਾਮ^{੧੬} ॥ ੪੧ ॥ ਸ੍ਰੇਯਾ ॥
 ਹਾਸ ਬਿਲਾਸ ਸਆਸਨ^{੧੭} ਜੇ ਪਹਕਾਸ਼ ਕਰੈਂ ਸੁਖਦਾਨਹਿ ਸੋਂ। ਲੋਚਨ
 ਲੋਲ ਬਿਲੋਕਤਿ^{੧੮} ਬੀਕ^{੧੯} ਭਜੈ^{੨੦} ਮੁਨਿ ਕੇ ਮਨ ਮਾਨਹਿ^{੨੧} ਸੋ। ਮਾਨਹੁ
 ਮੈਨ ਬਨਜੇ ਬਹੁ ਭੇਖਨ ਬਾਨ ਕਮਾਨਹਿ ਤਾਨਹਿ ਸੋ^{੨੨}। ਘੇਰਤਿ ਜੋਰ ਕਰੈ
 ਜਨੁ ਗਯਾਨ ਸੋਂ ਏਕਹਿ ਬਾਨ ਛੁਵਾ ਨਹਿ^{੨੩} ਸੋ ॥ ੪੨ ॥ ਦੇਹਰਾ ॥ ਮਿਲਿ
 ਤਰੁਨੀ^{੨੪} ਕੀਨੀ ਸਭਿਹਿ ਹੁਤੀ ਜੋਨ^{੨੫} ਕੁਲ ਗੀਤਿ। ਸਹਿਜ ਸਲੋਨੀ
 ਹੋਰਈ^{੨੬} ਮੂਰਤਿ ਉਰ^{੨੭} ਕਰਿ ਪ੍ਰੀਤਿ ॥ ੪੩ ॥ ਸ੍ਰੇਯਾ ॥ ਕੋਮਲ ਬੋਲ ਅਮੋਲ
 ਭਨੈਂ ਜਨ ਫੁਲ ਝਰੈਂ ਸ੍ਰਿਯਾ ਮੂਲ ਸੁਹਾਏ^{੨੮}। ਪੰਕਜ ਨੈਨ
 ਮਯਾ^{੨੯} ਮਨ ਅੰਨ^{੩੦} ਪਿਥੈਂ ਜਿਹ ਚੈਨ ਰਿਦੇ ਤਿਹ ਦਾਏ। ਸੁੰਦਰਤਾ ਸਭਿ
 ਮੰਦਰ ਸ੍ਰੀ ਮੁਖ ਦੋਖ ਨਿਕੰਦਨ^{੩੧} ਜਾਂ^{੩੨} ਦਰਸਾਏ। ਅੰਗਨ ਮੈਂ^{੩੩}
 ਅੰਗਨਾ ਜਿ ਅਨੰਗ ਸੀ^{੩੪} ਸੰਗਿ ਤਿਆਗ ਕੈ ਡੇਰਨਿ ਆਏ ॥ ੪੪ ॥
 ਮਹਿੰਦੀ ਪਦ ਸੰਜੁਤਿ^{੩੫} ਕੋਕਨਦੀ^{੩੬}, ਮਕਰੰਦ ਅਨੰਦ ਉਦਾਰ ਬਸਾਈ^{੩੭}।

^੧ਪਹਿਲਾਂ। ^੨ਪੰਜ ਗਾਸ ਕੱਢਕੇ। ^੩ਖਾਵਣ। ^੪ਜੇ ਮਨ ਨੂੰ ਭਾਇਆ। ^੫ਭਾਵ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ।
^੬ਛਕਕੇ। ^੭ਭੋਜਨ। ^੮ਸੁਖ ਦਾਤੇ ਨੂੰ। ^੯ਘਰ ਦੇ ਅੰਦਰ। ^{੧੦}ਹਾਥੀ ਦੀ ਟੋਰ ਵਾਲੀਆਂ।
^{੧੧}ਬਿਜਲੀ ਦੀ ਕ੍ਰਾਂਤਿ ਵਾਲੀਆਂ। ^{੧੨-੧੪}ਚੰਦ੍ਰ ਮੁਖੀਆਂ। ^{੧੫}ਜਿੱਥੇ ਸਨ। ^{੧੬}ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ।
^{੧੭}ਸੁਹਾਵਣੇ। (ਅ) ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ। ^{੧੮}ਵੇਖਦੀਆਂ। ^{੧੯}ਟੋਢੀ। ^{੨੦}ਨਸਾ ਦੇਂਦੀਆਂ ਹਨ। ^{੨੧}ਮੁਨੀਆਂ ਦੇ
 ਮਾਨ ਨੂੰ। ^{੨੨}ਕਾਮ ਤੀਰ ਕਮਾਨ ਖਿੱਚਕੇ। ^{੨੩}ਮਾਨੋ ਗਿਆਨ ਨਾਲ ਜੋਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਉਸਦਾ
 ਇਕ ਤੀਰ ਭੀ ਉਸਨੂੰ ਨਾ ਛੋਹਿਆ। ^{੨੪}ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਨੇ। ^{੨੫}ਜੋਹੜੀ। ^{੨੬}ਵੇਖਦੀਆਂ ਹਨ।
^{੨੭}ਰਿਦੇ ਵਿਚ। ^{੨੮}ਗੁਰੂ ਜੀ ਮੁਕਤੀ ਦੇ ਮੂਲ ਰੂਪ ਵਾਕ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਮਾਨੋ ਫੁਲ ਬੜੇ ਹਨ।
^{੨੯}ਦੁਯਾ ਦੇ। ^{੩੦}ਘਰ। ^{੩੧}ਦੇਸ਼ ਨਾਸ਼ਕ। ^{੩੨}ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ। ^{੩੩}ਵੇਹੜੇ ਵਿਚ। ^{੩੪}ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ
 ਕਾਮ ਵਰਗੀਆਂ। ^{੩੫}ਸਮੇਤ। ^{੩੬}ਲਾਲ ਕਵਲ। ^{੩੭}ਮਕਰੰਦ ਵਾਂਗੂੰ ਉਦਾਰਤਾ ਬਸ ਰਹੀ
 ਹੈ ਲਾਲ ਕਵਲ ਵਰਗੇ ਮਹਿੰਦੀ ਲਗੇ ਡਰਨਾਂ ਵਿਚ।

*ਇਹ ਸਿਠਣੀਆਂ ਦੀ ਰਸਮ ਬੀ ਮੂਲੇ ਦੇ ਘਰ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ, ਤੇ ਦੇਸ਼ ਚਾਲ ਦੀ ਹੈਸੀ।
 ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸਿੱਖੀ ਧਰਮ ਚਲਾ ਕੇ ਅਜਿਹੇ ਸਮਿਆਂ ਲਈ ਸ਼ਬਦ ਬਾਣੀ ਦੇ ਗਾਇਨ
 ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

ਗਰ^੧ ਚੀਰ^੨ ਹੈਂ ਪੀਤ^੩, ਪੁਨੀਤ ਮਨੋਗਹਿ^{੪*} ਜੰਗਜੁਪਵੀਤ^੫ ਮਹਾਂ
ਛਬਿ ਛਾਈ। ਕਲ^੬ ਕੇਕਨ^੭ ਕੇਚਨ^੮ ਭੂਰ^੯ ਕਿਯੂਰ ਬਨੀ^{੧੦}, ਉਰ-
ਮਾਲ ਬਿਸਾਲ^{੧੧} ਸੁਹਾਈ। ਜਨੁ ਸ਼ਾਂਤਿ ਸਰੂਪ ਸ਼ਿਗਾਰ ਧਰੇ ਜਗ ਮੈਂ ਪ੍ਰਗ-
ਟਯੋ^{੧੨} ਨਿਜ ਭਾਵ ਦਿਖਾਈ ॥ ੪੫ ॥ ਦੇਹਗ ॥ ਸੋਹਤਿ ਬੀਚ ਬਰਾਤ ਕੇ
ਕੇਚਨ ਮਹਿ^{੧੩} ਮਣਿ ਸੋਇ। ਸਜਤਿ ਬੇਦੀਅਨ ਕੀਸਭਾ ਲਜਤਿ ਸੁਧਰਮਾ^{੧੪}
ਹੋਇ ॥ ੪੬ ॥ ਸ੍ਰੈਯਾ ॥ ਬਾਰਮੁਖੀ^{੧੫} ਸਿਰ ਮਾਂਗ ਸਵਾਰ ਸਭਾ ਕੇ ਮਝਾਰ ਭਲੀ
ਬਿਧਿ ਆਈ। ਬਾਦਿਤ ਗਾਯਕ^{੧੬} ਸੰਗ ਲਏ ਪਗ^{੧੭} ਨੇਵਰ^{੧੮} ਬਾਜਨੀ^{੧੯}
ਆਨਿ ਵਜਾਈ। ਤਾਲਨਿ^{੨੦} ਸੰਗ ਮ੍ਰਿਦੰਗ ਮੁਚੇਗ ਉਪੰਗ^{੨੧} ਤੰਬੂਰਨ ਤਾਲ
ਮਿਲਾਈ। ਰਾਗਨਿ^{੨੨} ਰਾਗ ਭਰੇ ਅਨੁਰਾਗ ਸੋਂ ਮੋਹਨ ਕੇ ਮਨ ਤਾਨ
ਬਸਾਈ ॥ ੪੭ ॥ ਤ੍ਰਿਭੰਗੀ ਛੰਦ ॥ ਚੈ ਚਟਪਟ^{੨੩} ਨਾਰੀ ਲੇਤਿ ਭਵਾਰੀ ਛਮ
ਛਮ ਕਾਰੀ ਛਬਿ ਧਰਿਨੀ। ਸੇ ਸਟਪਟ^{੨੪} ਬੈਠਤਿ, ਕੁਜਾ^{੨੫} ਅਮੈਠਤਿ^{੨੬}, ਤਾਲ
ਇਕੈਠਤਿ ਮਨ ਹਰਿਨੀ। ਲੈ ਲਟਪਟ^{੨੭} ਛੈਲੀ ਰੂਪ ਨਵੈਲੀ ਗਤਿ^{੨੮} ਅਲ-
ਬੈਲੀ ਸੁਠ ਅੰਗ^{੨੯}। ਠੈ ਠੁਮਠੁਮ ਠੁਮਕੀ^{੩੦} ਝੁਕ ਝੁਕ ਝੁਮਕੀ^{੩੧}, ਦੁਮ^{੩੨}

^੧ਗਲ ਵਿਚ। ^੨ਕਪੜੇ। ^੩ਪੀਲੇ। ^੪ਮਨ ਦੇ ਗ੍ਰਹਣ ਕਰਨ ਜੋਗ ਜੰਵ, ਭਾਵ-ਉਹ
ਜੰਵ ਜਿਸਨੂੰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ 'ਜੀਅ ਕਾ ਜਨੇਊ' ਕਿਹਾ ਹੈ। ਮਨੋ ਗ੍ਰਹਣ=ਮਨ ਦੇ ਗ੍ਰਹਣ
ਕਰਨੇ ਜੋਗ। ^੫ਜੰਵ। ^੬ਸੁੰਦਰ। ^੭ਕੜੇ। ^੮ਸੋਨੇ ਦੇ। ^੯ਬਹੁਤ। ^{੧੦}ਬਹੁੰਦੇ ਫੌਬੇ ਹਨ। ^{੧੧}ਗਲੇ ਵਿਚ
ਲੰਬੀ ਮਾਲਾ। ^{੧੨}ਮਾਨੋਂ ਸ਼ਾਂਤ ਰਸ ਸ਼ਿਗਾਰ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰਕੇ ਪ੍ਰਗਟਿਆ ਹੈ। ਸ਼ਿਗਾਰ ਰਸ ਦੇ
ਸਾਮਾਨ:-ਮਹਿੰਦੀ, ਪੀਲੇ ਕਪੜੇ, ਕੰਗਣ, ਬਹੁੰਦੇ। ਸ਼ਾਂਤ ਰਸ ਦੇ ਸਾਮਾਨ:-ਅਨੰਦ ਉਦਾ-
ਰਤਾ, ਜੀਅਕਾ ਜਨੇਊ, ਮਾਲਾ। ^{੧੩}ਜਿਵੇਂ ਸੋਨੇ ਵਿਚ। ^{੧੪}ਇੰਦੂ (ਦੀ ਸਭਾ)। ^{੧੫}ਗਾਇਨ
ਵਾਲੀਆਂ। ^{੧੬}ਵਜਾਉਣ ਤੇ ਗਾਉਣ ਵਾਲੇ। ^{੧੭}ਪੈਰੀ। ^{੧੮}ਝਾਂਝਰਾ। ^{੧੯}ਕੀਕਨੀ। ^{੨੦}ਝੋਂਸੀਆਂ।
^{੨੧}ਨਸਤਰੰਗ ਵਾਜਾ। ^{੨੨}ਰਾਗਨੀ। ^{੨੩}ਛੋਤੀ। ^{੨੪}ਛੋਤੀ। ^{੨੫}ਬਾਹਾਂ। ^{੨੬}ਵਿਰੀਆਂ ਕਰਕੇ।
^{੨੭}ਚੰਚਲ। ^{੨੮}ਟੋਰ। ^{੨੯}ਸੁੰਦਰ ਅੰਗਾਂ ਵਾਲੀ। ^{੩੦}ਅਦਾ ਨਾਲ ਚੱਲੀ। ^{੩੧}ਨਿਵ ਨਿਵ ਕੇ
ਨਿਹੁੜਾਈ। ^{੩੨}ਮ੍ਰਿਦੰਗ ਦੀ 'ਦੁਮ' 'ਦੁਮ' ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਨਾਲ ਚਲਦੀ ਹੈ।

*ਪਾ:-ਮਨੋਗਤ=ਜੇ ਮਨ ਵਿਚੋਂ ਟਿਕੇ, ਮਨ ਦੇ ਧਾਰਨ ਜੋਗ।

†ਅਸਲ ਗਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ ਦਾ ਲਿਖਤੀ ਸਿਖ ਇਤਿਹਾਸ ਵੇਸਵਾ
ਦੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਨੂੰ ਗਲਤ ਸਾਬਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਕ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰ ਪੁਰਾਤਨ ਜਨਮਸਾਖੀ
ਤੇ ਭਾ: ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਤਿਲਵੰਡੀ ਵਾਲੇ ਬਜਾਹ ਪ੍ਰਸੰਗ ਤੇ
ਲਿਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ਬਾਲਪਨੇ ਉਮਰੇ ਹੀ ਪਿਤਾ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵਿਆਹ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਵਿਸ਼ੇਸ਼
ਸਮਝਣ ਲਈ ਦੇਖੋ ਟੁਕ ਅਧਿਆਯ ੨੧ ਅੰਕ ੨੩ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਪੂਰਬਾਰਧ।

ਦੁਮ ਦੁਮਕੀ ਮਿਰਦੇਗਾ ॥ ੪੮ ॥ ਲੇ ਲਟ ਸੁਠ^੧ ਲਟਕੀ ਚਿਕਨਤਿ^੨
 ਚੋਟਕੀ^੩ ਬੇਨੀ^੪ ਸਟਕੀ ਬਿਸਿਯਰਤੰ^੫ । ਬੀ ਬਿਧ^੬ ਜਿਉਂ ਨਟਕੀ ਸ਼ਾਰਤ^੭
 ਪਟ ਕੀ ਕਰਵਰ ਮਟਕੀ ਸਿਰ ਧਰਤੰ^੮ । ਕੀ ਕੀਕਨ^੯ ਕਟ ਕੀ ਤਟ
 ਛਬਿ ਬਟਕੀ^{੧੦} ਸਭਿ ਮਤ ਝਟਕੀ ਚਿੱਤ ਲਿਖੇ^{੧੧} । ਸੇ ਸੁਧ^{੧੨} ਨਹਿ
 ਘਟਕੀ^{੧੩} ਸਭਾ ਸ ਠਟਕੀ^{੧੪} ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਹਿ ਅਟਕੀ ਨਿੱਤ ਵਿਖੇ^{੧੫} ॥ ੪੯ ॥
 ਅਤਿਲ ॥ ਵਿਸਰੈ ਦੇਸਨ ਕਾਲ ਸਭਾਸਦ ਜੇ ਸਬੈ । ਮੁਸਕਾਨੇ ਸੁਖਦਾਨ
 ਹੇਰਿ ਤਿਨ ਬਿਧਿ ਤਬੈ । ਇੰਦ੍ਰਜਾਲ ਕੀ ਰੀਤਿ ਜਗਤ ਪਰਪੀਰ ਜੋ । ਹੋ
 ਅਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਲਖਿ ਰਿਦੇ ਸਦੀਵ ਅਬੈਚ^{੧੬} ਜੋ* ॥੫੦॥ ਦਯੋ ਦਰਬ ਬਹੁ
 ਤਿਸੈ ਮਹਾਂ ਸੁਖਕੇਦ ਹੈ। ਬੈਦੀਚੇਦ ਮੁਕੇਦ ਸੁ 'ਬ੍ਰਹਮਾਨੰਦ' ਹੈ। ਦਿਵਸਤੀਨ
 ਅਸ ਰੀਤਿ ਬਰਾਤ ਸੁਹਾਵਨੀ । ਹੋ ਰਹੀ ਕਹੀ ਜਿਉਂ ਆਦਿ ਕਥਾ ਬਰ^{੧੭}
 ਪਾਵਨੀ^{੧੮} ॥੫੧॥ ਤਿਨਪੁਨ ਮਾਨਵ^{੧੯} ਪਠਾ^{੨੦} ਹਕਾਰਨ^{੨੧} ਆਇਓ। ਗਮਨੈ^{੨੨}
 ਲੇਨਿ ਬਿਦਾਇ ਰਿਦਾ ਉਮਗਾਇਓ। ਕਾਲੁ ਲਾਲੁ ਆਦਿ ਸੁ ਪਰਮਾਨੰਦ ਜੋ।
 ਹੋ ਮੂਲੇ ਆਲਯ^{੨੩} ਜਾਇ ਮਿਲੇ ਆਨੰਦ ਸੋ ॥ ੫੨ ॥ ਸ੍ਰੇਯਾ ॥ ਭਾਂਜਨ
 ਭੂਖਨ, ਚੀਰ, ਪਟੇਬਰ, ਸੁੰਦਰ ਹੋਂ ਪਸ਼ਮੰਬਰ ਭਾਰੇ । ਬਾਜਨ^{੨੪} ਸਾਜ
 ਨਵੀਨ^{੨੫} ਸਜੇ, ਬਹੁ ਦਾਇਜ^{੨੬} ਦੀਨਿ ਉਤੰਗ ਤੁਖਾਰੇ^{੨੭} । ਕੇਚਨ^{੨੮} ਔਰ
 ਖਜੂਰ^{੨੯} ਦਯੋ ਪੁਨ ਦਾਸੀ ਦਈ ਤਨਿਆ^{੩੦} ਹਿਤਕਾਰੇ^{੩੧} । ਦਾਇਜ ਦੀਨ
 ਵਡੇ, ਪੁਰਿ ਪੰਚਨੈ^{੩੨} ਯੋਂ ਜਸ ਸੰਚਨ ਕੀਨ ਸਵਾਰੇ ॥੫੩॥ ਬਾਂਧਵ ਸੇਗ ਸੁ
 ਮੂਲਾ ਤਬੈ ਪੁਨ ਪੰਚ ਹਿਤਾ^{੩੩} ਸਭਿ ਹੂ ਇਕ ਠਾਏ। ਦੇ ਕਰਿ ਹੋਇ ਅਧੀਨ
 ਰਹੇ ਕਰ ਬੰਦ ਦੋਉ ਮੁਖ ਬੈਨ ਅਲਾਏ । 'ਆਤਮਜਾ'^{੩੪} ਮਮ^{੩੫} ਕੀਕਰੀ^{੩੬}

^੧ਸੁਹਣੀ ਜੁਲਫ । ^੨ਬਿਧਾਈ ਨਾਲ । ^੩ਬਿਧੀ ਹੈ । ^੪ਗੁੱਤ । ^੫ਪਿਛੇ ਲਟਕੀ ਹੋਈ ਹੈ ਸੱਪ ਵਾਂਗ।
^੬ਤਰ੍ਹਾਂ । ^੭ਇਸ਼ਾਰਾ । ^੮ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਟ ਸਿਰ ਤੇ ਮਟਕੀ ਧਰਦਾ ਹੈ ਕਪੜੇ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ
 ਅਦਾਵਾਂ ਨਾਲ ਕਰਦੀ ਹੈ । ^੯ਤੜਾਗੀ । ^{੧੦}ਲੱਕ ਦੇ ਕੋਲ ਦੀ ਛਬਿ ਬੰਨ੍ਹ ਰਹੀ ਹੈ ।
^{੧੧}(ਦੇਖਣ ਹਾਰਾਂ ਦੀ) ਮਤ ਹਿਰ ਗਈ ਮਾਨੋਂ ਲਿਖੀਆਂ ਤਸਵੀਰਾਂ ਹਨ । ^{੧੨}ਹੋਸ਼ ।
^{੧੩}ਦਿਲ ਦੀ । ^{੧੪}ਅਸਚਰਜ ਵਿਚ ਚੱਕ੍ਰਿਤ ਹੋ ਗਈ । ^{੧੫}ਨਾਚ ਵਿਚ ਨਜ਼ਰਾਂ ਫਸ ਗਈਆਂ ।
^{੧੬}ਅਠੱਗ । ^{੧੭}ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ । ^{੧੮}ਪਵਿੱਤ੍ਰ । ^{੧੯}ਬੰਦਾ । ^{੨੦}ਭੇਜਿਆ । ^{੨੧}ਸੱਦਣ । ^{੨੨}ਫਰੇ । ^{੨੩}ਘਰ ।
^{੨੪}ਘੋੜੀ । ^{੨੫}ਨਵੇਂ । ^{੨੬}ਦਾਜ । ^{੨੭}ਉਠ । ^{੨੮}ਸੋਨਾਂ । ^{੨੯}ਚਾਂਦੀ । ^{੩੦}ਪੁੱਤ੍ਰੀ ਦੀ । ^{੩੧}ਸੇਵਾ ਵਾਸਤੇ ।
^{੩੨}ਨਗਰ ਦੇ ਪੈਂਚ ਨੇ । ^{੩੩}ਹਿੱਤਾ ਨਾਮੋਂ ਪੈਂਚ । ^{੩੪}ਪੁੱਤ੍ਰੀ । ^{੩੫}ਮੇਰੀ । ^{੩੬}ਦਾਸੀ ।

*ਇਥੇ ਲੇਖਕ ਜੀ ਨੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਉਸ ਰਾਗ ਰੰਗ ਦੇ ਅਸਰ ਤੋਂ ਉੱਚੇ ਤੇ ਕਦੇ ਨਾ
 ਠੱਗੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਦਰਸਾਯਾ ਹੈ ਤੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਇਸੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਦਰਸਾਉਣ ਲਈ ਪਾਯਾ ਹੈ ।

ਜਾਨਹੁ ਔਰ ਕਛੁ ਨਹਿ ਮੈ ਬਨ ਆਏ । ਆਪ ਸਭੈ ਬਿਧਿ ਲਾਇਕ ਹੋ
 ਜਗ' ਯੈਂ ਕਹਿ ਆਪਸ ਮੈਂ ਹਰਿਖਾਏ ॥ ੫੪ ॥ ਏਹਗਾ ॥ ਸਭਿ ਬਿਧਿ
 ਨੀਕੀ ਰੀਤਿ ਕਾਰੇ ਦਇ ਦਿਸ ਮੋਦਹਿ ਛਾਇ । ਰਸ ਰਾਖਯੋ ਯੁਗ'^੧
 ਪਰਸਪਰ' ਜਸ ਵਿਧਿ^੨ 'ਹਿਤੇ^੩' ਅਲਾਇ' ॥ ੫੫ ॥ ਸ੍ਰੈਯਾ ॥ ਮੂਲੇ ਕੀ
 ਤੀਯ ਵਿਰਾਗ ਕਰੈ ਤਨੀਆ ਅਨੁਰਾਗ' ਰਿਦੇ ਉਮਗਾਏ^੪ । ਔਰ
 ਮਿਲੀ ਕਨਕਾ^੫ ਤਹਿ ਆਨਿ ਵਡੀ ਵਡਭਾਗਣ ਹੈ ਜਿਹ ਥਾਏ^੬ ।
 ਡੋਰੇ ਕੋ ਅੰਗੂਜ ਕੀਨਿ ਚਲੇ ਅਰਬੀਦ ਬਿਲੋਚਨ^੭ ਰੂਪ ਸੁਹਾਏ।ਵਾਰਤਿ
 ਬਿੱਤ^੮, ਉਦਾਰ ਕੀਏ ਚਿਤ, ਕੀਰਤਿ ਬੀਚ ਕਬਿੱਤਨਿ ਗਾਏ ॥ ੫੬ ॥
 ਅਤਿਲ ॥ ਬਿੱਧ^੯ ਤਰੁਨ^{੧੦} ਜੇ ਮਨੁਜ^{੧੧} ਸੁ ਦੁਹਨ ਦਿਸ਼ਾਨਿ^{੧੨} ਕੇ । ਜਸ
 ਵਿਸਤਾਰਹਿ ਅਧਿਕ ਕਹੈਂ ਬਿਸਮਾਨ ਕੇ^{੧੩} । 'ਹਮਹਿ ਬਿਲੋਕਤਿ ਕਬਹਿ
 ਨ ਅਸ ਉਤਸਵ ਭਯੋ । ਹੋ ਜੈਸੇ ਇਸ ਉਪਯਾਹਿ^{੧੪} ਹਰਖ ਅਤਿਸੈ ਭਯੋ'
 ॥ ੫੭ ॥ ਏਹਗਾ ॥ ਅਸ ਬਿਧਿ ਜਸ ਵਿਸਤਾਰਿ ਕੈ ਗਮਨੀ ਪੰਥ ਬਰਾਤ ।
 ਕ੍ਰਮ ਕ੍ਰਮ ਕਰੇ ਨਿਵਾਸ ਤਿਉਂ ਜਿਉਂ ਕੀਨੇ ਮਗ ਜਾਤਿ^{੧੫} ॥ ੫੮ ॥ ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ
 ਗੁਰਨਾਨਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਗ੍ਰੰਥੇ ਪੂਰਬਾਰਧੇ 'ਬਜਾਹਿ ਪ੍ਰਸੰਗ' ਬਰਨਨੰ ਨਾਮ ਬਾਈਸਮੇਂ ਅਧਿਆਯ । ੨੨।

੨੩. [ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਮੰਗਲ । ਤਲਵੰਡੀ ਜਾਣਾ] ।

ਏਹਗਾ ॥ ਸਿਕਤਾ ਕਨ ਤੇ ਮੇਰੁ ਕਿਯ ਮੇਰਹੁ ਤੇ ਕਨ ਕੀਨ ।

ਸ੍ਰੀ ਗੁਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਨਮਹਿ ਮਮ ਕੇਵਲ ਦਾਨੀ ਦੀਨ ॥ ੧ ॥

{ ਸਿਕਤਾ=ਰੇਤ । ਕਨ=ਕਿਣਕੇ ਤੋਂ । ਮੇਰੁ=ਮੇਰੂ-ਪਰਬਤ । }
 { ਨਮਹੁ=ਨਮਸਕਾਰ । ਮਮ=ਮੇਰੀ । ਕੇਵਲ=ਨਿਰੇ, ਇਕੱਲੇ ਆਪ । }

ਅਰਥ—(ਜਿਸਨੇ) ਰੇਤ ਦੇ ਕਿਣਕਿਆਂ ਨੂੰ ਪਰਬਤ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਪਰਬਤ ਨੂੰ ਕਿਣਕੇ ਕਰ
 ਸਿੱਟਿਆ, (ਹਾਂ ਜੇ) ਦ ਨੀ ਨੂੰ ਦਾਨ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਇਕੱਲਾ ਆਪ ਹੈ (ਉਸ ਸਤਿਗੁਰ)
 ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਮੇਰੀ ਨਮਸਕਾਰ ਹੋਵੇ ।

ਭਾਵ—ਕਵਿ ਜੀ ਦਾ ਇਸ਼ਾਰਾ ਇੱਥੇ ਰੇਤ ਦੇ ਕਿਣਕੇ ਤੋਂ ਹਿੰਦਵਾਇਨ ਦਾ ਹੈ, ਉਹ
 ਕੋਮਾਂ ਜੋ ਹਿੰਦਵਾਸੀ ਸਨ, ਹਿੰਦ ਵਿਚ ਤੀਰਥ ਤੇ ਮੰਦਰ ਰੱਖਦੇ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ

^੧ਸ੍ਰੈਯਾ । ^੨ਖੁਸ਼ੀ । ^੩ਦੋਨੋਂ ਧਿਰਾਂ ਨੇ । ^੪ਆਪੇ ਵਿਚ । ^੫ਜਸ ਤਰ੍ਹਾਂ । ^੬ਹਿਤੇ ਪੈਂਚ ਨੇ ।
^੭ਕਿਹਾ ਸੀ । ^੮ਧੀ ਦਾ ਮੋਹ । ^੯ਉਛਲੇ । ^{੧੦}ਕੀਨਜੀ । ^{੧੧}ਜਿਥੇ ਵਡਭਾਗਣ (ਮਾਤਾ ਜੀ
 ਸਨ) ਹੋਰ ਕੁੜੀਆਂ ਮਿਲਣ ਆਈਆਂ । ^{੧੨}ਕਵਲ ਨੇਤ੍ਰਾਂ ਵਾਲੇ । ^{੧੩}ਧਨ । ^{੧੪}ਵੱਡੇ ਤੇ ।
^{੧੫}ਜੁਆਨ । ^{੧੬}ਮਨੁਖ । ^{੧੭}ਦੋਹਾਂ ਤਰਫਾਂ ਦੇ । ^{੧੮}ਹੈਰਾਨ ਹੋਕੇ । ^{੧੯}ਵਿਆਹ ਵਿਚ ।
^{੨੦}ਜਾਂਦਿਆਂ ਵਾਰੀ ਜੀਕੂੰ ਮੁਕਾਮ ਕੀਤੇ ਸਨ ।

ਵਿਦੇਸ਼ੀਆਂ, ਪਹਿਲੇ ਪਠਾਣਾਂ ਫੋਰ ਮੁਗਲਾਂ ਨੇ ਖੇਰੂ ਖੇਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ, ਕਿ ਓਹ ਜੋ ਜਥੇਬੰਦੀ ਤੋਂ ਟੁੱਟ, ਆਨ ਸ਼ਾਨ ਤੋਂ ਗਿਰ, ਲਗਾਤਾਰ ਜ਼ੁਲਮ ਹੇਠਾਂ ਰੇਤ ਦੇ ਕਿਣਕੇ ਵਾਂਗੂੰ ਖੇਰੂ ਖੇਰੂ ਹੋਏ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਦੇ ਪਰਬਤ ਵਰਗੀ ਸੰਘਟਨ ਤੇ ਜੱਥੇ ਬੰਦ ਅਵਸਥਾ ਸੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਲਾਜ ਰੱਖੀ, ਉੱਚ ਆਦਰਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਖਾਲਸਾ ਸਾਜ ਜਥੇਬੰਦ ਕਰ ਪਰਬਤ ਬਨਾਯਾ, ਤੇ ਪਰਬਤ ਵਰਗੇ ਸੰਘਟਨ ਤੁਰਕਾਂ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਅਰੰਭ ਦਿੱਤਾ, ਜੋ ਰੇਤ ਵਾਂਗੂੰ ਟੁੱਟ ਟੁੱਟ, ਬਿਖਰ, ਅੱਜ ਕਿਤੇ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦਾ। ਹਿੰਦੂ ਜੋ ਦੀਨ ਹੋ ਚੁਕੇ ਸੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੋਰ ਨਾ ਕੋਈ ਬਾਹੁੜਿਆ, ਆਪ ਇਕੱਲੇ ਦਾਨੀ ਹੋਕੇ ਬਾਹੁੜੇ।

ਸ੍ਰੀ ਬਾਲਾ ਸੰਧੂ ਵਾਚ। ਬੋਧਈ ॥ ਨਿਕਟਿ ਨਗਰ ਕੇ ਗਈ ਬਰਾਤਾ ।
ਜਾਂਕੀ ਸੋਭਾ ਭਾਂਤਿਨਿ ਭਾਂਤਾ । ਬਾਜੇ ਤੁਰਹੀ^੧ ਪਟਹਿ^੨ ਨਿਸ਼ਾਨਾ^੩ । ਪੁਰਿਕੇ
ਨਰਨਿ ਸੁਨੀ ਧੁਨਿ ਕਾਨਾ ॥ ੨ ॥ ਪਾਵਸ^੪ ਵਿਖੇ ਉਠਾ ਘਨ^੫ ਘੋਰਾ^੬ । ਹੈ
ਪ੍ਰਮੋਦ^੭ ਜਿਉਂ ਮੋਰ ਨ ਬੋਰਾ^੮। ਤਿਉਂ ਪੁਰਿ ਮਨੁਜ^੯ ਰਹੇ ਹਰਿਖਾਈ। ਸਦਨ
ਨਾਨਕੀ ਭਨਤਿ* ਬਧਾਈ ॥ ੩ ॥ ਤੂਰਨ ਬਹਿਰ^{੧੦} ਨਗਰ ਤੇ ਆਏ ।
ਹਿਤ ਬਿਲੋਕਨੇ ਮਨ ਸੁਖ ਪਾਏ । ਕਰਿ ਸਿੰਗਾਰ ਕੇ ਨਾਗਰ ਨਾਰੀ। ਭੂਖਨ
ਬਸਨ^{੧੧} ਰੁਚਿਰ^{੧੨} ਛਬਿ ਧਾਰੀ ॥੪॥ ਬਾਂਧਿ ਬਾਂਧਿ ਬੀਬਨ ਮਹਿ^{੧੩} ਟੋਲੀ ।
ਆਇ ਨਿਕੇਤ ਵਧਾਈ ਬੋਲੀ । ਬਧੂ^{੧੪} ਬਿਲੋਕਨ ਕੀ ਅਭਿਲਾਖਾ ।
ਨਿਕਟਿ ਨਾਨਕੀ ਕਹਿ ਸੁਭ ਭਾਖਾ ॥ ੫ ॥ ਨਗਰ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ੀ ਸਗਲ
ਬਰਾਤਾ। ਜਨੁ ਅਨੰਦ ਕੇ ਮੇਘ ਸੁਹਾਤਾ । ਦੂਲਹੁ ਦੂਲਹਨ ਆਗੇ ਜਾਵਤਿ ।
ਪੀਛੇ ਲਾਲੂ ਧਨ ਬਰਖਾਵਤਿ ॥ ੬ ॥ ਅਸ ਬਿਧਿ ਸ੍ਰੀ ਬੇਦੀ ਕੁਲਕੇਤੂ ।
ਮੰਦ ਮੰਦ ਗੇ ਅਪਨ ਨਿਕੇਤੂ । ਨਾਰਨ ਸਹਿਤ ਨਾਨਕੀ ਤੂਰਨ । ਨਿਕਸਿ
ਕਰੀ ਕੁਲਰੀਤਿ ਸੇਪੁਰਨ ॥ ੭ ॥ ਸਾਦਰ^{੧੫} ਲੈ ਕਰਿ ਨਿਜ ਭਰਜਾਈ ।
ਸੁੰਦਰ ਮੰਦਰ ਬੀਚ ਬਸਾਈ । ਪਾਇ ਓਲ ਮੈ^{੧੬} ਧਨ ਕੀ ਬਾਤੀ^{੧੭} । ਭਰੀ
ਹਰਖ ਭੀ ਸੀਤਲ ਛਾਤੀ ॥੮॥ ਬਦਨ ਬਿਲੋਕਤਿ ਸੰਗ ਉਮੰਗਾ । ਕੰਚਨ
ਭੂਖਨ ਭੂਖਤਿ^{੧੮} ਅੰਗਾ। ਹੋਰਿ ਹੋਰਿ^{੧੯} ਉਰ ਹਰਖੈ ਨਾਰੀ । ਦੋਤਿ ਆਸ਼ਿਖਾ^{੨੦}

^੧ਤੁਰੀ । ^੨ਭੇਰੀ । ^੩ਨਗਾਰੇ । ^੪ਬਰਸਾਤ । ^੫ਬੱਦਲ । ^੬ਅਵਾਜ । ^੭ਖੁਸ਼ੀ । ^੮ਬਹੁਤ ।
^੯ਮਨੁਖ । ^{੧੦}ਬਾਹਰ । ^{੧੧}ਕਪੜੇ । ^{੧੨}ਸੁੰਦਰ । ^{੧੩}ਗਲੀਆਂ ਵਿਚ । ^{੧੪}ਵਹੁਟੀ । ^{੧੫}ਆਦਰ ਨਾਲ ।
^{੧੬}ਭੋਲੀ ਵਿਚ । ^{੧੭}ਧਨ ਦੀ ਬੋਲੀ । ^{੧੮}ਪਹਿਨੇ ਹੋਏ । ^{੧੯}ਵੇਖ ਵੇਖਕੇ । ^{੨੦}ਅਸੀਸਾਂ ।

*ਪਾ:-ਬਦਤ ।

†ਪਾ:-ਸੁਹਾਈ ।

ਸੁਖਦ ਉਚਾਰੀ ॥੬॥ ਬਹੁਰ ਬਰਾਤਹਿ ਕੀਨਿ ਨਿਵੇਸਾ^੧। ਪਰਮਾਨੰਦ ਕੀ
ਪਾਇ ਨਿਵੇਸਾ^੨। ਸੇਵਾ ਜਥਾ ਜੋਗ ਸਭਿ ਹੀ ਕੀ। ਤਬ ਜਰਾਮ ਕੀਨੀ
ਬਿਧਿ ਨੀਕੀ^੩ ॥ ੧੦ ॥ ਅਸ^੪* ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੁਇ ਨਿਸਾ^੫ ਬਿਤੀਤੀ। ਪੁਨ
ਕਾਲੁ ਬੋਲੈ ਸੁਭ ਰੀਤੀ। ‘ਨਾਨਕ ਜਨਨੀ ਮਨ ਅਨੁਰਾਗੀ। ਦੇਖਨਿ
ਹੈਤ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਿ ਇਤ ਲਾਗੀ ॥੧੧॥ ਤਿਹ ਕੋ ਕਰਨ ਮਨੋਰਥ ਪੂਰਨ। ਸਭਿ
ਬਰਾਤ ਗਮਨੇ ਅਬ ਤੂਰਨ^੬। ਬਧੂ ਸੰਗਿ ਲੇ ਨਾਨਕ ਗਮਨੈ^੭। ਮਿਲੇ
ਮਾਤਕੇ ਅਪਨੈ ਭਵਨੈ^੮ ॥੧੨॥ ਬਹੁਰ ਬੁਲਾਰ ਦਰਸ ਕੀ ਪਯਾਸਾ। ਚਲਿ
ਤਲਵੰਡੀ ਪੂਰਹਿ ਆਸਾ। ਮੁਝ ਚਲਤੈ ਤਿਨ ਗਿਰਾ^੯ ਉਚਾਰੀ^{੧੦}।—ਪੁਰਿ
ਅਪਨੇ ਆਨਹੁ ਇਕ ਬਾਰੀ—॥੧੩॥ ਕੇਤਿਕ ਦਿਨ ਰਹਿ ਆਇ ਬਹੋਰੀ^{੧੧}।
ਕਰਹਿ ਕਾਰ ਇਉਂ ਮਸਲਤ ਮੋਰੀ^{੧੨}। ਸ੍ਰੀ ਨਾਨਕ ਕੋ ਰੁਖ ਲਖਿ ਆਸ^{੧੩}।
ਬੋਲੈ ਤਬ ਜਰਾਮ ਤਿਹ ਪਾਸੁ ॥੧੪॥ ‘ਜਬ ਤੁਮ ਲੇ ਜਾਵਹੁਗੇ ਤਹਿਵਾ^{੧੪}।
ਮੋਦੀ ਕਾਰ ਨ ਹੂੰ ਨਿਰਬਹਿਵਾ^{੧੫}। ਲੇਨਾ ਦੇਨਾ ਕਾਰਜ ਭਾਰੀ। ਬਿਨ
ਇਨ ਤੇ ਨਹਿ ਜਾਤਿ ਸੰਭਾਰੀ^{੧੬} ॥੧੫॥ ਸੇਵਾ ਆਪਨ^{੧੭} ਵਿਖੈ ਵਿਸੇਖਾ।
ਕਰਹਿ ਨਬਾਬ ਸੰਗ ਕੋ ਲੇਖਾ ? ਕਮਲਨੈਨ ਕੋ ਰੁਖ ਪੁਨ ਨਾਹੀ। ਗਵਨ
ਬਨੈ ਕਿਉਂ ਤਵ ਘਰ ਮਾਂਹੀ^{੧੮} ॥੧੬॥ ਸੁਨਿ ਜਰਾਮ ਕੀ ਗਿਰਾ^{੧੯} ਅਹੇਤੂ^{੨੦}।
ਪੁਨ ਕਾਲੁ ਬੋਲੈ ਕੁਲਕੇਤੂ। ‘ਸੁਨਹੁ ਆਤਮਜ^{੨੧} ! ਮਾਤ ਤੁਮਾਰੀ।
ਹੋਇ ਹਰਖ ਸਹਿ ਬਧੂ^{੨੨} ਨਿਹਾਰੀ^{੨੩} ॥ ੧੭ ॥ ਤਲਵੰਡੀ ਚਲਿਯੋ ਇਕ
ਬੇਰਾ। ਪੁਨਿ ਮਨ ਮੈ ਤਹਿ ਕਰਹੁ ਬਸੇਰਾ। ਪ੍ਰੇਮੀ ਪਰਮ ਬੁਲਾਰ ਬਹੋਰੀ†।
ਕਰੀ ਬੰਦਗੀ ਦੈ ਕਰ ਜੋਰੀ ॥੧੮॥ ਮਮ ਸਨੈਹ ਜੇ ਗੁਨਹੁ ਨ ਉਰ ਮੈਂ।
ਤਿਹ ਦਿਸ਼ ਦੇਖਿ ਚਲਹੁ ਨਿਜ ਪੁਰਿ ਮੈਂ^{੨੪}। ਅਸ ਬਿਧਿ ਝਗਰਤਿ ਆਪਸ
ਮਾਂਹੀ। ਚਲਿ ਕਰਿ ਆਵਾ ਮੂਲਾ ਤਾਂਹੀ ॥ ੧੯ ॥ ਤੀਨ ਦਿਵਸ ਭੇ ਬਜਾਹ
ਪਿਛਾਰੀ। ਗਮਨੈ ਨਿਜ ਘਰ ਤੇ ਹਿਤ ਧਾਰੀ। ਲੇਨਿ ਹੇਤ ਨਿਜ ਤਨਿ-
ਜਾ ਆਯੋ। ਪਹੁੰਚ ਸਭਿਨਿ ਮੈਂ ਸੀਸ ਨਿਵਾਯੋ ॥੨੦॥ ਸੁਨਿ ਪ੍ਰਬਾਦ^{੨੧} ਕੋ ਬਚਨ

^੧ਭੋਰਾ ਜਾ ਆਗਾਮ ਕੀਤਾ। ^੨ਆਗਾਜਾ। ^੩ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ। ^੪ਦੋਰਾਤਾਂ। ^੫ਛੇਤੀ। ^੬ਚੱਲੇ। ^੭ਘਰ ਵਿਚ।

^੮ਬਾਣੀ। ^੯ਉਚਾਰੀ ਸੀ। ^{੧੦}ਫੇਰ। ^{੧੧}ਛੇਤੀ। ^{੧੨}ਓਥੇ। ^{੧੩}ਨਹੀਂ ਚਲੇਗੀ। ^{੧੪}ਸੰਭਾਲਿਆ

ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ। ^{੧੫}ਹਟ। ^{੧੬}ਬਾਣੀ। ^{੧੭}ਰੁਖੀ। ^{੧੮}ਪੁੱਤਰ। ^{੧੯}ਵਹੁਟੀ ਸਣੇ। ^{੨੦}ਵੇਖਕੇ।

^{੨੧}ਝਗੜੇ।

*ਪਾ:-ਇਸ।

†ਪਾ:-ਪਰਮ ਪ੍ਰੇਮ ਬੁਲਾਰ ਬਹੋਰੀ।

ਬਖਾਨ॥^੧ਰਹਿ ਸ੍ਰੀ ਨਾਨਕ ਪੁਰਿ ਸੁਲਤਾਨ॥ਕਾਰ ਕਰਨ ਕੋ ਔਰ ਨ ਕੋਉ।
 ਲੇਖਾ ਕਰਹਿ ਵਿਸ਼ੇਖਹਿ ਜੋਉ^੨॥੨੧॥ ਪੁਨ ਪਰਮਾਨੰਦ ਪਰਮ ਸਯਾਨ॥
 ਮਾਨਹਿ ਜਿਹ ਬਚ ਜੇ ਮਤਿਵਾਨਾ^੩। ਸਭਿਨਿ ਹੇਤ ਕੀ ਬੋਲਯੋ ਬਾਨੀ।
 ‘ਸੁਨਹੁ ਸ੍ਰੋਨਿ ਸੁਭ ਰੀਤਿ ਪਛਾਨੀ॥ ੨੨ ॥ ਭਯੋ ਬਯਾਹ ਸੁਤ ਇਕ ਕੀ
 ਮਾਤਾ। ਬਿਨਾ ਬਿਲੋਕੋ^੪ ਕਯੋਂ ਹੈ ਸ਼ਾਂਤਾ। ਇਤਹਿ^੫ ਉਡੀਕਤਿ ਸੈ
 ਦ੍ਰਿਗ ਲਾਈ॥ ਬਿਛੁਰੇ ਬਛ^੬ ਜਯੋਂ ਧੋਨੁ ਲਵਾਈ॥ ੨੩ ॥ ਅਸ ਉਤਸ਼ਵ
 ਬਿਨ ਮਿਲੇ ਅਨੀਤੁ। ਸਭਿ ਮਨ ਲਖਹੁ^੭ ਹੋਤਿ ਵਿਪਰੀਤੁ^੮। ਮੂਲ ਚੰਦ
 ਸਨਿ। ਤੋਰ^੯ ਕੁਮਾਰੀ^{੧੦}। ਭਯੋ ਆਵਨਾ^{੧੧} ਪੂਰਬ ਵਾਰੀ॥੨੪॥ ਜਾਇ ਸਾਸ
 ਫਿਗ^{੧੨} ਰੀਤਿ ਸੁਹਾਤੀ॥ਹੇਰਿ^{੧੩} ਬਧੂ ਹੈ ਸੀਤਲ ਛਾਤੀ। ਕੇਤਿਕ ਦਿਨ ਰਹਿ
 ਲੇਖ ਅਸੀਸਾ॥ਪੁਨਿ ਆਵਹਿ ਪਦ ਪਰ ਧਰਿ ਸੀਸਾ॥੨੫॥ਕਿਉਂ ਇਨ ਬਨੈ
 ਰਹਿਨ ਤਲਵੇਡੀ॥ਕ੍ਰਿਤ ਮੋਦੀ ਕੀ ਇਹਠਾਂ ਮੰਡੀ। ਬਾਲੇ ਕੋ ਤਜਿ ਕਰਿ^{੧੪}
 ਅਬ ਜਾਵਹਿ। ਬਹੁਰ ਆਇ ਨਿਜ ਕਾਰ ਚਲਾਵਹਿ॥੨੬॥ ਸੁਨਿ ਪਰਮਾ-
 ਨੰਦ ਕੀ ਸੁਭ ਬਾਨੀ। ਮਨ ਮਾਨੀ^{੧੫} ਸਭਿ ਤੂਸਨ ਠਾਨੀ। ਮੁਝੈ ਬੁਲਾਇ
 ਲੀਨ ਤਿਹ ਕਾਲਾ। ਬੋਲੇ ਬਾਨੀ ਦੀਨ ਦਯਾਲਾ॥ ੨੭ ॥ ‘ਹਮ ਜਾਵਹਿ
 ਤਲਵੇਡੀ ਨਗਰੀ। ਰਹਿ ਤੁਮ ਕਾਰ ਚਲਾਵਹੁ ਸਗਰੀ॥ਖਰਚ ਨਿਸ਼ੀਕਹਿ
 ਦੇਹੁ ਵਿਸ਼ੇਖਾ। ਆਨਿ ਕਰਹਿਗੇ ਹਮ ਸਭਿ ਲੇਖਾ’॥ ੨੮ ॥ ਸੁਨੀਏ ਸ੍ਰੀ
 ਅੰਗਦ ਕਹਿ ਬਾਲਾ॥ਹੈਂ ਬੋਲਯੋ ਬਾਨੀ ਤਿਹ ਕਾਲਾ। ‘ਲੇਨਿ ਦੇਨਿ ਕੋ ਕਾਜ
 ਵਿਸ਼ੇਖਾ’^{੧੬}। ਮੋ ਤੇ ਸਾਂਭਯੋ ਜਾਇ ਨ ਲੇਖਾ॥੨੯॥ ਕਾਰ ਚਲੇ ਕਿਉਂ ਬਿਨਾ
 ਤੁਮਾਰੇ। ਰਹਨਿ ਚਾਹਿ ਮਮ^{੧੭} ਸਦਾ ਸੇਗਾਰੇ^{੧੮}। ਰਾਵਰ ਸਰਸ^{੧੯}*ਹੋਇ ਜੋ
 ਕੋਉ। ਤੋ ਤੁਮ ਕ੍ਰਿਤ ਨਿਬਾਹੈ ਸੋਉ॥੩੦॥ਸੁਨਿ ਬੋਲੇ ਸ੍ਰੀ ਮੁਖ ਸਸਿ ਸੋਭਾ॥
 ਬਚਨਨਿ ਪਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਬਿ^{੨੦}ਲੋਭਾ^{੨੧}। ‘ਹੈਬਾਲੇ ਤੁਝਕੋ ਮਮ ਸੇਗਾ’^{੨੨}। ਸਭੈ
 ਬੈਸ ਮੈਂ ਰਹੈਂ ਅਭੰਗਾ^{੨੩}॥ ੩੧ ॥ ਸਦਾ ਨਾਮ ਮਹਿ ਪ੍ਰੀਤਿ ਘਨੇਰੀ। ਜਨਮ
 ਮਰਨ ਕੀ ਕਟੈ ਜੁ ਬੇਰੀ। ਕਾਰ ਕਰੈ ਸਭਿ ਹੀ ਕਰਤਾਰ। ਰਹੁ ਠਾਂਢੇ ਮਧ

^੧ਬੁਧੀਮਾਨ ਸਾਰੇ। ^੨ਦੇਖੋ ਬਿਨਾ। ^੩ਇਸ ਪਾਸੇ। ^੪ਅੱਖਾਂ ਲਾਕੇ। ^੫ਵਛੋ ਨੂੰ। ^੬ਜਿਵੇਂ
 ਗਊ ਲਵੇਰੀ। ^੭ਸਮਝੋ। ^੮ਉਲਟੀ ਰੀਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ^੯ਤੋਰੀ। ^{੧੦}ਪੁਤ੍ਰੀ। ^{੧੧}ਪਹਿਲੀ ਵਾਰੀ।
^{੧੨}ਸੱਸ ਦੇ ਪਾਸ। ^{੧੩}ਵੇਖਕੇ। ^{੧੪}ਹੱਟੀ ਤੇ ਛੱਡਕੇ। ^{੧੫}ਮਨ ਵਿਚ (ਠੀਕ) ਮੰਨਕੇ। ^{੧੬}ਬਹੁਤ
 ਹੈ। ^{੧੭}ਮੇਰੀ। ^{੧੮}(ਤੁਸਾਂ ਦੇ) ਨਾਲ। ^{੧੯}ਆਪ ਜੇਹਾ। ^{੨੦}ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੀ ਸੋਭਾ। ^{੨੧}ਲੁਭਾ ਰਹੀ ਹੈ।
^{੨੨}ਮੇਰਾ ਸਾਥ। ^{੨੩}ਲਗਾਤਾਰ।

*ਪਾ:-ਸਮਸਰ।

ਈਠ* ਹਮਾਰੀ ॥੩੨॥ ਏਕ ਮਾਸ^੧ ਲੋ ਹਮਰੇ ਆਵਨ । ਤਾਵਦ^੨ ਰਹੀਏ
 ਰੀਤਿ ਸੁਹਾਵਨ^੩ । ਇਉਂ ਸੁਨਿ ਮੈਂ ਸੁਖ ਪਾਇ ਘਨੇਰਾ । ਕਹਜੇ ਬਚਨ
 ‘ਹੋਂ ਰਾਵਰਿ ਚੇਰਾ ॥੩੩॥ ਕਰਿ ਕਰੁਨਾ ਦੀਜੈ ਬਰ ਅੰਸੇ। ਤਮ ਆਇਸੁ ਪੋਲੈ
 ਨਹਿ^੪ ਕੈਸੇ^੫ । ਰਹੋਂ ਸਦਾ ਮੈਂ ਹੈ ਅਨੁਸਾਰੀ । ਰਿਦੈ ਲਾਲਸਾ ਯਹੀ
 ਹਮਾਰੀ ॥੩੪॥ ਪ੍ਰੇਮ ਪ੍ਰਸੀਦੇ ਸੁਨਿ ਕਰਿ ਬਚਨਾ । ਕਹਜੇ ‘ਹੋਇ ਮਨ ਹਰਿ
 ਸੰਗਿ ਖਚਨਾ’ । ਕਰੀ ਬਹੁਰ ਤਲਵੰਡੀ ਤਜਾਰੀ । ਜੋ ਬਗਤ ਸਭਿ ਸੰਗਿ
 ਸਿਧਾਰੀ ॥੩੫॥ ਮੈਂ ਪੀਛੇ ਕੀਨੀ ਕ੍ਰਿਤਿ ਮੋਦੀ । ਦਯੋ ਖਰਚ ਜੋ ਚਹਿਨ੍ਹਿਪ
 ਲੋਦੀ । ਵਸਤੁ ਸਭਿਨਿ ਕੇ ਅਤੁਟ ਭੰਡਾਰਾ ॥ ਆਪਨ ਬੈਸਾ^੬ ਦੇਉ ਸੁਖਾਰਾ ॥
 ੩੬॥ ਦੋਹਰਾ ॥ ਬਾਲਾ ਕਹਿ, ਦੇਖੇ ਨਹੀਂ ਤਲਵੰਡੀ ਜੁ ਅਨੰਦ । ਸੁਨੇ ਸੁ
 ਜਿਸ ਬਿਧਿ ਹੋਂ ਕਹੋਂ ਸ੍ਰੀ ਅੰਗਦ ਸੁਖ ਕੰਦ । ॥੩੭॥ ਰੋਪਈ ॥ ਤਲਵੰਡੀ ਕੇ
 ਨਿਕਟ ਪਹੁਚੇ । ਬਾਜਤਿ ਬਾਜੇ ਜਿਨ ਧੁਨਿ ਉਚੇ । ਤਬ ਪੁਰਿ ਪਾਈ
 ਸਾਗਰ ਸੋਭਾ^੭ । ਉਮਰੇ ਨਰ ਜਨੁ ਬਢਜੇ ਛੋਭਾ^੮ ॥੩੮॥ ਕਰਿ ਸਿੰਗਾਰ ਕੇ
 ਨਾਗਰ ਨਾਰੀ । ਕੰਚਨ ਭੂਖਨ ਰੁਚਿਰ ਸਵਾਰੀ । ਪਰਿਪਾ^੯ ਚਲੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼
 ਛਬੀਲਾ । ਸੋਹਤਿ ਜਜੋਂ ਬੜਵਾਨਲ ਕੀਲਾ^{੧੦} ॥ ੩੯ ॥ ਕੀਰਤਿ ਰਾਂਕਾ^{੧੧}
 ਬਨੀ ਸੁਹਾਤੀ । ਉਡਗਨ^{੧੨} ਭੂਖਨ ਸਹਿਤ ਬਰਾਤੀ^{੧੩} । ਬਚਨ ਅਮੀ^{੧੪}
 ਅਹਿਲਾਦ ਮੁਕੰਦਾ । ਅਸ ਸ੍ਰੀ ਨਾਨਕ ਪੂਰਨ ਚੰਦਾ ॥੪੦॥ ਤਿਸਹਿ

^੧ਤੂੰ ਮੇਰੇ ਪਿਆਰੇ (ਹੱਟੀ) ਵਿੱਚ ਖੜਾ ਹੋ ਰਹੇ । ^੨ਮਹੀਨਾ । ^੩ਤਦ ਤਕ ਮੈਂ ਨਾਂ । ^੪ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ
 ਵੀ । ^੫ਹੱਟੀ ਤੇ ਬੈਠਾ । ^੬ਸ਼ਹਿਰ ਨੇ ਪਾਈ ਸਮੁੰਦਰ ਦੀ ਸ਼ੋਭਾ । ^੭ਚੜ੍ਹਾਉ । ^੮ਗਲੀਆਂ ਵਿਚ ।
^੯ਸਮੁੰਦਰੀ ਅੱਗ ਦੀ ਲਾਟ । ^{੧੦}ਚਾਂਦਨੀ । ^{੧੧}ਤਾਰੇ । ^{੧੨}ਜਾਈ । ^{੧੩}ਅੰਮ੍ਰਿਤ । *ਪਾ:-ਮੀਤ ।

†ਤਲਵੰਡੀ ਨਗਰੀ ਨੂੰ ਸਮੁੰਦਰ ਦੇ ਅਲੰਕਾਰ ਵਿਚ ਕਵੀ ਜੀ ਦਿਖਾਉਂਦੇ ਹਨ ।
 ਨਗਰੀ ਹੈ ਸਮੁੰਦਰ, ਸ਼ਹਿਰ ਦੀਆਂ ਗਲੀਆਂ ਵਿੱਚ ਗਹਿਣੇ ਕੱਪੜੇ ਪਾਕੇ ਜੋ
 ਇਸਤਰੀਆਂ ਦੀਆਂ ਟੋਲੀਆਂ ਤੁਰੀਆਂ ਹਨ ਇਹ (ਬੜਵਾਨਲ) ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ
 ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਚਮਕਦੀ ਅੱਗ ਹੈ, ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੀ ਵਸੋਂ ਪਾਣੀ ਹੈ, ਸ਼ਹਿਰ ਦੀ ਫਸੀਲ
 ਕਿਨਾਰੇ ਹਨ, ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਲੰਘਕੇ ਲੋਕ ਜੋ ਦਰਸ਼ਨ ਲਈ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲੇ ਹਨ
 ਇਹ ਮਨੋਂ ਪਾਣੀ ਦਾ ਜੁਵਾਰ ਭਾਟਾ ਹੈ, ਪੁੰਨਜਾਂ ਨੂੰ ਜਿਵੇਂ ਸਮੁੰਦਰ ਚੰਦ ਨੂੰ
 ਵੇਖਕੇ ਉੱਛਲਦਾ ਹੈ । ਪੂਰਨਮਾਸ਼ੀ ਦਾ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਚ
 ਵਚਨਾਂ ਰੂਪੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਹੈ । ਜਾਂਵੀ ਅਕਾਸ਼ ਦੇ ਤਾਰਿਆਂ ਵਾਂਗ ਹਨ, ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਦੀ
 ਕੀਰਤੀ ਚਾਂਦਨੀ ਹੈ, ਵੇਖਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਚਕੋਰ ਹਨ ਜੋ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਕੇ ਸ਼ਾਂਤੀ
 ਅਰ ਅਨੰਦ ਲੈ ਰਹੇ ਹਨ ।

ਬਿਲੋਕਨ ਹੇਤ ਉਮੰਗਾ । ਆਵਤਿ ਨਰ ਜਨੁ ਉਠੈ ਤਰੰਗਾ । ਨਗਰ ਕੋਟ
ਬੋਲਾ^੧ ਤਜਿ^੨ ਤੂਤਨ । ਫੈਲਯੋ ਜਲ ਜਿਉਂ ਵਹਿਰ ਸੇਪੂਰਨ ॥ ੪੧ ॥ ਦੇਖਿ
ਦੇਖ ਪਰਮੇਸ਼^੩ ਨ ਬੋਰਾ । ਸਭਿਹਿ ਬਿਲੋਚਨ ਕੀਨਿ ਚਕੋਰਾ । ਚਿਰੇਕਾਲ
ਬਿਛਰੇ ਸੁਖ ਰਾਸਾ^੪ । ਜਿਨਕੋ ਮਿਲਨੈ ਕੀ ਬਹੁ ਪਯਾਸਾ ॥ ੪੨ ॥ ਅਸ ਪ੍ਰਕਾਰ
ਪੁਰਿ ਨਿਕਟਿ ਬਰਾਤਾ । ਪ੍ਰਵਿਸੀ ਦਾਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸੁਹਾਤਾ ॥ ਜਹਿ ਚੋਪਰ ਜਨੈ^੫
ਚਾਰਬਜ਼ਾਰੁ ਤਿਹ ਮਹਿੰਗ ਮਨੋਹਰਖ ਅਪਾਰੁ ॥ ੪੩ ॥ ਧਨ ਵਾਰਤਿ ਬਰਖਾਵਤਿ
ਭਾਰੀ । ਕਰਹਿ ਸੁਜਸ ਜਹਿ ਤਹਿ ਨਰ ਨਾਰੀ । ਨਿਜ ਨਿਕੇਤ ਕੇ ਨਿਕ-
ਟਹਿ ਆਏ । ਅਨਿਕ ਭਾਂਤਿ ਕੇ ਹੋਤਿ ਵਧਾਏ ॥ ੪੪ ॥ ਭਾ ਤ੍ਰਿਪਤਾ ਉਰ^੬
ਹਰਖ ਘਨੇਰਾ । ਸਹਿਤ ਸਨੂਖਾ^੭ ਸੁਤ ਕੇ ਹੋਰਾ । ਕਰਹਿ ਨਿਛਾਵਰ
ਦਰਖ ਅਪਾਰਾ । ਵਾਰੈ^੮ ਵਾਰ ਵਾਰੈ^੯ ਵਰ ਵਾਰਾ^{੧੦} ॥ ੪੫ ॥ ਜੋ ਕੁਲਰੀਤਿ
ਸ਼ਗੁਨ ਸੁਭ ਕਰਿਹੀ । ‘ਹੈਂ ਬਲਿਹਾਰੀ’ ਬੈਨ ਉਚਰਿਹੀ । ‘ਭਯੋ ਸਪੂਤ
ਨਿਕਤ ਹਮਾਰੇ । ਬਿੰਸਤਏਕ^{੧੧} ਜਾਸੁ^{੧੨} ਕੁਲ ਤਾਰੇ’ ॥ ੪੬ ॥ ਮਿਲੀ ਸੁਲ-
ਖਣੀ ਪੁਨਿ ਨਿਜ ਸਾਸੁ । ਧਰਯੋ ਚਰਨ ਪਰ ਮਸਤਕ ਆਸੁ^{੧੩} । ਆਸਿਖ^{੧੪}
ਦੀਨੀ, ਲੀਨੀ ਅੰਕ^{੧੫} । ਹਰਖ ਬਿਲੋਕਯੋ ਬਦਨ ਮਯੇਕਾ^{੧੬} ॥ ੪੭ ॥ ਬੇਦੀ
ਕੁਲ ਕੀ ਮਿਲੀ ਬਧੂਟੀ । ਦੇਖਿ ਦੇਖਿ ਮੁਖ ਸੁਖ ਜਨੁ ਲੂਟੀ । ਨਿਕਟਿ ਸੁ
ਤ੍ਰਿਪਤਾ ਦੇਤਿ ਵਧਾਈ । ਲੇਤਿ ਹਰਖ ਸੁਤਿ ਅੰਗ ਨ ਮਾਈ ॥ ੪੮ ॥ ਸਹਿਤ
ਸਨੂਖਾ ਸੁਤਹਿ ਸੁਹਾਈ । ਵਾਰਤਿ^{੧੭} ਮਾਤੁ ਲਵਨ^{੧੮} ਪੁਨਿਰਾਈ । ਤੋਰਿ ਤੋਰਿ^{੧੯}
ਤਿਨ^{੨੦} ਭਾਰਤਿ ਪੀਠਾ ਕਹੈ ਕਿ ‘ਲਗਹਿ ਨ ਕਾਹੀ ਭੀਠਾ^{੨੧}’ ॥ ੪੯ ॥ ਨਿਕਸਤ
ਸਦਨ ਦੁਖਕਦਨ ਬਹੋਰੀ । ਮਿਲੇ ਸਭਿਨਿ ਕਰਿ ਪ੍ਰੀਤ ਨ ਬੋਰੀ । ਯਥਾ-
ਯੋਗ ਕੀਨੋ ਸਨਮਾਨਾ । ਬੈਠੇ ਸਭਾ ਲਗਾਇ ਸੁਜਾਨਾ ॥ ੫੦ ॥ ਕੁਸਲ
ਪੁਸ਼ਨ^{੨੨} ਸਭਿਹਿਨਿ ਸੇਂ ਬੂਝੇ । ਸੁਖਹਿ ਸੁਨਾਯੋ ਨੇਹੁ ਅਰੂਝੇ^{੨੩} । ਮ੍ਰਿਦੁਲ
ਉਦਾਰ ਮਧੁਰ ਲਖਿ ਸੀਲਾ^{੨੪} । ਸਭਿਹਿ ਸਰਾਹਹਿ ਰੂਪ ਛਬੀਲਾ ॥ ੫੧ ॥

^੧ਸ਼ਹਿਰ ਦੀ ਫਸੀਲ । ^੨ਕਿਨਾਰੇ ਹਨ । ^੩ਛੱਡਕੇ । ^੪ਗੁਰੂ ਜੀ । ^੫ਚੋਪੜ ਵਾੜੀ । ^੬ਗੁਰੂ
ਜੀ ਦੀ ਮਾਤਾ ਦੇ ਦਿਲ ਵਿਚ । ^੭ਨੂੰਹ ਸਮੇਤ । ^੮ਵਾਰਦੀ ਹੈ । ^੯ਬਾਰ ਬਾਰ । ^{੧੦}ਦੁਲ੍ਹੇ ਤੋਂ ਪਾਣੀ ।
^{੧੧}ਇੱਕੀ । ^{੧੨}ਜਿਸ ਨੇ । ^{੧੩}ਛੇਤੀ । ^{੧੪}ਅਸੀਸਾਂ । ^{੧੫}ਜੱਫੀ ਵਿਚ । ^{੧੬}ਮੁਖ ਦੇਦਮਾਂ । ^{੧੭}ਵਾਰਦੀ
ਹੈ । ^{੧੮}ਲੂਣ । ^{੧੯}ਤੋੜ ਤੋੜਕੇ । ^{੨੦}ਤੀਲੇ । ^{੨੧}ਨਜ਼ਰ । ^{੨੨}ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਪਯਾਰ ਵਿੱਚ ਉਲਝੇ
ਹੋਏ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਸੁਖਸਾਂਦ ਸੁਣਾਈ । ^{੨੩}ਸੁਭਾਵ । ^{੨੪}ਸੁਖੀਲਾ ।

† ਪਾ:—ਨਿਕਟ ।

‡ ਪਾ:—ਪ੍ਰਸੰਨ ।

§ ਪਾ:—ਸੁਖੀਲਾ ।

ਯੁਗਲ^੧ ਮਹੂਰਤ ਬੈਸਿ ਬਿਤਾਏ । ਉਠਿ ਘਰ ਘਰ ਸਭਿ ਨਰ ਪਧਰਾਏ ।
ਪੁਨਿ ਕਾਲ ਬੋਲਯੋ 'ਇਉਂ^੨ *ਕੀਜੈਚਲਿ ਬੁਲਾਰ ਢਿਗ ਤਾਤ^੩ ! ਮਿਲੀਜੈ'
॥੫੨॥ ਕਿੰਚਤ ਮਾਨਵ ਲਾਲੁ ਸਾਥਾ । ਸੁਨਿ ਕਰਿ ਗਵਨੇ ਸ੍ਰੀ ਜਗਨਾਥਾ ।
ਜਹਿ ਨਿਜ ਮੰਡਪ^੪ ਸਭਾ ਲਗਾਈ। ਬੁਝਤਿ ਰਾਇ ਬਿਵਾਹ ਭਲਾਈ॥੫੩॥
ਤਹਾਂ ਜਾਇ ਪਹੁੰਚੇ ਗੁਨਖਾਨੀ। ਕਰਨ ਈਠ ਕੋ^੫ ਬਿਰਹਿ ਪ੍ਰਹਾਨੀ^੬। ਪੇਖਤਿ
ਪੁਲਕਯੋ ਪ੍ਰੇਮਹਿ ਅੰਗਾ । ਤੂਰਨ^੭ ਤਿਸਟਯੋ^੮ ਸੰਗਿ ਉਮੰਗਾ^੯ ॥ ੫੪ ॥
ਬਦਨ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਉੱਜਲ ਓਰਾ । ਲੋਚਨ ਕੀਨਿ ਚਕੋਰਨਿ ਜੋਰਾ^{੧੦} । ਨਿਕਟ
ਜਾਇ ਪਦ ਪਰਸਨ ਹੋਤੁ^{੧੧} । ਝੁਕਨ ਲਗੇ ਬੇਦੀ ਕੁਲ ਕੇਤੁ ॥੫੫॥ ਭਰਿ
ਕਰ ਸੋਂ ਕੋਰੀ^{੧੨} ਗਰ^{੧੩} ਲਾਏ । ਲੋਚਨ ਧੀਰ ਅਨੰਦ ਜਲ ਛਾਏ । ਸੁਖ
ਬੁਝਤਿ ਭੇ ਗਦ ਗਦ ਬਾਨੀ। ਬਿਨ ਉਚਰੇ^{੧੪} ਦੁਹਿ ਦਿਸਿ ਪਹਿਚਾਨੀ॥੫੬॥
ਮੋਚ ਸਿਰ੍ਹਾਨੈ ਦਿਸ਼^{੧੫} ਬਰਿਆਈ^{੧੬} । ਬੈਸਾਏ^{੧੭}, ਉਰ ਮੋਦ ਬਡਾਈ
ਦਰਸ ਪਾਸ ਦਿਨ ਬਿਤੇ ਨ ਬੋਰੇ। ਜਨੁ ਪੀਵਤਿ ਕਿਯ ਨੈਨ ਕਟੋਰੇ॥੫੭॥
ਏਕ ਘਟੀ^{੧੮} ਲਗ ਕੋਇ ਨ ਬੋਲਾ । ਹੋਰਿ ਪ੍ਰੇਮ ਕੋ ਰਹੇ ਅਡੋਲਾ । ਬਹੁਰ
ਬਜਾਹ ਕੀ ਸੁਭ ਕਰਤੁਤਾ । ਬੁਝਤਿ ਭਯੋ ਰਾਇ ਮਤਿਪੂਤਾ^{੧੯} ॥੫੮॥ ਮਰ-
ਦਾਨਾ ਬੋਲਯੋ ਤਿਹ ਕਾਲਾ^{੨੦} । 'ਤਵ ਪ੍ਰਤਾਪ ਤੇ ਸੁਨਹੁ ਭੁਪਾਲਾ^{੨੧}† । ਪੁਰਿ
ਸੁਲਤਾਨ ਬਹੁਤ ਜਸੁ ਛਾਵ॥ਨਰ ਨਾਰਿਨਿ ਘਰ ਘਰ ਪ੍ਰਤਿ ਗਾਵ॥੫੯॥
ਦੋਲਤਖਾਨ ਦੀਨ ਜੋ ਚਾਹਾ । ਭੂਰ ਵਸਤੁ ਲੀਨੀ ਤਿਹ ਪਾਹਾ^{੨੨} । ਤਿਹਤੇ
ਪੁਨਿ ਚਢਿ ਚਲੀ ਬਰਾਤਾ । ਕੀਨੋ ਜਾਇ ਦੁਕਾਉ ਸੁਹਾਤਾ॥੬੦॥ ਖਰਚਯੋ
ਕਾਲੁ ਦਰਬ ਬਿਸਲਾ । ਅਤਿ ਉਤਸਵ ਭਾ ਸੁਠਿ^{੨੩} ਤਿਹ ਕਾਲਾ ।
ਦੁਹਦਿਸ਼^{੨੪} ਨੈ ਰਸ ਅਤਿਸੈ ਰਾਖਾ । ਜਿਨਿਕੈ ਮਨ ਜਸੁ ਕੀ
ਅਭਿਲਾਖਾ ॥੬੧॥ ਮੁੜ ਦੇਖਤਿ ਭੇ ਬਜਾਹ ਘਨੇਰੇ । ਬਿੱਪ੍ਰ^{੨੫} ਸੁ ਬਾਹਜ^{੨੬}
ਬੈਸ^{੨੭} ਵਡੇਰੇ । ਅਸ ਉਤਸਵ ਮੈਂ ਸੁਨਾ ਨ ਦੇਖਾ । ਜਸ ਇਸ ਮਹਿ ਭਾ

^੧ਭਾਵ ਦੋ ਘੜੀ । ^੨ਹੋ ਪੁਤ੍ਰ । ^੩ਮੰਝੁਏ ਵਿੱਚ । ^੪ਪਿਆਰੇ ਦੇ । ^੫ਵਿਛੋੜੇ ਦਾ ਨਾਸ । ^੬ਛੇਤੀ ।
^੭ਖੜਾ ਹੋ ਗਿਆ । ^੮ਖੁਸ਼ੀ ਨਾਲ । ^੯ਨੇਤ੍ਰਾਂ ਰੂਪੀ ਚਕੋਰਾਂ ਨੂੰ ਜੋੜ ਦਿੱਤਾ (ਅ) ਨੇਤ੍ਰਾਂ ਦੇ ਜੋੜੇ ਨੂੰ ।
^{੧੦}ਛੋਹਨ ਵਾਸਤੇ । ^{੧੧}ਜੋਫੀ । ^{੧੨}ਗਲੀ । ^{੧੩}ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਹੇ ਤੇ । ^{੧੪}ਪਲੰਘ ਦੇ ਸਿਰ੍ਹਾਣੇ ਵਲ । ^{੧੫}ਜੋਰੇ
ਜੋਰੀ । ^{੧੬}ਬਿਠਾਏ । ^{੧੭}ਘੜੀ । ^{੧੮}ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਬੁਧੀ ਵਾਲਾ । ^{੧੯}ਤਿਸ ਵੇਲੇ । ^{੨੦}ਰਾਇ ਜੀ ।
^{੨੧}ਉਸ ਪਾਸੋਂ । ^{੨੨}ਸਿੰਦਰ । ^{੨੩}ਦੇਹਾਂ ਧਿਰਾਂ ਨੇ । ^{੨੪}ਬ੍ਰਾਹਮਣ । ^{੨੫}ਖੱਤ੍ਰੀ । ^{੨੬}ਵੈਸ਼ਾ । ਭਾਵ ਬ੍ਰਾਹਮਣ
ਖੱਤ੍ਰੀ ਵੈਸ਼ਾ ਦੇ ਬਹੁਤ (ਵਜਾਹ) । *ਪਾ:-ਇਮ, ਇਵ । †ਪਾ:-ਭੁਵਾਲਾ ।

ਮੇਵ ਬਿਸੇਖਾ^੧ ॥੬੨॥ ਸੁਨਿ ਬੁਲਾਰ ਮਨ ਤਨ ਸੁਖ ਪਾਵਾ । ‘ਸਾਧੁ ਸਾਧੁ’
ਕਾਲੁ ਪ੍ਰਤਿ ਗਾਵਾ । ਸ੍ਰੀ ਬੇਦੀ ਕੁਲ ਕਲਸ ਸੁਹਾਵਨ । ਅਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਮਿਲਿ
ਕਿਯ ਘਰ ਆਵਨ ॥ ੬੩ ॥ ਬਿੰਜਨ^੨ ਨਿਜ ਕਰ ਜਨਨਿ^੩ ਸਵਾਰੇ^੪ ।
ਬੈਠਿ ਨਿਕਟਿ ਕਰਿ ਨੇਹੁ ਜਿਵਾਰੇ^੫ । ਗੁਰਿਰ ਅਸਨ ਜੋ^੬ ਅਚਰੈ^੭
ਕ੍ਰਿਪਾਲਾ^੮ । ਗਏ ਤਲਪ^੯ ਪਰ ਮ੍ਰਿਦੁਲ^{੧੦} ਬਿਸਾਲਾ^{੧੧} ॥ ੬੪ ॥ ਜਾਮ^{੧੨}
ਨਿਸਾ^{੧੩} ਬੀਤੀ ਕਿਯ ਸੈਨਾ । ਰਹੀ ਜਾਮ^{੧੪} ਜਾਰੋ ਗੁਨ ਐਨਾ । ਕ੍ਰਮ
ਕ੍ਰਮ^{੧੫} ਸੋਚ ਕੀਨ ਇਸ਼ਨਾਨਾ । ਪਹਿਰੇ ਚੀਰ ਸਰੀਰ ਸੁਹਾਨਾ ॥ ੬੫ ॥
ਭਈ ਭੋਰ ਜਸ ਜਾਸ ਪਵਿੱਤ੍ਰਾ^{੧੬} । ਬੈਸੇ ਸੋਹਤਿ ਭਵਨ ਬਚਿੱਤ੍ਰਾ । ਲਿਯ
ਬੁਲਾਇ ਪ੍ਰੇਯਾ^{੧੭} ਹਰਿਦਜਾਲਾ । ਸ੍ਰੀ ਮੁਖ ਬੋਲੇ ਗਿਰਾ ਰਸਾਲਾ ॥ ੬੬ ॥
‘ਜਾਚਹੁ ਜੋ ਮਨ ਮਹਿ ਹੁਇ ਲਾਲਸ । ਲੇਹੁ ਅਬਹਿ ਸੋ ਕਰਹੁ ਨ
ਆਲਸ’ । ਬੋਲੈ ਦਿਜ ਹਰਿਦਜਾਲ ਪ੍ਰਬੀਨਾ । ‘ਆਦਿ ਰੂਪ ਤੁਮ ਦਾਨੀ
ਦੀਨਾ’^{੧੮} ॥੬੭॥ ਗਵਰ ਜਿਤੀ ਲਖਾਵਨ ਕੀਨੀ । ਭੇਤੀ ਮਹਿਮਾ ਮੈਂ ਲਖਿ
ਲੀਨੀ । ਅਪਰ ਨਰਨ ਸੀ ਮਤਿ ਮੁਰ^{੧੯} ਨਾਂਹੀ । ਧਰਹਿ ਜਿ ਭਾਵਨ ਨਰ
ਤਵ ਮਾਂਹੀ* ॥੬੮॥ ਕਾਰਨ ਕਾਰਜ ਕੋ ਆਧਾਰਾ । ਸਭਿ ਕੋ ਕਰਤਾ ਜਿਤੋ
ਪਸਾਰਾ । ਪਰਮੇਸੁਰ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਪੁਰਾਤਨ† । ਪਰਮ ਪਰਾਵਰ ਨਾਥ^{੨੦}
ਸਨਾਤਨ ॥ ੬੯ ॥ ਅਹੈ ਸੋਚਿਦਾਨੰਦ ਮੁਕੀਦਾ । ਤਵ ਲੀਲਾ ਭਗਤਨਿ
ਸੁਖਕੀਦਾ । ਜੱਗਜੁਪਵੀਤ^{੨੧} ਜਬਹਿ ਤੁਮ ਦੀਨੋ^{੨੨} । ਤਬ ਕੋ ਮਮ ਮਨ
ਇਸਬਿਰ ਕੀਨੋ ॥ ੭੦ ॥ ਸਰਬ ਲਾਲਸਾ ਭੀ ਉਰ ਪਰੀ । ਦੇਖੀ ਮੈਂ
ਲੀਲਾ ਤੁਮ^{੨੩} ਰੂਰੀ । ਬਿੱਧ^{੨੪} ਬੈਸ^{੨੫} ਬਪੁ^{੨੬} ਭਾ ਬਲ ਹੀਨਾ । ਅਬ ਦੀਜੈ
ਮੁਖ ਮੋਖ ਪ੍ਰਬੀਨਾ’ ॥੭੧॥ ਭਗਤਿ ਮਿਲੀ ਬਾਨੀ ਸੁਨਿ ਕਾਨਾ । ਹਸਿ ਬੋਲੇ
ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਿਧਾਨਾ । ‘ਧੀਨ ਬਿੱਧ ਬਰ’^{੨੭} ਬੁੱਧਿ ਤੁਮਾਰੀ । ਤਨ ਹਉਮੈ
ਕੀ ਸੁਰਤਿ ਬਿਸਾਰੀ ॥ ੭੨ ॥ ਕਿੰਚਤ ਰਹਿਗੀ ਬੈਸ ਸਰੀਰਾ । ਧੁਨਿ

^੧ਭੋਜਨ । ^੨ਆਪਣੇ ਹੱਥੀਂ । ^੩ਮਾਤਾ ਨੇ । ^੪ਬਣਾਏ । ^੫ਕਰਕੇ ਪਿਆਰ ਖੁਵਾਏ । ^੬ਜਦ । ^੭ਛਕਿਆ ।
^੮ਗੁਰੂ ਜੀਨੇ । ^੯ਸੋਜਾ ਪਰ । ^{੧੦}ਕੂਲੀ । ^{੧੧}ਬੜੀ । ^{੧੨}ਪਹਿਰਾ । ^{੧੩}ਰਾਤ । ^{੧੪}ਪਹਿਰ ਰਹਿੰਦੀ । ^{੧੫}ਧੀਰੇ
ਧੀਰੇ । ^{੧੬}ਜਿਸ ਦਾ ਜਸ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਹੈ । ^{੧੭}ਪ੍ਰੇਮਿਤ । ^{੧੮}ਗੁੰਬਾਂ ਦੇ ਦਾਤੇ । ^{੧੯}ਮੇਰੀ ਬੁੱਧੀ ।
^{੨੦}ਦੇਖੋ ਅਧਿਆਯ ੧, ਅੰਕ ੪, ਦੇ ਪਦ ਅਰਥ । ^{੨੧}ਜਨੇਊ । ^{੨੨}ਜਦ ਦਾ ਤੁਸਾਂ ਮੈਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਭਾਵ
ਜੀਅ ਕਾ ਜਨੇਊ । ਦੇਖੋ ਵਾਰ ਆਸਾ, ਸਲੋਕ ੧੫ । ^{੨੩}ਤੁਹਾਡੀ । ^{੨੪}ਬੁੱਢੀ । ^{੨੫}ਉਮਰ ।
^{੨੬}ਸਰੀਰ । ^{੨੭}ਸ਼੍ਰੇਸ਼ਟ । *ਪਾ:-ਨਰ ਤੁਮ ਨਾਂਹੀ । †ਪਾ:-ਪਰਮੇਸੁਰ ਪੁਰ ਪੁਰਖ ਪੁਰਾਤਨ ।

ਅਪਵਰਗਾ^੧ ਪਾਇ^੨ ਮਤਿ ਧੀਰਾ^੩ । ਜਿਉਂ ਸ੍ਰਿਕ^੪ ਗਜ^੫ ਤਜਿ ਹੀ
 ਬਿਨ ਸੋਕੁ । ਤਿਉਂ ਤਨ ਤਜਿ ਗਮਨੈਂ ਹਰਿ ਲੋਕੁ^੬ ॥ ੭੩ ॥ ਅਸ ਕਹਿ
 ਦੀਨੋ ਦਰਬ ਘਨੇਰਾ । ਤਿਹ ਪਰ ਕ੍ਰਿਪਾ ਵਿਸ਼ਟਿ ਹੈ ਹੇਰਾ । ਭਯੋ ਗਮਾਨ
 ਨਿਜ^੭ ਰੂਪ ਪਛਾਨਾ । ਜੀਵ ਭਾਵ ਸਭਿ ਹੀ ਬਿਸਰਾਨਾ ॥ ੭੪ ॥ ਗਯੋ ਸਦਨ
 ਸਖ ਪਾਇ ਅਮੋਲਾ । ਨਿਜ ਮਨ ਨਿਸ਼ਚਾ ਹੁਤੋ ਅਡੋਲਾ^੮ । ਬਹੁਰੋ ਪਾਧਾ,
 ਬੰਦ, ਮੁਲਾਨਾ । ਚਲਿ ਆਏ ਜਹਿਥੇ ਗਤਿਦਾਨਾ^੯ ॥ ੭੫ ॥ ਮਿਲਨ ਹੇਤ ਮਨ
 ਸੀਰਿ ਉਮੀਗਾ । ਜਿਨਕੋ ਚਢ੍ਹੋ ਰੰਗ ਸਤਿਸੀਗਾ । ਜਬਹਿ ਬਿਲੋਕਯੋ ਕਾਲੁ
 ਨੰਦਨ । ਧਾਇ ਕਰੀ ਯੁਗ ਪਦ ਪਰ ਬੰਦਨ ॥ ੭੬ ॥ ਹੇਰਿ ਸਰੂਪ ਅਨੂਪ
 ਅਜੋਨਾ^{੧੦} । ਬੋਲ ਨ ਆਵ ਭਏ ਮੁਖ ਮੋਨਾ^{੧੧} । ਕਵਲ ਨੈਨ ਸਨਮਾਨ^{੧੨}
 ਬਸਾਏ । ਕੁਸ਼ਲ ਬੂਝਨੈ ਬੈਨ ਸੁਨਾਏ ॥ ੭੭ ॥ ਧਰਿ ਧੀਰਜ ਬੋਲੇ ਮੁਖ
 ਬਾਨੀ । ਪਦ ਰਚਨਾ ਸੁਠ ਉਸਤਤਿ ਠਾਨੀ । ‘ਸਿੰਧ ਹੁਤਾਸਨ ਕਾਲ
 ਕਲੀ ਕੋ’^{੧੩} । ਅਤਿ ਪ੍ਰਚੰਡ ਇਸ ਤਰਹਿ ਬਲੀ ਕੋ^{੧੪} ॥ ੭੮ ॥ ਜੀਵ ਪਰੇ
 ਦਝਿ ਦਝਿ^{੧੫} ਦੁਖ ਪਾਈ । ਉਬਰ ਨ ਸਕਹਿ^{੧੬} ਨ ਪਾਇ ਉਪਾਈ^{੧੭} । ਬਾਂਧਨ
 ਹੇਤੁ ਸੇਤੁ ਤਹਿ ਭਾਰਾ^{੧੮} । ਕ੍ਰਿਪਾ ਧਾਰਿ ਲੀਨੋ ਅਵਤਾਰਾ ॥ ੭੯ ॥ ਚਰਨ
 ਕਰਮ ਸੁਭ ਤੇ ਜੋ ਭੂਛੇ^{੧੯} । ਲੋਚਨ ਸੁਮਤਿਹਿ ਤੇ ਉਰ ਛੂਛੇ^{੨੦} । ਸਮ ਦਮ
 ਜਿਨ ਕੇ ਕਰ ਨ ਸੀਗਾਰੇ^{੨੧} । ਸੋ ਜਿਹ ਪਰ ਤਰਿ ਜਾਹਿ ਸੁਖਾਰੇ^{੨੨} ॥ ੮੦ ॥
 ਮਨ ਅਨੁਮਾਨ ਕਰਤਿ ਸਦ ਹਮ ਹੀ । ਜਗਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਰਹੁ ਕਬ ਤੁਮਹੀ ।
 ਰਾਵਰ^{੨੩} ਪੁਰਨ ਕਲਾ ਸੰਕੋਚੀ^{੨੪} । ਲਖਹਿ ਕਿ ਜੀਵ ਜਿਨਹਿ ਮਤਿ
 ਪੋਚੀ^{੨੫} ॥ ੮੧ ॥ ਅਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕਹਿ ਕਰਿ ਬਚ^{੨੬} ਲੋਨੇ^{੨੭} । ਪਿਯਤਿ ਰੂਪ

^੧ਮੋਖ । ^੨ਪਾਏਂਗਾ । ^੩ਹੋ ਦਾਨੇ । ^੪ਮਾਲਾ । ^੫ਹਾਥੀ । ^੬ਆਪਣਾ ਸਰੂਪ—ਆਤਮਾ । ^੭ਮੁਕਤੀ
 ਦਾਤੇ । ^੮ਚੁੱਪ । ^੯ਆਦਰ ਕਰਕੇ । ^{੧੦}ਕਲਜੁਗ ਦਾ ਸਮਾਂ ਅਗਨ ਸਾਗਰ ਹੈ । ^{੧੧}ਕੋਈ ਬਲ-
 ਵਾਨ ਹੀ ਇਸਨੂੰ ਤਰਦਾ ਹੈ । ^{੧੨}ਸੜ ਸੜਕੇ । ^{੧੩}ਬਚ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ । ^{੧੪}ਤੇ ਨਾਂ ਉਪਾਉ (ਜੇਈ)
 ਲਭਦਾ । ^{੧੫}ਉਸ ਉਤੇ ਭਾਰਾ ਪੁਲ ਬੰਨ੍ਹਣ ਲਈ । ^{੧੬}ਸੁਭ ਕਰਮਾਂ ਤੋਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੈਰ ਪਿੰਗਲੇ
 ਹਨ । ^{੧੭}ਚੰਗੀ ਬੁੱਧੀ ਰੂਪੀ ਲੋਨਾਂ ਤੋਂ ਜੋ ਸੱਖਣੇ ਹਨ । ^{੧੮}ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਸਮ ਦਮ ਆਇ
 ਹੋਥ ਨਹੀਂ ਹਨ । ^{੧੯}ਸੁਭ ਕਰਮਾਂ ਰੂਪੀ ਪੈਰਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਪਿੰਗਲੇ, ਸ੍ਰੇਸ਼ਟਿ ਬੁਧੀ ਰਹਿਤ ਅੰਧੇ,
 ਵੇਰੀ ਗੁਣਾਂ ਰੂਪੀ ਹੱਥਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਟੁੰਡੇ, ਨਾਮ ਰੂਪੀ ਪੁਲ ਤੇ ਚੜ੍ਹਕੇ ਸੁਖੇਨ ਹੀ ਪਾਰ ਹੋ ਜਾਣਗੇ।
^{੨੦}ਤੁਸਾਂ ਨੇ । ^{੨੧}ਲੁਕਾ ਰੱਖੀ ਹੈ । ^{੨੨}ਨੀਵੀਂ ਮਤ ਵਾਲੇ ਲੋਕ ਕੀਹ ਸਮਝਣ । ^{੨੩}ਬਚਨ ।
^{੨੪}ਸੁੰਦਰ ।

ਹੁਤੋ ਅਡੋਲਾ ।

*ਪਾ:-ਜਿਸ ਮਨ ਸਾਰਾ ਹੁਤੋ ਅਡੋਲਾ । (ਅ) ਜਿਸ ਮਨ ਨਿਸ਼ਚਾ

†ਪਾ:-ਅਨੂਪਮ ਲੋਨਾ ।

ਜਨੁ^੧ ਲੋਚਨ ਡੋਨੇ^੨ । ਮਿਲੇ ਭਾਉ^੩ ਧਰਿ ਸਦਨ^੪ ਸਿਧਾਏ । ਜਿਨ
ਮਨ ਭਗਤਿ ਵਿਖੈ ਸੁਖ ਪਾਏ ॥੮੨॥ ਮਿਲੇ ਆਨਿ ਪੁਨਿ^੫ ਬਾਲ ਸਖਾਈ॥
ਕਹਤਿ ਪਰਸਪਰ ਅਧਿਕ ਵਡਾਈ । ਪਰਮ ਪ੍ਰੇਮ ਮੈਂ ਮੋਦ ਨ ਬੋਰਾ ।
ਇਕ ਟਕ ਦੇਖਿ ਰਹੇ ਮੁਖ ਓਰਾ ॥ ੮੩ ॥ ਬੈਸਿ ਬਿਤਾਵਹਿ^੬ ਬਾਸੁਰ
ਪਾਸੁ । ਨਿਤਪ੍ਰਤਿ ਉਰ ਹੈ ਨਯੋ^੭ ਹੁਲਾਸੁ^੮ । ਯਾ ਬਿਧਿ ਲੀਲਾ ਸ੍ਰੀ
ਜਗਨਾਥਾ । ਕੀਨੀ ਤਲਵੇਡੀ ਸੁਖ ਸਾਥਾ^੯ ॥੮੪॥ ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਨਾਨਕਪ੍ਰਕਾਸ਼
ਗ੍ਰੰਥੇ ਪੁਰਬਾਰਧੇ 'ਤਲਵੇਡੀ ਜਾਵਨ' ਪ੍ਰਸੰਗ ਬਰਨਨ ਨਾਮ ਤੇਈਸਮੇ ਅਧਿਆਯ ॥੨੩॥

੨੪. [ਗੁਰਬਾਣੀ ਮੰਗਲ । ਸੁਲਤਾਨ ਪੁਰ ਆਉਣਾ]

ਕਬਿੱਤ ॥ ਸੁਧਾ ਕੀ ਤਰੰਗਨੀ ਸੀ ਰੰਗ ਕ੍ਰਮ ਭੰਗਨੀ ਹੈ ਮਹਾਂ ਸ੍ਰੋਤ
ਰੰਗਨੀ ਮਹਾਨ ਮਨ ਮਾਨੀ ਹੈ । ਕਿਧੋਂ ਯਹਿ ਹੰਸਨੀ ਸੀ ਮਾਨਸਵਿਤੰ-
ਸਨੀ ਹੈ, ਗੁਨੀਨ ਪ੍ਰਸੰਸਨੀ ਸਰਬ ਜਗ ਜਾਨੀ ਹੈ । ਕਿਧੋਂ ਚੰਦ ਚਾਂਦਨੀ
ਸੀ ਮੋਹ ਘਾਮ ਮੰਦਨੀ ਹੈ, ਰਿਦੇ ਕੀ ਅਨੰਦਨੀ ਸਦੀਵ ਸੁਖਦਾਨੀ ਹੈ ।
ਪ੍ਰੇਮ ਪਟਰਾਨੀ ਸਜਾਨੀ, ਰਸਾਨ ਕੀ ਜਨਨਿ ਜਾਨੀ, ਗੁਨੀ ਭਨੀ ਬਾਨੀ
ਤਾਂਕੀ ਗੁਰੂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਹੈ ॥ ੧ ॥

[ਸੁਧਾ=ਅੰਮ੍ਰਿਤ । ਤਰੰਗਨੀ=ਨਦੀ । [ਸੰਸ: , ਤਰਛੂਣੀ]
ਸੀ=ਵਾਂਝ । ਭੰਗਨੀ=ਭੰਨਣ ਵਾਲੀ । ਸ੍ਰੋਤ=ਚਿੱਟੇ ।
ਰੰਗਨੀ=ਰੰਗ ਵਾਲੀ ।
ਮਨਮਾਨੀ=ਮਨ ਮੰਨੀ, ਮਨ ਨੂੰ ਰੁਚਿ ਆਉਣ ਵਾਲੀ, ਪਸਾਰੀ ।
ਮਾਨਸ=ਮਾਨ ਸਰਵਰ। ਇਸ ਪਦ ਦੇ ਹੋਰ ਅਰਥ ਇਹ ਹਨ:-ਮਨ, ਸੰਕਲਪ,
ਵਿਕਲਪ, ਮਨੁੱਖ, ਆਦਮੀ, ਇਕ ਨਾਗ ਦਾ ਨਾਮ, ਸਾਲਮਲ ਦੀਪ
ਦੇ ਵਰਹੇ ਦਾ ਨਾਮ ।
ਵਿਤੰਸਨੀ=ਬੁਖਣ ਰੂਪ, ਸੁੱਭਾ ਦੇਣ ਵਾਲੀ [ਸੰਸ:, ਵਤੰਸ, ਅਵਿਤੰਸ ਧਾਤੂ,
ਤਸਿ=ਫੁੱਝਾਉਣਾ] । ਇਸ ਅਵਤੰਸ ਪਦ ਦੇ ਹੋਰ ਅਰਥ ਇਹ ਹਨ:-
ਸਿਰ ਦਾ ਗਹਿਣਾ, ਕੋਈ ਗਹਿਣਾ, ਕੰਨਾਂ ਦਾ ਗਹਿਣਾ, ਮੁਰਕੀ,
ਕਰਨ ਫੁਲ, ਮਾਲਾ, ਮੁਕਟ । ਲਾੜਾ, ਭਤੀਜਾ ।
ਪ੍ਰਸੰਸਨੀ=ਸਲਾਹੀ ਗਈ । ਗੁਨੀਨ ਪ੍ਰਸੰਸਨੀ=ਗੁਣੀ ਜਨਾਂ ਤੋਂ ਸਲਾਹੀ ਗਈ ।
[ਸੰਸ:, ਪ੍ਰਸੰਸ=ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਕਥਨ, ਸਲਾਘਾ]

^੧ਮਾਨੇ । ^੨ਅੱਖਾਂ ਦੇ ਡੋਨੇ ਮਾਨੇ ਰੂਪ ਨੂੰ ਪੀਂਦੇ ਹਨ । ^੩ਪ੍ਰੇਮ । ^੪ਘਰਾਂ ਨੂੰ । ^੫ਗੁਜ਼ਾਰਦੇ ਹਨ ।
^੬ਨਦੀ । ^੭ਖੁਸ਼ੀ । ^੮ਸੁੱਖੀ ਨਾਲ ।

*ਪਾ:-ਪੁਰ ।

†ਪਾ:-ਰਹੀ ।

ਸੁਖਦਾਨੀ ਸਦੇਵੀ ਸੁਖ ਦੇਣ ਵਾਲੀ, ਅਟੱਲ ਅਵਿਨਾਸ਼ ਸੁਖ ਦੀ
ਦਾਤੀ । ਜਨਨਿ-ਮਾਤਾ ।

ਅਰਥ-ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੀ ਨਦੀ ਵਾਂਗੂੰ ਭਰਮ ਰੂਪੀ ਰੋਗ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈ, ਰੰਗ ਇਸਦਾ ਡਾਢਾ ਚਿੱਟਾ ਤੇ ਮਨ ਨੂੰ ਡਾਢੀ ਪਿਆਰੀ ਲਗਣ ਵਾਲੀ ਹੈ । ਜਾ ਇਹ ਮਾਨ ਸਰੋਵਰ ਨੂੰ ਸ਼ੋਭਾ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਹੰਸਨੀ ਹੈ, ਗੁਣੀਆਂ ਨੇ (ਇਸਦੀ) ਪ੍ਰਸੰਸਾ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਤੇ ਸਾਰੇ ਜਗਤ ਨੇ (ਏਹ) ਜਾਣ ਲਈ ਹੈ । ਜਾ ਇਹ ਮੋਹ ਰੂਪੀ ਤਪਸ਼ ਨੂੰ ਮੰਦ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਚੰਦ ਦੀ ਚਾਨਣੀ ਹੈ, ਹਿਰਦੇ ਨੂੰ ਅਨੰਦ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਸਦੇਵੀ ਸੁਖ ਦੀ ਦਾਤੀ ਹੈ । ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਸੁਘੜ ਪਟਰਾਣੀ ਹੈ ਤੇ ਗਿਆਨ ਦੀ ਮਾਤਾ ਜਾਣੀ ਗਈ ਹੈ, (ਜੇ ਕੋਈ) ਗੁਣੀਆਂ ਦੀ ਉਚਾਰੀ ਬਾਣੀ ਹੈ ਬੀ (ਤਾਂ) ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਭੀ ਗੁਰੂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਹੈ ।

ਭਾਵ-ਕਵਿ ਜੀ ਦਸਾਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਮੰਗਲ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਹੁਣ ਗੁਰਬਾਣੀ ਤੇ ਆਏ ਹਨ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਮਹਾਨ ਮਨ ਵਾਲੇ ਪਰਾਵਰ ਨਾਥਾਂ ਦੀ ਉਚਾਰੀ ਬਾਣੀ ਦਾ ਮੰਗਲ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੀ ਨਦੀ ਹੈ । ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੇ ਦੋ ਗੁਣ ਹਨ, ਰੋਗ ਨਾਸ਼ ਕਰਨਾ ਤੇ ਮੁਰਦੇ ਨੂੰ ਜਿਵਾਲਣਾ, ਸੋ ਦੱਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਭਰਮ ਰੂਪ ਰੋਗ ਦੇ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈ, ਜਦ ਭਰਮ ਰੂਪੀ ਰੋਗ ਨਾ ਰਹੇ ਤਦ ਮਾਨਸਿਕ ਮੋਤ ਹੋਣੀ ਹੀ ਨਾ ਹੋਈ । ਮਨ ਨੂੰ ਪਿਆਰੀ ਲਗਦੀ ਹੈ ਤੇ ਚਿੱਟੇ ਰੰਗ ਵਾਲੀ ਹੈ, ਇਹ ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦਾ ਰੰਗ ਚਿੱਟਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਪੀਤਿਆਂ ਸੁਆਦੀਕ ਤੇ ਮਨੋਰੰਜਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਦੂਸਰੇ ਚਿੱਟਾ ਰੰਗ ਸਤੋਗੁਣ ਦਾ ਹੈ । ਏਹ ਬਾਣੀ ਸਤੋਗੁਣ ਵਿਚ ਪਰਵੇਸ਼ ਕਰਾ ਦੇਂਦੀ ਹੈ । ਜਗਤ ਪਰ ਮਾਨ ਸਰੋਵਰ ਬੜੇ ਉੱਚੇ ਥਾਂ ਨਿਰਮਲ ਤੇ ਮਿੱਠੇ ਜਲ ਦੀ ਥੀਲ ਹੈ ਅਰ ਸਦੀਆਂ ਤੋਂ ਮਹਾਨ ਤੀਰਥ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ । ਸੁੰਦਰਤਾ ਉਸਦੀ ਅਕਹਿ ਹੈ । ਆਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮਾਨੇ ਏਹ ਮਾਨ ਸਰੋਵਰ ਨੂੰ ਸ਼ੋਭਾ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਹੰਸਨੀ ਹੈ, ਉਸ ਤੇ ਭੀ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਹੈ । ਪਹਿਲਾਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੀ ਸ਼ੋਭਾ ਦਿੱਤੀ ਮਾਨੇ ਜੇ ਪਾਰਲੋਕਿਕ ਸ਼ੈ ਹੈ ਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੀ ਨਦੀ ਆਖਿਆ ਸਨੇ, ਹੁਣ ਜਗਤ ਦੀ ਨਿਰਮਲ ਜਲ ਧਾਰਾ ਮਾਨ ਸਰੋਵਰ ਦਾ ਭੂਖਣ ਆਖਕੇ ਲੋਕ ਪਰਲੋਕ ਵਿਚ ਉੱਤਮ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤ ਦੇਕੇ ਵਰਣਨ ਕੀਤੀ । ਅਗੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਕੇਵਲ ਮੈਂ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਇਸਦੀ ਗੁਣਵਾਰਤਾ ਸਾਰੇ ਜਗਤ ਨੇ ਜਾਣ ਲਈ ਹੈ, ਅਰ ਗੁਣੀਜਨਾਂ ਨੇ ਇਸਦੀ ਪ੍ਰਸੰਸਾ ਕੀਤੀ ਹੈ ।

ਇਸ ਦਾ ਹੁਣ ਹਿਰਦੇ ਪਰ ਅਸਰ ਵਰਣਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮੋਹ ਰੂਪੀ ਤੱਪਸ਼ ਨੂੰ ਇਸ ਦਾ ਪਾਠ ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਹਰਦਾ ਹੈ । ਵੈਰਾਗ ਜਨਕ ਹੈ । ਪਰ ਇਹ ਬਾਣੀ ਵੈਰਾਗ ਉਦਾਸੀਨਤਾ ਤੇ ਢਹਿੰਦੀਆਂ ਕਲਾਂ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ ਦੇਂਦੀ, ਹਿਰਦੇ ਨੂੰ ਅਨੰਦ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਸਦੇਵੀ ਸੁਖ ਦੀ ਦਾਤੀ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਮੋਹ ਦੀ ਤੱਪਸ਼ ਦੂਰ ਕਰਦੀ ਹੈ ਤਦ ਭਾਵਾਂ ਡੋਲ ਹਾਲਤਾਂ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਸੁੱਟਦੀ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਨਾਲ ਰਾਗ ਪੈਦਾ ਕਰਾ ਦੇਂਦੀ ਹੈ । ਰਾਗ (ਪ੍ਰੇਮ) ਸਦਾ ਹਰਖ ਜਨਕ ਵਸਤੂ ਹੈ, ਦਿਲ ਅਨੰਦ ਰਾਗ (ਪ੍ਰੇਮ) ਨਾਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਸੋ ਮੋਹ ਤੋੜਕੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਰਾਗ ਵਿਚ ਪਾ ਦੇਣ ਕਰਕੇ ਰਿਦੇ ਦੀ

ਅਨੰਦਨੀ (ਅਨੰਦ ਦਾਤੀ) ਹੈ; ਇਹ ਅਨੰਦ ਆਤਮ ਅਨੰਦ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਸਦੇਵੀ ਸੁਖ ਦੀ ਦਾਤੀ ਹੈ ।

ਵੇਰਾਗ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਗਿਆਨ ਗਿਆਨ ਕਰਦੇ ਹਨ । ਆਪ ਦੱਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਗਿਆਨ ਦੀ ਇਹ ਮਾਤਾ ਹੈ, ਇਸਦੇ ਪਾਠ ਵਿਚਾਰ ਤੇ ਅਮਲ ਤੋਂ ਗਿਆਨ ਆਪੇ ਉਤਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਪਰ ਇਹ ਗਿਆਨ ਜੋ ਕਵੀ ਜੀ ਕਹਿ ਰਹੇ ਹਨ । ਨਿਰਾ-ਜਾਨਣਾ ਮਾਤ੍ਰ-ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਉਹ ਗਿਆਨ ਐਸਾ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਪਰੋਤਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਪ੍ਰੇਮ ਮਾਨੋਂ ਮਹਾਰਾਜ ਹੈ ਤੇ ਬਾਣੀ ਪਟਰਾਣੀ ਹੈ ਤੇ ਇਹ ਗਿਆਨ ਉਹਨਾਂ ਤੋਂ ਉਤਪਤ ਹੋਯਾ ਪੁੱਤ੍ਰ ਹੈ । ਐਸੇ ਉਤਕ੍ਰਿਸ਼ਟ ਗਿਆਨ ਦੀ ਮਾਤਾ ਹੈ । ਪ੍ਰੇਮ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਅਪਣਾ ਸਰੂਪ ਹੈ । ਯਥਾ ਗੁਰਵਾਕ:—‘ਆਪੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਪ੍ਰੇਮ ਪਿਆਰ’ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਉੱਚਾ ਗਿਆਨ ਇਹ ਬਾਣੀ ਹੈ ਜੋ ਸਾਡੀ ਸਮਝ ਗੋਚਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਪ੍ਰੇਮ ਸੁੱਛ ਹਿਰਦਿਆਂ ਨੇ ਬਾਣੀ ਰੂਪ ਵਿਚ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਪਟਰਾਣੀ ਇਹ ਬਾਣੀ ਕਹੀ ਹੈ । ਇਸ ਬਾਣੀ ਤੋਂ ਗਿਆਨ ਉਪਜਦਾ ਹੈ ਜੋ ਗਿਆਨ ਕਿ—ਸਫਲ ਗਿਆਨ—ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਰੂਪ ਗਿਆਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।

ਹੁਣ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਜੇ ਕੋਈ ਹੋਰ ਬਾਣੀ ਹੋਵੇ ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਗੁਣੀਆਂ ਦੀ ਉਚਾਰੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਜੀਉ ਸਦਕੇ ਹੋਵੇ, ਪਰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਭੀ ਗੁਰੂ ਹੈ, ਭਾਵ ਸਭਨਾਂ ਤੋਂ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਹੈ । ਇਹ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਰੂਪ, ਗਿਆਨ ਵੇਰਾਗ ਦੀ ਦਾਤੀ, ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਸਨਿਗਧ ਕਰ ਦੇਣ ਵਾਲੀ, ਹਿਰਦਾ ਅਨੰਦ ਨਾਲ ਭਰ ਦੇਣ ਵਾਲੀ, ਸਦੇਵੀ ਸੁਖ ਵਿਚ ਲੈ ਜਾਣ ਵਾਲੀ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਵੇਰਾਗ, ਵਿਵੇਕ, ਗਿਆਨ, ਪ੍ਰੇਮਾਭਗਤੀ ਹੀ ਨਿਰੋਲ ਉਚਾਰੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਵੇਦ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਆਦਿ ਰਿਖੀ ਮੁਨੀ ਵਯਾਸ ਆਦਿਕਾਂ ਦੀ ਰਚੀ ਬਾਣੀ ਦੀ ਗੁਰੂ ਰੂਪ ਬਾਣੀ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਭਗਤੀ ਯਾ ਗਿਆਨ ਤੇ ਅਟਕ ਗਏ, ਇਹ ਅਗੋਰੇ ਅਮੁੱਲ ਵਿਸਮਾਦ ਅਕਹਿ ਪਦ ਤੇ ਲੈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । ਪਰ ਪਰਮ ਸੁੱਛ ਹਿਰਦੇ ਗੁਰੂ ਅਵਤਾਰਾਂ ਦੇ ਆਪਣੇ ਮੁਖਾਰਬੰਦ ਤੋਂ ਉਚਰੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਪੂਰਨ ਸੁੱਚੇ ਤੇ ਸੱਚੇ ਗਿਆਨ ਦਾ ਸਰੂਪ ਮਾਨੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹੀ ਆਪਣਾ ਸਰੂਪ ਹੈ । ‘ਪੋਖੀ ਪਰਮੇਸਰ ਕਾ ਬਾਨੁ’ ।

ਸ੍ਰੀ ਬਾਲਾ ਸੰਧੂ ਵਾਚ ॥ ਚੰਪਈ ॥ ਰਹਿਨ ਲਗੇ ਗਤਿਦਾ^੧ ਤਲਵੰਡੀ ।
ਜਿਨਕੀ ਕੀਰਤਿ ਘਰ ਘਰ ਮੰਡੀ । ਮਨੁਜ ਪਰਸਪਰ ਮਿਲਹਿ ਸਰਾਹਹਿ ।
ਮੁਹੁਰਮੁਹੁ^੨ ਸ੍ਰੀ ਗੁਨ ਅਵਗਾਹਹਿ^੩ ॥ ੨ ॥ ਮਧੁਰ ਬਦਨ ਜਿਹ ਮ੍ਰਿਦੁਲ
ਸੁਭਾਉ । ਮਦ^੪ ਤੇ ਆਦਿ ਕੁਕਰਮ ਨ ਕਾਉ । ਉਰ ਉਦਾਰ, ਮਤਿ ਸੰਤ
ਸਸੀਲਾ । ਕਰੁਨਾਵਾਨ ਸਰੂਪ ਛਬੀਲਾ ॥ ੩ ॥ ਬਿਸੈ ਬਾਸਨਾ ਕੀ ਜਰ ਨਾ ਸੀ^੫
। ਹਰਖ ਸ਼ੋਕ ਤੇ ਰਿਦਾ ਉਦਾਸੀ । ਪੁਰਿ ਸੁਲਤਾਨਹਿ ਜਾਂਹਿ ਕਮਾਈ ।
ਕਰੀ ਅਧਿਕ ਜਿਹ ਤੋਟ ਨ ਕਾਈ ॥ ੪ ॥ ਦਯੋ ਦਾਨ ਦੀਨਨਿ ਧਨ

^੧ਮੁਕਤੀ ਦਾਤੇ । ^੨ਫੇਰ ਫੇਰ । ^੩ਵਿਚਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ । ^੪ਹੰਕਾਰ । ^੫ਬਿਸੈ ਵਾਸਨਾ ਦੀ ਜੜ ਹੈ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ । (ਅ) ਨਾਸ਼ ਹੋਈ ਹੋਈ ਹੈ ।

ਭੁਰੀ^੧ । ਪਸਰੀ ਕੀਰਤਿ ਜਹਿ ਤਹਿ ਰੂਰੀ । ਅਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਨਿਜ ਜਸ
 ਬਿਸਤਾਰਾ । ਬਸੇ ਮਾਸ ਇਕ ਮੋਖ ਉਦਾਰਾ^੨ ॥ ੫ ॥ ਪੁਨਿ ਗਮਨਨ^੩ ਕੀ
 ਕੀਨੀ ਤਜਾਰੀ । ਮਿਲਨਿ ਬੁਲਾਰਹਿ ਪ੍ਰੀਤ ਵਿਚਾਰੀ । ਹੁਤੇ ਇਕੰਤ ਤਬਹਿ
 ਅਵਨੀਪਾ^੪ । ਸਾਦਰ ਬੈਸੇ ਜਾਇ ਸਮੀਪਾ ॥ ੬ ॥ ਹਾਥ ਬੀਦਿ ਬਚ^੫
 ਬਦਤਿ ਬੁਲਾਰਾ । ਪਰਮ ਲਾਭ ਮੁਖ ਦਰਸ ਤੁਮਾਰਾ । ਗਮਨ ਸਿਰੋ-
 ਮਣਿ ! ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਿਧਾਨਾ ! । ਕਲਾਵਾਨ ! ਕਲ ਬਿਨ^੬ ! ਗੁਨ ਖਾਨਾ ॥ ੭ ॥
 ਫਸੈ ਰਹਤਿ ਮੈਂ ਜਗਤ ਕਲੇਸੁ । ਰਾਵਰ ਕੀ ਲਾਲਸ^੭ ਉਪਦੇਸੁ^੮ ।
 ਕਰਤਿ ਕਿਉਂ ਨ ਮੁਖ ਲਖਿ ਅਧਿਕਾਰੀ । ਕਟਹੁ ਨ ਬੰਧਨ^੯, ਸਰਨਿ
 ਤੁਮਾਰੀ ॥ ੮ ॥ ਸੁਨਿ ਬੋਲੇ ਸ੍ਰੀ ਪੀਕਜ ਬਦਨਾ^{੧੦} । ‘ਸਿਮਰਹੁ
 ਸਤਿਨਾਮ ਸੁਖਸਦਨਾ^{੧੧}’ । ਲਗੈ ਹੁਮਾਉ^{੧੨} ਪੀਖ ਜੈ ਸੰਗਾ । ਜਬ
 ਛੁਟਹਿ ਧਨੁ^{੧੩} ਤੇ ਸੁ ਖਤੰਗਾ^{੧੪} ॥ ੯ ॥ ਪਰ^{੧੫} ਕੋ ਬਲ ਕਰਿ ਹੋਤਿ ਉੜਾਉ ॥
 ਪਹੁੰਚੈ ਸੇ ਜਹਿ ਦੇਸੁ ਹੁਮਾਉ ॥ ਬਹੁਰ ਨ ਆਇ ਪਰੈ ਕਬ ਧਰਨੀ । ਤੈਸੀ
 ਰੀਤਿ ਨਾਮ ਕੀ ਬਰਨੀ ॥ ੧੦ ॥ ਇਕ ਚਿਤ ਸਿਮਰਹਿ ਜੇ ਦਿਨ ਰਾਤੀ ।
 ਛੁਟੇ ਦੇਹਿ ਤੇ ਹੋਇ ਸੰਗਤੀ^{੧੬} । ਜਹਿ ਨਾਮੀ ਕੋ ਦੇਸੁ ਸੁਹਾਵਨ । ਤਹਾ
 ਕਰਹਿ ਬਿਨ ਬਿਲਮ^{੧੭} ਪੁਚਾਵਨ ॥ ੧੧ ॥ ਬਹੁਰ ਨ ਜਗ ਮਹਿ ਪਾਵਹਿ ਦੇਹੀ ॥
 ਸਤਿਨਾਮ ਕੇ ਭੇ^{੧੮} ਜੁ ਸਨੇਹੀ^{੧੯} । ਸੁਨਿ ਉਪਦੇਸੁ ਲਗੀ ਲਿਵਨਾਮੁ । ਜਾਗੈ
 ਪਰਮ ਪ੍ਰੇਮ ਅਭਿਰਾਮੁ^{੨੦} ॥ ੧੨ ॥ ਕਹਿਤਿ ਗਿਰਾ ਹੁੰਦੀਨ ਬਹੋਰੀ । ‘ਦਰਸ

^੧ਬਹੁਤ । ^੨ਇਕ ਮਹੀਨਾ । ^੩ਮੁਕਤੀ ਦੇ ਸਥੀ (ਗੁਰੂ ਜੀ) । ^੪ਤੁਰਨ ਦੀ । ^੫ਰਾਇਬੁਲਾਰ ।
^੬ਬਚਨ । ^੭ਕਲਪਨਾ ਰਹਿਤ । ^੮ਇੱਛਾ । ^੯ਆਪਣੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੀ ਲਾਲਸਾ ਹੈ । ^{੧੦}ਕਵਲ ਮੁਖ ਵਾਲੇ
^{੧੧}ਜੋ ਸੁਖਾਂ ਦਾ ਘਰ ਹੈ । ^{੧੨}ਕਮਾਨ ਤੋਂ । ^{੧੩}ਤੀਰ । ^{੧੪}ਖੰਡ । ^{੧੫}ਦੇਹ ਤੋਂ ਛੁਟਿਆ ਨਾਮ ਉਸ
 ਦਾ ਸੰਗੀ ਹੋਵੇਗਾ । ^{੧੬}ਦੇਹ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ । ^{੧੭}ਜੋ ਹੋਏ ਹਨ । ^{੧੮}ਪ੍ਰੇਮੀ । ^{੧੯}ਸੁੰਦਰ ।

*ਪਾ:--ਬਿਬ=ਦੋਵੇਂ (ਹੱਥ) ।

†ਪਾ:--ਕਦਨਹੁ ਬੰਧਨ ।

‡ਕਵੀਆਂ ਦਾ ਸੰਕੇਤਕ ਇਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤ ਹੈ ਕਿ ਹੁਮਾ ਪੰਛੀ ਦਾ ਖੰਡ ਲੈਕੇ
 ਤੀਰ ਨਾਲ ਜੋੜਕੇ ਜਦ ਕਮਾਨੋਂ ਤੀਰ ਛੋੜੀਏ ਤਾਂ ਉਹ ਖੰਡ ਤੀਰ ਸਮੇਤ ਉਥੇ
 ਚਲਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿੱਥੇ ਕਿ ਹੁਮਾ ਪੰਛੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ । ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਖੰਡ ਦੀ
 ਸੰਗਤ ਕਰਕੇ ਤੀਰ ਭੀ ਹੁਮਾ ਦੇ ਦੇਸ਼ ਜਾ ਪੁੱਜਾ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੋ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ
 ਨਾਮ ਸਿਮਰਦੇ ਹਨ ਉਹ ਭੀ ਨਾਮ ਦੇ ਪ੍ਰਤਾਪ ਨਾਲ ਨਾਮੀ-ਵਾਹਿਗੁਰੂ-ਜੀ ਦੇ
 ਦੇਸ਼ ਜਾ ਅੱਪੜਦੇ ਹਨ । ਹੁਮਾ ਪੰਛੀ ਦਾ ਸਾਯਾ ਜਿਸ ਸਿਰ ਪਰ ਪਏ ਉਹ ਪਾਤਲਾਹ ਹੋ
 ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਗਲ ਬੀ ਫਾਰਸੀ ਕਵੀਆਂ ਦੇ ਸੰਕੇਤ ਦੀ ਹੈ ।

ਲਾਲਸਾ^੧ ਰਿਦੇ ਨ ਥੋਰੀ^੨ । ਤੁਮ ਗਮਨੈ^੩ ਅਬ ਪੁਰਿ ਸੁਲਤਾਨਾ^੪ । ਮੋਹਿ
ਹੋਤਿ ਬ੍ਰਿਹ ਕਸ਼ਟ ਮਹਾਨਾ^੫ ॥੧੩॥ ਪੀਤਿ ਬਿਲੋਕਿ^੬ ਰਿਦੇ ਮਹਿ ਸਾਚੀ ।
ਕਮਲ ਬਦਨ ਪੁਨ ਗਿਰਾ ਉਬਾਚੀ । ‘ਚਿਤ ਚੇਤੇ ਰਾਖਹੁ ਅਵਨੀਪਾ^੭ ! ਮੈਂਹੋਂ
ਤੁਮਰੇ ਸਦਾ ਸਮੀਪਾ^੮ ॥੧੪॥ ਅਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇਕਰਿ ਉਰਧੀਰਾ । ਘਰ ਆਏ
ਪੁਨਿ ਗਨੀ ਗਹੀਰਾ^੯ । ਮਿਲੀ ਮਾਤ ਉਰ ਪ੍ਰੇਮ ਬਢਾਈ । ਬਿਛੁਰਤਿ ਬਛ^{੧੦}
ਜਿਉਂ ਪੈਨੁ ਲਵਾਈ^{੧੧} ॥੧੫॥ ਆਸਿਖ^{੧੨} ਦੋਤਿ ਪਲੋਸਤਿ ਮਾਥਾ । ਮਨਹਿ
ਮਨਾਵਤਿ ਸ੍ਰੀ ਜਗਨਾਥਾ । ‘ਸੁਤ ਕੀ ਕੁਸ਼ਲ ਕਰਹੁ ਸਭਿ ਕਾਲਾ । ਮਹਾਂ
ਪਰਖ ਤੁਮ ਦੀਨ ਦਯਾਲਾ^{੧੩} ॥੧੬॥ ਧਰਜੈ ਮਾਤ ਕੇ ਪਗ ਪਰ ਸੀਸਾ ।
ਨਿਕਸੇ ਨਿਜ ਘਰ ਤੇ ਜਗਦੀਸ਼ਾ । ਪ੍ਰੇਮੀ ਮਿਲੇ ਆਨਿ ਜੇ ਪੁਰਿਕੇ । ਪਰਸ
ਪਰਸ ਗਮਨੇ ਪਗ ਗੁਰਕੇ ॥੧੭॥ ਵਾਹਿਨੈ^{੧੪} ਭਏਅਰੂਢ^{੧੫} ਸੁਆਮੀ । ਦੀਨ-
ਬੰਧੁ ਪ੍ਰਭੁ ਅੰਤਰਜਾਮੀ । ਸਿਖਵਨੈ^{੧੬} ਕਾਲੁ ਦੇਵਤਿ ਭੂਰੀ^{੧੭} । ਧਨ ਖਾਟਨ
ਕੀ ਜੇ ਬਿਧਿ ਰੂਰੀ^{੧੮} ॥੧੮॥ ‘ਸੁਨਹੁ ਤਾਤ^{੧੯} ! ਅਬ ਭਾ ਸਨਬੰਧਾ । ਯਾ
ਮਹਿ ਨਾਨਾ ਬਿਧਿ ਕੇ ਧੰਧਾ । ਬਹੁਤੋਂ ਬਿੱਤ^{੨੦} ਇਕੱਤ੍ਰ ਸੁ ਕਰੀਏ । ਪਰ-
ਵਾਰਨੈ^{੨੧} ਕੋ ਖਰਚ ਵਿਚਰੀਏ ॥੧੯॥ ਪੂਰਬਕੀ^{੨੨} ਉਦਾਰਤਾ ਤਜਾਗਹੁ ।
ਗ੍ਰਿਹਸਤੀ ਮਨੁਜਨੈ^{੨੩} ਕੋ ਮਗ^{੨੪} ਲਾਗਹੁ । ਧਨੀ ਪੁਰਖ ਸਭਿ ਮਹਿ ਪਰਧਾਨਾ
ਧਨੀਮੂਢ ਕੋ^{੨੫} ਕਹਿਤਿ ਸੁਜਾਨੈ^{੨੬} ॥੨੦॥ ਮਿਲਹਿ ਧਨੀਕੋ ਸਕਲ ਭਲਾਈ ।
ਧਨ ਬਿਨ ਕਾਰਜ ਹੂੰ ਨਹਿ ਰਾਈ । ਜਿਉਂ ਤਨ ਨਿਬਹੈ ਪ੍ਰਾਨ ਅਧਾਰਾ ।
ਤਿਉਂ ਧਨ ਤੇ ਸਭਿ ਜਗ ਬਿਵਹਾਰਾ ॥੨੧॥ ਜਿਉਂ ਜਲ ਹੀਨ ਨ ਤਾਲ
ਸੁਹਾਵਾ । ਤਿਉਂ ਧਨ ਬਿਨ ਨਰ ਸ਼ੋਭ ਨ ਪਾਵਾ । ਸਜਲਮੇਘ ਬਿਨੈ^{੨੭} ਜਿਉਂ
ਕ੍ਰਿਖਿ^{੨੮} ਨਾਂਹੀ । ਧਨ ਬਿਹੀਨ ਤਿਉਂ* ਬਨਜੈ^{੨੯} ਨ ਆਹੀ^{੩੦} ॥੨੨॥ ਯਾ
ਬਿਧਿ ਨਾਨਾ ਜੁਗਤਿ ਉਚਰਿਕੈ । ਸਮਝਾਵਤਿ ਕਾਲੁ ਹਿਤੈ^{੩੧} ਕਰਿਕੈ ।
‘ਰਾਵਰ ਭਾਖਤਿ^{੩੨} ਬਚਨ ਜਥਾ^{੩੩} ਜੀਭਲੀ ਬਾਤ ਪਿਤ ! ਕਰੋਂ ਤਥਾ^{੩੪} ਜੀ^{੩੫}

^੧ਇੱਛਾ । ^੨ਬਹੁਤ ਹੈ ਮੇਰੇ ਮਨ ਵਿਚ । ^੩ਚੱਲੇ ਹੋ । ^੪ਵੇਖਕੇ । ^੫ਹੋ ਰਾਜਾ । ^੬ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਸਮੇਂਦਰ ।
^੭ਵੱਢੇ ਨੂੰ । ^੮ਜਿਵੇਂ ਲਵੇਰੀ ਗਾਂ । ^੯ਅਸੀਸਾਂ । ^{੧੦}ਸਵਾਰੀ ਪਰ । ^{੧੧}ਚੜ੍ਹੇ । ^{੧੨}ਸਿਖਿਆ ।
^{੧੩}ਬਹੁਤ । ^{੧੪}ਸੰਦਰ । ^{੧੫}ਪੁੱਤ੍ਰ । ^{੧੬}ਧਨ । ^{੧੭}ਟੱਬਰਾਂ ਦੇ । ^{੧੮}ਪਹਿਲਾਂ ਵਾਲੀ । ^{੧੯}ਗ੍ਰਿਹਸਤੀ ਮਨੁਖਾਂ ਦੇ ।
^{੨੦}ਰਾਹੇ । ^{੨੧}(ਲੋਕੀ) ਮੂਰਖ ਧਨੀ ਨੂੰ । ^{੨੨}ਚਤੁਰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ । ^{੨੩}ਪਾਣੀ ਵਾਲੇ ਬੰਦਲ
ਬਿਨਾਂ । ^{੨੪}ਖੇਤੀ । ^{੨੫}ਵਿਹਾਰ । ^{੨੬}ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ । ^{੨੭}ਪ੍ਰੇਮ । ^{੨੮}ਆਪ ਆਖਦੇ ਹੋ ।
^{੨੯}ਜੇਸੇ । ^{੩੦}ਤੇਸੇ ।
*ਪਾ:-ਜਿਉਂ ।

॥੨੩॥ ਅਸ ਕਹਿ ਕੀਨੀ ਪੁਨਿ ਪਦ ਬੰਦਨ। ਗਮਨੇ ਮਾਰਗ ਦੋਖ ਨਿਕੰਦਨ।
 ਬੰਦ ਸੁਲਖਨੀ ਸਾਸੁ^੧ ਚਰਨਾ। ਮਿਲਤਿ ਸਨੇਹ ਸੰਗ ਕਰਿ ਕਰੁਨਾ^੨ ॥੨੪॥
 ਵਈ ਆਸ਼ਿਖਾ ਚਿਤ ਹਿਤਕਾਰੀ। ‘ਸਦਾ ਸੁਹਾਗ ਸਹਿਤ ਸੁਖ ਭਾਰੀ’*।
 ਭਾਗਵਾਨ ਸੁਤ ਕੀ ਹੈਂ ਮਾਤਾ। ਪਤਿਕੀ ਪ੍ਰੀਤਿ ਰਹੈ ਸਭਿ ਭਾਂਤਾ^੩ ॥੨੫॥ ਚਢਿ
 ਡੋਰੇ^੪ ਗਮਨੀ ਮਗ ਮਾਂਹੀ। ਦੁਹਦਿਸ਼ ਬਿਛੁਰਨ ਜਿਨ ਹਿਤ ਨਾਂਹੀ। ਕ੍ਰਮ
 ਕ੍ਰਮ ਪਹੁੰਚੇ ਪੁਰਿ ਸੁਲਤਾਨ। ਦੀਨ ਦਾਨ ਦਾ ਦਯਾ ਨਿਧਾਨਾ ॥੨੬॥ ਧਾਮ
 ਜਰਾਮ ਨਾਨਕੀ ਦੋਉ। ਬਦਨ ਬਿਲੋਕਤਿ ਹਰਖੇ ਸੋਉ। ਸਾਦਰ ਦੋਰ
 ਕਰੀ ਪਦ ਬੰਦਨ। ਕਰ ਪਕਰੇ ਯਗ ਦੋਖ ਨਿਕੰਦਨ^੫ ॥ ੨੭ ॥ ਕੁਸ਼ਲ
 ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕਰਿ^੬ ਮੰਚ^੭ ਪਰ ਬੈਸੇ। ਦਿਯੋ ਸੁਸਾ ਸੋ^੮ ਨੈਹਰ^੯ ਸੰਦੇਸੇ। ਬਹੁਰ
 ਸੁਲਖਨੀ ਪ੍ਰਵਿਸ਼ੀ ਸਦਨ। ਬਿਗਸਜੋ ਕਮਲ ਨਾਨਕੀ ਬਦਨਾ^{੧੦} ॥੨੮॥
 ਬੰਦਨ ਕਰਤਿ ਲੀਨ ਗਰ ਲਾਈ। ਜਨਮ ਰੈਕ^{੧੧} ਜਸੋਂ ਨਵਨਿਧਿ ਪਾਈ।
 ਪੀੜਾ ਸੁੰਦਰ ਸਦਨ ਡੁਸਾਵਾ^{੧੨}। ਤਾਂ ਪਰ ਕਲਪਾ ਰੁਚਿਰ^{੧੩}† ਬਸਾਵਾ^{੧੪}
 ॥ ੨੯ ॥ ਸੁਨਿਯੈ ਸ੍ਰੀ ਅੰਗਦ। ਕਹਿ ਬਾਲਾ। ਹੋਂ ਸੁਨਿ ਸੁਧਿ^{੧੫} ਆਪਨ^{੧੬}
 ਤਤਕਾਲਾ। ਗਮਨਜੋ ਜਹਿ ਬੈਸੇ ਗਤਿ ਵਾਈ। ਦਰਸ ਰਿਦੇ ਲਾਲਸ
 ਅਧਿਕਾਈ ॥ ੩੦ ॥ ਜਬਹਿ ਬਿਲੋਕੇ ਬੇਦੀ ਨੰਦਨ। ਪਦ ਅਰਬਿੰਦਹਿ
 ਕੀਨੀ ਬੰਦਨ। ‘ਚਿਤ ਕਰਤਾਰ ਰਹੈ’ ਕਹਿ ਬਾਨੀ। ਕੁਸ਼ਲ^{੧੭} ਬੁਝਿ^{੧੮}
 ਬਹੁ ਕਰੁਨਾ ਠਾਨੀ ॥ ੩੧ ॥ ਹੋਂ ਬੋਲਜੋ ‘ਨਿਤ ਕੁਸ਼ਲਹਿ ਮੇਰੇ। ਕਰੇ
 ਨਿਕੰਦਨ^{੧੯} ਦੁਖ ਇਕ ਵੇਰੇ। ਧਜਾਨ ਤੁਮਾਰੇ ਰਿਦੇ ਬਸਾਵਾ। ਤੀਨ ਤਾਪ
 ਤਨ ਛੁਹਨ ਨ ਪਾਵਾ’ ॥ ੩੨ ॥ ਪ੍ਰੇਮੀ ਹੁਤੇ ਨਗਰ ਕੇ ਜੇਈ। ਦਰਸਨ
 ਕਰਨ ਅਏ ਸਭਿ ਤੇਈ। ਬੰਦਹਿ ਪਦ ਅਰਬਿੰਦ ਮੁਕੰਦਾ^{੨੦}।
 ਸਨਮਾਨਹਿ^{੨੧} ਸਭਿ ਕੋ ਸੁਖਕੰਦਾ ॥੩੩॥ ਅਸ ਬਿਧਿ ਬਾਸੁਰ ਸਰਬ ਬਿਤਾਵਾ।
 ਭਈ ਪ੍ਰਦੋਖ^{੨੨} ਤਿਮਰ^{੨੩} ਨਭ^{੨੪} ਛਾਵਾ। ਨਾਨਾ ਰਸ ਬਿਜਨ ਕਰਿਵਾਏ।

੧ਸੱਸ ਦੇ। ੨(ਸੱਸ) ਮਿਲੀ ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ। ੩ਫੋਲੇ। ੪ਭਾਵ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ। ੫ਸੁਖ ਸਾਂਦ ਪੁੱਛਕੇ।
 ੬ਪਲੰਘ। ੭ਬੈਥੇ ਜੀ ਨੂੰ। ੮ਪੇਕਿਆਂ ਦੇ। ੯ਸੁਨੇਹੇ। ੧੦ਮੁਖ। ੧੧ਜਨਮ ਦੇ ਕੰਗਾਲ ਨੇ।
 ੧੨ਭਾਹਿਆ। ੧੩ਕਲਪਾ ਰੁਚਿਰ=ਸੁਹਣੀ ਤਰ੍ਹਾਂ। (ਅ) ਸੁਹਣੀ ਅਰੇਗ (ਬੀਬੀ) ਨੂੰ।
 (ੲ) ਤਲਪਾ=ਵਿਛਾਈ। ੧੪ਬਹਾਇਆ। ੧੫ਖਬਰ। ੧੬ਹੱਟ ਤੇ। ੧੭ਸੁਖ। ੧੮ਪੁੱਛਕੇ। ੧੯ਨਾਸ਼।
 ੨੦ਮੁਕਤੀਦਾਤੇ ਦੇ। ੨੧ਆਦਰ ਕਰਦੇ ਹਨ (ਗੁਰੂ ਜੀ)। ੨੨ਸੰਧਯਾ। ੨੩ਅਨੁਰਾ। ੨੪ਅਕਾਸ਼ ਤੇ।

*ਪਾ:-ਕਾਰੀ।

†ਪਾ:-ਪਦ ਗਹਿ ਬੈਸੇ।

‡ਪਾ:-ਉਚਿਤ-ਹੈ।

ਨਿਕਟ ਨਾਨਕੀ ਬੈਸ ਜਿਵਾਏ^੧ ॥ ੩੪ ॥ ਰੈਨ ਵਿਖੈ ਸੈਨੰ ਪੁਨਿ ਕੀਨੀ ।
 ਬਹੁ ਕਿੰਕਰ ਕੋ ਜਿਨ ਗਤਿ ਦੀਨੀ । ਸਵਾ ਜਾਮ ਨਿਸ^੨ ਤਜੀ ਗੜਾਕਾ^੩ ।
 ਉਠੈ ਸ਼ਾਂਤਿਦਾ^੪ ਦਰਸਨ ਜਾਕਾ^੫ ॥ ੩੫ ॥ ਸਭਿਹਿ ਸੋਚ ਸੋਂ ਕੀਨਿ
 ਸ਼ਨਾਨਾ । ਆਸਨ ਕਰਿ ਬੈਸੇ ਨਿਜ ਧਨਾਨਾ । ਤਿਮਰ ਨਸੇ ਹੋਈ ਜਬ
 ਭੋਰਾ^੬ । ਗਵਨੇ ਬਹੁਰ ਨਿਖੰਦਜਾ^੭ ਓਰਾ ॥ ੩੬ ॥ ਕਰਨੇ ਲਗੇ ਬੈਸ
 ਕ੍ਰਿਤ ਮੋਦੀ । ਲੇਨਿ ਦੇਨਿ ਕੇ ਜਜੋ^੮* ਨ੍ਰਿਪ ਲੋਦੀ । ਕਰਤਿ ਕਿਤਕ ਜਬ
 ਕਾਲ ਬਿਤਾਵਾ । ਲੇਨਿ ਸੁਤਾ ਨਿਜ^੯ ਮੂਲਾ ਆਵਾ ॥ ੩੭ ॥ ਦੋਹਰਾ ॥
 ਦੇਇ ਦਿਵਸ ਰਹਿ ਕਰਿ ਨਗਰਿ ਲੇ ਤਨੀਆ^{੧੦} ਨਿਜ ਸੰਗ । ਕ੍ਰਮ ਕ੍ਰਮ
 ਪਹੁੰਚਜੇ ਸਦਨ ਕੇ ਮੂਲਾ ਹੋਇ^{੧੧} ਉਮੀਗ ॥ ੩੮ ॥ ਚੋਪਈ ॥ ਪੂਰਬ ਉਰ
 ਉਦਾਰਤਾ ਜੈਸੀ । ਕਰਹਿ ਬਹੁਰ ਸੁਖਸਾਗਰ ਤੈਸੀ । ਜਿਉ ਸੁਰਸਰਿ
 ਗਤਿ^{੧੨} ਪ੍ਰਾਚੀ ਗਵਨੀ^{੧੩} । ਕਬਹਿ ਨ ਬਿਹਰਹਿ^{੧੪} ਪਸ਼ਚਮ ਅਵਨੀ^{੧੫}
 ॥ ੩੯ ॥ ਜਿਉ ਸੁਰਜ ਕੋ ਧਰਮ ਸੁਹਾਵਨ । ਸਦਾ ਤਿਮਰ^{੧੬} ਕੋ ਕਰਹਿ
 ਨਸਾਵਨ । ਤਿਉ ਰੰਕਨ ਕੋ ਕਸ਼ਟ ਨਿਵਾਰਨ । ਕਰਹਿ ਸਦਾ ਜੋ ਦਾਸ
 ਉਬਾਰਨ ॥ ੪੦ ॥ ਜਿਉ ਸੁਰਤਰ^{੧੭} ਕੋ ਸਭਗ^{੧੮}† ਸੁਭਾਉ । ਜਾਚੇ^{੧੯}
 ਛੁਛਾ^{੨੦} ਛੋਰਿ ਨ ਕਾਉ । ਤਿਉ ਜੋ ਕਰਹਿ ਅਰਥਨਾ^{੨੧} ਰੰਕਾ । ਦੇਹਿ
 ਸਭਿਨਿ ਕੋ ਬਦਨ^{੨੨} ਮਯੇਕਾ^{੨੩} ॥ ੪੧ ॥ ਦੋਲਤਖਾਨ ਖਰਚ ਤਿਹ ਬੋਰਾ ।
 ਹੋਤਿ ਬਿਸਾਲਾ ਰੰਕਨ ਓਰਾ । ਸਰਬ ਦਿਵਸ ਮਹਿ ਅਪਰ ਨ ਕਾਰਾ^{੨੪} ।
 ਬੀਤਹਿ ਦੇਤੇ ਦਾਨ ਉਦਾਰਾ ॥ ੪੨ ॥ ਦੋਹਰਾ ॥ ਮਨਹੁ ਪੁੰਨ ਤਨ ਧਾਰਿ
 ਨਿਜ ਕੀਨੀ ਆਨਿ ਦੁਕਾਨ । ਦਾਰਿਦ ਛੁਪਾ^{੨੫} ਜੁ ਨਗਨਤਾ^{੨੬} ਤਜਿਗੇ^{੨੭}
 ਪੁਰਿ ਸੁਲਤਾਨ ॥ ੪੩ ॥ ਚੋਪਈ ॥ ਬਿਸਮਹਿ^{੨੮} ਨਗਰ ਵਿਖੈ

^੧ਛਕਾਇਆ (ਭੋਜਨ) । ^੨ਸਵਾ ਪਹਿਲ ਗਤ ਰਹੀ ਤੇ । ^੩ਨਿੰਦਾ ਤਜੀ । ^੪ਸ਼ਾਂਤੀ ਦਾਤਾ ਹੈ ।
^੫ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਦਰਸਨ । ^੬ਸਵੇਰ । ^੭ਹੱਟੀ । ^੮ਆਪਣੀ ਪੁੱਤ੍ਰੀ । ^੯ਪੁੱਤ੍ਰੀ ਨੂੰ । ^{੧੦}ਗੰਗਾ ਦੀ ਗਤੀ
 ਹੈ । ^{੧੧}ਪੂਰਬ ਨੂੰ ਵਹਿਣ ਦੀ । ^{੧੨}ਤੇ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਵਹਿੰਦੀ । ^{੧੩}ਪੱਛੇ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਵਲ ਨੂੰ ।
^{੧੪}ਅਨੁਰੇ ਨੂੰ । ^{੧੫}ਕਲਪ ਬਿੰਦ ਦਾ । ^{੧੬}ਚੰਗਾ । ^{੧੭}ਖਾਲੀ । ^{੧੮}ਜਾਚਨਾ, ਮੰਗਣਾ ।
^{੧੯}੨੦ ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਵਰਗੇ ਮੂੰਹ ਵਾਲੇ । ^{੨੧}ਹੋਰ ਕੋਈ ਕੰਮ ਨਹੀਂ । ^{੨੨}ਗ੍ਰੀਬੀ, ਭੁਖ । ^{੨੩}ਤੇ
 ਨੰਗ । ^{੨੪}ਛੱਡ ਗਏ । ^{੨੫}ਹੋਰਾਨ ਹੋਣ ।

*ਪਾ:-ਲੈਨ ਦੇਨ ਜਜੋਂ ਹੋ ।

†ਪਾ:-ਹ੍ਰਿਦਯ ।

‡ਪਾਠਾਂਤ੍ਰ-ਰੁਚਿਰ ।

§ਪਾ:-ਜਾਏ ।

||ਪਾ:-ਅਪਾਰਾ ।

ਨਰ ਨਾਰੀ । ਮਨਅਨੁਮਾਨਤਿ ਮਤਿ ਜਿਨ ਹਾਰੀ । ਕੇਉ ਲਖਹਿ ਰਸਾਇਨ
 ਕਰਿਹੀ^੧। 'ਧਰਮ ਬਧਾਵਹਿ' ਕੋਇ ਉਚਰਿਹੀ॥੪੪॥ ਕੋਇਕ ਕਲਾਵਾਨ ਅ-
 ਨੁਮਾਨਹਿ। ਕੋ ਪਾਰਸਕੋ ਪਾਸ^੨ ਪਛਾਨਹਿ। ਕੋ ਕਹਿ 'ਕਿਹ ਬਰ ਦੀਨੋ ਦੇਵਾ'।
 ਕੋ ਜਾਨਹਿ ਕਿਛੁ ਤੰਤੁਨਿ ਸੇਵਾ॥੪੫॥ ਭਾਖਤਿ ਕੋਇ 'ਭਗਤ ਇਹ ਪੂਰਾ ।
 ਸ੍ਰੀ ਹਰਿ ਕੋਸ਼' ਕਰੈ ਨਹਿ ਉਰਾ^੩। ਕੋਇ ਕਹੈ 'ਨਿਧਿ ਸਿਧਿ ਇਨ ਪਾਸ।
 ਦੇਤਿ ਦਾਨ ਦੀਨਨ ਕੋਆਸੁ'॥੪੬॥ ਜਿਨਪਰ ਕਰੁਣਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਿ ਨਿਹਾਰੀ।
 ਰਿਦੇ ਅਵਿਦਯਾ ਦੂਰ ਬਿਦਾਰੀ । ਸੋ* ਜਾਨਹਿ 'ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਆਪੂ । ਧਰਿ
 ਅਵਤਾਰ ਕਰਹਿ ਦੁਖ ਖਾਪੂ'॥੪੭॥ ਜੋ† ਸ਼ਰਧਾ ਧਰਿਦਰਸਨ ਕਰਿਹੀ। ਮੋਹ
 ਜਨਤ' ਸੰਸੇ ਸਭਿ ਹਰਿਹੀ। ਜੇਕੋ ਸੀਖ ਆਨਿ ਕਰਿ ਲੇਈ। ਬਚਨ ਸੁਨਤਿ
 ਭ੍ਰਮ ਕੋ ਤਜਿ ਦੇਈ ॥ ੪੮ ॥ ਅਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਥੀਤਾ ਇਕ ਮਾਸਾ^੪। ਜਾਚਕ
 ਮੋਰਹਿ ਕੋ ਨ ਨਿਰਾਸਾ। ਰਿਦੇ ਨਾਨਕੀ ਕੀਨਿ ਵਿਚਾਰਾ। -ਭ੍ਰਾਤ ਭਾਰਜਾ^੫
 ਆਇ ਅਗਾਰਾ^੬ ॥ ੪੯ ॥ ਸਭੈ ਸੰਭਾਰਨ^੭ ਸਾਂਭੈ ਸੋਊ । ਤਿਹ ਬਿਨ ਘਰ
 ਕੀ ਰੀਤਿ ਨ ਕੋਉ-। ਯਾ ਬਿਧਿ ਕਰਿ ਉਰਕੀ ਅਭਿਲਾਖਾ। ਪਤਿ ਕੋ ਨਿਕਟਿ
 ਬਚਨ ਪੁਨਿ ਭਾਖਾ॥੫੦॥ 'ਨੇਗਿ'^੮ ਯੋਗ'^੯ ਕੋ ਦੇਹੁ ਪਠਾਈ। ਭ੍ਰਾਤ ਭਾਰਜਾ^੫
 ਲੇਹੁ ਮੰਗਾਈ'। ਸੁਨਿ ਜਰਾਮ ਤਬ ਮਨੁਜ ਬੁਲਾਏ । ਭਲੀ ਰੀਤਿ ਸੋ ਤਹਿ
 ਪਧਰਾਏ^{੧੦} ॥੫੧॥ ਮੁਲਚੰਦ ਕੋ ਸਦਨ^{੧੧} ਸੁਹਾਵਾ । ਪਹੁੰਚੇ ਜਾਇ ਸੰਦੇਸ
 ਸੁਨਾਵਾ । ਕਰਿ ਵਿਚਾਰ ਤਬ ਚੰਦੋ ਭਾਗੀ। ਸੁਤਾ^{੧੨} ਸਨੇਹ^{੧੩} ਵਿਖੈ ਅਨੁ-
 ਰਾਗੀ॥੫੨॥ ਵਡਭਾਗਨਿ ਕੀ ਕੀਨੀ ਤਜਾਰੀ । ਦੀਨੀ ਸੰਗਿ ਸੋਜ ਤਿਨ
 ਭਾਰੀ । ਦੇਵੀ ਰੂਪ ਸੁਲਖਨੀ ਨਾਮ। ਚਵਿ ਡੋਰੇ ਗਮਨੀ ਅਭਿਰਾਮਾ॥੫੩॥
 ਦਾਸੀ ਸੰਗਿ ਲਏ ਪੁਰਿ ਆਈ । ਚਰਨ ਨਾਨਕੀ ਕੇ ਲਪਟਾਈ । ਦੀਨ
 ਆਸਿਖਾ^{੧੪} ਕਰਿ ਸਨਮਾਨਾ। ਸਦਨ ਬਸਾਈ^{੧੫} ਜੋ ਸੁਭ ਥਾਨਾ॥੫੪॥ ਕੇਤਿਕ

^੧ਰਸੈਣ ਕਰਦੇ ਹਨ । ^੨ਧਰਮ ਕਰਕੇ ਵਾਧਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ । ^੩ਕੋਲ ਪਾਰਸ ਹੈ । ^੪ਖਜ਼ਾਨਾ ।
^੫ਘਟ । ^੬ਸ਼ੀਘਰ (ਅ) ਖੁੱਲਾ । ^੭ਮੋਹ ਤੋਂ ਉਪਜੇ । ^੮ਇਕ ਮਹੀਨਾ । ^੯ਭਰਜਾਈ ।
^{੧੦}ਘਰ ਆਵੇ । ^{੧੧}ਸਾਮਾਨ । ^{੧੨}ਨੇਗੀ, ਲਾਗੀ । ^{੧੩}ਲਾਇਕ । ^{੧੪}ਭੇਜੇ । ^{੧੫}ਘਰ । ^{੧੬}ਪੁੱਤ੍ਰੀ
 ਦੇ । ^{੧੭}ਮੋਹ । ^{੧੮}ਅਸੀਸਾਂ । ^{੧੯}ਬਿਠਾਈ ।

*ਨਿਰੰਕਾਰ ਨਾਨਕ ਦੇਉ ਨਿਰੰਕਾਰ ਆਕਾਰ ਬਣਾਇਆ ।

[ਡਾ. ਹਰਦਾਸ ਜੀ

†ਪਾ:-ਸੋ ।

‡ਪਾ:-ਰਾਗੀ-ਹੈ ।

§ਦੋਹਾਂ ਤਕੀ ਦਾ ਪਾਠਾਂਤ੍ਰ

ਹੈ:-ਕਰ ਵਿਚਾਰ ਤਬ ਚੰਦੋਰਾਨੀ । ਸੁਤਾ ਸਨੇਹ ਵਿਖੈ ਅਨੁਮਾਨੀ ।

ਦਿਵਸ ਬਿਤਾਏ ਤਹਿੰਵਾਹੁਤੇ ਨਿਕੇਤ ਨਾਨਕੀ ਜਹਿੰਵਾਬਹੁਰ ਨਿਰਾਰਾ^੧
ਹਰਮੰ^੨ ਬਨਾਵਾ । ਸਰਬ ਰੁਤਿਨ ਮਹਿ ਸੁਭਗ^੩ ਸੁਹਾਵਾ ॥ ੫੫ ॥
ਭਾਂਜਨ^੪ ਆਦਿ ਸੋਜ^੫ ਜੋ ਚਹੀਆ । ਸਭਿ ਅਨਵਾਇ ਧਰੀ ਘਰ ਮਹੀਆ।
ਸਰਪੀ^੬ ਸਿਤਾ^੭ ਅੰਨ ਜੋ ਨੀਕੇ । ਆਨਿ ਧਰੇ ਸਭਿ ਭਾਵਤਿ ਜੀਕੇ ॥੫੬॥
ਏਹਗਾ ॥ ਕੰਚਨ^੮ ਭੂਖਨ ਨਗ ਜਟੇ^੯ ਪਹਿਰਾਏ ਘਰਿਵਾਇ^{੧੦} । ਹਰਖੀ
ਉਰ ਬਹੁ ਨਾਨਕੀ ਭ੍ਰਾਤਾ^{੧੧} ਭੋਨ^{੧੨} ਬਸਾਇ ॥੫੭॥ ਚੋਪਈ॥ ਕਮਲ ਬਦਨ
ਨਿਜ ਸਦਨ ਨ ਆਵਹਿੰ । ਆਪਨ ਪਰ^{੧੩} ਨਿਸ^{੧੪} ਦਸੋਸ^{੧੫} ਬਿਤਾਵਹਿੰ ।
ਜੇ ਕਬਿ ਆਵਹਿੰ ਦੀਨਨ ਨਾਥਾ । ਭਨਤਿ ਨ ਬਚਨ ਸੁਲਖਣੀ ਸਾਥਾ
॥੫੮॥ ਕਿੰਚਤ ਪ੍ਰੀਤਿ ਨ ਚਿਤ ਤੇ ਕਰਿਈਂ । ਆਨਿ^{੧੬} ਦਰਬ ਕਛੁ ਧਾਮ
ਨ ਧਰਿਈਂ । ਦੀਨਨਿ ਦੇਨੋ ਦਾਨ ਦਨਾਈ^{੧੭} । ਕਰਿ ਦੁਕਾਨ ਜਗ ਰੀਤਿ
ਚਲਾਈ ॥੫੯॥ ਲੇਤਿ ਭੂਰ^{੧੮} ਨਿਤ ਭੀਰ ਭਵੰਤਾ^{੧੯} । ਦੇਹਿ ਨਿਰਾਲਸ^{੨੦} ਸ੍ਰੀ
ਜਗਕੰਤਾ । ਕੋ ਬਿਲੋਕ ਨਰ ਕੀਰਤਿ ਕਰਿਹੀ । ਕੋ ਇਕ ਰਿਦੈ ਅਸੂਯਾ^{੨੧}
ਧਰਿਹੀ ॥ ੬੦ ॥ ਏਹਗਾ ॥ ਸੁਨਿ ਪਿਖਿ ਖਿਝਹਿ ਸੁਲੱਖਣੀ ਅਸ ਪ੍ਰਕਾਰ
ਬਿਵਹਾਰ-ਘਰ ਕੀ ਪੀਰ ਨ ਜਾਨਈ ਬਾਹਰ ਬਨਜੋ ਉਦਾਰ ॥੬੧॥ ਚੋਪਈ॥
ਰਾਖਹਿ ਦਰਬ ਨ, ਖੋਇ ਅਕਾਜੂ । ਸਦਾ ਮੂਲ ਜੋ ਗ੍ਰਸਤਿ ਸਮਾਜੂ।ਘਰ ਕੇ
ਖਰਚ ਅਨਿਕ ਬਿਧਿ ਹੋਇ। ਦਰਬ ਪਾਸ ਤੇ ਪੂਜਹਿ^{੨੨} ਸੋਇ ॥੬੨॥ ਇਨਕੇ
ਮਨ ਇਹ ਬਾਤ ਨ ਕਾਈ । ਜੋ ਆਵਤਿ ਸਭਿ ਦੇਤਿ ਲੁਟਾਈ।ਧਨ ਰਾਖਨ
ਨਿਜ ਉਰ ਨ ਵਿਚਾਰਾ । ਅਵਰ ਨ ਵਰਜਹਿ^{੨੩}, ਭੇਅਨੁਸਾਰਾ-॥੬੩॥ ਸਦਾ
ਗਿਨਤ ਗਿਨਤੀ ਇਸਭਾਂਤੀ।ਹਿਰਦੇ ਦੁਖਤਿਰਹਤਿਦਿਨ ਰਾਤੀ।ਕਬਿ ਕਬਿ
ਆਇ ਨਾਨਕੀ ਪਾਸਾ । ਕਹੈ ਰੋਸ ਸੋ^{੨੪} ਨਿਜ ਦੁਖ ਰਾਸਾ^{੨੫} ॥੬੪॥ ‘ਨਿਜ^{੨੬}
ਭ੍ਰਾਤਾ ਕੋ ਨਹਿੰ ਸਮਝਾਵਹਿੰ।ਗ੍ਰਿਹਸਤਿ ਕਾਜ ਇਉਂ ਕਿਉਂ ਬਨਿ ਆਵਹਿੰ?
ਆਨਿ ਸਦਨ ਨਹਿੰ ਬਦਨ ਦਿਖਾਵੈਂ । ਸਰਬ ਦਰਬ ਕੋ ਬਹਿਰ ਲੁਟਾਵੈਂ’

^੧ਵੱਖਰਾ । ^੨ਜਨਾਨਾ ਘਰ । ^੩ਚੰਗਾ । ^੪ਭਾਂਡੇ । ^੫ਸਾਮਾਨ । ^੬ਘਿਉ । ^੭ਖੰਡ ।
^੮ਸੋਨੇ ਦੇ । ^੯ਗਹਿਣੇ ਚੋਵਿਆਂ ਜੜੇ । ^{੧੦}ਘੜਵਾਕੇ । ^{੧੧}ਭਰਾ ਦਾ । ^{੧੨}ਘਰ ।
^{੧੩}ਹੱਟ ਤੇ । ^{੧੪}ਰਾਤ । ^{੧੫}ਦਿਨ । ^{੧੬}ਲਿਆਕੇ । ^{੧੭}ਗਰੀਬਾਂ ਨੂੰ ਦਾਨ ਦੇਣ ਵਿੱਚ
ਦਾਨਾ ਹਨ (ਯਾ ਦਾਤਾ) ਹੈਨ । ^{੧੮}ਬਹੁਤ । ^{੧੯}ਭੀੜ ਪਈ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ । ^{੨੦}ਉੱਦਮ ਨਾਲ ।
^{੨੧}ਈਰਖਾ । ^{੨੨}ਪੂਰੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਨਿਭਦੇ ਹਨ । ^{੨੩}ਹੋਰ ਭੀ ਨਹੀਂ ਮਨ੍ਹੇ ਕਰਦੇ । ^{੨੪}ਗੁੱਸੇ ਨਾਲ ।
^{੨੫}ਸਾਰਾ ਦੁਖ । ^{੨੬}ਆਪਣੇ ।

॥ ੬੫ ॥ ਸੁਨਿ ਕਰਿ ਸ੍ਰੋਨ ਨਾਨਕੀ ਬਾਨੀ । ਭਰਜਾਈ ਸਭਿ ਬਿਧਿ ਸਨ-
ਮਾਨੀ । ਮਧੁਰ ਬਚਨ ਸੋ ਸਿਖਵਨ ਦੀਨੀ । ਜਗਤ ਰੀਤਿ ਲਖਿ ਸਾਰੀ
ਚੀਨੀ ॥ ੬੬ ॥ 'ਜਿਉਂ ਉਚਰਤਿ ਤਿਉਂ ਕਰੀਏ ਕਾਜੂ*' । ਜਿਉਂ ਸੋ ਕਰਹਿ
ਰਹਹੁ ਤਿਉਂ ਰਾਜਾ । ਸਭਿ ਬਿਧਿ ਆਪ ਚਤੁਰ ਸੋ ਸਮਾਨਾ । ਕਸਾ ਸਮਝਾਵੈ
ਨਹੀਂ ਇਯਾਨਾ ॥ ੬੭ ॥ ਪਤਿ ਤੇ ਤਜਹੁ ਜੁ ਮਤਿ ਪ੍ਰਤਿਕੂਲਾ^੧ । ਸਦਾ ਰਿਦੇ
ਸੋ ਰਹੁ ਅਨਕੂਲਾ । ਜੋ ਕੁਛ ਲਾਲਸਾ^੨ ਹੋਇ ਪਦਾਰਥ । ਕਹਿ ਮੋਸੋ
ਪੁਰਵੈ^੩ ਸਭਿ ਸਾਰਥ^੪ ॥ ੬੮ ॥ ਜਾਨਹੁ ਭਲਾ ਕੰਤ ਅਨੁਸਾਰਾ । ਹੋਵਹਿ
ਸਰਬ ਭਾਂਤਿ ਸਖਭਾਰਾ^੫ । ਮਧੁਰ^੬ ਗਿਰਾ^੭ ਕੀ ਸੀਖ ਸੁਨੀ ਜਬ । ਤੂਸਨ^੮
ਭਈ ਸਲਖਣੀ ਮੁਖ ਤਬ ॥ ੬੯ ॥ ਦੋਹਰਾ ॥ ਸਦਨ ਗਈ ਪੁਨਿ ਆਪਨੇ ਮਨ
ਸਚਿਤ^੯ ਨਿਤ ਹੋਇ । ਸਮਾਂ ਬਿਤਾਵਨ ਕਿਤਿਕ ਕਯ ਮੁਖ ਤੇ ਤੂਸਨ
ਹੋਇ ॥ ੭੦ ॥ ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਗ੍ਰੰਥੇ ਪੂਰਬਾਰਧੇ 'ਸੁਲਤਾਨ ਪੁਰਿ ਆਵਨ'
ਪ੍ਰਸੰਗ ਬਰਨਨ ਨਾਮ ਚੌਥੀਸਮੇਂ ਅਧਿਆਯ ॥ ੨੪ ॥

੨੫ [ਸਰਸ੍ਵਤੀ ਮੰਗਲ । ਮੂਲੇ ਤੇ ਚੰਦੇ ਗਣੀ ਦਾ ਆਕੇ ਗੁੱਸੇ ਹੋਣਾ]

ਦੋਹਰਾ ॥ ਚੰਦ ਬਦਨ, ਸੁਮਤੀ ਸਦਨ, ਕੁਮਤਿ ਨਿਕਦਨ ਉਦਾਰ ।

ਰੂਪ ਉਮਾ ਬਾਨੀ ਰਮਾ ਤਾਂਕੋ ਨਮੋ ਹਮਾਰ ॥ ੧ ॥

ਬਦਨ=ਮੂੰਹ । ਸੁਮਤਿ=ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਬੁੱਧਿ । ਸਦਨ=ਘਰ ।

ਉਮਾ=ਪਾਰਬਤੀ, ਦੁਰਗਾ ।

ਬਾਨੀ=ਬਾਣੀ, ਵਾਕਯ ਦੀ ਦੇਵੀ, ਸਰਸ੍ਵਤੀ, ਸਾਰਦਾ ।

ਰਮਾ=ਲੱਛਮੀ । ਰੂਪ ਉਮਾ ਬਾਣੀ ਰਮਾ=ਜਿਸਦਾ ਸਰੂਪ ਹੈ ੧ ਉਮਾ

੨ ਬਾਣੀ ੩ ਰਮਾ ਅਰਥਾਤ ਜੱਧ ਦੀ ਦੇਵੀ, ਵਿਦਯਾ ਦੀ ਦੇਵੀ,

ਤੇ ਸੁਭਾਗਤਾ ਦੀ ਦੇਵੀ । ਜਿਸਦੇ ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਤਿੰਨ ਮੰਡਲ ਹਨ—

ਬੀਰਤਾ, ਵਿਦਯਾ, ਪ੍ਰਾਪਤੀ ।

ਅਰਥ—ਉਮਾ (ਵਰਗੇ ਸੁਹਣੇ) ਮੁਖੜੇ ਵਾਲੀ, ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਬੁੱਧੀ ਦਾ ਘਰ, ਖੋਟੀ ਬੁੱਧੀ ਦੇ ਕੱਟ
ਸਿੱਟਣ ਵਾਲੀ ਤੇ ਉਦਾਰ ਹੈ, (ਹੀ) ਜਿਸਦਾ ਸਰੂਪ ਹੈ:- ਵਿਦਯਾ, ਬੀਰਤਾ ਤੇ ਪ੍ਰਾਪਤੀ,
ਉਸ ਨੂੰ ਸਾਡੀ ਨਮਸਕਾਰ ਹੋਵੇ ।

ਭਾਵ—ਏਥੇ ਫੇਰ ਕਵਿ ਜੀ ਨੇ ਸਰਸ੍ਵਤੀ ਆਵਾਹਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਰ ਉਸ ਦਾ ਰੂਪ
ਦੱਸਿਆ ਹੈ, ਵਿਦਯਾ, ਬੀਰਤਾ, ਤੇ ਪ੍ਰਾਪਤੀ । ਉਸ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਜਮਾਲ ਵਾਲੀ

^੧ਸੱਚੀ ਸਮਝੀ । ^੨ਉਲਟ । ^੩ਪੂਰੀ ਕਰਾਵਾਂਗੀ (ਮੈਂ) । ^੪(ਤੇਰੀ) ਲੋੜ । ^੫ਮਿੱਠੀ । ^੬ਬਾਨੀ । ^੭ਉੱਪ ।

^੮ਚਿੰਤਾਵਾਨ । ^੯ਪਾ:-ਕਾਜਾ । ^{੧੦}ਪਾ:-ਜਿਉਂ ਸਹੁ ਰਹੈ ਰਹਹੁ ਤਿਉਂ ਰਾਜਾ ।

^{੧੧}ਪਾ:-ਜਿ ਕੁਛ ਲਾਲਸਾ । ^{੧੨}ਉਮਾ ਤੋਂ—ਤਮੋ ਗੁਣ, ਰਮਾ ਤੋਂ—ਸਤੇ ਗੁਣ,

ਤੇ ਬਾਣੀ ਤੋਂ—ਚਜੇ ਗੁਣ, ਭਾਵ ਭੀ ਕੱਢਣ ਦਾ ਜਤਨ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।

ਅਰਥਾਤ ਠੰਢੀ ਠੰਢੀ ਪਜਾਰੀ ਪਜਾਰੀ ਜੇਉਂ ਦੱਸੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਬੰਦਰਮਾ ਵਰਗੀ ਸੀਤਲ ਸੁੰਦਰਤਾ ਵਾਲਾ ਮੁਖਸ਼ਾ ਰਖਦੀ ਹੈ ਤੇ ਨੇਕ ਮਤ ਦੀ ਦਾਤੀ ਹੈ । ਇਹ ਗੁਣ ਦੱਸਕੇ ਫੇਰ ਉਸ ਦਾ ਜਲਾਲ ਦਾ ਗੁਣ (ਤੇਜਮਯ) ਵਰਣਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਖੋਟੀ ਬੁੱਧੀ ਨੂੰ ਜੜ੍ਹਾਂ ਪੁੱਟਣ ਵਾਲੀ ਹੈ; ਤੀਸਰਾ ਗੁਣ ਉਸ ਦਾ ਉਦਾਰਤਾ ਦੱਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਦਾਰ ਹੈ । ਇਹ ਸੁੰਦਰਤਾ ਦਾ ਸੁਭ ਗੁਣ ਜਲਾਲ ਤੇ ਜਮਾਲ ਦਾ ਮਿਲਵਾਂ ਹੈ । ਉਦਾਰਤਾ ਵਿੱਚ ਤੇਜ ਬੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਸੀਤਲਤਾ ਬੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ । ਅੱਗੇ ਦੱਲਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਇਸ ਕਰਕੇ ਤਿੰਨਾਂ ਨਾਵਾਂ ਤੋਂ ਯਾਦ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਤਿੰਨਾਂ ਉੱਪਰ ਕਹੇ ਗੁਣਾਂ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੈ ।

ਉਮਾ—ਤੇਜਮਯ ਵਜਕਤੀ ਦਾ ਵਾਚਕ ਹੈ, ਜੋ ਖੋਟੀ ਬੁਧਿ ਦੂਰ ਕਰਦੀ ਹੈ ।

ਬਾਨੀ—ਸ਼ਾਂਤਿਮਯ ਵਜਕਤੀ ਹੈ ਜੋ ਸੋਸ਼ਟ ਬੁੱਧੀ ਸਫੁਰਣ ਕਰਵਾਉਂਦੀ ਹੈ ।

ਰਮਾ—ਦਾਨਮਯ ਵਜਕਤੀ ਹੈ ਜੋ ਉਦਾਰਤਾ ਵਾਲੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਵਰਦਾਤੀ ਹੈ ।

ਪਿਛਲੇ ਆਏ ਸ਼ਾਰਦਾ ਆਵਾਹਨਾਂ ਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਸੰਸਾ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਜਾਂਦਾ ਕਿ ਕਵਿ ਜੀ ਜਦ ਅਪਣੇ ਕਵਿ ਤਰੰਗ ਵਿੱਚ ਕਵਿਤਾ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਤੇਜਮਯ, ਵਰਦਾਤੀ ਦੇ ਵਿਦਯਾ ਯਾਤੀ ਇਕ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਮੰਨਦੇ ਹਨ । ਵੱਖ ਵੱਖ ਦੇਵੀਆਂ ਦਾ ਆਵਾਹਨ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ । ਇਹ ਗੱਲ ਅਗਲੇ ਦੇ ਅਧਿਆਵਾਂ ਦੇ ਮੰਗਲਾਂ ਤੋਂ ਬੀ ਸਪਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਕਿ ਉਥੇ ਇਹੋ ਸ਼ਾਰਦਾ ਦਾ ਆਵਾਹਨ ਜਾਰੀ ਹੈ, ਤੇ ਉਹ ਇਸੇ ਨੂੰ ਸਰਸੁਤੀ ਰੂਪ ਕਰਕੇ ਵਰਣਨ ਕਰਦੇ ਹਨ । ਸ੍ਰੀ ਬਾਲਾ ਸੰਧੂਰ ਵਾਚ ॥ ਚੌਪਈ ॥ ਅਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕਛੁ ਸਮਾਂ ਬਿਤਾਯੋ । ਮਿਲਿਨ ਹੋਤ ਤਬ ਮੂਲਾ ਆਯੋ । ਸਦਨ ਸੁਤਾ^੧ ਕੇ ਪ੍ਰਵਿਸ਼ਨੋ ਜਬ ਹੀ । ਉਮਗਜੋ ਨੇਹੁ ਅਧਿਕ ਮਨ ਤਬਹੀ ॥੨॥ ਉਠੀ ਸੁਲਖਣੀ, ਲੋਚਨ^੨ ਨੀਰਾ^੩ । ਭਰਿ ਆਵਾ, ਉਰ ਭਈ ਅਧੀਰਾ । ਪਿਤ ਸੋਂ ਮਿਲਿ ਹੋਵਨ ਬਹੁ ਲਾਗੀ । ਮਨ ਦੁਖ ਤੇ ਜਨੁ ਕਰੁਨਾ ਪਾਰੀ^੪ ॥੩॥ ਅੱਜੂਪਾਤ^੫ ਸੋਂ ਚੀਰ^੬ ਭਿਗੋਵਾ^੭ । ਜਨੁ ਦੁਖ ਅਪਨੋ ਮਲਿਮਲਿ ਧੋਵਾ । ਬਹੁਰ ਬੈਸ ਕਰਿ^੮ ਪਿਤਾ ਬਸਾਵਾ । ਨਿਸ ਦੁਖ ਕ੍ਰਮ ਕ੍ਰਮ ਸਭਿਹਿ ਸੁਨਾਵਾ ॥੪॥ ਮੋਚਤਿ ਲੋਚਨ ਬੰਦਨ ਨੀਰਾ^੯ । ਕਹਤਿ ਬਚਨਕੋ ਹੋਤਿ ਅਧੀਰਾ^{੧੦} । ਸੁਨਿ ਪਿਤ ਭਲੇ ਸੰਗ ਹੋਂ ਲਾਈ । ਜਿਹ ਨਿਕੇਤ ਕੀ ਚਿੰਤ ਨ ਕਾਈ ॥੫॥ ਕਰਿ ਸਨਬੰਧ ਡੋਬ ਤੁਮ ਦੀਨੀ ॥ ਪੂਰਬ

^੧ਪੱਤ੍ਰੀ ਦੇ ਘਰ ਵਿਚ । ^੨ਅੱਖਾਂ ਵਿੱਚ । ^੩ਜਲ । ^੪ਕਰੁਨਾ ਰਸ ਵਿੱਚ ਭਿੱਜਕੇ ਭਾਵ ਰੋ ਕੇ ।

^੫ਪੱਤ੍ਰ ਭਿੰਗਣ । ^੬ਨਾਲ । ^੭ਕਪੜਾ । ^੮ਭਿੱਜ ਗਿਆ । ^੯ਮਾਨੋ । ^{੧੦}ਆਪ ਬਹਿਕੇ ।

^{੧੧}ਭਭਦੇ ਹਨ ਨੈਣ ਪਾਣੀ ਦੀਆਂ ਬੂੰਦਾਂ । ^{੧੨}ਬੇ-ਹੋਸਲਾ ।

*ਪਾ:—ਪੋਛਤ ਲੋਚਨ, ਬੰਦ ਨ ਨੀਰਾ—ਅੱਖੀਆਂ ਪੂੰਝਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਪਾਣੀ ਬੰਦ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ।

ਜਨਮ ਕਰਮ ਮੈਂ ਹੀਨੀ । ਮਾਸ^੧ ਏਕ ਦੋ ਬਹਿਰ ਬਿਤਾਵਹਿ । ਕਬਿ ਨ
ਸਦਨ ਮਹਿ ਬਦਨ^੨ ਦਿਖਾਵਹਿ ॥੬॥ ਜਿਉਂ ਨਿਸਿ ਬਸੀ ਆਨ ਪਰਦੇਸੀ ।
ਉਰ ਨਿਰਮੋਹ ਗੀਤਿ ਤਿਹ ਤੈਸੀ । ਅਨਗਨ ਧਨ ਆਪਨ^੩ ਪਰ
ਆਵਹਿ । ਸਰਬ ਸਦਨ ਤੇ ਬਹਿਰ ਲੁਟਾਵਹਿ ॥੭॥ ਸੁਭੈ ਕ੍ਰਿਤ ਕੋ ਕਰਤਿ
ਨਿਸ਼ੈਕਾ । ਕੋ ਸਮਝਾਇ ਨ, ਰਹੈਂ ਸਸ਼ੈਕਾ^੪ * । ਗ੍ਰਿਸਤਿ ਗੀਤਿ ਤੇ ਨੀਤ
ਕੁਢਾਲੀ^੫ । ਮਾਨਹੁ ਬਨੈਂ ਵਜ਼ਲਿਨ ਸਾਲੀ^੬ ॥੮॥ ਮੇਲੀ ਸਦਾ ਬਿਸਾਲ^੭
ਫਕੀਰਨ । ਘਰਕੀ ਬੁਝਹਿ^੮ ਪੀਰ^੯ ਅਪੀਰ^{੧੦} ਨ । ਨਹਿ ਰੰਚਕ ਭਰਮਮ
ਸਤਿਕਾਰਾ । ਸਹੈਂ ਰਿਦੈ ਸਦਹੀ ਦੁਖ ਭਾਰਾ^{੧੧} ॥੯॥ ਸੁਨਤਿ ਸੁਤਾ ਕੇ ਬੈਨ
ਦੁਖਾਰੇ ॥ ਮੂਲੇ ਅੱਸੁ ਲੋਚਨ^{੧੨} ਡਾਰੇ^{੧੩} । ਜਰ ਬਰ^{੧੪} ਗਯੋ ਰਿਦੈ ਕੇ ਮਾਂਹੀ ।
ਅਧਿਕ ਰੋਸ ਕਰਿਕੈ ਪਛੁਤਾਹੀ ॥੧੦॥ ਕਾਲੂ ਕੜਾ^{੧੫} ਮੂਲਾ ਜੋ ਕ੍ਰੋਧੀ । ਨਹਿ
ਜਾਨਹਿ ਸ੍ਰੀ ਨਾਨਕ ਸੋਧੀ^{੧੬} । ਰਿਦੈ ਸੁਤਾ ਕੇ^{੧੭} ਧੀਰਜ ਦੀਨਾ । ਉਠਨੈ
ਆਪ ਰਿਸਿ ਮੈਂ ਮਨ ਲੀਨਾ ॥੧੧॥ ਗਯੋ ਜਰਾਮ ਪਾਸ ਤਤਕਾਲਾ । ਮੁਖ
ਬੋਲਤਿ ਦੁਰਬਾਕ ਬਿਸਾਲਾ । ਤਿਹ ਛਿਨ ਸ੍ਰੀ ਨਾਨਕ ਜੈਰਾਮਾ । ਬੈਸੇ ਏਕ
ਬਾਨ ਅਭਿਰਾਮਾ^{੧੮} ॥ ੧੨ ॥ ਜਬਹਿ ਬਿਲੋਕਨੈ ਮੂਲਾ ਆਵਾ । ਸਨਮਾਨਨੈ
ਆਸਨ ਬੈਸਾਵਾ । ਬੈਸਤਿ ਬੋਲਨੈ ਗਿਰਾ ਕਠੋਰਾ । ‘ਸੁਨਿ ਜਰਾਮ ਤੂੰ
ਦੁਸ਼ਮਨ ਮੋਰਾ ॥੧੩॥ ਪੁਰਬ ਜਨਮ ਸ਼ੱਤਤਾ ਤੇਰੀ । ਯਾਂਤੇ ਦਸ਼ਾ^{੧੯} ਕਰੀ
ਅਸ ਮੇਰੀ ॥੧੪॥ ਯਹਿ ਜੋ ਸਦਾ ਫਕੀਰਨ ਸੰਗੀ^{੨੦} । ਤਾਂਕੇ ਹੇਤ ਸੁਤਾ^{੨੧} ਮੁਰਿ^{੨੨}
ਮੰਗੀ ॥੧੫॥ ਬਨਹਿ ਫਕੀਰ ਏਕ ਦਿਨ ਮਾਂਹੀ । ਰੁਚਿਤਿ ਕਰਹਿ^{੨੩} ਸਭਿ
ਸੰਸੈ ਨਾਂਹੀ । ਜਾਂਕੇ ਜਾਂਸੋਂ ਲਾਗਨੈ ਹੇਤਾ । ਬਨਤਿ ਸੁ ਤਸ^{੨੪}, ਕਹਿ ਸੁਮਤਿ-
ਨਿਕੋਤਾ^{੨੫} ॥ ੧੫ ॥ ਜੇ ਹੋਂ ਲੱਛਨ ਜਾਨਤਿ ਐਸੇ । ਸੁਤਾ ਸਬੰਧ ਕਰਤਿ
ਕਹੁ ਕੈਸੇ । ਆਪਨ^{੨੬} ਪਰ ਆਵਤਿ ਬਹੁ ਦਰਬਾ । ਬਾਦ^{੨੭} ਲੁਟਾਇ
ਫਕੀਰਨ ਸਰਬਾ ॥੧੬॥ ਪੁਰਬ ਜਨਮ ਕਰੈ ਅਘ^{੨੮} ਭਾਰੀ ॥ ਭਯੋ ਜਮਾਤਾ^{੨੯}

^੧ਮਹੀਨਾ । ^੨ਮੁਖ । ^੩ਹੱਟੀ ਪਰ । ^੪(ਸਭ) ਡਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ । ^੫ਉਲਟੇ ਤਰੀਕੇ
ਵਾਲਾ । ^੬ਵਜ਼ੂਲੀਆਂ ਦਾ ਘਰ । ^੭ਬਹੁਤਾ । ^੮ਪੁਛਦੇ ਨਹੀਂ । ^੯ਦੁਖ । ^{੧੦}ਸੁਖ । ^{੧੧}ਅੱਖਾਂ ਤੋਂ ।
^{੧੨}ਬੁਝੇ । ^{੧੩}ਸੜ ਬਲ । ^{੧੪}ਕਾਲੂ ਕੀਹ ਸੀ । ^{੧੫}ਖਬਰ । ^{੧੬}ਧੀ ਦੇ । ^{੧੭}ਸੁੰਦਰ । ^{੧੮}ਹਾਲਤ ।
^{੧੯}ਧੀ । ^{੨੦}ਮੇਰੀ । ^{੨੧}ਜਿਧਰ ਰੁਚੀ ਹੈ ਉਹੀ ਕੰਮ ਕਰੇਗਾ । ^{੨੨}ਤੋਸ਼ਾ । ^{੨੩}ਬੁਧੀ-
ਮਾਨ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ । ^{੨੪}ਹੱਟ । ^{੨੫}ਬਿਰਥਾ । ^{੨੬}ਪਾਪ । ^{੨੭}ਜੁਆਈ ।

* ਪਾ:-ਰਹੈਂ ਨਿਸ਼ੈਕਾ ।

† ਪਾ:-ਮੁਖਿ ।

ਤੋ ਦੁਖਕਾਰੀ । ਨੈਕ ਨ ਮਮ ਤਨਿਯਾ^੧ ਸਨਮਾਨਾ । ਕਿਨਹਿ ਨ ਸਮ-
ਝਾਯੋ, ਕਸਾ ਜਾਨਾ ॥ ੧੭ ॥ ਭਈ ਦੀਨ ਨਿਤ ਰਹਤਿ ਦੁਖਾਰੀ । ਮਮ
ਆਗੇ ਨਿਜ ਬ੍ਰਿਥਾ^੨ ਉਚਾਰੀ^੩ । ਉਪਾਲੰਭ^੪ ਨਿਸ਼ਠਰ^੫ ਯੁਗ ਸਾਨੀ^੬ ।
ਸਨੀ ਜਰਾਮ ਸ਼੍ਰੋਨ^੭ ਸਭਿ ਬਾਨੀ ॥ ੧੮ ॥ ‘ਮਹਿਤਾ ਜੀ ! ਨਾ ਕੀਜੈ ਰੋਸੁ ।
ਦੋਸ ਅਰੋਪਹੁ’ ਨਹਿ ਬਿਨ ਦੋਸੁ । ਕਿਸੁ ਵਸਤੁ ਕੀ ਕਮੀ ਨ ਆਜੁ । ਦਯੋ
ਬਿਧਾਤਾ ਸਰਬ ਸਮਾਜੁ ॥ ੧੯ ॥ ਅਸਨ ਬਸਨ ਭੂਖਨ ਧਨ ਭਾਰੀ ।
ਖਰਚਹਿ ਖਾਵਹਿ ਸੁਤਾ ਤੁਮਾਰੀ । ਜਾਂਹਿ ਵਸਤੁ ਕੋ ਕਾਜ ਜੁ ਉਰਾ^੮ ।
ਉਚਰਹੁ^੯ ਆਪ ਕਰੋ ਮੈਂ ਪੂਰਾ^{੧੦} ॥ ੨੦ ॥ ਮਧੁਰ^{੧੧} ਬਿਨੈ ਪਰਸੈਸਾ ਸਾਲੀ^{੧੨}
ਸੁਨਿ ਮੂਲਾ ਭਾ ਸੀਤਲ ਚਾਲੀ । ਹੁਤੋ ਕ੍ਰੋਧ ਮਨ ਪਾਵਕ^{੧੩} ਜੈਸੇ । ਬਚਨ
ਜਰਾਮ ਮਿਲੇ ਜਲ ਤੈਸੇ ॥ ੨੧ ॥ ਕਮਲਨੈਨ ਮੁਖ ਤੂਸਨ ਰਾਖੀ । ਜਾਨਿ
ਜਨਕ ਸਮ^{੧੪} ਗਿਰਾ ਨ ਭਾਖੀ । ਇਕ ਨਿਸ ਬਸਿਕਰਿ^{੧੫} ਸੁਤਾ ਅਵਾਸਾ ।
ਦਈ ਧੀਰ ਕਹਿਕਰਿ ‘ਸੁਖਰਾਸਾ’^{੧੬} ॥ ੨੨ ॥ ਪੁਨ ਗਮਨਜੋ ਨਿਜ ਨਗਰ
ਮਝਾਰਾ। ਸਭਿ ਬਿਤਾਂਤ ਵਿਗ ਪਤਿਨਿ^{੧੭} ਉਚਾਰਾ। ਕੇਤਿਕ ਦਯੋਸ ਬਿਤੀਤੇ
ਜਬਹੀ । ਆਈ ਚੇਦੋਗਨੀ ਤਬ ਹੀ ॥ ੨੩ ॥ ਮਿਲੀ ਸੁਤਾ ਸੋਂ ਨੇਹੁ ਘਨੇਰਾ ।
ਰੋਦਨ ਕਰਤਿ ਨੈਨ ਜਲਗੋਰਾ। ਬੋਲਤਿ ਬਚਨਹਿ ਹੋਇ ਦੁਖਾਰੀ । ‘ਹੋ ਬਿ-
ਧਿ’^{੧੮} ਕਿਉਂ ਸਿਰਜੀ ਜਗ ਨਾਰੀ ॥ ੨੪ ॥ ਪਰਾਧੀਨ ਨਿਤ ਦੁਸਹਿ^{੧੯} ਕਲੇਸ਼ਾ ।
ਲੇਕਰਿ ਜਨਮਤਿ ਸਭਿਹਿ ਅੰਦੇਸ਼ਾ^{੨੦} । ਬੈਸ ਸੁਲਖਨੀ ਕਰਿ ਉਰ ਧੀਰਾ ।
ਕਹਿਨ ਲਗੀ ਨਿਜ ਦੁਖ ਗੀਭੀਰਾ ॥ ੨੫ ॥ ‘ਸੁਨਹੁ ਮਾਤ ਪਤਿ ਕੀ ਵਿ-
ਪਰੀਤਾ’^{੨੧} । ਦਰਬ ਸਰਬ ਬਾਦਹਿ ਖੈ ਨੀਤਾ^{੨੨} । ਕਬਿ ਕਬਿ ਸਦਨਹਿ
ਬਦਨ ਦਿਖਾਵਾ । ਆਪਨ^{੨੩} ਪਰ ਦਿਨਰੈਨ^{੨੪} ਬਿਤਾਵਾ ॥ ੨੬ ॥ ਗ੍ਰਿਹਸਤੀ
ਗੀਤਿ ਨ ਤਾਮੈ ਏਕਾ । ਧਨ ਮੰਚਨ ਤੇ ਆਦਿ ਅਨੇਕਾ^{੨੫} । ਸੁਨਤਿ ਸੁਤਾ
ਬਚ^{੨੬} ਚੇਦੋਗਨੀ । ਭਈ ਕ੍ਰੋਧ ਕੇ ਮਤਿ ਗਲਤਾਨੀ ॥ ੨੭ ॥ ਗਵਨੀ^{੨੭} ਸਦਨ
ਨਾਨਕੀ ਜਹਿੰਵਾ । ਕੁਸ਼ਲ ਪ੍ਰਸ਼ਨ^{੨੮} ਕਰਿ ਬੈਸੀ ਤਹਿੰਵਾ । ਕ੍ਰੋਧ ਕੀਏ ਪੁਨਿ

^੧ਪੁੱਤ੍ਰੀ ਦਾ । ^੨ਪੀੜਾ । ^੩ਉਲਾਂਭੇ ਤੇ । ^੪ਕਠੋਰਤਾ । ^੫ਦੋਹਾਂ ਨਾਲ ਮਿਲੀ ਹੋਈ ਬਾਣੀ । ^੬ਕੰਨੀ ।
^੭ਲਗਾਵੇ । ^੮ਉਣਾ । ^੯ਆਖੇ । ^{੧੦}ਮਿੱਠੀ । ^{੧੧}ਉਸਤਤ ਦਾ ਘਰ । ^{੧੨}ਅੱਗ । ^{੧੩}ਪਿਤਾ ।
ਤੂਲ । ^{੧੪}ਗਹਿਕੇ । ^{੧੫}ਸਾਰੇ ਸੁਖ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣ ਤੋਂ । ^{੧੬}ਪਤਨੀ ਦੇ ਪਾਸ । ^{੧੭}ਬਿਧਾਤਾ ।
^{੧੮}ਅਸਹਿ । ^{੧੯}ਫਿਕਰ । ^{੨੦}ਬੇ-ਪ੍ਰੀਤੀ । (ਅ) ਪੁੱਠੀ ਗਲ । ^{੨੧}ਗਵਾਉਂਦਾ ਹੈ ਨਿੱਤ । ^{੨੨}ਹੱਦ ।
^{੨੩}ਰਾਤ ਦਿਨ । ^{੨੪}ਵਾਕ । ^{੨੫}ਗਈ । ^{੨੬}ਸੁੱਖ ਪੁੱਛਕੇ ।

ਬੋਲੀ ਬੈਨਾ । ‘ਤੁਮ ਉਰ ਡਰ ਪਰਮੇਸੁਰ ਹੈ ਨਾ ॥੨੮॥ ਕਿਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕੋ
ਠਾਨਜੋ ਮਤਾ । ਦਾਸੀ ਜਿਉਂ ਰਾਖੀ ਮਮ^੧ ਸੁਤਾ । ਨਿਜ ਭ੍ਰਾਤਾ ਕੋ ਨਹਿ
ਸਮਝਾਵਹਿ । ਸਰਬ ਦਰਬ ਕੋ ਵਹਿਰ ਲੁਟਾਵਹਿ ॥੨੯॥ ਤੁਮਰੇ ਸਰਸ^੨
ਨ ਹਿਰਦੈ ਕੋਈ । ਜਿਹਠਾਂ ਦੁਖੀ ਸੁਤਾ ਮਮ ਹੋਈ । ਨਾਤਾ ਤਬ ਜਰਾਮ
ਕਰਿਵਾਯਾ । ਅਬ ਤਿਹ ਕੋ ਨਹਿ ਕਿਉਂ ਸਮਝਾਯਾ ? ॥੩੦॥ ਦੋਹਰਾ ॥ ਆਨਿ
ਸਦਨ ਸੁਧਿ ਲੇਤਿ ਨਹਿ, ਆਨਨ^੩ ਕਹੈ ਨ ਬੈਨਾ । ਦਰਬ ਨ ਰਾਖਹਿ ਨਿਕਟਿ
ਕਛੁ ਰਿਦੈ ਵਿਖੇ ਕਛੁ ਭੈ ਨ^੪ ॥ ੩੧ ॥ ਰੋਖਈ ॥ ਗਿਰਾ ਨਾਨਕੀ ਸੁਨਨ^੫
ਸੁਨੀ । ਸਠ ਕਰ ਮਾਨਿਕ^੬ ਤਿਉਂ ਬਿਧਿ ਗੁਨੀ^੭ । ਬੋਲੀ ਮ੍ਰਿਦੁਲ ਮਾਧੁਰੀ
ਬਾਨੀ । ‘ਸੁਨਿ ਮਾਸੀ ! ਤੂੰ ਪਰਮ ਸਯਾਨੀ ॥ ੩੨ ॥ ਕਿਆ ਸਮਝਾਵੈ ਮੈ
ਭਲਿ ਬਾਤਾ । ਕੋ ਕੁਕਰਮ ਨਹਿ ਕਰਿਹੀ ਭ੍ਰਾਤਾ । ਤਸਕਰ^੮ ਸੰਗਿ ਨ ਕਰਹਿ
ਸਤੇਈ^੯ । ਜੁਪ ਨ ਖੇਲਤਿ^{੧੦}, ਸੁਰਾ^{੧੧} ਨ ਪੇਈ^{੧੨} ॥ ੩੩ ॥ ਪਰ ਨਾਰਿਨ ਸੋ ਨਹਿ
ਬਿਭਚਾਰੀ^{੧੩} । ਬਿਸੈ ਬਾਸਨਾ ਉਰ ਤੇ ਟਾਰੀ । ਲੋਭੀ, ਕ੍ਰੋਧੀ, ਲੋਪਟ ਨਾਂਹੀ ।
ਸੁਪਨ^{੧੪} ਬਿਕਾਰ^{੧੫} ਨ ਮਨ ਉਪਜਾਹੀ ॥ ੩੪ ॥ ਅਸ ਕੁਕਰਮ ਮਹਿ
ਸੈਦਰ^{੧੬} ਹੋਰੋ^{੧੭} । ਤਉ ਸਮਝਾਵਨ ਬਨਿ ਹੈ ਮੇਰੋ । ਭਲੈ ਬਿਲੋਕਹੁ^{੧੮} ਤਾਂਹਿ
ਸੁਭਾਉ । ਜਿਹ ਮਹਿ ਰੰਚਕ ਦੋਸ਼ ਨ ਕਾਉ ॥ ੩੫ ॥ ਮਹਾਂ ਸੁਸ਼ੀਲੈ ਕਰੁਨਾ-
ਖਾਨੀ^{੧੯} । ਅਸਨ ਬਸਨ ਰੰਕਨ ਕੋ ਦਾਨੀ । ਪਰਦੁਖ^{੨੦} ਪਿਖਿ^{੨੧} ਨਹਿ ਜਾਤਿ
ਸਹਾਰਾ । ਸੁਖਦਾਨੀ ਜਿਉਂ ਬਿਖ ਉਪਕਾਰੀ^{੨੨} ॥ ੩੬ ॥ ਆਤਪ^{੨੩} ਤਪਤੈ^{੨੪}
ਸਿਰ ਪਰ ਲੇਤਾ । ਕਰ ਛਾਯਾ ਪੰਖੀ^{੨੫} ਸੁਖਦੇਤਾ । ਇਉਂ ਕਰਿਕੈ ਨਿਜ ਹਾਥ
ਕਮਾਈ । ਸਭਿ ਸੰਤਨ ਕੋ ਦੇਤਿ ਖੁਆਈ ॥ ੩੭ ॥ ਮਨਹੁ ਭਗਤਿ^{੨੬} ਨਿਜ
ਧਰਜੋ ਸਰੂਪਾ । ਕਿਧੈ^{੨੭} ਗਜਾਨ^{੨੮} ਤਨ ਕੀਨ^{੨੯} ਅਨੂਪਾ^{੩੦} । ਜੇਕੋ ਨੀਕੇ^{੩੧}
ਕਰਮਨ ਲਾਗਾ । ਤਿਹ ਹੋਰਹਿ^{੩੨} ਸੋ ਹੋਤਿ ਕੁਭਾਗਾ ॥ ੩੮ ॥ ਧੰਨਭਾਗ ਤੁਮ

^੧ਮੇਰੀ । ^੨ਜੇਹਾ । ^੩ਮੁਖੋਂ । ^੪ਡਰ ਨਹੀਂ ਕੋਈ । ^੫ਕੰਨੀਂ । ^੬(ਜਿਵੇਂ) ਮੁਰਖ ਦੇ ਹੱਥ
ਵਿਚ ਮਾਣਕ ਹੋਵੇ । ^੭(ਚੰਦੇ ਦੀ) ਹਾਲਤ ਇਉਂ ਦੀ ਸਮਝੀ । ^੮ਚੋਰ । ^੯ਚੋਰੀ ।
^{੧੦}ਜੁਆ ਨਹੀਂ ਖੇਡਦਾ । ^{੧੧}ਸ਼ਰਾਬ । ^{੧੨}ਨਹੀਂ ਪੀਂਦਾ । ^{੧੩}ਮਾੜੇ ਆਚਾਰ ਵਾਲਾ । ^{੧੪}ਸੁਪਨੇ ਵਿਚ
ਬੀ । ^{੧੫}ਮਾੜਾ ਕੰਮ । ^{੧੬}ਭਿਰਾ ਨੂੰ । ^{੧੭}ਜੇ ਵੇਖਾਂ । ^{੧੮}ਵੇਖਦੀ ਹਾਂ । ^{੧੯}ਕਿਰਪਾ ਦੀ ਖਾਣ ।
^{੨੦}ਪਰਾਇਆ ਦੁਖ । ^{੨੧}ਵੇਖਕੇ । ^{੨੨}ਜਿਵੇਂ ਉਪਕਾਰੀ ਬਿੱਛ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ^{੨੩}ਧੁੱਪ ।
^{੨੪}ਤੱਪਸ਼ । ^{੨੫}ਪੰਛੀਆਂ ਨੂੰ । ^{੨੬}ਭਗਤੀ ਨੇ । ^{੨੭}ਯਾ । ^{੨੮}ਗਜਾਨ ਨੇ । ^{੨੯}ਸਰੀਰ ਧਾਰਿਆ
ਹੈ । ^{੩੦}ਸੁਹਣਾ । ^{੩੧}ਚੰਗੇ । ^{੩੨}ਉਸ ਨੂੰ ਜੇ ਦੇਕੇ ।

ਕਰੇ ਬਿਧਾਤਾ । ਜਿਨ ਕੋ ਐਸੋ ਬਨੈ ਜਮਾਤਾ^੧ । ਅਨਿਕ ਕੁਲਨ ਕੋ ਕਰਹਿ
ਉਧਾਰਾ । ਸ਼ਾਂਤਿ ਰੂਪ, ਕਿਯ ਨਾਸ਼ ਵਿਕਾਰਾ॥੩੯॥ ਜਾਂਕੇ ਸਰਸ^੨ ਉਦਾਰ ਨ
ਕੋਉ । ਪਸਰੈ ਸੁਜਸ ਸਰਬ ਦੁਖ ਖੋਉ । ਕਬਹਿ ਨ ਘਾਟਾ ਲੇਖੇ ਆਵਾ ।
ਅਨਿਕ ਵਾਰ ਬਾਧੈ^੩ ਬਹੁ ਪਾਵਾ॥੪੦॥ ਪੁਨਿ ਤੁਮ ਭਾਖਤਿ^੪ - ਸੁਤਾ ਹਮਾਰੀ ।
ਸਰਬ ਬਾਤ^੫* ਤੇ ਰਹਿਤਿ ਦੁਖਾਰੀ- । ਕਹਿਯੋ ਕੌਨ ਪਦਾਰਥ ਹੀਨੀ? ਜਾਂਤੈ
ਦੁਖੀ ਸੁਤਾ ਨਿਜ ਚੀਨੀ॥੪੧॥ ਸਰਬ ਵਸਤੁ ਭ੍ਰਾਤਾ ਨੇ ਦੀਨੀ । ਖਰਚਨ
ਖਾਨ ਅਤੋਟਹਿ ਕੀਨੀ । ਨਾਨਾ ਅਸਨ ਬਸਨ ਬਹੁ ਦੀਨੇ । ਸੁੰਦਰ ਭੂਖਨ
ਕੁਖਤਿ ਕੀਨੇ॥ ੪੨ ॥ ਏਕ ਫਿਕਰ ਕੋ ਜ਼ਿਕਰ^੬ ਨ ਕੋਉ । ਚਾਹਿ ਜੁ
ਹੋਇ ਪੁਰਾਵਹਿ ਸੋਉ । ਬਿਨਾਂ ਦੋਖ ਤੁਮ ਕਰਹੁ ਖੁਆਰਾ । ਤੋ ਕਜਾ ਚਲਿਹੈ
ਹਮਰੇ ਚਾਰਾ॥੪੩॥ ਸੁਨਿ ਮਾਸੀ । ਅਸਮੰਜਸ ਗਾਥਾ^੭ । ਹਮ ਬੋਲਹਿ ਜੇ ਤੁਮਰੇ
ਸਾਥਾ^੮ । ਅਸਬਚ ਸੁਨਿ ਕਰਿ ਚੇਦੰਰਾਨੀ । ਭਈ ਤੂਸਨੀ ਆਇ ਨ ਬਾਨੀ॥੪੪॥
ਜਿਉਂ ਤਗ ਆਗੇ ਅਗ^੯ ਅਰਗਾਈ^{੧੦} । ਉੱਤਰ ਬਾਤ ਨ ਆਵਤਿ ਕਾਈ ।
ਲੱਜਤਿ ਹੋਇ^{੧੧} ਸੁਤਾ ਫਿਗ ਆਈ । ਬੈਸ ਬਦਨ ਤੇ ਗਿਰਾ ਅਲਾਈ॥੪੫॥
ਦੋਹਰਾ ॥ ‘ਸੁਨਿ ਤਨੁਜਾ !’^{੧੨} ਹੋਂ ਜਾਇਕੈ ਆਗੇ ਤੋਰ ਨਿਨਾਨ । ਉਪ-
ਲੇਭ^{੧੩} ਬਹੁ ਬਿਧਿ ਕਹੇ ਤੋਕੋ ਦੁਖੀ ਪ੍ਰਮਾਨ^{੧੪}॥੪੬॥ ਚੋਪਈ ॥ ਸਾਰੇ ਉੱਤਰ
ਤਿਸਨੈ ਦੀਨੇ । ਮੁਝ ਬੋਲਨ ਤੇ ਤੂਸਨ ਕੀਨੇ । ਉੱਤਰ ਉਰ ਮੈਂ ਫੁਰਜੇ ਨ
ਕੋਉ । ਹੀਨ ਪਦਾਰਥ ਭਾਖਹੁ ਸੋਉ^{੧੫} ॥ ੪੭ ॥ ਸੁਨੀ ਸੁਲਖਨੀ
ਅਸਬਿਧਿ ਬਾਨੀ । ਕਹਿਨਿ ਲਗੀ ‘ਹੇ ਮਾਤ ਸਯਾਨੀ॥ ਅਸਨ ਬਸਨ ਭੂਖਨ
ਬਰਜੇਤੇ । ਸਰਬ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਏ ਮੁਝ ਤੇਤੇ ॥੪੮॥ ਅਵਰ ਵਸਤੁ ਕੀ ਕਮੀ
ਨ ਮੋਕੋ । ਰਿਦੇ ਜੁ ਦੁਖ ਸੋ ਭਾਖਤਿ ਤੋਕੋ । ਕਬਹਿ ਪ੍ਰੀਤਿ ਕਰਿ ਆਇ
ਨ ਸਦਨਾ । ਮੁਝ ਸੋਂ ਬੋਲੈ ਬਿਹਸ^{੧੬} ਨ ਬਦਨਾ^{੧੭}॥੪੯॥ ਰਿਦੇ ਮਨੋ-
ਰਥ ਕਿਸ ਫਿਗ ਭਾਖੇ । ਜਿਸ ਸੋਂ ਕਹਿ ਅਪਨੇ ਦੁਖ ਨਾਖੇ^{੧੮} । ਨਿਤ ਪ੍ਰੀਤਿ
ਚਿੰਤਾ ਮਾਂਹਿ ਬਿਤਾਉਂ । ਨਿਜ^{੧੯} ਬੇਦਨ^{੨੦} ਜੀਅਰਾ ਤਪਤਾਉਂ’ ॥ ੫੦ ॥

^੧ਜਵਾਈ । ^੨ਬਰੱਬਰ । ^੩ਵਾਧਾ । ^੪ਆਖਦੀ ਹੈ । ^੫ਜਾਣੀ ਹੈ । ^੬ਪਹਿਰਾਏ । ^੭ਇਕ ਗਲ
ਦਾ ਬੀ ਕੋਈ ਫਿਕਰ ਨਹੀਂ । ^੮ਬੈ-ਮੁਨਾਸਬੀ ਦੀ ਗਲ ਹੈ । ^੯ਗਜਨੀ ਅਗੇ ਅਗਜਾਨੀ । ^{੧੦}ਉੱਪ
ਹੋਇ ਹੈ । ^{੧੧}ਸ਼ਰਮਿੰਦੀ ਹੋਕੇ । ^{੧੨}ਪੁਤ੍ਰੀ । ^{੧੩}ਉਲਛੇ । ^{੧੪}ਸਮਝਕੇ । ^{੧੫}(ਜਿਸ) ਪਦਾਰਥ ਤੋਂ
ਬੁੜੀ ਹੈ ਸੋ ਕਹੁ । ^{੧੬}ਹੱਸਕੇ । ^{੧੭}ਮੂੰਹੋਂ । ^{੧੮}ਦੂਰ ਕਰਾਂ । ^{੧੯}ਅਪਣੀ । ^{੨੦}ਪੀੜਾ ਨਾਲ ।

*ਪਾ:-ਭੀਡਿ ।

†ਪਾ:-ਬਿਗਸ ।

ਏਹਗਾ ॥ ਸੁਨਤਿ ਸੁਤਾ ਬਚ ਮਰਮ^੧ ਕੇ ਗਈ ਨਾਨਕੀ ਪਾਸ । ਸਰਬ
 ਬ੍ਰਿਥਾ ਬਰਨਨ ਕਰੀ* ਨੀਕੀ ਗੀਤਿ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ॥ ੫੧ ॥ ਚੋਖਈ ॥ ਕਹੈ
 ਨਾਨਕੀ 'ਮਾਸੀ ਸੁਨਿਯੇ । ਤਿਹ^੨ ਸੁਭਾਇ ਨਿਸ਼ਠੁਰ^੩ ਬਹੁ ਜਨਿਯੇ^੪ ।
 ਕਰੋ ਅਵਾਹਨ^੫ ਹੋਂ ਕਿਹ ਕਾਲਾ^੬ । ਨਹਿ ਆਵਹਿ, ਤਿਹ^੭ ਯਾ ਬਿਧਿ
 ਦਾਲਾ ॥ ੫੨ ॥ ਜੇ ਆਵਹਿ ਨਿਜ ਸਹਿਜ ਸੁਭਾਈ । ਮਨਹੁ ਕ੍ਰੋਧ ਸੋਂ ਕਰਤਿ
 ਲਗਾਈ । ਹੋਂ ਉਰ ਲਖਿ^੮ ਕਰਿ ਲਖੁ^੯ ਭਰਜਾਈ । ਕਰੋ ਤੂਸਨੀ^{੧੦}
 ਸਮਾ ਬਿਤਾਈ ॥ ੫੩ ॥ ਸੁਭ ਖੱਤੀ ਕੀ ਤਨਿਆ ਕਰਿਕੈ । ਕਛੁ ਨ
 ਬਦਨ ਤੇ ਕਹੋਂ ਬਿਚਰਿਕੈ । ਕਲਪਾ^{੧੧} ਕਹਿ ਸਾਦਰ ਬੈਸਾਉਂ । -ਹਰਖਤਿ
 ਰਹੈ- ਦੇਖਿ ਸੁਖ ਪਾਉਂ ॥ ੫੪ ॥ ਏਹਗਾ ॥ ਸੁਨਿ ਚੰਦੋਗਨੀ ਕਹਨੇ 'ਪੜਿ
 ਜਿ ਭਨਹਿ ਸੁਭ ਬੈਨ । ਹੀਨ^{੧੨} ਬਸਨ^{੧੩} ਭੂਖਨ^{੧੪} ਤਿਯਾ^{੧੫} ਤੱਦਪਿ
 ਸੁਖ ਦਿਨ ਰੈਨ ॥ ੫੫ ॥ ਸੋਰਠਾ ॥ ਨਹਿਨ ਬਦਨ ਸਨਮਾਨ^{੧੬} ਅਵਰ
 ਪਦਾਰਥ ਹੋਇ ਸਭਿ । ਜਲ ਬਿਨ ਜਿਉਂ ਘਨ^{੧੭} ਜਾਨਿ ਬਾਦ ਹੋਨਿ^{੧੮}
 ਤਿਨ ਕੋ ਤਥਾ ॥ ੫੬ ॥ ਚੋਖਈ ॥ ਕਬਿ ਨ ਸਦਨ ਮਹਿ ਬਦਨ ਦਿਖਾ-
 ਵਹਿ । ਨਿਸਿ^{੧੯} ਬਾਸੁਰ^{੨੦} ਸਭਿ ਬਹਿਰ ਬਿਤਾਵਹਿ । ਨਹਿ ਬੋਲਤਿ ਤਿਹ
 ਸੋਂ ਕਬਿ ਆਈ । ਮਨ ਸਮਝਹੁ ਅਪਨੇ ਪਰਥਾਈ^{੨੧} ॥ ੫੭ ॥ ਸੁਨਿ ਪੁਨਿ
 ਭਨਤਿ ਨਾਨਕੀ ਬਾਨੀ । ਮ੍ਰਿਦੁਲ ਮਧੁਰ ਗੁਨ ਗਨ ਜਨੁ ਖਾਨੀ^{੨੨} ।
 'ਹੇ ਮਾਸੀ ਤੂੰ ਸਭਿ ਬਿਧਿ ਸਾਰੀ । ਤਵ ਤਨਿਆ ਭੀ ਸਾਰ ਉਬਾਰੀ^{੨੩} ॥
 ੫੮ ॥ ਤੱਦਪਿ ਅਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਸਮਝਾਈਐ^{੨੪} । ਹੋਇ ਦੀਨ ਮਨ ਸੇਵ ਕਮਾ-
 ਈਐ-ਪੁਰਖੋਤਮ^{੨੫} ਹੈ ਸੇਵ ਅਧੀਨਾ-। ਇਉਂ ਭਾਖਤਿ ਹੈ ਗੁਨੀ ਪ੍ਰਬੀਨਾ
 ॥ ੫੯ ॥ ਹੈ ਪ੍ਰਸੰਨ ਦੀਨਨ ਪਰ ਦਯਾਲਾ । ਕਬਿ ਨ ਮਿਟਾਵਹਿ ਬਿਰਥੀ
 ਘਾਲਾ^{੨੬} । ਹਾਥ ਬੰਦਿ ਹੋਂ ਭੀ ਤਿਹ ਕਹਿਹੋਂ । ਉਰ ਮਹਿ ਡਰਤਿ ਸਦਾ
 ਹੀ ਰਹਿਹੋਂ ॥ ੬੦ ॥ ਏਹਗਾ ॥ ਤੁਮ ਜਾਨਹੁਗੇ ਭ੍ਰਾਤ ਕੋ ਕਰਤਿ ਸੁਜਸ
 'ਭੇਦ । 'ਭਾਵ ਤੇਰੀ ਧੀ ਦਾ । 'ਕਠੋਰ । 'ਜਾਣ । 'ਸਦਾਵਾ । 'ਕਿਸੇ ਵੇਲੇ । 'ਭਾਵ, ਤੇਰੀ ਧੀ
 ਦੀ । 'ਜਾਣਕੇ । 'ਭੋਟੀ । 'ਚੁੱਪ । 'ਦੁਗਤ ਨਾਲ (ਗਲ ਕਹਿਕੇ) (ਅ) ਕੌਮਲ । ਕਵਿ ਜੀ
 ਨੇ ਅਪਨੇ (ਨਾਮ) ਕੋਸ਼ ਵਿਚ ਕਲਪਾ ਦਾ ਅਰਥ 'ਸੁਰ ਨਾਲ ਮਿਲੀ ਹੋਈ' ਅਰਥਾਤ ਮਿੱਠੀ
 ਬਾਣੀ ਕੀਤਾ ਹੈ । ਦੇਖੋ ਅੰਕ ੧੭੨, ਨਾਮ ਕੋਸ਼ 'ਬਿਨਾ । 'ਕਪੜੇ । 'ਗਹਿਣੇ ਦੇ ।
 'ਇਸਤ੍ਰੀ । 'ਮੂੰਹ ਦਾ ਆਦਰ । 'ਬੰਦਲ । 'ਵਿਰਥਾ ਹੈ ਹੋਣਾ । 'ਰਾਤ । 'ਦਿਨ । 'ਅਪਨੇ
 ਤੇ ਘਟਾਕੇ ਸਮਝੋ 'ਮਾਨੇ ਸਾਰੇ ਗੁਣਾਂ ਦੀ ਖਾਣ (ਬਾਣੀ) । 'ਸੱਚ ਆਖਦੀ ਹੈ । 'ਸਮਝਾਓ ਤੁਸਾਂ
 ਪੁੱਤ੍ਰੀ ਨੂੰ । 'ਭਾਵ ਪਰਮੇਸੁਰ, ਅਵਤਾਰ । 'ਕਮਾਈ, ਸੇਵਾ । *ਪਾਠਾਂਤ੍ਰ-ਬ੍ਰਿਤਾਂਤ ਬਰਨਨ ਕਯੋ।

ਹਮ ਪਾਸ। ਹੋਂ ਨ ਲਖੈ^੧ ਸੇਦਰ^੨ ਤਿਸੈ ਪਰਮੇਸੁਰ ਸੈਕਾਸ^੩ ॥ ੬੧ ॥
 ਰੋਪਈ ॥ ਨਿਸਚੈ ਸਤਿ ਜਾਨਹੁ ਮਨਿ ਮਾਸੀ !। ਸਰਬ ਵਿਕਾਰ ਕੀਨ
 ਜਿਨ ਨਾਸੀ। ਸੰਤ ਸਰੂਪ, ਜੁ ਕਹੈ ਸਪੁਰਨ^੪। ਰਹਿਤਿ ਡਰਤਿ
 ਹਮ ਲਖਿ ਉਰ, ਕੂਰ ਨ^੫ ॥ ੬੨ ॥ ਅਬ ਜਾਵਹੁ, ਤੁਮ ਤੇ ਪਸ਼ਚਾਤਾ^੬।
 ਜਬ ਅਵਾਸ^੭ ਆਵਹਿ ਸ੍ਰੀ ਭ੍ਰਾਤਾ। ਕਰਿਵਾਵੈਗੀ ਬਹੁਤ ਦਿਲਾਸਾ।
 ਤਵ ਤਨਿਯਾ ਕੋ ਨਾਨਕ ਪਾਸਾ^੮ ॥ ੬੩ ॥ ਇਹ ਬਿਧਿ ਮਧੁਰ ਬਚਨ
 ਕਹਿ ਨਾਨਾ। ਸੀਤਲ ਕਰੀ, ਕ੍ਰੋਧ ਭਾ ਹਾਨਾ^੯। ਬਹੁਰ ਸਨੇਹ ਸੰਗਿ ਸੁਖ
 ਸਾਨੀ। ਯੁਗਮ^{੧੦} ਪਰਸਪਰ ਬੋਲਹਿ ਬਾਨੀ ॥ ੬੪ ॥ ਉਠਿ ਕਰਿ ਆਈ
 ਤਨਿਯਾ ਪਾਸਾ। ਸਮਝਾਈ ਬਹੁ ਦੀਨ ਦਿਲਾਸਾ। 'ਕੇਤ'^{੧੧} ਤੋਹਿ ਨੀਕੋ
 ਸੁਭ ਕਰਮੀ। ਪੂਰਬ ਕੋ ਉਦਾਰ ਦਿਵ ਧਰਮੀ ॥ ੬੫ ॥ ਤੂੰ ਨੈਹਰ^{੧੨} ਘਰ
 ਹੁਤੀ ਦੁਲਾਰੀ। ਨਹਿ ਜਾਨਹਿ ਕਛੁ ਸੇਵ ਪ੍ਰਕਾਰੀ। ਅਬ ਮਨ ਸਮਝ
 ਸੇਵ ਪਤਿ^{੧੩} ਕੀਜੈ। ਭਲੇ ਰਿਝਾਇ ਸਰਬ ਸੁਖ ਲੀਜੈ ॥ ੬੬ ॥ ਪਤਿ ਕੀ ਸੇਵ
 ਕਰਤਿ ਤਿਯ ਜੇਤੀ। ਸੁਖੀ ਰਹਤਿ ਦੈ ਲੋਕਨ ਤੇਤੀ^{੧੪}। ਅਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕੀ
 ਸੀਖ ਸਿਖਾਨੀ। ਕਿਤਕ ਦਿਵਸ ਰਹਿ ਚੰਦੋਰਾਨੀ ॥ ੬੭ ॥ ਦੋਹਰਾ ॥ ਪੁਨਿ
 ਜਨਨੀ ਨਿਜ ਨਗਰ ਕੋ ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਭਈ ਅਵਾਸ। ਭਜਿ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ
 ਗੁਰੁ ਚਰਨ ਜਨਮ ਮਰਨ ਕਟਿ ਫਾਸ^{੧੫} ॥ ੬੮ ॥ ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ
 ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਗ੍ਰੰਥੇ ਪੂਰਬਾਰਧੇ 'ਸੁਲੱਖਣੀ ਪ੍ਰਸੰਗ' ਵਰਨਨੇ ਨਾਮ ਪਚੀਸਮੇ ਅਧਿਆਯ ॥ ੨੫ ॥

੨੬. [ਸ਼ਾਰਦਾ ਮੰਗਲ। ਸਿਰੀ ਚੰਦ ਜਨਮ]

ਦੋਹਰਾ ॥ ਅਮਲ ਕਮਲ ਦਲ ਲਲਿਤ ਚਖ ਸੁਰਸਰਿ ਜਲ ਸਮ ਦੇਹਿ।

ਕਰਨ ਹਾਰ ਮੰਗਲ ਸਕਲ ਨਮਹਿ ਚਰਨ ਪਰ ਲੇਹੁ ॥ ੧ ॥

{ ਅਮਲ=ਅ + ਮਲ=ਨਹੀਂ ਹੈ ਸੇਲ ਜਿਸ ਵਿਚ, ਨਿਰਮਲ।
 ਲਲਿਤ=ਸੁਹਣੇ, ਪਯਾਰੇ। ਚਖ=ਨੇਤ੍ਰ, ਨੈਣ।
 ਸੁਰਸਰਿ=ਗੰਗਾ। ਮੰਗਲ=ਖੁਸ਼ੀਆਂ। ਸਕਲ=ਸਾਰੀਆਂ।
 ਨਮਹਿ=ਨਮਸਕਾਰ। ਲੇਹੁ=ਲਵੇ, ਸ਼ੀਕਾਰ ਕਰੇ, ਕਬੂਲੇ। }

ਅਰਥ—ਹੇ ਨਿਰਮਲ ਕਮਲ ਦੀ ਪੰਖੜੀ ਵਰਗੇ ਲਲਿਤ ਨੇਤ੍ਰਾਂ ਵਾਲੀ (ਜਿਸਦਾ) ਸਰੀਰ
 ਗੰਗਾ ਦੇ ਜਲ ਵਰਗਾ (ਸੁੱਛ) ਹੈ, (ਤੇ ਜੋ) ਸਾਰੇ ਮੰਗਲਾਂ ਦੇ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈ
 (ਅਪਣੇ) ਚਰਨਾਂ ਪਰ ਮੇਰੀ ਨਮਸਕਾਰ ਸ਼ੀਕਾਰ ਕਰੇ।

ਭਾਵ—ਇੱਥੇ ਹੁਣ ਪਿੱਛੇ ਤੇ ਰੰਗਾਂ ਦੀ ਇਕ ਸ਼ੁਰੂਪਤਾ ਸ਼ਕਤੀ ਜੋ ਵਰਣਨ ਕੀਤੀ

੧ਮੇਂ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੀ ੨ਭਰਾ ੩ਬਰੋਬਰਾ ੪ਜੋ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਸੋ ਪੁਰਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ੫ਇਹ ਬੂਠ ਨਹੀਂ।
 ੬ਪਿੱਛੇ ੭ਘਰ ੮ਪਾਸੋਂ ੯ਦੂਰ ਹੋਯਾ ੧੦ਦੇਵੇਂ ੧੧ਪਤੀ ੧੨ਪੇਕੇ ੧੩ਪਤੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ੧੪ਛਾਹੀ।

ਸੀ ਉਸੇ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਨਿਰਮਲਤਾ ਖੁਸ਼ੀ ਦਾਤਾ ਹੋਣਾ ਦੱਸਕੇ ਸਾਬਤ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਸ਼ਾਰਦਾ ਇਹੋ ਹੈ ਤੇ ਉਸੇ ਦਾ ਗੁਣ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ।

ਸੀ ਬਾਲਾ ਸੰਪੂਰਨ ਵਾਰ ॥ ਤੋਟਕ ਛੰਦ ॥ ਨਿਤ ਨਾਨਕ ਆਪਨਿ^੧ ਪੈ^੨ ਸੁ ਰਹੈ ।
ਜਿਹ^੩* ਹੋਰਨਿ^੪ ਤੇ ਅਘ^੫ ਓਘ^੬ ਦਹੈ । ਕਰੁਨਾ ਕਰਿ ਡੀਠ ਪਿਖੈ ਜਿਹਕੈ ।
ਭਵ^੭ ਸਿੰਧਿ^੮ ਉਧਾਰ ਕਰੈ ਤਿਹ ਕੋ ॥ ੨ ॥ ਇਕ ਦਸੈਸ ਗਏ ਭਗਨੀ
ਸਦਨੈ । ਬਿਨ ਅੰਕ ਮਯੈਕ^੯ ਬਨਜੈ ਬਦਨੈ । ਪਦ^{੧੦} ਮੰਦਹਿ ਮੰਦ ਧਰੈ
ਧਰਨੀ । ਉਪਮਾ ਅਰਬਿੰਦ^{੧੧}† ਭਲੇ ਬਰਨੀ ॥ ੩ ॥ ਭਗਨੀ ਪਿਖਿ ਸ੍ਰੀ
ਮੁਖ ਕੋ ਹਰਖੀ । ਜਨ ਆਨੰਦਤਾ ਜਗ ਕੀ ਕਰਖੀ^{੧੨} । ਤੁਲਸਾ ਪਰਯੈਕ
ਮਨੋਗ^{੧੩} ਡੁਸਾ^{੧੪} । ਵਿਗ ਬੈਸਿ ਗਈ, ਕਹਿ ਬੈਨ ਸੁਸਾ^{੧੫} ॥ ੪ ॥ ਬਿਨ
ਹੂਤ^{੧੬} ਨਿਕੇਤ^{੧੭} ਧਰੇ ਚਰਨਾ । ਮਨ ਜਾਨਤਿ ਹੋ ਜਿ ਭਈ ਕਰੁਨਾ ।
ਮੁਖ ਹੋਰਨ ਕੀ ਚਿਤ ਚਾਹਿ ਸਦਾ । ਨਿਤ ਯਾਦ ਕਰੈ ਤੁਮ ਆਵ ਤਦਾ^{੧੮}‡
॥ ੫ ॥ ਪੁਨਿ ਨਾਨਕ ਬੈਨ ਭਨੇ ਸੁਨਿਯੇ । ਨਿਜ ਦਾਸ ਸਦਾ ਹਮ ਕੇ
ਜਨਿਯੇ । ਅਭਿਲਾਖ^{੧੯} ਹਕਾਰਨ ਕੀ^{੨੦} ਕਰਿਹੈ । ਤਬ ਤੂਰਨ^{੨੧} ਆਉ,
ਨ ਮੈਂ ਟਰਿਹੈ ॥ ੬ ॥ ਮੁਝ ਤੇ ਬਯ^{੨੨} ਦੀਰਘ^{੨੩} ਹੈ ਤੁਮਰੀ । ਨਿਤ
ਆਇਸ^{੨੪} ਮੈਂ ਲਿਪਸਾ^{੨੫} ਹਮਰੀ । ਤੁਮ ਵਾਕ ਨ ਮੋਰਹੁ ਮੈਂ ਕਬ ਹੀ ।
ਪਰਤਾਪ ਅਹੈ ਤੁਮਰਾ ਸਭਿਹੀ ॥ ੭ ॥ ਜਗ ਕਾਰਜ ਜਾਰ ਸਮਾਨ
ਫਸੇ^{੨੬} । ਬਿਲਗੇ^{੨੭} ‡ ਜੁ ਮਿਲੇ ਬਿਨ ਕਜੈ ਨਿਕਸੇ । ਵਿਗ^{੨੮} ਹੋਵਤਿ ਭੀ
ਨਹਿ ਮੇਲ ਬਨੇ । ਦਿਸਟਾਂਤ ਇਹੈ ਮਤਿਵਾਨ ਭਨੇ ॥ ੮ ॥ ਭਗਨੀ ਬਚ
ਬੋਲਤਿ ਆਨਨ^{੨੯} ਸੋ । ਅਸ ਗਾਥ ਕਥੈ ਅਨਜਾਨਨ ਸੋ । ਭਵਤਾਰਨ^{੩੦}
ਕੋ ਭਵ^{੩੧} ਲੀਨ ਤੁਮੈਂ । ਭਵਦਾਯਕ^{੩੨} ! ਨਾ ਭਰਮਾਉ ਹਮੈਂ ॥ ੯ ॥ ਏਹਗਾ ॥
ਇਹ ਬਿਧਿ ਕੀ ਸੁਧਿ^{੩੩} ਤੁਮਹਿ ਕੋ ਜਾਨਹੁ ਸਭਿ ਵੀਚਾਰ ।

^੧ਹੋਟ । ^੨ਉਤੇ । ^੩ਵੇਖਣ । ^੪ਪਾਪ । ^੫ਸਾਰੇ । ^੬ਸੰਸਾਰ ਰੂਪੀ ਸਮੰਦਰ ਤੋਂ । ^੭ਕਲੰਕ ਬਿਨਾ
ਚੰਦਮਾ ਵਰਗਾ । ^੮ਚਰਨ । ^੯ਕਵਲ ਦੀ । ^{੧੦}ਮਿਲੀ । ^{੧੧}ਸੁਹਤਾ । ^{੧੨}ਡਾਹਿਆ । ^{੧੩}ਬੇਬੇ ਜੀ
ਨੇ । ^{੧੪}ਬਿਨ ਸੱਦੇ । ^{੧੫}ਘਰ । ^{੧੬}ਤਦੋਂ । ^{੧੭}ਇੱਛਾ । ^{੧੮}ਸੰਦੇਹ ਦੀ । ^{੧੯}ਛੋਤੀ । ^{੨੦}ਉਮਰ ।
^{੨੧}ਛੋਤੀ । ^{੨੨}ਆਗਾਜਾ । ^{੨੩}ਇੱਛਾ । ^{੨੪}ਜਗਤ ਦੇ ਕੰਮ ਜੋ ਜਾਲ ਸਮਾਨ ਹਨ ਉਹਨਾਂ ਵਿਚ ਜੋ
ਫਸੇ, ਸੋ । ^{੨੫}ਜਿਸ ਵਿਚ ਮਿਲੇ ਹੋਏ ਹਾਂ ਉਸ ਤੋਂ ਅਲੱਗ ਹੋਏ ਬਿਨਾਂ । (ਅ) ਅਲੱਗ ਰਹਿਣ
ਵਾਲੇ ਭਾਵ ਸਿੱਤਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲੇ ਬਿਨਾ ਕਿਵੇਂ ਨਿਕਲਣ । ^{੨੬}ਪਾਸ । ^{੨੭}ਮੂੰਹੋਂ । ^{੨੮}ਸੰਸਾਰ ਤਾਰਨ
ਨੂੰ । ^{੨੯}ਅਵਤਾਰ । ^{੩੦}ਹੋ ਮੁਕਤੀ ਦਾਤਾ । ^{੩੧}ਖਬਰ ।

*ਪਾ:-ਜਿਸ ।

†ਪਾਠਾਂਤ:-ਅਲਬਿੰਦ=ਭੋਰਿਆਂ ਦੀ ਭਾਰ ।

‡ਪਾ:-ਮਿਲਗੇ=ਜੋ ਮਿਲੇ ਹਨ ਰੱਬ ਨੂੰ, ਭਾਵ ਸੀਤ ।

ਕਰੁਨਾ ਹੈ ਕਰਤਾਰ ਕੀ ਤੋ ਪਰ ਸੁਸਾ ! ਅਪਾਰ' ॥ ੧੦ ॥ ਤੇਟਕ ਛੰਦ ॥
 'ਇਕ ਸੋਦਰ' ॥ ਮੇ'ਬਿਨਤੀ ਸਨਿਯੋ। ਇਹ ਬੈਨ ਭਲੇ ਮਨ ਮੈਂ ਗੁਨਿਯੋ'।
 ਜਬ ਆਇਸ' ਦੇਹੁ ਕਹੋਂ ਤਬਹੀ। ਉਚਰੋਂ ਨ ਕਦਾਰਿਤ ਯੋਂ ਕਬਹੀ' ॥ ੧੧ ॥
 ਜਨਤਾਰਨ' ਬੈਨ ਬਿਨੈ ਸੁਨਿ ਕੈ । ਪਰਸੀਦਤਿ' ਭੇ' ਨਮਤਾ' ਗੁਨਿਕੈ'।
 'ਮਨ ਜੋਨ ਮਨੋਰਥ ਸ਼ੈਕ ਬਿਨਾ । ਮੁਖਿ ਭਾਖਹੁ ਮੈਂ ਅਨੁਸਾਰਿ ਸਨਾ' ॥
 ॥ ੧੨ ॥ ਤਵ ਵਾਕ ਨ ਮੋਰ ਸਕੋਂ ਕਬ ਹੀ'। ਸੁਨਿ ਸ੍ਰੋਨ ਸੁਸਾ ਕਹਿ ਯੋਂ ਤਬ
 ਹੀ । 'ਕੁਲਵਾਨਨਿ ਕੀ ਤਨਿਯਾ' ॥ ਸਦਨਾ । ਸਨਮਾਨ ਕਰੋ ਨਹਿ
 ਜੇ ਬਦਨਾ' ॥ ੧੩ ॥ ਤਿਹ ਮਾਤ ਪਿਤਾ ਜਬ ਆਵਤਿ ਹੈਂ । ਦੁਰਵਾਕ' ॥
 ਅਲਾਇ' ॥ ਲਜਵਤਿ ਹੈਂ ॥ ੧੪ ॥ ਸੁਨਿ ਤੂਸਨਿ ਹੋਇ ਰਹੋਂ ਤਿਨ ਤੇ ।
 ਨਹਿ ਸਾਮਹਿ ਤਾਂ' ॥ ਬਚਨਾ ਭਨਤੋ' ॥ ੧੪ ॥ ਤੁਵ ਸੰਤ ਸੁਭਾਇ ਦਯਾ
 ਸੁ ਪਗਾ' ॥ ਉਪਕਾਰ ਵਿਖੈ ਦਿਨ ਰੈਨ ਲਗਾ । ਕਰਿਯੋ ਦਿਲਗੀਰ ਨ
 ਯਾ ਘਰਨੀ' ॥ ਕੁਲਿਵਾਨਨਿ ਕੀ ਤਨਿਯਾ' ॥ ਤਰੁਨੀ' ॥ ੧੫ ॥ ਗੁਨ-
 ਐਨ' ॥ ਸੁਨਜੈ ਮੁਖ ਬੈਨ ਕਹੇ । 'ਕਹੁ ਕੋਨ ਪਦਾਰਥ ਹੀਨ ਰਹੇ ? ।
 ਚਿਤ ਚਾਹਿ ਪੁਚਾਇ ਦਯੋ ਸਭਿ ਹੀਨਹਿ ਰੇਜ ਕਿਯੋ ਉਰ ਤਾਂ ਕਬਹੀ' ॥
 ੧੬ ॥ ਭਗਨੀ ਕਹਿ' ਤੂੰ ਪ੍ਰਿਯ ਦੀਨਨ ਕੋ । ਸਭਿ ਦੀਨ ਪਦਾਰਥ ਹੀਨਨ
 ਕੋ । ਸਭਿ ਤੇ ਬਧ' ॥ ਆਦਰ ਹੈ ਮਖਕੋ । ਤਿਯ ਕੋ ਪਤਿ ਬੈਨ ਕਹੈ ਸੁਖ ਕੋ
 ॥ ੧੭ ॥ ਦੋਹਰਾ ॥ ਕੀਤ ਨ ਬੋਲਤਿ ਤਿਯਾ ਸੋਂ ਅਵਰ ਪਦਾਰਥ ਪਾਸ' ॥
 ਰੰਚਕ ਸੁਖ ਨਹਿ ਦੇ ਸਰਬ ਬਿਨ ਤੰਦੁਲ ਤੁਖ ਰਾਸ' ॥ ੧੮ ॥
 ਤੇਟਕ ਛੰਦ ॥ 'ਮਨ ਮਾਂਹਿ ਸੁਸਾ ਤੁਮਰੇ ਸੁ ਕਰੋਂ । ਨਿਤ ਆਇਸੁ ਮੈਂ ਉਰ
 ਮਾਂਹਿ ਧਰੋਂ । ਬਿਰਤਾਂਤ ਅਬੈ ਇਹ ਜਾਨਿ ਦਿਜੈ । ਕਛੁ ਬਾਤ ਬਖਾਨਨਿ
 ਆਨ ਕਿਜੈ' ॥ ੧੯ ॥ 'ਸੁਨਿ ਸੋਦਰ ਲਾਲਸ' ॥ ਰੈਨ ਦਿਨਾ' ॥ ਤੁਮ

१ ਭਗ ਜੀ । २ ਮੇਰੀ । ३ ਵਿਚਾਰੀਏ । ४ ਆਗਯਾ । ५ ਦਾਸਾਂ ਨੂੰ ਤਾਰਨਹਾਰ ਜੀ ਨੇ ।
 ६ ਖੁਸ਼ । ७ ਹੋਏ । ८ ਨਿਮ੍ਰਤਾ । ९ ਵਿਚਾਰਕੇ । १੦ ਅਨੁਸਾਰੀ ਹਾਂ । १੧ ਪੁਤੀ । १੨ ਮੂੰਹ ਤੋਂ । १੩ ਮਾੜੇ
 ਵਾਕ । १੪ ਆਖਕੇ । १੫ ਸ਼ਰਮਿੰਦਿਆਂ ਕਰਦੇ ਹਨ । १੬ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ।
 १੭ ਬੋਲਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ । १੮ ਦਇਆ ਵਾਲਾ । १੯ ਸੁਪਤਨੀ ਨੂੰ । ੨੦ ਧੀ ਹੈ । ੨੧ (ਆਪਦੀ)
 ਇਸਤ੍ਰੀ । ੨੨ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ । ੨੩ ਵਧ । ੨੪ (ਭਾਵੇਂ) ਹੋਰ ਪਦਾਰਥ ਪਾਸ ਬੀ ਹੋਣ । ੨੫ ਸਾਰੇ
 (ਪਦਾਰਥ) ਚਾਵਲਾਂ ਤੋਂ ਖਾਲੀ ਤੋਹ ਦੇ ਸਮਾਨ ਹਨ । ੨੬ ਕੋਈ ਹੋਰ ਗਲ ਕਰੇ । ੨੭ ਇੱਛਾ ।
 ੨੮ ਗਤ ਦਿਨ ਭਾਵ ਹਮੇਸ਼ਾ ।

ਤਾਤ^੧ ਪਿਥੋਂ ਤੁ ਅਨੰਦ ਘਨਾ । ਤਿਹ^੨ ਲਾਲਤਿ^੩ ਹੋਇ ਖੁਸ਼ੀ ਹਮਰੇ ।
 ਅਸ ਜਾਚਿ^੪ ਕਰੋਂ ਵਿਗ^੫ ਮੈਂ ਤੁਮਰੇ^੬ ॥ ੨੦ ॥ ਸੋਰਠਾ ॥ ‘ਭਈ ਮਨੋ-
 ਰਥ ਵਾਨ ਤੂੰ ਭਗਤਨਿ ਕਰਤਾਰ ਕੀ । ਪੂਰਹਿ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਿਧਾਨ ਭਗਤ
 ਵਛਲ ਵਡ ਬਿਰਦ ਜਿਹ’ ॥ ੨੧ ॥ ਤੋਟਕ ਛੰਦ ॥ ਅਸ ਭਾਖਿ ਗਿਰਾ^੭
 ਸੁਖ ਸਾਗਰ ਜੋ । ਉਠਿ ਆਪਨ ਆਇ^੮ ਉਜਾਗਰ^੯ ਜੋ । ਭਗਨੀ
 ਹਰਖੀ ਸਰਸੀ ਉਰ ਮੈਂ । ਜਿਵ ਨਵ^{੧੦} ਨਿਧਿ ਆਨਿ ਪਰੀ ਘਰ ਮੈਂ ॥ ੨੨ ॥
 -ਕਬਿ ਸੋਦਰ ਬਾਕ ਨ ਕੂਰ ਭਯੋ । ਬਹੁ ਬਾਰਨ^{੧੧} ਮੈਂ ਪਤਿਆਇ ਲਯੋ ।
 ਉਰ ਮੋਰ ਮਨੋਰਥ ਹੋਇ ਰਹੈ । ਸਤਿਸੰਧ^{੧੨} ਸਦਾ ਸਤਿ ਬੈਨ ਕਹੈ-॥ ੨੩ ॥
 ਦੋਹਰਾ ॥ ਦੋਖ ਨਿਕੰਦਨ^{੧੩} ਕੰਦ ਸੁਖ ਸਦਨ^{੧੪} ਲਗੇ ਪੁਨਿ ਜਾਨ ।
 ਪਰਛੁਲਤਿ ਕਵਲਯ ਬਦਨ ਰਦਨ^{੧੫} ਕੰਦਦੁਤਿਵਾਨ^{੧੬} ॥ ੨੪ ॥ ਤੋਟਕ ਛੰਦ ॥
 ਦਿਨ ਆਪਨ^{੧੭} ਮੈਂ ਨਿਸਿ ਧਾਮ ਰਹੈ । ਜਿਹ ਪਾਵਕ ਵਾਕ^{੧੮} ਅਮੀਕ^{੧੯}
 ਦਹੈ^{੨੦} । ਹਰਖੀ ਉਰ ਸ਼ੋਕ ਸਮਾਨ ਜਿਸੈ । ਜਗ ਕੇ ਦੁਖ ਸੁੱਖ ਨ ਬਯਾਪ
 ਤਿਸੈ ॥ ੨੫ ॥ ਬਹੁ ਕੀਰਤਿ ਭੀ ਸੁਲਤਾਨ ਪੁਰੇ । ਨਰ ਨਾਰਿ ਮੁਹੂਰ-
 ਮੁਹੂ^{੨੧} ਉਚਰੇ । ‘ਬਹੁ ਦੀਨਨ ਦਾ ਉਪਕਾਰ ਕਰੈਂ । ਧਨ ਲਾਲਸ^{੨੨} ਨਾ
 ਮਨ ਮਾਂਹਿ ਧਰੈਂ ॥ ੨੬ ॥ ਸਮ ਏਸ ਉਦਾਰ ਨ ਔਰ ਬਿਯੋ । ਨਰ
 ਜਾਚਿਤਿ ਜੋ ਨਹਿ ਛੁਛ^{੨੩} ਗਯੋ ਪੁਰਹੂਤ^{੨੪} ਸਮਾ^{੨੫} ਨਿਜ ਦੇਖਿ ਸੁ ਦੇ^{੨੬} ।
 ਇਸ^{੨੭} ਪ੍ਰਕਾਲ^{੨੮} ਬਿਚਾਰਨ ਨਾਂਹਿ ਕਦੇ ॥ ੨੭ ॥ ਕਰੁਨਾਲਯ^{੨੯} ਕੋਮਲ
 ਹੈ ਮਨਿਯਾ^{੩੦} । ਪਰ ਪੀਰ ਪਰਾਇ ਪਰੈ ਪ੍ਰਨਿਯਾ^{੩੧} । ਸਤਿ ਸ਼ੀਲ ਸਮੇਤ

੧. ਪੁੱਤ੍ਰ । ੨. ਉਸਨੂੰ । ੩. ਚਿਤਾਉਂਦਿਆਂ । ੪. ਮੰਗ । ੫. ਪਾਸੋਂ । ੬. ਬਚਨ । ੭. ਹੱਟ ਪਰ ਆਏ ।
 ੮. ਪ੍ਰਗਟ । ੯. ਬਹੁਤ ਵਾਰੀ । ੧੦. ਸਚ ਦੇ ਧਾਰਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ । ੧੧. ਦੋਖ ਨਾਸ਼ਕ । ੧੨. ਘਰ ।
 ੧੩. ੧੪. ਦੋ ਮਰਤਬਾਨ ਦੇ ਫੁਲ ਜੋਹੇ ਸ਼ੋਭਾ ਵਾਲੇ । ੧੫. ਹੱਟ ਪਰ ! ੧੬. ਅੱਗ ਰੂਪੀ
 ਵਾਕ । ੧੭. ੧੮. ਪਾਪਾਂ ਨੂੰ ਸਾੜਦੇ ਹਨ । ੧੯. ਵਾਰ ਵਾਰ । ੨੦. ਧਨ ਦੀ ਇੱਛਾ । ੨੧. ਖਾਲੀ ।
 ੨੨. ਇੰਦ੍ਰ । ੨੩. ਵੇਲਾ (ਦਾਨ ਦਾ) । ੨੪. ਦੇਖ ਕੇ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਭਾਵ ਦਾਨ ਕਿਸ ਵੇਲੇ ਬਹੁਤ
 ਫਲਦਾ ਹੈ ਇਹ ਸਮਾਂ ਵਿਚਾਰ ਕੇ । ੨੫. (ਪਰ) ਇਹ (ਗੁਰੂ ਜੀ) ਸਮੇਂ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਨਹੀਂ
 ਕਰਦੇ (ਭਾਵ ਹਰ ਵੇਲੇ ਦਿੰਦੇ ਹਨ) । ੨੬. ਸਮਾਂ । ੨੭. ਕਿਰਪਾ ਦਾ ਘਰ ਹਨ । ੨੮. ਮਨ ਕੋਮਲ ਹੈ ।
 ੨੯. ਪਰਾਈ ਪੀੜਾ ਦੂਰ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜੋ ਪੈ ਜਾਏ ਸ਼ਰਨ (ਅ) ਪਰਾਈ ਪੀੜ ਪਰੇ
 ਸਿੱਟ ਦੇਣੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਹ ਪ੍ਰਣ ਹੈ । *ਪਾ:-ਨੋਂ ।

†ਪਾ:-ਪੁਰਹੂਤ ਸਮਾਨ ਜੁ ਦੇਖ ਮੁਦੇ । ‡ਪਾ:-ਇਕ ।

ਸਦਾ ਸਰਸਾ^੧ । ਤਨ ਜਾਂਹਿ ਬਿਕਾਰ ਨ ਕੋ ਪਰਸਾ^੨ ॥ ੨੮ ॥ ਦੋਹਰਾ ॥
 ਜੇ ਨਿੰਦਕ ਬਿੰਦਤਿ ਨਹੀਂ^੩ ਨਿੰਦਤਿ ਯਾ ਬਿਧਿ ਸੋਇ । ‘ਬਾਸਰ ਏਕ’^੪
 ਪਰਾਇ ਹੈ^੫ ਤੁਰਕਨ ਧਨ ਕੋ ਖੋਇ ॥ ੨੯ ॥ ਸੋਰਠਾ ॥ ਕੈਧੋ^੬ ਬੰਧਨੋ
 ਜਾਇ ਦੌਲਤ ਖਾਨ ਨਿਬਾਥ ਕੇ । ਤੁਰਕ ਕਠੌਰ ਸੁਭਾਇ ਤਜਹਿ
 ਨਹੀਂ ਲੀਏ ਬਿਨਾ^੭ ॥ ੩੦ ॥ ਤੋਟਕ ਛੰਦ ॥ ਇਕ ਦੌਲਤ ਖਾਂ
 ਢਿਗ ਜਾਇ ਕਹੈ । ‘ਬਿਦਤੀ’^੮ ਬਿਤ^੯ ਖੋਤਿ, ਨ ਸਾਰ ਲਹੈ । ਸਭਿ ਖੋਇ^{੧੦}
 ਪਲਾਇਨ^{੧੧} ਹੋਇ ਚਲੈ । ਬਹੁਰੇ ਬਸੁ ਤੋਹਿ ਨ ਔਰ ਚਲੈ^{੧੨} ॥ ੩੧ ॥
 ਸੁਨਿ ਦੌਲਤ ਖਾਂ ਉਰ ਮੈਂ ਭਰਮੈ । ਬੁਲਿਵਾਇ ਦਯਾਨਿਧਿ ਕੋ ਘਰ ਮੈਂ ।
 ‘ਪਸਚਾਤ ਹਿਸਾਬ ਨਿਬੇਰ ਲਿਜੈ । ਪੁਨਿ ਅੰਗੂਜ ਲੇ ਧਨ ਕਾਰ ਕਿਜੈ’
 ॥ ੩੨ ॥ ਦੋਹਰਾ ॥ ਨਵੀਸੀਦ ਕੇ ਸੰਗਿ ਮਿਲਿ ਲੇਖਾ ਹੋਵਹਿ ਭੂਰ ।
 ਨਿਕਸੈ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਸੇਖ^{੧੩} ਧਨ ਲੱਜਤਿ ਆਨਨ ਕੂਰ^{੧੪} ॥ ੩੩ ॥ ਤੋਟਕ ਛੰਦ ॥
 ਧਨ ਆਨਤਿ ਨਾਨਕ ਜੀ ਸਦਨੈ । ਕਰ ਨਿੰਦਕ ਕੋ ਲਜਤੀ ਬਦਨੈ ।
 ਜਲ ਜਾਤਿ^{੧੫} ਰਿਦੈ ਬਲ ਨਾਂਹਿ ਚਲੈ । ਜਿਵ ਰਿਕਣਿਜੋਤ^{੧੬} ਨ ਭਾਨੁ^{੧੭}
 ਤਲੈ ॥ ੩੪ ॥ ਕਬਿ ਭਾਵਤਿ ਜੋਨੁ^{੧੮} ਜੁ ਚੋਰਨ ਕੋ ? ਉਰ ਭਰ ਬਿਸੂਰਤਿ^{੧੯}
 ਜੋਰ ਨ ਕੋ^{੨੦} । ਬਿਸਮਾਦ ਰਿਦੈ ਕਿ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਰਹੈ^{੨੧} । ਬਿਦਤੀ ਬਿਤ ਨੀਤ^{੨੨}
 ਲੁਟਾਤਿ ਅਹੈ ॥ ੩੫ ॥ ਉਪਮਾ ਸਮ ਚੰਦ ਸਮੈ*ਤਿਹ^{੨੩} ਭੀ ਜਿਹ ਕੀਰਤਿ ਜੋਨੁ
 ਮਨੋਗ^{੨੪} ਸੁਭੀ^{੨੫} । ਚਿਤ ਮੀਤ ਚਕੋਰ^{੨੬} ਸਿ ਚਾਹਤਿ ਹੈਂ । ਚਕਵਾ ਸਮ
 ਨਿੰਦਕ ਦਾਹਤਿ^{੨੭} ਹੈਂ ॥ ੩੬ ॥ ਨਰ ਨਿੰਦਹਿ, ਕੀਰਤਿ ਕੋਇ ਕਰੈ ।
 ਸਭਿ ਸੰਗਿ ਰਹੈ ਗੁਰ ਏਕ ਸਰੈ^{੨੮} । ਤਿਨ^{੨੯} ਭੇਦ ਲਖੈ^{੩੦} ਨਹਿ ਗਜਾਨ
 ਘਨੈ^{੩੧} । ਸਮ ਸੂਰਜ ਕੇ ਤਮ ਦੇਤਿ ਹਨੈ^{੩੨} ॥ ੩੭ ॥ ਦੋਹਰਾ ॥ ਸ੍ਰੀ ਅੰਗਦ
 ਢਿਗ ਅਪਰ ਸਿਖ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕੀਨ ਹਿਤ ਲਾਇ । ‘ਕਰਤਿ ਭਲਾ ਸਭਿਕੋ
 ਗੁਰੁ ਸੋ’^{੩੩} ਕਿਉਂ ਬੁਝਾ ਕਮਾਇ^{੩੪} ॥ ੩੮ ॥ ਸ੍ਰੀ ਬਾਲਾ ਸੰਪੁਰੁ ਵਾਰ ॥ ਸ੍ਰੈਯਾ ॥
 ੧ਵਧ ਤੋਂ ਵਧ ਹੈ । ੨ਜਾਣਦੇ ਨਹੀਂ । ੩ਇਕ ਦਿਨ । ੪ਭੱਜ ਜਾਸੀ । ੫ਜਾਂ । ੬ਪ੍ਰਗਟ । ੭ਧਨ ।
 ੮ਨੁਕਸਾਨ ਕਰਕੇ । ੯ਨੱਸ ਜਾਸੀ । ੧੦ਬਾਕੀ । ੧੧ਸ਼ਰਮਿੰਦਾ ਹੋਵੇ ਮੂੰਹ ਬੁਠਿਆਂ ਦਾ ।
 ੧੨ਸੜ ਜਾਂਦੇ ਹਨ । ੧੩ਟਿਟਾਣਾ । ੧੪ਸੂਰਜ । ੧੫ਚਾਂਦਨੀ । ੧੬ਬੂਰਦੇ ਹਨ । ੧੭ਪੇਸ਼ ਨਹੀਂ
 ਜਾਂਦੀ । ੧੮ਬਾਕੀ ਵਧਦੀ ਹੈ । ੧੯ਨਿਤ । ੨੦ਤਿਸ ਸਮੇਂ । ੨੧ਸੁਹਣੀ । ੨੨ਹੋਈ । ੨੩ਮਿੱਤ੍ਰਾਂ ਦੇ
 ਚਿਤ ਚਕੋਰ ਹਨ । ੨੪ਸੜਦੇ ਹਨ । ੨੫ਇਕੋ ਜੇਹੇ । ੨੬ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ । ੨੭ਲਖਦੇ । ੨੮ਇਕ ਰਸ
 ਗਿਆਨ ਦਾ । ੨੯ਅਨੁਭਵੇ ਨੂੰ ਨਾਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ । ੩੦ਉਹ ਭਾਵ ਨਿੰਦਕ ।

*ਪਾ:-ਤਰੈ ।

†ਪਾ:-ਅਲਾਇ ।

ਸੁਨਿਯੋ ਮਨ ਧਾਰਿ ਇਕਾਗਰ ਕੋ ਇਹ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਕੋ ਇਤਿਹਾਸ
ਪੁਨੀਤਾ। ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤਿ ਬਖਸ਼ਾਤ^੧ ਅਹੋ ਅਵਨੀ ਪਰ ਤਾਂਹਿ ਸੁਨਾਇ
ਕਹੋ, ਸੁਨਿ ਮੀਤਾ।। ਤਰੁ^੨ ਏਕ ਰਸਾਲ^੩ ਬਿਸਾਲ^੪ ਖਰਾ^੫ ਦਲ^੬
ਸੁੰਦਰ ਸੋ ਫਲ ਸੇਗਿ^੭ ਨਮੀਤਾ^੮। ਤਹਿ^੯ ਪੰਥ ਚਲੰਤਹਿ^{੧੦} ਆਇ
ਗਯੋ ਨਰ ਆਤਪ^{੧੧} ਤੇ ਜਿਹ ਬਜਾਕੁਲ ਚੀਤਾ ॥ ੩੯ ॥ ਸ੍ਰਮ^{੧੨}
ਸ਼ੀਕਰ ਆਨਨ ਪੈ^{੧੩} ਜਿਹ ਕੇ ਪਦਵੀ^{੧੪} ਪਦ ਸੋ ਚਲਤਯੋ ਗਯੋ
ਹਾਰੀ^{੧੫}। ਅਵਿਲੋਕ^{੧੬} ਰਸਾਲ ਸ ਛਾਂਹਿ ਭਲੀ ਤਹਿ ਬੈਸ ਗਯੋ ਭਯੋ
ਆਨੰਦ ਭਾਰੀ। ਸੁਖ ਪਾਇ ਪਿਖੇ ਤਿਹ ਕੇ ਫਲ ਜੋ ਕਰ^{੧੭} ਦੇਡ^{੧੮}
ਬਗਾਇ^{੧੯} ਕੈ ਤਾਂਹਿ ਕੈ ਮਾਰੀ। ਤਨ ਖਾਇ ਕੈ ਮਾਰ ਦਏ ਫਲ ਸੁੰਦਰ
ਰੋਸ ਨਹੀਂ ਤਰੁ ਹੈ ਉਪਕਾਰੀ^{੨੦} ॥ ੪੦ ॥ ਏਹਗ ॥ ਸ਼ਕਤਿ ਨਿਕੰਦਨ^{੨੧}
ਕੀ ਨਹੀਂ ਤੱਦਪਿ^{੨੨} ਬਹੁ ਮਨ ਮਾਂਹਿ। ਛੇਦਨ ਕੇ^{੨੩} ਸੇਕਲਪ ਜੇ ਕਰਤਿ
ਸੁਕ੍ਰਿਤਘਨ ਆਹਿ^{੨੪} ॥ ੪੧ ॥ ਸੋਰਠਾ ॥ ਜੋ ਜਿਹ ਆਇ^{੨੫} ਸੁਭਾਇ ਉਪ-
ਕਾਰੀ ਕ੍ਰਿਤਘਨ ਬਹੁਰ^{੨੬}। ਅੰਤ ਤੀਕ ਨਿਬਹਾਇ, ਬਿਬ ਬਿਪਰੀਤ^{੨੭}
ਨ ਹੋਇ ਕਥ^{੨੮} ॥ ੪੨ ॥ ਤੇਟਕ ਛੇਦ ॥ ਸਮ ਪੰਨਗ^{੨੯} ਲੋਹੁ ਪਛਾਨ ਤਿਸੈ^{੩੦}।
ਢਿਗ^{੩੧} ਪੀਵਤਿ ਪੈ^{੩੨} ਜਿਹ^{੩੩} ਤਾਂਹਿ ਡਸੈ^{੩੪}। ਉਪਕਾਰਿ ਕਿ ਸੰਗਿ ਬੁਰਾ
ਕਰਿਹੀ। ਨਰ ਘੋਰ ਨਿਰੈ^{੩੫} ਮਰਿ ਸੋ ਪਰਿ ਹੀ^{੩੬} ॥ ੪੩ ॥ ਪਰਮਾਰਥ
ਮੈਂ ਮਤਿ ਹੈ ਜਿਨਕੀ। ਕਬਿ ਹੋਇ ਬੁਰੇ ਮਹਿ ਨਾ ਤਿਨਕੀ। ਹਰਖੈਂ ਪਰ
ਕੋ ਸੁਖ ਦੇਖ ਸਦਾ। ਪਰ ਪੀਰ ਸਹਾਰ ਸਕੈਂ ਨ ਕਦਾ ॥ ੪੪ ॥ ਕਰਨਾ
ਮਨ ਕੋਮਲ ਸੀਲ ਜੁਤੈ^{੩੭}। ਸੁਖ ਪਾਵਤਿ ਹਜਾ^{੩੮}, ਪਰਲੋਕ ਗਤੈ^{੩੯}।

^੧ਪ੍ਰਗਟ ਹੈ। ^੨ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਤੇ। ^੩ਬ੍ਰਿਛ। ^੪ਅੰਬ ਦਾ (ਅ) ਸੁੰਦਰ। ^੫ਬੜਾ ਵਡਾ। ^੬ਖੜਾ।
^੭ਪੜ੍ਹ। ^੮ਫਲਾਂ ਨਾਲ। ^੯ਬੁਕਿਆ ਹੋਇਆ। ^{੧੦}ਓਥੇ। ^{੧੧}ਰਾਹ ਤੁਰਦਾ। ^{੧੨}ਧੁੱਪ। ^{੧੩}ਬਕਾਨ
ਕਰਕੇ। ^{੧੪}ਮੁੜ੍ਹਕੇ ਦੀਆਂ ਬੁੰਦਾਂ ਮੁਖ ਤੇ। ^{੧੫-੧੬}ਪੈਰੀਂ ਰਸਤਾ ਟੁਰਦਿਆਂ ਬਕ ਗਿਆ ਸੀ।
^{੧੭}ਵੇਖਕੇ। ^{੧੮}ਹਥੋਂ। ^{੧੯}ਭੰਡ। ^{੨੦}ਵਗਾਹ ਕੇ। ^{੨੧}ਬ੍ਰਿਛ ਉਪਕਾਰੀ ਨੂੰ ਗੁੱਸਾ ਨਹੀਂ।
^{੨੨}ਕੱਟਣ ਦੀ। ^{੨੩}ਤੋ ਭੀ। ^{੨੪}(ਸੁਟੇ ਨੂੰ) ਕੱਟਣ ਦੇ। ^{੨੫}ਜੋ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਕ੍ਰਿਤਘਨ ਹੈ।
^{੨੬}ਪਹਿਲੇ ਤੋਂ, ਮੁੱਢਾਂ ਦਾ। ^{੨੭}ਚਾਹੇ ਉਪਕਾਰੀ ਹੈ ਚਾਹੇ ਕ੍ਰਿਤਘਨ। ^{੨੮}ਦੋਨਾਂ ਦਾ (ਸੁਭਾਉ) ਉਲਟ।
^{੨੯}ਕਦੇ ਭੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ^{੩੦}ਸੱਪ ਵਰਗਾ। ^{੩੧}ਕ੍ਰਿਤਘਨ ਨੂੰ। ^{੩੨}ਪਾਸੋਂ। ^{੩੩}ਦੁੱਖ। ^{੩੪}ਜਿਸ
(ਪਾਸੋਂ)। ^{੩੫}ਭੰਗ ਮਾਰਦਾ ਹੈ ਉਸੇ ਨੂੰ। ^{੩੬}ਘੋਰ ਨਰਕ ਵਿੱਚ। ^{੩੭}ਵਾਲਾ। ^{੩੮}ਇਥੇ।
^{੩੯}ਪਰਲੋਕ ਵਿੱਚ ਮੁਕਤੀ ਪਾਏਗਾ।

*ਪਾ:—ਮਰ ਘੋਰ ਨਰਕ ਮੈਂ ਸੋ ਪਰਹੀ—। ਵਾ—ਨਰ ਘੋਰ ਨਿਰੈ ਮੈਂ ਸੋ ਪਰਹੀ—।

ਇਰਖਾ^੧ ਪਰੁਖਾ^੨ ਛਰ^੩ ਆਮਰਖਾ^੪। ਮਨ ਸਾਂਤਿ ਸਦਾ ਬਿਨ ਤੇ ਤਰਖਾ^੫
 ॥ ੪੫ ॥ ਦੋਹਰਾ ॥ ਸ੍ਰੀ ਅੰਗਦ ! ਬਾਲਾ ਕਹੇ ਸੁਨਹੁ ਬਹੁਰ ਇਤਿਹਾਸ।
 ਅਸ ਬਿਧਿ ਕਾਲ ਬਿਤਾਵਈਂ ਜੋ ਦਾਤਾ ਸੁਖ ਰਾਸ॥੪੬॥ ਸੋਰਠਾ ॥ ਆਇਸੁ
 ਮਹਿ ਦਿਨ ਰੈਨ ਰਹਿਤਿ ਸੁਲਖਨੀ ਪੁਨ ਸੁਮਤਿ*। ਜਿਉਂ ਉਚਰਤਿ^੬
 ਮੁਖ ਬੈਨ ਤਜੋਂ ਸਭਿ ਕ੍ਰਿਤ ਕਮਾਵਈ ॥੪੭॥ ਦੋਹਰਾ॥ ਕਮਲ ਬਦਨ ਜਬ
 ਸਦਨ ਮਹਿ ਬੈਸਹਿ ਆਨਿ ਮੁਕੰਦਾਦਾਸੀ ਕਰ'ਤੇ ਬਿਜਨ'ਲੇ ਪੈਨ ਝੁਲਾ-
 ਵਹਿ ਮੰਦ^੭ ॥ ੪੮ ॥ ਸੀਤਲ ਜਲ ਨਿਜ ਹਾਥ ਲੇ ਪਾਵ^੮ ਪਖਾਰ^੯
 ਸਪ੍ਰੀਤ^{੧੦}। ਪੁਨਿ ਅੰਚਰ ਸੋਂ ^{੧੧}ਪੌਛ ਕੈ^{੧੨} ਸੇਵਤਿ ਯਾ ਬਿਧਿ^{੧੩} ਨੀਤਿ॥੪੯॥
 ਸਦਨ^{੧੪} ਵਿਖੈ ਸੇਵਾ ਸਰਬ ਦਾਸੀ ਦਾਸ ਹਟਾਇ^{੧੫}। ਕਰਤਿ ਸੁਲਖਨੀ
 ਭਾਉ ਧਰਿ ਮਨ ਕੋ ਮਾਨ ਮਿਟਾਇ ॥ ੫੦ ॥ ਤੋਟਕ ਛੰਦ ॥ ਘਰ ਜਾਚਨ^{੧੬}
 ਜਾਚਿਕ^{੧੭} ਆਵਤਿ ਹੈ। ਉਰ ਚਾਹਿਤਿ ਸੋ ਤਹਿ ਪਾਵਤਿ ਹੈ ਨਹਿ ਜਾਵਤਿ
 ਛੂਛ^{੧੮} ਮੁਰਸੈ ਘਰਟੋ। ਹਰਖਾਤਿ ਉਦਾਰਤਿ ਦੇ ਕਰ ਤੋ^{੧੯}॥੫੧॥ ਜਿਵ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ
 ਆਪਨ^{੨੦} ਦੇਤਿ ਤਹਾਂ। ਤਿਵ ਦੇਨਿ ਲਗੀ^{੨੧} ਸੁਖ ਹੋਤਿ ਮਹਾਂ। ਹਰਖੈ^{੨੨}
 ਜਿਸ ਰੀਤਿ, ਕਰੈ^{੨੩} ਪੁਨਿ ਸੋ। ਅਨੁਸਾਰ ਰਹੈ ਤਨ ਔ ਮਨ ਸੋਂ ॥ ੫੨ ॥
 ਦੋਹਰਾ ॥ ਆਰੁਨਤਾ^{੨੪} ਢਿਗ^{੨੫} ਸੁਧ ਫਟਕ^{੨੬} ਜਿਉਂ ਆਰੁਨ^{੨੭} ਹੈ ਜਾਤ।
 ਤਿਉਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਤੇ ਭਈ ਅਧਿਕ^{੨੮} ਵਰਦਾਤਿ^{੨੯} ॥ ੫੩ ॥ ਸ੍ਰੀ
 ਨਾਨਕ ਪਰਸੀਦ^{੩੦} ਹੈ ਕਰੁਨਾ^{੩੧} ਕਰਤਿ ਅਪਾਰ। ਰਜਨੀ^{੩੨} ਰਾਜਹਿ^{੩੩}
 ਭੋਨ^{੩੪} ਮਹਿ, ਬਾਸਰ^{੩੫} ਆਪਨ^{੩੬} ਟਾਰਿ^{੩੭} ॥ ੫੪ ॥ ਸਮਾਂ ਬਿਤੀਤਜੋ
 ਕਿਤਿਕ ਜਬ ਸਾਧੀ^{੩੮} ਪਤਿ ਸੇਜੋਗ। ਗਰਭ ਧਰਨ ਨੀਕੋ ਬਹੁਰ ਹਰਖੀ

^੧ਈਰਖਾ। ^੨ਕਠੋਰਤਾਈ। ^੩ਛਲ। ^੪ਗੁੱਸਾ। ^੫ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਡਰਦਾ ਹੈ [ਤ੍ਰਸ=ਡਰਨਾ] (ਅ) ਗੁਰੂ
 =ਰਖਯਾ, ਭਾਵ ਬਚਾ ਰਖਿਆ। (ੳ) ਹਟਾਇਆ [ਸੰਸ:, ਤ੍ਰਿਖਿ=ਜਾਣਾ।]
^੬ਉਚਰਦੇ ਹਨ (ਗੁਰੂ ਜੀ)। ^੭ਦਾਸੀ ਦੇ ਹੱਥੋਂ। ^੮ਪੱਖਾ। ^੯ਹੈਲੀ ਚੈਲੀ। ^{੧੦}ਚਰਨ। ^{੧੧}ਧੋਵੇ।
^{੧੨}ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ। ^{੧੩}ਕਪੜੇ ਨਾਲ। ^{੧੪}ਪ੍ਰਿਝਕੇ। ^{੧੫}ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ। ^{੧੬}ਘਰ। ^{੧੭}ਨੌਕਰਾਂ ਤੋਂ ਨਹੀਂ
 ਪਰ ਆਪ ਸੇਵਾ ਕਰਦੀ ਹੈ ਮਾਤਾ। ^{੧੮}ਮੰਗਣ। ^{੧੯}ਮੰਗਤੇ। ^{੨੦}ਖਾਲੀ। ^{੨੧}ਹੱਥੋਂ।
^{੨੨}ਹੱਟੀ ਪਰ। ^{੨੩}ਸੁਲਖਣੀ ਜੀ ਦੇਣ ਲਗੇ। ^{੨੪}ਖੁਸ਼ ਹੋਣ (ਗੁਰੂ ਜੀ)। ^{੨੫}ਕਰਦੀ ਹੈ
 ਸੁਲੱਖਣੀ। ^{੨੬}ਲਾਲੀ। ^{੨੭}ਪਾਸ। ^{੨੮}ਸਾਫ਼ ਸ਼ੀਸ਼ਾ। ^{੨੯}ਲਾਲ। ^{੩੦}ਬਹੁਤ।
^{੩੧}ਚੰਗੀ ਸਖੀ ਹੋ ਗਈ। ^{੩੨}ਪ੍ਰਸੰਨ। ^{੩੩}ਕਿਰਪਾ। ^{੩੪}ਰਾਤ੍ਰੀ। ^{੩੫}ਬਿਰਾਜਦੇ ਹਨ। ^{੩੬}ਘਰ। ^{੩੭}ਦਿਨ।
^{੩੮}ਹੱਟੀ ਪਰ। ^{੩੯}ਬਿਤਾਉਂਦੇ ਹਨ। ^{੪੦}ਸੁਪਤਨੀ। *ਪਾ:—ਸਦਾ।

ਓਰ^੧ ਹਰਿ ਸੋਗ^੨ ॥ ੫੫ ॥ ਸ੍ਰੈਯਾ ॥ ਤਿਹ ਕਾਲ ਮੈਂ ਸਾਲ ਬਤੀਸ^੩ ਕੀ
ਬੈਸ^੪ ਸਰੀਰ ਧਰੇ ਬਿਤਏ ਸੁਖਰਾਸਾ^੫ । ਕਈ ਕੋਟ ਨਿਹਾਲ ਕਰੇ ਜਿਨ
ਮਾਨਵ^੬, ਜਾਂਹੀ ਕੇ ਨਾਮ ਕਟੇ ਜਮਫਾਸਾ । ਨਿਪਜਰੇ ਸਿਰੀਚੇਦ ਮਹਾਂ
ਸੁਖਕੰਦ, ਅਨੰਦ ਬਢਾ ਪਰਵਾਰ ਹੁਲਾਸਾ ॥ ਸੁਨਿ ਤਾ ਛਿਨ ਨਾਨਕੀ ਅੰਗ
ਨ ਮਾਵਤਿ, ਪਾਵਤਿ ਆਮੀ^੭, ਅਮੀ^੮ ਜਿਵਪਾਸਾ^੯ ॥ ੫੬ ॥ ਬਾਂਧਿ^{੧੦} ਮਨੋਹਰ^{੧੧}
ਤੈਰਨ^{੧੨} ਤਰਨ^{੧੩} ਔਰ ਉਛਾਹਿ ਸਪੂਰਨ ਕੀਨੇ । ਅੰਕਨ^{੧੪} ਬਾਰ^{੧੫} ਮੈਂ
ਮੰਗਨ^{੧੬} ਮੰਗਤਿ^{੧੭} ਮੰਗਲਹੋਤਿ ਅਮੰਗਲ ਹੀਨੇ^{੧੮} । ਲੇ ਨਿਜ ਪਾਨ^{੧੯} ਦਯੋ
ਧਨ ਦਾਨ ਸੁ ਨਾਨਕੀ ਭਾਗ ਵਡੇ ਸੁਭ^{੨੦} ਚੀਨੇ । ਅੰਗਨ^{੨੧} ਆਇ ਬਧਾਈ
ਸੁਨਾਵਤਿ ਯਾ ਬਿਧਿ ਹੋਤਿ ਅਨੰਦ ਨਵੀਨੇ ॥ ੫੭ ॥ ਪਾਲਤਿ ਤਾਤ^{੨੨} ਦੁਲਾਰ-
ਤਿ^{੨੩} ਮਾਤ^{੨੪} ਨ੍ਹਾਵਤਿ ਹਾਥਨ ਸੋਂ ਮਲ ਬਾਰੀ^{੨੫} । ਆਨਨ^{੨੬} ਆਰੁਨਜਾਤ^{੨੭}
ਨਿਹਾਰਤਿ^{੨੮} ਆਰਤਿ ਹਾਰ^{੨੯} ਖਿਰੀ ਮੁਖਬਾਰੀ^{੩੦} । ਨਾਰਿ ਮਯੈਕ^{੩੧} ਮੁਖੀ
ਚਖ^{੩੨} ਖੰਜਨ^{੩੩} ਅੰਕ^{੩੪} ਲਡਾਵਤਿ ਜਾਵਤਿ ਵਾਰੀ^{੩੫} । ਆਸਿਖ^{੩੬} ਦੇ
ਮੁਖ ਸੋਂ ਸੁਖ ਪਾਇ ਸੁਖਾਇ^{੩੭} ਖਰੀ ਸੁਖ ਸੋਂ ਮਹਿਤਾਰੀ^{੩੮} ॥ ੫੮ ॥ ਦੋਹਰਾ ॥
ਸਦਨ ਨਾਨਕੀ ਪਿਤਾ ਕੇ ਸੁਧ ਪਠਈ^{੩੯} ਸੁਖ ਸਾਰਾ ॥ ਸੁਨਿ ਕਰਿ ਪੋਤ੍ਰੇ ਜਨਮ
ਕੀ ਹਰਖੇ ਰਿਦੇਅਪਾਰ ॥ ੫੯ ॥ ਸ੍ਰੈਯਾ ॥ ਘਨਘੋਰ^{੪੦} ਸਿਖੀ^{੪੧}, ਅਰਬਿੰਦ^{੪੨} ਪਿਖੇ^{੪੩}
ਰਵਿ^{੪੪}, ਦਾਰਿਦ^{੪੫} ਜਰੋਂ ਕਹਿ ਪਾਰਸ ਪਾਏ^{੪੬} । ਬਹੁ ਭੂਖੇ ਕੇ ਭੋਜਨ, ਤੋਇ^{੪੭}
ਤਿਖੀਤ^{੪੮} ਕੋ, ਸਾਧਕ^{੪੯} ਸਾਧਨ ਜਰੋਂ ਫਲ ਪਾਏ^{੫੦} । ਰਿਪੁਦੇਸ਼ ਲਹੇ^{੫੧} ਨਿਪ^{੫੨},
ਚਾਤ੍ਰਕ ਸ੍ਰਾਂਤਿ^{੫੩}, ਚਕੋਰ ਮਯੈਕ^{੫੪} ਤੇ ਜਰੋਂ ਹੁਲਸਾਏ^{੫੫} । ਤਿਵ ਪੈਤ੍ਰਹ

^੧ਰਿਦੇ ਤੋਂ । ^੨ਲੋਕ ਦੂਰ ਕਰਕੇ । ^੩ਬੱਤੀ । ^੪ਉਮਰ । ^੫ਗੁਰ ਜੀ ਨੂੰ । ^੬ਮਨੁੱਖ
^੭ਰੋਗੀ । ^੮ਅੰਮ੍ਰਿਤ । ^੯ਜਿਵੇਂ ਤਿਹਾਇਆ (ਅ) ਕੋਲੋਂ ਹੀ । ^{੧੦}ਬੰਨ੍ਹਕੇ । ^{੧੧}ਸੁੰਦਰ । ^{੧੨}ਪੱਤ੍ਰ
ਪਰੋਕੇ, ਬੰਦਨਵਾਰ । ^{੧੩}ਛੇਤੀ । ^{੧੪}ਵੇਹੜੇ ਤੇ । ^{੧੫}ਦਰ ਤੇ । ^{੧੬}ਮੰਗਦੇ ਹਨ । ^{੧੭}ਮੰਗਤੇ ।
^{੧੮}ਅਮੰਗਲ ਨਾਸ਼ ਹੋਏ । ^{੧੯}ਹੱਥ । ^{੨੦}ਇਸਤੀਆਂ । ^{੨੧}ਪੁੱਤ੍ਰ ਨੂੰ । ^{੨੨}ਲਡਾਉਂਦੀ ਹੈ । ^{੨੩}ਮਾਤਾ ।
^{੨੪}ਜਲ । ^{੨੫}ਮੁਖੜਾ । ^{੨੬}ਕਮਲ ਨੂੰ । ^{੨੭}ਵੇਖਦੀ ਹੈ । ^{੨੮}ਦੁਖੜੇ ਹਰਨ ਵਾਲੀ ।
^{੨੯}ਖਿੜੀ ਹੈ ਮੂੰਹ ਰੂਪੀ ਵਾੜੀ । ^{੩੦}ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ । ^{੩੧}ਅੱਖਾਂ । ^{੩੨}ਮਮੋਲੇ ਜੇਹੀਆਂ ਵਾਲੀਆਂ ।
^{੩੩}ਗੋਦੀ । ^{੩੪}ਵਾਰਨੇ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ । ^{੩੫}ਅਸੀਸ । ^{੩੬}ਚੰਗੀ ਲਗਦੀ ਹੈ । ^{੩੭}ਮਾਤਾ ਜੀ । ^{੩੮}ਘੱਲੀ ।
^{੩੯}ਬੱਦਲ ਦੀ ਵਾਜ ਸੁਣਕੇ । ^{੪੦}ਮੋਰ । ^{੪੧}ਕਵਲ । ^{੪੨}ਤੱਕ ਕੇ । ^{੪੩}ਸੂਰਜ ਨੂੰ । ^{੪੪}ਦਰਿਦ੍ਰੀ ।
^{੪੫}ਪਾਰਸ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ । ^{੪੬}ਪਾਲੀ । ^{੪੭}ਪਿਆਸੇ ਨੂੰ । ^{੪੮}ਜਗਜਾਸੂ । ^{੪੯}ਸਾਧਨਾਂ ਦਾ
ਫਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦਾ ਹੈ । ^{੫੦}ਵੈਰੀ ਦਾ ਦੇਸ਼ ਲੈਕੇ । ^{੫੧}ਰਾਜਾ । ^{੫੨}ਪਪੀਹਾ ਸ੍ਰਾਂਤੀ ਬੰਦ ਲੈਕੇ ।
^{੫੩}ਚਕੋਰ ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਤੇ । ^{੫੪}ਜਿਵੇਂ ਖੁਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । *ਪਾ:-ਉਰ, ਮਨ । †ਪਾ:-ਸੁਖ ਬਾਰੀ ।

ਕੈ ਜਨਮਜੋ ਸੁਨਿਕੈ ਮਨ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਮਾਤ ਪਿਤਾ^੧ ਹਰਖਾਏ॥੬੦॥ ਭੋਟਕ ਛੰਦ॥
 ਚਲਿ ਆਵਤਿ ਭੇ ਸੁਲਤਾਨਪੁਰੇ । ਸੁਨਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੁ ਪਾਇਨ^੨ ਧਾਇ^੩ ਪਰੇ ।
 ਜਨਨੀ ਮਨ ਕੀਨ ਅਨੰਦ ਘਨਾ । ਸੁਤ^੪* ਪੈ ਕਰ^੫ ਵੇਰ ਦੁਲਾਰ^੬ ਸਨਾ^੭
 ॥੬੧॥ ਪਿਖਿ^੮ ਪੋਤਹਿ ਤੁੰਡ^੯ ਕੁਸ਼ੇਸ਼ਯ^{੧੦} ਸਾ^{੧੧}। ਧਨ ਦੀਨਨ ਦੀਨ ਨਰੇਸ਼-
 ਯਸਾ^{੧੨} । ਤਨਿਯਾ^{੧੩} ਮਿਲਿ ਤੋਖ^{੧੪} ਤਿਖਾ ਤਰਖੀ^{੧੫}†। ਜਲ ਮੇਲ ਮਿਲਾ,
 ਸੁਖ ਸੋਂ ਹਰਖੀ॥੬੨॥ ਏਹਗਾ॥ ਕਾਲੂ ਬਦਨ ਬਿਲੋਕਿ^{੧੬} ਸੁਤ^{੧੭} ਸਰਸਹਿ^{੧੮}
 ਸਰਬ ਸਮਾਜ । ਹਰਖ^{੧੯} ਅਧਿਕ^{੨੦} ਉਰ ਮਹਿ ਧਰਜੋ-ਭਲੇ ਚਲਾਯੋ ਕਾਜ
 ॥ ੬੩ ॥ ਮੁਝਤੇ ਅਧਿਕ ਕਮਾਇ ਕਰਿ ਸਰਬ ਪਦਾਰਥ ਕੀਨ । ਕੀਰਤਿ
 ਜਗ ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਭੀ ਦੀਨਨ ਦਾਨਹਿ ਦੀਨ-॥੬੪॥ ਭੋਟਕ ਛੰਦ ॥ ਰਹਿ ਕੇ-
 ਤਿਕ ਬਾਸੁਰ ਮਾਤ ਪਿਤਾ । ਮਿਲਿਕੈ ਸੁਤ^{੨੧} ਪੋਤ੍ਰਹਿ^{੨੨}, ਕੀਨ ਗਤਾ^{੨੩} । ਇਕ
 ਸਾਲ ਭਯੋ ਸੁਤਕੇ ਜਨਮੇ । ਮੁਖ ਹੇਰਤਿ ਮਾਤ ਖੁਸ਼ੀ ਮਨਮੇ॥੬੫॥ ਭਗਨੀ^{੨੪}
 ਮਨ ਕੀ ਸਭਿ ਜਾਨ ਰਿਦੇ । ਮੁਖ ਨਾਨਕ ਬੈਨ ਭਨੇ ਸੁਖ ਦੇ । ‘ਇਕ ਬਾਰਿਕ
 ਲੇ ਪ੍ਰਤਿਪਾਰ ਕਰੇ । ਤੁਮ ਆਨ ਵਿਚਾਰ ਕਛੂ ਨ ਧਰੋ’ ॥ ੬੬ ॥ ਸੁਨਿਕੈ
 ਹਰਖੀ ਸਰਸੀ^{੨੫} ਉਰਮੈ^{੨੬} । ਭਵ ਰੀਕ^{੨੭} ਮਦਾਰ^{੨੮} ਪਯੋ^{੨੯} ਘਰ ਮੈਂ ।
 ਮੁਖਕੀਜ^{੩੦} ਬਿਲੋਕਤਿ^{੩੧} ਲਾਲਤਿ ਹੈ^{੩੨} । ਅਤਿ ਨੇਹ^{੩੩} ਧਰੇ ਪ੍ਰਤਿਪਾਲਤਿ
 ਹੈ॥੬੭॥ ਏਹਗਾ॥ ਸਿਰੀਚੰਦ ਧਰਿ ਨਾਮ ਤਿਹ, ਪਾਯੋ ਉਛਰਾ^{੩੪} ਭਤੀਜ^{੩੫} ।
 ਉਰ ਅਨੰਦ ਬਹੁ ਨਾਨਕੀ ਸੇਦਰ ਲਖਜੋ^{੩੬} ਪ੍ਰਸੀਜ^{੩੭} ॥੬੮॥ ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ
 ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਗ੍ਰੰਥੇ ਪੂਰਬਾਰਧੇ ‘ਸਿਰੀ ਚੰਦ ਜਨਮ’ ਪ੍ਰਸੰਗ ਬਰਨਨੇ ਨਾਮ ਛਬੀਸਮੇ
 ਧਯਾਇ ॥ ੨੬ ॥

^੧ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਮਾਤਾ ਤੇ ਪਿਤਾ ਮਨ ਵਿਚ । ^੨ਚਰਨਾਂ ਪਰ । ^੩ਦੌੜਕੇ । ^੪ਪੁਤ੍ਰ ਦੇ । ^੫ਹੱਥ ।
^੬ਲਾਡ । ^੭ਸਣੇ । ^੮ਵੇਖਕੇ । ^੯ਮੂੰਹ । ^{੧੦}ਕਮਲ । ^{੧੧}ਜੈਸਾ । ^{੧੨}ਰਾਜਿਆਂ ਜੇਹਾ ।
^{੧੩}ਧੀ । ^{੧੪}ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਈ । ^{੧੫}ਤੇਹ ਦੂਰ ਹੋਈ । ^{੧੬}ਵੇਖਕੇ । ^{੧੭}ਪੁਤ੍ਰ ਦਾ । ^{੧੮}ਬਹੁਤਾ (ਅ) ਖਿੜਿਆ ।
^{੧੯}ਅਨੰਦ । ^{੨੦}ਬਹੁਤ । ^{੨੧}ਪੁਤ੍ਰ ਤੇ । ^{੨੨}ਪੋਤੇ ਨੂੰ । ^{੨੩}ਟੁਰ ਗਏ । ^{੨੪}ਬੇਬੇ ਜੀ ਦੇ । ^{੨੫}ਬਹੁਤ
(ਅ) ਖਿੜੀ । ^{੨੬}ਰਿਦੇ ਵਿਖੇ । ^{੨੭}ਜਨਮ ਦੇ ਕੰਗਾਲ ਨੇ । ^{੨੮}ਕਲਪ ਬਿੱਛ, ਸੁਰਗ ਦੇ ਪੰਜਾਂ
ਬਿੱਛਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਬਿੱਛ । ^{੨੯}ਪਾ ਲਿਆ । ^{੩੦}ਕਵਲ ਮੁਖ । ^{੩੧}ਵੇਖਦੀ ਹੈ । ^{੩੨}ਲਡਾਉਂਦੀ
ਹੈ । ^{੩੩}ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ । ^{੩੪}ਗੋਦੀ [ਸੰਸਾਰ, ਉਤਸੰਗ] । ^{੩੫}ਭਤੀਜਾ । ^{੩੬}ਭਰਾ ਨੂੰ ਜਾਣਿਆ ਕਿ ।
^{੩੭}ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੈ । *ਪਾ:-ਸਿਰ । †ਪਾ:-ਤੇਖਹਿ ਖਾ ਹਰਖੀ ।

੨੭, [ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਮੰਗਲ । ਮਨਸੁਖ ਤੇ ਭਗੀਰਥ ।]

ਦੋਹਰਾ ॥ ਚਰਨ ਸ਼ਰਨ ਗੁਰੁ ਪਰਨ ਮਨ, ਨਖਨ ਨਿਹਿਕ ਛਬਿ ਮੂਲ ।
ਹਰਨ ਮਰਨ ਭਵ ਨਿਜ ਜਨਿਨ, ਨਮੋ, ਹੋਹਿ ਅਨਕੂਲ ॥੧॥

[ਪਰਨ=ਪਰਣਾ, ਆਸਰਾ ।	ਨਖਨ=ਨਹੁੰ, ਨੋਹਾਂ ਦੀ ।
[ਨਿਹਿਕ=ਹੀਰਾ [ਸੰਸ: ਨਿਖੁ*]	ਛਬਿ=ਸੁੰਦਰਤਾ ।
{ ਭਵ=ਜਨਮ ।	ਹਰਨ ਮਰਨ ਭਵ=ਜਨਮ ਮਰਨ ਨੂੰ ਹਰ ਲੈਣ ਵਾਲੇ ।
{ ਜਨਿਨ=ਦਾਸਾਂ ਦੇ ।	ਅਨਕੂਲ=ਮੁਆਫਕ, ਜੋ ਵਿਰੁੱਧ ਕਦੇ ਨਾ
{ ਹੋਣ, ਸਦਾ ਸਹਾਈ ਰਹਿਣ ।	

ਅਰਥ-(ਸ੍ਰੀ) ਗੁਰੂ (ਜੀ ਦੇ ਉਨ੍ਹਾਂ) ਚਰਣਾਂ ਦੀ ਸ਼ਰਣ ਦਾ ਆਸਰਾ ਮਨ (ਵਿਚ ਲੈਕੇ) ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਵਾਂ (ਦੀ ਛਬੀ) ਹੀਰੇ ਦੀ ਛਬੀ ਦਾ ਬੀ ਮੂਲ ਹੈ, (ਅਤੇ ਜੋ) ਅਪਣੇ ਦਾਸਾਂ ਦੇ ਜਨਮ ਮਰਨ (ਆਦਿ ਦੁਖਾਂ ਨੂੰ) ਹਰ ਲੈਣ ਵਾਲੇ ਹਨ (ਐਸੇ ਚਰਣਾਂ ਪਰ ਮੇਰੀ) ਨਮਸਕਾਰ ਹੋਵੇ, (ਓਹ) ਸਦਾ ਮੇਰੇ ਤੇ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਹੋਣ ।

ਭਾਵ-ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਨਹੁੰਵਾਂ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾਈ ਨੂੰ ਹੀਰੇ ਨਾਲ ਸ਼ੋਭਾ ਦੇਂਦੇ ਹੋਏ ਦੱਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹੀਰੇ ਦੀ ਸ਼ੋਭਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਖਾਂ ਤੋਂ ਆਈ ਹੈ, ਅਰਥਾਤ ਓਹ ਹੀਰੇ ਤੋਂ ਭੀ ਵਧੀਕ ਸੁੰਦਰ ਹਨ । ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਚਰਣਾਂ ਦੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਹੁੰ ਇੰਨੇ ਸੁੰਦਰ ਹਨ ਆਤਮ ਮੰਡਲ ਵਿਚ ਕੀਹ ਕੀਮਤ ਹੈ ? ਦੱਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅਪਣੇ ਦਾਸਾਂ ਦੇ ਜਨਮ ਮਰਨ ਦੇ ਭੈ ਨੂੰ ਕੱਟਣ ਹਾਰੇ ਹਨ । ਜੋ ਪ੍ਰੇਮੀ ਸਤਿਗੁਰ ਜੀ ਦੇ ਚਰਣਾਂ ਦੇ ਧਿਆਨੀ ਹਨ, ਓਹਨਾਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਸਿੱਧ ਹੋਣ ਤੇ ਸਮਾਧੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਸਮਾਧੀ ਮੁਕਤੀ ਦਾਤਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਕਿਉਂ ਚਰਣਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਸਮਾਧੀ ਲਈ ਗੁਣਕਾਰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਹੈ ? ਇਸ ਲਈ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਓਹ ਚਰਣ ਹਨ ਓਹ ਆਤਮ ਪਦ ਆਰੂੜ ਸਦਾ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਿਚ ਨਿਮਗਨ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਗ ਅੰਗ ਵਿਚ ਆਤਮ ਚੰਗ ਭਰਪੂਰ ਤੇ ਰੱਬੀ ਰਸ ਭੁੱਲੂ ਭੁੱਲੂ ਪੈ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਸੀਸ ਤੋਂ ਲੈ, ਹੱਥਾਂ ਦੀਆਂ ਉਂਗਲੀਆਂ ਤੇ ਚਰਣਾਂ ਦੀਆਂ ਉਂਗਲੀਆਂ ਤੋਂ ਮਾਨੋ ਓਹ ਨੂਰ ਹਰ ਵੇਲੇ ਬਰਸ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਉਸ ਆਤਮ ਦਾਤ ਨਾਲ ਜੋ ਆਤਮ ਰਸ ਰੱਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਅੰਗਾਂ ਤੋਂ ਸੁਤੇ ਸਿੱਧ ਦਾਨ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਧਿਆਨੀ ਦੇ ਧਿਆਨ ਯਤਨ ਵਿਚ ਸਿੱਧੀ ਤੁਰੰਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ । ਐਸੇ ਸੁਖ ਦਾਤੇ ਚਰਣਾਂ ਲਈ ਅਰਦਾਸ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਓਹ ਸਦਾ ਮੇਰੇ ਤੇ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਹੋਣ । ਏਹੇ ਖਿਆਲ ਕਵਿ ਜੀ ਦਾ ਅਗਲੇ ਤ੍ਰੈਹਾਂ ਅਧਿਆਵਾਂ ਦੇ ਮੰਗਲਾਂ ਵਿਚ ਜਾਰੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ।

*ਨਿਖ=੧. ਸੋਨੇ ਦਾ ਟੁਕੜਾ, ੨. ਸੋਨੇ ਦਾ ਸਿੱਕਾ, ੩. ਸੋਨੇ ਦਾ ਤੇਲਾ, ੪. ਚਾਂਦੀ ਦਾ ਇਕਤੋਲ, ੫. ਵੈਦਯਕ ਦਾ ਇਕ ਤੋਲ, ੬. ਸੋਨਾ, ੭. ਸੋਨੇ ਦਾ ਬਰਤਨ, ੮. ਸੋਨੇ ਦਾ ਇਕ ਗਲੇ ਦਾ ਗਹਿਣਾ, ੯. ਹੀਰਾ ।

ਸ੍ਰੀ ਬਾਲਾ ਸੰਪੁਰ ਵਾਚ ॥ ਦੋਹਰਾ ॥ ਪੁਰਿ ਸੁਲਤਾਨ ਸਮੀਪ ਹੈ ਮੈਲਸੀਹਾਂ ਇਕ
ਗ੍ਰਾਮ । ਹੁਤੇ ਉਪਾਸਕ ਕਾਲਿਕਾ ਤਹਾਂ ਭਗੀਰਥ ਨਾਮ ॥ ੨ ॥ ਰੋਪਈ ॥
ਜਿਉਂ ਮਿਲਿ ਤਿਹ ਲਿਖ ਗੁਰਮਤਿ ਰੀਤੀ । ਤਿਉਂ ਮੈਂ ਕਹੈ ਸੁਨਹੁ ਕਰਿ
ਪ੍ਰੀਤੀ । ਭਾਉ ਧਰੇ ਸੇਵਤਿ ਨਿਤ ਕਾਲੀ । ਸੁਚ ਸੰਜਮ ਕਰਿ ਭੂਰ^੧ ਸੁਚਾਲੀ
॥੩॥ ਰਟਹਿ ਨਾਮ^੨ ਭੁਵਾ^੩ ਭਵਾਨੀ^੪ । ਜਗਦੇਬਾ^੫, ਤੈ ਗੁਨ ਕੀ ਖਾਨੀ ॥
ਅਸ਼ਟਭੁਜੀ, ਅਸ਼ਟਾਯੁਧ^੬ ਚਮਕਹਿ । ਦਾਂਤਨਿ^੭ ਪਾਂਤ^੮ ਬਿਸਾਲਾ^੯ ਦਮ-
ਕਹਿ ॥੪॥ ਲਾਲ ਬਿਲੋਚਨ^{੧੦} ਮੂੰਡਨਮਾਲੀ^{੧੧} । ਛੋਡਤਿ ਤੁੰਡਹਿ^{੧੨} ਜੂਲ^{੧੩}
ਕਰਾਲੀ^{੧੪} । ਸਿੰਘ^{੧੫} ਬਾਹਨੀ^{੧੬}, ਸੈਤਨਪਾਲੀ^{੧੭} । ਦੈਂਤ ਸੰਘਾਤ^{੧੮} ਸੰਘਾ-
ਰਨ^{੧੯} ਕਾਲੀ ॥੫॥ ਮਧੁਕੈਟਭ, ਮਹਿਖਾਸੁਰ^{੨੦} ਮਰਦਨ^{੨੧} । ਧੂਮ੍ਰਾਛ, ਚੰਡ
ਮੂੰਡ^{੨੨} ਚਕਰਦਨ^{੨੩} । ਰਕਤਬੀਜ^{੨੪} ਕੋ ਪਾਨੀ^{੨੫} ਰਕਤਾ^{੨੬} । ਸੁੰਭ ਨਿਸੰਭ^{੨੭}
ਹਨਨਿ^{੨੮} ਵਡ ਸ਼ਕਤਾ^{੨੯} ॥੬॥ ਅਭੈ ਦਾਨ ਦੈਨੀ ਤੁਲੋਕਾ । ਸਰਬ ਪੂਜਨ
ਨਿਤ ਸਰਬ ਅਸ਼ੋਕਾ^{੩੦} । ਜਗਤ ਕਾਰਨੀ, ਅਦਿ ਕਮਾਰੀ । ਉਮਾ^{੩੧} ਰਮਾ^{੩੨}
ਬਾਨੀ^{੩੩} ਤਨਧਾਰੀ^{੩੪} ॥੭॥ ਜੈ ਦੇਵੀ, ਜੈ ਚੰਡੀ^{੩੫}, ਕਪਾਲੀ^{੩੬} † । ਜੈ ਜੈ
ਅੰਬੇ^{੩੭} ਬਾਹੁ ਬਿਸਾਲੀ^{੩੮} । ਜੈ ਦੁਰਗੇ^{੩੯}, ਦੁਰ ਧਰਖਲ^{੪੦} ਗੋਰੀ^{੪੧} । ਤੁਝ
ਸੇਵਹਿ ਬਿਧਿ^{੪੨} ਸ਼ੰਕਰ^{੪੩} ਸ਼ੌਰੀ^{੪੪} ॥੮॥ ਜਗ ਉਪਜਾਵਨਿ, ਪਾਲਨਿ,
ਕਾਲਨਿ^{੪੫} । ਅਕਲੋਕੀ ਦੁਰਜਨ ਦਲ^{੪੬} ਸਾਲਨਿ^{੪੭} । ਅਸਿ ਧਰਨੀ^{੪੮}
ਹਰਨੀ ਅਗਜਾਨੀ । ਸੁਖ ਕਰਲੀ ਦਲਲੀ^{੪੯} ਦਯਤਾਨੀ^{੫੦} ॥੯॥ ਨਮੋ
^੧ਬਹੁਤ । ^੨ਸ਼ਿਵਾ । ^੩ਦੇਵੀ, ਸਾਰੇ ਦੇਵੀ ਦੇ ਨਾਮ ਟੁਰੇ ਹਨ । ^੪ਜਗਤ ਮਾਤਾ । ^੫ਅੱਠੇ
ਸ਼ਸਤ੍ਰ । ^੬ਦੇਵਾਂ ਦੀ । ^੭ਪੰਕਤੀ । ^੮ਬੜੀ । ^੯ਲਾਲ ਨੇਤ੍ਰ । ^{੧੦}ਸਿਰਾਂ (ਖੋਪਰੀਆਂ) ਦੀ ਮਾਲਾ ।
^{੧੧}ਮੁਖ ਤੋਂ । ^{੧੨}ਅੱਗ । ^{੧੩}ਭੁਯਾਨਕ । ^{੧੪}ਛੋਰ ਦੀ । ^{੧੫}ਸਵਾਰੀ ਵਾਲੀ । ^{੧੬}ਸੈਤਾਂ ਨੂੰ ਪਾਲਣ
ਵਾਲੀ । ^{੧੭}ਸਮੂਹ ਦੈਤਾਂ ਨੂੰ । ^{੧੮}ਨਾਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲੀ । ^{੧੯}ਮਹਿਖਾਸੁਰ ਨੂੰ ਮਲਨ ਵਾਲੀ ।
^{੨੦}ਨਾਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲੀ । ^{੨੧}ਪੀਣ ਵਾਲੀ । ^{੨੨}ਲਹੂ । ^{੨੩}ਨਾਸ਼ਕ । ^{੨੪}ਵੱਡੀ ਸ਼ਕਤੀ ਮਾਨ ।
^{੨੫}ਸਭ ਨੂੰ ਸ਼ੋਕ ਰਹਤ ਕਰਨ ਵਾਲੀ । ^{੨੬}ਪਾਰਬਤੀ । ^{੨੭}ਲੱਛਮੀ । ^{੨੮}ਸਰਸ੍ਵਤੀ । ^{੨੯}ਸਰੀਰ ਧਾਰਕ
ਹੋਈ । ^{੩੦}ਚੰਡੀ । ^{੩੧}ਮਹਾਂ ਕਾਲ ਦਾ ਨਾਮ ਕਪਾਲ ਹੈ ਉਸ ਦੀ ਜੇ ਹੋਵੇ ਸੇ ਕਪਾਲੀ । ਭਾਵ
ਜਗਤ ਮੂਲਕ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ, (ਅ) ਖੋਪਰੀਆਂ ਧਾਰਨ ਵਾਲੀ । ^{੩੨}ਮਾਤਾ । ^{੩੩}ਬਹੁਤੀਆਂ ਬਾਂਹਾਂ ਵਾਲੀ ।
^{੩੪}ਦੁਰਗਾ । ^{੩੫}ਦੈਤਾਂ ਨੂੰ ਦਬਾਉਣ ਵਾਲੀ, (ਅ) ਕਰਜਾ ਹੈ ਤੇਰਾ ਦਬਾਉਣਾ (ਦੈਤਾਂ ਨੂੰ) ।
^{੩੬}ਚਿੱਟੇ ਰੰਗ ਵਾਲੀ । ^{੩੭}ਬ੍ਰਹਮਾ । ^{੩੮}ਸ਼ਿਵ । ^{੩੯}ਸ਼ੌਰ=ਵਿਸ਼ਨੂੰ । ^{੪੦}ਲਯ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ।
^{੪੧}ਦੁਰਜਨਾਂ ਦੇ ਦਲਾਂ ਨੂੰ । ^{੪੨}ਦੁਖ ਦਾਤੀ । ^{੪੩}ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਧਾਰਨ ਵਾਲੀ । ^{੪੪}ਦਲਨ ਵਾਲੀ ।
^{੪੫}ਦੈਤਾਂ ਨੂੰ ।

*ਪਾ:-ਕੋ ।

†ਸਾਰੇ ਨਾਮ ਦੈਤਾਂ ਦੇ ਹਨ ।

‡ਪਾ:-ਕ੍ਰਿਪਾਲੀ ।

ਨਮੋ ਸਸਿ^੧ ਭਾਨੁ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ੀ^੨ । ਨਮੋ ਅਗੋਜਨਿ^੩ ਸਭਿ ਦੁਖ ਨਾਸੀ ।
 ਪਰਮ ਰੂਪ ਪ੍ਰਗਤਾ^੪ ਕੋਲਜਾਲੀ । ਨਮੋ ਮੰਗਲਾ^੫ ਭੋ ਸਰਬਾਲੀ ॥ ੧੦ ॥
 ਨਮੋ ਜੋਗ ਮਾਯਾ^੬, ਬਰਦਾਨੀ^੭ । ਸਰਬ ਸਸਤੁ ਰੂਪਾ ਸਭਿ ਜਾਨੀ
 ਬਰਬੰਡਨਿ^੮ ਭੁਜਦੰਡ ਅਖੰਡੀ^੯ । ਨਮੋ ਨਮੋ ਪਗ ਚੰਡਿ ਪ੍ਰਚੰਡੀ^{੧੦} ॥ ੧੧ ॥
 ਵੇਹਗਾ ॥ ਅਸ^{੧੧} ਪ੍ਰਕਾਰ ਬਹੁ ਨਾਮ ਜਪਿ ਪੂਜਿ ਕਾਲਕਾ ਮਾਤ । ਹਰਣ-
 ਤਿਮਰ ਅੰਗਜਾਨਕੈ^{੧੨} ਚਹਿਤਿ ਰਿਦੇ ਦਿਨ ਰਾਤਿ ॥ ੧੨ ॥ ਰੋਪਈ ॥ ਏਕ
 ਦਿਵਸ ਸੁਰਿ^{੧੩} ਸੰਜਮਿ ਸਾਥਾ । ਬੰਦਹਿ ਧਰ ਪਰ^{੧੪} ਧਰਿ ਕਰਿ ਮਾਥਾ ॥ ਸੇਵਾ
 ਕਰਤ੍ਰੇ ਬਾਸੁਰ ਬੀਤਾ । ਤਦਪਿ^{੧੫} ਨ ਤਜਹਿ ਬਧੀ ਚਿਤ ਪ੍ਰੀਤਾ ॥ ੧੩ ॥
 ਰਹੈ ਕਾਲਿਕਾ ਮੰਦਰ ਮਾਂਹੀ । ਸਦਨ ਨ ਗਮਨੈ ਅਤਿ ਚਿਤ ਚਾਹੀ ।
 ਅਰਧ ਨਿਸਾ^{੧੬} ਬੀਤੀ ਅਲਸਾਵਾ । ਤਬਹਿ ਚੰਡਿਕਾ ਸੁਪਨ ਦਿਖਾਵਾ ॥
 ੧੪ ॥ ਭੋ ਸੁਮਤੇ^{੧੭} ! ਜੁ ਮਨੋਰਥ ਤੋਰਾ । ਹੋਇ ਸਪੂਰਨ ਇਹ ਬਰ ਮੋਰਾ ।
 ਨਿਜ ਸਰੂਪ ਕੋ ਲਖਿਹੈ ਗਜਾਨਾ । ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਹੈ ਅਪਵਰਗ^{੧੮} ਮਹਾਨਾ^{੧੯} ॥
 ੧੫ ॥ ਪਰਾਲਬਧ ਹੈ ਤਨ ਕੀ ਜੋ ਲੋ^{੨੦} । ਸੇਵਹੁ ਸ੍ਰੀ ਨਾਨਕ ਪਗ ਤੋ ਲੋ^{੨੧} *
 ਪੁਰਿ ਸੁਲਤਾਨਹਿ ਕੀਨਿ ਦੁਕਾਨਾ । ਦੁਰੈ ਰਹਤਿ ਹੈ^{੨੨} ਜਾਇ ਨ ਜਾਨਾ ॥
 ੧੬ ॥ ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾਰ ਰੂਪ ਅਵਤਾਰਾ^{੨੩} । ਕਲਿ ਨਰ ਤਾਰਨ ਕੋ ਤਨ ਧਾਰਾ ।

* ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਤੇ । * ਸੂਰਜ ਨੂੰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਣ ਵਾਲੀ । * ਨਾਸ਼ ਤੋਂ ਰਹਿਤ । * ਰੂਪ
 ਰੂਪ (ਅ) ਸਰਸ੍ਵਤੀ । * ਖੁਸ਼ੀ ਦਾਤੀ । * ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਦੀ ਮਾਯਾ, ਜਗਤ ਰਚਨ
 ਸਮੇਂ ਦੀ ਰੱਬ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਸਰੂਪਾ । * ਵਰ ਦਾਤੀ । * ਬਲਵਾਲੀ । * ਨਾ ਖੰਭੇ ਜਾਣ
 ਵਾਲੀ । * ਇਸ । * ਅਗਜਾਨ ਦਾ ਅਨੁਭਵ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ । * ਪਵਿੱਤਰਤਾ । * ਧਰਤੀ ਤੇ ।
 * ਤਾਂ ਭੀ । * ਅੱਧੀ ਰਾਤ । * ਹੋ ਮ੍ਰਿਸ਼ਟ ਪੁਰਸ਼ । * ਮੁਕਤੀ । * ਵੱਡੀ । * ਜਦ ਤਕ । * ਤਦ
 ਤਕ । * ਛਿਪੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ।

* ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਵਿਚ ਦੇਵੀ ਨੂੰ ਮੁਕਤੀ ਦੇਣੇ ਅਸਮਰੱਥ ਲਿਖਿਆ ਹੈ,
 ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਦੇਵੀ ਏਥੇ ਅਪਣੇ ਭਗਤ ਨੂੰ ਮੁਕਤੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਵਾਸਤੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦੀ
 ਸੇਵਾ ਵਾਸਤੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇਂਦੀ ਦੱਸੀ ਹੈ, ਯਥਾ:—ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਵਾਕ—ਤੁ ਕਹੀਅਤ ਹੀ ਆਇ
 ਭਵਾਨੀ ॥ ਮੁਕਤਿ ਕੀ ਬਰੀਆ ਕਹਾ ਛਪਾਨੀ ॥ ੪ ॥

† ਇਥੇ ਭਾਈ ਸਿਤੋਖ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇਵੀ ਦੀ ਜ਼ਬਾਨੀ ਕਹਿ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ ਗੁਰੂ
 ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਕਰਤਾਰ ਦਾ ਅਵਤਾਰ ਹਨ, ਜਿਸਦੇ ਅਰਥ ਹਨ ਕਿ ਸਭ ਤੋਂ
 ਉੱਚੇ ਹਨ, ਫਿਰ ਕਦੇ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹੀ ਭਾਈ ਸਿਤੋਖ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ
 ਦੇਵੀ ਬਾਬਤ ਲੇਖਾਂ ਤੋਂ ਦੇਵੀ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਸਮਝਿਆ ਜਾਵੇ ?
 [੪੫੧ ਸੁਭ ਵੇਲੇ ਅਗਲੇ ਪੰਨੇ ਦੇ ਹੇਠਾਂ]

ਧਰਿ ਸ਼ਰਧਾ ਦਰਸਹੁ ਦੁਖ ਦਾਹੁ^੧ । ਜਗ ਜੀਵਨ ਕੋ ਲੇਵਹੁ ਲਾਹੁ^੨ ॥
 ੧੭ ॥ ਇਤੇ ਮਾਤੁ ਮਹਿ ਖਲੇ ਭਿਲੋਚਨ^੩ । ਲਖਿ ਸੁਪਨੇ ਕੋ ਕਰਿ ਬਹੁ
 ਸੋਚਨ । ਭੋਰ^੪ ਹੋਤਿ ਲੋ ਦਿਫ^੫ ਬੈਰਾਗਾ । ਭਯੋ ਰਿਦੈ ਨਿਜ ਕੁਟੰਬ
 ਤਯਾਗਾ ॥੧੮॥ ਗ੍ਰਾਮ ਚੋਧਰਤਾ ਆਦਿ ਬਿਭੂਤੀ^੬ । ਤਜਿ ਗਮਨੈ ਅਤਿਸ਼ੈ
 ਮਤਿ ਪੁਤੀ^੭ । ਰੋਕੇ ਰਹੇ ਨਰ ਰੁਕਤਿ ਨ ਕੋਸੇ । ਪ੍ਰੇਮ ਪ੍ਰਵਾਹਿ ਬਹੁਨੈ ਹੜ
 ਜੈਸੇ ॥੧੯॥ ਆਵਾ ਪੁਰਿ ਸੁਲਤਾਨਹਿ ਤੂਰਨ । ਪ੍ਰੇਮ ਸੰਗਿ ਹਿਰਦਾ ਪਰਿ-
 ਪੂਰਨ । ਜਹਿ ਆਪਨ^੮ ਪਰ ਜਾਰਕ^੯ ਭੀਰਾ । ਦਰਸਨ ਹੋਤਹਿ^{੧੦} ਹੋਤਿ
 ਅਧੀਰਾ ॥੨੦॥ ਪਗ ਪਰ ਪਰਿ ਰਹੁਨੈ ਦੇਡ ਸਮਾਨ^{੧੧} । ਬਨਾਕੁਲ ਭਾਤਨ-
 ਸੁਧਿ ਬਿਸਰਾਨਾ । ਸਭਿ ਬ੍ਰਿਤਾਂਤ ਲਖਿ ਕਰਿ ਜਗਨਾਥਾ । ਹਾਥ ਛੁਹਾਯੋ
 ਮਾਥਹਿ ਸਾਥਾ ॥੨੧॥ ਭੁਜਾ ਪਕਰਿ ਕੈ ਬਹੁਰ ਬਿਠਾਯੋ । ਸ੍ਰੀ ਮੁਖ ਕੋਮਲ
 ਵਾਕ ਅਲਾਯੋ । ‘ਕੌਨ ਮਨੋਰਥ, ਕਿਹ^{੧੨} ਤੇ ਆਵਾ ? ਚਹੁਨੈ ਸੁ ਦੇਉ
 ਕਹੋ ਮਨਭਾਵਾ^{੧੩} ॥੨੨॥ ਸੁਨਤਿ ਭਗੀਰਥਬੋਲਨੈ ਬਾਨੀ । ‘ਸਭਿ ਜਾਨਤਿ ਹੋ
 ਤੁਮ ਗੁਨ ਖਾਨੀ । ਤਦਪਿ ਕਹੋ ਬੂਝਨਿ^{੧੪} ਅਨੁਸਾਰੀ^{੧੫} । ਰਹੁਨੈ ਚਹਿਤਿ
 ਹੋ ਸ਼ਰਨ ਤੁਮਾਰੀ ॥੨੩॥ ਗ੍ਰਾਮ ਮੈਲਸੀਹੋ ਮਹਿ ਧਾਮਾ^{੧੬} । ਕਰੋ ਉਪਾਸਨ
 ਕਾਲੀ ਨਾਮਾ । ਕ੍ਰਿਪਾ ਕੀਨਿ ਮੁਖ ਪਰ ਜਗਮਾਈ । ਸੁਮਤਿ ਦੀਨਿ ਕਹਿ
 ਗਾਥ^{੧੭} ਬੁਝਾਈ^{੧੮} ॥੨੪॥ ਮੈਂ ਆਯੋ ਤੁਮ ਸੇਵਨ ਚਰਨਾ । ਨਮੋ ਨਮੋ ਭੋ
 ਅਸ਼ਰਨ ਸ਼ਰਨਾ^{੧੯} । ਸੁਨੀ ਸੁਨ ਮਹਿ ਬਿਨੈ ਬਿਸਾਲਾ । ਪਰਮ ਪ੍ਰਸੀਦੇ^{੨੦}
 ਦੀਨ ਦਯਾਲਾ ॥੨੫॥ ਜਗਤ ਸਭਿਹਿ ਪਰਪੀਚ^{੨੧} ਦਿਖਾਯੋ । ਬਹੁਰੋ ਅਪਨੀ

^੧ਨਾਸ਼ਕ । ^੨ਅੱਖਾਂ, ^੩ਸਵੇਰਾ, ^੪ਪੱਕਾ । ^੫ਅਸ਼ੁਰਜ ਦੇ ਸਾਮਾਨ । ^੬ਜਿਸਦੀ ਬੁੱਧੀ ਬਹੁਤ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਸੀ ।
^੭ਹੱਟ । ^੮ਮੰਗਤਿਆਂ ਦੀ । ^੯ਵਾਸਤੇ । ^{੧੦}ਭੰਡੇ ਵਾਂਗ ਭਾਵ ਲੰਬਾ ਪੈ ਰਿਹਾ ਪੈਰ ਉਤੇ ।
^{੧੧}ਕਿੱਥੋਂ । ^{੧੨}ਮਨ ਭਾਉਂਦੀ ਗੱਲ ਆਖ । ^{੧੩}(ਆਪਦੇ) ਪੁੱਛਣ । ^{੧੪}ਮੁਜਬ । ^{੧੫}ਘਰ ਹੈ ।
^{੧੬}ਕਥਾ, ਗਲ । ^{੧੭}ਸਮਝਾਈ । ^{੧੮}ਹੋ ਸ਼ਰਨ ਹੀਨਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਰਨ ਦਾਤੇ । ^{੧੯}ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਏ । ^{੨੦}ਮਿਥਿਆ ।
^{੨੧}ਘੇਰੇ (ਪਿਛੇ ਪੈਰਾਂ ਦੀ ਥਾਂ) ਟੁਕ ।

ਸ੍ਰੀ ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਟੀਕੇ ਗਰਬ ਗੰਜਨੀ ਵਿਚ ਕਵਿ ਜੀ ਆਪ ਦੱਸਦੇ ਹਨ ਕਿ
 ਅਨੰਦ ਘਨ ਨੇ ਦਸਮ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਗੁਰੂ ਦੇਵੀ ਦੱਸਕੇ ਭੁੱਲ ਕੀਤੀ ਹੈ । ਕਵਿ ਜੀ
 ਉਥੇ ਦੱਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਦੇਵੀ ਗੁਰੂ ਨਹੀਂ ਹੈ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਦਾ, ਤੇ ਆਪ ਪ੍ਰਮਾਣ
 ਦੇਂਦੇ ਹਨ । ‘ਆਦਿ ਅੰਤਿ ਏਕੋ ਅਵਤਾਰਾ । ਸੋਈ ਗੁਰੂ ਸਮਝੀਅਹੁ ਹਮਾਰਾ’ । ਇਹ ਦਸਮੇ
 ਗੁਰੂ ਦਾ ਵਾਕ ਦੇਕੇ ਭਾਈ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਉਥੇ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਦਾ ਗੁਰੂ ‘ਵਾਹਿਗੁਰੂ’ ਨੂੰ
 ਸਿੱਧ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਦੇਵੀ ਗੁਰੂ ਨਹੀਂ ਹੈ । ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਲਈ ਦੇਖੋ ਰੁਤ ੩ ਅੰਸੂ ੧੨ ਦੇ ਅੰਤ ਦੀ ਟੁਕ ।
 ਅਤੇ ਇਸੇ ਗ੍ਰੰਥਾਵਲੀ ਦੀ ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ ਦਾ ‘ਕਵੀ ਜੀ ਦੀ ਇਸ਼ਟਾਪਤੀ’ ਵਾਲਾ ਲੇਖ ।

ਸੇਵ ਲਗਾਯੋ। ਰਹਤਿ ਭਯੋ ਦਰਸਨ ਨਿਤ ਕਰਿਹੀ। ਚਰਨ ਪਖਾਰਿ^੧ ਹਰਖ
ਉਰ ਧਰਿਹੀ॥੨੬॥ ਜਿਉਂ ਕਰੁਨਾ ਨਿਧਿ^੨ ਦੇਹਿ ਰਜਾਈ^੩। ਤੈਸੇ ਕਰਹਿ ਸਦਾ
ਮਨ ਭਾਈ। ਬੀਤਯੋ ਅਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕਛੁ ਕਾਲਾ। ਸ਼ਰਧਾ ਧਾਰਤਿ ਰਿਦੈ
ਬਿਸਾਲ॥੨੭॥ ਗਮਨਯੋ ਨਿਜ ਪੁਰਿ ਤੇ ਮਰਦਾਨਾ॥ ਆਯੋ ਗੁਰ ਢਿਗ ਪੁਰਿ
ਸੁਲਤਾਨਾ। ਬੰਦਨ ਕਰਿ ਉਚਰਯੋ ਕਲਾਨਾ। ਬੈਸ ਗਯੋ ਪੁਨਿ ਭਾਗ
ਮਹਾਨਾ^੪॥੨੮॥ ਤਲਵੰਡੀ ਕੇ ਕੁਸ਼ਲ^੫ ਸੰਦੇਸ਼ੇ^੬। ਦੇਤਿ ਭਯੋ ਬੂਝੇ ਗੁਰ
ਜੈਸੇ। ਅਪਨ ਪਯੋਜਨ^੭ ਬਹੁਰ ਸੁਨਾਯੋ। ਜਾਂਕੇ ਹਿਤ^੮ ਚਲਿ ਕਾਰਿ ਪੁਰਿ
ਆਯੋ॥੨੯॥ ਸੁਨਿ ਜਜਮਾਨ^੯। ਬਚਨ ਤੁਮ ਭਾਖਾ। ਤਜਹੁ ਅਪਰ ਜਾਚਨ^{੧੦}
ਅਭਿਲਾਖਾ^{੧੧}। ਯਾਂਤੇ ਮਾਂਗੀ ਮੈਂ ਨਹਿ ਕੋਊ। ਤੁਮਰੇ ਬਚਨ ਚਿਤਾਰਤਿ^{੧੨}
ਸੋਊ॥੩੦॥ ਔਰ ਚਲਤਿ ਨੀਕੀ ਗੁਜਰਾਨਾ^{੧੩}। ਤਨਿਯਾ^{੧੪} ਬਜਾਹਨਿ^{੧੫}
ਖਰਚ ਮਹਾਨਾ। ਤਾਂਕੀ ਸ਼ਕਤਿ ਨ ਸਦਨ ਹਮਾਰੇ। ਯਾ ਹਿਤ ਆਯੋ ਨਿ-
ਕਟਿ ਤੁਮਾਰੇ॥੩੧॥ ਅਸਿ ਪ੍ਰਕਾਰ ਸੁਨਿ ਕਰਿ ਸੁਖਰਾਜਾ। ਤਿਹ ਛਿਨ ਹੁਤੇ
ਭਗੀਰਥ ਪਾਸਾ। ਤਾਂਸੇ ਬੋਲੇ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਿਧਾਨਾ। ਕਰਹੁ ਕਾਜ ਤੂੰ ਪਰਮ
ਸਯਾਨਾ॥੩੨॥ ਬਜਾਹ ਸੋਜ^{੧੬} ਲਿਖਿ ਕਾਗਦ ਸਭਿਹੀ। ਗਮਨਹੁ ਲਵਪੁਰਿ^{੧੭}
ਮਾਰਗ ਅਬ ਹੀ। ਇਹ ਸਥਾਨ ਹੈ ਵਸਤੁ ਨ ਪੂਰੀ। ਤਹਿ ਬਿਲੋਕਿ ਕੈ
ਆਨਹੁ ਰੂਰੀ^{੧੮}॥੩੩॥ ਰਜਨੀ^{੧੯} ਏਕ ਬਸਹੁ ਪੁਰਿ^{੨੦} ਮਾਂਹੀ। ਤੂਰਨ
ਆਵਨ ਬਿਲਮਹੁ ਨਾਂਹੀ। ਧਰਿ ਰਜਾਇ ਸਿਰ ਪਰ ਜਗਨਾਥਾ^{੨੧}। ਲਿਖਯੋ
ਬੂਝਿ^{੨੨} ਮਰਦਾਨੇ ਸਾਥਾ^{੨੩}॥੩੪॥ ਬਾਂਛਿਤਿ ਦਰਬ ਲੇਯ ਨਿਜ ਹਾਥਾ।
ਗਮਨਯੋ ਪੰਥ ਨਾਇ^{੨੪} ਪਦ^{੨੫} ਮਾਥਾ^{੨੬}। ਪਹੁੰਚਯੋ ਲਵਪੁਰਿ ਨਗਰ
ਮਝਾਰਾ। ਇਕ ਦੁਕਾਨ ਪੁਰ ਸ਼ਾਹ ਨਿਹਾਰਾ॥੩੫॥ ਮਨਸੁਖ ਨਾਮ ਹੁਤੇ
ਜਿਸ ਕੇਰੋ। ਧਨੀ ਅਧਿਕ ਵਾਪਾਰ ਘਨੇਰੋ। ਤਿਹਕੇ ਸਾਥ ਕਹੀ ਨਿਜ
ਗਾਥਾ। ਸਰਬ ਦਰਬ ਕੇ ਲੇਕਰਿ ਹਾਥਾ॥੩੬॥ ਬਜਾਹ ਸੋਜ ਕਾਗਦ ਪਰ

^੧ਧੋਵੇ। ^੨ਕਿਰਪਾ ਦੇ ਸਮੁੰਦਰ। ^੩ਆਗਿਆ। ^੪ਜਿਸ (ਮਰਦਾਨੇ) ਦੇ ਭਾਗ ਵਡੇ ਸਨ। ^੫ਸੁਖ
ਦੇ। ^੬ਸਨੇਹੇ। ^੭ਆਪਣਾ ਮਤਲਬ। ^੮ਜਿਸ ਵਾਸਤੇ। ^੯ਹੋਰ ਬੇਂ ਮੰਗਣ ਦੀ। ^{੧੦}ਇੱਛਾ।
^{੧੧}ਜਾਦ ਕਰਕੇ। ^{੧੨}ਹੋਰ ਗੁਜਰਾਨ ਤਾਂ ਚੰਗੀ ਚਲਦੀ ਹੈ। ^{੧੩}ਧੀ ਦੇ। ^{੧੪}ਵਿਆਹ ਕਰਨ ਦਾ।
^{੧੫}ਵਿਆਹ ਦਾ ਸਮਾਨ। ^{੧੬}ਲਾਹੌਰ। ^{੧੭}ਸੁੰਦਰ। ^{੧੮}ਰਾਤ। ^{੧੯}ਭਾਵ ਲਾਹੌਰ। ^{੨੦}ਭਾਵ ਗੁਰੂ
ਜੀ ਦੀ। ^{੨੧}ਪੁੱਛਕੇ। ^{੨੨}ਕੋਲੋਂ। ^{੨੩}ਨਿਵਾਕੇ। ^{੨੪}ਚਰਨਾਂ ਪੁਰ। ^{੨੫}ਮੱਥਾ।

*ਪਾ:-ਸੁਨ ਸ੍ਰੀ ਪ੍ਰਭੂ।

ਜੇਤੀ । ਆਪ ਸਰਬ ਲੈ ਦੀਜੈ ਤੇਤੀ । ਏਕ ਨਿਸਾ ਬਸਿਹੋਂ ਇਸ ਨਗਰਾ ।
 ਤੂਰਨ ਕਰਿਯੋ ਕਾਰਜ ਸਗਰਾ^੧ ॥੩੭॥ ਸੁਨਿ ਕਰਿ ਮਨਸੁਖ ਤਿਹ ਸਨ-
 ਮਾਨਾ^੨ । ਨਿਕਟਿ ਬਿਠਾਯੋ ਬਚਨ ਬਖਾਨਾ । ‘ਅਬ ਪ੍ਰਦੋਖ ਭੀ^੩ ਕਰਹੁ
 ਨਿਵੇਸਾ^੪ । ਭੋਰਿ ਹੋਤਿ ਲੇ ਵਸਤੁ ਸੁ ਦੇਸਾ^੫’ ॥ ੩੮ ॥ ਸੈ ਕਾਗਦ ਪੁਨ
 ਪਠਯੋ^੬ ਵਿਚਾਰੀ । ‘ਅਵਰ ਵਸਤੁ ਸਭਿ ਹੋਇ ਤਯਾਰੀ । ਬਿਲਮ ਲਗਹਿ
 ਕਰਿਵਾਵਤਿ ਚੂੜਾ । ਜੋ ਲੀਯੋ ਚਾਹਤਿ ਹੈਂ ਰੂੜਾ^੭’ ॥੩੯॥ ਤਬਹਿ ਭਗੀਰਥ
 ਬੋਲਯੋ ਬਾਨੀ । ਸੁਨਹੁ ਸ਼ਾਹੁ ! ਵਿਪਰੀਤਿ ਕਹਾਨੀ^੮ । ਦੂਜੀ ਨਿਸਾ^੯ ਰਹੋਂ
 ਜੇ ਨਗਰਾ । ਬਾਦ ਜਨਮ ਜਾਵਹਿ ਮੁਝ ਸਗਰਾ^{੧੦} ॥੪੦॥ ਕਹਯੋ ਸ਼ਾਹੁ ‘ਕੋ
 ਯਾ ਕੋ ਕਾਰਣ ? ਉਰ ਸਿਸੈ ਭਾ^{੧੧} ਕਰਹੁ ਨਿਵਾਰਣ । ਜੋ ਮਾਨਵ^{੧੨} ਭੋਜਯੋ
 ਨਿਪਤਾਦੁ^{੧੩} । ਉਚਰੈ ਯੋਨ-ਜਨਮ ਹੁਇ ਬਾਦੁ-’ ॥੪੧॥ ‘ਸੁਨਹੁ ਸ਼ਾਹੁ ਮਮ
 ਸਤਿਗੁਰ ਪੂਰਾ । ਜਾਂਕੋ ਬਚਨ ਹੋਤਿ ਨਹਿ ਉਰਾ^{੧੪} । ਤਿਨ ਕੀ ਆਇਸੁ^{੧੫}
 ਜਾਨਹੁ ਐਸ । ਦੂਜੀ ਨਿਸ ਪੁਰਿ^{੧੬} ਰਹੋਂ ਨ ਜੈਸੇ*’ ॥ ੪੨ ॥ ਸੁਨਿ
 ਕਰਿ ਮਨਸੁਖ ਬਚਨ ਬਖਾਨਾ । ‘ਕਲੀ ਕਾਲ ਅਤਿਸੈ ਬਲਵਾਨਾ ।
 ਇਸ ਮਹਿ ਐਸੋ ਕੋਇ ਨ ਪੂਰਾ । ਤੂੰ ਭਾਖਤਿ ਜੈਸੇ ਜਸੁ ਰੂਰਾ^{੧੭}’ ॥ ੪੩ ॥
 ‘ਭੋਸੁਮਤੇ^{੧੮} ਨਹਿ ਕੀਜੈ ਸੇਸਾ । ਜਿਸਕੀ ਮੈਂ ਭਾਖਤਿ ਸੁ ਪ੍ਰਸੈਸਾ^{੧੯} । ਤਿਸ
 ਮਹਿ ਧਰਹੁ ਜਿ ਸਰਧਾ ਪੂਰੀ । ਜਗਤ ਕੁਬੰਧਨ ਹਰਹਹਿ ਦੂਰੀ ॥ ੪੪ ॥
 ਕਲੀਕਾਲ ਤਾਰਨ^{੨੦} ਕਰਤਾਰਾ^{੨੧} । ਨਿਜ ਸਰੂਪ ਕੀਨੋ ਅਵਤਾਰਾ । ਜਿਹਕੇ
 ਜਾਗਹਿ ਭਾਗ ਮਹਾਨਾ । ਸੋ ਮਹਿਮਾ ਜਾਨਹਿ ਮਤਿਵਾਨਾ ॥੪੫॥ ਲੋਕਿਕ
 ਰੀਤਿ ਕਰਹਿ ਨਿਰਬਾਹੁ । ਰਿਦੇ ਗਮਾਨ ਘਨ^{੨੨} ਅਗਮ ਅਥਾਹੁ । ਸਰਬ
 ਘਟਨ ਕੇ ਅੰਤਰਜਾਮੀ । ਨਮੰਤਾ^{੨੩} ਚੌਦਹਿ ਲੋਕਨਿ^{੨੪} ਸ੍ਵਾਮੀ’ ॥੪੬॥ ਸੀਤ
 ਮਿਲਨ ਕੀ ਜਿਹ ਅਭਿਲਾਖਾ । ਅਸ ਮਨਸੁਖ ਬਹੁਰੋ ਬਚ^{੨੫} ਭਾਖਾ ।
 ‘ਜੇ ਮੁਝ ਦੇ ਕਛੁ ਕਲਾ ਦਿਖਾਈ । ਤਬ ਹੋਵੋਂ ਮੈਂ ਸਿਖ ਹਿਤ ਲਾਈ

^੧ਆਦਰ ਕੀਤਾ । ^੨ਸੰਧਯਾ ਹੋ ਗਈ ਹੈ । ^੩ਨਿਵਾਸ । ^੪ਲੈ ਦਿਆਂਗਾ । ^੫ਪੜ੍ਹਿਆ । ^੬ਸੁੰਦਰ ।
^੭ਗਲ ਪੁੱਤੀ ਹੈ । ^੮ਦੂਜੀ ਰਾਤ । ^੯ਹੋਇਆ ਹੈ । ^{੧੦}ਮਨੁਖ । ^{੧੧}ਕਿਸੇ ਰਾਜੇ ਆਦਿਕ ਨੇ । ^{੧੨}ਖਾਲੀ
 ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ । ^{੧੩}ਆਗਾਜ਼ । ^{੧੪}ਭਾਵ ਲਾਹੌਰ । ^{੧੫}ਸੁੰਦਰ ਜਸ । ^{੧੬}ਹੋ ਬੁਧੀਵਾਨ ! । ^{੧੭}ਮਹਿਮਾ ।
^{੧੮}ਤਾਰਨ ਵਾਸਤੇ । ^{੧੯}ਕਰਤਾਰ ਨੇ । ^{੨੦}ਸੰਘਣਾ ਭਾਵ ਅਵਿਰਲ, ਇਕ ਰਸ । ^{੨੧}ਪ੍ਰੇਰਕ ।
^{੨੨}ਚੌਦਾਂ-ਲੋਕਾਂ ਦਾ । ^{੨੩}ਬਚਨ । *ਪਾ।-ਕੈਸੇ ।

॥ ੪੭॥ ਦੰਭੀ ਸਾਧੁ ਮਿਲੇ ਬਹੁਤੇਰੇ । ਸ਼ਾਂਤਿ ਨ ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਭੀ^੧ ਕਿਹ ਹੋਰੇ^੨ ।
 ਯਾਂਤੇ ਮੁਝੈ ਨ ਉਪਜਤਿ ਪ੍ਰੀਤਾ । ਬਿਨ ਅਸਮਤਿ^੩ ਨਹਿ ਹੋਤਿ ਪ੍ਰਤੀਤਾ^੪ ॥
 ੪੮ ॥ ਕਹਤਿ ਭਗੀਰਥ 'ਸ਼ਾਹੁ ! ਸੁਨੀਜੈ । ਰਿਦੈ ਕੁਤਰਕਨ^੫ ਦੂਰ
 ਕਰੀਜੈ । ਸ਼ਰਧਾ ਧਾਰਿ ਦੇਖਿਯੋ ਦਰਸਨ । ਬਿਨੈ ਸਹਿਤ ਕੀਜੈ ਪਗ
 ਪਰਸਨ ॥ ੪੯ ॥ ਬਚਨ ਸੁਨਤਿ ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਹੈ ਸ਼ਾਂਤਾ । ਨਿਜ ਸਰੂਪ ਕੀ
 ਪਾਵਹਿ ਗਯਾਤਾ । ਜੇਕਰਿ ਕਲਾ ਚਹਿਤਿ ਤੁਮ ਦੇਖਾ । ਯਹਿ ਕੁਛ ਬਾਤ
 ਨ ਤਹਾਂ ਵਿਸ਼ੇਖਾ^੬ ॥ ੫੦ ॥ ਉਦਿਧ^੭ ਨਿਕਟਿ ਤੇ ਜਲਕਨ^੮ ਜੋਈ । ਜਾਚੇ^੯
 ਤਹਾਂ ਨ ਘਾਟੋ ਕੋਈ । ਦਿਢ ਨਿਸ਼ਚਾ ਕਰਿ ਚਲਿ ਮੁੜ ਸੀਗਾ । ਪੁਰਹਿ
 ਸਤਿਗੁਰ ਤੋਰ ਉਮੰਗਾ^{੧੦} ॥ ੫੧ ॥ ਮਨਸੁਖ ਸੁਨਿ ਕਰਿ ਸੁਨਨ ਬੰਨਾ ।
 ਚਲਨ ਚਾਹਿ ਭੀ ਢਿਗ ਗੁਨ ਐਨਾ^{੧੧} । ਕਰਿ ਸੰਭਾਖਣ^{੧੨} ਆਪਸ ਮਾਂਹੀ ।
 ਅਸਨ ਅਚਰੈ^{੧੩} ਕਿਯ ਮੈਨ^{੧੪} ਤਹਾਂਹੀ ॥ ੫੨ ॥ ਭੋਰ ਹੋਤਿ ਉਠਿ ਕੀਨ
 ਸ਼ਨਾਨਾ । ਸੋਜ ਬਨਜ ਲੀਨੀ ਬਿਧਿ ਨਾਨਾ । ਮਨਸੁਖ ਕਹੈ ਭਗੀਰਥ
 ਸੀਗਾ । 'ਇਕ ਚੁੜਾ ਮਮ ਸਦਨ^{੧੫} ਸੁ ਰੰਗਾ ॥ ੫੩ ॥ ਤਾਂਕੋ ਬੇਚਨ
 ਕਰੋਂ ਕਦਾਇ ਨ^{੧੬} । ਸੋ ਮੈਂ ਦੇਵੋਂ ਤਿਨਹਿ^{੧੭} ਉਪਾਇਨ^{੧੮} । ਅਪਰ^{੧੯}
 ਖਰੀਦਨ ਜੇ ਮਤ ਤੇਰੀ । ਦੂਜੀ ਨਿਸਾ^{੨੦} ਬਸਨ^{੨੧} ਹੈ ਦੋਰੀ^{੨੨} ॥ ੫੪ ॥
 ਸੁਨਤਿ ਭਗੀਰਥ ਭਾਖੀ ਬਾਨੀ । 'ਤਸ^{੨੩} ਕਰਿਯੋ ਜਸ^{੨੪} ਬਿਧਿ ਮਨ
 ਠਾਨੀ^{੨੫} । ਬਸਾਹ ਸੋਜ ਲੋਕਰਿ ਸਭਿ ਰੂਰੀ । ਮਗ ਗਮਨੇ ਯੁਗ^{੨੬} ਜਿਨ
 ਮਤਿ ਭੂਰੀ ॥ ੫੫ ॥ ਮਨਸੁਖ ਕਹੈ 'ਲੋਧ ਮੁੜ ਨਾਮਾ । ਕਰਹਿ ਅਵਾ-
 ਹਨ^{੨੭} ਜੇ ਸਖਧਾਮਾ^{੨੮} । ਦਿਢ^{੨੯} ਪ੍ਰਤੀਤ ਤਬ ਉਰ ਮਹਿ ਜਾਗੈ ।
 ਸਤਿ ਜਾਨੈ ਮੈਂ-ਇਹ ਦੁਖ ਦਾਗੈ^{੩੦} -' ॥ ੫੬ ॥ ਅਸ ਬਿਧਿ ਉਚਰਤਿ ਆਪਸ
 ਮਾਂਹੀ । ਤਜਿ ਮਾਰਗ ਪਹੁੰਚੇ ਪੁਰਿ ਪਾਹੀ । ਜਹਿ ਆਪਨ^{੩੧} ਪਰ ਦੀਨ-

^੧ਹੋਈ । ^੨ਕਿਸੇ ਦੇ ਭੀ ਭਿੰਨਿਆਂ ਸ਼ਾਂਤੀ ਨਾ ਹੋਈ । ^੩ਕਰਾਮਾਤ (ਦੇਖਿਆਂ) ਬਿਨਾਂ । ^੪ਨਿਸ਼ਚਾ ।
^੫ਦਿਲ ਦੀਆਂ ਹੁੰਜਤਾਂ । ^੬ਬੜੀ ਬਾਤ ਨਹੀਂ । ^੭ਸਮੁੰਦਰ । ^੮ਜਲ ਦੇ ਕਿਣਕੇ ਜੋ ਕੋਈ ਮੰਗੇ ਤਾਂ ।
^੯ਭਾਵ, ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੋਲ । ^{੧੦}ਬਚਨ ਬਿਲਾਸ । ^{੧੧}ਭੋਜਨ ਛਕਿਆ । ^{੧੨}ਸੋਣਾ ਕੀਤਾ ।
^{੧੩}ਮੇਰੇ ਘਰ । ^{੧੪}ਉਹ ਮੈਂ ਕਦੇ ਭੀ ਵੇਚਣਾ ਨਹੀਂ ਦੇਸੀ । ^{੧੫}ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਹ ਮੈਂ । ^{੧੬}ਭੇਟਾ
ਦਿਆਂਗਾ । ^{੧੭}ਹੋਰ । ^{੧੮}ਰਾਤ । ^{੧੯}ਰਹਿਣ ਦੀ । ^{੨੦}ਤੈਸੀ । ^{੨੧}ਜੈਸੀ । ^{੨੨}ਦੋਨਾਂ ।
^{੨੩}ਬੁਲਾਵਨ । ^{੨੪}ਗੁਰੂ ਜੀ । ^{੨੫}ਪੱਕੀ । ^{੨੬}ਤਾਂ ਮੈਂ ਸੱਚ ਜਾਣ ਲਵਾਂਗਾ ਕਿ ਮੇਰਾ ਦੁਖ ਏਹ
ਦੁਗਧ ਕਰਨਗੇ । ^{੨੭}ਹੱਟ ਪਰ ।

ਦਯਾਲਾ । ਤਹਿ ਆਏ ਚਲਿ ਕਰਿ ਤਤਕਾਲਾ ॥ ੫੭ ॥ ਅਵਿਲੋਕਤਿ ਭੇ
ਉਤਪਲ ਲੋਚਨ^੧ । ਬਚਨ ਉਚਾਰੇ ਭ੍ਰਮਹਿ ਬਿਮੋਚਨ^੨ । ਆਉ ਭਗੀਰਥ
ਪਰਉਪਕਾਰੀ ! । ਮਨ ਮਲਯਾਗਰ ਰੀਤਿ ਵਿਚਾਰੀ^੩ ॥ ੫੮ ॥ ਪੁਰਬ
ਥੇ ਮਨਸੁਖ ਇਹ ਕਾਚਾ ॥ ਕਿਯੋ ਨਾਮ ਚਾਹਿਤਿ ਅਬ ਸਾਚਾ । ਯਾਂਤੇ
ਆਨਜੋ ਅਪਨੇ ਸੰਗਾ । ਧੰਨ ਸੰਤ ਮਤਿ^੪ ਕੀਟੀ ਭ੍ਰਿੰਗਾ^੫ ॥ ੫੯ ॥ ਸੁਨਿ
ਬਚ ਧਾਇ ਚਰਨ ਲਪਟਾਏ । ਮਨਹੁ ਮਿਲਜੋ ਜਲ ਅਧਿਕ ਤਿਸਾਏ^੬ ।
ਬਜਾਹ ਸੋਜ ਧਰਿ ਦੀਨਿ ਅਗਾਰੀ । ਬਹੁਰ ਭਗੀਰਥ ਗਿਰਾ ਉਚਾਰੀ
॥ ੬੦ ॥ ‘ਅਵਰ ਸਰਬ ਰਾਵਰ ਕੋ’ ਗਯਾਤਾ । ਕਹਿਨ ਬਨੈ ਨਹਿ ਮਮ
ਸੁਖ ਦਾਂਤਾ ! । ਨਾਮ ਪਤਿਤ ਪਾਵਨ ਸੁਨਿ ਸੁਨੇ^੭ । ਯਹਿ ਆਵਾ
ਤੁਮਰੋ ਸਿਖ ਹੋਨੇ’ ॥ ੬੧ ॥ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੁ ਕਰਿ ਤਿਨ ਕੋ ਸਨਮਾਨਾ ।
ਬਹੁਰ ਹਕਾਰਿ ਲਯੋ ਮਰਦਾਨਾ । ਬਜਾਹ ਸੋਜ ਦੀਨੀ ਕਰਿ ਪੂਰੀ ।
ਹਰਖਤਿ ਭਯੋ ਬਿਲੋਕਤਿ ਰੂਰੀ^੮ ॥ ੬੨ ॥ ਦਰਬ ਸੰਗ ਪੁਨ ਦੌਨ^੯
ਮੁਕੇਦਾ । ਲੇ ਗਮਨਜੋ ਉਰ ਧਾਰਿ ਅਨੇਦਾ । ਤਲਵੰਡੀ ਬਹੁ ਜਸ
ਬਿਸਤਾਰਾ। ਕਹੈ ‘ਨ ਤਿਨ ਸਮ ਅਪਰ ਉਦਾਰਾ’ ॥ ੬੩ ॥ ਪੁਰਿ ਸੁਲਤਾਨਹਿ
ਮਨਸੁਖ ਸੋਊ । ਸਰਧਾ ਵਧੀ ਬਿਤੇ ਦਿਨ ਦੋਊ । ਏਕ ਸਮੈਂ ਬੈਸੇ ਅਘ^{੧੦}
ਕੇਦਨ^{੧੧} । ਬੈਲਜੋ ਬਚ^{੧੨} ਕਰਿਕੈ ਪਦ ਬੈਦਨ ॥ ੬੪ ॥ ‘ਜਗ ਬੰਧਨ ਇਹ
ਗਰਤ^{੧੩} ਗੁਬਾਰਾ^{੧੪} । ਮੁਝ ਬੂਡਨ ਤੇ ਕਰਹੁ ਉਧਾਰਾ । ਨਿਸ ਬਾਸੁਰ ਜਿਸ
ਮਹਿ ਦੁਖ ਭਾਰੀ । ਅਤਿ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਨਹਿ ਸ਼ਾਂਤਿ ਨਿਹਾਰੀ ॥ ੬੫ ॥ ਸ਼ਰਨ
ਸ਼ਰਨ ਮੈਂ ਸ਼ਰਨ ਤਿਹਾਰੀ। ਉਪਦੇਸ਼ਹੁ ਲਖਿ ਕਰਿ ਅਧਿਕਾਰੀ’ । ਸੁਨਤਿ
ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਿਧਿ ਬੋਲੇ ਬਾਨੀ । ਗਤਿ ਦੈਨੀ^{੧੫} ਰਚਨਾ ਮਹਿ ਸਾਨੀ^{੧੬} ॥ ੬੬ ॥
‘ਜਿਹ ਸਥਾਨ ਹਉਮੈਂ ਮਨ ਧਾਰੀ^{੧੭} । ਮਮ ਘਰ^{੧੮}, ਮਮ ਧਨ, ਮਮ ਸੁਤ^{੧੯}

^੧ਕਵਲ ਨੈਣ ਜੀ ਨੇ ਵੇਖੇ । ^੨ਭਰਮ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ । ^੩ਤੇਰੀ ਰੀਤੀ ਨੂੰ ਅਸਾਂ ਚੰਦਨ
ਵਤ ਸਮਝਿਆ ਹੈ ਭਾਵ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਸੁਰੀਧੀ ਲਾਉਂਦਾ ਹੈ । ^੪ਸੰਤ ਮਤਾ । ^੫ਜੀਕੁਣ ਭ੍ਰਿੰਗੀ ਹੋਰ
ਕੀੜੇ ਨੂੰ ਭ੍ਰਿੰਗੀ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਇਹੋ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਮਤੀ ਹੈ । ਕੀਟਭ੍ਰਿੰਗ ਇਕ ਕਵਿ ਸੰਕੇਤਕ
ਵਿਸ਼ਟਾਂਤ ਹੈ । ^੬ਤਿਹਾਏ ਨੂੰ । ^੭ਆਪ ਨੂੰ । ^੮ਕੰਨੀ ਸੁਣਕੇ । ^੯ਸੁੰਦਰ । ^{੧੦}ਨਾਲ ਹੋਰ ਧਨ ਦਿੱਤਾ ।
^{੧੧}ਪਾਪਾਂ ਦੇ । ^{੧੨}ਨਾਸ਼ ਕਰਤਾ । ^{੧੩}ਬਚਨ । ^{੧੪}ਖਾਤਾ । ^{੧੫}ਅੰਨ੍ਹਾਂ । ^{੧੬}ਮੁਕਤੀ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ।
^{੧੭}ਮਿਲੀ ਹੋਈ । ^{੧੮}ਜਿਸ ਮਨ ਰੂਪੀ ਸਥਾਨ ਵਿਚ (ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ) ਹਉਮੈ ਧਾਰੀ ਹੋਈ ਹੈ
ਕਿ । ^{੧੯}ਮੇਰੇ ਘਰ ਹੋਨ । ^{੨੦}ਮੇਰੇ ਪੁਤ੍ਰ ।

ਨਾਰੀ। ਮਮ ਪਰਵਾਰ, ਦੇਸ਼, ਅਸੁ^੧, ਹਾਥੀ। ਇਹ ਮਮ ਗ੍ਰਾਮ, ਸੈਨ,
ਮਮ ਸਾਥੀ ॥ ੬੭ ॥ ਦੇਹਾਦਿਕ^੨ ਤੇ ਅਪਰ^੩ ਪਦਾਰਥ। ਜਹਾਂ^੪ ਜੀਵ
ਮਮ ਧਰੀ^੫ ਅਕਾਰਥ^੬। ਤਹਾਂ ਹੋਤਿ ਨਿਤ ਦੁਖ ਕੋ ਸੰਗੀ^੭। ਵਹੇ*
ਵਾਸ਼ਨਾ ਅਧਿਕ ਅਭੰਗੀ^੮ ॥ ੬੮ ॥ ਬੰਧਮਾਨ ਆਪਨਿ ਕਰਿ ਆਪੂ^੯।
ਸਹਹਿ ਜੀਵ ਜਗ ਮਹਿ ਬਹੁ ਤਾਪੂ^{੧੦}। ਗੁਰ ਬਿਹੀਨ ਮਨ ਬਿਨਾ ਵਿਚਾਰੇ।
ਜਨਮ ਮਰਨ ਪਾਵਹਿ ਦੁਖ ਭਾਰੇ ॥ ੬੯ ॥ ਜਨਮ ਮਰਨ ਹਉਮੈ ਮਹਿ
ਪਾਏ^{੧੧}। ਇਨ ਹਉਮੈ^{੧੨} ਸਭਿ ਜੀਵ ਭੁਲਾਏ। ਯਾਂਤੇ ਇਸ ਕੋ ਦੀਜੈ
ਤਜਾਰੀ। ਸੱਤਿਨਾਮ ਜਪਿ ਹੈ ਅਨੁਰਾਗੀ^{੧੩} ॥੭੦॥ ਮਾਨਹੁ ਪ੍ਰਭੁ ਕਾ ਭਾਣਾ
ਮੀਠਾ। ਜਾਨਹੁ ਸਦਾ ਆਪਨੇ ਈਠਾ^{੧੪}। ਜੋ ਕਿਛੁ ਕਰਹਿ ਭਲੇ ਹਿਤ
ਸੋਈ। ਦੋਸ਼ ਅਰੋਪਹੁ ਤਿਹ ਨਹਿ^{੧੫} ਕੋਈ ॥੭੧॥ ਹਉਮੈ ਤਜਿਨਿ ਨਾਮ
ਲਿਵ ਲਾਵਨ। ਭਾਣਾ ਮਨਨ ਪੰਥ ਇਹ ਪਾਵਨ^{੧੬}। ਕਰਹੁ ਤੀਨ ਕੋ
ਦਿਵ ਅਭਿਆਸ। ਸ਼ਾਂਤਿ ਪਾਇ ਮਨ ਹੈ ਸੁਖਰਾਸਾ ॥੭੨॥ ਨਹੀਂ ਮੁਕਤਿ
ਮੈਂ ਸੰਸਾਰ ਕੋਊ। ਜਗਤ ਕੁਬੰਧਨ^{੧੭} ਕੋ ਸਭਿ ਖੋਊ^{੧੮}। ਅਸ ਸੁਨਿ ਮਨਸੁਖ^{੧੯}
ਮਨ ਸੁਖ^{੨੦} ਪਾਯਾ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੁ ਭਾਖਣੁ ਰਿਦੈ ਬਸਾਯਾ ॥ ੭੩ ॥ ਕੇਤਿਕ
ਦਿਨ ਰਹਿ ਪੁਰਿ ਸੁਲਤਾਨਾ। ਕ੍ਰਿਪਾ ਪਾਇ ਅੰਗਯਾਨ ਨਸਾਨਾ। ਸ਼ਬਦ
ਲਿਖੇ ਸ੍ਰੀ ਮੁਖ ਜੋ ਭਾਖੇ। ਪਵਹਿ ਵਿਚਾਰਹਿ ਉਰ ਹਿਤ ਰਾਖੇ ॥ ੭੪ ॥
ਰਹਿਤ ਸੀਖ ਲੀਨੀ ਸੁਖਦਾਨੀ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੁ ਚਰਨ ਉਪਾਸਨ ਠਾਨੀ।
ਦਿਵ ਸ਼ਰਧਾ ਭੀ-ਇਹ ਕਰਤਾਰਾ। ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਅਪਵਰਗ^{੨੧} ਉਦਾਰਾ-
॥੭੫॥ ਨਿਤਾਪ੍ਰਤੀ ਪੂਜਹਿ ਘਸਿ ਚੇਦਨ। ਪੁਸ਼ਪ^{੨੨} ਚਵਾਇ ਕਰਹਿ ਪਦ
ਬੰਦਨ। ਬਹੁਰ ਗਯੋ ਲਵਪੁਰਿ ਕੇ ਮਾਂਹੀ। ਧਯਾਨ ਧਰਹਿ ਪੂਜਹਿ ਬਿਧਿ

^੧ਘੋੜੇ। ^੨ਸ਼ਰੀਰ ਅਦਿਕ। ^੩ਹੋਰ। ^੪ਮਿੱਥੇ, ਭਾਵ ਮਨ ਵਿਚ। ^੫ਜੀਵ ਨੇ ਬਿਰਥਾ ਮਮਤਾ ਧਾਰਾ
ਹੈ। ^੬ਬਿਰਥਾ। ^੭ਤਿਥੇ (ਭਾਵ ਮਨ ਵਿਚ) ਦੁੱਖਾਂ ਦਾ ਭਾਰੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜਹਾਂ ਤੇ ਤਹਾਂ ਦਾ ਏਥੇ
ਭਾਵ ਜਦੋਂ ਤੇ ਤਦੋਂ ਬੀ ਲਗਦਾ ਹੈ। ^੮(ਕਿਉਂਕਿ ਮਮਤਾ ਨਾਲ ਨਾਂ ਫੁਟਣ ਵਾਲੀਆਂ ਤੇ
ਬਹੁਤੀਆਂ ਵਾਸ਼ਨਾ ਵਹਿ ਟੁਰਦੀਆਂ ਹਨ। ^੯ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਆਪੇ ਬੰਧਾਇਮਾਨ ਕਰਕੇ।
^{੧੦}ਕਸ਼ਟ। ^{੧੧}ਹਉਮੈ ਵਿਚ ਜਨਮ ਮਰਨ ਹੀ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ। ^{੧੨}ਹੰਗਤਾ, ਮਮਤਾ। ^{੧੩}ਪ੍ਰੇਮੀ
ਹੋਕੇ। ^{੧੪}ਮਿੱਤ੍ਰ ਜਾਣੇ (ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਨੂੰ)। ^{੧੫}ਦੋਸ਼ ਨਾਂ ਲਾਵੇ। ^{੧੬}ਇਹ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਰਾਹ ਹੈ। ^{੧੭}ਖੋਟੇ
ਬੰਧਨਾਂ ਨੂੰ। ^{੧੮}ਮਨਸੁਖ ਨੇ। ^{੧੯}ਮਨ ਦਾ ਸੁਖ। ^{੨੦}ਮੁਕਤੀ। ^{੨੧}ਫੁਲ।

*ਪਾ:-ਵਹੇ, ਵਿਸ਼ੇ।

ਵਾਹੀ ॥ ੭੬ ॥ ਕਬਿ ਕਬਿ ਆਵਹਿ ਦਰਸਨ ਹੇਤੂ । ਅਵਿਲੋਕਹਿ ਬੇਦੀ
ਕੁਲ ਕੇਤੂ^੧ । ਰਹਹਿ ਮਾਸ ਲੋ, ਬਹੁਰ ਸਿਧਾਰੈ^੨ । ਲਵਪੁਰਿ ਮਹਿ ਨਿਜ
ਬਨਜ ਸੰਤਾਰੈ ॥ ੭੭ ॥ ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਗ੍ਰੰਥੇ ਪੂਰਬਾਰਧੇ 'ਭਗੀਰਥ
ਮਨਸੁਖ' ਪ੍ਰਸੰਗ ਬਰਨਨੇ ਨਾਮ ਸਤਾਈਸਮੇ ਅਧਿਆਯ ॥ ੨੭ ॥

੨੮. [ਗੁਰ ਚਰਨ ਮੰਗਲ । ਵੇਈ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ।]

ਵੇਹਗਾ॥ ਮਰਦਨ ਮਨ ਕੀ ਮਲਿਨ ਕੋ ਨਿਤ ਦਾਸਨ ਅਨਕੂਲ ।

ਹਰਨ ਅਮੰਗਲ ਸੁਖ ਕਰਨ ਜੈ ਜੈ ਮੰਗਲ ਮੂਲ ॥ ੧ ॥

{ ਮਲਿਨ=ਮਲੀਨਤਾਈ, ਮੈਲ । ਅਨਕੂਲ=ਕ੍ਰਿਪਾਲ ।
ਮੰਗਲ ਮੂਲ=ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਦਾ ਮੁੱਢ । ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ ਤੇ ਮਗਰਲੇ ਅਧਿਆਯਾਂ
ਦੇ ਮੰਗਲਾਂ ਵਿਚ ਚਰਣਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਵਿਚ ਕਹੇ
ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ ਬੀ ਗੁਰ ਚਰਨਾਂ ਵੱਲ ਹੀ ਬ੍ਰਿਤੀ ਰੱਖਦੇ ਹਨ । }

ਅਰਥ—ਮਨ ਦੀ ਮੈਲ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਤੇ ਦਾਸਾਂ ਪਰ ਸਦਾ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ,
(ਸਾਰੇ) ਅਮੰਗਲਾਂ ਨੂੰ ਹਰ ਲੈਣੇ ਵਾਲੇ (ਤੇ ਸਾਰੇ) ਸੁਖਾਂ ਦੇ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਦੇ
ਮੁੱਢ (ਪਿੱਛੇ ਕਹੇ ਚਰਨਾਂ ਦੀ) ਸਦਾ ਜੈ ਹੋਵੇ ਜੈ ਹੋਵੇ ।

ਸ੍ਰੀ ਬਾਲਾ ਸੰਖੁਰ ਵਾਰ ॥ ਸ੍ਰੋਯਾ ॥ ਮੋਦੀ ਕੀ ਕ੍ਰਿੱਤ ਬਿਸਾਲ ਚਲੈ ਬਹੁ ਕਾਲ
ਯਹੀ ਬਿਧਿ ਔਰ ਚਲਾਈ । ਬਾਲਾ ਰਹੈ ਨਿਜ ਸੰਗ ਸਦਾ ਉਚਰੈ ਇਤਿ-
ਹਾਸ ਕੋ ਜਾਂਹਿ^੧ ਬਨਾਈ । ਆਪਨ^੨ ਪੈ ਤਕਰੀ^੩ ਕਰ ਮੈਂ ਵਬ^੪ ਤੋਲਤਿ
ਦੇਤਿ ਜਸੋਂ ਹੋਤਿ ਸਵਾਈ । ਕੋਮਲ ਬੋਲਤਿ ਬੋਲ ਅਮੋਲਕ, ਲੋਕਿਕ ਰੀਤਿ^੫
ਸਭੈ ਹਰਿਖਾਈ ॥ ੨ ॥ ਸੋਰਠਾ॥ ਰਾਜਹਿ ਬੈਸ ਦੁਕਾਨ, ਗਜਾਨ ਬਾਸ ਜਿਵ
ਭਗਤਿ ਮੈਂ^੬ । ਕੀਰਤਿ ਜੈਨ^੭ ਸਮਾਨ ਪਰਮ ਪਾਵਨੀ^੮ ਜਗਤ ਮੈਂ ॥
੩ ॥ ਸ੍ਰੋਯਾ ॥ ਭੇਦ ਕੋ ਜਾਨਹਿ ਮਾਨਵ^੯ ਜੇ^{੧੦} ਕਰਿ ਸੰਗਤਿ ਕੋਮਲ ਬੋਲ
ਸੁਨੈ ਹੈ । ਲੋਚਨ ਗੋਚਰ ਸੋਚ ਬਿਮੋਚਨ ਰੂਪ ਬਿਲੋਕਤਿ ਧੀਨ ਮਨੈ ਹੈ^{੧੧} ।
ਸ੍ਰੀ ਮੁਖ ਸੋ ਲਖਿਕੈ ਅਧਿਕਾਰ ਭਲੇ^{੧੨} ਭਗਤੀ ਪੁਨਿ ਗਜਾਨ ਭਨੈ ਹੈ ।
ਕਸੋ ਨ ਕਹੈ ਤਿਨ ਗਜਾਨ ਹਵੈ ਜਗਤੋਸੁਰ ਕੋ ਗੁਰ ਜੀਨ ਬਨੈ ਹੈ^{੧੩} ॥੪॥

^੧ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ । ^੨ਮਹੀਨੇ ਤਕ, ਫੇਰ ਚਲਾ ਜਾਵੇ । ^੩ਜਿਸ ਨੇ । ^੪ਹੱਦੀ ਤੇ । ^੫ਤੱਕੜੀ ।
^੬ਚੀਜ਼ਾਂ । ^੭(ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ) ਲੋਕਿਕ ਰੀਤ ਉਤੇ । ^੮ਭਗਤੀ ਵਿਚ ਜਿਵੇਂ ਗਜਾਨ
ਵਸਦਾ ਹੈ । ^੯ਭਾਂਦਨੀ । ^{੧੦}ਪਵਿੱਤਰ । ^{੧੧}ਮਨੁਖ । ^{੧੨}ਜੇਹੜੇ । ^{੧੩}ਸੋਚਾਂ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ
ਅਖੀਆਂ ਗੋਚਰਾ (ਪ੍ਰਤੱਖ) ਰੂਪ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ) ਦੇਖਕੇ ਸੁਕਰ ਕਰਦੇ ਹਨ ।
^{੧੪}ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ । ^{੧੫}ਜੀਨ ਕੋ (ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ) ਗੁਰੂ ਜਗਤੋਸੁਰ ਬਣਦਾ ਹੈ (ਅ) ਜੇਹੜੇ
ਜਗਤੋਸੁਰ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਬਣਾਂਦੇ ਹਨ ।

ਸਲਤਾਨਪੁਰੇ ਮਹਿ ਕੇਤਿਕ ਮਾਨਵ ਗਿਆਨ ਸਪੰਨ ਭਏ ਸੁਖ ਪਾਈ ।
ਨੁਤਿ ਨਿੰਦੇ^੧ ਤਜੀ, ਸਮਤਾ^੨ ਸਰਜੀ^੩, ਲਰਜੀ^੪ ਅਵਿਵੇਕ ਕੀ^੫ ਫੌਜ
ਭਜਾਈ । ਕਲਿਕਾਲ ਕਰਾਲ ਬਿਸਾਲ^੬ ਵਿਖੇ ਕਿਰਪਾਲ ਗੁਰੂ ਜਨ^੭
ਲੀਨ ਬਚਾਈ । ਭਵਡਿੰਭ^੮ ਵਡੇ ਪਰਚੈਡ ਭਏ^੯ ਤਿਨ ਖੰਡਨ ਕੇ ਮਨ
ਲਾਲਸ^{੧੦} ਆਈ ॥੫॥ ਭਵ^{੧੧} ਲਾਵਨ ਗਿਆਨ ਤਰੇਵਰ ਕੇ^{੧੨} ਬਰ^{੧੩} ਬਾਤ
ਭਲੀ^{੧੪} ਉਰ ਬੀਚ^{੧੫} ਬਿਚਾਰੀ ॥ ਮਨਨੀਵ ਕੁ, ਬੀਜਨ ਪ੍ਰੇਮ^{੧੬}, ਸੁਨੇਮ ਵਧੀ^{੧੭},
ਭਗਤੀ ਤੁਕ^{੧੮}, ਮਲ^{੧੯} ਦਧਾਰੀ^{੨੦} । ਸਮਤਾ^{੨੧} ਅਲਬਾਲ^{੨੨}, ਕਲਾਲ^{੨੩}
ਸਤੀ^{੨੪}, ਸੁਚਿ ਸੀਚਨਕੈ^{੨੫}, ਧ੍ਰਿਤਿ ਜਾਂ ਰਖਵਾਰੀ^{੨੬} । ਧ੍ਰਮ ਅੰਕੁਰ^{੨੭},
ਸੰਕੁਲ ਕਰਮ ਦਲੀ^{੨੮} ਜਿਹ ਸਾਖ ਬਢੀ^{੨੯} ਸੁਮਤੀ^{੩੦} ਸੁਖਵਾਰੀ ॥੬॥ ਹਰਿ
ਨਾਮ ਅਪਾਰ ਹੀ ਫੁਲ ਲਗੇ ਨਿਜ ਰੂਪ ਪਛਾਨ^{੩੧} ਫਲਯੋ ਫਲ ਭਾਰੀ ॥ ਰਸ
ਪੂਰਨ ਹੈ ਸੁਖ^{੩੨}, ਆਤਪ^{੩੩} ਮ੍ਰਿਤੁ^{੩੪} ਅੰਮ੍ਰਿਤ^{੩੫} ਕੀ ਛਾਉਂ ਟਰੈ^{੩੬} ਨਹਿ
ਟਾਰੀ ॥ ਪਸ ਮੋਹ^{੩੭} ਚਰੈ ਨਹਿ ਯਾ ਬਿਧਿ ਸੇਂ, ਸਤਿ ਸੰਗਤਿ ਕੀ ਚਹੁ ਪਾਸਹਿ
ਬਾਰੀ^{੩੮} । ਖਗ ਸੈਤ^{੩੯} ਸਦਾ ਤਿਹ ਸੇਵਤਿ ਹੈਂ, ਪੁਨਿ ਦੋਵਤਿ ਔਰਨ ਕੇ
ਉਪਕਾਰੀ^{੪੦} ॥ ੭ ॥ ਏਹਗ ॥ ਸਿਰੀ ਚੰਦ ਤ੍ਰੈ ਬਰਖ ਕੇ ਅਵਰ ਅਧਿਕ ਖਰ
ਮਾਸ^{੪੧} । ਜਠਰ^{੪੨} ਬਿਖੈ ਤਿਹ ਕਾਲ ਸੇਂ ਜਾਨਹੁ ਲਖਮੀ ਦਾਸ ॥੮॥ ਸਿੱਖੀ

^੧ਉਸਤਤਿ ਨਿੰਦਾ । ^੨ਸਮਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ । ^੩ਧਾਰਨ ਕੀਤੀ । ^੪ਕੰਬ ਕੇ । ^੫ਅਗਿਆਨ ਦੀ ।
^੬ਬਹੁਤ ਭਯਨਕ । ^੭ਦਾਸਾਂ ਨੂੰ । ^੮ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਪਾਖੰਡ । ^੯ਖੜੋਏ ਹੋ ਗਏ ਸਨ । ^{੧੦}ਇੱਛਾ ।
^{੧੧}ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ । ^{੧੨}ਗਿਆਨ ਦੇ ਬੂਟੇ ਨੂੰ । ^{੧੩}ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ । ^{੧੪}ਚੰਗੀ ਗਲ । ^{੧੫}ਕੁ=ਪ੍ਰਿਥਵੀ,
ਮਨ ਨੀਵਾਂ ਕਰਨਾ ਧਰਤੀ ਹੈ, ਬੀਜਣਾ ਪ੍ਰੇਮ ਹੈ । ^{੧੬}ਨੇਮ ਵਧਣਾ ਹੈ । ^{੧੭}ਭਗਤੀ ਬਿਛ ਦਾ
ਛਿਲਕਾ ਰੂਪੀ ਹੈ । ^{੧੮}ਮੁੰਝ । ^{੧੯}ਦਇਆ ਹੈ । ^{੨੦}ਸਮਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ । ^{੨੧}ਖੇਲਾਂ (ਆਗਾਂ) ਹਨ
ਜੁਫੇਰੇ । ^{੨੨}ਸਚ ਨੂੰ (ਲਾਲ=) ਪਯਾਰ ਕਰਨਾ—ਕ—ਪਾਣੀ ਹੈ । (ਅ) ਸਚ—ਕਿਲਾਲ=ਪਾਣੀ
ਹੈ । ^{੨੩}ਪਵਿੱਤ੍ਰਤਾ ਹੈ ਸਿੰਜਣਾਂ । ^{੨੪}ਧੀਰਜ ਹੈ ਉਸ ਦੀ ਰਖਵਾਲੀ । ^{੨੫}ਧਰਮ ਅੰਗੂਰ ਹੈ ।
^{੨੬}(ਸੂਭ) ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਇਕੱਠੇ ਕਰਨਾ ਪੱਤੇ ਹਨ, ਸੰਕੁਲ=ਸੰ+ਕੁਲ=ਕੱਠੇ
ਹੋਣਾ । ^{੨੭}ਭਾਲੀ ਵਧੀ । ^{੨੮}ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਬੁਧੀ । ^{੨੯}ਆਪਣੇ ਸਰੂਪ ਦੀ ਪਛਾਣ । ^{੩੦}ਸੁਖ ਰੂਪੀ ਪੂਰਨ ਰਸ
ਹੈ । ^{੩੧}੩੨. ੩੩. ੩੪ ਮੌਤ ਰੂਪੀ ਧੁੱਪ ਤੋਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ (=ਮੁਕਤੀ) ਰੂਪ ਛਾਉਂ (ਮਿਲਦੀ ਹੈ ਜੇ ਫੇਰ)
ਢਲਦੀ ਨਹੀਂ, (ਸਦਾ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ) । ^{੩੨}ਮੋਹ ਰੂਪੀ ਪਸ਼ੂ । ^{੩੩}ਵਾਜ਼ ਹੁੰਦੀ ਹੈ । ^{੩੪}ਸੈਤ ਰੂਪ
ਪੰਛੀ । ^{੩੫}ਉਪਕਾਰ ਕਰਕੇ । ^{੩੬}ਭਾਵ ਸਾਢੇ ਤ੍ਰੈ ਬਰਸ ਦੇ । ^{੩੭}ਉਦਰ ਵਿਚ ।

*ਪਾ:-ਚਿਤ ਮਾਂਹਿ ।

†ਪਾ:-ਕਿਲਾਲ ।

ਉਦੈ^੧ ਕਰੈਨ ਕੋ ਮੋਦੀ ਕ੍ਰਿਤ ਤਯਾਗ । ਆਗੈ ਸੁਨਿ ਪਰਸੰਗ* ਸੋ ਜਿਨਿ
ਮਨ ਗੁਰੁ ਅਨੁਰਾਗ ॥ ੯ ॥ ਸ਼ੋਭਨਾ ॥ ਜਿਹ ਕਾਰਨ ਅਵਤਾਰ ਚਿਤ
ਚਿਤਵਨੈ ਚੇਤਨਸਤੈ^੨ । ਕਿਯੋ ਚਹਿਤਿ ਵਿਸਤਾਰ ਮੁਕਤਿ ਪੰਥ ਸਿੱਖੀ
ਸੁਮਤਿ ॥ ੧੦ ॥ ਦੇਹਰਾ ॥ ਬਾਲੇ ਸੋ ਬੋਲੇ ਪ੍ਰਭੂ 'ਜਗਤ ਲਾਜ ਕੋ ਛੋਰਿ ।
ਅਪਰ ਰੀਤਿ ਬਰਤਹਿ ਅਬਹਿ ਰਹੁ ਬੇਬੇ ਘਰ ਓਰ' ॥ ੧੧ ॥ ਤਥਾ
ਭਗੀਰਥ ਸੋ ਭਨੈ 'ਕਬਿ ਕਬਿ ਦਰਸਹੁ ਆਇ । ਪੂਰਬ ਕੇ ਬਿਉਹਾਰ
ਜੋ ਤਿਨਹੁ ਨ ਅਬ ਮਨ ਲਾਇ' ॥ ੧੨ ॥ ਸ਼੍ਰੇਯਾ ॥ ਏਕ ਸਮੈ ਜਲ-
ਈਸ਼ੁਰ^੩ ਕੋ ਸੁਖਰਾਸ^੪ ਅਕਾਸ਼ ਭਈ ਸੁਭ ਬਾਨੀ^੫ । 'ਨਾਨਕ ਪਾਸ ਹੁਲ-
ਸਯ ਸੋ^੬ ਪਠਵੇ' ਤੁਮ ਜਾ^੭ ਸੁ ਰਿਦੇ ਸੁਖ ਦਾਨੀ' । ਕਾਨ ਸੁਨੀ
ਮਨਮਾਨ^੮ ਗੁਨੀ^੯ ਭਈਦੇਹਿ ਦੁਨੀ^{੧੦} ਤਰੁ^{੧੧} ਜਨੋਂ ਮਿਲਪਾਨੀ-ਦੇਹਿ
ਧਰੀ ਕਰਤਾਰ ਹਰੀ, ਬਿਧਿ ਹੋਇ ਖਰੀ, ਪਰਸੋਂ ਗਤਿਦਾਨੀ^{੧੨} ॥ ੧੩ ॥
ਵੇਈ^{੧੩} ਮੈਂ ਆਇ ਨਿਵਾਸ ਕਰਾ ਜਿਹ ਪਾਸ ਅਵਾਸ^{੧੪} ਗੁਰ ਤਨ ਧਾਰੀ ।
ਆਨਿ ਸ਼ਨਾਨ ਕਰੈਂ ਜਿਹ ਬਾਨ^{੧੫} ਰਹਜੋ ਮਤਿਵਾਨ ਤਹਾ ਮਿਲਿ ਵਾਰੀ^{੧੬} ।
ਜਾਤਿ ਵਡੀ ਪਰਭਾਤਿ ਕੋ ਨੁਤ, ਕਿਯੋਂ ਰਸ ਸ਼ਾਂਤਿ ਕਲੇਵਰ ਚਾਰੀ^{੧੭} ।
ਬਾਸੁਰ ਤਾ^{੧੮} ਇਕ ਦਾਸ ਹੈ ਪਾਸ, ਸੁਬਾਸ^{੧੯} ਲਿਏ ਕਰੀ ਸੰਗਿ ਤਯਾਰੀ^{੨੦} ।
੧੪॥ ਆਪਨ ਤੇ^{੨੧} ਚਲ ਨੀਰਕੇ ਤੀਰ^{੨੨} ਪੈ ਦੰਤਨਧਾਵਨ^{੨੩} ਆਨਿਕਰੀ ।
ਗਾਡ ਦਈ ਧਰ^{੨੪}, ਹੋਤਿ ਭਯੋ ਤਰੁ^{੨੫} ਹੈ ਅਬ ਲੋ ਬਰ^{੨੬} ਸੋ ਬਦਰੀ^{੨੭} ॥

^੧ਪ੍ਰਗਟ । ^੨ਸਤ ਚਿਤ ਨੇ । ^੩ਵਰੁਣ ਨੂੰ । ^੪ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵੱਲੋਂ । ^੫ਸੁਭ ਅਕਾਸ਼ ਬਾਣੀ ਹੋਈ ।
^੬ਖੁਸ਼ੀ ਨਾਲ । ^੭ਭੈਜੋ । ^੮ਤੁਸੀਂ ਜਾਕੇ । ^੯ਮਨ ਵਿਚ ਸਮਝੀ ਤੇ । ^{੧੦}ਵਿਚਾਰੀ । ^{੧੧}ਦੂਣੀ । ^{੧੨}ਬਿਛ ਨੂੰ ।
^{੧੩}ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਨੂੰ ਸਪਰਸ਼ ਕਰਾਂਗਾ । ^{੧੪}ਸੁਲਤਾਨਪੁਰ ਕੋਲ ਦੀ ਵਹਿ ਰਹੀ ਇਕ ਨਿੱਕੀ
ਨਦੀ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ । ^{੧੫}ਘਰ ਹੈ । ^{੧੬}ਜਿਸ ਜਗ੍ਹਾ । ^{੧੭}ਜਲ ਵਿਚ ਮਿਲ ਰਿਹਾ ਹੈ (ਵਰੁਣ) । ^{੧੮}ਮਾਨੇਂ
ਸ਼ਾਂਤ ਰਸ ਨੇ ਸੁਹਣਾ ਸਰੀਰ (ਧਾਰਿਆ ਹੈ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਰੂਪ ਵਿਚ) । ^{੧੯}ਉਸ ਦਿਨ ।
^{੨੦}ਕਪੜੇ । ^{੨੧}ਨਾਲ ਲੈਕੇ ਤਯਾਰੀ ਕੀਤੀ । ^{੨੨}ਹੱਟ ਤੋਂ । ^{੨੩}ਕਿਨਾਰੇ । ^{੨੪}ਵਾਤਣ ਕੀਤੀ (ਗੁਰੂ
ਜੀ ਨੇ) । ^{੨੫}ਜ਼ਮੀਨ ਵਿਚ । ^{੨੬}ਬਿੱਛ । ^{੨੭}ਸ਼੍ਰੇਸ਼ਟ । ^{੨੮}ਓਹ । ^{੨੯}ਬੇਰੀ ।

*ਪਾ:-ਪਰਬੰਧ ।

†ਪਾ:-ਅਨੁਮਾਨ ।

‡ਪਾ:-ਪਾਵਨ ।

§ਸੁਲਤਾਨ ਪੁਰ ਗਿਆਸਤ ਕਪੂਰਥਲਾ ਵਿਚ ਹੈ । ਉਸਦੇ ਨਜੀਕ ਹੀ ਰੋਈਂ
ਇਕ ਨਦੀ ਚਲਦੀ ਹੈ, ਉਸ ਨਦੀ ਕਿਨਾਰੇ ਸ਼੍ਰੀ ਬੇਰ ਸਾਹਿਬ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਹੁਣ
ਵਿਦਮਾਨ ਹੈ । ਬੇਰ ਸਾਹਿਬ ਹੁਣ ਤਕ ਓਥੇ ਹੈ, ਪਰ ਬਿੰਬ ਬਹੁਤ ਹੈ । ਉਸਦੇ ਫਲ ਬੜੇ
ਚੰਗੇ ਹਨ, ਸੇਵਾਦਾਰ ਯਾਤਰੂਆਂ ਨੂੰ ਓਥੇ ਇਹੋ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਿ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ।

ਆਨਨ^੧ ਆਰੁਨਜਾਤ^੨ ਪਖਾਰਤਿ^੩, ਦਾਂਤ^੪ ਜਸੋਂ ਹੀਰਨ ਪਾਂਤ ਖਰੀ^੫ ।
 ਠਾਂਵ^੬ ਹੈ ਤੀਰ ਦਯੋ ਪਦ^੭ ਨੀਰ, ਗਏ ਮਧ ਧੀਰ^੮, ਅਧੀਰ ਹਰੀ^੯ ।
 ੧੫॥ ਬਾਰਿ^{੧੦} ਵਿਖੇ ਇਕ ਬਾਰ ਕਿਯੋ ਬਪੁ^{੧੧} ਆਨਿ ਖਰਾ ਪਤਿਬਾਰਿ*
 ਅਗਾਰੀ॥ ਆਨੰਦ ਕੰਦ ਪਦੰਅਰਬਿੰਦ ਦੁਊ ਕਰ ਬੰਦਿ ਹੈ ਬੰਦਨ ਧਾਰੀ^{੧੨} ।
 ਲੋਚਨ ਗੋਚਰ ਸੋਚ ਬਿਮੋਚਨ ਰੂਪ^{੧੩} ਬਿਲੋਕਤਿ ਭਾ ਸੁਖ ਭਾਰੀ^{੧੪} । ਬੋਲਿ
 ਕਪੋਲਨ^{੧੫} ਬੋਲਤਿ ਭਾ^{੧੬} ਹਰਖਾਇ ਅਤੋਲਤ^{੧੭} ਹੈ ਬਲਿਹਾਰੀ ॥ ੧੬ ॥
 ‘ਬਾਨੀ ਅਕਾਸ਼ ਭਈ ਸੁਖਰਾਸਕੀ^{੧੮}, ਜਾਵਹੁ ਪਾਸ ਅਬੈ ਕਰਤਾਰਾ ।
 ਸ੍ਰੀ ਸਚ ਖੰਡ ਅਖੰਡ ਸਦਾ ਭਵ ਮੰਡਨ^{੧੯} ਬਾਸ ਜਹਾਂ^{੨੦}, ਸੁਖ ਭਾਰਾ †^{੨੧}
 ਯੋਂ ਸੁਨਿ ਸ੍ਰੀਗੁਰੁ ਬੈਨ^{੨੨} ਭਨੇ ‘ਸੁਧਿ^{੨੩} ਯਾ ਬਿਧਿ ਕੀ^{੨੪} ਉਰ ਮੇ ਵਰਤਾ-
 ਰਾ^{੨੫}। ਭੂਪਨ ਭੂਪਤਿ ਜੋਤਿ ਸਰੂਪ ਅਨੂਪ ਪੈ^{੨੬} ਜਾਇ ਹੋਂ ਹੀਨ ਅਵਾਰਾ^{੨੭} ।
 ॥੧੭॥ ਯੋਂ ਕਹਿ ਬੈਨਗਏ ਗਤਿ ਦੈਨ ਗੁਰੁ ਗੁਨ ਐਨ^{੨੮} ਜਹਾਂ ਦਰਬਾਰਾ^{੨੯} ।
 ਦਾਸੁ ਸੁ ਬਾਸ^{੩੦} ਲਿਏ ਕਰ ਆਸ ਨਿਰਾਸਭਯਾ, ਪਛੁਤਾਸੁ ਵਿਚਾਰਾ॥-ਕਾਲ
 ਭਯੋ ਬਹੁ ਬੀਚ ਕਿਲਾਲ ਕੇ^{੩੧}, ਆਨ ਦਯਾਲ^{੩੨} ‡ ਨ ਕੂਲ^{੩੩} ਸੰਭਾਰਾ-? ।
 ਹੋ ਬਿਸਮਾਦ ਧਰੈ ਦ੍ਰਿਤ^{੩੪} ਪਾਵ^{੩੫}, ਬਿਨਾ ਅਹਿਲਾਦ^{੩੬}, ਗਯੋ ਮਨ ਮਾਰਾ^{੩੭} ।
 ॥ ੧੮ ॥ ਹੈਂ ਪਟ^{੩੮} ਪਾਨ^{੩੯} ਰਿਦੈ ਅਕੁਲਾਨ^{੪੦} ਸੁ ਦੋਲਤ ਖਾਨ ਕੇ ਭੋਨ^{੪੧}

੧ਮੁਖ । ੨ਕਵਲ । ੩ਧੋਂਦੇ ਹਨ । ੪ਦੰਦ । ੫ਮਾਨੋਂ ਖਰੇ ਹੀਰਿਆਂ ਦੀ ਲੜੀ । ੬ਖੜੇ ਹੋਕੇ ।
 ੭ਚਰਣ । ੮ਧੀਰਜ ਵਾਲੇ ਵਿਚ ਵੜੇ । ੯ਅਧੀਰਜ ਹਰਨ ਵਾਲੇ । ੧੦ਜਲ । ੧੧ਸ਼ਰੀਰ ।
 ੧੨ਭਾਵ ਵਰਣ ਨੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਮੱਥਾ ਟੇਕਿਆ । ੧੩ਭਾਵ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਰੂਪ । ੧੪ਭਾਵ
 ਵਰਣ ਨੂੰ ਸੁਖ ਹੋਯਾ । ੧੫ਗਲ੍ਹਾਂ ਤੋਂ । ੧੬ਭਾਵ, ਵਰਣ ਬੋਲਿਆ । ੧੭ਬਹੁਤ । ੧੮ਭਾਵ ਰਬ ਦੀ
 ਅਕਾਸ਼ ਬਾਣੀ ਤੁਸਾਂ ਲਈ ਹੋਈ ਹੈ ਕਿ । ੧੯ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਸੰਵਾਰਨ ਵਾਲੇ ਦਾ । ੨੦ਜਿਥੇ
 ਵਾਸਾ ਹੈ । ੨੧ਬਚਨ । ੨੨ਖਬਰ । ੨੩ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ । ੨੪ਰਿਦੇ ਮੇਰੇ ਵਰਤ ਰਹੀ ਹੈ ।
 ੨੫ਭਾਵ, ਰੱਬ ਜੀ ਪਾਸ । ੨੬ਬਿਨਾ ਵੇਰੀ ਦੇ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ । ੨੭ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਘਰ । ੨੮(ਰਬ ਦੇ) ਦਰਬਾਰ
 ਗਏ । ੨੯ਕਪੜੇ । ੩੦ਪਾਣੀ ਦੇ । ੩੧(ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ) ਆਕੇ । ੩੨ਬਿਨਾਰਾ । ੩੩ਛੇਤੀ । ੩੪ਪੈਰ । ੩੫ਉਦਾਸ
 ਹੋਕੇ । ੩੬ਮੋਏ ਮਨ ਨਾਲ । ੩੭ਕਪੜੇ । ੩੮ਹੱਥ ਵਿਚ । ੩੯ਰਿਦੇ ਵਿਚ ਘਬਰਾ
 ਹੈ । ੪੦ਘਰ ।

*ਪਤਿਬਾਰਿ=ਜਲ ਪਤੀ, ਵਹੁਣ । ਪੁਰਾਤਨ ਜਨਮਸਾਖੀ ਵਿਚ ਏਥੇ ਵਰਣ
 ਦੇਵਤਾ ਨਹੀਂ ਲਿਖਿਆ, ‘ਪਰਮੇਸੁਰ ਦੇ ਸੇਵਕ’ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ।

†ਪਾ:-ਸ੍ਰੀ ਸਚ ਖੰਡ ਸਦਾ ਭਵ ਮੰਡਨ ਬਾਸ ਜਹਾਂ ਸੁਖਮਾ ਸੁਖ ਭਾਰਾ ।

‡ਪਾ:-ਕ੍ਰਿਪਾਲ ।

ਧਯੋ^੧ । ਨੀਰ ਬਿਹੀਨ ਪਠੀਨ^੨ ਅਧੀਨ ਤਜੋ ਚੀਨ^੩ ਸਭੈ ਨਰ ਬੂਝ
 ਕਿਯੋ । ਭੂਰ ਬਿਸੂਰਤਿ^੪, ਦੌਰਤਿ, ਬੌਰਤਿ^੫ ਕਾਹੀ ਕੋ ਉੱਤਰ ਕੋ ਨ ਦਯੋ ।
 ਭੂਪ ਸਭਾ ਮਹਿ ਜਾਇ ਕਹਯੋ 'ਬਾਰ^੬ ਬਾਰਿ' ਵਿਖੈ ਨਹਿ ਉਬਰਯੋ^੭ ॥੧੯॥
 ਹੋ ਬਹੁ ਬਾਰ^੮ ਹੀ, ਬਾਰਿ^੯ ਨਿਹਾਰ^{੧੦}, ਲਗੀ ਨਹਿ ਬਾਰ^{੧੧} ਯੋ ਦੌਰ ਅਯੋ ।
 ਸੋ ਸੁਨਿਕੈ ਮਨ ਮੈ ਗੁਨਿ ਤਾਂ ਛਿਨ ਜੀਨ ਕਿਕਾਨ^{੧੨} ਪਵਾਇ ਲਯੋ ।
 ਕੇਵਟ^{੧੩} ਕੋ ਬੁਲਿਵਾਇ ਧਵਾਇਕੇ^{੧੪} ਆਇ ਵੇਈਂ ਤਟ^{੧੫} ਠਾਂਢ ਭਯੋ ।
 ਹੋਰ ਪਰਾ^{੧੬} ਪੁਰਿ, ਦੌਰ ਚਲੇ ਨਰ, ਹੋਰ^{੧੭} ਉਠਯੋ ਉਰ ਠੌਰ ਛਯੋ^{੧੮} ॥੨੦॥
 ਬਾਤ ਜਰਾਮ ਸੁਨੀ ਜਬ ਕਾਨ, ਫਨੀ ਮਨਹੀਨ^{੧੯}, ਜਸੋ ਮੀਨ^{੨੦}
 ਅਨੀਰਾ^{੨੧} । ਧਾਇ ਧਰੈ ਧਰਨੀ ਪਦ ਤੂਰਨ^{੨੨} ਧੀਰ ਹਰੀ, ਉਰ^{੨੩} ਧਾਰਿ
 ਅਧੀਰਾ^{੨੪} । ਪੀਰ^{੨੫} ਅਪਾਰ ਨ ਪਾਵਹਿ ਪਾਰ^{੨੬}, ਪਿਖੈ ਨਹਿ ਰੂਪ ਨ ਸ਼ਾਂਤਿ
 ਸਰੀਰਾ । ਆਇ ਵੇਈਂ ਤਟ ਹੋਰਤਿ ਬਾਰਿ^{੨੭} ਕੋ ਖੋਜਤਿ ਹੋ ਨ ਲਹੈ^{੨੮} ਸੁਖ
 ਹੀਰਾ ॥੨੧॥ ਯਾਂ ਬਿਧਿ ਖੋਜਤਿ ਵਾਰਤੇ^{੨੯} ਪਾਰਤੇ^{੩੦} ਹਾਰ ਪਰੇ ਨਹਿ ਵਾਰਿ^{੩੧}
 ਤੇ ਪਾਯੋ ।—ਗੁੰਮ ਭਯੋ ਧਰਨੀ ਕਿ ਧਸਯੋ ਦੁਰ^{੩੨} ਕੈਸੇ ਗਯੋ ? ਨਹਿ ਨੈਨ
 ਲਖਾਯੋ^{੩੩} ।—ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੁ ਕੀਰਤਿ ਸਾਗਰ ਸੀ^{੩੪}, ਮਤਿ^{੩੫} ਮਾਨਵ^{੩੬} ਕੀ ਤਟ ਪੈ^{੩੭}
 ਅਬਲਾਯੋ^{੩੮} । ਕਿਯੋ ਤਿਹ ਬਾਹ^{੩੯} ਲਖੈ ਬਿਨ ਬਾਹਿ^{੪੦} ਖਰੀ ਸੁਕਚਾਹਿ
 ਨ ਕੋ ਬਿਧਿ ਆਯੋ^{੪੧} ॥੨੨॥ ਸਰਿਤਾ^{੪੨} ਸਭਿ ਖੋਜਿ ਫਿਰੇ ਤਿਹ ਰੋਜ, ਨ
 ਜਾਨਤਿ ਕੋ ਜੁ ਕਹਾਂ ਗਤਿ ਕੀਨੀ^{੪੩} । ਬਿਸਮਾਦਿ ਰਿਦੈ ਪਛੁਤਾਇ ਭਏ ਪਨ
 ਆਇ^{੪੪} ਕੀਦਾਸਕੋ ਬਾਤ ਬੁਝੀਨੀ । 'ਮਮ ਆਗਰ ਨੈਨਨ^{੪੫} ਨ੍ਹਾਨ^{੪੬} ਬਰੈ^{੪੭}

^੧ਗਿਆ । ^੨ਮਣੀ । ^੩ਉਸਨੂੰ ਬਿਨ ਪਾਣੀ ਮਛੀ ਵਾਕਰ ਦੇਖਕੇ । ^੪ਬੜਾ ਝਰਦਾ ਹੈ । ^੫ਝੜਕੇ ਹੋਇਆ ।
^੬ਵੜਕੇ । ^੭ਪਾਣੀ । ^੮ਬਾਹਰ ਨਹੀਂ ਆਏ । ^੯ਬਹੁਤ ਵਾਰੀ । ^{੧੦}ਪਾਣੀ । ^{੧੧}ਵੇਖਿਆ ਹੈ ।
^{੧੨}ਦੇਰੀ । ^{੧੩}ਘੋੜੇ ਤੇ ਕਾਠੀ । ^{੧੪}ਮਲਾਹ । ^{੧੫}ਦੁੜਾਕੇ । ^{੧੬}ਵੇਈਂ ਕਿਨਾਰੇ । ^{੧੭}ਰੋਲਾ ਪੈ ਗਿਆ ।
^{੧੮}ਹੋਲ । ^{੧੯}ਦਿਲ ਦੇ ਟਿਕਾਣੇ ਹੋਲ ਛਾ ਗਿਆ । ^{੨੦}ਮਣੀ ਹੀਨ ਸਪ (ਵਾਂਡੂ) । ^{੨੧}ਮਛੀ । ^{੨੨}ਬਿਨਾ
 ਪਾਣੀ ਤੋਂ । ^{੨੩}ਭਾਵ ਨੱਸਿਆ । ^{੨੪}ਰਿਦੈ ਵਿਚ । ^{੨੫}ਅਧੀਰਜ ਧਾਰਿਆ । ^{੨੬}ਪੀੜ ।
^{੨੭}ਕਿਨਾਰਾ । ^{੨੮}ਪਾਣੀ । ^{੨੯}ਉਰਵਾਰ ਤੋਂ । ^{੩੦}ਪਾਰ ਤੋਂ । ^{੩੧}ਪਾਣੀ । ^{੩੨}ਲੁਕਕੇ । ^{੩੩}ਦਿਖਾਇ
 ਨਹੀਂ । ^{੩੪}ਜੇਹੀ ਹੈ । ^{੩੫}ਬੁਧੀ । ^{੩੬}ਮਨੁਖਾਂ ਦੀ । ^{੩੭}ਕਿਨਾਰੇ ਪਰ । ^{੩੮}ਇਸਤ੍ਰੀ ਵਤ ਹੈ ।
^{੩੯}੪੦.੪੧ (ਬੁਧੀ ਦੁਪੀ ਇਸਤ੍ਰੀ) ਉਥੇ ਖੜੀ ਹੈ, ਬਾਹ ਨਹੀਂ ਲਖ ਰਹੀ (ਇਸ ਕਰਕੇ) ਖੜੀ
 ਸੁਕਚ ਰਹੀ ਹੈ, ਕੋਈ ਬਿਧ ਨਹੀਂ ਅਹੁੜਦੀ । ^{੪੦}ਨਦੀ । ^{੪੧}ਕਿੱਥੇ ਚਲੇ ਗਏ । ^{੪੨}ਪਹਿਲੋਂ
 ਦੀ । ^{੪੩}ਨੌਕਰ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ) ਮੇਰੇ ਨੈਣਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ । ^{੪੪}ਨ੍ਹਾਉਂਣ । ^{੪੫}ਵੜੇ ।

*ਪਾ:-ਲਸੇ ।

†ਪਾ:-ਵਰ ।

ਨਿਕਸੇ ਨ ਤਟੈ^੧ ਟੁਬਕੀ ਇਕ ਲੀਨੀ। ਬਹੁ ਬਾਰ^੨ ਨਿਹਾਰਿਕੈ^੩ ਬਾਰਿ^੪ ਤਬੈ
 ਬਿਨ ਬਾਰ^੫ ਨਿਬਾਬ ਕੋ ਮੈਂ ਸੁਪ^੬ ਦੀਨੀ^੭। ੨੩। ਉਰ ਭੂਰ ਬਿਸੂਰਤਿ ਦੋਲਤਖਾਂ
 ਸਹਿ ਜੋਕ ਹੈ ਲੋਕਨ ਸੋਂ ਬਚ ਪ੍ਰਾਹੀ^੮। ‘ਬਹੁ ਨਕ, ਵਿਵੇਕੀ, ਅਨੇਕ ਗੁਨਾ-
 ਨਰ^੯, ਔਗੁਨ ਏਕ ਬਿਲੋਕਨ ਨਾਂਹੀ^{੧੦}। ਤਨ ਸੁੰਦਰ ਕੋਮਲਤਾ ਜਨੁ ਮੰਦਰ
 ਸੰਦਲ^{੧੧} ਸੀ ਸਿਫਤੀ ਜਿਸ ਆਹੀ। ਨਹਿ ਹਾਥ ਲਗੈ ਮੁਝ ਯਾ ਸਮ ਮੋਦੀ ਕੋ
 ਕਾਰ ਭਲੀਬਿਧਿ ਕੀਨਿ ਨਿਬਾਹੀ^{੧੨}। ੨੪। ਦੁਖ ਦਾਰੁਨ^{੧੩} ਮੈਂ ਅਤਿ ਆਰਤਿ^{੧੪}
 ਚਿਤ ਜੈਰਾਮ ਮਨੋ ਬਿਤ ਸੂਮ ਗਵਾਏ। ਧਰਿ ਮੂਰਤਿ ਜਨੋਂ ਕਰੁਨਾਰਸ
 ਭੂਰਤਿ ਅੰਬਕੁ ਅੰਬੁਜ^{੧੫} ਮੈਂ ਅੰਬ^{੧੬} ਛਾਏ। ਪੁਨਿ ਸੀਸ^{੧੭} ਕਹੀ ‘ਜਗਦੀਸ਼ੁਰ!
 ਕਜਾਬਿਧਿ? ਮੋਹਿ ਨ ਦੀਸਤਿ ਕੋਇ ਉਪਾਏ^{੧੮}। ਜਲਈਖਦ^{੧੯} ਜੇਸਟ ਬਾਸੁ-
 ਰ ਮਾਹਿ, ਬਿਸਾਰਣ ਕੀ ਬਿਧਿ ਜਨੋਂ^{੨੦} ਦੁਖ ਪਾਏ ॥੨੫॥ ਕੋਕਨਿ ਕੋਕ^{੨੧}
 ਕਿਲਾਲਜ^{੨੨} ਪੁੰਜ^{੨੩} ਦਿਵਾਕਰ ਕੋ ਬਿਨ^{੨੪} ਜਨੋਂ ਅਕੁਲਾਏ। ਕਾਨਨ^{੨੫}
 ਕੈਰਵ^{੨੬}, ਕੋਕ^{੨੭} ਕਦੇਬ^{੨੮} ਕਲਾਨਿਧਿ^{੨੯} ਹੀਨ^{੩੦} ਕਹਾਂ ਬਿਹਸਾਏ^{੩੧}।
 ਤੋਕਕ^{੩੨} ਕੋਕ^{੩੩} ਜਿ ਭੋਕ^{੩੪} ਅਨੇਕ, ਬਲਾਹਕ ਕੋ ਬਿਨ^{੩੫} ਨਾਂ ਹਰਿਖਾਏ।
 ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਕੀ ਗਤਿ^{੩੬} ਐਸ ਬਿਲੋਕਿ^{੩੭} ਕੈ ਹੋਤਿ ਜਿ ਪ੍ਰੀਤਮ ਤਜੋਂ ਦੁਖ ਪਾਏ
 ॥੨੬॥ ਨਾਨਕੀ ਏਕ ਰਹੀ ਉਰ ਮੈਂ ਬਿਰ^{੩੮}, ਔਰਨ ਕੀ ਸਰ^{੩੯} ਨਾ*
 ਭਰਮਾਈ। ‘ਸੋਦਰ^{੪੦} ਈਸ਼ੁਰ ਕੋ ਅਵਤਾਰ, ਕਰੈ ਨਰ ਖੇਲ^{੪੧}, ਅਪੇਲ
 ਸਦਾਈ^{੪੨}। ਕੰਤ ਕੋ ਸੇਗ ਗਿਰਾ ਉਚਰੀ ‘ਉਰ ਧੀਰ ਧਰੋ ਤਜਿ ਆਤੁਰ-
 ਤਾਈ^{੪੩}। ਬਾਸੁਰ-ਨਾਹਿ^{੪੪} ਜਥਾ ਗੁਸਿ ਰਾਹੁ^{੪੫} ਤਥਾ ਬਿਧਿ ਆਹਿ
 ਹੁਵੈ ਬਿਦਤਾਈ^{੪੬} ॥੨੭॥ ਸੁਨਿ ਕਾਨ ਜੈਰਾਮ ਭਨੇ ਬਚਨਾ ਜਲਜਾਤ^{੪੭}

੧ਕਿਨਾਰੇ। ੨ਬਹੁਤ ਵਾਰੀ। ੩ਵੇਖਕੇ। ੪ਜਲਾ ਪਛੋਤੀ। ੫ਖਬਰ। ੬ਆਖਦਾ ਹੈ। ੭ਗੁਣਾਂ ਦੀ
 ਖਾਣ। ੮ਵੇਖਣ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸੀ। ੯ਚੰਦਨ ਵਰਗੀ। ੧੦ਭੁਜਾਨਕ। ੧੧ਦੁਖੀ। ੧੨ਅੱਖਾਂ ਟੁਪੀ
 ਕਟਲ। ੧੩(ਹੰਬੂ ਦਾ) ਪਾਣੀ। ੧੪ਸਿਰ ਫੇਰਕ। ੧੫ਥੋੜੇ ਪਾਣੀ ਵਿਚ। ੧੬ਜੇਠ ਮਹੀਨੇ ਥੋੜੇ
 ਪਾਣੀ ਵਿਚ (ਤੜਫਦੀ) ਮੱਛੀ ਵਾਂਗੂ। ੧੭ਚਕਵੀ ਚਕਵੇ। ੧੮ਕਮਲ। ੧੯ਸਾਰੇ। ੨੦ਸੂਰਜ
 ਦੇ ਬਿਨ। ੨੧ਬਨ। ੨੨ਕਵੀਆਂ ਦਾ। ੨੩ਚਕੋਰ। ੨੪ਸਾਰੇ। ੨੫ਚਦਰਮਾਂ ਤੋਂ। ੨੬ਬਿਨਾਂ।
 ੨੭ਕਿਵੇਂ ਕਿੜਨ। ੨੮ਪਪੀਹ। ੨੯ਮੋਰ। ੩੦ਭੁੱਤ। ੩੧ਬਦਲ ਬਿਨਾਂ। ੩੨ਹਾਲਤ। ੩੩ਵੇਖਕੇ।
 ੩੪ਅਡੋਲ। ੩੫ਹੋਰਨਾਂ ਵਾਂਗੂ। ੩੬ਵੀਰ ਜੀ ਨੂੰ। ੩੭ਮਾਨੁਖੀ ਲੀਲਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ੩੮ਅਟੋਲ ਹੈ
 ਸਦਾ। ੩੯ਬਿਹਬਲਤਾ ਛਡਕੇ। ੪੦ਦਿਨ ਦੇ ਪਤੀ, ਸੂਰਜ ਨੂੰ। ੪੧ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਸਦਾ ਹੈ ਰਾਹੁ।
 ੪੨ਪ੍ਰਗਟ। ੪੩ਕਮਲ।

*ਪਾ:-ਸਰਧਾ।

ਬਿਲੋਚਨ^੧ ਤੇ ਜਲ ਜਾਤਾ^੨ । ਬਹੁ ਜਾਰ^੩ ਪਸਾਰਿਕੈ ਬਾਰਿ ਨਿਹਾਰਨ^੪
 ਕੇਵਟ^੫ ਬੀਚ ਬਰੇ^੬ ਮਿਲਿ ਬਾਤਾ^੭ । ਝਖ^੮, ਕੱਛਪ^੯ ਬ੍ਰਿੰਦ^{੧੦} ਫਸੇ ਨਿਕਸੇ
 ਸਭਿ ਖੋਜ ਬਕੇ ਨਹਿ ਪਾਵਤਿ ਗਜਾਤਾ^{੧੧} । ਨਿਪਤਾਇ^{੧੨} ਨਿਰਾਸ ਫਿਰੇ
 ਪਛੁਤਾਇ, ਉਪਾਇ ਕਿਯੋ ਬਹੁ ਸੋ ਨ ਅਗਾਤਾ^{੧੩} ॥ ੨੮ ॥ ਰੋਦਨ ਕੀਟ
 ਸੁਲੱਖਨਿ ਤਾ ਛਿਨ ‘ਦੀਨ’^{੧੪} ਗਯੋ ਕਰਿ ਮੇ^{੧੫} ਭਰਤਾਰਾ । ਪੰਕਤ^{੧੬} ਤੇ
 ਬਿਛਰੀ ਨਿਜ ਜਨੋਂ ਕੁਰਲਾਵਤਿ ਕੂਜ ਭਯੋ ਦੁਖ ਭਾਰਾ । ਕੇਸ ਉਖਾਰਤਿ
 ਤਾੜਤਿ ਹੈ ਉਰ, ਭੁਖਨ ਡਾਰਤਿ ਹਾਰ ਉਤਾਰਾ* । ਲੋਚਨ^{੧੭} ਤੇ ਜਲ ਧਾਰ
 ਛੂਟੇ, ਸਭਿ ਚੀਰ^{੧੮} ਭਿਰੇ ਤਨ ਕੀ ਨ ਸੰਭਾਰਾ ॥ ੨੯ ॥ ‘ਹੋ ਪਤਿ ਤੋ ਬਿਨ
 ਭੈਨ ਭਾ ਸੁਨ’^{੧੯}, ਸੁਦਾਨ ਕੋ ਥਾਨ^{੨੦} ਉਦਾਸ ਲਗੇ ਹੈ। ਕੌਨ ਸੁਦੇ ਇਨਕੋ
 ਤ੍ਰਿਪਤਾਵਹਿ ਆਨਿ ਭਿਖਾਰੀ ਕੋ ਬ੍ਰਿੰਦ^{੨੧} ਮੰਗੇ ਹੈ । ਆਪ ਕਹਾਂ ਗਏ ਦੀਏ
 ਬਿਨਾ ਸੁਧ^{੨੨}, ਮ੍ਰਿਤੁ ਕੇ ਹੇਤੁ^{੨੩} ਨ ਕੋ ਉਪਜੇ ਹੈ । ਬਾਰਿਕ ਤਾਤ^{੨੪} । ਅਧਾਰ
 ਨ ਮੋ ਕੋਉ, ਸ਼ੋਕ ਜਗੀ ਉਰ, ਧੀਰ ਭਗੈ ਹੈ’ ॥ ੩੦ ॥ ਯਾਬਿਧਿ ਸ਼ੋਕ
 ਗਿਰਾ ਬਹੁ ਭਾਂਤਿਨਿ ਬੋਲਤਿ ਹੈ ਬਿਰਲਾਪ ਪੁਕਾਰਾ ।—ਬਾਮ ਫੁਰੈ ਅੰਗ^{੨੫}
 ਸੂਚਕ ਹੈ ਸੁਭ, ਕਾਰਨ ਕੌਨ ਨ ਆਇ ਵਿਚਾਰਾ । ਲੋਕ ਬਿਲਕਿ ਅਏ
 ਸਭਿ ਹੀ ਜਲੁ ਡੁਬ ਗਯੋ ਨਹਿ ਦੇਹਿ ਨਿਹਾਰਾ^{੨੬} । ਹੋਵਤਿ ਮੌਨ^{੨੭} ਭਲੇ,
 ਸੁਖ ਭੌਨ ਕਰੋ ਅਬਝ ਕੌਨ ਸੰਦੇਹ^{੨੮} ਨਿਵਾਰਾ—॥ ੩੧ ॥ ਸ਼ੋਕ ਕੋ ਸ਼ੋਰ
 ਸੁਨੈ ਚਹੁ ਉਰ ਤੇ ਧਾਰਜ ਫੋਰਿ ਦਯੋ ਭਰਿ ਛਾਤੀ^{੨੯} । ਨਾਨਕੀ ਹੋਰਿ ਦਸਾ
 ਸਭਿ ਕੀ ਹੁਤ ਦਾਸੀ ਔ ਦਾਸ ਜੇ ਆਨ ਸੰਗਾਤੀ^{੩੦} । ਕੰਤਪਿਤਾ^{੩੧} ਪੁਨਿ ਕੰਤ
 ਬਿਸੁਗਤ, ਸਦਰ ਕੀ ਤਰੁਨੀ^{੩੨} ਬਿਲਲਾਤੀ । ਬਾਂਹਿ ਗਹੇ ਸੁ ਪ੍ਰਬੋਧਤਿ ਭੀ^{੩੩}
 ‘ਸੁਮਤ ! ਤਜਿ ਸ਼ੋਕ, ਸੁਨੈ ਮਮ ਬਾਤੀ’ ॥ ੩੨ ॥ ਗਰਭਵਤੀ ਤੁਝ ਦੇਹਿ

*ਨੇਤ੍ਰਾਂ ਤੋਂ । ^੨ਪਾਣੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ^੩ਜਲ । ^੪ਪਾਣੀਵੇਖਿਆ । ^੫ਮਲਾਹ । ^੬ਵੜੇ । ^੭ਗੱਲ ਮੇਲਕੇ ।
^੮ਮਛ । ^੯ਕਛੂ । ^{੧੦}ਬਹੁਤੇ । ^{੧੧}ਸੋਝੀ । ^{੧੨}ਨਵਾਬ ਆਇਕ । ^{੧੩}ਲੋਭੇ ਨਾ ਓਹ । ^{੧੪}ਦੁਖੀ ।
^{੧੫}ਮੈਨੂੰ । ^{੧੬}ਡਾਰ । ^{੧੭}ਅੱਖਾਂ ਤੋਂ । ^{੧੮}ਕਪੜੇ । ^{੧੯}ਘਰ ਸੁੰਢਾ ਹੋਗਿਆ । ^{੨੦}ਦਾਨ ਦੇਣ ਦਾ ਥਾਂ
 (ਹਟੀ) । ^{੨੧}ਸਮੂਹ । ^{੨੨}ਖਬਰ ਦਿਤੇ ਬਿਨਾ । ^{੨੩}ਕਾਰਨ । ^{੨੪}ਹੋ ਬਾਲ ਦੇ ਪਿਤਾ । ^{੨੫}ਖੰਬਾ ਅੰਗ ਫਰਕਦਾ
 ਹੈ । ^{੨੬}ਦੇਹੀ ਨਹੀਂ ਵੇਖੀ । ^{੨੭}ਸ਼ਗੁਨ । ^{੨੮}ਸੰਸਾਰ । ^{੨੯}ਛਾਤੀ ਭਰ ਆਈ । ^{੩੦}ਹੋਰ ਸਿਰੀ ।
^{੩੧}ਕੰਤ ਪਿਤਾ=ਪਰਮਾਨੰਦ । ^{੩੨}ਭਰਜਾਈ । ^{੩੩}ਸਮਝਾਉਂਦੀ ਹੈ । ^{੩੪}ਮੇਰੀ ਗਲ ।

*ਸ਼ੋਕ ਨੂੰ ਅਤਯੋਕਤੀ ਅਲੰਕਾਰ ਵਿਚ ਵਰਣਨ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ; ਜਿਵੇਂ ਆਮ ਤ੍ਰੀਮਤੀ
 ਕਰਨ, ਪਰ ਮਾਤਾ ਜੀ ਦਾ ਸ਼ੋਕ ਗੰਭੀਰ ਹੋਣਾ ਹੈ । †ਪਾ:-ਜਰੇ । ‡ਪਾ:-ਅਸ ।

ਅਹੈ, ਬਹੁ ਸੰਕਟ ਦੇਨਿ ਨ ਯੋਗ ਲਖੀਜੈ । ਭੇਦ ਕਛੁ ਨਹਿ ਜਾਨਤਿ
 ਤਾਂਹਿ ਕੋ ਬਾਦ ਹੀ ਸੋਕ ਐ ਚਿੰਤ ਕਰੀਜੈ । ਤੋ ਪਤਿ ਆਇ ਮਿਲੈ
 ਨਿਸਚੈ ਕਰਿ, ਸੀਖ ਯੋ ਮੇਰੀ ਰਿਦੈ ਦ੍ਰਿੜ ਲੀਜੈ । ਤੀਨ ਦਿਨਾਂ ਲਗ, ਹੇ
 ਸੁ ਕਮਾਰਿ ! ਉਤਾਰਿ ਨ ਹਾਰ ਸਿੰਗਾਰ, ਮਨੀਜੈ^੧ ॥ ੩੩ ॥ ਹੋਤ ਸਮੇਤ^੨
 ਕੇ ਸੀਖ ਸ ਦੇਤਿ ਹੈ ਨਾਨਕੀ ਹੋਰਿ ਸਭੈ ਪਰਵਾਰ । ਕੇਚਿਤ ਕਾਲ ਸੁਨੈ
 ਚੁਪ੍ਰੈ ਕਰਿ ਜੇ ਬਚਨਾ^੩ ਹਿਤ ਕੇ ਸੁਖਕਾਰ । ਮਰਤਿ ਵੇਰ ਸਲੋਨੀ^੪ ਚਿਤ-
 ਰਿਕੇ^੫ ਸੋਰ ਉਠੈ ਇਕਬਾਰ ਖਡਾਰੂ^੬ । ਜੈ ਪੁਰਿ ਮੈਂ ਸੁਨੈ ਸ਼੍ਰੋਨ ਬਿਖੈ ਸੋਉ
 ਹੋਇ ਉਠੈ ਗੁਨ ਭਾਖਿ ਅਚਾਰ^੭ ॥ ੩੪ ॥ ਕੋਊਕ ਮੀਤ ਹੁਤੇ ਸੋਉ ਰੋਤਿ ਹੈ
 ਆਪਨ ਪੈ^੮ ਮਿਲ ਬੈਸਤਿ ਬੰਦਾ । ਕੋਊਕ ਆਨਿ ਅਵਾਸ ਬਿਖੈ ਕਹੈ
 ਬੈਨ ਜੈਰਾਮ ਸੋ 'ਭਾ ਅਤਿ ਮੰਦਾ । ਕੈਸੇ ਅਚਾਨਕ ਰੀਤਿ ਬਨੀ, ਇਸ-
 ਨਾਨ ਕਰੈਂ ਨਿਤ ਬੇਦਿਨ ਇੰਦਾ^੯ । ਦੇਹਿ ਬਹੋਰ ਨ ਹਾਥ ਲਗੀ ਬਹੁ ਕੀਨ
 ਉਪਾਇ ਹੈ ਠਾਂਢ^{੧੦} ਨਰਿੰਦਾ^{੧੧} ॥ ੩੫ ॥ ਦੋਹਰਾ ॥ ਅਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਸਭ ਮਾਨਿਕੈ
 ਅਚਰਜ ਓਰ^{੧੨} ਨਰ ਨਾਰਿ । ਕੋਇਕ ਸੁਜਸ ਉਚਾਰਹੀਂ ਕੋਇਕ ਨਿੰਦਹਿ
 ਗੁਰ ॥ ੩੬ ॥ ਸ੍ਰੋਯਾ ॥ ਪੁਰਿ ਰੋਰੁ^{੧੩} ਪਰਾ ਬਿਸਮਾਦਿ ਰਿਦੈ ਤਨ ਖੋਜਿ
 ਰਹੈ ਕਿਤ ਹਾਥ ਨ ਆਯੈ । ਨਰ ਨਿੰਦਕ ਜੇ ਨਹਿ ਬੰਦਕ^{੧੪} ਭੇਦ ਕੋ,
 ਤਿੰਦਕ ਮੋਹ ਜਿਨੈ ਗਰਸਾਯੋ^{੧੫} । ਮੁਖ ਬੈਨ ਅਲਾਇ ਸੁਨਾਇ ਕਹੈ 'ਸੁ
 ਗਵਾਇ ਬਿਤੈ ਬਹੁਰੇ ਪਛੁਤਾਯੋ^{੧੬} । ਜਲ ਡੂਬ ਗਯੋ, ਨਿਜ ਪ੍ਰਾਨ ਹਯੋ^{੧੭}, ਨ
 ਕਲੋਸ ਪਯੋ, ਮਨ ਯੋ ਸਮਝਾਯੋ ॥ ੩੭ ॥ ਟੋਟਾ ਵਡੋ ਪਿਖਿ, ਗਟਹਿ ਕੇ
 ਡਰ^{੧੮}, ਨਾਂਹਿ ਟਿਕਸੋ, ਟਕ ਟਕ ਕਰੀ ਰਤਿ^{੧੯} । ਟੋਰ ਫਿਰੇ^{੨੦} ਤਟ^{੨੧} ਐ
 ਘਟ ਘਾਟ^{੨੨}, ਗਿਯੋ ਕਿਤ ਬਾਟ^{੨੩}, ਨ ਜਾਨਤਿ ਕੋ ਗਤਿ^{੨੪} । ਕੋਟਿ ਗਟੀ^{੨੫}
 ਚਢਿ ਹੈ ਹਟਿ ਹੈ, ਘਟ^{੨੬} ਕਾਨ ਜੈਰਾਮ ਸੁਨੈ ਬਤਿਯਾਂ^{੨੭} ਇਤਿ^{੨੮} । ਮਾਨਹੁ

^੧ਮੰਨ ਲੈ ਕਿਹਾ । ^੨ਪਿਆਰ ਨਾਲ । ^੩ਭਾਵ ਬੇਬੇ ਜੀ ਦੇ ਬਚਨ । ^੪ਸੁੰਦਰ । ^੫ਯਾਦ ਕਰਕੇ ।
^੬ਕਲੋਜਾ ਹਲਾ ਦੇਣ ਵਾਲਾ । ^੭ਗੁਣ ਤੇ ਆਚਾਰ ਕਹਿਕੇ । ^੮ਹੱਟ ਤੇ । ^੯ਵੇਦੀਆਂ ਦੇ ਚੰਦ ।
^{੧੦}ਖੜੇ ਹੋਕੇ । ^{੧੧}ਨਵਾਬ ਜੀ ਨੇ । ^{੧੨}ਰਿਦੈ ਵਿਚ । ^{੧੩}ਡੋਲਾ । ^{੧੪}ਜੇ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੇ । ^{੧੫}ਮੋਹ ਰੂਪੀ
 ਤੰਦੁਏ ਨੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗੁਸਿਆ ਹੈ । ^{੧੬}ਭਾਵ ਗੁਰੂ ਜੀ । ^{੧੭}ਪ੍ਰਾਨ ਨਾਸ਼ ਕੀਤੇ । ^{੧੮}ਗਰਜੇ ਦੇ
 ਡਰ ਕਰਕੇ । ^{੧੯}ਖੀਤ (ਪਰਵਾਰ ਦੀ ਟੁੱਕਕੇ ਟੋਟੇ ਕੀਤੀ) । ^{੨੦}ਚੁੰਡ ਫਿਰੇ । ^{੨੧}ਕਿਨਾਰੇ ।
^{੨੨}ਸਾਰੇ ਘਾਟ । ^{੨੩}ਰਸਤੇ ਕੇਹੜੇ ਗਿਆ । ^{੨੪}ਕਈ ਗਿਣਤੀਆਂ । ^{੨੫}ਦਿਲ ਵਿਚ ।
^{੨੬}ਗਲਾਂ । ^{੨੭}ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ।

ਘਾਵ ਮੈਂ ਲੈਨ ਲਗਾਵਤਿ ਸੀਸ ਧਨੈ ਚਿਤ ਖੇਦ ਭਯੋ ਅਤਿ ॥੩੮॥^੧ ਰੋਜ
ਫਕੀਰਨ ਕੋ ਜੁ ਖਵਾਵਤਿ, ਆਵਤਿ ਨਹਿ ਰਸਾਯਨ ਕਾਈ। ਭੈ ਨ ਕਰਜੋ
ਭਵ ਦਾਨੀ^੨ ਭਯੋ, ਧਨ ਭੁਪਤਿ ਭਾਰੀ ਜਯੋ ਭੂਰ ਲੁਟਾਈ^੩। ਗ੍ਰਾਮ ਕੋ
ਗਜ ਨ ਕਾਜ ਬਿਆਜ ਕੋ^੪, ਆਜ ਪਿਖੀ ਇਸਕੀ ਪ੍ਰਭੁਤਾਈ^੫। ਆਨਨ
ਨਿੰਦ ਬਕੈਂ ਬਿਨ ਬਿੰਦ^੬, ਮੁਕੰਦ ਕੋ ਭੇਦ ਲਖਜੋ ਨਹਿ ਜਾਈ ॥ ੩੯ ॥
ਏਹਗਾ ॥ ਨਗਰ ਨਰਨ ਪਰਵਾਰ ਪੁਨ ਸਭਿ ਕੀ ਦਸ਼ਾ ਵਿਚਾਰ। ਦਤਿਯ
ਰੈਨ ਮਹਿ ਨਾਨਕੀ ਧਰਜੋ ਧਯਾਨ ਸੁਖਸਾਰ^੭ ॥੪੦॥ ਸ੍ਰੇਯਾ॥^੮ 'ਹੇ ਜਗਬੰਦ !
ਪ੍ਰਭੁ ਸਖ ਕੰਦ ! ਮੁਕੰਦ ! ਅਨੰਦ ਕੋ ਦਾਸਨ ਦਾਨੀ ! ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾਰ !
ਮੁਰਾਰਿ ! ਅਘਾਰਿ^੯ ਲਯੋ ਅਵਤਾਰ ! ਸੁ ਮੈਂ ਮਨ ਮਾਨੀ। ਜੇ ਸ਼ਰਧਾ ਮਮ
ਸਾਚ ਰਿਦੇ ਮਹਿ ਤੋ ਪਗਟੋ ਪਰਭਾਤ ਮਹਾਨੀ। ਸ਼ੋਕ ਹਰੋ ਨਿਜ ਲੋਕਨ
ਕੋ, ਸਹਿ ਸ਼ੋਕ ਕਰੋ^{੧੦} ਜੋਓ ਮਢ ਗਮਾਨੀ ॥ ੪੧ ॥ ਦੀਨ ਦਯਾਲ ! ਸਦਾ
ਅਰਿ^{੧੧} ਘਾਲ^{੧੨} ਸਭੈ ਤੇ ਬਿਸਾਲ ਬਿਹੀਨ ਕਲੀਕਾ !। ਹੇ ਜਨ ਲਾਲ^{੧੩} !
ਪਖੰਡਨਿ ਸਾਲ^{੧੪}, ਹਰੈਂ ਜਮਜਾਲ ਕਰਾਲ^{੧੫} ਅਤੰਕਾ^{੧੬}। ਜੇ ਕਲਿਕਾਲ,
ਕੁਚਾਲ ਮਹਾਂ, ਅਘ^{੧੭} ਜਾਲ^{੧੮} ਭਏ ਨਰ ਹੈ ਮਤਿਰੰਕਾ^{੧੯}। ਸੋਊ ਉਬਾਰਨ
ਕਾਰਨ ਰਾਵਰ^{੨੦} ਕਾਯਾਂ^{੨੧} ਧਰੀ, ਮਖ ਚਾਰ ਮਯੋਕਾ^{੨੨} ॥ ੪੨ ॥ ਏਹਗਾ ॥
ਅਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਤਨ ਤਜਿਨਿ ਕੋ ਕਿਉਂ ਤਮਰੋ ਬਨਿ ਆਇ। ਕੈਸੇ ਅੰਤਰ-
ਧਯਾਨ ਭੇ^{੨੩} ਆਵਹ ਦਰਸ ਦਿਖਾਇ ॥ ੪੩ ॥ ਬਾਰਜ^{੨੪} ਬਨ ਪਰਵਾਰ
ਨਿਜ^{੨੫} ਸਰਬ ਗਯੋ ਕੁਮਲਾਇ। ਭੋਰ^{੨੬} ਪ੍ਰਭਾਕਰ^{੨੭} ਸੇ^{੨੮} ਮਿਲੋ ਬਦਨ
ਸੁ ਛਬਿ ਬਿਕਸਾਇ^{੨੯} ॥੪੪॥ ਏਹਗਾ॥ ਬੰਦਿ ਹਾਥ ਦ੍ਰੈ ਬੰਦਿ ਹੀ^{੩੦} ਧਰ ਪਰ
ਧਰਿ ਕਰਿ ਸੀਸ^{੩੧}। 'ਕਰੀ ਪ੍ਰਤੱਗਯਾ ਮੈਂ ਜ ਮੁਖ, ਪੂਰਹ ਸ੍ਰੀ ਜਗਦੀਸ਼ !'
॥੪੫॥ ਸਰਬ^{੩੨} ਰੈਨ^{੩੩} ਬਿਨ ਸੈਨਕੇ ਕਹਿਤਿ ਸੁਜਸ ਕੇ ਬੈਨ। ਭ੍ਰਾਤ ਅਰਾ-

^੧ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਦਾਨੀ। ^੨ਜਿਵੇਂ ਮੰਗਤਿਆਂ ਨੂੰ ਵਿਆਹ ਤੇ ਵੰਡਦੇ ਹਨ ਐਉਂ ਲੁਟਾਯਾ। ^੩ਗਾਜਾ
ਨਹੀਂ ਸੀ, ਨਾਂ ਹੀ ਵਯਾਜ ਦਾ ਵਿਹਾਰ ਸੀ। ^੪ਸਮਝੋ ਬਿਨਾਂ। ^੫ਭਾਵ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ। ^੬ਪਾਪ
ਨਾਸ਼ ਕਰਤਾ। ^੭ਸ਼ੋਕਮਾਨ ਯਾ ਸ਼ਰਮਿੰਦੇ ਕਰੇ। ^੮ਵੈਰੀਆਂ ਦੇ ਨਾਸ਼ਕ। ^੯ਦਾਸਾਂ ਦੇ
ਪਿਆਰੇ। ^{੧੦}ਪਖੰਡਾ ਨੂੰ ਸੱਲਣ ਵਾਲੇ। ^{੧੧}ਭਯਾਨਕ। ^{੧੨}ਭੈ, ਰੋਗ, ਪੀੜਾ। ^{੧੩}ਪਾਪ।
^{੧੪}ਸਮੂਹ। ^{੧੫}ਕੰਗਾਲ ਬੁੱਧੀ। ^{੧੬}ਆਪ ਨੇ। ^{੧੭}ਏਹ। ^{੧੮}ਚੰਦਰਮਾ ਵਰਗੇ ਸੁਹਣੇ ਮੁਖ ਵਾਲੇ !
^{੧੯}ਛਿੱਪ ਗਏ। ^{੨੦}ਕਵਲਾਂ ਦਾ। ^{੨੧}ਆਪ ਦਾ। ^{੨੨}ਸਵੇਰੇ। ^{੨੩}ਸਰਜ। ^{੨੪}ਵਾਂਗ। ^{੨੫}ਖਿਜਾਕੇ।
^{੨੬}ਮੈਂ ਮੱਥਾ ਟੇਕਦੀ ਹਾਂ। ^{੨੭}ਧਰਤੀ ਤੇ ਸਿਰ ਰੱਖਕੇ। ^{੨੮}ਸਾਰੀ। ^{੨੯}ਰਾਤ।

ਧਤਿ ਪ੍ਰੀਤਿ ਕਰਿ ਰਿਦੈ ਚਿਤਵਿ ਗੁਨ ਐਨ ॥੪੬॥ ਅਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਭੀ ਪੁਰਿ
ਵਿਖੈ ਸੁਨਹੁ ਬਹੁਰ ਗੁਰ ਗਾਥ । ਕਵਿ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਸਿਮਰੇ ਨਿਤ ਬੈਦੈ
ਧਰਿ ਪਦ ਮਾਥ ॥ ੪੭ ॥ ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਗ੍ਰੰਥ ਪੁਰਬਾਰਧੇ 'ਵੇਂਈ'
ਪ੍ਰਵੇਸ਼' ਪ੍ਰਸੰਗ ਬਰਨਨੇ ਨਾਮ ਅਠਾਈਸਮੇ ਅਧਿਆਯ ॥ ੨੯ ॥

੨੯. [ਗੁਰਚਰਣ ਮੰਗਲ । ਵੇਂਈ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਆਉਣਾ, ਮੋਦੀ ਦੀ ਕਾਰ ਤਜਾਗਣੀ ।]

ਦੇਹਗ ॥ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਚਰਨ ਜਹਾਜ ਸੇ ਤਿਨ ਅਲੰਬ ਹੋਂ ਪਾਇ ।

ਪਰੋਂ ਪਾਰ ਸੰਦੇਹ ਬਿਨ ਉਦਿਧ ਬਿਘਨ ਸਮੁਦਾਇ ॥੧॥

{ ਅਲੰਬ=ਆਸਰਾ, [ਸੰਸ:, ਆਲਮਬ] । ਹੋਂ=ਹਉਂ, ਮੈਂ । [ਸੰਸ:, ਅਹੋ] । }
{ ਸੰਦੇਹ=ਸ਼ੱਕ । ਉਦਿਧ=ਸਮੁੰਦਰ, [ਸੰਸ, ਉਦਧਿ] }

ਅਰਥ—ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ (ਸਾਹਿਬਾਨ) ਜੀ ਦੇ ਚਰਣ ਜਹਾਜ਼ ਸਮਾਨ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਆਸਰਾ
ਪਾਕੇ ਮੈਂ ਸਾਰੇ ਵਿਘਨਾਂ (ਰੁਖੀ) ਸਮੁੰਦਰ ਤੋਂ ਨਿਰਸੰਸੇ ਪਾਰ ਜਾ ਪਵਾਂਗਾ।

ਸ੍ਰੀ ਬਾਲਾ ਸੰਧਰੁ ਵਾਰ ॥ ਸ੍ਰੈਯਾ ॥ ਯਾ ਬਿਧਿ ਸੋਂ ਸਲਤਾਨ ਪੁਰੇ ਪੁਨਿ ਸ੍ਰੀ
ਗੁਰ ਜਾਤਿ ਭਏ ਪ੍ਰਭੁ ਪਾਸੀ । ਆਨੰਦ ਕੰਦ^੧ ਪਿਖਜੋ ਕਰ ਬੰਦਿ^੨ ਕਹੀ
ਅਭਿਬੰਦਨ^੩ ਦੰਡ ਸੰਕਾਸੀ^੪ । ਮੰਦਹਿ ਮੰਦ^੫ ਮਿਦੰ^੬ ਮੁਸ਼ਕਾਯ ਧਜਾਨ
ਜੁਗੰਦਨ^੭ ਕੇ ਨਿਤ ਬਾਸੀ^੮ । ਬੈਨ ਭਨੇ ਗੁਨਐਨ ਪ੍ਰਮੇਸੁਰ ਆਵਹੁ
ਨਾਨਕ ! ਨਾਮ ਬਿਲਾਸੀ^੯ ॥ ੨ ॥ ਕਾਰਨ ਯਾ^{੧੦} ਅਵਤਾਰ ਧਰਜੋ ਭਵ^{੧੧},
ਕਾਰਜ ਜਾਇ ਕਰੋ ਅਬ ਸੋਊ । ਹੈ ਕਲਿਕਾਲ ਕਚਾਲ^{੧੨} ਬਿਸਾਲਹਿ
ਮੰਦਮਤੀ ਮਨ ਮਾਨਵ ਹੋਊ^{੧੩} । ਦੇਵਨਿ ਪੂਜਤਿ, ਨਾਮ ਤੇ ਬੇਮੁਖ, ਕੇਵਲ
ਪਾਪ ਪਰਾਇਨ ਜੋਊ । ਭਾਉ ਭਲੇ ਭਗਤੀ ਪ੍ਰਗਟਾਵਹੁ, ਭਾਰ ਧਰਾ ਪਰ
ਭੂਰ^{੧੪}, ਬਿਗੋਊ^{੧੫} ॥ ੩ ॥ ਜਾਤਿ ਅਪਾਰ^{੧੬} ਨਿਰੈ^{੧੭} ਨਰ ਕੂਰ^{੧੮}, ਨਹੀਂ
ਸੁਖਮੁਰ^{੧੯} ਕਮੁਰ^{੨੦} ਕੁਭਾਰੋ । ਪੰਥ ਤਯਾਗ ਕੁਪੰਥ^{੨੧} ਪਰੇ, ਸਭਿ ਲੰਪਟ^{੨੨}
ਦੰਭ^{੨੩} ਅਰੰਭਤਿ^{੨੪} ਪਾਗੇ^{੨੫} । ਨਾਮਹਿ ਕੀ ਸਿਫਤੀ ਪਰਕਾਸ਼ਹੁ, ਨਾਸ

^੧ਭਾਵ ਪਰਮੇਸੁਰ ਨੂੰ (ਅ) ਰੂਪ ਜੀ ਨੇ । ^੨ਹਥ ਜੋੜਕੇ । ^੩ਨਮਸਕਾਰ । ^੪ਭਾਵ ਰੰਝੇਤ ਕੀਤੀ ।
^੫ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ । ^੬ਕੋਮਲ । ^੭ਯੋਗੀਆਂ ਦੇ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਵਸਣ ਵਾਲੇ । ਭਾਵ ਰੱਬ ਜੀ ।
^੮ਨਾਮ ਦਾ ਅਨੰਦ ਲੈਣ ਵਾਲੇ । ^੯ਜਿਸ । ^{੧੦}ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ । ^{੧੧}ਭਯਾਨਕ । ^{੧੨}ਹੋ ਗਏ ਹਨ ।
^{੧੩}ਬਹੁਤਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ । ^{੧੪}ਸੋ ਨਾਸ਼ ਕਰੇ । ^{੧੫}ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਬਹੁਤੇ । ^{੧੬}ਨਰਕ ਨੂੰ । ^{੧੭}ਥੁਠੇ ਲੋਕ ।
^{੧੮}ਮੂਲੋਂ ਸੁਖ ਨਹੀਂ । ^{੧੯}ਖੋਟੇ ਅਸਲੇ ਵਾਲੇ (ਅ) ਬਹੁਤੇ ਮੂੜ । ^{੨੦}ਕੁਰਾਹ । ^{੨੧}ਫਸੇ ਹੋਏ ਹਨ ।
^{੨੨}ਫਰੇਬ ਵਿਚ । ^{੨੩}ਜੰਮਦਿਆਂ ਹੀ, ਮੁੱਢ ਤੋਂ ਹੀ । ^{੨੪}ਖਚਤ ਹੋਏ ਹਨ ।

ਪਖੰਡ ਕਰੋ, ਜਿਹ ਲਾਗੇ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਸੁਨਿ ਬੈਨ ਭਨੇ ਸਿਰੀ ਰਾਗ ਵਿਖੇ,
ਹਿਯਰਾ ਅਨੁਰਾਗੇ ॥ ੪ ॥

ਸ੍ਰੀ ਮੁਖਵਾਕ ॥ ਸਿਰੀ ਰਾਗੁ ਮਹਲਾ ੧ ॥

ਕੋਟਿ ਕੋਟੀ ਮੇਰੀ ਆਰਜਾ ਪਵਣੁ ਪੀਅਣੁ ਅਪਿਆਉ ॥ ਚੰਦੁ ਸੂਰਜੁ
ਦੁਇ ਗੁਫੇ ਨ ਦੇਖਾ ਸੁਪਨੈ ਸਉਣੁ ਨ ਥਾਉ ॥ ਭੀ ਤੇਰੀ ਕੀਮਤਿ ਨਾ
ਪਵੈ ਹਉ ਕੇਵਡੁ ਆਖਾ ਨਾਉ ॥ ੧ ॥ ਸਾਚਾ ਨਿਰੰਕਾਰੁ ਨਿਜ ਬਾਇ ॥
ਸੁਣਿ ਸੁਣਿ ਆਖਣੁ ਆਖਣਾ ਜੇ ਭਾਵੈ ਕਰੇ ਤਮਾਇ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥
ਕੁਸਾ ਕਟੀਆ ਵਾਰ ਵਾਰ ਪੀਸਣਿ ਪੀਸਾ ਪਾਇ ॥ ਅਗੀ ਸੇਤੀ ਜਾਲੀਆ
ਭਸਮ ਮੇਰੀ ਰਲਿ ਜਾਉ ॥ ਭੀ ਤੇਰੀ ਕੀਮਤਿ ਨਾ ਪਵੈ ਹਉ ਕੇਵਡੁ
ਆਖਾ ਨਾਉ ॥ ੨ ॥ ਪੰਖੀ ਹੋਇਕੈ ਜੇ ਭਵਾ ਸੇ ਅਸਮਾਨੀ ਜਾਉ । ਨਦਰੀ
ਕਿਸੈ ਨ ਆਵਉ ਨਾ ਕਿਛੁ ਪੀਆ ਨ ਖਾਉ ॥ ਭੀ ਤੇਰੀ ਕੀਮਤਿ ਨਾ
ਪਵੈ ਹਉ ਕੇਵਡੁ ਆਖਾ ਨਾਉ ॥ ੩ ॥ ਨਾਨਕ ਕਾਗਦ ਲਖ ਮਣਾ
ਖੜਿ ਪੜਿ ਕੀਚੇ ਭਾਉ ॥ ਮਸੂ ਤੋਟਿ ਨ ਆਵਈ ਲੇਖਣਿ ਪਉਣੁ
ਚਲਾਉ ॥ ਭੀ ਤੇਰੀ ਕੀਮਤਿ ਨਾ ਪਵੈ ਹਉ ਕੇਵਡੁ ਆਖਾ ਨਾਉ ॥ ੪ ॥

ਦੋਹਰਾ ॥ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਬਿਗਸੇ ਸੁਨਤਿ ਮੰਤ੍ਰ ਦੀਨ ਗੁਰੂ*ਹੋਇ। ਸ੍ਰੀ ਨਾਨਕ
ਧਾਰਨ ਕਰਮੋ ਬਰਨ ਸੁਨਾਵੈ ਸੋਇ ॥ ੫ ॥ ਅਥ ਮੰਤ੍ਰ:-

ੴ ਸਤਿਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪਰਖੁ ਨਿਰਭਉ ਨਿਰਵੈਰੁ

ਅਕਾਲਮੂਰਤਿ ਅਜੂਨੀ ਸੈਭੰ ਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

ਸ੍ਰੇਯਾ ॥ ਬਹੁਰੇ ਧੁਨਿ ਭੂਰ ਗੰਭੀਰ ਭਨੈ 'ਤਜਿਯੇ ਕ੍ਰਿਤਿ ਕੋ, ਬਿਦਤਾ-
ਵਹੁ' ਜਾਈ' । ਪਦਬੰਦਨ ਕੋ ਕਰਿ ਫੇਰ ਮੁਰੇ ਦੁਖ ਦੁਇ ਮਿਟੈ ਜਿਹ ਕੇ
ਦਰਸਾਈ । ਜਹਿ ਤੇ ਸੁ ਗਏ ਤਿਹ ਠੌਰ ਅਏ, ਸੁਖ ਦਾਸ ਦਏ ਜਿਹ

*ਆਖਕੇ । *ਅਵਾਜ । *ਆਖਿਆ ਰੱਬ ਜੀ ਨੇ । *ਇਸ ਮੰਤ੍ਰ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰੋ ।

*ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਗੁਰੂ ਹੋਕੇ ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਨੂੰ ਮੰਤ੍ਰ ਦਿਤਾ । ਗੁਰੂ ਜੀ ਆਪ
ਬੀ ਆਪਣੇ ਗੁਰੂ ਦਾ ਇਹੋ ਪਤਾ ਦੇਂਦੇ ਹਨ 'ਅਪਰੰਪਰ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ਪਰਮੇਸਰੁ ਨਾਨਕ
ਗੁਰ ਮਿਲਿਆ ਸੋਈ ਜੀਉ ॥ ੫ ॥'

†ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਵੇਈ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਤੂੰ ਦਿਨ ਅਪਣੇ ਸ਼ਰੀਰ ਦਾ ਕਿਸੇ
ਨੂੰ ਦਰਸ਼ਨ ਨਾ ਹੋਣ ਦੇਣਾ ਤੇ ਪਰਮੇਸੁਰ ਦੇ ਦਰ ਜਾਣ ਤੇ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨੀ
ਆਦਿ ਆਤਮਕ ਮੰਡਲ ਦੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਮੇ ਹਨ । ਸਚਖੰਡ ਅਦੇਸ਼, ਅਥਾਂਵ ਟਿਕਾਣਾ
ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਰੂਪ ਰੇਖ ਨਹੀਂ, ਫੇਰ ਓਹ ਹਰ ਥਾਵੇਂ ਹੈ । ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਹੈ, ਤੇ ਉਸਦੀ
ਹੈ ਦਾ ਜਦ ਟਿਕਾਣਾ ਆਖੇ ਤਾਂ ਕਹੀ ਦਾ ਹੈ 'ਸਚ ਦੇ ਖੰਡ' ਵਿਚ, ਮੁਰਾਦ ਇਹ
(ਬਾਕੀ) ਭਈ ਦੇਖੇ ਅਗਲੇ ਪੰਨੇ ਦੇ ਹੇਠ।

ਨਾਮ ਜਪਾਈ । ਗੁਰੁ ਕਿੰਕਰ^੧ ਲੇ ਕਰਿ ਚੀਰ^੨ ਬਰੇ^੩ ਬਿਰ^੪ ਤੀਰ^੫ ਵਿਈ^੬
 ਨਿਤ ਹੋਵਹਿ ਆਈ ॥ ੬ ॥ *ਦੋਹਰਾ ॥ ਜਹਿ ਪ੍ਰਵਿਸੇ ਇਕ ਕੋਸ ਤਹਿ
 ਨਿਕਸੇ ਗੁਰੁ ਪ੍ਰਬੀਨ । ਸੰਤ ਘਾਟ ਅਬ ਲਗ ਬਿਦਤ ਵਰਸਹਿ ਸਿੱਖ ਸੁ
 ਚੀਨ ॥ ੭ ॥ ਸੈਯਾ ॥ ਸ਼ਰਧਾ ਉਰ ਭੂਰ ਨਿਹਾਰਤਿ^੮ ਬਾਰਿ^੯ ਗੁਰੁ ਪਦ ਪੋਸ
 ਮੈਂ ਹੋਤਿ ਅਧੀਰਾ । ਮੁਖ ਸੋਚਤਿ^{੧੦} ਲੋਚਨ^{੧੧} ਨੀਰ^{੧੨} ਬਿਮੋਚਤਿ^{੧੩}, ਚੌਪਤ
 ਚੀਤ^{੧੪}, ਹਲੈ ਝਖ ਨੀਰਾ^{੧੫} । ਇਸ਼ਨਾਨ ਸਮੈਂ ਨਿਕਸੇ ਕਰੁਨਾਕਰ^{੧੬}
 ਬਾਸੁਰ ਤੀਨ ਬਿਤਾਇ ਗਹੀਰਾ । ਦਿਗ^{੧੭} ਦੇਖਤਿ ਹੀ ਉਮਗ^{੧੮} ਅਨੁ-
 ਰਾਗ ਸਭਾਗ ਜੁ ਦਾਸ ਖਰਾ ਜਲ ਤੀਰਾ^{੧੯} ॥ ੮ ॥ ਦੌਰ ਕਰੀ ਪਦ ਮੈਂ
 ਅਭਿਬੰਦਨ^{੨੦} ਅੰਬਰ^{੨੧} ਦੀਨ, ਸੁਖੀਬਰ^{੨੨} ਪਾਯੋ । ਦੇਖਿ ਦਯਾਲ ਤਿਸੈ

^੧ਦਾਸ । ^੨ਕਪੜੇ । ^੩ਸ਼੍ਰੇਸ਼ਟ । ^੪ਖੜਾ । ^੫ਕਿਨਾਰੇ । ^੬ਵੇਖਦਾ ਹੈ । ^੭ਜਲ । ^੮ਮੁਰਾਦ ਹੈ ਮਨ ਵਿਚ ।
^੯ਅਖਾਂ ਤੋਂ । ^{੧੦}ਪਾਣੀ । ^{੧੧}ਵਹਾਂਦਾ ਹੈ । ^{੧੨}ਉਛਲਦਾ ਹੈ ਸੁ ਦਿਲ । ^{੧੩}ਜੇ ਮੱਛੀ ਕਰਕੇ ਬੀ
 ਪਾਣੀ ਹਿੱਲ ਪਵੇ ਤਾਂ । ^{੧੪}ਕ੍ਰਿਪਾ ਦੀ ਖਾਨ । ^{੧੫}ਅੱਖੀ । ^{੧੬}ਉਛਲਿਆ । ^{੧੭}ਜਲ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ।
^{੧੮}ਨਮਸਕਾਰ । ^{੧੯}ਕਪੜੇ । ^{੨੦}ਸ਼੍ਰੇਸ਼ਟ ਸੁਖ ।

*ਲਿਖਤੀ ਨੁਸਖਿਆਂ ਵਿਚ ਇਹ ਦੋਹਾ ਹੈ, ਛਾਪੇ ਦੇ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਹੈ ।

ਅਨੁਵਾਦ [ਪਿਛਲੇ ਪੰਨੇ ਦੀ ਥਾਂ ਵੇਖੋ ਇਹ ੮]

ਨਹੀਂ ਕਿ ਉਹ ਖੰਡ ਕੋਈ ਦੇਸ਼ ਹੈ, ਪਰ ਸਦਾ ਅਦੇਸ਼ ਤੇ ਫੇਰ ਸਰਬ ਦੇਸ਼ੀ ਹੈ । ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਓਥੇ
 ਜਾਣਾ ਤੇ ਦਰਸ਼ਨ ਹੋਣੇ ਤੇ ਹੁਕਮ ਮਿਲਣਾ, ਸਭ ਆਤਮ ਖੇਡਾਂ ਹਨ । ਸਾਡੀ ਬੁੱਧੀ ਹੋਂਦ ਵਾਲੀ
 ਹੈ ਜੋ ਦੇਸ਼ਕਾਲ ਨਾਲ ਬੱਧੀ ਪਈ ਹੈ, ਸਾਡੀ ਸਮਝ ਵਿਚ ਨਾ ਆ ਸੱਕਣ ਕਰਕੇ ਵਰਣਨ ਐਉਂ
 ਕਰੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਉਹ ਕਿਸੇ ਮੁਕਾਮ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਸਰੀਰਾਂ ਦੇ ਮਿਲਾਪ ਵਾਂਗੂ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ,
 ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਆਪ ਬੀ ਇਸ ਕੋਤਕ ਦਾ ਪਤਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਓਥੇ ਬੀ
 ‘ਸੋਦਿਆ ਜਾਣਾਂ’ ‘ਸਿਰੋਪਾ ਮਿਲਣਾ’ ‘ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦਾਨ ਹੋਣਾ’ ਆਦਿ ਪਦ ਸਾਡੀ ਸਮਝ ਗੋਚਰ
 ਕਰਨ ਲਈ ਆਪ ਨੇ ਵਰਤੀ ਹਨ । ਯਥਾ:—

ਹਉ ਢਾਵੀ ਵੇਕਾਰੁ ਕਾਰੈ ਲਾਇਆ ॥ ਰਾਤਿ ਦਿਹੈ ਕੈ ਵਾਰ ਧੁਰਹੁ
 ਵਰਮਾਇਆ ॥ ਢਾਵੀ ਸਚੈ ਮਹਲਿ ਖਸਮਿ ਬੁਲਾਇਆ ॥ ਸਚੀ
 ਸਿਫਤਿ ਸਾਲਾਹਿ ਕਪੜਾ ਪਾਇਆ ॥ ਸਚਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾਮੁ ਭੋਜਨੁ
 ਆਇਆ ॥ ਗੁਰਮਤੀ ਖਾਧਾ ਰਜਿ ਤਿਨਿ ਸੁਖੁ ਪਾਇਆ ॥ ਢਾਵੀ
 ਕਰੇ ਪਸਾਉ ਸਬਦੁ ਵਜਾਇਆ ॥ ਨਾਨਕ ਸਚੁ ਸਾਲਾਹਿ ਪੂਰਾ
 ਪਾਇਆ ॥ ੨੭ ॥

[ਮਾਰ ਕੀ ਵਾਰ ਮਹਲਾ ੧

ਮੁਰਾਦ ਹੈ ਕਿ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਕੇ ਆਪ ਨੇ ਨਾਮ ਤੇ ਕੀਰਤਨ
 ਦੀ ਦਾਤ ਜਗਤ ਨੂੰ ਦੇਣ ਲਈ ਹੁਕਮ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਤੇ ਅਗੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਨ ਲਗੇ ।

ਤਿਹ ਕਾਲ 'ਨਿਹਾਲ ਭਯੋ' ਇਵ ਬੈਨ ਅਲਾਯੋ। ਛੂਟ ਕਪਾਟ ਗਏ
 ਝਟਿਤੀ^੧, ਭ੍ਰਮ ਠਾਟ ਹਟਾ^੨, ਘਟ ਗਜਾਨ ਸੁਹਾਯੋ। ਮੰਦਹਿਮੰਦ ਚਲੇ
 ਪੁਇ ਕੋ ਜੋਊ ਦੇਭ ਨਿਕੇਦਨ ਕੋ ਭਵ ਆਯੋ॥ ੯॥ ਏਹਗ॥ ਪ੍ਰਿਥਮ
 ਕ੍ਰਿਤ^੩ ਕੋ ਭੋਜਿਓ 'ਜਾਹੁ ਜਰਾਮ ਅਗਾਰ। ਜਹਿ ਬੈਸੀ ਸ੍ਰੀ ਨਾਨਕੀ
 ਧਰਜੋ ਧਜਾਨ ਸੁਖਸਾਰ॥ ੧੦॥ ਸਰਬ ਨਿਸਾ ਬੀਤੀ ਜਿਸਹਿ ਗਿਨਤੀ
 ਭਨਤਿ ਅਪਾਰ। ਮਮ ਦਿਸ਼ ਤੇ ਬੰਦਨ ਕਰਹੁ ਸਿਰ ਚਰਨਨ ਪਰ ਧਾਰਿ^੪
 ॥ ੧੧॥ ਸ੍ਰੈਯਾ॥ ਸੁਨਿ ਸੁਨ ਵਿਖੈ ਗਜੋ ਦਾਸ ਤਬੈ ਜਹਿ ਨਾਨਕੀ
 ਧਜਾਨਹਿ ਕੋ ਹਸ ਭੀਨੀ। ਪੁਵਿਸ਼ਜੋ^੫ ਘਰ ਜਾਇ, ਬਿਲੋਕੀ ਤਹਾਂ, ਕਰਿ
 ਆਸਨ ਬੈਠੀ ਅਡੋਲ ਪਬੀਨੀ। ਇਕ ਭ੍ਰਾਤ ਅਰਾਧਨ ਕੀ ਲਿਵਲਾਗੀ
 ਹੈ, ਤਾਂਹੀ ਸਮੇਂ ਤਿਨ ਬੰਦਨ ਕੀਨੀ। 'ਸੁਨਿ ਭੋ ਸੁਮਤੋ^੬ ! ਤਵ ਆਯੋ
 ਸਹੋਦਰ, ਬੇਗ ਮਿਲੋ, ਕਰਿ ਸੋਚਨ' ਹੀਨੀ^੭॥ ੧੨॥ ਬੈਨ ਸੁਨੇ, ਨਿਜ
 ਨੈਨ ਖੁਲੇ, ਜਨੁ ਮ੍ਰਿਤੁ ਮੁਖੀ^੮ ਅਮੀ^੯ ਧਾਰ ਚੁਆਈ। ਆਨੰਦ ਯੋ
 ਉਮਗਾ ਉਰ ਮੈ ਬਹੁ, ਜਾਇ ਜਰਾਮ ਕੋ ਪਾਸ ਸੁਨਾਈ। 'ਆਵਾਂਤ ਹੈ
 ਮਨਭਾਵਤਿ ਸੋਦਰ, ਦੋਖ ਨਸਾਵਾਂਤਿ ਜਾਂ^{੧੦} ਦਰਸਾਈ। ਦਾਸ ਅਯੋ ਅਖ
 ਬਾਸ^{੧੧} ਕੋ ਦੈਕਹਿ, ਸੁਧਿ ਅਵਾਸ ਸੁਨਾਵਨ ਤਾਈ^{੧੨}॥ ੧੩॥ ਕਾਨ ਸੁਨੀ
 ਜਨੁ ਮੀਨ^{੧੩} ਅਨੀਰ^{੧੪} ਪੈ^{੧੫} ਨੀਰ ਕੀ ਆਨ ਘਟਾ^{੧੬} ਬਰਖਾਈ। ਪੀਰ ਸੋ
 ਪੀਰਾ^{੧੭} ਸਦੀਰ ਅਪੀਰ ਭਾ^{੧੮}, ਅਨਨ^{੧੯} ਆਰੁਨਤਾ^{੨੦} ਅਤਿ ਆਈ।
 ਹੀਨਮਨੀ^{੨੧} ਜਿਵ ਹੋਇ ਢਨੀ^{੨੨}, ਪੁਨਿ ਪਾਇ^{੨੩} ਪ੍ਰਸੰਨ ਜਜੋਂ ਪੀਰ^{੨੪}
 ਪਰਾਈ^{੨੫}। ਦੋਰ ਦਯਾਲ ਸੋਂ ਆਇ ਮਿਲਾ, ਤਿਹਕਾਲ ਅਨੰਦ ਕਹਜੋ
 ਨਹਿਜਾਈ॥ ੧੪॥ ਯੋਂ ਸੁਨਿਕੈ ਪਰਵਾਰ ਸਪੁਰਨ ਭੂਰ^{੨੬} ਖੁਭਾਰ^{੨੭} ਕੋ ਦੂਰ
 ਮਿਟਾਈ। ਜੈਸੇ ਕੁਹੀਰ^{੨੮} ਨਿਵਾਰ ਕਰੇ ਹੁਇ ਸੂਰ^{੨੯} ਉਦੈ^{੩੦}, ਸੁਖ ਤਜੋ ਪ੍ਰਗ-
 ਠਾਈ। ਰੋਰ ਪਰਾ ਪੁਰਿ ਸਾਰੇ ਵਿਖੈ ਵਿਸਮਾਦ ਰਿਦੈ ਅਵਿਲੋਕ^{੩੧} ਲੁਕਾ-
 ਈ^{੩੨}। ਕਾਨ ਸੁਨੈ ਸੋਊ ਦੋਰ ਮਿਲੈ, ਨਰ ਬੰਦ ਭਏ ਸੰਗ ਸ੍ਰੀ ਸੁਖਦਾਈ

^੧ਛੇਤੀ। ^੨ਹਟ ਗਿਆ। ^੩ਟਹਿਲੂਏ ਨੂੰ। ^੪ਰੱਖਕੇ। ^੫ਵੜਿਆ। ^੬ਸੁਭਮੱਤੀ ਵਾਲੀ। ^੭ਸੋਚਾਂ ਨੂੰ।
^੮ਦੂਰ ਕਰੇ। ^੯ਮੁਏ ਦੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚ। ^{੧੦}ਅਮ੍ਰਿਤ ਦੀ। ^{੧੧}ਜਿਸਦੇ। ^{੧੨}ਕਪੜੇ। ^{੧੩}ਮੱਛੀ। ^{੧੪}ਬਿਨਾਂ
ਪਾਣੀ। ^{੧੫}ਉੱਤੇ। ^{੧੬}ਬੰਦਲ। ^{੧੭}ਪੀਲਾ। ^{੧੮}ਜੋ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ^{੧੯}(ਸੰਰਾਮ ਦੇ) ਮੂੰਹ ਤੋਂ। ^{੨੦}ਲਾਲੀ।
^{੨੧}ਮੱਲੀ ਬਿਨਾਂ। ^{੨੨}ਸੋਧ। ^{੨੩}(ਮੱਲੀ) ਫੇਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ। ^{੨੪}ਪੀੜਾ। ^{੨੫}ਦੂਰ ਹੋ ਗਈ।
^{੨੬}ਖਹੁਤੇ। ^{੨੭}ਖੇਡ, ਦੁਖ। ^{੨੮}ਪ੍ਰੀਤ। ^{੨੯}ਸੂਰਜ। ^{੩੦}ਚੜ੍ਹਕੇ। ^{੩੧}ਵੇਖਣ ਲੱਗੇ। ^{੩੨}ਲੋਕੀ।

॥੧੫॥ ਮੰਦ ਹੀ ਮੰਦ ਮੁਕੰਦ ਅਏ ਪੁਰਿ^੧, ਲੋਚਨ ਜਯੋ ਅਰਬੰਦ ਸੁਹਾਏ।
ਆਪਨ ਕੇ ਦਰ^੨ ਜਾਇ ਖਰੇ ਪ੍ਰਕੁ, ਹੋਤਿ ਹਿਤੁ ਸੁ ਅਸੀਸ ਅਲਾਏ।
ਬਾਰ ਕਪਾਟ^੩ ਭਿਰੇ ਅਵਿਲੋਕਿ ਕੈ ਬੁਝੈ ਹੈਂ ਦਾਸ^੪, ਸੁ ਅੰਸੇ ਬਤਾਏ^੫।
‘ਖਾਨ ਕਰੀ ਨਿਜ ਪਾਨ^੬ ਸੋ ਬੰਦਹਿ ਦੂਰ ਖਰੇ ਅਛਰਾਂਗ’ ਲਵਾਏ’ ॥
੬॥ ਨਾਨਕ ਆਨਿ ਤਬੈ ਨਿਜ ਪਾਨ^੬ ਸੋ ਛੋਰਿ^੭ ਦੁਕਾਨ ਕੇ ਬਾਰ^੮ ਦਯੋ।
ਮਾਨਵ ਜੋਨ ਸੁਨੈ ਨਿਜ ਕਾਨਨ ਆਵਤਿ ਧਾਇ ਅਚੰਭ ਭਯੋ। - ਬਾਸਰ
ਤੀਨ ਰਹਯੋ ਮਧ ਨੀਰ ਕੇ ਜੀਵਤਿ ਹੀ ਪੁਨਿ ਆਇ ਗਯੋ। ਕਾਰਨ ਕੋਨ
ਨ ਤੋਨ^੯ ਛੁਯੋ ਜਲ ? - ਯਾ ਬਿਧਿ ਸੋ ਬਿਸਮਾਦ ਭਯੋ ॥ ੧੭ ॥ ਹੀਨ-
ਕਲੰਕ ਮਯੋਕ ਮਨੋ ਮਖ^{੧੦} ਬੰਕ ਬਿਲੋਕਤਿ^{੧੧} ਹੈਂ ਕਰੁਨਾ ਸੋ^{੧੨}। ਵਾਕ
ਕਹੈ ਇਵ ਰੰਕਨ ਸੋ ‘ਮਨ ਹੋਇ ਨਿਸੰਕ ਨ ਭੈ ਕਰੁ ਕਾਸੋ। ਲੇਵਹੁ
ਜਾਹਿ ਕੀ ਚਾਹਿ ਅਹੈ ਉਰ, ਆਪਨ ਅੰਤਰਿ ਜਾਇ ਨਿਕਾਸੋ^{੧੩}’। ਦੋਰ
ਪਰੇ ਤਿਹ ਠੋਰ ਕਿਤੇ ਨਰ ਲੂਟਤਿ ਸੋਜਹਿ^{੧੪} ਰੋਰ^{੧੫} ਪਰਾ ਸੋ ॥ ੧੮ ॥ ਅੰਨ
ਘਨੋ, ਮਿਸ਼ਟਾਨ ਤੇ ਲੋਨ, ਮਰੀਚ ਦੁਉ^{੧੬}, ਹਰਦੀ^{੧੭} ਮਨ ਭਾਈ।
ਲੇਹਿ ਵਿਰਾਟਿਕਾ^{੧੮} ਪੈਸੇ ਕੋਉ, ਪੁਨਿ ਕਾਰਿਖਕੇ^{੧੯} ਕੋਉ ਲੇਤਿ ਹੈਂ ਧਾਈ।
ਅੰਬਰ^{੨੦} ਭਾਂਤਿ ਅਨੇਕਨ ਕੇ ਧਰੇ ਆਪਨ ਮੈਂ ਸਭਿ ਦੀਨ ਲੁਟਾਈ।
ਤੋਟ ਨ ਆਇ, ਅਤੋਟ ਭਈ, ਸੁਰਧੇਨੁ^{੨੧} ਕਿਧੈ^{੨੨} ਮਨਿਚਿਤ^{੨੩} ਸੁਹਾਈ
॥ ੧੯ ॥ ਏਹਗਾ ॥ ਭੀਰ ਭੂਰ ਭੀ ਨਰਨ ਕੀ ਪਰਜੇ ਰੋਰ ਤਿਹ ਠੋਰ। ਸਹਿਤ
ਜਰਾਮ ਬਿਲੋਕਹੀ ਬੰਦੀ ਕਲ ਸਿਰਮੋਰ ॥ ੨੦ ॥ ਸ੍ਰੈਯਾ ॥ ਨੋ ਨਿਧਿ
ਸਿੱਧਿ ਤੇ ਰਿੱਧਿ ਬਸੈ ਮਧ, ਕੋ ਬਿਧਿ ਹੋਵਹਿ ਤੋਟਿ ਤਹਾ। ਹਾਰਿ ਪਰੇ ਨਰ
ਲੂਟਤਿ ਜੇ, ਨਹਿ ਸੋਜ ਨਿਖੂਟਤਿ^{੨੪}, ਦੀਖ ਮਹਾਂ^{੨੫}। ਦੋਲਤ ਖਾਨ ਸੋ
ਮਾਨਵ ਦੋਰਿ ਸਭੈ ਬਿਰਤਾਂਤ ਬਖਾਨ ਕਹਾ। ਭੋਜਿ ਦਏ ਭ੍ਰਿਤ^{੨੬} ਆਪਨੇ
ਤਾਂ ਛਿਨ ਸੋ ਸੁਨਿ ਹੋ ਬਿਸਮਾਦ ਰਹਾ ॥ ੨੧ ॥ ਲੂਟਤਿ ਹੈਂ ਨਰ ਜੇ ਬਰਜੇ^{੨੭}

^੧ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ। ^੨ਹੱਟ ਦੇ ਬੂਹੇ। ^੩ਬੂਹੇ ਦੇ ਤਖਤੇ। ^੪ਦਾਸ ਤੋਂ ਪੁਛਿਆ। ^੫ਉਸ (ਦਾਸ ਨੇ) ਅੰਤ੍ਰਿ ਦਸਿਆ। ^੬ਆਪਣੇ ਹਥਾਂ। ^੭ਮੋਹਰ, ਛਾਪ। ^੮ਖੋਲ੍ਹ ਦਿਤਾ। ^੯ਦਰਵਾਜ਼ਾ। ^{੧੦}ਭਾਵ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ। ^{੧੧}ਮਾਨੋਂ ਅਕਲੀਕ ਓਦ ਵਰਗਾ ਮੰਗ ਹੈ। ^{੧੨}ਟੋਢਾ ਵੇਖਦੇ ਹਨ। ^{੧੩}ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਾਲ। ^{੧੪}ਭਾਵ, ਹੱਟੀ ਲੁਟ ਲਓ। ^{੧੫}ਚੀਜ਼ਾਂ। ^{੧੬}ਰੋਲਾ। ^{੧੭}ਦੋਵੇਂ ਸਿਰਚਾਂ। ^{੧੮}ਹਲਦੀ। ^{੧੯}ਕੀਡੀਆਂ। ^{੨੦}ਰੁਪੱਯੇ। ^{੨੧}ਕਪੜੇ। ^{੨੨}ਕਾਮਧੇਨੁ। ^{੨੩}ਜਾਂ। ^{੨੪}ਚਿਤਾਮਣੀ। ^{੨੫}ਮੁਕਦੀ ਨਹੀਂ। ^{੨੬}ਹੋਰ ਬਹੁਤੀ ਅਜੇ ਦਿੱਸਦੀ ਹੈ। ^{੨੭}ਨੋਕਰ। ^{੨੮}ਰੋਕੇ।

ਤਰਜੇ^੧, ਦਰਜੇ^੨ ਸਭਿ ਭੀਰ ਹਟਾਈ^੩। ਭੂਪਤ ਦੌਲਤ ਖਾਨ ਅਯੋ
ਗਤਿਦਾਨ ਬਿਲੋਕਤਿ^੪ ਲੋਚਨ ਲਾਈ। ਜਮੋਂ ਬਿਰਤੀ^੫ ਤਨ ਗਜਾਨ
ਧਰਾ^੬ ਖਫਨੀ ਗਰ^੭ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਨੈ ਤਬ ਪਾਈ। ਹੇਰਿ^੮ ਨਿਰਾਸ ਉਦਾਸ
ਭਯੋ ਪਛੁਤਾਸ ਰਿਦੈ^੯—ਕਿਛੁ ਜਾਨਿ ਨ ਜਾਈ—॥ ੨੨ ॥ ਦੌਲਤ ਖਾਂ
ਨਿਜ ਲੋਕਨ ਸੋਂ ਮੁਖ ਬੋਲਤਿ ਬੋਲ ਬਿਲੋਕਤਿ^{੧੦} ਬੇਖਾ^{੧੧}। ‘ਕੌਨ ਸ਼ਰਾਰ^{੧੨}
ਭਯੋ ਇਸ ਕੋ ਸੁਭ ਰੀਤਿ ਹੁਤੀ ਮਤਿਵਾਨ ਵਿਸ਼ੇਖਾ। ਬਾਸੁਰ ਤੀਨ
ਬਿਤਾਇ ਕੈ ਨੀਰ ਮੈਂ ਆਪਨਿ^{੧੩} ਆਇਲੁਟਾਇ^{੧੪} ਬਿਲੇਖਾ^{੧੫}। ਤੂਸਨ^{੧੬}
ਭਾ ਕਰਿ ਬੇਖ ਫਕੀਰ ਕੋ ਜਾਇ ਵਿਈਂ ਮਹਿੰ ਕਿਆ ਇਨ ਦੇਖਾ^{੧੭}॥ ੨੩॥
ਯੋਂ ਕਹਿ ਸ਼ੋਕ ਕੀਯੋ ਮਨ ਮੈਂ ਪੁਨਿ ਦੌਲਤ ਖਾਂ ਨਿਜ ਧਾਮ ਗਯੋ।
ਦੀਨ ਦਯਾਲ ਚਲੇ ਤਿਹਕਾਲ ਬਿਸਾਲ ਮਸਾਨ ਜਾਂ ਥਾਨ ਛਯੋ^{੧੮}।
ਫੇਰਿ ਪੁਰਾ ਸੁਲਤਾਨ ਤਬੈ ਤਜਿ ਪੈਧਨ ਕੀ ਸੁਧਿ, ਪੰਧ ਲਯੋ। ਠੇਰ ਭਯਾ-
ਨਕ ਗੌਰ ਮਰੀਨ^{੧੯} ਗਯੋ ਜਗਕੀਤ, ਇਕੰਤ ਭਯੋ* ॥ ੨੪ ॥ ਜਾਂਹਿ^{੨੦}
ਮਸਾਨ ਪੈ^{੨੧} ਪਾਇ ਪਰੈ^{੨੨} ਨਰ ਨਾਰਿਕ ਮੈਂ^{੨੩} ਗਤਿ^{੨੪} ਤਾਂਹਿ ਅਗਾਤਾਂ^{੨੫}।
ਯਾਬਿਧਿ ਸੋਂ ਉਧਰੇ ਤਹਿੰ ਕੇਤਿਕ, ਬੈਸ ਗਏ ਬਹੁਰੇ ਸੁਖਦਾਤਾ।—ਆਵਹਿ ਕੋ
ਨਹਿੰ^{੨੬}—ਯੋਂ ਮਨ ਚੀਨ ਰਹੇ ਤਹਿੰ ਚੋਦਹਿਲੋਕ ਜੁਜਾਤਾਂ^{੨੭}। ਧੂਰ ਜਟੀ^{੨੮},
ਸਨਕਾਦਿਕ ਖੋਜਤਿ ਪਾਰ ਨ ਪਾਵਹਿ ਜਾਂਹਿ^{੨੯} ਬਿਧਾਤਾਂ^{੩੦} ॥ ੨੫॥ ਹੇਰਿ^{੩੧}
ਬਿਹਾਰ ਜੈਰਾਮ ਵਿਚਾਰਤਿ ਸੋਚਤਿ ਸੋਚਨ ਸੋਂ ਸੁਕਚਾਵੈ^{੩੨}। ਲੋਚਨ ਚਾਰੁ

^੧ਛਾਂਟੇ। ^੨ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਤੋਂ। ^੩ਜੋ ਭੀੜ ਸੀ ਹਟਾ ਦਿੱਤੀ। ^੪ਮੁਕਤੀ ਦਾਤਾ ਜੀ ਨੂੰ ਵੇਖਦਾ ਹੈ।
^੫ਬਿਰਤੀ=ਵੇਰਾਗ। ^੬ਮਾਨੋਂ ਗਿਆਨ ਤੇ ਵੇਰਾਗ ਨੇ ਸਰੀਰ ਧਾਰਿਆ ਹੈ।
^੭ਗਲ ਵਿਚ। ^੮ਵੇਖ ਕੇ। ^੯ਪਛੁਤਾਂਦਾ ਹੈ ਆਪਣੇ ਜੀ ਵਿੱਚ (ਨਵਾਬ)। ^{੧੦}ਵੇਖਕੇ।
^{੧੧}ਭੇਖ। ^{੧੨}ਭੂਤ ਦਾ ਛਾਇਆ। ^{੧੩}ਹੱਟ। ^{੧੪}ਲੁਟਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ^{੧੫}ਲੇਖਾ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾਂ।
^{੧੬}ਚੁਪ। ^{੧੭}ਜਿੱਥੇ ਮਸਾਨ ਸਨ। ^{੧੮}ਕਬਰਾਂ ਤੇ ਮੜੀਆਂ ਵਿਚ।
^{੧੯}ਜਿਸ। ^{੨੦}ਉਤੇ। ^{੨੧}ਚਰਨ ਪਵੇ। ^{੨੨}ਨਰਕਾਂ ਵਿੱਚ ਉਸ ਆਦਮੀ ਨੂੰ।
^{੨੩}ਮੁਕਤੀ। ^{੨੪}ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਜਾਵੇ। ^{੨੫}ਏਥੇ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਆਵੇਗਾ। ^{੨੬}ਜੋ ਚੋਦਾਂ ਲੋਕਾਂ
ਦੇ ਰਚਣਹਾਰ ਹਨ। ^{੨੭}ਸ਼ਿਵਜੀ। ^{੨੮}ਜਿਸ ਦਾ। ^{੨੯}ਬ੍ਰਹਮਾ ਜੀ। ^{੩੦}ਵੇਖਕੇ।
^{੩੧}ਪਰ ਸੋਚ ਕਰਨ ਤੋਂ ਸੋਚ ਸੰਗਦੀ ਹੈ (ਅ) ਵਿਚਾਰਦਾ ਹੈ ਹੋਰ ਸੋਚਦਾ ਹੈ, ਫੇਰ
ਸੋਚਣੋਂ ਰਹਿ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। *ਗੋਰਾਂ ਮੜੀਆਂ ਵਿਚ ਬੈਠਣ ਦਾ ਪ੍ਰਸੰਗ ਪੁਰਾਤਣ
ਜਨਮਸਾਖੀ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਹੈ। †ਕਵਿ ਜੀ ਦੱਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸ਼ਿਵ ਸਨਕਾਦਿਕ ਤੇ
ਬ੍ਰਹਮਾ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਅੰਤ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਦੇ।

ਬਿਮੋਚਤਿ ਬਾਰਿ^੧ ਬਰਜੋ ਨਿਜ ਬਾਰ^੨, ਨ ਬਾਹਰ ਆਵੈ । ਸ੍ਵਾਦ ਨ ਭੋਜਨ
 ਨੀਰਹਿ^੩ ਕੋ ਤਨ ਚੀਰ^੪ ਮਲੀਨ^੫ ਪਰਜੋ ਦੁਖ ਪਾਵੈ । ਕੋਟਿ ਗਟੀ^੬
 ਗੁਨਿ ਹੈ ਮਨ ਮੈਂ, ਇਕ ਓਰ ਚਢੈ ਇਕ ਓਰ ਮਿਟਾਵੈ^੭ ॥੨੬॥—ਗੁੰਮ ਭਏ
 ਨਿਕਸੇ ਦਿਨ ਤੀਨ ਮੈਂ ਆਵੇਤਿ ਆਪਨ^੮ ਦੀਨ ਲੁਟਾਈ । ਦੌਲਤ-
 ਖਾਨ ਕੋ ਲੇਖਾ ਹੈ ਪੂਰ^੯, ਕਿਧੋਂ^{੧੦} ਤਿਹ ਕੀ ਕਛੁ ਬਾਕੀ ਰਹਾਈ^{੧੧} ।
 ਕਾਲੁ ਸੁਨੈ ਤ੍ਰਿਪਤਾ ਦੁਖ ਪਾਵਹਿ ਮੋ ਪਰ ਦੇਵਹਿ ਦੋਸ਼ ਲਗਾਈ । ਕੀਨ
 ਅਚੰਭ ਸਭੈ ਬਿਧਿ ਸੋ, ਮਤਿਹਾਰ ਪਰੀ, ਕਛੁ ਜਾਨੀ ਨ ਜਾਈ—॥ ੨੭ ॥
 ਪੁਰਿ ਮੈਂ ਮਿਲਕੈ ਸਭਿ ਲੋਕ ਬਖਾਨਤਿ ‘ਬਾਵਰਾ ਹੋਇ ਗਯੋ, ਸੁਧਿ ਨਾਂਹੀ ॥
 ਥਲ ਗੋਰ ਮਰੀਨ ਮੈਂ ਬੈਸ ਰਹਜੋ, ਕਿਧੋਂ ਭੂਤ ਬਰਜੋ ਤਿਹ ਕੇ ਘਟ-
 ਮਾਂਹੀ^{੧੨}। ਧਨ ਭੂਰ ਗਵਾਇ ਭਯੋ ਇਹ ਭੇਖ, ਪਖੰਡ ਬਿਸੇਖ ਕਿਧੋਂ ਕਿਧ
 ਤਾਂਹੀ । ਮਨ ਮਾਨਵ ਜਾਨਵ ਭੇਵ ਜੁ ਕੋ^{੧੩} ਨਟ ਸੇਵਕ ਜਜੋ^{੧੪} ਪਿਖਿ ਨਾ
 ਭਰਮਾਹੀ^{੧੫} ॥ ੨੮ ॥ ਨਰ ਨਿੰਦਕ ਦੌਲਤ ਖਾਨ ਕੇ ਪਾਸ ਬਖਾਨਤਿ
 ਦੂਤੀ^{੧੬} ਲਗੇ ਤਿਹ ਕਾਨਾ^{੧੭} । ‘ਧਨ ਖੋਇ ਦਯੋ, ਸਹਿ^{੧੮} ਚੀਤ ਭਯੋ,
 ਇਹ ਭੇਖ ਲਯੋ, ਤਿਨ ਕੀਨ ਬਹਾਨਾ । ਤੁਮਰੋ ਉਰ ਮੈਂ ਡਰ ਕੋ ਧਰਿਕੈ
 ਘਰ ਬਾਰ^{੧੯} ਕੋ ਛੋਰਿ ਗਯੋ ਉਦਿਆਨ^{੨੦} । ਅਬ ਲੇਖਾ ਜਰਾਮ ਕੇ
 ਪਾਸ ਤੈਲੇਹੁ ਅਹੈ ਵਧਿ ਘਾਟ ਕੋ ਸੋਊ ਜਮਾਨਾ^{੨੧} ॥ ੨੯ ॥ ਦੋਹਰਾ ॥
 ਸੁਨਿ ਕਰਿ ਦੂਤੀ ਨਿਪਤ ਤਬ ਭਰਮਜੋ, ਭੇਜਜੋ ਦਾਸ । ਤੂਰਨ^{੨੨} ਆਨਿ
 ਬੁਲਾਇ ਕੈ ‘ਦੈ ਲੇਖਾ ਮਮ^{੨੩} ਹਾਸ^{੨੪} ॥ ੩੦ ॥ ਸੁਯਾ ॥ ਆਲਯ ਤੇ ਤਤ-
 ਕਾਲ ਜਰਾਮ ਬੁਲਾਇ ਕੈ ਬੋਲਤਿ^{੨੫} ਦੌਲਤਖਾਨਾ । ‘ਸਾਲ ਕੋ ਲੇਖਾ
 ਬਿਸਾਲ^{੨੬} ਲਖੋ ਅਬ ਦੇਵਹੁ ਜਾਂ ਬਿਧਿ ਸੋ ਮਨ ਮਾਨਾ^{੨੭} । ਬਾਕੀ ਜਿਤੀ
 ਨਿਕਸੇ ਹਮਰੀ ਸਭਿ ਤੋ ਢਿਗ ਲੇਵਹਿ^{੨੮}, ਜਾਨ ਨ ਛਾਨਾ^{੨੯} । ਘਾਟ
 ਕਿਧੋਂ ਵਧਿ^{੩੦}, ਹਾਟ ਬਟੋਰਹੁ^{੩੧}, ਡਾਂਟ^{੩੨} ਕਹੇ ਬਚ ਰਾਟ^{੩੩} ਅਯਾਨਾ^{੩੪}

^੧ਅਖਾਂ ਤੋਂ ਅੱਥਰੂ ਕੋਰਦਾ ਹੈ। ^੨(ਜੋਰਾਮ)ਘਰ ਜਾ ਵੜਿਆ। ^੩ਪਾਣੀ। ^੪ਕਪੜੇ। ^੫ਮੇਲੇ। ^੬ਕੌੜਾਂ
 ਗਿਣਤੀਆਂ। ^੭ਲਹਿੰਦੀ ਹੈ। ^੮ਹੱਟ। ^੯ਪੂਰਾ ਢੁਕੇਗਾ। ^{੧੦}ਜਾਂ। ^{੧੧}ਰਹਿ ਜਾਏਗੀ ਬਾਕੀ। ^{੧੨}ਦਿਲ
 ਵਿੱਚ। ^{੧੩}ਜੇਹੜੇ ਕੋਈ। ^{੧੪}ਨਟ ਦੇ ਜਮਰੇ ਵਾਂਗੂੰ। ^{੧੫}ਨਹੀਂ ਭਰਮਦੇ। ^{੧੬}ਚੁਗਲੀ। ^{੧੭}ਉਸਦੇ ਕੰਨ
 ਵਿੱਚ। ^{੧੮}ਸਮੇਤ। ^{੧੯}ਘਰਬਾਰ। ^{੨੦}ਬਨਵਿਚ। ^{੨੧}ਜਾਮਨਾ। ^{੨੨}ਛੋਤੀ। ^{੨੩}ਮੇਰਾ। ^{੨੪}ਸਾਰਾ। ^{੨੫}ਆਖਦਾ
 ਹੈ। ^{੨੬}ਬੜਾ। ^{੨੭}ਮੰਨਿਆ ਜਾਏ। ^{੨੮}ਤੇਰੇ ਪਾਸੋਂ ਲਵਾਂਗੇ। ^{੨੯}ਜਾਣ ਲੈ (ਤੈਥੋਂ) ਛੁਪੀ ਨਹੀਂ
 (ਇਹ ਗਲ)। ^{੩੦}ਘੱਟ ਹੋਵੇ ਜਾ ਵੱਧ। ^{੩੧}ਕੱਠੀ ਕਰੇ। ^{੩੨}ਤਾੜਕੇ। ^{੩੩}ਨਵਾਬ। ^{੩੪}ਅਨਜਾਨ ਨੇ।

॥ ੩੧ ॥ ਦੇਹਗਾ ॥ ਤਪਜੋ ਲੋਹਿ^੧ ਬਿਣ^੨ ਪਾਕ^੩ ਪਰ^੪ ਲਗ^੫ ਸੰਕਟ
ਅਧਿਕਾਇ^੬। ਤਿਉ^੭ ਸਨਿ ਬਚਨ ਨਰੈਸ^੮ ਕੇ ਉਠਜੋ ਰਿਦੈ ਅਕੁਲਾਇ^੯ ॥
੩੨ ॥ ਚਿੰਤਾ ਨਦੀ ਪ੍ਰਵਾਹਿ ਮੈਂ ਬਹਜੋ ਅਲੇਖ^{੧੦} ਨ ਪਾਇ। ਹੋਇ ਅਧੀਰ
ਵਿਚਾਰਈ - ਕਜਾ ਇਸ ਕਹੋਂ ਅਲਾਇ^{੧੧} ॥੩੩॥ ਸ੍ਰੀ ਨਾਨਕ ਤਕ^{੧੨} ਆ-
ਸਰਾ ਪਤਿ ਰਾਖਹਿ^{੧੩} ਮਮ^{੧੪} ਸੋਇ^{੧੫} -। ਬੋਲਜੋ ਤਬਹਿ ਨਰੈਸ ਸੋਂ ਸਰਣ
ਸੁਖਦ ਕੀ^{੧੬} ਹੋਇ ॥੩੪॥ ਸ੍ਰੈਯਾ ॥ ਇਕ ਬਾਰ ਮੈਂ ਨਾਨਕ ਕੇ ਢਿਗ ਜਾਇਕੈ
ਆਇਕੈ ਦੇਉ^{੧੭} ਹਿਸਾਬ ਤੁਮਾਰਾ^{੧੮}। ਉਰ ਬੀਚ ਵਿਚਾਰਤਿ, ਆਰਤ ਧਾਰਤਿ^{੧੯}
ਬਾਹਰ^{੨੦} ਤਾਂ ਵਿਸਿ ਪੀਥ* ਪਧਾਰਾ^{੨੧}। ਬਹੁ ਗੋਰਨ ਮੈਂ ਇਵ ਰਾਜਤਿ^{੨੨}
ਹੈਂ ਸਿਵ ਮੱਧ ਮਸਾਨ ਮਨੋ ਹਿਤ ਧਾਰਾ। ਚਿਤ ਕੰਪਤਿ^{੨੩}, ਬੰਦਤਿ ਹਾਥ
ਦੋਉ ਕਰ ਬੰਦਨ ਬੈਨ ਜਰਾਮ ਉਚਾਰਾ ॥ ੩੫ ॥ 'ਰੂਪ ਰਸਾਲ
ਦਯਾਲੁ ! ਸੁਨੋ, ਇਕ ਸਾਲ ਕੋ ਲੇਖਾ ਬਿਸਾਲ^{੨੪} ਬਖਾਨਾ^{੨੫}। ਮੇਹੂ
ਬੁਲਾਇ ਅਲਾਇ^{੨੬} ਸੁਨਾਇ ਯੋਂ, ਆਇਸੁ ਪਾਇ^{੨੭} ਅਯੋ ਇਸ ਥਾਨਾ^{੨੮}।
ਯੋਂ ਸਨਿ ਕਾਨ, ਉਠੇ ਗਤਿਦਾਨ, ਕਿਸੁ ਨਹਿ ਕਾਨ, ਸੁਜਾਨ ਨਿਧਾਨ।
ਮੰਦਹਿ ਮੰਦ ਭਲੀ ਗਤਿ^{੨੯} ਸੁੰਦਰ ਅਨੰਦ ਕੰਦ ਮੁਕੰਦ ਪਯਾਨਾ^{੩੦} ॥੩੬॥
ਸੰਗ ਜਰਾਮ ਹੈ ਜਾਵਤਿ ਰਾਜਤਿ^{੩੧} ਰੂਪ ਪਰਾਤਮ^{੩੨} ਆਤਮ^{੩੩} ਜੈਸੇ।
ਬੇਦਿਨਿਕੇਤੁ^{੩੪} ਸੁ ਲੇਖੇ ਕੇ ਹੇਤ^{੩੫} ਗਏ ਜਬ ਖਾਨਿ ਨਿਕੇਤ ਮੈਂ ਪੈਸੇ^{੩੬}।
ਲੀਨੋ ਨਵੀਸੀਦ^{੩੭} ਸੰਗਿ ਮੁਕੰਦ ਅਨੰਦ ਰਿਦੈ ਬਰ^{੩੮} ਮੰਦਰ ਬੈਸੇ। ਕੀਨੋ
ਹੈ ਲੇਖਾ ਅਲੇਖ ਜੋਉ^{੩੯}, ਪਤਿਲੇਖਾ^{੪੦} ਕੋ ਲੇਖਾ ਘਟੈ ਕਹੁ ਕੈਸੇ ॥ ੩੭ ॥
ਇਕ ਸਾਲ ਕੋ ਲੇਖਾ ਬਿਸਾਲ ਹੁਤੋ ਕਰ ਲੇਖ ਵਹੀ ਕਿਯਾ ਜੋਰ^{੪੧}
ਮਹਾਨਾ। ਆਮਦ^{੪੨} ਅੰ ਖਰਚੀ^{੪੩} ਕੋ ਸੁਮਾਰਿਕੈ^{੪੪} ਕੀਨਿ ਭਲੇ ਗਿਨਤੀ

^੧ਗਰਮ ਲੋਹਾ। ^੨ਢੋੜੇ। ^੩ਪੱਕੇ। ^੪ਤੇ। ^੫ਲਗੇ ਤਾਂ। ^੬ਦੁਖ ਬਹੁਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ^੭ਨਵਾਬ। ^੮ਘਬਰਾ ਕੇ (ਜੈਰਾਮ)। ^੯ਆਸਰਾ। ^{੧੦}ਬੋਲਕੇ। ^{੧੧}ਦਾ ਤੱਕਾਂ। ^{੧੨}ਰੱਖੇਗਾ। ^{੧੩}ਮੇਰੀ। ^{੧੪}ਓਹੋ। ^{੧੫}ਸੁਖ ਦਾਤੇ (ਸਤਿਗੁਰ) ਦੀ। ^{੧੬}ਦੁਖੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ^{੧੭}ਭਾਵ ਮਸਾਨਾਂ ਵੱਲ। ^{੧੮}ਤੁਰਿਆ। ^{੧੯}ਬਿਰਾਜ ਰਹੇ। ^{੨੦}ਕੰਬਦਾ ਹੈ। ^{੨੧}ਬੜਾ। ^{੨੨}(ਨਵਾਬ ਨੇ) ਕਿਹਾ ਹੈ। ^{੨੩}ਕਹਿਕੇ। ^{੨੪}ਹੁਕਮ ਪਾਇਕੇ। ^{੨੫}ਟੋਰ। ^{੨੬}ਟੁਰ ਪਏ। ^{੨੭}ਸ਼ੋਭਦਾ ਹੈ। ^{੨੮}ਪਰਮਾਤਮਾ ਤੇ। ^{੨੯}ਜੀਵ। ^{੩੦}ਭਾਵ ਗੁਰੂ ਜੀ। ^{੩੧}ਲੇਖੇ ਵਾਸਤੇ। ^{੩੨}ਵੜੇ। ^{੩੩}ਮੁਨਸ਼ੀ। ^{੩੪}ਸ੍ਰੈਸਟ। ^{੩੫}ਜੋ ਅਲੇਖ ਹੈ ਉਸਨੇ ਲੇਖਾ ਕੀਤਾ। ^{੩੬}ਲੇਖੇ ਪਤੀ ਦਾ। ^{੩੭}ਜੋੜ। ^{੩੮}ਜਮਾਂ। ^{੩੯}ਨਾਂ। ^{੪੦}ਗਿਣ ਕੇ। *ਪਾ:-ਪੀਥ। †ਪਾ:-ਕੀਯੋ-ਕੀਏ।

ਬਿਧਿ ਨਾਨ॥ ਕਾਗਦਿ ਲੈ ਕਰਿ ਬਿੰਦ^੧ ਲਿਖੇ ਨਵੀਸਿੰਦ ਕੀ ਬੁੱਧਿ ਥਕੀ,
 ਬਿਸਮਾਨ॥ ਦੀਨ ਦਯਾਲੁ ਰਹੇ ਪੁਨਿ ਵਾਧੇ ਮੈਂ, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਅੰਗਦ ਜੀ !
 ਸੁਨਿ ਕਾਨਾ॥ ੩੮ ॥ ਸਾਤ ਸੈ ਸਾਠ^੨ ਨਿਕਾਸੇ ਹੋ ਸੇਖ^੩, ਸੁਨੀ ਨਿਜ^੪
 ਸ੍ਰੋਨ^੫ ਮੈਂ ਦੋਲਤਖਾਨਾਂ। ਹੋਤਿ ਭਯੋ ਬਿਸਮਾਦ ਰਿਦੇ, ਅਹਿਲਾਦ ਜਰਾਮ^੬
 ਨ ਜਾਇ ਬਖਾਨਾ॥ ਮੰਦਮਤੀ^੭ ਮਨ ਨਿੰਦਕ ਲੱਜਤਿ, ਬਿੰਦਤਿ^੮
 ਭੇਦ ਨ ਮੂਢ ਅਜਾਨ॥ ਕੀਰਤਿ^੯ ਪਾਵਸ^{੧੦} ਸੋਊ ਜਵਾਸ ਸੇ^{੧੧}, ਜੋਨੁ^{੧੨}
 ਸੀ ਹੈ ਚਕਵਾਕ^{੧੩} ਸਮਾਨਾ^{੧੪} ॥ ੩੯ ॥ ਦੋਹਰਾ ॥ ਨਿੰਦਕ ਕੂਰੇ ਸਮਝਕੈ
 ਦੋਲਤਖਾਨ ਨਰੇਸ਼। ਲੀਨੋ ਨਿਕਟਿ ਹਕਾਰਿਕੈ ਕਮਲ ਨੈਨ ਜਗਤੋਸ਼^{੧੫}
 ॥ ੪੦ ॥ ਕਬਿੱਤ ॥ ਭਯੋ ਹੈ ਹਿਸਾਬ ਜਬ ਭਨਤਿ^{੧੬} ਨਿਬਾਬ ਤਬ ‘ਲੀਜੈ
 ਨਿਜ ਬਾਕੀ, ਅਬ ਕਾਰ ਪੁਨ ਕੀਜੀਏ। ਦੋਵੇਂ ਧਨ ਔਰ, ਤੁਮ ਰਹੋ ਇਹ
 ਠੋਰ, ਬਾਧਾ ਹੋਇ ਜੋ ਬਹੋਰ, ਬਿਨ ਦੇਰ ਔਰ* ਲੀਜੀਏ’। ਬਾਬੇ ਤਬ
 ਕਹੀ ‘ਧਨ ਲੇਵੋਂ ਅਬ ਨਹੀਂ, ਜੋਊ ਬਾਕੀ ਸਭਿ ਰਹੀ ਤਾਂਕੀ ਬਾਤ ਯੋ
 ਸੁਨੀਜੀਏ। ਰਾਖੀਏ ਈਮਾਨ ਬਾਇ ਆਪਨੋ ਨਿਬਾਬ ਰਾਇ ਪੈਸੇ ਹੋ
 ਖੁਦਾਇ ਕੇ ਫਕੀਰਨ ਕੇ ਦੀਜੀਏ’ ॥ ੪੧ ॥ ਸ਼੍ਰੋਤਾ ॥ ਨਾਨਕ ਜੀ ਇਵ
 ਆਨਨ^{੧੭} ਤੇ ਭਨਿ^{੧੮} ਬਾਨ ਮਸਾਨਨ ਕੇ ਚਲਿ ਆਏ। ਗੋਰ ਮਰੀਨ ਮਹਿ
 ਬੈਸਿ ਗਏ ਦਰਵੇਸ਼ ਕੋ ਬੇਸ ਸਰੀਰ† ਬਨਾਏ। ਲਾਇ ਸਮਾਧਿ ਅਗਾਧ
 ਅਬਾਧ ਕੀਪੂਰਬ^{੧੯} ਰੂਪ ਅਨੂਪਬਸਾਏ^{੨੦}। ਜਾਂਹਿ ਅਰਾਧਨ ਕੇ ਫਲਲਾਧਹਿ
 ਆਧਿ^{੨੧} ਉਪਾਧਿ^{੨੨} ਬਿਆਧਿ^{੨੩} ਮਿਟਾਏ ॥ ੪੨ ॥ ਦੋਹਰਾ ॥ ਸਭਿ ਪ੍ਰਵਾਰ ਭ੍ਰਿਤ
 ਦੇਖਿ ਕੈ ਠਟਕ^{੨੪} ਰਹੇ ਮਨ ਮਾਂਹਿ। ਨਿਕਟਿ ਜਾਇ ਤੂਸਨ^{੨੫} ਰਹੇ, ਥੋਲ
 ਸਕਤਿ ਕਛੁ ਨਾਂਹਿ ॥ ੪੩ ॥ ਤਬ ਜੈਰਾਮ ਦੁਕਾਨ ਕੀ ਸੋਜ^{੨੬} ਸਮੁਾਰੀ ਆਨਿ।
 ਸਭਿਹਿ ਸੁਲਖਣੀ ਢਿਗ ਦਈ ਅਸਬਿਧਿ ਬਚਨ ਬਖਾਨਿ ॥ ੪੪ ॥ ‘ਤਿਨ

^੧ਕਈ। ^੨ਸੱਤ ਸੌ ਸੱਠ। ^੩ਬਾਕੀ ਵਾਧਾ। ^੪ਆਪਣੇ। ^੫ਕੀਨੀ। ^੬ਜੈਰਾਮ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ। ^੭ਖੋਟੀ
 ਮਤ ਵਾਲੇ। ^੮ਜਾਣਦੇ। ^੯ਜਸ। ^{੧੦}ਬਰਸਾਤ ਰੁਤ (ਵਾਛੂ ਹੈ)। ^{੧੧}(ਨਿੰਦਕ) ਜਵਾਂਹੇ ਵਰਗੇ
 ਹਨ। ^{੧੨}ਚਾਂਦਨੀ (ਕੀਰਤੀ) ਹੈ। ^{੧੩}ਚਕਵੇ (ਨਿੰਦਕ) ਨੂੰ। ^{੧੪}ਜੇਹੀ। ^{੧੫}ਭਾਵ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ।
^{੧੬}ਆਖਣ ਲਗਾ। ^{੧੭}ਮੁਖੋਂ। ^{੧੮}ਕਹਿਕੇ। ^{੧੯}ਪਹਿਲਾ। ^{੨੦}ਭਾਵ (ਦਿਲ ਵਿਚ) ਵਸਾਕੇ ਰੂਪ
 ਨਿਰੰਕਾਰ ਦਾ। ^{੨੧}ਮਨ ਦੀ ਚਿੰਤਾ। ^{੨੨}ਉੱਪਰੋਂ ਆ ਪਈ ਵਿਪਦਾ। ^{੨੩}ਸਰੀਰ ਦੇ ਰੋਗ।
^{੨੪}ਹੁਰਾਨ ਹੋ। ^{੨੫}ਚੁੱਪ। ^{੨੬}ਚੀਜ਼ਾਂ।

*ਪਾ:-ਆਪ।

†ਪਾ:-ਸੁ ਕੀਨ।

ਸੋਂ ਬਸੁ ਹਮਰੋ ਨ ਕਛੁ, ਸੁਨਿ ਸਾਧੀ^੧ ! ਧਰਿ ਧੀਰ । ਸਿਮਰਹੁ ਨਿਸਿ ਬਾਸੁਰ
 ਰਿਦੈ ਭਲੀ ਕਰਹਿ ਰਘੁਬੀਰ^੨ ॥੪੫॥ ਸੈਯਾ ॥ ਲੋਕ ਬਿਲੋਕਤਿ ਆਨ ਕੇਉ
 ਸਹਿ ਸ਼ੋਕ ਜਰਾਮ ਸੋਂ ਜਾਇ ਜਨਾਵੈਂ । ਜਾਨੀ ਨ ਜਾਇ ਭਈ ਗਤਿ ਕਸਾ,
 ਉਦਿਆਨ^੩ ਰਹੈ, ਪੁਰਿ^੪ ਪਾਇ^੫ ਨ ਪਾਵੈਂ । ਹੋਸ਼ ਭਈ ਫਰਮੋਸ਼^੬ ਰਿਦੈ,
 ਨਹਿ ਗੋਸ਼^੭ ਸੁਨੈਂ, ਮਨ ਜੋਸ਼ ਨ ਆਵੈ ਬੋਲਤਿ ਬੋਲ ਨ ਕਾਹੈ ਬਿਲੋਕਹਿ^੮,
 ਨਾ ਕਿਸ ਲੋਕ ਸੋਂ ਭੇਦ ਬਤਾਵੈਂ ॥੪੬॥ ਮਾਨਵ ਭੇਵ ਨ ਜਾਨਵ^੯, ਜੋ ਮਨ
 ਆਨਵ^{੧੦}, ਸੋ ਨਿਜ^{੧੧} ਕੀ ਸਠਤਾਈ^{੧੨} । ਕੋ ਉਕਤੀ ਕਛੁ^{੧੩}, ਕੋ ਬਕਤੀ^{੧੪}
 ਕਛੁ ‘ਬਾਵਰ ਭਾ ? ਕਿਧੈਂ ਭੂਤ ਲਗਾਈ ?’ । ਨਾਨਕੀ ਏਕ ਰਹੀ ਓਰ ਮੈਂ
 ਥਿਰ, ਮੇਰੁ^{੧੫} ਸਮਾਨ ਨ ਸੋਇ ਡੁਲਾਈ । ਨਾਨਕ ਕੀ ਕ੍ਰਿਤਿ ਬੰਗਹਿ
 ਬਾਤ ਸੀ ਪਾਤ ਓਡੇ ਨਰ^{੧੬}, ਸੋਨ ਉਡਾਈ^{੧੭} ॥੪੭॥ ਏਹਗਾ ॥ ‘ਭੂਤ ਕ-
 ਰਹਿ ਸੋਈ ਭਲੀ, ਬਨੈ ਨ ਕਹਿਨ ਹਮਾਰ । ਹੂੰ ਅਲਪਗ ਸਰਬੰਗ ਕੀ
 ਮੇਟਹਿ ਕ੍ਰਿਤ ਗਵਾਰ^{੧੮}’ ॥੪੮॥ ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਗ੍ਰੰਥੇ ਪੁਰਬਾਰਧੇ
 ‘ਮੇਦੀਖਾਨਾ ਤਜਨਿ’ ਪ੍ਰਸੰਗ ਬਰਨਨੈ ਨਾਮ ਉਨਤੀਸਮੇ ਅਧਯਾਯ ॥ ੨੯ ॥

੩੦. [ਗੁਰ ਪਗ ਪ੍ਰੇਮ ਮੰਗਲਾਮੂਲੇ ਦਾ ਆਉਣਾ ॥ ਸ਼੍ਰੀਮੇ ਦਿਸ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼, ਲਖਮੀਚੰਦ ਜਨਮ]
 ॥ ਏਹਗਾ ॥ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਪਗ ਕੇ ਪ੍ਰੇਮਿ ਜੋ ਉੱਜਲ ਸਰਸ ਮਰਾਲ ।

ਅਵਗੁਨ ਪਰਿਹਰਿ ਗੁਨਗੁਹੀ ਬਸੋ ਮੋਹਿ ਮਨ ਤਾਲ ॥੧॥

{ ਸਰਸ=ਰਸ ਵਾਲੇ । ਮਰਾਲ=ਹੋਸ । ਪਰਿਹਰਿ=ਤਿਆਗਕੇ ।
 ਗੁਨ ਗੁਹੀ=ਗੁਣਾਂ ਦੀ ਕਦਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ । [ਸਿਸ:, ਗੁਣ ਗ੍ਰਾਹਿਨ੍ਰ ਯਾ
 ਗੁਣ ਗ੍ਰਾਹੀ] । }

ਅਰਥ—ਹੇ (ਤੁਸੀਂ ਜੋ) ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਰੂਪੀ ਉੱਜਲ ਤੇ ਸੋਹਣੇ ਹੋਸ ਹੋ,
 (ਮੇਰੇ) ਅਵਗੁਣਾਂ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕਰਕੇ ਤੇ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਗ੍ਰਾਹਣ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹੋਕੇ ਮੇਰੇ
 ਮਨ ਰੂਪੀ ਤਲਾ ਉਤੇ ਆ ਵਸੋ ।

ਭਾਵ—ਇਥੇ ਕਵਿ ਜੀ ਗੁਰ ਚਰਨਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਅਗੇ ਯਾਚਨਾ ਕਰਦੇ
 ਹਨ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਜੋ ਅਵਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਨਜ਼ਰ ਅੰਦਾਜ਼ ਕਰਕੇ ਗੁਣਾਂ ਦੀ ਕਦਰ ਕਰਨ
 ਵਾਲੇ ਹੋ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਹੋ, ਮੇਰੇ ਹਿਰਦੇ ਤੇ ਨਿਵਾਸ ਕਰੋ ।

^੧ਬੀਬੀ ਜੀ । ^੨ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ । ^੩ਬਨ । ^੪ਸ਼ਹਿਰ । ^੫ਪੈਰ । ^੬ਭੁਲ ਗਈ । ^੭ਕੰਨੀ । ^੮ਨਹੀਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ
 ਵੇਖਦੇ । ^੯ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੇ । ^{੧੦}ਆਉਂਦੀ ਹੈ । ^{੧੧}ਅਪਣੀ । ^{੧੨}ਮੁਰਖਤਾ । ^{੧੩}ਕੋਈ ਕੁਛ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ।
^{੧੪}ਕੋਈ ਕੁਛ ਬਕਦਾ ਹੈ । ^{੧੫}ਸੁਮੇਰ । ^{੧੬}ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਕਰਨੀ ਹਵਾ ਦੇ ਵੇਗ ਜੇਹੀ ਹੈ ਪੱਤ੍ਰਾਂ ਵਾਂਗੂ
 ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੇ (ਨਿਸ਼ਚੇ ਉਸ ਹਵਾ ਅਗੇ) ਉਡੇ । ^{੧੭}ਉਹ (ਨਾਨਕੀ) ਨਾ ਡੋਲੀ । ^{੧੮}ਅਲਪਗ ਹੋਕੇ
 ਸਰਬੰਗ ਦੀ ਕ੍ਰਿਤ ਨੂੰ ਮੇਟੇ ਸੋ ਮੁਰਖ ਹੈ ।

ਭਾਵ ਮੇਰੇ ਅਵਗੁਣਾਂ ਵਲ ਨਾ ਤੱਕੋ ਤੇ ਮੇਰੇ ਮਨ ਦੀ ਅਗਵਾਨੀ ਕਰੋ ਜੋ ਇਸਤੋਂ ਸਤਿਗੁਰ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਹੀ ਪ੍ਰੇਮ ਬਾਣੀ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰ ਕੇ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਵੇ ।

ਇਸ ਦਾ ਐਉਂ ਬੀ ਭਾਵ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ:—ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ਆਵਾਹਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹੇ ਸਤਿਗੁਰ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ! ਤੂੰ ਜੋ ਉੱਜਲ ਹੋਸ ਵਾਂਗੂ ਹੈਂ ਅਰ ਰਸ ਭਰਪੂਰ ਹੈਂ ਤੂੰ ਅਵਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡਕੇ ਕੇਵਲ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਪਿਆਰਾ ਹੈਂ, ਮੇਰੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਆਕੇ ਵੱਸ ਜੋ ਤੇਰੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨਾਲ ਮੈਂ ਸਤਿਗੁਰ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਭਿੰਨੀ ਕਵਿਤਾ ਲਿਖਣ ਦੇ ਸਮਰੱਥ ਹੋਵਾਂ ।

ਸ੍ਰੀ ਬਾਲਾ ਸੰਧੁਰ ਵਾਚ ॥ ਦੇਹਰਾ ॥ ਨਿਜ ਪ੍ਰਤਿਕੂਲ^੧ ਬਿਲੋਕਿਕੈ^੨ ਬੋਲਿ^੩ ਸੁਲਖਣੀ
ਦਾਸ । ਸਮਝਾਈ ਸਭਿ ਬਾਰਤਾ^੪, ਨੈਹਰ ਪਠਾਇ ਅਵਾਸ^੫ ॥੨॥ ਮੂਲਾ
ਸੁਨਤਿਕੁਢਾਲਕੋ ਆਵਤਿਭਯੋ ਉਤਾਲ^੬। ਗਿਨਤਿਗਟੀ^੭ ਉਰ^੮ ਅਟਪਟੀ,
ਪਾਵਤਿ ਕਸ਼ਟ ਬਿਸਾਲ॥੩॥ ਨਿਜ ਪ੍ਰਧਾ^੯ ਇਕ ਸੰਗ ਲੇ ਆਵਾ ਪੁਰਿ ਸੁਲ-
ਤਾਨ । ਸਹਿਤ ਨੇਹ^{੧੦} ਕੇ ਸੁਤਾ ਸੋਂ ਮਿਲਨੋ ਰਿਦੇ ਅਕੁਲਾਨ^{੧੧} ॥੪॥ ਸ੍ਰੈਯਾ॥
ਮਿਲਿ ਬੈਸ ਗਯੋ ਜਬ, ਬੁਝਤਿਭਾ^{੧੨} ਤਬ, ਬਾਤ ਬਖਾਨ ਕਰੀ ਪਿਤ ਪਾਸ।
ਪਤਿ ਬੇਖ ਫਕੀਰ ਸਗੀਰ ਧਰਾ, ਧਨ ਦੀਨ ਲੁਟਾਇਕੈ ਫੋਰਿ ਅਵਾਸੂ^{੧੩}।
ਦਿਨ ਤੀਨ ਰਹੇ ਮਧ ਨੀਰ ਨਦੀ, ਪੁਨਿ ਤੀਰ^{੧੪} ਅਏ, ਨ ਛੁਯੋ ਜਲ ਜਾ-
ਸੂ^{੧੫}*। ਬਲ ਗੌਰ ਮੜੀ ਮਹਿ ਆਸਨ ਕੀਨ, ਕਹੈ ਨ ਸੁਨੈ ਜੁ ਭਨੈ^{੧੬} ਕਛੁ
ਤਾਸੂ^{੧੭}॥੫॥ ਰੋਪਈ॥ ਸਨਿ ਤਨੁਜਾ^{੧੮} ਬਾਨੀ ਨਿਜ ਕਾਨਾ^{੧੯}। ਭਯੋ ਕ੍ਰੋਧ ਮੈਂ
ਬਹੁ ਗਲਤਾਨ॥ ਵਰਕਤਿ ਅਧਰ^{੨੦} ਲਾਲ ਕਿਯ ਨੈਨ॥ ਮੁਖਤੇ ਬਹੁ ਬੋਲਤਿ
ਦੁਰਬੈਨ॥੬॥ ਦਰਬ ਲੁਟਾਵਨਿ ਕੀ ਸੁਧਿ ਸੁਨਿਕੈ। ਸਹਿ ਨ ਸਕਜੋ ਗਮਨਜੋ
ਸਿਰ ਧੁਨਕੈ। ਬੇਦੀ ਕੁਲ ਕੋ ਕਲਸ^{੨੧} ਸੁਹਾਵਨ। ਜਹਿ ਬੈਸੇ, ਜਿਨ ਕੀਰਤਿ
ਪਾਵਨ ॥੭॥ ਤਹਾਂ ਆਇ ਬੋਲਜੋ ਦੁਰਬਾਨੀ। ‘ਤੂੰ ਜਨਮਜੋ ਹਾਨੀ ਕੁਲ
ਕਾਨੀ^{੨੨}। ਮਾਤ ਪਿਤਾ ਕੀ ਦਾਹਤਿ^{੨੩} ਛਾਤੀ। ਅਲਪ ਬੈਸ ਤੇ ਤੂੰ ਧਨ
ਘਾਤੀ ॥੮॥ ਦੇਹਰਾ॥ ਬਿਨ ਗੁਨ ਪਰਖੇ ਬਿਨ ਪਿਖੇ ਸੁਤਾ ਕੀਨ ਸਨਬੰਧ ।

^੧ਉਲਟੀ (ਹਿੰਦੀ)। ^੨ਵੇਖਕੇ। ^੩ਸੱਦਕੇ (ਦਾਸ)। ^੪ਗਲਾ। ^੫ਪੋਕੇ ਘਰ ਘੱਲਿਆ। ^੬ਛੋਤੀ। ^੭ਗਿਣਤੀਆਂ।
^੮ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ। ^੯ਪ੍ਰੇਰਤ। ^{੧੦}ਮੋਹ ਨਾਲ। ^{੧੧}ਵਿਆਕੁਲ ਹੋਕੇ। ^{੧੨}ਪੁੱਛਿਓਸੁ। ^{੧੩}ਘਰ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।
^{੧੪}ਕਿਨਾਰੇ ਆਏ। ^{੧੫}ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ। ^{੧੬}ਆਖੇ। ^{੧੭}ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ। ^{੧੮}ਪੁੱਤ੍ਰੀ ਦੀ। ^{੧੯}ਕੰਨੀ। ^{੨੦}ਹੋਠ।
^{੨੧}ਸ਼ਿਰੋਮਣ। ^{੨੨}ਕੁਲ ਦੀ ਕਾਣ (ਲਾਜ) ਦੀ ਹਾਨੀ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ^{੨੩}ਸਾੜਦਾ ਹੈਂ।

*ਪਾ:—ਤਾਸੁ ।

†ਪਾ:—ਬਿਧਿ ।

ਤਬ ਕੋ ਮੈਂ ਦੁਖ ਪਾਇ ਹੋਂ, ਸੁਖ ਨ ਪਿਖੈ ਭੇ ਸੰਧ^੧ ॥੬॥ ਚੋਪਈ ॥ ਪਿਤਾ
ਸਮਾਨ ਜਾਨਿ ਗੁਨ ਐਨਾ। ਤੂਸਨ ਰਹੇ, ਨ ਬੋਲੇ ਬੈਨਾ। ਬਹੁ ਦੁਰਬਚਨ
ਭਾਖਿ ਕਰਿ ਮੁਲਾ। ਪੁਰਿ ਆਵਾ, ਜਿਹ^੨ ਮਤਿ^੩ ਪ੍ਰਤਿਕੂਲਾ^੪ ॥੯੦॥ ਭੇਵ
ਨ ਲਖਹਿ ਈਸ਼ ਜਗਦੈਵੀ। ਰਿਸਿ ਸੋ ਛਾਤੀ ਜਰਤਿ ਸਦੈਵੀ^੫। ਭੂਰ
ਬਿਸੂਰਹਿ, ਗਣੀ^੬ ਗੁਨੰਤਾ^੭। ਬਿਨਾ ਲਖੇ^੮ ਅਤਿ ਹੈ ਦੁਖਵੰਤਾ ॥੯੧॥
ਦੋਹਰਾ ॥ ਜਿਹ ਦਿਜ^੯ ਕੀ ਸੰਗਤਿ ਕਰਤਿ ਤਿਹਵਿਗ ਬੈਸਨੋ ਜਾਇ। ਮਨ ਕੇ
ਦੁਖ ਬਰਨਨ ਕਰੇ, ਰੋਤਿ ਭਯੋ ਦੁਖ ਪਾਇ॥੯੨॥ ਸੋਰਠਾ ॥ ‘ਏਕ ਦਿਵਸ ਸੁਖ
ਨਾਂਹਿ, ਜਬ ਕੀ ਸੁਤਾ ਬਿਵਾਹਿ ਦੀ। ਬੈਸਨੋ ਗੋਰਨਿ ਮਾਂਹਿ, ਤਜਿ ਤਰੁਨੀ^{੧੦}
ਘਰ ਕਾਰ ਸਭਿ^{੧੧} ॥੯੩॥ ਦੋਹਰਾ ॥ ਸੁਨਿ ਕਰਿ ਆਤੁਰ^{੧੨} ਬਚਨ ਤਿਹ ਦਿਜ-
ਬਰ ਕਿਯੋ ਪਯਾਨ। ‘ਚਲਹੁ ਤਿਸੈ ਸਮਝਾਇ ਹੈ’ ਅਸ ਬਿਧਿ ਕਰਤਿ
ਬਖਾਨ ॥੯੪॥ ਕਥਿਤਾ ॥ ਬੇਦੀ ਕੁਲ ਮੰਡਨ^{੧੩}, ਸਕਲ ਦੁਖ ਖੰਡਨ, ਪਖੰਡਨ
ਕੇ ਦੰਡਨ^{੧੪} ਸਰੂਪ ਜਿਹ^{੧੫} ਧਾਰਿਯਾ। ਮੂਲਾ ਲੀਏ ਪੰਡਿਤ ਜਹਾਂ ਹੈਂ ਮਹਿ-
ਮੰਡਤ^{੧੬} ਨਿਕਟਿ ਬੈਠ ਤੁੰਡਤੇ^{੧੭} ਯੋਂ ਬਚਨ ਉਚਾਰਿਯਾ। ‘ਬਾਲ ਬੁਧਿ ਲੀਨਿ
ਕਾਚੀ ਬਾਤੈਂ ਸਭਿ ਕੀਨਿ ਤੁਮ, ਮੋਦੀ ਕ੍ਰਿਤ ਛੋਰਿ ਦੀਨਿ ਨੀਕੇ^{੧੮}’ ਨ ਵਿਚਾ-
ਰਿਯਾ। ਮਾਤ ਪਿਤਾ ਲਾਜ ਤਜਿ, ਦੇਹਿ ਅਸ ਬੇਖ ਸਜਿ, ਦੁਸ਼ਟ^{੧੯} ਮਸਾਨ
ਥਾਨ ਭਏ ਹਿੰਤਕਾਰਿਯਾ ॥੯੫॥ ਦੋਹਰਾ ॥ ਸੁਨਿ ਪੰਡਿਤ ਕੇ ਬੈਨ ਇਵ ਸ੍ਰੀ
ਨਾਨਕ ਜਗਕੰਤਾ ਉਚਰਨੋ ਸਬਦ ਬਸੰਤ^{੨੦} ਮੈਂ ਹੁਤੀ ਸੁ ਰਿੱਤੁ ਬਸੰਤ ॥੯੬॥
ਬਸੰਤ ਹਿੰਡੋਲ ਮਹਲਾ ੧ ॥

ਰਾਜਾ ਬਾਲਕੁ ਨਗਰੀ ਕਾਚੀ ਦੁਸਟਾ ਨਾਲਿ ਪਿਆਰੇ ॥ ਦੁਇ ਮਾਈ
ਦੁਇ ਬਾਪਾ ਪੜੀਅਹਿ ਪੰਡਿਤ ਕਰਹੁ ਬੀਚਾਰੇ ॥ ੧ ॥ ਸੁਆਮੀ ਪੰਡਿਤਾ
ਤੁਮੁ ਦੇਹੁ ਮਤੀ ॥ ਕਿਨ ਬਿਧਿ ਪਾਵਉ ਪ੍ਰਾਨ ਪਤੀ ॥ ੨ ॥ ਰਹਾਉ ॥

ਚੋਪਈ ॥ ਮਨ ਰਾਜਾ ਬਾਲਿਕ ਸਮ ਜੋਉ। ਨਿਤਪ੍ਰਤਿ ਜਾਨਹੁ ਚੰਚਲ ਸੋਉ।
ਨੀਤਿ ਨ ਸੀਖਉ ਰੂਪ ਗਿਆਨਾ। ਖੇਲ ਰਚਨੋ ਸੁਖ ਵਿਸ਼ੈ^੧ ਮਹਾਨਾ ॥੯੭॥
ਕਾਚੀ ਨਗਰੀ ਮਹਿ ਇਹ ਬਾਸਾ। ਆਜ ਕਾਲ ਜਿਹ ਹੋਇ ਬਿਨਾਸਾ। ਨਿਤਿ
ਬਿਰ ਜਾਨਤਿ ਕੀਨ ਸਨੇਹਾ^੨। ਢਹਿ ਹੈ ਕਾਲ ਪਰੈ ਜਬ ਮੋਹਾ^੩ ॥੯੮॥

^੧ਸਨਬੰਧ ਕਰਕੇ। ^੨ਜਿਸਦੀ। ^੩ਬੁੱਧੀ। ^੪ਉਲਟ ਸੀ। ^੫ਸਦਾ ਹੀ। ^੬ਗਿਣਤੀਆਂ। ^੭ਗਿਣਦਾ।
^੮ਸਮਝੇ ਬਿਨਾ। ^੯ਬ੍ਰਾਹਮਣ। ^{੧੦}ਸਪਤਨੀ। ^{੧੧}ਦੁਖੀ। ^{੧੨}ਭੂਸ਼ਨ। ^{੧੩}ਪਖੰਡੀਆਂ ਨੂੰ ਦੰਡ ਦੇਣ
ਵਾਲੇ। ^{੧੪}ਜਿਸ ਨੇ। ^{੧੫}ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਨੂੰ ਸ਼ੋਭਾ ਦੇਣ ਵਾਲੇ। ^{੧੬}ਮੁਖ ਤੋਂ। ^{੧੭}ਅੱਛੀ। ^{੧੮}ਭ੍ਰਿਸ਼ਟ।
^{੧੯}ਗੁਰਗ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ। ^{੨੦}ਵਿਸ਼ੇ ਸੁਖਾਂ ਵਿਚ। ^{੨੧}ਮੋਹ। ^{੨੨}ਮੋਤ ਰੂਪੀ ਮੀਂਹ।

ਜਾਇ ਅਚਾਨਕ ਗਰ ਇਹ^੧ ਸਾਰੀ । ਤਬ ਸੋਝੀ ਹੈ ਦੁਖ ਮਝਾਰੀ । ਪਾਂਚ
ਦੁਸ਼ਟ ਸੋਂ ਕਰਤਿ ਪਯਾਰੂ^੨ ਸੋ ਤਿਹਕੇ ਨਿਤ ਕਾਜ ਬਿਗਾਰੂ^੩ ॥੧੯॥ ਏਹਗਾ ॥
ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ ਅਰੁ ਲੋਭਪੁਨਿ ਮੋਹਿ ਬਲੀ ਹੋਕਾਰ। ਇਨ ਸਜੋਂ ਕਰਤਜੋਂ ਮੀਤਤਾ
ਭਾ ਸਗਤਿ^੪ ਤੇ ਖਆਰ ॥ ੨੦ ॥ ਰੋਪਈ ॥ ਲੂਟਹਿ^੫ ਮਿਲ ਕਰਿ ਇਸ
ਕੀ ਨਗਰੀ । ਨੀਤ ਉਜਾਰਹਿ^੬ ਈਸ^੭ ਉਜਗਰੀ^੮ । ਬਿਗਰਜੇ ਅਪਨੇ
ਜਾਨਜੇ ਨਾਂਹੀ। ਮਿਲਜੇ ਰਹੈ ਪੁਨ ਪੁਨ ਤਿਨ ਮਾਂਹੀ ॥੨੧॥ ਮਾਤ ਅਵਿਦਯਾ
ਦੂਜੀ ਮਾਯਾ^੯ । ਈਸ, ਜੀਵ, ਦੁਇ ਪਿਤ ਜਿਨ ਜਾਯਾ । ਦੈ ਕੋ ਜਨਜੇ
ਕਟਿਲਤਾ ਕਾਰਨ^{੧੦} । ਕਿਹ ਬਿਧਿ ਯਾਕੋ ਹੋਇ ਸਵਾਰਨ ॥ ੨੨ ॥ ਕਰ
ਵਿਚਾਰ ਸਿਖਵਨ ਮੁਝ ਦੀਜੈ । ਭੋ ਪੰਡਿਤ ! ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਪ੍ਰਭੂ ਕੀਜੈ^{੧੧} । ਇਹ
ਬਿਧਿ ਬਦ ਕਰਿ^{੧੨} ਕਰੁਨਾਸਦਨਾ । ਮਸ਼ਟ^{੧੩} ਕਰੀ ਪੁਨਿ ਪੰਕਜ ਬਦਨਾ ॥
੨੩ ॥ ਏਹਗਾ ॥ ਮੂਲਾ ਬੋਲਜੇ ਸੁਨਤਿ ਬਚ ਅਸ ਵਿਚਾਰ ਜੇ ਤੋਹਿ ।
ਤੋ ਬਿਆਹ ਕਰਿਵਾਇ ਕਿਉਂ ਤੈਂ ਦੁਖ ਦੀਨੋਂ ਮੋਹਿ ॥ ੨੪ ॥ ਦਰਬ^{੧੪}
ਲੁਟਾਯੋ ਬਾਦ^{੧੫} ਬਹੁ ਸੁਤ ਤਿਯ^{੧੬} ਦਿਯੋ ਨ ਟਾਂਕ^{੧੭} । ਬਿਨ ਬੀੜਾ^{੧੮} ਤਜਿ
ਭਾਜਿਆ ਪੁਨ ਕਹਿ ਸ੍ਰੀ ਮੁਖ ਵਾਕ ॥ ੨੫ ॥

‘ਭੀਤਰਿ ਅਗਨਿ ਬਨਾਸਪਤਿ ਮਉਲੀ ਸਾਗਰੁ ਪੰਡੈ ਪਾਇਆ ॥

ਚੰਦੁ ਸੂਰਜ ਦੁਇ ਘਰ ਹੀ ਭੀਤਰਿ ਐਸਾ ਗਿਆਨੁ ਨ ਪਾਇਆ ॥ ੨ ॥’

ਰੋਪਈ॥ ‘ਭੀਤਰ ਭੂਰੀ^{੧੯} ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਆਸ॥ ਪਾਵਕ^{੨੦} ਜਿਉਂ ਕਬਹਿ ਨ ਤ੍ਰਿਪ-
ਤਾਸਾ^{੨੧}। ਸਹਸ^{੨੨} ਮਾਂਗ ਪੁਨਿ ਮਾਂਗਿ ਹਜ਼ਾਰ॥ ਲਾਖ ਹੋਇ ਤੇ ਕੋਟਿ^{੨੩} ਅਪਾ-
ਰ॥ ੨੬॥ ਅਰਬ ਖਰਬ ਸੋਂ ਤ੍ਰਿਪਤੈ ਨਾਂਹੀ॥ ਕਰਿ ਵਿਚਾਰ ਦੇਖਹੁ ਮਨ ਮਾਂਹੀ॥
ਜਿਹ ਆਗੇ ਹੈ ਰੈਚਕ ਮੇਰ^{੨੪}। ਉਦਰ ਅਕਾਸ਼ ਸਰਸ ਸਰਸੇਰੂ^{੨੫} ॥ ੨੭॥ ਸੁਨ-
ਹੁ ਬਨਾਸਪਤੀ ਸੇਸਾਕਾ^{੨੬} । ਤੀਯ, ਸੁਤਾ, ਸੁਤ, ਸਿਮਧੀ^{੨੭}, ਸਾਕਾ^{੨੮} ।

^੧ਗਲ ਜਾਏਗੀ ਇਹ(ਦੇਹੀ)। ^੨ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਨਾਲ। ^੩ਭਾਵ ਏਹ ਪੰਜੇ ਲੁਟਦੇ ਹਨ। ^੪(ਨਗਰੀ ਦੇ)ਈਸ (ਭਾਵ ਮਨ) ਨੂੰ। ^੫ਪ੍ਰਗਟ, ਸਾਹਮਣੇ। ^੬ਅਵਿਦਯਾ, ਮਾਯਾ, ਦੋ ਮਾਵਾਂ। ^੭ਖੋਟੇਪਨ ਦਾ ਕਾਰਨ (ਮੂਲ) ਹੈ (ਮਨ)। ^੮ਆਖਕੇ। ^੯ਚੁੱਪ। ^{੧੦}ਧਨ। ^{੧੧}ਬਿਰਥਾ। ^{੧੨}ਪੁੱਤ੍ਰ ਵਹੁਟੀ ਨੂੰ। ^{੧੩}ਟਕਾ ਮਾਰੂ। ^{੧੪}ਲਾਜ ਬਿਨਾ। ^{੧੫}ਬਹੁਤੀ। ^{੧੬}ਅੱਗ। ^{੧੭}ਨਹੀਂ ਰਜਦੀ। ^{੧੮}ਸੋ। ^{੧੯}ਕੋੜ। ^{੨੦}ਗਈ ਜਿੰਨਾਂ ਹੈ ਸੁਮੇਰ। ^{੨੧}(ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਦਾ) ਪੇਟ ਅਕਾਸ਼ ਤੱਲ (ਨਹੀਂ ਉਸ ਤੋਂ ਬੀ) ਵਥਾ ਹੈ। ^{੨੨}(ਹੁਣ) ਸੁਣੋ ਬਨਾਸਪਤੀ (ਦਾ ਭਾਵ ਜਿਵੇਂ ਉਹ ਹੋਈ ਹੈ) ਸਮੇਤ ਸ਼ਾਖਾਂ ਦੇ (ਤਿਵੇਂ) [ਸੰਸਮੇਤ। ਸਾਕਾ=ਸ਼ਾਖਾਂ, ਟਾਹਣੀਆਂ, ਫੈਲਾਵ]। ^{੨੩}ਕੁਸ਼ਮ। ^{੨੪}ਸਨਬੰਧੀ।

ਜਿਉਂ ਤਨ^੧ ਬਿੰਧਿ^੨ ਹੋਇ ਤਿਨ ਬਾਧਾ^੩ । ਨਿਸਬਾਸੁਰ^੪ ਜਿਨ ਮਹਿ
ਮਨ ਫਾਧਾ^੫ ॥ ੨੮ ॥ ਏਹਗਾ ॥ ਮੁਕਤੈ^੬ ਤਿਨ ਤੇ ਕਬਿ ਨਹੀਂ, ਫਸਜੇ ਸੁ
ਬੈਸ ਬਿਹਾਇ^੭ । ਸਾਗਰ ਪਾਤਮ^੮* ਪਿੰਡ ਮਹਿ^੯ ਪਾਵਹਿ ਸੋ ਮੁਕਤਾਇ^{੧੦}
॥ ੨੯ ॥ ਰੋਪਈ ॥ ਘਟ^{੧੧} ਮਹਿ ਚੰਦ ਸੁਰਜ ਪਰਕਾਸ਼ਾ । ਹੋਇ ਗਜਾਨ ਤੋ
ਸਭਿ ਕਿਛੁ ਭਾਸਾ^{੧੨} । ਨਾਭਿ ਕਮਲ ਮੁੰਦ੍ਰਿਤ ਬਿਪਰੀਤਾ^{੧੩} । ਕਿਉਂ ਪਰਕਾਸ਼
ਹੋਇ ਨਰ ਚੀਤਾ^{੧੪} ॥ ੩੦ ॥ ਸੂਧੇ ਤੇ^{੧੫} ਬਿਗਸੈ^{੧੬} ਪਰਗਾਸੂ । ਹੂੰ ਤਬ ਗਜਾਨ
ਅਗਜਾਨ ਬਿਨਾਸੂ । ਸੋ ਗਿਆਨ ਗੁਰੁ ਬਿਨ ਨਹਿ ਪਾਇਆ । ਤਮ ਅਗਜਾ-
ਨਹਿ^{੧੭} ਅਨਿਕ ਦੁਰਾਇਆ^{੧੮} ॥ ੩੧ ॥ ਸ੍ਰੀ ਨਾਨਕ ਮਖ ਤੁਸ਼ਨ ਕੀਨਾ ।
ਪੁਨਿ ਸ਼ਾਮਾ^{੧੯} ਬੋਲੈ ਮਨ ਚੀਨਾ । ਰਾਮ ਸਿਮਰ ਕੀਜੈ ਨਿਜ ਕਾਰੀ^{੨੦} ।
ਬਨ ਪੁਨ ਸਦਨ^{੨੧} ਰਾਮ ਲੇ^{੨੨} ਸਾਰੀ^{੨੩} ॥ ੩੨ ॥ ਏਹਗਾ ॥ ਰਾਮ ਰਵਜੇ
ਜਲ ਬਲ ਵਿਖੈ ਸੁਧਿ ਸਭਿ ਕੀ ਸੋ ਲੇਵੈ^{੨੪} । ਸੁਨਿ, ਤੀਸਰ ਪਦ ਸ਼ਬਦ
ਕੋ ਬਦਤਿ^{੨੫} ਭਏ ਜਗਦੇਵ^{੨੬} ॥ ੩੩ ॥

ਰਾਮ ਰਵੰਤਾ ਜਾਣੀਐ ਇਕ ਮਾਈ ਭੋਗੁ ਕਰੇਇ ॥ ਤਾਕੇ ਲਖਣ
ਜਾਣੀਅਹਿ ਖਿਮਾ ਧਨੁ ਸੰਗ੍ਰਹੇਇ ॥ ੩ ॥

ਰੋਪਈ ॥ ‘ਰਾਮ ਰਵਜਾ ਸੋਉ ਪਹਿਚਾਨੇ । ਅਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਲੱਛਨ ਮਨ ਠਾਨੇ ।
ਮਾਯਾ ਵਰਤਹਿ ਹੋਇ ਉਦਾਰਾ । ਰੀਚਕ ਭਰ ਨ ਕਰਹਿ ਤਿਹ ਪਸਾਰਾ
॥ ੩੪ ॥ ਦੈਵ ਸੰਪਦਾ^੧ ਕੇ ਗੁਨ ਜੇਤੋ ਖਿਮਾ ਆਦਿ ਸੰਗ੍ਰਹਿ^੨ ਸਭਿ ਤੇਤੇ ਸੋ
ਬਨ ਸਦਨ^੩ ਵਿਖੈ ਇਕ ਸਾਰਾ । ਜਾਨਹਿ ਰਵਿਓ ਰਾਮ ਉਦਾਰਾ’ ॥
੩੫ ॥ ਸੁਨਿ ਇਵ ਮੂਲੇ ਬਚਨ ਬਖਾਨਾ । ‘ਇਹ ਭਾ ਸਿਰਰੀ^੪ ਮਤਿ
ਬਵਰਾਨਾ^੫ ਕਸਾ ਬੋਲਤਿ ਸਮਝਤਿ ਹੋਨਾਹੀ । ਮਨ ਉਪਜਤਿ ਮਖ ਆਵਤਿ
ਪ੍ਰਾਹੀ^੬ ॥ ੩੬ ॥ ਕਹਜੋ ਕਿਸੁ ਕੋ ਸੁਣਹਿ ਨ ਮਾਨੈ । ਕਿਉਂ ਪੰਡਤ ਇਹ

^੧ਸਰੀਰ । ^੨ਵਡਾ ਹੋਵੇ । ^੩ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪੀੜਤ ਕੀਤਾ । (ਅ) ਬੰਨ੍ਹਿਆਂ । (ੲ) (ਕਬੀਲਾ)
ਵਧਦਾ ਹੈ । ^੪ਰਾਤ ਦਿਨ । ^੫ਫਸ ਰਿਹਾ ਹੈ । ^੬ਛੁਟਦਾ ਨਹੀਂ । ^੭ਫਸਿਆ ਉਮਰ ਬਿਤਾਉਂਦਾ ਹੈ ।
^੮ਸਮੁੰਦਰ ਰੂਪੀ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ । ^੯ਸਰੀਰ ਵਿਚ । ^{੧੦}ਮੁਕਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ^{੧੧}ਸਰੀਰ । ^{੧੨}ਪ੍ਰਤੀਤ
ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ^{੧੩}ਮੁੰਦ੍ਰਿਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਤੇ ਪੁੱਠਾ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ । ^{੧੪}ਚਿਤ ਵਿਚ । ^{੧੫}ਸਿੱਧਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ।
^{੧੬}ਖਿਜੋ । ^{੧੭}ਹਨੇਰੇ ਰੂਪੀ ਅਗਜਾਨ ਨੇ । ^{੧੮}ਛੁਪਾਇਆ ਹੈ । ^{੧੯}ਨਾਮ ਪੰਡਤ ਦਾ । ^{੨੦}ਅਪਨਾ ਕੰਮ
^{੨੧}ਘਰ । ^{੨੨}ਰਾਮ ਲੈਂਦਾ ਹੈ । ^{੨੩}ਖਬਰ । ^{੨੪}ਕਹਿਣ ਲਗੇ । ^{੨੫}ਭਾਵ ਗੁਰੂ ਜੀ । ^{੨੬}ਭਾਵ
ਸੁਭ ਗੁਣਾਂ ਦੇ । ^{੨੭}ਕੱਠੇ ਕਰੇ । ^{੨੮}ਜੰਗਲ ਤੇ ਘਰ । ^{੨੯}ਹਠੀ, ਜਿੰਦੀ । ^{੩੦}ਮਤ ਦਾ ਬੋਰਾ ।
^{੩੧}ਜੇ ਦਿਲੋਂ ਉਪਜਦੀ ਤੇ ਮੂੰਹ ਪਰ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਸੋ ਹੀ ਬੋਲੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । *ਪਾ:-ਪ੍ਰਾਪਤ ।

ਸੰਗਿ ਬਖਾਨੈ^੧ । ਨਹਿ ਬੋਲਹੁ ਗਵਨਹੁ^੨ ਨਿਜ ਧਾਮੁ । ਤੁਮ ਆਏ ਚਲਿ
ਹਮਰੇ ਕਾਮੁ^੩ ॥੩੭॥ ਇਹ ਬਿਧਿ ਸੁਨਿ ਕਰਿ ਕੁਮਤਿ ਨਿਕਦਨਾ^੪ । ਸੁਮਤਿ-
ਸਦਨ ਬੋਲੈ ਬਚ ਬਦਨਾ^੫ । ਸਬਦ ਸੁ ਪਦ^੬ ਚਤੁਰਥ^੭ ਤਬ ਕਹਾ^੮ । ਨਿਜ
ਸਿੱਖਨ^੯ ਜਿਨ ਸਭਿ ਦੁਖ ਦਹਾ^{੧੦} ॥ ੩੮ ॥

ਕਹਿਆ ਸੁਣਹਿ ਨ ਖਾਇਆ ਮਾਨਹਿ ਤਿਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਸੋਭੀ ਵਾਸਾ ॥

ਪ੍ਰਣਵਤਿ ਨਾਨਕੁ ਦਾਸਨਿ ਦਾਸਾ ਖਿਨੁ ਤੋਲਾ ਖਿਨੁ ਮਾਸਾ ॥ ੪ ॥

ਦੋਹਰਾ ॥ ‘ਭਾ’^੧ ਰਿਖੀਕ ਬਸਿ^੨ ਆਪ ਹੀ, ਕਹਨਾ ਸੁਨਤਿ ਨਹਿ ਜੋਇ ।
ਸੁਭ ਉਪਦੇਸ਼ ਨ ਮਾਨਹੀ ਚਹਿਤਿ ਬਿਖੈ^੩ ਨਿਤ ਸੋਇ ॥ ੩੯ ॥
ਚੋਪਈ ॥ ਪੇਖਤਿ ਰੂਪ ਨ ਨੈਨ^੪ ਅਘਾਏ^੫ । ਕਰਨ^੬ ਰਾਗ ਸੁਨਿ ਨਹਿ
ਤ੍ਰਿਪਤਾਏ^੭ । ਘ੍ਰਾਣ^੮ ਸੁਗੰਧਿ ਸਦਾ ਹੀ ਚਾਹੈ । ਰਸਨਾ ਸ੍ਰਾਵਹਿ ਤੇ
ਨ ਹਟਾਹੈ^੯ ॥੪੦॥ ਤੁਰਾ ਸਪਰਸੈ ਕੋਮਲਤਾਸਾ^{੧੦} । ਭਯੋ ਸਦਾ ਇਨਹੂੰ
ਸੋ ਵਾਸਾ । ਆਗੇ ਕੋ ਖਾਯੋ^{੧੧} ਨਹਿ ਮਾਨੈ । ਵਾਸਾ ਤਿਨਹੀ ਸੋ^{੧੨} ਨਿਤ
ਠਾਨੈ ॥ ੪੧ ॥ ਸੁਨਿ ਦਿਜ ! ਹੂੰ^{੧੩} ਹਰਿ ਦਾਸਨ ਦਾਸਾ । ਬੰਦਹਿ^{੧੪} ਸਦਾ
ਪਾਇ^{੧੫} ਸੁਖਰਾਸਾ^{੧੬} । ਮਨ ਕੀ ਦਸ਼ਾ ਨ ਇਕਰਸ ਕਬਹੀ । ਪਾਇ
ਪਦਾਰਥ ਤੋਲਾ ਤਬਹੀ^{੧੭} ॥ ੪੨ ॥ ਜਬ ਜਾਵਹਿ ਹੂੰ ਹਰਖ ਬਿਹੀਨਾ ।
ਮਾਸਾ^{੧੮} ਸ਼ੋਕ ਵਿਖੈ ਤਹਿ ਚੀਨਾ । ਕਰਹੁ ਉਪਾਇ ਸਵਾਰਨ ਕਾਰਨ ।
ਜਗ ਤੇ ਹੋਵਹਿ ਜੀਵ ਉਧਾਰਨ^{੧੯} ॥ ੪੩ ॥ ਦੋਹਰਾ ॥ ਸੁਨਿ ਪੰਡਤਿ ਕਰ^{੨੦}
ਬੰਦਿਕੈ* ਨਮਸਕਾਰ ਪਗ^{੨੧} ਕੀਨਿ । ਮਹਾਂਪੁਰਖ ਜਾਨੈ ਰਿਦੇ-ਇਨਸਮਕੋ
ਨ ਪ੍ਰਬੀਨ-॥੪੪॥ ਸੋਰਠਾ ॥ ਦੇਖਿ ਦੀਨਤਾ ਦਸਾਲ^{੨੨} ਦਯਾਵਿਸ਼ਟਿ ਦਿਜ^{੨੩}
ਪਰਕਰੀ । ਜਗ ਕੇ ਬੰਧ^{੨੪} ਬਿਸ਼ਾਲ^{੨੫} ਛੁਟਕ ਗਏ ਤਤਕਾਲ ਤਿਹ^{੨੬} ॥੪੫॥
ਚੋਪਈ ॥ ਖਿਝਿ ਕੈ ਮੂਲਾ ਪੁਰਿ ਮਹਿ ਗਯੋ । ਅਤਿ ਦੁਖ ਮਾਨ ਬਿਸਮ ਮਨ
ਭਯੋ । ਕੇਤਿਕ ਦਿਨ ਤਨਿਯਾ ਕੇ ਪਾਸਾਰਹਯੋ ਆਪ, ਨਹਿ ਗਯੋ ਅਵਾਸੁ^{੨੭}

^੧ਇਸ ਨਾਲ ਕਿਸ ਲਈ ਬੋਲਦਾ ਹੈ ? । ^੨ਚਲੇ । ^੩ਮੁਖੇ । ^੪ਪੋੜੀ । ^੫ਚੋਬੀ । ^੬ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ।
^੭ਦੁਖ ਜਲਾ ਦਿੱਤਾ । ^੮ਹੋ ਗਿਆ । ^੯ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਦੇ ਵਸ । ^{੧੦}ਵਿਸ਼ੇ । ^{੧੧}ਅੱਖਾਂ ਨਾਂ । ^{੧੨}ਰਜੀਆਂ ।
^{੧੩}ਕੰਨ । ^{੧੪}ਨਾਂ ਰੱਜੇ । ^{੧੫}ਨਾਸਕਾ । ^{੧੬}ਨਹੀਂ ਹਟਦੀ । ^{੧੭}ਕੂਲੇਪਨ ਨੂੰ । ^{੧੮}ਭਾਵ ਭੋਗਿਆ ।
^{੧੯}ਉਨ੍ਹਾਂ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਨਾਲ । ^{੨੦}ਹੋ । ^{੨੧}ਮੱਥਾ ਟੇਕ । ^{੨੨}ਪੈਰਾਂ ਤੇ । ^{੨੩}ਹੱਥ ਦੇ । ^{੨੪}ਭਾਵ, ਤਦੋਂ
ਵਧਦੀ ਹੈ । ^{੨੫}ਭਾਵ, ਘਟਦੀ ਹੈ । ^{੨੬}ਉਧਾਰ । ^{੨੭}ਹੱਥ, ^{੨੮}ਚਰਨਾਂ ਤੇ । ^{੨੯}ਭਾਵ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ।
^{੩੦}ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਤੇ । ^{੩੧}ਬੰਧਨ । ^{੩੨}ਬੜੇ । ^{੩੩}ਉਸ (ਬ੍ਰਾਹਮਣ) ਦੇ । ^{੩੪}ਘਰ ਨਾਂ ਗਿਆ ।

*ਪਾ:-ਬੰਦਨਾ ।

॥੪੬॥ ਸ੍ਰੀ ਨਾਨਕ ਅਸਥਾਨ ਮਸਾਨਾ ਬੰਸੇ ਮਰੀਅਨੇ ਗੋਰੇ ਮਹਾਨਾ ।
 ਜੇ ਨਰ ਜਾਨਹਿ ਮਨ ਕਛੁ ਭੇਵਾ । ਬੰਦਨ ਕਰਿ ਗਵਨੈ ਜਗਦੇਵਾ ॥੪੭॥
 ਅਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਰਹਿ ਵਹਿਰ ਅਸੀਨੇ । ਬੀਤ ਗਏ ਜਬ ਤੀਨ ਮਹੀਨੇ ।
 ਲਖਮੀਦਾਸ ਜਨਮ ਤਬ ਲੀਨੇ । ਸਭਿ ਪਰਵਾਰ ਹਰਖ ਮਨ ਕੀਨੇ ॥
 ੪੮ ॥ ਭਈ ਸੁਲਖਣੀ ਪ੍ਰਾਚਿ ਦਿਸਾ ਸੀ । ਉਗੇ ਸੂਰ ਸਸਿ ਜਨੁ
 ਜਸਰਾਸੀ* । ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਕੇ ਢਿਗ ਜਾਇ ਸੁਨਾਵਾ । ਮਨ ਜਿਨ ਕੇ
 ਰਸ ਏਕ ਸੁਹਾਵਾ ॥ ੪੯ ॥ ਏਹਗਾ ॥ ਪਾਵੇ ਨ ਪਾਵਹਿ ਪੁਰਿ ਵਿਖੈ,
 ਅਤਿ ਪਾਵਨ ਉਦਿਆਨ । ਬੈਸੇ ਨਿਸ ਬਾਸੁਰ ਤਹਾ^{੧੦}, ਉਧਰੇ ਸਰਬ
 ਮਸਾਨ^{੧੧} ॥੫੦॥ ਰੋਪਈ ॥ ਮੁਖ ਤੇ ਭਾਖਹਿ ਸਤਿਗੁਰ ਬੈਨ । 'ਨਹਿ ਹਿੰਦੂ
 ਕੇ ਤੁਰਕ ਨ ਹੋਨਾ† । ਜਗ ਮਹਿ ਹਿੰਦੂ ਤੁਰਕ ਨ ਕੋਉ । ਝੂਠੇ ਨਾਮ
 ਧਰਾਵਹਿ ਦੋਉ' ॥ ੫੧ ॥ ਕੋ ਕੋ ਨਰ ਹੈ ਨਿਕਟ ਸੁਨਤਿ ਹੈ । ਪੁਰਿ ਮਹਿ
 ਅਪਰਨ^{੧੨} ਮਿਲਤਿ ਭਨਤਿ ਹੈ^{੧੩} । ਇਹ ਬਿਧਿ ਸੁਨੀ ਸ਼੍ਰਵਨ ਨਿਜ ਕਾਜੀ ।
 ਗਵਨੈ ਨਿਕਟਿ ਬੇਖ ਤਨ ਪਾਜੀ^{੧੪} ॥ ੫੨ ॥ ਕਛੁਕ ਮਨੁਜ ਤਿਹ ਸੰਗਿ
 ਸਿਧਾਰੇ । ਬੈਸੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਆਨਿ ਨਿਹਾਰੇ।ਆਨਨ^{੧੫} ਬੈਨ ਬਖਾਨਤਿ ਸੋਉ ।
 'ਨਹਿ ਹਿੰਦੂ ਕੇ, ਤੁਰਕ ਨ ਕੋਉ' ॥ ੫੩ ॥ ਏਹਗਾ ॥ ਨਿਕਟ ਬੈਸਿ ਕਾਜੀ
 ਕਹੈ 'ਅਸ ਕਸ ਕਰਤਿ ਬਖਾਨ । ਹਿੰਦੂ ਤੁਰਕ ਨ ਜਗਤ ਮੈਂ, ਹਮ
 ਕਿਉਂ ਸਕਹਿ ਪਛਾਨ ? ॥੫੪॥ ਰੋਪਈ ॥ ਜਹਿ ਤਹਿ ਜਗ ਮੈਂ ਦੀਸਹਿ
 ਸੋਉ । ਹਿੰਦੂ ਮੁਸਲਮਾਨ ਨਰ ਦੋਉ । ਤੁਮਰੇ ਕਹਿਨ ਸੰਦੇਹ ਹਮਾਰੇ^{੧੬} ।
 ਉਤਰ ਦੀਜੈ ਰਿਦੇ ਵਿਚਾਰੇ' ॥ ੫੫ ॥ ਲੋਕ ਬਿਲੋਕਤਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਓਰਾ ।
 ਚਹੁੰਦਿਸਿ ਭੀਰ ਭਈ ਤਿਹ ਠੋਰਾ । ਦਰਸਨ ਦਰਸਹਿ ਦੀਨ ਦਿਆਲਾ ।

*ਮੜੀਆਂ । ^੨ਕਬਰਾਂ ਵਿਚ । ^੩ਭਾਵ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ । ^੪ਬਾਹਰ ਟਿਕੇ ਰਹਿਣ । ^੫ਪੂਰਬ
 ਦੀ ਦਿਸ਼ਾ ਵਰਗੀ (ਭਾਗਵਾਲੀ) । ^੬ਸੂਰ, ਭਾਵ ਸ੍ਰੀ ਚੰਦ, ਸਸਿ ਭਾਵ ਲੱਖਮੀ
 ਦਾਸ । ਪੂਰਬ ਦਿਸ਼ਾ ਵਿਚ ਜਦ ਸੂਰਜ ਚੜ੍ਹਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਬੜੀ ਚਮਕ ਵਾਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਤੇ
 ਪੂਰਬ ਦਿਸ਼ਾ ਵਿਚ ਜਦ ਚੰਦ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਬੀ ਪੂਰਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ^੭ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ (ਭਾਵ
 ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ) ਮਨ । ^੮ਚਰਣ । ^੯ਬਨ । ^{੧੦}ਓਥੇ (ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਜੀ) । ^{੧੧}ਮੁਰਦੇ ।
^{੧੨}ਹੋਰਨਾਂ ਨੂੰ । ^{੧੩}ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਦੋਸਦਾ ਹੈ । ^{੧੪}ਬਨਾਵਟੀ । ^{੧੫}ਮੁਖ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕਹੇ) ।
^{੧੬}ਸਾਨੂੰ ਸੰਸਾ ਹੈ ।

*ਪਾ:-ਉਗੇ ਸੂਰ ਸਸ ਜਨੁ ਸੁਖ ਰਾਸੀ ।

†ਪਾ:-ਐਨਾ ।

ਜਿਨ ਕ੍ਰਿਯਾ^੧ ਸਰਬਾ ਇਹ^੨ ਦੁਖ ਟਾਲਾ^੩ ॥ ੫੬ ॥ ਕਾਜੀ ਬਚ ਸੁਨਿ
ਪੰਕਜ ਬਦਨਾ^੪ । ਕੁਮਤਿ ਕਦਨ^੫, ਸੁਖ ਕਰੁਨਾ ਸਦਨਾ^੬ । ਕਹਨੋ ਸਲੋਕ
ਹੇਤ ਸਮਝਾਵਨ । ਮਤਿਮੰਦਨ ਸੁਭ ਮਾਰਗ ਪਾਵਨ ॥ ੫੭ ॥

ਸਲੋਕੁ ਮਃ ੧ ॥

ਮੁਸਲਮਾਣੁ ਕਹਾਵਣੁ ਮੁਸਕਲੁ ਜਾ ਹੋਇ ਤਾ ਮੁਸਲਮਾਣੁ ਕਹਾਵੈ ॥
ਅਵਲਿ ਅਉਲਿ ਦੀਨੁ ਕਰਿ ਮਿਠਾ ਮਸਕਲਮਾਨਾ ਮਾਲੁ ਮੁਸਾਵੈ ॥
ਹੋਇ ਮੁਸਲਿਮੁ ਦੀਨੁ ਮੁਹਾਣੈ ਮਰਣ ਜੀਵਣ ਕਾ ਭਰਮੁ ਚੁਕਾਵੈ ॥
ਰਬ ਕੀ ਰਜਾਇ ਮੰਨੈ ਸਿਰ ਉਪਰਿ ਕਰਤਾ ਮੰਨੈ ਆਪੁ ਗਵਾਵੈ ॥
ਤਉ ਨਾਨਕ ਸਰਬ ਜੀਆ ਮਿਹਰੰਮਤਿ ਹੋਇ ਤ ਮੁਸਲਮਾਣੁ ਕਹਾਵੈ ॥ ੧੧ ॥
ਸਲੋਕੁ ਮਃ ੧ ॥ ਮਿਹਰ ਮਸੀਤਿ ਸਿਦਕੁ ਮੁਸਲਾ ਹਕੁ ਹਲਾਲੁ ਕੁਰਾਣੁ ॥
ਸਰਮ ਸੁਨਤਿ ਸੀਲੁ ਰੋਜਾ ਹੋਹੁ ਮੁਸਲਮਾਣੁ ॥ ਕਰਣੀ ਕਾਬਾ ਸਚੁ
ਪੀਰੁ ਕਲਮਾ ਕਰਮ ਨਿਵਾਜ ॥ ਤਸਬੀ ਸਾ ਤਿਸੁ ਭਾਵਸੀ ਨਾਨਕ ਰਖੈ
ਲਾਜ ॥ ੧੧ ॥ ਮਃ ੧ ॥ ਹਿੰਦੂ ਮੂਲੇ ਭੂਲੇ ਅਖੁਟੀ ਜਾਂਹੀ ॥ ਨਾਰਦਿ ਕਹਿਆ
ਸਿ ਪੂਜ ਕਰਾਂਹੀ ॥ ਅੰਧੇ ਗੁੰਗੇ ਅੰਧ ਅੰਧਾਰੁ ॥ ਪਾਬਰੁ ਲੇ ਪੂਜਹਿ ਮੁਗਧ
ਗਵਾਰ ॥ ਓਹਿ ਜਾ ਆਪਿ ਭੁਬੇ ਤੁਮ ਕਹਾ ਤਰਣਹਾਰੁ ॥ ੨੩ ॥

ਦੋਹਰਾ ॥ 'ਮੁਸਲਮਾਨ ਮਗ ਹਿੰਦੁ' ਕੋ ਅਸ ਬਿਧਿ ਲੇਹੁ ਪਛਾਨ । ਕਰਮ ਨ
ਸੁਭ ਕਰਿਹੀਂ ਉਭੈ, ਝੂਠੇ ਨਾਮ ਬਖਾਨ ॥ ੫੮ ॥ ਚੋਪਈ ॥ ਮਗ ਭੂਲੇ
ਫਿਰਿਹੀਂ ਉਦਿਆਨਾ^੧ । ਕੈਸੇ ਪਹੁੰਚਹਿ ਸੁਖ ਅਸਥਾਨਾ^੨ । ਸੁਨਿ ਕਰਿ
ਕਾਜੀ ਲੱਜਤਿ ਹੋਤਿ । ਜਿਉਂ ਰਵਿ ਆਗੇ ਰਿਕਣ ਜੋਤਿ^੩ ॥ ੫੯ ॥ ਨਹਿ
ਬੋਲਜੋ ਕਛੁ ਤੁਸਨ ਭਯੋ । ਉੱਤਰ ਆਵ ਨ^੪, ਉਠਿ ਘਰ ਗਯੋ । ਕੋ ਨਰ
ਨੁਤਿ^੫, ਕੋ ਨਿੰਦਾ ਕਰਿਹੀ । ਮੂਰਖ ਸਮਝ, ਨ ਪਾਇਨ^੬ ਪਰਿਹੀ ॥ ੬੦ ॥
ਭਾਉ ਭਗਤਿ ਜਿਹ ਜਗ ਪ੍ਰਗਟਾਨਾ । ਬੈਸੇ ਰਹੇ ਮਸਾਨ ਸਥਾਨਾ । ਤਿਹ
ਛਿਨ ਹੁਤੋ ਭਗੀਰਥ ਪਾਸੁ । ਦਰਸਨ ਕਰਤਿ ਪਾਇ ਸੁਖ ਰਾਸੁ ॥ ੬੧ ॥
ਆਵਾ ਮਨਸੁਖ ਪ੍ਰੇਮ ਉਮੰਗਾ । ਜਿਹ ਮਨ ਚਢਜੇ ਨਾਮ ਕੋ ਰੰਗਾ । ਹਾਥ
ਬੰਦਿਕੈ ਬੰਦਨ ਕੀਨੀ । ਪਰਜੇ ਡੰਡਵਤ ਮਤਿ ਰਸ ਭੀਨੀ ॥ ੬੨ ॥
'ਸਤਿ ਕਰਤਾਰ' ਕਹੀ ਸੁਖਰਾਸੁ^੭ । ਬੂਝੀ ਕੁਸਲ ਸਰਬ ਪੁਨ ਤਾਸੁ^੮ ।

^੧ਤਿਸਦਾ । ^੨ਦੁਖ ਦੂਰ ਕੀਤਾ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ) । ^੩ਨਾਸ਼ਕ । ^੪ਸੁਖ ਤੇ ਮਿਹਰ ਦੇ ਘਰ ਨੇ । ^੫ਹਿੰਦੂਆਂ
ਦਾ । ^੬ਜੰਗਲ ਵਿਚ । ^੭ਟਿਟਾਣਾਂ । ^੮ਨਾ ਆਇਆ । ^੯ਉਸਤਤੀ । ^{੧੦}ਚਰਨੀਂ । ^{੧੧}ਗੁਰੂ ਜੀ
ਨੇ । ^{੧੨}ਉਸਤੇ । *ਪਾ:-ਕੀ । †ਵਾਰ ਮਾਝ । ‡ਵਾਰ ਬਿਹਾਰਾਸ਼ਾ ।

ਗਦ ਗਦ ਹੈ ਕਰਿ ਬੈਠਿ ਸਮੀਪਾ । ਬੋਲੈ ਬਚਨ ਤਬਹਿ 'ਕਲਦੀਪਾ !
 ੬੩ ॥ ਸਰਬ ਕੁਸਲ ਭੀ ਦਰਸ ਤੁਮਾਰੇ । ਮਝ ਤਨ ਮਨ ਕੇ* ਕਸਟ
 ਨਿਵਾਰੇ । ਚਲੈ ਚਹਤਿ ਹੈ ਮੈਂ ਪਰਦੇਸ਼ਾ । ਸ੍ਰੀ ਮੁਖ ਕੀ ਅਬ ਪਾਇ ਨਿਦੇਸ਼ਾ ॥
 ੬੪ ॥ ਬਨਜ ਬੇਪ ਕੋ ਭਰਿ ਕਰਿ ਭਾਰੀ । ਜਾਉਂ ਸੰਗਲਾਦੀਪ ਮਝਾਰੀ ।
 ਹੈ ਹੈ ਦਿਨ ਬਹੁ ਬਿਰਹੁ ਤੁਮਾਰਾ । ਉਚਰਹੁ ਆਪ ਸਬਦ ਸੁਖ ਸਾਰਾ ॥ ੬੫ ॥
 ਮੈਂ ਲਿਖਿ ਲੇਉਂ ਪਠੋਂ ਕਰਿ ਨੇਮਾ ॥ ਜਿਨ ਤੋ ਵਧੈ ਗੁਰੂ ਪਗਪ੍ਰੇਮਾ^੧ । ਸੁਨਿਕਰਿ
 ਬਚਨ ਦੀਨ ਦੁਖ ਭੰਜਨ । ਉਚਰੇ ਰੁਚਿਰ ਸਬਦ ਜਨਰੰਜਨ^੨ ॥ ੬੬ ॥
 ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾਰ ਗੁਰੂ ਵਡਿਆਈ । ਭਗਤ ਬਿਰਕਤਹਿ ਗਯਾਨ ਮਿਲਾਈ ।
 ਅਸ ਬਾਲੀ ਮਨਸੁਖ ਲਿਖਿ ਲੀਨੀ । ਪਵਿਕਰਿ ਪਰਮ ਪ੍ਰੇਮ ਮਤਿਭੀਨੀ
 ॥ ੬੭ ॥ ਬਹੁਰੋ ਬੋਲੈ ਗੁਰੂ ਉਦਾਰਾ । 'ਮੱਜਹੁ' ਨਿਸਾ ਜਾਮ^੩ ਸੁਭ ਬਾਰਾ^੪ ।
 ਤਜਿ ਆਲਸ ਜਾਗਹੁ ਤਿਹ ਕਾਲਾ । ਪਵਹੁ ਤਬੈ ਫਲ ਹੋਤਿ ਬਿਸਾਲਾ ॥
 ੬੮ ॥ ਇਕ ਮਨ ਹੈ ਕੈ ਪ੍ਰੀਤਿ ਸਮੇਤਾਗਨਹੁ ਤ ਪਾਵਹੁ ਬ੍ਰਹਮ ਨਿਕੇਤਾ^੫ ।
 ਕਰਹੁ ਤਿਹਾਵਲ^੬ ਹੋਵਤਿ ਭੋਗ । ਪਠਿ ਅਰਦਾਸ ਯੁਗਮ ਕਰ ਜੋਗ
 ॥ ੬੯ ॥ ਬਹੁਰ ਬਾਂਟਿ 'ਅਚਵਨ' ਨਿਜ ਕੀਜੈ । ਦਿਵਸ ਉਗੇ ਬਨਜਹਿ
 ਮਨ ਦੀਜੈ । ਸੰਧਾ ਕਾਲਹਿ ਪਵੇ ਬਹੋਰੀ^੭ । ਮਤ ਨਿਤ ਰਾਖਹੁ ਭਗਤਿਹਿ
 ਬੋਰੀ^੮ ॥ ੭੦ ॥ ਜਬ ਕੋ ਅਟਕ ਜਾਇ ਵਡ ਕਾਜੁ । ਸਿਮਰਹੁ ਸਤਿਗੁਰਾ
 ਹੈ ਸੁਖ ਕਾਜੁ^੯ । ਅਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕੋ ਸੁਨਿ ਉਪਦੇਸ਼ਾ । ਗਵਨੈ ਸਤਿਗੁਰ
 ਪਾਇ ਨਿਦੇਸ਼ਾ^{੧੦} ॥ ੭੧ ॥ ਗਯੋ ਸੰਗਲਾਦੀਪ ਸਥਾਨਾ । ਬਹੁਰ ਭਗੀਰਥ
 ਕੋ ਗੁਨ ਖਾਨਾ^{੧੧} । ਆਇਸ ਦੀਨ 'ਸਦਨ ਅਬ ਜਾਵਹੁ । ਹਿਰਦੈ ਸਦਾ
 ਨਾਮ ਲਿਵ ਲਾਵਹੁ' ॥ ੭੨ ॥ ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਗ੍ਰੰਥੇ ਪੂਰਬਾਰਧੇ 'ਮੂਲੇ
 ਕੋ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਲਖਮੀ ਦਾਸ ਜਨਮ, ਮਨਸੁਖ ਭਗੀਰਥ ਗਵਨ' ਪ੍ਰਸੰਗ ਬਰਨਨੰ ਨਾਮ
 ਤੀਸਰੇ ਅਧਿਆਯ ॥ ੩੦ ॥

^੧ਦਾਸਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸੰਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ । ^੨ਨ੍ਰਾਓ । ^੩ਪਹਿਰ ਰਾਤ ਰਹਿੰਦੀ । ^੪ਸਾਫ ਪਾਣੀ
 ਵਿਚ (ਅ) ਸੁਭ ਵੇਲਾ ਹੈ (ਉਹ) । ^੫ਭਾਵ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਸਰੂਪ ਨੂੰ । ^੬ਕੜਾਹ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ । ^੭ਵੰਡਕੇ ।
^੮ਛਕਣਾ ਕਰੇ । ^੯ਫੇਰ । ^{੧੦}ਭਗਤੀ ਵਿਚ ਰੁਝੀ ਹੋਈ । ^{੧੧}ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਆਗਿਆ ਪਾਕੇ ।
^{੧੨}ਭਾਵ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ।

*ਪਾ:—ਮੁਰ ਮਨ ਤਨ ਕੇ ।

†ਕਵੀ ਜੀ ਨੇ ਇਥੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਮੁਖਾਰਬੰਦ ਤੋਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹਨ ਵਿਚਾਰਨ ਦੀ
 ਤਾਕੀਦ ਤੇ ਮਹਾਤਮ, ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਦੀ ਮਿਰਜਾਵਾ ਦਰਸਾਈ ਹੈ ।